

[illegible]

לכבוד [illegible] [illegible]

3

אברה׳ רעניר בן ראובן רעניר

[illegible] הספר [illegible]

[illegible]

Samson berüez

[illegible]

[illegible] [illegible]

Scheeloth u. Teschubot
Gutachten
von
Moses Isserls
Amst. 1711

ספר

שאלות ותשובות

רבות ונכבדות׃ כהלכה משיבות׃ אש להבות׃ מהתלמוד שואבות׃
למעלה אהובות׃ לרוכב ערבות׃ למטה אהובות׃ הוא האשל
הגדול ראש ואב לחכמים׃ האיר עיני ישראל כאורים
ותומים׃ כולם מימיו שותים ובתורתו חיים׃ אשר
איזן ותיקן בחיבוריו הגדולים הקודמים׃
וביותר בתשובותיו האחרונים הגאון
הגדול רבינו **משה איסרלש**
זצק"ל מקראקא׃

לזכות הרבים קמו האלופים ה"ה החכם השלם סיני ועוקר הרים כמהר"ר ארי' ליב כר"ו בן מעלת
כבוד הגאון המפורסם המכונה מוהר"ר שאול זצ"ל בן כבוד הגאון תפארת ישראל רבן הגולה׳
שמו מפורסם בכל העולם׳ מוה"רר יהושיע העשיל זצ"ל שכיהם מכוחתם כבוד היה בק"ק
קראקא והגליל׳ והשני לו החכם השל׳ כמה"רר שמריה כר"ו בן ה"ה כבוד המופלג
הרבני מוהר"ר יעקב כר"ו מק"ק הראדנא במדינת ליטא׃

הביאו לבית הדפוס שנית בדפוס היותר נאה ומשובח ומוגה מכל טעיות שנפלו בראשונות ובתוספת תשובת
הגאון מאור עינינו מוהרש"ל זצק"ל בדינים השייכים לתשובת הגאון המחבר׳ ומעט
מזער חידושים משלהם׳ כאשר יראה עיני הקורא בהם׃

נדפס

באמשטרדם

בבית ובמצות
כהר"ר שלמה בן כהר"ר יוסף כ"ץ ז"ל פרופס
מוכר ספרים
בשנת תעא לפ"ק׃

הסכמת הגאון הגדול
מורינו ורבינו החסיד המפורסם מוהר"ר צבי הירש נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק אמשטרדם קהל אשכנזים יצ"ו

משה מעה לא פסיק טעמא טעם לשבח דשבחוהו רבנן בהגהותיו המפורסמות · ויותר שהיה הגאון המפורסם נר ישראל מוהר"ר משה איסרלש ז"ל חכם בהוראותיו ובפסקיו הקצרים עוד לימד דעת את העם בבואו בארוכה בתשובותיו המאירי' כעצם השמים · וליוקר ערכם וקושי מציאותם כמעט נשכח זכרם · עד כי נדבה רוחו של חתני היניק וחכים האלוף המרומם התורני אברך בנן של קדושים מהר"ר ארי' ליב בהגאון הגדול מהר"ר שאול ז"ל שהיה אב"ד ור"מ בק"ק בריסק דליטא ובק"ק קראקא והגליל מטרופולין של מדינת פולין · הוא וסיעת מרחמוהי ויתנו לכסף מוצא להדפיסו שנית יפה ומהודר הרבה מאוד מהדפוס הראשון ובדיוק רב ובתוספות כאשר עיני הקורא תחזינה משרים · ופן יבא אחד העם להשחית את מלאכת המלך ה' צבאות ית' ולרפות ידי עושי מצוות הנני גוזר בתוקף גזרתי על כל אשר מבני ישראל יכונה לבל ידפיס שאלות ותשובות מהרמ"א הללו מן ה' תשרי תע"א לפ"ק עד משך חמש עשרה שנים רצופות לא ע"י עצמו ולא ע"י אחרים ולא יסייע להמבקש להדפיסו · והעובר על דברינו אלה ליטרקי' חויי' דרבנן דלית לי' אסוותא · ויהא בחרם ושמתא שם מיתה · נגע וקלון ימצא · ואחריתו לחרפה ושמצה · והשומע לדברינו ישכון בטח ושאנן · ויהא כזית רענן :

הקטן צבי הירש בהרב המובהק כמהו"רר יעקב זלה"ה מאוכן ס"ט הדובץ תחת משא עבודת הקודש בק"ק אשכנזים יע"א אשר באמשטילרדם הבירה :

הסכמת החכם הגאון הגדול
כמוה"רר שלמה בכמה"רר יעקב אאיליון אב"ד ור"מ דק"ק ספרדים שבאמשטרדם יע"א

לא לאורה הוא צריך מי שהאור' שלו ומעניק תמה בחכמתו פני מש"ה פני חמה ה"ה המאור הגדול הגאון המופלג כמוהר"ם איסרלש זצ"קל כי האירו פרק"יו תבל כאשר פרש מפה וקדש את השלחן הטהור לפני ה' מלבד שאר רוב חבוריו המפורסמים ואף גם זאת התורה אשר שם מש"ה שם שם לו חק ומשפט הן הן גבורותיו ואת ידו החזקה אשר הראה בתשובותיו שנדפסו זה כמה שנים ומרוב חשיבותייהו כלם נגנזו לצדיקים אשר הניחו אותם בבית גנזיהם ואין יד האדם מגעת לקנותם כי לא נודע מקום כבודם · ואפריון נמטיי להשני' כרובי' זהב פרוים טובים השנים האלופים התורנים החכמים השלמים · ראשון שבקדושה בנן של קדושים והוא כליל אופי"ם החכם השלם סיני ועוקר הרים כמוהר"ר ליב בן הגאון הגדול ומפורסם כמוה"רר שואל זצ"ל מקראקא · והשני לו הא' השלם כמוה"רר שמריה בן ה"ה המופלג מוה"רר יעקב נר"ו מהראדני · אשר רוח נדיבה סמכה אותם לחזור ולהדפיסו שנית ביתר שאת וביתר עוז בדפוס העיר הזאת דאשתני למעליותא בשבחא דאתי ממילא דפוס נייר דיו והגהה דכלהו איתנהו ביה ויען נתגלגל זכות זה על ידם והזילו זהב מכיסם להוציא אור תורת מש"ה לעולם ראויים לזכות דמשולחן גבוה קא זכו והבא בגבולם ראוי לעונש המפורש בתורה ארור מסיג גבול רעהו בו קללה בו נידוי בו שמתא שם מיתה · ולכן תוקף גזרתי שלא יקרב שום אדם אל המלאכה בשום מקום בעולם לחזור ולהדפיס ספר התשובות הנ"ל בין ע"י ב"ב ובין ע"י שאינן ב"ב בין כדמותם בין שאין כדמותם למשך עשר שנים בלי רשות האלופים החכמי' הנז' והעובר על הפקודים לטרקי' חויא דרבנן דלית ליה אסותא · והשומע ישא ברכה מאת ה' כסדר אשר עשה מש"ה לעיני כל ישראל · שנת **כי אמת** יהגה חכי לפ"ק · כ"ד העומד על התורה ועל העבודה תוך אמוני עם סגולה ק"ק ספרדיי' הי' שבאמשטרדם יע"א · איש צעי"ר שלמה בכמה"רר יעקב אאיליון זלה"ה :

הסכמת הגאון הגדול
המפורסם בדורו כמוה"רר נפתלי כ"ץ נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פרנקפורט דמיין יע"א

גם דעתי מסכמת עם הגאונים הרבנים דק"ק אמסטרדם יצ"ו לבל יקרב זר אל המלאכה ולהדפיס שאלות ותשובות הגאון מהר"ר משה איסרלש ובנידוים ושמתות הנזכרים משך זמן הנז' בלתי רשות האלופי' הנ"ל · כ"ד היו' · ט"ו כסליו **תעא** לפ"ק:

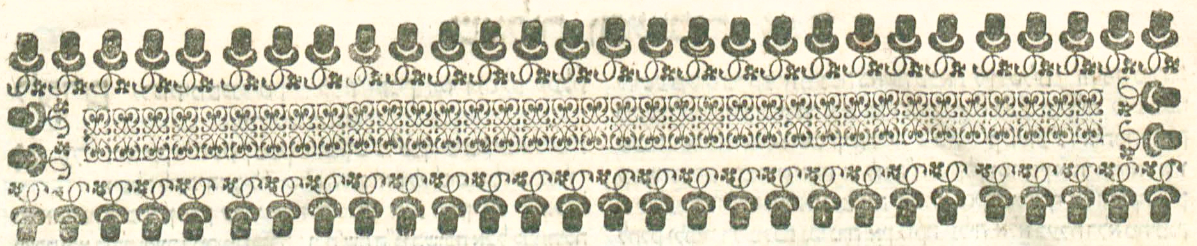
נאם נפתלי הכהן החונה בק"ק פרנקפורט דמיין יע"א

הסכמת הרב הגדול
הכולל כמוה"רר משה חאגיז בן הגאון כמוה"רר יעקב חאגיז נר"ו

מודעת זאת בכל הארץ כי מדרך השלמים להשפיע משלימותם בזולתם ברוב תשוקתם כמו שהאריכו למעניתם · הרלב"ג במלחמותיו והרב העקדה בשעריו שברבות הטובה לשלמים · כן ירבה מהם על זולתם · ולסיבה זו חברו רבותינו החכמים השלמים ז"ל בספר מה שהשיגו מן החכמות ללמד לאנשים חכמתם להיות כי מטבע החכ' להשתוקק להשפיע יותר מתשוקת המושפע לקבל ההשפעה · וכמ"ש ר"עק לתלמידו הרשב"י ז"ל בני יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק וכו' עי"ש · הנה זאת חשבנו למשפט דמאחר דזאת היתה כוונתם בחיים חיותם · ראוי והגון הוא שכל ספרי הקודש שהשאירו לנו ברכה אחריהם ללמוד וללמד מהם אמתותה של תורה ודרכי ההוראה כדי שתעלה בידינו ההלכה ברורה שלא יתבטלו מעשי ידיהם בחייהם זו היא בית חייהם בעולם שכולו טוב ומה כאן עומדים ומשמשים אף שם שפתותיהם דובבות · ויהי היום ראה ראיתי לאחד מבני עליה ארי שבחבורה יורש עשר קדושו' החכם המחודד השלם בהלכותיו בנן של קדושים כמה"רר ליב נר"ו בן להגאון המפורסם שלשלת יוחסין כמוה"רר שאול זצו"קל אשר היה אב"ד ור"מ בק"ק בריסק דליטא ובק"ק קראקא והגליל יע"א · וחתן הגאון האמיתי החסיד המפורסם דתני ומתני ולית ליה שיעורא אב"ד ור"מ כמוה"רר צבי אשכנזי נר"ו אשר עלה במחשבה לפניו להחזיר עטרת זקנים אלו הן השאלות ותשובות אשר חיבר הגאון הגדול מאור הגולה משה ספרא רבא דאורייתא מורינו ורבינו מוהר"מא בעל ההג"ה זלה"ה שכמעט נשתקע אורם שנתפשט פעם אחת ולא נשנית מדברי סופרי' וכולי עלמא נפקי ורהטי אבתריהו וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים מימה של תורת משה אמת · כי אם ספר אחד בלוי ומטושטש בכל עיר ופלך ולא מלאו לבו לעשות הדבר הטוב הזה משום דנפישי רמאי דיש להם הסכמות על כמה ספרי הקדש להדפיסם ולא די שאינם מדפיסים לא שאם יתעורר איזה טוב ומטיב לזכות את הרבים מוחים בידו מכח ההסכמות שאין בהם ממש וכבר מילתי אמורה כי בכל ספרי הקדש הנצרכים לקיום דתינו כל הקודם זכה מן ההפקר ולכן הירא חושש מוה"רר ליב הנז' פן ואולי אחר שיהיו ידיו מלוכלות בדיו העומד על הדפוס וההוצאות הנצרכות שיבוזו זרים יגיעו ויעכבו על ידו אמנם כאשר ראו גאוני ארץ כי כמהר"ל הנז' מצד קורבה אף כי רחוקה קא נגע וכי לו משפט הגאולה ואין גואל זולתו כרוב ונראה הסכימה דעתם הרחבה לאמר לו חזק ואמץ קום גאל לך את נחלתך נחלת אבות וה' אלהי' יהי' בעזרך ואף ידינו תיכון עמך וזרועינו תאמץ אותך אל תירא ואל תחת פן יקום איש זר להשחית את כרם חמד הדפוס המובחר אשר תדפיס פה · ולשופרא דמילתא נתנו חרב הסכמתם בחרם חמור על כל הבא להסיג את גבולו וגבול אחוות מריעיו הראשון אדם ה"ה התורני המופלג כמה"רר שמרי' בן ה"ה הרבני המופלג כמה"רר יעקב נר"ו מהראדני · והאלוף המשכיל הר"ר שלמה כ"ץ בעל הדפוס ובזה נחה שקטה דעתו ומרוב ענותנותם ויבואו גם שניהם לחלות פני · אהי' כתלמיד סניף מקיים דברי רבותי ועם היות כי הודעתי להם שידעתי ערכי הקל שאיני ראוי להיות סניף לגדולי ישראל ענו ואמרו דאיתיקרו מתייקרי בי אם לא בגיני בגין זכות אבותי זלה"ה אשר לזאת לא יכולתי להשיב פניהם ריקם · ואמרתי עם הספר כי ראוי והגון הוא שתגמר מלאכת הדפוס על יד החוט המשולש הנז' ובפרט ע"י כמהר"ל הנז' שהוא קרובו של הגאון המחבר ושהוא קודם לכל אדם · והואיל והתחיל במצות אומרים לו גמור · וכל האיש אשר יעשה בזדון ויצר לו וירשל אותו ממלאכתו מלאכת שמים ע"י איזה פתח ותחבולות שבעולם בין יחיד בין רבים שיקום להדפיס הספר הנז' כאן בין תוך לעיר וחוצה לה בין ע"י עצמו בין ע"י בן ברי' ושאינו בן ברית בין שיסייע בחשאי ע"י ממונו וכיוצא בו · והיה הוא ותמורתו נלכד בחרם החמור אשר גבלו הראשוני' מיום ה' תשרי משנתינו שנת תע"א לפ"ק עד תום חמש עשר שנה המוגבלי' ונדעה נרדפה אותו ואת כל אשר לו עד החרמה ויהיה מוחרם ומובדל מעדת ישראל כי נבלה יעשה וכן לא יעשה לעבור על דברי תורה ודברי חכמים · והשומע לדבריהם עליו תבא ברכת טוב וה' אלהים אמת יהי' לנו ולהם למחסה · כה דברי המלחך עפר רגלי חכמי ישרא' האמיתים ומקוה לעלו' לציון ברינה הוא משה זעירא דמן חבריא דירושלם קרתא דשופרייא תו' בן הגאון המיוחס בעל ספר עץ החיים פי' הש"ס והלכות קטנות ותחלת חכמה וכו' ונכד הגאון המפורסם ראש הגולה כמוה"רר משה גלאנטי זצו"קל · חותם פה אורח באמשטרדם (שנת מעשי **ידיו אמת** ומשפט לפ"ק)

הקדמת המדפיסים

משה עלה אל עיר גבורים · נתעלה בנתירים · למרום עלה · והניח אחריו דת כלולה · מצות חוקים דת ודין · משם לעדו מאמציהדין · דת כיאי היטב מבוארים · בתלמוד באגדה במשנה במקרא · ערוכה בכל ושמורה · כל העם רואים את הקולות · אגודים יחד לקבל חמורות וקלות · אלוף המשוכל כסוד אמודים · בידיו גלילי זהב ממולאים · בתונים מאשוכלא יוקדים · קוניהם לחיי עולם עתידים · יקרים מזהב ומפנינים נחמדים · וראה ראינו כי רבו שנים וכלכו דורות · והם אבוריים במרעי דירות · בין אראלים מצוקי הדורות · ומה יעשו אזובי הקירות · והעירם' לבינו להוציא לרוחה מתוך מסגרות · אמרותיו הטהורות · ויען מלאכנו ראינו שהמלך של"מה החכם מכל האדם הוא הכתר הגדול הגאון מוהר"ם ז"ל זצ"ל והפליג בחכמתו על הגאון המחבר לפעמים · אלו ואלו דברי אלהי' חיים עלך עולמים · ולפעמים דעתו כדעתו · אך לא כסברתו · וכדי שיהא לכל אדם כלי יגיעו · ויהא לפניהם גליות · כתבנו בכל מקום סדיעות · דעתם ודעת האחרונים גאונינו · ולפעמי' מה שעלתה מצודתינו · וה' משגיאות יצילנו · כ"ד המלאכי' כעפר רגלי תלמידי חכמים העוסקים · לשתות בצמא דבריהם · הקטן והצעיר לימים **אריה ליב** בנה"ה מ"ו המפורסם מוה"רר **שאול** זצ"ל חתן הגאון המפורסם מוה"רר **צבי הירש** נר"ו ר"מ ואב"ד דק"ק אשכנזים באמשטרדם : ונאם **שמריה** בנא"א מ"ו כמהו"רר **יעקב** נר"ו א"ש מהראדני דליטא היושב באוהל של תורה פה בקלויז אשר באמשטרדם יע"א :

הקדמה

תשובות חשובות · נחמדות וחביבות · נעימות ועריבות · מלאות וטובות · כעדר הקצובות · אשה אל אחותה משולבות · על מלאה יושבות · משמחות הלבבות · ולשומעיו נקשבות · נפשות משיבות · שפתים מרובבות · מהחושב מחשבות · ונדיב נדיבות · יעץ ופעל · עמד ממעל · מדד מי התורה בשעל · חמדה גנוזה מיום שנגנז ארון הקדש · רבים מצפים ומחכים לאורו · עתה חושו ובואו להנות מזיו יקרו · ה"ה הגאון הגדול כבוד מוהר"ר משה איסרלש זלהחע"ה · מהרו וקחו מזמר"ת הארץ בכליכם · ואכלו טוב והתענגו בדשן נפשיכם · וה' יהיה בכסליכם · וברך לחמכם ומימיכם :

הביאו לבית הדפוס ר' משה במהר"ר אליעזר ז"ל אחי המחבר

לכל זמן ועת לכל חפץ

בהגיע עת דודי"ם · כי הקרה ה' לפני בהיות שמו נקרא עלי · ע"ד כהנא מסייע כהנא · זה דוד"י ומריס ראשי וכבודי · אלו התשובות שהיו גנוזות מתחת כסא כבוד המחבר הגאון מהר"ר משה בעל המפה הפרוסה על כל החיים ה"ה הגהו"ת הש"ע · שכל העולם מתמלית מימיו מתוקי' וטהורי' רבים שתו רבי' ישתו · משלחן גבוה קא זכו · בפריסת מפתו שקדשו והעריכו · זה השלחן אשר לפני ה' ובארץ ניתן לבני האדם · ליהנות מהם ולמלא את ידם · כאשר המפורסמות אין צריכים ראיה · הא אנא מחית לכון לחמא מן שמיא · בהיות רבים אומרים מי יראנו טוב מי יאכילנו בישרא שמינא אפתורא דדהבא · בשבעה מפרי מעלליו וכלכה בדרכי"ו באהבה · ה"ה ספרו הגדול **דרכי משה** שהוא כסות עיני לכל השלחן ערוך · מקורו מקור מים חיים ארוך וברוך · וכמו שכתב הגאון המחבר עצמו בתשובה סי' ל"ה : אולי אבנה גם אנכי ממנו להיות מלוה גוררת מלוה רבה אחריה · כתתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה · החפץ ימלא ידו · מקמ' קמא דאתקין אמטי קמייכו · והיה כל מבקש ה' יבוא ויבוא מן דאתא לידייכו · בראות המעיר לעזור כי חפצי' בתורת משה יזיל כסף מוצאי להדריך אתכם גם **(בדרכי משה)** בית ישראל יראי ה' יאמרו לאמר כלכה באור ה' יורנו מדרכיו כלכה בארחותיו · כי מצ"יון הגדול הזה תצא תורה ודבר ה' מדברות שפתותיו :

נאם הצעיר משה בן א"א כמהר"ר אלעזר אחי הגאון המחבר ולהע"הב מכובד בכבודו · להיותו דודו · ובכן לכבוד הודו · אשבח תהילת יסודו :

וזאת הברכה אשר ברך משה · מאתו תצא תורה מורשה · אליו יבא כל דבר הקשה · ביאר היטב לפרשה · היטב לדורשה לחקרה ולבארה · כי מאתו תצא **תורה :**

התורה היתה כקופה בלא אזנים · עד קם איש הבינ"ים · ויקרא שם המקום מחנים · ויהי ברוחו פי שנים · פתוח עינים ופתח תקוה · כל העולם נברא לו **ל-- צוה :**

אשר לא כחרו ויגידו חכמים · זה האיש משה מפענח נעלמים · מר דרור עם כל ראש בשמים · אשר שם לילות לימים · הסיר מסוה מעינינו · בתורת האל ה' ויאר **לנו :**

שם חקים צדיקי"ם ומשפטי"ם · ואת דבר ה' הקים · עץ חיים למחזיקים · אשרי כל בו דבקים · ההולכים בתורת ה' יומם ולילה לא יחשה · לזכור נא תורת **משה**

משה בלא פסיק טעמא מראה פנים לטהור ולטמא · ביאר כל רזי עמיקא וסתימא · בתשובה חשובה שלמה · מלאה על כל גדותיה וגדושה · ויתנה לנחלה לבני ישראל **ל-- מורשה :**

לפני יריח דור דורים · אורו וזיוו אורות מאירים · דבריו מאירים ומתמימים · כתומים ואורים · וכזוהר הרקיע מזהירים · והטעימנו שמן דבש וסולת · כאגור בן יקא אשר ברבים קיהל **קהילת :**

בני ציון היקרים המסולאים · בפז לשמוע חכמתו חפצים ובאים · בעשותו לתורה ציצים פרחים נאים · בים תרשיש ממולאים · נטה לבו לעשות לעולם · עקב מילי מעליותא הפיצם בישראל יחלקם **ב-- יעקב :**

ישראל בשני שמות אשריך שלכך זכיתם · התשובות החביבות שהיו גנוזות עד הנה בעינך לראותם · מפרים לאכול ומימיהם המתוקים לשתותם · כן תזכו לחזות בנועם ה' **ובדרכי משה** לילך באורחותם · ולעמוד בשערי ירושלים הבנויה על שמותם עם כל בני ישראל על צבאותם :

מפרי פי איש תשבע נפשו · ה"ה הקצין וראש כבוד הר"ר יעקב אליעזר בן הקצין כמר משה ליזרש זצ"ל מווילנא הנשוי בת בתו של הגאון המחבר ז"ל אשר לכבודו כבדו מהונו ומהודו · הוא בפריטי ואנן ברגלינו ובידינו · יזכהו ה' למלאות משאלות לבו להפיץ ענן אור מפרי הגאון וחפץ ה' בידו יצלח · ויזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות ויאכילם הש"ית נחלת **יעקב** אבינו אמן :

לקדם רבותינו שבבריסק · כל א׳ יתברך ויתרומם לפי מעלת מדרגתו שלום :

א על דבר עקיר׳ השלחן ממקום למקום על סמך שיברך באחרונה ויעלה לשתי האכילו׳ · שלא היה נראה לי לפום חולשת שכלי · מצאתי און לי בהר״ן פרק ערבי פסחים גבי הא דתנן מי שאכל ושכח ולא בירך יחזור למקומו ויברך · וכת׳ שם ה״מ בשוכח אבל לכתחילה קודם שיעקר ממקומו צריך לברך וכדומה לזה כתב הכל בו הלכות פסח דאסור לעקור ממקומו ללכת למקום אחר אפי׳ הניח שם זקן או חולה לא לדבר מצו׳ עוברת עכ״ל (ב״י סי׳ קע״ח) והטור הארוך כתב על זה דלא נהירא כן בגמ׳ ומ״מ נראה דעד כאן לא פליגי אלא בחוז׳ למקומו והניח שם מקצ׳ בני החבור׳ אבל בלאו הכי משמע דלכולי עלמא אסור דבהא לא פליגי דלכתחילה אסור כדברי הר״ן דלעיל ודי מזה :

ועל דבר השני שנפלה מחלוקת בין הגאונים כשאוכלי׳ פת למתק השתיי׳ אם צריך נטילה על הפת · אומר אע״פי שידעתי שאין הכרעת תלמיד הכרע׳ מ״מ מאחר שהייתי במניין כשדברו מזה הדבר לא אוכל להתאפק לחוות דעתי גם אני ויעבור עלי מה · תנן משנה שלמה פ׳ כיצד מברכין (דף מ״ד ע״א) דכל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפל׳ ואפי׳ בפת אמרי׳ ביה טפל כדמוכח התם גבי דג מליח ואכל פת עמו כו׳ ואין לחלק בין דבר המסלק היזק לדבר הגורם המתקת שתייה כדמוכח בתרומת הדשן (סי׳ ל״א) דלא מחלק בהכי כלל רק שמחלק בין אוכל דבר הטפל קודם לעיקר דאז צריך ברכה על הטפל ובין אם אכל העיקר תחילה ואח״כ בא הטפל כדמוכח התם מדבריו וזהו חילוק אמתי וע״י זה מסולקת הראייה שהביא המחמיר מדברי ר׳ יונה סו׳ אלו דברים שכתב שאם אוכל כדי לשתות אחריו אינו בטל לגבי שתייה וצריך נטילה דכל זה לא מיירי אלא באוכל קוד׳ השתיי׳ לגמרי דאז הטפילה באה ראשונה · ולכן אינה בטלה לגבי השתייה · אבל כששתו ראשונה ואח״כ אוכלי׳ מעט למתק השתי׳ אין צריך ברכה דבטל לגבי שתייה כמו שכתב מהר״אי בתשובה דלעיל והביא ראייה לדבריו מספר א״ז ונראה דה״ה לענין נטילה דאין חלוק בין ברכה לנטילה ואין להשיב מדברי רבי׳ יונה דלעיל דקאי התם איושבי׳ בסעוד׳ כו׳ דמשמע דכבר התחילו לשתו׳ ואפ״ה צריך ליטול כשרוצה לאכול דשאני התם דהפליג בסעודה והוי כעקירת מקום כמבוא׳ התם וגדול׳ מזו כתב הכל בו בהל׳ ברכת הפירות וז״ל מרקחת שמוציאין על הפת ואותו פת טפל למרקחת שהדבר ידוע שאין באים שם לאכול לחם ואותן הרקיקין אינם אלא לדבק המרקחת עליהן כדי שלא יטנפו הידי׳ בדבש הלכך הרקיק היא טפלה וברכת המרקחת פוטרה עכ״ל :

ב שאלה על אשה אחת שילדה ג׳ פעמים בחדש השמיני וחששה שעין הרע גרם לה זאת ורצתה להסתיר עבורה מבני בית אשר אתה ושכינותיה והסכים בעלה עמה שתאמר טמאה היא בפני בני ביתה בתחלת עבורה כדי להסתיר הענין · ועכשיו שאלתה אם בעלה מותר לבא עליה תוך אותן הימים בחדרו אשר עמו מאחר שלפי האמת היא טהורה :

נראה אע״ג דאמר פ׳ המדיר (דף ע״ב ע״א) וכסו׳ קידושי׳ (ד״פ ע״א) אמ׳ רב יהודה הוחזק׳ נדה בשכנותי׳ בעל׳ לוקה עליה משום נדה · והוסיף הרמב״ן ז״ל הביאו הטור (י״ד סי׳ קפ״ה) וכתב דאם הוחזקה נדה בשכנותיה אפי׳ נותנת אח״כ אמתלא לדבריה אינה נאמנת והוא יות׳ גרוע מאלו אמרה טמאה אני לך דנאמנ׳ אם נתנה אמתלא לדבריה כדאי׳ פ״ב דכתובות (דף כ״ב ע״א) א״כ ש״מ דבהוחזקה נדה בשכנותיה הוי כאלו ראתה ודאי · וכמו שכתבו הר״ן והמ״מ פ״ד דאיסורי ביאה לדעת הרמב״ן וכתב שם המ״מ שזהו ג״כ דעת הרמב״ם · ולפי זה אפשר לדון בנדון דידן לאסורא · מ״מ נראה דיש לדקדק מדברי רב יהודא עצמו דשרי דמדקאמר בעלה לוקה עליה משום נדה ולא קאמר דהיא עצמה תלקה משו׳ נדה אם בא בעלה עליה ש״מ דדוק׳ בעלה שאינו יודע מטומאתה וטהרתה הוא דמהני ליה חזקת השכינות · אבל לגבי דידה אם יודעת בעצמה שאינה טמאה אלא שהחזיקה עצמה בכך או שהוחזקה מן השכינות שלא כדין אינה לוקה וה״ה בנדון זה דידן שמתחילה לא נעשה אלא באחיזת עינים דהוי שרי מיהו איכא למימר דאדרבה דרב יהודא כולה לרבותא נקט דלא מבעי׳ היא עצמה דפשיטא דלוקה מאחר דהחזיקה עצמה לנדה פשיטא דלוקה אלא אפי׳ הבעל דלא עביד מידי · והל״ל אני מאמין לדבריך האחרונים א״ה לוקה וראייה לפירוש זה האחרון מהא דאמרי׳ סוף קידושין (דף פ׳ ע״א) א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן מלקין על החזקות סוקלין ושורפין על החזקות ואין שורפין תרומה על החזקות מלקין על החזקות כדרב יהודא דאמר רב יהודא הוחזקה נדה בשכינותיה בעלה לוקה עליה משום נדה · סוקלין ושורפין על החזקה כדרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא איש ואשה תנוק ותנוקת שהגדילו בתוך הבית נסקלין זה על זה אמר ר׳ שמעון בן פזי משום רבי יהושע משום בר קפרא מעשה באשה שבאת לירושלים · ותינוק מורכב לה על כתיפה והגדילתו ובא עליה והביאום לב״ד וסקלום לא מפני שבנה ודאי היה אלא שכרוך אחריה ע״כ הרי לך דאע״ג דאותו המחזיק עצמו שיודע אם הוא אמת או לא א״ה סוקלין ושורפין אותו ובודאי אלו הוי מועיל לו שום אמתלא וטענה לא הוי נסקל ונשרף על החזקה ואין לחלק ולומר דלעולם גבי נדה אין לוקה עליה אלא בעלה דלא מהימנין ליה נגד החזקה אבל לדידה שריא הואיל והיא ידעה האמת · והא דסוקלין ושורפין על החזקות התם שאני דהחזקה לא היתה על פיה אלא אחרים החזיקוה בכך כדמשמע הלשון איש ואשה תנוק ותנוקות שהגדילו בבית וכן מעשה באשה שבאת לירושלי׳ דהוחזקה ע״פ אחרים אבל כשהוחזקה על פיה כמו בנדות שאין אחרים יודעים אלא על פיה שלובשת בגדי נדות · או שאמרה להם טמאה אנכי אימא לעולם דלא מקרי חזקה (או יש לחלק בין חזקת נדות דמוקמינן לה אחזקת טהרה לחזקת עריו׳ דלא הוה להם חזק׳ היתר מעולם) ולבאור׳ נראה כן · מהא דאיתא פ״ב דכתובות (דף כ״ב ע״א) האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר · ולומד התם מקרא דאמרינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר · ובודאי מיירי התם אע״פי שלא אמרה כן תוך כדי דבור · רק הוחזקה באשת איש ימים רבים · א״ה יכולה למימר אח״כ גרושה הייתי · וכמו שאמרו התם מעשה באש׳ אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי וקפצו עליה בני אדם שאינן מהוגני׳ לקדשה ואמרה להן מקודשת אני לימים עמדה וקדשה עצמה · א״ל חכמים מה ראית לעשות כן אמרה להם בתחילה שבאו עלי בני אדם שאינם מהוגני׳ אמרתי מקודשת אני · עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים עמדתי וקדשתי את עצמי וזו הלכה העלה רב אחא שר הבירה לפני חכמים באושא ואמרו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת משמע אע״ג דהוחזקה למוקדש׳ ע״פ דבורה ימים רבים (כדמשמע הלשון לימים קדשה עצמה) א״ה נאמנת אם נותנת אמתלא לדבריה ולא מזיק לה החזקה · ואע״ג דחלקו הפוסקים אהא דקאמר במשנה א״א הייתי וגרושה אני דנאמנת אי בעינן דוקא תוך כדי דבור או אם נאמנת אפי׳ לאחר כדי דבור כמו שכת׳ הר״ן (פ׳ האומר והמ״מ פי״ב דאישו׳ והטור סי׳ קנ״ב) היינו בלא אמתלא · אבל אם נותנת אמתלא לדבריה נאמנת אפילו לאחר כמה ימי׳ (וה״ה בנדון דידן דנותנת אמתלא לדבריה דנאמנת) כמו בההיא מעשה דקפצו עליה בני אדם שאינם מהוגנים (שהאמינוה חכמים לפי שנתנה אמתלא) וא״כ על כרחך הא דסוקלין ושורפין (היינו כשאין נותני׳ אמתלא · כמו ההיא איתתא דאתיא לירושלים כיון שלא נתנה אמתלא נראה דלא היה היתר מעולם) ולכן מחזקין לה התם בודאי ומטעם זה אמרי׳ התם דאין שורפין תרומה על החזקה · או משום דבלא דבור דידהו החזקה באה להם מאחרים · ולכן לא מהמני אח״כ אבל במקום דהחזקה באה להם מצד דבורה לעולם אימא הפה שאסר הוא הפה שהתיר וא״כ בנדון דידן דליכא הנהו אפי׳ דהרי היה לה חזקת טהרה · וגם לא הוחזקה רק על פיה א״כ ודאי נאמנת בנותנ׳ אמתלא לדבריה · ומאחר שהבעל יודע ג״כ האמת א״כ ודאי שריא · וא״ל מאחר דשרי׳ לבעלה כשנותנת אמתלא לדבריה ויכולה לחזור בה א״כ אף קודם שתחזו׳ בה יכולה לשמש עמו בסתר · ואין בזה משום הא דאמרינן (שבת דף מ״ד · ע״ז דף מ״ד) כל מקו׳ שאסרו חכמים משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור דמאחר שאף למראית העין היו יכולין למצא להם היתר ולהגיד אמתלא שלהם וכמעש׳ ההוא עצמו נאמנת ליתן האמתלא עליו מידי דהוה אהא דאמר רב המנונא (גיטין דף פ״ט ע״ב) האשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ופסקו הפוסקים דאם קבלה קדושין מאחר בפני בעלה הראשון דהווין קידושין ש״מ דקבלת הקידושין הוי אמיר׳ הגירושין וא״כ ה״ה בנדון זה וראיי׳ לדבר מענין יצחק אבינו עם רבקה אשתו בשנותו את טעמו לפני אבימלך שאמר עליה אחותי היא · ושמש עמה בסת׳ שנא׳ וישקף אבימלך בעד החלון הנה אף ע״פ שהוחזק׳ לכולם באחותו מ״מ היה מותר לשמש עמה אע״ג דאחותו אסור׳ לבני נח כידוע מדבריהם ז״ל (א״ה ואם כן היה לו לאבימלך להוכיח את יצחק על זה או לענשו על הדב׳ ומדנסתפק באמתלאתו · ודאי התכלל יצחק כנדו דמאחר שיש לו אמתלא ככוכה ראוי להיות נאמן על הדבר וק״ל) אלא ש״מ דמאחר דהוי ליה אמתלא כמו שאמר כי אמרתי רק אין יראת אלהים במקום הזה דהוי שרי וא״כ ה״ה בנדון זה · דא״ל דשאני לגבי יצחק דהוי מצי להתירה אפי׳ למה שהחזיקוה לאחותו · ולומר להם כמו שהשיב אברהם באמרו אך לא בת אמי ואותה האחות מותרת לבני נח · וכן הוי שרי דזה אינו דאלו לא אמר להם יצחק אחותו גמורה היא היה מתריץ להם בענין זה · ולא היה מזלזל אותם לומר אין יראת אלהים במקום הזה · אלא ודאי שהחזיק להם באחותו גמור׳ · ולכן הוצרך לאמתלא זו ולא היה מספיק לו התירוץ של אברהם אביו · ואין לחלק ולומר דלמא לעולם אימא לך דהוחזקה נדה בשכינותיה לא צריכא (כ״ל מהכי וכן הוא משמעות הענין) אמתלא

כלל

כלל והא דמהני אמתלא בכל דברים הנ"ל היינו משום שהם דברי' שאינן תלויים בדידה לחוד · דאשה שאמרה מקודש' אני או אשת איש הייתי על כל פנים הוצרכו עדים להיות בדבר · דהא המקדש בלא עדים אין קידושיו קידושי' אפי' שניהם מודי' כדאי' במס' קידושי' (דף ס"ה ע"א) ולכן אין נאמנת על עצמה רק דשויה לנפשה חתיכ' דאיסור' ולכן נאמנת ג"כ לענין היתר עם האמתלא וכן יצחק עם רבקה אשתו שאמר אחותו שהוא דבר הידוע לרבי' ולכן היה נאמן עליה שהרי היה יכול לברר במקו' שיצא משם שהית' אשתו · ולכן לא היתה אות' חזקה חזק' אבל גבי נדה דכולה מלתא בדיד' תלי' שהיא נאמנת על עצמה שהיא טמאה ואינה צריכה עדות ואין אדם יכול להכחישה אם כן לעולם אימא כשהחזיקה עצמה לא תוכל לחזור אחר כך מאחר שאין אדם יכול להכחישה: נראה דכל זה אינו דהא אמרי' בסוטה (דף ב' ע"א) ובכתובות (דף כ"ב ע"ב) כל מקום שהאמינה תורה לעד א' הרי הוא כשנים · וה"ה לגבי נדה נמי מאחר שהאמינה לה התורה בין לענין טומאה וטהרה א"כ שפיר הפה שאסר הוא הפה שהתיר כמו גבי אשה שאמרה מקודשת אני וגרושה אני הצריכה עדים בשניהם דאין דבר שבערוה פחות משני' וא"כ ש"מ דנאמנת לענין היתר כמו לענין איסור וה"ה גבי נדה נמי · ואע"ג דשאני התם דאינה סותרת לגמרי דבריה הראשונים ומטעם זה אינה צריכה שם אמתלא · אבל גבי נדה דסותרת דבריה ולכן צריכ' אמתלא אימא לא מ"מ נרא' דאין לחלק בזה · דבנתנה אמתלא אפי' סותרת דבריה נאמנת כמו במקו' דאינה סותרת דבריה בל"א נתינת אמתלא · ואדרבה עדיף טפי דהא הרבה פוסקים ס"ל דבלא נתינת אמתלא אינה נאמנת בההוא דאשת איש הייתי וגרושה אני אל"א א"כ הוא בתוך כדי דבור אבל אחר כדי דבור לא ובנתינרת אמתלא מהימן אפי' אח"כ כמו שהזכירו הפוסקים הנ"ל לכן נראה דאין לחלק בזה · ותו דהרי באומרת טמאה אני לך מהני אמתלא אע"ג דאינו יודע אם משקרת אם לא וה"ה לגבי חזקה דאין לחלק בזה · ועוד נראה דבנדון דידן אפי' הרמב"ן מודה דמהני לה נתינת אמתלא אע"ג דכתב דלא מהני היינו דוקא אמתלא דמהני לגבי טמאה אני לך דהיינו שתאמר שלא היה בה כח או שאר אמתלאות כאלו ומטעם שכתב ב"י דכולי האי לא הוי שטיא להחזיק עצמה בין שכינותיה · אבל בכי האי גונא דעיקר אמתלא תלויה באחרים (ולא היתה יכולה לעשות בענין אחר) בודאי לא אמרינן דמהני אמתלא בזו וכמה שכתב הטור דלא גרע מאמרה טמאה אני לך בהדיא דסברא היא בנותנת אמתלא ומוכרחת דמהני כמו שנתברר מראיות דלעיל:

ג שאלה יעקב השיא בתו בעוד אביו יצחק קיים ונתן לו שטר חצי חלק זכר כמנהג הארץ וזה נוסח השטר שכתב במתנה חלוטה שחייב לחתנו אלף זהובים ואלו אלף זהובים יורשיו מחוייבים לשלם · אך הברירה יהא ביד יורשיו · אם ירצו לתת לחתנו כחצי חלק זכר הן במוחזק הן בראוי אז יהיו נפטרים מן החוב הנ"ל והנה אח"כ מת יעקב בחיי אביו יצחק · ואח"כ מת יצחק אביו · והנה החתן תובע גם חצי חלק מירושת יצחק כי אומר שהם הראוי לגבי יעקב חמיו · ויש לו חלק בהן כמו שכתב לו במוחזק ובראוי והיורשים משיבים כי אין לו חלק בזה כי המה יורשי אבי אביהן:

תשובה דין זה יש לבררו מהא דאיתא פ' מי שמת (דף קכ"ח ע"ב) דגרסינ' שלחו מתם · בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות · וזו היא שקשה בדיני ממונות לימרו ליה אבוך מזבין ואת מפיק · מאי קושיא מצי אמר מכח אבוה דאבא קא אתינא · תדע דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרי' בכל הארץ וגו' עד ההוא בברכ' הוא דכתיב עכ"ל הגמרא ופי' שם רשב"ם ז"ל וז"ל הבן מוציא מיד הלקוחות מפני שהן ראוי ול"א באו ליד הבן מעולם שיזכו בהן לקוחות מכחו · וכשם שהראוי אינו משתעבד כך אינו נמכר כו' עד וכן הלכה עכ"ל · עוד פריך בגמרא אההיא דקאמר ההוא בברכה הוא דכתיב ופריך ולענין דינא לא והתנן כו' עד ואי סלקא דעתך לא מצי למימר מכח אבוה דאבא קאתינא דההוא לענין ברכה הוא דכתיב כי נפל כו' ומשני בגמרא דממתני' ליכא למשמע מינה ופי' שם רשב"ם אהא דפריך והתנן וז"ל ואמאי אמרינן זו היא שקשה בדיני ממונות דמשמע דאין מוצאין ראייה לדבריהם והתנן כו' ואח"כ פי' נמי אהא דדחי דלאו מתניתין היא ופי' וז"ל והשתא ליכא הכא תחת אבותיך יהיו בניך דלענין דינא לא אשכחן במתני' שום ראי' למלתא דשלחו מתם · ולכך קשה הוא בדיני ממונות · והכי הלכתא כדשלחו מתם דהכי ס"ל אלא דלא אשכחן במתני' שום ראיי' מפורשת למילתא עכ"ל משמע מפי' רשב"ם דטעם דכן הבן מוציא הוא מטעם דלגבי האב היה ראוי ולא יוכל למכרו · ולכן מצי הבן למימר מכח אבוה דאבא קא אתינא וא"ל אם כן אמאי קשה הוא בר"מ הלא איכא טעם מפורש במתניתין דראוי אינו משתעבד כמו שהביא רמב"ם מתניתין דפ' יש בכור · וכבר כתב הרשב"ם דכשם שאינו משתעבד אינו נמכר · וא"כ אמאי קשה בד"מ הלא מתני' היא · איכא למימר דלא מצי למילף ממתני' דיש לחלק בין מכירה לשעבוד דהא מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח דבר תורה ואפילו שעבד לו מטלטלי בפי' לא מהני · אם לא שעבדן אגב קרקע כדאיתא פ"ק דקידושין (דף כ"ד ע"א) ובודאי אי מכר מטלטלין בחייו הלוקח גובה מהן למ"ד פרק הזהב (דף מ"ד ע"ב) מעות קונות דבר תורה ש"מ דמכירה עדיפא משעבודא ותו דמתניתין דיש בכור (דף כ"ב ע"א) דהביא הרשב"ם דאין האשה בכתובתה ולא הבנות במזונותיהם ולא היבם כולן אינן נוטלים בראוי כבמוחזק איכא למימר דוקא לא משתעבד מסתמא ולא מטעמא דלא יוכל להשתעבד אלא לפי שלא היה דעתיה עליה בשעת השעבוד שהרי לא היה עדיין בעולם אבל (מכירה) אימא לך לעולם דיכול למכרו ולהשתעבד · וליכא למשמע ממתני' מידי · ותו איכא למימר דס"ל לרשב"ם דאפשר דב"ח עדיף וגובה בראוי כמו שהוא לסברת התו' שאכתוב למטה א"יה ולכן הוא קשה בד"מ אע"ג דטעמא הוא משום ראוי הואיל וליכא למילף ממתניתין ואין להקשות על דברי דהיאך אני אומר דיש לחלק בין שעבוד ומכירה או דאיכא לדחות למתניתין לפי שהרמב"ם שפי' הטעם משום ראוי הביא מתניתין דיש בכור · וכתב לבסוף וכשם שאינו (משתעבד) אינו נמכר · א"כ ש"מ דשעבוד ומכירה אחת היא וגם איכא למישמע דליכא (לנידחי) למתניתין במה שכתבתי דהרי רשב"ם הבי' אותם לראיי' לדבריו · זו הקושיא אינה כלום דרשב"ם שפי' כך הוא בא לפרש טעמא דשלחו מתם דטעמייהו דכשם שראוי אינו משתעבד כך אינו נמכר · וגם שמדבריה' שמעינן דליכא למידחי למתניתין במה שכתבתי · אבל מ"מ קשה הוא בדיני ממונות · דהרי ממתני' לא מצינו למילף אלו לא שלחו הם וזה פשוט: ודע שגם דעת הרמב"ם כדעת הרשב"ם דכתב פכ"ב מהלכות מכירה וז"ל הבן מוציא מיד הלקוחות שהרי אביו מכר דבר שלא היה ברשותו · ונמצאו הנכסים עדיין ברשות האב וזה יורש אבי אביו עכ"ל · ואחרי זה נדקדק מדבריהם טעמא דהבן מוציא מיד הלקוחות משום דהאב לא היה יכול למכור הראוי אבל אם היה בענין שהיה יכול למכור הראוי כמו בנדון דידן כמו שאבאר למטה א"יה א"כ ודאי אין הבן יכול לומר מכח אבוה דאבא קא אתינא · וא"כ פשיטא שהחתן יש לו חלק בראוי שכתב לו חמיו · ויש להביא ראיה לסברת הרשב"ם ורמב"ם ורשב"א ומ"מ · שכתבו דטעמא הוא משום ראוי ממתני' דבכורות פ' יש בכור דקתני אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק ול"א האשה כו' עד וכל אלו אין נוטלין בראוי כבמוחזק ופריך בגמרא וכל אלו אין נוטלין לאתויי מאי לאתויי נכסי אבא דאבא עכ"ל הגמרא · משמע הא אלו היו נוטלין בראוי היה נוטל הבכור בנכסי אבא דאבא · ולא מצי שאר אחיו למימר מכח אבוה דאבא קא אתינא · וא"כ פשוט לסברא זו דחתן יש לו בנכסי יצחק הזקן · אבל רבים חולקים בסברא זו ונ"ל דטעמא לאו משום ראוי כי התוספות הקשו שם בגמרא (פ' מי שמת דף קכ"ח) וא"ת אמאי קשה בדיני ממונות דלמא היינו טעמא משום דאין ב"ח נוטל בראוי כמו כתובת אשה דתנן בבכורות דאינה נוטלת בראוי ושמא י"ל דוקא כתובה אשה אבל ב"ח נוטל בראוי עכ"ל א"כ שמעי' מדבריהם דס"ל דאע"ג דב"ח נוטל בראוי א"ה הבן מוציא מיד הלקוחות דהרי פי' דלהכי הוי קשה בדיני ממונות וכן משמע שם מדברי הג"ה אשירי שכתב וז"ל והיכא שנפלו לו נכסים לאחר מיתה מאבי אמו שאחיו מן האב אינן יכולים לירש אל"א מכחו ב"ח גוכה מהן אי ב"ח גוכה בראוי עכ"ל · נראה מדבריו מדנקט במקום שאי אפשר לירש אלא מכחו משמע הא במקום שיכולים לירש של"א מכחו כגון בנכסי אבוה דאבא דיכולין לומר מכח אבוה דאבא קא אתינא אפי' אי ב"ח גובה בראוי · וכן משמע דעת הרא"ש דכתב במימרא דשלחו מתם בן הבן מוציא מיד הלקוחות · ואף המעות שקבל עליו אביו אינו מחזיר וזהו שקשה בדיני ממונות אבוה מזבין ואיהו מפיק עכ"ל ויש להקשות דמנ"ל להרא"ש דאפי' הדמים שקבל אין צריך להחזיר אלא ודאי דגם לו קשה קושיית התוספות למה הוא קשה בד"מ דלמא היינו טעמא משום דאינו נוטל בראוי · ולכך פי' דלזה הוא קשה דאפילו הדמים שקבל אינן צריכין להחזיר ובזה אינו מספיק טעם דראוי: וכן כתב הר"ן בהדיא וז"ל שם שלחו מתם כו' עד וזו היא שקשה כו' פי' בן הבן מוציא משום דמצי למימר אנא מכח אבוה דאבא קא אתינא · דאלו אבא מעולם לא זכה בנכסי' אלו · ואין אדם מקנה מה שלא בא לעולם לידו · ומ"מ קשה הוא בדיני ממונות שיוציא מידם בלי דמים שהרי אילו היה אביו קיים ורוצה לחזור בו היה צריך להחזי' הדמי' וזה שבא במקומו וקם תחתיו היה נראה שהיה חייב לעשות כן אלא שכך פסקו במערבא שמכח אבא דאבא אתי והכי הלכת' עכ"ל וע"כ משמע מדברי כולן דאף שקשה בד"מ מטעם

דראוי א"ה יכולי' למימר מכח אבוה דאבא קא אתינ' וכן משמע מדברי הטור שכתב סימן רי"א וז"ל אין אדם מקנה דבר שלב"ל כגון מה שאירש מאבא מכור לך כו' עד היה אביו גוסס וצריך למכור לצורך קבורתו · ואמ' מה שאירש מאבא היום מכור לך תקנו חכמים שיהא מכור משום כבוד אביו כו' עד אפי' אמר מה שאירש מאבא היום מכור לך ומת הבן בחיי האב ואח"כ מת האב בן הבן מוציא מיד הלקוחות ואפילו הדמים שקבל אביו מהלקוחות אינו צריך להחזיר שכיון שמרת הבן בחיי האב לא באו מעולם הנכסים לרשותו וזה בן הבן בא מכח אבי אביו עכ"ל משמע מדבריו שאף במקום שמכירת האב מכירה אפ"ה בן הבן מוציא מיד הלקוחות דהואיל ולא באו הנכסים לידו אין הבנים באים מכחו אלא מכח אבי אביו ואפשר שאף דברי הרמב"ם שכתבתי לעיל יש ליישבן דר"ל נמי כסברת הטור · אמנם דברי המגי' משנה מבוארי' כדברי רשב"ם ושכן הבין דעת הרמב"ם ועיין שם וא"כ אחרי שרבים חולקים בדבר הוה פלוגתא דרבוותא א"כ המוציא מחבירו עליו הראייה ודבר ידוע שהיתומים קרויים מוחזקים · והחתן בא להוציא · א"כ עליו להביא ראייה כדפסק המרדכי בכתובות (פרק הכותב בשם מהר"ם) דכל פלוגתא דרבוותא ולא ידעי' הלכתא כמאן מוקמי' ממונא בחזקת מריה · ואין להכריע סברת הרשב"ם ממתניתין דבכורות שכתבתי לעיל דהיא ראייה לדבריו דהמדקדק בדברי הטור שוב לא יקשה עליו כלל מתניתין דבכורות דהרי כתב שהרי לא באו לידו מעולם וזה הבן בא מכח אבי אביו עכ"ל · וא"כ גם מתניתין דבכורות הוצרכה למימר דאינו נוטל בראוי דאי היה נוטל בראוי על כרחינו היינו צריכי' למימר דלענין בכורה הוה כאלו באו הנכסים לידי האב דהרי אין הבכור נוטל פי שנים אלא בנכסי האב ולא בנכסי שאר יורשים וא"כ שוב לא הוה מצי למימר מכח אבוה דאבא קא אתינא וא"כ הואיל ואין בידינו להכריע אם כן דלמא הלכה כדעת הטור ושאר רבוותא ז"ל דס"ל הכי ואם כן בנדון זה נמי אף ע"ג שכתב לידה בראוי כבמוחזק ויכול להשתעבד הראוי כמו שאכתוב למטה מ"מ הואיל ומעולם לא אתא לידיה יכולין היתומים למימר מכח אבוה דאבא קא אתינן · מ"מ נ"ל דבנדון דידן איכא צד אחר דמשום זה כ"ע מודו בנדון דידן וזה בכאן לא כתב ליה ראוי כמוחזק לחוד דא"כ לא התחיל השעבוד דאין אדם משעבד דשלב"ל ולזה לא תקנו נוסח השטרו' בענין שיכתוב לו הירושה כחצי חלק זכר דזה לא הוי מהני כלום הואיל והוא דשלב"ל (וכמו שכתב המרדכי פרק יש נוחלין תשובות מוהר"ם דאם כתב לו סתם כחלק אח' מן הבנים וכתרבו הנכסים אינו נוטל אלא כמו שהיה לו בשעת המתנה משום דאין אדם מקנה דשלב"ל) אך כתב לו שטר חוב שחייב לו אלף זהובים והתנה שחוב זה לא יפטר אלא א"כ יתומיו יתנו לו בראוי כבמוחזק ופשוט הוא שכל זמן שיתומיו אינן מקיימים התנאי חזר החוב להיות בתקפו ובגבורתו · וא"כ לכ"ע צריכים היתומים ליתן לזמן הראוי כמו שהתנ' אביהן כדי ליפטר מן החוב שנתן אביהם על נכסיו דאין לפקפק ולומר דהואיל ואין אביהם יכול למסור הראוי הואיל ולא בא עדיין לידו ג"כ לא יוכל להתנות עליו דז"א · דא"כ גם בנכסים עצמן המוחזקים שנתרבו לא יטול מכח תשובת מוהר"ם דלעיל אלא ודאי דאע"ג דאין יכול להקנות דבר שלב"ל מ"מ יכול להתנות עליו וה"ה בראוי ותו דהרי כתב הטור אבן העזר (בסימן ל"ח) וז"ל אם התנה עליה שיתן לו פלוני חצרו או שישיא בתו לבנו וכיוצא בזה תנאו קיים שהרי בידה לקיים ותתן לפלו' ממון עד שיתן לו פלוני חצירו או ישיא בתו לבנו עכ"ל והנה דבר ברור שאין האשה יכולה למכור חצירו של פלו' מאחר שיכולה להתנות עליהם הוי תנאי ה"ה בנדון דידן דאע"ג דלא יוכל למכור ראוי מ"מ יוכל להתנות עליו ואל יטעך מאמר הטור שהרי בידה לקיימה שתוכל ליתן ממון כו' (למידק לפרש) רשם טעמא דיכולה להתנות משום דבידה יכולה לקיים התנאי אבל בנדון דידן שאין בידה לקיים התנאי דהיאך יכול לעשות שאביו יצחק יתן לו נכסיו ומשום הכי כאן לא הוי תנאי אל' יבהלונך רעיונך לומר כן כי גם זה הבל ורעות רוח דגם כאן היה יכול ליתן לאביו ממון הרבה שאביו בעצמו יכתוב לחתנו חצי חלק (זכר בכל) וגם בלא אביו היה יכול לקיים תנאי בדרך שהיה מפייס את יורשיו ברצוי כסף או בדברים שיקיימו תנאו · ותו דהא דכתב הטור שהרי בידה לקיים תנאו כו' לאו למימרא דאלו אין בידה לא הוי תנאי והמעשה בטל אלא אדרבה לא הוי תנאי והמעשה קיים כדאי' בהדיא בגיטין פרק המגרש (דף פ"ד ע"א) כלל אמר רבי יודא בן תימא כל שאי אפשר להתקיים בסופו והתנה עליה מתחלתו אינו אלא כמפליגה בדברים ולא הוי תנאי ומעשה קיים וכן פסקו כל הפוסקים וא"כ ג"כ בנדון זה נבא על היתומים משני פנים אם נחשב תנאי זה דבר שהיה יכול לקיימו א"כ תנאי הוה וצריכי' לכל הפחות לקיים תנאו ואם נחשב שלא היה בידו לקיימו א"כ מפליג בדברים היה ותנאו בטל ושטרו קיים ואפי' היו רוצים לקיים התנאי לא מהני · ולכן באמת הוא שתיקתן יפה מדיבורן לומר שהוא

דבר שלא יוכל אביהן לקיים דא"כ היו צריכין לפרוע כל החוב וכדי לסלק ערעור זה מן היתומים אומר שג"כ פשוט דהוה תנאי ופטורים מן החוב אם מקיימים התנאי דכן כתב הטור ח"מ סימן ר"ו וז"ל אע"ג דאין אדם יכול להקנות דשלב"ל יכול להתנות בדבר שלא בא לעולם עכ"ל וכן הוא במרדכי פ"ק דב"מ תשובת מהר"ם על שמעון שהיה לו בת קטנה וראובן היה לו בן קטן וכתב לו שמעון לראובן לכשיהיה בנך ראוי לקדש אם לא אקבל קידושין לבתי אתן לך עשרים זהובים כו' ופסק מוהר"ם דהואיל והמקנה והקונה היו בעולם רק שתלו תנאן בדבר שלב"ל תנאן קיים א"כ גם בנדון זה הרי המקנה והקונה היו בעולם רק שתלו תנאן בדבר שלב"ל תנאן קיים דאין לחלק ולומר דשאני כאן שבידו לקיים התנאי דכבר נתבאר לעיל דמשום הא לא גרע ואין להשיב אמרת שהיתומים צריכי' לקיים התנאי כדי לפטור מן החוב מ"מ איכא למימר דלמא לא היתה כוונת המוריש במלת (הן בראוי) הן במוחזק על ראוי זה אלא על שאר ראוי והואיל ואיכא לספוקי בהא יד בעל השטר על התחתונ' והנה שמעתי על חכם א' שרצה להורות כך · על זה אשיב כי זה אינו וד' תשובות בדבר חדא דלפי טעם זה היו צריכים למימר איכא ראוי אחר דעדיף מראוי זה על כן י"ל דלא כיון המוריש על ראוי גרוע כזה רק על ראוי הטוב ממנו · דאי לאו הכי אלא שזהו הראוי העדיף מכל ראוי היאך נוכל לומר שלא כיון על ראוי זה אלא כיון על ראוי הגרוע ממנו · כ"ש שכיון על זה · אלא ודאי צריכים למימר שזה הוא העדיף מכל הראוי והא ליתא מדגרסי' פ' יש בכור לנחלה (דף קכ"ו ע"א) אמתני' שכתובתי לעיל דקתני בה הבכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק כו' עד וכולן אין נוטלים בראוי כבמוחזק ופריך בגמרא וכולן אין נוטלין הא תו למה הא קתני לה רישא ומתר' לאתויי נכסי אבא דאבא עכ"ל הגמ' ופירש"י אם היה אבי אביהן חי בשעת מיתת אביהן היו נכסים ראוים ליפול להם כשימות אע"ג דודאי עתידין ליפול להם · ואפילו יש לו בן אחר יטלו אילו חלק אביהן · וס"ד אמינא כמוחזק דמי קמ"ל סיפא דאי מרישא ה"א ראוי דקתני דאין הבכור נוטל איירי בשאר ראוי כו' א"כ משמע דאי לא תני סיפא היה נוטל בראוי זה משום דהוה ס"ד דהוי כמוחזק ואע"ג דאינו נוטל בשאר ראוי · א"כ בנדון דידן דנוטל בשאר ראוי כ"ש דנוטל בראוי יפה כזה וגם מוכרח דאין דבר הנקרא ראוי שהוא טוב מראוי זה דאל"כ אמאי לא משני עדיפא בגמרא דסיפא בא לדבורת אותו ראוי הטוב מזה דא"ל דס"ל לגמרא דבכור נוטל באותו ראוי הטוב מזה דהא מתני' סתמא קתני אינו נוטל בראוי כבמוחזק משמע בהדי' דאינו נוטל בשום ראוי רק בדבר שהוא מוחזק · וזו היא ראייה מופתית אין להכחישה רק מי שחולק חלוקת המופת ואין להשיב עליה שזה אינו מופת רק הטע' דהרי מצינו ראוי עדיף מזה דהרי מלוה מקרי ראוי לגבי בכור כמו שפסקינ' הלכתא פ' יש נוחלין (דף קכ"ד ע"ב) ולגבי כתובת אשה וב"ח נקרא מוחזק · וב"ח וכתובת אשה גובין מהם כמו שפסקו התו' פ' יש בכור (דף כ"א ד"ה ולא בראוי) ופ' י"ב (דף קכ"ה ע"ב) וא"כ ע"כ ראוי זה הוא עדיף משאר ראוי ואפי' ראוי דנכסי דאבא דאבא דהא תנן ואלו אין נוטלין בראוי כו' עד וכתובת אשה א"כ כתוב' אשה אינה נוטלת בראוי · ואפ"ה גביא ממלוה בעלה וא"כ שמעינ' שמלוה הוא עדיף משאר ראוי והא דלא משני בגמרא לאתויי מלוה ואמר לאתויי נכסי אבא דאבא ע"כ צריכים למימר דמשום כתובת אשה נקט · דכתובה נגבית ממלוה ואינה נגבית מנכסי דאבא דאבא · וא"כ לעולם אימא דלמא נותן מתנה זו לא כיון רק אמלוה וקראו ראוי כמו שיקרא לגבי בכור ראוי ודוקא מלוה שכתובה גובה ממנו שעבד לו אבל שאר ראוי שאין כתובה נגבית ממנו לא שעבד לו · והנה שמע תשובתי בדבר זה שזו הקושיא אינה כלום מן הסברא ומן הגמרא · מן הסברא כי זה אינו נראה שנאמר שכיון במלת ראוי על דבר שנקרא ראוי גבי בכור וגבי בעל לירושת אשתו לבד ולגבי שאר דברים מקרי מוחזק ולא נאמר שכיון על דבר הנקרא ראוי לכל דבר · מן הגמ' כי אביא לך ראייה שאין לחלק עליה דנותן מתנה דינו כמו כתובת אשה ולא כמו בכור לענין ראוי מדגרסי' פ' יש נוחלין (דף קכ"ב ע"ב) תניא אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן ר' אומר נוטל בשבח · מאי טעמיהו דרבנן אמר קרא לתת לו פי שנים מתנה קרייה רחמנא מה מתנה עד דמטי' לידיה אף בכור עד דמטי' לידיה ורבי נמי הא כתיב לתת לו ההוא שאם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי עכ"ל הגמרא והשתא איכא למידק (אי הוה נותן מתנה) לענין ראוי כמו בכור ולענין מתנה מקרי מלוה ראוי כמו בבכור א"כ (מה מקשה) ורבי נמי כו' דלמא הכתוב קראו מתנה לענין זה דכמו דלגבי מתנה הוי מלוה ראוי (והוא הדין) הא דין בכור וגם התרצן אמאי לא משני כן אלא ודאינ"מ דלהא מילתא דין מתנה כדין כתובה ומלוה קרוי לגבי מתנה מוחזק כמו שנקרא מוחזק לגבי כתובת אשה וב"ח ועוד אומר דעל כרחך במקום שנקרא מלוה ראוי

הוא

הוא גרוע מנכסי דאבוה דאבא ׃ ומה שכתובת אשה גובה ממנו וכן ב"ח הוא מטעם שאפרש למטה אי"ה ותדע דהתו'פ' יש בכור פסקו דאין הבעל נוטל במלו' אשתו שמתה משום דגרסי' פ' יש נוחלין (דף קי"ג ע"ב) אמר רבי אבהו אמר רבי ינאי ומטו בה משמיה דר' יהושע בן לוי מנין שאין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק שנאמר ושגוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלש ערי' בארץ גלעד מנין ליאיר שלא היה לשגוב אלא מלמד שנשא שגוב אשה ומתה בחיי מורישיה וירשה יאיר עכ"ל וא"כ אי הוה מלוה יותר מוחזק ועדיף מנכסי דאבוה דאבא א"כ מהו ראיית התו' מנכסי אבא דאבא לענין מלוה אלא ש"מ שראוי דמלוה אינו עדיף מראוי דנכסי אבוה דאבא וא"ל דא"כ הוו סברות הפוכות דלגבי בכור ולגבי בעל בנכסי אשתו הוה מלוה גרוע ולגבי כתוב' ולגבי ב"ה הוה מלוה עדיף גם זו איננה כלום דלטעמך תקשה קושיא זו בלא דברי דלגבי כתוב' מלוה עדיף משבח דהא אין אשה נוטלת בשבח כדאיתא במתני' דיש בכור ולגבי בעל שבח עדיף ממלו' דבעל גובה שבח כדאיתא בתו' דיש בכור ודיש נוחלין אע"ג דאינו נוטל במלוה אלא על כרחך לעולם מלוה הוא גרוע ׃ והא דב"ח וכתובה גובין ממנו היינו משום דבעל חוב וכתובה למפרע הן גובין דהיינו מזמן השטר שאז התחיל שעבודן ואז המלוה היה מוחזק לכך גובין ממנו אבל בעל בנכסי אשה או לגבי בכור דהוה ירושה ולא התחיל זמן הגבייה אלא לאחר מיתה ואז הוי מלוה ראוי לכן לא גבו מיניה כנ"ל דבר פשוט ובזה ג"כ מיושב קושיא חזקה דמ"ש דלגבי כתובה וב"ח מקרי מלוה מוחזק ולגבי בכור ובעל מקרי ראוי ולדברי הוא מיושב והוא נכון ׃

התשובה השנית דלא שייך למימר כאן כלל יד בעל השטר על התחתונה אף אם נודה שזה הוא ראוי גרוע דלא שייך האי טעמא אלא בדבר המסופק בלשון השטר ואי אפשר דלשון ההוא יסבול ב' הפירושים אז יד בעל השטר על התחתונה כההיא דגט פשוט (דף קס"ה ע"א) מאה זוזי דאינון סלעים דאיכא לספוקי דילמא זוזי צורי או זוזי מדינה ואי אפשר לפרש שתיהן אז אמרינ' דיד בעל השטר על התחתונה אבל כאן דאפשר לפרש שכלול הכל בלשון ראוי פשיטא שכוללין בו הכל ולא שייך לומר יד בעל השטר על התחתונה דהא איתא בהדיא פ' מי שמת (דף ק"נ ע"ב) אמר נכסי לפלוני עבדי מקרי נכסי מדתנן כו' ארעא מקרי נכסי מדתנן כו שטרי מקרי נכסי מדתנן כו' שמעינן דכל מה שנקרא בשום מקום נכסי כוללין בלשון הנותן ולא אמרינן יד המקבל על התחתונה דלמא לא כיון הנותן אלא במה שנקרא בכל מקום נכסי (ה"ה ראוי שבשום מקום) מקרי סתם ראוי דודאי כוללין בלשון ראוי וצריך לקיי' תנאו ועדיף מזו כתב הרשב"א בתשובה סימן תתקנ"ב באשה אחת שכתבה כל נכסיה לראוי לירש בעלה ובא בן הבעל בחיי אביו ורצה (לירש) הנכסים באומרו שהוא ראוי לירש אביו ופסקו הרמב"ן והרשב"א דהדין עמו הואיל וגם בחיי אביו מקרי ראוי לירש מדתנן כו' א"כ כל שכן כאן שמקרי ראוי לו אפילו בחיי האב שאין לומר שלא כיון בזה הראוי וכל מה שנקרא ראוי בכל מקום ולא שייך למימר יד בעל השטר על התחתונה ונ"ל שגם זו תשובה נוצחת לא יכחיש רק מתעקש (ואין להקשות על זה מהא דאמרינן ריש פרק הכותב (דף פ"ג ע"ב) בכתובות ותימא ליה מכל מילי סליקת כפסך אמר אביי יד בעל השטר על התחתונה והתם אין הדברים סותרי' זו את זו דהא פריך התם לענין פירות ויורשת האיש את אשתו דקתני התם הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך אוכל פירות ואם מתה יורשה א"כ למה כתב לה שאם מכרה ונתנה קיים והא פריך ותימא ליה מכל מילי סליקת כפסך וא"ה משני יד בעל השטר על התחתונה י"ל דשאני התם דהתם ג' דברים חלוקים הם ולא נכללים בשם אחד ועל כן אמרינן יד בעל השטר על התחתונה א"נ כה איש אצל אשתו הוא עדיף לומר ביה יד בעל השטר על התחתונה אף על גב דלא אמרינן הכי במקו' אחר משום דידו עדיפא מידה כדאיתא התם לענין אם מהני סילוק דין ודברים אין לי בנכסיך א"נ דלא ק"ל כתרוצו של אביי רק כדאמר רב אשי התם שם דמשני ליה בתרוץ אחרון בנכסייך ולא בפירותיך) ׃

התשובה הג' דאי' בהר"ן בקידו' פ' האומר דהמקדש על תנאי שיש בו קום עשה ואע"פ שתלוי בו לבד אינו בדין שתהא מקודשת עד שיביא ראיה שקיים תנאו עכ"ל וא"כ בנדון דידן שהיורשים צריכי' לקיים תנאי בקום ועשה ואם לאו המעשה שהוא השטר קיים והתנאי בטל א"כ כל זמן שלא מביאי' ראיה שקיימו התנאי' צריכים לקיים המעשה וא"כ עליהו לברר שלא כיון הנותן בכל ראוי ושקיימו התנאי וכל זמן שאין מביאין ראיה צריכים לקיים התנאי ואע"ג דהר"ן כתב שם דהרמב"ן חולק על סברא זו וס"ל דאפילו בתנאי שהוא קום ועשה אין צריך להביא ראיה שקיים תנאו אפשר דהיינו דוקא התם משום חומרא דא"א כדי שיתקיימו הקידושין אבל בממון ושאר דברים מודה הרמב"ן ז"ל ותו דלא דמי להתם דהתם אין צריך להביא ראיה שקיים התנאי והמעשה קיים לסברת הרמב"ן דודאי אמרינן מסתמא שקיים התנאי לקיים המעשה דהרי אלו לא רצה (לקיים) המעשה מי הכריחו להתנות בתחילה אבל בתנאי שבא לבטל המעשה אף הרמב' מודה דצריך להביא ראיה שקיים התנאי והמעשה בטל ותו דאף אם הרמב"ן חולק הרי כתב הר"ן דהאחרונים חולקי' על הרמב"ן וידוע דבכל מקום הלכתא כבתראי ׃

התשובה הד' היא מנוסח השטר שכתוב ביה כל לשון דמשתמעי לתרי אפי יהא נדרש לטובת בעל השטר וא"כ פשיטא דדרשינן לשון ראוי לטובת בעל השטר דנכלל ביה כל דבר הנקרא ראוי ובלא זו הרבה לשונו' מיותרי' בשטר וכל לישנא יתירא בשטר לטפויי אתא אף דבר שאינו דומה לגמרי ללשון השטר כמו שכתוב בנימוקי יוסף פ' המקבל והביא מהר"י קולון בתשובה וא"כ פשיט' אף אם היה נכסי אבא דאבא אינו בכלל ראוי מ"מ משום לישני יתרות שבשטר דרשינן דהכל בכלל ואין לומר דאלו הלשונות היתירים שאנו כותבים בשטרות הם לשופרי דשטרא בעלמא והנותן לא צוה באלו הלשונות שזה אינו דהדרי איתא בהג"ה מיימו' הלכות זכייה ומתנה (פרק ג') דהיכא שהנותן צוה לסופר לכתוב השטר הוה כאלו צוהו בפירוש על כל דבר שבשטר הואיל וידע הנותן שכותבים שטר כזה ׃ ועוד דהא כתוב בשטר דלא כטופסי דשטרא ואפי' לא נכתב הוי כאלו נכתב בכל דבר הרגיל לכתוב בשטרו' כנדון דידן כדאי' פ' המקבל (דף ק"ד ע"א) דאם נכתב דלא כטופסי דשטרי לא אמרינ' דשופרי דשטרי שוב הוא כדאיתא התם ולכן מכל אלו הדברים נראה דודאי הוה ראוי נכסי אבא דאבא בכלל ראוי סתם וצריכין היורשים לקיים תנאייהו או לשלם לו שטרו ׃ והנה שמעתי שחכם הנ"ל הביא ראייה לדבריו שאין זו בכלל ראוי דיד בעל השטר על התחתונה דאית' בתשובת מהרי"ק שורש ז' דאין פדיון שבויי' בכלל סתם צדקה דאינו נקרא סתם צדקה אלא פדיון שבויים שמעינן דכל דבר דאיכא למימר דאינו בכלל הלשון תלינן ביה דאינו בכלל וה"ה בנדון דידן ׃ והנה אני תמה דאדרבא משם מוכח להיפך מדבריו דהרי אם היה מקרי סתם צדקה פעם א' היה בכלל ולא הוי אמרינ' יד בעל השטר על התחתונה וכ"ש בראוי כזה המקרי ראוי בפי התלמוד והפוסקי' בסתמא דהוה בכלל ואדרבא עדיף טפי משאר ראוי כמו שהבאתי לעיל מפי' רש"י בהדיא וכמדומה לי שאם ראה החכם הנ"ל דברי רש"י כהא היה חוזר מדבריו כי כל דבריו בנוים על יסוד גרוע ר"ל שזה הראוי הוא גרוע משאר סתם ראוי והנה הוא בהפך ודעהו ׃ כה אמר הצעיר לימים המתאבק בעפר רגלי החכמים הכותב דרך משא ומתן כדי ללמוד וללמד משה איסרלש מקראקא וכן השיב הגאון מוהר"ר מאיר מפד"ו ש"ן וקיים פסק דלעיל שנפסק כהלכה ׃

התשובה הד' הכתובה כאן המתחלת שמו יוצא וכו' איננה נדפסת בתשובו' מהרש"ל רק תשוב' שהשיב מהרש"ל להמחבר בענין תשובה ג' מענין תלי וכר הלא היא כתובה בתשובות מהרש"ל בסי' כ"א ׃

ה **שמו** יוצא וטבעו יוצא בנאם הגבר לאוכל ואיתיאל ׃ אשרי לדור ששרוי בתוכו לאורת ולמופת כיקותיאל ׃ גדול כשמאי ענוותן כהלל ׃ כל עוף הפורח עליו בשעה שעוסק בתורה מיד נשרף כיונתן בן עוזיאל ׃ בו סתרי התורה א"ל צפ"ן וסתרי ומישאל ׃ כל הדברים שנשתכחו מחזיר בפלפולו כעתניאל ׃ בספור הנושא ובסופר הנשוא או בהגדרת התהלה ובמספר הנושא במחויב ובנאה לו נאה לדרוש במוסכם ובטבעי ובמסופק ובמושאל כי בחכמתו יתהלל המתהלל ׃ הוא הגאון מ"ר שאירי מוהר"ר שלמה בן הגאון מוהר"ר יחיאל ש"ן למר שלום ולתורתא שלום ולכל אשר לו שלום ׃ הגיעני מכתב מעלת אדוני מורי יקר הוא מפנינים מעולפת ספירי' ואגיל ואשמח בו בראותי שהש"י מלא משאלות לבבי וזה כי כל ימי הייתי מתאוה לשלחן של מלכים מאן מלכי רבנן לתהות בקנקניהם לשאוב מימיהם ועתה הקרה ה' לפני את השלחן אשר לפני אדוני אשר נהניתי ממנו כנהנה מזיו השכינה אף כי דברי אדוני האחרונים קשים מן הראשונים מ"מ לא אוכל לדון לפני מעלת אדוני ולהשי' על דברי מעלת רום כבודו לא דרך משא ומתן רק כמסתפק בדבריו ואולי כי קוצר המשיג ועומק המושג הוא הסבה מלהבין דברי אדוני על אמתתן ׃ ואתחיל להקדים דברים מ"כ אדוני והצעתם ׃ ואחר כך אציע עליהם ספיקתי במהות תכליתם ׃ כי תורה היא וללמוד אני צריך חקירתם ׃ כמאמר החכם כי לא טעם טעם שמחה מי שלא טעם שמחת ספיקות' והתרתם ׃ כתב מעלת הדרת קדשו דמר וז"ל כתבת וז"ל ומירתן ואדע הטינר' שמצא מעלת אדוני בדברי ׃ ובודאי ששיחת חולין של מעלתו צריכין תלמוד כאומרו טינרא שקשה כאבן שאין בו לחלוחית תורה ׃ אך אם ידעתי אולי אזכה להראות שהיא בועא של מים זכים ׃ ואף כי קשה כסלע אולי אוכל אכה בצור במטה אשר בידי

בידי להוציא מימיו עכ"ל וכתב לי מעלת כבוד קדשו · אנת משה ספרא רבא איה חכמתך איה סכלתנותך · שלא די שדבריך סותרין דברי הגאונים אלא דבריך סותרין זו את זו עכ"ל מעלת אדוני · הנה דעת אדוני נראה לי מרחוק שדברתי גדולות עצמו ראשיהם ממני · ועל כן קראני מעלת אדוני ספר"א רבא · וכתב אלי שדברי סותרין דברי הגאונים וסותרין זו את זו · לא גדול אנכי משלמה שאמרו עליו פ' במה מדליקין (דף ל' ע"ה) פתח ואמר אנת שלמה איה חכמתך כו' ואמרו שם ואף ספר משלי בקשו לגנוז שהיו דבריו סותרין זה את זה · ומפני מה לא גנזוהו · אמרי ספר קהלת לא עיינין ביה ואשכחן ביה טעמא · ה"נ ליעיינין · וכן אני אומר אילו לא השליך אדוני מורי דברי אחר גיוו ולא היו לאדוני כלא נחשבים בודאי מצא בהו טעמא דמאי דברי נסתרים כו' · הראשון שכתב מעלת רום כ"ת וז"ל שטינרא קשה כאבן שאין בו לחלוחית כו' זה אינו בנמצא נהי דדמיא לאבן במשמוש היד מ"מ אינו קשה ממש כאבן · שא"כ לא הוה גרע מאטום בריאה וכן פי' רש"י (חולין דף מ"ח ע"ב) שהם מלאים מוגלא קשה עכ"ל · ראה אדוני מורי הלא דברי בעצמן כתב מהר"יו בהלכות בדיקה שלו שחבר וז"ל אבל אם אין בהן מוגלא אלא קשים כאבן אינן אסורות א"ל בסמיכי והם נקראים טנרי והמקרא אומר והסרותי את לב האבן · אף שאינו קשה כמותו רק לדמותו לו בקשיותו וערלת לבבו הערל ואף מדברי מעלת כ"ת נלמוד זה באמרו אף שדומה לאבן במשמוש היד כו' ומה שכתב לי מעלת כ"ת מ"מ לא קשה לגמרי כאבן שא"כ מה גרע מאטום בריאה כו' נראה מדברי מעלת כ"ת שההפרש בין הטינרא ובין האונה הוא לענין הקושי והוא בעיני תמיה נשגבה פה קדוש יאמר דבר זה · כי זהו הפך מדברי הסמ"ג ומייתי לה הג"הת מיימו' פ"ז וז"ל אטום בריאה שמשמושו קשה ומראיהו כמראה ריאה · אבל אם מראיהו דומה למוגלא היינו טינרא דאמרינן דכשירה עכ"ל והוא פירוש רש"י פרק אלו טריפות (דף מ"ח) שכתב שם וז"ל טנרי גדולים מכנדי וכב' הוקשו כסלע ואין מראיהו דומה לריאה אלא דומה למראה מוגלא ולאו היינו אטום בריאה דאטום אין שם צמח ואין משתנה מן הריאה אלא שאין עולה בנפיחה עכ"ל נראה בהדיא דהחילוק בין האטום והטינרי אינו לענין הקושי רק לענין המראה בלבד ומעתה לא אוכל לדעת מה הביא מעלת אדוני ראיה מדברי רש"י כי מן הנראה שהוא בעוזרי ואף אמר שקשה כסלע שהוא דבר יותר קשה מאבן כמו שאכתוב למעלת אדוני למטה · ואם דרש מעלת אדוני לשון הדיוט ר"ל יתור לשוני באמרו שאין בו לחלוחית של תורה ובזה תפס מעלת אדוני עלי מאחר שהוית הטינרא מן המוגלא אי אפשר שלא ישתייר בו שום לחלוחית מעט הייתי יוכל לתרץ · בערך הנמשל שהיא התורה שנמשלת למים חיים זכים וברים לא למעט לחלוחית של מוגלא ועל כן הושבתי למעלה אולי אזכה להראות לאדוני שהיא מבועה של מים זכים אך האמת אומר למעלת אדוני כבר כתב ארסטו בהוית המחצבים וז"ל האדים בתוך הארץ הם ב' מינים · הא' לח מטבע לחות המים ואחד יבש מטבע האש והמתהוה מהב' הגא ב' מינים הא' נחצב כאבנים היוצאים מן הארץ שאינם זכים כזרנך כו' וכל זו הוה מן האד העשני אך ההוה מן האד הלח הוא ב' מינים האחד מהם הוא נתך כנחשת וכסף וזהב וכיוצא בו · והא' ירקע כברזל עכ"ל ומצאנו המקרא אומר (פרשת עקב) ארץ אשר אבניה ברזל אף שהווייתו מדבר לח טבע לחות המים והנה אנו מוצאים הברזל קשה מאבן ואיך לא אקרא דבר קשה כסלע כמו שפי' רש"י ז"ל אשר הווייתו ממוגלא אשר מורכב מטבע מים ועפר אבן על כן אינני רואה שום סתירה בזו בדברי עוד כתב מעלת אדוני וז"ל מדבריך נראה שבועה במים זכים הן בעילוי יותר מטנרי כפי המשל אשר אנו עוסקים בו כו' ומר רצה להדמות הענין בתכלית הבריאה ולא נמצא כן בספרי הגאונים שהרי הטינרא כשירה בכל מקום אפי' בשיפולי וכ"ש בתרתי דסמיכי להדדי מה שאין כן בבועא דטריפה במים זכים בתרתי דסמיכי להדדי עכ"ל דמר הנה לא אוכל להתאפק ולומר לו יהא כדברי אדוני מ"מ יש לספק מאחר שבראשונה לא העלה מר רק טינרא אחרת ומאחרת דבר אדוני ושתים לא שמעתי וא"כ מה ענינם לתרתי דסמיכי ואם בתוך זמן העלתה המכה צמחים סביבה עד כי נסמכו להדדי מזה לא ידעתי כי אינני חכם להיות רואה את הנולד ואם רצון מעלת אדוני לתפסני במה שטינרא כשרה בכל מקום אף שאינו בערך הנמשל שהיינו עליו ובזה נתעלה וישב טינרא על הריאה ולא בועה · אף אני מצאתי מקום שהטינרי טריפה ולא הבועה וזה שכתב רבי משה ממידלינג בהלכות בדיקות שלו ב' בועות זו כנגד זו בין אונא לאונא בלא סירכא כשירה · אבל אם היה בצד א' בועה ומצד השני טינרא טריפה לפי שהטינרא קשה ויפצע הבועה כשמסוללי' זו את זו וינקוב אותה עכ"ל וקבעתי זה הדבר ג"כ בחדושי לטור י"ד ומעתה לא ראיה כראי זה והצד השוה שבהן שהם כשרים בנמצא לבד והוא

הדרוש בינינו בדברי רבינו · ועוד אקשה מדברי רבינו על דבריו מאחר שראיתיו כל רז לא אניס ליה ובקי במלאכת ההגיון שכתב ז"ל כתבו בעלי הגיון שהמשל לנמשל כחומר לצורה כו' ואף שבכתב רבינו היה כתוב בהפך שהמשל לנמשל הוא כצור' לחומ' זו ודאי טעות כפי התלמיד המעתיק לשונו · כי הנמשל הוא העיקר כמבואר בהקדמת המורה ח"א והוא נגלה לכל מבין · מעתה אומר מאחר שהנמשל הוא הצור' והמשל הוא החומר · ראוי להיות שהמשל ימשך אחר הנמשל כמדרגת החומר אצל הצורה · ומעתה מאחר שבועה של מים זכים יותר ראוי' כפי ערך הנמשל שהיא התורה לדמות אליה ולא אל טינרי שהיא יותר כשר כפי ערך המשל כפשוטו לכן ידעתי שכוונת אדוני לא היתה רק בדרך שכתבתי בראשונה · ולא כתב שנירת רק לכבודי להעלים הענין · ונרד לעומק הדין במה שכתב מר דתרי בועי דסמיכי להדדי דטריפה כדברי מוהר"ם (פרק אלו טריפות) והרא"ש ולא חש לדברי המרדכי (פרק הנ"ל) ורשב"ם וריב"ם שהסכימו להתיר מזה נראה גדולת רבינו ועומק לבבו שיוכל להכריע בין הרים גדולים · אך הוקשה לי מה שכתב לבסוף וז"ל ואע"פי שרוב הם המכשירים וכן נהגו אל תשגיח במנהג הקל וכו' תמיהני בזה לקרא מנהג קל מנהג שנתיס' על פי ותיקים ראשונים המוזכרים ואחרונים כגון מהר"יו (בהל' בדיקה) ומהר"יל ז"ל שכתבו שהמנהג להכשיר במקצת מקומות כ"ש לדברי מעלת אדוני שכתב שרוב (הס) המכשירים אף שאינו נראה כן מדברי רבינו ירוחם בספרו תא"ו נט"ו שכתב שרוב הפוסקים פסקו לאסור · ואף כי דברי מעלת' לאסור הא דברי מהר"יל (ומהר"יו) מסכים לדברי מהר"יק בתשובה ולכן אומר אני שמנוק' אני מעון זה להיות דברי סותרין ח"ו לדברי הרא"ש עוד הקשה רבינו מדברי שמתחלה כתבת קשה הוא כאבן שאין בו לחלוחית כו' ואחר כך כתבת ואף כי קשה כסלע כו' וזהו הפך דברים הראשונים שהרי סלע מקום המים ושם טבעו עכ"ל דמר · ואי לא מסתפינא אמינא כי אלו הדברים מרפסים אגרא · כי מושכל ראשון הוא שהסלע הוא דבר יותר קשה מהאבן ולזה נאמר אבנים שחקו מים ונאמר וכפטיש יפוצץ סלע ומדוע לא אכתוב אוציא מן האבן מים אף מן הסלע · ואף כי הוא מקום המים כ"ש שאבן הוא מקום המים כי כל סלע אבן הוא ואף אם אינו מתהפך בנושא להיות כל אבן סלע ואני אומר כי עיקר שם הצור שמוציא מים עיקר שמו הוא אבן · והוא נראה מטבע הוית המים מתוכו · וזה כי כתבו החוקרי' בטבעיות כי סבת הויות הנהרות מן ההרים הוא כי המקומות הגבוהים מן ההרים הם כדמות הספוג העב שימשוך אליו המים ויקבצם מעט מעט וזה כי ההרים יולדו בתוכן מחילות ויעלו אדים מתחת המחילות ויעלו למעלה עד ששם יפגשו קרירות המקום ויתהוו מים וידוע כי כל ספוגיי הוא רך יותר מדבר שאינו ספוגיי והוא האבן לא הסלע שעיקר שמו מונח על אבנים החלקים הנמצאים בנחל אלא שהושאל אח"כ לקרא אבן ג"כ סלע ואל יתמה אדוני מאחר שכן הו' למה נקרא הצור יותר סלע ממה שנקרא אבן כי זה גורם השאלת השם ודוגמתו אמרו גדול כחן של נביאים שמדמין הצורה ליוצרה כו' שנ' ואראה מראה כדמות אדם ולא אוכל לפרש אך ידוע לי שלמר נגלה פירושו ומקומו והוא בעקידה פ' בהעלותך ובזה אומר אף שידעתי סוד הכאת הצור ונצוח הדבור בחטא מריבה מ"מ כראוי כתבתי ועל ידי לא יוזכר המאציל לגנאי ח"ו ועוד אוסיף ואומר כי הנראה כדעת מורי שזו היתה החטא בחושבו כי ההכאה והדבור הוא שוה בעניין הסלע מאחר שע"י הכאה לא יצאו המים כו' (א"ה יתר הדברים האלה עיין בתשובה המתחלת בל"ב לספירה תמאה כתת · עוד תדע שמתוך דברי ענייני התשובה האלה נראה שחסרה תשובה אחת מ"ש הגאון המחבר בראשונה שעלי' השי' הגאון מוהר"של ז"ל תשובה הסמוכה):

ו בכ"ד לספירתו · שלוה ונועם לחדר תורתו · ואמהתא קיסרי ישירו תהלתו · לא כחל ולא שרק והוא בשפירתו · אמרות ה' טהורות אמירתו · מי ימלל גבורתו ותהלתו ה"ה נ"י שאי' מהר"ר משה י"ץ בצירוף שלום הכסא עם כל המחנה החונים בדגלת' סביב שכינתו · י"ר שיהיה הכסא שלם בלי מבהיל ומחריד · קבלתי כתבך במגילה עפה כתובה פנים ואחור · וראיתי בו דברי' חידודים · והרגשתי כאיזמל בבשר והקפתני בחבילות חכמות ורובן חצונות ככלים שונות · והפנימות עגונות · והתורה חוגרת שק ומתקוננת · עם נערותיה כי ההרות בנים ובנות · הן הנזופים ומגונות כעדה וצלה בדורות הראשונות · וחכמת אריסטו הערל אליו היית פונה בכל פינות · והנה בהתבוננות מתוך כתביך ראיתי עליית עשן באפך כמוקד ומתוך הכעס השב' חוץ מדרכי הטענה · ואמרתי בלבי ויהי מה אפסיק בשלו' כי לאותן דברים המרים יחידים אין להם הפסק בגילגולן אם לא בבלימת פיו כאלמיה לולי שכתב עלי פה קדוש יאמר זה כו' הייתי מחריש מה שלא אוכל עתה לראות את עצמי בתוגת נפשי בכדי ואגבה אבא בגלגול מחילו"ת ואומר

ככל

בכל אשר עום לבבי · תחלת דברך וטענתך שכתבתי אנת משה ספרא רבא איה חכמתך ואיה סכלתנותך כו׳ ולא גדול אני משלמה כו׳ שבסוף עלו דבריו ביושר אף דבריכו׳ · ותמה אני וכי בזה התרעמ׳ הלא הראיתי לך מקום שתוכל לישא וליתן בו ולישבו וכבר ידעתי ששערי תירוצים לא ננעלו בפרט בדורות האחרונים לא ראית מימיך מי שעלה בקושיא ק״ו לאיש בר לבב כמותך שלבך לב ארי לסתור ולבנות אלא שכך עלה לפני בדעתי הקלה ונמרצה · שוב כתבת וז״ל מה שכתב מעלת׳ מ״מ לא קשה לגמרי כאבן שא״כ לא גרע מאטום כו׳ נראה מדברי מעלת׳ שהפרש בין הטינר׳ והאטום הוא לענין הקושי לבד · והוא בעיני תמיה נפלא׳ פה קדוש יאמר דבר זה · כי הוא ההפך מדברי הסמ״ג והג״ה מיימו׳ פ״ז וז״ל אטום בריא׳ משמושו קשה ומראהו כמראה ריאה · אבל אם מראהו הוא דומה למראה מ גלא היינו טינרי דאמרינן דכשרה עכ״ל · נראה מבואר שהחלוק בין האטום והטינרי הוא המראה לא הקושי כדברי אדוני · וכאמת שלא אוכל להבין דעת אדוני מ״ו שרצה להעזר בדברי רש״י שלפי מיעוט השגתי כלל בדבריו כל מה שכתבתי וז״ל פרק אלו טרפות טנרי הם גדולים מכנדי וכבר הוקשו כסלע ואין מראיהן דומה לריאה אלא דומין למראה מוגלא ולאו היינו אטום בריאה משום דאטום אין שם צמח ואינו משתנה מן הריאה אלא שאין עולה בנפיחה עכ״ל · ואם רש״י ז״ל כתב שהוא קשה כסלע למה לא אקראנו גם כן קשה כאבן שהוא רך יותר מן הסלע עכ״ל · העבודה והאמונה בהיותי עוסק בסמ״ג יום אחר כתיבתך אמרתי בלבי בזה יתפוס עלי החכ׳ לאין אשמה ובודאי שכן הוא שאם היה הטינרי קשה ממש בלא מוגלא ולחלוחית אטו משום שנשתנ׳ מראיתו מבשר הריאה יהא עילוי למכתו ועדיף מאטום אדרבא הוה על הוה תבא א״ל משום שיש בו מוגלא והדר בריא אלא שהספר נתן סימנים מהו טינרי ומהו אטום · וגם שלא תאמר מה בין אילו לאילו לפי שהטינר׳ אין מראהו כמראה הריאה ואם כן הוא בא כדרך הצמחים דהדרי בריא אבל אטום שלא נשתנה מראיהו והוא קשה ע״כ אינה מחמת מוגל׳ וצמח שאי אפשר שלא ישתנה · וע״כ הוא מחמת אטימ׳ ולא הדרא בריא שהרי אין לה סיבה שתעל׳ ארוכה וזו מן הידוע בחכמות הרפואה אף שבדברים כאילו אין לסמוך על אלו החכמות כאשר כתב ר׳ משה (פ״ו מהל׳ שחיטה) · מ״מ מה שנוכל לקרב דברים התלויים במקור הטבע למקור נובעו שלא יהא כחוט השערה נגד התלמוד ודברי הגאונים נעשה · וק״ו אם היה נשתנה מראיתה · גם אטום דאית ביה תרתי לריעותא וטריפה מאחר שאין בה מוגלא · שהרי מסקינן על אטום בריאה אי אית ביה מוגלא כשירה אלמא עיקר הטריפה תליא במוגלא · ועוד צא וראה שהיסוד בנוי על המוגלא שהרי רוב הבועות והטנרות בכלל מראות הם · ועל מה הוכשרו אלא שיש בהן מוגלא ויצאו מגדר הריאה והיינו ממש כמו שפי׳ רש״י רק רש״י שפיר׳ דומין למראה מוגלא יש לך לדקדק ולא מוגלא עצמה · אכן כי מעיינת ביה שפיר תראה ותשכיל ותמצא דברי׳ כנים דאם לא כן על מה הזכיר רש״י בדבריו מוגלא · וכי לא די לו במה שהפריש ביניהן שהטנרי הם צמחי׳ וגם אין מראיהו כבשר הריאה כו׳ ולא תאמר שצריך שיהא מראהו כמוגלא ולא בע״א כלל · כי מי הנביא שגילה לו כך שהרי אין לו הכרע בתלמוד בענין המראה · וגם לא ראיתי שום מורה שידקדק בכך והם משתנים לכמה גוונים לפעמים נוטים לשחרורית ופעמים קצת ללבנונית ופעמים קצת לירקרקות אלא שמכפנים הם דומות למוגלות רק שאינם כמוגלא ממש הנמצא בתוך הבועא אכן יש בו לחלוחית · ולאו דוקא קשה כסלע ממש אלא דרך משל נגד הבועות · ועל שם צמחיהם נקראו כן · וכן מה שכתב בנוסח הבדיקה שאין בהם מוגלא הוא ע״ד זה שכתבתי שהרי עינינו רואות שיש בהן כעין מוגלא קשה · וכן תשובת׳ במה שכתבת קשה כאבן שיפה כתבת מאחר שבזה הלשון שמשו בו כל המחברים הוא כעין טענו בחטים והודה בשעורי׳ הלא בודאי עדיין כתבי לפניך פוק חזי וראה איך כתבתי עיקר תלונתי במשא ומתן שלי במה שכתבת קשה כאבן שאין בו לחלוחית · וזה אינו בנמצא ולפעמים אי לא היה בו לחלוחית כלל היה טריפה ממש דלא גרע מאטום כדפרישית ועשית עצמך כאינו מרגיש וכתבת ואם מעלת אדוני דורש לשון הדיוט כו׳ העיקר עשית טפל כלו׳ הרחקת אותה לקצה האחרון כאילו הם דברים של הדיוט כמוני בעצמי כי עיקר היסוד היה על זה שזה יעיד על דבריך שהכנת קשה כאבן ממש בלי שום מוגלא וליחה ואינו כן · ואח״כ הראיתני מחכמ׳ אריסטו הערל מתוך האידים שבארץ כו׳ אמרתי אוי לי שעיני ראו נוסף למה שאזני שמעו שעיקר המחמד והבושם הוא דברי הטמא ויהיה בפי חכמי ישראל כעין בושם לתורה הקדושה רחמנא ליצל מהעון הגדול · ולא אשיב ככל אשר עם לבבי · כבר ראיתי דברי רב האיי ודברי הרא״ש בתשובה ודברי ר״י בר ששת (בסי׳ מ״ה) שהיה מחכמי ספרדים שכתב מהם וסיבתם ומה הגיע אליהם · העבודה יש לי יד בחכמתם כמותך אלא שארחיק מהם נדוד שהרי אפי׳ בדברים היפים אמרו בע״ז (דף מ״ז ע״א) על כה״ג הרחק מפתח ביתה · ואין לך מינות והריסות כחכמתם · ולא יכיל מגילה עפה לכתוב תוכן דעתי · אלא בידיעה ובחיב׳ פנים מול פנים · ועתה אני הגבר ראיתי כתוב בתפילות ובסידורי הבחורים רשום בהן תפילת אריסטו · וזו היא אשמת הנשיא כמותך שנושא להן פנים מאחר שאתה מערבו בדברי אלהים חיים · וכדאי לעיין בהם בהליכות לבית הכסא ודומהו מאחר (שאין) חשקה נפש בהן כל עיקר · ובאלף מחילות יותר היה למר לעיין בחכמת הדקדוק כי כתבך הם חומ׳ פרוצ׳ לרוב בנוכח ונסתר ונקבה וזכר ויחיד ורבים · כתבת כמה פעמים מה שבקשונו אדוני הוא שני הפכים כאחת יחיד ורבים כתבת הייתי יוכל לתרץ מדבר בעדו וזולתו כאחד וכן רבות · כתבו תשובות הקדמונות כשתסתפק בשם מן השמות איך לכתוב בגט מלא או חסר או בסופו אלף או ה״א תוכל (לסמוך) על כתבים הראשונים של החכמים אפילו באיגרת שלומים ואוקמינן אחזקתייהו שדקדקו אחר האמת · ומהאי טונא גופא אעסוק בחבילתי · שמר כתב משולם בו״ו והוא חסר בתורה וראייה ממסכת מגילה (דף כ״ג ע״א) למה נקרא משלם לפי ששלם במעשיו וכן כתוב בטופסי גיטין ועל רוב חיבה כתבתי · כי דברי רב סנפירא חקוקה לפני בראותי קרח הנורא · ואליך תשוקתי אף תמשול בי · ומה שכתב׳ עוד כתב מעלת אדוני מ״ו וז״ל מדבריך נראה שבועא במים זכים הן בעילוי יותר מטינרי כפי המשל אשר אנו עוסקים בו כו׳ עד ולא נמצא כן בספרי הגאונים שהרי הטינרי כשרה בכל מקום אפילו בתרתי דסמיכי להדדי עכ״ל דמר על זאת אשיב לו יהיה כדברי מעלת אדוני מ״מ מאחר שבראשונה לא העלה מר רק טינרי אחת ומאחת דבר אדוני ולא משתים· ואם כן מה לחוש לתרתי דסמיכי דטריפה בבועות · ואם בתוך זמן זה העלתה המכה צמחים עד כי נסמכו להדדי מזה לא ידעתי כי אינני חכם לראות את הנולד עכ״ל באת עלי בדברי שחוק והתולים · ואח״כ כתבת בלשון ואם יאמר מר כו׳ ותפסת את העיקר כאילו בעיניך יתור בעלמא· ומה שהשבת שמצאת בשם ר׳ משה ממידל״נג כתוב אם נמצא בין האונות בועות זו כנגד זו בלא סירכ׳ כשר׳ · אבל אם האחת בועא והשנייה טינרא כ׳ יפה כו׳ וא״כ מצאת שיש עילוי בבועות מבטינרי · לא אוכל להתאפק מלומר איה חכמתך ספרא רבא איש האלהים ואף אם אמר יהושע בן נון סברא זו לא צייתנא ליה דאטו משום עילוי הבועות הוא דכשיר׳ או משום ריעותא דטינרי הטריף החכם · אלא אדרבא משום ריעותא דבועות דסופה לנקוב וחוזר הענין לאיתנו · ומה שכתבתי המשל הוא לנמשל כצורה לחומר · יפה כתבתי על דרך מושכלות הראשונות שהצורה הוא המיפה החומר בכל ענין שתפיל בו ההנהג׳ ע״כ ההיולי כדמות המשל לנמשל ולא כתבתי כתורת ההערכה במעלות וסוגי׳ ועל פי דרש חכמינו נמשל כבהמות נדמה כו׳ יורה ממש כעין כוונתי ואין פנאי להאריך כ״ש גם לקצת החכמים שקראו להדיא בספרי מליצת הענין צורה והעיקר חומר לא חומר נפסד אלא כלומר גוף הנושא המקריים ויהי מה טוב שיחה שלנו מתורתם · כתבת עלי מי כהחכם יודע פשר דבר להכריע בין הגדולים והראית לפידים בתוך הכרים כלומר כאילו תלמיד כמוני יודע להכריע נגד הגדולים ת״ל יש לי יד ושם להכריע בכל הפוסקים ראה מה שכתב מהר״יו מ״כ בדרשות פסח (סי׳ קכ״ג) שצריך להגדיש המדה והביא הי״ד ולא דק כלל דוק ותשכח · גם עתה ראיתי שמהר״יקאר״ו (א״ח סי׳ תל״ח) הקשה עם מפרשיו הקדמונים ריסוק איברים שבי״ד על דברי הטור ונגד הגמרא והרחיבו הענין והקדימו במליצת ההגיון ואמרו דברים זרים השחיתו וטעו ולא ירדו לשורש הענין וכהנה רבות תראה ותמצא אם אזכה שיגיע לידך חבורי הגדול · ומה שכתבת ידעתי סוד ההכאה בצור · מדבריך אתבונן שלא ירדת כלל לתמצית דעתי ואם יש לך פנים אחרים או״א דא״ח · ומה שכתבת בסוף מה שרמז לי אדוני בסוף דברים מדברי המרכבה העליונה שהן דברים כבשונו של עולם · וכסן עתיק יומין לא אוכל לדבר בנסתרו כי לא בינת אדם לי בדברי בעלי העבודה הלקוחי׳ באמתות מדברי מערכת אלהות אשר מהם רמז מעלת אדוני · ואם אדע בהן אין מדרכי לכתוב או לרמוז מהם דבר כאמרם פ״ק דר״ה (דף י״ט ע״ב) למחר זה פורע חובו ונמצא ש״ש מוטל באשפה עכ״ד הראתני מותר במה שכתבת דברים פנימיים כאלו בפרט מאין תועלת מאחר שכבר ידעת כמוני ויש בו ספק היזק בהגעתו לאשפה · אפשר שכן ההרגל אצלך כתיבתי · אבל כתבך הם לי לעטרת פז ולענק לגרגרותי · גם לא מספר מערכת כתבתי אלא ת״ל מה שיגעתי ופירשתי על ענינים עמוקות סתומות שאין לגלות אלא לצנועים כמותך ואמרת אולי יחרש בי וימצא חידתי מאחר שמאסרת בהן באין צורך נחרטתי מעיקרא כי צללתי במים אדירים והעליתי חרס · גם אפי׳ יוזרק לאשפה אין בו עון כ״כ מאחר שאין בו שם מן השמות שאינן נמחקים ונקראים בספרים רישומי חכמה · ואולי אזכה אחר כמה ימים תראה פירושי מרקנטי וממערכת אלהות · כי הנראה מכל המפרשים שברוב

דברים לא חדלו פשע· והרבו דברים והוסיפו אשמה מה שלא כיון להם המחבר בשום אופן· ומה שכתב שלא כוונת בקו ירוק אלא לעולם השפל· גם ידעתי שכך היה מושכל הראשון· אבל בדיבור הרתאר קו ירוק וקו ירוק כזהב ירדתי ת"ל לאופני מרכבה כאשר הזכירו בעלי העבודה קו ירוק כזהב· ואם דחית דברי בקנה רצוץ ואמרת שכוונתי היתה דברים לשפלים קנינים כו' הלא כבר ידעתי שה' נתן לך חכמת אי"תן האזרחי לפרוק ולפרק ואף לטהר השרץ במ"ט פנים· ולרוב חיבתך יגעתי ביום ה' אחר הישיבה וגמרתי הפסק ובודאי אם תעיין בו היטיב ואח"כ תחזור ותעיין בדבריך תראה אף שהנפשות קרובות הלבבות רחוקות· ואם טעיתי אתי תלין משוגתי והטינרי שכתבת בשכבר הוא בגלוי ובמשמוש יד שהבאתי ראיי' דמתני' ביה ממלו' ולא חשיב ראוי לגבה כמו כתובה דאם לא כן מאי מקשה על רבי והא כתיב לתת לו כו' ולא משני דאוקי' לענין מלוה שיהא ראוי לבכור. כמו גבי מתנה ע"כ בודאי לא עיינת היטב בשמעתתא הלא ר' סבר דגובה בכור בראוי כבמוחזק אלא שלא היה כלל בעולם וכ"ש שגובה ממלוה. כמו שפי' התוספת להדיא במסקנא דמלוה עדיף משבח וזו היא הטינרי אלא שכשר בנמצא שאין נפקותא שהלכה כרבנן לגבי רבי לפי המסקנא הרי לך הטינרי· גם אותה המתנה אינה דומה למתנה בקנין כאשר כתבתי בפסק תעיין בו אולי יכשרו דברי בעיניך אם תודה על האמרת האלהי' כך מדתי אודה ולא אבוש· ואם תמצא בפסק שלי אחר רוב עיון הנמרץ ראייה מוכזבת או מוחלפת הודיעני ונא אדני הראיני כבודך אשה שגבת בכתובה קרקעות ובתים ומקומות בירת הכנסת· אם העשירו אחר כך הבנים אם יכולין לסלקה במעות מזומנים ואני פסקתי דלא· וראיתי כמום עמדי עד שאראה דבריך ותמיהני שלא העליתני בציר של אביך אפילו איגרת שלומים סוף דבר אני מקבל עלי מהיום שאהבתך תהא חקוקה בלבי· והלואי שתהא מצידך נערך החצי כי עדיין לא פסק' ותו לא מידי רחו"יל דברי שאירך אוהב' בלב ונפש שלמה בן מהרר יחיאל לוריא ז"ל ה"ה הנקרא ש"ר יצחק:

ז בל"ג לספירה· יצילהו ה' וכן כתדיר'· למרגניתא שפיר'· אשר ליה שבילי דשמי' כשבילי דארעא נהירא· כל רז לא סתים ליה ככל כחמירא· הוא אהו' הגאון מר שאירי מוהר"ר שלמה ש"ן· וע"ש כל אשר למר שלום ולתורתו שלום· הנה אהו' אדוני הגיעני מכתב מעלת' ביום ו' ל"א למספר בני ישראל· ובראותי קמתי מרעיד בראותי' כלמגילה כולה תוכחת מגולה· ואהבה מסותרת· ואפשר את אשר יאהב אדוני יוכיח והנה אם אשיב יארכו הדברים ואפשר שברוב דברים לא יחדל פשע ולכן אשמור מחסום לפי בעוד אדוני לנגדי ואומר צדיק הר"ש בריבו· וגם מה שנתלה בדין מן הדינים אמרתי לא אזכרנו עוד פן אכוה בגחלתו דמר· כי אני רואה שאורייתא מרתח במעלת' אך היה בלבי כאש בוערת נלאיתי כלכל· ולכן לא אוכל להתאפק מלהשיב לאדוני מה שנתלה בדינים והשאר אניח· תחילה אענה מה שהרעיש אדוני את העולם עלי בהביאי במכתבי הראשון דבר חכמת היונים וראש הפלוסופים ועל זה כתב אדוני שהתורה חוגרת שק כו' אומר שזו מחלוקת ישנה בין החכמים ולא אצטרך להשיב עליה· כי כבר תשובתו הרמתה מונח' בקרן זוית ערוכה בתשוב' הרשב"א (סי' ת"ד) מה שהשיבו חכמי פרובינצא להרשב"א ז"ל על זו· ואף הרשב"א ז"ל לא כתב שם אלא לאסרה בינקותו של אדם קודם שילמד חכמת התלמוד והוא הבשר ויין שכתב הרמב"ם בספר המדע· (פ"ד מהלכות יסודי התורה) ומי גדול לנו מהרמב"ם ז"ל שעשה ספר המורה שכולו אינו אלא מזה המין· ואף כי כתב בתשובת בר ששת (סי' מ"ה) שהוא לא עשאו אלא כדי להשיב לאפיקור' כידוע למעלת'· באמרת אומר שיש לי בזו ב' תשובות בדבר ושתיהן אמיתיות לפי מעוט השגתי· וזה כי הם לא חששו אלא ללמוד מספרי היוני' הארורים כגון ספר השמע ומה שאחר הטבע כמו שזכרן שם בתשוב' הנזכרת ובזה הדין עמם· כי חששו פן יבא למשך אחריהם באיזה אמונה מן האמונות ויתפת' ביינם שהוא יין תנינים ודעות מופסדות· אבל לא אסרו ללמוד דברי החכמים וחקירת' במהות המציאות וטבעיהן· כי אדרבה על ידי זה נודע גדולתו של יוצר בראשית ית' והוא פי' שעור קומה שאמרו עליו כל היודע כו' ואף כי למקובלים דעת אחרת בזו אלו ואלו דא"ח ואף כי חכמי האומות העולם אמרו כבר אמרו במגילה (דף י"ו ע"א) פ"ק כל מי שאו' דבר חכמה אף באומות נקרא חכם· ולזה עשו כל החכמים שהביאו דברי החוקרי' בספריהם כאשר גלוי לכל מספר המור' ובעל העקיד' ושאר מחברי' גדולים וקטנים כל שכן מי שאינו נכנס לעמקם לבניית המופתים להוציא דבר מתוך דבר כמוני רק מכי' מה שכתבו שאין ראוי לחו' לזה כלל והשנית אף כי אם נאמר שאסרו ללמוד בכל ספריהם גזירה משום דברים האסורים שבה' מ"מ בספרי חכמינו ז"ל אשר מימיהם אנו שותים ובפרט הרב הגדול הרמב"ם ז"ל בזה לא עלה על שום דעת לאסור כי בודאי אין לחוש בספריו לשום דעת בטלה כמו שהעיד עליו בעל כוזת עולם באמרו סוף דבר לבי האמן מה שהאמין סוף הגאונים בזמן וראשם במעלה הוא הרמב"ם כו' ואף כי מקצת החכמים הלקו עליו ושרפו ספריו מ"מ כבר נתפשטו ספריו בכל חכמים האחרונים ז"ל וכולן עשו אותן לראשם עטרה להביא ראייה מתוך דבריו כהלכה למשה מסיני· ולכן גם אני אומר שמנוקה אני מעון זה כי אף שהבאתי מקצ' דברי אריסטו מעידני עלי שמים וארץ שכל ימי לא עסקתי בשום ספר מספריו רק מה שעסקתי בספר המורה שיגעתי בו ומצאתי ת"ל ושאר ספרי הטבע כשער השמים וכדומיהן שחברו הז"ל ומהם כתבתי מה שכתבתי מדברי ארסטו׳ ואיך לא והנה הרב המור' כתב פכ"ב מחלק השני שכל מה שהשיג ארסטו עד גלגל הירח הכל אמת כו' וכתב עוד שכל דבריו הם דעת חז"ל מלבד במקצ' אמונו' התלויי' באל ית' ובמלאכיו ובגלגלי השמים שבהן לבד נטה מדרך האמת ומה שכתב אדוני שמזה נמשך שמקצת בחורים מתפללים בתפילת אריסטו כו' אומר חס לי ולזרעא דאבא לראות כזה ולא למחות רק כל זה עדיין הוא שורש פורה ראש ולענה ירושה להם מאבותיהם מאותן שהמשיכו עצמם אחר הפלוסופים והלכו בדרכיהם· אבל אנכי מימי לא ראיתי ולא שמעתי עד כה· ולולי פי המדבר אדוני אלי לא האמנתיו שנשאר עדיין רושם אותן האמונות בארץ· ומה שכתב לי מר שגם למעלתו יד ושם בזה אלא שמעלתו מרחיק מזה כו' כבר ידעתי שלא אדע אשר לא ידע מר אך אומר שאני אם אבר' אברח יותר מלעסוק בקבלה להבין מעצמי בדבריהם ממה שאברח לעסוק בפילוסופיא כי יותר יש לחוש שלא יטעה כמבואר לאדוני· ממה שכתב הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה ואתמה שכ"ת השיב עלי מתשובת בר ששת על מה שכתב על העוסקים בפילוסופיא והנה תשובתו בצרו על המקובלים כאשר מובן למעלת' ולא אפר' כי ידעתי שהכל גלוי למעלת אדוני אני אומר על שתיהן כי שניהם כאחת טובים וצדיקים ילכו בה וגו'· ומ"מ אומר שסהדי במרומים שכל ימי לא עסקתי בזורק בשבת וי"ט וח"ה בשעה שבני אדם הולכים לטייל וכל ימות החול אני עוסק כפי מעוט השגתי במשנה ובתלמוד ובפוסקים ובפירושיהם ושרי לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה כו'· ומה שכתב לי אדני ששגגתי באיזו מלות בדקדוק כאשר העלה מר על ספר· אומר אינני מכת המדברים בעלי הלשון כי כבד פה ולשון אנכי· כי אנכי נזהר בענין המכוון ולא במלות (שאינו מעלה ולא מוריד לענין דינא) ואני מודה ששותא דמר לא ידענא אך אומר שזהו דקדוק עניות ושרי לי מרי· כי ידוע לכל מבין שכזה יקרה לכל גדול בישראל כאשר מחשבתו משוטטת באיזה ענין שיפול טעות בדבריו כ"ש שלא יוכל ליזהר בחסרות ויתירו' כאשר העלה מר שכתבתי משולם מלא כי אין זה ספר תורה ליפסל בזה· ואף כי לפעמים דברתי בדרך נכח ונסת' בכוונ' עשיתי זאת כי הוא נמצ' במטבע הברכות ובמקראות והוא דרך כבוד בנג"לה ונסת"ר· ומ"מ איני מתפאר במה שאין בי כי מימי לא למדתי חכמת הדקדוק· אך באלו הדברים המבוארים לא נפל טעות מחמרת מעוט ידיעתי רק מחמרת הנחוץ ויש דברים שכוונתי בהן לכתבן מלא כמלרת אדוני להבדיל בין קדש לקדש וכן כל כיוצא בזה· וראה מה שכתב בעל העקידה סוף זאת הברכה על הרלב"ג שטעה להביא מקרא מפרש' שאינו שם וכל זה גרם לו הנחוץ כ"ש שבזה יקרני ג"כ בעבור הנחוץ ומהירות הענין כי אין לי סופר מהיר להעתיק לשוני וגם כבד עלי המשא להעתיקו שנית רק מה שעולה בלבי אני כותב בקולמסי· ולא כן אנכי עם מעלת' כי בכל ביתו דמר אני נאמן רוח מכסה דבר כי כשמצאתי בדעתי שגגה בדברי מר תליתי השגגה במעתיק לשונו ודנתי מר לכף זכות ובאמרת שהיא חכמה עמוקה ליתן להעתיק ולא ידעתי עד כה (ואף עכשיו טעה הסופר בכמה דברים בחכמת הדקדוק שמתפאר בו מר כתב חוגרת שק ומקוננות· גם כתב נחרטתי מעיקרו כי ללתי ודברים אלו מבוארי' הטעות גם מקרא מלא הוא בירמיה חוגרת שק יקראו למקוננות) (נ"ל שבהעתק כתבו היה כתוב כך אבל בהעתק שלפני כתוב מקוננת והוא נכון) ובאמרת כי לולי שראיתי דקדוקי דמר לא הרגשי בזה כי הנחוץ גורם כל זה רק כתבתי לפי שראיתי שמעלת' תפס עלי בדברים שאין בהם תפיסה כמו שכתב עלי שכתבתי היית יוכל לתרץ וכתב מר שזה טעות וראה מעלת' מה שנ' אנכי הולך אשר אתה עושה לעם אתה תומך גורלי הנני יוסיף להפליא וכל אלו דברים מבוארים יפה בספר לשון לימודים· ועתה אניח מזה ואשיב בענין ההלכות שדרושינו עליה· מה שהחזיק מעל' כ"ת בסברתו להעמיד שהטינרי אינה קשה כסלע אלא יש בה מוגלא והוסיף בזה לומר וז"ל מעל' בודאי שכן הוא שאם היה הטינרי קשה ממש בלא מוגלא ולחלוחית אטו משום שנשתנו כו' אדרבה הוה על הוה תבא אם לא שיש בה מוגלא והדרא בריא עכ"ל מעלת' והנה עוד אני בתומתי אלך ואחזיק ולא ארפה להיות שם טינרי קשה כסלע כמו שתרגום סלע הוא טינרי· ומה שכתב כ"ת הוה על הוה כו'

כו' בזו אתמהא הלא כבר אמרו (בשם המקש' דף ע"ו ע"א גם כיש בחולין דף ק"ל · גם באלו טרפות) בהדיא אין מדמין בטרפות זו לזו שהרי חותכ' מכאן כו' ואף כי לפי האמת אינו הוה על הוה כי כ"ת כתב בעצמו כבר כי אטום בריאה טריפה מכח שאין לו סבה שתעלה ארוכ' זו מן הידוע בחכמת הרפואות כו' וכן אני אוכל לומר שטינרי שנתהוה מן המוגלא אף כי הוקשה כסלע לא חיישינן ליה הואיל וידעינן סבתו שהוא המוגלא · אבל אטום גרידא שאין סבה למכתו טריפה דאם אין מכה אטום זה מנין והוא מובן לכל משכיל שזה טעם נכון · ובזה מסתלק כל מה שטען מר עליו ז"ל ועו' צא וראה שכל היסוד בנוי על המוגלא כו' כי כל זה אמת אך לא כדעת אדוני רק כל דבר שתחילת הווייתו מן המוגלא הוא כשר כפי מעוט השגתי · גם מה שטען ורצה לדקדק מדברי רש"י שהזכיר דומה למוגלא שמשמעו פשוטו שאין בו מוגלא כלל רק בדמיון לבד · ורצה מר לדקדק ממנו דעתו בכתבו ומי הכריח רש"י כו' ומי הנביא שהגיד לו כו' וכל זה אינו קשיא כלל מעתה פירש"י רצה לפרש מהו טינרי ומהו אטום בריאה · ורצה לתת הטעם למה הטינרי כשירה · ואלו פי' לבד שטינרי אין לו מראה ריאה היה נלכד בקושייתו דמר לומר וכי משום שנשתנה מראיתה כו' הלא שינוי מראות פוסלות בריאה כו' לכן הוצרך לפרש הואיל שמראיתו דומה למוגלא מוכח שהווייתו מן המוגלא והוא כשר ובעיני הוא פשוט · וחי נפשי שמאוד קשים עלי דברי מר בכתבו ז"ל אלא שהספר נותן סימנים מהו טינרי כו' עד ולפע"ר אם לא היה בו לחלוחית כלל היה טריפה ממש דלא גרע מאטום כדפרי' עכ"ל מר ובאמת שזה הדבר קשה עלי כסלע שאם כן מה בין טינרי לאטום שבשתיהן בלא מוגלא טריפה ואם יש בהן מוגלא כשר ואם כן סימנים למה לי · ובאמת שאני תולה הדבר בחסרון הבנתי דברי מר אבל אם היו דברי מר כאשר הבנתי זה הכלל שכלל סותר לכל מה שכתב תחילה כי רש"י רצה להפריש בין טינרי לאטום · ולכך פי' שמראיהו דומה למוגלא לתת סבה כו' ולדברי מר מה סבה נתן הלא טנרי ואטום שניהן שוין לענין הדין · ואפשר לדחות כל זה שרש"י לא נתן ההפר' וההבדל רק לענין שנוי השם לבד למה זה נקרא טינרי וזה נקרא אטום אבל לענין הדין שתיהן שוין וזהו דוחק גדול בעיני · גם כי דברי הגהת מיימו' לא משמע כן כלל דהרי כתב אבל אם מראיהו דומה למראה מוגלא היינו טינרי דאמרינן דכשרה משמע בהדיא שהכשרות תולה בשם הטינרי והוא בשינוי המראה ולא בשום דבר חוץ מזו ואף כי זה יש לדחוק בשינויי דחיקא האמת יורה דרכו · ושוב שנית קשה לי מדברי מר על דבריו שכתב ומי הנביא שהגיד לו כו' שהרי אין לו הכרח בתלמוד בענין המראה · וגם לא ראיתי שום מורה כו' ובזה אני אומר שאם היה חלוק בטינרי בין יש בה מוגלא לאין בה למה לא אישתמיט שום פוסק או בעלי התלמוד לחלוק בטינרי כמו שחלקו באטום או להצריך בדיקה בטינרי אם יש בה מוגלא או לא (דאין שייך כאן למר כשחטה הותרה כו') דהרי איתיליד ריעותא לפנינו · גם מה שכתב ומה שרש"י קראו קשה כסלע לאו דוקא אלא דרך משל בערך אל הבועות כו' בזה אני אומר הלא ממשל משלים הוא · וכי דרכו של רש"י לדבר דרך משל לא כן אדוני במרא"ה ולא בחדו"ש · ומה שכתב לי מר במה שהבאתי ראייה מן המחברים שקראו אבן הוא כטענו חטים והודה לו בשעורים כו' כבר קבלתי עלי שלא להשיב על מעשה חדודין רק להשיב על עיקר שנראה בעיני שאיני רואה שום תפיסה עלי בנדון זה מכל טענותיה דמר בענין זה רק ממי שחפץ להשיג · ואני אומר שיש לחוש מפני החסרון להטריף ולהוסיף על הטריפות דבר שלא שערו בו אבותינו ולא חלקו בו בשום מחבר רק קראו סתם קשה כאבן שסתם משמעתו שאין בו לחלוחית כלל · ולכן צריך דקדוק בדין זה כי הוא דבר הרגיל לבא תמיד · ויש לחוש שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות ועל כן אבקש ממעלת אדוני שיכתוב לי בזה גמר דעתו לענין הלכה למעשה · כי באמת אלו בא מעשה לידי הכשרתיו לולי דברי אדוני שאני חושש בהן להחמיר ושאלתי על זה לחכם א' מופלג בחכמה ובזקנה הנמצא אצלינו הנקרא מהור"ר משה לנדו והראיתי לו טענותיה דמר ותשובתי עליהן (ותמה בדברי מר · גם באו הנה מבני פראג לדון בכאן על דברי ריבם אשר בשעריהם וא' מאתם נקרא ר' משה פריים וכאשר אצלינו ושאלתי את פיו דרך שאלה בעלמא במהות הטינרי והסכים על ידי · ואמר שמעולם לא שמע לחלק או לדקדק בזה והנה הוא איש מומחה ומוחזק מאוד בהלכות בדיקה) ומה שכתב מר בענין המשל והנמשל כו' מזה לא אענה עוד בכתב פן אחזור לצאת לדבר בחכמת ההגיון והפלוסופיא כפי מעוט השגתי · ואני רואה שהוא אש זרה בעיני אדוני אך זאת אבקש מאדוני שיורני המקום שהחכמים קראו המשל צורה והנמשל חומר כי לפי הנגלה הנושא הוא החומר והנשוא הוא הצורה ודי מזה · ומה שכתב לי מר וז"ל ומה שכתבת שידעת סוד ההכאה בצור מדבריך אתבונן שלא ירדת כלל לתמצית דעתי ואם יש לך פנים אחרים אלו ואלו כו' לא אוכל לדבר בנסתרות ולדעת מה בלבו דמר · ואף כי ידעתי ת"ל סוד הכאת הצור וחטא מי מריבה בהרבה פנים מהם מקובלים · מהם מושכלים · מ"מ כתבו דמר היה מורה כאלו היה החטא כפשוטו בין ההכא' והדבור ולכן כתב מר הואיל והכח היה חסר במאציל שהוא משה רבן של נביאים כו' ולזה כתבתי מה שכתבתי כי באופן זה היו נקשרים הדברים בדרוש שבינינו אם הסלע הוא מקום המים כמו שכתב מר תחילה · אבל אם כיוון בו מר דבר סתר לא אוכל לדעת היאך נתקשרו הדברים יחד ובא שם שלא במקומו · ובמה שכתב מר הראתי מוסר במה שכתבתי דברים פנימיות כאו כו' עד אפשר שכן ההרגל אצלך בכתביך אבל כתביך הם לי לעטרת פז כו' אדוני אומר שכל דברים אלו גורם מעוט אמונת מעלתו בי ושאין כ"ת דן אותי לכף זכות כמו שמחויי' בחק המונינו כ"ש לאדון החכמים כמעלת כ"ת וזה כי לא כתבתי רק להתנצלות שלא השבתי למעלתו על זאת כי לדעתי דברי נגד אדוני כאין נחשבו כמו שמדומה לי מכל דברי מעלתו על כן כתבתי דרך שפלות · גם כי פי המדבר אל מעלתו שאני מתיירא שלא יקרה לאגרותי שיוזרקו לאשפ' אבל לא כתבתי ולא עלה על דעתי כזה מימי על כתבו דמר רק אני גונזם תוך שאר ספרי קודש כראוי להם כי כל דבריהם תורה · ומה שהשיב לי מר בענין הפסק ובדק לי בענין הכתובה אחבר קונטרס אי"ה ואשלחו למר · אך אומר שהאמת עם מעלתו שהלבבות רחוקות כי לא מחשבותי מחשבות דמר · וזה כי אני חשבתי תהלה שהוא מעלה וגדולה בהראות כל חלקי הסותר על דין ששאלתי מאדוני כי באמת חפצתי · ומר בסתום חכמה הודיעני · במה ששאלני אדוני ז"ל והנה פסקתי דלא ראייתי כמום עמדי עד שאשמע דבריך · ומה הודיעני מר בזה אם לא להבהילני ולהפחידני שאירא מלענות על רב · ומכל מקום אדבר נגד מלכים ולא אבוש לומר מה שבדעתי על זה · גם הטנרי שכתב מר אישב' בקונטרס באופן המועיל · ואלף שלומים יקבל מר מאבי הזקן ש"ן ומגיסי משלם חס"ר כתיב · ומחמת אחיו דמר אל ידאג מר כי איטיב עמו חסדי עד מקום שידי מגעת רק אם ישמע לעצתי :

ח ומעתה אבא לישא וליתן על הכתב של אדוני והיה בדעתי לחברו בקונטרס בפני עצמו · אך שהסופ' מעל בי וחברו יחד והיו לאחדי' בידו :

כבר הארכתי באגרת שלומים למעלתו דמר כפי הראוי למדרגת רום מעלתו · (אך אבא להשיב על מה שכתב התשובה הזו השיב הגאון למהרש"ל על תשובה שנדפס' במהרש"ל סימן מ"ט) וז"ל אבל כ"ע מודו בטעמא שפירש הרשב"ם · לפי שהראוי אינו נמכר כלומר מאחר שלא באו הנכסים מעולם ליד אבי הבן כו' צ"ע דבר זה כי הטור כתב בהדיא סימן רי"א דאף במקום דמכירתו מכיר' כגון במקום שאומר מה שאירש מאבא מכור לך א"ה יכולין למימר מכח אבוה דאבא קא אתינן דאלו הנכסים לא באו מעולם ליד האב והבן יכול לומר מכח אבוה דאבא קא אתינ' ושמעינן בהדי' דס"ל דאף במקום דמכירתו מכירה א"ה אית' להאי סברא · וזה מבואר שהוא שלא כדברי רשב"ם · גם מה שכתב מר כלומר מאחר שלא באו הנכסים ליד האב כו' שנ"ל דמר ר"ל דכולו חד טעמא דהואיל ולא באו הנכסים ליד האב · הלכך לא יוכל למכרן אמת שלדברי הרשב"ם שתלה הטעם משום דאינו נמכר פי' כן דהואיל ולא באו הנכסים ליד האב לא זכו הלקוחות · אבל נראה מדברי הטור שאינו דהרי כתב טעמא דלא באו הנכסים ליד האב אף במקום דהמכירה הוה מכירה · אלא ודאי דתרי מילי נינהו לדעת הטור וס"ל לטור דאף במקום דהוה מכירה א"ה יכולין למימר מכח אבוה דאבא קא אתינן משום דלא באו הנכסים ליד אביהן הא אלו באו הנכסי' ליד אביהן לא מצי למימר מכח אבי אביהן קא אתו דהא כבר זכה אביהן בנכסים והוה כאלו באו מכחו · וכן משמעות הטור · וכמו שרמזתי בפסקי הראשון על מתני' דבכורות לדעת הטור וסיעתו לדעתי · אבל מה שמכירתו מכירה אינו מעלה ומוריד לענין סברא זו וזה הוא הנראה מפשט דברי הטור דלא כדברי הרשב"ם שתלה טעמא במה שאין הראוי נמכר · ותו אומר דמוכר' הוא מלשון התו' שם דלית להו סברת הרשב"ם דתלה טעמ' הואיל ואינו נמכר דהרי הקשו שם על ההוא דבגמר' ולימרו ליה אבוך זבין ואת מפיק כו' והקשו שם וז"ל ותימא למה לא יוכל להוציא מיד הלקוחות אפי' למ"ד אדם מקנ' דבר שלא בא לעולם היינו כגון שלא מת הבן בחיי האב שלא שנתנו לו אבל כשנפלו לו כשהוא גוסס אמרו לעיל דאפי' לר"מ לא מהני מידי לקנות בנכסי' כשהוא גוסס עכ"ל והשתא יש לדקדק אי ס"ל לתו' דטעמא דיכולין למימ' מכח אבוה דאבא קא אתי' הוא טעם הרשב"ם מכח דאינו נמכר א"כ מה להם להביא ראייה ולומר אפילו למ"ד כו' הא ע"כ כאן מיירי למ"ד שלא יוכל להקנות · דאי אתיא למ"ד שהו' יכול להקנות ע"כ צרי' להודות כשהוא גוסס דאל"כ מאי טעם דיכולין

למימר מכח אבוה כו' הלא נמכר אלא ע"כ צריכין למימר דתו' לית להו
האי סברא וס"ל דאף במקום דיכולים למכרו א"ה יכולים למימר מכח
אבוה דאבא קא אתי' כמו שהוא דעת הטור ולכן הוצרכו להביא
ראיותיהם מרחוק ומעתה אחר הקדמה זו נ"ל שנסתלקו מעלי טענותיה
דמר שכת' ואף הטור סימן ר"א שכתב דמיירי שמוציא בלי מעות
א"ה פי' הטעם אחר שהנכסי' לא באו לעולם ליד ראובן כו' שרצה
להוכיח מזו דכ"ע ס"ל טעם הרשב"ם · וזה אינו נלע"ד כי כבר כתבתי
והוכחתי מדברי הטור כי זה הטעם שלא באו הנכסים וטעם הרשב"ם
הוא תרי מילי ובטעם של' הרשב"ם הוא נכלל טעם הטור אבל אינו
מתהפך כי בטעם הטור אינו נכלל טעם הרשב"ם · וטעם הטור הוא
אע"פ דמכירתו מכיר' דלא כרשב"ם אמנם מה שהעלה מר שגם רשב"ם
ס"ל דהבן מוציא בלא דמים זה יכול להיות והגון הוא · ומ"מ לא
לא נדחית ראיותי (שכתבתי ראשונה) רק מההיא דהרא"ש והר"ן
אמנם דברי התו' והטור נ"ל מוכרחי' כמו שכתבתי ראשונה · ואף ראיות
הרא"ש והר"ן יתקיימו כמו שאכתוב למטה גם יש לתמוה במה שכתב
מר ז"ל אכן יש תימה בעיני מאחר שהטו' תפס דעת התו' א"כ סבר בע"כ
דב"ח נוטל בראוי והטור עצמו פי' סוף סימן ק"ד כו' עד והתירוץ של תו'
אינו תירוץ מוחלט כו' עד והשתא אפשר ליישב כו' וכן יראה להדיא
מלשון הר"ן כו' וכל זה תימה בעיני חדא דכתב מר דמאחר שהטור תפס
דעת התו' א"כ סבר דב"ח נוטל בראוי כו' וזה אינו דהרי מכ"ש אם
ס"ל לטור דב"ח אינו נוטל בראוי דדינא הכי הוא דאין הבנים צריכין
להחזיר הדמים דהרי התו' לא הוצרכו לומר טעמא דב"ח גובה מן הראוי
רק לומר למה הוא קשה בדיני ממונות אבל אי אינו גובה כ"ש דניחא
טפי וזה הוא פשוט בדברי התו' שם פ' מי שמת בסוגיא דהתם ותו לדעת
הטור לא קשיא כלל כל קושיות שהקשו התו' שם דהרי התו' הקשו
ותימא למה לא יוכל להוציא אפילו למ"ד אדם מקנה כו'
עד וא"ת ואכתי הלא ראוי לא משתעבד לב"ח כו'
וכל זה אינו קשה כלום לדעת הטור · דהרי כתב דמיירי במקום
דמכירתו הוה מכירה כגון שאומר מה שאמכור לך היום מכור לך ·
ונראה שמשום זה כתב הטור דמיירי במקום דמכירתו הוה מכירה כו'
אם כן אינו צריך לומר דב"ח גובה מן הראוי · ואין להקשות על
דברי דאם כן מנ"ל לטור דאפילו הדמים אין מחזירין ליה דהרי התו' לא
הוכיחו זה אלא מכח קושית' שהקשו למה הוא קשה בדיני ממונות תיפוק
ליה משום דאין אדם מקנה כו' וא"כ לדעת הטור שנסתלקה קושיא זו
מנ"ל שהבנים מוציאים הקרקע בלא דמים · דזה אינו קושיא כלל
די"ל דמסתב' לטור דמכח מה דמכירתו אינה מכירה אע"ג דהיה יכול
למכור משום דהם אומרים מכח אבוה דאבא קא אתינן אם כן אין
לאביהם חלק בקרקע זו · אם כן מאותו טעם בעצמו אין צריך ליתן
המעו' דהא בהא תליא דאין הבנים מחוייבים לפרוע חוב אביהם משלהם ·
ועל כרחך צריך מר לומר כן דפי' דרשב"ם והרמב"ם ס"ל דמוציאי' הקרקע
בלא דמים ולא הזכירו בדבריהם רק סתם דהמכירה אינה כלום
שמעינן מדלא פירשו דס"ל דפשוט הוא דמכח אות' סברא שמוציאין
הקרקע ג"כ אינן צריכין להחזיר הדמים והוא פשוט בעיני · ותו דלפי
התירוץ שכתב מר על קושיות התו' לדעת הטור ז"ל והשתא צ"ל לישב
הקושיא שהקשו בתו' תיפוק ליה משום דב"ח אינו נוטל בראוי · אין הכי
נמי · ומ"מ הוא קשה בדיני ממונות דלימרו ליה כו' כלומר ואיך תדחה
אותנו בלא דמים ותהיה עדיף יותר ממורישך כו' עד וכן כתב הר"ן
בהדיא שכתב כו' עד ומ"מ קשה הוא שיוציאו בלא דמים שהרי אלו היה
אביהם קיים כו' עד לא שכן פסקו במערב' עכ"ל דמר וכן הוא האמ' בדברי
הר"ן כמו שכתב מעלתו וכן כתבתי בפסקי הראשון · ולפי זה כל מה
שכתבתי והבאתי ראיה מדברי הר"ן בפסקי הראשון חזרה אות' הראייה
לאיתנה שהר"ן סובר דאף במקום דלא מהני טעמא דראוי אינו משתעבד
א"ה ס"ל דיכולין למימר מכח אבוה דאבא קא אתינן · א"כ גם כן
בנדון דידן ששעבד לחתנו הראוי אע"ג דיכול לשעבדו מכח תנאי וכמו
שכתבתי בראשונה · מ"מ היו יכולין למימר מכח אבוה דאבא קא
אתינן אם לא מטעמים אחרים שכתבתי שם · עו' כתב מר להשוות בין
ההפכים לדעתי · והמה הרשב"ם והתו' שחולקים שם בהדיא אי דבר
שלב"ל משתעבד וכתב מר להשוות דעתן במקצת וז"ל וכשתתבונן ותרד
לעומקה של הלכה תראה מה ההפרש ביניהם · כי התו' סוברים שאדם
יכול לשעבד נכסיו הראויי' לו לבא לאדם אחר במתנה או בקנין כו' אם
הוא במקום שלא שייך שם למימר מכח אבוה דאבא קא אתינ' ומה
שפירש הרשב"ם שהראוי אינו משתעבד היינו שיגבה ב"ח או כתובת
אשה כו' אבל לענין מקבל מתנה בקנין או ששעבד לו נכסיו בהדיא
כו' עד וה"ה ה"נ גבי מכירה אם יסבור רשב"ם כפי' התו' דהבן
מוציא בלא דמים צ"ל דאדם יכול לשעבד הראוי כזה דהוה
כאלו פי' בהדיא דלא גרע ממכירה ממש כאלו שעבד לו להדיא

הראוי על מעותיו וק"ל עכ"ל דמר · ואף כי אני כתבתי ג"כ סברא
זו (לחלק) בין שעבד לו בהדיא לשעבד לו סתמא · והוא סברת
התו' ריש אע"פי (דף כ"ד ע"ב) מ"מ קשה לי טוב בדברי מר
בדבריו אלו וזה כי מה שכתב שהרשב"ם מודה כשפירש לו השעבוד
שיוכל לשעבדו · וכתב לבסוף דמכירה זו לא גרע משעבוד מפורש ·
וא"כ מאי פי' רשב"ם וכשם שהראוי אינו משתעבד כך אינו נמכר
והלא ראוי כזה משתעבד ויהא נמכר ג"כ · ותו דמר כתב כאן כמסתפק
אם יסבור רשב"א כפי' התו' דהבן מוציא בלא דמים ובתחלת דברי מר
לקח מר הקדמה זו לבנות עליה כל יסודו והכריח מהכרח נאו' לדעתי ·
ועוד אני אקשה דכתב מעלתו אם יסבור רשב"ם כפירוש התוספות
דהבן מוציא בלא דמים צ"ל דאדם יכול לשעבד כו' מי יתן ואדע
דברי מר כי נ"ל מכל שכן אם אינו יכול לשעבד דהבן מוציא בלא
דמים · ובאמת שדעתנו זו נמשך לסברתו דמר שכתב ג"כ בדברי
הטור שהואיל ותופס סברת התו' שהבן מוציא מיד הלקוחות בלא
דמים יצטרך לסבור שב"ח נוטל מן הראוי וגם שם לא הבנתיו · ועל
כרחי אני צריך לומר שדעתו של מר שאלו לא יסבור רש"בם והטור כל
תירוצו של תו' לא יסברו ג"כ מקצתו · וא"כ אי אפשר לומר דס"ל
דהבן מוציא בלא דמים אם לא יסברו תירוצו של תו' דאל"כ מנ"ל דהבן
מוציא מיד הלקוחות בלא דמים ואף כי כבר בטלתי סבר' זו לדעתי
וכתבתי דהא בהא תליא לדעתי · מ"מ אחזור ואומר שאם הוא כן דעת
אדוני א"כ גם ראיו' הרא"ש שהבאתי בדברי הראשונים חזרה לאיתנ' ··
וזה כי מאחר שהוא פי' שהבן מוציא מיד הלקוחות בלא דמים · וכבר
הוכחתי דלדברי תו' אין הטעם תלוי במכירה הראוי א"כ שמעינן דגם
להרא"ש ס"ל דאע"ג דיכול למכור בראוי א"ה יכולין למימר מכח אבוה
דאבא קא אתינן · ועוד כתב מר והשתא נדקדק בענין ונרד לנדון ·
דלא מבעיא לדעת כו' אלא אפי' אי נאמר שאין ב"ח נוטל בראוי ואין
ראייה מסוגי' זו כו' עד מ"מ בלא ראייה כו' פשיטא הוא וזה אינו צריך
בשש · צ"ע מנ"ל סברה זו שהיא כדבר פשוט למר · דהא לרשב"ם לא
משמע הכי רק שהדבר תלוי הואיל ואינו משתעבד אינו נמכר ובאמת
שכל זה נמשך לסברת מר שכתב שא"א לרשב"ם לסבור שהבנים
מוציאין מיד הלקוחות בלא דמים · אי לא יסבור כדעת התו' בדין
השעבוד · אבל לפי מה שכתבתי שרשב"ם סובר דאינו משתעבד כו'
כמו שמוכרח בדבריו · באמת שדבר זה צריך לפני ולפנים · גם מה
שכתב מר בטעמו של דבר שמלוה גובה מב"ח וכתובה אע"פ שאינן גובי'
מן הראוי ולענין בכור הוי נכסי דאבוה דאבא יותר מוחזק כו' ודחה מר
טעמי שכתבתי בראשונה דמלוה נקרא מוחזק לגבי כתובה וב"ח דהוא
קדם למלוה ואז היה מוחזק · והקשה מר דא"כ לא יגבו ממלוה
שקדם להן זה אינו הכרח כלל דאימא לא חלקו חכמים בתקנתן דהואיל
ותקנו שיגבו ממלוה לא חלקו בין מלוה למלוה ובהרבה מקומות מצינו
שתרצו בעלי התלמוד והתו' כן · ואני תמה מה שדחה מר טעמי
בקושיא זו כי לפי הנראה יקשה מר לנפשיה ג"ב שפי' שטעם שכתובה
גביא ממלוה · שלא יפקיע כתובת אשתו ע"י הקפות ואשראי אם כן
(למה) לא תגבה ממלוה שקדם לכתוב' דשם לא שייך האי טעמא
כלל · א"כ למה יגרע טעמי שנתתי מטעמו דמר · והאמת שבשתיהם
צריכין למימר לא חלקו חכמים כו' ועוד אני אומר דיש להקשות לטעמיה
דמר · וגם לפי טעמי דמה הקשו התו' פ' מי שמת (דף קכ"ז ע"א) דאי'
להבי' ראייה דב"ח גובה מן הראוי דהא גוב' מן המלוה · וכתבו דהיינו
טעמא משום דר' נתן · בלא זה נמי איכא למימר דגובה מן המלוה
מטעם דכתובה גביא משם · ותו דבלא דברינו ג"כ קשיא מאי רצו
להוכיח משם דב"ח עדיף מכתובה וגובה מן הראוי הואיל וגובה מן
המלוה הלא גם כתובה גביא ממלוה אלא על כרחינו צריכין למימר דס"ל
לתו' דאין כתובה גובה ממלוה שנעשה אחר זמן כתובה וב"ח גובה אפי'
ממלוה שקדמו ואם כן מסולקי' כל טענותיה דמר מעלי · ואדרבא אני
אקשה לטעמו דמר שכתב דטעם דכתובה נגבית ממלוה כדי שלא יבריח
כל אדם כתובה באשראי והקפות כו' כמו שתקנו הגאונים שכתובה נגבית
ממטלטלי ואני אומר דהיא הנותנת דהרי פירשו המפרשים דהטעם לגבו'
ממטלטלי משום דכל עסקינו בזמן הזה הוא מטלטלי והוי כמו אשלי
דקמחוניא כו' דאמרינן ראשה גובה פורני מהם אבל בימי חכמי התלמוד
לא היה רוב עסקיהם רק בקרקעות ולזה לא תקנו שכתובה וב"ח גובי'
ממטלטלי דיתמי ולא היה שעבוד' רק על הקרקעות שמעי' דלא חששו
חכמים להפסד הכתובה אצל מטלטלין משום דלא היה שכיח ומה שתפס
עלי בטינרי שכתב במה שהוכחתי מפ' יש נוחלין בההיא שמעתא
דלתת לו דגבי בכור דתירץ דרחמנא קרייה מתנה לענין שבח והקשיתי
למה לא תירץ דקרי מתנה לענין ראוי דמלוה והוכחתי משם דמלוה
יש לו לענין ירושה דין כתובה ותפס עלי מר דהרי רבי ס"ל
דבכור נוטל בראוי וכתב מר דזו היא הטגרא שכשרה בנמצא

דהלכה כרבנן עכ"ל אומר שאמת שלא ראיתי דברי ר' תחלה אך אמנם לא נפל מכל הראיה שהבאתי תחלה רק להחליף רבי ברבנן ולהקשות על רבנן מנ"ל דמקרא לשבח הוא דאתא דלמא לראוי הוא דאתא כמו שכתבתי ראשונה כי כל מה שהקשיתי שם על רבי יש להקשות גם כן לרבנן ואפשר שלזו כיון מר באמרו דהלכתא כרבנן ולולי זה לא אוכל לדעת מה מועיל דהלכתא כרבנן לנדון דידן ואף בזו לא איכפת לידה הלכתא כמאן כי לא לקחתי משם רק סברא לקרא מלוה אצל ירושה ראוי ומה שכתב מר בסוף דבריו לחלק בין מתנה סתם למתנה דאית ביה קנין שמקנה דשב"ל לא אוכל לדעת כוונת מר בזה כי לענין דבר שאינו בעולם אפי' קנין לא מהני כמבואר בתו' ריש אע"פי ואפשר שגם רצון מעלתו בכה"ג אלא שהירה למר לפרש סוף דבר אשבח לאל ואודה לו שכוונתי להלכה ושהסכים אדוני על ידי אף כי איננו לדעתו מטעמי (א"ה להיות בתשובת מהרש"ל לא נמצא מענין הטנרא כלל אפס שבתשובות אלו מצאתי בסוף סימן ע"א מעט קט מענין הטנרי העתקתיו פה וז"ל) ומה שכתבת שאף הטנרי בטלה שנתחלף לך רבי ברבנן ועיקר ראיית' מרבנן לא ידעתי מה תקנת בתחלה היתה טנרי שכשרה בנמצא ועכשיו נעשית חליף שהיא טרפה בכל מקום א"ל חליף בשורה שרוב הטבחים מן המטריפים ואני מן המכשירין כאשר הוכחתי בראיות ברורות דחליף בשוה כשרה כי אינו שוה לו כל עיקר כי איך תקשה על רבנן מנ"ל דמקרא לשבח הוא דאת' דלמא לראוי הוא דאתא הלא האמת כן שלרבנן הוא דאתא לראוי ושבח היינו ראוי ולפי המסקנא אפילו ממלוה ממעטי' כמו שמסקי' לפי המסקנא דהתם רק שחד מ"ד ס"ל לומר דמודים רבנן במלוה דמוחזק לגבי בכור מ"ה קמ"ל רב פפא דהלכתא אין הבכור נוטל פי שנים במלוה כמו שפי' תו' להדיא ובמחילה ממר לא עיינת באותה סוגיא כראוי לאיש כמותך גם רצית לרמות אותה מתנה לדין מתנה ולישנא דשמעתא אינו כן מתנה קרויה כלומר שהירושה תהיה כאלו בא דרך מתנה אבל לא להשות בדיניהם בצד ההיקש מה דין מתנה אינו גובה מן הראוי אלא כאלו היא מתנה בעצמה שאינו אלא כשבא לידו ולאפוקי שבח וראוי ודברים כאלו צריכים ביאור פה אל פה ומה שכתבתי הלכה כרבנן יפה כתבתי דאי לא כן א"כ מוכח מרבי דאף בכור גובה ממלוה ואנו פוסקים דהוה ראוי א"ל גבי כתובת אשה לכך אמרתי דהלכה כרבנן דאינו גובה ממלוה ולא כוונתי לדבריך כלל:

(תשובה זו כבר נדפסה בתשובת מהרש"ל סימן כ' ולכך קצרתי עצמות התשובה מפני שאפוכי מטרתא רק להסמיך אליהם סוף דבריו שלא נדפס שם:)

ט וכה שבדקני מר בשואו ממני שאחוה לו דעתי בענין שומא של כתובה אם הדרא אי לא וז"ל דמר ונא אדוני הראני כבודך אשה שגבתה בכתובתה קרקעות ובתים ומקומות ב"ה אם העשירו אח"כ הבני' אם יכולין אח"כ לסלקה במעו' מזומנים ואני פסקתי דלא עכ"ל דמר הנה גופא דעובדא לא ידעתי וגם השאלה סתומה מאד ולכן אצרך למשש בה כל הצדדי' שאוכל למצא בדעתי טעמו דמר ולהשיב כפי מעוט שכלי:

גרסינן פרק המפקיד (דף ל"ה ע"א) אמרי נהרדעי שומא הדרא כו' והלכתא שומא הדרא לעולם משום שנאמר ועשית הישר והטוב פשיטא שמו ליה לב"ח כו' זבנה אורתא יהבה במתנה כו' שמו לה לאשה ואינסבא כו' אגבידה איהו בחובו כו' ומזה שמעינן דשומא דב"ח הדרא לעולם וכתב הטור (סימן ק"ב בא"ה) דבין הוא ובין יורשיו יכולין לפדותו ואם ב"ח דיפה כחו בכל מקום יותר מכתובה כדאמרינן פ' הכותב (דף מ"ו ע"א) בענין אי לית ליה אלא חד ארעא כו' ע"ש) צריך להחזיר ושומתו הדרא כ"ש דשומת כתובה דהדרא ואין להקשות הרי מצינו דעדיף אשה בכתובתה מב"ח שהרי היא מוכרת בלא ב"ד כדאיתא פ' אלמנה ניזונת (דף נ"ז ע"א) זה לא קשיא כלל כו' עד שמעינן דלא אמרו דהדרא רק במקום דליכא שום נעילת דלת ופסידא למלוה כו' עד ותדע דהא פריך שם פ' אלמנה (שם ע"ב) מאי בינייהו ומשני גרושה איכא בינייהו כו' ולא קמשני דאיכא בינייהו לענין שומא ש"מ דלענין שומא תרווייהו ליתינהו ומיהו יש לדחות כו' עד ואין להביא ראייה דלא הדרא מהא דאיתא (פ' המקבל דף קכ"ח ע"א) לענין דינא דבר מצרא דהוי שם נמי טעמא משום ועשית הישר והטוב וא"ה אמרינן (פרק המקבל דף קכ"ח ע"א) דאם לקחה אשה לית בה משום דינא דבר מצר' כו' נראה דראייה זו אף כי לכאורה היא ראייה הגונה מכל מקום אינה אמיתירת כו' עד וליכא לאקשויי מהיא דפרק' הכותב (דף פ"ו ע"א) אמר אמימר משמיה דרב חמא האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה כו' דאשה מסלקין בארעא האי כידיניה כו' וא"כ לכאורה משמע דדעתה דאשה בכתובה אארעא והוי כזבנה אורתא כו' זה אינו והמדקדק שם בפירש"י משמע דלא הוי טעמא רק שדי לה שתגבה קרקע בעיקר שעבודה ולכן פי' שם הרא"ש שאם הב"ח חפץ יותר הקרקע מבמשות לדידיה יהבינן קרקע דליפוי כח אמרו האי כי דיניה כו' ולכן נ"ל כפי ענ"ד דבכל מקום ששומא הדרא בב"ח הדרא ג"כ בכתובה · ותו לא מידי (ע"כ בתשובת מהרש"ל) ומההיא דפרק אלמנה ניזונת (דף ע"ב) לא קשה מידי דהתם לא מיירי אלא בהשביחה או נתייקרה במקום שגם בב"ח אינו חוזר ועוד ראיה דאע"ג דעיקר שעבודה על הקרקע שומא הדרא מדאמר פ"ק דב"ק (דף י"ד ע"ב) שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקין אלא לנכסים שיש להם אחריות ומאי נינהו קרקע ש"מ דעיקר שעבוד של נזקין על הקרקע וכן כתבו התו' ומייתי לה הרא"ש והמרדכי ריש ב"ק ומ"מ שומא הדרא כו' כמו שמשמע פ' המפקיד (דף ל"ה ע"ב) בשמעתא דשומא הדרא גבי ההוא גברא דאפקיד כיפי כו' דפריך לימא קסב' רב נחמן שומא הדרא אע"ג דהתם לאו ב"ח היה אלא שומר שפשע שדינו כמזיק לענין שעבוד על הקרקע כדמוכח פ"ק דב"ק (דף ד' ע"ב) גבי ארבע ועשרים אבות נזיקין דתני ר' חייא כו' ואפי' ב"ח עצמו עיקר שעבודו על הקרקע כדמוכח בתו' פ' שבועת הפקדון (דף ל"ד ע"ב) גבי נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות · משה איסרלס מקראקא:

(מה שהשיב מהרש"ל על זה עיי' בתשובותיו סימן מ"ט):

א"ה שאלה תשובה זו מוכח מתוכה שהיא אם הגוים חייבים בדיני ישראל: איך יש לדונם אם הזיקו לישראל והנה תשובה זו סובבת השאלה הכתובה בתוכה בענין דפוס ספר המיימונית שהדפיס הגאון מהר"ס פדווא ז"ל:

י גרסינן בסנהדרין פ"ד מיתות (דף כ"ו ע"א) אר"י ז' מצורת נצטוו בני נח דאמר קרא ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר כי ידעתיו את אשר יצוה את בניו וגו' ה' זו ברכת השם וכן הוא אומר ונוקב שם ה' וגו' אלהים זו ע"ז וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' כו' עד כי אתא רבי יצחק תני איפכא ויצו זו ע"ז אלהים זה דינים בשלמא אלהים זה דינים דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע"ז מנ"ל רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר סרו מהר מן הדרך אשר צויתים וגו' וחד אמר עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו פירש"י ז"ל עשוק אפרים מיד שונאיו ורצוץ על ידי משפטיו של הק"בה הואיל והלך אחרי צווי נביאי הבעל ופריך בגמ' מאי בינייהו לפי' רב חסדא ור"י בר אבדימי ומשני איכא בינייהו כותי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה למ"ד עשו משעת עשייה מחייב למ"ד כי הואיל הלך אחרי צו דאזל בתרה ופלח לה ע"כ סוגית הגמרא ויש לנו להקשות על בעל התלמוד למה פריך יותר מאי בינייהו על משמעות דורשין של רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי יותר מעל רבי יוחנן ורבי יצחק דפליגי אי ויצו הוא ע"ז או אלהים הלא גם הם אין ביניהם רק משמעות דורשין ולכן נראה לומר שאין צריך לפרש חלוק שבין רבי יוחנן ורבי יצחק כי הוא (ברור) כשמש בצהרים כי רבי יוחנן דהלומד דינין מויצו סובר שבן נח אינו מצווה רק לשמור המנהג המדיני ולדון בין איש ובין אחיו ובין גרו משפט יושר אבל אינו בדרך דיני ישראל שמסרם לנו משה מסיני רק הוא חק נימוסיי ולכן לומר דינים מפסוק ויצו ולומד הג"ש מדכתיב כי ידעתיו וגומר שעדיין לא ניתנה התורה ולא היה לאברהם דינין אלו שנתנו לנו בסיני ואע"ג דדרשינן בעירובין (צ"ל יומא פ' אמר להם הממונה דף כ"ח ע"ב) עקב אשר שמע אברהם בקולי מלמד ששמר אברהם אפילו עירוב תבשילין אם כן שמע מינה שהיה נוהג כפי התורה והמצוה אפילו מצוה מדרבנן מכל מקום נוכל לומר אם הוא שמר אנשי ביתו לא שמרו רק החק הנימוס הנמסר להם דהיינו ז' מצורת בני נח דמי לנו גדול מאדונינו אבינו יעקב עליו השלום אשר נשא ב' אחיות אלא ע"כ צריכין אנו להודות ולומר כי הכתוב שאמר למען אשר יצוה וגו' לא קאי רק אאותן ז' מצות של בני נח ולכן סובר ר"י דלמידין דיני בני נח מויצו כי דיני בני ישראל לחוד ודיני בני נח לחוד ורבי יצחק רוח אחרת עמו ולומר דינין מאלהים בג"ש דונקרב בעל הבית וגומר כלומר וסובר שדיני בני נח הן אותן דינים שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד אותן מקרא הנאמר בסיני והכל אחד כן נראה לפרש סוגיא זו ואף כי הרמ"בם פסק בהלכות מלכים שאין מצווין לדון רק בז' מצות שלהן מכל מקום באותן מצורת מחוייבין לדון בדין ישראל והנדון שלפנינו שהוא הגזל הוא א' מז' מצות שלהן גם נראה לפסוק כרבי יצחק מדשקלא וטריא הגמרא בתריה למפרך מאי בינייהו כו' ועוד אחרת מדפריך בגמרא (סנהדרין דף כ"ו ע"ב) דינין בני נח אפקיד והתניא עשר מצורת נצטוו ישראל במרה שבע מצורת בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכבוד אב ואם ומשני אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה והנה רש"י ז"ל פירש עדה ועדים להיות דנין בסנהדרין של כ"ג כדאמרי' עדה שופטת ועדה מצלת · ובן נח אינו מוזהר בהכי כדילפי' לקמן דבן נח נהרג בעד אחד ודיין אחד והדר פריך בגמרא א"ה

מאי והוסיפו עליהם דינים אלא אמר רבא לא נצרכה אלא לדיני קנסות ופירש"י בשכלו הבהיר דיני קנסות דבן נח אינו מוזהר על דיני קנסות דכתיב ויצו והתם גבי אברהם כתיב צדקה ומשפט ההיינו דינין וקנסות לאו משפט הוא דקנסינן ליה טפי מדיניה הרר פריך בגמרא א"ח הוסיפו עליהם כדינין מבעי ליה פי' דהוה משמע שהוסיפו עליהם בהלכות דינין אבל ג"כ היו להם דינין כבר ושוקל וטרי עד דקאמר אלא אמר רבא האי תנא תנא דבי מנשה הוא דמפיק דינין וברכת השם ועייל סירוס וכלאים דתניא כו' ע"כ הסוגיא והנה נדקדק ונאמר שמוכיח הוא מזה שהלכתא היא כרבי יצחק שעל כל דיני ישראל בכלל ובפרט נפקדו · דאם לא כן אלא שהיה להם מקצת דינים למה ליה לרבא בתחילת סברתו שלא ידע א"כ בדינין מיבעי ליה לדחוק ולומר לא נצרכה אלא לדיני קנסות הלא גם כן בדיני משפט נמי יש מהן שלא נצטוו והיה לו לומר בקצרה לא נצרכה אלא לשאר דינין (דרבנן) שלא נפקדו מתחילה אלא ע"כ צריכין אנו לומר שהילכתא היא כר' יצחק שעל כל הדינין ביחד נפקדו כדרך שניתנו לישראל בסיני גם מבעל המאור הגדול רש"י ומלשונו הזכה יכולין אנו לדקדק דהלכת' היא כר' יצחק מדהוצרך להביא ראיי' על כל דבר שניתוסף שאינו בבני נח כגון עדה ועדים והתראה ודיני קנסות משמע דוקא היכא שיש לנו ידים מוכיחות שלא נצטוו אבל במה שאין לנו לא נוציא אותו מכללא ולחלק אותו רק הוא בכלל דיני ישראל ואם יתחכם אדם לומר הלא רש"י ז"ל נקט קרא שמביא רבי יוחנן שפי' גבי אברהם כתיב צדקה ומשפט א"כ ש"מ שפוסק כר' יוחנן · אי משום הא לא איריא די"ל דחדא מינייהו נקט · אף כי רבי יוחנן הנא' במימרא ראשונה אבל מכל מקום שג"כ הוא מחותן לר' יצחק דונקרב בעל הבית וגו' נאמר בדיני שומרים ולא בקנסות א"כ מכל הלין ש"מ שבן נח מוזהר בכל דיני ישראל ככל חקותיו ומשפטיו · ואם יטעון הטוען שמא ההלכה היא כדתנא דבי מנשה דאפיק ד"ב ועייל ס"ד זה אינן דברים של טעם דהא ר' יוחנן ור' יצחק טפי היו יודעין הברייתא יותר ממנו ולא שתו לבם לדבריה כי היו יודעים שאינה עיקר ולא מיתניה בי ר' חייא ור' אושעי' ומטעם (זה) פסק האלפסי ומייתי בסמ"ג כאמימר ורבא גבי בור הגולה אף על פי שהירושלמי פליג עליהם בענין שם כדבריהם · וא"ל ולומר דהרי בפרק השוכר את הפועלים (דף צ' ע"ב) אמרו אסור לכותי לסרס בהמה שלנו דסבירא לן כר' חדקא שאומר בני נח מצווין על הסירוס · ועוד משום לפני עור לא תתן מכשול וכן מייתי לה בסמ"ג לפסק הלכה א"כ ש"מ היה לנו לומר דהלכתא כתנא דבי מנשה דמפיק ד"ב ומעייל ס"ד וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה דבני נח לא נצטוו אדינין דאדרבה דהיא הנותנ' דמדקאמר לשם כר' חדקא ולא אמר כתנא דבי מנשה ש"מ דלית הלכתא כוותיה בדינין וסרוס אלא כר' חדקא דמפיק סירוס לחוד ואין להקשות מדתניא פ"ק דע"א (דף ב' ע"ב) תני ר' יוסף מאי דכתיב עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים · מה ראה ראה ז' מצות בני נח שקבלו עליהם ולא קיימום כיון שלא קיימום עמד והתירן להם א"כ ש"מ שבן נח אינו מצווה עתה מצוה כלל זה אינו כלום שהרי הקשו בגמרא אתגורי אתגור א"כ מצינו חוטא נשכר ומשני אמר רב יוסף לומר אע"פי שהן מקיימין אותן אין מקבלים עליהם שכר אלא כמי שאינו מצווה ועושה דאמר ר' חנינא גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה ופירש"י ז"ל מה שויתר אינו טובתן אלא שאינן מקבלין שכר אם מקיימים ע"כ א"כ ש"מ שעדיין הם מוזהרים כבראשונה :

א"כ הוכחנו וביררנו שדנין בני נח בדיני ישראל הואיל ומצוה עליהם ואם בכל זאת יתעקש המתעקש לאטום אזנו משמוע דבר זה ורוצה לחלוק ולומר שדיניהם של בני נח אינן כדינינו אף אנו נאמר לו כלך מדרך זו דגרסינן בב"ק פ' הגוזל בתרא (דף קי"נ ע"א) תניא ישראל וכותי שבאים לפניך לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכיהו ואומר לו כך דינינו · בדיני אומות העולם זכיהו ואומר לו כך דינכם · ואם לאו באין עליו בעקיפין דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אין באין עליו בעקיפין מפני קדוש השם פי' רש"י בעקיפין בעלילות עד שפוטרין הישראל ע"כ הסוגיא ושמעינן מן הבא דע"כ לא פליגי ר"ע ור"י אלא לבא עליו בעקיפין אבל לדון אותו בדיני ישראל כ"ע לא פליגי שדנין אותו וצריך לשמור כשידינו תקיפה עליהם והואיל ובררנו והוכחנו שדנין גוי בדיני ישראל ונדון כותי עם ישראל בשני נימולים · נבא ונקפץ אל המקום אשר דברינו הולכים לשם · ונדבר על המעשה אשר נעשה בעולם : הנה הוא איש בארץ לועז אשר נודע שמו במרחקים : דולה דולה מים עמוקים : מימיו מתוקים · גוזר ומקים : יברכהו שוכן שחקים : הוא האילן הגדול אשר פריו למאכל ועליהו לתרופה : אמרותיו צרופה : הוא ה"ה הגאון מהר"ר מאיר מפדווא : והנה שם מגמותיו רעיוניו ומחשבותיו : והשתתף עם אחד מאנשי ארצו ומגדוליה דהיינו יעצנטלומר והוא אחד מן מדפיסי הספרים : והסכימו יחדיו להדפיס החבור הגדול משנה תור' אשר חבר הרב הכולל האמיתי רבינו משה בן הרב המובהק הדיין רבינו מיימון ; וכאשר חשב כן החלו לעשות בע"ה עד שלע"ע נגמר הדבר והגידה אותו בשכלו הזך עד אשר לא נשאר בתוך הבר תבן · וסלק המסילה עד לא נשאר בה אבן · והנה קם אחד גם כן יענטלומר מעשירי הארץ נגדו ואמר אעשה גם אנכי לביתי וארפים אנכי גם אני וכן עשה והעיקר הוא מאתו שעושה דבר זה על מה שלא נשתתף עמו הגאון הנ"ל ועושה דבר זה להכעיס ולכלות הגאון הנ"ל ח"ו כי ידוע אם לא ימכור הגאון ספריו שיכבד עליו המשא מנשוא והננו נדון בדיני ישראל באם היו שני אנשים ישראלים על פי תורתינו הקדושה : ונוכיח שזכה הגאון הנ"ל בדינו ונפרד מזה ונהיה לד' ראשים ועל אלו הד' יסודות נרכיב הדבר ועניינו · ואומר שדין הוא עם הגאון שהוא ימכור ספריו ראשונה והואיל ובעונותינו שרבו אין ידינו תקיפה לעשות כפי תורתינו · מ"מ לא נניח אר"ת שלנו ולומר שכל ישראל ומי שבשם ישראל יכונה לא יקנה שום ספר מיימוני החדשים רק מאותן היוצאים מתחת יד הגאון הנ"ל או באי כחו והוא מד' טעמים :

היסוד הפשוט הראשון הוא בפ' לא יחפור (דף פ"ב ע"ב) אמר רב הונא האי בר מבואה דאוקים רחיא ואתא בר מבואה חברי' וקא אוקים בהדיה דינא הוא דמעכב עליו ומשמע מדקאמר ואוקי בהדיה שעשה דבר זה (נידיעתו) וא"ה יכול לעכב עליו אם כן הרי לפנינו שמדינינו אין לו ליענטלומר שני לדפוס זה כלל והגאון הנ"ל היה יכול לעכב עליו כפי שהוכחנו לעיל וכן מצוה על הדיינין של ישראל רק שבעונו' יד של עכ"ום תקיפה עלינו מ"מ נעשה מה שעלינו מוטל לעשות ונחתוך הדין כדפירשתי ואע"ג שהרב אלפסי והרא"ש פסקו דלא כרב הונא דקם ליה כיחידאי מכל מקום אומר אני שיש להתיישב בדבר שהרי במרדכי (פרק לא יחפור) מייתי בשם אביאסף ז"ל מבוי הסתו' מג' צדדין רק בצד א' הוא פתוח לבנו' בו ודר ראובן אצל סופו הסתום ובא שמעון לדור כנג' הצד הפתוח שאין גוי יכול ליכנס למבוי אם לא שיעבור על פתח שמעון דינא הוא דמעכב עליו כדרב הונא עכ"ל א"כ משמע שהלכתא כוותיה דרב הונא מדמייתי ראייה מיניה אלא ע"כ צריכין אנו להלק הבדבר דבריא היזיקא כגון הבא גבי מבוי שבודאי יזיק לו כ"ע מודו דהלכתא כרב הונא ואם כן בנדון דידן נמי בריא היזיקא הוא כי היענטלומר השני נתן להכריז שכל ספר יוזיל זהוב טפי מהגאון · ומי ראה זאת ולא יבא אליו לקנות ממנו ויכול הוא להוזיל כי הוא מעשירי הארץ לכן גם בדינינו הלכתא היא כרב הונא ונדון בן נח בדין ישראל ולכן נחתוך (הדין) כדפירשתי : ואין לומר דמשום שלום מלכות או איבה נקיל בדבר ולעבור קו המשפט דבר זה אינו כדמפרשי' בעלי התו' אשר מימיהם אנו שותים ריש פ"ק דע"א (דף ב' ע"א) דבדבר מקח וממכר לית בו איבה משום דכל אחד יוכל להתנצל ולומר אינו צריך לקנות ולמכור עיין שם בדבריהם ולכן לית דין צריך בשש :

היסוד השני הוא חד-ק"ל ההולך קדמות יושר והוא ג"כ בפ' לא יחפור (דף כ"ב ע"א) דגרסינן שם רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מדרבנן הוא נקוט ליה שוקא והופיע לנו אור גדול רש"י ז"ל בפירושו שמפר' נקוט ליה שוקא הכרז שלא ימכו' אדם גרוגרות בעיר עד שימכור הוא שלו וכן גרסינן בנדרים (דף כ"ח ע"א) אמר רבא שרי לצורבא מרבנן לאידועי נפשיה ולמימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תגראי ברישא דכתיב ובני דוד כהנים היו וכי כהנים היו אלא מה כהן נוטל חלק בראש אף ת"ח נוטל חלק בראש אם כן ג"כ נוכל ללמוד מזה באם דשניהם ישראלים דינא הכי הוא שהגאון הנ"ל ימכור שלו בראשונה · אך עתה אע"פי שדינו נמי הכי הוא מ"מ (היענטלומר) לא יקבל עליו הדין ולכן צריכין לגדור גדר שלא יקנה בו' ואין לפקפק ולומר הרי אמרינ' במסכ' אבות (פרק ד') כל המשתמש בתגא חלף כו' וא"כ בודאי הגאון בעי חיי ואינו רוצה ליהנות מתורתו הנה זה הבל כי כבר קדם לנו הנשר הגדול הרמב"ם והשפיע לנו משכלו בפירוש המשניות שלו כי דבר זה שימכור סחורתו בראשונה הוא חלקו ונחלתו משלחן גבוה כתרומ' מן הגורן לכהן ומעשר ללוי ולכן נפסוק הדין כדלעיל ועוד ראוי על כל אדם ליהנות הגאון הנ"ל מנכסיו ולהטיל מלאי לכיסו כדי לקיים מצות והגית בו יומם ולילה דכן פסק בטור י"ד סימן רמ"ו דמי שמספיק לאחרי' מנכסיו מקיים בו והגית וגו' :

היסוד הגדול השלישי : הנה הוא במדרש (תורת כהני' פ' בהר) וכי תמכרו ממכ' לעמיתך או קנה וגומר למהה תורה דאם באת לקנות קנה מיד עמיתך וכן למכיר' הנה הוא בהדיא מפורש שאפילו לא היה הגאון הנ"ל רק כאחד מבני עמי הארץ זכה בדין והדין עמו כ"ש וק"ו עתה ואין לומר דזהו דוקא כשהגוי והישראל נותנין בערך ובמקח אחד · אבל כשהגוי מוזיל טפי שרי ליקח ממנו כדי להרויח במקחו הנה דברים אלו ג"כ הבל המה דהא גרסינן פ' איזהו נשך

(דף ע"ב ע"א) תני רב יוסף אם כסף תלוה את עמי · עמי וכותי עמי קודם עני ועשיר עני קודם כו' ופריך בגמרא עמי וכותי עמי קודם פשיטא · ומשני אמר רב נחמן אמר רב הונא תנא לא נצרכה אלא דאפילו לכותי ברבית שנ' לנכרי תשיך א"ה דוחה עשה של אם כסף תלוה עשה זו · כ"ש וכ"ו כאן בנדון דידן שהגאון זכה בדין להיות ידו בראשונה · ואין לומר דדוקא התם שאינו מפסיד משלו אלא שאינו מרויח · אבל במקום שמפסיד משלו כי הכא אינו צריך להקדים לישראל וזה החילוק מחלקים פ' מי שהחשיך (דף קכ"ג ע"א) נותן כיסו לנכרי כו' ואמרי' בגמרא אמר רבא לא שנו אלא כיסו אבל מציאה לא א"כ ש"מ שיש חילוק בין פסידא דקרנא לפסידא דרווחא וכן מחלק שם בשם הירושלמי בסמ"ג בהלכות ח"ה דלא מקרי דבר האבוד אלא אגרמא דקרנא · אומר אני שאלו הדברים דבר האבוד הם דהא בהדיא גרסינן פ"ק דע"א (דף כ' ע"ב) ובפסחים פ' כל שעה (דף כ"ב) תניא לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי אין לי אלא לגר בנתינה ולגוי במכירה לגר במכירה מניין ת"ל תתננה או מכור נמצא אתה אומר כו' פי' רש"י וקאי אגר דלעיל מיניה לגר תתננה ואכלה או מכור · והדר פריך לגוי בנתינ' מנלן ת"ל תתננה ואכלה או מכור לנכרי פי' רש"י ודרוש תרווייהו אנכרי · דאי אנכרי ככתבו אתא דלגוי אסור ליתנה הכי איבעי ליה למכתב תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי ולא מצי למקרי קריי' דנתינה אנכרי · ר"י אומר דברים ככתבן לגר בנתינה או לנכרי במכירה ופריך שפיר קאמר ליה ר"מ א"ל ר"י אי סלקא דעתך כדקאמר ר"מ לכתו' רחמנא תתננה ואכלה ומכור או למה לי ש"מ לדברים ככתבן הוא דאתא · ור"מ ההיא לאקדומי נתינה דגר למכירה דגוי פי' רש"י אם יש גר לא תמכרנו לגוי ולהכי אתא או למשמע הכי לגר אשר בשעריך תתננה והוא עיקר מצוה או אם אין גר מכרה לנכרי והדר פריך לר"י ומשני כיון דגר אתה מצוה להחיותו וגוי אי אתה מצוה להחיותו להקדים לא צריך קרא ע"כ הסוגיא וא"כ נאמ' דע"כ לא פליגי ר"מ ור"י אלא לאצרוכי קרא להיו' גר קודם · אבל בהא כ"ע מודו דגר קודם לגוי ואע"פי שמפסיד בקרנא שלו מ"מ הוא מחוייב לקיים לגר אשר בשעריך תתננה ה"ה בנדון דילן שמחוייב כל אדם לקיים מיד עמיתך קודם ואף נאמר שאף מכאן נלמוד הא דמפרש קרא דמיד עמיתך קודם הוא אע"ג דגוי מוזיל גבי' הא דפסקינן פ' מי שהוציאוהו בעירובין (דף מ"ו ע"ב) ר"מ ור"י הלכה כר"י ור"י קאמר הכא דלאקדומי לא צריך קרא א"כ הא דאמר הכתוב מיד עמיתך איירי כשמוזיל גבי' דאם בשווין הכתוב מדבר לא צריך קרא דפשיטא הוא דעל עמיתך גמור הוא חייב להחיות אלא ש"מ דה"ק דאפי' בגר במעו' ולחבירו בהפסד מ"מ חבירו קודם · ולכן לית דין צריך בשש כי הגאון הלז זכה בדינו להיות מוכן למכור ספריו ראשונה וד"ל :

והיסוד הרביעי אשר הבנין נכון עליו הוא בפ"ב דכתובות (דף י"ט ע"א) דגרסינן התם אסור להשהות ס"ת שאינה מוגהה תוך ביתו יותר מל' יום משום שנ' לא תשכון באהליך עולה ומפר' האשיר"י וכן בהגה' מיימוני פ"ד מהל' ס"ת דלאו דוקא ס"ת אלא אפי' נביאים וכתובים ושאר ספרי קודש כגון התלמוד ופסקי ההלכות לדידן שתורה שבע"פ ניתנ' לכתוב וכ"ש הוא דעיקר מדה שאנו פוסקים הוא מתלמוד ושאר ספרי המחברים · ואם יהיה הספר מוטעה בקל יבא לטעות בדין לאסור המותר ולהתיר האסור וכן לטהר הטמא כו' עד כו' וכן גרסינן נמי פ' לא יחפור (דף כ"א ע"א) אמר רבא הני תרי מקרי דרדקי חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס מותבינן ההוא דגריס ולא דייק דשבשת' ממילא נפקא רב דימי מנהרדעא אומר מותבינן ההוא דדייק ולא גריס דשבשתא כיון דעל על דכתיב כי ששת ימים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום · כי אתא לקמיה דדוד א"ל מ"ט עבדת הכי א"ל דכתיב כל זכר א"ל והא אנן זכר קרינן כו' עד שקל ספסר' למיקטל לרבי' שנ' ארור עושה מלאכת ה' רמיה ע"כ הסוגיא הנה לא פליג רבא אלא בדגריס ולא דייק אבל כשיש אחד דדייק וגריס והשני גריס ולא דייק פשיטא מוקמינן דדייק שלא יעשה מעשה יואב · ולכן גם אנחנו בנדון דידן ראוי לכל ישראל דלא ליקו בארור ולקנות ספר שאינו מוגה ולעבו' על לא תשכון באהליך עולה · ואם יטעון בעל דין לומר הנה לכל אדם ידוע שאלו המדפיסי' הרביצו תורה בישראל ולולא זאת כבר ח"ו היתה התור' נשתכח' מישראל · ולכן ראוי לחוש לדבר שלא תיפוק ממנו חורב' · זה אינו כלום שהרי כבר פירשתי שבדבר מקח אין שייך בו איבה כי נוכל לומר הספרים הללו אינן צריכין לנו · ועוד כי מושכל ראשון הוא שאלו המדפיסים ארעתא דנפשייהו קא עבדי כדי להחיות בדבר כדרך שעוסקי' בשאר דברי סחורות · ולכן גם אם יפסידו פעם אחת לא ימנעו מחמת זה מלדפוס ואדרבא יהיו בהולים למלאות חסרונם · ואם יוסיף השואל לשאול סוף סוף מחמת שלא לשמה בא לשמה וזיכה את ישראל והיאך ישלם לו רעה תחת טובה · אף אתה אמור לו והיא הנותנת · מדגרסינן בב"ב פ"ק (דף ח' ע"א) איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדר' ד' מאה דערי לקמיה דר' אמי לא קבלינהו שדרתינהו לקמיה דרבא וקבלינהו שמע רבי אמי ואיקפד אמר לית ליה ביבוש קצירה תשברנה פי' לנו רש"י ז"ל כשיבוש זכות שביד' ולחלוחית צדקה שבידיהם ישברו האומות ופריך ורבא ומשני משו' שלום מלכות · א"כ ש"מ שאפי' רבנן לא קאמרי אלא משום שלום מלכות · והואיל ובנדון דידן ליכא חששא משום שלום מלכות כדפירשתי לעיל בשם התו' ודאי ראוי ונכון הוא למנוע מהם זכות וטובות בל יחיו בהם · קנצי למילין שהגאון הנ"ל זכה בדינו לנקוט לו שוקא ברישא למכו' ספריו ראשונה ושלא (יקנה) שום אדם ספ' מיימוני הנדפסים מחדש מקרוב באו · כי אם היוצא מתחת יד הגאון הנ"ל או באי כחו לכן לישקול לזמור ולקטוע במקטע דפרזלא על כל מי שיעבור דרכו ודינו · גם אנחנו מסכימי' מנדין ומשמתינן ומחרימין בנידוי חרם שמתא בגזירת עירין ובמאמר קדישין ועל כל תלמיד וצורב קטן וגדול שם הוא שלא יקנה שום אדם במדינתינו מן הנדפסי' החדשים א"ל מאותן היוצאין מתחת יד הגאון הנ"ל או מב"כ · וכל מי שפורץ יפגענו חויא דרבנן וצווחה ופרץ וכל המחזיק בהם הם בחרם כמוהם ומחויבי' כל ישראל לנדות החטאים האלה בנפשותם ולא יכופר להם עד ימותון וקבר חמור תהא קבורת' · והרואה אל הנח"ש וחי · יקבל ברכות מאל שדי · עד שיבלו שפתותיו מלומר די · נעשה יום א' ד' ימים בחדש אלול שנת ש"י נאם הקטן הרוצה להתאבק בעפר של ת"ח ולשתות בצמ' את דבריהם ולא דבר עד כה אלא כדי להתלמד להרגיל עצמו בתוך מדותיהם · להיות כעבד א' מן הקטנים שבהם אלה הדברים אשר דבר משה בן לא"א ישראל שלי"ט המכונה משה איסרלש מקראקא :

יא כתב התנצלות בענין מעשה שנעש' בשנות טעמים מפני רדיפת שלום יבינו הקורא מעצמו מתוך דברי ענין ההתנצלות בעצמו :

גרסינן ביבמות פ' הבא על יבמתו · (דף ס"ה ע"א) אמר ר' אלעאי משום רבי אליעזר בן שמעון מותר לשנות בדבר השלום שנ' אביך צוה וגו' אנא שא נא וגו' ר' נתן אומר מצוה שנ' ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו' דבי ר' ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקב"ה שינה בשבילו דמעיקרא כתיב ואדוני זקן ולבסוף כתיב ואני זקנתי עכ"ל הגמרא :

תו גרסינן במכות פ' ב' (דף י"א ע"א) אמר רב יודא אמר רב קללת חכם אפילו על חנם היא באה מנלן מאחיתופל שבשעה שכרה דוד השיתין קפא תהומא בעי למישטפי' לעלמא אמר להו מהו לכתוב שם אחספא ומשדא בתהומא דליקו אדוכתי' ליכא דאמר ליה מידי אמר כל היודע דבר זה ולא אמרו יחנק בגרונו נשא אחיתופל ק"ו בעצמו אמר ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים כל העולם כולו לא כ"ש א"ל שרי כו' למדנו מכאן דמותר לשנות מפני השלום ומותר לעבור על מדבר שקר תרחק · גם דוחה לא תעשה שבתורה שהיא לא תעשון כן לה' אלהיכם שהיא אזהרה למוחק השם כדאיתא בספרי פ' ראה · ומנאה הרמב"ם ז"ל והסמ"ג במנין המצות וא"כ אומר שה"ה שדוחה לאו של מוציא שם רע דמותר להוציא ש"ר אם כוונתו לשמים ולתכלית טוב כדי לעשות שלום ע"ד שאמרו בנזיר פ' מי שאמר הריני נזיר (דף כ"ג ע"ב) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמ' וראייה מיעל כו' וק"ו הוא מסוטה שאמרה תורה לעבור מצות ל"ת בשביל הבאת שלום בין איש לאשתו כ"ש בין שארית ישראל המפוזרין מעט הנה מעט הנה שומרי מצות הש"ית ודתו. שעת לעשות לה' להפיר תורתו כדי להביא שלום על ישרא' ולהסיר מביניהם דברי ריבות וקטטות אשר בינותם ולהרים מכשול מדרך עמינו פנות דרך מן התקלות · אך הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות · אמנ' הוא ע"ד שאמרו רז"ל בנזיר פ' מי שאמ' (דף הכ"ל ע"א) צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם משל ללוט ושתי בנותיו הם נתכוונו לשם מצוה עליהם נא' צדיקים ילכו בם הוא שנתכוין לשם עבירה עליו נא' ופושעים יכשלו בם · ומה מאוד נמלצו בזה דבריהם באמרם כזה במס' ב"מ (דף כ"ט ע"ב) וז"ל אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר כו' ולבסוף אמרה כדלעיל ואל יתהלל המתהלל לומר דלא דמי להא אלא להא דאמרינן פ' בתרא דיומא (דף פ"ג ע"ב) עבירות שבין אדם למקום י"כ מכפר ושבין אדם לחבירו אין י"כ מכפר כו' וא"כ יאמר נמי דלא עדיף השלום מי"כ ואינו דוחה אלא עבירות שבין אדם למקום אבל עבירות שבין אדם לחבירו אינו דוחה · זה אינו כלום וראייה מהא דגרסינן פ"ק דסוטה (דף ז' ע"א) ואומרים לה בתי הרבה יין עושה כו' עד עשי למען שמו הגדול הנכתב בקדושה כו' ואומרים לפניה דברים שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחות בית אביה כו' · ובגמרא על אותה משנה מאי היא ומפר' שאומרים בפניה מעשה כתובים הראשונים יהודה הודה ולא בוש ראובן הודה כו' ובסמ"ג ובמשנה תורה שחבר הרמב"ם הלכות סוטה (פ"ג) ואומרים לפניה מעשה ראובן כפשוטו · והנה ק"ל על זה הרי

אמרו ז"ל פ' במה בהמה (דף נ"ב) כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה · גם אמרו במגילה פ' הקורא את המגילה במשנה (דף כ"ה ע"א) מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם · ופי' אדון המפרשים רש"י ז"ל משום גנותו · וא"כ קשה וכי מפני הטמאה הזאת שלא תשתה ותמות ובודאי אינה כראי לשמוע נוציא ש"ר על ראובן הצדיק ונאמר שחטא ונכחיש המקרא שנ' ומעיד עליהם שלא חטאו שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר ואמרו ז"ל (שבת דף נ"ב ע"ב) מלמד שכולם צדיקים ושוים שלא חטא ראובן ואלא על כרחך לומר שהטעם הוא כדי שלא ימחק השם הנכת' בקדושה ובטהרה כמו שאמרינן עשי' לשמו הגדול שלא ימח' על המים כו' והנה מעתה נדון ק"ו בנדון דידן · ומה מחיקת השם יתעלה שנדחה מפני השלום א"ה דוחה הוצאת לעז על בני אדם הכשרים · הבאת שלום שדוחה מחיקת השם אינו דין שידחה הוצאת ש"ר · ואם בהבאת שלום שבין איש לאשתו כך על אחת כמה וכמה הבאת שלום שבין משפחה ועיר וכרך · ומהשתא ליכא למיפרך ולומר מה להתם פי' לסוטה שכן אינה דוחה אלא עבירה שהיא רע לשמים לחוד · אבל עבירה שהוא רע לבריות ולשמים שמא אינו דוחה · דזה אינו דהרי אפילו מחיקת השם דוחה אותו הבאת שלום על אחת כמה וכמה וק"ל על מי שבקי בדרכו של ק"ו ומדותיו · דתו ליכא למיפרך על ק"ו זה ואודותיו · ואל תשיבני מהא דאמרו פ"ח דתרומה (סוף הפרק) נשים שאמרו להם גוים תנו לנו אחת ונטמא אותה · ואם לאו הרי אנו מטמאים כולכם יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחד מישראל ואמרינן בירושלמי (פרק הכ"ל) על הדא מתני' סיע' בני אדם המהלכים בדרך ופגעו בהם כותים ואמרו להם תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו · ואם לא נהרוג כולם אפילו כולן נהרגין לא ימסרו נפש אחד מישראל · יחדו להם אחד כגון שבע בן בכרי ימסרו ואל יהרגו כול' א"כ ש"מ כי לא יחדו אסור להציל נפשות רבות בנפש אחד מישראל אע"פי שגם הוא יהרג עמהם מוטב שימותו כולן זכאין ואל ימות אחד מהן והם חייבים · ואף בנדון שלפנינו הידה לנו לומר מוטב שיקלקל מצב המדינ' ולא היה לנו למסור נפש אחד מישראל ללעג ולקלס ולהוציא עליו דברים אשר לא כן · כ"ש על חשובים כמאה מנהיגי המדינה כמו שעשו במעשה אשר אבאר למטה · מ"מ נ"ל שאף בזה לא סרנו ימין ושמאל מן הדרך · כי יש לחלק בין שמוסרין אותו בידים להריגה או לטומאה וזהו אסור אבל דברים בעלמא לאו כלום הוא ושרי · ותדע דהרי לא נקט שם אלא תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה או נהרוג אותו ואף שם לא אסר אלא לישא וליתן בידים מדנקט לא ימסרו · ולא אמר ולא יתנו ש"מ דלא אסור אלא נתינ' מיד ליד דהיינו מסירה כמו דאמרינן פ"ק דב"מ (דף ק' ע"ב) מאי מוסירה כו' · וזהו דוקא אסור אבל דברים בעלמא שפיר דמי · ועוד דהרי אם ייחד להם אחד שרי · ובנדון דידן יחד לנו אחד מהם שאומר האויב כי נפשותיהם של אלו היה מבקש כמו שנתבאר · ואף ע"ג דבירושלמי דהתם איתא עובדא האי בר נש דתבעי' מלכותא וערק ללוד לגבי ר' יהושע בן לוי ואקיף מלכא מדינה ויהיב להו והודה אליהו רגיל דמתגלי ליה תו לא אתגלי ליה צם כמה צומין עד דאתגלי ליה א"ל לדלטו' אנא מתגלי א"ל ולא כמשנה עשיתי · א"ל וכי משנת חסידים היא זו · א"כ ש"מ דלחסיד אין לו לעשות מ"מ נאמר אף כי לא משנת חסידים עשינו מ"מ כדין עשינו הרי הוכחנו בראיות דמותר לספר לשון הרע מפני השלום · אך מי יתן ונדע אם יש לחלק ולומר דלמא דוקא דבור גרידא שרי דומיא דמעשה דראובן שאומרים לפניה כפשוטו · אבל לכתוב ולרשום בכתב ולפסוק הדין על ככה דנראה כחזוק לדבר דילמא אסור · ודיו לבא מן הדין להיות כנדון · ודלמא לא שרי אלא כמעשה שהיה גבי סוטה · מ"מ נראה דאין לחלק · דאחרי שהדבור שרי גם המעשה שאחריו לאו כלום הוא · וראיה ממה דגרסינן פ' הגוזל בתרא (דף קי"ז ע"א) ההוא גברא דאחוי אתמרא דרבי פנחס ודרב מרי בני רב חסדא א"ל דרי בהדן דרא ואמטיי' בהדיהו אתא לקמיה דרב אשי פטריה אמרו ליה רבנן והא תני ואם נשא ונתן ביד חייב א"ל ה"מ היכא דלא מוקמיה עלויה אבל הכא כיון דאוקמיה עלויה מקלי קלייה ע"כ הרי קמן אע"פ שאם נשא ונתן ביד בתחילה חייב מ"מ כיון דאוקמיה עלויה מעיקרא מקלי קלייה והמעשה שאחריו לאו כלום הוא ה"ה בנדון דידן כיון שהדבור בעלמא שרי לפי דעתינו כמו שבארנו · גם הפסק דין שאחריו אינו כלום כי באמירה לחוד במקלי קלי דמי וכמעשה גברא קטילא קטלנו · כי אם האמיר' אמת הפסק דין מפורס' ובאמירה לבד במקלי קלי דמי אבל עיקר האמירה היתה בדרך שבארנו לשנורת מפני השלום ולהוציא עם זה יקר מזולל כמו שנבאר · ותחלה נאמר שנחזיק בענין המשפט מקום הצדק להחזיק כל חדק ובדק לקום על הדין ועל האמת ועל השלום למשפט נרשיע בל נשא פנים למגלה פנים חרפה לא נשא על קרובינו להוכיח אותם נגד פניהם כחזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו · נעבוד את ה' אלהינו ויהי מה נעבוד אותו בכל לבבינו

ונא' כמוד' ועוזב שמפני השלום כמו שבארנו (דמליכו דבר שפת יתר) על קציני ארץ ליתן אותם לפני בני בליעל לא במרד ולא במעל להחניף הארץ בדמם כדמי דגים וראשו"ן ומה יתרון לבעל הלשון הנה בכל אלה לשלום נתכוונו בעצם וראשונה · אף כי במקרה מרה היתה באחרונה · ואף מקצת עזי פנים היו בקרבנו ועכשיו מהפכים דברינו לתוהו ובהו · מיהו אנו לשם שמים נתכוונו והכל נמשך אחר המחשבה והכוונה · אף כי אחריתו ראש ולענה · וראייה ממה שפסק המרדכי במגילה סוף פ' הקורא את המגילה וז"ל נשאל רבינו שמשון משאנץ על אודו' כהן שמל תנוק ומת אם יוכל לישא כפיו · והשיב דנושא כפיו ולא דמי לכהן שהרג את הנפש דאפילו בשוגג לא ישא כפיו דהכא לשם מצו' נתכוין · הרי תשובתו הרמת' מגל' הבושת מעל פנינו שאחרי שלשם שמים נתכווננו היה ה' עמנו כאשר היה עם אבותינו שדרשנו הק"ו בעצמינו כמו שדרשו אחיתופל · ועל שאחרו מלומר קללו דוד ונחנק בגרונו אף כי רוחת החט' יצא חוח לו ולא נמשך מחשבותינו בהדי כבשא דרחמנא למה לן אולי ה' אמר ומי יפירנו · וזה המעשה אשר אירע לא ראינו מעשה מעולם כזה לרוע שמכנף הארץ שמענו שנתחברו יחד כתרנגולים של בית בוקיא כל רועי ישראל האזינו גדולי ארץ גודרי פרץ פרשו מצודתם בנציבותינו על א' ונלכה בחרמ' ובמצוד' וכדגי הים יאסוף במצותם ודמו להיות מותר וכסהו בעפר על החסי' דורת שעושה עם חביריו באמרי שפר · וה' אמר עצתו להפר ואסמכו' אקרא כי חס"ד הוא ונכרתו הנפשות העושות והיה לבני מרי לאותות · ויהי כי שמענו כלנו את הדבר הרע הזה ונתאבלנו כי עליו נגזרה גזירה ונחתך עליו דין מסור הגמורה ואף כי היה להשיב על פסקי הגאונים ודבריהם מי האיש שיחתה גחלים בחיקו ולא ישרף ברשפי לבת אש ניצוציהם · ומי היה יכול לבא אחר מלכי רבנן ודתם שנתנו אחת דתו להמית כי נכתב ונחתם (וככתס) עונו לפניהם כתמים שלא יכבסום כל נתר ובורית ושמועתינו מאז יבהלונו הבא עלינו מחדש שמענו · והאמת ברחוב כשל איש מעל אחיו נפרד ינשל · כי הנ"ל רצה על אויביו שהמציא עליו הדברים לנקום ובהם התעבר הצריח ואף התגבר · ונתחברו אליו אנשים לעזרתו אשר היה להם צר בצרתו · ובסבת זה נחלק הקהילה ויושביה לשנים · ונתחלל שם שמים בסברת הריב והמדון אשר היה בעיר יומם ולילה לא תכבה הקטנים מלקטים עצים והגדולים מבערים האש הרבה האמת כשל סחוב והשלך הלא' מרחובותינו כמו שהיה ידוע מקדמת דנא לכל באי שער עירנו המעשים הרעים שהיו נגד פנינו ואויבינו היו פלילים ובזה נתמוטטו עמודי ארץ ויסודיה · והיה לחוש פן יפוק ח"ו חורבה מיניה מאת פני המלך והשרים לגרש כל העם הזה כולו כהניה ושריה · והנה ידוע לכל כי קהלתינו היא ת"ל כעת נחלת ישראל הנשארה · וכמעט אברנוה ח"ו בסבת זה הקטט אשר בינינו האמת היתה נעדרת · וזאת הכל היה בסבת החלק לבב העם הזה ולא היה לנו תחבולה לצאת מידי פח יקוש הלזה אם לא בדרך שעשינו בשנותינו את טעמינו לספו' הרוה עם הצמאה השמן עם הרזה גם כי כמה פעמים נפל על פניו מפני המחלוקת ועל אשר נגזר עליו ולפנינו התעשת · ובקש ממנו בבכי ובתחנונים למה תעמדו מלהוציא אותי ואת בני מכלימה ובושת · פתחנו לשלום ודברנו עם הצד שהירה מנגד להשלי' אתו והיינו בעיניהם כמתעתע כי לא ישקוטו עד שרצו להרוג אותנו ואמרנו מה זאת עשה ה' לנו נחפשה דרכינו אולי נמצא דרך למצא מנוח לכף רגלינו ורגלי הילדים המתנהלים לאטינו · ואל יקשה עלינו ממאמרם ז"ל בפרקי אבות (פרק א') חכמים הזהרו בדבריכם כו' וגם שזהו חלול השם כל ת"ח שאינו נזהר במעשיו וגורם שאומרים עליו דופי כדאיתא פ' אחרון דיומ' (דף פ"ד ע"א) והנה גם בזה יש לחולק לומר אף כי נתכוננו למצוה מ"מ גרמנו שיאמרו עלינו דופי לומר שעבדנו דינא בלא דינא ומי יודע אם בדינו כתוכינו ובוחן לבו' ה' והאדם יראה לעיניו ישפוט הלא בזה מעידים עלינו שמים וארץ שנזהרנו מזה כי נשבע לנו שבועה חמורה שלא רצה לגלות השטר החתום לעולם ובשמינו לא יהא נקרא רק שיוכל להתפאר בו שגם לו חתומים כאלה באולי יוכל להוציא על ידי זה השטר החתום עליו ויבואו ע"י זה להשלים אתו ויבערו שני הצדדים השטרות מן העולם ואם ככה עשה לנו לא היה כדבר אלא קדוש השם ית' שישלמו ישראל זה עם זה ויוסיפו כח בגבורה של מעלה · עו' קבל עליו הנ"ל אף לבלתי הגיד הדבר כי אם לשונאיו בצנע' ולהגזים להם בזה השטר באולי יבאו ליתן לו גם את שלו והנה בזה לא היה חלול השם ח"ו לא בצנע' ולא בפרהסיא · כי גם על פה אמרנו להם כמה פעמים דרך גיזום תכריחונו לעשות כזה כדי לעשות שלום אבל מעולם לא עשינו הכוונה אחרת כי אם להוציא את שלו · ואם לא אז קיבל עליו להחזיר לנו את חתימתינו · ואם אתה עובר על דבריו ומגלהו ברבים ומפי' בו דברים זרים אשר לא עלו על לבינו מעולם והתחבר אליו אנשים רקים הללו בעלי כדין והללו בעלי פטסין חץ שהוש' לשונ' מוציאי דבה הוא עתיד ליתן את הדין · גם מתוך השטר ניכר כי

לא

לא דינא עבדנו רק ע"ד גיזו' וא"כ אין כאן דבר חלול' כלל כי נזהרנו בדברינו ולא עשינו דבר רק להניח רוגזו של פלו' כי חמתו בערה בו כי ה' משיב חכמים אחור ודעתם יסכל שטעה האיש הנ"ל בטעות הגדול ההוא שאפילו תנוקות של בית רבן יודעין אותו וזה כי השטר מזוייף מתוכו שכל א' מהחתומים נאחז בחבירו וכשל איש באחיו עד שכל אחד מאתנו פסול להעיד עם חבירו כ"ש לדון וזה כי ראה נפלאות שלא נפקד אח' ממנו שכשר להעיד (בזה) כ"ש לדון ולכן בעד א' השטר בטל ומבוטל וכחרס הנשבר הוא ולשריפה הוא עומד כי לא נתקן אלא מפני השלום ואם אין שלום אין כלום הוא וא"ל נמי דדמי להא דאמרינ' פ"ב דכתובות (דף י"ט ע"א) עדים שכ"י יוצא ממקום אחר דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן דמי וכיון שהגידו שוב אין חוזרין ומגידין · וא"כ היה לומ' ג"כ שאין אנו עכשיו נאמנין לומ' באופן זה נכתב השט' דזה אינו דהרי כתב הר"י ברצלוני' בשם רב האי גאון ז"ל דבתנאי נאמנים אפילו בכ"י יוצא ממקום אחר דלאו חוזר ומגיד הוא שהרי השטר חל והשטר כשר אם יתקיים התנאי · וא"כ גם בנדון זה · זה השטר נכתב ונחתם כראוי וניתן ליכתב כמו שבררנו לעי' ק"ו מסוטה רק אם יתקיים תנאו שנדר לנו שלא להראותו רק לשונאיו לעמוד בו על נפשו אבל לא גחתם להרע בו לשו' אדם חלילה לנו מרשע ודמי להא דאמרינן בקידושי' (דף ע"ד ע"ב) והביאו הטור ח"מ סי' כ"ג וז"ל אין הדיינים נאמנין לומר לזה חייבנו אם אין בידו פסק דין ודוקא בשודא דדיינא כו' אבל בדין דתלוי בטעמא לא שייך ביה נאמנו' שלפי טענו' שטענו יזכה לזוכה' ובלבד שלא יחזרו ויטענו וא"כ גם בנדון זה אין שייך נאמנות אלא אנו מגלין דעתינו בעלמא דלחזור ולידיינו בהן דמי שמע ומי ראה עול' כזו נתנה ראש ונשובה בארץ לשוטט הנה והנה ונשמע למי מדנים למי שי"ח למי פצעים למי קול מסור כי אם למאחרי' על היין : ולכן אליכם אישים נקרא וקולינו אל בני אדם הביטו נא וראו למי החו' תמת ולמי הפסו"לים ר"ל החתימה כדי לפסול ג"כ החתימו' האחרי' ולבטל' ברוב וא"כ אנו נאמנים במגו שאף אם ח"ו טעינו אם נחזור ונדיינו הנה דברינו מבוטלין מעיקרן כ"ש שאנו נאמנין לומר כזה ראינו וקדשנו כי ראינו העיר במצור ובמצוק וקרינו עליה לשלום · וכ"ש בזה ממ"ש הרא"ש בתשובה כלל מ' סי' ג' על צואה א' שנמצא א' מן העדים פסול שנתבטלה ואין דנין על פיה כלל וזה אינו צריך ראייה וכ"ש בנדון זה שכלנו פסולים זה עם זה שאין דנין על' שטר זה, ושלא כלום הוא ובה' נחיתנ' ובהא סליקנא אף כי באולי היתה ערמה וכוונה למלחמה ולא היה בשבועתו פיו ולבו שוי' כי לא היה (תוכו) כברו ונדון אותו לכף זכות כי אולי ביטל' השבועה בלבו כדאיתא במעשה דרבי עקיבא כו' מ"מ המדה למלחמה ואנחנו לשלום ואולי שכזה קרה למעלת אדונינו קדושת עטרת גאונינו צניף מלכות דתינו תפארת הדרת תורתינו גולת זהב על מנורת גולתינו נר ישראל ואורו · (ע"כ מצאתי בהעתק) :

יב מעשה בא לפנינו באודות פלו' שהיה נפרד זה כמה שנים מאשתו ובאו לפנינו לדין וע"י זה נתגלגל' הדבר וטען לפנינו איך שראוה מדברת עם א' שחשדה ממנו וז"ל טענתו איך בין בייא מייכס וויב גיוועזין אוב' האב גיזעהן דז ויא האט פיל עסקים גיהט מיט דעם פלוני אוב' האב מיין שוויגר גיבעטן זיא זאלט אין איכס הויז כיט לאזן בין זיא האט זיך כישט דראן קירט אוב' דר כאך האב איך מיך אויז גיצוהן אין איין אנכדר הויז אוב' בין איין מאל גכגן אין דער גרבר גס דא האב איך גיזעהן מיין וויב אוב' פלוני בין מיט פלו' אוב' פלוני' האט קיכלך גיטראגן דא האב איך גילערכט האב גישפראכן בייא הייס דא האב איך מיר איין גיזעלט איך וויל כאר דען זעלבגן זמן ביי איר בלייבן אוב' בין אלזו פון איר גכגן האב זיא כיט אן גרירט · וזה היה כנגד ה' או ו' שנים פער ב' שנים אן גיפערד האב איך וועלין ווידר צו איר קומין דא האט מן מיר גיזאגט וויא זיא איבל גיהכדלט האט דז איך מיר האב איין גיזעלט אז זי טמא איז אוב' דז איך אל מיין טאג כיט צו איר וויל זא האבן מיר אין גיפרעגט האשטו עפיס מער פון איר גיזעהן דא האט ער גישפראכן איך האב כישט גיזעהן ווערד איין מאל איז זיא גילעגן אין איינס בית החורף אויף דער בנק אוב' פלו' איז איס אחדר גיוועזט זישט האב איך כישט גיזעהן · אדר איך גלויב וואול דאס זיא טמא איז גיוואהרן דען מן האט מיר אזו פיל גיזאגט דא האבן מיר אין גיפרעגט פון וועס ערש גיהערט האט זא האט ער גישפראכן ער וויס עס כיט מען ווערט עס וואול אין זיין עדיות זעהן אויך העט ער אירגכש אנדרש אין עדים ער ווישט איקוכד כיט וועס עכ"ל טענותו · ומרדכי השיב מצד בתו שכולו שקר רק שהיה לו קטט עמו בעבו' ממון וע"ז נתגלג' הריב ביניהם וכדי להתנקם ממנו פירש ממנה והביא פסק אחד שהעיד הסופר מק"ק פראג שנפסק להם על עסק קטט שביניהם כתקנת קהילות שום וכן העיד זלמן לוקו לפני ב"ד שזכר שהיה להם קטט ביחד בעבור ממון לפני הראשי' אבל' לא שמע שפלו' הנ"ל נרתן אשמה לבתו והאריכו עוד

בטענותיה' אין צורך כרוב דבריהם אלא בעיקר מה שכתבתי · וכתו' זמן פריד' פלו' מאשתו יצא קול זנות על אשתו ולא ידעי' אם אויבים אפקו לקלא או לא · וטען פלו' שהוא מאמין לדברי העדים והקול שנטמאת והאריך הרבה בטענותו · גם הראה לנו עדיות הוגבהו בב"ד של הריוטו' ממש שלא בפניה · וב' עדים העידו עליהם שכל א' ראה ששכב הנחשד עליה כדרך המנאפי' אך לא ראו הדבר ביחד רק העידו בפני אותו ב"ד שרא' כל א' הדבר בפני עצמו · (וז"ל העד הראשון איך האב גזעהן מיט מיין אויגן דז פלו' איז גישפרונגן פון איר איך העט גימייכט עס ווער איין גוי' גיוועזט זא זאך איך פלוני כו') עוד העיד וז"ל אוב' האב איס גיפונדן בייא איר אויף דר בנק ממש בעו"ה דאס מעשה אויף אככד' גילעגן אוב' דר כאך אבר איין מאל עכ"ל העד הא') · וז"ל העד השני זא האב איך גפונדן ויא בייד בייא אנכדר פלו' אוב' פלוני' גיזעהן בעו"ה לינן דען פלו' אויף פלונית אויף דער ערדן) · ועוד העידו אחרים אך העיקר דין תולה בעדות זו ולכן אבאר בעזרת האל' דינם תחל' ואח"כ אבאר דין שאר העידות שהועדו · נראה פשוט דאלו העידו עדים כשרי' בפני ב"ד כשר בפני בעל' דין עדות כזה פשוט הוא דהי' מוציאין אותה בעדות זה מבעל' · כ"ש שהפסיד' כתובת' וראיי' לדבר דהא אף לענין שנהרגין עליו לא בעי' כמכחול' בשפופר' רק כדרך המנאפי' כדפסקינ' סוף פ"ק דמכות · ואע"פי שפי' שם רש"י ז"ל משיראו כדרך המנאפי' משינהגו ענין ניאוף ששוכבי' בקרוב בשר ונוהגין כדרך תשמיש וכאן לא העידו רק ששכבו זה על' זו ואפשר שבבגדיהם קאמרי ולא מיקרי בכך דרך המנאפים (ועיין בתשובת מהר"ס בא' שהיה כהן ושמע אחר הכותל כסימ' דרך המנאפי') מ"מ לא גרע מדבר מכוער פ"ב דיבמו' דאמרי' דתצא ופירושו דתצא מן הבעל' לדעת ר"ת ורש"י והשאלתות כמו שהאריכו התוספו' שם וכן פסק שם המרדכי בשם מוהר"ם וכתב שם בשם הר"ם מאחר שדברי השאלתו' מיושרי' מי יחלוק עליהם להקל' · ועוד שכל דבריה' דבר קבלה · ואע"ג דהר"יף והרמב"ם פכ"ד דאישו' פסקו דאין להוציאה מבעלה אלא בעידי טומאה ולא בעידי כיעור · וכ"כ הרשב"א בתשובה · וכתב נימוקי יוסף פ"ב דיבמות דכן דעת הר"א והריטב"א וכתב הרא"ש בתשובה כלל ל"ב דכן ראוי להורות מ"מ נראה מאחר שהר"ם כתב שאין להקל' ולזה נוטה דברי הטור באבן עזר סי' י"א אין להקל' דאינון בתראי אינון והלכת' כותייהו כדפס' הר"יף פ"ב דעירו' דראוי להורות כבתראי וכן נוטה מסקנת הרא"ש פ"ב דיבמות ואע"פי שלא ראו הדברים כאחד מ"מ עדותן מצטרפות כמו שפסק המרדכי בשם מוהר"ם פ"ב דיבמו' ואע"ג דכיעור דחזא האי לא חזא האי והבי' שם ראי' מן הירו' כ"ש כאן דמצטרפי' (עדותן) שהעידו שראו כיעור א' מ"מ ענין נדון דידן עדים אלו אין בהם ממש מכמה טעמים טעם הראשון שהוגבהו שלא כדין שלא בפניה · ואית' בתשובת הרא"ש כלל מ"ו סי' א' וז"ל תחל' אני כותב שלא כהוגן עשו שקבלו העדות שלא בפני האשה ושלא בפני בעלה ויבא בעל השור ויעמוד על שורו אמר רחמנא ועוד היה ראוי שעדות זו תתקבל בפני גדולי ישראל הבקיאים בדרישה (וחקירה) שידרשו ויחקרו היטב שלא לאסור אשה לבעלה כדאיתא שלהי יבמות כו' עד ולאסור אשה על בעלה הכל מודים דבעי' דרישה וחקירה ולקבל' עדות בפני בעל דין ובפני גדולי ישראל שידעו לחקור ולדרו' ולא להסתיר עצה במחשבי' ולהוציא לעז על' האשה תחת בעלה ואף בעדות ממון הקל כתב ר"י שאם קבלו שלא בפניו אינו עדות לדון על פיו כו' עד וראוי להעניש כל מי שהיה באותו וועד לקבל עדות של' לעז ופגם על' אשה יושבת תחת בעלה שלא בפניה והנני כותב על ענין העדות אם היה בפני בעל דין כו' משמע דבכה"ג שלא היה בפניה לא היה דן עליו כלל דלא הוה עדות וכן פסק הטור ח"מ סי' ג"ח דעדות שלא בפניו אין דנין על פיו וכן פסק הרא"ש בתשוב' כלל מ"א סי' ו' דהוה כאלו לא נתקבל כלל וכן הוא בנ"יפ' כיצד הרגל ופ' הגוזל כתרא וכתב דהוה כטעה בדבר משנה דחוזר וכן כתוב במרדכי בפ"ב דכתובות ופ' הגוזל כתרא דפסול ואע"ג דכתב שם המרדכי בשם ריב"ן להכשיר בדיעבד נראה דלענין הלכה יותר יש לסמוך אדברי הפוסלי דהוו רוב' ובתראין ואף לדברי רי"בן היינו דוקא בענין ממון הקל' וכן מה שכתב מהר"ר איסרל' בפסקיו דבמקום אלם דדחלי מיניה גובי' לכתחילה עדות שלא בפניו היינו דוקא בענין ממון כמו שכתב שם בעצמו מטעם הפקר ב"ד הפקר והכי דיינין לאלמי ולכל' חבריו אבל לאפקועי אשה מבעלה בעדות שלא בפניו פשיטא דלא מהני כלל כדמשמע מתשובת הרא"ש דלעיל מאחר דבעי דרישה וחקירה כדיני נפשות כמו שכתב הרא"ש בתשובתו גם לענין קבלת עדות שלא בפניו הוה דינו כדיני נפשות ושם פשיטא דלא מהני עדות שלא בפניו דכתיב והועד בבעליו יבוא בעל השור ויעמוד על' שורו וראייה מפ"ב דסנהדרי' עבדא דינאי מלכא קטל נפש א"ל שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדינוהו שלחו ליה עבדך קטל נפש' ושדריה להו שלחו לידה תא אנת נמי להכא והועד בבעליו אמרה תורה יבא בעל השור כו' ואי הוה עדות שלא

בפניו

בפניו כשר בדיעבד לדיני נפשו' לא הל"ל לינאי תא אנת דהא איכא עשה דשום תשים עליך מלך ומהאי טעמא דקדקרי"בן שעדו' שלא בפניו כשר בדיעבד מדכשר לכתחילה במקום שמקבלין שלא בפניו היכא דהיו עדים חולים או הולכים למדינ' הים כדאי' פ' הגוזל וא"כ מדשלחו אחר ינאי בודאי ש"מ דמן התורה כל עדות בעי בפניו ואפילו בדיעבד פסול (ואין להקשות דמהר"ם בתשובה והיא במרדכי פ"ב דיבמות מדמה ענין עדות אשה לענין עדות ממון לענין צרוף העדות כדאיתא התם ואע"ג שלענין נפשות לא מצטרף עדות מיוחדת כדאיתא פ"ק דמכות שאני התם דכתיב קרא דכתיב לא יומת על פי עד אחד ומוקי לה התם בגמרא דקאי לענין עדות מיוחדת והתם דווקא לא יומת כתיב אבל לענין שאר דברים כגון דרישה וחקירה או עדות שלא בפניו דמן התורה בעינן בתרווייהו רק חכמים הקילו לענין ממון פשיטא דמדמינן לענין נפשות) ומההוא עובדא דינאי ש"מ ג"כ דאפילו במקום אלם לא מגבינן עדות שלא בפניו בדיני נפשות דאין לך אלם גדול מינאי מלכא דהוה מלך וקטל כולהו רבנן כמוזכר בקידושין וא"ה לא רצו לגבות שלא בפניו וה"ה כאן בנדון דידן ותו דאף אם היה דינו לגבו' שלא בפני אלם מ"מ עדות בניו ובנותיו לא אמרינן דמתייראין מן האלם דהא אמרי' פ' חזקת הבתי' דלגזלן אין לו חזקה משום דיראין מפניו למחורת ולבנו יש לו חזקה ואין לחלק דווקא התם דאין המחאה מזקת אלא לבן ולא שייך בה האלם מידי אבל בעדות כזו מתייראין מן האלם דהא זהו פגם לכל המשפחה ולכך יראי' מן האלם דא"כ אין לדבר סוף דאין לך משפחה שיש בה מוכס וכדומה לזה לכן נראה דאף אם היה דברי פלו' כנים שאמר שלא היה יכול לגבו' עדות בפניה מפני אלמותו של אביה מ"מ כתו לא הפסידה זכותה משום אביה ועוד דברור לנו שבזמן שנגבה עדות זו היה צר פלו' המושלים וראשי פראג והיו יכולים לגבות עדותו בפניה ותו דהא הראה לנו מרדכי שטר חתום מתלתא גברי מהימני דהיינו מהר"י שטערנבור"ג ורבי יצחק שטענגל"י ורבי מאיר בער"ן שהתירו בזעליקמן הנ"ל שאם יש לו עדות שיגבום בפניה והם רוצים לישב בב"ד ולא יגורו מפני איש ומדלא עשה זה נראה דאין מקום לטענותו שגבה עדותו שלא בפניה מחמת אלמות של מרדכי ועוד נראה דמאחר שהיה יכול לגבו' עדותיו בפניה לפני הב"ד הנ"ל ולא רצה אם כן הוה כאלו בא לגבות עדותיו שלא בפניה לכתחילה וזהו אסור לכ"ע דאף רי"בן לא מכשיר אלא בדיעבד וזהו לא מיקרי דיעבד מאחר שהי' יכול לתקן קודם שבא לב"ד וזה נ"ל פשוט וכ"ש שכאן הוא כדיני נפשות ופסול לגמרי כמו שהוכחתי מעובדא דינאי מלכא (ואין להקשות הרי מצינו הרבה פוסקים דס"ל דהלא בקלא דלא פסיק בעדי דבר מכוער אע"ג דלא הוגבה העדות כלל בב"ד וכ"ש במקו' שהועד בב"ד אף שלא בפניה לא דמי כלל לכאן · דהתם לא אמרי' דהלא משום העדים שהעידו אלא משום הקול דחוששין לו וכאן אין הקול כלום כמו שיתבאר לקמן בעזרת השם א"כ פשיטא דאף משום העדים אין לנו לאוסרה מאחר שהוגבה שלא בפניה כדמשמע בתשובת הרא"ש דלעיל שאף שם אין אוסרין אותה אא"כ העידו בפניה ע"ש : מיהו בממון היכא דלא אפשר או אפי' היכא דאפשר בדיעבד לדעת ריב"ן כשר ומטעם שאמרו לענין דרישה וחקירה שנ' משפט א' יהיה לכם ומפני מה אמרו בדיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין ומהאי טעמא נמי אמרינן דדיני ממונות כשר שלא בפניו בדלא אפשר · אבל לאסור אשה לבעלה כדיני נפשות דמיא · דהא אמרו שלהי יבמות לענין דרישה וחקירה אשת איש לעלמא כדיני נפשות דמיא ולאו דוקא אלא ה"ה כל שאר עדות אשה דהא הרא"ש בתשובה דלעיל הביאו לענין לאסור אשה לבעלה · ואע"ג דהתו' כתבו שלהי יבמות בשם ר"ח דהלכה דעידי נשים לא בעי דרישה וחקירה · וכן פסק הרמב"ם סוף הלכות גירושין היינו משום דמשו' עגונה הקילו חכמים להאמין עד א' שמעיד לאשה שמת בעלה · אבל לאסור אשה לבעלה בעי' דרישה וחקירה כתשובת הרא"ש דלעיל · וכן כתב הר"ן סוף פ"ק דסנהדרין והגהת מיימוני דאישות והגהת מרדכי דיבמות · ואם כן מאחר שדמי לדיני נפשות לענין דרישה וחקירה ה"ה לענין שלא בפניו דלא מהני לכ"ע · ואין לומר דאע"ג דאין נאמנין לאוסרה על בעלה מאחר שהוגבה שלא בפניה מ"מ לענין להפסידה כתובה כדין היוצאת משום שם רע שהפסידה כתובה כדאיתא פ' אלמנה ניזונת והוא דבר ממון הם כשרים בדיעבד (הלא דהא כבר כתבתי דלענין הלכה ראוי להורות כרבותינו הפוסלים) ואף לדברי ריב"ן נראה דכאן יש לפסלן דהא אמרינן שלהי יבמות אין בודקין עדי נשים בדרישה וחקירה דברי רבי טרפון רבי עקיבא אומר בודקין וקמפלגי בדר' חנינא דא"ר חנינא דבר כו' עד ומאי טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין כו' ובמאי קמיפלגי מ"ס כיון דאיכא כתובה למשקל כדיני ממונות דמי · ומ"ס כיון דקא שרינן א"א לעלמא כדיני נפשות דמי · ומדנקט למשקל כתובה משמע דוקא במקום דאיכא למשקל כתובה

דאית בה ג"כ טעמא דחינא כדאיתא בכתובות אבל להפסידה כתובה דלית בה טעמא להקל לכ"ע בעינן דרישה וחקירה ועוד יש להביא ראיה דלא פלגינן עדות בכה"ג דהא אמרינן פ' האשה שלום איבעיא להו התירוני להנשא ותנו לי כתובה מהו · כיון דאמרה כתובה אדעתא דכתובה אתאי · א"ד כו' ופסק שם הרא"ש לחומרא וכן משמע דעת הטור אבן עזר סי' י"ז · ש"מ דאם ידעי' דאדעת' דכתובה אתאי לא מתירין לינשא אף שתבע' נמי להנשא ולענין נישואין היא נאמנת א"ה כל העדות בטל · וכן משמע ממה שכתב מוהר"ם בתשוב' והיא בסוף הגה' מרדכי דקדושין ועי"ש ה"ה בנדון דידן דודאי אדעתא לאוסרה על בעלה קא אתו ולכן אף לענין כתובה אינן נאמנין דא"ל דלהפסידה כתובה כוונו · דא"כ לא הצריכו לומר ששכבו זה על זו דבעובר' על דת יהודית שמדברת ומשחקת עם הבחורים הפסיד' כתובה כדאיתא פ' המדיר · ואי משום דבעוברת על דת לחוד צריכה התראה להפסידה כתובתה כדאיתא בסוטה פ' ארוסה · וא"כ הוצרכו להעיד עליה דבר מכוער דאסור' לבעלה ותצא בלא כתובה ואימא לעולם דמשום כתובה קא אתי' זה אינו דאם כוונו לכתובה היה להם להודיע לבעלה בפעם הראשון שראו מה שראו להתרות בה באולי תעבור עוד על דת ותפסיד כתובה ועוד דהרי כל א' מהן העיד בפני עצמו וידוע שאין אשה מפסדת כתובתה בעד א' אלא ודאי לאוסרה על בעלה קא אתו דאז עד א' נאמן לאוסרה עליו כשהבעל מאמין לדבריו כמו שיתבאר לקמן · אלא ודאי לא כוונו הני עדים רק אאסור שהוא פשוט לכל שאסורה לבעלה · ויותר יש לתלות שחששו לאסור ממה שהעידו לענין כתובה שהוא ממון · ומעתה אומר מאחר שנגבה עדות זו שלא בפני אשה ובעלה לא הוי עדות כלל לא לענין לאסר' על בעלה ולא לענין הפסד כתובה כמו שבירתי וכ"ש בעדות זו דאיכא למיחש דהא אמרינן בירושלמי פ' זה בורר רב כד הוה חמי סהדי מכוונין הוה חקר · כד הוה חמי סהדי הכן והכן הוה מכוון פירוש כשהיה רואה עדים שהיו אומרים עדותן מכוונין בלשון אחד היה חושש לשקרים ובעצה א' כוונו לשונם והיה חוקר ודורש אותם · אבל אם לא אמרו ממש בלשון אחד אלא זה אומר בכה וזה בכה רק שלא היה הכחשה לא היה דורש כ"כ ומאחר שעדים אלו העידו בסגנון א' שראו בב' פעמים ששכבו זה על זו ואמרו עשו אותו מעשה כו' איכא למיחש לשיקרא והיה (צריך) לחקור בעדות · וכל שלא נעשה (וכחקר) כתקנו ונעשה שלא בפניה לאו כלום הוא · הטעם השני שאין בעדות זו כלום · דהא אתא לקדמנא שני עדים כשרים והעידו על עדים הראשונים שפסולי עדות הם שרבים העידו דרך כלל שאין לסמוך אעדותן כי כן הוחזקו לרקי' ופוחזים וחשודים וכן הוא מפורסם לכל · ואף חבעל דבר לא יוכל להכחיש זה אלא שאומר שמשום זה אין לפוסלן לעדות ושנים או שלשה העידו בפרט א' העיד בפני פלוני הבעל שאחד ששמו כך הוא מסר פרנסי פראג לידי גוים ביושבם ביחד בבית פלו' ועד שני העיד ג"כ כזה · אך שלא בפני פלוני הבעל כי הלך לדרכו קודם שגבינו עדות על זה · ועוד העידו רבים עליו בפני פלו' איך שעמד בפרהסיא וגיזם למסור ולהרוג · שהוא נשבע תמיד ולפעמים מחרף וזוכר שם ע"ז אחר זה גם על עד שני שהוא פלו' א' העיד עליו בפני פלו' שמצאו אצלו ספרים שגנב והשני העיד שלא בפניו איך שגנב לו הרבה דברים ודבר א' מצא ביד הצורף שמכר מגניבתו · ועוד העיד א' שיודע שגנב לאביו והוצרך לחזור הגניבה לאביו אף שהעד אומר שקטן היה באותה שעה עו' העיד א' ששמע מב"ה שלו שפלו' זה חשוד שגונב · וע"פ דברים אלו נראה לנו שפסולים הם לעדות זו (מאחר שכבר ג"כ הוחזקו לחשודין ואמרינן סומכין על החזקה כדאמרי' פ' עשרה יוחסין) ופשיטא דאלו האחרונים נאמנים על הראשונים אע"פי שהוא שלא בפני הראשונים דהא אמרינן פ"ב דכתובות ב' חתומים על השטר ובאו ב' אחרים ואמרי פסולי עדות היו הרי אלו נאמנים ואם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר אין אלו נאמנין ומסיק דלאו למגבי בשטרא קאמר דאינן נאמנין (דכהי דהזמה לא הוי בפניה הכתב' מיהו הוה) אלא אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מרי' ה"נ אע"ג דלא נפסלו בהעדא' עדים אלו עליהם שלא בפניהם מ"מ לזה העדות אינן מועילים כלום דאוקי תרי לבהדי תרי ואשה בחזקת התיר לבעלה · וזה פשוט ועוד בנדון דידן לא גרע סוף דינא מתחילת הדין · ומאחר שעדות הראשונים הוא שלא בפני בעל דין אם כן יכולין לבטל עדותן ג"כ שלא בפניהם · ותו דהא גלוי לכל דאלו ב' עדים שהעידו הם חשודים כי הא' מהם הוא נקרא פוק"ש והוא ראש לשועלים הקטנים המחבלים כרמי' והשני פלוני וניכרים לפוחזים ורקים לכל אדם אע"ג דלא ידעינן בהו שהם פסולים ממש מ"מ מאחר שהוחזקו בפי כל לפוחזים ורקים פסולים הם לעדות כזה וראייה מהא דכתב מהר"אי בפסקיו סי' רכ"ד בענין התרת אשה שמת בעלה שהסכי' להתיר וכתב לבסוף וז"ל אך בתנאי זה אם ידוע למר שהועד העדות בלי רמייה כי אינני מכיר את העד אם הוא מן הרקים הפוחזים דלא חיישי במידי לאסהודי שיקר' וכ"ש

דבכה"ג

ובכה"ג דסבורין הם שבוודאי לא יבואו לידי הכחשה מחמת רחוק הדרך
כו' עד לכך אם נראה לומר שיש שום עיקול או נבול ועקבה בהעדת עדי'
כגון אם שחדוהו להעיד וכה"ג איני נמנה להתיר כלל שלא להחזיק ידי
רשעים הבאים לפרוץ גדר וגזירות חכמים כו' ומהשתא נדון ק"ו שהרי
לאסור אשה על בעלה בעי עדות טפי מלהתירה כמו שאכתו' לקמן אי"ה
ותו כי כבר כתבתי לעי' תשובת הרא"ש שמדמה עדות אשה לאסרה על
בעלה לעדות שמתירין אותה לעלמא לענין דרישה וחקירה ה"ה לנדון
דידן ומאחר שמצינו שאף לענין להתירה על בעלה שהאמינו אף לעדו'
קל ואפ"ה כתב שאין לסמוך אעדות רקים ופוחזים במקום דאיכא למיחש
שמסהדים שקר כ"ש בנדון דידן שרקים אלו באו לאסור אשה על בעלה
והעידו עליה בסתר ולא הגידו אימת הוה המעשה שהגידו שראו ואיכא
למימר שבוודאי סמכו עצמן שלא יבואו לידי הכחשה דמי יכחישן
בענין כזה ואף שלא אמרו באיזה יום ראו אותו מעשה ובהדיא אמרינן
כל עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות בדיני נפשות וכבר ביארתי
לעיל שענין עדות זה הוא כעדות דיני נפשות ותו דלא גרע מעם הארץ
דפסול לעדות כדאיתא פ' מקום שנהגו ואף על גב דר' יוסי פליג התם
ואמרינן בחגיגה כמאן מקבלינן האידנא עדות מעם הארץ כמאן כר'
יוסי לית הלכתא אלא כת"ק כמו שפסק הרי"ף ודוקא בעם הארץ
דליתא במקרא ובמשנה ודרך ארץ כדאיתא פ"ק דקידושין וכתבו הגהת
מרדכי דסנהדרין דכל מי שאינו זריז בק"ש ובתפילה ובמצות פסול
לעדות וכתב הרמב"ם פי"א דהלכות עדות אין מוסרין עדות לעם הארץ
ואין מקבלין עדות ממנו אא"כ הוחזק שהוא עוסק במצות כו' עד וכל עם
הארץ בחזקת פסול עד שיוחזק שהולך בדרכי הכשרים עכ"ל ק"ו לרקים
אלו שהוחזקו לחשודים וקלים שאין מקבלים עדותן כלל ותו דהא איתא
הג"ה במיימו' פי"א הלכות עדות בשם רב פלטוי גאון דהאומר אלך
ואמסור פסול לעדות וכבר הועד לפנינו על אלו העדים שגזמו בזה
בפרהסיא ואף על גב שמהרי"ק שורש קס"ו כתב דהרמ"בם חולק בזה
מ"מ בעדים כאלו שכבר חשודים ומוחזקים בודאי הרמב"ם מודה בדבר
וק"ו בנדון דידן דפסולים ממש הם כמו שאבאר דגרסינן פ"ק דמכות
ההיא אתתא דאתאי סהדי ואשתקור אזלה אייתי סהדי אחריני דלא
אשתקור אמר ריש לקיש הוחזקה זו אמר רבי אליעזר אם היא הוחזקה
כל ישראל מי הוחזקו וכן אמר רבי יוחנן כו' משמע דאי לא הוה האי
חזקה דכל ישראל מי הוחזקו איכא למיחש לסהדי שיקרי מאחר דידעינן
שחזר אחר עדים שקרים וה"ה בנדון דידן שהעידו על בעל אשה זו שחזר
אחר סהדי שיקרי פשיטא שיש לחוש לרקים וחשודים אלו שנתפרתו
בדבריו (וכן אמרינן בהדיא פ"ב דכתובות לענין שטר דאם מהדר
אזיופא אימר זיופי זייפי אף על פי שאמרינן אם הוא הוחזק כל ישראל
מי הוחזקו כדאית' התם ופסקו הרא"ש בהלכותיו) ה"ה בנדון דידן
שהעידו על בעל אשה זו שחזר אחר סהדי שקרי פשיטא שיש לחוש
לרקים והחשודים אלו שנתפתו בדבריו וז"ל העדות שהעידו עליו רבי
אביגדור בן הר"ז הדרשן העיד עליו וז"ל ואמר לי (איך זאלט זאגן
ויא זיא חס ושלום זאלט זיין איבר דען קרוג גנגן אוב' האט מיר וועלין
זאגן איין שטר אוס נעמן טאלר אוב' אימר צו נאך גילאפין איך וולט
זאגן אין פלו' הויז וולט זיא זיין איבר דען קרוג גנגן אוב' האט מיר
גיוויזן חתימות איז איין כתב גיוועזין אוב' גיבערט איך זאלט מיך דרויף
זתמן ווא האב איך ניט גיוועלט ואמר' אלי וואוס ווילשטו דיך ניט
חתמן האב איך דאך פיל עדים דא איך גיזעהן האב דאז איין כתב איז
דא האב איך נישט וועלין מיט צו שיקן האבן עכ"ל העד האחד) ושוב
העיד פלו' בן פלו' (דא איך ל"ע בין קרנק גיווארדן דא איז פלו' הבעל
צו מיר גיגאנגן אוב' האט מיר ד' טאלר אויף מיין שלחן גיווארפן אוב'
האט צו מיר גישפראכין נעם דיא ד' טאלר אויף צירונג וועז דוא
ווערשט גיזונט זיין ווא ווערשטו מיר איין עדות זאגן און בין איך ס"ל
גיזונט גיווארדן אוב' דיא ד' טאלר איס הייסן אויף היבן אזו האב איך
זאלן איין וועק ליהן דא האט אייבר נאך מיר גישיקט ואמר אלי פלו'
דוא ליכשט איין וועק גיב מיר אויף גישריבן וואס דיר וויסיגליך איז דא
האב איך איהם ניט וועלן געבן דא האב איך איין משכון בייא פלו' גיהט
דא האט ער מיר דאס משכון ניט וועלין געבן אוב' האט גיזאגט עס שאט
נישט דא האב איך אים עס גישריבן געבן דאז איך האב מוון זאגן וויא
זיא גיוועלט האבן הוב מיר גידוכט עס איז יוא קיין ב"ד אוב' איז קיין
עדות דער בייא עכ"ל·) עוד העיד וז"ל (אוב' האבן פון מייכס ווייב אך
וועלן האבן ויא זאל עדות זאגן דא זיא אן איר ניט האבן קעניך דר לכנן
א האבן זיא כמה פעמים פון איר אוב' פון מיר וועלן האבן זיא זאל נאר
אמן זאגן אויף דאס עדות דז איך גישריבן האב געבן אוב' וויס איין גאט
וויל קיין בין בכל העולם פון איר עכ"ל·) ושוב העידה אשה אחרת
ואמרה שאם רצתה לחטוא היתה יכולה להרויח מעות כיצד פלו' הבעל
רצה להשכידה ושוב העיד רבי ישראל בר יוסף (דר כאך איז מיר פלוני

הכ"ל ווידר נאך גנגן אוב' האט מיך גיבעטין איך זאל מיט מייכס ווייב
רידן ער וואלט עס כיט אוס זיסט בגערן דא שפראך איך דא זייא גאט
פער דז איך זאלט מיין זיל פר זענקין פון געלט וועגן דא איז ער מיר
נאך גנגן עטליך וואוכן דז ער נישט האט קענין פון מיר ברענגן דא
האט ער צו מיר גישפראכן וואס שט עס דיר גיב מירס גישריבן איך וויל
דיר עפיס שענקין דא האב איך גישפראכן איך טוא עס איין גאט וויל
ניט אוב' ער האט וועלן האבין איך זאלט זאגין וויא איך פלו' מיט פלוני'
העט דר וויסט ח"ו עכ"ל) מכל הני עדיות שמעינן שחזר אחר עידי
שקרים ולזה בחשדא כל דהו אין להאמין לעדים הראשונים שהעידו איך
שראו המעשים (ועוד דאיכא למ"ד שוכא פסול לעדות כדאמריכ' פ'
זה בורר ואע"ג דהלכתא כרבנן דחולקין ואומרים לא נחשדו ישראל)
על זה מ"מ בחשודים כבר והם שונאים ודאי חיישינן וברור לנו שאלו
העדים שונאים עם משפחת הגרשוני כאשר שמענו מפי רבים ומאחר
שהעידו עדים כשרים לפנינו שאלו עדים פסולים וגם ניכרים לכל שהם
פוחזים וקלי' וכ"ש בעדות כזו שנגבה לפני דייני הדיוטות ממש כאשר
שמענו עליהם (שהם ב"ד לפי ערך העדים הנ"ל) ופשיטא דחיישי'
לב"ד טועים שלא חקרו ודרשו היטב ועוד שאינו מקוים ואין ניכר חתימת
הדיינים ואף אם ירצה לקיימו אין שומעין לו מעכשיו מטעמים דלעיל
ואף אם ירצו העדים לחזור ולהגיד בפניה לא מהני מעתה מאחר שיש
בהן שמץ פסול כמבואר לעיל ועוד שמאחר שנתנו חרם בב"ה שכל
מי שיודע להעיד שיבא ויעיד ואלו העדים היו שם ולא העידו נפסלו
מעתה לעדות כדין העובר על החרם שפסול לעדות כמו שפס' הטור בח"ה
סי' ל"ד והם דברי הרא"ש פ' זה בורר ואין נאמנין לומ' שלא שמעו מן
החרם הואיל והיו בעיר כמו שפס' המרדכי ריש שבועות ואע"ג דמשמע
במרדכי סוף שבועות העדות דאם נתנו חרם להגיד כל מי שיודע עדות
ושתק ואח"כ בא להעיד דלא נפסל עדותו בכך היינו דוקא בדבר שיוכל
לתרץ עצמו ולומר לא שמתי לבי על זה כמו שמשמע שם מראיה מרב
אסי שהביא אבל בכה"ג שכבר העידו בדבר ומזכר להם ולא העידו א"כ
נפסלו מעתה להעיד ובהדיא מצאתי חלוק זה בתשובה ישנה ולא אוכל
להאריך בדבר זה כי אין נפקותא בזה מאחר שיצא להם שם פסול מחמת
דבר אחר על כן נראה פשוט שאין עדות בדבר זה לא מעלה ולא מוריד
ועכשיו אבא להורות על דבר העדים הנשארים שהביא בעל האשה
שהביא כתב לפנינו וכתוב בתוכו בזה הלשון . (דא זאג איך שלמה בר
אליעזר הלוי המכונה זלקיכד אויף מיין חלק לע"ה נימנט נאך צו לייד
נאך צו ליב איך בין מיט פלו' גנגן אין דער גרביר גס כו') עד בתוך כך
(איז פלוני' אוב' פלוני בת שמעון פוס אוב' יוזל פיר גנגן דא האט פלוני
פלונית גיזעהן אוב' האט אויף זיא גישריאן דא איז פלו' איין וועק גילאפן
אוב' פלוני' האט איין שיסל מיט קיכלך גטראגן דא האט הבעל גשפראכן
גיא איין הייס דא איז זיא אוועק גנגן דא האבן מיר אין נאך גיזעהן דא
זייכן זי ווידר צו אנכדר קומן אוב' זייכנדר נאך פער שוואוכדן) עוד העיד
בכתב ידו וז"ל (נאך איין מאל האט לייזל צו מיר גישפראכן אויף פלונית
זיא זילט אובן אין דער שטובן פער שפערט אוב' עסין צוויא ארלייא פיש
אוב' איין וויין זויף מיט אנכדר דא בין איך גנגן אוב' האב אן גיקלאפט
אוב' העט גערן מיט געסן דא האבן זיא מיך ניט וועלן איין לאזן אוב' איך
האב גיהערט פלוני' מיט פלוני רידן (עוד העיד בכתב ידו וז"ל) איך בין
הייס גנגן דא איז פלוני' בייא פלוני אונטר דער טיר גישטנדן אין דר
פינשטר אוב' האט איר גרוין טשמלטי פעלצל אוס גיהאט אוב' אין אונטר
העמד אלזו בין איך דר שראקן אוב' האב מיך מלער גיוועזט אוב' האב
עס מייכס ווייב גיזאגט אוב' דאס איז גיוועזן אוב' גיפערליך אוס ה'
אודר אוס ו' אין דר נכט אוב' דאז זאג איך אויף מיין חל"ה איך וויל עס
אונטר דען פנים זאגן אוב' גלייך פר דעם ב"ד אוב' וואו מן וויל עס איז
אייטל אמת נאם שלמה בר' אליעזר הלוי) עכ"ל העדות שהביא בעל
האשה לפנינו ולא הגיד דבר לפני ב"ד רק כך היה כתוב בכתב יד העד
הנ"ל ואומר פשוט הוא דאין בב' דברים הראשונים שהגיד שום ממשות
דאפילו דבר מכוער או יחוד לא הוה מאח' שהגיד שראוה הולכת עם
אשה אחרת ועם הנחשד בדרך שרבים בוקעים בו וזה לא מיקרי יחוד
שהרי למדו (בכל מקום) שספק טומאה בר"ה טהור מסוטה דכתיב
בה ונסתרה דוקא וזה לאו סתירה מיקרי ואף מעשה השני שאמרה לו
אשה שהם סגורים ביחד ושמעה שדברה עם הנחשד גם זה אין בו ממש
דאפשר דאחרים היו עמהם בחדר שלא היה יחוד ואף אם הוה בעדות זו
שנתייחדה עמו מ"מ אינו כלום דהא אין אוסרין על הייחוד כמו שכתבו
התו' פ"ב דכתובות ופרק אין מעמידין דא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו
יושבת תחת בעלה · וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ל"ב סימן ז' והאריך
בתרומת הדשן סי' רמ"ב ולכן פשוט שאין בדברי אותן עדות שום ממשות·
אך בעדות השלישית צריך דקדוק כי אותו עדות הוא עדות דבר מכוער
מאחר שהעיד שראה אותה עומד' ביחוד אצל הנחשד באופל לילה בחצות

הלילה שהרי כתב הרמב"ם פכ"ד דאישות וז"ל היוצאת משום שם רע כיצד כו' עד או שהיו יוצאים ממקום אפל כו' וכן הוא בירושלמי וכתב מהרי"ק שורש קל"ה וז"ל ולדון איזה דבר נקרא דומה לאותן דברים המכוערים הנזכרות בתלמוד בבלי וירושלמי הלא אין זה תלוי אלא בשקול דעת הדיין ועל כיוצא בזה אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות כו' ואם כן אם האמת כן כאשר הגיד זה היה דבר מכוע' ביותר · מכל מקום נ"ל שגם בעדות זה אין בו ממש משני טעמים חדא דהא עד זה לא העיד דבריו בפני ב"ד רק שלח עדותו בכתב ידו לב"ד וזה אינו כלום · וראיה מהא דפירש"י בפי' החומש והביאו התו' פ"ב דכתובות מפיהם ולא מפי כתבם שלא ישלח עדותו בכתב לב"ד · וכן פסק רבי משה פ"ג דהלכות עדות ואפילו לפי דברי ר"ת שפי' דמהני עדות כזה כמו שכתבו התו' פ"ב דכתובות בשמו היינו דווקא בדיני ממונות אבל בעיני נפשות לא כמו שכתב הגהת אשיר"י פ"ב דכתובות וכן הוא במרדכי ריש פ"ד אחין וכבר בירדתי לעיל שנדון דידן לענין עדות הוא כדיני נפשות · ותו דאף ר"ת לא קאמר אלא כשנחקר עדותו בב"ד על פי אותו הכתב כגון ששלחו לב"ד מרחוק וגם העד יודע כמו שכתב בכתב אבל בנדון דידן שקודם שנחקר העדות בב"ד חזר העד בעדותו והעיד לפני ב"ד שכל מה שענה תחילה הוא שוא וכזב ולא נעשה אלא כדי שיחזור לו פלוני משכנותיו כמבואר לעיל פשיטא שאין בעדות זה ממש דהא בשעה שבא לפני ב"ד כתב ידו כבר ביטלו ופשיטא דאין בו ממש דלא עדיף מאלו שמענו דבריו הראשונים מפיו דיוכל לחזור בו כל זמן שלא הגיד בב"ד כדאיתא בפ' שבועת העדות אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאלו היה מגיד זה היה מתחייב ממון אלמא דאף אם העיד חוץ לב"ד יכול לכפור אח"כ בב"ד כדאיתא התם בהדיא כ"ש כאן דיכול לחזור דאף מה שהעיד ראשונה חוץ לב"ד אינו עדות על פה רק על פי כתבו דפשיטא דאינו כלום אף לר"ת מאחר שאין פיו מסכים לכתבו הוה מפיהם ולא מפי כתבם מידי דהוה אאלם דאמרינן ריש מי שאחזו אם לא יגיד פרט לאלם שאינו יכול להגיד כו' ומאחר שגם עד זה אינו יכול להגיד לפנינו שהרי כבר הודה בפני ב"ד שאינו יודע מאומה ושמה שכתב ראשונה הוא שוא וכזב וא"כ אינו יכול לחזור ולהגיד לפנינו משום כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד אם כן גם כתבו אינו כלום וקרינן ביה שפיר אם לא יגיד פרט למי שאינו ראוי להגיד כ"ש שאינו רק עד א' ואינו מהני בזנות עצמו אלא אחר קינוי וסתירה כדאמרינן בקידושין פ' האומר וכן הסכימו כל הפוסקים כ"ש בדבר מכוער דלא מהני ומעתה שבירדנו שאין לאסור אשה זו או להפסידה כתובתה על פי עדות הנ"ל אומר ג"כ שאין לאסרה או להפסידה כלום על שאר שמץ עדות שהעידו עליה נשים וקטנים שראו בה דברים זרים כי האשה העידה שראוהו יוצא מחדרה קודם עלו' השחר והחדר היה סגור קודם לצאתה והגדול העיד שראה בקטנותו שעיינה בראשו ושוב לא ראה מאומה וברור שכל אלו הדברים אינן דברים מכוערים כי מה שהעיד הקטן שעיינה בראשו אפשר דמשום שהיה מבני בית שלה עבדה הכי אע"ג דלאו שפיר עבדה מכל מקום לענין דינא אינו מעלה ולא מוריד דלאו דבר מכוער מיקרי ואף כי קטן הוא גם בעדות האשה אפשר לומר שהיא לא היתה אז בחדרה כשיצא הנחשד ואפילו היתה דלמא היה שם אינש אחרינא בהדייהו דאפילו לא נתייחד' עמו וראה שדברים מכוערים שכתב הרמב"ם כתב או שהיו יוצאים ממקום א' משמע דוקא שאנו רואי' את שניהן ביחד יוצאי' וכדומה לזה אבל בכה"ג אפילו יחוד לא מיקרי ואף אם נודה שדברים אלו קרויים דברים מכוערים ממש מכל מקום מאחר שפסולי עדות הם אינו מעלה ולא מוריד כמו שיתבאר למטה מתשובת מוהר"ם ועוד העידו נשים ששמעו מפי אחרים איך שקטן גיזם לה' לומר עליה שזינתה עם הנחשד ואשה אחת אמרה שכתבה לו כתב מכל מקום אף כי דברים אילו קצת דברים מכוערים ואין לאשה לעשות כאלה מכל מקום אין עדות ממש בדבר מכוער ואף כי כל זה הוא פסולי עדות ואין משגיחין בהו לענין דינא כמו שיתבאר לקמן וגם אין לאוסרה משום שיצא לה קול מזנה בעיר כדאמרינן פ"ב דיבמות דלא חוששין לקלא במקום אויבים דאימור אויבים אפקוה לקלא וכתב שם נימוקי יוסף דכל היכא דאיכא אויבים בין לנטען בין לנטענת אין חוששין לאותו קול · כ"ש בנדון דידן שיש אויבים לשתיהם כידוע לנו באנשי עירם שתמיד לא יחדלו אויבים מקרבם · ועד דהא העידו עדים שרצה לשכור עדים עליהם · עוד העיד א' שחמיה ז"ל רצה לשכרו ואין לך אויבים גדולים מאלו · ותו דהוה קול ושוברו עמו מאחר שידעינן שעל פי עדיות אלו עבר הקול במחנה ומאחר שאין העדיות כלום מבטלין קול כזה וראיה לכל מה שאמרתי מתשובת מוהר"ם והביאו הגהת מרדכי דיבמות ותשובת מיימו' הלכות אישות · מעשה בא לפני שיצחק זעק זעקה על אשתו שהלכה ממנו בר"ח אדר ל"א לפרט ולא חזר אליה והוגד לו כי הרה לזנונים וילדה באדר שנת ל"ב ושלחנו אל המקום אשר היתה שם אל הר"ר שאלתיאל ובניו והעידו על פי החרם שהולידה ממזר וגם עד א' העיד שבליל שבועות ל"א מצאה עם גוים רקים ופוחזים וחבקו' וגפפו' והגיחוה בתוך הבית ושערנו שבאותו הזמן נתעברה ועוד כאשר יצא שם רע עליה בא אביה אלי ושאל ממני היתר להורגה או לטובעה בנהר מקול זנותה · ולא רציתי להתיר · ועוד דברים רבים כאלו · והשיב הר"ם ז"ל דקדקתי בעדות הר"ר שאלתיאל ובניו שהעידו שנתפרדה מבעלה כ"ה באדר · וילדה בפרשת פרה אדומה לשנה הבאה ממזר אין בעדותן ממש דהוה ליה עדות אחת דהם קרובים כדאמר פר' האומר אי מהימן לך כבי תרי אפקה והכא אי מהימן ליה כבי תרי לא מצי לאפוקה בע"כ כיון שאומרת שיצאה ממנו מעוברת דדילמ' אשתהויי אשתהי כעוברא דרבה תוספא' פרק הערל · ואע"ג דאיכא עד דבר מכוער לא מתסר' ואפילו בעד טומאה אלא לאחר קינוי וסתירה ואז אי מהימן כבי תרי מתסרא אבעלה · ומ"מ כתובתה לא הפסידה כללא דמלתא אסור לקיימה ורשאי לזרוק לה גט אם יוכל בע"כ ואם אינה (רוצה) יכול לישא אחרת ויש לשאל פיה ואם לא תשיב תשובה נכונ' ומיושרת על כל דבר ודבר תפסיד גם כתובתה עכ"ל · ובתשובות השייכות להלכות נשים במיימו' מוזכר תשובה זו באריכות עם שאר תשובות וכתוב שהיו מספרים ממנה מוזרות כלבנה והיה קלא דלא פסיק וכמו שכתב מהרי"ק שורש פ"א על תשובה זו ואפ"ה פסק מהר"ם דלא אבד' כתובתה ומהשתא אבאר כל נדון דידן מתשובה זו כי כל מה שהעידו הב' עדים הראשונים עם הנשים והקטנים אינו כלום דהא פסק הר"ם דר' שאלתיאל ובניו אינם רק כער א' מאחר דקרובים הם והתם דכל א' כשר כפני עצמו נשאר עד א' אבל במקום שכולם פסולים וכל אחד בפני עצמו אינו כשר א"כ כולם אינם כלום וכלא נחשבו · וגם שמעינן מתשובה זו דאין לאסור משום קלא אע"ג דהוה קלא דלא פסיק היכא דידוע לנו שעל פי עדות רעוע נעשה הקול: כ"ש במקום אויבים דליכא למיחש כלל לקלא וגם אין לאסר' כלל או להפסידה כתובתה משום צרוף הרבה דבהי' מכוערים שראו בה דאין לך דברי' מכוערים גדולים מאלו שכתב בתשובה הנ"ל והיו אומדנות המוכיחו וא"ה לא אסרה מהר"ם או הפסידה כתובתה אע"פי שהיה עד א' בדבר מכוער והבעל האמין שם לדברי העד וכך כתוב בתשובת מהר"ם עצמו והיא במיימוני סוף הלכות נשים דעד א' בדבר מכוער אפילו נאמן עליו כבי תרי לא מהני לא להפסידה כתובתה ולא לאסרה עליו ומה שכתב לבסוף כללא דמלת' כו' היינו משום דמחשב מוהר"ם מעשה ההוא לקולא בזנות כמו שיתבאר לקמן אבל בעידי כיעור כנדון דידן שכל העדים פסולי עדות הם פשיטא דאין לאסרה משום הקול מק"ו מתשובת מוהר"ם אך צריך דקדוק במה שבעל אשה זו אומר שמאמין לדברי המעידים וא"כ איפוא למימר דשויה עליה חתיכה דאסורא כדאמרינ' פ' האומר בעובדא דההיא סמיא דא"ל אי נאמן עלך כבי תרי זיל אפקה כו' ומ"מ נראה דאף טענה זו אינה כלום חדא דהרי כתכתי לעיל בשם תשובת מוה"רם דעד א' בכיעור לא מהני כלום ואע"פי שקצת משמע במרדכי דמשוה עד כיעור לעד טומאה שכתב ואי ליכא עדות כיעור לא בעד א' אי מהימן עליה כבי תרי אסור לקיימה כו' מכל מקום על כרחך הכי פירושו אי ליכא עדות כיעור אלא עד א' בזנות אי מהימן כו' דאל"כ הרי כל דברי המרדכי שם המ' תשובת מהר"ם וכבר כתבתי בשמו דלא מהני אלא ע"כ צריכים לבאר דברי המרדכי באופן הנ"ל ועוד דהרי כתב המרדכי וכן כתב הרמב"ם וז"ל מי שראה אשתו שזינתה או שא"ל אחד מקרובותיו כו' ש"מ בעד א' בזנות קאמר ובתשובת מיימו' שהוא דברי מוהר"ם עצמו אינה כתובה כך אלא כך כתוב בתשובה אי ליכא עידי כיעור אלא אותו העד שמצא כותי' מגפפים אות' אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציא' ואפילו עדות אביה בלבד שהעיד שזנתה כו' משמע דוקא בכה"ג שהי' העד מעיד שגפפו וחבקו אותה והרבה מעשים מכוערים והיו אומדנות המוכיחות שנתעברה מהם כמוזכר שם ולכן דן מוהר"ם שהוה כעד א' בזנות אבל בשאר דבר מכוער פשיטא דעד א' לאו כלום הוא כתשובת מוהר"ם דלעיל ואף אם נאמר דעד בכיעור הוה כעד א' בזנות א"ה לאו כל כמיניה לאוסרה עליו ותחילה אומר כי זה פשוט שלאו כל כמיניה להאמין לעד א' להפסידה כתובתה שהרי כתב הרמב"ם פכ"ד וז"ל מי שראה אשתו שזנתה כו' עד בין שהיה האומר איש או אשה הואיל וסמכ' דעתו לדבר זה שהוא אמת הרי זה חייב להוציא' ואסור לו לבא עליה ויתן כתובה ואם הודית לו שזינתה תחתיו תצא בלא כתובה לפיכך משביעה בנקיטת חפץ שלא זנתה תחתיו ואחר כך תגבה כתובתה עכ"ל הרי לך בהדיא דלא אפסדא כתובת' אפומא דחד סהדא ואפילו היכא דמיתסרא עליה וכן כתב ג"כ בסמ"ג וכן פוסקים כל הלכות וכל רבותי' שוין בדבר ולכן פשוט הוא שבנדון דידן לא הפסידה כתובה אף שהבעל אומר דמאמין לעדים הנ"ל ואל יטעוך מה שכתב המרדכי פ"ב דיבמות וז"ל עוברת על דת יהודית או שעשתה דבר מכוער

פי'

פי' בלא ראיית עדים אלא ע"פ הבעל אין כופין הבעל להוציא אלא אם רצה יוציא ואע"פ שלא הוציא אין לה כתוב' · והכתובה תקנת חכמים הי' שלא תהא קלה בעיניו להוציא' · ולא הקפידו אלא על בנות ישראל הכשרות אבל הפרוצות אין להם תקנה אלא תהא קלה בעיניו להוציאה הרי שכתב כדברי השאלתות עכ"ל המרדכי וא"כ יש מכאן מקום לטעות ולומר דאף הבעל נאמן להפסידה כתובתה כ"ש ע"י עד א' דיכול להפסידה כתובתה אומ' כי דברי מרדכי הם מוטעי' ומשובשים בכאן ודברי התשובה הם בענין אחר ואף ששם כתב מקצרת דברים אלו שום תלמיד טועה הגידה ולא עלה על דברי מוהר"ם מעולם ואוכיח לך זה בראיו' ברורות אמיתיות מן הסברא וגמרא ופוסקים חדא דא"כ לא שבקת אשה יושבת תחת בעלה ומה הועילו חכמים בתקנת' שתקנו לאשה כתובה אי הוה הבעל נאמן עליה להפסידה כשירצה להפסיד שיאמר שראה ממנה דבר כיעור או שעברה על דת בסתר · ועוד דהרי פסק דבעוברת על דת הפסידה כתובתה על פי ראיית הבעל ובהדיא פסקינן בסוטה דעוברת על דת צריכה התראה ואין התראה בלא עדים וכבר פסק הרמב"ם פכ"ד דאישות וכן פסק הטור סימן קט"ו דעוברת על דת לא הפסידה כתובתה אלא כשבאו עדים שעברה על דת אחר ההתראה · וכן כתב שם דאם ראה הבעל ממנה שזנתה אינו נאמן להפסידה כתובתה אלא להצריכה שבועה וכן השוו כל הפוסקים · וכן כתב מהרי"ק בהדיא שורש פ"ב ואם כן איך נאמר שהמרדכי חולק על דבר הברור שאינו · ועוד שהרי משמע מדברי המרדכי שהדברים אלו הם דברי הרמב"ם שהרי תחילה רצה להביא ראייה מדברי הרמב"ם שכתב כדברי השאלתו' וכתב וז"ל ואף המיימו' בפכ"ד דאישות (כתב) כדבריהם וז"ל היו שם עדים שעשתה דבר מכוער ביותר וכו' ולבסוף אחר דברים אלו סיים הרי שכתב כדברי השאלתות משמע שגם דברים אלו כתבו בשם הרמב"ם וכן מוכח בהדיא מתשובת מוהר"ם שהיא סוף הלכות אישו' כרמב"ם אשר דברי המרדכי לקוחים משם כמו שיראה כל מעיין בדבריהם · וז"ל התשובה ואף הרמב"ם כתב כדבריהם וז"ל היו שם עדים שעשתה דבר מכוער שהדברים מראי' שהיה שם עבירה וכו' עד היתה עובר' על דת או שעשתה דבר מכוער שהדברים נראין בלא ראיית עדים אלא על פי הבעל אין כופין הבעל להוציא כו' הרי שכתב כדברי השאלתות עכ"ל התשוב' הרי לך שהביאו דברים אלו מדברי הרמב"ם והנה ראה בכל דברי הרמב"ם פכ"ד דאישות אין הדבר שם כן אלא אדרבא כתב בהדיא דאין הבעל נאמן בעובר' על דת ולא בזנו' להפסיד' כתובתה וז"ל הרמב"ם בדין זה היתה עוברת על דת או שעשתה דבר מכוער אין כופין הבעל להוציא כו' אבל אין שם הדברים המשובשים דהיינו מה שכתב בתשובה ובמרדכי דאיירי בלא עדים אלא בראיית הבעל ומבואר בדברי הרמב"ם שכוונתו בעובר' על דת ממש בעדים קאמר או עשתה דבר מכוער ממש בעדים ועל זה קאמר שאין כופין הבעל להוציאה ולהפסידה כתובתה אף אם אינו מוציאה אבל שיהא הבעל נאמן על אשתו להפסידה כתובתה לא עלה על דעת שום חכם מעולם · ושום תלמיד טועה כתבו בדברי תשובת מהר"ם ושבשתא כיון דעל על נעתק גם כן בדברי מרדכי ובהגהת מרדכי דקידושין איתא תשובת מוהר"ם דבעל שאומר אשתו זנתה אינו נאמן להפסידה כתובתה כ"ש בדבר מכוער בלבד ואף אם יתעקש לומר היאך נטעה ונשבש דבריהם אפשר לומר שהיה להם נוסחא אחרת בדברי הרמב"ם והיה כתוב בו דין זה ויאמר דתשובות מיהר"ם חולקים ביחד · מכל מקום אומר דאף אם היה כתבו הרמב"ם ומוהר"ם מכל מקום צריכים לדחוק ולומר הא דכתבו שאין לה כתובה היינו בלא שבועה אבל בשבועה מיהת תגבה כשמכחשת בעלה והא אמרינן בהדיא בקידושין עד א' בהכחשה מאי הוה וכ"ש שאין הבעל כלום בהכחשה או אפשר דמיירי בקלא דלא פסיק שאז היה נאמן הבעל להפסידה כתובתה למקצת הפוסקים וכן משמע קצת במרדכי דעל זה קאי אבל במקום דהקול אינו כלום כמו שכתבתי לעיל פשוט כביעא בכותחא שאין הבעל נאמן להפסידה כתובתה וכל מעיין בשום פוסק בעולם יכול לדעת זה ולכן אין להאריך בזה לרוב פשיטתו ועוד דבנדון דידן הבעל אומר שמעולם לא ראה כה דבר מכוער רק מה שהעידו העדים · וכבר מבואר בדבר התשובה והמרדכי עצמו שבעד א' בזנות אינה מפסדת כתובתה כ"ש בכיעור שאף לאסרה עליו אינו כלום כמו שביארתי לעיל ואף שאומר שראה אותה הולכת עם הנחשד ברחוב העבדנים כמו שהעיד העד פלו' לעיל מכל מקום כבר כתבתי דאותו דבר לא מיקרי דבר מכוער גם שאמר שראה ששכב' על הספסל והנחשד היה הולך בחדר דבר זה אפילו יחוד לא הוה מאחר שבעלה היה בעיר ואפי' בבית כדאיתא פ' בתרא דקידושין דהיה בעלה בעיר אין חוששין לייחוד ולכן פשוט דלא הפסידה כתובתה אלא נראה דאף לאוסרה

עליו לאו כל כמיניה דהא כתב מהרי"ק שורש פ"ב על מעשה כזה וז"ל ועוד נ"ל דאפילו לאוסרה על בעלה אינו מהימן אלא א"כ קים ליה בגויה דלא משקר כגון אדם שהוא מצוי אצלו תדיר וגם בידה טובא כו' עד אדם אחר דלא קים ליה בגויה לא ואע"ג שמוחזק הרבה לאדם כשר והגון וכן יש לדקדק מתשובת הרשב"א וז"ל ועו' כי מה שפי' באי מהימן לך כבי תרי אי איניש מהימן הוא אצלו בכל כשנים שאינו משקר יפה דברת כו' משמע דוקא במאמין העד וסומך דעתו עליה ולא בדמאמינו משום שחושד באשתו אלא משום דקים ליה בגויה דלא משקר והאריך שם בתשובת מהר"יק להוכיח דלא חייב להוציא אלא כשמאמין לעד ולא משום שמאמין שאשתו זנתה שחשד' כבר וכן משמע מתשובת מהר"ם דלעיל כמו שהוכיח שם מהרי"ק ומעכשיו גלוי לכל שאין יכול בעל זה לומר שא' מן העדים נאמן עליו כבי תרי כי העדים הראשונים אנן סהדי דתרי מינייהו אינון כאחד ואיך נאמנין לבעל שמהמני עליו כבי תרי וגם אעדים של פלוני שהעיד בכתב ידו וחזר וכפר לפני ב"ד איך יאמר שיאמין כבי תרי מאחר שהעד בעצמו חזר בו וגם עדות של האשה שאמרה שראתה אותו יוצא מחדר' לא יוכל לסמוך עליו שהרי אמר לפנינו ח"מ שלא ידע מעולם מעדות ההוא עד בואו הנה ק"ק קראקא א"כ ש"מ שלא היה גם בה כל כך תחילה כי אלו היה גם בה כל כך אי אפשר שלא הגידה לו תחילה להפרישו מאסורא ומדלא גם בה אינו נאמן לומר גם כן שמאמינו כבי תרי ותו דכבר הוכחתי דעדות זה אינו דבר מכוער ואף אם היה דבר מכוער עד א' בכיעור אינו כלום ותו שאינו מהימן דהא איתא בהגהת מיימו' פכ"ד דאישות וז"ל הורה רבי יוסף האומר אשתו זנתה דאינה אסורה עליו לפי משנה אחרונה עתה דחיישינן שמא עיניו נתן באחרת אחר תקנת ר"ג שאינו יכול לגרשה בעל כרחה · ועוד שיש לנדות האוסר אשתו עליו כמגרש בע"כ דסוף סוף מבטל תקנת הגאון עכ"ל ואין חלוק בין אם הוא אומר שאשתו זנתה או שעד א' מעיד שזנתה שבשתיהן חייב להוציא ואדרבא גרע יותר לענין לאסרה עליו כשהוא אמר שהוא ראה שזנתה מכשמאמין לעד דהתם לב יודע מרת נפשו וגם לא יוכל להעיד כשמשקר ומטעם זה אשה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת כדאיתא פ' המגרש ופ"ב דכתובות ואם יש עד א' מעיד כדבריה אינה נאמנת כדאיתא התם דהואיל ועד מסייע לה מעיזה א"כ ה"ה כאן דכשעד מעיד שזנתה והוא אומר שמאמין לדברי העד גרע מאלו אמר בעצמו שזנתה ומאחר דאלו אמר בעצמו שזנתה אינו נאמן וראוי לנדות כ"ש כשאומר שמאמין לדברי העד ואוסרה עליו כ"ש בנדון זה שהיה קטט בינו לבינה תחילה כמו שהודה בעצמו שרצה לחזור אצלה לולי דברי העדים הללו כמבואר בטענותיו · וכמו שהעידו שאר עדים כמו שאכתוב לקמן אי"ה פשיטא דחיישינן שאומר בדדמי ואינו נאמן עליה וראייה מפרק האשה שהלכה דתנן התם האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים שלום בינו לבינה באה ואמרה מת בעלי נאמנת קטטה בינו לבינה אינה נאמנת ופסק שם הרא"ש והטור אבן עזר דלא שנא ארגיל הוא הקטטה או ארגילה היא וכן כתב המגיד משנה פי"ג דגירושין ומעתה אדון ק"ו ומה התם לגבי עדות אשה שהקילו חכמים בה טובא להאמין עד מפי עד ולהאמין פסולין המסיחין לפי תומן והאשה עצמה נאמנת לומר מת בעלי וא"ה במקום קטטה אינה נאמנת ואפילו עד א' מעיד כדבריה כדאיתא התם כל שכן לענין לאסור אשה על בעלה שחמיר טפי שאין פסולי עדות נאמנין על זה ואין עד מפי עד נאמן דחיישינן דאיכא למימר דאומר בדדמי ולא יוכל לאסרה עליו בזה שעד א' מעיד כדבריו וכמה שאכתוב לקמן תשובת הרשב"א שהיא ממש כדברי ולכן נראה דלא יוכל פלוני הנ"ל לגרש אשתו בעל כרחה או להפסידה כתובתה כלל מאחר שאינו נאמן ופשוט הוא מאחר שאינו נאמן דיכול לחזור ולישא אותה ולא אמרינן דכבר שויתה לנפשיה חתיכה דאסורה · ועוד עדיין הוא שמאמין לדברי העדים ואיך נאמר לו לך אכול אסורא דהרי כשאמרה טמאה אני לך דלמשנה אחרונה אינה נאמנת וכופין אותה להבעל לו כדאיתא פרק בתרא דנדרים ה"ה בכה"ג דאין הבעל נאמן דכופין אותו לחזור ולנושאה כמי שלא יצא עליה קול מעולם ואף על גב דבתו' פרק אף על פי כתבו דאשה שאמרה לבעלה טמאה אני אסורה ליה דהא כבר שויה אנפשיה חתיכה דאסורה והא דאמרינן בנדרים אתתא שריא היינו לבועל אבל לבעל אסורה ואם כן בנדון זה נמי נימא דשויה אנפשיה חתיכה דאסורא נראה לומר דכל זה אינו כלום חדא דהא כל הפוסקים כתבו סתמא אשה שאמרה טמאה אני אינה נאמנת וכן כתב הרמב"ם פכ"ד דאישות והטור סי' קט"ו · וכן כתבו התם בשם ר"י פ"ב דיבמות ועוד דאף בפרק אף על פי לא כתבו אלא היכא דאיכא רגלים לדבר בלא דבריה כגון בההיא מעשה הנדרים

שחזו הנואף שערק מביתה ואף על גב דהתוספות לא חלקו בהדיא בין
איכא רגלים לדבר לליכא רגלים לדבר מוכרח הוא בדבריהם דאם לא
כן איך יחלקו על משנה שלימה דסוף נדרים דתנא בה האומרת טמאה
אני לך תביא ראיה לדבריה ואין לחלק דהתם מיירי שאינו רוצה להפסיד
כל כתובתה כמו שכתבו שם התוספות דלענין שווייה אנפשיה חתיכה
דאסורא אין לחלק בזה · ותדע מדברי התוספות עצמן שכתבו וכן נראה
דאין אשה נאמנת מטעם ארכוסי הוה מרכסה · אי אמרה טמאה אני לך
דהא שווייה אנפשיה חתיכה דאסורא עד כאן לשונו · ויש לדקדק אמאי
לא כתבו לעיל בריש אותו דיבור כשהביאו משנה דנדרים דאינה נאמנת
מטעם דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר · ומוקי לה התם בתובעת
כתובתה ולמה לא כתבו מיד וכן נראה דאל"כ לא אמרינן דאינה נאמנת
מטעם דנתנה עיניה באחר שכבר שווייה לנפשה חתיכה דאסורא אלא
ש"מ דס"ל לתוספות דטעם של שווייה לנפשה חתיכה דאסור' לא מהני
רק במקום דאיכא רגלים לדבר דומיא דההיא מעשה דארכוסא הורה
מרכסא דחזו נואף הוה ערק מביתה אבל בענין אחר לא · א"כ בנדון
דידן דליכא רגלים לדבר שהאמת אתו דהתם היה רגלים לדבר שדבריה
אמת אבל הכא אע"ג דיש מקצת עדות מפסולי עדות שעשתה דברים
מכוערים מ"מ מאחר דלא מהני עדותן אלא ע"י האמנת הבעל ועל זה
ליכא רגלים לדבר שהאמת אתו שמאמינ' כי אפשר לחוש שישקר א"כ
פשיטא דאין לומר כבר שווייה לנפשיה חתיכה דאסורא וזה נראה ברור
ואפילו אם נאמר דיכול לשווייה · אנפשה חתיכה דאסורא ולאוסרה עליו
מ"מ נלכד בחרם ר"ג כמו שכתבה הג"ה דלעיל מאחר שגורם שתאסר
עליו ומ"מ נראה דלאו כל כמיניה לאוסרה עליו כלל וכופין אותו לשמש
עמה ולקיים עונתו עמה (וכן הוא בהדיא בתשובת מרדכי דקידושין פ'
האומר בשם ר"ש דלאחר תקנת הגאונים כופין אותו לשמש עמה אפילו
למי שלבו נוקפו לומר שלא להאכיל לאדם דבר האסור לו עכ"ל) ומה
לנו לדמות דברים מלבנו מאחר שמצינו כל דין נדון דידן מבואר בתשוב'
הרשב"א (סי' רל"ז) בתשובותיו שהאריך הרבה בראיות ואני אקצר
דבריו ואביא לשונו בקצרה וז"ל אמרת ראובן נשא אשה והיתה קטטה
ושנאה קדומה בינו ובין אביה ועכשיו מצא מקום לנקום נקמתו ויצא קול
שנתן עיניו באחרת כו' עד ושם לה עלילות דברי' פעם בטענת גניבה ופעם
בטענות מומין ופעם שראוה מדברת עם אחד פריץ ובמקום רואים ופעם
שא"ל אותו פריץ שהשחית דרכו עמה ואחר שהוא מאמינו וכשהיה מהפך
טענותיו בב"ד גערתם בו ואמר כי עוד אין לו טענה אחרת וכשראה שכל
זה לא הועיל לו אמר שהוא עצמו ראה שזנתה : תשובה תחילה אומר
מה שיראה בעיני שהוא יסוד כל הבנין והוא מה שראיתם אותו מרגיל
קטטה עם האשה והוא מחזר לגרשה ומוציא עליה ש"ר ברוב ענין ונמצא
במקצתן שקרן לפיכך שוב אינו נאמן בכל מה שיטעון עליה שכך עונשו
של בדאי שמחזיקין טענותיו בשקר וכמו שאמרו פ' האשה שלום קטטה
בינו לבינה כו' ועוד דאפילו באינש דעלמא איני רואה כאן דבר שתאסר
לבעל דמה שטען תחילה שראוה מדברת עם הפריץ אין זה אסור לבעל
חדא שלא דבר עמה בסתר ולא עוד אלא אפילו דבר עמה בסתר אינה
נאסרת עליו כו' עד ואף על פי שהעיד רשע בפניו ואמר שהשחית דרכו
עמה אינו נאמן ואפילו היה עד כשר והעיד עליה שזנתה אינו נאמן דאין
דבר שבערוה פחות משנים וכ"ש זה שהעיז פניו והעיד על עצמו שהוא
רשע שאינו נאמן ואפי' העיד הוא ואחר עמו כאינש דעלמא לפי שהוא
חשוד על עריות ואינו נאמן בעדות אשה בין לאפוקי בין לעיולי · ומה
שטען שהוא מאמין אותו האיש במה שהעיז פניו אין מקבלין ממנו דמתו'
שהרגיל קטט' שקורי משקר' וכמו שכתבתי כו' עד ועו' מצד מה שאמר
דכל שנתן עיניו לגרשה אנו חוששין לו וחזר זה להיות כמשנה אחרונה
דהאומרת טמאה אני לך דכיון שאינו יכול לגרשה אלא מדעתה וכל זמן
דאגידה ביה לא יהבו ליה אחריתא לפיכך חוששין כמו שחששו באומרת
טמאה אני לך וכ"ש בזה דודאי נתן עיניו באחרת ומחזר לגרש את זו ·
וקרוב הדבר שאפי' בעונ' שהוא משועבד לה מותר · דב"ד מתנין
לעקור דבר מן התורה משום מגדר מלתא וכמו שהתירו באמרה טמאה
אני לך כך יש להתיר באמרו טמאה היא לי במקום שאי אפשר לגרש לא
בטענה ועל פי ב"ד כדי שלא יהו בנות ישראל ובני ישראל רגילים בכך
ומ"מ אפי' אם נראה לומר שהיא אסורה לו ושוויה אנפשיה חתיכ' דאסורא
הוא יחוש לעצמו ואם תרצה היא למחול על העונה ושלא יוציאה בגט
יתן לה שאר וכסות כמו שאמרתי זהו שנראה לי עיקר לנדון שלפנינו וראוי
לדון בכיוצא בזה ולא ישלחו הפריצים בעולתה ידיהם עכ"ל התשובה הרי
כל דברי נדון דידן אשר ראוי לשום אליהם לב מבוארי' בתשובה זו · בראשון
מאחר שהיה קטטה בינו לבינה כידוע לכל · וגם העידו בב"ד שהוא אחר
עדים שקרים א"כ אין להאמינו כלל במה שאומר אח"כ וכופין אותו
לקיים עונתו אם אינה מוחלת לו · (ואף כי הרשב"א מסתפק בדבר אי
מותרת לחזור לו הייכו דוקא במעשה ההוא שאמר בעצמו שראה שזנתה
עמו אבל בנדון דידן שבכל עדותיו אפי' עד א' בדבר מכוער ממש לא הוי
כראה דמותרת לו לכולי עלמא ולאו כל כמיניה לאסרה עליו ובכה"ג יש
נ"כ ליישב תשוב' מוהר"ם הכתובה בהגהות מרדכי דקידושין דף תרס"ג
ע"ד דמשמ' שם דאם אמר שראה שזנתה דשוויה אנפשיה חתיכה
דאסורא ואסורה לו אף לאחר תקנת ר"ג ע"ש) וגם מבואר שמה
שראה אותה מדברת והולכת עם הנחשד שאין בו כלום א"כ גם כאן מה
שאמר שראה אותה מהלכת ברחוב העבדני' אינו כלום סוף דבר על פי
דברים אלו נראה לנו לפסוק שאם רוצה לגרשה והיא מקבלת גט מרצונה
יתן לה כתובתה וכל תנאיה ככל מגרש אשתו (וא"צ להרמב"ן פס' פכ"ד
דאשות דמי שטען על אשתו שזנתה צריכה שבועה לגבות כתובתה בנדון
דידן אינה צריכה שבועה דהא דצריכה שבועה הייכו כשטוען ברי' שהו'
ראה שזנתה אבל בכה"ג לא וכן משמע מבואר מדברי הרמב"ם) ואם
רוצים בדבוק ולא בפרידה נראה לנו ג"כ שמותרים כמו שהוכחנו לעיל
בראיות אמיתיו' לפי הנראה לנו לעניות דעתינו · אך יש לחוש בנדון
דידן למה שחשש מהר"אי ז"ל בכתביו (סי' רכ"ב) וכתב לבסוף
דאם לא יסכימו עמו אחרים אע"ג דאית ליה ראיות
ברורות להתיר · מכל מקום כיון דלעלמא דלאו דיני גמירי
אתחזק אסורא · לכן יהיו דבריו בטלים כו' וכזה מצינו בהרבה תשובות
מוהר"ם שכתב דאם לא יסכימו רבותיו עמו יהיו דבריו בטלים · לכן גם
אנחנו החתומים לא נסמוך אדעתינו להתירה לבעלה אם לא שיסכימו
עמנו שני תופסי ישיבות מב' עיירות · ואם יסכימו עמנו נצרף עמהם
לעשות מעשה על דברינו להתירה · ואם לאו יהיו דברינו בטלין לענין
זה וידוע דמאן דכאיב ליה כאיבה אזל לגבי אסי' על כן נראה לנו דכל א'
משתיהן הרוצה לעכב הגירושין הוא ישתדל ההסכמה מב' חכמים הנ"ל
אם הבעל רוצה לשוב אצלה ולא לגרש וליתן כתוב' הוא ישתדל ההסכמ'
הנ"ל קודם שבת נחמו הסמוך הבע"ל · ואם היא ממאנת בגירושין
ובכתובתה תשתדל היא ההסכמה הנ"ל · ואם לא ישתדלו קודם זמן הנ"ל
ההסכמה הנ"ל אזי נראה לנו שהבעל מחוייב לגרש אשתו לזמן הנ"ל
ולתת לה כתובתה משלם והיא מחוייבת לקבל גיטה ממנו ואע"פי שאין
כופין לגרש : מ"מ בנדון דידן נראה לנו שיש לכוף בכי האי גוונא שהרי
הבעל מאחר שאין לו חכמים לסמוך עליהם להתירה לו מחוייב
לגרשה מאחר שאסרה על עצמה לפי טענותיו וגם הוא בקש ממנו שיגרש'
אם כן אין אנו כופין אותו לגרש רק שאנו מחייבין לו הכתובה וגם היא
מחוייבת לקבל גיטה · אע"פי שהגאון תיקן שלא לגרש אשה בעל
כרחה · מ"מ בכה"ג שמגרשה משום נדנוד אסור לא תיקן הגאון · ולכן
אם לא יביאו הסכמה הנ"ל לזמן הנ"ל יגרשנ' כנ"ל ויתן לה כתובתה ואם
יטעון הבעל שאין לו לשלם הכתובה אזי אביה יוכל לברר על מה שיש
לבעל אם יש לברר · אבל אם אין לברר עליו שיש לו אזי ישבע הבעל
שאין לו ויסדרו לו סדור בעל חוב · ויתן לה שטר חוב על עצמו עד
כדי כתובתה כמו שפסק הרמ"בם בכה"ג בפרק י"ג דאישות ולא יהא כח
לתבוע זה החוב מהבעל אלא בדייני ישראל ולא בערכאות אם לא
שיסרב לעמוד בדין ישראל אז יכולין לתבוע זה החוב ממנו בערכאות
ומה שטען הבעל שעדיין יש לו עדיות אחרות במקומו' אחרים נראה
לנו אע"ג דמה שפסקו רבני פראג ביניהם שכל מי שלא יביא ראיותיו
לב"ד שלנו יאבד זכיותיו כמו שראינו בראיותיהם שהביאו לפנינו מ"מ אם
היה לבעל עדות ברורה אחר זה אי אפשר שלא לקבלו · ואין כח ב"ד
יפה בזה לבטל אסורא · אך לזה מהני מאחר שלעת הזאת יצאתה זכאי'
לפנינו מעתה חזקתם בגביית עדות מכאן והלאה כגביית עדות על שאר
נשים הכשרות שבישראל שלא לגבות עדות שלא בפניה ושלא להוציא
עוד לעז פסול עליה ואף עד א' הבא להעיד עליה יחוש לעצמו מה
שאמרו טוביה חטא וזיגוד מנגיד ואף בעלה אם יאמר שיגבה עוד עדות
ויחזור ויגבה דברים שאין בהם ממש יהיה חוזר ומוציא שם רע עליה
ויהא עונשו כעונש מוציא שם רע על אשתו · ועל אלו הדיינים שהיו
באותו וועד שהוגבה העדות שלא בפניה אע"פי שהם ראויים לעונש
גדול הם והעדים כמו שכתב הרא"ש בתשובה דלעיל · מ"מ קלקולן
זו היא תקנתן ר"ל שאין אנו מכירין חתימת ידיהם ואין הב"ד מקויים
ואפשר שמזוייף הוא · ועוד שאין אלו האנשים לפנינו לכן לא נחליט
עליהם דין הראוי להם אך הם יחושו לנפשם אם האמת שעשו הדבר
הרע הזה : ועל דבר ההוצאה שתבע הבעל מאבי אשתו שגרם לפזר
לו ממון שבא הנה ליום שהיה קבוע להם ואביה איחר פעמותיו ולא בא
נראה שבזה הדין עם הבעל וכן פסק המרדכי סוף זה בורר וז"ל אמנם
אם בא ראובן ואמר לשמעון נלך לב"ד הגדול וא"ל שמעון ואני אבא
אחריך אם יחזור ראובן ויטעון על שמעון לומר שפיזר את מעותיו על
שהלכתי לב"ד נגדך ולא באתה אני שואל ממך יציאתי ר"מ מחייב לשלם
לו כל הוצאותיו · אע"פי שלא נדר לו עכ"ל · כ"ש בנדון דידן שקבלו ק"ס
וש"ד ות"ח לעמוד לדין ולא בא ואע"פי שטען האב וכן העידו עליו

שמשי

שמשי פראג וכתבו הנה לזמן ההוא שהיה אנוס בדבר והוצרך להשתדל כהשתדלות הגרוש ובקשו ממנו להרחיב להם הזמן המוגבל ההוא עד ל"ג בעומר שעבר וכן עשינו מ"מ מידי הוצאות הבעל לא נפטר דלגבי דידיה לא מקרי אונס אלא הוה כרוצה להציל עצמו בממון חבירו שחייב לשלם לו׃ מ"מ יוכל לתפסן במזונות בתו או כתובתה עד שבת נחמו הנ"ל שיראה אם יכנוס הבעל אשתו או יפטור וכן הוא במרדכי בסוף אע"פי ובהגהות שם לענין מורדת דתפיסת האב מהני לבתו ומה שתבע האב להבעל ליתן כל חדש משנים שעברו מקטט שהיה עם בתו זהו' אדום למזונותיה ולפרנסתיה כמו שכותבין בתנאים דמתקנין לאחר הנשואין והראה לנו על זה פסק חתום מראשי ק"ק פראג על זה לא נדון לעת עתה מאחר שלא שמענו טענו' ותשובות שטענו ושהשיבו על זה והפס' שהביא לא היה כל כך מבור' לפסוק עליו ונשוב דבר זה ונטיל לדון דבר זה על ג' רבנים הנקובים בשמותם רבי מאיר בערן ורבי יצחק שטעגגלי ורבי יעקב רוידניץ והמה מחויבי' לשמוע אל ב"ד הזה במה שיפסקו להם בזה ובכל טענת ממון שביניהם כאלו פסקנו אנחנו והב"ד הנ"ל יפסקו להם ג"כ דינם קודם שבת נחמו הנ"ל שאז יכנוס או יפטור ומה שהעידו על הבעל שרצה לשכור עדים שקרים על אשתו בזה שלא כדין צריך סליחה וכפרה וצריך תשובה על זה כאשר נסדר לו התשובה וא"צ להזכירה בפסק הזה אך זאת נזכיר באם יגיע זמן הנ"ל ויגרש הבעל את אשתו אזי במעמד ההוא יאמר ששקר ענו בו העדים ואם אמת עשה הנה מבקש מחילה על זה מאשתו וממשפחתה על שרצה לפגמם וכל זה דלעיל צריכין לקיים ב' הצדדין הנ"ל כאשר קשרו עצמם בח"ח ובש"ד וק"ס לקיים דברינו כנ"ל׃ ומה שנראה לנו פסקנו וחתמנו יום ה' י"ו ימים חדש סיון שי"ח לפ"ק:

נאם משה בן יקותיאל ז"ל סג"ל איש לנדא׃ ונאם יוסף בן הר' מרדכי גרשון כץ ה"ה׃ ונאם משה בן לא"א ישראל שלי"ט נקרא משה איסרלש מקראקא:

יג תשובת מהרש"ל על זה כדפסה בתשובותיו בסי' ל"ג:

יד אמת חותמי אשר חתמתי ושורה אשר רשמתי׃ בשולי פסק הגאון מהר"ר שכנא י"ץ בסגנון זה דברי הגאון הנ"ל נראין בעיני כי הם נוטים אל צד האמת עכ"ל׃ הנה לא החלטתי המשפט ולא נמניתי בהסכמה להעשורת סניף למכ"ת יען לא ראיתי ולא שמעתי דבר זולת הפסק ההוא ואולי גם לפני הגאון לא ספרו הדברים כהוייתן רק מקצת הדברים אשר הביאו בפסקי הציע בעל דין א' ועל פי הדברים האלה פסק מה שפסק ואני אמרתי בחפזי בטרד' היריד נראין הדברי' היינו תורף הענין אבל לא נתתי ההסכמה עד אבא חדר תורתי אשר שמה כסאורת למשפט כלי הקודש כלים מכלים שונים להוציא לאור תעלומה והנה להיות נקי מה' ומישראל׃ ולהשב לשואל מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר או ח"ו יאמרו כתברתי כסומא בארובה ואח"כ שויתי נפשאי הדרנא אציע התנצלותי לפני כל יודעי דת ודין ואשר יבחרו יקרבו אליהם׃ וכל מלאכה נמבזה ונמס אות' יחרימו ומ"ב שזה דרכי כל הימים לבלתי נשאי פנים לשום אדם רק להעיד על האמת לפי עניות דעתי וכל מאן דרחים לי רחים לי וכל מאן דסני ליסני לי: והנה אבא בקצרה׃ יען כי כבר קדמוני רבנן דהיינו בתחלה שלשת הרועים עמודי עולם׃ דיינים דק"ק קראקא האריכו למעניתם ואחריהם הגאון ה"ה מהר"ר שכנא יצ"ו האריך מגילה ולא הניחו לי מקום להתגדר בו והידה כל מבקש ה' יצא אל אוהל תורתם וימצא מבוקשו והנה אשר פסק הגאון מהר"ר שכנא מתוך פלפולו דקלא דפסיק וליכא עדים כלל כרבי אבל איכא עדים כל דהו אפילו עדים פסולים תצא בע"כ ואח"כ פסק על ההיא דאויבים אפקו לקלא דלאו אויבים כדאמרי אינשי אלא בענין דעברו עבירה כו' עכ"ל א"כ לפי סברתו למה פסק דבקלא ואיכא עדים כל דהו אפילו עדים פסולים תצא בע"כ דבעל הלא עדים פסולים ודאי משום עבירה ע"כ מותר לשנוא אותם והוי קול ושובר עמו דאינהו אפקוה לקלא ולמה תצא׃ ואם ר"ל פסולים מחמרת קורבא קאמר גם זה רחוק מן הדעת דבקלא דפסיקא ע"פ קרובים תצא בע"כ הלא הרבה נשים שונאות זו את זו ומרגילו' קטטות ואפי' לבעליהן ובשביל זה לא תצא בעל כרחה ועוד באלפסי (פרק ב' דיבמות) לא משמע כן בפירושו דכתב ואי אית ליה אויבי' לנטען כו' וק"ל והנה ע"ד העדות שהוגבה שלא בפניה וטען הבעל כי זאת היתה לו בסבת אלמותו של אבי אשתו והנה דייני קראקא יצ"ו הושוו דעתם לפוסלה והחליטו המשפט לילך אחר רוב פוסקים ובתראי אפי' בדעבד כמבואר בפסק של מכ"ת הסכימה דעתי שאין לפסול העדו' בשביל זה וכי ראב"ן שהכשי' בדיעבד כדאי' במרדכי (פ' הגוזל ודיבע"יה פ"ב דכתובו') דמכשי' וכי קטלו קני באגמא נינהו ומהר"אי דהוה בתרא טובא הביא ראייה מהם בפסקיו (פי' קע"ה) ואי לא דהלכתא כוותייהו לא הוה מייתי ראייה מנהון וק"ל ואף לפי דעת הרא"ש

בתשובותיו (כלל מ"ח סי' ו' וטור ח"מ סימן כ"ח) דאין לפסול העדות בדיעבד כי כן כתבו ודייקו בלשונם אין דנין ע"פ אותו עדות אבל לא אמרו עדותן בטלה רק כוונתם שהוא דומה קצת לדין מרומה ואין נזקקין ע"פ אותו עדות להוציא אשה מבעלה אכן גם אין להתירה לבעלה כדאשכחן בהרבה מקומות וכל שכן היכא דאיכא טעם כגון הכא דאם היה אמת בטענת זעליקמן שאבי אשתו היה אלם פשיטא שיכולין לגבות עדות שלא בפניה ואשר הביאו דייני קראקא שאלמו' האב אינו מזיק לבן והביאו ראייה מחזקת הבתי' (דף מ"ז ע"א) דבן גזלן יש לו חזקה אתמה' אינני רואה שום ראייה כי שם מדבר כשמת אבי הגזלן והוא בא בטענת עצמו אז יש לו חזקה׃ אבל אי הוה אביו הגזלן חי והיה לחוש באם יוציא' מתחת יד בנו שהגזלן ימטי אותו ואת חמורו לשחור פשיטא שאין לבן הגזלן חזקה והמדקדק בסוגיא בגמרא וברש"י ימצא בנקל שדוק' לאחר מיתת הגזלן מיירי גם הדחייה אשר דחו בעצמם הראייה ואחר כך תירצו א"כ אין לדבר סוף כי הדחייה נ"ל והתירוץ אינו מספיק כי שאני בת המזנה את אביה היא מחללת וסוקלין אותה על פתח בית אביה ולומר ראה גידולים כו' ואפילו במוכס כל משפחתו חופין עליו כל שכן הכא׃ וה"נ בדורות הללו בפרט בק"ק פראג אשר תמיד חמס וריב ברחובותיה אפשר שיש לקבל בענין קטטות אפילו לכתחילה שלא בפניו כדי שלא יבואו לידי קטטות וכן מצאתי (פרק הגוזל סכ"ב המרדכי בדפוס של סביוניט') וז"ל תקנת הגאונים כשמקבלין עדות מן הקטטורת שאין לעדים להעיד בפני הבעלי דינים כדי שלא יעשו זה את זה קטטות כשישמעו עדותן וגם הדיינים לא יגלו עדותן שקיבלו לבעלי דינין שלא ילך בעל הריב אליו להתקוטט אבל על עסקי ממון מקבלין בפני בעל דין עכ"ל גם על דבר שהבעל חזר אחר עידי שקר כו' א"כ גם אלו עידי שקר הם אומר אני ממה נפשך אם העדים האחרונים חשודים הם אפי' לא היה הבעל מחזר אחר עידי שקרים פסולים הם ואם לא בוודאי י"ל אם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו למה לנו להרכיב העניינים והנה מה שפסלו את העדות אפילו שלא בפניה צדקו דברי הרבנים דק"ק קראקא׃ וכן בעיק' הפסול שפסלו עד א' שמצאו אצלו גניבה על דבר זה צדקו דברי הר"ש׃ גם בענין פסול עד השני שפסלוהו במסירה ובהזכרת השם הנה גם בזה יש צד להכשירו שקילקול קצת ראשי העיר הם תקנתם כיון שקצת מסורי' מפורסמי' נימנים להיות ראשי העיר בעת ההיא ולשפוט העם וכתיב התקוששו וקושו׃ קשוט עצמך וכו' אם כן העד ראה ויתר למסור באומר בדעתו שאין נקרא מסירה רק המוסר גוף חבירו ולא ממונו כי מורגלים בזה וראייה מפרק קמא דב"מ (דף ה' ע"ב) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו׃ לכן כשר לשבועה ופי' רבינו משה וה"ר אליעזר ממ"יץ׃ ואינו חשוד על לא תחמוד לפי דעתו אע"פי שאין האמת כך ובנדון זה יש להכשירו גם בעבור הוצאות ש"ש וכן אמרו פ"ק דנדרים (דף ז' ע"ב) אמר ר' יוחנן השומע הזכרה מפי חבירו לשוא שנשבע לפניו לשקר כו' חייב לנדותו (ופס' הסמ"ג סו' סימן רמ"ח בלאוי') ומתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים וא"ת יודיעו' נמצא כל העולם בנידוי שהרי למדו לשונם העוה ושבועת שקר ואע"פי שיש לחלק דהיינו לענין נדוי אבל לענין עדות פסול הוא וכן הדין נותן אכן לא בכל השבועות פסלי' ועתה עת לקצר רק הבאתי שכיון שרוב העולם אינם נזהרים מזה ועשרה קבין שבועות ירדו לעולם ט' נטלו אנשי העיר בעת ההיא לבי מחסם לפסול בשביל זה׃ ואשר דברתי על בני אנשי העיר אין דעתי רק על סיעת הרבה אנשים לא על הכלל ח"ו כי בוודאי יש גם ביניהם כת חסידים שרידים אשר ה' קורא הנאנחים והנאנקים על כל התועבות ואין לאל ידם (והנה בפסקי הגאון כ"י מוהר"ר מאיר מפדוואה י"ץ סי' ע"ו בתשובותיו) נמצא דומה לזה בענין מי שקנה יין נסך להסתחר שאין ראוי לענשו מאחר שראה ויתר ואף כי התם בדרבנן והכא בדאורייתא הלא הבאתי ראייה דגם בדאורייתא שייך לומר בענין זה: גם מה שכתבו דייני קראקא שב' עדים כשרים העידו על עדים הראשונים שפסולים הם׃ וכן העידו רבים שהם מוחזקים כו' והנה מהר"ש דחה אולי חשבו שהם פסולים ואינו כן ואולי האחרונים פסולים כו' לפום ריהטא היו נראים בעיני דברי הגאון כיון שלא הוזכרו שם עדים אחרונים והגאון מהר"ש לא היה מחשב' כפסולי עדות כיון דלא איתברר פסולם לא גרע מקלא דלא פסיק מכל הלין טעמים כתבתי שדברי הגאון נראים בעיני אם יקיימו הב"ד דהיינו שיהא הב"ד הגון וראוי לסדר ואלו וודאי היו יודעים לדרוש ולחקור כל דבר על בוריו אכן בראותי פסק של שלש' הרועים דהיינו דייני קראקא שידוע להם בודאי שעדים הראשוני' הם אנשים רקים ופוחזים וחשודים וכן הב"ד אשר גם הם כמותם׃ וכן כמר מרדכי בר גרשון כ"ץ הביא ב"ד גגברה בדיינים כשרים ולפני שמשי' דק"ק ההוא ומשמע מתוך הב"ד דתקנה קדומה היא בק"ק פראג שלא לגבות שום ב"ד רק על פי תקנה דהיינו לפני ב"ד הגון ולפני שמשי' דק"ק פראג והנה הבעל הנ"ל היה כמחשיך מעשיו להסתיר עצה עם

אנשים

אנשים פוחזים ורקים כאשר העידו אנשי' כשרים אשר העלו שמותם בב"ד ההוא גם קצת חתימות הב"ד נתקיימו והב"ד נגבה בסיון שי"ח לפ"ק וכן ראיתי הרבה כתבים כולם יעידון יגידון שהם בוקי סריקי אנשים פוחזים ורקים וחשודים וא"כ לא הנחת בת"לא"א שתהא יושבת תחת בעלה וכפרט שעד א' חוזר בו לאמר מעולם לא ידעתי שום דבר רע על מרת מרים הנ"ל ונתן אמתלא לדבריו פשיטא שאין באותו ערות ממש אפי' היו כשרים כיון שבאים לאוסרה צריכים דרישה וחקירה · והואיל ועדיין לא היתה דרישה וחקירה יכולין למימר מבודין היינו וראי' ממרדכי (פרק ח' דיני ממונות) נשאל לר"י על אחד שהטעה להעיד עדות שקר והשביעו בטעות להעיד מה שיאמר ואמר להם להעיד שקידש אשה אחרת ולבסוף חזר בו אחד מהעדים והשיב ר"י להצריך גט להסיר הלעזו ולולי כן לא היתה זקוקה לכך כי מן הדין יש לפוטרה בלא גט כי עדים שבאים לאוסרה צריכין דרישה וחקירה הואיל והיא מכחשת' וכל זמן שלא נחקרה עדותן בב"ד יכולין למימר מבודין היינו דמאי שנא מעדים שהעידו שהוא בן גרושה וחלוצה דתניא בתוספו' (פרק ב' דכתובות) יכולין לומר מבודין היינו לבטל עדותן כל זמן שלא נחקרה עדותן בב"ד · ועוד כי אפי' בעדו' הוראות והלואות צריכין דרישה וחקירה עכ"ל : הרי לפניך דבעדות אשה לאוסרה על בעלה צריך דרישה וחקירה וכל זמן שלא נדרש יכולי' לומ' מבודין היינו א"כ אין באותו עדות ממש · כ"ש כשהעדי' רבים נקובים בשמותם העידו העדות האחרונים שהראשונים אנשי' רקים ופוחזי' הם צדקו דברי הדייני' לפסול העדו' ולהעמיד מרת מרים מנוחה בחזקת כשרות כשאר בנות ישראל הכשרות ואשר נתחבטו שלשת הרועים בשאר העדיו' אי היו עידי כיעור ועד האחרון העיד שראה את מרים הנ"ל שעמדה אצל הפתח הפתוח לרחוב העיר באישון לילה והסכימה דעת הדיינים שהו' עד ביעור כמו שכת' (המיימוני פכ"ד מהל' אישות) שחשב מה ששניהם יוצאין ממקום אחד אפל לכיעור ביות' שנראים הדברים שהיתה שם העבירה ול"נ שאינו דומה לכיעור המוזכר בדברי הרמב"ם כי כששניהם יוצאין ממקום אופל שאין רגל אדם מצוי שם ניכרים הדברי' שהיתה שם עבירה כי לולי זה למה נכנסו למקום אפל אבל במקום שרגל אדם מצוי שם אפילו באישון לילה ואפילה אין לומ' ודאי היתה שם עביר' כי מירתת' אולי יעבור שום אדם לפניהם כגון העומדים בחצו' לילה ללמוד או לחשוב חשבונו' או המאחרי' על היין או אחד מבני בית יעור משנתו ויצא לחוץ וראי מירתתי ולא עברי עבירה · דאל"כ אמאי אנו מתירין להתייחד אשה אחת עם שני אנשים או שלשה או להיפך בחדר א' בלילה אולי יפול תרדמה על הרוב וישארו איש ואשה נעורים ויעשו איסורא לא אמרינן כיון דאיכא בהדייהו אינש אחריני מירתתי אולי יעורו משנתם בפתע פתאום ויגלה סודם ה"נ בנדון זה מירתת' ולא הוה מעשה כיעור כ"כ כמו שהזכיר הרמב"ם א"כ נשארה האשה בחזקת כשרות כשאר בנות ישראל הכשרות ולא איתרע חזקתה במידי · והנה על רבנן אשר קדמוני סמכתי בהרבה ענייני' אשר לא השבתי על כל קוץ וקוץ · כללא דמלתא נ"ל לדמות נדון דידן לההוא דרשב"א בתשובותיו (סימן אלף רל"ו) דשם גם כן הייתה קטטה קדומה ובסוף התשובה כתב וכן ראוי לדון בכל הדומה לזה וא"כ בהא נחיתנ' ובהא סליקנא דהאשה הנ"ל בחזקת כשרות ואין לגרשה בעל כרחה ומותרת לבעלה באם ירצו שניהם' להדבק ולהיות יחד שהדברים נראים שבטעות נגבו העדות בלי חקירה ודרישה באיזו יום ובאיזו שעה ועד א' חזר בו לומר שלא העיד מעולם בב"ד הנ"ל ושאר העדיות אין בהם ממש לחוש להם כאשר פסקו קצת דייני קראקא י"ץ גם אני הבאתי ראייה לקצת ראיות מכל הלין טעמין ראוי לבטל קלא כי הוא קול ושובר עמו דאויבים אפקוה לקלא והנני נעשה סניף להתיר איתתא זו לבעלה באם יאותו שניהם להדבק כי כן נראה לי לפרש ההיא דמהרי"ק (סי' ע"ב) ובהכי סלקו העניינים (ע"כ הפסק של מהר"ר נפתלי המכונה הירץ מק"ק בריסק דליטא :

טו

יען וביען אחרי ראותי כמה דיו משתפכים וקולמוסים משתברות באודות עסקי בישא ולישנ' בישא בסבת גרמת לוחשי לחישא · מוציאי דבה כבסילים ואוילי' להדריך דרך פשעים מגולגלים · ונסו הצללים · והקוצים מן הכרם אינם מכלים · ועוברים על לא תחרוש על רעך רעה וש"ש מחללים . במים אדירי' אינם צוללים ואיש ברעהו יהתלו · ומועלי מעל מעלו הנה שמועה שמעתי ונגלה לאזני אודות מחלוקת ע"י התעוררות והוצאות עסק לחישת שם רע שהוציא הבעל על אשתו ונמשך אודות מחלוקת זה, משך זמן רב עד שנתגלגל אודות מחלוקתם שקבלו עליהם שני הצדדים לדון לפני שלשת הרועים אבירים נאמנים הנמצאים בקראקוב' הביר' דהיינו הישיש כמהר"ר משה לנדא יצ"ו ומהר"ר יוסף כ"ץ וגיסו כמהר"ר משה איסרלן יצ"ו · ועו' יצטרף עמהם כמהר"ר יצחק בר בצלאל הדר בלאדמר ואלו האלופים ידינו ויכריעו בין הצדדין הנ"ל ע"פ טענותם ולהצדיק הצדיק ולהרשיע

כו' וכן עשו ג' הרועים אפשר דלא אסתייע מילתא להצטרף לבא עד השלשה בזמן קבוע הצעות טענות שני הצדדין הנ"ל עד אחר גמר פסק דינם של ג' הרועים הנ"ל · ראה והסכי' על פסק דינם ויאמר ישר ונתגלגל פסק דינם עד יחר הכמי הגלילות הנמצאים תוך המלכות הלז ולא נשאר בהם שלא הסכים לפסק דין האלופי' הנבררי' לפסוק דינם של הצדדין הנ"ל עד אחר לפי מה שהוגד לי הסבה והנה האלופים הנבררים הנ"ל שקלו וטרו בדין זה הצדדים הנ"ל וסתמו כל החלל וכל חלקי הסותר והיו מתונים בדין הנ"ל עד שהוציאו דינם לאמיתו שהבעל הנ"ל מותר לשוב לביתו ולא יוציא עוד שום לעז על זוגתו מרים הנ"ל וצריך סליחה וכפרה על מה שהוציא שם רע על בת כהן הנ"ל · והנה לפי הנראה לפי משאם ומתנם פסק דינם של המבוררים הנ"ל כי באותו זמן עדיין לא נראה להם הכחשת העדים בעצמם · ועם כל זה פסקו לחרוץ דינו של בעל הנ"ל לשוב לביתו וטעמם ונימוקם עמם מאחר שכל עדותיו היה שלא ע"פ ב"ד מקויים כתיקונו וכראוי לדברים כאלה וכל דבריו היו בהסתר ועל זה נאמר ארור מכה רעהו בסתר והנה סוף העדות תחילת מחשבתו לא טובה שכל כוונת הבעל הנ"ל לחרוש רעה על זוגתו הוא וכל הנלוים אליו ולנקום בה נקמת מריבת אביו עם אביה וגם הוא בעצמו מחשבתו לנקו' בה ריב עצמו באביה ולא ירא אלקים והנה עכשיו בבוא הנה אביה הנ"ל הראה לי עדות הנגבה בב"ד במעמד שמשי הכנסת ובמעמד ספרי דמתא כפי תקנו' ק"ק פראג אחר פסק דין של האלופים הנ"ל ואני אחרי ראותי העדות חדש עמרתי מרעיד ונפלאתי הפלא ופלא על אותו האיש הנ"ל ועל קרובותיו למדו לשונם שקר העוו ונתבררה רוע מחשבותם להדר אזיופא להוציא ש"ר על בת כהן הנ"ל וראוי הוא וכל הנלוים אליו אשר יעצוהו לעשות הרע בעיני ה' לתוכחת מגולה למען יוסרו רבי' ונאמנה כשם שנבהלה נפשי על רוב הנבלה שעשה האיש ההוא ויועציו כך ניתן שמחה בלבי אחרי ראיתי כי עיקרי העדות הוא עדות מוכחשת מפי העדים עצמם · וכה"ג לא מצי משוי אנפשיה חתיכה דאיסורא וכן נמצא בתשובו' הרמב"ן (בסי' קל"ג) וז"ל ראיתי אני מה שכתבת ואמרת שאין לב"ד לאסרה עליו בטענותיו ואני מסכים לעיקר מה שאמרת לאחר שעיינתי ודקדקתי בטענותיו ובטענותיך וכמו שהראוני מן השמים : הנני כותב פרטי הדברים שהביאוני לומר כן ותחילת כל דבר אומר מה שיראה בעיני שהוא יסוד הענין והוא מה שראית אותו מרגיל קטטה עם האשה · והוא מחזר לגרשה ומוציא עליה ש"ר ברוב ענין ונמצא במקצת שקרן לפיכך שוב אינו נאמן בכל מה שיטעון עליה · שכך ענשו של בדאי שמחזיקין טענותיו כשקר וכמו ששנינו פרק האשה שלום (דף קי"ד ע"ב) קטטה בינו לבינה ושלום בעולם ובאה ואמרה מת בעלה אינה נאמנת ואמרינן עלה בגמרא (דף קי"ו ע"א) ה"ד קטטה כגון דאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ואוקימנ' שאמרה גרשתני בפני פלוני ופלוני ושיילינהו ואמרו להד"ם ואמרו מ"ט דקטטה רב חנניא אומר משום דמשקרא כלומר שראינוה שמשקרת מחמת קטטה ורוצה להתגרש מארת בעלה אחזוקי מחזקינן לה בשקרנית בכל מה שתאמר שהיא מותרת לעלמא ושאין רשות לבעל עליה לפי שכבר גירשה ואינה נאמנת אחר שנמצאת שקרנית : והכא דכוותיה הוא דמשום שאין רשאי לגרש כי אם מדעת ב"ד שקורי משקר בכל מה שיאמר ואפי' טען מה שהיינו מקבלים ממנו ומאמינים אותו מעיקרא ועוד דאפי' באינש דעלמא איני רואה כאן דבר שתיאסר לבעל' עכ"ל הרמב"ן ומאריך יות' וכדומה לי שבדרש הלז דהיינו נדון דידן הוא יותר סברא לומר שאינו נאמן בשום פנים למישויה לנפשיה חתיכה דאיסורא חדא דאותו עדים שאמר הבעל שראו אותה מקלקלת ח"ו מכחישין אותם בפומבי בפני ב"ד הממונים מפי רבנים וראשי ק"ק פראג וגם אותו שלמה בר אליעזר שמסר כתבו ביד הבעל הודה בפני ב"ר הממונים וחזר מעדותו שכת' ומסרו אותו ביד הבעל וכתב סיבת הפתוי ורב אנסו מחמת חזרת משכנותיו שהיו ממושכנים ביד יהושע גיסו של זעליקמן וכבר ביטל עדותיו בפני ב"ד והנה מאחר שנעשה אותו הבעל שקרן בעדותו מזוייפת דהיינו עדות של יוסף בנו של יודא ארוך ועדות של פוקש שמכחישין אותו בכל מה שהראה בכתב הנראה לפני הדייני' המבוררי' בקראקובה ועוד הובא לפני הדיינים כמו עדים שהוא ובני משפחתו רצו לשכור עדים שקרים להקדים פיהם למה שלא ראוהו עיניהם אוי לאזני' ששמעו כזה · ואיך יעל' על דעת שום רב וצורב לדונו לכף זכות כי אם לכף חובה ורב תועבה · אף כי ח"ו יצא עליה קלא בישא ע"י דמדומי מתא בודאי' אויבים אפקוה לקלא כשם שרצו לשכור עדים שקרים כמו שהועד עליהם מכמה עדים בודאי מצאו להם אנשים או אולי נערים ונערות לאפוקי עלה קלא בישא ומורים היתר לעצמן לאמ' הלא דבר כגוזמא ולא עדו' ואוי לאזני' ששמעו תועבה ועולה כזה · ואומ' אני שעל האלופי' דהיינו שלשת אבירי הרועים הנבררים לדיינים בדין הצדדים הנ"ל להוציא דינם לאורו וכבר התחילו לדון ע"י בירו' אמיתי בלתי משוא פנים ובזכות' אסתייע מילתא שנתברר לעין כל

תוכחת שאותן עדים שעיקר בניינו וסמיכתו עליהם לבגוד באשת נעוריו ולמעול מעל בה וללמוד לשונו שקר העוו באמרו בטענותו לפני הדיינים כי האמין להם להעדים דהיינו יוסף בן יודא ארוך וגם פוקש העידו בו כל סמיכותיו קנה רצוץ וכל דבריו מזוייפים ודחופים לעין כל ונוכחת ועל הדיינים הנ"ל לבא על אותו האיש וכל מסייעו דרך תוכח' מגולה על רוב הנבלה אשר עשו בישראל לבזות בת ישראל ולגרוע חזקת כשרותה לפי ראות עיני שכלם ולפי שמיעת טענות' ואתם האלופי' הנבחרים ונבררים לדון בין הצדדים הנ"ל חזקו ואמצו לבבכם לחזק ולקיים פסק דינכם שחרצתם וידי ג"כ תהא עמכם כפי מהות דינכם שחרצתם על אותו האיש ועל קרוביו דאלפוהו שיקרא ולא תחוסו עליו ועל משפחתו מסיתיו בלתי משוא פנים ואני מסכים עמכם על כל העונשים תשימו על האיש ההו' ועל מסייעיו לדבר עבירה לפי ראות עיני שכליכם ואל תענו דינה של האומללה ואל תמנעו מימ"י החסד ממנה מאחר שלכך נבררתם ובזכו' קיום משפט האמת נאמר ציון במשפט תפדה׃ כה עתירת הטרוד ונעלב קלמן ווירמשא הכותב בידים עצלות לפרשת רב לכם שבת ש"יחלפ"ק:

ראיתי צעקת העשוק׃ היורד ועולה מים מן בארות דלא פסקא׃ יען קול נשמע בחוצות׃ מרוב זדוני פריצות׃ הוכרח לצאת הקד"ש ממחיצות׃ ולשוט בכל ארצות׃ ולהרביק כל הפרצות׃ להשתיק כל אנחו' מבת כהן מיוחסת שחלבה ודמה היתה מקרבת ותמיד היתה עומדת על משמורת להקריב חטאת עם עולות׃ עד מן השמים קולה נשמעת לבטל ממנה שפחה זאת לקרב אותה אל האמת ולהחז' העטרה ליושנה כצבי תפארת׃ ולהחשיב אותה בין הבנות כחדא מן האמהות כך היא מסכמת החתום בסוף היריעות:

אחר שנתבקשתי לטרוח ולקרו' הקונו' ולחות דעתי אחוה דעתי הקלושה כאחד מן העורים הממשש באפילה ומבער שאין לו דעת וכבר קריתי הפסק של שלשה עמודי עולם ואלופי ישראל הנקובים בשמם ומאחר שראיתי שחזרו על כל צדדי צדדין וחפשו ודרשו היטב אם כן מה לי לדרוש יותר בודאי אין עוקץ שאינם ידעו מ"מ אכתוב גם כן דעתי לפי קוצר שכלי׃ רק העדיות והענין אינו צורך להעלות בספר כי כבר כתבו כל העדיות בפסקיהם רק על העיקר אדבר מה בפרט כל העדות שהעידו תרי בוקי סריקי דהיינו א' יוסף בן לנג יודא והשני פוקש׃ אמרת אם היה עדותן בהכשר בפניה ובב"ד כשר ובדרישה וחקירה והם אמרו בזה הלשון הנזכר בעדות אז היה חשש גדול לדבריהם ואפשר שהיה הדין להוציאה מבעלה וכ"ש להפסיד כתובתה כדפסקינן סוף פ"ק דמכות (דף ז' ע"א) שאינה צריכה רק דרך המנאפים ומ"מ אף זה לא היה כרו' לנו שאפשר מאח' שלא אמר בפירוש בקירוב בשר כמו שפירש"י שם על הדרך מנאפים ששוכבים בקירוב בשר א"כ אפשר שלא היה בקירוב בשר ממש שיהיה עידי טומאה רק עידי כיעור ואפשר שהיה כיעור זה דרך שחוק דלא אסרינן כמ"ש הרשב"א בתשובה (תת"לב) וגם במיימוני כתב מהר"ם בתשובה (ע"ט) על מעשה דההוא כהן שראה אשתו לקראת בחור אחר במקום יחוד ושהו שם שעה קטנה כו' ואחר אותו מעשה פעם אחרת היה אותו הבעל שוכב על מטתו בלילה בשעה שהעולם ישנים ושמע מאחורי הכותל שהיו ביחד׃ ומחמת קול נשימתו הבין שקילקלו גם בלילה שנייה שמע כמו כן והבין שקילקלו מחמרת נשימתן׃ אבל לא ראה שקלקלו אך ששהו כדי טומאה׃ וסמך אזנו לכותל ושמע קול נשימה כדרך שאדם משמש עם אשתו׃ מחמרת הנשימות ששמע ומחמת היחוד שראה היה דעתו לאסרה עליו׃ ואותו הלילה שקלקלה ראה הבעל שאיחרה מלבוא לישון והיתה שונא אותו ותמיד מפייסה ולא הטית אזנה וכל שמושו היה בעל כרחה כו'׃ תשובה נ"ל בעיני אם כך הוא הדבר כמו שכתבת ששמע קול נשימתן ושהיו ביחד כדרך המנאפים המשמשי' שמנשימים בשעת תשמיש דוודאי אסורה עליו דלא בעי כמכחול בשפופרת לא משיראו אותה כדרך המנאפים מה לי דרך זה מה לי דרך אחר כדרך המנאפים סתמא קתני כ"כ רע סימן זה כמו סימן אחר ובלבד שיאמר שברור לו שאשתו היתה שאין לו לתלות באשה אחרת׃ א"כ ודאי שויתה עליה חתיכה דאסורא׃ וגדולה מזו אמרו ביבמות רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר הואיל ומכוער הדבר תצא: וכן מנעלים הפוכי' ורוק למעלה אע"פי שר"ת מפרש פ"ק דיבמות (דף כ"ד ע"ב) תצא מרוכל ולא תצא מבעל האי עובדא ודאי מכוער היה טפי לאוסרה על בעלה ואף רבינו תם חזר בו׃ וכתב דתצא אף מבעלה בדבר מכוער׃ וכן פסקו בשאלתות דרב אחאי דאף מבעלה כו' והאריך שם עד כך נ"ל לענ"ד ושלום חזקי' בר"י נ"ע עכ"ל ואז שלחו לפני מורי שיחי' והשיב חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וחלילה לי להתיר מה שאסר מורי הר"ר חזקיה ואם הייתי בפניו הייתי נושא ונותן עמו׃ כי קשה על דבריו דהא ק"ל דאין אוסרים על היחוד׃ ואין אוסרים אלא בקינוי וסתירה או משיראו כדרך המנאפים ששוכבים בקירוב בשר כפי' רש"י (סוף פ"ק דמכות) שהבאתי לעיל ודקדקתי ששום פרשן אינו חולק על זה אבל מה ששמע אותן מנשימין שמא היו משתגעין ביחד דרך שחוק ולא אסרינן בהא דאפילו בדבר מכוער כגון רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר דהוה לן למימר אם לא הסירתו מעליה לזנות למה היתה מסירה אותו וכן כל שאר דברים מכוערים דקא חשיב שם שרגלים לדבר טובא א"ה אם אין עדים שראו דבר מכוער לא אסרינן לה על בעלה בראיית הבעל כ"ש בהא שיש לתלות במעוך שדים אלא ששגעו ומן השגעון הוה משתמע קול גניחתיהו ושלום מאיר בר ברוך שיחי' עכ"ל הרשב"א א"כ מכאן נדון לנדון דידן מה בכאן שמשמע אפילו אם היה יודע שהיתה אשתו בודאי מדלא קאמר ספק ספיקא מ"מ מותרת וגם היה בלילה כמוכח בשאלה וגם הרבה לילות היתה כל זה גם כבר נתיחדה בודאי מ"מ כתב מהר"ם שמא דרך שחוק היתה ואינה אסורה אע"פי שזה היה דבר מכוער שיש רגלים טובא לדבר יותר מרוכל כמשמעות תשובות הר"ר חזקיה הנ"ל א"כ בנדון דידן דאף אם היו שני עדים כשרים ח"ו ואף נגבה בפניה ובב"ד כשר מ"מ יש לנו לומר שכל מה שראו העדים היה דרך שחוק שראינו בעינינו בעו"ה הרבה רקים עבדו כה"ג דרך שחוק ומאחר שהם לא העידו שהיה בקירוב בשר אפשר שהיו בלבושיה' ואף לא העידו שהיה בלילה יוכל להיו' שהיה ביום בפרהסיא ושהיו לשם בני אדם לפי של"א הגיד שום עד בעדותו שהיו ביחד בלא שום אדם גם לא הגידו שהיו בחדר או במקום יחוד: ומה שכתוב בעדות (איך האב זיא געזעהן ממש אויף אנכנדר ליגן) וכן דער אנכנדר עד איך האב געזעהן כו') כל דבריהם אינו בירור (נ"ל ביחד) רק על דרך רכבו על תרי כתפי אמרו לעדות ואפשר אם שאל את פיהם שכל מה שראו לא היה בסתר כ"ש שהם לא העידו בפניה גם לא בב"ד כשר כדת וכתיקון הקהילה ובודאי בלא דרישה וחקירה היה עדותן דאם היתה בדרישה וחקירה בודאי היה כתוב בעדות באיזו זמן היה כל מה שראו העדים קודם פרידה והרבה דברים היה להם לשאול ולחקור בעדות כזה לכן ברור אצלינו כביעתא בכותחא שלא היו דורשים וחוקרים כנכון ובודאי שכל זה צריכין אנו (בעדות כזה) בוודאי ואין לי להאריך בדבר זה בשביל שגם הגאונים שדנו ביניהם הביאו כמה ראיות על זה ואפש' שגם בביעור זה מודה ר' חזקיה הנ"ל: ואם באת לחלק דוקא במעשה דההוא כהן דהיא היתה שונא אותו כמוכח בשאלה הנ"ל והיתה נותנת עיניה באחר (ומלתה) לבה לעשות כל זאת כדי להוציאה כמו שמצינו חילוק זה במהר"אי סימן רכ"ב ע"ש אבל בנדון דידן לא שמענו מבעל שאמר עליה שהיא היתה שונא אותו א"כ אין הנדון דומה לראייה מ"מ אנו רואין שגם מהר"אי מביא ראייה מהא לאותו מעשה דאשת כהן שהיתה משכרת כו' ע"ש ואף ראיתי עדות אחד מן העדים הנ"ל שהוגבה בב"ד בסיון שי"ח לפ"ק שכתוב בו שהאחד מהעדים הנ"ל שנקרא פוקש אמר בפני ב"ד בת"ע שכל מה שאמרתי לא אמרתי בת"ע רק פעם אחת הייתי יושב בחבורה וז"ל בל"א איך האט גיפירט ר' יהושע איין מאל הכויף אין שמעלקיס שטיבל דא זייכן זיא גיזעסן אונ' האבן גילעכט וויין דא האב איך מיך אויך גיזעצט אונ' האב מיט זיא גיגעסן אונ' גיטרונקן דא האבן מיר גירעט פון מרדכי לאמס אונ' פון זייכר טאכטר אז מן רעט אויף איין שוכא איבר אייכר לעך אונ' איך האב גירעט אויף דער לעך פיל ווארט אונ' אויך אס עך פון טיש איז גיזעסן ר' יוסיע אונ' האט גישריבן איך האב ניט גוויסט וואס ער שרייבט עס מאג זיין דז ער מייך ווארט האט אן גישריבן וואס איך האב איבר דער לעך גירעט אבר מן האט מיך נימר בייא חרס גיפרעגט איך האב אויך ניט בת"ע גיזאגט אונ' ניכסט האב איך נירגש ניט גיזאגט נייערט איבר דר לעך אז דער סדר איז אז שוכאים רידן פון אייכס אבר איך וויס נישט ביז פון מרדכי טאכטר זאת עיקר העדות) א"כ מאחר שהעדות הראשון לא היה בפניה וגם לא בב"ד כהוגן וכתיקון קהילה שכתבו הגאונים שישבו על הדין שהם יודעין בבירור כל זה אין בזה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד מאחר שאין בגביית העדות ראשון ממש כמו שהביאו הגאונים פ"ב רבי מנחם הארוך עיין בב"י (סימן כ"ח בח"מ) בתשובת הרא"ש ובראייות אחרות ומאחר שאין עדות הראשון נגבה בב"ד כראוי וכנכון וכתיקון הקהילה אין בה חשש גם באותה שעה לא היתה העדות מקויימת ואף אם עכשיו בא לקיים אין חוששין לקיומו בפרט מאחר שכבר התרה בו ר' מרדכי הנ"ל בתרי שמשי פראג כמה פעמים וגם כבר נבררו ביניהם תלתא גברי מהימני בק"ק פראג לגבות בפניהם כל העדיות ולפי משמעות ק"ס ולכן בודאי אין בהם ממש׃ א"כ גם אין בו משום כיון שהגיד כו' ויכול לחזור מדבריו הראשונים מאחר שהיו חוץ לב"ד כמו שמוכיח בס"ה ובכמה מקומות ואין לי להאריך בזה ולפי זה אין עדותו עדות ובטל מעיקרא א"כ אין כאן אלא עד אחד ועד אחד אינו מהני אפילו בזנות עצמו אלא לאח' קינוי וסתיר' כדאמרי' בקידו' (דף ס"ו ע"א) וכן הסכימו כל הפוסקים כ"ש בדבר מכוער דלא מהני אף אם היה דבר

מבוער טוב׳ מ״מ לא מעלה ולא מוריד מאחר שאין בה שום קינוי שלא מצינו בשום טענה שקינא לה בלשון אל תסתרי עם פלוני אפילו בינה לבינו׳ וזה הלשון היה מועיל כמו שכתב בתשובת מהר״ר יעקב וויל סימן ח׳ והמיימוני ג״כ הביא דבר זה לפסק הלכה פכ״ד דאישות דזה הלשון מועיל אפילו בינו לבינה וז״ל רבי יעקב וייל ז״ל דוקא שאמר לה בלשון זה אל תסתרי עם פלוני אז הוי קינוי לאוסרה בסתירה אבל אי לא אמר בלשון זה אלא אמר לה אל תסתרי (נ״ל תדברי) עם פלוני לא הוי קינוי כדאיתא במתניתין פ״ק דסוטה דאל תדברי עם פלוני לא הוה קינוי ואם לא קינא לה הבעל אז אפי׳ אם העד נאמן עליו כבי תרי אינו אוסרה עליו דאין האשה נאסרת על בעלה בלא קנוי וסתירה ובדבר מכוער רק בעד טומא׳ ממש אי מהימן עליו כבי תרי כמו שכתוב בתשוב׳ במיימוני בהל׳ אישות פכ״ה כתב מהר״ם על א׳ שיצא מאשתו לילך למרחקים לטרוף טרף ונשתהה בדרך י״ב חדשים וכשחזר לאחר י״ב חדשים היתה אשתו מעוברת ובתוך אותם י״ב חדש ראה עד א׳ שהיו גוים בביתה וחבקו אותה ונשקו אותה ופסק מהר״ם אם העד נאמן עליו כבי תרי דחייב להוציא׳ ע״ש ובאותה תשובה עצמה כתב מהר״ם ז״ל דאפי׳ אי מהימן ליה כבי תרי לא מפקינן מגברא אלא בעד טומאה ולא בעד דבר מכוער וא״כ קשיא אהדדי׳ אלא מסתמא היינו בלא קינוי אבל בקינוי מודה וע״ש ואם כן בנדון דידן מאחר שהעד האחר אינו כלום׳ א״כ אף העד השני עדותו אפי׳ אם היה כשר אינו כלום מאחר שלא קינא לה ואפילו חתיכה דאיסורא לא שויה עליה מאחר שלא קינא לה כנ״ל וכמו שמצינו בדברי הרב ר׳ יעקב וייל וז״ל מה שכתב׳ לי בעובדא דההוא גברא שהיה חושד אשתו עם גוי אחד והתרה בה ואמר לה אל תסתרי עם פלוני גוי לא יהא לך עסק עמו ויהי היום יצא האיש חוץ לעיר׳ ובלילה בא המגיד והגיד שהגוי נכנס בבית האשה הנחשד׳ ובאו נשים ועד אחד וסגרו החדר שהגוי והאשה בתוכו עד לבסוף כשפתחו החדר ראו נשים ועד אחד את הגוי והאשה יוצאין מן החדר נ״ל אם בעל האשה אמר לה בלשון זה אל תסתרי עם פלו׳ גוי הוי קינוי כדאמרינן בשמעתא קמייתא דסוטה (דף ב׳ ע״ב) אמר ר׳ יוסי מסורא לא לימא איניש לאנשי ביתו בזמן הזה לא תסתרי עם פלוני בהדיא דלמא ק״ל כר׳ יוסי בר ארא דאמר קינוי אף ע״פ עצמו ומתסרא והאידנא ליכא מי סוטה למיבדק וקאסרה עליו איסור עולם והמיימוני הביא דבר זה לפסק הלכה פכ״ד דאישות וז״ל אמר לה בינו ובינה אל תסתרי עם פלוני וראה אותה שנסתרה עמו ושהתה כדי טומאה הרי זה אסורה עליו בזמן הזה שאין שום מי סוטה עכ״ל׳ והאי גברא אם אמר אל תסתרי עם פלוני הגוי והעד או נשים שראו שהסתירה נאמנים עליו ודעתו סומך עליהם חייב להוציא׳ (כי היא) אסורה עליו אפי׳ אם היא מכחישה העד והנשים כדאיתא בקידושין (דף ס״ו ע״א) פ׳ האומר רבא אמר אי מהימן עליך כבי תרי זיל אפקה והיינו פירו׳ חייב לאפקה ואסורה עליו וכ״כ המיימוני פכ״ד דהלכות אישות ז״ל מי שראה אשתו שזינתה או שאמר לו אחד מקרוביו או מקרובותיה שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם בין שהי׳ או׳ איש בין שהי׳ או׳ אשה וסומכ׳ דעתו ע״ז שהוא אמת חייב להוציא׳ ואסור לו לבא עליה ויתן כתובתה ואם הודית לו שזנתה תצא בלא כתובה עכ״ל ומסתמא ד״ה דנאמן אם אמר לו בסתירה לחוד אחר הקינוי אפילו לא ראה שנטמאה וכתוב במיימוני פ״ק דהלכות סוטה וז״ל בא עד אחד והעיד לו שנסתרה עמו אחר הקינוי ושהת׳ כדי טומאה אם נאמן עליו כבי תרי יוציא ויתן כתובה ואם לאו הרי אשתו מותרת לו עכ״ל וגם מה שכתב המרדכי מיושב בזה וז״ל המרדכי פ״ב דיבמות ואחרי שדברי השאלתות מיושבים מי יחלוק עליהם להקל ועוד שכל דבריהם דברי קבלה וכדאי לסמוך עליהם כמו על התלמוד ואף רבינו תם חזר בו שוב והיה חושש להחמיר כדבריהם ואף המיימון פכ״ד דאישות כתב כדבריהם וז״ל היו שני עדים שעשתה דבר מכוער ביותר שהדברים נכרים שהיתה שם עבירה ואע״פ שאין עדות ברורה בזאת כגון שהיתה בחצר לבדה וראה רוכל יוצא ומיד נכנס בשעת יציאתו ומצא אותה עומדת מעל המטה והוא לובש מכנסים או שהיא חוגרת אזורה או שמצא רוק למעלה מן הכילה או שהיו שניהם יוצאים ממקום אופל או מעלי׳ זה את זה מן הבו׳ וכיוצא בזה או שראו מנשקין זה את זה או מגפפין זה את זה או שנכנסו זה אחר זה והגיפו הדל׳ וכיוצא בדברים הללו אם רוצה הבעל מוציא ואין לה כתובה ואין זו צריך התראה׳ ואף אם זה הלשון מגומגם מאוד שאמר אם רוצה דמשמע דאינו חיוב ואמר אין לה כתובה דמשמע דחיוב הוא אלא בודאי איירי שהיא מודה בדבר שכתבתי לעיל דאם היא מודה אז אין לה כתובה׳ אבל אם היא אינה מודה אז יתן לה כתובה ואז שייך לומר קצת אם רצה ואף זה דוחק עיין בו ואין לי עת עתה ליישב או להגיה שאין כ״כ מעלה ומוריד בדין זה רק שהבאתי כל זה שאין לבעל דין לחלוק על האמת ולומר אשיב לך מן המרדכי שגם הכתובה אינו נותן לה וק״ל׳ ואף אין לחלק כאן אין לה כתובה מאחר שיש שני עדים כמו שכתוב היו שם שני עדים כו׳׳ וא״כ בנדון דידן אם העדים ח״ו אמת אף כתובה אין לה אפילו אם היא אינה מודה כדמוכח באותה הלכה לעיל הא אינו דאין חלוק בין תרי עדים על הביעור לכל הפחות בנדון דידן היכא דלא היה שום קינוי ובין עד א׳ דמהימן עליו כבי תרי לענין זה כדלעיל דאם לא כן מה מוכיח המרדכי שהמיימוני סבר כשאלתות דאסור׳ לבעל והלא השאלתות לא איירי בשתי עדים כמו שכתב האשיר״י (פ״ב דכתובות) וז״ל ול״נ מתוך לשון השאלתות שכתבו ואי איכא דבר מכוער בשני עדים וקלא דלא פסק מפקינן לה מבעל ומבועל דתניא רוכל יוצא כו׳ שלא כוונו לדברי ר״ת דלר״ת מפקינן בעדי מכוער מבעל וא״כ מאי האי דקאמרי ואי איכא דבר מבוער בשני עדים וקלא דלא פסיק תרווייהו למה לי והלא בעדי כיעור לחודיה סגיא ובלא קלא מפקי׳ וכי איכ׳ לא דלא פסיק או עידי כיעו׳ מפקינן רק שהבעל ראה דבר מכוער׳ ואין לומר דאו או כו׳ עד ועוד לא הוה ליה לאתויי ברייתא דרוכל מדבר מכוער כב׳ עדים דהא ברייתא לא איירי אלא בדבר מכוער מראיית הבעל ולכן כו׳ ואף שהרב עיין לשם רק שאין כאן מקומו ואף לר״מ מיישב לברייתא בעדי כיעור מ״מ אפשר דצריך ג״כ קינוי ע״ש א״כ אפשר דלכ״ע בעי מ״מ קינוי: וא״כ מאחר דבנדון דידן לא היתה שום קינוי כדמוכח בטענותיה וכל עדותן בודאי יקראו רק עידי כיעור א״כ אין בזה איסור להוציא׳ מבעלה ואף אם קינא לה בערים משמע בגמרא דקידושין פרק האומר (דף ה״כ״ל) דאינו חייב להוציא׳ רק לצארת ידי שמים דלא קאמר אלא זיל אפקה אמימרא דשמואל והוינא מפרש לצארת ידי שמים אבל איסורא ליכא וכן משמע מלשון האשיר״י וז״ל אבל לצארת ידי שמים אי מהימנא ליה כבי תרי מחויב להוציא׳ ויתן לה כתובה: ואף אם מלשון המיימוני (פכ״ד דאישות) (וסמ״ג עשין מ״ח) ומהר״ם משמע בהדיא דאסורה עליו מ״מ מאחר דבנדון דידן לא היתה קינוי אם כן כ״ע מודים דאפילו עליו היא מותרת ואף אם אמר בטענותיו (איך האב מיר איין מוסכם גימאכט איך וויל כיט בייא איר בלייבן ווען זיא איז טמא) מ״מ אין בדבריו כלום דבזה הלשון אינו אוסר עליו וגם אפשר שכל זה עושה מכח שנאה ישינה שהיה ביניהם ובין אביהם לכן אמר כן וזה מוכח בהדיא בתשובות רשב״א (סימן אלף רל״ד) וז״ל ראובן נשא אשה והיתה קטטה ושנאה בינו ובין אביה׳ ועכשיו מצא מקום לנקום ממנו כו׳ ושם עליה עלילות דברים הרבה עד שפעם א׳ אמר שהיא מדבר׳ עם הפריץ כו׳ ופעם אמר איך שאמ׳ לו אותו פריץ שהשחית את דרכו עמה ופעם אמר שהוא עצמו ראה שזינתה: תשובה ראיתי אני מה שכתבת ואמרת שאין לבית דין לאוסרה עליו בטענותיו כו׳׳ והאריך ע״ש וסוף כתב ותחילה לכל דבר אומר מה שיראה בעיני שהוא יסוד כל הענין והוא מה שראיתם אותו מרגיל קטטה עם האשה והוא מחזיר לגרשה׳ ומוציא עליה ש״ר ברוב ענין ונמצא במקצתן שקרן ולפיכך שוב אינו נאמן בכל מה שטוען עליה שכך ענשו של בדאי שמחזיקין טענותיו בשקר וכמו ששנינו בפרק האשה שלום (דף קי״ד) קטטה בינו ובינה ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת ואמרינן עלה בגמרא ה״ד כו׳ עד אחזוקי מחזקינן בשקרנת בכל מה שתאמר כו׳ והכא דכוותה משום דאינה ראויה לגרש כי אם מדעת ב״ד שקורי משקר בכל מה שיאמר ואפילו טען מה שהיינו מקבלין ממנו ומאמינים אותו מעיקרא ועוד דאפילו איניש דעלמא איני רואה כאן דבר שתיאס׳ לבעלה דמה שטען תחילה שראה אותה מדברת עם אותו האיש׳ אע״פי שהוא חשוד בכל העבירות אין זה אוסר׳ לבעל חדא שלא דברה עמו בסתר׳ ואפילו גירשה הבעל וכנסה זה אין מוציאין אותה ממנו דאין כאן דבר מכוער ולא עוד אלא אפילו דבר עמה במקום סתירה אינה נאסרת עליו וגדולה מזו שנינו בפ״ק דסוטה (דף ב׳ ע״ב) כיצד מקנא לה אמר לה בפני ב׳ אל תדברי עם איש פלו׳ ודברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת לאכול בתרומה נכנס עמה לבית הסתר ושהתה עמו כדי טומאה אסורה לביתה ואמרינן עלה בגמרא (דף ה׳ ע״ב) הא גופא קשיא אמרת א״ל בפני ב׳ אל תדברי עם איש פלוני זה אלמא דבור סתירה היא והדר תני דברה עמו עדיין היא מותרת לביתה ומותרת כו׳ נכנס עמה לבית הסתר ושהתה כדי טומאה אסורה לביתה ואפילו אם ראינו בעינינו דברים מכוערים אינה נאסרת בכך לבעל דכל אותם שאמרו בפ״ב דיבמות (דף כ״ד ע״ב) מכוער הדבר תצא לא מבעל קאמר אלא מבועל כדעת הרב אלפסי ור׳ חננאל ורבינו תם (תו׳ שם) ואף אם אינו כך הלכה אלא כשאלתות וכשאר בתראי כגון הטור (א״ע סי׳ י״א) גם המרדכי הביא כל זה בפ״ב דיבמות ופסק מוהר״ם בשאלתות דאף אסורה לבעל מכל מקום אנו למידין מכאן דדוקא אם כבר קינא לה אז היא אסור׳ בעד א׳ או בראיית עצמו אבל בלא קינא לה אינה אסורה עליו אפי׳ בדבר מכוער כדמשמע ברשב״א (סי׳ אלף רל״ד) וז״ל באותה שמוע׳ בעצמה שהבאתי לעיל מיניה ואע״פי שהעיד רשע בפניו ואמר שהשחירת דרכו עמה אינו נאמן ואפי׳ היה עד כשר להעיד

להעיד עליה שזינתה עם אחר אין בזה כלום לפי שאין בדבר ערוה פחות משנים כו' וכן הוא בתשובות מוהר"ם סי' כ"ה כמיימוני והרב ר' יעקב ווייל הביא כו' וא"כ בנדון דידן יש ג"כ כל הדרכים ועוד הרבה טעמים יש שאין בעדות' ממש אפי' לא היה חוזר עד א' מהם כמו שכתבו הגאונים בפסק שלהם חדא שלא היה נגב' בב"ד כהוגן ובודאי לא היה דרישה וחקירה בשעת גביית עדות כנ"ל ואנו צריכין דרישה וחקירה כמו שכתב (סמ"ג בסי' מ"ח) בשם ר"ת שאין להוציא אשה מבעלה אלא בדרישה וחקירה לפי שאם היה ממש בעדותן באנו להוציאה מבעלה א"כ צריכין דרישה וחקירה כמו שכתבו הגאונים מזה ואין לי להאריך בזה: ועוד שהעדות נגבה שלא בפניה ואין לי להאריך בראייות שעדות שהוגבה שלא בפניה אין זה עדות שכבר האריכו הגאונים בזה גם נמצא בעדות איך שהבעל ואביו היו מחזירים אחר עדות שקר ומאחר שהוא מוחזק לחזור אחר עדות שקר וגם הם העדים הנ"ל מוחזקים לפוחזים ורקים וחשודים כמו שהעידו עליהם רבים יש לחוש לשקרא · ובהדי סהדי שקרא למה לן · ואין בעדותן עיקר · ובודאי עדותן שקר · כמו שהוכיח מעדות עצמם שהביא אבי מרים אח"כ שהוגבה בב"ד בסיון ש"ח לפ"ק שסותר דברי הבעל ומה שטען שמכח זה לא גבה עדותיו כתקון הקהילה בפני שמשי פראג מטעם שהעדים היו מתיראי' מפני אלמותו של מרדכי כ"ץ זה אין לו טעם וריח שהרי שאר שני עדות הוגבו בב"ד לפני שמשים ובאותו זמן שהטילו החרם בב"ה ואלו השנים יוסף ופוקש לא גבו בב"ד הנ"ל ואף אם היה כבר בידו מ"מ מאחר שהתר' בו ר' מרדכי כנ"ל ולפי משמעות ק"ס הנעשה ביניה' א"כ הדין נותן שגם מהם היה לו לגבות פעם אחרת בב"ד כהוגן כדי להסיר מעליו לזות שפתים אלא שבודאי מאחר שהם היו נגבו בשקר ובשקר בא לידו לכן לא הוגבה בב"ד שנית כהוגן וכמו שהעד דהיינו פוקש העיד בעצמו שהבעל ביקש ממנו להעד ואמר שלא ידע מאשתו מאומ' להעד בב"ד כניכר בעדותו שהביא ר' מרדכי כ"ץ הנ"ל ומתוך שהעד לא היה רוצה להעד בב"ד כרצונו הניח ממנו ולא שלח אחריו לבא לב"ד ולהעיד א"כ סותר כל דבריו מכל צדדין שכל מה שטען הכל שקר וכזב רק בעלילה בא עליו ולומר מפני אלמותו של אביה ואף על בתו אשר היתה כל ימיה בכשרות בא בעלילה ומה לי להאריך בזה כי גם יש עליו עונש וגדול עונו מנשוא למה שהיה מהדר על עדות שקר ואין ספק בדבר אצלי שבודאי גם הגאונים אל יתרשלו לענשו על זה ואל יחוסו עליו כדי שיוסרו כל השומעים ולא יזידו עוד וגם בזה יהיה לה ולקרוביתיה נחת רוח וחזקת כשרות לכן אל תעצלו שאין המצוה נקרא' רק במי שגמרה ומה שהבעל טען שאביה היה אלם לאו כל כמיניה דלא מפיו אנו חיים · ובר מיניה וכי כל בעל דין מהימן לומר על חבריה גברא אלמא הוא אלא דווקא שיש קצת רגלים לדבר כו' כמו שכתבו התו' והרא"ש פ"ב דכתובות (דף כ"ו ע"ב) והכא מה רגלים איכא אדרבה ראיתי עדות שהתרה בו כמה פעמים ע"י שמשי פראג לגבות עדות בפניו קודם שעמדו לדין ולכל זה לא שם לבו ופנה פניו למדב"ר לכן אין להאמין לו בראיות שאין לו דין אלם וגם באותו זמן היה צר שלו מושלים כמו שכתבו הגאונים בפסק ע"ש ואם באת' בטענה להוציא מבעלה בקלא דלא פסיק הוא · זה אינו טענה מאחר דהקול לא היה רק מאלו עדים כמוכח בטענותיה ומאח' דעדות עדים אינה כלום גם הקול אינו כלום על דרך כשל העוזר ונפל העזור ועוד עיין באשיר"י (פ"ב דיבמות) גם בר"ן דקול ודבר כיעור תרי מילי נינהו וא"כ מאחר שאין בעדות כלום גם מחמת קול אפי' דלא פסיק אינו כלום דלא אסרינן אקול כדמשמע באשיר"י באותו פרק עיין שם · ועוד הקול ההוא מחמת אויבים בא שרגלים לדבר גם לפי העדות קצת משמע דקול יצא מאויבים וקול דאויבים אינו כלום כדמוכח פ"ב דיבמות (דף כ"ה ע"א) ואין לי להאריך בזה לכן מכל אילו הטעמים לית נגר ובר נגר לאסור אשה זו על בעלה ואפילו חתיכה דאסורא אינה כמוכח לעיל ואם באת לומר שמה שהעיד שלמה בר אליעזר הלוי והוא נרשם מן פסק הגאונים עיין בו והם שלשה דברים ומכח זה' יהיה עליו כבי תרי זה בוודאי אינו כמוכח בפסק של הגאונים אבל מזה העדות אין לי להאריך מאחר שלא העיד בפני ב"ד רק בכתב כתוב כל עדותו · וכבר כתבו הגאונים כל דינם רק בעיקר עדותו דהיינו מה שהוא כתוב בעדותו איך שראה אותה מרים עומדת ברחוב העיר בפני הדלת עם הנטען באישון לילה · אף אם היה ח"ו ממשות בעדותו הניתן בכתב מ"מ אין זה נקרא סתירה במקום אופל מאח' שהיה בפרהסיא ברחוב העיר ונקרא ג"כ ר"ה שספיקו טהור בכמה מקומות בחולין (דף ט' ע"ב) ובנדה (דף ג' ע"א) ומסוטה ילפינן כל דבר ספק בר"ה ספיקו טהור ע"ש · וגם בנדון דידן אע"פי שהיה באישון לילה מכל מקום מאחר שהיא עמדה ברחוב ורבים שכיחי לצאת ולבא ברחובות זה אחר עסקיו וזה אחר שתייתו וכמוהו רבים עסקים לכן אינו נקרא מקום אופל אע"פי שכתב הרמב"ם בתשובה וכ"כ בפסקיו (פכ"ד מהלכות אישות) אם שניהם יוצאים ממקום אופל דזה נקרא דבר מכוער והמרדכי (פ"ב דיבמות) הביא כנ"ל מכל מקום המיימונ"י איירי במקום ר"הי דומיא דמעלים זה את זה מן הבור ששניהם הם במקום מיוחד והוא ר"הי כדמשמע הלשון אבל בכאן שהם קרובים ומורגלים ביחד מנעוריהם א"כ אינה כל כך חשש אם לפעמים מדברים יחד מאחר שלא קינא לה כנ"ל ואף אם הוא היה אמת מ"מ מה בכך מאחר שהוא היה עומד על המפתן שהוא ר"הי והיא עמדה בר"ה ואינו מקום מיוחד לכן אין הנדון דומה לראייה ע"ש ועל שאר העדות איני יוכל לדבר בו כי נדמתי · גם דקדקו הגאונים בכל דבר היטב רק מה שהורוני מן השמים כתבתי ואין לי לחם ושמלה להוציא כל דבר לאורה · ועל הגאונים סמכתי שהם היו שוקלים וטרים בדבר כמה ימים ובודאי הוציאו כל דבר ברור כשמלה ומזוקק שבעתיים ואף לא הניחו מקום להתגדר בו מה שהם כבר הסכימו עליו הם המוסכמים מן בריכה העליונה ואין לשום אדם למעול בהסכמתם בבחינה · רק בלא דעת ובלא בינה · לכן איזה מן הצדדין שיפיל דבר א' מכל מה שפסקו ג' הגאונים המבוררים ארצה הן דבר גדול או דבר קטן אזי יהיה אותו העובר בעונש חרם בב"ד של מעלה ובעונש חרם ב"ד של מטה ולהפריש אותו מכל קדושות ישראל שלא לקרות אותו ש"ץ לס"ת ולא יהא נמנה לשום קדושה אף למנין עשרה לא יהא נמנה ופתו יהא פת כותי ויינו יין נסך וקבורתו קבורת חמור עד שישוב לכשרותו הראשון ובזה יוסרו אחרים ולא יוסיפו לעשות עוד נבלה בישראל לעשות את אחותינו ח"ו כזונה · והם השלשה עמודי עולם גאונים מבוררים נודע (להם) העונש מה לעשות ואף המקל והרצועה נתונים בידם ובעשו' משפט וצדקה · יצילמו הש"י מכל מרעין ועקא · ומחזיקים יהיו נקי · מדין עלוקה · ונפדה מעצה עמוקה · וציון תפדה (במשפט ושביה) בצדקה · במהרה בימינו א"ס, ע"כ דברי ולעשות סניף לרבותיי כדי להגדיל תורה ויאדיר · נאם הטרוד בטרדות הזמנים

אליעזר בר מנוח ז"ל:

יז מה זאת עולה מן המדב"ר כתמרות עשן מקוטר"ת מ"ר ולבונ"ה מקו"ל אבק"ת רוכ"ל שו"ר ושבר · עבירה גוררת עבירה הוה על הוה מתחבר · קול ברמה נשמע על דברי ריבות אשר במדינות אשכנז מתגבר · נחלקו לשני כתות אלו מטהרין ואלו מטמאין אלו קושרין ואלו מתירין באו בנים עד משבר · יתלקטו אנשים רקים אל יפתחו שקו לסוחר עובר · נשתרבב הלשון עד כי אויבינו פלילים טוב להם הקבר · כי ע"י זה נתחלל ע"י ש"ש כי לא כצורם צורינו יתעלה זכרו לנצח עלמין ידבר · והנה בעו' זה מדבר · זה בא מהר"ר מנחם בטלטול קשה טלטול גבר · ובידו מגלה עפה ארוכה מארץ מדה מחוברי חבר · המה למלחמה ואני לשלום אדבר · שעל זאת ידוו כל הדווים ולבם בקרבם ישתבר · כי זה הוא שהחריב ביתינו והגלנו מארצינו מאין יושב נעשה מדבר · וכמו שנא' ועשקו גבר וגו' · חדשים מקרוב באו מק"ק פראג במעשה שהיה בין איש לאשתו בין אב לבתו אשר עשו בזדון · לא פטרו מים ראשית מדון · לא ראו פני הארון · וע"י זה ל"ע הלך לאבדון · ואף כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי לדון · בגדולים חקרי לב בפלגו"ת ראוי בי"ן שמעו"ן וא"שר בעלי הצדו"ן · אוי לי אם אומרו מצד האוסר ואוי לי אם לא אמרו מצד העון · ברו לכם איש שידון · בתורת חסד ואמת ביניכם · והסירו אלהי הנכר מעיניכם · ולמה אשכל ביום א' את שניכם · צדקתכם וממונכם הורישו לבניכם אחריכם · וניהרו נהורכם · דלא יאתיו חמורים ויבטשו שרגיכם · כי הידים ידי עשו נותנים עיניהם בכיסיכם · (וראיתם וזכרת' מעשה שאירע בק"ק פראג אחיכם) · חזו וראו מפעלות אלהים בארץ · הוא שארי הגאון הגדול מוהר"ר מאיר מפדווא גודר גדר ועומד בפרץ · צדק צדק תרדפו לבית דינו יפה כאשר נודע בארץ · יודע ק"ל וחומ"ר לטהר השרץ · ולדעתי הש"י זכרו לנצח שלח מלאכו שהתנדב רוחו לדון ולהורות לכם גושנה בארץ · כדאמרינן פרק הנזיקין (דף כ"ב ע"א) הנהו בי תרי דאיגרי בהו שטן כל בי שמשי הוו מנצי בהדי הדדי איקלע רבי מאיר להתם עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבדו שלמא שמעיה דקאמר ווי דאפקיה ר' מאיר להאי גברא מביתיה עכ"ל הגמרא · ומכל מקום אומר שהוא מלתא דתליא בסברא · כי אין כוונת הרב לכוף אותם לדון לפניו ושלא תהא בידם הברירה · על פי שלשה עדים יקום דבר זאת אברירה · בזמן הזה שאין ב"ד הגדול סדורה · האחד כי זה לא נמצא בתלמוד ולא במשנה ולא במקרא · ולהוציא האדם מבירת דינו והוא נמנע ואזהרה · ואף כי מהרי"ק (כתב בתשובה שורש י"א) במקום שאב"ד מסולק הדין הוא הפקירה · כמו שבנדון זה שמהרר"א אב"ד שלכם הוא עד ואין עד נעשה דיין במקום הקל כ"ש באיסורא · מ"מ ב"ד הקרוב קרוב קודם אשר ממנו יצא אורה · ואף אם נאמר דב"ד של מהר"ם הוא ב"ד הגדול שבדור וא"כ אפשר להשיב אלי מדברי עמוד התורה · הוא הרמב"ם ז"ל שכתב פ"ו מהל' סנהדרין בזמן שאין ב"ד הגדול

אבל יש מקומות שיש בהם תלמידים שאינן כמותן אם אמר נלך למקום פלוני לפני פלוני הגדול ונדון לפניו כופין הנתבע להלוך עמו וכן מעשה בספרד בכל יום עכ"ל · מכל מקום שיעלה על הדעת שב"ד הגדול יכול לכוף ב' הצדדים לדון לפניו לא נהירא·ותו דהרמב"ם דקדק בלשונו שיש במקומות תלמידים כו' משמע הא במקומות שיש ג"כ מומחים אע"פי שאינן גדולים כגדול שברור אין ראוי לכוף בזמן הזה וכ"ש במקום שאין ג' בתי דינים בשוה שהקרוב קודם וכ"כ נ"י בהדיא לענין ב"ד הגדול נ"ל הירושלמי (פ' זה בורר) זה אומר לטבריא וזה אומר לציפורי יאינן הויין יתבן בחד' מתא אם העיירות שוים להם הולכים אחר ב"ד הגדול ואם אינן שוין הולכים אחר ב"ד הקרוב הואיל ושניהם מומחין לרבים וכל שכן בנדון זה שכל חכמי אשכנז סביב למשכן העדו"ת יחנו והם גדולי ארץ מומחי' לרבים · עומדים לנס עמים אליהם גוים ידרושו איים מאפסי ארץ·ותו דהרי פשוט הוא דבימים האחרונים אין דנין דין ב"ד הגדול כמו שכתב הרי"ף בתשובה (סורס כ"א) ומהר"אי בתשובותיו (סי' ס"ה) ומהרר"יו (סי' ק"ו בפסקיו) ואף כי מהר"ם בעצמו ראה בעיניו שעתיד תלמיד ותיק לחדש וכתב בכתבו פתוחי חותם קודש שיש לחלק בין ממון לאיסורא נ"ל שר"ל שיכול חכם לכתוב דעתו כפי אשר לו נראה בדרך הודעה ודרך מוסר· למחות ביד עושי אסור·אבל לכוף לומר קבלו דעתי אינו מן הדין שהן רשאין והרוצה לסמוך עליו ימלא דבריו · ואם הוא גדול בחכמה ובמנין חייבים לילך אחריו· אבל באולי יהיה בדבר מחלוקת · ואז יהיה הדבר למכשל' ולפוקות· שכל א' יתלה עצמו באילן גדול שירצה·והטוב בעיניו יעשה · ואף כי גדול המעשה מן העושה·ויאמר מי בא לרדותינו בבתינו· כל זמן שלא בירנו דיין בינותינו·ויאמר מה חזית דסמכת אצד שכנגדי· סמוך אדידי·ולעולם לא יבא זה לתכלית טוב·עד שיכנסו באח"י טוב·לברור להם דיין א' שעליו יסמוכו·ואחר דבריו ילכו·ולכן ברור לי כשמש שלא כיון הרב הנ"ל לדבר שאינו מתוקן· אך כאשר אבאר דבריו באחרונה ולא יראו פני ריקן·הטענה השנייה · שאין כוונת הרב בדרך כפייה· כי הוא מצד ממנו מניע'· ואף כי היה לו לדון ע"פ הראייה· כי בקי אני במדות תרומיות של הישיש שאינו תוקע עצמו לומר קבלו דעתי ואת אשר אביע· וענוותו תרבינו יום ליום יביע· ואף אם ישאל השואל לומר כי אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' יתעלה ובדבר אסור אם אינו מוחה יתפס על עון הדור · הנה המקשה הזה בפני עצמו יגדור · צנוף ככדור·דא"כ יקשה לנפשיה דהרב הנ"ל על שני הצדדים הדבר תולה·אם יוכלו להשוות עצמם על מורה שוה בגולה· ואיך ידחה הרב דבר שעליו עלה· אלא על כרחינו אנו צריכים להודות מאחר שהרב לא חקר עדיין הדבר עוטה· בחקירה ודרישה כאשר ראוי לזה ואינו יודע עדיין להיכן הדין נוטה· יכול להסתלק עצמו מזה ודוגמא שאמרו (פ"ק דסנהדרין דף ו' ע"ב) לענין שני בעלי דינים אחד רך ואחר קשה· והיה אם בין הכות הרשע· וכן כתב הרב בכתבו אם אעמי' העדיות וארום כו' הרי שהרגיש בדבר ולא נשה · ועוד טענה פשה אפשה·כי אם היתה דעתו של הרב לכוף לדון לפניו מי מוחה בידו עד הנה· הלא הוא הראש לעדת מי מנה · וכבר עברו זמן ועתים שקבעו· ותשובתו ודבריו עדיין לא באו· מצורף לזה שעיני ראו כתיבתו דמר ז"ל אל הב"ד מקבלי הטענות אך את אלה תזהרו בעלי הריב כו' אף כי בידי לפסוק על מה שבידי כו' עד ואדע את אשר אעשה כו' הרי לך שכתב אף כי בידי כו' ומכל מקום לא כתב שידון על זה לבד אלא באם ישלחו לו עוד טענותיהם · כי בזה יבחנו דבריהם · אם חושקים לדון לפניו· ובזה גילה רעיוניו · ולכן נראה כוונת הרב משני פנים· האחד שגזים ולא עביד ולא כיון בזו רק להסתיר עצה ולבהל הצדדים כדי שישוו עצמן על מורה שוה · ולא יספורת הצמאה עם הרוה · גבר יהיר ולא ינוה · ואני הולך רכיל מגלה הסוד · ליסוד מוסד· שאני עתיד לבאר בעזר' שדי יתעלה · וע"י זה דעתי הקלושה מתגלה· והשנייה כיון בה הרב אל מה שאמרו פרק האשה רבה (דף צ' ע"ב) ובסנהדרין פרק נגמר הדין (דף מ"ו ע"א) ב"ד מכין ועונשין לצורך שעה משום מגדר מלתא· ואין בדבר זילותא· אדרבא מצוה גדולה כמצווה ועושה· וכן יעשה בכל בתי דיני' שבישראל · ואין כא"ל צורך שעה שמחמת ריב זה אפשר ח"ו שיהרס המצב· זרע ברך זרע צו"ר המחצ"ב· וזו היתה כוונת הגאון הגדול· תל של תלפיות עוז המגדול·ואח' שפירשתי כונותיו ודבריו · אפר' דברי למלאות אחריו · ולגלות כוונתי·ואל איזה דבר היתה מגמתי· ובזה אתחיל ואומר · בעזרת אלהי ישעי אשר עלי גומר · בזה הסירותי מסב"ל שכמם של הגאונים · בזמן עם האחרונים · ובמעלה עם הראשונים · הא' הרב המדובר בו עד הנה· והשני הנושא חינא · בעיני כל עלמא · הוא הגאון שאירי מוהר"ר שלמה · אשר נדבה רוחו לכנס בעובי הקורה· לדון בדבר זה להוציא תעלומה לאורה · וזהו מקובל וגאה· ולא לגס לבו בהוראה ·

כאשר ראיתי כתוב עליהם· ומזה הסירותי מסוה הבושת מעל פניהם · גם כי בדרך זה יתגלה לנו תעלומות חכמה · לבא הקדש פנימה · לחוס על כבוד רבני ורנקפורט ואנפיה · חשובים עלי כיבנה וחכמיה · שגזרו לעמוד לדון לפניהם · כי הדבר לדעתי הקלושה מוטל עליהם · באשר הם קרובים אל החלל · והם יכולין לבער את הגל"ל · ולנבע מצפוניו · ולהוכיח כל צד על פניו · ולפניהם הדברים ברורים כשמל"ה · גם דברי המסילות כולן להם נגלה · גם דברי העדיות וזעקתם על דברי העלמה ומה שטען בזה הקצין והתרעם על רבני ורנקבורט כמבואר בתוך כתבו לומר שגם ה' דבר בו · בזה אני רואה את דבריו · ומעולם לא אמרתי דבר וחזרתי לאחוריו · דא"כ יקשה גם לר"מ הנ"ל כדברים האלה · אשר עשה כאלה · ואם ידון כוונת הר"ם הנ"ל לזכורת כמו שכתבתי מעיקרא · אדון מינה ומינה ואוקי באתרא · ואם יש לחלק בין ב"ד לב"ד לדעת המרומם השמעוני · ע"ז לא אוכל לדין כי נפלא ממני · מרוע רוצה להביא ממרחק לחמו · בעוד שדייני בארעא ישכילו גם חכמו · וכבר בארתי בראשונה גם אחזרהו באחרונה · שלדעתי לא יקפיד הר"ם הנ"ל כאשר חכמים אחרים ידינו ביניהם · רק ששלו' במהרה יהא מתווך במחניהם · וישקיטו במהרה כל מריבה · ויעמדו על עיקר התכלית והסבה · אם אמת נכון הדבר או אם בא ממוציאי דבה · והחוט' ענוש יענש · בכל מיני עונש · גם זאת שמתי לנגד עיני · ואמרו לי רעיוני · שגם שום חכם אין דעתו לכוף א' מב' הצדדים · כי אין דינם לפי הנראה להיות מבתי דינים נדודי' · רק לדון בפני דייני ישראל בני ידידים · ולשום קץ לריבם · ואל יתחלל שם שמים בם · לדון לפני ערלי לב· שבים על קיא' ככלב·אבל הרשו' ביד בעלי הריב לברו' להם זה בור' והשליש לשניהם · אבל לא לכוף לדון לפניהם · ואני אומר·לדון בזה קל וחומר·דהרי יפה כח ג' הדיוטות לגבי דין מכח יחיד מומחה כדמשמע באשיר"י פרק זה בורר · וכן משמע בטור ח"ה סימן י"ג והם אינן יכולין לכוף לדון לפניהם במקום שרוצה לירד לדין בז"ב כ"ש יחיד מומחה זהו הנראה על פי הסברא · ומדין הגמרא · כאשר כתבתי מעיקרא · ועוד נוסף בזה · כי כן קבלו עליהם·בקשר אמיץ ב' הצדדים מעיקרא לברור להם מבוררים ולטעון לפניהם·והם ישלחו לאשר יחפוצו · ובודאי דרך זה עוד ירצו·כי הוא טוב לשניהם·והוא דבר נכון לפניהם · וכל שכן שכבר קנו בקנין לדון בדרך זה · וע"כ אין לסור מזה · כי אין לאחר קנין מאומה · ואין יכולין לחזור בהן כמו שכתב הר"יף בתשובה והביאו בנ"י פ"ק דמציעא · וכ"כ הרמב"ם פ"ד מהלכות סנהדרין וכתב בתשובות מיימונית (השייכים לספר שופטים סי' ט') וז"ל על שנים שבאו לדין ונתפשרו במעמד טובי העיר וקנו זה מזה ורצה א' מהן לחזור בהן ולבטל הקנין נראה בעיני דאין לאחר קנין כלום ואין יכול לבטלו עכ"ל·סוף דבר אני רואה בדין הזה· הטוב מזה ומזה·כאשר התחילו יגמרו· ויעמדו לפני הדיינים שבררו · ופיהם לא ימרו · ואשר ישיתו עליהם ישמרו·ואם אחד מן הדיינים ברח לנפשו·שנים הנשארים במעמדו ייסרו ויכופו אותו הצד להחזירו · ומפני איש לא יגורו · או שיברור אחר במקומו·ועל כל פנים שהבצירה לא יהיה ממנו ומעמו · ולולא שאמרו ז"ל (פ"ק דאבו') יש לדון כל אדם לכף זכות · הייתי אומר שאין זה מצד שפלות רוח וזכות·ורע עלי זה המעשה · וכן לא יעשה · שקרוב לגמר הדבר ישמיט הדיין עצמו כאלו היה הדין מרומה · ומעשה מרמה · ואף שהוא הנברר לאחד · מ"מ כבר כתב הרא"ש פ' זה בורר לו אחד שאסור לבורר להטעות חבירו ואם עשה הרי הוא בכלל לא תטה משפט·בעמק יהו"שפ"ט·ומאחר שחסידות הבורר שברח הוא ברור·ורב תבואות בכח שור·אומר נאמן עלי הדיין · שיחזור לגמור הדבר עדיין·ולא יהיה על ידו הדין מעונה · ויירא לנפשו משוכן מעונה · אלהי קדם יתעלה ויתרומם · וע"י זה ידרוש טובותם ויקרב שלומם·והיה אם יהיו ג' המבוררים בכנופי' יחד·יבררו להם מורה אח' · כאשר התנו מתחלה · ובזה כל העם יבא על מקומו בשלום ובגילה · ולפי הראוי והגאורת הנראה · יקרבו אל המראה הגדול מוהר"ם הוא יהיה להם למורה לצדקה · להסיר מכשול מדרך זה המבולקה · כי המתחיל במצוה אומרים לו מרוק · והטוען ראוי לו לפרוק·אבל בזה אין הכרחי רק בדרך נאה ולהסיר המגונה·אבל מ"מ הברירה ביד הבוררים כמו שהיה בראשונה·והיה אם יתן איזה צד לזה כתף סוררת·הן מצד הבעל דין או מצד המחבר'·אז דעתי נוטה לכוף בכל מיני כפייה·נגישה ורדייה·מאח' שעבר על קניינו· בוז יבוזו לו כל הונו· כי לא יועיל הון ביום עברה · כאש"ה עוכר"ה·ומי שיפרע ממנו באחרונה· יכוף אותו עכשיו בראשונה · לקיים אשר קבל על נפשו·ושיעמיד שלישו · ובזה אמרו פרק המדיר (דף ע"ז ע"א) עד שנכוף אותו להוציא כולה·וזה לדעתי הדבר המעולה·ואי איישר חילי אכוף אותו לרב' מצוה · ובזה הדרך יהא לדבר קצבה·ואם על כל פני' השלישי ימאן·לשבת אחים לישב אצלם להיו"ת עמה"ן· אילו השנים ישלחו לו הטענות והתשובו' לפני מורה שוה· והו' ירוה להם כגן רוה · גם כיצד יעשו עם דיין זה השלישי· אם הו' כאו אמר איני יודע·או אם דבריו נחשבי' מכלל מחוסר דעה· ואם יוספו הדייני' ע"פ

הצדדים

הצדדים או על פי הרבנים· כי לא אוכל לדון עליו· באשר נכסה ממני טעם מפעליו· סוף דב׳ אין דעתי לנטות כלל ממה שקיימו וקבלו עליהם· לדון על׳ פי הנבררים מבין שניהם· ואם אחד אחור נזור· ילקה החוטא וכשל עוזר ונפל עזור· וכל זה כתבתי אם כוונתי לדברי הגדולי׳ אשר קטנם עבה ממתני וצפרנם מכרסי מעולי׳· ואם כוונתי במה שכתבתי שאין דעתם לכוף לדון בהכרח· אז מטה שלי בתוכם יפרח· ואם לאו מפניהם אסתר ואברח· ויתבטלו דברי מחומת דבריהם במוכרח· ומה אאריך והלא ת"ל הם וב"ד קיים· ומפיהם אנו חיים· ואם מוהר"ם ורבני ורנקפורט רוצים לכוף ולדון מי ימחה בידם· אף כי תשובתם בצידם· ולדעתי דין זה אמת קרוב לפשרה· ומבורר ע"פ הגמרא והסברא· ועל השאלה השנית אשר העמיקו שחתו לסתור עצה במעמקים· עדות במסתרים להקי׳· ע"פ דיינים רקים· בוקי סריקים· מלאי׳ קיא צואה בלי מקום· בארור בל יקים· את כל דברי התורה· והאחד מן הארורים מכה רעהו בסתרה· נגד נגידים אדבר· ומילין אחבר· כבר נודעו אותן הדברים· אשר עברו בשערים· בפראג הבירה· שמעשה רע כזה קרה· משנה שעברה· ובא הדין לפני חכמי קראקא· הא׳ הישיש מורה לצדק׳· הגאון מוהר"ר משה לנד"ו· והשני אשר בצדו· הגאון גיסי מוהר"ר יוסף כ"ץ· אשר מתוך הלחץ· שאין בית דין שוה שלא יחץ· נמניתי לשליש עמהם· ואני הקטן שבהם· ונבררנו אנחנו השלשה· להורות להם הדרך המפולש׳ וכן עשנו לפי דעתינו· והבאנו ראיות מופתיו׳ לדברינו· שעדות כזה אינו לא מעלה ולא מוריד· והמגביהו ראוי להוריד· ואין לו עלייה· רק בפיוס וכפייה· תחת יד שגבה עליו ואת רעים להתרועע· בדין מוציא שם רע כזה נפסק על פינו· וכל חכמי הדור ת"ל הסכימו עמנו· ועדיין אותן תשובות מונחות ביד מרדכי גרשון כהן· גם ביד רבים מועתקו׳ מהן· ולכן בזה הוא יתרון· להחזיק דברי׳ שנגלו בישרא׳ וישורון· ועל כן אומר· שמי שנפשו שומר· ירחק מעדיות כאלה· ולא ישכון באהלו עולה· להשמר בנגע צרעת ותקלה· כדין מוציא שם רע שדינו במלקות וצרעת· ממנו לא יהיה נגרעת· ויהא לוקה בקל וחומר· אתא לילה וגם בוקר אמר שומר:

ועל השאלה השלישית· לבי אליה אשית· והנה גנבת׳ רוח קדים חרישי׳· ועליה יסודו השואל השית· אך ממנו תהיה נטשית· וזה כי קבל השוא׳ על אחד שמו יוזל וויל׳ עבר עליו דרך כבושית· ולבש׳ אותו רוח טפשית· עד שמסר ועבר שארו· ודברים רבי׳ כאלה אשר פעל עמו· עמד לו על גופו וממונו· ומ"מ הוצרכתי לשום מחסום לפי· אף כי לפי דברי השואל רשע לנגדי עומד בדופי· ואפשר שהשואל כהוגן שאל· וזה האיש יוזל כאלה פעל· מ"מ מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי· להיות תמים מפעלי· ונאמר שמע שוא לא תשא· ופני עשיר לא ישא· ושמוע בין אחיכם· תשומו לעיניכם· ואף כי אין עדו׳ ברורה הגיע לידי· שעליה אוכל לסמוך לשום תשובתי בצדי· וגם באם כן הוא לא נאה ללכת באלה· כי כבר מבואר ונגלה: תשובת מוהר"ם והביאו הגהות מרדכי בקידושין על׳ ב׳ בעלי דינים שאחד מהן ת"ח ויודע לכתוב ראייותיו ושכנגדו ע"ה אין לת"ח לכתוב בעצמו אלא הדיינים יעתיקו אחר שיכתוב הוא דבריו כדי שלא יהא נחשד המורה ששולחין אליו פן ישא פני ת"ח עכ"ל המרדכי· הרי שהדיין צריך להיות מנוקה מכל מום וחשד· כל שכן לכתוב באם כן שיהא נחשד· ואפשר שמתוך דבריו ילמדו לשקר· למשפחת העקר· וכ"ש במקום שלא הגיע לידו רק דברי האחד· שלנפשו ירא ויפחד· שיהא מתון בדין· ויראה תחילה ויבחין· אך לא אוכל להתאפק· לומר כי בזה אין לפקפק· ומי לא ידע שדינו של מסור אחת דתו להמית· כנחש המימי׳· ברור כשמש· ראה אלקים ויוכח אמש· ואין דברים אלו צריכין התרה· והעושהו מקריב כפרה· וגם מותר להציל עצמו בממונו· ק"ו מרב כהנא דשמטיה לגרונו· בהגוזל בתרא (דף קי"ז ע"א) ואין לומר· דמפרק זה הקל וחומר· דהא כתב הרי"ף (פ׳ הגוזל בתרא) ושאר פוסקים דהממון מסור אסור לאבדו· אע"ג דנדון בכבי"דו· ה"מ לאחר התקלה· אבל לא בשעת הצלה· דאז קנסינן ליה בגופו לא בממונו· כדי שהצדיק היוצא ממנו יירש הונו· ודבר זה מבואר במשל הקדמוני בתשובת מוהר"ם אשר כתבה המרדכי פרק הגוזל בתרא ובסוף סדר נזיקין (סי׳ ט"ו) בספר המיימוני באודות הריב שבין ר׳ אפרים ור׳ יואל· אשר נודע בישרא׳· ובודאי לא גרע מההוא חמרא· שרצה להטביע למברא· דאמרינן פ׳ הגוזל בתרא דהוה ליה אותו הממון רודף· והוא הדין לכל מי שמפני הממון נרדף· וגם שהוא לא גרע ממה שמוזכר בגמר׳ פרק הגוזל ומאכיל (דף קי"ז ע"ב) ופ׳ בן סורר (דף ע"ד ע"א) שהנרדף שכליו של רודף משבר שהוא פטור שלא יהא ממונו חמור מגופו· ושלא יהא לנרדף לאבן נגפו· וידוע שכל הפוסקים דין מסור המשילו· לדין רודף בכללו· ובכל דיני רודף יהיה נדון· ובלבד שיעשה בזדון· והוא עדיין בשעת מעשה· או במוחזק לכך שיש לחוש שלא יכשיל לעתיד

לבא אחרים ׳אילו דברים הנאמרי׳· אך אחת אצטרך עליו להעיר· מוזכר בדברי המרדכי ב"ק יא"ר· פרק הגוזל בתרא שכתב שם בדין כל דאלים גבר· דלא מתקרי מסור אלא במתכוין להזיק אבל לא בכוונתו להוציא את שלו מתחת יד חבירו· אבל׳ בתשוב׳ מוהר"ם שם מחשבו כאלו מסרו· וכן הוא בתשובת הרא"ש (כלל י"ז סי׳ ד׳) סוף דבר כל׳ דיני מסור הנמצאים בכלל כללתי· אבל לעת עתה לשום אדם בפרט לא פרטתי· מאחר ששום עדות עדיין בזה לא ראיתי· מ"מ מכסה פשעיו לא יצליח· כי מתנגדו לסוף עליו יצריח· והמחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי· לא יתכפר בכל אילי נביות לחטאת ולאשם תלוי· ועל כן מסור יחוש לראשו בראשונה· כי הלכה כרשב"ג מלבד בראייה אחרונה· ובאמרת שלא אוכל להבין· דעת המבין· שם משמעון כי אבחין מה לו לצרה· לדרוש לכפרה· להציל נפשו בדמו של׳ מסור· שמותר פשוט ולא אסור· אך אם דבריו הם אמיתים· שמתנגדיו הם אסורים ברהטי׳· אך מי יוכל לדון בזה· בלא עדות ובלא ראייה אשר יאמר כי הוא זה· והשאלה מצד אחד מגולה· ומצד השני מכוסה· וללכת באלה איני מנוסה· ולדיין הקרוב ראוי לקרבו· בעו׳ שהמלך במסבו· רק לב יודע מרת נפשו· והוא גואל הדם בו בפגשו· ודבר המסו"ר ללב נאמר ויראת מאלהיך· והו"א יודע כל תעלומות יהידה נגד עיניך· ושלא יהא כל אחד בונה לעצמו במה· ישמר עצמו מן הכלימה· להיות נקי מה׳ ומישראל· את הרב החסיד מהר"א סג"ל אב"ד שלו יהא שוא׳· ועל פיו יצא ויבא לעשות לו בעצמו דין· והמשכיל יבין· ואחזיר להלכ׳ פני· לדון על דברי פי חכם חן בא לפני· בדברי הגאון מהר"ר שלמה הנעימים· אשר ממני הם נעלמים· שכתב וז"ל דנהי דשרינן לאבוד ממוניה ע"י גרמי· כגון שורף שטרותיו והדומה לו בדיני גרמי· אין למסור ממונו ביד כותי דקלי׳ בדיבורי׳ הוה מפסיד ממון ממש עכ"ל· והדבר עלי׳ קשה· כגיד הנשה· שאין בו טעם· ואדב׳ אך הפע׳· שהרי כתבו התו׳ בהדי׳ פ׳ לא יחפור (דף כ"ב ע"ב) דמסור אינו אלא דינא דגרמי כמו השורף שטרותיו של׳ חבירו· וכמו המשסה כלב בחבירו· וכן הוא מבואר בתשובת מיימוני סוף סדר נזיקין· (סי׳ ט"ו) והלכ׳ כא"ב ג"ר באכ"ין ורק"ין· גם הרא"ש בתשובתו כלל י"ד (סי׳ ח׳) כתב דלא הוי מעשה אלא כמו הורדה לבור וככבר הוא ברו׳ שכל זה אינו לא דיני דגרמי דהא כתבו התו׳ סוף פרק כיצד הרגל (דף כ"ו ע"ב) גבי ההוא מעשה דזרק כלים מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות ובא אחר וסילקן פטור וכתב ר"י דסלוק הכרים לא הוה אלא גרמא בנזקין דפטור לכ"ע והרי"ף שם והרמב"ם פ"ו מהל׳ חובל כתב דהוה דיני דגרמי ולא קיימ׳ לן כרבה ולכ"ע לא מיקרי מעשה ממש· זה ברור כשמש· והוא הדין הורד׳ לבור דהוי כסילוק כרים דגורם להם המית׳ לבסוף ודמי למה שאמרו בסנהדרי׳ פ׳ הנשרפין (דף ע"ז ע"א) סוף חמה לבא לכאן לבא סוף צינה לכאן לבא שפטור בעולם הזה ונענש לעולם הבא ומאחר שכתב הרא"ש דמסירתו לגוים הוי דומיא דהכי זכינו בדינינו· והוצאנו לאור משפטינו· כלל העולה לדעתי בדין מסור· שכל הצלה שריא ולו אסור· ואין חילוק בזה בין גוף לממון· ובלבד שעושה מיראת שממון· וא"כ להציל עצמו ממסור שריא· ואין להניחם מחמ׳ שום יראה· שכתב הרא"ש דאיכא למיחש שלא ירגי׳ עצמו בכך כמו שהרחיקו חכמי׳ ז"ל פ׳ איזהו נשך (דף ע"א ע"א) הרבי׳ לגוי׳ ולא התירו אלא משום חיי נפש עכ"ל הנכונה אבל ראייתו היא כאוכלא לדנא· דהרי כתבו התו׳פ׳ בכל מערבין דמברכין על כוס של׳ ברכת מילה בתענית דל"א חיישי׳ דלמ׳ אתי למסרך מאחר שאינו דבר הרגיל וכ"כ שם המרדכי וביומא ובפ׳ ערבי פסחי׳· ואף כי אליבא דהלכתא דברים אלו זנוחים· כי רבו החולקים כמ"ש בעל׳ העטור (הובא בכל בו) בשם הגאונים והביאו הטור בסי׳ רס"ה בי"ד· ודעת הרי"ף והרמב"ם (בתשובותיה׳ עיין ב"י סי׳ הנ"ל) כבעלי זו הדעה· וכ"כ הר"ן פרק תולין· מ"מ בדבר זה אין הדברים מועילין· דא"כ אימת אמרו המוסרין מורידין ולא מעלין· ואיך מותר להרגו ולספדו בחלילין· באבוד רשעים רנה· אם היה לחוש לזה משום הבא באחרונה· כי יש כמדקרות חרב בוטה וכל המרחיק עצמו מחמת זה הוא חסיד שוטה· ועל דרך המליצ׳ או׳ בכה"ג שטיא בחד מלתא לא סריך· אף לפי החולקי׳ וסוברי׳ דמילה בתעני׳ לא בריך· וטעמא שם דברכה אין בה עכבה· אחד הממעיט ואחד המרבה· אבל בנדון כזה שיש לחוש לתקלה· חומרא הוא דאתא לידי קולא· ואם יבא מסור לידי ואיישר חילי אחנקנו· מצוה בא לידי אקיימנו· ולא אחוש שמא ארגיל בה אם היה בזה צורך שעה· זאת חקרנוה· ועתה די לך· עוד אחת אזכיר ולא אכחידהו תחת לשוני· אף כי עיקר הדב׳ נעלם ממני· מ"מ אחלה במורא· ואחוס על כבוד התורה· במה שעבר רוח קנאה· רוח שטות ורוח שנאה· אשר לא טוב עשה בעמיו· שהיה נגד אב"ד שלו ומן קמיו· חסמו בקול קול יעקב וידים ידי עשו· חטאתו בזה לא יאסף ועל עצמותיו עונותיו· עד ישוב וניחם על הרעה· ואל מנחתו לא ישעה· רק בפיוסים ובבקשת מחיל׳ ובכן אבא בחיל׳ שיסיר (השם) כל מחל׳ מיעק׳ חבל הנחל׳ ויסיר לב

האבן מקרבם וישים שלום בגבולם מעתה ועד עולם · ואל יאשימני המעיין כי באתי הלום לדבר נגד מלכי׳ מלכי רבנן נעימים מספיר ויהלום · אף כי אנכי בתחתית מדרגת הסולם · ואין מדרגתי לשום דמ״י מלחמה בשלום וכ״ש שלעת עתה ספרי אינן בידי כולם נשארו בק״ק קראקא ואנכי יושב ממולם מעט חכמתי וידיעתי מהוץ תרונה כחולם חלום ואיך אכתוב ואדון לפני רבותי אשר לבם בריא כאולם מ״מ לא יכולתי להתאפק להודיע לרמאים דידעי ופקיעי רבנן ברוע מפעלם ועד כאן דברתי דרך משא ומתן כתלמיד היושב על קרקע ודן לפני רבותיו לקבלם ובידם לבטל דברי כאין נגדם · והידין אותי לכף זכות ידינוהו לזכות וימחלו עונותיו כלם :

שאלה יח

כבר נדפסה בתשובת מהרש״ל סימן ו׳ :

יט

עזרי מעם ה׳ ית׳ עושה שמים וארץ והוא יעזרני לעשורת חיל ויצילני משגיאה :

שאלה ראובן

שהשכיר ביתו לשמעון לזמן אחד · שידור אצלו בביתו ונגמר קנין השכירות כמנהג העיר שלא היה אחד מהן יכול לחזור וקודם כניסת שמעון לבית חלתה אשת שמעון חולי הקדחת שקורין גע״ל זוכ״ט בל״א ל״ע ובהגיע זמן כניסת שמעון לחדרו ראובן מעכב עליו באמרו שאדעתא דהכי לא השכיר לו ביתו שיקבל אצלו אשתו החולנית חולי כזה שהוא חולי מתדבק · וע״י אונס זה רוצה ראובן לחזור משכירתו ולא רצה לקבל שמעון בביתו :

תשובה

תחלה אומר שזה פשוט שמאחר שנגמר השכירו׳ כמנהג העיר מקרי קנין גמור כאלו שכרו וקנאו בכסף ובשטר ובחזקה · כי כמו שלענין מקח וממכר אמרו פ׳ איזהו נשך (דף ע״ב ע״א) אמר רב פפא סיטומתא קניא · וכתב שם הרא״ש ז״ל וכיוצא בדבר זה באיזו דבר שנהגו לגמור המקח כגון במקום שנותן הלוקח פשוט א׳ למוכר ובזה נגמר המקח וכ״כ נ״י (שם) בשם הרשב״א וז״ל שמעינן מהכא דהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה שכל דבר שבממון על פי המנהג קונים ומקנים · הלכך בכל דבר שנהגו התגרים לקנות קונים עכ״ל א״כ ש״מ שלענין מקח וממכר נגמר המקח בדבר שנהגו דשכירות ממכר ליומיה הוא כדאיתא פ׳ הזהב (דף כ״ו ע״ב) ובהדיא אמרו פ׳ מרובה (דף ע״ט ע״א) תניא כשם שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים וכשם שקרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה כך שכירות ניקנית בכסף ובשטר ובחזקה ולאו דוקא אילו אלא ה״ה לכל דיני גמר קניית מקח וממכר כמו שמשמע ממרדכי פ׳ שור שנגח את הפרה (דף כ״ב ע״א) דכתב אהא דאמר שם ר׳ יהושע בן לוי המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו המפתח קנה וכתב שם המרדכי וכן הוא בהגה׳ מיימו׳ פ״א דהלכות מכירה וז״ל כתב ר׳ אבי העזרי וה״ה במכר סחורה המונחת בבית או בשוכר ומסר לו שמירת המפתח נקנית הסחורה או הבית כאלו שכר את מקומו עכ״ל הרי שמעינן מדברים אלו שאף לשאר קניות שהקרקע נקנית בהן שוה דיני שכירות לדיני בתים · ואע״ג דלא קיימא לן כדברי המרדכי זה דהא משמע דס״ל דשמירת המפתח קונה והם דברי רשב״ם סוף חזקת הבתים (דף כ״ג ע״א) ולא קיימא לן הכי כמו שכתבו בתו׳ פ׳ שור שנגח (דף כ״ב) וכן כתב הטור סי׳ קצ״ב בחושן המשפט מ״מ למידין מכאן אילו היה קונה במקח וממכר מסירת המפתח היה קונה ה״ה לשכירות וה״ה לשאר קנינים ועוד נראה דיותר נקנים קניני שכירות ע״כ דברים שנהגו בשאר קניות שהרי כל דיני שכירות תלויי׳ במנהג כדאמרינן ריש פ׳ השוכר את הפועלים (דף פ״ג ע״א) אמר רשב״ג הכל כמנהג המדינה ואמרו שם בירושלמי והביאו הרי״ף בהלכותיו שם ומכאן שמנהג מבטל הלכה · וכן אמרו ריש המקבל (דף ק״ג ע״א) לענין שכירות שדה הכל כמנהג המדינה ומעתה אומר מאחר שנגמר ביניהם קנין השכירות ואין א׳ מהם יכול לחזור גם טענת אונס לא מהני כלל וראייה מהא דכתב הטור ריש סי׳ שי״ב וז״ל המשכיר לחבירו בית או חצר או מרחץ לזמן קצוב אינו יכול לחזור בו ולהוציאו תוך זמנו אפילו נפל ביתו של משכיר שאין לו מקום לדור בו ואפילו העני וצריך למכרו אינו יכול להוציאו כו׳ וכ״כ הרמב״ם ז״ל (פ״ה מהל׳ שכירות) כו׳ ודברים אלו הם דברי הירושלמי והסכימו כן כל הפוסקים כמ״ש נ״י פ׳ השואל (והא דאמרינן שם פ׳ השואל נפל בית א״ל לא עדיפת מנאי מיירי שכלה זמן השכירות והשוכר רוצה לעכב שם מחמת שלא הודיעו כמו שאכתוב לקמה סי׳ ה׳) ואע״ג דבמרדכי פ׳ השואל מוקי בשם מוהר״ם דברי הירושלמי בדבר אחר ומחלק בחלוק אחר כדי שלא יחלוק על תלמוד דידן דס״ל דבנפל הבית יכול להוציאו י״ל היינו דוקא שכבר כלה זמן שכירתו אלא שרצה לעמוד שם מטעם שלא הודיעו על זה קאי שם בגמ׳ מה שאמרו לא עדיפ׳ מינאי כמו שפירש שם רש״י והרא״ש בתשובה (כלל ח׳ סי׳ ה׳) אבל תוך זמנו לא יחלוק מוהר״ם על כל הפוסקים וזה פשוט : א״כ שמעינן דלא אזלינן בתר אומד דעתם להוציא השוכר מביתו תוך זמנו דהא כשנפל ביתו יש אומדנא גדולה כמו שאמרו בהדיא שם פרק השואל פשיטא נפל ליה ביתא אמר ליה לא עדיפ׳ מינאי ומעתה הואיל ולא אזלינן בתר אומדנ׳ דדעתא לענין נפל׳ הבירת דהרי המשכיר אין לו לדור וצריך לדור מבחוץ כמו שפי׳ רש״י שם על הא דאמרי׳ לא עדיפ׳ מנאי וכתב שם הואיל והגיע זמנו יכול להוציאו · וא״ל הרי לא באת עלי אלא מחמת שלא הודעתיך שאין חפצי בך עו׳ · וא״ת אינך מוצא בית לשכו׳ גם אני לא היה לי להודיעך שלא ידעתי שיפול ביתי וגם אני איני מוצא בירת לשכור ולא טוב שתדור אתי מבפנים ואני מבחוץ · הרי משמע אלו היה תוך זמנו של שוכר לא היה יכול להוציאו אף שמשכיר היה צריך לדור מבחוץ וא״כ כ״ש בנדון דידן אין האונס אלא שאין המשכיר רוצה לדור אצל החולה · ואם ירצה יכול לדור בחוץ שאין יכול להוציא השוכר מביתו ולחזור בשכירתו מטעם זה · ועוד האי׳ מהא דאמרו שם פ׳ השואל (דף ק״ח ע״ב) ההוא גברא דזבן ארבא דחמרא לא אשכח דוכתא לאותובי א״ל לההיא אתתא איכא לך דוכת׳ לאגורי א״ל לא אזל׳ קדשה יהבא ליה דוכתא לעיולי׳ אזל לביתי׳ כתב לה גיטא שדר לה אזלא איהי אגרא שקולאי מיניה ופיה אפיקתי׳ ואותביה בשבילא אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו גמולו ישיב בראשו לא מבעיא חצר דלא קיימא לאגרא אלא אפי׳ חצר דקיימא לאגרא א״ל לכ״ע ניחא לי לאגורי ולך לא ניחא לי׳ דדמי׳ עליכ׳ אריה ארבא וכתב שם נ״י והא דמצי אמרה כן היינו דוקא כיהאי גונא שלא היה דעתה לאגורי להאי אלא מפני שקדשה הא אוגרה ליה סתם קודם קידושין ואח״כ קדשה לאו כל כמינה למיעבד הכי כו׳ הרי קמן אע״ג דדמיא עליו כאריא ארבא לא אמדינן אומדן דעתא דאדעתא דהכי לא השכירה לו ואע״ג דהוא עשה לה שלא כהוגן כמו שאמרו כאשר עשה כו׳ כ״ש בנדון דידן אף על גב דלא ניחא ליה להשכיר באשתו חולנית ודמיא עליו גם כן כארי׳ ארבא מכל מקום לא יכול להוציאו הואיל והשכיר לו סתם תחילה ותדע דהרי המנהג פשוט שאלו חלה השוכר לאחר שנכנס בבית ראובן שלא היה יכול להוציאו אם כן רואים דטעמא הוא מאחר שהשכיר לו סתם לא יוכל למימר דמית עלי כאריא ארבא ולא שייך כלל נדון דידן להא דאמר רבא פ׳ האומנין (דף ע״ז ע״א) האי מאן דאוגיר אוגרי לדוולא ופסק נהרא כו׳ ופסקו לשם הפוסקים המרדכי והטור והרא״ש דכל מידי דהוה למידע לפועל ולבעל הבית או דלא הוה למידע לשניהם פסידא דפועל ולא הוה פסידא דבעל הבית אלא אם כן ידע בעל הבית ולא פועל ולא אתני דכל זה לא מיירי אלא שאי אפשר לעשות השכירות או הפעולה מחמת אונס אבל במקום דאפשר לגמור השכירות אם יוכל לחזור מטעם דאדעתא דהכי לא השכיר זה אינו תלוי בזה כלל · וזה פשוט דאם היה יכול לחזור מטעם דשוכר הוה ליה לאתנויי · אם כן אחר שנכנס נמי אלא ודאי זה הטעם לא שייך כלל לכאן ואין לבעל דין לחלוק ולומר דכל זה מיירי שכבר נכנס השוכר בבית שכירתו ואז הוא בחזקת שוכר ולכן אין יכול להוציאו בטענת אונס או כה״ג אבל קודם שנכנס בבית שעדיין הבית בחזקת המשכיר יכול לומר איני מקבלך מטעם זה · וכן משמ׳ קצת הלשון שכתבו המפרשים אין יכול לחזור להוציאו תוך זמנו ויש קצת ראייה לחלק כה״ג מהא דאיתא בכתובות פ׳ מי שהיה נשוי (דף צ״ג ע״א) ופ״ק דב״ק (דף ט׳ ע״א) אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון ויצא עליו עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו מאימתי הוי חזקה מכי דייש אמצרי ופי׳ שם התו׳ דמיירי שכבר קנאו בקנין גמור אם יצאו עליו עוררין יכול לחזור בו כל זמן שלא הלך אמצרי השדה · והיינו דדייש אמצרי כו׳ וא״כ נאמר בכה״ג כאן דכל זמן שלא נכנס השוכר לתוך ביתו דאדעתא דמשכיר שלא יקבלנו כו׳ כל זה אינו כלום מכמה ראיות חדא ממקום שבאנו · וזה דאף שם דבעינן דייש אמצרי כו׳ ואמרינן דדעתו של אדם לחזור עד דדייש אמצרי לא יוכל לחזור רק בערעור שהיה בשעת המקח אבל לא באונס שנולד אחר כך מטעם שכתב הטור סי׳ רכ״ו וז״ל ואם לא הלך על מצרי השדה לאחר שיצא הקול יכול לעכב המעות דכיון שיש עליו עוררין הוי כמו מקח טעו׳ והוי כמו שא׳ מומין למהוי מקח טעות כו׳ משמע דלא יוכל לחזור אלא משום דעיקר המקח אינו והוי מקח טעות דבטל מעיקרו הואיל ובשע׳ המקח היה בו מום זה · אבל אינו יכול לחזור מטעמא דנאמר אדעתא דהכי לא קנה אם ערערו עליו אחר כך וכן כתבו שם בהדיא התו׳ והגהו״ת אשיר״י וז״ל דוקא עוררים אבל אונסים אפילו באחריות נמי אין יכול לחזור דמזלו גרם הרי כתב בהדיא דאם ארעו אונס אף קודם דדייש אמצרי אינו יכול לחזור וה״ה כאן דנאמר מזלו גרם · ולא דמיא אלא לאשה שנתארסה ונולדו בה מומין דאמרינן נסתחפה שדהו כדאיתא פרק המדיר (דף ע״ה ע״א) דאע״ג דעדיין היא בבית אביה לא יוכל לומר דאדעת׳ דהכי לא קדשתיך ולא דמיא להא דפס׳ הרא״ש בתשובה (כלל ל״ד דין א׳ והיא בא״ה העזר סי׳ נ׳) באחר ששידך בקנס וקודם

שהגיע

שהגיע החופה יצאה אחות המשודכת מן הכלל כו' ופטרו מטעם דאנן סהדי דאדעתא דאונס גדול כזה לא שידך כו' דמהא לא אריא כלל דשאני התם דעדיין לא נגמר שום דבר דראוי לומר עליו נסתחפה שדהו דעדיין לא בא ברשותו · אבל במקום שנקנה הקנין דומיא דארוסה בודאי דראוי לומר מזל גרם כמ"ש התוספות והג"ה דלעיל עוד יש להביא ראייה דאין לחלק בין נכנס השוכר לביתו ללא נכנס · ז"ל הירושלמי פרק מקום שנהגו ופרק השואל המשכיר בית לחברו ורוצה למכרו · א"ר אמי לא עלה על דעתו שימות זה ברעב ר' זירא ורבי אילא תרווייהו אמרי מכל מקום קנוי הוא לו אלא זה אמר שבקיה רישאי עד דמלי אנקלוס דידיה פי' זמנו · אתא עובדא קמיה דרבי יוסי ולא קבל מה פליג אמרינן ביתא דמשכיר כו' ועיין במרדכי פרק השואל פירוש הירושלמי זה מ"מ יש לדקדק אם רבי יוסי פליג והתרצן השיבו ביתא דמשכיר כו' ולמה לא משני עובדא דרבי יוסי היה דעדיין לא נכנס השוכר בבית · וליכא למימר דידע עובדא היכי הוה דהרי לא ידע שהרי התרצן השיבו שהמעשה היה בענין אחר ממה שהבין המקשן כמו שפי' שם המרדכי וא"כ למה לא משני דמיירי שעדיין לא נכנס השוכר בבית אלא ש"מ דאין לחלק · ועוד ראייה דאין לחלק בין נכנס השוכר ללא נכנס דהרי הקרקע בחזקת המשכיר קיימא אף כשדר בה השוכר כמו שמוכיח למטה א"ה אם כן מאחר שאלו נכנס בה השוכר פשוט המנהג והוא כדין כמו שבררנו לעיל שאין המשכיר יכול להוציאו אף על גב דקרקע בחזקת בעליה קימת הוא הדין קודם שנכנס בה מאחר שכבר נגמר קניין השכירות · וראייה דקרקע בחזקת המשכיר קיימא אף לאחר שנכנס השוכר מהא דאיתא פרק השואל (דף ק"ג ע"ב) השכיר לו לחדשים ונתעברה השנה נתעברה למשכיר כו' ואמרינן בגמרא אמר שמואל ובבא באמצע החדש עסקינן אבל בא בתחלת החדש כולו למשכיר בסו' החד' כולו לשוכר רב נחמן אמר קרקע בחזקת בעליה קיימא ואפי' בא בסוף החדש כולו למשכי' דקרקע בחזקת בעליה ופסק שם הרי"ף וכל הפוסקים כרב נחמן אם כן שמעינן אע"ג דכבר דר בה השוכר חודש העיבור א"ה קרקע בחזקת בעליה וצריך ליתן לו שכר מספק שמעינן דאף בשעה שדר בידה השוכר קרקע קיימא בחזקת המשכיר ואם כן אין לחלק בין נכנס השוכר ללא נכנס ועוד ראייה ברורה דאין לחלק דתניא פרק האומנין השוכר את האומנין והטעו את בעל הבית או בעל הבית הטעה אותן אין להם זה על זה אלא תערומות בד"א שלא הלכו אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה פועלים ומצאו שדה שהיא לחה נותן להם שכרן משלם · וכתב שם הרא"ש דלאו דוקא הלכו ולא הלכו אלא ה"ה אם לא הלכו ועכבם עד שאין משתכר צריך ליתן להם שכרם כפועל בטל כיון שגרם להם הפסד · אלא אורחא דמילתא נקט דמסתמא כשלא הלכו מוצאים להשתכר כו' ואע"ג דהתם לא קנו קניין על השכירות · אבל אם משך כלי אומנתו דנגמר קנין השכירות אינו יכול לחזור בשום עניין כמו שכתב שם ר"ת · וא"כ ה"ה נמי בנדון דידן אין לחלק בין נכנס לבית ללא נכנס מאחר שאין השוכר מוצא לשכור במקום אחר · והא דנקטו הפוסקים בנפל הבית דלא יוכל להוציאו נמי אורחא דמלתא נקטו דכל זמן שלא נכנס מוציאים לשכור ועוד סתמא דמילתא בסתם שכירות שלא נגמר הקניין עד שעה שנכנס בבית ואין קונין בזה ואז יכולין לחזור אף בלא אונס עד שעת הכניסה · אבל במקום נדון דידן דאין מוצאים לשכור אפילו קודם שנכנס ומזה הטעם נהגו שלא יוכל המשכיר לחזור כשמגיע ח' ימים קודם זמן כניסת הבתים וגם קונים על השכירות א"כ לא מהני ליה ג"כ טענת אונס כאלו כבר נכנס דאין לחלק בזה מאחר שכבר נגמר השכירות · סוף דבר איני רואה כלל שיוכל משכיר זה לומר אדעת' דהכי לא השכרתי · אף אם נודה שזה שחלתה אשתו של שוכר מקרי אונס כ"ש שאינו אונס שראוי לחזור בגינו כי מדה שאומ' שהוא חולה מתדבק כלו הבל ומי שלבו נוקפו אומר כן · כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא ואם היה כדברי המשכיר בטל כל דיני בקור חולים כי לא מצינו בשום מקום שחלקו בין חולי מתדבק לשאינו מתדבק חוץ מלענין בעל ראתן דאסרו לישב בצלו · וראייה מפרק המדיר (דף ע"ו) דלא חשבו למום אשה לומר שאדעת' דהכי לא קדש רק בחולי נכפה שהוא מין ראתן אבל בשאר חולי לא אמרינן הכי · וכ"ש בנדון דידן דחולי זה שכיח מחמת עיפוש האויר הנהוג בעיר ההיא הוה מידי דשכיח ואין בית אשר לא היה שם חולי זה דמסיק כל אדם אדעתיה ואיכא למימר סביר וקיבל · ולכן אף בלא גמרו קניין על השכירות רק שהמנהג העיר שמדברים ביחד וכל שהודיעו ח' ימים קודם זמן כניסת הבתים אינם יכולין לחזור מטעם דהודה לידה להודיעו מ"מ באונס כי האי לא יוכל לחזור אע"ג דבנפל יכול לחזור בכה"ג כמו שכתבתי לעיל היינו מטעמא דא"ל לא עדיפת מינאי · אבל בשאר אונסי' כ"ש באונס גרוע כה"ג דעתי שאין יכול לחזור · בה אמינא הצעיר משה איסרלש :

כ שאלה

ראובן מת וחיים לכל ישראל שבק · וצוה בערת שהידה ש"מ הרבה צוואות כדרך ש"מ ובתוכם צוה שאחיו וחתנו ובתו המה מחוייבי' לתקן העניני' ששכח · עוד צוה שיתנו ו' מאות לבתולות ויתומים ולנערים ללמד · עוד צוה שלשה מאות טאלר לבת אחותו לסיוע נשואיה · עוד צוה ד' מאות טאליר לצרכי אחותה ולצרכי בנותיה לנשואיהן · עוד צוה ב' מאות לבנות בן אחותו לצרכי נשואיהם וינתנו ליד אשת בן אחיו · וסוף הצוואה כתב כלל העולה שאחיו ובתו ייטיבו עם קרוביו שהם מצד אביו ויקצו מעותיו לזה וייטיבו עמהם עכ"ל הצוואה · ולא היה לראובן יורש ונוחל כי אם בתו זאת אשר מצדה בעלה יורש את חמיו וכשמוע חתנו את צוואת חמיו בקש להודיעו מה כתב כי הייתה סגורה בתיבה · וכמוסה ביד העדים שהיו אצל הצוואה · וכן צוה חמיו בשעת מותו שלא יודיעו צוואתו עד שיקבל תחילה לקיים כל דברי הש"מ · וכן עשה קיבל קנין לקיים כל הדבר הכתוב בצוואה הנזכרת ועל זה השליש נכסי עזבי ראובן הנ"ל לקיים כל דברי הצוואה וכאשר נגלו לו דברי הצוואה שהיו חתומי' תחילה נפל מחלוקת בין היורש הנ"ל דהיינו חתנו של ראובן · ובין אחי ראובן הנזכר אשר נתמנו אפטרופסים לחלוק נכסי ראובן הנ"ל לעניים כמוזכר בצוואה · כי האחים הנ"ל אומרים שכוונת אחיהם ז"ל היה לחלוק לקרוביו עוד מנכסיו כפי מה שנראה לעיניהם ואומרים על זה אומדנות המוכיחות כדבריהם ואף העדים שהיו אצל הצוואה אומרים שכן היתה דעת המצווה · והחתן אומר שא"כ אין לדבר סוף שהם יחלקו כל אשר לו לעניים ויצא הוא נקי מנכסיו ובוודאי שזה לא עלה על דעת חמיו לא ודאי שרצה לומר שמאלו ו' מאות שצוה לתת לעניים תחילה פירש אח"כ שמהם יתנו לקרוביו : ועוד נפל מחלוקת ביניהם כי האחים אומרים כל מה שצוה לנשואי קרובותיהם הם יעכבו בידם עד בוא זמן נשואיהן כי בידם מעות של אחיהם ז"ל והיורש אומר שהוא יעכבם בידו · גם הו' מאות הם יעכבו בידם עד זמן הראוי לחלק וכל הריוח שירויחו עם זה הוא שלו :

תשובה נ"ל דברי היורש דהיינו חתנו של ראובן הנ"ל אבל לא מטעמיה וזה כי בוודאי משמעות לשון הצוואה היא כדברי אחים הנ"ל כי מאחר שצוה תחילה אם שכח עניים שיתקנו אחיו וחתנו ובתו ש"מ שבא להוסיף לעניים ששכח ולא כיון על המעות הראשונות · וגם ממה שצוה לבסוף שיקצו מעותיו וז"ל יקצו מעורת שלי בוודאי כיון על מעותיו הנותרים דהם שלו · כי מה שנדר תחילה אינו נקרא שלו כי כבר זכו בהן עניים שאמירתו לגבוה כמסירה להדיוט · ואף אם עמד לא היה יכול לחזור כמו שפסק הראש (פרק מי שמת) דמאחר שהוא בעיא דלא אפשיטא אזלינן לחומרא ולא מבטלינן כח דהקדש · ועוד ראיי' מאחר שלבסוף צוה שאחיו ובתו יתקנו קרוביו אשר מצד אביו ולא הזכיר חתנו בוודאי היה יודע שזו הצוואה נגד חתנו שיקצו עוד יותר לקרוביו משלו ולכן לא מינהו אפטרופוס על זה · ומכל הלין נראה שהדין עם האחין · אבל כי דייקינן בה טובא מצינו שאין בצוואה זו ממש כדפסק המרדכי (סוף יש נוחלין בשם ר"ג מ"ה) וז"ל השיב ר"ג על ראובן שצוה לשמעון אפטרופס שלו תן לבני כך וכך ולבנותי כך וכך אז וודאי דברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמו · אבל אם אמר ידך כידי ופיך כפיועשייתך כעשייתי לחלק לבני בין רב בין מעט יש ללמוד שלא נתן מחיים כלום אלא שיסכים לאותו מעשה שיעשה שמעון אחר מיתת ראובן ומשעת יציאת נשמתו נפלו הנכסים לפני הבן ויצאו מרשות ראובן ואין לו לאפטרופס שלו אלא לנהוג בנכסי היורש כשאר אפטרופוס כו' והאריך שם בראיות הרי שמעינן דצוואה זו שצוה שאחיו יחלוקו מעורת לאשר יחפוצו לאו כלום הוא דמיד ביציאת נפשו נפלו הנכסים לפני ברתו ואין לאפטרופסים רשות בהן ואף על גב דכתב שם המרדכי דרשב"ם מפקפק בדברי ר"ג ואמר כיון שמינהו לאפטרופוס מחיים בכל נכסיו מקרקעי ומטלטלי לרבות ולמעט ואמר בעדים ופיו כפי ועשייתו כעשייתי נראה שיכול האפטרופס לרבות ולמעט דמצוה לקיים דברי המת ודברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמו והרי השליטו מחיים בכל אשר לו לטובת היתומים שלא פירש לו ככה יתן לכל אחד ואחד לא אמרינן קפצה נחלת כבר משעת מיתתו ובאה ליד היורש אלא מה שעשה עשוי ויתן לבנות כמו שנראה לו כו' והאריך בראיות ודוחה ראייות ר"ג כמו שהאריך שם המרדכי מ"מ יש לי לדון כדברי ר"ג דהרי הרשב"א כתב בתשובותיו (סי' תשל"ד) כדברי ר"ג (וכתב מהרי"ק בתשובה סי' ל"ד) דמרדכ' המרדכי והרשב"ם מפקפק בה ולא כת' ורשב"ם חולק משמע דדעת המרדכי כדעת ר"ג · ואף אם היה פלוגת' דרבוות' יש להון כדברי הר"ג דהנכסים בחזקת יתמי קיימי והמוציא מחבירו עליו הראייה כמו שהאריך שם מהרי"ק ואין חילוק בזה אם עשה הצוואה לצרכי הקדש או לשאר דברים כמו שהאריך בזה (סר"ד כהן בתשובותיו בית ל') ומעתה אומר מאחר דהצוואה בענין זה אינה כלום אף הקיבל קנין שקיבל החתן

לקיים

לקיים צוואת חמיו אינו כלום בענין זה דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה ואומדנא דעתא הוא דלא קיבל קנין להוסיף על מתנת חמיו במקום דאין צריך לקיימם רק שיקיים מה שצוה חמיו וראוי לקיים וא"ל דא"כ קנין זה למה לי' דהרי בדבר שצריכים לקיים בלאו הכי אין אנו צריכין קנינו דאיכא למימר דקנין זה בא לחזק הענין כמו שכתב מהר"אי בפסקיו (סי' כ"ט) על א' שבקש מיורשיו לעשות כך וכך ופסק דהוי מתנת שכיב מרע ומה שבקש הא' לחזק הענין כן הוא בנדון דידן · ועוד אמר דאף אם נודה שקנין קאי על כל דבר המוזכר בצוואה זו מ"מ אין בקנין זה ממש מחמת ג' טעמים חדא דהרי הנכסים אינן שלו אלא של אשתו והם נכסי מלוג של אשתו · ואף בעל שמכר נכסי מלוג של אשתו שהיא נהנה במעות המכירה לא עשה כלום כדאיתא (פ' הניזקין דף מ"ח ע"ב) (ופרק חזקת הבתים דף נ' ע"א) כ"ש אם נתנן לאחרים במתנה דלא עשה כלום · וא"כ מאחר שבת ראובן לא קבלה קנין לקיים דברי אביה אינה צריכה לקיים אלא מה שהיא חייבת לקיים מחמת מתנת אביה בש"מ ומה שאין במתנת אביה כלום אינה צריכה לקיים כלום : וא"כ אין בצוואה הנ"ל ממשות כלל · ועוד דאף אם היה חתן הנ"ל היורש בעצמו אפשר לומר דאין בקניינו כלום מטעם דכתב ר"ג דנפלו הנכסים לפני יורש ואין נקראים עוד נכסי ראובן לקיים בהן מה שצוה ה"ל ויקצו לזה מעו' שלי דמעכשיו אינן שלו וכן כתב הר"ד כהן בהדיא בתשובה הנז' לעיל · ואף אם נאמר עדיין הן שלו ונאמר דלא באו עדיין לרשות יורש א"כ גם הקנין אינו כלום דמאחר שעדיין לא באו ברשותו א"כ הוי כדבר שלא בא לרשותו דלא מהניא ביה קנין כדאמרינן (פ"ק דב"מ דף י' ע"א) מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי מכור לך לא אמר כלום ועוד אפשר לומר דקנין זה הוה קנין דברים שכתב (הטור סי' ר"ג) וז"ל מטלטלין קונין זו את זו בחליפי' כו' עד חוץ מדב' שאין בו ממש אין קנין מועיל בו כגון שקנו ממנו שילך למקום פלו' או שיחלקו חצר שביניה' עיד כת' (סי' קכ"ז דף י"א) דאף המקבל קנין לתת לפלוני הוה קנין דברים וה"ה בנדון זה נראה דהוה כקנין דברים שהרי לא שעבד נפשיה למאומה אך קיבל קנין שרוצה לקיים והוה כמקבל שרוצה לחלוק בחצר שאין בו דין חלוקה דהוה קנין דברים כדאיתא פ"ק דב"ב וכתב הרשב"א בתשובה (סי' אלף ל"ג) על א' שקיבל קנין שיעשה שטר מחילה לחבירו ופסק דהוה קנין דברים דאינו אלא סלוק שעבוד ואם קנו מידו שיסלק לאחר זמן שעבוד שיש עליו אין זה אלא דברים בעלמא ולא עשה ולא כלום וא"כ בנדון זה נמי שקיבל הקנין לקיים הצוואה הוה כסלוק בעלמא והיה קנין דברים מיהו איכא למימר דבכה"ג לא מקרי קנין דברים כמו שכתב מהר"אי בפסקיו (סי' קע"ג) וז"ל והיכא דמקנה סתמא ולא פירש לאחר זמן נראה דהוה ממילא מעכ... דמסתמ' לא הקנה מילי דכדי הפי משמע כמרומ' (בתוספות ובסיר"י ומרדכי פ' איזהו נשך) וה"ה בנדון דידן איכא למימר הואיל וקנו ודאי דעתיה בענין דמהני הקנייה והיינו דמשעבד נפשיה לעשות הצוואה וזה לא הוה קנין דברים כמו שכתבו (התו' ריש אע"פ) מיהו איכא לדון בכה"ג דין קנין ומחילה בטעות דלא הוה קנין דידוע אלו ידע החתן הנ"ל דברי הצוואה שהיא בכה"ג לא קבל קנין דמה לו לצרה לכנס בקנין לוותר סך מרובה כזה דהיינו שיטיבו האחי' הנ"ל לכל קרוביה' מה שירצו ומחילה שאנן סהדי שנעשה בטעו' לא הוה מחילה אפילו בקנין כמו שהאריך בזו מהרי"ק שורש כ"א · ואף שאפשר לחלק ולומר דבכאן הוצרך לוותר דהרי ראובן ז"ל פסק עליו בקנס ה' אלפים למלכות אם לא ירצה לקיי' הצוואה כמו שצוה ולכן הוצרך לעשו' מה שעש' מ"מ נראה דאי בלאו האי קנס לא היה צריך לקיי' גם ע"י קנס זה אינו צריך לקיי' דמאח' שלא היה חיוב עליו מחמת דין תורה אף מהקנס היה פטור והמסורים מורידין ולא מעלין ולכן אומר ברור אם האמת שהוא קבל קנין ולא אשתו פשוט דאין צריך לקיים הנ"ל ואם גם אשתו קבל' קנין מ"מ צריכין להתיישב אם צריך לקיימ' מטע' שאמרתי המוציא מחבירו עליו הראיי' ונכסים בחזקת יתמי' קיימי גם נ"ל שבשאר דברים שטען שהנכסים יהיו מונחים בידו והוא יחלקם זכה בדינו וכן הוא בהדיא בתשובת מרדכי דכ"כ בשם ר"י ואע"ג דתפסו הגבאי צדקה בשביל העניים הם צריכים להחזי' ליורשי' וכ"ש בכה"ג דצריכי' להחזי' והוא יחלקם בהסכמת האחים הנ"ל כפי משמעות הצוואה · אבל כל זמן שלא יחלקם הכל יהא מונח ביד היורש ותו לא מידי נאם משה איסרלש :

(ענין שאלה הזו היא כתובה בתשובות מהרש"ל סימן ו' אך תשובה זו לא נדפסה)

כא גרסינן פרק התנוקת (דף ס"ח ע"א) שלחו רבין באיגרתיה אשה לא תחוף בע"ש ותטבול במוצאי שבת · ותמה על עצמך היאך חופפת ביום וטובלת בלילה הא בעי' תיכף לחפיפה טבילה וליכא וכו' והלכתא אשה חופפת ביום וטובל' בלילה' והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה · קשיא הלכתא אהלכתא · לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר · עכ"ל הגמרא וז"ל רש"י · ותמה על עצמך כו' שהרי בקושי התירו להרחיק החפיפה מטבילתה כל כך אלא משום דאי חפפה בליל טבילתה אימור לא חייפא שפיר משום דממהרת לטבילתה מתוך שמהומה לביתה הא דאפשר לחוף ביום חופפת ביום הא דלא אפשר לחוף ביום כגון מוצאי יום טוב לא תחוף אלא בלילה עכ"ל · וכתבו שם התוספות מ"מ לפי' רש"י נראה דמותר לחוף בליל טבילה אלא שטוב לה יותר לחוף ביום מפני שמהומה לביתה · וכן משמע מדקאמר אשה חופפת ביום ולא קאמר אשה לא תחוף אלא ביום כדקאמר אשה לא תחוף אלא בלילה · והביאו ראייה שם דאף בלא אונס מותרת לחוף בלילה אף לדברי רש"י · ובשאלתות דרב אחאי (פרשת אחרי מות) פירש אם אפשר לחוף בלילה כגון שטובלת בחול לא תרחיק החפיפה מן הטבילה ואם אי אפשר כגון שטבילתה בשבת או יום טוב חופפת ביום מיהו לפי מנהג הנשים של עכשיו ששוהות במרחץ עד הלילה מותר לחוף ביום אף לפי השאלתות · ואינו אסור אלא לחוף מבעוד יום ולצאת מן המרחץ קודם הלילה אבל כששהתה שם עד הלילה חפיפה אריכתא היא שכל שעה עוסקת בחפיפת גופה ושער' ותע"ב ועו' מחמירות כו' עכ"ל התו' וכן כתב הרא"ש והרמב"ם פ"ב דמקוואות פסק כדברי השאלתות וכן פסק הר"ן בשבועות דכן דעת הרי"ף ומעתה נראה דהוא פשוט דלענין דינא הלכתא כדברי השאלתות (וכן ראוי להורות) דהרי אף רש"י מודה לדברי השאלתות דמותר לחוף בלילה אלא שיותר טוב לחוף ביום כדברי התו' דלעיל · אבל השאלתות אינם מודים לדברי רש"י דמותר לחוף ביום דהרי אמרו אשה לא תחוף אלא בלילה דמשמע בלילה אבל לא ביום (ולדברי השאלתות ברייתא זו איירי בד אפשר) ולכן אסור לחוף ביום לדברי השאלתות אלא בדלא אפשר · וא"כ יותר ראוי לעשות כב"ע ולהורות למעשה לחוף בלילה מלהורות לחוף ביום שאז לדברי השאלתות עושין שלא כהוגן · אמנם אין אנו צריכים לזה מאחר שנהגו הנשים לילך ביום ולשהות שם עד הלילה כמו שכתבו התו' אך נראה דמנהג הנשים אינו עדיף מעיקר דינא דהא לדברי השאלתות דאסור לחוף ביום מ"מ בדלא אפשר חופפים ביום כ"ש בדלא אפשר לקיים מנהג הנשים שמותר לעשות כדין ולחוף לכתחילה בלילה · ונראה לומר דלאו דוקא דלא אפשר משום שהוא שבת או י"ט דה"ה שאר אונס · וכן פסק הרמב"ם (פ"ב דמקוואות) ולכן בנדון דידן דלא אפשר ג"כ שבנות ישראל מתביישות ואין יכולין להצניע טבילתן כראוי להם כמו שכתב (הרוקח) מההיא דכיצד מעברין (דף כ"ה ע"ב) שאמרו שם על בנות יושבי צריפי' ארור שוכב עם בהמה מפני שמרגישין בטבילתן וכמו שהאריך בזו (האלוף הגאון החכם הכולל מוהר"ר יהודה בן הגאון מוהר"ס) זהו מקרי לא אפשר ומותר לבטל מנהג הנשים שנהגו להחמיר להתחיל לחוף ביום ולהעמיד אדינא לחוף בלילה דחמירא סכנתא לעמוד בסכנת ארור שוכב עם בהמה מאסורא דחפיפה בלילה שאינו אלא חשש בעלמא שמא לא תחוף יפה · ועוד דחפיפה עצמה אינה אלא דרבנן כמו שאמרו פרק מרובה (דף פ"ב ע"ב) דאורייתא בעיונא בעלמא סגי וכל שכן דברי השאלתות עיקר דינא הכי הוא וכדי הם לסמוך עליהם שלא בשע' הדחק כ"ש בשעת הדחק וראייה לדבר מהא דאיתא פרק התנוקת (דף ס"ז ע"ב) אמר ר' חייא בר אשי אמר רב נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה אתקין רב אידי בנרש למיטבל ביומא דתמינאה משום אריותא כו' עד רבא במחוזא משום אבולאי ופי' שם רש"י בנינים של מערות היו בדרך בית הטבילה ואם תפול שם תסתכן · והשתא יש לדקדק מה טעמא אתקין להתיר אסורא היה לו להורות שתטבול בלילה כדינה ולהאיר אבוקות ונירות שע"י יתנצל מן הפחתים כדאמרינן פרק הקור' עומד (דף כ"ד ע"ב) א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה (והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העור באפלה כו') ואין לומר דבכה"ג תקנת עשירים שהיה זה ביכלתן אבל לא לעניים שאין להם משרתים ועבדים מאירי' כמאורות ברקיע השמים שהוא ביום דזה אינו כלום דלשון אתקין משמע שעשה להם תקנה שלא יעשו בענין אחר דאל"כ התיר להם לטבול ביום היה לו לומר דהיה משמע הא אם רצו לעשות בלילה בענין המועיל היה עדיף טפי אבל לשון אתקין משמע שעשה תקון בעירו ושלא יעשו בענין אחר וא"כ הדרא קשיא לדוכתיה ולמה לא ילכו בנרות מי שאפשר להם אלא ודאי צריכין לומר דאז חוה עבדי אסורא והוה אוושא מילתא ולא היה בזה תקנות צנועות המצנעות טבילותן · והשתא נדון ק"ו ומה התם שהתיר אסורא משום תקנה זו כ"ש להתיר התירא כגון לחוף בלילה שהוא מותר לכתחילה לכולי עלמא בדלא אפשר ועוד יש לדקדק ממה שאמר התקין רבא במחוזא משום אבולאי מדקאמר התקין מכלל דבראשונה לא עשו כן וממילא נהגו כדברי רב דאמר אסור לטבול ביום משום סרך בתה אם כן שמע מיניה שבטל מנהג משום תקנת הצנועות כדי שיכולין להסתיר טבילתן כהוגן ואחר זה נאמר שכדין הורה (הגאון מוהר"ר יודא) במה

שהתקין

שהתקין (בוויכל"יאה) שהנשים יצאו לטבילתן בלילה ויחופו עצמן שעה אחת שמאחר שמקום רחוק להם וכל ישראל אשר לשם יושבים כגורן עגולה (כאשר שמעתי) אי אפשר (להכלל) שבזמן שבנות ישראל יוצאות לטבילתן כל העינים צופות בהן ואין יכולין להצניע טבילתן· וגם איכא למיחש להרהורא דלאו כולי עלמא דינא גמירי כר' יוחנן במסכת (ברכות דף ך' ע"א) דהוה יתיב אשערי טבילה דדמיין עליו כבשורא· א"כ מקרי אי אפשר ומותר לחוף בלילה אף בלא צורך שעה וכ"ש כאשר הורה בצורך שעה (שאז אין לחוש שמהומה לביתה וכאשר הורו כבר החכמים הקדמונים מהר"י ומהר"מ מינץ ומהר"ס פד"ו ס"ן) ואין לפקפק בזו ולומר מאחר שכבר נהגו הנשים לילך ביום ולישב במרחץ א"כ אסור לבטל מנהגן שמנהג כשר הוא ואין לך ותיקין גדולים מאלו· וכבר כתב מהר"יק בתשובותיו (שורש קמ"ד) דאם נמצא המנהג באיזו פוסק אמרינן אי תני' תניא ואין לבטלו· וכן אמרינן (פ' מקום שנהגו דף נ' ע"ב) בני ביישן נהוג דלא הוו אזלי מצור לציידן במעלי שבתא אתו בנייהו קמיה דר' יוחנן אמ"ל אבהתין אפשר להם אנן לא אפשר לן אמר להם כבר קבלו אבותיכם עלייהו שנ' שמע בני מוסר אביך וגו' א"כ שמעי' אף בשעת הדחק אין לשנות מנהג וכתב עוד מהרי"ק (שורש ט') דאפי' אם יש במנהג צד איסור אין לבטלו וראיי' (מפ' הקומץ רבה דף ל"ב ע"א) אמר רב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו להלוץ בסנדל כו' והאריך שם להוכיח דאפילו במנהג מקום אחד אמרינן דאין לבטלו משום הלכה אומ' דכל זה אינו כלום דאל"כ תקשה לך הא (דלעיל דאמרו התקין רבא במחוזא כו') גם הא דתנן (בפ"ד דר"ה דף ל' ע"ב) בראשונה היו מקבלים עדות החודש כל היום פעם אחרת נשתהו העדי' ונתקלקלו הלוים (בשיר) התקינו שלא יהיו מקבלין אלא עד המנחה משחרב ב"ה התקין ר' יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום וא"כ יש לדקדק היאך חזר ר' יוחנן והתקין דבר שהיה נגד התקנות ומנהג הראשונים אם אי אפשר לשנות מן המנהג הראשון בשום ענין ואין לחלק בין דבר המסור לב"ד בלבד כמו קבלת העדים ובין דבר המסור לכל כמנהג בין אנשים ונשים (ובהדיא חלקו בזה פ"ק דביצה) דהא ליתא דהא פ"ק דביצה (דף ה' ע"ב) אמר שם אמר רב יוסף אף מתקנת רבי יוחנן ואילך ביצה אסורה מ"ט הוי דבר שבמנין וכו' עד אמר ליה אביי אטו ביצה במנין הואי ביצה בעידות תלי' מלתא אשתרי עדות כו' רב אדא ורב שלמיון מבי בלוחית אמרי אף מתקנת ר' יוחנן ואילך ביצה אסורה מ"ט מהרה יבנה ב"ה ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה בי"ט שני השת' נמי ניכול ולא ידעי א"ה עדות נמי הכי השת' התם עדות מסורה לב"ד ביצה לכל מסורה עכ"ל הגמ' שמעי' דלכ"ע אי לאו דאיכא למיחש שמא יבנה ב"ה ויאמרו אשתקד כו' לא חילקו בין מנהג דביצה למנהג דעדות אע"ג דביצה לכל מסורה· ואפ"ה היה בכחם לבטל מנהג ואע"ג דאסו' ביצה לא היה בו תחלה כלל כ"ש במנהג דיש בו קצת איסור דמותר לבטלו ואמרינן פ' השולח (דף ל"ד ע"ב) הילל התקין פרוזבול ומביא התם טעמא מפני שראה את העם שנמנעו מלהלוות כו' ועכשיו היאך היה רשאי לתקן דבר נגד המנהג הראשון אלא ע"כ צריכים אנו למימר דאם המנהג בדבר ממון בעלמא על זה אמרו בירושלמי ומייתי ליה הרי"ף פר' השוכר מנהג מבטל הלכה וכן אם המנהג בדבר סייג וגדר וליכא למיחש לקלקלה יש לקיים המנהג ההוא כדאמרינן לעיל גבי בני ביישן דצוה להם ר' יוחנן לקיים מנהג אבותיהם בידיהם וכן מנהג שנתפשט בההיא דחליצת סנדל ג"כ אין לשנותו מאחר שלא נתחדש דבר ממה שהיה בימי הראשונים (כההוא דסנדל גם הראשונים ידעו מהן סנדל ומנעל ומאחר דהסכימו בחליצה יש לילך אחריהם) אבל במקום שנתחדש דבר שלא ידעו הראשונים כגון דאיכא למיחש לקלקול או לאסור שלא היה לו לחוש בימים הראשונים ודאי מותר לתקן דבר ככל תקנו' האמורי' בתלמוד משום דאיכא (למימר) ארעתא דהכי לא הנהיגו הראשונים ועוד דהרי אמרו אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו ש"מ דלא אמרו דאין לשנו' המנהג הראשון כלל אלא מותר להוסיף עליו ולתקן קלקולו ולכן גם בנדון דידן שתיקן מהר"י הנזכר כדין תיקן כי האמת אתו כי בוודאי הראשונים לא הנהיגו לילך ביום במקום שאין הצנועות יכולין להצניע טבילתן· ועוד דאף הוא לא אסר לילך ביום אלא שאמר שאף מותר לילך בלילה ומה יפה פעמיו בנעלים שאמרו ששומעין לאליהו ומעתה אומר שמאד נשתבש החולק עליו והוציא לעז באמרו שכל אשה ההולכת לטבול בלילה בניה ממזרי'· והיא לבעלה כנידה· והוסיף עוד הבל על הבליו להורות לנשים שהם צריכים לילך לטבילתן בעוד היום גדול קודם שיתחילו הקהל ערבית להתפלל וכל אלו הדברים ישתקעו ולא יאמרו· חדא שכבר בררנו שכדין הורה ועוד דאף אם ח"ו שלא כדין הורה איך יוציא בשפתיו לאמור שבניהם ממזרים שהרי אף מנידה ודאית דאורייתא אין הוולד ממזר אפילו מדרבנן כדאיתא פ' החולץ (דף מ"ט ע"ב) כ"ש בחפיפה שהיא דרבנן כ"ש בחששא זו שמהומה לביתה שמותר לכתחילה בדלא איפשר כ"ש שלדברי השאלתות דינא הוא לכתחילה ואיך ימלא לבו לומ' שהוא ממזר (וכבר נתבאר טעות זה בתשובה במרדכי סוף פ' במה אשה) והשנית שמה שהורה שצריכין לילך קודם תפילת ערבית (משום שמדמי' הדבר לספירת ז' נקיים שהחמירו האחרונים שצריך להיו' קודם תפילת ערבית) זה גדול מן הראשון דלדבריו הל"א לכ"ע מותר לילך לטבילה בלילה אלא שעדיף טפי לדברי רש"י לחוף ביום וספירת נקיים צריכה להפסיק בטהרה מבין השמשות כמבואר פ' בתר' דנידה אלא ש"מ שאין ענין ספירת נקיים שהוא דאורייתא להלכות החפיפות שאינו אלא חומרא בעלמא מלבד טעם הגאון שכתב מהר"י הנ"ל שהתם ביומא תליא מילתא והוא פשוט לכל בר בי רב דחד יומא ולכן בהא סליקנא דמהר"י כדין הורה וכל כי האי מילתא לימרון משמאי כך דעתי נוטעת· כי דברי מהר"י הן עץ הדעת· והחולק דעתו נגרעת· נאם משה איסרלס מקראקא:

כב גרסינן פרק חזקת הבתים (דף מ"ז ע"ב) אמר רב הונא תליוה וזבין זביניה זביני כו' וכתב שם הרשב"א ודוקא מכר אבל מתנה לא הוי מתנה דכיון דלא מקבל' מידי לא גמר ומקני כדמוכח לקמן וכו' וכן כתבו התו' וז"ל לאו דוקא אונס הגוף אלא אפילו אונס ממון כההיא מעשה דפרדיסא ואם מסר מודעא לא הוי זבינא ודוקא מכר אבל מתנה תליוה ויהיב לא היה מתנה אפילו לא מסר מודעא כו' וכתבו התו' עוד דהיכא דבטל מודעא בשעת זביניה מהני ביטול דאגב אונסו גמר ומבטל אפילו אמר בשעת מסירתו המודעא כל מה שאבטל לא יהא בטל לא אמר כלום וכו' עד אבל מתנה אי ידעינן באונסיה לא הוי ביטול ולא גמר ומבטל ומיהו אי לא ידעינן באונסיה ומבטל מודעא מדעתו נראה שבטולו בטול ולכך נוהגין למכתב בשטרי מתנה ביטול מודעא עכ"ל התוספות וכן כתב הרא"ש שם והמעשה דפרדיסא מוזכר שם בגמר' (דף מ' ע"א) דאמרינן התם רבה ורב יוסף דאמרי תרוויהו לא כתבינן מודעי אלא דלא ציית דינא אביי ורבא דאמרי תרוויהו אפי' עלי ועליך אמרי נהרדעי כל מודעא דלא כתב בה אנן ידעינן ביה באונסי' דפלניא לאו מודעי היא מודעא דמאי אי דמתנתא ודגיטא גילוי מלתא בעלמא היא ואי דזבינא הא אמר רבא לא כתבינן מודעי אזביני: לעולם אזבינא מודה רבא היכא דאניס וכמעשה דפרדיסא דההיא גברא דמשכן פרדיסא לחבריה לתלת שנין בתר דאכלה שני חזקה אמר אי מזדבנא לי מוטב ואי לא כבישנא לשטר משכנתא ואמינא לקוחה היא בידי כה"ג כתבינן מודעי עכ"ל הגמ' והרי"ף הביא שם בהלכות ההוא מעשה דפרדיסא וכתב עליו נימוקי יוסף וז"ל ואי קשיא לך היאך הכירו באונסו שאם המחזיק אמר לו זה בפני עדים פשיטא שהרי בא עליו בעקיפין ואין צריך למודעא וי"ל כגון שהטמין לו עדים אחורי הגדר ושמעו שלא נתרצה לו למכור אלא בהכרח כגון זה מעידין על אונסו והכל לפי דעת השומעים וכן כתבו הראב"ד והרשב"א עכ"ל נ"י· (מיהו הרמב"ם בפ' ו' דהלכות מכירה כתב דההיא מעשה דפרדים' מיירי שהעדים שמעו הכפירה בב"ד ואח"כ ידעו האונס וכו' א"כ פליג אדברי נ"י ואפש' דלא פליגי ומר אמר חדא ומר אמ' חדא וצ"ע בדברי הרמב"ם) וכתב עוד שם בנ"י בשם הר' יונה כדעת התו' והרא"ש דאם בטל מודעו' אח"כ הוו מבוטלין ואע"פי שאנסוהו על כך ואפילו ביטל תחילה כל מה שביטל אח"כ אבל הרמב"ן והרבה מן האחרונים סברי דאם בטל תחילה כל מה שביטל אח"כ לא הוה זביניה זביני עכ"ל וכן כתב שם (דף קפ"ח ע"ב) והסכים שם לדברי הרמב"ן· וכתב ולפיכך נ"ל דכל היכא דידעינן באונסיה ומסר מודעא על המכר ועל כל הביטולים שיעשה הרי המכר בטל ואין לו תקנה עכ"ל וכן כתב הרמב"ם פ' ו' מהלכות מכירה וכתב עוד שם דדין מכירה כדין מתנה (ופסקה כדין מכירה) וכתב עוד חושן המשפט סי' ר"ה הא דאמרינן תליוהו וזבין הוה מכירתו מכירה היינו כשאין כופיהו אלא על המכירה אבל אם כופיהו ליתן לו פחות משויו אף בקרקע אין כאן תורת מקח והוה כמו שאנסוהו ליתן לו מתנה שאינה מתנה וכתב עוד בשם הר' יונה הא דאמרינן דכשלא מסר מודעא ממכרו ממכר הוא בקרקע אפילו אם לא נתן לו כל שויו לפי שאין אונאה לקרקעות· אבל מטלטלין כיון שיש בו כדי אונאה או כדי ביטול מקח אין כאן תורת מקח וכך כתב נ"י בשמו פ' חזקת הבתים ונראה לי לומר דאע"ג דמשמע בתשובת מהרי"ק שורש קפ"ו דאם קיבל שום אונא' מן האנס מקחו מקח אע"ג שאינו נגד מה שנתן לו והביא ראיה מחזקת הבתים (דף מ"ח ע"ב) מאשה המתקדשת באונס על ידי פרוטה דהוה קידושין והביא עוד ראיה מתשובת הרשב"א לענין אחד שאנסוהו להמתין חוב לאחד ע"י שנתנו לו קצת מעות ופסק דהוי מכירה וכו' נראה דלא קשה מידי דהתם מיירי בענין שלא היה שייך אונאה בדבר כגון בקידושי אשה וגם במעשה דתשובת הרשב"א מיירי

בענין דלא הוה אונאה כגון שלא אנסוהו אלא על המתנה אבל לא ליקח בפחות משויו ולהכי הוי כמכר כמו בקרקע דהא גם אין אונאה בשטרי חובות כמו בקרקע כדאיתא פרק הזהב (דף כ"ז ע"א) ולכן דין אחד להם אבל בדבר דשייך אונאה ונתן לו פחות משויו ודאי כולו מודים לדברי הר' יונה שכת' הטור בלא מחלוק' דלא הוה זביני זביני ואף אם נאמר שמהרי"ק סובר דהרשב"א והתו' חולקים אר' יונה מ"מ למידין מדברי מהרי"ק אשר לשם דאפילו החזיר לו הרבה מה שהיה בידו משל חבירו אם לא נתן לו בעד המכירה אלא מה שהיה שלו תחילה ולא ויתר לו דבר משלו דלא מקרי מכירה כלל וכן כתב שורש קי"ח בהדיא (אך צריך להתיישב בדברי הרמב"ם דכת' דפשר' כמכירה דמשמע דאע"ג דלא נתן לו משלו ואכסוהו למחול לו על השאר אפ"ה הוי כמכירה והמגיד משנה כתב שם דדברי הרמב"ם נכונים) וכת' נ"י בשם ר' חננאל דכל היכא דגזים לאנסן מקרי אונס אע"ג דעדיין לא עבד (וכן משמ' מדברי הרמב"ם פ"י דכל היכא דאיפשר לו לעשות מה שמגזם הוה כאילו כבר עשאו) וכן כת' מהרי"ק שורש קפ"ו וכת' דראבי"ה פליג אר' חננאל וסבר דעביד אניש דגזים ולא עביד ובעי' דוקא דידעי העדי' שעשה האונס כעובד' דפרדיסא שכובש שטר המשכנתא כו' ומעתה נבאר שאלתנו בעזרת השם יתעלה:

מעשה היה בד' שותפין שהיו משותפין ביחד על זמן כך וכך ובתוך כך נסע אחד על יריד עם נכסי השותפי' ובשובו מדרכו לבשו רוח אחרת ותפס כל נכסי שותפי' ואמר להם שיחלקו עמו ויפטרוהו מכל החיובורת שחייבים השותפין הנ"ל לאחרים ואם לא יעשו בזה יתפוס בכל אשר להם ולא יחזור להם שום דבר והראה להם דרך באיזה ענין יוכל לתפוס בשלהם כי אמר להם שיוכל לומר שנתן כל אשר להם בהקפה על זמנים ארוכים לשרים אלמים דלא מצי לאשתעי דינא בהדייהו על דרך דלנקטיה בכובסיה דלשבקיה לגלימא· והנה הג' שותפים הנותרים לא ידעו מה לעשות כי אם שלקחו עדים והעמידו בהטמנה כשדברו עמו ושמעו אונסן ואח"כ הוסיפו הג' שותפים למסור מודעא לפני עדים הנ"ל ובטלו לפניהם כל מה שיעשו אחר זה ואפילו אם יבטלו מודעא יהא הכל בטל כאשר הראו חתימות העדים מקוי' על זה ואח"כ הוצרכו לפשר עם השותף הרביעי כאשר רצה בביטול מודעי בכל ענין שופרי דשטרי ופטרוהו כאש' רצה עכ"ל השאלה· פשוט דזה הדבר מקרי אונס גמור כעובדא דפרדיסא דזה היה נמי כובש אשר היה להם ולא רצה להחזיר להם כאשר העידו העדים היודעי' באונסם ולא שייך למימר כאן עביד איניש דגזים מאחר שכבר יש לו בידו משלהם ולא רצה להחזיר וכ"כ מהרי"ק שורש קי"ח בהדיא במעשה כזה דהוה אונס ולא אמרינן דהוי גיזום בעלמא אלא דומיא דנדון שכתב עליו מהרי"ק שורש קפ"ו דאמר אלך בערכאות דעדיין לא עביד להו כלום אבל בכה"ג פשוט דמקרי אונס וכן משמע בהדי' במעשה דפרדיס' דאע"ג דלא אמר אלא אמינא לקוחה היא בידי דהוה אונס אע"ג דעדיין לא אמר כך אלא גיזם שיאמר כך היה אונס מאחר דכבר היה הפרדס בידו היה הגיזום כאילו כבר כבשו ולא שייך בזה למימ' גזים ולא עביד ולכן בנדון דידן אפי' ראבי"ה מודה וכ"ש לדע' ר"ח והרמב"ם ועו' דבנדון דידן זהו כבר כבש בשלהם כפי משמעות עדו' שלהם וכאשר ידוע לרבים שלא רצה להחזיר להם נכסיה' עד שהוצרכו לפוטרו גם אין לומ' דלא מקרי אונס מאח' שהיה יכול לתובעו בדין כדאמרינן בגמ' פרק חזקת הבתים (דף מ' ע"א) רבה ורב יוסף אמרי דלא כתבינן מודעא אלא למאן דלא צייתי דינא דהא כבר דחו אביי ורבא דבריהם ואמרו אפילו עלי ועליך אע"ג דהם הוו צייתי דינא וידוע שהלכה כאביי ורבא נגד רבה ורב יוסף וכן פסק הרי"ף והרא"ש בענין מודעי (ומ"מ צריך עיון בדברי המ"מ פ"י דמכירה דמשמע קצת דאם ידוע הדבר לעדים דיוכל לתבען בדין שוב לא מקרי אונס ואפי' דאף המ"מ לא קא' אלא דאם העדים שמעו הדבר בגלוי שיכולי' להעיד על הדבר להוציא ממנו אבל בנדון דידן דהכמינו העדים דאלו העדים לא מהני לענין להוציא ממנו מה ששמעו שהודה כמו שיתבאר למטה אי"ה אפשר דאף המ"מ מודה דמקרי אונס ומסרינן מודעא עליהם וצ"ע) ומאחר שמבורר שזה מקרי אונס גמור נבאר ג"כ שהמודע' מודעא טובה אע"ג דהכמינו העדים עליו וע"י הכמנה ידעו באונסייהו כמו שכתבתיו לעיל בשם נ"י והראב"ד והרשב"א והרנב"ד וכן כל הפוסקים לא חלקו לענין מודעא בכך והוא פשוט בעיני אלא ששמעתי יש טועים לומר דלא הוי מודעא משום זה ואין להם על מה שיסמכו· ואולי טעו בין הודאה למודעה דלענין הודאה אמרינן פ' זה בורר (דף כ"ט ע"ב) דלא מהני הכמנת העדים כדאיתא התם אבל לענין מודעא לא עלה על לב חכם ומעתה לא מבעיא דאם מעשה זה הוי מתנה (אחר שהיה בדרך מחילה משמע מדברי מהר"יק שורש קי"ח דכל שלא כתב כדרך מכירה דינו כמתנה א"כ פשיטא) דהמתנה בטילה דהא פסקו כל הפוסקים דבמתנה אף שלא מסר מודעא המתנה בטילה היכא דידוע האונס כמו בנדון דידן שגלוי אונסן לכל ואע"פי שכתב מהרי"ק שורש קפ"ו בשם ר' יודא בר ברזילי דאף במתנה לא מהני אונס בלא מסירת מודעא מכל מקום לא קשה מידי דהרי כתב בהדיא דמיירי דווקא באין שם אונס ידוע כדאיתא התם זהו פשוט· אלא נראה דאף אם היה בדרך מכירה כמו שטוען השותף האחד שמחמת זה ויתר להם כל מה שהיה לו בשותפות (או כאמר שדרך זה מקרי פשרה שכתב הרמב"ם פ"ו מהלכו' מכירה) דדינו כמכירה א"ה המכר בטל חדא דהא הרמב"ם (שם) ורוב הפוסקים הסכימו שאם ביטל תחילה כל מה שיבטל בסוף שבטולים האחרונים בטלי' ומסירת המודעא קיימת כמו שכתוב בנ"י לעיל שרוב האחרונים הסכימו כן אם כן גם כאן השותפין מסרו מודעא תחילה ובטל כל מה שיעשו אחר כך פשיטא דמהני' והכל בטל ותו דאף לדעת התו' והרא"ש וסיעתן דס"ל דאם בטלו אחר כך מודעא הכל בטל מ"מ כאן המכר בטל לגמרי מטעם שכתבתי לעיל בשם הרר יונה דבמטלטלין במקום שיש אונאה או כדי ביטול מקח המקח בטל ואפילו במקום דליכא אונאה כמו בקרקע אם אנסו ליתן לו פחות משויו כמבואר לעיל (ואע"ג דהרמב"ם כתב דפשרה הוי כמחילה וכל פשרה הויא בפחות משויו אפשר לומר דההוא מיירי בפשרה בפחות משתות דלא מקרי אונאה) ואף אם נאמר דהרמב"ם פליג אדברי הר' יונה הרי כבר נתבאר לדבריו דבטל מטעם אחר הואיל וביטל תחילה הביטולים שיעשה אח"כ הרי דלכל הדעות הדבר בטל להרמב"ם וסיעתו מטעם שביטל ביטול המודעות ולהר' יונה וסיעתו מטעם אונאה ואם כן גם בנדון דידן שאנסן לפטור אותו מן החובות ולא רצה ליתן להם את שלהם בענין אחר הרי כפאן ליתן לו בפחות משווין דהמקח בטל אף בקרקע וכל שכן במטלטלין דיש להם אונאה דהמקח בטל ואע"פי שיש בתוך השותפות שטרות שאין בהם אונאה וביטול מקח (מ"מ הרי כפאן לקנות ממנו בפחו' משווין דלא מהני אפילו בקרקע) ותו מאחר שיש בהן ג"כ מטלטלין שיש בהן ביטול מקח כל המקח בטל כמו שכתב מהרא"י סי' שי"ח וכמו שאבאר למטה אי"ה דכל מקח שנתבטל מקצתו בטל כולו ותו דהמכר בטל שהרי מכר להם דבר שאינו מסוים שלא ידעו מה הם הנכסים שבידו שהרי לא רצה להראות להם מאומה עד שפטרוהו תחלה וזהו מקרי דבר שאינו מסוים כמו שכתב רב ששת בתשובה סי' רס"ג וידוע דבמוכר דבר שאינו מסויים דהמכר בטל כמו שכתב הרמב"ם פ' כ"א דהלכות מכירה וכתבו ח"ה סי' ר"ט ותו דאף אם נאמר דזה מקרי דבר מסויים הואיל והשותף כבר הגיד להם מה שבידו מ"מ המכר בטל מטעם אחר דהרי ידוע שבתוך השותפו' שלהם היו שטרות ושטר אינו נמכר אלא בכתיבה ומסירה ואי לא כתב ומסר קיבול קנין לא מהני כמו שפסק הרא"ש פ' המוכר את הספינה וכ"כ ח"ה סי' ס"ו א"כ מאחר שהקנין בטל אצל השטרות כל המכירה בטילה כמו שכתב המרדכי פ' מי שמת על אחד שהקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם דהוי כקנין אם והחמור דלא קנה וכן משמע מתרומת הדשן סי' שי"א דאם המכירה בטילה מקצתה בטילה כולה וגם בפסקיו סי' קע"ג משמע כן (ומ"מ כל זה אפשר לדחות דהרי המרדכי ומהר"אי לא כתבו כן בפשיטו אלא הניחו הדב' בספק וא"כ המוציא מחבירו עליו הראייה ומיהו אפשר דכאן הג' שותפים מקרי מוחזקים כמו שיתבאר למטה אבל עיקר הדבר נ"ע דאיפשר דכאן לא בעינן כתיבה ומסירה אף בשטרות דהרי היו שותפים בתחילה בכל שטרי חובות והשטרות הם בכח כל השותפות וכל מי שהשטר בידו יכול היה לתבוע כל החוב א"כ א"ל כתיב' וכן הדעת נוטה וכן משמע מתשובת הרא"ש שהביא הטור ח"ה סוף סי' ס"ו וכן כתב מהר"אי בתרומת הדשן סי' של"א בהדיא דבכתבים כאלו אין צריכין כתיב' רק מסירה לחוד) מ"מ מכל הני טעמי דלעיל נראה דבין שהוא מכר בין שהוא מתנה המכר בטל ויחלוקו השותפים הנ"ל ויתנו לכל אחד כפי חלקו המגיע לו ואף אם ירצה החולק לחלוק ולבטל דברים אלו ולומר שאם הוא בדרך מכירה המכר קיים מ"מ נראה לי שהשותפים הג' נאמני' לומר שהוא בדרך מתנה (ושלא ויתר להם כלום מחלקו על זה) שהרי כתוב בשטר הסלוק והפטורים וז"ל (אונ' מיר האבן גיטיילט אונ' אויף גיזאגט דאס שותפות) הרי הודו השותפים שכבר הגיע לכל' אחד חלקו מן השותפות ואח"כ כתוב בו ועוד הודו השותפים הג' שהם יסלקו כל בעלי חובות כו' ועוד הודו שהם חייבים לשותף הא' אלף זהובים והשותף קבל עליו שאם יקיימו כל הנ"ל פטר ומחל על טו אלף זהובים כו' משמע לשון השטר שבראשונה הגיע לכל א' חלקו ואחר כך הודו השותפים שהם יפרעו החובות כו' משמע דלאו מפני שויתר להם חלקו הודו זאת אלא מילתא אחריתי היא דאם לא כן היה לכתוב בשטר שבעבור שויתר להם חלקו ישלמו הם החובות והיה דרך מכירה· אבל עכשיו שנכתב בשטר שכבר חלקו משמע שכבר נטל חלקו מן הקופה וההודאות שעשו הוא מלתא יתיר' דעבדי ליה והוה מתנה ולא מכר ואף על גב שכתוב בו למטה שהודו

שחייבים

שחייבים לו אלף זהו' והוא מוחל להם כשיקיימו מה שנשתעבדו בו· כל זה לאו כלום הוא· דזהו דרך קנס בעלמא וכדי להשמר מדיני אסמכתא כתבו בדרך זה כמו שכתב הרמ"בם פי"א דהלכות מכירה וז"ל כשהיו רוצים חכמי ספרד לקנות באסמכתא היו עושי' כך קונים מזה שהיה חייב לו מאה זהובים ואחר שחייב עצמו קונים מב"ח שכל זמן שיהיה כך או יעשה כך יהא נפטר כו' ועוד דכל מה שהודו השותפים לאו כלום הוא דכל זה מפני האונס עשו וכה"ג אפילו גבי מכירה לאו כלום הוא עד שיראו נתינת המעו' כדאיתא בהדיא בפרק חזקת הבתים (דף מ"ח ע"ב) ולכן פשוט הוא שאין השטר מוכח כלל שהוא דרך מכירה· ואדרבא מוכח שהוא דרך מתנה· ומאחר שכבר בירַרנו שמתנה באונס בטילה אם כן שטר זה בטל (אם נחשב אותו למתנ' ולא למכירה שכתב הרמב"ם) ותו דאף אם היה הדבר ספק אם הוא מכירה או מתנה נראה שהנ' שותפים נשבעים ונאמנים· חדא דהרי ידוע לכל שהשותף הא' היה שותף שלהם וכמו שעדיין שטר שותפות בידיהם ועכשיו רוצה להוציא עצמו מן הכלל בשטר זה ומאחר שהדבר ספק יד בעל השטר על התחתונ' ומוקמינ' ליה אחזקה קמיית' ועוד דמאחר שידוע שזה השותף רצה לאונסן וכפר בפני עדים בשלהם עד שהוצרכו לפשר עמו נראה דהו' חשוד ושכנגדו נשבע ונוטל דהא אמרינ' רפ"ק דמציעא (דף ה' ע"ב) הכופר בפקדון הוה חשוד ושכנגדו נשבע ונוטל' והרי עדים קמן שכפר בשלה' ובא עליהם בעקיפין (ואף אם נאמר דלא מיקרי כפירה אלא בב"ד כדמשמע פ"י דמכירה מ"מ גרע כאן ויש לדמותו לחמסן דנפסל לשבועה דהרי איכא עדים דאנסן לקנות ממנו וידוע דחמסן פסול) פשיטא שהם נשבעי' ונוטלים כן נ"ל אך יסכימו עמי חברי ורבותי ואם לא יתבטלו דברים אלו כי יש להתיישב בדבר הרבה וצ"ע גדול:

כג פתח דבריך יאיר עיני בתת לי בשורה מוצאת כי שבה נפש מעלת' לאיתנה וברוך דנתנך לן ולא נתנך לעפרא ע"ד הגבר הוקם על מעשה שהיה כך היה האיש הזה היה מתגורר בפירד"א והרבנים משם נתנו מהודם עליו וכדי להתלות באילן גדול בקשו פני א"א הגאון י"ץ יסכים עמהם בסמיכה זו והיתה תשובתו אליהם כי מי שלא ראה את החודש אינו מעי' עליו אך אם ראוי הוא בעיניכם יסמיכוהו ויזכירו שמי עליה אמנם אין ספק כי לא ידעו בפגם האיש הזה ובעיקרא דדינא היה נראה לפום ריהט' דכשאמו טוענת לישראל' כשר נבעלתי דנאמנת להכשי' הולד לכל מילי ואפי' לכהונה דהא פי"ח מאיסורי ביאה חלק המ"מ בין האשה לולד· וז"ל ולזה לא החמירו בולד כלל לפי שאם היו מחמירין בו מלב' בקהל לא היה לו תקנה והרי דין הולד כדין האשה שנשא' אבל בה עצמה כו' עד לכתחלה לא תנשא לכהונה אל"א בתרי רובא וכו' מדבריו אילו משמע דהאמינוה להכשיר הולד אפילו לכהונה לכתחילה· אע"ג דליכא תרי רובא· ראשונה מדאמר ולזה לא החמירו בולד כלל' משמע אפילו לכהונה אשר עסוקים אנחנו בעניינה שם· שנית דמדבריו משמע שהחמירו באשה יותר מבולד ואי צריך גם בולד תרי רובא להשיאו לכהונה לכתחילה א"כ דין האשה והולד שוין דבשניהם בעינן תרי רובא לכתחילה ובדיעבד שניהם מותרים אפי' ברוב פסולים· שלישית אף אם ת"ל שהחמירו באשה לכהונה יותר מבולד לבא בקהל אבל לכהונה דין שניהם שוין· אם כן אדחלק המ"מ בין ולד לאשה ליחלק בולד עצמו ויאמר עד כאן לא האמינוה להכשיר הולד אלא לבא בקהל' אבל לא לכהונה· אם לא בדאיכא תרי רובא ודין הולד כדין האשה· וממילא לא יקשו דברי הרמ"בם אהדדי ולמה תלה ההפרש בין ולד לאשה· רביעית איך השמיט הרמב"ם דין בתה דפליגי בה ר' יוחנן ור' אליעזר (פ"ק דכתובות דף י"ב ע"ב) מה דינה לכהונה והלכה כר' יוחנן והרמ"בם לא הביאו בפסקיו אלא על כרחך שמה שאמר הר"ם פט"ו מאיסורי ביאה שהאשה נאמנת להכשיר הולד אפילו ברוב פסולים רצה בזה אפיל"ו להשיאה לכהונה לכתחילה וטעמא מאחר שהוכרחו להכשיר הולד לבא בקהל'· דאל"כ לא היה לו תקנה לזה הכשירוהו מכל וכל והחמירו באשה להצריך תרי רובא לכהונה· והם הם דברי המ"מ במה שאמר לא החמירו בולד כלל' לפי שאם היו מחמירים בו וכו' והנה לא האמינוה לומר זה בנו של' פלוני לפטור אשתו מיבום וליורשו לפי של"א האמינוה אל"א בדבר הנוגע בכשרות הולד לסבה הקודמת· אך לא האמינוה על' ישראל' זה בפרטות ואפשר שזנתה עם ישראל' אחר ולא יצא הולד מכלל' כשרות מעתה היה נראה לפי דרכי דכשטוענת לישראל' כשר ובעלתי נאמנת להכשיר הולד ומשיאין אותו לכהונה לכתחילה אפילו ברוב פסולים אצלה דמאחר שהתירה לבא בקהל' שהוא ספק דאורייתא ומעוות לא יוכל לתקן לא רצו להכשירו לחצאין ודינו כישראל' גמור וממילא שהוא כשר ג"כ לדון בחליצה· הנה יצאה נפשי לדבר במותרות כי ידעתי כל' רז לא אניס למכ"ת אך מאשר יקרת בעיני נכבדת הרחבתי הדבור באלה ועל מכ"ת לברור האוכל' מתוך הפסולת כי בנחיצה רבה כתבתי ומתוך טרדא· ואל יחשדני כ"ת כי לאהבת האיש אדבר· כי האלהים נבזה וחדל' אישים הוא בעיני ולדעתי אין כתר זו הולמתו· עם כי תהיתי מעט בקנקנו וראיתיו מתנהג כמנהג יהוא ולדעתי ל"א הסכמתי לסמיכתו רק באתי להעיד על חתימותיו כי ישרות הנה ואינם מזוייפות· ואף גם זאת אחרי אשר הרבה עלי רעים אשר הפצירו בי והנה יהיה לי לחן שמכ"ת ישלח לי העתקה מאשר כתב א"א הגאון י"ץ ומהחתימתו כי אזדא מני מילתא א"א הגאון י"ץ כעת סמכוהו באשישו' לסבת חולי השתן ל"ע אשר החלישהו מאד· ולזה לא כתב למעלתך אך סדר לי לכתוב למעל' בשמו תעשו באיש כטוב בעיניכם כי אתם מכירים את האיש ואת שיחו וחלקנו נתיר כי לא נקפיד על' אלה· אך לדעתי הקלושה אם ראוי הוא בעיניכם לסמיכה לולי הפגם הזה אף על' רעת מעל' שהוא פוסל' לדין בחליצה איך תורידהו בשביל אלה והרמב"ם כתב בהלכות סנהדרין (פרק ד') שלכתחילה סומכין לחצאין ומעשה רב יוכיח ויהי מה לב רחב נתן ה' למעלתו ומלפניו לא יצא משפט מעוקל' ושלום למעלתך ממני דבק מאח לך שמואל יודא בן כמהרר"ם י"ץ קצינאילנבוגן:

כד מה שכתב לי מר באודות השתוקי שראוי לעלות ליוחסין על פי אמו שאמרה לכשר נבעלתי ודקדק כן מדברי המ"מ פי"ח מאיסורי ביאה כו' הנה דברים אילו תורה הן וללמוד אני צריך על כן אשאל' מכם הוראה בענין זה ולכן אציע דברי לפני כסא כבודכם וע"י זה יתברר ויתלבן הדבר מבית מדרשכם וזו היא הצערת השמועה (פרק קמא דכתובות דף י"ג ע"א) ראוה מדברת עם פלוני ואמרו מה טיבו של זה איש פלוני וכהן הוא ר"ג ורבי אליעזר אמרו נאמנת ר' יהושע אומ' אינה נאמנת וכו' (שם ע"ב) בגמ' אמרינ' א"ר יוחנן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה· ור' אליעזר אומר אף המכשיר בה פוסל בבתה· אמר רב מאי טעמא דר' אליעזר· איהי אית לה חזקת כשרות· שמעינן מזה דדין הבת גרע מדין האם והשתא לאותן המפרשים שסוברים שגם האם בעיא תרי רובא לכתחילה· לעד"נ דכ"ש הבת דבעיא תרי רובא וכן משמע בטור א"ה סוף סי"ו דמשווה דין הבת והאם להדדי ואפילו לדברי הרמב"ם והרשב"א שכתב דכטוענת סגי לה בחד רובא מ"מ כ"ע מודים לענין כהונה של"א תנשא לכתחלה אלא בחד רובא דהיינו רוב כשרים אצלה הא לאו הכי לא אע"פ שאם נשאת לא תצא אפילו ברוב פסולים אצלה כמו שהאריך בזו המ"מ סוף פ' הנ"ל וכן הר"ן ספ"ק דכתובות· ואם כן בנדון דידן דרוב פסולים אצלה דרוב העיר גוים אינה נאמנת לדבר שהוא פסול דאורייתא כמ"ש המ"מ פט"ו שם· ומה שחילק מר ביניהם מטעם שכתב המ"מ דמאחר שלולד לא היה לו תקנה אלו לא הכשירוה הוה ליה כדיעבד באשה· והוסיף מר מדעתיה בנתינת טעם לשבח וז"ל ומעתה היה נראה לפי דרכי דבטוענת לכשר נבעלתי נאמנת להכשיר הולד ומשיאים אותה לכהונה אפילו ברוב פסולים אצלה דמאחר שהתירוה לבא בקהל שהוא ספק דאורייתא ומעוות לא יוכל לתקן לא רצו להכשירו לחצאין ודינו כישראל גמור עכ"ל דמר· אף על' פי שסברא זו נאותה נראה דיש להקשות עליה מהא דאמרינן פ"י יוחסין (דף ע"ג ע"א) אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מ"ט רוב כשרים אצלה ומעוט פסולים ואי אזלי אינהו לגבה כל דפריש מרובא פריש· מאי אמרת דילמא אזלה איהי לגבייהו דהוה ליה קבוע וכמחצה על' מחצה דמי· התורה אמרה לא יבא ממזר· ממזר ודאי הוא דלא יבא אבל' ממזר ספק יבא· ומה טעם שתוקי' פסול שמא ישא אחותו מאביו והקשו שם על' סברא זו ומסיק דלא שכיח אל"א מעלה עשו ביוחסין והשתא איכא למידק אמאי לא אמרינן טעמא דחיישינן שמא תנשא לכהן והתם פסול' מדאורייתא דהא רוב פסולים אצלה לענין כהונה· דהא כתב רש"י על' מה שאמר רוב כשרים אצלה וז"ל ואף גוי ועבד אם בא עליה אין הולד ממזר אם כן לענין כהונה אם בא עליה גוי או עבד דהולד פסול מדאורייתא כמ"ש הרמב"ם פי"ח דאיסורי ביאה שזו היא זונה האמורה בתורה אם כן יש לחוש שמא תנשא לכהונה ואם כן היה להם לומר תנשא מטעם זה אלא ש"מ דטעם זה לא היה מספיק דהיה אפשר לאוסרו לכהונה אף על' פי שכשר לבא בקהל' ולא מקרי זה הכשר לחצאין· דכמה כשרות לבא בקהל' ואסורות לכהונה· וידעתי במכ"ת שלבו לב אריה לדחות ראיה זו דמטעם כהונה לא היה להם לאסור רק שתוקית דפסולה· אבל' שתוקי אין לאסור דהרי אין הכשרות שבכהונה מוזהרות לינשא לפסולים· ולכן אביא עוד ראייה אחרת יותר חזקה מזו· עוד אמרינן התם (דף ע"ד ע"א) אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי מאי בדוקי שבודקים את אמו ואומרת לכשר נבעלתי נאמנת כמאן כר"ג כו' עד ואמר שמואל הלכה כרבן גמליאל חדא להכשיר בה חדא להכשיר בבתה· הניחא למ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה אלא למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה אבא שאול מאי את' לאשמועינן דאבא שאול

עריפא מדר"ג דאלו התם רוב כשרים אצלה אבל הכא דרוב פסולים אצלה אימא לא צריכא עכ"ל הגמרא והשתא יש לדקדק אמאי הוצרך לומר הא בה והא בבתה ולא מוקי אידי ואידי בה או בבתה והא ברוב כשרים אצלה והא ברוב פסולים · ואי אפשר לומר דחזר בו מאותו תירוץ כשמשנה הא ברוב כו׳ דא"כ היה לו לומר אלא · ותו דהא רש"י והתוספות פירשו הא ברוב כשרים אצלה כגון פנויה ורוב העיר משיאין לכהונה אבל היכא דרוב פסולים אצלה כגון ארוסה והיא אומרת מן הארוס כו׳ והשתא קשה למה לא פירש דרוב פסולין מיירי כשאין רוב משיאין לכהונה · אלא על כרחך שמעינן דאבא שאול לא קאמר דנאמנת אלא לענין פסול׳ קהל ולכך הוצרך רש"י לפרש רוב פסולים כגון ארוסה וכו׳ אבל׳ לענין פסול כהונה לא קאמר אבא שאול דנאמנ׳ ברוב פסולים הואיל ואיכא אסורא דאורייתא כמו שכתבתי לעיל · וא"ל א"כ מאי פריך תנינא חדא זימנא כו׳ הלא לא דמי דהתם מיירי לענין פסול כהונה · ואבא שאול מיירי לענין פסול קהל די"ל דמכ"ש פריך שפיר אם אמר ר"ג דנאמנת לענין פסול כהונה · א"כ דאבא שאול ל"ל ולכן לא קאמר אלא דרצה להורות דלעולם מיירי הא בה והא בבתה · ר"ל דגבי ר"ג מיירי לענין פסול׳ בה דהיינו פסול קהל כן נראה לפרש מימרא זו · וא"כ שמעינ׳ מינה דלענין פסול כהונה שהיא דאורייתא בעינן תרי רובא בבתה כמו בה · ועוד נראה קצת להוכיח דלא אמרינ׳ מיגו דנאמנת לענין פסול קהל נאמנת נמי לשאר דברים · מהא דכתב רש"י במתני׳ דלעיל מה טיבו של זה פלו׳ וכהן הוא ופרש"י כהן לאו דוקא אלא ר"ל מיוחס וכן פי׳ הר"ן שם · והשתא אי אמרי׳ מגו דנאמנ׳ למקצת דבריה נאמנת לכולן א"כ מנ"ל לרש"י דלמא נאמנ׳ לשוייה כהן ממש מכח מגו זה ואין לדחו׳ דהני מילי ב׳ דברים נינהו דאין הכשר יחוסו לענין נשואיו תולה בויין כהונתו · ולכך פלגינן דיבורה בזה אבל לענין שמותר׳ להנשא לכהן ולישראל הכל׳ הוא ענין נישואים ולכך אמרינן בה מיגו דאם כן אין הנדון דומה לראי׳ שאנו דנין לענין הליצה ומ"מ אפש׳ שדעת מר דלענין שיהא ישראל גמור לא רצו להכשיר לחצאין · ולא משום דלא פלגי׳ דבור׳ וכן דקדק מר בלשונו והוא סברא גאותה · אך אינה נראית מוכרחת · ממה שכתב וז"ל דהא פי"ח מא"ב חלק המ"מ בין האשה לולד · וז"ל ולזה לא החמירו בולד כלל כו׳ עד אבל בה עצמ׳ כו׳ עד לכתחלה לא תנשא אלא בתרי רובא כו׳ מדברים אלו משמע דהאמינו להכשי׳ הולד אפי׳ לכהונת לכתחלה אע"ג דליכא תרי רובא · ראשונה מדאמר ולזה לא החמירו בולד כלל׳ משמע אפי׳ לכהונה אשר אנחנו עסוקים בו שם · שני׳ דמדבריו משמע שהחמירו באש׳ יותר מבולד ואי בעי׳ ב׳ רובא א"כ דין האשה והולד שוין · שלישית דאם דין הולד שוה לדין האשה לענין כהונה אמאי הוצר׳ לחלק בין אשה לולד למה לא חילק בולד גופו בין פסול כהונה לפסול קהל עכ"ל דמר · והנה באמ׳ אין זה הכרח דמירי איריא הא כראיתא והא כדאי׳ וכמו שפי׳ לעי׳ דערת הגמר׳ מאחר דלא מצינו פסול אשה אלא לענין כהונה · וכן ר"ג לא קאמר דנאמנ׳ אלא לענין כהונה פ"ק דכתובות (דף י"ג) ואב׳ שאו׳ נקט דינו לענין הולד לענין פסול קהל כמו שמבואר שם פ"י יוחסין (דף ע"ג) לכן נקטו גם המחברים והמפרשים תרווייהו ונקט לענין פסול קהל דין הולד ולענין פסול כהונה דין האש׳ אבל לא לחלק ביניה׳ שיהא דין האשה חמור מדין הולד לא לחלק בין פסול קהל לפסו׳ כהונ׳ · ומה שהוכי׳ מר מדהשמיט הרמב"ם דין בתה דפליגי בה ר"י ור׳ אליעזר מה דינה לכהונה והלכה כר"י ואי היתה צריכה תרי רוב׳ היה לו להזכיר פי"ח אלא ע"כ שסמך על׳ מה שכתב פט"ו שהולד כשר אפי׳ להשיא לכהונה לכתחלה מטעם שכתבתי עכ"ל דמר ובאמת שקושיא זו חזקה היא וראויה לחכם כמעלתך אך שקושי׳ זו ג"כ יש להקשות אמאי השמיט גוי ועבד הבא על בת ישרא׳ שהולד פגום לכהונה כמו שכתבו הגה׳ מיימו׳ פט"ו שם דאיתא כן בירו׳ וכתב נ"כ הרמב"ם שם שהיא כשרה בסתם · ואדרבא יש לדקדק מרכת׳ הר"מ דין זה פט"ו אצל פסול קהל ולא חזר וכתבו פי"ח דהוה רבות׳ טפי ש"מ דאיכא לחלק בין פסול קהל לפסול כהונה ומה שלא הזכיר הרמב"ם פסול בתה כמו שהזכיר פסול עצמה בין בגוי ועבד הבא על בת ישרא׳ בין בשתוקי צריכין לומר דסמך אמה שכתב בתחלת הפ׳ ההוא דדין האשה והולד שוין לענין פסו׳ כהונה ולכן לא הוצר׳ ג"כ לאשמועי׳ דהלכה כר"י דמאן דמכשי׳ בה מכשיר בבתה דמאח׳ שכב׳ פס׳ פט"ו דאצל פסו׳ קהל נאמנ׳ לכתחילה · לא אתא לאשמועינן בפרק זה אלא מה דחמור לענין כהונה מלענין ישראל׳ וא"כ מאחר שפסק דאפי׳ בה בעי׳ ב׳ רובא כ"ש בבתה ולא הוצרך לפסוק דאם נשאת לא תצא לענין שריותא דבת דההו׳ יכולין למילף מפט"ו דאם התם מותרת לינשא לכתחילה אין מוציאין אותה לכל הפחות גבי פסול כהונה · וגם לא הוצרך לאשמועי׳ דתינשא לכתחילה בתרי רובי · כר׳ יוחנן דאמ׳ דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה דזה פשוט דהא אף ר׳ יהושיע דפוסל בה מתיר בתרי רובי כדאי׳ בגמרא סוף פ"ק דכתובות וא"כ ה"ה לר׳ אליעזר בבתה כן נ"ל לפי ע"ד שמועה זו

ועל מר להראות לי דרך ישר בעיניו וכל זה דברתי להלכה אבל לא לענין מעשה דידן שדנין עליו כי פחדי ממרומים שבא הנה גיסי מוהר"ר יוסף שהיה בירוד לובלין והגיד לי איך שדיבר מזה עם מהר"ר בצלאל והסכימו שלא להעלותם לא מצד הדין רק שהוא בזיון לתורה כי נקל הוא בעיני הבריות אך מכאן והלאה אהיה בשב ואל׳ תעשה לא אתיר ולא אאסור ויהי לו אשר לו מאחר שעלה ברשות לא ירד וכדיעבד דמי דאם נשא׳ לא תצא ומה שכתב מר להעתיק החתימות שלכם דע כי מעלתו לא חתם לו מאומה רק העיד על החתימות שלו שהם ישרות אבל הגאון אבי בכת׳ הסכים עם אחרים שסמכוהו אך שכתב שאינו ניכר לו וסומך על יד אחרים שתהו בקנקנו · ומה שכתב מר מדברי הרמב"ם שכתב שסומכין לחצאין הנה אני אומר שאין זמנינו זה כזמנם שלא הורו אלא ברשות רבם והיו נזהרין בכך ולמה שהותרו הותרו והיה מורא רבן כמורא שמים עליהם אבל בזמנינו זה שאין בודקין מס"ת ולמעלה וכל מי שנקרא בשם מורינו הוא הותר בכל דבר ואין צריך לרשות אחרת נראה דאין להכשירו לחצאין (ועו׳ דהרי כתב הרמב"ם בהדיא דאין סומכין לחצאין אלא כשראוי לכל אבל כשאינו ראוי לכל אין סומכין לחצאין דכל הראוי לבילה אין הבילה מעכב׳ בו) וכל זה כתב הרמב"ם בהדיא פ"ד מהל׳ סנהדרין ע"כ מצאתי בהעתקה:

כה א"ה שאלה הזאת נדפסה בתשוב׳ הגאון מהרש"ל בסימן ל"ז עם תשובת מהרש"ל ז"ל אבל׳ תשובה זו מהגאון מוהר"ר ישראל בן הגאון מוהר"ר שכנו זצ"ל לא באה עדיין בדפוס קחנה אליך ותברכני נפשך:

לדזין ליה כבר בתיא שלום דמטיבותיה מטיב לאומתי׳ כולם פתחין סגרין · שלטון ועטרון · חכם ואיש ישרן · נבון ובר סברן · בתור׳ אדירירון · לו ידו׳ ארבע בארבע · ובשית *משד׳ עמקי׳ · *שואל בין חפרקים *הלא דבריו מדבש מתוקים · עוקר הרים פשיט החוק עמור הימיני"ה הגאון כמוהר"ר משה נר"ו · בהיות שבעו"ה ביום בוא דבריך נטרפה השעה ונשבה ארון הקודש ונתבקש בישיבה של מעלה · מאור הגולה רוח אפינו משיח ה׳ רב הרבנים גאון הגאונים נשיא ישראל (ה"ה אדוני מ"א) הנקרא בשם קדשו מוהר"ר שלום המכונה שכנ"ו זקצ"ל ה"ה הכ"מ אשר עליו היה נאמר צדק צדק תרדוף לקיים מה שנ׳ בקש שלום ורדפיהו לשכנ"ו תדרשו ובאת שמה · ועתה בעו"ה נפשי עגומה · ושפתי אטומה · ואין בידי להשיב מה · כי נתפרדה החבילה · ואין דעתי צלולה · כי נפלה עטרת הגולה · על זאת נפשי עציבה · דאיבה כאיבה ואני אנה אני בא · על כל זאת שלא להשיב (פניך) היקרים רקים אדון (לפניך) בקרקע מן הבא בידי בהיות דברא כרעא דאבוה הוא וזכרתי מאמרם ז"ל כל שאין מניח בן כו׳ עיין שם בפרק יש נוחלין (דף קי"ו ע"א) והנה דרש ר׳ פנחס מאי דכתיב והדד שמע במצרים · כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא מפני מה כו׳ יואב שלא הניח בן נאמר בו מיתה כו׳ והכתיב מבני יואב עבדיה בן יחיאל אלא דוד שהניח בן כמותו נאמר בו שכיבה וכו׳ (נ"ל דנוסחא אחרת נזדמנה לגאון) וק"ק למה התחיל בשינויא בתרא בדוד ובשנוייא קמא ביואב אלא בא ללמדינו דלא הדר ביה מכל וכל אלא גבי דוד · אבל גבי יואב אע"ג דה"ל בן כיון דלא הוה כמותו מעלה עליו הכתוב כאלו אין לו בן לענין ההוא דיש נוחלין שהבאתי לעיל דפשע דה"ל ללמדו ולהדריכו · לכן אני מחויב להשלים לגלות מעליו חרפה זו ושיצדק עליו למימר שכב עם אבותיו ע"כ נכנסתי לדברי׳ להבין מה טוב נדרשתי ללא שאלוני נמצאתי ללא בקשוני אומר הנני הנני · להבין דברי תחכמוני · אף כי לא הורשיתי למשוך בעטי מיעוט דעתי אולי משגה הוא · וזה חסדך אשר תעשה עמדי שתבוא תדיר בכתבך לדבקני אחריך אדבר · ולא במתגב׳ כי נעמה תורתך ומתוק׳ שאלתך · וגברו סברותיך וראיותך · ואיך לבי ערב · לקרב אל הרב · והוא גיבור מצויין · משיב כענין ושואל כהלכה · תכף לזכרך ברכה · שמורה וערוכה · ברמ"ח איבריך · אבר"ך יקראוך · בראש יושיבוך · ומטיבותא אשיב לך ריכא · ראשית דברי פי חכם חן הענין הוא כי בא הנה סופר אחד מארץ רוסיאה והוא מוסמך ואמרתי לו שיכתוב לי זוג של תפילין וכתבן ונתנן לי ובדקתי אותם והיו כתובי׳ כתיקונן אך דבר אחד ראיתי בהן לא נכשר בעיני וזה הדבר כי היה פרשת שמע מסיימת באמצע שיטה ופרשת והיה אם שמוע היתה מתחלת בראש הדף ובראש השיט׳ ואמרתי לסופר לא יעשה כן במקומנו לסיים פרשת שמע באמצע שיטה ולהתחיל פ׳ והיה אם שמוע בראש השיטה · וגם במקומכם אי אפשר שיעשו כן שהרי הרא"ש והרמב"ם ז"ל כולם מסכימי׳ שהג׳ פרשיות תהיינה פתוחות ופרשת והיה אם שמוע תהיה סתומה · וכשהיא כתובה באופן הזה נקראת פרשת והיה אם שמוע פתוחה שהרי כתב הרמב"ם בפ"ח פרשה פתוחה יש לה ב׳ צורות אם גמר באמצע שיטה מניח שאר השיטות פנוי ומתחיל הפרשה שהיא פתוחה מתחילת שיטה שנייה · גם הרא"ש מסכי׳ לזה שכתב הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף השיטה או בתחילתה

בתחילתה כדי תשעה אותיות הלכך אם נשאר בשיטה עדיין כדי לכתוב ט׳ אותיות או יותר יניח חלק ויכתוב בראש השיטה שתחתיה וכו׳ הרי נראה בפירוש דבאופן כזה מקרי פתוחה אליבא דכ״ע והוא השיב לי הנה בכל ארץ אשכנז עושים כן ואין פוצה פה ומצפצף עכ״ל · גרסינן פרק הקומץ (דף ל״ח ע״א) אמר רב חסדא על הארץ בשיטה אחרונה א״ד בסוף שיטה ואיכא דאמרי בתחילת שיטה מאן דאמר בסוף שיטה כגובה שמים על הארץ · ומאן דאמר בתחילת שיטה כי היכי דמרחקי שמים מארץ אמר רבי חלבו חזינא ליה לרב הונא דכריך ליה מאחר כלפי שמע ועושה פרשיותיו סתומות וכתבו התוספות קצת קשה דנקט לשון רבים ואין שם כי אם פרשה אחת ושמא משום על הארץ דבסוף שיטה אע״פ שאין כתוב כלום אחר כך עכ״ל וקשה אם כן לוכח מיניה דבסוף שיטה כתבן על הארץ ר״ל רב חסדא מדלא פליג עליה דרב הונא · וע״ק דה״לל איפכא עושה פ׳ סתומות וכריך לה מאחר כלפי שמע דמתחילה כותב ואח״כ כורך וי״ל דנותן טעם לדבריו למה עושה פרשיותיו סתומות דהיינו על הארץ בסוף שיטה ומשני משום דכורך מאחר כלפי שמע (כלומר משום דרכו לכרוך מאחד כלפי שמע) ואז בתחילת פתיחת המזוזה יזדמן לו על הארץ (לבד) לכן עשה פרשיות סתומות כלומר שכתב על הארץ בסוף שיטה כדי שיראה יחד השמים על הארץ אמנם הבא לכרוך משמע כלפי אחד יכתוב על הארץ בתחילת שיטה כדפירש כי היכי דמרחקי שמים מארץ כו׳ והנכון אצלי כי השמים מורים על החיים אשר משם נחצבו הנשמות שהם חיים וקיימים לעולם והארץ על המות אשר משם נחצב הגוף שהוא כלה אם כן כל כמה דלא פגע בעל הארץ עדיף טפי ואיפשר לפעמים היו לוקחים אותם התלמידים להתלמד בה כבית רב הונא ולכן כרכי מאחד כלפי שמע ועושה אותה סתומה מטעם דכתבו וסמך על כגובה שמים מעל הארץ אמנם בבתים אחרים שאין דרך להתלמד ולקרות בה כלל רק לקובעה בכותל בחוזק כורכים אותה משמע כלפי אחד וכותבים על הארץ בתחלת שיטה מטעם דכתיבנא · ואפשר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי לעיל א״ד בסוף וא״ד בתחילה כי שניהם או׳ אמת והלכה · ומכל מקום נהגינן לכרוך מאחד כלפי שמע כדכתבו הפוסקים הואיל ונפק מפומיה דרבי חלבו · אך קשה לפי זה הלא מוכרח להיות הפירוש דפרשיות סתומות משום דעל הארץ בסוף שיטה א״כ למה כתבו התוספות ושמא כו׳ ועוד קשה לא הל״ל ועושה פרשיותיו סתומות דנכלל בה סתימה ראשונה מאחר דאין לה קשר ושייכות לזה ולא הל״ל אלא וכותב על הארץ כסוף שיטה · וי״ל רה״ק אף על גב דהיו לפעמים לוקחים אותה להתלמד בה אפ״ה עשה פרשיותיה סתומות לגמרי ולא היו מניחין ריוח בין פרשת שמע לפ׳ והיה אם שמוע אלא כותב שתיהן כאילו הם פרשה אחת אע״ג דתניא בריש ספרא ומה היו הפרשיות משמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה וכ״ש הלמד מן ההדיוט מכל מקום מזוזה שאני דלא היו התלמידים לוקחים אותה לקרות בה דהא נכתבים שלא מן הכתב להיות שגורות בפה כלל רק היו לוקחים אותה להתלמד בה הלכות כתיבתן כגון ריוח מלמעלה כו׳ ושירטוט ועל הארץ בשיטה אחרונה ודומיהם ועל זה קשה לתוספות למה אמר פרשיותיה ואין שם כי אם פרשה אחת שהיא סתומה לגמרי עם שלמטה ממנה כאלו הם אחד מה שאין כן בעל הארץ אע״פי שנכתבו בסוף שיטה ומורה קצת שהיא סתומה עם הבאה אחריה מכל מקום סתומה לגמרי לא הוי מדלא נכתב דבר אחר כך דתינח אי הוי על הארץ נכתב בתחילת שיטה והיה נכתב יותר מיד אחריו בלא שום הפסק אז יצדק למימר על שניהם בחד מחת׳ סתומות אמנם מאחר דלא נכתב אחר כך מידי ולכך על כרחך הוצרך למכתב על הארץ בסוף שיטה (כדי לעשות הפסק) להורות שהבא אחריהם סתומה ומינה מוכח ע״כ שהם ב׳ פרשיות א״כ לא ה״ל למכללינהו בהדדי ולמימ׳ עליהם סתומות מאחר דסתימתן לא דמו להדדי · ומשני ושמא משום על הארץ דבסוף שיטה ר״ל מאחר דעל הארץ ע״כ הוא מפ׳ דלעיל להיותו סוף פסוק ואם כן הוה ע״כ הפנוי שלפניו כאילו נתמלא דלא מצינו היכר באמצע פסוק לכן הוי והבא אחריו מיד בתחילת שיטה שלמטה הימנה סתום ממש אף על פי שאין כתוב כלום אחר כך וק״ל א״נ לי״ם דגרסי׳ אף על פי שאין כתוב כלום אמר כך אתי שפיר טפי ור״ל אף על פי שאין כתוב כלום בפנוי שלפני על הארץ והשת׳ א״ש הא דאותבינן מהא דאמר רבי שמעון בן אליעזר (שם) ראיתי ר״מ היה כותב על דוכסוסטוס כמין דף ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה ועושה פרשיותיו פתוחות אמרתי לו רבי מ״ט א״ל הואיל ואין סמוכות מן התורה וא״ר חננאל אמר רב הלכה כרבי שמעון בן אליעזר ר״ל דאמר מאי טעמא וסבירא ליה דבעינן למיעבד סתומות מאחר דבתורה סתומות הן וכתב דפריך מטעמיה דרבי מאיר מאחר שאין סמוכות כו׳ דנ״ל למקשן דטעם מיסתבר הוא והדר ביה רשב״א אם כן

קשה למה ליה להביא להא דרב חננאל כלל גם למה ליה למימר מאי לאו אפתוחות ומאי משני לא מריוח ועוד קשה מדאמר רשב״א מ״ט והשיבו ר״מ הואיל וכו׳ מוכח בהדיא דמהאי טעמא שרי למעבדינהו פתוחות אף על פי שהם סתומות בתורה ועביד הכי כי היה דרכם להראות לתלמידים דברים נפלאים ומכ״ש אי עבדינהו סתומות כמו שהם בתורה דטפי עדיף ואם כן לא קשה מידי לרב הונא וע״ק למה לא אמר רב הלכה כרבי מאיר דהא ליכא תרי תנאי אליבא דרבי מאיר אלא וודאי ס״ל דלא הדר ביה רשב״א אלא דלא למעבדינהו פתוחות הואיל והן בתורה סתומות אבל לא סתומות לגמרי ועוד דאל״כ לא ה״ל שום סברא למימר מ״ט ומזה פסק רב הלכה כוותיה ואם כן קשה עליה דרב הונא דעבדינהו סתומות לגמרי דלא כמאן ודלא כהילכתא · ומשני לא אריוח ואמר הלכה כרשב״א משום דההוא וודאי ס״ל דיש לעשות ריוח מדאמר ר״מ היה כותב כו׳ ועושה ריוח כו׳ אבל ר״מ גופיה נימא דלא עביד רק כדי ליפות בעלמא משום זה אלי ואנוהו ולא שיהא צריך לעשות כך מדינא כלל ואע״ג דהוה דלא כמאן להכי מביא הא דא״ל אביי לרב יוסף כו׳ (שם ל״ב ע״א) והא רב אית ליה מנהגא והאידנא נהוג עלמא בסתומות פי׳ לגמרי ור״ל דס״ל לרב הונא כרב רביה והא דאמרינן (שם) ר״נ בר יצחק אמר מצוה לעשותן סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ומאי פתוחות דקאמר רשב״א אף פתוחות ה״פ מכדי ס״ל לר״ש מצוה לעשותן סתומות כמו שהם בתורה ואפ״ה אי עבדינהו פתוחות ש״ד דקבל דברי ר״מ לכל הפחות לענין דיעבד מטעם שאין סמוכות בתורה מה״ט נמי אי עבדינהו סתומות לגמרי ש״ד דפתוחות משום שאין מקומו לא מעלי׳ מסתימה לגמרי כי שניהם אינם מצוה מן המובחר לכן שקולים הם ויבואו שניהם ומאי פתוחות דאמר רשב״א דעביד ר״מ מטעם הואיל אף פתוחות ר״ל אבל לא שיהיה ר״ל דוקא פתוחות דזה הוי סברא זרה דמשום דאין סמוכות יעשה פתוחות דוקא דמ״ט לפתוחה זו דייק אם שרית להו מה״ט לשנות מכמה שהם כתובות בתורה · וכדכתבינן לעיל · וע״ז אומר לימא מסייע ליה כיוצא בו ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקרושה חמורה לקרושה קלה · הא מורידין עושין אמאי הכא סתומות והכא פתוחות · כלומר אי הוי אמר פתוחות דווקא קאמר רשב״א דעבד כר״מ א״כ הויא דלא כר״מ אלא וודאי אף קאמר והשתא אתי שפיר דלא מייתי האי סייעתא לרב הונא דשפיר עבד דעשה פרשיות סתומות דאי כעינן דווקא פתוחות קשה הכא סתומות והכא פתוחות דכיון דרב הונא סתומות לגמרי קאמר ליכא סייעתא דאף אי אמרינן דלא שפיר עביד ובעינן למיעבד כמו שהם בדאורייתא א״ש טפי הא דאין מורידין אותן דאז הוי הכא סתומות והכא סתומות גם ל״ק עלה הא מורידין עושין הכא סתומות והכא סתומות לגמרי דלא לעכובא קאמר למימר דאי עביד סתומות כמו בדאורייתא שיהא פסולין וק״ל · ואין להקשות למאי דפרי׳ לעיל והאידנא נהוג עלמא בסתומות דס״ל סתומות לגמרי מהא דכתבו התו׳ וז״ל והאידנא נהוג עלמא בסתומות ופי בקו׳ דכשיש בתחילת שיטה ובסוף שיטה · ופרשה באמצע פירוש חלק המפריש ועושה אותן ב׳ פרשיות זו היא סתומה · ואנו נוהגין להניח חלק מעט בתחילת שיטה ואחר כך שיטה ואחר כך מתחיל והיה אם שמוע עכ״ל מאחר דלא מצינו בפירש״י שלפנינו שום פירוש על והאידנא וכו׳ ועוד מדכתבו התו׳ בשם הקונטרס דכשיש כו׳ מוכח בהדיא דלא כפירש״י על והאידנא כלו׳ דאל״כ הל״ל רק כתוב בתחלת כו׳ אלא קאי בקונטרים לפרש צורת הפרשיות שבתורה ואמר דכשיש כו׳ זו היא סתומה בתורה ומביאו התו׳ פי׳ הקונט׳ להסביר גודל הקושיא דאמר והאידנא נהוג כו׳ דהיינו סתומות לגמרי יותר מסתומות שבתורה דהא פי׳ בקונטרים דכשיש כו׳ ואם כן קשה למה מעלינן ליה תרי דרגי במה שאנו נוהגין להניח חלק מעט כו׳ ומשני ושמא גם זה קרויה סתומה ר״ל סתומה הויא כשמניח חלק בתחלת השיטה כהרמב״ם ומאחר דלא מנחינן חלק כשיעור רק מעט הויא כסתומה לגמרי והאי מעט ר״ל שאין ג׳ תיבות שהוא השיעור האמיתי אלא ג׳ אותיות · לכן מקשה התו׳ ור״ת מפרש כו׳ וסתומה שכתוב בתחלת השיטה כו׳ עד כדי לכתוב ב׳ אותיות או יותר וזו היא סתומה ש״מ דשיעור סתומה הויא אם כן לא הויא סתומה לגמרי · וכמה יניח בראש השיטה ותהא נקרא׳ פתוחה כדי לכתוב ג׳ אותיות ש״מ דבהכי נמי הוי פתוחה · ועו׳ דביה׳ בפ״ק דמגילה קאמר בהדיא דפתוחה מראשה כפתוחה מתוכה · ר״ל כשיעור הפתוחות שעושין מתוכה כדי לעשות סתומה הויא פתוחות שעושין בראשה לעשות פתוחה דהיינו ג׳ אותיות לאפוקי כשיעור ג׳ למשפחותיכם שכתוב בסידור קדמונים להניח בסוף שיטה כדי לעשות פתוחה ש״מ דהויא סתומה בג׳ אותיות ואין לתמוה דקרא לחלק שבאמצע השיטה פתוחה מתוכה דכה״ג כתבו התו׳ לקמן וז״ל או פתוחה באמצע ומכאן ומכאן

סתומה ואי גרס בתו' סתומה מראשה כפתוח' מסופה בא להוכיח דלא כהרמב"ם ומ"מ מקשה התו' ז"ל כל הני קשה אמנהג דידן כו' והוכרחו למהדר בהו משנוייא קמא ואומר ושמא סמכינן אההיא דירושלמי כו' עד הלכה כדברי מי שאומר פתוחה שאין זה מקומה כלומ' מפני שאין מקומה יכול לעשות פתוחה וקשה לתו' אי ס"ל כירושלמי א"כ למה אנו מניחין יותר חלק בתחילת השיטה ולא כשיעור פתוחה דהיינו ג' אותיות אבל אשיעור סתומה ל"ק דמדאמר ב' אותיות או יותר ולא אמר ג' ש"מ דלא קפדינן אבל גבי שיעור פתוחה קאמר לעיל כדי לכתוב שם של ג' אותיות · ואין לתמוה דריוח סתומה יהיה יותר מפתוחה רמז לדבר דאשכחן דכתב הראש ז"ל ואם סיים פ' סתומה בסוף שיטה יניח שיטה חלק ויתחיל בשיטה שלישית והויא פרשה סתומה כו' שמע מיניה דאי הוי מתחיל באמצע או בסוף שיטה הויא פתוחה והשתא דהניח חלק יותר הויא סתומה ע"כ מביאין לשון הירושלמי פתוחה מראשה פתוחה כו' והדבר תימה כו' ונראה לפרש כו' וכדפירש הרא"ש דברי התו' דרב פסק כמ"ד אף פתוחה וכדרב נחמן בר יצחק וכיון דמצוה בסתומות לכן מדקדקים שלא לעשות פתוחה גמורה ואז מקרי סתומה וה"פ איכא תנוי תני סתומה כזו דוקא משום דבה מקויים תרתי פתוחה גמורה לא מפני שהן אינן סמוכות בתורה · ואית תנוי תני פתוחות כלומר אף פתוחות לגמרי כשר אי עבדינהו והכי הלכתא כדרנב"י · לכן מיושב מה שאנו נוהגין להניח חלק בראש שיטה יותר משיעור פתוחה ומה שכתב לעיל מעט היינו לפי מאי דס"ד מעיקרא דשיעור פתוחה הוא ג' תיבות של ג' אותיות אם כן הוי מעט כשאין כ"כ וק"ל וכעין שכתבתי כתב הסמ"ג (עשין פ"ה) ומאריך אחר כך שם ואומר פתוחה מראשה פתוחה מסופה פתוחה · פתוחה מכאן ומכאן סתומה · וקבלתי שכך הפי' לא שתהא פתוחה לגמרי מראשה כו' ולא שתהא פתוחה לגמרי מסופה שא"כ היתה פתוחה גמורה רצה לומר ולא הוו סתומות בתורה · אלא תחלק שיעור הפתוחה לכאן ולכאן פחות מג' אותיות בסוף וכשעריך בסוף שיטה ופחות מג' אותיות בתחילת שיטה במקום שמתחיל והיה אם שמוע להכירא בעלמא לפי שאין סמוכות בתורה · ר"ל ואין צריך להתחיל והיה בסוף שיטה לעשותה סתומ' גמורה ואז אית ביה תרתי וזו היא סתומה גמורה מאחר שאין שיעור פתוחה לא בתחילה ולא בסוף עכ"ל · וס"ל לתוספות דכמו כן כשמוסיפי' על שיעור הפתוחות לא מקרי פתוחה מטעמא דכתיבנא לעיל גם סתימות גמורה לא הוי מדלא התחיל והיה אם שמוע בסוף שיטה דלעיל וקיימנו הסתימות שבתורה והריחוק וק"ל וא"ל למה להו להביא הירושלמי נימא דסבירא ליה כרנב"י ויפרש כדפרישית רק' לתו' לפי מאי דפי' דברי רב הונא שר"ל סתומות לגמרי לכתבם כאלו הם פ' אחת וע"ז מביא התלמוד והאידנא נהוג עלמא בסתומות מרנהג עלמא הכי ש"מ דהוא מצוה מן המובחר ואפשר מטעם דאין סמוכות בתורה לא עבדינן סתומה כדינה רק לגמרי סתמינן אבל פתוחה לא עבדינן דאז הוה עברינן על סתומה לא יעשנה פתוחה וק"ל לכן לא היה לנו להניח חלק מעט בתחילת השיטה כרנב"י ולחלוק על מנהגא דעוקר הלכה ומשני דס"ל כירושלמי דפליג ארב הונא והמנהג וס"ל כרנב"י ע"כ יש לנו לפסוק כרנב"י וק"ל ובהכי אזלא סוגיא דשמעתא ותוספות והרא"ש כהוגן והארכתי בפירושה יען ראיתי שכתב החכם השלם כמהר"ר יושיע שונצין נר"ו וז"ל מצאתי בפסקי ה"ר ישעיה הראשון שכתב בהלכות מזוזה אה"רגר' (בפ' הקומץ דף ל"ח ע"ב) ועושה פרשה סתומה פי' שלא היה מניח ריוח בין פ' שמע לפ' והיה אם שמוע שאף על פי שבס"ת יש ריוח בין הפרשיו' התם מפני שעשויה להתלמד בה וכדי שיוכל האדם להתבונן בין פ' לפ' צריך ליתן ריוח ביניהם כדתניא כו' אבל המזוזה שאין עשויה לקרות בה אלא לקובעה בכותל אין צריך להניח רווחא ביניהם אלא כותב את שתיהן כאילו היא פרשה אחת עכ"ל הרב כו' ואף על גב דהאי פירושא אינו מתיישב שפיר בסוגיא כו' עכ"ל להרב הנ"ל לכן משכני נפשי עליה דרב ישעיה אף על גב דמעולם לא ראיתי פסקא הדין אמינא כי שכיבנא יפוק לוותי · דמתרצנא לסוגיא כוותיה · ומינה לענין שאלה דשאילנא קדמיכון אי מניח יותר מכשיעור בסוף שמע או פחות ומתחיל והיה בשיטה שנייה יצא י"ח · והנה אחר שכתבתי זה שלחתי אחרי תרי ספרי דווקני שבעירנו כדי לירד לעומק הענין האחד המיוחד הישיש האלוף הה"ר שלמה יצ"ו ומשנהו הנכבד והיקר הה"ר יעקב יצ"ו · ושאלתי את פיהם · איך הם נוהגים ואמר הרר"ש הנ"ל איך שדרכו להוסיף או למעט משיעור כי היכי דלא להוי פתוחה גמור' ושמחתי שכונתי לקבלתו והר' יעקב הנ"ל אמר שדרכו לעשות ממנה פתוחה גמורה ואמר שקבל הפתוחה צריכה שתהיה פתוחה בסוף שיטה כו' דר"ל אחר שכתב הפ' הנקראת פתוחה יעשה לה היכר בסופה כלומר שמניח חלק כשיעור או בסוף שיטה שגמר הפתוחה או בתחילת השיטה מפ' הבאה · וכן סתומה צריך שיעשה ההיכר בסופה כמשמעות הרא"ש וכנו · ועוד דאל"כ פ' קדש לא מקרייא פתוחה · מצורף דהדיבור דלעיל המתחיל ועושה הפרשיות סתומות אתי כפשוטו וכמו שהזכיר החכם השלם כמהר"ר משה נר"ו הוא פי' דבריו ומחא לי' אמוחיה באמרו ולדעת הר"מ צורת הפתוחה והסתומה הוא בתחילתה כמו שנראה מתוך דבריו מפירוש שכתב בפ"ח אם גמר באמצע שיטה מניח שאר השיטה פנוי ומתחיל הפ' שהיא פתוחה באמצע השיטה השנייה עכ"ל · אמנם מיניה וביה אבא נשרי ביה נרגא דהא כתב על הא דכתב הראש ז"ל ואם סיים פ' סתומה בסוף השיטה יניח שיטה אחרת חלק ויתחיל בשיטה שנייה עכ"ל · דמשמע בשכב' סיים הפ' סתומה יניח החלק המורה עליה שהיא סתומה אפשר ליישב ולומר דסתומה פי' מסויימת וה"פ ואם סיים פ' מסויימת עכ"ל ה"נ י"ל דברי הרמב"ם ומתחיל הפ' שתהא מותחלת בתחילת כו' · אמנם תרוץ דחוק הוא דמה לו לכפילות זה למימר ואם סיים פ' מסויימת וכן ומתחיל הפ' שהיא מותחלת לימא אם סיים פ' בסוף כו' וכן ומתחיל הפ' בתחלת שיטה השנייה · וכן לאידך פי' דפי' ז"ל אפשר דסתומה ע"ד ועושה פ' סתומות וכתבו התו' דמקרי פ' והיה סתומה משום דמסיימא בסוף השיטה ה"נ האי דקאמר הרא"ש כו' כלומר ואם סיים פ' סתומה דהיינו בסוף שיטה עכ"ל נימא ה"ה איפכא קורא הרמב"ם בלשון מושאל הפ' הבא' אחר הפ' הפתוחה פתוחה כהיו' חלק הרבה ביניהם א"נ בהיות שפותחת בראש שיטה כסברתו שפירש המתחלת אחר הפתוחה לפי שאנו עוסקים בו מתחלת בראש שיטה והתחלה זו עושה שפ' המסויימת הויא פתוחה לכן קורא אותה פתוחה ע"ש פעולתה וק"ל ומה שכתב ז"ל והכי דייק לישנא שמביא הטור ואם סיים הסתומה בסוף הדף יניח שיטה עליונה של ראש הדף חלק כו' ואיכא למידק דהל"ל ואם סיים הסתומה בסוף הדף ובסוף השיטה וכתב דסוף הדף משתמע כו' אף סוף השיטה כו' אמרינן (בפ' הקומץ דף ל' ע"א) הכותב ספר תורה בא לו לגמור לא יגמור באמצע הדף אלא מקצר והולך עד סוף הדף ואח"כ כותב לעיני כל ישראל באמצע שיטה נראה דסוף הדף לא משתמע עד סוף השיטה ג"כ אלא סוף הדף מקרי בשיטה אחרונה אפילו באמצעה כו' · אי משום הא לא איריא דלעולם נימא היכא דאומר בסתמא עד סוף הדף ר"ל סוף באורך וברוחב · ושאני הכא דפי' בהדיא שר"ל באמצע הדף באמרו מקצר והולך עד סוף הדף דהיינו כזנב שלש שתים אחת · ומכל מקום הוצרך להזהיר היכא שכותב שיטות מיושרות ושוות עד סוף הדף יצמצם בשיטה אחרונה לעיני כל ישראל באמצע שיטה להראית שנגמר כדכתב המרדכי דכשמסיים בסוף השיטה כמו שאר השורות נראה כאלו רוצה לכתוב יותר עכ"ל ואפילו מה"ט כתב הרמב"ם שפ' ויעל היא סתומה אף על פי שהיא מסיימת באמצע שיטה בהיות שהפתוחות שם אין באים להורות על הפ' אם תהיה סתומה או פתוחה רק על התורה שנגמרה אלא למר הרמ"בם ק"ו מפרשת ויחי שהיא סתומה מפני שנסתמו עיניהם של ישראל כו' · וק"ו באביר איש כזה דהעידה עליו התורה דלא קם וגומר ואשר הוציאם מגלות (מצרים) ולמדם תורה שהיא סם חיים וחכמה ובינה לעיני כל העמים ואבדו הרבה דברים נפלאים בגויעתו שע"יכן באו לגלות המר הזה כידוע לחכם ונבון כמוך · וא"ש מה שהקשת עוד ז"ל יקשה במה שאמרו (בפ' הקומץ דף ל') איני והאמר רב גידל אמי רב לעיני כל ישראל באמצע הדף ההיא באמצע שיטה איתמר דא"א לומר דבאמצע שיטה איתמר דא"כ הל"ל דפ' ויעל היא פתוחה ומינה הוה ידעינן דהיא מסיימת באמצע שיטה דאי מסיימת בסוף השיטה היא סתומה כמו פ' והיה כו' עכ"ל דודאי היא סתומה ומכל מקום מסיימת באמצע שיטה והרמ"בם מנא' לפ' סתומה לכללה עם שאר הסתומות שבתורה והטעם ידוע ממנינם שכתב הרמ"בם סכום כל הסתומות עס"ש והפתוחות ר"ן (עוד יש רינו כ"ר ש"ס נס יש נזה ס"ד למקובלים) ועוד י"ל לאידך גיסא דלא הוינן ידעים דהיא מסיימת באמצע שיטה דה"א אף על גב דמסיימת בסוף שיטה הויא שפיר פתוחה כמו פ' קדש דהויא פתוחה לפירושו דצריך להראות הפ' בראש פ' אף על פי דאין שום היכר בראשה · מכל מקום כיון דאין קודם לה דבר מקרי פתוחה ה"ה ה"נ כיון דאין אחריה דבר מיקרי פתוחה בלא שום היכר להאי פי' דמראינן ההיכר בסוף והא דמהר"י קאר' ומהר"י אבוהב אינם מפרשים כן היינו משום דבאו ליישב מנהגינו וק"ל ומה שכתב מהר"י שיפצון נר"ו וז"ל שאם מה שכתב הרמב"ם והטור ששלשת הפרשיות תהיינה פתוחות ופ' אחת סתומה הויא מימרא דאיתמר הכי בשום מקום היה מקום לחלוק שאמרה אמנם כו' ולא יצא להם דבר זה אלא ממה שאמרו בגמרא (בפ' הבונה) סתומה לא יעשנה פתוחה פתוחה לא יעשנה סתומה דמתני גבי ספר תורה וסבירא להו לרבותא דפ' של תפילין צריך לכותבן על סגנון שכתובות

בתורה

בתורה אם פתוחות פתוחות כו' וכיון שכן הן שיהיה סי' הפתוחה בראש
או בסוף אין כאן מקום להכשיר שהרי אין הכוונה אלא לעשותם ע"ד
שנכתבו בספר תורה ובס"ת בסוף שמע איכא סתומה וכן בראש והיה
כו' עכ"ל לטעמיה ק' מנ"ל לרבוותא לבדות דבר גדול כזה מלבם
דפרשיות של תפילין צריך לכותבן על סגנון שכתובו' בתורה אם פתוחו'
פתוחו' כו' ואם שינה בהם פסולות ע"כ צ"ל דהלכת' גמירי להו איש מפי
איש מעתה נאמר דלא יצא להם זה מההיא דפ' הבונה דלא ס"ל דצריך
לכותבו על סגנון שהם כתובות בתורה רק הם מקובלים איש מפי איש
דשלשת פרשיות הראשונות תהיינה פתוחות והאחרונה סתומ' בהיות
דרך תוכחת מוסר ולעולם היכר פתוחה וסתומה דהוו בסוף · עוד כתב
ז"ל ואין לומר שהסופרים טועים בין פ' לפ' שמצאתי בחבור א' שנקרא
ברוך שאמר חברו סופר אשכנזי בזמן מהר"ם מרוטנבור"ג שכתב ז"ל
כל השיטין הראשונים בין ביד בין בראש יאריך מאוד כדי שיהיה בשיטה
אחרונה פתוחה כו' פעמים אשר כו' ובפ' שמע של היד יאריך מעט
בתי"ו של ואהבת כו' ובפ' שמע של הראש יאריך הל"מד של ובכל קצת
בשביל הפתוחה שבשיטה הרביעית ופ' והיה אם שמוע תהיה סתומה
לגמרי בין ברא' בין ביד עכ"ל וה"פ דבריו שהשיטין הקודמי' תהיין ארוכות
כדי שיוכר הפתוחות שבסוף הפ' שהוא כשיעור ג"פ אשר · ולהיות
שע"פ הקבלה כתב המחבר הזה כו' כתב להאריך בתי"ו של ואהבת
שלא ישאר גליון יותר מכדי הצורך בצד שמאל · ואחרי אותה שיטה ימשכו
שאר השיטות עד השיטה הז' שהפתוחות בסופה באופן שתהיה הפתיחה
נכרת לעין וכן בפ' שמע של ראש כו' נמצא שסוף שיטה ראשונה ובכל
וכתב להאריך בה בשביל הפתיחה שבשיטה רביעית משמע בהדיא
דלאו שגגה היא הפתיחות שבסוף שמע עכ"ל מדספר כ"כ בשבחו וכתב
שחברו סופר א' בזמן מהר"ם ר"ל לכן יש לסמוך עליו גם אח"כ הוסיף
לומר שע"פ הקבלה כת' כו' הרי יש לסופרים אשכנזים על מי לסמוך ואותו
מחבר היה בקי בהלכות ס"ת ת"מ דהרמב"ם והרא"ש טפי מינן ומביאן
בחבורו והיה בימיו דהרא"ש ובנו דהיו בימי מהר"ם ומסתמא שמע
מפיהם ואפ"ה כתב דיש לכוין כדי לעשות הפתוחות דבסוף שמע אע"פי
דכת' בהדי' בסוף דבריו · ופ' והיה אם שמוע תהיה סתומה לגמרי בין
בראש בין ביד ע"כ צ"ל דס"ל דהחלק שמניחין להודיע שהפרשה פתוחה
או סתומה יש להניח בסוף כדלעיל ויש לפסוק כוותיה כמו שפסקו ז"ל
כשמואל וכרב נחמן בדיני להיותם דיינים ונחתי לעומקא דדינא ה"ה
ספרי בדירהו נחתי לעומקי בפרט מאח' דהיה בזמן הגדולים ובוודאי
שמשם (היתה לו זאת ושכך קבל) (ומ"מ אינני מחליט האי פי'
ואפרש לקמן שהתפילין כשרים אף אי מניחין החלק בתחילה · גם אפשר
לומ' שבהפי' אמת ותלוי בדעת הסופר אם רוצה מניח היכר כל הפרשיו'
בסוף ואם רוצה מניח בתחילה ואתי ליישב' דהרמב"ם והרא"ש כפשוטו
ובהא מודינא דלא יניח מקצת בסוף ומקצת בתחילה דישתנה המכוון
לגמרי דלא ידעו איזו סתומה או פתוחה אי אדבתראה קאי אי אדקמא
וק"ל) ותמהני שכתב הרב ז"ל משמע בהדיא דלאו שגגה כו' וצריך
לתת לב כו' ויראה לי דנמשכו הסופרים האשכנזים אחרי דעת התו' כו'
עד ואם כן גם בתפלין ראוי לעשות פתוחה כו' כל זה משמע
שבא לתרץ המחבר הנ"ל והלא כתב המחבר בהדיא ופ' והיה אם
שמוע תהיה סתומה כו' נמצא שצלל במים אדירים והעלה בידו חרס ·
ומאד מגומגם אצלי האי משען דרצה להוכיח מהתוס' עד שיצדק לקרות
עליו משענת קנה רצוץ · ע"כ לא באתי להאריך בביטולו · אפס כדי
שלא ליתן פתחון פה למימר דלהכי פסלי רבוותא אם שינה וכתב סתומה
פתוחה פן יבא לעשות פתוחות סתומות כדכתב מהר"י שונצין נר"ו ואומר
אני מאחר דפתוחות לא יעשנה סתומות גופיה הויא כמו גזירה אטו ס"ת
מדלא כתיב ולא רמיז לא גזרינן גזירה לגזירה וק"ל · ועוד במחילה מכ"ת
סברא זרה היא זו למימר דיש לגזור אם כתב סתומה פתוחה אטו יבא
לשנות לעשות פתוחות סתומות דגזירה כי האי לא אשכחן · תינח אי
הוה עוד איזה פ' גבי תפילין שפסולה אי כתב פתוחה הוה מקום לגזור כפ'
והיה שגם כן מצוה בסתומות למפסלה ברכתב פתוחה אטו אותה פ' כי
היה דרכם ז"ל להשוות מדותיהם כדי דלא ליתי ההמון למיטעי להשוות
לקולא · אמנם כשיטעו לעשות מסתומות פתוחות היינו משום שרצו
להשוות כתיבתן ודאי שוב לא יטעו כהפכו וק"ל · ואפשר מאח' דפתוחו'
ש"ד ומסקנת התוספות והרא"ש במזוזה ספרי דידן נהוג בפתוחה גזירה
אטו ג' ראשונות דפסולות אי עבדינהו סתומות אף אי מפרש דההיכר
הוא בסוף כל פ' ופ' גם א"ל דטעם דרבוותא משום דגזרינ' אטו ס"ת אם
כן במזוזה נמי ה"ל למיגזר לכן אמינא אם קבלה נקבל · ואם לדין יש
לחלוק ולהלק כמו שכתבתי וכמו שאכתוב עוד בעז"ה · ומ"ש דמתוך
דברי התוספות משמע דמצוה מן המובחר לעשות פתוחות לא היא
כדכתב הראש שהבאתי לעיל ועוד דא"כ ק' מנ"ל לתו' דבאו לפרש
דברי רב שיודה דאף סתומות שרי · דלמא ה"ק פתוחה מראשה כשיעור

פתוחה ופתוחה מסופה כשיעור פתוחה כלומר אלו הוא דהוויין פתוחות
אבל פתוחה מכאן קצת ומכאן קצת סתומה הויא לפסול · אלא ש"מ
דס"ל מצוה מן המובחר בסתומה כמו שהם בס"ת לכן לרבותא פירש
בסתומה גמורה ואפ"ה יש לעשות לכתחילה וכ"ת דוק לאידך גיסא
מדכתב ודבר תימה כו' ונראה לפרש כו' רק דלא"א הל"ל רק או פתוחה
באמצע ומכאן ומכאן פתוחה (כ"ל סתומה) והאי מכאן ומכאן
אסתומה דבתר הכי קאי ולא אפתוחה דקמיה דההיא פתוחה באמצע איירי
דהא לא הוה ק"ל רק על שקראה פתוחה ולא יתכן והא תירץ והא דקאי
לפרש מילתא דרב כו' והא דקאמר בתר הכי ואע"ג כו' הוה יכול למימר
בקושיא ויהיה פי' הסתומה איך שיהיה ולא תלי הא בהא וע"כ צ"ל
דקודם פי זה ה"א דקאי לפרש מילתא דרב בהיפך פתוחה מראשה או כו'
הוא דהוי פתוחה ויכול לכתוב אבל פתוחה מכאן ומכאן סתומה ואין
לכתוב הטעם פתוחה לא יעשה סתומה כדלקמן לכן הקשה דא"א שתקרא
זה סתומה ותרצו ונ"ל כו' פתוחה באמצע ומכאן ומכאן סתומה · ומעתה
אי אפשר לפרש דר"ל דאין לכתוב מטעם דהוי סתומה דא"כ הוי עיקר
חסר מן הספר דהל"ל פתוחה מכאן ומכאן סתומה דהא עדיין לא
פי' מהר"ל שיהא דינה של פרשה זו דסתומה דקאמר ר"ל שנכתבה
השורה בכתב לכן הל"ל פעם ב' סתומה אלא ע"כ ר"ל או וא"כ ש"מ
דבא לפרש מילתיה דרב באופן אחר ממאי דס"ד מעיקרא וע"כ הקשו
בסוף ואע"ג ולפ"ז ש"מ דס"ד דסתומה תהא פסולה א"כ לפי מאי
דמתרץ נעליה חד דרגא למישרייה בדיעבד ומ"מ לכתחילה טפי עדיף
בפתוחה יש לדחות דלהכי קאמר דבא לפ' מילתא דרב משום דהוה ק"ל
מאי קמל"ן בהאי ומאי עניינא לכאן · בשלמא אי הוי הפי' דמסיי' באמצע
השיטה ומסיים באמצע השיטה שתחתיה ניחא דקמל"ן דסתומה כי האי
מודו כ"ע דיוצאים בה דמקרי סתומה אף למ"ד בעינן סתומ' ומקרי פתוחה
למ"ד בעינן פתוחו' לפי מה דס"ד דהתו' מטעם דלא גרע אבל לפי מה דפי'
הוא סתומות גמור א"כ הל"ל לעיל אחת סתומה לכן ע"כ צ"ל דבא לפר'
מילתא דרב דר"ל אף פתוחו' · ואי איכא למידק מתו' מהא איכא למידק
דכתבו וז"ל אע"ג דבעלמא מקרי סתומה כה"ג ר"ל א"כ ה"ל למפסיל
משום פתוחה לא יעשה סתומה ומשני לא חיישינן גבי מזוזה כיון דטעם
משום דאין זה מקומו כו' כלומר שאין הפתוחה במזוזה משום צורת
הפתח אלא משום דאין זה מקומו אין פוסל ומדס"ד למיפסל ש"מ דס"ל
מצוה מן המובח' וזה אי אפשר מדכתב הרא"ש דפסק רב כמ"ד אף פתוחה
ש"מ דס"ל דהתו' ס"ל מצוה בסתומות וכדי לתרצם נאמר דו"ק אע"פי
דס"ל גם תפילין מצוה בפתוחה וכה"ג מקרי סתומה ופסלי' וא"כ במזוזה
לא ה"ל למעב' סתומה לכתחילה וזה אמרו ואף ע"ג דבעלמא מקרי
סתומה כה"ג בפ' זו עצמה · ומשני לא חיישינן גבי מזוזה דכיון דטעם
דשרינן למיעבד פתוחות הוא משום דאין זה מקומו · ובלאו הכי הוי
אסרינן · וגבי תפילין דווקא גזרינן למיעבד פתוחה כיון דליכא קפידא
אטו אחריני · מש"כ במזוזה והשתא א"ש מדויק דאמר לא חיישי' גבי
מזוזה דלא הל"ל גבי מזוזה רק לא חיישי' הכא דהא במזוזה קיימי' אלא
לדקדק גבי מזוזה הוא דלא חיישינן אבל גבי תפילין חיישינן ש"מ דבתפילין
מצוה בפתוחות · יש לדחות דהתוספות אליבא דר"ת כתבו הכי
דלדידיה פרשת והיה כתובה קודם שמע בשל יד על קלף אחד וכן מניחין
בבתים בשל ראש מעתה נתבטלה הסתומה דמסוף שמע המורה על
והיה דלהוי סתומה ומאחר דקודמת לה ועוד דהפתוחות דבסוף והיה
כי יביאך מורה עליה דלהוי סתומה לכן ע"כ צ"ל דס"ל דיש לעשות
פתוחות אבל לדידן דס"ל כרש"י לא וק"ל ומה שכתב ז"ל שידוע שכל
האשכנזים נמשכי' אחר התוספות עכ"ל אמת שכתב מהר"ם מרוטנבור"ג
ז"ל שדרכו היה לפסוק כהר"יף ז"ל היכא דלא פליגי עליה התו' מכלל
דיש לפסוק כתוספו' והיינו מטעם דאינהו הוו בקיאים בספרים יותר מכל
אדם אשר על פני האדמה · וכיון דפליגי עליו ודאי טעמא רבה אית
להו · ומינה דהלכה כהפוסקים כהרא"ש והמרדכי ודומיהם דהוו
בתרייהו טובא · כדפליגי עלייהו דמה"ט הלכה כבתרא · דהוא
חזא טעמא דקמא ואפ"ה פליג ש"מ ידע דלית בה משש אבל קמא
דלמא איהוה שמע טעמא דבתרא הוה הדר ביה ע"כ יש לפסוק
כתוספות היכא דלא פליגי פוסקים עלייהו · אמנם היכא דפליגי ·
(פוסקים בתראי כהרא"ש והמרדכי עלייהו) הלכה כוותייהו · וכן
קבלתי הלכה למעש' מאדוני מורי אבי הגאון רבן ומאורן של כל בני הגול'
מהר"ר שלום המכונה שכנ"ו זקצ"ל ה"ה המ"מ אשר העמיד תלמידי' הרב'
מסוף עולם ועד סופו מפיו חיים ומימיו שותים · וחי נפשי עולמים רזימנין
סגיאין בקשתי עם הרבה לומרים ממנו שיעשה פוסק ותשובתו היתה
מחמת רוב חסידותו וענותנותו אשר היה עניו יותר מכל האדם אשר על
פני האדמה · ואמר יודע אני דשוב לא יפסקו כ"א כאשר אכתוב מטעם
דהלכה כבתרא · ואין רצוני שיסמכו העולם עלי ר"ל כגון היכא דאיכא
פלוגתא ביני רבוותא והוא יכריע או לפעמים יחלוק ואין לדיין כי אם מה

שעיור

שעיניו רואות· למן יעשה כל אחד כפי הוראת שעה כאשר עם לבבו·
ומה"ט לא עשה נמי רבו הגאון מהר"יף שום ספר גם שום תשובה ששלחו
למרחוק לא העתיקו בביתם אלו הגאונים מה"ט אף כי היה נחשב בעיניהם
כיוהרא ואשוב למה שהייתי בו ואומר דיותר תימה לי על מהר"י שונצי"ן
הא דכתב וז"ל מיהו אנן לדידן כו' ועוד שאנו בכל דיני ס"ת נמשכים אחר
הרמב"ם והנאני הרבה מה שכתב ב"י משם הרר"א אסאן הסופר שרב
א' פסל כל התפילין שהיו עשויים על דעת הרא"ש כיון שהס"ת עשויי'
ע"ד הרמב"ם כו' דשאני התם כיון דבס"ת הסתומות מתחילות באמצע
שיטה אם יתחיל הפר' של תפילין ג"כ באמצע שיטה יהיו סתומות לדעת
הרא"ש דהא צריך למיעבדינהו על סגנון שהם בספר תורה שהפתוחות
מתחילין בריש שיטה מש"כ בפ' והיה אע"פי שבס"ת הוה סתומה לא הוה
פ"ל הרב הנ"ל מאחר שאין סמוכות בס"ת וכדכתב מהר"י שונצ"ין בריש
דבריו וז"ל אלא הוקשה לו לרב על ענין א' שהיו משתדלין לעשות תפילין
שלהם שיהיו כשרים בין להרמב"ם בין להרא"ש והיו מסיימים פ' קדש
ופ' והיה כי יביאך באמצע שיטה ומתחילין שוב בראש שיטה ופ' שמע היו
מסיימין בסוף שיטה ומתחילין שוב והיה אם שמוע באמצע שיטה כו'
והיו סומכין בכשרות פרשה האחרונה דהיא כפתוחה לדעת הרא"ש כו'
ובודאי דסתומה שעשאה פתוחה שייך לאכשורי משום דאין סמוכה לה
בתורה כו' עכ"ל ר"ל כיון דלהרמב"ם הויא סתומה יכול לכתוב כן לכתחלה
אע"ג דלהרא"ש הוי פתוחה יש לסמוך על שאין סמוכות בתור' ומינה
דיכול לכתחלה לעשות פתוחה כשמשתדל לעשות תפילין שיהיו כשרים
ליבא דכ"ע א"כ למה נתרעם על ספרי דידן דמסיימים שמע בסוף הדף
באמצע שיטה ומתחילין והיה בריש הדף בריש שיטה דלמא משתדלים
לעשות תפילין שיהיו כשרים בין לבעל העיטור ובין להרמב"ם ובין
להרא"ש דהיא פתוחה לדעת בעל העיטור שכתב לעשותן פתוחו' ואפשר
ס"ל כהרמב"ם דכשמתחיל באמצע שיטה הויא סתומה ולהרמב"ם
והרא"ש נמי כשרים משום דאין סמוכה לה ולע"ד נראה מאחר דכתב
בעל העיטור ז"ל שכל ד' פרשיות שבתפילין יעשה פתוחות ואין הרא"ש
ובנו והמרדכי מביאין דבריו לחלוק עליו ולמימר דל"א כבעל העיטור
דכתב כו' כדרכם ש"מ דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עליה
הרמב"ם והרא"ש ובנו והמרדכי ז"ל והא דכתבו וז"ל וצריך ליזהר בפרשיו'
שאם עשה מסתומה פתוחה או מפתוחה סתומה פסולה· וג' פרשיות
הראשונות כולם פתוחות ופ' אחרונה שהיא והיה אם שמוע סתומה
עכ"ל ר"ל כשהם כתובים בקלף א' בד' עמודים וכדתניא ואם כתב' בעור
אחד והניחם בד' בתים בעור א' יצא כו' וכן בשל יד לכתחילה דכיון דהם
כתובי' זו בצד זו צריך להראות שפ' הבאה אחריה היא סתומה· אמנם אם
כתב הד' פ' בד' קלפים וכן של יד כשרו' דתניא אם כתב' על ד' עורות והניח'
בבית א' בעור א' יצא ואף א"צ לדבק כדברי ר"י הת' כיון דכל חדא וחדא
לחודה קאי ע"כ מקרי פתוחה אף אם יעשה היכר סתומה בפ' שלפניה
וכעין זה חילק המרדכי בשם ר"י וז"ל מסופה פתוחה כלומר אם בסוף הדף
שייר שיעור יכול להתחיל דף האחר בראש השיטה ואע"ג דכה"ג אף
באמצע הדף מקרי פתוחה מ"מ נקט בסוף הדף לרבות' דאפי' בסוף הדף
דאין ניכר כ"כ ההפסק מקרי פתוחה וה"ט כיון שהם מחוברים בס"ת מש"כ
בתפילין דודאי האי לחודיה קאי והאי לחודי' קאי והויא כעין פ' קדש שנק'
פתוחה לפי שהיא התחלה ואין קודם לה דבר לכן לא יועיל הסתימה
שלפניה כלום וע"כ יש לעשות פתוח' כדברי בעל העיטור ז"ל מאח' שאין
סמוכו' בתור' כדברי ר"מ וק"ל ואפי' מה"ט אנן דכתבי' הד' פרשיו' של ראש
בד' קלפין ועבדינן כולהו פתוחו' כדברי בעל העטור יש לעשות גם הד'
פרשיות של יד פתוחות אע"ג דכתבי' להו בקלף אח' אין להחמיר בשל
יד דקדושתה קלה יותר מבשל ראש דקדושתו חמורה כדשלח ר' חנינא
משום ר"י תפילין של ראש אין עושין אותה של יד ושל יד עושין אותו
של ראש לפי שאין מורידים מקדושה חמורה לקדושה קלה· וכתב
אע"פי שהיא קדושה קלה יש להחמיר כיון שכתובים בקלף א' מזוזה יוכיח
דכתוב' אף בעמוד א' ואפי' הכי כתב הי"ד בסי' רפ"ח וז"ל ואם עשאה
פתוחה כשרה עכ"ל א"כ תפילין של יד דכתבינן בב' עמודים יש לעשות
פתוחה לכתחלה וכי תימא מה למזוזה דהיא ק"ק של ראש הנכתבת בד'
קלפי' יוכיח· וחזר הדין לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן דאין
סמוכות בתורה ויש לעשותן פתוחות אף אני אביא של יד וא"ת אם כן
של ראש דנכתב בקלף א' נמי ליתי במה הצד· וי"ל הדבר הלמד ממה הצד
צריך לבא מתחלת הדין בק"ו כנדון דידן וק"ל כדאשכחן טוב' בבבא קמא
בשמעתא דלכתוב רחמנא תרתי וליתי אידך מיני' ע"ש בפירש"י וא"ת
מנ"ל דאמרי' מזוזה דכשרה בדיעבד יוכיח דתפילין יש לעשות פתוחות
לכתחלה כיון דנכתבו בב' עמודים וי"ל כה"ג אשכח' טובא בשמעתא
שהזכרתי בפרש"י וז"ל דאי כתי' בור וקרן אתיא שן מינייהו הכי מה בור
שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שן שדרכו לילך ולהזיק לכ"ש· מה לבור
שכן תחלת עשייתו עומד לנזק· תאמר בשן קרן יוכיח כו' וק' נימא דיו

בקרן דאין משלם מתחלה רק חצי נזק אל"א ש"מ דמ"מ אמרי' קרן יוכיח
שאין תחילת עשייתו לנזק ומשלם ח"נ מטעם שאין מועד מתחלתו
ואף אני אביא שן שמשלם נזק שלם מתחילתו כיון שהוא מועד מתחלתו
וק"ל וכן ק' על כל מה שפי' שם ומתירץ כך כי בקל נוכל לומר יוכיח רמז
לדבר בתחילת דין צריך למיתי בק"ו מש"כ בסוף דין וא"ת לפי מה
שכתבתי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי מכ"ש ק' דה"ל
להרא"ש ובנו והמרדכי להביא דברי בעל העיטור ולחלק כנ"ל וי"ל כדי
דלא לירתי למטעי ולומר כיון דכשנכתבין בד' קלפי' האי לחודיה קאי
והאי לחודיה קאי כדכתבתי א"כ ה"א הה"נ אי עביד מפתוחות סתומות
גכשיר מה"ט ואינו דדוקא סתומה יש לעשות פתוחה כיון דאיכא עוד
טעמא דאין סמוכות בתורה מש"כ בפתוחו' דאין לנו שום טעם למעבד
סתומו' וק"ל לכן לא פסיקא להו למיתני בפי' אמנם רמזו על זה הרא"ש
ובנו הטור א"ח וז"ל הרא"ש ויעשה השיטות שוות שלא תהא
אחת ארוכה ואחת קצרה ועושה כל הפ' פתוחות מלבד האחרונה
עכ"ל וק' דהל"ל ועושה הפ' פתוחות מלבד האחרונה ולא הל"ל כל·
ואגב אורחיה נפרש מה ענין עשיית השיטות שוות אצל זה דהל"ל גבי
הנהו דמשו' זה אלי ואנוהו וכן ק' על ל' טור א"ח דכתב וז"ל ויעשה
השורו' שוות שלא תהא אח' נכנס ואח' כו' ויעש' כל הפרשיו' פתוחות דהיינו
שישאר בסוף השיטה חלק כדי ג' תיבו' של ג' אותיו' או בתחלתו חוץ מפרש'
אחרונה שיעשה סתומה עכ"ל א"נ הל"ל כהרמב"ם והמרדכי דכתבו
בהדיא וג' פרשיות הראשונות כולן פתוחות כו' אלא ה"פ יעשה השיטות
שוו' כו' כדי להראות לעינים הפתוחות שבסוף כל פ' ופ' וכל זה להורות
דצריך לעשות כל הפרשיות פתוחות דשיטות שוות הוא בכול' וזה אומר
ויעשה כל פרשיות פתוחות מלבד האחרונה לפעמים כשהם נכתבו
בקלף א' וכדפי' ואפשר דגם הרמב"ם והמרדכי רמזו על זה באמרם וג'
הפרשיות הראשונות כולם פתוחות ופ' אחרונה שהיא והיה אם שמוע
סתומה דק' תרתי למה לי דל"א הל"ל רק (ופרשה אחרונה סתומה)
וכי תימא דאגב אורחיה בא ללמדינו דפרשת והיה היא אחרונה ולא שמע
מ"מ קשה דלא הל"ל רק וג' פרשיות הראשונות כולם פתוחות ופ' והיה
אם שמוע סתומה דממילא שמעינן שהיא אחרונה אל"א ה"פ וג' כו'
פתוחות ופ' אחרונה נמי ופעמים והיה אם שמוע סתומה כדפי' ומ"מ
משום תיקון לשון אמרינן שהיא והיה וק"ל· ובר מדין לא ידענא מאין
לנו לפסול אם שינה· דהא הרא"ש ובנו לא כתבו ואם שינה פסול רק
ועושה כו' דהיינו לכתחלה יעשה ג' ראשונו' פתוחות מלבד אחרונות
שיעשה סתומה אם ירצה ולא גזרינן של"א לעשותו סתומה אטו ג'
ראשונות אבל אי עשאה פתוחה טפי עדיף מאח' שאין סמוכו' בתור' וכדי
שלא להרבות מחלוק' בישראל יש לפרש הכי· גם דברי הרמ"בם
והמרדכי שכתב וז"ל וצריך ליזהר בפרשיות שאם עשה הסתומה פתוחה
או הפתוחה סתומה פסול' ושלש' הפרשיות הראשונות כולן פתוחות ופ'
האחרונה שהיא והיה אם שמוע סתומה עכ"ל· וק' איפכא מיבעי' ליה
וג' כו' פתוחות ופ' כו' סתומות ואם שינה פסול דעת' ק' טובא חדא
האריכו' ללא צורך ועוד למה דיבר בחידוש שלא כדרכו וק' כעין קושיית
התלמוד תנא אהיכא קאי ועל' מה אמר ואם עשו כו' ועוד מה צריך
ליזהר איכא למשמע לכתחילה כיון דאם שינה פסול בדיעבד· אלא
ה"פ וצריך ליזהר בפרשיות ר"ל לכתחילה יש לו ליזהר בפרשיות שכותב
בתפילין לעשותן כמו שהן בס"ת אם פתוחה פתוחה ואם סתומה סתומה
שאם עשה הפתוחה סתומה או הסתומה פתומה פסול הס"ת ושלשת
הפרשיות הראשונות כולם פתוחות בס"ת ופרשה כו' סתומה בס"ת לכן
יש ליזהר לכתחילה וק"ל· ומ"מ נ"ל לענ"ד דלא בא להזהיר רק על הג'
הראשונות שלא לעשות' סתומות מאחר שהם פתוחות בתורה ולא על
האחרונה שהיא סתומה מאחר שאינה סתומה בתורה ומה שהזכיר שפ'
אחרונה היא סתומה בס"ת היינו לעניי' שיוכל לעשות' סתומה אם ירצה
וכדכתיבנ' לעיל כדברי הרא"ש ז"ל ולעולם נימא דיותר טוב לעשות
פתוחה גזירה אטו ג' ראשונות דצריך להזהר לעשות פתוחות וכדכתב
בע"ה ז"ל דיש לעשותה לכתחלה פתוחות אף דלא מצינו בתלמוד בבלי
וירו' דבר מזה גבי תפילין רק גבי מזוזה· ומסקי' דיש למעבדינהו סתומו'
והיינו משום דנכתבו על קלף א' בעמוד אחר ומ"מ א' עבדינהו פתוחות
ש"ד מאחר שאין סתומות בתורה· מה"ט יש להכשיר גם גבי תפילין
ואי הוה שום פסול גבי תפילין בדיעבד סתומה פתוחה הוה ק' דלא
ישתמט בשום מקום למימר שהם פסולין דיקא נמי דכשרים מדקתני בפ'
הבונה גבי ס"ת סתומה לא יעשנה פתוחה כו' ש"מ דבתפילין לית לן בה
דאל"כ ק' לאשמועינן גבי תפילין מטעם שצריך למותבן כמו שהם בס"ת
ק"ו ס"ת עצמה וק"ל· וא"ת תקשי לאשמועינן גבי מזוזה למאן דתני
סתומה וצ"ל דסתומות דוקא והיינו נמי מטעם דצריך למכתב כמו שכתו'
בס"ת וא"כ מכ"ש ס"ת· וא"ל לכתחלה דוקא בעי סתומות מאן דתני
סתומות ומאן דתני פתוחות ר"ל אף פתוחות לכתחלה לפי מסקנת

הרב·

התו' והרא"ש רפ' וד"ל אף ופסקי' הלכתא כוותיהו א"כ מאי האי דכתב הרא"ש ז"ל ורב ס"ל כמ"ד אף פתוחות והיינו כמסקנא דשמעתי' דרב נחמן ב"י כו' והא ליתא דהא בהדי' אר"נ מצו' לעשות' סתומו' ר"ל לכתחל' ואי עבדינהו פתוחות ש"ד ר"ל בדיעבד ומאי פתוחות דקאמר רשב"א אף פתוחות רצה לומר דאף פתוחות כשרים בדיעבד · אלא י"ל דלא ק' מידי דכיון דלא שמעינן ממזוזה כי אם סתומה לא יעשנה פתוחה ולא פרתוחה לא יעשנה סתומה לכן תני גבי ס"ת לאשמועינן תרווייהו וק"ל ואין להאריך יותר מפני טירדת בית המדרש וחבירי המקשיבים לקולי אף כי אין דעתי צלולה ולא באתי להשיב על דבריכם רק להראות פנים שתפילין שלנו כשרים וכבר יצאתי ידי חובתי שהראיתי פנים בכמה גוונים שהם כשרים · וסמכו ספרי דידן על ר"ת ז"ל דכתב גבי שירטוט תפילין וז"ל כל הפטור מן הדבר נקר' הדיוט אם עושיהו עכ"ל לכן כותבין הכי לכתחילה ואני מחלה פניך היקרים באם למכ"ת יקשה על דברי שתודיעני ע"י הקצין הנכבד והנחמד איש מהימן האלוף כמהר"ר ברוך נר"ו כי הוא יגיע לידי ואשיב כיד ה' הטובה עלי ואם שגיתי אשובה ואודה על האמרת ומשגיאות יצילני צור ישראל · ויראינו נפלאות בתורתו וישמחנו בבנין אריאל כה עתירת אוהב ישראל בן לאדוני מורי אבי הגאון מוהר"ר שלום המכונה שכג"ו זקצ"ל ה"ה המתאבל על גולת הכותרת עטרת תפארת · ראשי אלפי ישראל שהושלך בעו"ה ארץ בראש חדש כסליו שי"ט הכ"מ:

כו ועל דבר השתוקי אם נאמנת אמו לומ' לכשר נבעלתי להשיאו לכהונה כבר נשפכו הרב' דיואות ונשברו כמה קולמוסי' בזה וכבר עניתי חלקי בזה (לעיל בסי' כ"ד) עוד מצאתי לדברי שאינ' נאמנ' עזר מהא דכתב המ"מ פי"ח מהל' איסורי ביאה לגבי אשת כהן שנאנסה לומ' קודם קידושין נבעלתי הואיל וליכא אלא חד ספיקא ואף על גב דכתב המגיד דיש חולקים בדבר מ"מ ראוי להחמיר באיסור דאורייתא ועוד דבספר ב"י סימן ז' כ"א מייתי דרש"י פי' בהדיא בגמרא לגבי הא דאמרינן סוף (פ"ק דכתובות דף י"ג) דאם נמצא האסופי במקום גוים כולי וכתב רש"י דאם בת היא אסורה לכהן ואפילו ליכא למיחש לאסופי כגון הא דאמרינן (בי' יוחסין דף ע"ג ע"ב) משלטי הדמי' תלי פתק' תלי קמיע כולי מיהו חיישי' שמא בת גוים היא ולמ"ד גיורת פסולה לכהונה אפי' קטנה זו אסורה לכהונה דתרי רובי בעינן ליוחסין עכ"ל ועיין בדברי' אלו וימצאו לך דברים נכונים:

כז נשאלתי במעשה שהיה ביעקב שנפטר וחיים לכל ישראל שבק · והנה מינה ג' אפטרופסים על נכסי עזבונו והמה ראובן שמעון לוי · והאפטרופסים האלו לא היו אצלו בשעת מותו · שהיו בעיר אחרת ואחר פטירתו באו על הנכסים והחזיקו בהן כדרך האפטרופסים ועסקו עם הנכסים לטובת היתומים זמן מה · ואחר זמן הלך גם כן ראובן א' מן האפטרופסים לעולמו ושבק חיים לכל ישראל · ואז היו כל נכסי היתומים ביד שמעון א' מן האפטרופסים בידיעת אב"ד של מקום דיר' האפטרופסים ובידיעת קרוביה של אם היתומים אח"כ נתן שמעון חצי הנכסים ליד לוי האפטרופס השלישי · ועמד כך זמן מה עד ששמעון האפטרופוס ירד מנכסיו ולא נשארו לו רק קרקעותיו ועתה רבים קמים על אפטרופס השלישי ובקשו ממנו חשבונות רבים וחפצם להשיג ממנו שישלם להם כל נכסי עזבונו של מת באומרם דמאחר שקבל האפטרופוסות עם חבירו כל א' ערב בעד הכל וחושבים דדמיא לשנים שלוו שכל א' מחוייב הכל · ואף כי קצת פשע לוי שהניח המעות ביד שמעון זה דעתם והנה האפטרופוס בקש ממני לחוות לו דעתי אף כי איני דיין בדבר לא אוכל להתאפק מלענות על ריב להודיע דעתי בדרך משא ומתן · ומה' י"ת אשאל עזר והוא יצילני משגיאה:

תשובה כבר ידוע הא דאיתא בירושלמי דפ' שבועות הפקדון בשנים שלוו מא' שיכול לגבות מכל א' מהם ונפל מחלוקת בין הפוסקים בפי' הירושלמי הטור כתב בסי' ע"ז בשם הרמב"ם דיכול לגבות מאחד מהם אף על פי שיש לשני לשלם חלקו שהם כערבים קבלנים שנפרע המלוה ממי שירצה · וכן הוא מסקנת הרא"ש פ' שבועו' הפקדון · אמנם בעל העיטור חולק וס"ל דאינן יכולין לגבות מא' מהן אלא אם כן אין לשני לפרוע · וכן כתב הרשב"א בתשובה והסכים לזה נ"י פ' השואל וכן משמע מתשובות מהר"ם שהביא המרדכי ריש פ' מי שהירה כשוי המ"מ כתב פכ"ה דהלכות מלוה ולוה בשם הרמב"ן דדעת הרמב"ם כדעת בעל העיטור דאינו אלא ערב בעלמא ואין גובה מאחד כשיש לחבירו לשלם · וכן כתב מהרי"ק שורש (פ"נ) בשם ספר אגודה וכתב מאחר שהוא מחלוקת הפוסקים יש לילך אחר המיקל לנתבע ושלא להוציא מא' מהן כל זמן שיש לחבירו לשלם · והאריך שם בתשובה בזה מיהו כתב. דרבותיו נהגו כדברי הרמב"ם והרא"ש · וכתב המ"מ פכ"ה דמלוה ולוה בשם הרמב"ן דשנים שהלווהו לאו דווקא אלא ה"ה א' שהפקיד לשנים נמי דינא הכי · ומעתה אדון בנדון דידן לומר אף אם נודה לדברי המעוררים שנדון דידן דומה לא' שהפקיד גבי שנים או שהלוה לשנים שא' ערב בעד חבירו מ"מ כל זמן שיש לשני לשלם לא מפקינן מאפטרופוס השלישי · מאחר שכל הני רבוותא דכתבתי דעתן קיימו כוותיה ופסק מהרי"ק דאין מוציאין ממנו אם כן מי יכריחו לשלם בכה"ג כל זמן שיש לשמעון האפטרופוס לשלם הן קרקעות או כל דבר דהוה פרעון דומיא דערב דכל זמן שיש ללוה לשלם אין מוציאין מן הערב כדאית' (סוף פ' גט פשוט דף קע"ג ע"א) ותו נרא' דאפטרופסי' אין להם דין ב' לוי' שלוו מא' דשאני ב' לווי' שיש להם טובה מדבר זה ועל כן אמרינן הואיל ונהנו מהנין ונעשו ערבים זה לזה ועל דעתא דהכי הלווה להם המלוה ואמרינן דעתיה דמלוה דבלאו הכי לא היה מלוה להן אבל גבי שומרים שאין להם טובה מזה לא אמרינן דמסתמא קבל עליו ערבות של חבירו דמה לו לצרה · וקצת יש להוכיח סברא זו (מפרק המפקיד דף ל"ו ע"א) אמר רבא כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד וכתב שם ר"ת דלא אמרינן הכי אלא לענין דלא מצי למימר את מהימנת לי בשבועה לא משתבעי אינהו ופטורים אבל אם פשעו הם ואין להם מה לשלם חייב לשל' הוא דאי לא תימא הכי כל פקדונו' שאדם מפקיד לחבירו ימסר לאשתו והיא תאכלם כו' וכן כתב שם הרא"ש · וידוע דזה לא גרע מאלו מסר לב' שומרים לשמור דאע"ג דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד · מ"מ הבעל הוא עיקר השומר והשתא בלא טעמא שאדם ימסרם לאשתו יהא הוא חייב לשלם מטעם דמאחר שהוא קבל עמהם לשמור הוא ערב בעדן כב' לווין כא' ואף לפי טעם שכל אדם ימסרם לאשתו אינו מחויי' רק אם אין להם לשלם משמע הא אית לדידהו לשלם הוא פטור אף על גב דהוא עיקר השומר כ"ש בב' שומרים שקבלו עלייהו השמירה ביחוד דלא אמרינן דא' ערב בעד חבירו ואע"ג שכתבתי לעיל בשם הרמב"ן דאם הפקיד גבי שנים דינו כאחד לוה גבי שנים י"ל דהרמב"ם לא איירי בסתם פקדון אלא מיירי דהתנה בהדייהו בפירוש וכמו ששנינו (ב"מ דף צ"ד ע"א) מתנה שומר חנם להיות כשואל כו' ועוד ראיי' מהא דאיתא פ"ק (דבבא קמא דף י' ע"א) מסר שורו לה' בני אדם דאמרינ' אם סלק א' עצמו מן השמירה הנשארי' חייבים כמו שכתב שם הרא"ש ולא מצינו שיחייבו זה שנסתלק מטעם שנתערב בעד חבירו ועוד אני אומר אף את"ל שב' שומרים יש להן דין ב' לווין מכל מקום ב' אפטרופסין אין בהם דין זה דמטעם דק"ל מיניהו אבי יתומים לא ישבע כאבא שאול דאמר הכי פ' הנזקין (דף כ"ב ע"א) דחיישינן שמא ממנע ולא עביד ה"ה דאיכא למימר הכי לעניין זה דאם הוא יתערב בעד חבירו ימנע ולא עביד · ועוד איכא למימר דבנדון דידן ליכא למיחש כלל דהא לפי מה שנתבאר לעיל במעשה שהיה היו המעות כולן בתחיל' ביד האפטרופס הא' בידיעת אב ב"ד שלהן א"כ כבר נסתלקו האחרים מן השמירה דהא לא גרע מאלו הלווהו אלו האפטרופסי' לאיש אחר דבודאי לא היו האפטרופסים מחוייבים לפרוע דזהו לא מקרי פשיעה אם הי' האיש ההוא נאמן בעיני ב"ד כ"ש כאן שגם אבי יתומים מינה זה האפטרופס על בנו ולא שייך למימר בזה שומר שמסר לשומר מאחר דרגיל להפקיד אצלו כדאותא פ' המפקיד (דף ל"ו ע"א) וכ"ש דע"פ ב"ד הוא דעבדי · ותו לא מידי · לכן נראה דמאחר שאין מחלוקתן תלויה לא אם לגבות מא' מהן או לגבות מכל א' חלקו שנוכל לסמוך אדברי הפוסקים שפסקו שצריכין לגבות מכל א' חלקו והיה זה שלום על ישראל:

כח שאלת על חטה שנמצאת על חתיכת בשר מלוח בפסח והיה הרבה בשר מלוח בחביות אצל אותה החתיכה והורה המורה כדעת הרוקח לאסור אותה חתיכה ותו לא ועמד חכם אחר ופליג עליו ואמר דראה מעשה שאוסרים ושורפין כל הבשר שהיה בחביות ורבים העידו ג"כ שראו מעשה כדברי המורה וכן נמצא בתו' בשם ה"ר ישראל ברי"ן שכן יש לנהוג · ועתה שאלתך כיצד פוסקים לענין הלכה למעשה:

תשובה תחילה צריכין לברר דין מליחה כשאר ימו' השנה ואח"כ נוכל ללמוד משם דין חמץ בפסח אמרינן במסכת חולין פרק כל הבשר (דף ל"ט ודף קי"א) ובפסחים פרק כל שעה (דף ע"ו) מליח הרי הוא כרותח · וכתבו התו' והרא"ש שם דלא לאסור הכל אלא כדי קליפה · וכן כתב הר"ן ע"א דף תשכ"א בשם הרא"ה וכן כתב המרדכי (פ' כל הבשר בשם ראבי"ה) אמנם במרדכי סוף ג"ה פסק בשם מוהר"ם והרבה גאוני' דמשערים בס' וכ"כ פ' כל הבשר בשם ר"י הלבן והרבה גאונים וא"ז מכללן לשער בס' וכ"ב בש"ד וכתב (בהג"ה בשם מהר"אי ז"ל שער ל"ד) · דנהיגין לשער בס' ובדאיכא ס' לא בעי' קליפה אף על גב דרבותינו טובא פליגי עליה ואזלינן בתרייהו ברוב דוכתין מכל מקום כאן תפוס עיקר לשווי המליחה כבישול משום דמלתא דפסיקא היא ולא צריכין לשעורי כמו שכתב ראב"יה שצריך להעמיק יותר בחלב שמן מבחלב כחוש ודבר זה תלוי בכל פעם באומד הדעת לפי כחישתו ולפי שמנוניתו וזימנין דאתי לידי מכשול · ולכך ראוי לסמוך

לסמוך אבעל השערים שראה מעשה הרבה פעמים ומעשה רב אפילו יחיד נגד רבים כדאיתא פ' במה מדליקין עכ"ל · וכן פסק האגור (סי' אלף ר"א) בשם מהר"י מולן וכן פסקו מהר"י ווייל בתשובה · והאיסו' והיתר הארוך (כלל י"ד) דמליחה בס' אמנם בית יוסף (סי' ע' וסי' ק"ה) כתב בספרו דנקטינן דסגי ליה בקליפה בחלב כחוש אבל בחלב שמן צריכין ס' אלו הדיני' מצאנו לעניין אסור הנמלח בשאר ימות השנה עם היתר · והמנהג באלו המדינות לשער בס' כדברי מהר"אי ז"ל והאחרונים שהסכימו בס' והנה מצינו ג"כ מחלוקת זה לענין חמץ בפסח כמו שכתב המרדכי ריש כל שעה על חטה שנמצאת על בשר מלוח אין אוסר אלא כדי קליפה · וכן כתב הר"ר שמואל מפלייז"א בשם ריב"א ושוב כתב בשם חכמי נרבונ"ה ומשום ר' יודא לאסור וכתב דכל הקדמונים הושוו כדברי ומצאתי כתוב בשם מוהר"ם דאינו אוסר אלא כדי קליפה עכ"ל ונראה דהאוסרין לא אוסרין אלא אותה חתיכה כמו שכתבו (הטור א"ח סי' תס"ז) והרא"ש בשם ספר הרוקח תרנגולת שנמלחה בין תרנגולות אחרות ונמצא חטה על אחת מהן אותה תרנגולת אסורה כי נתרכבה החטה וחמץ בפסח במשהו והשאר מותרו' · והרא"ש חולק וסובר דסגי ליה בקליפה · וכן כתבו הגהות מיימו' (פ"א בשם סמ"ק) ומאחר שכתב דכל הקדמונים הושוו לאסור וידוע שבעל הרוקח היה מן הקדמונים ומאחר שהושוו בדבר שמעינן דאף למאן דמחמיר אינו אוסר אלא אותה חתיכה ולא יותר ולא מצינו שום פוסק שיחמיר ביותר מזה ואי לאו הכי לא הוה שתיק בעל הטור מיניה להביא דעתו שהרי כאן בטור א"ח רצה להביא כל הדעות מאחר שהביא דברי בעל הרוקח וידוע דלא ס"ל כוותיה דהא (בטור י"ד סי' ע' וצ"א וק"ה) פסק סתמא דמילתא סגי ליה בקליפה ש"מ שכן דעתו ולא הביא דברי בעל הרוקח אלא להביא כל הדעות וא"כ אם היו עוד המחמירים יותר היה מביא דעתייהו ומדלא הביאן ש"מ דלא מצינו שום חכם שיחמיר יותר בזה · ואין להקשות מאי טעמא דמאחר שבכל השנה פוסקים בכל מליחה בס' אם כן שמעינן שס"ל שנותן טעם במליחה והטעם מתפשט אם כן הידה לנו להורות בפסח במשהו כמו בבישול איברא שזהו דעת החולק · אמנם כי דייקינן נאמר שאין לחוש לזה מכח הרבה טעמי' ומוכרחים לו' טעמי' טו דא"כ תקשה לדע' בעל הרוקח וחכמים שסוברים כוותיה דמדאוסר כל החתיכה ע"כ ס"ל דטעמו מתפשט במליחה כמו בבישול ולא סגי ליה בקליפה · וא"כ אמאי מתיר שאר החתיכות אלא ע"כ צריכים לחלק כמו שאבא' אי"ה הוא דאסור משהו דרבנן · ואפשר דס"ל לבעל הרוקח וסייעתו דלא אמרינן באיסור דרבנן שהאיסור יוצא מחתיכה לחתיכה ע"י מליחה אף אם לא היה אלא ספק · ומכל מקום יש להקל באיסור דרבנן מכח ספק כמו שמקילין בציר דגים טמאים דרבנן (ועל כרחינו צ"ל שיש חילוק בין מליחה לבישול דהרי חתיכה שנפלה לתוך הציר אינו אסו' רק מה שבתוך הציר מה שא"כ בבישול וא"כ על כרחינו צריכין לומ' דלגבי כח מליח שאינו אלא מדרבנן לא דמי מליחה לבישול לענין איסור דרבנן וה"ה לענין אסור משהו דרבנן וזאת הראייה כ"ל ראייה כלאחת לא יחלוק עליה רק מתעקש) ואע"ג דבשאר ימות השנה אין נוהגין כן כמו שכתבתי לעיל בשם מהר"אי שדנין דין מליחה כדין בישול מ"מ נראה לדקדק מלשונו שלא משערין בס' בכל ימות השנה משום דס"ל הכי אלא שנהגו כן משום דמילתא דפסיקא היא ולא צריכין לשיעורי כו' כמו שכתבתי לעיל לשונו · ומשמע הא לאו הכי הוה אזלינן בתר רבותינו דפסקו דסגי ליה בקליפה ולכן הואיל ולא הנהיגו כן אלא משום מילתא דפסיקא פסק ג"כ דאזלינן בתר ס' אף להקל · ואינו צריך קליפה אע"פי שלאותם רבותים המצרכים קליפה צריך קליפה אע"פי שאיכא ס' וא"כ דואין שמשום מילתא דפסיקא נהגו אף להקל וא"כ לעניין משהו ג"כ לא החמירו והניחו הדבר לדון בס' מאחר דמילתא דפסיקא היא בס' לא רצו להחמיר פעם אחר במשהו ופעם אחד בס' מאחר דעיקר דין ס' אינו אלא משום מילתא דפסיקא (ועוד דהרי"ף פ' כל שעה והרמב"ם פ"ה מהל' חמץ ומצה) כתבו דאין לאסור בחטה שנמצא בתבשיל אלא דוקא בנתבקע החטה ממש וא"כ כי לא נתבקע שריא לגמרי' לדעתי' ואף כי המרדכי כתב דיש אוסרים מ"מ סגי לן אי אוסרים אותה חתיכה כי לא נתבקע החטה · ועוד אני אומר דודאי כל ימות השנה לא נוהגין בס' רק בדבר דאיכא למיחש לחלב או כדבר שיש בו חשש שומן דמפעפע דהא בהדיא אמרינן פרק ג"ה (דף ל"ד ע"ב) דמליחה אינה רק כצלייה ואינה אוסרת רק בקליפה כמו שמבואר שם גבי אטמת' דאימליחו בג"ה וא"כ איך אמרו לשער בס' נגד דעת הגמרא אלא ע"כ לא הצריכו ס' רק לגבי חלב דמפעפע דאז גם בצלי הוא בס' כדאמרינן שם בגמרא וכן כל דברי הפוסקים שפסקו מליחה בס' לא איירי כולהו רק לעניין אסור חלב או נבילה בהדי שחוטה דאיכא שומן ולענין זה פסקו האחרונים לשער בס' אבל באסור דלית בו חשש זה נראה דלא עלה על דעת לשער בס' נגד גמרא מפורש' בזה ולכן אין ללמוד מאסור חמץ דלא שייך בי' פעפוע לשאר אסורים וזהו דבר ברור לעינים ועוד נראה דסמכו לדון בס' בפסח אדברי מרדכי שכתב (פ' כל שעה) כל מקו' שיש בלא זה צד להתיר אע"פי שאנו מחמירין לדון בפסח במשהו מ"מ כשיש עוד צד להתי' סומכין אדברי השאלתות דרב אחאי שפוסק דחמץ בפסח בס' ואין לך צד היתר גדול מזה שרוב החכמים שאנו נגררים בתרייהו ס"ל דאין הטעם מתפשט במליחה (וכן אליבו שנוהגין לענין חטה הנמצאת במגה שאוסרי' אות' מגה ומתירין האחרות אף כי נוגעים זה אע"ג דיש אוסרין כל המגות ויש מתירין אף אותה מגה עושים כמין פשרה לאסור אותה מגה ותו לא וכן נראה לעשות בנדון דידן) ועוד נראה דסמכו אדברי המרדכי שכתב ריש כל שעה דיש להקל משום שמחת י"ט ולפסו' בס' בפסח וא"כ בנדון דידן ה"ה דהמור' כדין הורה כ"ש שמהר"יב שהוא בתראי טפי והיה אחר מהר"אי וכתב שכן יש לנהוג ורבי' העידו שראו כך מעשה ואמר דהמקיל לא הפסיד והמחמי' יחמיר בשלו ולא בשל אחרים כי דבר זה הוא הפסד ממון ישראל והתורה חסה על ממונן · ואף הרוצה להחמיר יפסוק כמו ששמעתי שהורו ג"כ מקצת החכמים הראשונים לשרוף אותה חתיכה ולהשהות האחרות עד אחר הפסח · וכן כתב המרדכי בשם ר"ת שהיה רגיל להורות כן בחטה הנמצאת בתרנגולת בפסח · ואף שאנו מחמירין באותה חתיכ' כדעת הרוקח מ"מ הבו דלא להוסיף עלה ולהצריך לשרוף אף שאר החתיכות ויש לחוש מפני החסרון · ובאמת שאני תמה על המצריכין לשרוף כל הבשר הנמלח עמו שאף אם נודה להו בטעמיהו מכל מקום היה להם לחוש מלשרוף הכל ולהתירו לכל הפחות בהנאה כמו שפסק המרדכי סוף כל הצלמים שחמץ בפסח שאסור בהנאה יש לו פדיון להוליך דמי הנאה לים המלח ומותר להנות מן השאר וכן כתב הר"ן פ' השוכר את הפועלים לעשות עמו ביין נסך ואע"ג (דבמרדכי פ' כל שעה ע"ב) כתב בשם ר"י להצריך כל התרנגולים שריפה · וכתבו מהר"אי ומהר"יב דכן נוהגים מכל מקום ראוי' הם המתירין להתיר שאר החתיכות בהנאה · ואם נקפל כל תנאי דעלמא להדדי להחמיר באסור דרבנן לאבד ממונן של ישראל והמקיל וחס על ממונן של ישראל וחש ג"כ על כבוד קונו יתענג על רוב שלום · ועכשיו אשים פני נגד החולק דאף אם נודה לו בטעותו אין שייך לחלוק בדבר כזה ולהדר עובדא שכבר הורה המורה באסור דרבנן וסמך על רוב המקילין ופסק כדברי הפוסקים המפורסמים ובוודאי שדבר חומרא זו אי אפשר לבררו בשיקולא וטריא דגמרא רק חשש חומרא בעלמא ואיך יחלקו בזה ולא יחושו למה שאמרו בירושלמי והביאו (בכימין ו"ז חכם שהתי' אין חבירו רשאי לאסור) וכן משמע (מהרא"ש פ"ק דע"ז ועיין ש"ע סי' רמ"ב בי"ד) ובוודאי שעל ענין כזה נאמר · ועו' אמרו פ"ק (דחולין דף ו' ע"א) דבדבר דרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן כמו שמביא שם מעשה דתערובת דמאי כו' ועוד אמרו בדרבנן הולכים אחר המיקל · איני רואה בחכם זה אלא שחפץ להשיג ולא להורות · ואי טען משום מנהגא אינו מנהג שמתפשט ברוב המקומות ואי חכם א' הורה כך לשעתו לא מקרי מנהגא כמו שהאריך בזה בתשובת מהר"יק · ומי יודע הוראת החכם ההוא אם לא צורך שעה היה ולא שבקינן גמ' ופוסקים שלנו לילך אחר שיחה בטילה שלהם (וכן הסכים בזה מהר"ס פד"ו וככו מהר"י פד"ו דאין לחוש לדברי המחמירים ואין לאסור אלא אותה חתיכה · כן נ"ל ·) הכותב והחותם בי"א ימים למב"י שנת שי"ט · נאם משה בן לא"א ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרלש מקראקא:

כט עוד

אחרת נפל בין החכמי' הנ"ל בעשיית הסוכה שהמור' הנ"ל עשה סוכה ברחוב היהודי' שכל לילה דלתותי' נעולות והיא כמבוי סתום שהרבה יהודים בוקעי' בו וחצרות פתוחות לתוכו והיה לסוכה ד' מחיצות סגורות בפתח · והיה בין דף לדף אויר תוך המחיצות בפחות מג' ואפשר שלא היה טפח בין דף לדף רק שהיו יכולין להכניס מחוץ לשם יד אבל בפנים היו תלויים סדינים המצויירים לחוץ מפני הרוח הנכנס בין הנקבים · ועמד החכם החולק ואמר שהסוכ' פסולה מכח שראה במהרי"ל שהביא דברי המרדכי סוף (פ' הישן) דאם עשה סוכה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה כגון שירא מן הגנבים ולסטים לא מבעי' דלא מפטר בה · אלא אפילו אם באכילה ושתייתו אין סכנה אלא בשינה לא יצא ידי חובתו כלל אפילו באכילה דהא כעין דירה בעינן וכיון שאין לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתיי' ושינה מתחלה לאו סוכה היא כיון דלצעורא קיימא עכ"ל המרדכי וכן הוא בהגהת מיימוני והנה מהר"יל הביא דבריו אלו בקצרה וז"ל ויעשה הסוכה במקום שיוכל להיו' תמיד שם הן ללון הן לאכול כגון שלא במקום טנופת וסרחון או במקום סכנת לסטים וגנבים · דאז אפילו ידי חובת אכילה לא יצא מאחר דאינו יכול ללון שם עכ"ל ואמר החכם החולק שאם עשאה במקום שהגנבים יכולים לגנוב משם הסוכה פסולה · כי כן הבין דברי מהר"יל ואמר שבכל מקום שמוזכר בתלמוד שבפחות מג' אמרינן לבוד ושסוכה בת ב' מחיצות כשיר' הכל מיירי שעומדת

בחצר

בחצר במקום המשתמר מן הגנבים וע"י זה פסל הסוכה והוציא לעז שהמורה יושב בסוכה פסולה ועתה צריך לברר הדין עם מי אומר כי פשוט הוא בעיני כי דברי החולק בזה הם בטלים ומבוטלים לא שרירין ולא קיימין ומעולם לא עלה על דעת המרדכ"י והג"ה לפסול סוכה שגנבים יכולין לגנוב ממנו דאם כן כל הסוכות שבעולם פסולה דכל סוכה דירת עראי בעינן ואף בחצר המשומר אינה משומרת מגנבים הנכנסים והיוצאים כמו שאוכיח אחר זה אי"ה בראיות ברורות רק תחילה אומר שהמרדכ"י והגהות לא קאמרי אלא במקום שהוא מתיירא לישן בסוכה מפני הגנבים ולסטים כדמוכח לשון המרדכי אבל הפתוח שיכולין לגנוב ממנו מזה לא דבר המרדכי דביום הרי הוא שומר הסוכה ובלילה יכניס הממון לתוך ביתו כי אין הסוכה צריכה להיות שמשתמר שם ממונו דלא קפיד רחמנא אלא על ישיבתו ולא על שמירת ממונו דדוקא לגבי דידיה בעינן תשבו כעין תדורו ולא לגבי ממונו · וראייה לזה מדמכשרינן סוכה המחזקת ראשו ורובו וידוע שלא יוכל לשמור שם ממונו אלא לישב בה בדוחק · ועוד ראייה מדאמרינן במסכת סוכה (דף כ"ז ע"ב) כל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת שנאמר כל ישראל ישבו בסוכות · וידוע שבכל ישראל אי אפשר שלא יהיה בהן גנבי' ואינ' משתמרת מגנבי שיגנבו ממון ועוד דכתב (א"ז שם) והביאו הגה"ת אשיר"י דהעושה סוכתו בר"ה יצא בה בדיעבד ואין בה משום סוכה גזולה · וידוע דאם עשאה בר"ה אינה משתמרת מגנבי דסתם ר"ה רבים בקעי בה ואין עומד במקום המשתמר · ועוד ראייה מפ"ק דסוכה (דף ז' ע"ב) דאמרינן סיכך על גבי פסי ביראו' הסוכות כשירה בשבת שבחג וידוע שאין דין פסי ביראות מהני לשבת אלא במקום שרבים מצויים כמו שאמרו פרק עושין פסין (דף כ"א) לא התירו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד וידוע שזה המקום אינו שמור מגנבי · וכן אמרי התם פ"ק דסוכה מבוי מפולש ותקנו בלחי מצד אחד ומצד הרביעי פרוץ וסיכך על גביו מהני בשבת שבחג וידוע שסתם מבוי מפולש בתים וחצרות פתוחים לו ואי לאו הכי אינו ניתר בלחי וקורה כדמבואר פרק קמא דעירובין ובודאי דשכיחי ביה גנבי וא"ה כשר וע"כ נראה שהחולק אין לו על מה שיסמוך כן נ"ל משה איסרלש מקראקא :

העדיות השייכים לתשובה זו כבר הודפסו בתשובת מהרש"ל סימן כ"א בכתבם וכלשונם על כן לא הדפסתים פה והרוצה לדעתם (יעיין שם)

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ והוא יצילני משגיאות :

ל מעשה היה פה ק"ק קראקא באחד שמו אברם היה משודך עם בתולה אחת באה ממרחקים לגור עמנו פה קראקא והנה לא עלה זיווגם יחד עד שעלו קטטות ומריבות ביניהם ונתפרדו מהדדי · והנה זה אברם הנ"ל בא לפני דייני העיר ותבע מן הערב הקנס ונתחייב בדין ופטרו הערב מן הקנס וטעמם שהביא הערב עדים שפטרו ומחלו שני הצדדים זה לזה בתקיעת כף אלא שאח"כ חזרו להדדי ע"י שדכנים ועל זה לא נתערב כאשר פסקו מונח וכתוב ביד הערב מצד הכלה והוא המומחה הרופא ר' שלמה לועז · והנה כאשר ראה אברם שנתחייב בדינו הוציא עליה קול קידושין ואמר שקידשה כי נתן לה ארבע זהובים אדומים לסבלונות ועל ידן קידשה והנה על זה הוגבה עדיות הנ"ל איך שאמר שפלוני ופלוני היו אצל הקידושין ושאלו את פיהם ולא ידעו מאומה כאשר רשום בתשובת מהרש"ל סימן כ"א עוד הוגבה בעדיות הנ"ל שאלו ארבע זהובים אדומים שנתן לה היו שאולים לו מאיש אחר ששמו יצחק כאשר הוגבה העדות הנ"ל :

תשובה צריכין לברר תחילה האומר לאשה קידשתיך אם נאמן או לא · ואחר כך צריכין לדון בענין סבלונות אם חוששין להם ואח"כ אם העדים האלו יש ממשות בעידותן ואחר כך צריכין לברר מקול שיצא על האשה שנתקדשה אם חוששין לו ואם מבטלין קלא · והנה בנדון זה אנו זקוקים לדון באילו ארבע אבות נזיקין · שבנדון שלפנינו כולן ארוקין · וכשיהו הדברים אלו מסולקים · מבורר שדברי אברם הנ"ל שבורים ומבולקים · בטלים ומבוטלים לא שרירן ולא נחזקים · ונותן תורה לעמו ישראל בקולו' וברקים · ינחני בדרך אמת ויסייענו תורתו להקי' :

גרסינן בפרק האומר (דף ס"ה ע"א) האומר לאשה קידשתיך והיא אומרת לא קידשתני הוא אסור בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו עד כאן לשון המשנה · ומוקי לה התם בגמר' באומר לה קידשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים א"ה אינו נאמן הרי קמן דאינו נאמן לומ' שקדשה אע"פי שהוא אומ' שיש לו עדים פלוני ופלוני וכתב רי"בש בתשובה סי' קכ"ג דאין חילוק בין שיחד עדיו לומר פלוני הם עדי' ובין לא יחדם · ובין שאמר שהלכו למקום רחוק בין שהלכו למקום קרוב לעולם אין חוששין לדבריו שלא תינשא משום דבריו · ואינה צריכה להמתין על העדים דאם לא כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שתוכל להנשא שיבא אחד ויוציא קול עליה שקידשה בפני פלוני ופלוני שהלכו להם לעיר אחרת ותצטרך להמתין עד שיבואו העדים ולכן אין חוששין לדבריו ע"כל הרי קמן אפי' אמר אברם הנ"ל שקידשה בפני עדים ואינן כאן אינו נאמן ואינה צריכה להמתין עליהם כדאמרינן פ"ק דקידושין (דף י"ב ע"ב) עידיה בצד אסתן ותאסר כמו שהאריך רי"בש בתשובת דלעיל כ"ש שהעידו עדים על אברם שיחד עדים ואמר שהר"ר פנחס ואחרים הנקובים בשמותן בעדות הנ"ל יודעים הדבר והם אומרים לא היה דברים מעולם כמו שיתבאר שאין בעדותן כלום אם כן פשיטא דאינו נאמן ודמיא להא דאיתא פרק המדיר (דף ע"ב ע"א) לענין עוברת על דת · איזה היא עוברת על דת משה מאכילתו דברים שאינו מעושרין ואמרינן שם בגמרא היכי דמי אי דידע נפרוש ואי דלא ידע מנא ידע לא צריכה דאמרה ליה פלוני תקן לי את הכרי ואזל שייליה ואשתכח שקרא ולא מבעיא לדברי הרמב"ן שכתב שם הר"ן שהחכם נאמן עליה שלא תיקן לה אם כן א"ה הכא דאין נאמן נגד העדים אלא אפי' לדעת הרא"ש שכתב שם שאינה מפסדת כתובה אלא בהוכחשה בעדים וכן כתב שם הר"ן בשם הרשב"א מ"מ גם כאן הרי הוא מוכחש בעדים ששני העדים שייחד לומר שהם יודעים מן הקידושין אומרים שהוא לא היה דברים מעולם א"כ אין לך הכחשת עדים גדול מזה וא"כ פשוט הוא שאין אברם הנ"ל נאמן לומר שקידשה בעדים אלו או ע"י עדות אחרים כמו שנתבאר מתשובת רי"בש דלעיל · ואין לחלק ולומר דבנדון דידן דהיתה משודכת גרע טפי ונאמן יותר עליה שעדיו הלכו לעיר אחרת כדאמרינן פ"ק דקידושין (דף י"ב ע"א) גבי ההוא גברא דקדיש באבנ' דכוחלא כו' עד הא איכא סהדי דההוא יומא הוי שוה פרוטה השתא מיהו ליתנהו קמן לאו היינו דר' חנינא עדים בצד אסתן ותאסר אביי ורבא לא ס"ל הא דרב חסדא אם הקלו בשבויה דמגוולא נפשה גבי שבויה נקיל בא"א אשתאיר מההוא משפחה פרשי דבנן מינה משום דס"ל כאביי ורבא · וכתב רי"בש בתשובה דלעיל אע"ג דלא מהימן לומר שיש לו עדים במקום אחר הכא סברי רבנן דאיכא למיחש כיון דידע בודאי שהיא פשטה ידיה ונתקדשה וליכא ספיקא אלא אי איכא בי' קידושין שוה פרוטה ובכי הא חיישינן לקלא אפי' דלא אתחזיק וההוא דשבויה נמי בכה"ג דשבויה וודאי אלא שספק אם נבעלה א"כ שמעינן במקום דאיכא רגלים לדבר חיישינן לו נראה דלא דמי כלל לנדון דידן דוודאי כידעינן שנתקדשה אלא שהספק בדבר אחר אז חיישינן לו כמו שמשמע מדברי רי"בש אבל בנדון דידן שלא ידעינן מקידושיה כלום ואדרבא חזקה שלא נתקדשה לו בכל המשודכים שאינן מקדשין עד שעת החופה פשוט הוא שאינו נאמן לומר שקדשה ואדרבה נ"ל דגרע טפי מאלו לא היתה לו משודכת כלל ודמי' להא דאיתא פ' התקבל גט לאשה (דף ס"ד) האומרת לבעלה גירשתני נאמנת חזקה אין אשה מעיזה פניה וכו' ואמרינן התם דאם יש עדים שמסייעין לה חיישינן שמא מעיזה פניה וה"ה בנדון דידן יש לחוש יותר שהוא משקר מאחר שיש לו צד טענ' שקדשה מאחר שהיתה משודכת לו ולכן לא עדיף משאר האומר לאשה קידשתיך דאינו נאמן ותו כיון דמיחד עדים אלו הרשומי' שם בתשובה מהרש"ל בעדות והם הכחישוהו הוחזק כפרן ולא נחוש לו עוד אם אומר יש לי עדים ואע"פי שפסק הרא"ש פ"ק דמציעא דלא הוחזק כפרן אלא כפר בב"ד אבל אם כפר חוץ לב"ד לא מ"מ נראה דכאן ככפירה בב"ד דמי מאחר שהעיד מהור"ר מתתי' שראה בכתבו ששלח הנה שהר"ר פנחס ואברם העדים הנ"ל הם יודעי עדותו וזה הכתב כרתב הנה קראקא להראותו לב"ד שהחרימוהו על ככה הנה כתיב' זו הויא כטענתו בב"ד ותו אומר דאף הכופר חוץ לב"ד לא הוחזק מ"מ נראה דאם כתב כפירתו חוץ לב"ד מחשב כפירה וכענין זה כתב הרא"ש בכלל ס"ה לענין טענת משטה אני בך · סוף דבר איני רואה ששום מורה צדק יחוש לקידושין אלו מכח דברי אברם הנ"ל שאומר שקידשה כל זמן שאינו מביא עדים על דבריו או מכח סבלונות או קול שיצא שהם הדברים הנשארים לברר · והשתא אבוא אל השנית · אם יש ממשות בעדים אלו שהעידו שהר"ר פנחס העיד שלא ראה שום נתינה ולא יודע משום דבר רק ראה שנשא אברם ד' זהובים אדומים בידו ואברם הנ"ל העיד ג"כ שלא ידע שום לשון קידושין גם לא שמע שום לשון מתנה והעיד עוד שאח"כ א"ל אברם המשודך הנ"ל שהוא ראה שקידש' · והנה נראה מזה שאברם הנ"ל חשב נתינה זו לקידושין · עוד העיד שאברם המשודך הנ"ל ביקש ממנו ומהר"ר פנחס שיעמדו וילכו עמו אל הכלה ועוד העידו שני עדים הנ"ל שחיים וועלי היה המליץ בין המשודך למשודכת והנה המליץ הנ"ל העיד עוד שראה הנתינה מידו לידה אך שמתחילה לא רצתה הכלה לטול עד שאמר החתן אליה שכן סדר שהחתן נותן לכלה דורנות ואז קבלן ולא שמע גם כן שום לשון קידושין זו עיקר עדותן של העדים אשר אליו ראוי להתבונן כי דברים אחרים שהעידו אינן מעלין ולא מורידין כי אמרו איך ששמעו מפי המשודך איך שקידשה זה אינו כלום כי לא על פיו אנו חיין כמו שנתבאר לעיל

הנה שני עדים אמרו שראו הנתינה אך לא שמעו לשון קידושין · והעדות של הר"ר פנחס אינו כלום מאחר שלא ראה שום נתינה שהרי כתב הרשב"א בתשובה סי' אלף קצ"ג שאע"פי ששמעו העדים שאמר הרי את מקודשת לי בדבר זה ואח"כ יצא אותו הדבר מתחת ידה כל זמן שלא ראו עדים את הנתינה אינה מקודשת כלל אע"פי שבמעשה ההוא שכתב עליו הרשב"א היה הרבה אומדנות המוכיחות שנתן לשם קידושין אפ"ה התירה מטעם שלא ראו עדים הנתינה וכדברי הרשב"א משמע בתשובות מיימוני סוף אישות סימן א' ובמרדכי פרק המקדש וכתבו שם דאפילו הוא מודה שנתן לתוך ידה כל זמן שהעדים לא ראו הנתינה הוה במקדש בלא עדים דאין חוששין לקידושין כדאמרינן בקידושין פרק האומר (דף ס"ה ע"א) וכתבו שם דלא אמרינן הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה אלא לענין קידושי ביאה אבל לא לענין שאר קידושין אם כן פשיטא דלדברי רבוותא הנ"ל אין בעדות של הר"ר פנחס כלום · ואין להקשות מהא דכתב המרדכי פרק האומר וז"ל בספר החכמה סימן שפ"ד כתב הרא"ם בתשובה דהיכא דאחד מן העדות לא ראה נתינת הטבעת אין לבטל בכך הקידושין חדא דחוששין לדברי רב פפא דאמר חוששין לקידושין בעד אחד וכו' ועוד אם עד רואה דבר מוכיח ונראה שיכול להעיד ולדון כאלו ראה גוף המעשה כדאמרי בגיטין ובקידושין הן הן עדי ייחוד · הן הן עדי ביאה · אם כן אפשר לומר מאחר שהר"ר פנחס ראה דבר מוכח שנשא הארבעה זהובים ארומים אפשר לומר דהוה כאלו ראה הנתינה מכל מקום נראה לי דאין בעדותן כלום דזה לא מקרי דבר מוכיח כלל דאפשר שנתנן לאיש אחר והוא נתן לכלה שדרך לפעמים לעשות בכהאי גונא והרי העד הנ"ל המליץ אמר שהכלה לא רצתה לקבלן עד שהחתן אמר לה שכן הסדר שהחתן נותן דורונות אם כן מאחר שלא ראה הנתינה אפשר לומר שהכל' לא קיבלן בעצמה ולכן לא מקרי דבר מוכיח כלל ולא הויא דומיא דנדון שכתוב עליו בספר החכמה כי מעשה ההוא היה שנתרצית האשה לקידושין ושניהם לקידושין נתכוונו רק שלא ראה הנתינה ואפשר שבמעשה ההוא שמע ג"כ העד הלשון שאמר לה בשעת הנתינה רק שלא ראה העד הנתינה ודומה הראייה שמביא דהן הן עדי ייחוד שאביא אבל בכה"ג לא מקרי הוכחה כלל ותו דהרי הרשב"א ומוהר"ם חולקים עליו וראויים לסמוך עליהם ולכן פשוט שאין בעדותו של הר"ר פנחס כלום מאחר שלא ראה הנתינה · ואף אם ראה הנתינה כמו שאר העדים אינו כלום מדגרסינן פ"ק דקידושין (דף ו' ע"א) איבעיא להו חרופתי מהו כו' במאי עסקינן אלימא בשלא דיבר עמו על עסקי גיטה וקידושיה מנא ידעי' מאי אמר ואלא במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה אע"ג דלא אמר נמי דתנן היה מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושי' ולא פי' ר"י אמר דיו ר' יהודא אומר צריך לפרש ואמר רב הונא אמר שמואל הלכה כר"י אמרי לעולם אימא לך במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ואי דיהבי לה ושתקה ה"נ הכא במאי עסקינן דיהב ואמר לה בהני לישנא והכי קמבעיא ליה הני לישנא לקידושין קאמר לה או דלמא למלאכה קאמר לה תיקו · ואמרינן בגמ' (שם) והוא שעסקו באותו ענין בתנאי רבי יהודא אומר והוא שעסוקים באותו ענין רבי אליעזר ברבי שמעון אומר אף על פי שעסוקים באותו ענין · ואי לא דקא עסקי באותו ענין מנא ידעה מאי קא"ל אמר אביי מענין לענין באותו ענין עכ"ל ופירש"י והוא שעסוקים באותו ענין שמדבר עמה מעסקי קידושיה עד שעת נחת' מענין לענין שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים ומיהו לדברי צרכי זיווגם כמו יש לך נדוניא וכו' ומשמע אפילו למאן דמחמיר וס"ל דאפילו מענין לענין באותו ענין מכל מקום בענין שדברו תחלה מקידושין ממש באותו מעמד אלא שפסקו מלדבר בקידושין ועדיין מדברים בצרכיהם אם כן בנדון שלפנינו שלא דיבר עמה מעולם מקידושין ממש אם כן אף אם נאמר שהמשתה שעשו אצל הכלה מיחשב צרכי זווגם מכל מקום אינו כלום מאחר שלא דיבר עמה מעולם מצרכי קידושין ממש כ"ש לדברי הפוסקים שסוברים שבעינן שידבר עמה באותו ענין ולא מענין לענין כמו שפס' הרי"ף והרמב"ם פ"ג דאישות והרא"ש והר"ן וכתב המ"מ שכן דעת בעל העיטור וכן פסק הטור בספר אבן העזר סימן כ"ח ואע"ג דמתשובת המרדכי סוף האיש מקדש משמע אפילו מענין לענין הוי מקודשת וכתב המ"מ שכן דעת הרשב"א מכל מקום כבר נתבאר שאף לדבריהם בעינן שדבר עמה פעם אחת מעיסקי קידושין באותו מעמד מה שאין כן בנדון דידן כ"ש שאפילו מענין לענין לא מחשב נדון דידן שאף שעשו משתה אצלה לאו לקידושין נתכוונו שכן הוא דרך הארץ לעשות משתה ושמחה אצל הכלות ועוד דהרי המליץ היה בינותם ר"ל שהעיד שדבר עמה דברים בעלמא שלא בצרכי זיווגם כלל ואם כן פשיטא דלא מקרי מענין לענין כלל ואם כן פשיטא דנתינה בלא דיבור כלל לא הוי ביה חשש קידושין כמו דפריך בגמ' דלעיל אי בשלא דיבר עמה על עסקי גיטין וקידושין מנא ידעה מאי קאמר וכן פסקו כל הפוסקים ומשמע מדפריך מנא ידעה כו' ולא פריך מנא ידע כו' משמע דאע"ג דהוא מכוון לשם קידושין אינו כלום מאחר דלא ידעה האשה מאי קאמר וגדולה מזו כתב המ"מ פ"ג דאישות בשם רשב"א שאם נתן לה סתם אף על פי שחזר אחר כך ואמר הרי את מקודשת אינה מקודשת וצריך ליטול הכסף ממנה ויחזור ויתן לה בתור' קרושין וכ"ש בנדון דידן שמעולם לא יצאו תורת הקידושין מפיו נגד האשה אם כן פשיטא שאינו כלום ואף על גב שהר' הגדול מורי הגאון מהר"ר שכנא זקצ"ל החמיר מאוד בענין נתינה בשתיקה ורצה להראות מתוך פלפולו הגדול ופי' ההיא דפ"ק דקידושין דהיה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה כו' שהיה מדבר עמה על שניהן ביחד ולכן צריכים שפירש אבל בקידושין גרידא חיישינן כמו שהאריך בפסקו הנמצא לרבים מכל מקום הלא כל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא ס"ל כוותיה וכולהו ס"ל דמימרא זו היא כפשוטו ואינה מקודשת אם נתן לה בשתיקה כמו שהאריך הרשב"א בזה סי' אלף רנ"ג שא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו וכן כתב המ"מ פ"ג דאישות ואין לומר דניחוש לדברי הגאון זקצ"ל לחומרא כי חומרא דאתי לידי קולא הוא דהרי פ"ק דקידושין משוה גירושים לקידושים ולדבריו אם נתן לה גט בסתמא הוי מגורשת והוא נגד דעת כל הפוסקים שפסקו שאינו גט ואין לומר שפסקו לדברי שניהן לחומרא מאחר דהוי ב' חומרות דסתרי אהדדי ואמרינן פ"ק דעירובין (דף ו') דעל זה נאמר הכסיל בחושך הולך ולכן אין לזוז מדברי הגאונים הפוסקים ומחברים שדבריהם דברי קבלה ואפשר אלו היו בחיים היו משיבים על דברי הגאון הנ"ל ואין משיבין את הארי לאחר מותו ואף כי בימיו כל חכמי תוגרמא חלקו עליו על דבריו ואין להאריך : (ועוד אני אומר דבנדון דידן גרע טפי מאלו נתן לה סתמא שהרי המליץ העיד שבתחילה לא רצתה לקבלן עד שאמר לה שכן דרך שהחתן נותן להכלה דורנות · הרי קיימן שפי' שלא לשם קידושין נותן לה אלא לשם מתנה כדרך הארץ ובדבר הוא שאין דרך הארץ לקדשה בכה"ג אלא שנותנין לה דרך סבלונות בעלמא) ואם כן בודאי אין בזו מיחוש מצד לשון זה אלא דהוה כשאר סבלונות דעלמא ותו דמאחר שאמר שנתן לה לשם מתנה אף אם לא אמר כדרך הארץ לא הוי בזה רק לשון סבלונות ולא לשון קידושין כמו שכתב המרדכי סוף האיש מקדש בשם מוהר"ם אם כן מאחר שנתבאר לעיל דנדון דידן לא הויא מענין לענין באותו ענין אלא שלא דיבר עמה מעסקי קידושין והלשון גרע טפי משתיקה אם כן פשיטא דאין בזה קידושין רק סבלונות שנבאר אח"כ דינו אי"ה ותחילה אומר אף על פי שהמליץ העיד שהיה עוד עד אחר אצל הדבר דהיינו יצחק בן ליבל כהן כמו שמבואר בעדותו אין לחוש שמא אותו העד יעיד ששמע לשון קידושין דנראה דאף אם יעיד כן אינו מעלה ולא מוריד · חדא דרוב הפוסקים הסכימו דהמקדש בעד אחד אינו כלום כמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם פ"ד והטור א"ע סימן מ"ב ואפילו לדברי הסמ"ג דמחמיר בעד אחד היינו כשאין האשה מכחשת אבל במכחשת אפילו לדברי הסמ"ג אינו כלום כמו שכתב הר"ש בר צמח בתשובה וכן פסק מהר"אי בת"ה סימן רי"ב ומוהר"ם פד"ו בתשובותיו סימן ל"ז ואף על גב דמשמע התם סימן ל"ב דיש מחמיר אפי' בהכחשת האשה מכל מקום בנדון דידן בודאי אין העד האחר כלום דהרי האחרים שהיו באותו מעמד אמרו שלא שמעו קידושין כלל · ולא שייך למימר בכה"ג לא ראינו אינה ראייה מאחר שהיו כולם במעמד א' שראו הנתינות וא' היה מליץ ביניהם · וכדדייק לישנא פ"ב דכתובות (דף כ"ב ע"ב) דאמרינן התם ב' אמרו נתקדשה וב' אמרו לא נתקדשה הרי זו לא תנשא ופריך פשיטא לא ראינו אינו ראייה לא צריכא דדיירי בחצר אחד מהו דתימא אם איתא' דקדשה קלא אית למילתא קמ"ל דעבדי אינשי דקדשי בצינעה כו' והשתא אמאי לא מתרצינן דמיירי שהיו במעמד א' בשעת קידושין אלא ש"מ דבמעמד א' הוי הכחשה וכן כתב רבינו ירוחם (נכ"ב ח"ב) בספר חוה בשם רשב"ם ופשיטא דאין דבריו של א' במקום שנים ותו דהרי כתבו התו' פ"ב דכתובות (דף סכ"ל) דאם א' אומר נתקדשה ואחר א' לא נתקדשה תנשא לכתחלה וכן פסק הטור א"ע סימן מ"ז וכן משמע מהר"ן פ"ב דכתובות שזו דעת הרמב"ן אבל במ"מ פט"ו משמע דלדעת הרמב"ם אפילו בעד אחד אומר נתקדש' וא' אומר לא נתקדשה לא תינשא לכתחילה אפילו אם גם היא מכחשת העד דגרע מאילו לא הוי שם עד כלל דאמר לא נתקדשה כדאיתא התם מכל מקום נראה דבנדון דידן דהוי תרי לגבי חד לכ"ע ליכא למיחש למידי אף אם העד ההוא היה מעיד על לשון קידושין כ"ש שלא ידענו שיעיד ולכן אינה צריכה להמתין כמו שכתבתי לעיל בזה ועו' אני אומר דאף אם היה כדבריו שקדשה בד' זהו' ארומים אלו ואין לו עדים על ככה א"ה אינו כלום מאחר שאילו ארבעה זהו' ארומים היו שאולים לו לשם סבלונות אם כן לא

ידע המשאיל שרוצה לקדש בהם ולא הוי מקודשת כמו שכתב הרא"ש
פ' קידושין וכן משמע בהג"ה מרדכי דקידושין ועדיין עלינו לברר אי
חוששין לסבלונות דאף אם לא הוו קידושי' ממש ברב' מכל מקו' לא גרע
מסבלונות שהרי הד' זהו' אדו' היו בצווארה ואינה יכולה להכחיש והנה
לא אאריך בזה להביא הגמרא והתו' ופירש"י אלא אקצר בזה מאחר
שהאריך בדבר שאירי מהרש"ל שבנה עיקר יסודו על חשש הסבלונות
ולא יותר ולכן אקצר בזה ואומר הר"ן כתב פ"ב דקידושין הא דחוששין
לקידושין היינו ששלח לה סתם אבל אם פירש ששלח לה לשם סבלונות
ליכא למיחש לפירש"י דפי' דחיישינן שמא הסבלונות עצמן היו
הקידושין אבל לפי' ר"ת דפי' שמא קידשה קודם לכן איכא למיחש עכ"ל
וכן כתב מהרי"ק שורש קע"א אם כן בנדון דידן שאחר מן העדים שראה
הנתינה העיד בהדיא שאמר שנתן לה דרך סבלונות דהיינו כדרך הארץ
אם כן פשיטא דליכא למיחש לשם סבלונות דלדעת רש"י בעינן תרי
סהדי בסבלונות והכא א' מהן אומר שלא נתן לה אלא לסבלונות
(וא"כ לא כשאר אלא א' בסבלונות שאינו כלום כמו שכתב מהרי"ק)
ותו דליכא למיחש בנדון דידן לדעת רש"י מאחר שהטבעת היה שאול
לא הוי קידושין כמו שנתבאר ואף אי הוי קידושין בדיעבד אין חוששין
שעשה עבירה שקדשה בטבעת שאול מידי דהוי אשלח סבלונות בשבת
שכתב מהרי"ק דלא חוששין מטעם זה וליכא למיחש שמא קידשה קודם
(כדעת ר"ת דלאותו פי' אין לחלק בין שהסבלונות שלו או של חבירו כמו
שכתב ריב"ש בתשובה סימן תע"ט דאף אם אבי החתן שלח סבלונות יש
לחוש לפר"ת דילמא קידשה קוד' לכן מכל מקום נראה דבנדון דידן אין
לחוש) שהוא עצמו מודה שלא קידשה קודם לכן שהרי העידו עליו
עדים שהר"ר פינחס והאחרים היו אצל הקידושין ש"מ שלא קידשה
מעולם אף לדעתו אלא בסבלונות אלו אם כן אזלא חששא דר"ח ורש"י
אם כן פשיטא דלא חיישינן לסבלונות כאלו (אם כן צריך עיון) מנ"ל
דמהני הודאה של בעל שלא קידשה תחילה שאפילו שהר"ש לוקחו
בכתבו למושכ' ראשון יש לדקדק מנא ליה שהרי הר"ן כתב פרק האיש
מקדש דכל היכא דחיישינן אפילו אמרו שניהם שלא נתכוונו לשם
קידושין לא מהימנו וכן כתב בת"ה סי' ר"ז בשם א"ז ואף על גב דבתשוב'
הרי"בש סימן ה' כתב דכל היכא דהוא אמ' דלא שלח לשם קידושין
ליכא למיחש וכמו שכתב מהרא"י די"א דנאמנת וכן הוא מסקנת מהרא"י
וכן כתב מהרי"ק שורש קע"א · אלא שהחמיר לעשות מעשה בזה ·
מ"מ נראה דבכה"ג שאומר שקדשה בשעת הסבלונות הרי ראו דעתו
שחפץ בקידושין בודאי נאמן לומר שלא קדשה תחילה במגו דאי בעי
אמר שקידשה תחילה · ודמיא להא דאיתא במרדכי בפרק החולץ דאף
ע"ג דאין אדם משים עצמו רשע מכל מקום אם בא להעיד לטובתו ועל
ידי זה משים עצמו רשע נאמן כדאיתא התם · וא"כ ה"ה בנדון זה מאחר
שבא עליה בטענת קידושין אם קידשה קודם לכן בוודאי היה טוען
האמת אלא ודאי נאמן שלא קידשה קודם לכן מאחר שבא להעיד לטובתו
ודאי לא משקר · ותדע דהמרדכי כתב די"ל לפי' ר"ח דווקא משאמר
קידשתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים והיא כופרת אע"ג
דאמרינן לקמן דאינו נאמן בכה"ג היכא דשלח לה סבלונות נאמן עכ"ל
המרדכי משמע הא אם שניהם היו כופר' לא חיישי' וא"כ יש לדקדק
אמאי הוצרך מהרא"י בתשובה הנ"ל להביא לו סיוע לחלוק אר' שמחה
מדברי הרא"ש דחזקה דסבלונות לא הוי אלא חשש בעלמא ולכן נראה
שם ממסקנתו דאם אמרו שניהם דלא קידשוה קודם אינן נאמנים
כדאיתא התם בתשובה וכתב לבסוף ואי לא לשון אשיר"י דלעיל לא
מלאני לבי לחלוק להביא ראייה לסתו' דברי הגאון אמאי לא תלה עצמו
בדברי המרדכי שכתב דלדברי ר"ח אין לחוש אלא בשאומר קידשתיך
בפני פלוני ופלוני ומשמע הא אי הבעל כופר ואומר לא קידשתיך
(פשיטא דאין חוששין אלא פשיטא דיש לחלק בין אם כופר ואומר לא
קידשתיך כלל) שעל זה כתב מהרא"י בתחילה ודקדק מדברי רבי
שמחה שאינו נאמן ולבסוף דחה אף דעת זו והעלה הנאמן ועל זה הביא
ראייה מדברי אשיר"י כמבואר בדבריו ומזה לא היה יכול להביא ראייה
מדברי המרדכי דאפשר דמרדכי ס"ל דאם אומר לא קידשתיך כלל אינו
נאמן כדברי רבי שמחה והא דצריך שיאמר קידשתיך בפני פלוני ופלוני
וכו' היינו באומר קידשתיך ולכן צריך שיאמר בפני פלוני ופלוני אבל אם
אמר שקידשה בינו לבין עצמה מהימן (ואינו כלום) מאחר שאנו
רואין שחפץ בקידושין וודאי אומר האמת כאשר נתבאר כנ"ל מוכרח
בדעת מהר"אי ואין להקשות לפ"ז דיהא נאמן לכשיאמר לא קידשתיך
במגו דאי בעי אמר קידשתיך ביני לבין עצמה דאין טענת מיגו תמורת
המנהג כמו שהביא מהרא"י ז"ל ראייה ותו דירא לומר קידשתיך ביני
לבין עצמי דלאו כ"ע דיני גמירי ויודעי' דלאו קדושין הן · סוף דבר
אני אומר שבנדון דידן כ"ע מודו דהבעל נאמן ואם כן מאחר שלדברי
הבעל אין דבריו כלום אם כן אין חוששין לסבלונות ואף שהגאון מהר"ש

זקצ"ל החמיר גם בזה וכתב שהאומר ככה אינו אלא טועה · נראה
מאחר שכתב דברים ההם בלא ראייה וודאי סמך אדברי הר"ן והרא"ש
שכתבו מהרא"י ומאחר שככר בירנו שדעת מהרא"י בעצמו לחלק
בהא אם כן אין להחמיר עוד כולי האי · ועוד דאפשר דאף הר"ן ומהר"ש
מודים כאן כמו שאכתוב לקמן אי"ה ואם כן אפשר שאף הגאון הנ"ל
מודה בנדון דידן · ועוד נראה דאף אם נאמר דאין לחלק במה שכתב
מכל מקום נראה מאחר שהר"יבש ומהרי"ק ומהרא"י כולן הסכימו
שהבעל נאמן סמכינן עלייהו מאחר שזהו ג"כ דעת המרדכי והרא"ש
ואף כי הר"ן חולק עלייהו · מכל מקום יחיד הוא בדבר · ואף כי
מהרא"י דקדק מדברי רבי שמחה כדעת הר"ן מכל מקום י"ל דאף רבי
שמחה מודה דהבעל נאמן ואפשר לדחות דקדוקי מהרא"י ואין רצוני
להאריך בזה מאחר דרבים ובתראי חולקים עלייהו · ואף שדברי הר"ן
יש ליישב דהא דכתב דכל מקום דחיישינן אפילו שניהם מודים אינו
נאמן דווקא מיירי במקום שיש לחוש לדברי ר"ח ולדברי רש"י כי יש לחוש
לדברי שניהן כמ"ש הרא"ש פרק ב' דקידושין דמשמע בתלמוד כדברי
שניהן · לכן יש לחוש לדברי שניהן לחומרא אבל במקום דליכא
למיחוש אלא לפי' אחד אפשר דאף הר"ן לא קאמר דאינו נאמן כך
נראה ליישב דברי הר"ן אבל דברי הר' שמחה אי אפשר ליישב כן
דמשמע לדברי מהרא"י דאף לפי' אחד יש לחוש לדברי הר"ר שמחה
ואינן נאמנים · ובאמת שאי לא מסתפינא אמינא שבזמן הזה אין חוששין
לדברי הר"ן והרר"ש שהרי מעשים בכל יום שנתבטלו שידוכין וסבלונות
חוזרין ולית מאן דחוששין להו ואי נהגו לחוש כדבריהם שאף שניהם אינן
נאמנים אם כן בכל פעם אנו צריכין גט אלא וודאי אין לחוש במקום
שאין הבעל אומר ששלח לה לשם סבלונות ולא לשם קידושין ויש
לסמוך בזה אמנהג כדאמרינן פרק המקבל (דף ק"ד ע"ד) במעשה
דאלכסנדריא שהיה דורש הלל לשון הדיוט ואין להאריך בזה כי פשוט
בעיני ועוד נראה שאין לחוש לסבלונות אלו כלל דהרי כתב הר"ן פ"ק
דקידושין דבאתרא דכ"ע מסבלי והדר מקדשי לכ"ע לא חיישינן וכן
כתב המ"מ סוף פ"ט דאישות וכן כתב מהרי"ק שורש קע"א ור"יבש
בתשובה סימן ה' וכן משמע מפסק מוהר"ם פד"ו סימן ס"ח וכן משמע
מסקנת מהרא"י בתשובה סימן ר"ז ופסקיו סימן ע"ד ואע"ג דכתב שם
דאין לסמוך על זה לבד אלא א"כ יש עוד צד אחד להתיר כגון אם אין
הכלה רצתה לקבלן מכח החתן אלא מכח האם או מכח השליח הוי
הוכחה כו' וכן נראה להוכיח מדברי מהרי"ק שהרי בשורש קע"א משמע
דיש להחמיר אפי' במקום דכ"ע מסבלי והדר מקדשי ומשורש ק"ע משמע
דבמקום דמסבלי והדר מקדשי אין לחוש ואם כן דבריו סותרין זו את
זו אם לא שנתרץ בחילק דמהרא"י דבמקום שיש צדדים אחרים
להתיר בלא זו סומכין ג"כ אהית' זה מכל מקום בנדון זה הרי ג"כ איכא
ההיתר שתל' בו מהרא"י את עצמו שהרי העיד המעיד שלא רצתה
לקב' בתחילה עד שאמר לה החתן ששלח לה דורונות הרי קמן שמוכי'
שלא רצתה לקבל שום דבר מכח חשש קידושים ועו' יש צד להית' במה
שהחתן מודה שלא קדשה תחילה ולכן בוודאי אין חוששין לסבלונות
אלו ועוד כי נראה דלכ"ע מותר בנדון דידן לדעת מהר"ן שריא דהרי
מתיר מכח דמסבלי והדר מקדשי וה"ה דנוכל לומר שזהו דעת ר' שמחה
דאע"ג דס"ל דאין הבעל נאמן לומר שלא קדשה בדעת הר"ן מ"מ איפשר
גם בהא לא פליג עליה ואם כן לדעתייהו שריא ואף לדעת מוהר"ם
שהביאו מהרא"י ומהרי"ק שכתב בתשובה דמי יכנים ראשו לאותו ספיק'
לידע מנהג המקום שהוא יצא משם ומזה החמירו שלא להתיר אפילו
דכ"ע מסבלי והדר מקדשי אם לא במקום דאיכא עוד צד היתר כמו
שנתבאר מכל מקום אפשר דמוהר"ם מודה לדברי המרדכי ואשיר"י
שהיו תלמידיו וס"ל דאם הבעל אומר שלא קידשה מהימן ואם כן לכ"ע
יש להתיר' דאין אומרים נתפוס חומרא שניהן לחומרא דזה לא אמרינן
כדאיתא פרק קמא דחולין והביאו מהרי"ק בתשובותיו ועוד שכתבתי
דמעשים בכל יום הוא דמקדשי בשידוכין שמסבלין וחוזרין אחור מן
השידוכין אם כן ש"מ דמנהג מקומינו לסבל ואחר כך לקדש וראיתי
הגאון מורי זקצ"ל הנ"ל שהחמיר ביותר בענייני סבלונות אפילו
באתרא דכ"ע מסבלי והדר מקדשי ורצה להוכיח עוד מכח פלפול
דאפילו למאן דלא חייש לסבלונות היינו דווקא כששולח ע"י
שליח אבל אי מסבל ע"י עצמו לכ"ע חוששין לסבלונות והביא
ראיות הרבה להחזיק דעתו מתוך פלפולו הנה אומר הרשב"א
והר"ן לא ס"ל האי חילוק כלל שהרי הרשב"א בתשובה סימן אלף
ק"פ וסימן קפ"ט משמע בהדיא דאין לחלק בזה · וכן משמע
מדברי הר"ן פ"ב דקדושין דכתב נתן לה סבלונות במקום שלח
לה סבלונות משמע דמשוה להו בדינייהו ואיפשר דגם הגאון
לא קאמר אלא כשהבעל אומר שהוא כיון לשם קידושין ואין
עדים מכחישין אותו אבל בנדון דידן שאמר שהעדים ידעו לדבר

זה והעדי' הכחישו וודאי אין חוששין לדבריו ותו דמבואר נגלה דאין חלוקו של הגאון אלא לפירש"י דפי' הסבלונות בעצמן הן הקידושין דבהכי איכא לחלק · אבל לפי' ר"ת דפי' דחיישינן שמא קירשה קודם לכן אין חילוק בין סבל ע"י עצמי לסבל ע"י שליח דשתיהן אין חשש עכשיו שקידשה וכבר כתבתי שלדעת רש"י אין לחוש בסבלונות אלו כלל ובאמת שיש לתמוה לדעת הגאון הנ"ל שהבא כמה ראיות להחזיק חלוק זה דא"כ היה לו לסתור מזה דעת ר"ח ומ"מ כתב שדעת רש"י הוא עיקר ואפשר שזאת דעתו ג"כ שלא חילק אלא לדעת רש"י ובנדון דידן אין לחוש וא"ל בנדון דידן מאחר שביקש עדים שיעמדו עמו גרע טפי והאי כיון לשם קידושין כל זה אינו כלום דכבר בוררתי שאין לומר שעכשיו קדשה שהרי היא לא רצתה לקבל מידו א"ל מתורת מתנה ולא מתורת קדושין · ועוד שהם שאולין וא"כ אין לחוש אף כיון הוא לשם קידושי' והו דבוודאי לא ירד לתורת עדים ליקח עמו הבחורים אצל הכלה אלא רק דרך שמחה דאל"כ בתרי מניהו סגי אל"א וודאי לאו לתורת עדות ירד וכמו שמצינו פרק השוכר את הפועלים (דף ע"ז ע"ב) לענין שומא אמרינן בדשיימי ג' בתרי מג' סגי בדשיימי ארבע עד שיאמרו כל הד' שלא ירד לתורת ב"ד מאחר שאמר יותר מג' שהוא ב"ר וה"ה בנדון דידן · סוף דבר איני רואה חשש קידושין לא מתורת סבלונות ולא מתורת דבורו של בעל ולא מתורת העדים ולא נשאר עלינו לברר אלא אי מבטלין הקול שהוציא הבעל · גרסינן פ' בתרא דגיטין (דף פ"ח ודף פ"ט) א"ל אביי לרב יוסף מבטלין הקול או אין מבטלין הקול ואסיקנא אתרוותא נינהו בסורא מבטלין קלא בנהרדעא לא מבטלין קלא ופירש"י שמענו קול יוצא מפי נשים ותנוקות משתקין להו מבטל קלא או לא משתקין להו · הואיל ואמרו פלוני שמע מפי פלו' כו' וליתינהו דלישיילה א"נ חוזרין אותן פלוני ופלו' ממה שאמרו ואומרים להד"מ מבטלין או לא וכתב התו' והרא"ש דפי' שני הוא עיקר ופסק עו' הרא"ש ומהר"מ מרוטנבר"ג דמבטלין קלא · וכ"כ המרדכי סוף פ' המגרש בתשובה מוהר"ם וכן פסק טו' א"ע סי' מ"ו והשת' לא מבעי' לדבריהם דמבטלין הקול דהרי העדים עצמן שסמך עליהן אברם הנ"ל באו ואמרו שלא ידעו משום קידושין וא"כ פשיטא שמבטלין הקול · אלא נראה דאפי' לדעת הר"ן דכתב סוף פ' המגרש דבזמן הזה סתם עיירו' אין מבטלין קלא · וכתב שזהו דע' הרי"ף שלא כתב בהלכותיו שמבטלין הקלא וכן נראה דעת הרמב"ם פ"ט שלא כתב ג"כ דינא דבטול קול מ"מ בנדון דידן נראה לכ"ע דמבטלין דלא הוה קול כלל והוה כקול ושוברו עמו דהא הכל' ראו שמתחמ' קטטה ושנאה הוציא הקול שהרי בתחלה בקש הקנס וכאשר ראה שנתחיי' בדינו הוציא הקול ההוא ודמיא להא דאמרי' ביבמות (דף כ"ה ע"א) אויבים אפיקו לקלא ועו' דכאן לא הוי קול כלל מעיקר' דהא בעינן שיהא הקול ברור ומוחזק בב"ד כדאמרינ' הת' בגיטין (דף פ"ט) לא שישמ' קול הבר' וכו' ואין לך קול הבר' גדול מזו דאין כאן עדות כלל שאמרו שקדש' אלא הוא דאפיק לקלא · ובהדי' אמרי' פ' המגרש (פס) אמ"ר אבא אמר רב הונא אמר רב לא שישמ' קול אלא כדי שיאמרו פלו' מהיכן שמע מפלוני ופלו' ובזה שווין כל הפוסקים אפי' לדברי הרמב"ן שכתב א"ע דהוה קלא אפי' באש' שאמרה מפי תרי מ"מ עדות כל דהו מיהא בעי' אבל שיה' הו' עצמו ממש מפיק לקלא בזה לא שמענו דא"כ לא הנח' בת לאברם אבינו שכל' א' מן הריקים יאמר שקידש בת נכבדי ארץ · ותו דאם היה נאמן לאפיק הקול הא שכתבתי לעיל האומר לאשה קידשתיך כו' אמאי היא מותרת הלא אפיק קלא אלא וודאי שמעינן דכה"ג לא מקרי קלא וזה פשוט אין צריך ראיה וכן מבואר בתשובת רי"בש כתחילת דברי · ואחר זה אומר הנראה לי להלכה להיות סניף לשאר גאונים שיתירוה אבל לא אסמוך עצמי על דעתי לדון בדיני א"א החמור אם לא שיסכימו עוד עמנו גאונים אחרים ואז חלקי אתיר ג"כ ויגיע מכל חד עמנו שיבא מכשורא · כתבתי וחתמתי יום א' עשרה ימים למספר בני ישראל שנת ש"יט לפ"ק · נאם משה בן לא"א מורי כמר ישראל של' יט הנקרא משה איסרלש מקראקא :

לא **ששאלת** על ראובן שנפטר ושבק חיים לכל ישראל כולו והנה צוה בעת פטירתו הרבה צוואות ובתוכן צוה בזה הלשון לפי מה שכתוב בצוואתו עשר נערים ילמדו חמשים שנים בלי הפסק ממעות שלי בזולת הששה מאות הנ"ל עכ"ל הצוואה ולמעלה מזה היה כתוב שש מאות זהובים מתנדב להשיא יתומות ובתולות וללמוד נערים וכו' (וצוה בקנס גדול לשר אם לא יקיימו היורשים הצוואה גם קבלו קנין לקיים הצוואה) והנה לאחר פטירת ראובן לא קיימו יורשיו צוואה זו של חמשים שנים הנ"ל ולא שכרו לנערי' מלמדים כמשמעות הצוואת הנ"ל · וישבו ב"ד וגבאי אותה העיר ורצו לכוף היורש לקיים הצוואה הנ"ל והוא אומר לאו בעל דברים דידי אתם :

תשובה על האחרון ראשון · אם יכולים הגבאים והב"ד לכוף ליורש · ואח"כ נרד ללשון הצוואה אם מועיל או לא · תניא בתוספתא פרק הגוזל ופרק חזקת · האומר תנו מאתים זוז או ס"ת לב"ה יתנו לב"ה שרגיל בה כו' עוד מאתים זוז לעניים יתנו לעניים שבאותה העיר · וכתב המרדכי פ"ק דב"ב דמיירי דווקא שדר באותה העיר ולא תקשי להההיא דקתני כשהם הוזדים מביאים עמהם ומפרנסין בהן אנשי עירן עכ"ל הרי קמן דצריך לתנו לאותה העיר שנפטר בה ראובן · ואין התנצלות ליורשיו לומר שיתנו לעיר אחרת ואף על גב דכתב המרדכי בתשובה פר' קמא דב"ב דמנהג בצרפת ובשאר מקומות והיו נודרין לצדקה דבר גדול ולא היו נותנין לעניי אותה העיר אלא מחלקין לכאן ולכאן שהדבר ידוע שאין מתכוונים לעניים מועטין שבעיר ולא לאורחים הבאים שם כו' די"ל דשאני התם דהיו עניים מועטי' בעיר אחת ולכן אזלינן בתר אומדנא · אבל בכאן דאדרבא האומדנא הוא להפך דוודאי נדר לעניי עירו דהיא קהילה גדולה לאלהים · אין בכל הארץ כמוה · ונדר רק ללמוד עשרה נערים כל זמן משך נ' שנה אם כן ודאי כיוון לעניי אותה העיר · כי כן דרכ' ששולחין לשם מכל סביבותיה ללמוד נערים ומנהג הוא להשכיר מלמדים מקופה של צדקה · ובוודאי כיוון לאותם נערים אשר שמה · ותדע שהרי במרדכי פ' בני העיר א' שנדר לצדקה אם ישחק ועבר על' שבועתו ועתה שואלין גבאים שבעירו מה שנדר והוא אומר שרוצה ליתן חוץ לעירו במקום שהוא חפץ ופסק מוהר"ם דצריך ליתן לעניי עירו עכ"ל וכב' כתבו שאר הפוסקים האחרונים כתוספת' הנ"ל ול"א חששו לתשובת ר"י הנ"ל ש"מ דכל זמן שאין לנו אומדנות המוכיחו' שלא נדר לעיר' שיתנו לעניי אותו העיר כדין התו' ולא כמנהג צרפת כמו שנתפרש · גם יש להביא קצת מדברי תשובת מהר"ם דלעי' דיכולין הגבאים לשאול ולתבוע ממנו מה ששייך לעניי עירו שהרי כתב שם והגבאים שואלין אותו כו' ועוד דאמרינן פ"ק דב"ב (דף ח) ממשכנין על הצדקה ואפי' בערב שבת איני והא כתיב ופקדתי על כל לוחציו ואמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב · ואפי' על גבאי צדקה לא קשיא הא דאמיד הא דלא אמיד כי הא דרבא אכפייה לרב נתן בר אמי ושקיל' מיניה ארבע מאות זוזי לצדקה עכ"ל הרי קמן דהגבאים יכולים לכוף על הצדקה להוציא מידו מה שאמר ליתן כל שכן מה שמחוייב ליתן ואין לחלק ולומר דהתם מיירי בצדקה שיש לה קצבה וקבל עליו שיכופו אותו עליו כמו קופה ותמחוי שנדר להם שיכופו אותו על זה דא"כ לא הוי פריך מידי איני והאמ' רב שמואל אלא ש"מ דבכל' ענין שמחוייב ליתן כופין אותו וכן מוכח הת' מדברי התו' והאשירי שכופין על' כל' צדקה הרי קמן דל"א יוכל' לומר לאו בעל' דברים דידי את ומקרי צדקה דאית לה תובעים ומעתה לא יקשה עלינו תשובת הרש"א שהביא בטור הארוך וז"ל ששאלת ראובן הקדיש מנהה ושיקח שמעון בנו מהם קרקע ויתן הפירות לעניים ולא יהא לשום אדם רשות בהן לא בקרקע ולא בפירות ולא במעות רק בנו או באי כחו ועכשיו עבר זמן רב ולא קנה שמעון הקרקע אם יכולים גבאי הקדש לכופו לעשות צויי אביו והשיב אע"ג דשמעון זה עובר הוא על דברי אביו ומצוה לקיים דברי המת ועוד שמונע צדקה מאיזה עניים מ"מ ממון זה אין לו תובעים שהרי יוכל ליתן הפירות למי שירצה ואין לגבאי הקדש לכופו דלאו בעל' דברים דידיה הוא ע"כל דיש לומר דמאחר דצוה שיעשה בהן מה שירצו ולא יהא לשום אדם כח בו לא היה ראוי לעניי אותה העיר דווקא ולכן הוי ממון שאין לו תובעים אבל' צדקה הראוייה לעניי אותה העיר ודאי כופין וממשכנין על'יה ומקרי אית ליה תובעים דהרי תובעים אלו ידועים שהם הגבאי העיר שהם יד עניים כמו שמפורש שם בתשובה שאח"כ דאין לומר מאחר דהנערים רבים מקרי אין לה תובעים דא"כ מי שנתחייב לעיר אחת לא ישלם · אא ש"מ דטובי העיר במקום כולם עומדים וה"ה בגבאים לעניין עניים ומקרי שפיר ממון שיש לו תובעים וראייה מתשובת ר"ש במרדכי פ"ק דב ב"ק ז"ל וכבר נשאל לר"ש וששאלת על' ישראל שהיו לו מעות של' צדקה בפקדון ונאנסו בתפיס' השלטון אם חייב לשלם או אינו חייב תשובה אינו חייב וכן תניא בהדיא סוף החובל לשמו' ולא לחלק לעניים חוץ מהיכא דמיקץ קייץ להו כדאמרינן התם גבי ארנקי של צדקה דאפקדיה רב יוסף אבל' היכא דלא קייץ להו פטור ואפי' פשע בה כדמוכח התם וא"ת תיפוק ליה דהו"ל ממון שאין לו תובעים כדאיתא פ' הזרוע גבי מתנות כהונה וי"ל דהתם הוי ממון שיש לו תובעים דרב יוסף גבאי הוה ותובע מההוא גברא אשר הפקיד אצלו · הלכך אי לאו משום טעמא דלשמור ולא לחלק לעניים היה חייב כו' הרי קמן דגבאי מקרי ממון שיש לו תובעים רק שפטור גבי פקדון משום לשמור ולא לחלק אמנם דווקא בצדקה דשייכא לגבאי אבל צדקה דמתחלק' לכל העולם מקרי אין לה תובעים כדמוכח במרדכ' ר"פ החובל דאף אצל גבאי מקרי אין לה תובעים אלא על כרחך יש לחלק במה שכתבתי ואע"ג מלשון רש"י שבת' סוף פ' החובל משמע דדוק' מטע' דמיקץ קייץ הוה ממון שיש לו תובעים אב' בלאו הכי לא י"ל כדפירשתי דגם שם היה דרכם לחלק הצדקה לכל העולם רק שהגבאי היה בפומבדיתא כדאיתא התם ואף כי הלשון דחוק שם קצת לפי זה מ"מ יותר

נראה

גראה לדחוק קצת בזה כדי שלא יחלוק רש"י אדברי כל הפוסקים והגמר' דאמרו שכופין וממשכנין על הצדקה ואף כי יש ליישב דס"ל לומר הא דאמרי' בגמרא (ב"ב דף ח"ו) דכופין על הצדקה היינו דווקא בדברי' או במידי דקייץ להו כמו שפי' שם התו' בתירוצים הראשונים מכל מקו' רוב הפוסקים הסכימו דכופין על הצדקה לכן נראה ליישב דברי הרשב"א ורש"י שלא יחלקו עליהם אי נמי דרש"י ס"ל דאע"ג דצדקה הוי ממון שאין לה תובעין א"ה כופין עליה מטעם שכתבו התו' שנ' בו לאוין דלא תקפץ ולא תאמץ והרשב"א שכת' בתשובה הנ"ל דאין כופין עליה מאחר שהוא ממון שאין לו תובעי' הוא יחיד בדבר זה וס"ל כתרוצי התוספות הראשונים וכבר הסכמת הפוסקים בתירוץ בתרא דכופין ודלא כרשב"א וכן כתב ב"י בהדיא ריש סי' רמ"ח ועל כל פנים במקום שראוי דווקא לעניי אותה העיר נראה דמקרי ממון שיש לו תובעין ובלאו הכי אי אפשר לפרש ההיא דכופין על הצדקה לפי דעת הפוסקים כדפרישית והשתא יש לדקדק בלשון הצוואת וז"ל עשרה נערי' ילמדו ג' שנים בלי הפסק ממעות שלי וכו' גרסינן פרק מי שמת אמר רב ששת יטול ויזכה יחזיק ויקנה כולן לשון מתנה הם כו' ונראה דה"ה ילמדו ממעותי בלשון הצוואה הנ"ל דהוי לשון מתנה דהא הוי ביטול או יזכה או יחזיק דאע"ג דלא קאמ' דנותן להם במתנה א"ה מאחר דקאמר יטול כו' ואי אפשר דיטול כו' אם לא שנתן לו במתנה אמרינן דוודאי למתנה נתכוין · וה"ה במרה שאמר ילמדו ממעותי ואין לפקפק מאחר דקאמר ילמדו ממעותי וזה אינו אפשר א"כ יש לומר דלמא ילמדו ממעותי ממש קאמר ומאחר שאינו המתנה בטלה זה אינו דאדרבא הוא עדיף יותר מאלו אמר ישכרו להם מלמדים ממעותי וראייה מהא דאיתא סוף פרק התקבל גניבא יוצא בקולר הוה כי הוה נפיק אמר הבו ד' מאות זוז לר' אבינא מחמרא דנהרפניא כו' עד לא הכי קא קשיא ליה חמרא לא קאמר דמי חמרא לא קאמ' מחמרא קאמר ואידך מחמרא כדי ליפות את כחו · שלחו מתם מחמרא כדי ליפות את כחו הרי קמן דאף על גב דקאמר ליתן לו ארבע מאות זוז מחמרא ואי אפשר ליתן לו ולעשות מעות מיין אפילו הכי אמרינן דכיון ליפות כחו וה"ה כאן נמי אמרינן הא דקאמר ילמדו ממעותי דכיון ליפות כחו כמו גבי חמרא דרבינא · זה הנ"ל בשאלתך · נאם משה בן לא"א מורי הקצין כמר ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרלש מקראקא:

לב על דבר החלונות אשר שאלת שראובן יש לו חלונות מביתו לחצר בית הכנסת · ועתה באו הצבור לפתוח חלונות מב"ה לחצירו של ראובן הנ"ל ומיחה בהן ועי"ז נתעוררו הצבור לומר שמאחר שהוא אינו רוצה להניח להם החלונות · גם הם ימחו בו חלונותיו שיש לו לחצר ב"ה שהוא שלהם · ושאלת ממני בדין מה לעשו' · איני צריך להאריך בדין חזקת החלונות ואם יכולים למחות · וחזקתן בג' שנים כי זהו דבר פשוט ידוע למעלה. אך אבא להשיב בקצרה כי בודאי ראובן יוכל למחות שלא להניח חלונות לחצירו כי מאחר דשכיחי רבים בחצר ב"ה או בב"ה עצמו כל שכן דשכיח היזקא ולא יוכל לאיצטנועי בתשמישיו ואיכא קפידא · אבל שהצבור אם יכולין למחות בו נראה לי דיש להביא ראיה ממה שכת' הרב הברצלוני שמבוי מפולש דינו כר"ה דלא שייך ביה היזק ראיה ושאינו מפולש דינו כחצר · ומעתה אם חצר בית הכנסת זה הוא מקום כניסה לרבים כמבוי מפולש או שאין בו שום תשמיש צנוע אלא הוא כמו חורבה או גג אינן יכולין למחות בחלונותיו אבל אם הוא מקום תשמיש אפילו לרבים לפעמים שעושין בהם דברים צנועים יכולין למחות דלא גרע ממבוי שאינו מפולש דהוא לכל בני המבוי שיעשו בו צרכיהם ויכולין למחות והוא הדין בנדון זה · ובהיות כי אין הפנאי מסבים עמדי לעת כזאת אפסיק בזה · ומכל מקום אומר שאם אין ההיזק הרבה לראובן הנ"ל בפתיחת חלונו ב"ה לביתו או לחצירו לא היה לו להעמיד עצמו על מדת הדין רק היה לו לכנוס לפנים משורת הדין ליתן כבוד לאלהיו ולהדר בית אלהינו ומי שלא חס על כבוד קונו כו' וכופין על כניסה לפנים משורת הדין כמו שכתב המרדכי פ' המפקיד (ואף כי יש פוסקים חולקים) ומ"מ זה אינו אלא לפי רוב ההיזק ולפי ראות עיני הדיין · ולכן לא אוכל לדון בזה בכתב זהו הנ"ל בשאלתך ושלום מני משה איסרלש מקראקא:

לג הנה השאלה סתומה מאד לא העלית על ספר טענת שמעון ולכן נעלמה מעיני טענת שמעון מה היא · אם הוא מודה לדבר ראובן שכחש לו ואמר לו שלוי חתן ראובן היה חייב לו ולא היה כן במציאות רק שפתה בזה את ראובן שישעבד עצמו בעד חתנו לוי או אם טוען שראובן שקר ענה בו · רק כי תחלת שעבודו של ראובן היה על תנאי השותפות שעשה אחר כך עם לוי חתנו (בין לא פי' לו הענין או פי' לו הכל עב אל חלק א') או אם טוען שהיה חייב לו וכבר פרע לו והחזיר לו שטרו · רק שאח"כ חזר לוי והשכינו אצלו בעסק השותפות · והנה נראה בעיני שעל כל פנים לא ימלט הדבר · משלשה חלוקי טענות אלו שיוכל שמעון להשיב ואף אם יתחלף וישנה תשובתו במקצת מ"מ אל אחת מהשלשה ראשי התשובות תלך תשובת שמעון בעיקר הדין · ולכן אחליט הנראה בעיני בג' דרכים הנ"ל · ומתוכן נלמד אם נלך בזה אחר אומדנא הדעת במה שראו השטר יוצא מתחילה מיד לוי שהוא עיקר יסוד ובניין שעליו בא תרעומת ראובן על שמעון שבא עליו מתחילה בעקיפין · ואומר מבואר נגלה כי אם היתה שמתחל' השעבוד היה נעש' על עניין השותפו' אף כי לא הגידו לראובן לא הפסיד שמעון משום זה זכותו וכי הוצרך שמעון לברר לראובן על עסקי מה היה חייב לו · והיכן מצינו שצריכין לברר לערב ענין החייובו' מאיזו ענין היתה ולכ"ע ערב שלא בשעת מתן מעות אם קנו מידו משתעבד אע"פי שלא פי' לו ענין החייובא מאיזה צד היתה דלא משתמיט תנא למיתני בשום מקום דצריכין לברורי לערב מהיכן בא לו החיובא · ואדרבא תנן סוף ב"ב בפלוגתא דר' ישמעאל ובן ננס (דף קע"ה ע"ב) ערב היוצא אחר חתום שטרות כו' עד בן ננס אומר איני גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין · א"ל ר' ישמעאל למה · א"ל הרי החונק את א' בשוק · ומצאו חברו וא"ל הנח לו פטור שלא על אמונתו הלוהו · אלא איזו הוא ערב כו' ומדמה למצא חבירו שהיה חונק אחר מן השוק כו' דבודאי התם לא ידע מאיזו עניין נתחייב לו דאל"כ הוה ליה למימר הרי החונק בעל חובו ולא אחד מן השוק דמשמע דאקראי בעלמ' הוא שמצאו בשוק ולא ידע מה הוא הענין וא"ה טעמא דלא על אמונתו הלוהו הא לאו הכי מתחייב · וא"כ בקנין משתעבדי כמו שפסק שם בגמרא · ועוד דנכסים אינון ערבין ביה וכי היכי דמגבינן לב"ח אם נתחייב בעל הנכסי' אע"ג דאין הנכסי' יודעים מאיזה דרך נתחייב לו וה"ה בערב · וכה"ג מצינו במרדכי סוף פ' גט פשוט שלמ' מוהר"ם דין הערב מדין הנכסי' מה"ט · וה"ה בנדון דידן ואע"ג דהדבר פשוט בעיני אביא עוד ראיה דהא איתא פ"ק דקידושין (דף ז') אמר רבא תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב · ערב לאו אע"ג דלא מטא הנאה לידו קא משתעבד נפשיה האי איתתא נמי אע"ג דלא מטא הנאה לידה מקני נפשה כו' ואי ס"ד למימר דגבי ערב לא משתעבד אלא בשבררו לו ענין החייובא · א"כ גם באשה לא מקניא בעניין אחר דומיא דערב וא"כ ה"ל לפוסקים לבאר הדין גבי קידושין דטעם הקידושין מטעם ערבות שאז נדע שאינה מקודשת רק באופן שערב משתעבד · ומאחר שהשמיטו דין הערב גבי קידושין ש"מ דאין חילוק · ומאחר שהדבר כן א"כ כבר נסתלק תרעומת ראובן על שמעון במה שהיה השטר ביד לוי אחר השיעבוד של ראובן נגד שמעון בלא שום קנוניא בעולם · כי מאחר שגמר השותפות ושטר שבין לוי לשמעון בעסק השותפות לא נעשה עד אחר זמן · א"כ כראוי לקח לוי השטר בידו ולא נתנו ביד שמעון עד גמר השותפות · ויכול להיות שכבר נתחייב לוי לשמעון כאשר כבר נגמר בינו לבין שמעון עסק השותפות רק שלוי לא רצה למסור השטר ביד שמעון עד גמר השותפות · וכזה אמרינן פרק גט פשוט (דף קע"א) שטר שזמנו כתוב בשב' כשר שמא איחרוהו וכתבוהו כל שכן שיש לנו לומר בשטר זה שאין בו ריעותא רק שנראה ביד לוי שמא איחרו וכתבו שטר השותפות לאחר שנתחייב לוי לשמעון בינו לבינו ולא אברי סהדי אלא לשקרי · והוא צורך שטר השותפות · אבל מכבר נתחייב לוי לשמעון בענין השותפות בינו לבינו ונתקיים שעבודו של ראובן כהוגן · והאמת הגידו לו · רק שלא פירשו לו הענין היטב · ועוד אני אומר שאין זה שום רעותא במה שנראה השטר ביד לוי דדילמא שמעון האמינו ללוי והפקידו אצלו מאחר שלוי מודה שחייב לו והחזור לו השטר דלא חיישי' לקנוניא ולפרעון אלא בשטר שנפל דאתרע אבל שטר שהיפקד ביד שליש והחיי' מודה מחזירין לו ולא חיישינן לקנוניא כמו שכתב האשיר"י פ"ק דמציעא · גם כאן ראובן מודה שחייב לשמעון רק שרוצה להוכיח שיש קנוניא ממה שהיה השטר ביד לוי מאי אמרינן דלמא הופקד בידו כל שכן שכבר הוחזר ליד שמעון ואפילו לסברת הרשב"א בתשובה וי"א שהביא הרא"ש שאפי' ביד שליש חיישינן לקנוני' היינו דווקא דומיא דשטר הנמצא שאין השליש יודע מה טיבו של שטר אבל כשהשליש יודע ומסר השטר למלוה לית דין ולית דיין דלא חיישינן לקנוניא דאל"כ אין לך אדם מפקיד שטרות ביד שליש ואין לחלק בין הפקיד לאחרים או הפקידו ללוה גופו אף אם היה לוי החייב עצמו א"ה לא מקרי זה ריעותא דרגילות הוא שהמלוה יפקיד ויאמין ללוה עליו וראייה ממה שכתב המרדכי סוף פ' האומנין המלוה על המשכון וחזר המלוה והפקידו אצל הלוה ונגנב או נאבד המלוה חייב באחריותו דהוה ליה כאילו הפקידו ביד אחר כו' ואע"ג דבסוף הגהות שניות פליג שם וכתב דאין המלוה חייב בעוד שאין המשכון ברשותו היינו מטעמא אחרינא אבל מ"מ חזינן דדרך המלוה להפקיד ביד הלוה עצמו וכל שכן שנוכל לומר כן בשטר זה שהפקידו ביד לוי ואין ריעותא לחוש משום זה לקנוניא ולא גרע ממה שכתב בתשובת הרשב"א דהמלוה יכול לעשות הלוה מורשה נגד הערב קבלן לתבוע ממנו חובו ואם לא חששו

שם

שם לקנוניא מ"מ דלא נחוש בכה"ג דמאחר דלוי עצמו היה יכול לתבוע החוב מראובן כל שכן שיוכל להחזירו לשמעון דאין כאן ריעותא כלל רק שהשטר היה עדיין ביד לוי עד עשיית השטר שותפות שביניהם דאפשר דהיה עדיין איזה תנאי או חלוק ביניהם לכן עכב לוי בידו עד שיגמור הדבר ביניהם והלא משנה שלימה היא פ' גט פשוט (דף קס"ז ע"ב) כותבין שטר ללוה אע"פ שאין המלוה עמו ואפי' למאן דמוקי לה פ"ק דמציעא (דף י"ב ע"א) דוקא בשטרי אקנייתא אבל בשטרי דלית בהו קניין חיישינן שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי כו' מ"מ לא חששו אלא להקדמת הזמן ולא חששו לקנוניא הלוה עם המלוה דיכתוב שטר כאלו הוא חייב לו ואינו חייב לו דא"כ אין לדבר סוף דאף כשהלוה והמלוה ביחד היה לנו לחוש לזה אלא ודאי אין אנו חוששין לקנוניא אלא בשטר דאית ביה ריעותא אבל לא במידי דלית ביה ריעות' דלא נחשדו ישראל בהכי וכ"ש וק"ו בנדון דידן דשטר זה שעשה ראובן לשמעון יש בו קניין כדרך שטר הנעשה בערכאות ונשתעבד מיד והוי בשטר אקנייתא דאין חוששין לקנוניא ועוד אני אומר אף אם היה אמת שעשו לוי ושמעון קנוני' ביחד וכחשו לראובן ואמרו שלוי נתחייב לשמעון עד שנשתעבד לוי כנגד שמעון שראובן חייב לשלם לשמעון דאף על גב דנהגו בו מנהג רמאות וכן לא יעשה מ"מ איהו דאפסיד אנפשיה דבכל מקום דהיה לו ליזהר לא חיישינן לקנוניא וראייה מהא דאיתא פ' חזקת הבתים (דף מ' ע"ב) אמר רב יהודא האי מתנתא טמירתא לא מגבינן כו' עד ההוא גברא דאזל לקדושי אתתא אמרה ליה אי כתבת לי כוליה נכסיך הוינא לך ואי לא לא הוינא לך · אזל כתביה לה לכוליה נכסי אתא בריה קשישא אמר ליה והאי גברא מה תהא עליה אמר להו לסהדי זילו איטמורו בעבר ימינא וכתבו ליה אתא לקמיה דרבא א"ל לא מר קנה ולא מר קנה כו' והשתא תיפוק ליה דהאב ובנו עשו קנוניא ביניהם על האשה ואפי' אי הוה מתנה גלויה ומפורסמת לא להוי מתנה אלא ודאי ש"מ דאע"פי שהם עשו קנוניא מ"מ האשה ה"ל למידע בכל לוקח הקונה שדה המשועבד לאחרים דאין חלוק שם אם עשו קנוניא או לא וה"ה בנדון זה ובגט פשוט (דף קע"ג) במשנה ר' שמעון בן גמליאל אומר הערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה · ידירנה הנאה שמא יעשו קנוניא על הנכסים של זה ויחזיר את אשתו ואמרינן בגמ' משה בר עצרי ערבא דכתובתא דכלתיה הוי רב הונא בריה צורבא מרבנן הוי ודחיקא ליה מילתא אמר אביי ליכא דליתבי עצה לרב הונא · ונגרשה לדביתהו ותיזל ותגבי כתובתה מאבוה · והדר נהדרא א"ל רבא והא ידירג' הנאה תנן א"ל אביי אטו כל המגרש בבי דינא מגרש כו' עד ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איזהו רשע ערום זה המשיא עצה בנכסיו · כרבן שמעון בן גמליאל בנו וצורבא מרבנן שאני דהרי קמן דאביי למדו לעשות קנוניא על אביו והיה מועיל אפילו באיש אחר שאינו בנו ות"ח · דהא דתנן ידירנה היינו לכתחילה · שב"ד שמגרש לפניה' יזהרו בדבר שלא יפסידו הערב אבל אם גירשה ולא הדירה ודאי גובאת כתובתה וכדאמר אביי אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש ובזה אמרינן שם בערכין (דף כ"ג) פ' שום היתומים לענין קידש נכסיו וגירשה · דצריך להדירה דאדם עושה קנוניא על ההקדש · אבל לגבי לקוחות לא חיישינן ואין צריך להדירה דאינהו דאפסידו אנפשייהו · וכן אמרינן פרק החובל (דף פ"ט) כל אשה לגבי בעל' ודאי מחלה · ואמרינן בכתובו' ליכא דלסבו עצה דלמחול כתובת אמיה לגבי אבוה כו' הרי בכל המקומו' לא חיישינן למה שעשו קנוניא וה"ה כנדון זה אע"ג דעשו קנוניא ונכנס בערבות על פיהן ודאי נשתעבד · ואי לוי חתן ראובן הוי ת"ח ודחיק ליה שעתא וראובן הוי כמשה בר עצרי אפשר דהוה שרי למסבי' ליה עצה זו דבעל כאשתו והוי כבנו · דאמרינן בנו ות"ח שאני ואין לחלק ולומר דשאני הכא דהקנוניא נעשית קודם שנעשה ערב ודאי אילו הוה ידע ראובן מקנוניתן לא נשתעבד ולא דמי למשה בר עצרי וכן בההיא דערכין וכתובות ופרק החובל כולם הקנוניא נעשית אח"כ בזה אין לחלק מכח ראיה דמתניתא טמירתא דלעיל דבשע' הקירושין של אשה כבר נעשית הקנוניא · וא"ה הוי מהני בכל מקום דה"ל ליזהר ותו דאף אם עשו קנוניא ביחד מ"מ מאחר שהודה לוי שחייב לשמעון כבר נתחייב לו מידי דהוה האומר לחבירו חייב אני לך מנה בשטר שחייב לו כדאיתא פרק הנושא (דף ק"א) וה"ל ראובן כאלו הוה ערב בעד מתנה שנתן לוי לשמעון דמשתעבד לכ"ע אע"ג דכתב ר' ירוחם נתיב ט"ו ח"א הנעשה ערב בעד מתנה די"א דלא הוה ערב דשעת מתן מעות · וכן דעת הרשב"א ריש הניזקין · מ"מ בקניין משתעבד לכ"ע דאין לאחר קניין כלום ולא מהני מה שראובן אומר אלו ידעתי שלא חייב לו ממש לא הייתי ערב דכל זה אינו אלא דברים שבלב · ולא הוי דברים דא"כ כל ערב שבעולם יפטר באיזה טענה · כל זמן שלא בררו לפניו ענין העסק · וכבר נתבאר שכל זה אינו לפי הנראה דכל זמן שאין כאן אומדנא דמוכח איהו דאפסיד אנפשיה וכל שכן בשטר שעבד שלדעתי אין כאן קנוניא רק שהחייב היה ע"ד השתוף רק שלא פירשו הענין לראובן ודואי הערבות קיים · אך אם כה יאמר שמעון ויודה לראובן שהחיוב' היתה ממקום אחר וכבר מחל ללוי אותה חיובא כי בינתפרע מראובן או מלוי ולכן החזיר השטר ללוי פשיטא דראובן פטור אז מאחר דהוי שטר שנמחל שעבודו אבל כבר נתבאר שאין ראיית השטר ביד לוי ראייה של כלום דבנדון זה אין לשמעון עסק עם לוי בעד השטר שעבוד של ראובן כי ראובן נעשה עצמו החייב ולוי נפטר משמעון מאותו סך וא"כ לא הוי אלא כאלו הוי שטר ביד אחר ולמה יאמר שכבר נמחל שעבודו · הלא יודע אם פרע לו או לאו דבודאי לוי לא פרעי מאחר שאין לו עסק עם .לוי עוד באותו שטר השעביד כי לא נזכר בו וחזקה שאין אדם פורע מה שאין.עליו לפרוע ואומדנא דמוכח הוא שלא נפרע שטר זה רק שהוא באחד מב' פנים הנשארים או שנעשה מתחילה על דעת השותפות שעשו אח"כ או עשו קנוניא על נכסי ראובן ואמרו שלוי חייב לשמעון ולא היה כן · וכבר נתבאר כי בכל א' מאילו ב' פנים נלכד ראובן בתחבולותם ונשתעבד ולכן גם העד לא פשע במה שחתם על ב' השטרות כי מאחר שאפשר ששתיהן היו אמת באחד מן הדרכים הנזכרים ודמיא להא דאמרינן פ' חזקת (דף מ"ח ע"ב) מאן דחתם אשטרא שפיר חתם ומאן דחתם אמודעא שפיר חתם אך בזה יש לדקדק מאחר שראובן שעבד עצמו נגד שמעון שחייב לו השטר השעבוד · ובשטר השותפות כתוב איך שלוי נתנו בידו בתורת משכון להיות לו על אחריות בהפסדה בשותפית שביניהם : וזה נעשה מרצון שמעון · הרי הודה שראובן אינו חייב לו ומחל לו על שטרו · אף אם היה האמת שחייב לו ואין ביד לוי שום זכות למשכן שטרו של ראובן חמיו שהרי אינו שלו ולא נכתב על שמו ובזה נראה שראובן יזכה בדינו ויפטר מכח טעם זה וראייה שהודאת שמעון לגבי ראובן הוי הודאה מאחר שכתוב בשטר השותפות שקבל שטר השעבוד בתורת משכון מהא דאמרינן סוף פרק בתרא דכתובות (דף ק"ט ע"א) במשנה העורר על השדה והוא חתם עליו בעד אדמון אומר השני נח לי כו' עד עשאו סימן לאחר אבד את זכותו ופרש"י אפילו לאדמון דכאן לא שייך למימר השני נח לי וא"כ ה"ה בידון דידן מאחר שהודה שמעון ששטר זה הוא ממושכן בידו מלוי א"כ הודה שראובן אינו חייב לו כלום · ואפי' אם ידענו שראובן חייב לו והוא אומר שאינו חייב לו הרי ראובן פטור ממנו וכן כתב מהר"ם והוא במרדכי פ' יש נוחלין ראובן אמר לשמעון אני חייב לך מנה ושמעון אומר בודאי אינך חייב לי שאפילו אין שמעון מוחל לו שראובן פטור אע"פי שראובן בעצמו יודע שחייב לו וכדאמרינן בגמרא כו' א"כ ה"ה בכאן אע"פי שראובן נתן שטר שעבוד לשמעון ושמעון הודה שאינו חייב לו כלום מהני הודאתו והוי כמלוה שאומר שטר שבידו אמנה הוא דאמרי' תבא עליו ברכה · ומאחר שראובן אינו חייב לשמעון · א"כ מנה אין כאן משכון אין כאן דאין ללוי שום כח בשטר זה הנכתב על שם שמעון שיוכל למשכנו בפרט ששמעון הודה בשטר השותפות שאינו חייב לו ראובן ואיך יוכל לוי למשכן לו שטר שהוא עצמו מודה שאינו אלא חספא וזהו טענת אמיתית לדעתי לפטור בו את ראובן · ומה ששאלת שראובן אומר ששמעון ידון עמו לפני יודעי דת ודין או לפני זבל"א ושמעון משיב שרוצה לבוא עמו לפני סוחרים שידונו לפי אומד דעתן · איני צריך להשיב בזה כי הדין פשוט שהנתב' יכול למימר לא אדון בפני דיינים אילו רק בפני אחרים הגדולים מהם כדמוכח פרק זה בורר לגבי בי דינא דרב הונא ורב חסדא וכ"ש לדעת הסמ"ג דאפילו מגדול לקטן יכול להסתלק הנתבע כ"ש מקטן לגדול דלכ"ע מסתלק ומה שטוען שמעון כי הסוחרים ידונו לפי אומד דעתן תואנה הוא מבקש כי גם הדיינים יודעי דת ידונו לפי אומד דעתן אם הוא אומדנא המוכח' כי אומדנא המוכח' הוא הדין לאמתו כמו שמצינו במעשה של שלמה עם הזונות · וכמו שהאריך הרא"ש בתשובה בענין זה ולכן אין בין הסוחרים או הדיינים אם שניהם הם בתי דיני ישראל כי תורה אחת לכלנו והנתבע יכול לומר לא אדון בפני אלו רק בפני אלו כל זמן שהם במקום אחד זהו הנראה לי בשאלתך ובזה שלומתכם יסגא :

לד

אשר שאלתני אם מותר לישב על תיבה שיש בה ספרי קודש או יש לחוש בזה משום בזיון הספרים :

תשובה גרסינן פ' מי שמתו (דף י"ח ע"א) הרוכב על החמור וס"ת עמו מפשילו לפניו ואם היה מתיירא מפני הליסטים מותר לרכוב עליה כו' וכן פסקו הפוסקים בפרט הטור סי' רפ"ב בי"ד ואמרי' במנחות פ' הקומץ (דף ל"ב ע"ב) מטה שיש בה ס"ת אסור לישב עליה הרי מבואר שאסור לישב על הספרים ואפילו על מטה שס"ת עליה כ"ש על הספרים עצמן · ואין לחלק בין ס"ת לשאר ספרים כמו שמצינו שחלוקים לענין תשמיש המטה לפי דעת הרא"ש פ' מי שמתו כדאיתא התם ואפ"ה נראה דלענין זה אינן חלוקים דהא קדושת ספרים עדיפי מעצמות מתים שרינן כס"ת לענין זה כדאיתא במרדכי · ואני רואה כי קדושת ספרים גדול

מקדושת עצמות דהדרי אינו אסור לשמש בבית שעצמות של מתים שם ואסור לשמש בבית שיש שם ספרים אלא א"כ נותנן בכלי תו' כלי כמו שכת' שם הרא"ש מיהו יש לדקדק דלמ' הואיל והם נתוני' בתיבה הרי הן כרשות בפני עצמן וכמופסקים דמי׃ מיהו נראה דאין לחלק בזה דהא אמרי' פ' מי שמתו (דף כ"ג ע"ב) לגבי תפילין אע"ג דהניחן כלי תוך כלי אסור לשומן תחת מראשותיו כ"ש תחת מרגלותיו ולא אמרי דהכלי מפסיק וה"ה לעניין לישב עליהן וידוע כי קדושת ספרים עדיפי מתפילין דהא אמרי' במסכ' שבועו' פ' שבועת הדיינים (דף ל"ח ע"ב) לעניין שבועה דאורייתא דבעי' לאנקוטי חפצא דלא משבעינן בתפילין אלא לת"ח כו' וכתבו הפוסקים לעניין שמוש דאם פירס טלית ע"ג ארגז מקרי כלי תוך כלי הרי כאן ארגז מקרי כלי תוך כלי הרי כאן הארגז אינו חשוב' רק ככלי א' אא"כ הארגז גדול היוצאה מכלל כלי וחולקת רשות לעצמה וזה מבואר במס' אהלו' וכת' הרמב"ם הל' טומאת מת ע"ש מיהו כבר נתבא' דסת' ארגז גדולה וא"ה אינה חשובה רק ככלי א' וכמו שנתבאר וצ"ע׃ והנה לא אוכל לדקד' עכשיו בדבר זה׃ באשר ספרי אין בירי' אמנ' יש לדקדק איזה מקרי ספרי קדש לעניין זה דאמרינן פ' כל כתבי (דף קי"ז ע"א) וכתבו הרמב"ם סוף פכ"ג מה' שבת דספרי' הכתובים בכל לשון או בכת' אחר אין מצילין אותן מפני הדליק' ובחול אסו' לקרו' בהן לא מניחין במקום התורף והן מתאבדין מאליהם׃ ואם בספרי' שלנו הכתובים בכת' משיט' שאינו כתב אשורי אשר נכתב בספרי' יש לו' דקדושותייהו לא חמורה כ"כ׃ ולכן יש להחמי' בתפילין הנכתבי' בכתב אשורי (דקדושתי') יותר חמור' ואע"ג דהרמב"ן כתב דאסור לקרו' בהן ואנו קורין בהם ועיקר' ספרי' שלנו כתובי' או נדפסי' בכתב שאינו אשורי והוא מטעם שאנו כותבי' תורה שבע"פ כמו שפסקו הפוסקים ואית' בגמר' מטעם דעת לעשו' לה' הפרו תורתיך א"כ ה"ה בכתיב' זאת ואפשר דהראשונים ז"ל המציאו כת' אחר כדי לכתוב הדברים שבע"פ ואע"ג דלא נתנו לכתוב׃ אפשר דהיינו בכתב אשורי שהתור' שבכתב נכתב בה אבל בשאר כתבי' אין לחוש מ"מ אפשר לומר דקדושת ספרים אלו אינו חמור כ"כ כמו קדושת תפילין ומהני בהו כלי להפסקה וצ"ע: (הועתק מכתב יד הגאון בעצמו)

לה **אשר** שאלת ידידי על מה שכתבתי בשולחן ערוך סימן תפ"ח בעניין הלל שמברכין לקר' את ההלל ובמנהגים

כתב שנהגו העם לברך לגמור הלל וכן משמע באשיר"י פ' היה קורא (ובמגדול עוז סוף ה' ברכות להרמב"ם) עוד כתבתי סימן ת"ץ שנוהגי' לקרות שיר השירים בפסח ורות בשבועות וקהלת בסוכות והעם נהגו שלא לברך לא על מקר' מגילה ולא על מקרא כתובי' ובמהר"יל כתב לברך מקרא מגילה׃ או' אני אשיב על האחרון ראשון באשר כי הוא העיקר בעיני בענין שאלתך׃ אמת כי כדברי מהר"יל כתב בעל אבודרה"ם והם הקדמונים שיסדו המנהגים וכן מצאתי בהגה' מיימו' ה' ט"ב פ"ה וז"ל ויש במס' סופרים דאמגילת רות ומגילת קינות ומגילת שיר השירים מברך על מקרא מגיל' וכן נהג הר"ם אף שיש לאומרו בנחת ובלחש עכ"ל וכן כתבתי בעצמי בחבורי דרכי משה אשר ממנו סדרתי השולחן ערוך וכן דקדקתי במה שכתבתי והעם נהגו שלא לברך כו' ולא כתבתי סתם וכן נוהגין כמו שהוא מדרכי בשאר מקומות ופוק חזי מה עמא דבר׃ וכן נ"ל מכמה טעמים׃ דא' שבמנהגים של מהר"ר אייזק טירנ' שאנו נוהגין בתרייהו לא כתב כלל לברך על שיר השירים ורות וקהלת ובידוע כי אלו היה דעתו לנהוג לברך היה כותבו כמו שכתב לגבי איכה לברך ויש לחלק בין אלו לקריאת איכה כי שם החזן קורא להשמיע הצבור והוי כמו קריאת מגילה לכן מברך עליו כמו במגלה ועוד כי אותה קריאה מוזכרת בגמר' סוף תענית דקאמר' קורין בקינות והביאו הפוסקים (כדאיתא בהגהות מיימו') אבל קריאות של מגילות אלו אינן אלא מנהג בעלמא כמו שיתבאר ולכן נראה מדברי מהר"א טירנא שדינן חלוק מאיכ' ומגילה ואין לברך עליהן וכן נראה מדברי הגהת מיימו' דקאמר וכן נהג מהר"ם מכלל דשא' אינשי לא נהיגי הכי׃ הטעם השני נ"ל שלא לבר' וזה כי במס' סופרי' כתוב' הגי' הכי על שיר השירים ואיכה ורו' מברכי' על מקרא מגלה אע"פי שכתובי' בין הכתובי' ובמרדכי פ"ק דמגילה בהג"ה מייתי הגי' בסיגנון אחר וכתב דאם כתובים בין הכתובים מברך עליהם על מקרא כתובים ומאחר דאיכא חלוף בגירסות נראה דאם כתובים בין הכתובים כמו בזמן הזה דאין מגילות אילו כתובים במגילות כמו בימיהם להוציא נפש' מפלוגתא נראה דאין לברך עלייהו כלל דהרי אם מברך שלא כדינו אינו מועיל ומברך ברכה לבטלה׃ הטעם השלישי כי יש לתמוה על ברכה זו למה׃ וכי קריאות אלו חיובא לברך עלייהו אשר קדשנו במצותיו וצונו׃ והיכן מצינו שצוו חכמים על כך שהרי לא נזכרו קריאות אלו בתלמוד ולא בשום פוסק (מפורסם) כי אם בדברי האחרונים ובקצת מדרשו' וכמה נתחבטו הראשונים ז"ל אם יש לברך על קריא' הלל בר"ח כמו שהאריכו התו' פ"ב דתענית ופ' היה קורא וכן האריך שם האשר"י והמרדכי והר"ן פרק במה מדליקין שרוב הגאונים הסכימו שלא לברך עליו הואיל ואינו אלא מנהג דומיא דחבוט ערבה דחביט חביטו ולא בירך וכל שכן במנהג כזה׃ ואף כי ר"ת ז"ל כתב לברך על הלל דר"ח ושמברכין על מנהג וכמו שהאריכו הפוסקים הנ"ל כדבריו וכן כתב הר"ן וכן פשט המנהג לברך על הלל דר"ח׃ מכל מקום נ"ל דלא דמי להתם דשאני הלל שהוא מנהג קבוע בכל ישראל כמוזכר בתלמוד מה שאין כן במנהג זה צא וראה במקומות אשר נהגו לומר איוב בט' באב או במקומות שאומרים תהילי' בכל בקר וכי יש לברך עלייהו ואף כי דבר זה נמצא כתו' בשם מהר"ם וסמך על מסכת סופרים אינו מובן לי׃ ואי לא מסתפינא לחלוק על סברת מהר"ם ז"ל אמינא כי דברי (מסכת) סופרים לא כוונו כלל על קריאות אלו כלל׃ ואעתיק לך לשונם הנה וז"ל ריש פי"ד (הקורא) ברות ושיר השירי' באיכה ובמגילת אסתר צריך לומר על מקרא מגילה׃ ואע"פי שכתובה בין הכתובי' הקורא בכתובי' צריך לו' אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרא בכתבי הקדש עכ"ל ובידוע שאין שום מנהג בעול' לקרוא בכתבי הקדש בבית הכנסת ולכן נראה שכוונת מסכת סופרים בא' מב' פני' או שנאמר שמה שכתב לברך על כתבי הקודש היינו בימיהם שהיו נוהגין להפטיר בכתבי (הקדש) במנחה בשבת כמוזכר פ' במה מדליקין ובהכי מיירי שם סוף פי"ג ואפש' שכמו שמנהג זה נשתנ' כך נשתנ' מנהג של קריאו' מגילו' אלו ואפש' שבימיה' היו רגילי' שאחד היה קורא מגילו' אלו לפני הע' להשמיע קריאת' את שאינו בקי ולכן כת' לברך עליה' כמו כשא' דברי' שקורין או מפטירין בה' בצבו' ולכן בזמן הז' שאין נוהגי' כן רק באיכ' ובמגל' אין לברך על האחרים כי מה שכל יחיד קורא מגילות אלו אינו אלא קריאה בדברי מגילות אלו כקורא בתורה בעלמא ואין כאן כבוד צבור לברך מאחר שכל יחיד קורא בעצמו ותדע שהרי מה שמברכי' העולים לקראת בתורה אינו אלא משום כבוד צבור כמוזכר בדברי התו' והרא"ש פ"ק דברכות כל שכן בקריאות אלו שאין כאן כבוד צבור מאחר שכל יחיד קורא לעצמו וכי נסלק אדעתין שכל יחיד שקורא הפרשה כשאין ס"ת בבית הכנסת לברך עליה ולכן לא נזכר בשום פוסק לברך על מגילות אלו זולת בדברי הג"ה הנזכרת ועוד אפשר לומר דהמס' סופרים לא מיירי אלא כשמשכים ללמוד במגילות אלו דאז יש לברך על קריאתה על מקרא מגילה וס"ל כמ"ד פ"ק דברכות דעל מקרא ומדרש מברכין אבל לא בתלמוד ולכן כתב דנשתנה ג"כ ברכה זו במגילות ובכתבי הקדש שלא לברך עלייהו לעסו' בדברי תורה רק לקרא מגילה או לקרא בכתבי הקודש אבל לברך על קריאתן שאנו נוהגין וכבר בירך ברכת התורה בהשכמה לא מיירי ביה במסכת סופרים לדעתי׃ הטעם הרביעי ועיקר הוא בעיני דאף אם נאמר דיש לברך עלייהו ושלזה נתכוונו מסכת סופרי' היינו דווקא כשהם כתובים כתקנם בקלפים וכמגילות כמו שהיה דרך הספרים הראשונים כתובים בגלילה כס"ת ואע"פי שכתב בגי' מסכ' סופרים אע"פ שכתובי' בין הכתובים מ"מ מיירי שכול' כתובים בכרך א' בקלפי' כדר' ס"ת וכמו שהי' המנהג בימיה' אבל בחומשי' שלנו אין לברך עלייהו דלא עדיפי ממגילת אסתר שכתבו הרבה מן הראשונים שאם קוראה בחומש שקורא אותו בלא ברכה (וכן פסק הקהלו) וכל שכן במגילות אלו ואפי' למאן דחולק שם וס"ל דיש לברך על המגילה בחומש בשעת הדח' ומדמי ליה ללולב שמברכין עליו בשעת הדחק וכמו שכתב הרוק"ח והטור סוף סי' תרצ"א מ"מ יש להוכיח שאין לברך על מגילות אלו דאם היה ראוי לברך עלייהו היה להדר אח' מגילות הכתובים כתקנם כמו במגילת אסתר דלכ"ע מחוייבים להדר אחר מגילה כשרה ואין לברך על החומש אלא מכח דחק וכדינו בלולב ומדלא מהדרינן עלייהו כלל ש"מ דאין המנהג לברך עלייהו מכל אלה נראה דיותר יש לחוש לברכה שאינה צריכה ממה שיש לחוש שלא לברך דברכות אינן מעכבות:

ועל אשר שאלת בעני' ברכת הלל נראה כאשר כתב' כדי להוציא נפשין מפלוגתא שהרי מוהר"ם כתב שאין לברך לגמור ואם שהרא"ש כתב שאין להקפי' כי פי' לגמור הוי כמו לקראת מ"מ לקראת עדיף טפי ואין לומר הא דאמרו פ' כ"מ דפליגי התם אי מברכין המוציא או מוציא לחם מן הארץ וקאמר התם לכ"ע מוציא לעבר משמע ובהמוציא פליגי וא"ה פסק התם המוציא דהא פי' התם התו' וז"ל אע"ג דבמוציא כ"ע לא פליגי מ"מ מפרש טעמא בירושל' דהמוציא עדיף שכדי שלא לערב האותיות העולם מוציא כו' גם מהא דפסקי פ"ק דפסחי' דהלכת' על בעור חמץ אע"ג דבלבער כ"ע לא פליגי וכתב שם הרא"ש הטעם משום דאמרינן מברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח והמברך על בעור יודע דעל בעור נמי להבא משמע אלמא שצריך להשמיענו חדוש בברכותיו מ"מ הרי פי' שם הרא"ש (הטעם) דצריך לברך על בעור כדי לאשמועינן דגם על בעור להבא משמע ושלא יטעה לומר דעל בעור לשעב' ואם בירך כך לא יצא עכ"ל ובכאן לא שייך האי טעמא דליכא למטע' לומר דצריך לאשמועינן דאם ברך לגמו' דיצא ולגמור

ולגמור לקראת משמע דאף אם לגמור משמע לגמור ממש מ"מ יצא דהא לדברי מוהר"ם אין פירושו של לגמור הוא לקראת וא"ה יוצא בו ועו' דהא דנהגו לומר לגמור לאו מהאי טעמא נהגו דא"כ אפי' בר"ח דאין גומרין הלל הוי לן למברך לגמור כדי להודיע שפי' לקראת וכמו שכתב הרא"ש פ' היה קורא אלא ש"מ דאין נפקות' בהכי ולא נהגו לומר לגמור רק כדי להודיע שגומרין הלל' וכמו שכתב הרא"ש פ' היה קורא טעם המנהג ואין להקשות דמ"מ הרי הרא"ש כתב דנהגו לומר לגמור וא"כ למה לא נעשה כמנהג ונראה דהרא"ש לא קאמר אלא להחזיק המנהג שפי' גומרין הוא קורין ובודאי במקום שנתפשט המנהג אין אנו צריכין לשנותה במנהג מטעם שכתב הרא"ש אבל במקום שאין מנהג ראוי לחוש לדברי מוהר"ם ולברך לקראת דאז יוצא לכ"ע כן נ"ל:

עוד שאלת הא דאיתא סוף כל שעה אשה לא תלוש במים שלא לנו ופירש"י כל שכן בחמי האור (וקאמר שם דאפי' עברה ולשה בהן אסור) וכן כתוב כל הפוסקים אם מהני צונן לחמי האור או לא נ"ל בפשיטות דלא מהני דלא מבעיא לפי' ר' אליעזר ממיץ דפי' דמים שלא לנו איך להם תקנה כל שכן בחמי האור אלא נראה דאפי' לפי' רשי' ז"ל דבמים שלא לנו אית להו תקנה מ"מ בחמי האור גרע טפי דהא במים שלא לנו לפירש רש"י אם עברה ולשה בהם מותר ובחמי האור אסור ולכן לא מצינו לשום פוסק דלשתמש' לומר דאית תקנה לחמי האור ואל תטעה במה שאסרו מים הגרופי' מן המולייר ופירש"י שהחום (המולייר מחזיק חומו) מחממתן ותידק מזה דדווקא הגרופי' מן המולייר אבל בלאו הכי שרי' דזה אינו דבגרופי' מן המולייר לא מיירי שנתחממו על האש ואח"כ עמדו במולייר' אלא מיירי שלא היה שם אש מעולם ולכן קאמר דאם גרופי' מן המולייר דהיינו שהיו במולייר אף בלא אש אסורים מפני שהמולייר שומר חומו אף עפ"י שאין אש תחתיו ומחמם מים שנתנו בתוכו אף בלא אש וכן כת' שיבולי לקט והביאו האגור בהדיא וכן משמעות דברי הפוסקים דבמולייר הגרוף מיירי וכדאית' במשנה פרק כירה לענין נתינת מים לתוכו בשבת ולא אוכל להאריך בזה ושלו' וחיים נאם משה איסרלש מקראקא:

לו **נשאלתי** על רחל בת ת"ח שנישאת בוויזנ"יה דראובן שהוא מבני פראג וחתנו שיעמוד שנה אחת בויניזי"יה ליזון את אשתו בבית חמיו וללכת שניהם אח"כ לפראג ובתוך השנה ההיא פזר ובלה כל נדוניית אשתו וכל מה שנתן לו אביו והלך בדרכים לא טובים עד כי נמצאת גנבה בידו ובבושת גנב כיימצא הלך לו לעיר פראג הוא לבדו וגם שם עשה על פי מדותיו כי נתחבר לעושה זייוף חותם המלכו' ונתפס בעד הזייוף ההוא והוכרח לברוח גם משם זה כמה שנים מחמת סכנת נפשו והלך נע ונד בארץ ובתוך הזמן חזר לויניזי"ה ונולד לו בן והוא עתה ככן י"ב או י"ג שנה ובתוך זמן זה לא שלח להם מזונות לזונם ולפרנסם רק עמדו תמיד בבית הת"ח להוצאותיו ולפעמים היה חוז' לויניזי"יאה בידים רקניות׃ וגם נולדה לו בת תוך זמן מה אלא רחיים לכל ישראל שובק' וזה דרכו כפל לו מבק' למודו ואינו מוצא ונמצא גנב או קוביוסטוס כמפורסם למשתדלי ארץ אשכנז מה שעשה באנשי פרא"ג מלבד עברות שבין אדם למקום הנגלות לכמה בני אדם ועתה רחל אשתו מתאוננת ומתלוננת לפני כל יודעי דת ודין שימצאו איזה תרופה למחלתה׃ כי להזדווג עם איש אשר אלה לו אי אפשר מפני כבודה וכבוד בית אביה ואין לך טענת מאיס עלי גדול מזה וללכת אחריו לפראג כאשר היה התנאי ביניהם בשעה שנישאת אי אפשר כיון שברח משם מחמת מרדין וללכת אחריו במקומות אחרים אינה חייבת' בכך וזו גדולה על כולם כי זה יותר מי"ב שנה שאינו זנה ואינו מפרנס' ׃ וגלוי ומפורסם הוא שאין לו במה לזונה ולפרנס' ׃ האם תמות ברעב או תהיה מוטלת על הצבור להתפרנ' היא ובנה מן הצדקה ועל זה הי' מבקשת שתנתן לה נפשה בשאלתה לכוף האיש הזה לגרשה:

אם אמרתי להכנים ראשי במחלוקת טורי דרבבי ראשונים ואחרוני' במה שכתבו בטענת מאיס עלי ירא' אני פן ירצצו את מוחי כי רבו דעות המחמירים כמו שכתב טור א"ח סוף סי' ע"ז בשם הר"מ מרוטנבורג ז"ל וז"ל ובאר עוד בתשובה וכתב שהסכמו חכמי אשכנז וחכמי צרפת שבטענת מאיס עלי אין לכוף הבעל לגרש לכן יזהר כל דיין שלא לכוף לגרש בטענת מאיס עלי וכן אין כופין אותה להיות אצלו עכ"ל הלכך אמינא בהא כמו שכתב הרשב"א ז"ל בתשובותיו סי' תתנ"ט בדינא דמורד' וז"ל כי הוינא בדינא דמורדת לא אסקי' מיניה אלא כמו דמסיק תעלה מבי כרבא כי רבו בה דינים׃ דינא דמתניתי' ודינ' דגמרא ודיני דמתיבתא ועוד הציבו לה ציון באחרונים ואנן יתמי דיתמי לא ידעי' איך נפתח לפניכם מוריי עכ"ל׃ ה"נ דין דמאיס עלי לא גרע מדין מורדת לענין זה ולכופו נמי מטעם דגנב או קוביוסטוס הוא או עבריין אין לנו ראייה להשען עליה דהא אפי' משומד להכעים אין כופין אותו לגרש אלא לרצונו ולסמוך על מה שכת' הרא"ש ז"ל בתשובותיו כלל ל"ה סוף סי' א' אינו משענת ראוי לסמוך עליה דהתם עיקר התשובה ההיא היה על בת טובים שנתקדש' בטבע' שאולה והא שאינו אדם ראוי והגון לידבק בבת טובים גרם לו לכתוב שיש לו לסמוך על דברי קצת רבותינו שפסקו בדינא דמורדת וכופין אותו לגרשה אבל באשה נשואה שני' רבות עם בעלה כנדון דידן אין לומר שדעת הרא"ש הוא לכוף ולגרש מטעם שאינו הגון או שהולך בדרך לא טוב דהא איפכ' שמעי' מפסקיו פ' אע"פי ומתשובותיו כלל מ"ג סי' ח' בטענת מאיס עלי וע"ש׃ והא נמי טענת מאיס עלי הוא מטעם מעלליו אשר לא טובים ומטעם זה אין כופין אותו וגם מטעם שכתב חכם אחד שכיון שיש לו לקיים מצות פריה ורבי' שהרי אין לו בת ועתה יש חרם ר"ג שלא לישא אשה אחר כפינא ליה לגרש' הואיל והיא מואסת אותו מחמ' רוע מעלליו׃ והביא ראייה לזה מתשובת ר' יצחק בר משה הכתובה בתשובת מיימונית לספר נשים סי ל"ד נ"ל שטעם זה תפל הוא מבלי מלח דהתם במקודשת שחזרה בה מיירי ולא בנשואה שיש לו ממנה בן ולהכנס במחלוקת ב"ש וב"ה בקיום פריה ורביה ובתשובה ההיא שדא בה גרגא בסופה שכתב שקשה הדבר שא"כ עשינו תקנה לפרוצות אמנם אם יש ראייה להביא לזכו' האשה העגונה הזאת אפשר להביא ראייה ממה שכתב טור א"ה בסוף סימן קנ"ד בשם תשובת אביו הרא"ש ז"ל על האשה הטוענת שיכופו לבעלה שיגרשנה מפני שהוא מוכתב למלכות והוא בורח ממקו' למקום ואינו רשאי לעמוד במקום אחד מפני סכנת נפשות והשיב וז"ל דבר זה תלוי בחקירת הדיינים אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמו' במקום שנושאת מפני סכנת נפשות אין לך טענה גדולה מזו כיון שאינו רשאי לישאר אצלה והיא אינה חייבת לילך אחריו לארץ אחרת כופין אותו לגרשה עכ"ל מכאן יש להביא ראייה לנדון דידן ולומר דדבר ידוע הוא שאינו רשאי לעמוד בפני סכנת נפשו במקום שהיה דר בו כשנשארת דהיינו בפראג שכן היה התנאי ביניהם להוליכה שמה אחרי עבור שנה ראשונ' והיא אינה חייבת לילך אחריו לארץ אחרת ולכן כופין אותו לגרשה אכן יש לגמגם על תשובה זו במה שכת' שם אח"כ וז"ל ואם רשאי להיות בעיר אעפ"י שהוא מוכתב למלכו' בעיר אחרת אין כופין אותו להוציא עכ"ל שנרא' מזה שאם איש זה רשאי ורוצ' לבא בויניצי"אה במקום האשה אף עפ"י שהוא מוכתב למלכות בפרא"ג אין כופין אותו להוציא׃ ולכן יפה דן הגאון נ"י מ"ה במהר"ם מפדוא"ה י"ץ לכוף האיש הזה לשוב לויניצי"יה ולהתגלגל עם אשתו ובנו כיון שהוא רשאי לבא שמה או שישלח לה גט ובזה יתקיימו דברי הרא"ש ז"ל בתשובה הנ"ל שאם רשאי להיות בעיר אעפ"י שהוא מוכתב למלכות בעיר אחרת אין כופין אותו להוציא דמשמע מתוך דבריו שאם אינו רוצה לבא בעירה לסבה מה הרי הוא כאלו מוכתב למלכות גם בעירה ולכן ראוי לכופו שיעשה אחת משתים כמו שכתב הגאון הנ"ל׃ ואולם יש לפני דרך אחרת לכופו להוציא דהא אמרינן פרק המדיר (דף ע"ז ע"א) אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה אזל ר' אליעזר אמרה לשמעתתא קמיה דשמואל אמר אכסוה שערי לאלעזר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון ואע"ג שפסק הרי"ף כשמואל וכן ר"ח ולא חשו להא דר' יוחנן דסבירא ליה כותיה דרב הלא כת' הר"ן שם דכה"ג פסק כרב וכת' בשם הרשב"א ז"ל דאפילו לדברי הרי"ף ור"ח ז"ל אפשר לומר שאם אין ב"ד יכולין לכופו לזון כגון שהיה עני ואינו רוצה להשתכר ולהרויח ולזון דכופין אותו להוציא דהא שמואל לא דחי להא דרב אלא מהאי טעמא דעד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון דהא אם אין יכולין לכוף אותו לזון כופין אותו להוצי' ע"כ וכ"כ הרבמ"ם ז"ל פי"ב מהלכות אישו' עכ"ל הר"ן ז"ל וכפייה זו כפייה ממש היא משום דהוי דבר שיש בו חיי נפש כמו שכתב שם הר"ן ז"ל׃ וזה לשון הרמב"ם ז"ל פי' י"ב מהלכות אישות ואם היה עני ביות' ואינו יכול ליתן לה אפי' לחם שהיא צריכה לו כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן עכ"ל ושם כתב הרב המגיד כל מה שכת' הר"ן בש' הרשב"א כמו שכת' לעיל וכתב הרא"ש ז"ל שם בפסקיו סוף פ' המדיר אחר שכתב פסק האלפסי ור"ח דפסקו כשמוא' כתב וז"ל ובהלכות גדולות פוסקים כוותיה דרב וכר' יוחנן וכר' אבהו דאמרינן בירושלמי עליה דההיא האומר איני זן ואיני מפרנס מפני ריח הפה כופין מפני חיי נפש לא כ"ש וכן מסתבר דאשה בושה לבא לב"ד כל פעם ותמות ברעב כדאמרינן פר' החולץ אשה בושה לבא לב"ר והורגת את בנה עכ"ל הרא"ש ז"ל וכן כתב בנו בטור א"ה סימן קנ"ד הא קמן בעל הלכו' גדולות והרמב"ם ז"ל והרא"ש והר"ן והמ"מ ובעל הטורים כולהו סביר' דכופין אותו להוציא כשאינו יכול לזון ולפרנס את אשתו ׃ ובודאי נקטינן כוותיהו א"כ זכינו לדין דכיון שנשאת רחל זו׃ זה כמה שנים ובעל' הניחה עזובה וגלמודה עם בנה דודאי כופין אותו להוציא דאם באמירה לבד האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו להוציא כ"ש זה שעשה מעשה אכזריות כזה זה שנים רבות וב"ד רואים בודאי שאין לו תקנה גם לעתיד דפשיטא שכופין אותו להוציא הרי לנו שני דרכים אם

לכופו

לכופו לבא לויניזי"ה או לשלוח לה גט · אם לכופו לגמרי שיוציא ויתן כתובה מטעם שלא זנה ולא פרנסה זה שנים רבות וגם אינו יכול לזונה ולפרנס' להבא · ומה שכתבו התו' פ' אעפ"י (דף ס"ג ע"א) והמרדכי סוף פרק המדיר לראו' אם כופין הבעל להשכי' עצמו ולהרויח כדי לזון ולפרנס את אשתו אינו מענין זה דלאו בכה"ג עסקינן בנדון דידן לא בכופין אורתו להוציא כשאומ' איני זן ואיני מפרנס או שעושה מעשי' דומ' לאמיר' זו כמו שעשה האכזר והנבל הזה זמן ועדן זה הוא שהעלה מצודתי בענין זה וה' ינקני משגיאו' ולכן ראוי לשמוע לדברי הגאון מ"ה כמהרר"ם מפדאוה י"ץ אשר כתב לבי דינא רבא במנטוא' ולב"ד צדק שבקר"ימונה אשר נקראו בשם ב"ד על עסק זה מפי אלופים שבקראקא אשר גזרו על בעלה של האשה העגונה הזאת שקודם ר"ה יבא לגליל זה במנטואה או בקרימונדה ושיעמוד שם שלשים יום להיות נכון לכל תובעיו ולא השגיחו על הימים הנוראים וימי החג שקשה לכל אדם לצאת מביתו גם לא צוו עליו שביום בואו לאחד מהבתי דינים הנ"ל שיודיע לחמיו כי יבא ועל כן ראוי על מב"ת כאשר יבא אצליכם איש הנ"ל לגזור עליו שיודיע ביאתו לחמיו ושיתחילו הל' יום אחרי ההודעה הנ"ל ולהוסיף עליהם אם יראה בעיני מב"ת ואם אי אפשר לכופו שיפרע מזונות אשתו ובניו לחמיו אשר הוציא משלו זה שני' רבות אם בטענת אין לו אם מטעם הניח מעותיו על קרן הצבי דל"ש בין אב בין אחר אינו גובה מזונות כמו שהוכיח הר"ן מן הירושלמי פ' נערה שנתפתתה מ"מ על גאון עוזכם מוטל להתיר עגונה זו אשר לשוא שמרה ולכופו לגרש מטעם שאינו יכול לפרנסה ולזונ' כמו שכתבתי או מאיזה טעם אחר כפי מה שירא' בעיני מב"ת והב"ד אשר יבא לפניו הדין הזה כי בוראי מצוה רבה היא לכל המטפל בה כה מעתיר הטרוד ברוך עזיאל חזקיהו כ"ד למנחם השכ"ד פה פירארה · הועתק מלה במלה ואות באות מגוף כתיבת יד הגאון הנ"ל וחתימת ידו ממש ואני העתקתיו · נאם הטרוד והנבוך משולם המכונה קפמן בכמר שמעי' ז"ל · עוד תשובה מהגאון ר' אליעזר אשכנזי ז"ל על ענין זה בסי' צ"ו (דף רס"ט ע"ב) :

לז אמרינן פ"ק דמכות ת"ר אם בפתע פרט לקרן זוית בלא איבה פרט לשונא הדפו שדחפו בגיפו או השליך עליו להביא יריד' שהיא צורך עלייה בלא צדיה פרט למתכוון לצד זה והלכה לה לצד אחר · ואש' לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע עכ"ל הגמר' שמעי' דמתכוין לצד זה והלכ' לה לצד אחר לא מקרי שוגג שחייב גלות וכתב הסמ"ג וטעמ' משום שהם קרובי' לאונס ואונס רחמנא פטריה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר וכן אמרינן לעני' נזקי אדם באד' אע"ג דאמרי' סוף פ' כיצד הרגל פצע תחת פצע לחייב על האונס כרצון מ"מ לא רבי רחמנא אונס גמור רק אונס דהוי כעין פשיעה וכן משמע בירושלמי דפטור אונס גמור דפט' אדם הישן היכא דאדם קדם לכלי' וכמו שכתבו התו' פרק השוכר את האומני' והמרדכי הביאם ריש פ' המניח מכל הנזכר יש ללמוד לענין זה האיש הנוכחי נקרא פב"פ אשר אלקי' אנה לידו שנסע עם משרתו אשר אהבו על העגלה והנער רכב לפניו על הסוסים להנהיג העגלה והוא ישב על העגלה ובידו כלי משחית הנקרא ביק"ש ורצה לפנותה ולזרוק מלואה ולירות אל השמים וכאשר הרים הברזל אשר עליה האבן אשר נותן אש והניח' עליה בא השטן בתוכ' ויצאה באש עם אבן ברזל אשר בתוכה ויצא אל העגל הזה והמיתו וכאש' ראה הנוכח כי נתגלגל חובה על ידו בא אל החכם שבעירו וביקש ממנו שיקבע לו תשובה ושאל ממנו המעשה אשר יעשה והדרך אשר ילך וקבע לו עינויי' עד שיבא הנה ק"ק קראקא כאשר מבואר בכתבו והנה ראינו כי המעשה הוא קרוב לאונס ואין לו אפי' דין שוגג כל שכן דין מזיד לצדד לו תשובות מתוך דברי הרוק"ח ז"ל כי הוא לא כיון רק אל המורדים והפושעים אשר עוזבים דרכם לשוב אבל לא אל השוגגים והאונסי' ומ"מ כל אדם ידאג לנפשו לעשות תשובה שלימה בלבבו בווידויי' ע"ד שנ' קרעו לבבכ' ואל בגדיכ' בפרט במעשה כנ"ל לכן הסכמנו לדברי החכם שבעירו שקבע לו עינויי' הנ"ל בפר' שקבע לו ג"כ שיהיה גולה שנה תמימה לא ילין ב' לילות במקום א' ובמקום שבעלי תשובה כאלו עומדים אפי' צדיקים גמורים אינם עומדים וע"כ אם ימלאה תשובתו כאשר חקק לו החכ' בכתבו אשר בידו נראה לנו שחזר לכשרותו ושב ורפא לו מאחר שכמעט היה אונס בדבר אך זה ראינו שטוב לו שיתענה מהיום עד לאחר יום כפורים כל יום מלבד ימים שאין בהם תחנון ולהתודות בכל יום ערב ובקר ולפרט חטאו בינו לבין עצמו עד תום שנה שלימה ואח"כ יקבע אותו היום שאירע בו המעשה יום בכייה לו לדורות להתענות אותו היום ולומר בו וידוי ותחנוני' כיום שמת בו אביו ע"ד שאמר דוד וחטאתי נגדי תמיד ואין להחמיר עליו יותר מזה כדי להקל על בעלי התשובות כדרך שמצינו בהקב"ה שפותח ידו לשבים ואינו חפץ במות המת כי אם בשובו מדרכו הרעה וחי בהם ועוד נאמ' כי בתשלום תשובתו אסור לומר לו משם והלאה זכור מעשיך הראשוני' ועובר עליו בבל תונו כי לא יזכרו לו עוד ראשונו' גם הוא בעצמו לא ירבה עוד מזה כי אם דרך וידוי · ע"ד אשרי אדם נשוי פשע כסוי חטאה זה הנ"ל ושלום על דייני ישרא' : נאם משה איסרלש מקראקא :

לח גבור כארי ורץ כצבי לעשות רצון אביו שבשמים הוא אהו' האלוף הותיק כמהר"ר הירש ש"ן וכל דילך שלום קבלתי כתבך ע"י וואלף וראיתי אותו מלא שאלות וספיקו' שנתחדשו למעלתך בחזרה שנית על המרדכי ועל הענין הראשון ששאלת כבר במסכת גיטין כבר השבתי לך · ולא הודעתני אם הגיע התשוב' לידך · אבל אשער אם לא בא עדיין תשובתי ההיא כללת גם אותה בתוך האחרות אשר שלחת לי עתה · ולכן לא אשיב רק על אלו שבאו לי על ידי וואלף · ואלה דברי דוד"י האחרונים :

א פתח דבריך יאיר בשאלתו הראשונה הקשה על מה שקאמר המרדכי בהל' קטנורת (דף ל"א ע"ג) דכל הפשוט יכול להיו' דפסולות אפי' קרי ליה תנוק דלא חכים ולא טפש כו' והקשית דהא אמרינן פרק הקומץ גבי ו' דויהרוג דמפסיק · ואמרו זיל אייתי ינוקא כו' וו' נקרא אות פשוט כדקאמר התם במרדכי עכ"ל שאלתך בזו · הנה אהו' בחורף הקרוב כשהגדתי שנירת המרדכי לתלמידים אשר היו עמדי' לעת ההיא פירשתי להם דהא דקאמ' וכל הפשוט יכול להיו' דפסולו' דר"ל אם נשאר אות פשוט כגון מנו"ן זי"ין · וכן מך' פשוטה כד' ואדלעיל קאי דקאמר דאם נשאר מלא אות קטנה כמו יו"ד פסולה · והא קאמר לא מבעיא י' אלא אפי' שאר אורת פשוט שהוא יותר גדול מי"וד א"ה פסול' ולא מהני קריאת תנוק דלא חכים ולא טפש מאחר שנדמה לאורת אחרת וכמו שמביא אח"כ מההיא דפרק הבונה ומעתה לא יקשה לך הא דפרק הקומץ דהוי נפסק ו' דויהרוג דהתם לא נדמה לשום אות אחר · כי היה נשאר יותר מי"וד והיה דומה לו' ולכן הכשירוהו על ידי קריאת התינוק כן נ"לי · וכן מצאתי כתוב במרדכי שלי שכתבתי הפירוש אצל העמוד בחורף שעבר · ואל תתמה שלא פירשתי לכם כן בהיותכם עמי כי אינו דומה שונה פרק וכו' ועיין בספר המרדכי של מהר"ר מרדכי מפוזנא ותמצאנו שם · כי ידעתי שכתבו במרדכי שלו ומה שכתברת שהמרדכי כתב שהאריך בתו' ולא מצאת בתו' שלנו זה אינו דבר חדש כי כל דברי המרדכי בה' קטנות כמעט כולם הם דברי תוספות שנ"ץ כמו שבאר רוב הפעמים וילמוד הסתום מן המפורש כי בזכרו שם התו' כוונתו על תוספות שנ"ץ :

ב ומה ששאלת עוד במרדכי פרק במה מדליקין (דף קע"ב ע"א) שכתב מפטירין בנרות דזכריה ולא בהשמים כסאי כו' עד אע"ג דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם כו' והקשית אדרבא היא הנותנת דמשום שהוא תדיר קורי' בשל ר"ח קודם ואח"כ של חנוכה הוא האחרון ולכן מפטירין בשל חנוכה כו' וכמו שכתב המרדכי פרק בני העיר לענין ר"ח של אדר שחל בשבת כו' לא קשה מידי דהרי במרדכי דפ' בני העיר בעצמו כתב שם החלוק דשאני ר"ח דמפטירין ביהוידע משום דכלול ר"ח ג"כ בשל שקלים כו' אבל הפטרה דלא משתעי בשל ר"ח נדחית מפני של ר"ח חדא דתדיר קודם כו' הרי לך דבהפטרה שהי' כמו הפטרת חנוכה שאינ' מדברת כלל בר"ח נדחית מפני הפטרת ר"ח ואם כן מדינא היה לקרות בשל חנוכה תחלה ואח"כ בשל ר"ח ולהפטיר בהפטרת ר"ח וזהו יותר קדימה לתדיר ממה שנדחה הפטרתו לגמרי ונקדימנו לענין קריאת התורה בלחוד ולכן הוצרך לטעמא דפרסומא ניסא והא דקאמר במרדכי דבני העיר לגבי הפטרת אדר דמטעם תדיר קודם מקדימים הקריאה בשל ר"ח ואח"כ בשל שקלים ומפטירין בשל שקלים היינו דוקא באותה הפטר' שמדבר' ג"כ משל ר"ח ואין ר"ח נדחה לגמרי וזה דבר פשוט בעיני שפירושו הכי ותמהיני על שכלך וטוב הבנתך שלא שמת לבך על זה שהוא מפורש לנגד עיני :

ג שאלה שלישית על לשון המרדכי פ' כל כתבי כתב ר' אליעזר ממי"ץ דאף בסעודה ג' חייב לעשות על פת דבעינן דבר דחייב עליה ברכת המזון וטעמ' כו' והקשית למאי הוצרך לומר דבעינן דבר דמברכין עליו ברכת המזון כו' הלא באותו מקרא שלומדין הימנו ג' סעודות כתוב בעצמו לחם כמו שאמ' שם המרדכי דההוא קרא דמפקינן מיניה ג' סעודות אלחם קאי דכתיב הוא הלחם כו' זהו ענין שאלתך · והוספת לומר דבסמ"ג ובא"ח לא הזכירו ענין ברכת המזון כלל מ"מ נראה דלא קשה מידי דהא בקרא לא כתיב רק לחם ולא פת וכל הסעודה מקרי על שם הלחם כמו עביד לחם רב ולכן אמר להם במן כי זהו הלחם שנתן להם הקב"ה לאכול וידוע כי המן לא היה דוקא בצורת פת · ומקרא מפורש הוא והמן כזרע גד וגו' שטו העם ולקטו וטחנו ברחיים או דכו במדוכה ובשלו בפרור וגו' וכבר דרשו ז"ל שהמן היה משתנה להם לטעם האפים והנטחנים והמבושלים לכך הוצרך לומר דבעינן דבר שמברכין עליו ברכ' המזון שהוא פת עצמו · ולא מיני תרגימא הנעשים מחמשת המיני' אע"ג דמיזן זייני ומפרש

הטעם דמאחר דמצינו גבי ברכת המזון שהלחם הנאמר שם הוא פרת עצמו כידוע שאין מברכין ברכת המזון רק אפת ה"ה שנאמר שהלחם הנאמר אצל ג' סעודות הוא ג"כ רומז על לחם ממש וראייה מפ' ג' שאכלו כו' כמו שהביא התם· ואין להקשות מאי אולמיה דלחם הנאמר אצל ברכת המזון דנאמר שהוא פת דוקא מלחם הנאמר אצל ג' סעודות דשאני התם שנאמר ואכלת ושבעת ועיקר השביעה היא בפת או מטעם אחר ועל כרחך אתה צריך לומר כן שהרי איכא למ"ד דיוצאין בסעודה שלישית במיני תרגימה א"כ ש"מ דלחם האמור בקרא לאו דוקא והוא מבואר :

ד שאלה רביעית

בסוף הגהות דשבת (דף קפ"ג ע"ג) דכתב אדברי ר' יואל מיהו לפירש"י גבי עיר של רבים כו' עד יפה דנת להתיר כו' ודקדקת משום דמשמע אבל אי הוה דין כרמלי' לר"ה שלנו אז לא התי' יפה והקשית על זו ממה שכתב אח"כ דאף בר"ה הואיל ויכול להביאו ע"י מחיצת בני אדם שרי אמירה לכותי כו' וא"כ אף אם היה רשו' הרבים גמור שרי מהאי טעמ' ראין לומר דטלטו' מת לא מקרי מצו' דא"כ אפי' בכרמלי' נמי אסור כמו שכתב ראבי"ה דאף בדרבנן לא שרי רק דווקא לדבר מצוה זהו תורף שאלתך ויפה הקשית בזה אבל על פי האמת נראה לי דלא ק' כלל כ"ה דעתי' המרדכי קיצ' דברי תשוב' ראב"יה וראבי"ה הארי' בתשובתו וכתב הרבה טעמים בדרך משא ומתן לדון כדברי ר' יואל ולכן בתחילה מצא לו סיוע מדברי רש"י גבי עיר של רבים כו' ואח"כ העמיק בפלפולו לומר דאף אם היה ר"ה יש לצדד להתיר מטעם שכתב לבסוף רק שבתחילה לא הוצרך לירד לחלוק ההוא וכן דרך המשיבים לבאר כל חלקי הדין הנופלים בענין התשובה זהו נ"ל על פי האמת אך באשר ידעתי כי תירוץ זה לא יכנס לאזני מעל' כי אני בזה כמרחיק עדיו לכן אומר שאף בדברי המרדכי לא קשה מידי חדא דגבי מת אי אפשר לעשותו ע"י ישראל אפי' ע"י מחיצות של בני אדם דהרי המת מוקצה מצד עצמו ואסור לטלטלו אם לא ע"י ככר ותנוק ומי יאמר לך דס"ל לראבי"ה דשרי בר"ה ע"י ככר ותנוק דלמא ס"ל כר"ח שכתב הטור סי' שי"א בשמו דאסור וכן כתב הר"ן פ' המצניע וא"כ עיקר הקושי' ליתא ותו דאף אם נאמר דאפשר לעשותו ע"י מחיצה מ"מ לא קשה מידי דבלאו קושייתך קשה התם מה קאמר התם והיכא דאיכא למימר דאתי לאחלופי בר"ה אסור אמיר' לגוי אפי' אסור דרבנן כו' הרי אמר תחילה דאף בר"ה עצמו שרי מאחר דיוכל להביאו ע"י מחיצה של בני אדם כו' ודע כי זאת הקושייא הקשה הרב הגדול המחבר ספר ב"י בא"ח סי' ש"ז והניח הדבר בצ"ע ולי נראה דהכי פירושו והיכא דאיכא למימר דלמ' אתי לאחלופי בר"ה כו' ר"ל דאתי למחלף שאר אסורים באסור ר"ה דהיינו דאיכא התם רואים הרבה ואיכא אוושי מילתא ואתו למימר דכמו דשרי אמירה בר"ה ה"ה דשרי בשאר אסור ואתו להתיר אמירה גם בשאר איסורים (ולכן) הכל אסור כמו שמסיק התם כן נ"ל פי' דברי ראבי"ה וכן קבעתי בחידושי א"ח שלי הנקראי' **דרכי משה** הידוע למעלתך ומעתה גם שאלתך מיושבת דבמעשה דר' יואל הויה למיחש משום דאתי לאחלופי ולכן לא הוה שרי כלל אי הוה ר"ה ולכן הוצרך לטעמא דהוי כרמלית דאז ליכא למיחש לאחלופי דודאי הכל יודעין דכרמלית דרבנן :

ה שאלה חמישית

ריש פ"ק דתענית במרדכי דקאמר ויזכיר שחרית א"כ יסברו כו' עד כי בערבית אין ש"ץ מתפלל בקול רם כו' והקשית בלא טעם זה נמי הרי איכ' למיחש לחבילות דאותן שנשארו בבתים יזכירו לשנה הבאה ויהיה בהן חבילות י"ל דלא הוי חיישנן למעוטא כל כך שיזכירו לשנה הבאה· ולכן הוצרך לומר דאף אותן שהיו בבית הכנס' יזכירו לשנה הבאה מאחר שש"ץ אינו חוזר התפלה בערבית :

ו שאלה ששית

על הא דאיתא במרדכי פ"ק דב"מ (דף קל"ו ע"א) שהביא דברי הסמ"ג שכתב שאם יצא מב"ד ואומר פרעתי נאמן לפיכך אם חזר התובע כו' עד והיינו כדברי הראב"יה שפירש לעיל כו' ופירשתי לכם דהיינו ראב"יה שמעבר לדף סוף ע"ד דף קל"ב שכתב שנאמן בשבועה אף נגד פסק דין ושאלת אדרבא הסמ"ג פליג אראב"יה דלדברי הסמ"ג אינו נאמן רק בלא פסק דין אבל עם פסק דין אינו נאמן· דאי נאמן אמאי אין כותבין לו הודאתו אלא ודאי אינו נאמן נגד פסק דין· וראב"יה ס"ל דנאמן צריך לפרש הא דאין כותבין ונותנין לו היינו הארכתא כפי' רש"י ז"ל וכתבת דנ"ל להגיה שלא כדברי ראב"יה עכ"ל הנה אומר אף כי נראה שקושייתך קושייא מ"מ אין להגיה הספרים שהרי בחושן המשפט סי' ל"ט כתב הטור גם כן כלשון המרדכי בעצמו וקושייתך שהקשית הקשה שם בעל ב"י יוסף ואם כן אף אם נאמר שהקושייא היא אמיתית מ"מ לא נאמר שטעות נפל בכל הספרים בדבר א' גם כי אי אפשר לתקן בטור במלת לא ע"ש ובתרוץ הקושיא נ"ל לומר דסבירא ליה למרדכי והטור הא דאין כותבין ונותנין לאו משום דאינו נאמן אחר כך לומר פרוע אלא משום דזילותא הוא לבי דינא לכתוב דבר שלא כהוגן בדבר דנאמן לומר שכבר פרעו ובזה שלותך יסגא כחשק אהו' משה איסרלש מקראקא :

לט אשר

הקשית במרדכי פרק אחד דיני ממונות ע"א· מה שכתב דהנשבע להכחיש את העד אף על פי שפטר עצמו בשבועתו מיהו לאלתר נפסל מכאן ולהבא לעדות ולשבועה שהרי בעל דינו והעד אומר דשקר שבועתו ודוקא בפקדון אבל לא במלוה עכ"ל והקשית דמה חילוק בין מלוה לפקדון מאחר דכבר נשבע דלא חלקו בגמרא בין מלוה לפקדון רק קודם שנשבע אבל לאחר שנשבע נפסל בשניהם וכדאיתא פרק הגוזל עצים עכ"ל שאלתך הרין עמך אבל הקושיא אינה כלום דדקדק ריב"א בלשונו לומר מיהו לאלתר נפסל מכאן ולהב' כו' ור"ל לאלתר בשע' הכפיר' ונ"מ אם העיד בין הכפירה לשבועה והא קאמר ודוקא בפקדון כו' ובעל ב"י תירץ קושייתך בח"ה סי' ל"ז בתירוץ אחר ומה שכתבתי נ"ל ואין להקשות דא"כ בלא שבועה נמי דהא הכופר בפקדון נפסל מיד לעדות ולשבועה יש לומר דס"ל כמו שכתבו הגהות מרדכי פ"ק דמציעא (דף קנ"ו ע"א) אם כפר בפקדון ולא נשבע כו' לא נפסל ולכן צריך שבועה דבלאו הכי יוכל למימר שהיה רוצה לשלם א"כ י"ל דס"ל לרי"בא כסברת הרי"ף שכתב המרדכי פ' כל הנשבעין (דף ס"ל ו ע"ב) דהכופר במלוה ונשבע עליו דכשר וכן נ"ל עיקר ומה שהקשית במרדכי דשבועות סוף שבועת הדיינים בתשובת מוהר"ם דקאמר דהא ממ"נ זכה הבעל בחצי הנכסי' כו' עד ואי נמי הלכת' כר' אליעזר דאמר יורשים נשבעי' כו' והקשית דאם נאמר דהיורשין נשבעי' א"כ הבעל יורש מכח הבת שירשה אמה א"כ ה"ל ראוי לגבי הבעל דהא האלמנה מתה אחר מיתת הבת ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק זהו תורף שאלתך ואינה דודאי גם לר' אליעזר נשארה אותה סברא דלא מקרי ראוי מאחר דמחוסר גוביינא דאל"כ גם לר' אליעזר לא יטול הבכור פי שנים אם מתה האם אח"כ ואינו (דודאי לענין זה הנכסים בחזקת אביה קיימי) אלא דקאמר א"נ אליבא דר' אליעזר דאמר יורשי' נשבעי' א"כ הבעל לא יטול מכח דלא יוכל להשבע (כלומר דהבת הקיימת אומרת שאע"פ שלא באו הנכסים לרשות אמה בחייה מ"מ עדיין היא עומדת במקום אמה לגבות כתובתה ולישבע) ועלזה משיב שגם הבעל יוכל לישבע כו' ומעתה לא תאמר ששבועת הבעל הוי ראוי דמאחר דנכסים בחזקת אביהם ולא בא לירש מאשתו רק שבועה בעלמא לא אמרינן בזה ראוי וכדמייתי ראיה בסוף התשובה דלגבי ירושה חזקה בעלמא לא אמרינן ראוי ולגבי הנכסים עצמן פשיטא דאינו ראוי מכח סברא הראשונה כן נ"ל בשאלתך נא' משה איסרלש :

מ מאלהא

רבא שלמא רבא לגברא רבא הוא אהו' תלמידי וחבירי הותיק האלוף כמהר"ר הירש ש"ן וכל דילך

שלום רב הגיעני כתיב' מעל' בעת שלא הייתי בביתי כי הלכתי לק"ק בריסק על חתונת אחי ש"ן ובשובי לביתי בשלום ת"ל מצאתי כתיבת' ושאילתך וראיתי שחזר מעלת' על הראשונות שכבר השבתי עליהם והגיע התשובה למעלת' כאשר ניכר לי מתוך כתביך אשר כתבת באחרונה ולכן לא אצטרך להעתיק תשובתי שנית רק להשיב על מה שהקשה מעל' על תשובתי ותחילה אני אומר דע אהו' שכל שאילותך מיום פרידותך מעמי וכן תשובתי עליהם הם מועתקים אצלי מחוברות עם תשובתי אשר ידע מעל' ולכן הכל הוא לנגד עיני בכתבי למעלת' וכן תעשה כדי שיהיו הדברים קשורים זה בזה דבר דבור על אופניו ובדרך זה אנו צריכין לחזור תמיד הדברים הראשונים אלא לכתוב בקצרה הענין אשר אנו עליו ומעתה אתחיל ואומר כתב מעל' ז"ל והנה דברים הראשונים אינן מובנים לי מה שכתב מר בכתבו השנית וא"ל לדברי דא"כ בלא שבועה נמי דהא הכופר בפקדון פסול מיד דהרי כתב מעלת' בכתבו דמיד שכפר נפסל בפקדון ולא במלוה והא קאמר דוקא בפקדון ולא במלוה אבל אם ככר נשבע נפסל בשניהם ע"כ לשון קושייתך על תשובתי ולא קשה מידי דהא לא קאמר התם במרדכי דנפסל אלא אם נשבע להכחיש העד כו' כדמוכח התם בהדיא מלשון המרדכי אלא שכדי ליישב המרדכי שמחלק בין פקדון למלוה וזה אינו שייך לאחר השבועה שנפסל בשניהם כמו שכתבת בשאלתך בראשונה השבתי דגבי פקדון נפסל למפרע משעת הכפירה מה שאין כן לגבי מלוה כמו שמשמע מלשון המרדכי שכתב נפסל לאלתר כמו שכתבתי כל זה בתשובתי על שאלתך ומעתה יפה הקשית אם כן בלא שבועה נמי ולמה ליה לפסלו למפרע בלא שבועה כלל נמי ועל זה תרצתי דס"ל לריב"א כמו שכתבו הגהות מרדכי דמציעא דאף בפקדון אינו נפסל בלא שבועה אלא דבפקדון נפסל למפרע משעת הכפירה ובמלוה אינו נפסל רק משעת השבועה ומעתה מסולק מעלי גם תלונתך על תשובתי במה שכתבת עוד שזה התירוץ הוא נגד

התירוץ

התירוץ הראשון כי אדרבא שניהם צדקו' יחדיו וק"ל גם חלף הלך לו ענין הקושי' השלישית שהקשית על תשובתי וז"ל כי מה שתירץ מעל' דס"ל לרי"בא כהגהות מרדכי דפ"ק דמציעא דאם כפר בפקדון ולא נשבע אינו נפסל זה מועיל מה שאינו נפסל בפקדון עד שנשבע אבל הקושיא הראשונה מה שלא נפסל במלוה אם נשבע כבר עדיין במקומה עומדת דלפי תירוץ זה לית ליה לרי"בא דעת שאירי הרי"ף עכ"ל וכל זה אינו כלו' לפי דברי שכתבתי הגבי פקדון נפסל דוקא לאחר שבועה למפרע מה שאין כן במלוה אבל לאחר שבוע' נפסל בשניהם והוא מבואר למבין כמעל' אך אומר במטו מינך שתעיין היטב בתשובתי על דבריך תמיד ואל תעבור עליהם בעיון נמהר כי בדרך זה אתה פוגם את שנינו כי איני שולח תשובה למעלתך עד שאעבור עליה פעם ושתים ואדע שיש עיקר בדברי לפי דעתי ואיך אפול בטעיות אלו אשר חשבת בדברי לפי כתיבת' אבל הענין כאשר כתבתי ומזה אבא אל השנייה מה שהקשית במרדכי דשבועות בדברי מוהר"ם והשבתי עליה וכתבת לי עכשיו כי עדיין לא עיינת בתשובה וכמדומה לך שיש שם טעות סופר ובקשת ממני שאם אשיבך שנית שאקרא הכתב קוד' שאשלחהו למעלת' הנה דע כי לא כן לבבי עם מעלת' רק כי כל דברי מועתקים אות באות מגוף כתיבתי כי קשה עלי המשא לכתוב כל ענין פעמיים ולכן אני מניח גוף הכתב באוצרותי ואני מניח להעתיק הדברים לשלחם למעלתך או לאחרים השואלים ממני אבל חלילה לי לשלו' דבר ולחתום עליו עד שאדע ואחקרנו אם הוא כענין ולכן ודאי לי שאין כאן טעות סופר אלא מעוט חקירתך בתשובתי ושאתה נחפז להשיב על כל דבר העולה בדעתך בענין תשובתי והיה למעלת' לחקור ולעיין בכל הצדדים באולי תמצא הענין בעיונ' ולא לתלות הענין בחסרון הכותב והנה אעתיק לך שנית מה שהשבתי אז על קושייתך שם וז"ל שמצאתי בגוף כתיבתי ומה שהקשית במרדכי דשבועות סוף פ' שבועת הדיינים בתשובת מוהר"ם דקאמר דהא ממ"נ זכה הבעל בחצי הנכסים כו' עד וא"נ הלכת' כרבי אליעזר דאמר יורשין נשבעין כו' והקשית דאם נאמר דהיורשין נשבעין א"כ הבעל יורש מכח הבת שירשה אמה (ה"ל) ראוי לגבי בעל כו' עד ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק זהו תורף שאלתך ואינה דודאי גם לרבי אליעזר נשארת אותה סברא דל"א מקרי ראוי מאחר דמחוסר גוביינא דאל"כ גם לרבי אליעזר לא יטול הבכור פי שנים אם מתה האם אח"כ ואינו (דוודאי לענין זה הנכסים בחזקת אביה קיימי) (ע"ל בתשובה הקודמת) אלא דקאמר א"נ אליבא דרבי אליעזר דאמר יורשין נשבעין א"כ הבעל לא יטול מכח דלא יוכל להשבע (ע"ל בתשובה שקודם לזו) ועל זה משיב כו' אבל פשיטא דאינו ראוי מכח סברא הראשונה כן נ"ל בשאלתך עד כאן מצאתי בגוף התשובה שהשבתי מאז ומקדם ואין בה חסרון כלל כי ודאי אותה סברה דלא מקרי ראוי נשאר לכ"ע בין לר' אליעזר בין לרב ושמואל אל"א דקאמר מתחילה ממה נפשך לומר בין יורשין נשבעין ונוטלין או לא דינא הכי מטעם דלא מקרי ראוין הוא מבואר בדברי הראשונים אלא שענייני כאשר ידעת שאני לומר דרך קצרה הן בכתבי הן בעל פה גורמי' הוויות וקושיו' על דברי אך למתבונן בהם היטב ימצא בהן עיקר ת"ל ודי מזה והנה ראיתי בכתיבת מעל' דהחדשים עם ישנים שאלות וספיקות אשר נסתפק' בהן במרדכי ובטורים ועתה אשיב כתב מעל' וז"ל כתוב במרדכי פרק גיד הנשה (דף תסל"ח ע"א) מעשה בא לידי בתרנגולת שחוט' ושלחוה ביד כותי כו' עד והתרתי אותה כיון שבעל התרנגולת היה מכיר אותה כדברי ר"ת כו' ודברים אלו אינן מובנים לי דאף שבעל התרנגולת היה מכירה · עדיין יש לחוש שמא הכותי נתן לשוחט תרנגולת אחרת לשחוט ותרנגולת זו שחט הכותי ומה סימן הוא זה ואם חשוב סימן אם כן גם לדברי הרי"ף והרמ"בם שפסקו כרב בבשר שנתעלם מן העין הוי שרי · וכן כתב הרמב"ם פ"ח · ואי לא מקרי סימן אף לר"ת אסור דלא שרי ר"ת אלא בבשר הנמצא במקום שהניחו אבל אם מצאו במקום אחר או שלחו ביד כותי צריך סימן או טביעת עין כמו שכתב שם המרדכי באותו עמוד · ובזה המעשה שנשלחה ביד כותי דעת הרי"ף והרמ"בם ור"ת שוין עכ"ל שאלתך דע אהו' כי מבואר בגמרא בהדיא דבנמצא ביד כותי הוא עדיף מבשר שנתעלם מן העין והיינו דוקא במקום דליכא למיחש לטריפה כמבואר בגמרא לדברי רב המחמיר בבשר שנתעלם אף על פי שאין אנו חוששין שנתחלף בטריפה מכל מקום אסור שמא עורבים הביאו טריפה ממקום אחר והחליפוה · אבל בנמצא ביד כותי בכהאי גוונא שרי אפילו בלא סימן · ולכן מה שכתב המרדכי למעלה מזו דבשולח על ידי כותי יש לחוש בלא סימן היינו שעבר במקום שהטריפות מצויות שם · דיש לחוש שמא החליפו וזה מוכרח על פי סוגית הגמרא ע"ש · ומעתה אומר כי ודאי השחיטה אינו סימן וכמו שכתב המרדכי בעצמו מההיא דמצא פרגיות שחוטות ואפ"ה שרי לר"ת דמתיר בשר שנתעלם מן העין במקום שאין טריפה מצוייה כל שכן

בנמצא ביד כותי דבכה"ג שרי ואפילו לרמב"ם ורי"ף ה"ל למשרי' בכה"ג לפי סוגיית הגמרא דמתיר בנמצא ביד כותי אפילו לרב אלא דהכא גרע קצת שבאתה פעם אחת מיד השוחט ונתעלם מן העין בשעה שזרקה מידו לאחר שחיטה קודם שהגיע ליד כותי ששלחוה עמו · ומאחר שלא היה מכירה אם כן הוי כשאר בשר שנתעלם מן העין שלדבריהם הוא אסור · אמנם לר"ת הוא שרי · ומה שהקשית מאי מועיל שבעל התרנגולת מכירה דילמא הכותי שחטה ונתן לשוחט אחרת נראה דהמעשה היה דבעל התרנגולת היה יודע שהשוחט שחט תרנגולת שהביא לו הכותי לשחוט אך לא היה יודע אם נתחלפה אח"כ · ועל כרחך אתה צריך לפרש כך דאם היה מכירה עכשיו פשיטא דמותרת דהא מהני טביעת עין אפי' אליבא דרב כדמוכח בגמ' וכמו שכתב הרמב"ם וכמו שמשמ' מתשוב' זו בעצמה דאלו היה השוחט מכירה בטביעת עין הוי מהני א"כ ה"ה בעל תרנגולת נמי אל"א ודאי לא היה אומר עכשיו לאח' שהביאה הכותי שזאת היא ששחט השוחט אלא שהיה מעיד שאותה תרנגולת ששחט השוחט היתה התרנגולת של כותי אך אינו יודע אם נתחלפה אח"כ ביד כותי או אם נתחלפה בין השחיטה קודם שבאתה ליד כותי והוי אסור מכח בשר שנתעלם ולכן הוצרך להתירה מכח דברי ר"ת כן נ"ל ועל תשובת ראב"ן באותו הדף סוף ע"ד שם אשר הקשה מעל' עליו קושיות חזקות כאשר בא בכתב · נ"ל לומר דס"ל לראב"ן דאין הקדירה מועיל לתבשיל ואין התבשיל מועיל לקדירה · ובעינן ס' בקדירה כדי לבטל החלב שנפלה עליו כדי שהקדירה לא תיעש' נבלה ואז היינו צריכין לשער מן התבשי' נגד כל הקדירה דדילמא מתפשט בכל הקדירה ונעשה כולה נבילה אבל מ"מ גם הקדירה אסורה אפי' יש בו ס' דדילמא אינו מפעפע בכולו ולכן אנו צריכין ס' בתבשיל מן הטפה דדלמא נכנס החלב מיד לרוטב ואינו מתבטל בקדירה כמו שהוא דעת קצת מפרשים ומהשתא כל דבריו נכונים ואין אנו צריכין להגיה שום דבר · כי אמר תחלה כשיש ס' בקדירה אינו נעשה נבילה והתבשיל מותר מאחר שאין אנו צריכין לשער נגד כל הקדירה ולא הוצר' לבאר דצריכין בתבשיל ס' נגד הטפה שזהו פשוט בעיניו כדין שאר איסורים · ולזה הקשה אח"כ וא"ת הלא החלב כו' ר"ל ואף אם אין אנו צריכין לשער נגד כל הקדירה מ"מ יש לאסור מכח מין במינו והשיב כו' וכן עשה רב מעשה לאסור הקדירה ולהסיר התבשיל מטעם שכתבתי. בדברי ראב"ן כן נ"ל והוא אמת על מה שהשיב ל"י מעל' על תשובתי בענין אי קרי ליה תנוק דלא חכים ולא טפש בהלכות קטנות לא אוכל להשיב כי לא הגיע אותו כתב לידי ולא ידעתי מהו ועל דבר הגהות מרדכי דחולין (דף תסמ"ב ריש ע"ב) בענין הזבוב שנפלה למאכל והוציאה עם הכף והחזירו הכף לקדירה כו' אשר הקשית על לשון הגה"ה שכתב ולי הדיוט ק"ל למה אפילו הכף אינו מותר אם יש ס' מן הזבוב דטעם בריה בטל ול"נ דודאי מותר עכ"ל הגה"ה והקשית מאי פריך פשיטא מיירי בדליכא ס' בכף דאי בדאיכא ס' ואפ"ה אסור א"כ הקדירה היה לאסור מיד מן הזבוב יפה הקשית אבל אפשר דגם הוא פריך בכה זה ולכן הקשה מאחר דסתם זבוב וסתם כף איכא ס' בכף נגד הזבוב אמאי לא יהא מותר דהא טעם בריה בטל כמו בקדירה עצמה והא דלא פריך בקצרה מ"ש כף או קדירה י"ל משום דהוה אפשר לשנויי דס"ל למוהר"ם דאין מבטלין אסור בס' ע"י כלי דדלמא אינו מתפשט בכל הכלי וכדאמרינן גבי טפת חלב שנפלה על הקדירה לדעת מקצת מפרשים ומהר"ם עצמו סובר שם כן מה שאין כן בקדירה שהמאכל הוא ס' נגד הזבוב ועל כן הוצרך להקשות מסברא דנפשיה למה לא יתבטל בכף בס' דהא טעם בריה בטל כמו בקדירה ואף אם הלשון הוא מגומגם קצת אין להקפיד כאשר ידעת כיכן הוא דרכן של הגהות להיותן מלוקטי' מספרים הרבה ומקובצים הרבה ומה שהקשית בדברי הטור א"ה סימן ש"ל בההיא דישבה על המשבר מביאין סכין כו' והקשית מההיא דיוצא דופן דאמרינן דהולד מיית ברישא ועל תירוץ של מהר"ר אייזק שטיין שחילק בין נעקר הולד ללא נעקר · הקשית מתו' דחולין (דף ל"ח) מפירש"י פ' אלו טרפות (דף כ"ח) דלא ס"ל תרוצו של מהרר"א שטיין מדלא חלקו בזו כו' הנה אני אומר כי המדקדק בגמרא דערכין סוף הכל מעריכין בפי' רש"י שפי' גבי ההיא דיוש' על המשבר דזמנין דמקרי דהיא מיירת ברישא לא יצטרך לחלק כחלוקו של מהר"א שטיין אל"א משמע דס"ל לרש"י דאע"ג דרוב פעמים הולד מיירת ברישא מ"מ לפעמים רחוקים היא מיירת ברישא ולכן מקלינן לענין פקוח נפש ולא אזלינן בתר הרוב כמו בשאר דברים דאזלי' בתר רובו כן נ"ל מלשון רש"י שם ומ"מ גם תרוצו של מהרא"ש הוא נכון ומוזכר אותו חלוק בגמרא סוף הכל מעריכין לענין דבר אחר ע"ש וכן כתבו התו' אותו חלוק בהדיא ריש פ' מי שמת אך מוכח התם כמו שתרצתי דשאני סכנת נפשות מדלא הקשו משם וע"ש ומה שהקשית מתו' ופירש"י דל"א תרצו הכי בחולין י"ל דהתם בלאו הכי משני שפיר דמחלקי'

בין מתה מעצמה לנהרגה וזה החילוק אמרינן בהדיא בגמרא בסוף הפל' מעריכין ועוד דאפש' לומר דאי נעקר הולד קודם מיתתה לא הוי ממעטינן מכי יולד דזהו לידה שהרי הוא פירש לחיים אף שמתה אמו · א"כ אנו רואין דהוי כילוד קודם מיתתה · ולא הוי דינו כיתו' לענין קרבן · וכן רש"י פ' אלו טריפות ניחא ליה לאוקמיה ביוצא דופן ע"י שם ובין הוא ובין אמו חיים מלאוקמי' דמיירי שהיא מתה ונעקר הולד תחילה דאז יוכל הולד לחיות לפעמים דמ"מ הוא דבר רחוק שיחיה אף שיוכל לחיות וניחא ליה יותר לאוקמיה ביוצא דופן ע"י שם ואני אכריח לך דבר זה מפירש"י שם דבלאו הכי קשה מאי דחק לידה לפרש שם דאמו ג"כ היא חיה אף אם מתה אמו מתיישבת הסוגיא שם אלא על כרחך רש"י בא ליישב לשון יוצא דופן דקאמר בגמרא ולא קאמר סתם הכא במאי עסקינן בשחתכו את אמו ולא הוציא דרך רחם · אלא דהגמרא רצה לתרץ בדבר הרגיל להיות דהיינו ביוצא דופן סתם והאם נשאר קיים וחיה ולא רצה ליישב בדבר רחוק שמיירי שמת' האם וחתכו אותה וע"ז קאמר רש"י ואין לומר שמתה האם כו' ולאו דווקא נקט יוצא דופן וה"ה בחתכה במקום אחר וניחא היה לי' לפרש בדרך זה ממה שפי' ע"י שם שהוא מילתא דלא פסיקא וצריכין לחלק בין יצא ע"י שם בין חתכוה שבודאי מתה אמה תחילה ועל זה תירץ דהא אמרינן בנדה שהוולד מת תחילה · וא"כ אף אם נאמר דמיירי דמתה תחילה על כרחך צריכין לחלק בין נעקר הולד ללא נעקר ולא נוכל ליישב במילתא דפסיקא ושמיירי בכל ענין אם כן יותר עדיף לאוקמיה דדוקא יוצא דופן נקט ובין הוא בין אמו קיימים ומיירי שהוציאוהו ע"י שם כן נ"ל לפי דברי מהרא"ש · אבל אין אנו צריכין לכל זה רק כאשר כתבתי כי לענין פקוח נפש אזלינן לקולא כמשמעות דברי רש"י שהבאתי · עוד הקשית סוף סימן ק"ע באבן עזר בפ' יבמות שבאו מבית א' שכתב הרמב"ם דיוכל כל א' מהן לחלוץ והקשית דדילמא חליץ אחיו תחילה · ואתה מצריכה כרוז לכהונה וכה"ג אמרינן בגמרא וכתבו הטור סוף סימן ק"ט · יפה הקשית גם בזה אבל נ"ל לומר דשאני הכא דאין לחוש לשום דבר אלא א"כ מותר להלוץ ועל כן אין מונעין אותה מן החליצה דאם היה אסור לחלוץ א"כ גם אחיו אסור לו לחלוץ וא"כ איך נחוש שמא אחיו יחלוץ קודם וא"כ ממה נפשך אין מונעין אותה מן החליצה וזהו ברור כן נ"ל בשאלתך אשר שאלת · וע"י אשר בקשת ממני לכתוב למחותני שמעון גינצבורק הנה לך כתב מיוחד אליו ויהיה לך לעינים בכל מקום אשר תלך והיה זה שלוות' וכסאך יגדל כחשקך נאם אהו' משה איסרלש מקראקא :

מא עתה

לא יבוש יעקב ופניו לא יחוורו במורה שהורה בענין בן המומר שיש לקרותו לס"ת כמו שרגיל בו מקודם

כדי שלא יתבייש ברבים וכבר הורה זקן הישיש הגאון שאירי מהר"ר מאיר מפדוואה (בסי' ל"ה בתשובתו) והנה תשובתו נדפסת ומונחת ביד רבים ובאמת שמבין ריסי כתבי מעל' ניכר שראה אותה תשובה אלא שהעלימה לפנינו לבדקינו בהלכות ונאמר כי מאחר שהדבר יצא להיתר מי יביא אחר המלך אשר כבר עשאו וכ"ש בדבר שטעמו ונימוקו עמו וראייה לדבריו לפי חז"ל מהלכות גיטין שכותבין בגט שם דיהדו' ולא שם של כותים אע"פי שכתבו התוס' דגיטין (דף ל"ד ע"ב) חלילה להזכיר שם דגיות בגט שכותבין בו כדת משה וישראל וא"ה כותבין בו שם דישראל שהיה לו מקודם ואין חוששין לשם רשעי' ירקב כ"ש לפי הנראה לקראו כן לס"ת שאין שם הזכרת דת משה וישראל ולפעמים מזכירין בב"ה שמות הכותי' עצמן כמו שכתב מעל' כתורה והוא בתשובה הנ"ל ובאמת שאני מסתפק בדבר זה כי מאחר שקוראין אותו לס"ת על' שם אבי אביו היאך יכתבו בגט על שם אביו הלא כל' האחרונים לא הביאו ראייה לכתיבת גיטין רק מקריאתו לס"ת ואע"פי שבסדר גיטין שלנו נמצא שבס"ת עולה על שם אבי אביו וכן כשחותם עצמו על שטר חותם על שם אבי אביו ובגט כותבין שם אביו מ"מ יש להתיישב בטעם הדבר ולדעתי זו היא ההוכחה שהביא מוהר"ם בתשובתו הנ"ל על שם הר"ר נפתלי מאוב"ן שהוכיח מתשוב' הרא"ש שחולק על ספר חסידים וס"ל דיש לקרותו בשם אביו ולא כתב שם מהות ההוכחה · ולי נראה שלזאת נתכוון כי כן מצינו בתשובת הרא"ש שהביא הטור סוף סי' קכ"ט דיש לכתוב בגט על שם אביו ולא ע"ש אבי אביו ואפילו בדיעבד פסול אם נכתב על שם אבי אביו וא"כ איך מצינו ידינו ורגלינו בב"ה שאיך יעלה לס"ת בשם אבי אביו ויפסול הגט אם נכתב כן הנה הם דברים הסותרים זו את זו ולכן נראה דבודאי ספר החסידים ומהר"אי ז"ל בעל תרומת הדשן (סי' כ"ח) שכתבו לקוראו בשם אבי אביו לאו דוקא לדינא כתבו אלא לעצה טובה קאמרי לבן שלא יעלה בשם אביו כדי שיתבייש אביו ויכפר לו קצת כמו שמצינו בחזקיה שגירר עצמות אביו אבל לא מטעם שם רשעי' ירקב דלא שייך בכה"ג דאף על גב דאיתא סוף פרק אמר להם הממונה (דף מ' ע"ב) דלא מסקי' בשמייהו היינו דלא לקרי אחר על' שמם אבל שלא להזכיר הרשע עצמו לא מצינו שהרי התורה והנביאים וכל התלמוד מליאים מזה בהזכירן שם הרשעים שעברו ולא גרע שם הרשע משם ע"ז עצמה שנאמר בה לא ישמע על פיך ומכל מקום מותר להזכירה בכל שם שאינו לשבח אלא לגנאי וכמו שאמרו אם קורין לה בית גליא קורין לה בית כריא וה"ה אם היה שמה מתחילה כן שלא לשבח מותר להזכירה באותו שם כדאיתא במרדכי (פ"ק ח' דע"ז) ובהג"ה מיימוני הלכות ע"ז פרק ה' ועוד דלא שייך דלא מסקינן בשמייהו אלא בשם שלא מצינו באיש אחר חוץ מאותו רשע אבל שם המשותף לרבים הנקראים כן אין לחוש לזו וכמו שכתבו בהדיא התו' פרק בתרא דכתובות (דף ק"ד ע"א) ופרק אמר להם הממונה (דף ל"ח ע"ב) מכל זה נראה דאין לחוש בהזכרת שמו ומה שכתבו החסידים לא כתבו אלא מטעם זו שכתבתי וא"כ כל שאין הבן חושש לזו אינו מעכב ויכול' לעלות לס"ת בשם שירצה ולכן בגיטין שיש לחוש בשינוי השם הניחו הדב' על דינו וכתבו שיש לכתוב אביו שהוא העיקר כן נראה לדינא דהלכה אבל מאחר שראיתי להישיש הנ"ל בתשובתו שלא התיר מטעם זו אלא מטעם ביוש או איבה ודבריו מספיקים בנדון דידן להתיר אספיק עצמי בדבריו עכשיו ולא אחלק עליו בזו ומכל מקום לפי דבריו אין להתיר רק במקום דאיכא למיחש לביוש או לאיב' אבל במקום שאין מכירין אותו ושואלין אותו היאך יקראו אותו לס"ת לפי הני טעמים יצטרך לעלות על שם אבי אביו · זהו הנ"ל לפום ריהטא · נאם משה איסרלש מקראקא :

מב ביטוי

שפתיו מתוקים וערבים · מים חיים מפיו נשאבים · חברים לקולו מקשיבים · ומנחלי תורתו מתחממים ונהנים · ה"ה האלוף ה"ה סיני ועוקר הרים · כמה"ר משה יצ"ו · היקר כמר יוסף כ"ץ הגיע פה ק"ק ויניזי"א לשלומי ודרשתי ע"ד הפטורין שהיה לי להביא עמו כפי נופח הטופס שמסרתי לידו ונתן אמתלא לדבריו שלא היה אפשר להביאם לעת הזאת עד אחר היריד מלובלין יהיו נשלחין פה לידי ע"י איש מוקדם ומצורף לזה אודיע למכ"תור שביום אחרון של חג קבלתי איגרת אחת מידי מעכ"תור ומיד מוצאי החג הייתי מוכרח להשים לדרך פעמי בעסקי באופן שלא נתתי מענה למכ"תר על מכתבו והשתא הואיל ואתא לידן לכתוב למע"כת בזה העסק אימא בה מילתא במה שכתב לי מכ"תור בהאיגרת ההיא ולא כמשיב על דברי מעכ"ת כי ידעתי כי כל דברי מכ"תור מחמדי' מיוסדי' על אדני השכל וכתפוחי זהב במשכיות כסף רק אבוא לפני רום מכ"תור בדרך משא ומתן אולי אבנה מדברי מעכ"ת והנה מכ"תור כתב אלי בזה הלשון אמנם אפשר לזכות הסופר במשפטו ולומר שההרשאה לא היתה נפסל' כלל מחמת שהיתה מוקדמת בזמן בלא טענת מעכ"ת שכתב שאפשר לתלות הדבר בטעות הסופר כי אף לכתחילה יש לכתוב הרשאה בלא זמן כלל או להקדימה או לאחרה כמו שכתב המרדכי במרובה ובהג"ה דשבועות וכו' ע"כ לשון מכ"תור · על זה אשיב למכ"תור התנצלותי שלא נחיתי בשיטה זו על' דרך זה כלל לפסול שטר הרשאה בשביל שהיתה מוקדמת כדרך שפסלינן שטרי הלוואה ומקח וממכר המוקדמים כדי שלא יטרפו לקוחות שלא כדין כי איך יעלה על דעת שבשטרי הרשאות ניחוש לטרוף מלקוחות שנאמר מפני זה ששטרי הרשאות המוקדמין פסולים · וגם מה שכתב רבינו שמחה ז"ל במרדכי בפרק מרובה שאין צריך לכתוב זמן בשטרי הרשאות דמה לי אם הוא מוקדם ומה לי אם הוא מאוחר · לא בא רבינו שמחה ז"ל להשמיענו זה ששטרי הרשאות כשרים האף שאין כתוב בהם זמן כי גם שטרי הלוואות כשרים אם אין כתוב בהן זמן רק שאינם טורפים ממשעבדי אבל בא להשמיענו שא"צ לכתוב בהן זמן כי הזמן לא מעלה ולא מוריד בהן כמו בשאר שטרות דאלו בשאר שטרות אם כתב בהן טורף מלקוחות מאותו זמן ואם אין כתוב בהן זמן השטר כשר וגובה מבני חורין כי הלקוחות יאמרו לו קנינינו קדמה לשטרך · אבל להקדים הזמן אף בשטרי הרשאות סובר רבינו שמחה ז"ל גם כן שאין להקדימו כלל לכתחיל' כאשר משמע מלשונו שכתב שאין צריך לכתוב זמן בשטרי הרשאות דמה לי אם הוא מוקד' ומה לי אם הוא מאוחר דמשמע דמה לי אם הוא וכו' הוא נתינת טעם למה שאין צריך לכתוב זמן בשטרי הרשאות כמו שהוא תועלת לכתוב זמן בשטרי הלואות דהתם בשטרי הלואות אם אין כתוב בהן זמן כשיבוא המלוה לטרוף מלקוחות לאמור ששטרו קודם למקחו יאמר הלוקח אדרבא ששטרו מאוחר למקחו א"כ יהיו מחולקים על שטר הלואה אם הוא מוקדם או מאוחר למקחו ולא יטרוף בעל שטר הלואה מלקוחות אבל בשטר הרשאה אם אין כתוב בו זמן אין הפסד כי אין בו דרישה אם הוא מוקד' או מאוחר וזהו מה שכתב דמה לי אם הוא מוקדם ומה לי אם הוא מאוחר ואם דעת רבינו שמחה ז"ל כפי שהבין מעכ"ת מדבריו שאף לכתחילה יכולין להקדים הזמן בשטרי הרשאות היה לו לומר רבותא בטופס שטרי הרשאות יכתוב זמן ואני אומר שאף לכתחילה יכולין להקדים הזמן בשטרי הרשאות וא"ת להשיב לי ברוחק שרבינו שמחה ז"ל דבריו בלשון לא זו אף זו ולתרץ דבריו דמה לי אם הוא מוקדם כאלו אמר דמה לי ג"כ אם כתוב בתוכו הזמן מוקדם אם כן הוא

שכתב

שכתב דבריו בדרך לא זו אף זו היה לו לומר דמה לי אם הוא מאוחר ומה לי אם הוא מוקדם כי בשטרי הלואות המאוחר כשר והמוקדם פסול הלכך לענ"ד מתוך לשונו משמע שלא בא רבינו שמחה ז"ל לומר שיש לכתחילה להקדים הזמן בשטרי הרשאות ואפשר שטעמו כמו שכתב רבינו ירוחם בנתיב ד' חלק ד' בשם הרשב"א ז"ל בענין שטר מאוחר מ"מ אין לאחרו לכתחילה דמחזי כשקרא וגם נוכל ליתן טעם אחר שאין להקדים לכתחילה הזמן אף בשטר הרשאה מפני שיוכל להגיע הפסד בזה למורשה כי לפי דעת הרי"ף ז"ל (ב"ק בפ' מרובה) והרמב"ם ז"ל (פ"ב מהל' שלוחי') מי שהרשה לאחד ורצה לבטל השליחות ולהרשות לאחר רשאי וכתב הרשב"א ז"ל בסי' אלף וע"א שאם הרשה את שמעון ואח"כ הרשה את לוי הרשאה אחרונ' מבטלת את הראשונ' וא"כ בנדון דידן איכא נפקותא גדולה שלא להקדים הזמן בשטר הרשאה כי לפעמים שיעקב הרשה לראובן בא' בניסן להוציא ממונו מיד המחזיק בה ואחר כך נתחרט שהרשה את ראובן מפני שאינו מאמינו או מפני חששא אחרת והרשה את שמעון בא' באייר והרשאה הראשונ' תהיה מבוטלת ואם העדים יקדימו הזמן בהרשאה של שמעון ויכתבו באחד באדר הן בלא ידיעת המרשה או אף בידיעתו נמצא שהאחרונה תהיה ראשונה ולא תהא כוונת המרשה מקויימת שרצה לבטל ההרשאה שכתב לראובן · וע"ד זה יש קצת לחוש גם כן שלא לאחר הזמן לכתחילה בשטר הרשאה וא"ת א"כ גם שאין כותבין זמן כלל איכא חשש שלא יתברר איזה הרשאה ראשונה או שנייה איכא למימר שיש תקנה לזה שיכתו' בהרשאה שנייה איך הוא מבטל ההרשאה שמסר לראובן אבל כשיקדי' זמן ההרשא' כדלעיל האף שיכתוב בשטר הרשאה שמסר לשמעון איך הוא מבטל ההרשאה שמסר לראובן אכתי איכא למיחש שמא הרשה את ראובן באחד בשבט ואחר כך הרשה את שמעון באחד באדר ובטל ההרשאה של ראובן ואחר כך חזר והרשה את ראובן באחד בניסן ובטל ההרשאה של שמעון וכחששה זו גרסינן בפרק גט פשוט (דף קע"ח ע"ב) והביאו הסמ"ג בהלכות מלוה ולוה שטרי מקח וממכר שלא נכתבו בזמנם אפי' הם מאוחרים פסולים שהרי אפשר לטרוף בהן שלא כדין כיצד כגון שחזר המוכר וקנה השדה מיד הלוקח קודם שיגיע זמן השטר המאוחר ויוציא הלוה השטר המאוחר ויאמר חזרתי ולקחתי ממך פעם שנייה ונמצא טורף שלא כדין · והשתא בנדון דידן שהתרעמתי בההרשאה שיוצאת מתחת יד כמר יוסף כ"ץ שדילג בה הסופר שנה אחת וכתב שנת ש"ך לפ"ק והיה לו לכתוב שנת שכ"א לא היתה תלונתי לאמר שההרשאה פסולה מחמת שהיא מוקדמת כמו שפסלינן שטרי הלואות המוקדמות כדי שלא יטרפו לקוחות שלא כדין כאשר כתבתי ג"כ לעיל · וגם לא שייך בנדון זה שום חדא מתרי טעמי דלעיל לא מטעמא קמא דמחזי כשיקרא כיון שכבר נכתבה ונחתמה ההרשאה לא פסלינן אותה בדיעבד כמו שלא פסלינן שטרי הלואות המאוחרות לפי דברי רבינו ירוחם שכתב בשם הרשב"א ז"ל שאין לאחרו לכתחילה דמחזי כשיקרא וגם לא משום טעמא בתרא דשמא הרשו היורשים בק"ק קראקא לאדם אחר ואח"כ הרשו לכמר יוסף כ"ץ ונמצא כמר יוסף הוא המורשה האחרון ונתבטל המורשה הראשון ועכשיו שהקדימו הזמן ההרשאה של כמר יוסף כ"ץ שנה אחת נמצא שהוא יהיה המורשה הראשון והרשאתו תהיה מבוטלת משום הא ג"כ לא הייתי חושש דהא כתב הסמ"ג בהל' שלוחים שאין הנתבע יכול לדחות המורשה ולומר לו שמא המשלח הרשה אחר זה יאמ' לו תן לי הפיקדון והרשאתי זו תהא בידך ואם הרשה אחר הוא הפסיד את עצמו והנפקד פטור שהרי בהרשאתו נתן אבל דאגתי על ענין שלישי כיון שנודע אצלי האמת שהסופר טעה והקדים הזמן שנה אחת והעדים לא הרגישו ג"כ כאשר אמר המורשה בעצמו ואם הייתי נותן הממון ביד כמר יוסף כ"ץ בהרשאה זו ואשר הממון נאנס ממנו בדרך ח"ו איכא למיחש שמא היורשים בק"ק קראקא הרגישו בהקדמת הזמן ושתקו ואם עדי' לא היו בקק"ק בזמן הכתוב בשטר הרשאה היו יכולין היורשים בקל למצוא העדים לאחר זמן שיזימו עדי השטר הרשאה בעמנו הייתם במקום פלוני בזמן פלו' ונמצא ההרשאה מזויפת למפרע ואע"ג דעם כל זה איכא למימר שאין היורשים יכולין לתבוע ממנו הממון שהייתי מוסר ליד כמר יוסף כ"ץ בהרשאה ההיא שאין אונס גדול מזו כי מאי הוה ליה למיעבד שבא בהרשאה מקוימת בב"ד וכי ארע שעדי השטר היו נעשים זוממי' דאם ניחוש לזה אין לדבר סוף שלעולם הבא בהרשאה יהיה נדחה בטענה זו מ"מ הפטורים והמחילות שהיה עוש' לי כמר יוסף כ"ץ מצ' היורשים בכח ההרשאה ההיא שאין להם עוד עלי לא טענה ותביעה וחשבון מכל מה שהפה יוכל לדבר היה חספא בעלמא ואף על גב דתניא בפרק אחד דיני ממונות (דף ל"ב ע"א) שטר שכתוב בו באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו והלא עמנו הייתם במקו' פלו' השטר כשר ועדיו כשרי' שמא איחרוהו וכתבוהו · א"כ ה"נ נימא גבי הרשאה זו שמא איחרוהו או הקדימוהו וכתבוהו ונדחה חששא דידי מכל מקום אכתי איכא למיחש

שמא היורשים לשם הביאו העדים בב"ד ואמרו שהשטר הרשאה בזמנו כתבוהו ואחר כך כשיהיו נעשים זוממים לא אמרינן עוד שמא איחרוהו וכתבוהו כמו שכתוב בטור ח"מ סי' מ"ג וז"ל לפיכך אין עדי השטר נעשי' זוממים עד שיאמרו בב"ד שטר זה כתבנוהו בזמנו ולא איחרנוהו וכו' וכן דעת הרמב"ם ז"ל (פ' י"ט מהל' עדות) והרי"ף ז"ל (בפרק מרוב') והר"ן ז"ל בפ"ב דכתובות וא"ת א"כ איך מוציאין ממון מיד המחזיק בהם בהרשאה שלעולם ידחה המחזיק בממון את המורשה בטענת שמא זמן שטר הרשאה מוקדם או מאוחר בטעות ועדי השטר העידו בב"ד שבזמנו כתבוהו ונמצא שיכולין להיות נעשים זוממים יש לי לאמר דודאי מספק לא אמרינן הקדימו או איחרו זמן השטר בטעו' רק אם הקדימו או איחרו עשו בכוונה ואח"כ ליכא למיחש שיהיו נעשים זוממים אף כי לא יאמרו בב"ד שבזמנו כתבנוהו אבל בנדון דידן שהמורשה בעצמו הודה ואמר שהקדימו הזמן בטעות למה לא ניחוש בכל אחד ואי לא מסתפינא הייתי מטיל חששא אחרת בנדון דידן כיון שמיום שנגל' לשם אצליכם מפטיר' האלוף כמהור"ר משה ז"ל עד זמן שנכתב בה הרשאה יש באמת ימים מועטים א"כ יוכל להיות שעדי ההרשאה יוכלו להיות נעשים זוממים באופן זה שיבואו ב' עדים ויעידו איך עדי ההרשאה היו עמהם במקום פלוני בתמידות ימים רבים קודם שנודע מפטירת האלוף ז"ל הנ"ל עד יום או יומים אחר זמן הנכתב בשטר ההרשאה וזה הוא דבר שכיח אצליכם באשר אתם הולכים תמיד חוץ לעירכם על הירידים אבל אי אפשר לומר שמא איחרוהו וכתבוהו רק לומר שמא הקדימוהו וכתבוהו ועתה אבוא לדון אם שייך לומר כאן שמא הקדימוהו וכתבוהו דהא דתניא בברייתא שהבאתי לעיל שטר שכתוב בו באחד בניסן בשמיטה וכו' עד שטר כשר ועדיו כשרים שמא איחרוהו וכתבוהו · איכא למימר בין לפירש"י ז"ל שפי' אחרוהו וכתבוהו שלא כתבו השטר בזמנו אלא אחרוהו מלכתבו וביום כתיבתו היו במקום אחד כמו שהעדים אומרים שהם כתבו שם המקום שראו בו ההלוואה בין לשאר המפרשי' ז"ל שפירשו שהשטר בזמנו נכתב ובאותו מקום שנכתב היו אלא שהם איחרו הזמן ולא כתבו מאותו הזמן ואפשר כי ביום הכתוב בשטר היו במקום אחר איכא למימר טעמא לשני המפרשים למה איחרוהו וכתבוהו שנתרצה המלוה ומחל שלא לטרוף לקוחות רק מזמן האחרון ולפירש"י ז"ל איכא למימר עוד גם כן שנתרשלו מלכתוב השטר עד אחר זמן וכתבו אח"כ מקום שראו ההלוא' א"כ לכל הפירושים איכא טעמא איך נזדמן שאחרוהו וכתבוהו אבל בנדון דידן כיון שבאופן הנ"ל אי אפשר לומר שאיחרוהו וכתבוהו · רק נשאר אצלינו לומר שהקדימוהו וכתבוהו א"כ אשאל למה ועל מה תועלת הקדימוהו בשלמא אם היה אפשר לומר שאיחרוהו וכתבוהו היינו אומרי' כטעמא שאמרנו לפירש"י שנתרשלו מלכתבו עד אחר זמן וכתבו אותו הזמן בכוונה אבל להקדים הזמן על מה בינה ותועלת הקדימו ולסיבת מה וליכא למימר שעדי השטר שהוזמו דאמרינן שהשטר כשר ועדיו כשרים שמא איחרוהו וכתבוהו בטעות · וה"נ אמרינן שהקדימו בטעות זה ודאי לא אמרינן גבי עדים זוממים דא"כ איך כתב נימוקי יוסף בפרק אחד דיני ממונות בשם רבותיו על ברייתא דלעיל דשמעינן מהא דאם היה כתוב בסוף שמיטה והוזמו השטר פסול ולא אמרינן איחרוהו וכתבוהו שאין דרך לאחר השטרות ולכתוב בסוף שמטה ואי אמרינן שמא איחרוהו וכתבוהו בטעות נימא נמי התם אחרוהו וכתבוהו בטעות בסוף שמטה אלא ודאי הסברא נותנת היכא דעדים הוזמו לא אמרינן איחרוהו וכתבוהו אם לא שיש לתלות באיזה סיבה ומגופא דברייתא דנקט באחד בניסן בשמיטה לרבותא לפי' נ"י הייתי יכול למירק דין זה אכן יש קצרת דרך להשיב ולא חפצתי להאריך ואם יקשה עלי מכ"תור לפי חששא זו אחרינא א"כ מה דכתב הטור ח"מ וגם הרמב"ם והרי"ף ז"ל לפיכך אין עדי השטר נעשים זוממים עד שיאמרו בב"ד שטר זה כתבנוהו בזמנו הלא יש דרך שיעשו זוממים האף שלא אמרו בב"ד שטר זה כתבנוהו בזמנו כפי הדרך שכתבתי שיבואו עדים ויעידו שעדי השטר היו תמיד עמהם במקום פלוני רחוק מאוד מיום שנולדו עד זמן השטר או עד ימים רבים אחר זמן השטר על זה אשיב שהמפרשים כתבו דבר' שהוא יותר רגיל ושכיח אבל אינם מכחישים אם יעידו בזה שלא יעשו גם כן זוממים · והנה אפרש כתבי שכתבתי למכ"תור שאף שהטעות שנפל בזמן השטר אפש' להוציא צדדים להתלות בטעות סופר כוונתי כיון שיום השבוע אינו מכוון עם ימי החודש של שנת ש"כ ועם שנת שכ"א הוא מכוון נמצא מוכח מתוכו שהוא טעות סופר ודילג שנה אחת וא"כ ליכא למיחש לחששא דידי שיהיו עדי השטר נעשים זוממים · אף יש לומר לאידך גיסא שהרשאה נכתבת שנת ש"ך לפ"ק ובאותו חדש ויום השבוע ואינה מוקדמת · וטעה בימי החודש הלא כתב מהר"אי ז"ל בכתביו סי' י"ג דרוב' הרובא לא ידעי חשבון ולא הוה משום הכי מוכח מתוכו ומשום זה כתבתי ומה לי לצרה זו לעמוד על ספק שיבוא אחד להתלות בוקי סריקי · ועל מה שכתב לי מכ"תור שאף שנכתב בשטר הרשאה יעקב בר ברוך הכהן הוא שם הגיבתי

הניכתי · שאני נקרא יעקב ברוכ״ש באמת במקומי לא שמעתי משום אדם שקרא שמי יעקב ברוכש רק יעקב בכמ׳ אברהם שלמה הכהן ולא אאריך עו׳ בדרוש הזה ׃ ואדון העולם יוסף למכ״תור חיים ושלום ויגדל כסאו דמר עד עולם · כה מעתיר אהוב דמר נ״צח יעקב בכמ״ר אברהם שלמה הכהן ז״ל · נכתב פ׳ ויצא יעקב ׃

מג **למרבה** המשרה ושלום אין קץ ׃ לו שם בחכמים כיושבי יעבץ · בין המשפתים רובץ · יקר הוא מלובש תשבץ · הוא אהו׳ ער בחכמים ׃ מקריב שלמים · לא אניס ליה כל נעלמים · לב חכם אין חקר בארץ לעומק ושמים במרומים ׃ הוא האלוף התורני אשר שמו נודע ·בהימן ודרדע ·כמהר״ר יעקב ש״ן ולכל דילי׳שלו׳ רב בהיות כי ראיתי במכ״תור שהשיב לי על כתבי על כל קוץ וקוץ תלי תילים של הלכות ונתן טוב טעם ודעת במה שלא רצה להוציא המעות מידו ע״י ההרשאה הפסולה לדעת מכ״תור והראה פנים מזהירים כזוהר הרקיע לדעתו אמרתי להשיב למעל׳ על דבריו אך אבוא בקצרה כי אין הפנאי מסכים גם כי לא באתי לסתור ולבנות בדברי מעלתו כי כולם מיוסדים על אדני החכמה ממולאים כתרשיש הסברות הנכונות אך אבוא כמתנצל על מה שחשדני מכ״תור והבין מדברי שדעתי שיש להקדים ההרשאה לכתחילה ובאמרת שזה לא עלה על לבי כי למה לנו לכתוב בשטר דברים שאינן לכתחילה ללא תועלת ולכל הפחות היה לנו לחוש למיחזי כשיקרא ואף ע״ג דמסקינן פרק הכותב (דף פ״ה ע״א) ופרק כל הגט (דף כ״ו ע״ב) דלמחזי כשיקרא לא חיישינן שאין לפסול שטר משום זה אבל לכתחילה ודאי אין לעשות כי ההיא דאמר פרק ג״פ (דף קע״ב ע״א) אי ידעיתו יומא דאקניתו בי׳ וכו׳ וקאמר טעמא משום דמחזי כשיקרא ובאמ׳ שלשון הכתב שכתבתי בזו נשכח ממני כי לא שמתי דעתי אז עליו אך ממה שהביא מעלת׳ לשוני בכתב מעלת׳ מבואר נגלה שלא כוונתי רק שלא לפסול ההרשאה וז״ל שהביא מכ״תור בכתבו אפש׳ לזכות הסופר במשפטו ולומר שההרשאה לא היתה נפסלת כלל מחמת שהיתה מוקדמת בזמן בלא טענת מעכ״תור שכת׳ שאפשר לתלות הדבר בטעות סופר כמו שתלינן אחריו׳ בטעות סופר כי אף לכתחילה יש לכתוב הרשאה בלא זמן או לאקדומה או לאחרה כמו שכתב המרדכי במרובה ובהג״ה בשבועות וכו׳ ומבואר מלשון לא היתה נפסל׳ שכתבתי שאין הכוונה רק בריעבד גם מלשון בלא טענת מעל׳ שכת׳ כו׳ מבואר כן שהרי לטעם שתלינן בטעו׳ סופר שלא אמרינן ליה שטעה לכתחילה וה״ה בענין הקדימה שהרי כתבתי שטעם זו מספיק בלא טעם זו ואלו היה טעם אחד לכתחילה וטעם השני בריעבד לא היה נופל עליו זה הלשון אלא ממי שאינו יודע דרכי הלשון ואף כי כתבתי לבסוף שלכתחילה יש לכתוב הרשא׳ בלא זמן או להקדימה או לאחרה אם כן משמע קצת שלכתכה בלא זמן או להקדימה או לאחרה דין אחד להן באמת לא כוונתי על זו כי לצדדין כתבתי הא כדאיתא והא כדאיתא ועוד דבכל דאפשר למהדר עובדא בנדון דידן לכתחילה מקרי אף כי ההרשאה היא נכתבת כבר והיא במרחק כמו שכתבו האחרונים ז״ל לענין הלכות גיטין ודו״ק ואף אם רצון מעכ״ת לפרש דברי כרצונו מ׳מ לא חשבתי מעולם להקדימו בלא תועלת וללא צורך אם לא להראו׳ הלכה למעשה שהרשאה מוקדמת כשירה כמו שמצינו כזה הרבה פעמים שכוונו הראשונים וא״כ א״צ לי להשיב על מה שהוכיח מעל׳ כ״ת מדברי ר׳ שמחה ודחק עצמו ליישב דברי ר׳ שמחה לדעתי ובאמת שאני תמה על מעכ״ת שעד שרחק עצמו בדברי ר׳ שמחה היה לו לרחוק עצמו קצת ליישב לשוני ולכוונו להלכה כדי שלא להשוויני טועה בדבר פשוט כדעת מעכ״ת ואפשר שלרוב חסרוני לא רצה מעל׳ להתבונן כ״כ בדברי להשיג הכוונה מתוכו ולכן שם כל כוונתו בדברי ר׳ שמחה והעלה בהן מה שהעלה ואם ארון מעכ״ת לכף זכות כמו שהוא מן הראוי אומר כי כן דרך בזה דרך הרב המורה שכתבו עליו מפרשי דבריו של פעמים פירש פסוק בפי׳ שאינו מוכרח כדי להוליד כוונתו וכן עשה מעלכ״ת בזו כי כדי להראות פלפולו ועימוקו עמו פי׳ דברי בפי׳ זר כדי להוליד תולדותיו וראיותיו ומופתיו שבנה על זו · הראשון שכתב מכ״ת שאין להקדים הרשאה מפני שיוכל לבא היזק מזה למורשה על דעת הרי״ף והרמב״ם דיכול לבטל ההרשא׳ על זאת אשיב דא״כ למה כתב ר׳ שמחה דאין נפקות׳ אם ההרשאה מוקדמת או מאוחרת ובלא דבריר׳ שמחה הלא גם מעכ״תור כתב שאין לפסול הרשאה מוקדמת ואם היה לחוש לחששות מעכ״תור א״כ למה לא תהיה פסולה כמו שאר שטרות המוקדמים הפסולים מטעם חששות הטרפת לקוחות שלא כדין וא״כ גם בזו היה לנו לחוש להפסד המורשה ועוד דא״כ גם ההרשאו׳ ושליחו׳ גיטין היה לנו לתקן זמן כדי לידע אם בטלו אח״כ אם נעשה קודם ההרשאה או אח״כ וידוע כי הרבה חששות חששו בגיטין שהן יותר רחוקים מזו אלא על כרחינו אין לנו לחוש לשמא יחזור ויבטל משום דהוי דבר שלא שכיח מטעם דשארית ישראל לא יעשו עולה כו׳ ומטעם זו כתבו הפוסקי׳ שאין הנתבע יכול לדחו׳ המורשה שמא בטלו ׃

ועל מה שחולק מכ״תור למצוא תקנה להרשאה שאין בה זמן שיכתבו בשנייה שבטלו הרשאות שמסר פלוני ועל כן אין לחוש שיאמרו שהראשונה היא השנייה אבל אם היה מותר להקדימה אי אפש׳ ליזהר כי אפשר שהרשה את ראובן באחד בשבט ואח״כ הרשה את שמעון באחד באדר ואח״כ חזר והרשה את ראובן באחד בניסן כו׳ והנה חששא זו איני מכיר כי גם לפי זו היה לנו לכתוב בהרשאה שנייה איך שביטל הרשאות ראובן שזמנה באחד בשבט דתו ליכא למיחש למידי אלא על כרחינו צריכי׳ להודות שלא חששו חכמים לשמא יבטל ההרשאה מטעם דפרישית ׃

מד **גרסינן** פ׳ החולץ (דף מ״ד ע״א) מעשה בא׳ שבא לפני ר׳ יהודה ואמר ליה נתגיירתי ביני לבין עצמי א״ל ר׳ יהודה יש לך עדי׳ א״ל לא א״ל יש לך בני׳ א״ל הן א״ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך ומקשה ומי אמר ר״י אבנים לא מהימן והתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן אמר ר׳ יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן גרוש׳ או בן חלוצה הוא והכ׳ אומ׳ דאינו נאמן ומתרץ אמ׳ רב נחמן בר יצחק ה״ק ליה לדבריך גוי אתה ואין עדות לגוי עכ״ל הגמר׳ ובמרדכי שם וא״ת למה נאמן על עצמו הלא אדם קרוב אצל עצמו וי״ל הכא לא בעי לפסול את עצמו אלא אדרבה הוא רוצה להכשיר להתגייר היטב עכ״ל שמעי׳ מכאן דאדם נאמן לפסול את עצמו אבל לא לפסול אחרי׳ הואי׳ וע״פי עדו׳ זו שמעיד הוא עצמו פסול וא״כ נראה מזה להביא ראייה על מעשה הנעשה בק״ק בריסק שנתנו חרם בבכ״ה אחר עדו׳ שכל מי שיודע יבא ויעיד תוך זמן מה ולאח׳ אותו הזמן עמדו מקצת אנשי׳ והעידו וא״כ נראה שעדותן בטלה מההיא שהבאתי למעלה דהרי גם כאן לדבריהם גוים הם שידעו להעיד ולא העידו ע״פי החר׳ וכל העובר על החר׳ פסול לעדות ולשבועה כמו שפסק הטור ח״מ בהדי׳ בלא שום מחלוק׳ סי׳ ל״ד וכן משמע במרדכי פ׳ שבועו׳ הדייני׳ א״כ לדבריהם גוי׳ ופסולין הן ואינן נאמני׳ להעיד לפסול אחרי׳ · ואינן יכולי׳ להשמט לומר לא שמענו בחרם זה דאין נאמני׳ כמו שפסק המרדכי רי׳ שבועו׳ שתי׳ וז״ל מצאתי התשוב׳ אשר יסר ר׳ אליעזר מגרמייזא וז״ל אל יאמר אדם לא שמעתי החרם ולא כללתי עצמי בה צא ולמד מיהונתן בן שאול כי לא ידע יהונתן בהשבע׳שאול וא״ה רצה שאול להרוג ליהונתן על השבוע׳ועל החרם בלי ידיעתו ונראה דאינו רוצה לומר דשאול היה יודע דיהונתן לא ידע מן החרם וא״ה רצה להורגו דזה אינו דהא אונס רחמנא פטריה מולנערה לא תעשה וגו׳ לא ששאול לא רצ׳ להאמינו שלא ידע מן החרם ואין אדם נאמן על זה ולכך רצה להורגו וכן כתב הרמב״ן ז״ל במשפט החר׳ שלו וז״ל יהונתן שוגג היה וקרוב לפושע שהיה רואה את העם שאין אדם משים ידו לפיו ולא שאל ואביו לא היה סבור ולא היה מאמין שהיה שוגג והיה רוצה לחייבו מיתה ואמר לו העם כיון שנעשה הנס על ידו הדבר ידוע שהיה בשוגג שאין הקב״ה עוש׳ נס ע״י הרשעי׳ המועלים בחרם וכן ת״י בן עוזיאל היונתן יתקטל דעביד פורקנא רבתא הדין בישרא׳ חס קיים הוא ה׳ אם יפול משער רישיה לארעא ארי קדם ה׳גלי׳ דבשלי׳ עבד יומא דין וכן אמרו בפירקי ר׳ אליעזר (פרק ל״ח) עכ״לי׳ הרי קמן דאין אדם נאמן לומר שוגג הייתי או לא שמעתי דא״ל דוקא יהונתן לא היה נאמן דהיה קרוב לפושע שהיה רואה העם שאינן אוכלין כמו שכתב הרמב״ן ז״ל אבל שאר בני אדם נאמנים זה אינו דא״כ איך למר ר׳ אליעזר בדרכי התשובה דאל יאמר אדם לא שמעתי בחרם מיהונתן דלמא דוקא יהונתן משום דהיה קרוב לפושע לא ש״מ שאין צריך שיהיה קרוב לפושע אלא לענין שאין עונשין עליו במיתה כמו שרצה שאול לעשות לבנו אם לא יהיה קרוב לפושע דהרי אפי׳ מזיד בלא התראה אין ממיתין אותו עליה בב״ד ואע״פי שהרוגי ב״ד אין צריכין התראה כמו שפסק הרמב״ם בהלכות מלכים (פרק ג׳) מכל מקו׳ קרוב לפושע בעינן אבל לעניין שאינו נאמן אפי׳ בלא פושע אינו נאמן וכן משמע בתשובת בר ששת סי׳ רס״ב דאין אדם נאמן לומר לא שמעתי אם לא שהיה חוץ לעיר שאז נאמן לומר לא שמעתי וא״כ לפי זה נראה דהואיל ואלו העדים היו בעיר אין נאמני׳ לומר לא שמענו וא״כ לפי דבריהם פסולים הן ופסולין להעיד כמו שאמר ר׳ יהודה לגר שבא לפניו ועוד נראה להביא ראייה ממשנה שלימה שעדות של אלו בטל דתנן התם פרק שבועות העדות (דף ל״א ע״ב) השביעו עליו ה׳ פעמים חוץ לב״ד וכפר בב״ד חייב על כל אחת ואחת ואם השביע עליו ה׳ פעמים בב״ד אינו חייב לא אחת א״ר שמעון מה טעם הואיל ואינו יכול לחזור ולהודות עכ״ל הרי ש״מ דהואיל ושתק בפעם ראשון בב״ד שוב לא יכול לחזור ולהעיד לכן פטור על השבועו׳ האחרונות וא״כ בנדון דירן נמי הואיל ושתקו וכפרו על פי החרם והעובר על החרם הוי כעובר על השבועה כמו שפסק הרא״ש פ׳ שבועות הדיינין ומיד לאחר שיצאו מבית הכנסת היו שם בב״ד שגבה עדות ולא באו הם ולא הגידו הוי כאילו השביעום בב״ד וכפרו וא״כ שוב לא יוכלו לחזור

לחזור ולהעי' כמו שאמר ר' שמעון ולא יוכל לחזור ולהודו' וכן פסק
המיימוני פרק ט' מהלכו' שבועו' וז"ל אמ' לעדים בואו והעידוני ואח"כ
עמד בב"ה והשביע כל מי שיודע לו עדו' יבוא ויעיד ולא באו ולא העידו
הרי אלו חייבין שהרי תבען תחילה הוא. שיהיו אז בב"ה ויהי' שם ב"ד אבל
אם לא היה בפני ב"ד אם ענו אמן חייבין כשבועו' העדות כשיכפרו
בעדותן בב"ד ואם לא ענו אין חייבין עכ"ל הרי קמן דאם השביע אותן
בב"ה ושתקו ולא העידו הוי ככפרו בעדותן וחיי' משו' שבוע' העדו' וא"כ
ה"ה שאם לא הודיעו עדותן על פי החרם שנתנו בב"ד הוי כאילו לא
העידו על פי השבועה שבב"ד והוי שתיקתן ככפרו בעדותן ושוב אינן
יכולין להעיד ואע"ג שכתב הרמב"ם אי היה שם ב"ד חייבי' ואי לאו כו'
המשמע דאי לא היה שם ב"ד לא היו חייבין נראה דלא מצריך שיהי' שם
ב"ד אלא לענין שיהיה כפירתן מיד כפיר' ושיה' נקרא כפירה בב"ד כי
אין לחייבן משום שבוע' העדות אלא בכפירה בב"ד כמו שאמרינן שם
בגמרא (דל ב ע"א) מנ"ל דכפירה צריכה להיות בב"ד דכתיב אם
לא יגיד ונשא עונו במקום הראוי להגיד דהיינו בב"ד אבל מ"מ אפילו לא
היה שם ב"ד וכפרו הוי כאילו מושבעין ואם גבו ב"ד אח"כ עדות ולא
באו חייבין דעל השבועה לא קפיד קרא שתהיה בב"ד וכן הוא פשוט במשנ'
זו שאמר השביעו ה' פעמי' חוץ לב"ד וכפר בב"ד חייב על כל אחת ואחת
וכן משמ' מלשונו דאף אם לא היה שם ב"ד וענה אמן חייב כשכפרו אח"כ
וא"כ בנדון דידן שהשביען בב"ה בחרם על כל מי שיודע עדו' שיבוא ויגיד
ואילו עדי' לא באו לב"ד שישבו מיד אח' יציא' ב"ה הוי כמושבעין חוץ
לב"ד וכפרו בב"ד דחייבין משו' שבועו' העדו' או תבעו אות' מתחיל' ואפי'
לא תבע אותן תחיל' לומ' שוב אינן יכולין לחזו' ולהעי' דמ"מ כפירה בב"ד
הוי הואיל ולא באו ולא העידו על פי החר' שנתנו בב"ה דלא בעינן שתבע
אותן תחילה אלא לענין שבועו' העדו' כמו שמשמע מתשובת המרדכי פ'
שבועת הדיינין שאכתוב למטה ואע"ג שכתב הר"ם דצריך עניית אמן אם
לא היה שם ב"ד נראה דהיינו דוקא כשהו' עצמו משביעו אבל כשנותנין
חרם בב"ה אין צריך לענות אמן וא"ה החרם חל עליו כדפסק הרמ"בן
במשפט החרם שלו והביאו בתשובת בר ששת סי' קע"ח ונראה שזהו כוונת
הרמב"ם שכתב שצריך שיהיה שם ב"ד בשע' השבוע' והשיגו שם הראב"ד
ז"ל ומה צורך שיהיה הב"ד בב"ה בשעת השבוע' והלא אין מקפידין על
השבועה באיזה מקום שתהיה ואין מקפידין רק על הכפיר' עכ"ל ונראה
לי פשוט דדעת הרמב"ם כי אם היה ב"ד שם היה כאילו מושבע מפי ב"ד
ואין צריך לענות אמן אבל כי ליכא ב"ד שם צריך לענות אמן וא"כ בכאן
הואיל ונתנו חרם בעדות אין צריכין לענות אמן על פי חרם וא"כ הואיל
וכפר אח"כ הוי כופר בעדותו ושוב לא יוכל לחזור ולהעיד וא"כ נראה
דעדות אלו בטלים ומבוטלין הואיל וכפרו בתחילה על פי החרם שוב
אינן יכולין לחזור ולהגיד ואין להקשות על דברי ממה שכתב המרדכי פ'
שבועת הדיינים נשאלתי על מעשה שאירע הקהל נתנו חרם בב"ה על
כל מי שיודע עדו' שיעיד קודם שיצאו מחצר ב"ה ויצאו ולא העידו ולאחר
זמן באו עדים שהיו בב"ה ואמרו לא שמנו לבנו אז להעיד ועתה זכרנו
ובאנו להעיד והשיב נ"ל דמקבלין עדותן דהא אמרינן פ"ב דכתובות
(דף כ' ע"ב) רב אשי הוי ידע ליה סהדות' לרב כהנא א"ל ולאו הכי והכי
הוה א"ל לא ידענא לסוף אדכר רב אשי אסהיד ליהכו' ולא דמי
להא דתנן (פ' שבועות העדות דף ל"א ע"ב) השביע עליו ה' פעמי'
בב"ד וכפר אינו חייב אלא אחת ואמר ר' שמעון הואיל ואינו יכול לחזור
ולהודות די"ל שאני התם דכפר לגמרי וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד
מספר החכמה עכ"ל וא"כ נראה מזו התשובה בתחילת המחשבה סתירת
כל מה שכתבתי מ"מ בשנדקדק אדרבה תשובה זו ראיה לדברי תחילה
אומר כי נ"ל תשובה זו תמוהה מאד חדא במה שהביא ראייה מרב אשי
דאדכר ואזיל ואסהיד כו' דשאני התם דלא השביעו תחילה ולבסוף היה
נאמן לומר שאדכר דמתחילה לא רמי עליה לזכו' עדותו אבל כשמשביעין
אותו אימא דאינו נאמן לומר אח"כ דאדכר דודאי כל' אדם מדקדק
בשמעו קול אלה מי יודע מעדו' זו וע"כ צריכין לחלק בהכי שהרי דוק
באותה משנה דלעיל בריש' דמתניתין שבועת העדות ביצד אמרו אין
אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין והקש'
שם הר"ן מה טעם חייבין דהואיל ואמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות
אין יכולין לחזור ולהודות כמו בסיפא דמתניתין דהשביעו ה' פעמים בב"ד
דפטור מטעם הואיל ואינו יכול לחזור ולהודות ותירץ הר"ן ז"ל וקרוב
בעיני דאם לא יגיד דדרשינן מיניה דאם לא הגיד שוב אינו חוזר ומגיד בתר
ושמע' קול אלה כתיב ומפני שדרך העדים להשמט שלא להעיד אע"פי
שאמרו בתחילה אין אנו יודעין ובתר שבועה אמרו יודעין אנו אין חוזר
ומגיד שלא השיאן התורה עון באין יודעין אלא בתר קול אלה ועוד שקרוב
לומר בעיניו דאין זה מקרי חוזר ומגיד כשאמרו תחילה אין אנו יודעין
ולבסוף העידו ומה שאמר ר' שמעון בסיפא מפני שאין יכולין לחזור
ולהודות לאו מטעם כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא מטעם דלא

משוי נפשייהו רשעים שהרי כפרו בתחילה אחר שהשביעם עכ"ל הרי קמן
דבין לתירוץ ראשון או שני דברי התשובה זו אינם ברורים דלתירוץ
ראשון צריכין אנו לחלק בין כפרו בלא שבועה לכפרו על פי' שבועה א"כ
מה ראייה לדרב אשי דהת' לא השביעו וכ"ש לתירוץ שני דטעם הוי משו'
דאין משימין עצמן רשעים דאין לחלק בין כפרו לגמרי ובין שתקו דמ"מ
עברו על החרם ורשעים הם ועוד יש להקשו' על דברי התשובה דמוקי
דברי ר"ש בכפרו לגמרי דאין זה לשון משמעו' המשנה כלל חדא דלא
נקט אלא השביעו ה' פעמי' וכפר דמשמ' דלא היה כפירה לא לבסוף ולא
בין שבוע' לשבועה ועוד דאי בכפיר' ממש מיירי היה למתני' לחלק מיני'
וביה הכל בהשביעו ה"פ בב"ד ולא כפר לא באחרונ' דאז היה יכול לחזור
ולהעיד ולכן חייב על כל אחת ואחת אבל אי כפר בין שבועה לשבועה
דאינו יכול לחזור ולהודות אינו חייב אלא אחת · לא ש"מ דאף בדשתק
אינו חייב אלא אחת ולכן נראה דפשיטא דלדעת הרמב"ם שתיקה ככפירה
דמיא דהא כת' לעיל ועמד בב"ד והשביע על כל מי שיודע לו עדות כו'
וא"כ מדשתקו ולא העידו על פי החרם הוי ככפירה ואינן חוזרין ומגידין
וכ"ש לדעת הר"ן דפי' בתירוץ האחרון דטעמא משום דלא משווי נפשייהו
רשעים ולכן אינן חוזרין ומגידין דפשיטא דלפי טעם זו אין לחלק בין שתקו
או כפרו דהא מ"מ משוי נפשייהו רשעי' א"כ ודאי עדו' של לו אינן כלום
ואפילו אמרו נמי שלא שמו לבן בראשונה להעיד מ"מ לא מהימני לומר
שוגגין היו בחרם כמו שכתבתי לעיל וראייה מיהונתן בן שאול ואם כן
הואיל ופסולים הם לפי דבריהם אין נאמני' לפסול אחרים כמו שכתבתי
לעיל אלא נראה דאף לדעת התשובה ממרדכי שהבאתי לא קאמר אלא
היכא דהוא נותן עצמו אמתלא זו לומר לא שמנו לבנו להעיד אז שתיקה
לא הוי ככפירה אבל אי לא אמר טעם לדבריו למה שתק בראשונה כ"ע
מודו דשתיקה בכפירה דמיא ושוב אינו חוזר ומגיד · וחלוק כזה מצינו
לענין אסור והיתר באשיר"י פ' הניזקין גבי האומר לחבירו נתנסך יינך
ושתק נאמן דשתיקה כהודא' דמיא וכתב שם הרא"ש בשם הרי"צבא
דאפי' במקום ששתיקה כהודאה דמיא אם שתק תחילה ואח"כ הכחישו
ואמר שתקתי תחילה לפי שהייתי מחשב לידע אם הוא אמת נאמן וה"ה
נמי לענין כפירה וכאן הואיל ואמר אמתלא לדבריו שתקתי מטעם זו
בתשובה זו דנאמן ולא הביא ראייה מדרב אשי לא שטענ' זו טענ' מעליא
הוי ושמצינו לפעמים שאדם שוכח עדותו תחילה ולבסוף זוכר אבל לא
הביא ראיה מדרב אשי דאפשר ההוא דרב אשי חוץ לב"ד הוי ולכך אע"פי
ששתק תחילה היה יכול לחזור ולהעיד או שלא אמר ע"פ שבועה אלא
ע"כ אינו מביא ראייה אלא שזו טענה מעלייתא הוי ולכן נאמן אבל היכא
שאינו טוען לא טענינן ליה ולכן קאמר דהא דקאמר ר' שמעון הואיל ואינו
יכול לחזור ולהודות דמיירי בכפירה גמורה הואיל ולא טוען בסוף
דמשום זה שתק דהרי כפר עדיין אם כן אותה כפירה בראשונה היתה
ולכך לא יוכל לחזור ולהודות דהואיל ולא טען למפרע נגלה דשתיקתו
ראשונה היה כפירה ראשונה זהו מה שנ"ל ליישב תשובה זו אף בנדון
דידן שאלו העדים לא טענו שמשום זה שתקו אנן לא טענינן להו ועדותן
בטלה וכזה מצינו הרבה דהיכא דהוא לא טען אנן לא טענינן ליה דהרי
הודה בפני שנים ואמר משטה אני בך נאמן ואנן לא טענינן ליה כדפסק
האשיר"י פרק זה בורר וכמו שלא טענינן ליתומים טענות דלא שביחי
אע"ג דאלו טען אביהן נאמן כמו שפסק האשיר"י פ"ק דב"ב · וא"כ
הואיל ואלו העדים לא טענו אנן לא טענינן להו ועדותן בטלה ואפשר
דאפי' אי אמרי העדים ג"כ בנדון דידן דלא שמו לבם להעיד דדוקא דבר
הנעשה קודם שבאו להעיד מזמן רחוק אז שייך לומר לא שמו על לבם
ולסוף זכרו דומיא דמעשה דרב אשי דמשמע שהיה בכה"ג דגרסינן פרק
ב' דכתובות (דף כ' ע"ב) רב אשי הוי ידע סהדותא לרב כהנא א"ל
מי דכיר מר האי סהדותא א"ל לא א"ל ולאו הכי והכי הוה א"ל לא ידענא
לסוף אדכר רב אשי כו' משמע דלגמרי היה נשכח ממנו דאע"פי שהיה
מזכירו לא זכר ולבסוף נזכר אבל דבר הנעשה קודם יום או יומים פשיטא
שאין לומר לא שמנו לבנו להעיד וא"כ הואיל ושתקו תחילה הוי ככפירה
ואין חוזרין ומגידין לכ"ע ואם כן אלו עדיות בטלין ומבוטלין לא שרירין
ולא קיימין · עוד נ"ל מטעם אחר להביא ראייה שעדיות אלו בטלים
מהא דאיתא נמי בפרק ב' דכתובות (דף כ' ע"א) הני בי תרי דידעי
סהדותא ומינשי חד מנייהו מדכר חד לחבריה איבעיא להו הוא עצמו מאי
רב חנינא אמר אפילו עצמו מר בריה דרב אשי אמר עצמו לא והילכתא
עצמו לא ואי צורבא מרבנן הוא אפילו עצמו ופירש"י הוא העד צורבא
מרבנן מעיד דאי לאו דכי דמי אנפשיה מדכיר מעצמו לא היה מעיד
אספיקא הרי דאי אינו צורבא מרבנן אינו נאמן אחר כך · והרי בנדון
דידן שמהר"ר מרדכי דיבר לעדי' להעד כמו שהועד עליו בב"ד שראיתי
מקויים בכתב הגאון מהר"ר שכנא ש"ן דודאי אינן יכולין להעיד ואף לפי
הרמב"ם דפי' הלכות עדות פ"ח דאם בעל דין ת"ח שפיר דמי כיון שהוא
ת"ח הוא יודע שלא יהיה העד מעיד אם לא שזכרו מעצמו עכ"ל נראה

דמכל

המכל מקום דאינו דומה לנדון דידן דהתם מיירי שבעל דין יודע שהעד יודע בדבר ולכן מותר להזכירו אבל בנדון דידן שרבי מרדכי אף אם יהיה לו דין צורבא מרבנן מכל מקום לא היה יודע מעדות זו שהרי בעדות הראשונות שהעיד ר' מרדכי עצמו לא הגיד מאלו העדיות מאומה אם כן לא ידע מאלו העדיות ואם כן אין חילוק בין צורבא מרבנן לשא' העם ועוד דאין לנו דין תלמיד חכם בזמן הזה כמו שפסק מהר"י מולין ומהר"יו אחריו (סימן קכ"ט) והוא הדין בנדון זה ואף על גב דפסק הגאון ה"ה מוהר"ר שכנא ש"ן לר' אליהו דין ת"ח ואף לאשתו דין ת"ח לקנוס ליטרא דדהבא לאשת ר' מרדכי הלא כתבתי בכתבי הראשון כוונתו זה ולא מטעם דיש דין תלמיד חכם בזמן הזה ועוד נראה לי דבנדון דידן אינו מועיל שהו' צורבא מרבנן דהואיל והועד עליו שהחזיר אחר עדי שקר לשכור ואיבד כחו של צורבא מרבנן שיוכל להזכיר לעדים דגרסינן פרק קמא דמכו' (דף ה' ע"ב) ההיא איתתא דאתאי סהדי ואשתקר אייתי סהדי ואשתקר אזלא אייתא סהדי אחרינא דלא אשתקר אמר ריש לקיש הוחזקה זו ר' אליעזר ור' יוחנן אמרי אם היא הוחזקה כל ישראל מי הוחזקו עכ"ל הגמרא משמע דאף ר' יוחנן לא קאמר אלא מטעם דכל ישראל לא הוחזקו אבל מ"מ היא עצמה הוחזקה ואם כן בנדון דידן נראה להוכיח דהעדים פסולים דהרי העדים לא זכרו העדות מעצמן אלא שדיבר עמהם ר' מרדכי ואם כן לפרש"י דבעי שיהא העד ת"ח פשיטא דאין עדותן עדות ואף לפי' הרמב"ם דאי בעל דין צורבא מרבנן מהני מ"מ צורבא מרבנן זה הוחזק לחזור אחר עדי שקרים מה נאמר אם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו זה אינו דהרי העדים מצד עצמן אינם נאמנים הואיל ור' מרדכי דיבר עמהם א"כ אמאי היה להועיל מצד צורבא מרבנן וזה כבר אבד זכותו על כן אומר דפשיטא וברור כשמש בצהרים דעדות זו בטילה ומבוטלת אפי' העידו עדים אחרים מאלו שדבר ר' מרדכי עמהם כ"ש שאותן בעצמן העידו שאין עדותן כלום כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו שעדות זו נגבה שלא בפני בעל דין בהחבא והבעל דין התרה בו שאל יגבה עדות שלא בפניו שעדות זו בטלה דאפי' בעדו' שלא בפני בעל דין גרידא פסק הר"ן פרק כיצד מברכין והאשיר"י והמרדכי פ' הגוזל בתר' והטור ח"מ (סי' כ"ח) דעדות שהוגבה שלא בפני בעל דין שאין דנין על פי אותו עדות ואף על גב שכתב המרדכי שם בשם הראב"ן דמהני בדיעבד מדמכשיר ליה לגבי אונס שלא בפני בעל דין ש"מ דבלא אונס כשר בדיעבד דאי לא מהני ע"י אונס נמי מפסל עכ"ל נראה דע"כ לא קאמר אלא שהוגבה שלא בפני בעל דין כבר אלא שעשה בלא אונס אבל במקום שהצד השני עומר וצווח שלא יגבו אותו שלא בפניו וגם נראה לעינים שהכמין עדים בסתר ודאי בהא לא פליג דהא בכהאי גונא לא מצינו שמקבלין לכתחילה ע"י אונס · ועוד דאף אי ראב"ן פליג מכל מקום יחיד הוא וקדמון הוא בדבר זה דפוסקים אחרינא חולקים עליו דהטור כתב סתמא בלא מחלוקת דאין דנין ע"פ אותו עדות וכן הר"ן דהוא היה בתרא טפי וידוע שהלכ' כבתראי מאביי ואילך וכן פסק הג"ה מיימוני דמטעם זה אין לנו אלא דברי מהר"ם שהיה בתראי וידע דברי הראשונים טפי מינן קנצי למילין לפי ד' טעמים אלו שכתבתי נראה לי שהם ד' יסודו' חזקות שראוי לפי הנראה לבטל עדות זו וא"כ הדבר חוזר ליושנו לפסק הראשון שפסק הגאון מהר"ר שכנ"א וכמו שכתבתי לך גם קודם זה והבאתי ראייה לפי' הנ"ל מבושת ומפסקי מהר"ם מירזבורק ז"ל · עוד מצאתי שם (בדיני בושת דין ה') וז"ל דין ראובן אמר על שמעון שזקינתו היתה שפחה ועדי' העידו ששמעו כן לא יפה עשה ראובן וגם העדים אחרי שאין עדותן עדות הרי אינו אלא הוצאת לעז וחייב דין או נידוי עכ"ל הרי נ"ל סעד לכם דאף אם הצרעה העוקצת שמעה הדברים מ"מ הואיל ואין כאן עדות ברורה שהוא אמת חייבים דין או נידוי וא"כ אחרי שמהר"ם סתם ולא פי' מהו דין אם כן זכינו בדין שפסק הגאון מהר"ר שכנא זה נ"ל לכתוב למכ"תור דרך משא ומתן להלכה ולא למעשה ע"פ דברי כי ידעתי שלא הגעתי עדיין למדריגה זו ומכל מקום לא רציתי להמרו' פיך · והנה אהו' גיסי כל אלו הדברים כתבתי לך ולא לזרים אתך באם כן הוא כדבריך שכתבת לי אבל לא בדרך פסק ושלום

נאם משה איסרלש מקראקא :

מה מי אנכי כי אבוא הלום ואדברה למלחמה ולא לשלום על דברי ריבות אשר בשעריכם ק"ק בריסק על דין עסק ביש הידוע בענין שהאחת הוציא ש"ר ותלתה קלקלה בחברתה לאמר עליה שעם מנאפים היה חלקה רק שנתפשה · והיא לא נתפשה ודבר · ומילין לחבר · ומ"מ דברה מה שעלה על לבה · ורעיוניה על פיה סליקו לגלות מחשבתה אשר היה בקרבה · והנה ידעתי כי אם דברי לא יגרעו ולא יוסיפו וכלא נחשבו · גם כי יש ת"ל אלהים שופטי' בארץ הקרובים אל החי"לול · ובידם המקל והרצועה להרים מכשול להכות ולקלל · ואין נחשבתי נגדם כי בחכמתו יתהלל המתהלל · ועוד בה שלישיה כי איככה אפצה פה וארים ראש · לחרוש ולדרוש · לפסוק על מעשה הבא לפנינו בעוד מ"ו קיים הוא ובית דינו הוא גולת הכותרת · עטרת תפאר' · נחלת הנשארת · נר ישראל ואורו יזהיר כזוהר השמי' יעופף זרחת · ושמן משחת קודש מעשה מרקחת · הוא אשר נודע בשערים · ראש הגיבורים · הגאון מהר"ר שכנא ש"ן אך הואיל וראיתי שהר"ר אליה בן מנחם · לבש בגדי נקם לנקם ולא לרחם · ושלח למרחקים להביא לחמ"ו ושלח ג"כ לרבני עירינו וחכמיה · לשפוט את בעלת ריבו · ולהאכילה פרי מעלליה · והכרחתי לענו' עמהם · אף כי לא עלי היה הדבר אלא עליהם · כמאמר ר' יוסי מעולם לא עברתי על דברי חבירי כו' כ"ש אנכי שלא יכולתי לעבור פי אדוני ורבותי · אשר אמרו לי לעלות עמהם לדוכ"ן את האשה הזאת ולגדור גדר שלא יעשה עוד כמו כן ועוד לפי הנראה נתן הגאון אדונינו נשיא אלהים בתוכינו רשות לכל תלמידים לדבר בעניים וזה קטן וגדול שם הוא וזה ניכר מתוך כתב שקיים כל העדות שנשלחו הנה ובודאי כוונתו בזה לשלחם ה.ה · והנה לאפושי גברא אתא כי ברוב עם הדרת מלך ועוד נוסיף כי בדרך אחרת אלך כי לא אפסוק שום דבר רק ראיתי פסק הגאון סתום וקצור ולא הביא ראייה לדבריו כדרך לעולם ישנה אדם את תלמידו דרך קצרה ואולי כיון למה דגרסינן פרק כל הבשר גבי כחל (דף ק"י ע"א) אמר ר' יוסי בר אבא מתני אנא כחל של מניקה שניתן לו ומתוך פלפולו של ר' חייא שנה לו כחל סתם ופירש"י ר' חייא היה מחודד מאוד ומבין מעצמו וכסבור שתלמידיו מחודדין כמותו וסבור שיבין רב את דבריו ולא הבין · כן בדרך זו עשה לנו רבינו וסתם לנו לכן אמרתי שאביא ראייה על כל דיבור ודיבור שיצא מפיו אחת דבר אדוני שתים זו שמענו · ואל ישיבו עלי כמו שמצינו פ' השוכר את הפועלי' (דף פ"ד ע"א) כי נח נפשיה דר"ש בן לקיש הוה קא מצטער בתריה ר' יוחנן טובא אמרו רבנן מאן ליזל ליתבי' לדעתיה ניזל ר' אליעזר בן פדת דמחדדין שמעתתי' אזל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר ר' יוחנן א"ל תני' דמסייע לך אמ' את כבר לקישא בר לקישא כי הו' אמינא מילת' הוי מקשי לי כ"ד קושייתא ומפריקנ' לי' כ"ד פרוקי וממילא רווחא שמעת' ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא לא דמי דאני לא אומר בלשון תניא דמסייע ח"ו כי ידעתי בהגאון הנ"ל שאין צריך סיוע לדבריו מכ"ש מאיש אשר כמוני אך אגלה מהיכן תוצאות פסקיו ולא אהיה רק כמורה מקום על פסקו לאמור כי אלולי לא נכתב עדיין ראוי לכתב מכח הראיות והטעמי' שאכתוב כפי דעתי הקלושה ואומר על פי העדות שראינו שבאו הנה בקיום של האלוף מהר"ר צבי לא בא עדות מכוונת אלא על אשה אחת שמה דבורה בת ראובן ז"ל אשת מהר"ם רייס ועליה העיד יהודא בר משה פידלר ור' מרדכי בעלה ורבי יונה בר יצחק ואחיה משה ואשת כמר יעקב יואלש זהו תוכן העדות שבא הנה אף על פי שלא כוונו לגמרי יחד מכל מקום עדותן קיימת ואדרבה עדיף טפי כדאיתא בירושלמי בפרק זה בורר רב כד הוי חזי סהדי מכוונין חקר כד הוה חמי סהדי הכן והכן הוה מכוין ופירוש כשהיה רואה עדים שהיו אומרים עדותן כעין כל א' היה חושש לשקרי' ובעצה אחת כוונו לשונם והיה חוקר ודורש אותם אבל אם לא היו אומרים ממש כל א' אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה רק שהיה עדותן מכוונין בלא הכחשה לא היה דורש כ"כ ולכן ע"פ עדות אלו דן אות' הגאון הנ"ל למלקות ארבעים ונ"ל ראיתו וטעמו מהא דכתב מהר"ם מירזבורק (דיני בושת דין י"ו) וז"ל הקורא לאשת חבירו זונה או פרוצה סופג ד' מלקיות והשוו אונאת דברים לפריעת הראש משום כבוד בנות ישראל ההגונות ותנן (ב"ק פ' החובל דף צ' ע"א) הפורע את ראש האשה נותן לה ד' מאות זוז ומדלא מגבינן קנסא בבבל מלקינן מלקות על כל מנה ואי לא ציית מנדין ליה עכ"ל הרי קמן דמי שקרא לאשה זונה או פרוצה חייב ד' מלקיות כ"ש במי שהוצי' לעז ודופי על אחת מבנות ישרא' הכשרות שחייב מלקות אע"ג דתנן פ' החובל (דף צ"א ע"א) אמרי במערבא משמיה דר' יוסי בר חנינא בייש בדברי' פטור כתב הרמב"ם מהלכות חובל ומזיק ויש לב"ד כח בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו וגובין בין בבבל ובין בא"י כן השיב רב שרירא גאון וז"ל על המבייש בדברים דקי"ל שהוא פטור מ"מ מנדין אותו עד שיפייסו כראוי ולפי כבודו וכתב הר"אש פרק החובל ומסתברא דיותר הוא בושת של דברים מבושת של חבלה שאין דבר גדול כלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חבירו ולכן נראה דמשום זה הטעם פסק מורנו מהר"ש הנ"ל להלקותו וא"כ כבר נתבטלה טענת האשה דבורה הנ"ל שלא תוכל לומר שהיא לא הוציא' השם רע כי היא שמעה מא' שמו ליב בן משה פידליר כי אף אם האמת היה אתה מ"מ היא חייבת מדין בושת הואיל והיא גורמת הבושת על פי עדיו' הנ"ל כדתנן פרק החובל (דף פ"ו ע"ב) המבייש את הערום פטור ואמרינן עלה בגמרא נשבה בו הרוח והגביה בגדיו ונראה כערום ובא אחר והוסיף בהפשטתו חשיב כבושת וכן פסק הטור ח"מ סי' ת"ך וא"כ בנדון זה שבודאי דברים הראשונים גילן הרוח כי דברי רוח היה וזאת האשה דבורה הוסיפה בהפשטת הקול היא חייבת בבושת וא"כ הואיל וחזר לנו דין בושת לדין מלקות א"כ היא חייבת אף

אם

אם האמת אתה כ"ש עכשיו שזה עומר בשאגת ארי"ה וצווח בקול
יהוד"ה לאמר כי לא צדקה פי לא כמני נעשה הרעה כמו שמבורר בעדות
הנגבירת שהיא אינה נאמנת דאי לא כן בטלת כל דין מוציא ש"ר
דכל א' יאמר ששמע מפי חבירו אע"פי שחבירו מכחישו וא"כ לא שבק
חי לכל בריה ודמיא להא דאיתא נמי פ' החובל (דף צ"א ע"ב) תני
רבה בר בר חנה קמי' דרב הרגת את שורי נטיעתי קצצת אתה אמרת לי
להורגו אתה אמר' לי לקצצו פטו' א"ל א"כ לא שבק חי לכל בריה כל כמיני'
עכ"ל וא"כ ה"ה בנדון זה ועוד דכתב ר' ירוחם בספר תולדות אדם וחוה
בחלק חו"ה נתיב כ"ו ח"ד בשם הרמב"ן דכל עד מפי עד והראשון מכחישו
הב' שאמר בשמו אינו נאמן וכתב שכך קיבל עכ"ל וא"כ הדבר ק"ו
דאפילו במקום שהאמינו לעד מפי עד נאמן כ"ש במקום שלא האמינוהו
שאין להאמינו ושעליה להביא ראייה שהיא לא גרמה בושת זו ואם לא
בודאי היא בת מלקות כפסק הגאון הנ"ל אבל אין נראה לחייב' מטעם
הוצאת שם רע דפסק המרדכי סוף פ' החובל ע"א וע"ד שחייב מלקות
וכן היא תשובה זו כתובה על ספר הישר תשובת הרשב"א סי' תתנ"א
וכן פסק מוהר"ם הלכה למעשה דזה הטעם לא שייך הנה על פי עדות
אלו דהריכלן פה אחד העידו שלא אמרה דבורה הנ"ל אלא שהגוי רצה
לאנסה· או שהפילה לארץ או דחפה ואף גם הדבורה עצמה לא העיד'
אלא שלאחר שהאשה קללה את הגוי אז נפל הגוי בבגדיו עליה וכמעט
שפרחה רוחה של האשה תחתיו כן נראה תוכן העדות וא"כ נראה לפי
זה שאין זה שם רע כלל על האשה דאונס רחמנא פטריה דמה היה
לה לעשות כי אם לצווח וכן עשתה ולית מאן דאשגח בה וכאשר יקו' איש
על רעהו ביער והרגו כן הדבר הזה וגם לא היה נאסרה על בעלה · ע"כ
מצאנו בהעתק :

מו ראה ראיתי את עני עמי וארת העשוי להם ושיד גוים תקיף
עליהם בעונות הדור באודות הערבות שעשו בני
קרומנו"י מחמת האלוף הר"ר יצחק בר שלמה ז"ל בסבת שהיה אפטרופס
של היתומים ועל ידי זה העליל השר עליו כאשר ידוע החמס הנעשה לו
וניזק בחזירתו מן המצו' דהיינו כשרצה להפטר מן האפטרופסת ובנותנו
חשבון לפני יודעי דת ודין כאשר הכל ידוע וצדקתו ענתה בו על כתבים
שיש לו בידו מב"ד של ק"ק קרומנ"וי ועל ידי זה נתגלגל שהוצרך
להעמיד ערבות נגד השר שלו ובסבה זו ניזקו ערביו ונתפסו בכבלי ברזל
ויש לחוש מפני החסרון שלא יפלו מדנים וריבות בשעריהם על הנזקין
והשבת והצער שהגיע לערביו הנ"ל ונתבקשתי לחוות דעתי בזו ונתפתתי
להשיב ארת אשר עם לבבי ואומר בודאי ידוע תשובת מהר"ם והיא
במרדכי פרק הגוזל בתרא ותשובת הרא"ש כלל י"ח בתשוב' המעמיד
חבירו ערב נגד הגוים ואנסו הגוי והעליל עליו עד שהוצרך להוצי' מעותיו
או לשלם שנית ולכן לא אדבר מזו לעת כאשר כל דיין יוכל להבין דבר
מתוך דבר מתוך תשובתו שם ומשם ישכיל וידע לנדון זה ואף כי הדבר
נחוץ עלי לעת כזו ולכן לא אכתוב אלא הברור לי לעת כזו ואומר ·
נראה דדברי מוהר"ם והרא"ש לא קאי אלא על מה שהוצרך להוציא על זה
נגד הגוי אבל מה שניזק הערב בגופו בסבת תפיסתו ושבתו וצערו פשיטא
שאין על המעמיד סילוקו ולפצותו מהא מכמה טעמי' חדא דענין תפיסה
הוי אונס דלא שכיח ובהא לא מתחייב המעמיד כדפסק בהדיא מהר"אי
בתשובותיו סי' י' וכתב שכן כתב ר' יעקב בתשובותיו והביא ראייה
לדבריו מגמרא דגיטין פרק מי שאחזו כמו שהאריך שם ודמיא הא מילתא
לאחר מן השותפין שנתפס בהלוכו לצורך השותפות דפסקו הרא"ש
בתשובה כלל פ"ח והרמב"ן בתשובותיו סי' כ' והגהות מרדכי דבבא בתרא
דאין חבירו חייב לפדותו מן התפיסה וגדול' מזו כתב בטורים הארוכים
בשם ספר האגודה ריש סי' ר"ז באחד ששלח אחר חבירו לבוא אליו וקבל
עליו לפצותו מכל הפסדות ונתפס בדרך ופטרוהו מלשלם כי לא היה
מסוכן ואונסא דלא שכיח הוא עכ"ל הרי קמן דאף במקו' שמחוייב לפצותו
מכל אונסין וערעורים מכל מקום בתפיסה אינו מחוייב לפדותו והוא הדין
בנדון זו אף על גב דמחוייב לפצותו מן הערבות מכל מקום אינו מחוייב
לשלם לו דמי תפיסתו ואין לחלק ולומר דודאי תפיסה הבא לו מאונס לא
סליק ליה אדעתא אבל בכאן שהתפיסה היא כדי שיקיימו ארת ערבתן
ודאי תפיסה כזו סלקו אדעתן כי כן דרך הארץ לכוף הערב לפרוע הן
בתפיסה או בשאר כפיות אמת כן הוא כי יש לחלק בכך אבל עיקר
הראייה שהבאתי לא היה אלא לדמות לזו ענין הצער והשבת הנעשה
דמחוייב לסלק מהם הערבות ושעל ידי זה יפטרו מן התפיסה מכל מקום
האונסין האחרים שנעשו להם זה לא עלה על דעת והוא הדומה לראייה
ועוד דפטור כאן מכל נזק שהגיע להם ומן בטלתו ובושתו וצערו בתפיסתו
מהא דאיתא בפ' הגוזל עצים (דף צ"ח ע"א) דגרמא בניזקין (פטור)
ודבר זה גרמא בניזקין הוא וכן כתב בהדיא הרשב"א בתשובה אמעשה
כזו והבי' מהר"יק בתשובותיו סימן קנ"ה ועל כן נראה לי פשוט שאין
לחייב האלוף הנ"ל בשום דבר מחמת צער הנתפסים או בטלתן או דמי
בושתן אפילו מדינא כ"ש שאין דנין בזמן הזה דברים דלא שכיחי וליר'
בהו חסרון כיס כמו בושת וצער כדאיתא פ' החובל (דף פ"ד ע"ב)
ופסקו שם הפוסקים והרמ"בם פ"ה מהל' סנהדרין ואף על גב דאמרינן פ"ק
דבבא קמא (דף ט"ו ע"ב) ופרק החובל (דף הכ"ל) דאף על גב
דאין מגבין קנסות בבבל מכל מקום אם תפס לא מפקינן מיניה והוא
הדין בדיני' אלו כמו שפסקו הפוסקים הרי"ף והרא"ש פ"ק דבבא קמא ופרק
החובל והרמ"בם פ"ה מהלכות סנהדרין מכל מקום בנדון זו לא מהני
תפיסה מטעמים הראשונים שכתברתי דמאחר דלא נתחייב בצערן
ובביטולן ובבושתן צריכין להחזיר לו את שלו אף אם תפסו כ"ש אם לא
תפשו זהו הנראה לי בדין הצער והביטול והבושת שלהם אמנם לא ראיתי
עתה לירד לעומק' דדינא בענין מה שהוציאו בזה מחמת אונסין אי מחייב
האלוף הנ"ל להחזיר או לא כי לדעתי יתפשרו בזה ואף כי נוכל לעמוד
על זה מתוך התשובות שנתבארו לעיל כמו שכתבתי למעלה והמשכילי'
יבינו ויזהירו כזוהר הרקיע · ובזו שלום על ישראל אביע · כה אומ' וכו' :

מז ילמדינו רבינו ראובן חלה ונט' למו' וקודם פטירתו צוה לתת
סך מה לעניי ארץ ישראל וסך מה לאחיו ומת אז
וחיים לכל ישראל שבק ובאו אלו המעות ביד איש נאמן מופקדים ביד
העניים ואחיו ועתה היורשים מערערים באומרם כי הצוואה אינה עשויה
כהוגן לפי שכתב בצוואה שנתנם במתנת בריא ולא במתנת שכיב מרע
ולא נזכר שום קניין בצוואה ועתה יורינו רבינו אם זכו העניים אם לאו :

תשובה אין בטענת היורשים ממש שמאחר שזה היה ש"מ כשצוה
אין ספק שמה שצוה לתת לעניים שבארץ ישראל במתנת
שכיב מרע היה ומה שכתב שנתנם במתנת בריא אפשר שהוא טעורת
המצווה שחשב ליפות כחם באמרו שהיא מתנת בריא או הסופר טערה
וכתב כן מדעתו · ואין לומר כיון דק"יל דיד בעל השטר על התחתונה
אין לנו כח לתקן דברי השטר דלא אמרינן יד בעל השטר על התחתונה
אלא בלשון הכתוב בשטר שיש לו ב' משמעיות אחד לזכות ואחד לגרוע
מהזכות אבל במקום שמתבטל השטר מהדרי' לקיומיה והבא לבטל
עליו הראייה כדאשכח' בשטר הכתוב בשבת או בעשרה בתשרי דתניא
בפרק גט פשוט (דף קע"א ע"א) דאמרינן שטר מאוחר הוא וכשר
וכן כתב שם נמוקי יוסף וכן כתב מגיד משנה בפרק כ"ג מהלכות מלוה
בשם ר"ח ור"ש והרמב"ן והרשב"א וכתב שעוד יש לזה ראיות אחרות
וכן כתב בעל העיטור (מאמר א') ובעל התרומות (שער כ"ו)
וכן כתב הרא"ש בתשובה · ובנדון דידן כיון שאלו היינו אומרים שמתנת
בריא היתה ואין בה קנין היתה מתנה בטילה יש לנו לפרשה בענין
שתהיה קיימת וכל זה הוא כי יהבו להו ליורשים כל טעותייהו שסוברים
דמתנה זו כשאר מתנות בריא שאם אין בה קנין בטלה היא אבל לפי
האמת נ"ל אפילו תהיה מתנת בריא ממש אע"ג דלית בה קנין הרי היא
קיימת משום דצדקה היא וצדקה כתב המרדכי בפ"ק דב"ב דכיון שגמר
בלבו לתת הצדקה חייב כאלו הוציא מפיו וכתב מהר"י קולון שכ"כ ר"פ
ולזה הסכי' הוא ז"ל ורבים חולקים ואומרים שצריך להוציא בשפתיו
ובנדון דידן שהוציא בשפתיו אפי' אם היה בריא דבריו קיימי' אע"פי שלא
קנו מידו ואין ליורשיו שום טענה בדבר לדברי הכל · וא"ת הא אמרינן
בפ' שור שנגח ד' וה' (דף ל"ו ע"ב) גבי ההוא גברא דתקע לחבריה
אמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא נתביה לעניים הדר אמר נתביה
ניהלי איזיל איברי ביה נפשאי א"ל רב יוסף כבר זכו בהו עניים ואע"ג
דליכא עניים הכא אנן ידי עניים אנן ופירש"י ידי עניים אנן רב
יוסף גבאי הוי משמע טעמא שהיה שם רב יוסף שהיה גבאי הא אם
לא היה שם לא זכו בו עניים י"ל שכבר כתבו התוספו' (שם) והרא"ש
שר"ח פירש שזה לא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה אלא דהיה
רוצה ללותו לפי שעה ולהחזיר אחר לעניים תחתיו וא"ל רב יוסף ידי
עניים אנן וזכינו בו במעמד שלשתן ואמרינן בפ"ק דערכין האומר סלע
זו לצדקה משבאת ליד גבאי אסור לשנותה עכ"ל ולפי פירוש זה אין
צורך ליד עניים אנן לעניין לחזור בו שאף על פי שלא היה הגבאי
שם לא היה יכול לחזור בו ועוד שהרי כתב שם הרי"ף דליכא למימר
שאם לא היה שם גבאי לא זכו בו העניים דהא אמרינן בפ"ק
דר"ה בפיך זו צדקה אלמא בדיבורא מחייב והא דאיצטריך רב יוסף
לומר ידי עניים אנן משום דההוא פלגא דזוזא לא הוי ברשותיה
אבל מידי דאיתא ברשותיה ואמר הרי הוא לעניים זכו ביה עניים
ולא מצי למיהדר ביה וכך תרצו התוספות והרא"ש וכן דעת הרמב"ם
שכתב בפ"ה מהלכות מתנות עניים הצדקה הרי היא בכלל הנדרים
לפיכך האומר הרי עלי סלע לצדקה או הרי הסלע זו לצדקה חייב
ליתנה לעניים מיד הרי מבואר דלדברי הכל דכיון שאמר סלע זו לצדקה
אף על פי שלא היה שם הגבאי זכו בו העניים מאחר שאותו הסלע
היה ברשותו ה"נ בנדון דידן כיון שצוה לתת מנכסיו שהיה ברשותו
סך מה לעניים זכו בהם העניים אף על פי שלא היה שם הגבאי ·

ועוד שהרי כתב רבינו ירוחם (נתיב י"ט ח"א) דאדם חשוב או טובי
העיר הוו יד עניים ונראה מדבריו אע"פי שאינם גבאי' וכן מוכח בגמר'
(סוף סנה' דף הכ"ל) מדמייתי עלה הא דאמר רב יהודה אמר
שמואל ר"ג ובית דינו אביהם של יתומים הם וכשעושים צוואה דרך
להמציא שם אנשים חשובים וה"ל יד עניים וא"כ אפי' היו נכסים אלו שצוה
לתת לעניי א"י ביד אחרים זכו בהם העניים ועוד שאפי' לא היה שם
שום גבאי ולא אדם חשוב ואפי' לא היו הנכסים ברשותו אלא מופקדים
ביד אחרים זכו בהם העניים שהרי כתב הרי"ף בפ"ק דמציעא ומטלטלי
דאמרינן שאע"פי שיכול להוציאו בדיינים והקדישו אינו קדוש ה"מ היכא
דכפריה דצריך להוציאו בדיינים אבל היכא דאית ליה פקדון גביה חברי'
וכי תבע ליה יהיב ליה ניהלי' כמקרקעי דמי דק"ל דפקדון ברשותיה דמריה
הוא והכי איתמר משמיה דגאון כדאמרי' עכ"ל וכ"כ הרא"ש והר"ן
וכתבו עוד דהכי מוכח בפרק הספינה (דף פ"ח ע"א) גבי ההוא גברא
דאייתי קרי לפום נהרא וכן פסק הרמב"ם בפרק ו' מהלכות ערכין · נמצא
דבנדון דידן זכו עניי ארץ ישראל במה שצוה לתת לעניי ארץ ישראל
במתנת בריא אפילו אם היו הנכסים בשעת מתנה מופקדים ביד אחרים
ואפילו אם לא היה שם בשעת הצוואה לא גבאי ולא שום אחד מחשובי
הקהל לא היה יכול לחזור בו ואם היה חוזר בו לא היה ממש בחזרתו כ"ש
זה שלא חזר בו שזכו בהם עניי א"י וכל מי שהנכסים הנזכרים בידו חייב
לשלחם לעניי א"י · ועם היות הדברים פשוטים נדרשתי לאשר שאלוני ·

נאם הצעיר יוסף קארו :

תשובה שהשיב הגאון הרב המחב' על תשובת הגאון מהר"י קאר"ו
הקודמת :

מה באתי להשיב מפני הכבוד לדברי הגאון הגדול מורינו ורבי'
יוסף קאר"ו יצ"ו אשר מימיו אנו שותים מקנקנו
וכדו · ומה אוסיף בשבחו לכבודו · מאחר דכל מה דאת משבח ליה
את מגנה במעשה ידו · יברכהו השם בנפשו ומאודו · ובהיות כי אחר
השבח ראוי להיו' התפלה על כן אתפלל אל ה' על העתיד להאריך ימי
מורינו ורבינו · נשיא אלהים בתוכינו · ושנותיו בטוב ובנעימים לכלות עד
בשוב ה' שיבת ציון יראו עיניו ועינינו · ובהיותי אין איש דברי' · אדלג
על ההרים · לבוא אל כוונתי ולבא בדברים קצרים · שלא יהיו דומות
למרובות ונעתרים · והנה אומר מתניתא דמר וספרו אנא מתנא כאשר
ראינו בתשובתו דמר על אודות הצוואת ש"מ הנעשית במדינות או לעניי
ירושלים והיה כתוב בה שנקנה במתנת בריא ואלו דברים אשר סדרתי
על דברי התשובה והנה חלילה להמרו' דברי מכ"תור דמר וכל החולק
עליו כחולק על השכינ' וככן הסכמנו פה והכרחנו האיש לשלוח מאה זהו'
פו' שהם נגד ס' דוקט"י ווינ"זיאה כפי פסק תשובתו דמר · אך אמנם דברי
התשוב' תורה הם וללמוד אני צרי' ולא אוכל לעמוד עליה אם לא בשנשא
ונתן על זה וידוע מאמר ר' יוחנן פ' השוכר את הפועלים (דף פ"ד ע"א)
בר לקישא כי הוי אמינא מילתא הוי מקשה וממילא רווחא שמעתתא
(ורז"ל דימו דברי תורה לעין וכו')

ואתחיל להתבונן בדברי מר מה שכתב בראשונה לזכות (לעניים)
ואין כטענת היורשים כלום שמאחר שזה היה שכיב מרע
בשצוה אין ספק שמה שצוה במתנת ש"מ היה ומה שכתב שהיה
במתנת בריא טעות המצווה שחשב ליפות כחן באמרו שהוא מתנת
בריא או הסופר טעה וכתב כן מדעתו דנפשיה ויש לשאול בזה מהא
דכתב נמוקי יוסף פ' מי שמת מתנת שכיב מרע שכתב בה מהיום בעי
קניין דכל שמחיים מקנה לא קנה בדיבור כו' ואם תלינן בנדון דידן
דהמצוה כתב מתנת בריא כדי ליפות כח ולא נתכוין אלא למתנת ש"מ
א"כ היה לנו לתלות דגם כתב מהיום כדי ליפות כחו וטעה גם יש לשאול
על זה מדברי הגמרא דאמרינן פ' יש נוחלין (דף קל"ה ע"ב) יתיב
רבה בר רב הונא באכסדרא דבי רב ויתיב וקאמר משמיה דרבי יוחנן
ש"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת אין כותבין ונותנין שמא לא
גמר בלבו להקנותו אל"א בשטר ואין שטר לאחר מיתה וכן אמרו שם
לענין מתנה בקניין דלא הוי מתנה לולי במיפ' כחו כדאיתא התם ודין
זה מוסכם מכל הפוסקים ואם הודה תלינן דברי ש"מ בטעות ושל"א
נתכוין רק ליפוי כח היה לנו לתלות ג"כ לענין מתנה בשט' או בקנין והנה
אפשר ליישב לפי עניות דעתי דברי מכ"תור דמר מתשובת רב האי
שכתב ר"י בר ששת בתשובותיו סימן קס"ח אך תשובתו בצדו וז"ל שם
גם תשובת רב האי גאון ז"ל שהשיב והאי דנהיגו בני מקומכם לכתוב
בצוואת ש"מ וקנו ממנו וחששת' שמא שטר זה לאחר מיתה אל תחוש
שאין בזה הזמן מי שמת כיון להקנות בשטר אלא בצוואה בעלמא
הם מקנים וראיה בעל"מא הוא לאו רבינו האי חתם עלה ואם היא
אמיתית לא הוי משתמיט הרי"ף והרמב"ם לכתבה בחיבוריהם וגם ל"א
אחד מן האחרונים ז"ל וכלם כתבו כהדיא דמתנת ש"מ שיש בה קניין
בטילה כדין הגמרא ואפשר כי רב האי ז"ל לבני המקום ההוא שכלם

נהגו כן היתה כוונתו לא לשאר המקומות וזה אמת ויציב עכ"ל הרי קול
ושוברו עמו והשאלה במקומה עומדת ואין לחלק ולומר דשאני הכא
דנדר לעניים ולכן אמרינן ביה טפי אומדנא דוודאי טעה ליפות כחו וכו'
חדא דמשמעות לשון מר משמע דלא מטעם חילוק זה כתב מדחילק בזה
בסוף תשובתו וכמו שאכתוב בסמוך לענין מתנת בריא ולא חילק כן
לענין מתנת ש"מ דהחליט מר דבריו בכל מתנת ש"מ ועוד דאין לחלק
בזה וראייה מהא דמקשינן התם בפרק יש נוחלין (דף הנ"ל) ש"מ
שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת רואין אם כמיפה את כחו כותבין ואם
לאו אין כותבין מתיב ר' אבא בר ממל בריא שאמר כתבו ותנו מנה
לפלוני ומת אין כותבין ונותנין הא שכיב מרע כותבין ונותנין הוא מותיב
לה והוא מפרק לה במיפ' כח והשתא איכא למידק אמאי לא משני דהתם
בפלוני עני מיירי ולכן בש"מ כותבין ונותנין וזה התירוץ עדיף טפי
מלאוקמיה במיפה כחו דא"כ הוה ליה לפרש העיקר רבותא בהדיא
ולמימר בריא שאמר תנו ואף כתבו א"ה אין נותנין אבל השתא דתנא
כתבו ותנו משמע דבשטר קאמר ולא מיפה כחו ולהכי הוי ליה לחלק בין
מצוה ליתן לעניים אלא שמע מיניה דאין לחלק · והנה על מה שכתב
מר לזכות העניים מצד שנתלה הדבר בטעו' סופר יש לשאול על זו מהא
דאמרינן פ"ק דמציעא (דף י"ד ע"א) אחריות טעות סופר וכתבו שם
התוס' דאם פירש בהדיא שלא קיבל עליו אחריות לא אמרינן ביה טעות
סופר כל שכן בנדון דידן שכתוב בהדיא מתנת בריא איך נאמר שטעה
הסופר לכתוב מה שלא ציוהו ואין לחלק ולומר דדוקא התם ליכא לתלות
בטעות אבל כאן דאיפשר דהעדים כוונו ליפו' כח המקבל ולכך טעו
וכתבו מתנת בריא נראה דאין לחלק בזה דאם כתבו מתנת בריא כשהיה
ש"מ יש לחוש שלא צוה להן הנותן והוי עדות שקר דהא הוי ש"מ ובכה"ג
וודאי אינם נאמנים לומר טעינו ואע"ג שאם ידענו (בטעות המצוי
ורגילים לטעות בו) נאמנים הם לומר שטעו דאין אדם נעשה רשע
במה שלא עשה במזיד אלא בשוגג והכי אמרינן (בירושלמי פ"ב דכתובות
ותוספת' דסנהדרין) קודם שנחקרה עדותן בב"ד נאמנים לומר שוגגין
היינו מוטעים היינו וכו' וההיא אפילו במידי דאורחייהו למידק לא אמרינן
ה"ל למידק ואפילו כתב ידן יוצא ממקום אחר נמי היו נאמנים כדאמרינן
פ' גט פשוט (דף קס"ז ע"ב) גבי ההוא תברא דהוי חתים עלה רבה
וכו' עד צורב' מרבנן לאו אורחיה למידק · א"ה אין לנו לתלות שנעשה
בטעות משום דהוו להו למידק והא דאמרינן באחריות טעות סופר הוא
לא שאנו תולין שהסופר טעה אל"א אפילו ידענו בבירור שלא התנו
באחריות הרי הוא כאילו התנו מאחר דלא שדי איניש זוזי בכדי ואפילו
כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמני' מטעם הפה שאסר הוא הפה שהתיר ·
כיון דלא משווייהו רשעי' אבל במידי דאורחיה למידק כדי להכשיר השטר
הפסול נראה דאין נאמנין וכל שכן כשאינן לפנינו שנאמר טעו דלא
משנינן דבורייהו לומר טעו מפני שהוא מפורסם בשקר וכבר כתב הר"ג
הלוי ז"ל (הביאו הר"ן פ"ק דר"ה) שכל טעות שעדות רגילין לטעות
בו נאמנין הן בעצמן וצריך כזו ב"ד הגדול וכו' (הובא בדרכי משה בח"מ
סי' כ"ט) הרי קמן דלא אמרינן טעות סופר במידי דאורחיה למידק אם
לא שנאמר שהעדים כוונו לשנות ואז העדות בטל וליכא לאקשויי
מתשובת הרא"ש דכתב כלל ס"ה סי' ל"ב על השטר שכתוב בו לאה והיה
להם לכתוב רחל דהשטר כשר אע"ג דהוי מילתא דאורחייהו למידק ביה
נראה דהיינו דווקא שהעדים בעצמן אמרו דטעו או שהדבר מבואר שטעו
אבל דאנן ניקום לומר שטעו כדי להכשי' שטר פסול כזה לא שמענו
ומהר"אי ז"ל כתב בפסקיו (סי' י"א) דלא תלינן בטעות סופר אל"א
בטעות דמוכח מיניה וביה אבל לא בשאר טעיות ואע"ג דהתם בגט קאי
אין לחל' בזה בין גט לשא' שטרו' דהא בתשובות הרא"ש כלל מ"ה והוא
מודה שחילק עליו מהר"אי ז"ל חילוק זה הביא הרא"ש ראייה מהכשר
שטרות שתלינן בסופר לעניין גיטין ש"מ שאין לחלק ודי בזה להחזיק
השאלה הראשונה :

השאלה השנייה במה שכתב מר וז"ל ואין לומר כיון דקי"ל יד בעל
השטר על התחתונה אין לנו כח לרתקן דברי
השטר דלא אמרינן יד בעל השטר על התחתונה אלא בלשון הכתוב
בשטר דיש לו שתי משמעות א' לזכות ואחד לגרוע אבל במקו' שמתבטל
השטר לגמרי מהדרינן לקיומי' והבא לבטלו עליו הראייה כדאשכחן
בשטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי כדתנן בפרק גט פשוט דאמרינן
שטר מאוחר הוא וכשר עכ"ל דמר והחזיק דעתו בזה להביא ראייה מרוב
הפוסקי' דהסכימו ע"ז דלא אמרינן יד בעל השט' על התחתונה לא בכה"ג
וכת' לבסוף וז"ל ומעתה בנדון דידן כיון שאילו היינו אומרים שמתנת בריא
היתה ואין בה קנין היתה המתנה בטילה יש לנו לפרשה בענין שתהא
קיימ' עכ"ל דמר ויש לשאול על זו מכח התירוץ והקושי' מעיקר' וזה כי בער
אנכי שאדע איך פה קדוש יאמר דבר זה להביא ראיי' מדין יד בעל השטר
על התחתונה לענין שצריכין למימר שיש בו טעות סופר · כיוודאי לשון

שהוא

שהוא משתמ׳ לתרי אפי לטובת המחזיק והתובע אז שייך למימר בידה יד בעל השטר על העליונה או על התחתונה וכדי שלא יתבטל השטר אנו מפרשים הלשון כדי להיו׳ בעל השטר על העליונ׳ אבל בלשון כנדון דידן שאי אפשר לפר׳ לטוב׳ בעל השטר אם לא שנאמר שהוא טעות מן המצוה או מן העדים מה שייך יד בעל השטר על התחתונה או על העליונה לזו · וזה מוכרח דאל״כ לא נמצא שטר פסול לעולם ותמיד נאמר שהוא טעות סופר כדי להכשיר השטר וכבר כתב נימוקי יוסף פ׳ איזהו נשך גבי עובד׳ דרב עילש דנפק עליה האי שטרא דהוי כתוב פלגא באגר וכו׳ עד רב עילש גברא רבא וכו׳ וכתב שם נימוקי יוסף שמעינן מכאן מדאמר רב עילש גברא רבה הוא הא לאו הכי הוה אמרינן דתנאי זה תנאי של איסור הוא ולא מפרשי ליה הכי והא דאמרינן יד בעל השטר על התחתונה ומפרשי ליה לתועל׳ המחויב היינו היכא שהלשון עצמו של שטר מספיק לזה אבל הכא לא אמר אלא פלגא באגר ובהפסד והפי׳ הוא מלבד הלשון שצריך להוסיף תרי תלת׳ לא אמרינן בזה יד בעל השטר על התחתונה עכ״ל וכ״ש דלא שייך למימר יד בעל השטר על העליונה או על התחתונה בדבר שהוא נגד לשון השטר כמו בכאן שכתוב בו מתנת בריא ואנן נאמר דהוי מתנרת ש״מ והנה מטעם זה שכתב בנימוקי יוסף כתב מהר״אי בפסקיו סי׳ ר״ו דשטר שכתוב בו וכל הא דלעיל קיבל עליו בקנין ולא היה כתוב בו במנא דכשר למיקניה ביה ופסק דיש לחוש שקנה בקנין אחר ולא בקנין חליפין מאחר דרגילות לכתוב במנא דכשר למיקניא ביה יד בעל השטר על התחתונה ואין מוציאין בו ממון הרי דפסק לבטל השטר לגמרי מאחר שלשון השטר היה מוכח קצת פיך המחזיק · כ״ש במקום שאי אפשר לפרש הלשון כלל כדברי הבא להוציא · גם משמע קצת מתשובה זו דלא אמרינן טעות סופר בכה״ג והוא מבואר לדעתי וכן משמע בתשובת הרא״ש כלל ע״ו על שטר פטור הנעשה בניסן מכל החובות שנתחייב לו עד אותו יום ובאותו יום כתב לו שטר חוב דהשטר בטל משום דאמרינן יד בעל השטר על התחתונה אע״ג דנתבטל אותו השטר לגמרי והיינו מטעם זה דפרישי׳ מאחר דלשון עד אותו היום כולל ג״כ זמן שנכתב בו השטר וכן יש לשאול על הראייה שהביא לזה משטר שזמנו כתוב בשבת וכו׳ דהתם ניתן לכתוב דשטר מאוחר כשר כדאיתא במשנה שביעית פרק בתרא והובא פרק גט פשוט ובכמה מקומות בתלמוד ועוד דהתם אית ביה הוכחה דלא נכתב בזמנו דלא נכתב בשבת או בי״כ ולכן אמרי׳ שמא איחרוהו וכדברי מהר״אי דלעיל דהיכא דמוכח מתוכו אמרינן ביה טעות סופר להכשירו אבל במקום דליכא הוכחה כמו בנדון דידן וגם לא ניתן לכתוב לשנות ממתנת ש״מ למתנת בריא בודאי לא תלינן בטעותיה וחילוק כזה מצינו לענין מודעא היו דברינו דנאמנים ובשטר אמנה אינן נאמנים משום דהאי ניתן לכתוב והאי לא ניתן לכתוב כדאי׳ פרק ב׳ דכתובות (דף י״ט ע״ב) ומעתה אני תמה במה שכתב מר וכל זה הוא כי יהב להו ליורשים כל טעותייהו שסוברים דמתנה זו כשאר מתנת בריא שאם אין בה קנין היא בטלה עכ״ל דמר ואלו לא יצא מפיו דמר הייתי סובר דלית ביה טעותא כלל והמוציא מחבירו עליו הראייה :

השאלה השלישית במה שכתב מר לזכות העניים מטעם אחר ולקיים לשון השטר וז״ל אבל לפי נדון דידן אפי׳ תהיה מתנת בריא ממש אע״ג דלית בה קנין הרי היא קיימת מטעם דצדקה היא וצדקה ניקנית בגמר בלבו לתת כו׳ והאריך בראיות שכן דעת הפוסקים המרדכי והרי״ף ומהרי״ק וכתב מר לבסוף ואע״ג דיש חולקין מ״מ בנדון דידן שהוציא בשפתיו אפילו היה בריא דבריו קיימין אע״ג שלא קנו מידו ואין ליורשין שום טענה בדבר לדברי הכל · והקשה מר לנפשיה מעובדא דההוא גברא דתקע לחבריה ואמר להוי לעניים וכו׳ וא״ל רב יוסף אנן ידי עניים אנן וכו׳ דמשמע דבלאו הכי יכול לחזור בו ותירץ מר שכתבו שם התוספות והרא״ש דלא רצה לחזור בו רק שרצה ללות וכו׳ ולהכי הוצרך רב יוסף למימר ידי ענייכם אנן ולא מצית ללות והרי״ף והרמב״ם כתבו דמצי הדר ביה הואיל ולא הוי ברשותיה וכו׳ וכתב מר לבסוף הרי מבואר דלדברי הכל דכיון שאמר סל״ע זו לצדקה אע״פי שלא קנו מיניה זכו בו העניים מאחר שאותו סלע היה ברשותו ה״נ בנדון דידן כו׳ יש לשאול בזה דמאחר שסדר צואתו להקדש ולהדיוט ונתבטל השטר בהדיוט אפשר דה״ה דבטל׳ לענין הקדש וכמו שכתב הרשב״א בתשובתו על א׳ שנשתעבד שאם ישחוק יתן למלך כך וכך ולהקדש כך וכך (חפשתי ברשב״א ולא מצאתיו רק ברי״בש מצאתי סי׳ רפ״א וע״ע בתשוב׳ הרמב״ן) ופסק דהואיל והוי אסמכתא לגבי הדיוט הוי אסמכתא לגבי הקדש ולא קניא · אע״ג דדעת הרשב״א דאסמכתא קניא בהקדש לחור כדמשמע באותה תשובה · ומיהו בזה יש לחלק בין אם צוה מתנותיו בפעם אחת דאז הוי כקני את והחמור דלא קני או כשצוה זה אחר זה וכדאמרינן פרק מי שמת (דף קמ״ח ע״ב) לענין שיור אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ש״מ שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק מת קנו כולם עמד חוזר במלן ואם כנמלך מת קנו כולן · עמד אינו חוזר אלא באחרון · וכן אמרינן לענין קני את והחמור (ב״ב דף קמ״ג ע״א) ואם כן אפשר דמר לא כיון אלא כשחילק נכסיו בנמלך דהוי שתי מתנות · אמנם לעיקר דינא אני צריך לשאול וזה כי מן הנראה לי שאף בצדקה כה״ג לא זכו עניי׳ וראייה מתשוב׳ מוהר״ם והיא במרדכי פרק מי שמת על אלמנה אחת שצותה ואמרה לקהל אחר מותי בואו בחדרי וקחו כך וכך לצדקה וכו׳ וביום השני קראה אל אחיה וצותה לו ליקח כל אשר לה וכו׳ ופסק שם מוהר״ם דמכח מתנת שכיב מרע לא קנה ההקדש דהא חזרה בה קודם מותה וכו׳ וכתב שם ואין לומר תתחייב לתת ממונה כך וכך לצדקה מטעם נדר דאין בלשון זה לשון נדר שהרי אמרה כך תתנו לאחר מותה ולא נתנה כלום וכו׳ ועוד נראה לרבינו מאיר דאפי׳ אמרה אתן כך וכך לצדקה לאחר מותי לא נעשה נדר ומצי׳ למיהדר ולא דמי לאומר סלע זו כשיבוא לידי אתננו לצדקה דהוי נדר כמו שכתבו התוספות פרק ד׳ וה׳ (דף ל״ו ע״ב) שצריך לקיים דבריו דהתם כשבא לידו חי הוא וכר קיומיה לנדריה הוא הלכך בהאי שעתא אמרינן ליה קיים נדריך אבל גבי שכיב מרע בעידנא דהוי לנדריה למיחל ולקיים אותו כבר מת ונעשה חפשי מן המצות והאריך שם בזה והנה בנדון דידן דלא קנה מטעם מתנת ש״מ מאחר דכתב מתנת בריא א״כ גם דיבוריה ונדריה לא קנו · לא מבעיא אם אמר תנו דלא הוי נדר כדברי תשובה זו אלא אפי׳ אמר אתן דאע״ג דמחייב למקים נדריה מ״מ העניים לא זכו בנכסים אלא דכופין לדידיה לקיים נדריה והא ליתא קמן דהרי מת ונעשה חפשי מן המצות ולא מבעיא דאם אמר ליתן אחר מותו דפשיטא דלא חל עליו הנדר מעולם ואין היורשים צריכים ליתן כדברי תשובה זו אלא אפי׳ אמר ליתן מיד אין היורשין צריכין לקיים נדרו כל זמן שלא זכו העניים מכח קנין וכמו שפסק הר״י בר ששת בתשובותיו סי׳ שכ״ח ושל״ה דאם נשבע לקיים קנין שלא בא לעולם אע״ג דהוא חייב לקיומי׳ מצד שבועתו מ״מ אם מת אין היורשים צריכין לקיומיה וה״ה בנדון דידן מאחר דהוא אינו חייב לקיומיה אלא מכח נדר אין לכוף ליתומים לקיים נדרו (וכן משמע בתוספות פרק קמא דערכין (דף ו׳ ע״ב) דנודר ומעריך אין היורשים צריכין לקיומיה דה״ל מלוה על פה ואיכא כיגבת מן היורשים וכן הוא בפרק האומר משקלי עלי (דף כ׳ ע״א) והיא משנה שלמה הנודר ומת אין היורשים חייבין לשלם) ואע״ג דנקט בתשובה זו של מוהר״ם אבל גבי ש״מ בעדנא דה״ל לנדרא למיחל וכו׳ דמשמע קצת דאי הוי ליה לנדרא למיחל מחיי׳ חייבוהו לקיומי׳ נראה דמוהר״ם מילתא דפשיטא נקט דהתם אמרה לאחר מותה ולכן נקט מהר״ם לאחר מותה כמעשה שהיה אבל אין הכי נמי דבלאו הכי נמי אין כופין היורשים לקיים נדר אבוהון אלא שאומרים לנודר לקיים נדרו אם הוא חי וכדברי הרי״בש וכן משמע מדברי מוהר״ם שכתב שא״ל לקיים נדרו · ועוד דאף אם היה חל הנדר על אביהם אין היתומים צריכין לקיים רק משום דמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם דלא גרע משאר חוב דמצוה לפרוע כמו שאית׳ בכתובות פרק מי שהיה נשוי (דף צ״א ע״ב) ופרק מי שמת (דף קנ״ד ע״א) אבל מיהא אין כופין על זה וכאן היורשין עומדין ואינם רוצים בנדר זה ואיך נוציא מהן ממון שלא כרצונם וכדברי מוהר״ם דאין העניים זכו בממון רק שכופין לדידיה והוא מחוייב לקיים נדרו · והכי איתא ג״כ במרדכי סוף פרק הזהב וכן הוא דעת האשיר״י פרק ד׳ וה׳ ובתשובותיו כלל י״ג וכן הוא דעת הראב״ד בהשגות פ׳ כ״ב מהל׳ מכירה אע״ג דדעת הרמב״ן משמע שם שאינו כן שכתב שאם הקדיש דבר שלא בא לעולם זכו בו העניים ולכן אם צוה ש״מ כל מה שיוציא אילן זה יתנו לעניים שזכו בו העניים וכתב שיש גאונים חולקים בזה אך שדעתו אינה מסכמת עמהן ומשמע דזכו בו העניים ולא מטעם נדר ולכן השיגו שם הראב״ד וכן נראה דעת בעל הטור סוף סימן רי״ב בח״מ שאין דעת הרמב״ם כדעת הרא״ש מכל מקום יש לשאול דאף אם הרמב״ם חולק אין לסמוך עליו בזו מאחר דיחיד הוא בדרך זה והרי״ף והתוספות (פרק ד׳ וה׳) והאשיר״י כתבו כולן דלא זכו בו עניים אלא מטעם נדר ואם כן במתנרת שכיב מרע לא קנו מאחר דלא חל הנדר עליו לקיים פשיטא דאזלינן בתרייהו כמו שכלל מר בריש ספרו בית יוסף דבכל מקום דהרי״ף והרא״ש מסכימים נקטינן כוותייהו כ״ש כאן דהראב״ד והתוספות מסכימים ג״כ לדעה זו דאין לזוז מדבריהם להוציא ממון מן היורשים הנקראים מוחזקים אף נגד העניים כמו שפסק הרמב״ם פ״ט מהל׳ זכייה לענין מתנת ש״מ להקדש אם עמד חוזר וכן פסק הטור ח״מ סימן ר״ן בשם הרמ״ה ואע״ג דהרא״ש והמרדכי פרק מי שמת פסקו דאם עמד אינו חוזר הואיל וספיקא דאיסורא היא ואזלינן לחומרא · מ״מ לענין זה נקטינן כדברי הרמב״ם והרמ״ה כמו שפסקו הבתראי ר״י בר ששת סימן ק״ס בתשובותיו ושאירי הגאון מהר״מ פד״ו בתשובותיו סימן נ׳ וכן נראה דעתו דמר בספרו וכן פסק הרשב״א בתשובותיו סימן תפ״ט ומהר״אי בפסקיו סימן ע״ג דיורשים

נקראים מוחזקים נגד הקדש ואיך נוציא ממון בנרון דידן דאפי' ספקא לא הוי אלא יחיד נגד רבים ובתראי · ולא עוד אלא דהרב המגיד משנה הכריח סוף פכ"ב דהל' מכירה דאף דעת הרמב"ם כן הוא דלא זכו העניים בזה מכח דבריו וכן כתב הרמב"ם בעצמו פ"ו מהל' ערכין וחרמין גם דעת בעל הגהות מיימוני הכי דדעת הרמב"ם כן שהרי כתב אדברי הרמב"ם שכן הוא דעת מוהר"ם בתשובות סי' ה' סוף ספר הפלאה ומבואר שם שדעת מוהר"ם דלא קנה אלא דחייב לקיים נדרו · וכתב המ"מ שם · ומה שכתב דאם צוה השכיב מרע לתת כל מה שיוציא אילן זה צריכין לקיים דברו היינו מטעם דמצוה לקיים דברי המת ולא מטעם דזכו בו עניים · ובנרון דידן ליכא למימר דזכו מטעם דמצוה לקיים דברי המת דהא פסקו התוספות והרא"ש סוף פרק קמא דגיטין (דף י"ג ע"א) וסוף פרק מציאת האשה (דף ע' ע"א) דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא בהושלש מתחילה לכך · וכן פסק המרדכי פרק קמא דגיטין והר"ן סוף פרק מציאות האשה · ואע"ג דהר"ן פרק קמא דגיטין כתב דהרמב"ם (נ"ל הרמב"ן) חולק וכן כתב בטור ח"ה שהרמ"ה (נ"ל סר"י) חולק וסבירא ליה דבכל ענין מצוה לקיים דברי המת ולדברי המ"מ גם הרמב"ם חולק בזה · מכל מקום נראה דלא פליגי אלא כמו שפי' הרי"טבא דברי הרמ"ה הביאו הב"י (סוף סי' רנ"ב) וז"ל אפי' לא הושלש מתחילה לכך ואפילו לא הוציא ממון מתחת ידו כל שצוה ליורשים או למי שסיפק בידו לעשות וקבל עליו או שתק יש בו משו' מצוה לקיים דברי המת אבל אם צוה על היורשים שלא בפניהם אין בו משום מצוה לקיים דברי המת עכ"ל ואם כן בנרון דידן דלא צריכים לקיים משום מצוה לקיים ד"ה שלא היה היורש אצל הצוואה ולא צריך לקיים משום נדר דהא ליתא לנודר קמן ולא זכו גם כן מטעם מתנת ש"מ לא ידענו למה זכו העניים ועל כל פנים יש לתמוה אדברי מר איך הביא ראייה לנרון דידן ממה דצדקה ניקנית באמירה בבריא דכל זה הוא מטעם נדר ולא שייך כלל לדברי ש"מ לקיים צוואתו לאחר מותו דהרי ליכא חולק על זה דבש"מ לא צריך לקיים מטעם נדר אלא דהרמב"ם כתב צריך לקיים ופירש בו המ"מ מטעם דמצוה לקיים דברי המת ואם כן היה למר לכתוב מטעם זה שאין לחלק בין צדקה לשאר דברים ולא משום צדקה ניקנית באמירה · ועוד יש לשאול בזה דאף אם היה צדקה ניקנית באמירה מ"מ מאחר שפירש שנתן מתנה זו במתנת בריא לא נקנית אלא כשאר מתנת בריא מידי דהוי אמתנ' ש"מ דנקנה נמי באמירה ומ"מ אם הקנה בקניין או בשטר אמרי' דילמא לא כיון להקנות אלא בשטר והוא הדין בנרון דידן זה :

השאלה הרביעית במה שכתב מר ז"ל ועוד שכתב ר' ירוחם דאדם חשוב או טובי העיר הוי יד עניים

ונראה מדבריו אע"פי שאינן גבאים וכן מוכח בגמרא מדמייתי עלה הא דאמר רב יהודא אמר שמואל ר"ג ובית דינו אביהן של יתומים הם וכשעושים צוואה דרך להמציא שם אנשים חשובים וה"ל יד עניים וא"כ אפי' היו הנכסים אלו שצוה לתת לעניי ארץ ישראל ביד אחרים זכו בו עניים עכ"ל דמר · הנה מדברי רש"י בגמרא מוכח דלא כר' ירוחם שהרי כתב אהא דאמר רב יוסף אנן ידי עניים וכו' רב יוסף גבאי הוה ואי הירה מהני אדם חשוב לא היה צריך רש"י לפרש שגבאי הידה שהרי רב יוסף אדם חשוב הוה · ומה שכתב מר שכן משמע בגמרא מדהביא עלה הא דר"ג כו' מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא דגבאי אצל עניים כב"ד אצל יתומים דהתם לענין פרוזבול קאי דצרי' ב"ד ועוד דאף לדברי ר' ירוחם לא שייך הכא למימר אנן ידי עניים אנן וכו' דהא דיד עניים קנה היינו מטעם מעמד שלשתן כמו שפירשו התוספות התם וידוע דמעמד שלשתן לא קנה אלא בהיות המקנה והקונה ובעל המעות במעמד א' וכאן לא היה בעל המעות אצל הצוואה שהרי בעל המעות דר בעירנו והנפטר מת במרינה אחרת ועוד דאף החשובים שבעיר דהוו יד עניים היינו דוקא עניים המוטלים עליהם לפרנסם אבל כאן דצוה לעניי ארץ ישראל ולא מוטל על אותן שהיו אצל הצוואה ולא שייך בזה למימר יד עניים אנן ולמקני במעמד שלשתן ועוד דמה שכתב דמסתמא היו חשובים אצל הצוואה ואפשר לומר אלו היו חשובין אצל הצוואה לא שתקו כאשר אמר מתנת ש"מ (נ"ל מתנת בריא) ולא קנו מניה ואדרבא המנהג במדינות אלו שמצווים בסתר כדי שלא להשביע את עצמו ואת בניו ולכן אין הכרח בדבר שהיו חשובים אצל הצוואה ואף אם היו יש לשאול בזה אם זכו מטעם שכתבנו :

השאלה החמישית אמה שכתב מר סוף פסקו ז"ל ועוד שאפילו לא היה שום גבאי ולא אדם

חשוב ואפי' לא היו נכסים ברשותו אלא מופקדים ביד אחרים זכו בהם עניים שהרי כתב הרי"ף פרק קמא דמציעא דמטלטלי דפיקדון יכול להקדיש וכו' וכן כתבו הרא"ש והר"ן והרמב"ם פ"ו דהלכות ערכין והנה מרי בדבר זה היה הלוואה בשעת הצוואה ואז לא היה הזמן פרעון ולהוצאה נתנו ומבואר שהלוואה שיש ביד אחרים לא יכול להקדיש וכדמשמע מדברי הרי"ף דדוקא פקדון דלא כפריה משום דכל היכא דאיתא ברשותו דמרי' אית' אבל מלוה דלהוצאה ניתנה לא וכן כתב נ"י בהדיא וכן משמע מדברי הטור י"ד סי' רנ"ח ואע"ג דבמרדכי סוף פרק המוכר את הספינה כתב דה"ה דמלוה יכול להקדיש נראה דליכא למסמך עליה להוציא נגד רבים החולקים עליו · גם ראיית המרדכי אינה מוכרחת דמה שהביא ראייה מדנקט במעמד שלשתן יכולין נמי להקדישן אינה מוכרחת דמעמד שלשתן תקנת חכמים היא כדאיתא פ"ק דגיטין (דף י"ד ע"א) תלת מילי שווינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא וכו' חדא הא וכו' וכתבו שם התוספות פי' מה שמועיל אבל טעם יש למה תקנו מעמד שלשתן כדי שלא יצטרך לעשות קניינים כו' ולכן אין לחלק בזה בין מלוה לפקדון אבל אין למידין ממנו למקום אחר דהא מדינא דגמרא כתבינן הרשא' אפקדון דלא כפרי' ולא אהלוואה כדמוכח פ' מרובה (דף ע' ע"א) א"כ ש"מ דאין למדין מקניית מעמד ג' ונראה דלהכי קאמר הני תלת מילי שווינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא ופירש"י ז"ל כהלכה למשה מסיני שאין צריכים טעם וקשה דמאי נפקא מיניה דהוי כהלכתא אלא נראה דבא לומר דאין למידין ממנו כשם שאין למידין מהלכה למשה מסיני וכמו שאמרו וכי למידין מן הלכה : מכל הנ"ל היה נראה לזכות היורשים והוא הטוב שאפשר לעשות בנכסי' כמו שכתב מוהר"ם והיא בתשובה במרדכי פרק מי שמת על אשה שצוותה לעשות הטוב בנכסיה ופסק הטוב הוא לתת ליורשים ולא להקדש · ומוכח לה מפ' יש נוחלין (דף קל"ג ע"ב) מעובדא דיוסי בן יועזר דהקדיש כל נכסיו מפני שלא נהגו בניו כשורה ומוכח התם דלאו שפיר עביד וכו' ולכן הייתי סובר שהטוב הוא לתת הנכסים ליורשים אך עכשיו בטלה דעתי נגד דעת מעלת הדרת כבוד תורתו דמר ועליו יש לסמוך באטור דאורייתא כ"ש בממון קל אך אבקש שלא ישליכני מר אחר גוו לבלתי השיבני על שאלתי כי מונע בר יקבוהו לאום · וברכו' לראש משב"יר · הוא יוסף אביר הגביר · ובזה שלותו דמר ואריכת ימיו אשאל מאל כביר · נאם משה בן לא"א מורי כמר ישראל של"יט הנקרא משה איסרלש מקראקא :

וזאת אשר השיב על זה הגאון מוהר"ם פרוואה זצ"ל :

שאירי האלוף מוהר"ם קבלתי גם כתבך השני · וכבר קבלתי אגודה של כתבים עם החבור אשר חברת להשיג על פסק

הגאון הקאר"ו והטבת לעשות כי מצאת פרכא על כל דבריו אך הארכת יותר מדאי לכתוב לפעמים שלא לצורך הדרך ואין לומר · כי לאיש כמוהו יספיקו דברים מעטים ורמיזות לבד ואדרבה בדברים נותנים לי מקום להשיב · והמשל שמעל' העמיק בפלפולו בענין טעות סופר ללא צורך לרב כמוהו כי מעלת' ירדת לדין אחריות טעות סופר ופשיטא שרב כמוהו לא יחשוב לדמותו לנדון שלו כי אחריות טעות סופר הוא העדר ושכחה ונדון שלו הוא שפת יתר ושקר ויהי מה יפה כתבת לסתור דבריו בכל פנה · עכ"ל ר' מאיר פרוואה זצ"ל :

מטן שלמא רבא לגברא רבא אהו' עמיתי הר"ר סעדיא ש"ן אהו' ראיתי כתבים שכתבת לגיסי מוהר"ר פנחס

ושאלת בו להורות לך הטעם הדיינים שפסקו בענין השטר שהיה בו אסמכתא · וכתב בשטר בח"ח ובשד"א וק"ס · ועוד העידו העדים שהמשעבד צוה להם לתקן השטר בכל אופן המועיל וכפי הטוב בעיניהם כו' וכן הודה הנתבע שכן צוה לעדים ופסקו הדיינים שאסמכתא כזו קניא · ובאנו על החתום להחזיק פסק הדיינים · ושאלת מאיזו טעם דנו · הנה אהו' אמת שבאנו על החתום ולולי ששמעתי שאיזו גאים המתכבדים בקלון חביריהם פקפקו בזה לא הייתי סבור ששום כסיל לא יבין את זאת · ובאמת שמתחלה כשהחזקתי פסק הדיינים רציתי להאריך בטעם הדבר אך אמרתי שהוא מבואר לכל משכיל והנחתי סתמא לחדד התלמידים · הטעם הראשון הוא כמו שכתב מעלתך דאסמכתא ע"י שבועה קניא כמו שפסק מוהר"ם בהדיא והוא בתשובת מרדכי פ' שור שנגח ד' וה' (וכמו שכתב מוהר"ם פדוואה בתשובתו סי' כ') למעשה ואפילו לאותן מפרשים דכתב ר"י בר ששת בתשובותיו (סי' של"ה) דס"ל דשבועה לא קניא באסמכתא · מ"מ בנדון דידן קניא וכמו שכתב התם דאם אמרו אסמכתא לא קניא · בשבועה לכ"ע קניא (המעיין בדברי רי"בש יראה פירושו הייכו מדין אסמכתא לא קנה רק מכח שבועה צריך לקיים תנאו) ואין לחלק בין ששמעו שבועה מפיו או לא · דכל דכתוב בשטר שקבל עליו שבועה הוי כאלו קבל עליו בפירוש ולא תלי' זה בשופרי דשטרי כמו שכתבו הגהות מיימוני (פי"א מה' מכירה וגם בהגהות מיימו' פ"ה מהל' זכייה ומתנה) ובתשובת מיימו' סוף ספר קנין סי' ד' בשם מוהר"ם צוה בפי' לסופרים לתקן השטר בכל אופן המועיל דהוי רשו' לסופרים לחזק הענין כמה שירצו · והטעם השני דאף אם נאמר דאסמכתא כזו לא קניא מ"מ הואיל ועדים עדיין זוכרין עדותן שצוה לעשות שטר יפה יכולין לעשות שטר אחר ולתקן הענין בדרך

שלא

שלא יהיה אסמכת' דמאחר שנמצא שטר זה שאינו מועיל לא עבדי עדים שליחותייהו ויכולין לתקן שטר אחר וראיה מהא דכתב הרשב"א בתשובה כל שאמר לעדים עשו לי שטר מעליא קאמר ואם היו סבורים שיהא עשוי (כתקנה) וראו אח"כ שאינה כתקנה חוזרין וכותבין אפי' ק' פעמי' ולא אמרי' (חזקה עדים עשו שליחותן) כי אם גבי גט כו' ואפי' לדעת הר"ן פ' התקבל גט והמ"מ פכ"ד מה' מלוה ולוה דס"ל (דאין חילוק) בין גט לשטרות אחרים מ"מ גבי נדון דידן לכ"ע כותבין לו שטר אחר דהא השטר (שכתבו מתחילה לא נכתב כראוי) וכל זמן שהשטר הראשון פסול חוזרין וכותבין אחר אפי' לגבי גיטין כדאיתא פ"ב דגיטין (נ"ל פ"ו דגיטין דף ס"ג ע"ב) דאפי' בפסול דרבנן כותבין אחר וה"ה בכאן דכל זמן דלא עשו העדים (כמו שצוה עליהם) שיהיה השטר מתוקן כראוי ובחוזק שאין א' מהם יכול לחזור כותבים אחר ועו' דאף אם (לא יכתבו לו שטר) אחר מ"מ דנין על פיהם מה שמעידי' על פה ואין בזה משום (חוזרים ומגידים) דהרי אינם מכחישי' דבריהם אלא מוסיפים על עדותן הראשון כמ"ש הרא"ש פ"ב דכתובות (וגם המשעבד עצמו מודה) לדברי העדי' והודא' פיו הוא כמא' עדים ולכן לית דין צריך בשש עד אסמכתא כזו קיימ' נאם משה איסרלש:

נ **אשר** שאלת ממני על אודות שכר הרבנות ששכרו אותו לרב שלהם וכאשר הקריב הזמן חזרו בהן כו' הנה אהו' תוכן השאל' נעלמה ממני לכן אכתוב כל חלקי הדין שיפול בהן ספק בדין זה אמנם בקצר' כי אין הפנאי מסכים להאריך עכשיו אך מבואר פרק האומנים (דף ע"ו ע"א) דהשוכר פועל שניהם יכולי' לחזור בו כל זמן שלא הלך הפועל למלאכתו אבל לאחר שהלך אינן יכולין לחזור וכת' שם הרא"ש דהלך לאו דוקא אלא ה"ה אם הלכו ולא שהו כ"כ שעדיין מוצאין להשכי' עצמן אין לפועלים על בעל הבית רק תרעומו' בעלמ' וכן אם לא הלכו ושהו כל כך עד שאין מוצאין במקום אחר להשתכר צריך ליתן להם כפועל בטל כיון שגרם להם הפסד והא דנקט הלכו ולא הלכו אורחא דמלתא נקט דמסתמ' כל זמן שלא הלכו מוצאים להשתכר ומשהלכו אין מוצאים וכתב שם מיהו איכא נפקותא כשהלכו אם הוא בעניין שאינו מוצא להשתכ' ואף אלו לא הלך לא היה מוצ' אין בעל הבית יכול לחזור אלא א"כ נותן לו שכרו כפועל בטל ואם לא הלך חוזר בו ואפי' תרעומו' אין לו עליו אינמי כגון ששאר פועלי' נשכרי' בג' והוא שכרן בד' כיון שהלכו הוי כאלו התחילו ואין יכול לחזור ואין יכול לומר השכירו עצמיכ' כשאר פועלי' לא צריך ליתן להם כפועל בטל כפי התנאי שפסק עמהם או ישכירו עצמן כשאר פועלים והוא ישלים להם כתנאי שפסק עמהם כו' אלו הדיני' עולים שם במסקנת הרא"ש וכבר ידוע שדין מלמד כדין פועל וכן פסקו התוספו' והרא"ש והרי"ף והמרדכי פ' האומנין וא"כ מעצמך תוכל לדון בדבר זה לעניין פועל וה"ה למלמד ועוד כת' המרדכי שם על רבים שהשכירו מלמד ורצו לחזור דאינן יכולין לחזו' אפי' קודם שהתחיל במלאכה דכל דבר הנעשה ברבים או ע"י ג' טובי העיר לא שייך בחזרה והאריך שם בזה הרי דאין לזה חזרה ומבואר ג"כ שהרב הפוסק לעם בדיני אסו' והיתר והורא' יש לו דין מלמד כדאית' בתשוב' הרמב"ן ובתשוב' מהר"ר מאיר פד"ו סי' מ' מיהו בהא נראה דחלוק דין רב המורה מדין מלמד דבמלמד אין דנין לו כפועל בטל ודמיא לאוכלוסי דמחוזא דאי לא עבדי חלשי דכל מלמד כשאינו לומד הבטלה גורמת לו שכחה וכמו שכתבו הפוסקים אמג' בעניין הוראת איסור והיתר לא שייך למימר דאי לא עבדי חלשי אך שאין חילוק רב ג"כ בין אי עביד בין אי לא עביד ואינו מגבה לו הרבה אף אי לא עביד זהו הנ"ל בדין זה אך אמנם אם היה אונס שחזרו בהן מחמת חשש אויר ל"ע נראה דיכולין לחזור דהא אפי' לא חזרו בהן א"ה פסידא דמלמד וכמו שכת' מהרי"ל בתשובותיו סי' מ"א ומוהרם פד"ו בתשובותיו סי' פ"ז דהוי אונס דלא שכיח דהוי פסידא דפועל כדפסקו המרדכי והרא"ש פ' האומני' אך אמנ' אם חזרו בהם קוד' שנודע חשש אויר אע"ג דהוי אויר אח"כ פסידא דבעל הבית דמיד דחזרו בו נתחייבו לפועל מאחר דלא היו יכולין ואונס שנעשה אח"כ פסידא (דפועל) הוא כן נ"ל אילו הדיני' לעת עכשיו ואם יסתפק לך דבר מעתה או יקשה לך איזו דבר בדברי השיבני ואשיבה כבראשונה ובזה שלותך ישגא:

נא **יוסף** הרופא מתעשר מצוה רב של רבנים אשר כתבו לזכותו ואין כל כי כתבו שלא כדת של תורה שצוותה שמוע בין אחיכם והמה לא שמעו ממני טעמי ולא דרשו אותי לומר מאיזה טעם דנת בכן באתי להעלות על ספר כתוב יושר דברי אמת עיקרי הדרו' להראות שלא על תהו פסקתי עליו נדוי בראשונה ואף חרם אחר כך' אך בסוף נעניתי לדברי (האוונדור) להיו' בשב ואל תעשה כי אני פי מלך אשמור כל מי שלא ידע תחלת עניין לא יוכל להכיר אמיתתו לכן מרא' אגיד אשר מאתו כתגלגל וכמש' בירוש

בשנת שף תקמ"ו (בדיליזמ"בר) למספרם ביקש (מסי' יאקו'מכוט"י) מן השרים להשיב משה (דיסא"כו) באותו הבית שדר בו עתה הרופא הנ"ל באמרו שהוא פגוי והשרים שלחו לקרוא הממונים הר"ר קוזי סג"ל ז"ל וכמר יקותיאל ז"ל לדרוש אותם אם מרוצים הם השיבו היותם מרוצים ולכן הרשו השרי' (למסי' יאקוס) להשיב כמר משה הנ"ל שם עם בני ביתו והאמת נכר מתוך המעשה שמה שאמרו השרים להושיב שם שום אדם עם בני ביתו רק הסוחרים (לויכט"יכי) דהיינו עוברי ארח ימים ישבו שם דירת עראי ולא דירת קבע על ימים אחרים בלי בני בית תנאי זה עשו לטובת יהודי' של (גיט"ו חדש) לכן לא רצו להרשו' למשה הנ"ל בלתי רשות ממוני' של (גיטו חדש) ואחר שנפטר כמר משה משם בא אליעזר הרופא שהיה יהודי אז ועשה גם הוא (סופלי"נ) ומסר' לשרים כ"ט (אפרי"ל) תקמ"ו למספרם ובקש רשות לדור שם עם בני ביתו וגם הפעם ההוא הרשו פי הממונים אם יתרצו בו ונתרצו (ו' מאי"ס) בשנה ההיא ואז (ו' מאי"ס) הנ"ל נתנו החמשה חכמים רשות שאליעזר הנ"ל ידור בעת ההיא עם בני ביתו והזכירו שהממונים נתרצו וכן כתוב בהדיא מכל אלה נודע האמת שדת זו למנוע דירת בני בית (בגי"טו וויטי') היה בעבור יהודים של (גי"טו חדש) ולתועלתם א"כ מי שיחשוב לדור שם עם בני ביתו בלתי רשות קהל (גי"טו חדש) הוא משיג גבול וגוזל חזקתם ואחר שיצא אליעזר הנ"ל נכנס יוסף הרופא הנ"ל ועשה שעבודי' עם (מס"יר יאק"וס מי"כטו) ולא שאל שום רשות מהממוני' ולא מהקהל ולסבת קדרה דבי שותפי לא מחו בו ושתיקה זו אינה מחילה כי מילתא דציבורא אין שייך ביה מחילה מכח שתיקה (כ"כ בחידושי אגודה פרק חזקת הבתים) ולזה גם אחרים שראו שלא מחו ביוסף הרופא באו גם הם ושכרו בתים שם וישבו שם עם בני ביתם ונפרץ הגדר שלא ברשו' ונתגלגל מזה (סזי"כטלומ') אחר שהיה לו בתים (בג"טו חדש) להשכיר התחיל לגרות מדון עם היהודים (בגי"טו וויטי"י) באומרו שלסבה זו הוזלו בתים שלו (בגי"טו חד"ש) וסבב שרבים (מגיט"ו וויטי"י) נענשו מהשרים על אשר עברו דת המלך ונתגרשו מקצת' משם ומזה נתגלגל (שמס"יר יאקוס מכיטו"י) היה לאויב להיהודים של (גי"טו חדש) כי ראה נזקו שבתים שלו נשארו פנוים בלי שכר כי אמר אם ירצו היהודי' של (גי"טו חדש) יוכלו לסייעו לו בהשתדלות רשות שיוכלו להשכיר ובאמת הרבה מראשי הקהל הסכימו שריבוי דירות (בגי"טו ישן) היה קרוב להפסד לטעמים רבים ולא היה דעתם לסייעו לו לכן גזם להרע להם בעת שבקשו לחדש הקיומים והוא אחד (מזי"כטלומר) העיר ואוהביו רבי' לכן שלא ברצונם התחילו לפייסו ובאו עמו לידי פשר לעשות רצונו לשכור ממנו כל הבתים אחר שיהיה לו רשות מן המלכות כי זה היה כל מבוקשו כי לא היה לו דרך להשיג רשות מן המלכות להשכיר הבתים שידורו בו בני אדם עם בני ביתם רק אם ישכירום לראשי הקהל של (גי"טו חדש) וראשי הקהל לא רצו לשכור אותם רק ע"מ שהם ישכירו למי שירצו ולא יהיה חזקה לשום אדם רק להם כמקדם כאשר בירורתי שלא היה יכול להשכיר עד כי נדרשו הממונים ואם לא יהיה ככה יהיה בשב ואל תעשה ולא יסייע בדבר אשר אפשר שיהיה להם לנזק חס ושלום לכן (סזי"כטלומ') לאשר לא היה לו דרך להשיג מבוקשו כי אם על דרך זה גרש כל יתר היהודים שלא היו (ליוויכט"יכי) ומסרו המפתיחות אל הבעל הבית ואל הממונים וזה התחיל לריב גם עם הרופא הנ"ל והרופא נצח אותו במשפט הראשון ולא הלך (באפילצ"יון) עד קץ הדבר כמנהג העיר ורפו ידיו ושב להתרעם על ראשי הקהל באומרו שיקשה לו להתעצם בריב עם זה ולזה שלחו הראשים של הוועד קטן להרופא להתרות שיבא עמהם לפני כל הרבנים שבעיר והם האלוף מהר"ר זעלמלין סג"ל ז"ל והאלוף מהר"ר קפמאן מפדווה י"ץ והאלוף מהר"ר קפמן גווייהה י"צו ובני מהר"ר יהודא יצ"ו והוא מאן לעשותו רק אמר לדון בדרך זה בורר לו אחד כו' וגם אמר שהרבנים נוגעים בדבר וירצה לדון רק בפני חיצונים ואז התריתי בו בני לבינו ואמרתי לו שלא יעשה כן במילתא דציבורא רק לדון בפני כ"ד היותר מומחה שבעיר ואשר אמר שהרבנים נוגעים בדבר שקר גמור הוא כי לכולם דירות (בג"ט) חדש ואף אם אולי לעתיד יצטרך אחד מהם לשכור מה להם אם ישכרו מן ראשי הקהל או ממנו הלא כל המחלוקת שלו הוא בעבור קצת חדרים שרדכו להשכירן לאשר ראשי הקהל הבטיחו לכל אשר ישבו (בג"ט) ישן לפנים שיתנו להם כפי צרכם רק אשר לא יצטרכו ישכירו הם הראשים א"כ מה הנאה להם אם יבצחו הראשים או הוא כל היודע הנהגת דבר זה ותכליתו יודע בבירור שלא היו נוגעים בדבר ובלעדי זה גלוי וידוע המנהג הקבוע בגליל זה שאדרבה כל מילתא דציבורא דנים דוקא על פי אנשי העיר אשר נוגעים בדבר הן בענייני מסים שנותנים למלכות הן בענייני עולים של כל עיר ועיר שפורעים לצורכי ב"ה ולעניים ושאר צרכיהם וידוע שמנהג מבטל הלכה ואין לומר שמנהג זה לא נעשה על פי ותיקין ואיתא בירושלמי על מתניתין דפרק הפועלים מקום שנהגו וכו' דצריך להיות על פי ותיקין והא מהר"יק בשורש נ"ד כתב וז"ל ואין לך מנהג ותיקין גדול מזה שנעשה

ברבים

ברבים מקדם קדמות' לפני גדולי עולם עד כאן גם המנהג הזה שנעשה
מקדם לפני גדולי הארץ מנהג ותיקין הוא ועוד יש להם סמך שמנהג זה
מבטל הלכה דהוי כאילו קבלו עליהם קרובים או פסולים ותנן בפרק זה
בורר (דף כ"ד ע"א) נאמן עלי אבא ואביך כו' דמאחר דציבור התקינו
ונהגו אין לך קבלה גדולה מזו ואף כי איתא שם דקודם גמר דין יכול לחזור
בו ואין כופין אותו מ"מ תקנה ומנהג יכול להכשיר שיהיו כדייני' כשרים
וכדומה לזה כתב הרא"ש בכלל י"ג סי' י"ח לענין עדי' מפורעי המס ונוגעי'
בדבר והכשירם וכן בכלל ה' סימן ד' על שאר ענייני תקנות והסכמות
הקהל אומר שמנהג פשוט הוא וכן בתשוב' רשב"א סימן תת"יא · והגאון
ר"י קאר"ו (בח"ה ס"ס ל"ז) הביא תשובה אחרת דאפי' פסול קורבא
כשרין בצרכי צבור · והנה הרופא הזה אחר שלא שמע לקולי החלטתי
עליו דין סרבנות ונדוי ואח"כ נתחרט ביום י"ב אלול שי"ט וחזר בו והעיד
עדים על חזרתו ועל שחטא טרם חזרתו לשלוח ציווי מן (האווג"י דורי)
להרבנים כתב בכתב חזרה זה וז"ל ואף אמנם שחטאתי לפני כ"ת דרך
(האוויגד"ור) הנה גדול עוני מנשוא וכו' · אח"כ כרת ברית עם ראשי
הועד ועשה להם (ריכונ"לי ר"ל בלשונינו שכתן להם זכותו) כמשפט
ה' חכמים וגם ביהדות מכל זכיותיו וחזקתו אשר אמר וקבל עליו בח"ח
ובש"ד בכל תוקף ואיך עשה כל אלה בלי אונס והכרח כלל · ואח"כ בא
לפני האנשים שנתמנו לחלק הדירות (שבב"ט ווי"טי) ופסקו לו חלקו
וקצבו השטרות ויצא וקיבל עליו ולא אמר דבר ימים רבים עד עבר זמן
רב נכנס בו רוח שטות והפיר בריתו ונתן טעם לפגם האחד אמ' שהיה אנוס
לעשו' (ריכונכלי') מחמת סרבנות ונדוי הראשון שהיה עליו שנית
שהממוני' לא השיגו בעבור הקהל שלה' כמו שהתנה הוא (בריכונכלי"אה)
שיהיה להם רשות לשכור בתים (בגט וויט"יי) לדור שם כל זמן שישבו
בו (הלווכטיכי') והם השיגו הרשות סתם ולא נכת' בו כל זמן שישבו בו
(הלוכטיכי') והנה טענה ראשונה של אנוס שקר היא כי (ריכונכלי"יא)
זו נעשה כ"ז אלול ש"יט וכבר י"ב בו חזר בו וקיבל עליו לבוא לפני
הרבני' ויצא מן הנדוי · ואחר ט"ו ימים לבד עשה (הריכונכל"ייא) עמהם
כאשר היה פטור לגמרי מהנדוי ואשר קבל עליו לבא לפני הרבנים היה
משורת הדין · זאת ועוד אחרת שאם אמר (שריכונכל"ייא) זו אין בה
ממשות לאשר היה אנוס משום נידוי הראשון א"כ הוא עדין בנדוי הראשון
ואיך יצא ממנו ועוד חרם שני וש"ד איך יפטר מהם שקיבל עליו בח"ח
וש"ד לקיים (הריכונכלי"א) אנה נמצא שמותר לשבע לשקר לעשות
דבר מה כדי להפטיר מנידוי שהוא על עסק ממון · אם לדמות דבר זה
להא דאמרינן פ' ד' נדרים (דף כ"ז ע"ב) שנודרין לחרמין ולהרגין
ולאנסין · הלא מבואר שם שר"ל שיאמר יאסרו כל הפירות עלי אם
אינן של בית המלך ויחשוב בלבו וכדומה לזה שמחשבת לבו אינה סותרת
הדיבור ודבר כזה אין שייך בנדון דידן שכתב הנני מקב' עלי בח"ח ובש"ד
לאשר ולקיי' כו' ומה שאמרו סנהדרין פ"ג (דף כ"ו ע"א) ודרשו האדם
בשבועה פרט לאנוס אינו רק בענין זה או שהוא אנוס בסוף שלא יוכל
לקיימו או שלבו אנסו כהא דאמרי' (שם) האלקים כך אמר רב וכו'
וכן ביארו הרמב"ם בפרק ג' דשבועות או אם מכין ומייסרין אדם כדאית'
בתשובה סוף ספר הפלאה אבל בעבור הפסד ממון לבד לא רק על דרך
מחשבות לבו שאינו סותר הדבור כנ"ל לא הוי לאנסין וכאן לא היה רק
חשש הפסד ממון אם יפסקו הרבנים כנגדו ועתה נבא אל הטענה שלא
נכתב בהשגת רשות כל זמן (שהלווכטיכא) ישבו שם כל היודע סדר
ומשפט (וויכזי') ילעג לו וכן טענה זאת היתה לו לחוכא ואטלולא לפני
חכמי הגוי' אשר טען לפניה' · ולזה אח"כ עשה עיקר טענתו לפניה' טענת
אונס ובלי ספק שהרחוקי' אינם יודעים ומבינים טעות זה לכן כאשר הושת
לפניהם הלשון כמו שהו' בתנאי ולא נכתב ככה ישפטו שהדין עם הרופא ·
לכן אבאר הדבר על בוריו איך נפל לשון זה בדרוש וכי בנדון שלנו לא
מועיל כלל ואדרבא לו היה נכתב היה קרוב להפסד תדעו שלשון זה היה
לו בתחיל' לגריעותא וזה כי בעל הבי' כאשר ביקש להשיג רשות מן השרי'
להשכי' בית זה לאחרי' שאינם (לוויכטכיי) היה טענותו לפניה' בעבו' שהבי'
היה פנוי ולא היה יכול להשכירו לגוים כי לא יכון שהיהודים וערלים ישבו
יחד לכן נכתב לו הרשו' שיהיה לו כח זה כל זמן (שהלווכטיכי) שם כי אם
אינם שם יכול להשכירו לערלים וכאשר הרופא שכר ממנו הבית הכתיב
לשון הרשות שהיה לבעל הבית כמו שהיה כתוב שיהיה לו הרשו' שהיה
לבעל בית ולזה עתה כאשר נתפשר עם הראשים של הקהל ונתן להם
זכיותיו (ופריווילי"זי') שלו הכתיב' בצורתם לאשר אמר הרופא אולי
לא יעלה בידכם ההשגה מהמלכות שתוכלו לשכור הבתים ואם אבטל
זכותי נמצאתי קרח מכאן ומכאן כי לכם לא יהיה כח לתת לי דירה לזה
הורו לו הראשי' ואמרו שיכתבו התנאי שאם לא יעלה בידם שיהיה לזה
רשות לשכור הבתי' שלא יהיה ממש (בריכונכלי"י) ויהיה לו זכותו
קיים · ולזה אגב שטפיה הזכיר הזכות שלו כאשר היה כתוב בתנאים עם
הבעל הבית · והראשים לא הרגישו ולא הקפידו ונכתב להם הרשות

מן המלוכה על הכוונה האמתית לא' על דרך זה רק שיוכלו לשבת שם
לאשר המקו' צר להם (בנ"ט) חדש וזה הוא בין יהיה שם (לוויכטיכי) או
לא כי ישיבת (לוויכטיכי) אינו ענין לרשות של אנשי (גט) חדש
רק לבעל בית בראשונה נפל לשון זה לגריעותא כנ"ל וזהו האמת הברור
ועתה הרופא מצא עלילה ונתן טעם לפגם לומר שלשון זה היה בו תועל'
כי מנהג המלכות לתת לנו קיומים על זמן קצוב ובכלות הזמן מחדשים
ויש לחוש כאשר יכלה הזמן מהקיומים לא ירצו עוד לתת קיום ויגרשו
היהודים אשר בארצם ח"ו ולכן אם היה נכתב שהמלכו' נתן רשות בכלל
לראשי הקהל לשכור בתים (בגט וויט"יי) כל זמן (שהלווכטיכי) שם
ממילא בזה היה להם קיום תמיד ולא יהיה חשש גירוש כי לדעתו המלכו'
לא יגרש (הלווכטיכי) וא"כ יהיו תלוים זה בזה ועל טענה זו שחקו
כל חכמי העיר כי אף אילו נכתב ככה לא היה מובן רק כל זמן שיהיה
להם קיום מן המלכות להשאר בארצם כי רק על דירת הבתים לדור בהם
היה הרשות הזה לאשר צר להם המקו' ולא היה מועיל לעניין קיום כי אין
לוכדין המלכות בלשונות של דברי הבאי כאלו ושום בר שכל לא יכחי'
זה ועוד מופת ראייה על זה כי הוא הרופ' בלשונו בתנאי זה כתב כך
שישיגו מן השררה או ממשפט אחר וכו' וידוע שלשון שררה בעיר הזאת
הם הדוכוס ויועציו וגלוי לכל שאין להם כח לתת קיומים ליהודים רק עצת
עשרה שהם המלכות או (פרי"גיי) שהם כל הציבור של המלכות
אשר נבררים לעשות כל דברי עיקרים של המלכות א"כ אי איפשר שלשון
זה היה לתועלת הקיום שלא יגרשם ח"ו והרופא כאשר היה לפני בדין
הוא והוועד קטן ואמרתי לו דבר זה והודה שהכח אינו ביד השררה ואמר
אני כוונתי לזה כי ידעתי שזה אי איפשר ונתתי לפניהם מכשול ואם לא
הבינו אינהו אטעו אנפשייהו אז אמרתי אם היתה כוונתך כך היה מן
הדין לנדותך בגלל אלה לבד שבאת להתל בראשי הקהל ולדעתך אף
הנידוי הראשון דבוק בך כי בטלת החזרה אשר חזרת ושבת לסורך ואף
דבריך לא יועילו לאש' א"כ התנאי בטל והמעשה קיים מטעם הא דתנן
בפרק המגרש (דף פ"ד ע"א) ובסוף פרק השוכר את הפועלים (דף
צ"ד ע"א) דאמר יהודה בן תימא כל שאי איפשר לקיים בסופו והתנה
עליו מתחילתו אינו אלא כמפליג בדברים וזה אחד מהלכות תנאים
המפורשים בכל מקום וכן הוא לענין ממון כאשר באר הרמב"ם בפרק
ג' דהלכות זכייה ומתנה ובפרק ו' דהלכות אישות אמנם האמת ברור
שאפי' היה כתוב לשון זה לא היה משמעותו רק על הדירות ולא היה
נכלול בו קיום כלל א"כ לא היה בו תועלת רק היזק כי איפשר שישיבת
(לווכטיכי) ישתנה ממקום למקום כי הבעל הבית אינו מוכרח להחזיקם
רק מרצונו כי כן פסקו לו החכמים כ"ד (שטי"מר) אלף תקמ"ו
למספרם וכתבו בפסק ההוא שיצטרך רק להחזיקם עד (כווי"מר)
שאחריו כדי שהשררה יוכלו לבקש להם מקום אחר אך אח"כ נשאר
מהשוואה והשכיר להם על זמן וכן עשה מזמן לזמן ובסוף כל זמן הוא
ברשותו וגם קביעת (ליווכטיכי) הוא יותר מסופק משלנו כי הם כקוף
בעיני רבים (מויכטילכא) אשר הם סוחרים בים לאשר לו היהודי' מזיקים
להם ולזה עומדים עליהם לגרשם אמנם הקיומים שלנו לא נשמע מעול'
שאמרו לגרשינו ת"ל רק לפעמים באיזה קיום חדש משנים איזה חק
בהלואה לכן לשון זה היה קרוב להפסד ולא לתועלת · רעו ולמדו מתוך
(האקורד') שעשה הבעל הבית עמהם כ"ד (כווי"מר) אף תקמ"ו
ועשה להם שכירו' על ז' שנים בארו בו שאם השררה בתוך זמן זה לא
ירצו להחזיקם עוד שיהיו פטורים (מהפיטו) נראה שפחדו מגירוש
ולא יטעה אדם לומר אע"פי שלא היה בלשון זה תועלת מ"מ צריך
לקיים התנאים כצורתו וככתבו ויביא ראייה מדתנן בפרק מי שאחז
(דף ע"ד ע"א) אמר רשב"ג מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו הרי
זה גיטך ע"מ שתתן לי אצטליתי ואבדה האצטלית אמרו חכמים תתן
לו את דמיה ואמרו שם דלית הלכתא כותיה אלא כחכמים שאמרו
שאינו גט דאיצטלית דוקא בעי למיתב הרי אף על פי שאין לו שום
תועלת באצטלית דהא רצתה לתת לו דמיו ואפילו תרצה לתת לו
אלף זוז בדמיו כאשר באר הרמב"ם בפרק ח' דגירושין אפ"ה
אינו גט דצריך לקיים התנאי ממש זו אינו ראי' כלל דמבואר שם בגמרא
דגבי שאר דברים אינו כן דגרסינן (שם ע"ב) ההוא גברא דאמ'
לאריסיה כולי עלמא דלו תלת דלוותא ואכלי ריבעא את דלי ארבעה
ואכול תלתא לסוף אתא מטרא ולא דלה אמר רב יוסף הא לא דלה רבה
אמר הא לא צריך ופסק הרי"ף כרב' · ושם בגמ' לימא רב יוסף כרבנן דסברי
אין דמים במקום אצטלית ורבה כרשב"ג וכו' עד רבה קאמר אפי' כרבנן
שאני התם דלצעורה קא מכוין והא לא צערה אבל הכא להשקאה כיון
והא לא צריך ופרש"י שם סתם מגרש משו' איכה מגרש הלכך יש לחוש
דילמא לצעורה כיון ע"כ כלומר שתטרח עד שתמצאהו · הנה בארתי
להסיר טעות זה אכן אינני צריך לכל זה דכאן נתקיים התנאי דבכלל
מאתי מנה דהשיגו סתם בין ישארו (הלווכטיכי) בין לא ישארו · גם

את אלה לא אוכל שאת שאיש הזה מתראה נגד העם כאלו הוא היה תמיד מוכן לציית דין ואנשי הועד העבירו עליו את הדרך והדבר הוא בהפך כי אנשי הועד התרו בו שיבא לפני האלופי' אשר בעיר ויעשו ככל אשר יגזרו והוא סרב ורצה שיבואו לפני דייני' שחוץ למדינ' ועל זה נתנדה ואחר כך חזר בפה ולא בלב לפי דבריו וגם הודה על חטאו ששלח צווי להרבנים (מאווינגדורי) ואח"כ נתפשר עם אנשי הועד בקשר אמיץ· וחזר לסורו להפיר הברית והציעו לפני טענותיה' והוריתי מה שהוריתי מכח שקיבל עליו בח"ח ובש"ד ואז הכריזו אנשי הוועד עליו החרם מכח הוראתי והלך הוא בעש"ג לפני (האווינגדור"י) לכוף אות' לבטל החרם והשיג שעשה (האווינגדור"י סוספיס"יון) וזה היה (מר"ץ) שי"ט ואח"כ על (הלווכטי"כי) פשט טלפיו ועשה ששלחו לוועד קטן להגיד איך שהרופא הוא מוכן להיות ציית דינא וזה היה שבט שכ"ב ומן הדין לפי התקנה שנעשה (בפי"רר"א) בוועד הקהילות לא היו צריכי' להשיב רק שאינם חייבי' לדון עמו בדין ישראל אחרי שכבר הלך בערכאות של גוים מ"מ לא השיבו ככה רק השיבו דבר אמת שכבר באו לפני אב"ד שלהם שקבלוהו הקהילו' עליהם זה שנים רבות ושמע טענותיהם ופסק והורה מה שהורה כנזכר שם ואין להם לשוב ולטעון אחר גמר דין והוא כפר בזה ואמר שאף אם כל אחד ספר לפני זכותו היה רק דבר שפתים ולא קבלוני לדיין עליהם· ובזה אינו נאמן דאע"פי שכתב הטור ח"מ בסי' כ"ב וכן הוא בהרא"ש בתשובה (כלל כ"ו סימן ח') שאם כפר ואמר לא קיבלתיו לדיין ישבע זהו דוקא לענין ממון שחבירו לא יוכל להוצי' ממנו כפי הפסק מהדין כי דין הוא המוצי' מחבירו עליו הראיה והנה כעת פטור בשבועה אבל לענין איסורא כנדון דידן שאנשי הועד קטן יודעים האמת שלהם ורצו לאפרושיה מאיסורא ולהזהיר גם אחרים שלא ימעלו בחרם הרשות בידם ויפה עשו ויפה השיבו· גם אלי צוה האיש לפני המושל פה (פדווא"ה) להכריחני לתת לו בכת' ביטול החרם מרצוני והשבתי לפני המושל שכבר עשה (האווינגדור סוספיס"יון) על החרם ועל כרחי אני צריך לשמור דברי אדונים שלי והוא אמר שזה לא יספיק לו שאהיה במוכרח רק שאכתוב לעשות כן ברצון ולא עלה בידו כי המושל היה חכם ואיש ישר ממנו· מעתה ראו דרכיו שתמיד עם כולנו הלך בערכאות של גוים רק לפעמים כאשר לא השיג רצונו בעש"ג פשט טלפיו ואמר לדון בדיני ישראל אך תמיד בחד שטות' מסרך סריך לומר לדון לפני חיצונים:

ראו דרכיו ראשית דרכו בג' (מרץ) אלף ס"א למספרם צורה הראשים של הקהל לפני ה' חכמי' אשר שם עשה (הריכוכל"י) לחתוך (הריכוכל"י) מכח טענותיו המזוייפים הנ"ל וכאשר ראה שלא יעלה בידו שם סלק עצמו מהמשפט ההוא ואחר כך הלך בדרכיו הרעים לענין אחר לצוות הראשי' לפני (הגוורכדור"י) לטעון שיהיה פטור מהמס בהיות מושבו בין (הלווכטי') ויחשב כמותם וגם שם לא השיג מבוקשו כי אמרו שבכלל שאר היהודים הוא· עוד יש לשדו' נרגא בעיקר טענותיו שאמר שלא נתקיים התנאי כי מכח דינא תנאי זה אין בו ממש דלא נעשה כהלכתו בשום דבר דהא (בריכוכל"יא) שעשה בראשונה במשפט החכמי' אין בו דבר כדינו כי שם המעש' קודם התנאי ואין בו כפל התנאי (ובריכוכלי"א) של יהדות לא נתבאר בו התנאי רק שמזכיר (הריכוכלי"א) שעשה במשפט החכמים ואמר בלשון זה הנני מקבל עלי בח"ח ובש"ד וכו' לקיים (הריכוכלי"יא) שעשיתי היום במשפט החכמים וכן עם התנאי' שבתוכו כנראה במשפט הנ"ל בכלל ובפרט ולא הזכיר שום תנאי בפירוש רק תלה הדבר במ' שנזכר שם ושם אינן כהלכתן בשלמא כפילות התנאי אפשר לתרץ על שני דרכים אחת שיש מחלוקת בין הפוסקי' (הביא"ס הב"י בח"ה סי' ר"ו) אם בממון צריך כפולות או לא שנא (דבריכוכל"י) של יהודית כתוב וז"ל וכל התנאי' הנ"ל הותנו ונעשו כהלכתן כתנאי בני גד ובני ראובן ככל הלכותי' וכו' ובהג"ה מיימוני פ"י דאישות איתא וז"ל אר"י כי שמא אם אדם אומר סתם שיהא תנאי כתנאי בני גד ובני ראובן יכולה להיות שמועיל בלא כפיל' תנאי אבל כאן שכתוב בפירוש (בריכוכל"י) במשפט החכמים מעשה קודם התנאי וכיהדות תלה הדבר (בריכוכל"י) ההיא אין לומר שמלת כתנאי בני גד ובני ראובן יועילו לסתור מה שכתוב בפי' ההפך בשלמ' על כפולות איכא למימר אע"פי שחסר בכתב לשון זה שאמ' כבני גד ובני ראובן רצה לומר שנכפל אע"פי שלא נכתב אבל לומ' שירמוז על מה שנכת' בהפך אי אפשר דיהיו סתרי אהדדי וכן בהג"ה הנ"ל לא הזכיר רק על הכפילות א"כ התנאי הזה מעשה קודם התנאי· התנאי בטל כי אף החולקים בכפולות מודים במעשה קודם לתנאי כדאיתא בהמגיד פ' ו' דאישות ובר"ן בפ' האומר בקידושין משום דסתם מתני' היא בסוף פ' הפועלי' ואין לומר הואיל (והריכוכל"י) נעשה בעש"ג לא נצטרך לכל דקדוקי התנאים כי בדיניהם א"צ דכת' הרמב"ן והטור ח"מ מביאו סי' ס"ה וז"ל דלא עדיפי בערכאות מבסופרי ישראל שאין דינן של מלכותא אלא להכשיר שטרות שלהם ולעשות סופר שלהם נאמן כק' עדים שלנו· אבל לענין דרכי הקנאה לא עדיפי משטרו' שלנו וכו' והנה האיש הזה הטועה מתפאר שיכול לומר אדרבה וכי יש בידו הסכמה מחכם על זה בלי ספק גחלים יעלה על ראשו כי בדין הוריתי עליו החרם אף כי אח"כ הייתי מוכרח לגזירות (האווינגדור) שעשה (סוספיס"יון) ויקרה לאיש הזה כאשר קרה לההוא קצב הנזכר בתשובת הרא"ש (דין ט' כלל ט"ו) על שאמר אדרבא ככה יקרה גם לו שכל חביריי ותלמידי ינהגו בו נידוי מחדש על זה שזלזל בכבודי ועל שמתפאר שחכם הסכים לאדרבא אין לחוש לחכם ההוא אשר ידון על פי דבריו ולא שמע טעמי ונימוקי:

ועל אנשי הועד קטן לא יוכל לומר כלל אדרבא כי הם לא נדוהו רק פרסמו הוראתי· עוד הביטו רמות רוח דההוא גברא כי מי נתן לו מעלה זו להכניס ראשו בין ההרי' הרמי' הפוסקי' שחולקים אם ע"ה יכול לומר אדרבא והגאון מהר"י קלון בשורש ק"ע הביא החולקים והגאון מהרר"י קאר"ו הביא יותר סי' של"ד ביורה דעה א"כ לדברי מי שאומר שע"ה לא יוכל לומר אדרבא יכוה וילקה בשפתיו והחכם שהורה לו אינו כדי כנ"ל: גם אם יאמר שב"ד יכולי' לנדות אותו אף שהע"ה לא יוכל איני חושש לזה כי אם יעלה ככה על לב ב"ד בלי ספק אם ב"ד יפה הוא ידרשוני תחילה מאיזה טעם דנתי· ואבאר להם טעמי הנז' ויותר דברים הראוי' לגלות לב"ד אשר כאן לא אעלה על ספר לחששא כזה וכל שכן לדברי הראב"ד שסוב' שב"ד אין נזקקין לזה שאין לחוש לזה ובהיות פי לדעתי קונטרס זה יגיע לקצת תלמידי חכמים אחדש בו דבר ואף כי אינני סומך על סברתי לחדש דין שלא נמצא מ"מ להיותו משא ומתן של תורה אכתבנו: וזה כי מסברא שנדון בזה אף אם היה ח"ו שלא כדין אין שייך בו אדרבא כי מכטן מי יצא אדרב' הלא ממעשה דר"ל פ' אלו מגלחין (דף י"ז ע"א) דנטר פרדיסא דהוא היה המנדה ומפיו יצא הקללה ואז שייך לומר אדרבא אי מטעם דמפר' בירושל' משום אורריך ארור או מטעם שזלזל אותו ולזה הטעם סוברי' קצת הגאונים שע"ה לא יוכל לומר אדרבא על ת"ח דהא ת"ח שזלזל ע"ה אינו חייב נידוי וכן רמ"ך אמר ככה מטעם זה והגאון הקאר"ו (סי' של"ד) בי"ד הביאו אבל דבר בנדון דידן אני לא נדיתי אותו ולא יצא התנאי מפי על דבר זה אך הוראה לבד הוריתי לומר ששעבורו הוא קיים ונכוה בגחלת שחתה על עצמו לפי הפסק וההוראה שלי אנה נמצ' ששייך לומר אדרבא על זה לא מטעם אורריך ארור כי לא קללתי אותו ולא מטעם זלזול כי לא זלזלתי אותו וכי לא היה לי לפסוק כפי שקול דעתי ודבר זה אינו בגדר המנדה חבירו שלא כדין רק בגדר דיין שדן וטע' שלא נמצ' שקונסי' אותו רק כאשר מכח פסקו נרתן דאובן לשמעון מעו' שלא כדין ישלם הדיין לראובן מעותיו שהזיק לו כאשר דינו הוא קיים והוא שלא כדין אבל בנדון כזה אף אם טעה במה שנתחייב הדיין נדוי אין שייך תשלומי נזק אם לא ע"ד לעשות לו כאשר זמם וזה לא נמצא בטועה אכן האמת כבר אמרתי שבדין הוריתי יותר ממה שכתוב כאן יש אתי לכתוב במקומו ובשעתו כאשר תנתן הרשו' נאם מאיר בכמר יצחק ז"ל קצנאלנבוגן:

נב קול שאון מעיר שמענו· חיל כיולדה ופלצות אחזונו· בדבר זה אשר בא לפנינו· על אודות רופא האליל יוסף אשר אסף אלקים חרפתו· מקלל עצמו ותולה באחרים קללתו· מניף ידו על המקום ואסף מצרעתו· והנה על צד עלאי ידבר· ולו פני' קלקל וחיילי' יגבר· רוצה לפרוץ הגדרים אשר יסדו גודרי גדר· נטעי נעמנים ושרשי תקנות ארזי לבנון רוצה לעקר ולשבר· חזקת ישוב אשר החזיקו בו קמאי דקמאי בני עליון· אשר ראו את הגולד מעם מפוזר ומפורד ואביון· בגלות בני כוש תרשיש ויון· אשר עשרה אנשים יחזיקו בכנף איש יהודי ולדחותו מעליהם· ולדחות אבן אחר הנופל מחשבותיהם· וכ"ש בהחלק לב ישראל עתה יאשמו בעונותיהם· על כן שלא יהרס המצב בה מגדול לתלפיות· להחזיק בדיני חזקת ישוב שלא יהרוס המצב ויבא לידי דחיות· ושלא יוכת שער ע"י שאיות· ותקנו חרם בחזקת ישוב על כל הרוצה לבטלו· יחול עליו החרם ההוא לגמור כולו· וכל המפקפק בזה מעי' שאינו מאותן שקבלו· ואף במקו' שלא התפשטו אותן תקנות וחרמות· מ"מ מהם נלמוד להורות ולדמות· נדון דידן שעליו נכתב תשובותינו הרמו'· וזה על דבר הרופא יוסף שבא לגור בחזקת היד במדינת לועז בעיר ויניזי"א בגט הישן ואמר כי ידיו רמה במשפט השררה ואין מוחה בידו עד שנתגלגל הדבר שגרם ע"י זו היזק לבני הגט החדש שהם הקהילה של ויניזי"אה שהשר מגט הישן גזר להם שיעזרו לו נגד הרופא הנ"ל· גם שבזו רצה לבטל חזקתן שהיה להם מימים קדמוני' שלא ידור שם אדם בלי רשותן והנה התרו בו שיעמוד לפני הועד שלהם ולא אבה שמוע להם כי אם לדון בזה בורר וע"י זו הלך בערכאו' כו' וגלוי שבזו עשה שלא כהוגן ובר נידוי הוא חדא שרצה לבטל חזקתן וראייה מהא דאיתא פ' לא יחפור (דף כ"א ע"ב) אמר רב הונא בריה דרב יהושע בר מתא אבר מתא מעכ' ואי שייך בכרג' דמתא לא מצי מעכב וכתב שם המרדכי בשם

אביאסף

אביאסף ז"ל ראיתי שפי' ר"ת ואי שייך בכרג' דמתא לא מצי מעכב
ולהכי נהגו הקדמוני' לגזור חרם של ישוב שע"י חרם כופין ולא מריב'
בדפרי' ושראוי להסיע על קיצתן ולעשו' תקנה נ"ל על עצמן רשאין
לגזור על כל מי שיבא לעיר שלא מרצונם שלא ישאו ויתנו עמו ואם יש
רב בעיר יכול לגזור גם על הבא בעיר לגור וחלה עליו גזירתו אם הוא
תלמידו עכ"ל הרי דמי שבא להרוס חזקת הישוב הוא בחרם קדמוני' כ"ש
במקום שיש להם תקנה שלא לגור שום אדם שם כי אם ברשותם
שהוא בחרם הקדמוני' ואף במקו' שלא נתפשט חזקת ישוב מ"מ רשאין
להסיע על קיצתן ולגזור נידוי על הבא שלא ברשות' כ"ש במקו' דאיכא
רב גדול בעיר אשר הכל אצלו כתלמידי' כמו שיתבא' לקמן וכתב עו'
מהרי"ק שורש קצ"ד הובא בטור ס"ס קנ"ו הא דכתב הרא"ש שאדם
יכול לדור בכל מקום שירצה ואין בני העיר יכולין לעכב עליו פשיט'
שר"ל שאין בני העיר יכולין לעכב ע"פ ב"ד אבל אם תגבר יד בני העיר
לסגו' דלת הן ע"י שר הן ע"י שום מושל פשיט' שהרשו' בידן ולא יחלוק על
זו כי אם עיקש אשר לא יבין ולא הגיע להורא' עכ"ל הרי שכת' מהרי"ק
דאף במקו' דלא נתפשט שם תקנו' וחר' הקדמוני' מ"מ אם יוכלו לגבר עליו
למנוע אותו שלא יבטל חזקתן הרשו' בידן וה"ה בנדון דידן שהיה רשו'
לקהל לנדו' יוסף הנ"ל שבא לגור שמה נגד חזק' הקהל שבר נדוי הוא ובדין
נדוהו וכת' עוד מהרי"ק שורש קצ"ב שבזמן הזה שיש לחוש שאם יתוספו
הדיורין שיבא לידי קלקול מן השרים המושלי' וא"כ כל הבא לדור אצלם
הוי כרודף ולכן מצו מעכבי והנ' מבוא' דבדין נתנדה יוסף הנ"ל מצד זה
שרצה לבטל חזקתן א"כ הו' כאש' שמענו שהדבר שלא היה רשו' לשום
אדם לדור בגט הישן היה לטובת בני הקהילה שבזו הדרך הם יכולין למחות
וכמו שכתב מהרי"ק שורש קע"ג וז"ל ראובן שהיה לו חק מהשר שלא
יוכל שום יהודי לדור שם בלי רשותו יכול לעכב על כל הבא לדור שם
מאחר שהחק ההוא היה לטובת ראובן כו' וא"ל מהא דכתב המרדכי פרק
הגוזל בתר' בשם מוהר"ם ז"ל ואם השר אומר מעצמו איני רוצה ששום
יהודי ידור כאן כי אם ברשות ראובן · ראובן יכול לעכב על כל הבא לדור
שם דדינא דמלכותא דינא כו' ומשמע דאם לא אמרו השר מעצמו אין
ראובן יכול לעכב עליו דלאו דוקא נקט מעצמו אלא לרבותא קאמר
מעצמו וכ"ש אם ראובן טרח והוציא עליו הוצאות עד שהשתדל מן השר
חזקתו דאסו' לאחר לעבור עליו הדרך וכמו שהאריך בזה מהרי"ק (שורש
קל"ב וקע"ג) · השני שבדין נתנדה מהאי דאמרינן פרק הגוזל בתרא
(דף קי"ד ע"א) אמר רב אשי האי בר ישראל דמזבין ארעא לגוי אמצר
דבר ישראל חבריה משמתינן ליה מ"ט משום דא"ל ארבעת לי אריה
אמצראי ומשמתינן ליה עד דקבל כל אונסא וכו' ואמרינן פרק המקבל
(דף ק"ח ע"ב) זבין מגוי וזבין לגוי לית ביה משום דינא דבר מצרא כו'
עד שמותי ודאי משמתינן ליה עד דקביל עליה כל אונסא דאתי ליה
מחמתיה וכתב נ"י פרק המקבל דה"ה לשכירות וכן כתבו התוספו' והרא"ש
פ' לא יחפור (דף כ"ח ע"א) הרי קמן דאם מזיק לחברו על ידי גוי דבר
שמותי הוא עד דמקבל עליו' כל הזיקות וכ"ש בהזיקא דרבים שנקראו
מוחזקי' לגבי היחיד דמשמתי' ליה עד דמסלק הזיקא ואחר כך ידון עמהם
אם יש לו דין עליהם כמו שפסק המרדכי סוף לא יחפור (ומהרי"ק שורש
ב') · הטענה השלישית דפשוט הוא דמשמתינן למאן דלא אתי לבי דינא
כשמזמינין אותו וכדאיתא פרק הגוזל בתרא (דף קי"ב ע"ב) ואפילו
בעל כרחו של אדם יכולין לדונו ולא יוכל למימר אני לא אדון אלא בזה
בורר כדאיתא פ"ק דסנהדרין (דף ח' ע"א) וכתבוהו הרי"ף והרא"ש
דדיין מומחה או בדקבלו עליהם דן אדם בעל כרחו וכל שכן וועד של בני
הקהל מקרו קבלו עליהם דצריך כל אדם לדון לפניהם ולא יוכל להשתמט
ואי לא אתי בר שמותי הוא וליכא למימר כאן שהיה לצרכי בני העיר אין
דנין בדייני אותו העיר וכדתניא פרק חזקת הבתים (דף מ"ג ע"א) בני
העיר שנגנב להם ס"ת אין דנין באותו העיר כו' הלא כתב הרא"ש שם
אע"ג דלא מהני סלוק בענין המס מ"מ אם עשו תקנ' או יש מנהג בעיר
שדייני העיר ידונו על ענייני מסים דיניהם דין כמו שקבלו עליהם ועוד כתב
בתשובת מיימוני (סי' י"ג) דעל חזקת ישוב מבררין הדבר על פי עד
מפי עד ומפי פסולי עדות משום דבלאו הכי כלם פסולים הם ומאן ידע
במילתא כי אם בני מתא עכ"ל וכן הוא בתשוב' הרא"ש (כלל ה' סי' ד')
דמנהג פשו' בכל ישראל שאין מביאים עדים מחוץ לעיר על תקנת והסכמת
הקהל וכו' · וכן הוא בתשובת הרשב"א (סי' תתי"א) הרי דהכשיר
פסולי' לעדות וה"ה לדין · וכתב הרשב"א (סימן תר"פ) דהמנהג
בכל מקום לדון צרכי ציבור בדייני ועידי העיר ונוהגים להכשיר פסולי
קורבה וכו' ואף על גב דכתב הרא"ש בתשובה (כלל כ"ח) דאין הציבור
יכולין לדון ליחיד שיש לו דין עמהם בעסק הציבור היינו דוקא מדינא
דתלמודא וכדמשמ' התם דמייתי ראיי' מהא דבני העיר וכו' אבל מכח
מנהג פשוט דיכולין לדונו בכל השיי' לציבו' וכמו שכתב הרא"ש בעצמו
לעניין זה דבמקו' שיש מנהג הולכין אחריו · ועוד בר נידוי הוא מטעם

שהלך בערכאות ש"ג ותנינן פ' המגרש (דף פ"ח ע"ב) תני' היה רבי
טרפון אומר כל מקום שאתה מוצא אגרות של גוים אע"פי שדיניהם
כדיני ישראל אי אתה רשאי לזקוק להם שנאמר ואלה המשפטים אשר
תשים לפניהם כו' וכתב ר' ירוחם בספר מישרים (נתיב ח' חי"ג) א'
מבעלי הדינים שרוצה לדון לפני גוים אין שומעין לו וכתב רב אלפס
בתשובה שצריך לנדותו וכתב הריב"ש (סי' ק"ב) להחרים ולנדות
המחזיק ביד ההולך לדון דיני גוים וכתב מהרי"ק (שורש קפ"ד) בשם
המרדכי דאפילו אם אינו עושה שום מעשה רק כופיהו בדין גוים שיעמוד
בדין ישראל ראוי למותחו על העמו' כו' כ"ש בזה האיש אשר הלך
בשרירות לבו לפני עצת הזקנים ושרים ולא אבה שמוע אל השופט אשר
בימיו דראוי למותחו על העמוד או לנדותו ואף אם עשה לו הוועד שלא
כדין אסור לילך לפני הערכאות שלא ברשות כמו שכתב המרדכי פרק
מרובה והרמב"ם סוף הלכות סנהדרין · ואע"ג דאמרינן פרק החובל
(דף כ"ב ע"א) מנא הך מלתא דאמרי קרית לחבר' ולא ענך רמי גודא
ושדיה עלויה דכתיב יען טהרתיך ולא טהרת כולי וכתב הרא"ש מכאן
פסק רב פלטוי ז"ל ראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבא עמו
לדין שרשאי לב' עמו בערכאות של כותי' כדי להוציא את שלו כו' נראה
דהיינו אחרי נטילת רשות מב"ד אבל קודם נטילת רשות ודאי אסור
דהרי הטור ח"מ סי' כ"ו כתב סתמא דאסור בלי נטילת רשות ואלו
לא הוי דעת הרא"ש כן לא הוי שתק מיניה · וא"ל מ"ש מהא דאמרינן פרק
הגוזל בתרא (דף קי"ג ע"ב) מכריז רבא ואיתימא רבי יוסף דסלקין
לעיל' ודנחתין לתתא האי ישראל דידע סהדותא אבר ישראל חבריה
ואזיל ומסהיד ליה בי כותי' משמתינן ליה מאי טעמא משום דמפקי ממונא
אפומא דחד סהדא ש"מ דבלאו הכי לא משמתינן ליה וכן כתב הרא"ש
שם בהד"א ומיירי כשהגוי תובע הישראל וישראל כופר לו דהשתא פטור
ישראל ואינהו מפקי ממונא אפומיה אבל ישראל שתובע מעות מן הגוי
ואומר פרעתי או כופר הכל יכול להעיד שהרי גם בדיני ישראל היה
פטור כו' ש"מ דמותר להעיד במקום שהוא כדין מכל מקום אין למידין
דינא מעדות לדבר זה דהתורה לא הקפיד' אלא אדין שנאמ' ואלה המשפטי'
אשר תשים לפניהם ולא לפני כותים · ועוד נראה דכשהישראל דן עם
הגוי אז מותר להעיד אבל כשישראל דן עם חבירו אין הכי נמי דאסור
להעיד אע"פי שהוא כדין משום דמסייע לעוברי עבירה ואע"ג דלית ביה
משום לפני עור לא תתן מכשול מאחר דבלאו דידיה יוכל לעשות האיסור
וכמו שכתבו התוספות (דף ו') והמרדכי והאשר"י פ"ק דע"ז מ"מ
איסורא מדרבנן איכא כמו שכתב שם הר"ן וכן כתבו התו' (דף ג' ע"א)
והאשירי פ"ק דשבת · מכל הני נראה דבדין נתנדה יוסף הרופא
בראשונה · וגם מרה תהיה באחרונה · וראוי עליו לקרות מקרא
שנאמר בעכן חטא ישראל וגומר וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו
וגם שמו בכליהם לקח מן החרם קדמונים בחזקת הישוב שרצה לבטל
וגם גנב את לבב ישראל באמרו לדו' בזה בורר ואף שלא היה מצד
האמת וגם כחש במה שהזיק לרבים והוא בכלל לא תכחשו
וכדאמרינן במציעא פרק המקבל (דף קי"ח ע"א) זהו גוזל וזהו
עושק וזהו כחש וכו' וגם שם בכליה' של הערכאות כדרך הארץ ומעתה
נחה שקטה שאלת טענת האונס שטען שהיה אנוס בפשרותו שהתפשר
עם הקהל כי אם כן כל עבריין שכופין אותו לעשות דין יטעון אותו ואפילו
בקרבנות וגיטין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכמו שאמרו פרק חזקת
הבתים (דף מ"ח ע"א) וכ"ש בממון הקל דאין טענת אונס כזו משום
פרוצים ומשום צנועים · ועוד דאף אם היה כדבריו דהיה אנוס מ"מ מאחר
שלא מסר מודעא אין בטענתו כלום ואע"ג דאמרינן פרק חזקת הבתים
(דף מ"ז ע"ב) תלוהו וזבין זביניה זביני והוכיחו שם התוספות ודוקא
מכירה אבל מתנה לא הוי מתנה אי ידעי' באונסי' או שכופי' אותו מ"מ
בכאן שנתפשר עם הקהל דינו כמכירה וכן כתב הרמב"ם פ"י מה' מכירה
דמחילה הוי כמתנה ופשרה כמכירה · וכן משמע בתשובת הרא"ש כלל
ע"ב סי' ב' וכ"ש אם כן הוא שכבר הותר חרמו קודם שנעשה הפשרה
ימים רבים דלא מקרי אנוס וחייב למיקם אנפשיה מה שקיבל עליו ·
והטענה השלישית · ישאהו רוח חרישית · במה שטען כי הקהל לא
קיימו תנאים במה שהתנה שיהא לו רשות כל זמן שהסוחרים שוכנים שמה
ומאחר שלא נשתדל זו פשרתו בטילה הנה אם הלשון מועיל להקל כאשר
כתוב בשאלה פשוט הוא דלא יוכל לבטל פשרתו משום זה דבכלל מאתים
מנה הוא ודטבא ליה עבדי ליה וראיה ממה שכתב הר"ן פרק האיש מקדש
ובפרק המדיר דבדבר שבממון כגון שאמר ע"מ שתתן לי מאתים זוז
וכיוצא בו יוכל לומר הריני כאלו התקבלתי כו' וכן כתב הרמב"ם פ"ו
מהלכות אישות לענין קידושין דיכול המתנה לבטל תנאו כשירצה אם כן
היה בנדון זה הוועד המה יכולין לבטל תנאן מאחר שהותנה לטובתן וא"כ
אע"פי שלא נתקיימו התנאים שהוא לטובתן ואע"ג דכתב הר"ן פ"ק
דקידושין דאם הנותן הוא המתנה לא יוכל המקבל לומ' קבלתי אע"פי
שהתנאי

שהתנאי הוא לטובתן מ"מ אם היה התנאי לטובת הקהל כאשר בא בשאלה הנ"ל אם כן מסתמא הם היו המתני' ויכולין לומר קבלנו · אמנם אם הלשון משמע לטובת הרופא הנ"ל כאשר טוען הרופא נ"ל לדקדק בזה כמו שיתבאר אמנם אם ספיקא הוי אזלי' בזה לחומרא מאחר שנשתעבד בח"ח ובש"ד והוי ספיקא דאיסורא ואזלינן לחומרא כמו שכתבו הפוסקים בכל ספיקא דאיסורא ואם יאמר הרופא שלדידיה ברי לו שלא נתקיים התנאי והקהל מכחישין אותו ואומרים שנתקיים התנאי ומחזיקים עליו חרם כמו ששיעבד עצמו והוא בא להוציא מהם המה נאמנים כמו שכתב הר"ן פ' האומר ואפי' לדעת הרמב"ן שכל תנאי שהוא בקום ועשה צריך למייתי ראיה שקיים תנאו מ"מ הם נאמנים לומר שזה התנאי הוא לטובתם וכמו שכתבתי לעיל מדברי מוהר"ם והרשב"א (סי' קת"יח) שכל צרכי העיר מביאין ראייה ועדות מבני העיר וכן פשוט מנהג זה בכל ישראל ותו דאף לדברי הרופא מאחר · שלא הותנה תנאי זה כהלכות התנאים התנאי בטל והמעשה קיים כדאיתא בגיטין פ' מי שאחזו (דף ע"ה ע"ב) ובשאר מקומו' בתלמוד ולא מבעיא לדעת הרמב"ם והרא"ש שכתב פ' יש נוחלין דבעינן בכל התנאים כל דיני תנאי דודאי כאן הואיל ולא כפל לתנאו תנאו בטל והמעשה קיים אלא אפי' לדעת רשב"א והגאוני' דס"ל דלא בעינן הלכו' תנאי' רק בגיטין וקידושין אפ"ה בעינן תנאי שאומר על מנת או כיוצא דמשמעותו תנאי אבל בלאו הכי אינו אלא גילוי מילתא בעלמא ולאו דוקא הוא וראייה מדברי רשב"א שמוכח מדבריו דלא בעינן תנאי כפול מהא דאיתא פ' יש נוחלין (דף קל"ז ע"ב) אתרוג זה נתון לך במתנה על מנת שתחזירהו לי וכו' והתם ע"מ קאמר ואי הוי מועיל לדברי רשב"ם אפילו בלא ע"מ ה"ל לאשמועי' רבותא טפי דאפילו בלא ע"מ אלא ש"מ דוקא בע"מ קאמר וכ"ש דבעי' תנאי קודם למעשה כמו שכתב החכם מהר"ם בפסקיו ואם כן בנדון דידן שלא קאמר ע"מ בהדיא לכ"ע לאו תנאי הוא שיתבטל המעשה בשבילו ואין לחלק דכאן שנכתב בערכאו' ש"ג לא בעינן דיני תנאי דכבר כתב הרמב"ן שאין השטרות של גוים כשרים יותר משטרות של ישראל כמו שכתב בטור ח"מ סימן ס"ח ואע"פי שהרא"ש כתב בתשובה (כלל ח') שטרות הנעשים בעש"ג ועשוין בלשון שטרי כותים כמו שרגילים הם לעשותן אע"פי שאינן עשוין בלשון שטרי ישראל כשרים י"ל דהיינו לענין להכשירן שיהא שטרותיהן כשר כי על זה מקפידין אבל שנידון שטרותיהן בלשונן אין מקפידין וכל שכן נכשיר השטר כאן ויתקיי' הפשר שאינן מקפידין אחר כך על לשון התנאי וכן כתב מהרי"ק שורש קפ"ז לכן על כל פנים תתקיים מעשה זה ויתבטל טעות הרופא כל שכן שהוועד אומרים שהתנאי הוא לצורך הקהל שנתבטלו טענותיו וכל שכן אם כתב בתנאי זה דבר שאי איפשר לקיימו דלא הוי תנאי כלל וכמו שאמרינן פרק מי שאחזו כל תנאי שאי איפש' להתקיים בסופו וכו' ועוד דאמרינן פרק המניח את הכד (דף כ"ז ע"ב) עביד איניש דינא לנפשיה אפילו במקום דליכא פסידא כמו שפסקו שם הרי"ף והרא"ש ואמרינן פ' אלו מגלחין (דף קל"ז ע"ב) אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה פי' שם הרא"ש בשם רש"י דיוכל להכותו להוציא אותו ממון והקשה על פירש"י דקשה הדבר לפרש' כך אם הדין ברור לאחרים ואיכא חלול השם בדבר ועוד שאין אדם דן דין של קרובו כ"ש של עצמו ופר"ת דלענין נידוי לבד קאמר כגון שקראו עבד וכו' וה"נ בנדון דידן דליכא חילול השם בדבר דהא רבים היודעים ומפורסם לכל לפי דבריהם שהדין עמהם פשיטא שיכולין לנדותו על דינן וליכא ג"כ משום דנגעי בדבר דהא כבר נפסק לעיל דעביד איניש דינא לנפשיה וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל י' סי' כ"ה דכל דבר שידוע לטובי העיר או לרוב העיר שא' מחזיק בשלהם אע"פי שאין אח' מהן יכולין להעיד מ"מ הם בעצמן מוציאין ממנו ועבדי דינא לנפשייהו כ"ש כאן דאיכא תרתי דאיכא רבים וצורבא מרבנן דעבדי דינא לנפשייהו לנדותו עד אשר יתקן להסיר היזקן ולכן יש לתמוה ארופא זה על מה סמך להחזיק פניו ומעשיו לומר אדרבא על חרם של גאון הישיש והוועד שלו שהסכימו בדין להחרימו ואף אם היה ח"ו שלא כדין אין באדרבא שלו כלום כמו שכתב מהרי"ק (שורש קכ"ח וק"ע) בשם המרדכי וכן כתב הר"ן פ' אלו מגלחין וכן כתב ר' ירוח' (נתיב י"ד ח"א) בשם הראב"ד ז"ל דעם הארץ לא יוכל לומר אדרבא וה"ה תלמיד על רבו ואף שכתב מהרי"ק (שורש ק"ע וקכ"ח) שלדעת הרמב"ם עם הארץ יכול לומר אדרבא דמאחר דב"ד חייבים לנדותו כ"ש אם נדוהו העם הארץ בעצמו מ"מ בנדון כזה אין אדרבא שלו כלום כמו שכתב הגאון ב"י בשם תשובת רי"בש (בי"ד סי' של"ד) על ראובן שרצה לומר ברכה אחת בב"ה שהיה נראה לשמעון שהיא ברכה לבטלה וגזר עליו נידוי שלא יאמרה והשיב שאותה ברכה לא היתה לבטלה מ"מ לא מקרי שמעון מנדה חבירו שלא כדין דדוקא במנדה במוחלט אבל זה לא אמר אחר מעשה שיהא בנידוי אלא קודם מעשה גזר עליו כו' ועוד שהיה חושב לעשורת מצוה למונעו מברכה שאינה צריכה ואף ע"פ שלא כיון להלכה אין ב"ד מנדין השוגגין וכ"ש אם הוא ת"ח וצורבא מרבנן עכ"ל הרי קמן דאין ב"ד מנדין לשוגגין כ"ש במי שפוסק דרך פסק שלא חייב נידוי שאין ב"ד מנדין אותו וא"כ גם אדרבא אינו כלום דהא בהא תליא כמו שכתב מהרי"ק בתשובה (שורש קכ"ח) דלעיל וא"כ מאוד הרע לעשות זה הרופא שתוקע עצמו להגיס לבו לומר אדרבא נגד גאון עולם זקן בן שמונים לגבורה שכל אדם נקראים אצלו כתלמידים כמו שכתב הרשב"א בתשובה סימן תר"ט דרבו לאו דוקא בכל התלמוד אלא גדול ממנו וכן הוא בתשובת מהר"ד כהן סימן כ"ב ולכן הרע לעשות אף אם היה כדבריו כ"ש שכבר נתברר שכל דבריו בטלין ומבוטלין ולית כהן ממש על כן אחת דתו · של הרופא להמית תאוותו · וישוב ויתודה חטאתו · ויקבל עליו כל מה שפסק עליו הגאון אב"ד של מדינות ויניזי"יה לפני כמה שנים · ולא יתלה עצמו באילנות המה הרבנים · ואם לא יקבל עליו כזה · יהא נלכד בחרמו שהחרימוהו כבא וביזה · עד שישיב מדרכיו ושא ורפא לו · נאם משה בן לא"א מורי כמר ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרלש מקראקא :

נג ומזה שכתב לי כ"ת מן השמן זית · על אמונתי נעלם ממני אם ספרתי הדברים באזני הגאון מהרש"ל ז"ל אך האמ' כן שספרתי הדברים בפני רבים כמה בני אדם במדינה זו ובמדינה אחרת כי קבלה גמורה יש לי מן א' מן הגרים שהגיד לי איך שאביו היה עסק משאו ומתנו במכירת שמן זית ובעצמו הביא השמן ממדינת איטלי"א ולא היה יכול להוליכו כל כך למרחקים בחביות של עץ משום דמדייתי טובא אם לא שעירב בתוכו שומן חזיר עד שנקפה ונתעבה ושוב עמד בתוכו ולא הוציא שום טיפה · והאמת כן שהשמן מפעפע לפלוט לחוץ יותר מן שאר משקים ואיתא כמו כן בירושלמי דסוכה (פרק לולב וערבה) נקב שאינו מוציא מים מוציא יין ושאינו מוציא יין מוציא שמן וכו' ועל פי הדברים הנ"ל הייתי פורש מן השמן זית במדינות הללו ולא הייתי רגיל בו ונעשיתי טיפש ועכשיו כתב לי כ"ת שפשוט בעיניו להתירו אף אם האמת כן ומביא ראיה מן היורה שמושחין אותו בשומן חזיר ומן הדם שנותנין במלח בשעה שמרתיחין אותו כדאיתא במרדכי פרק א"מ · ובעיני אין הנדון דומה לראיה דגבי שומן אומר הספר בהדיא דנותן טעם לפגם ובטל בששי' אם כן מאן יימר דשומן בשמן נותן טעם לפגם ואדרבא באיסור והיתר הארוך כסי' ל"ב מביא בשם המרדכי דפרק כל שעה דשמנוני' בשמן נותנ' טעם לשבח ואע"ג ראינו במרדכי הנדפס שלנו ודאי כן האמת רק חסורי מחסרא ועוד דגבי יורה כתב שהוא בטל בששים אבל בנדון דידן מי יאמר שהוא בטל בששים אם נותנין אותו לתוכו כדי שיהא נקפה קצת ויתעבה פשיטא שדבר קטן לא יועיל לזה ולכל הדיעות ספיקא דאורייתא הוא · ומה שירצה כ"ת לחלק מאחר שהוא נמחה ביד כותי או ביד ישראל אין זה כדבר המעמיד מה ענין זה לזה דגבי דבר המעמיד את החלב משום שמעמידו בקיבת נבילה שהריח והכח מהקיבה מעמיד את החלב ונדמה כממש לכן כשממחין אותו אזיל ליה ופשיטא שבטל בס' אבל דבר המקפה את השמן מפני רוב התערובות שמערבים בו היאך יתבטל מפני שממחה אותו הלא עדיין טעמו וממשו קיים וכן גבי מלח שנותנין בו דם כנ"ל הטעם מפורש בהדיא דנעשה כזורק מים לטיט שהוא מתייבש ואין בו אלא הנאה בעלמא שיתלבן בכך ואף אם אין בו איסור משום שומן חזיר מ"מ דבר מאוס הוא כדאמרי אינשי מאוס כחזיר אע"ג דבטל בששי' כמו עכברא וכמו קיבת נבילה שכתב כ"ת וז"ל מיהו לכתחילה להעמיד גבינה בקיבת נבילה היה אוסר ר"ת זצ"ל משום מיאוס ובדיעבד היה מתיר באכילה מ"מ פה קדוש כמו מר ירחיק עצמו מזה וכדדרשינן (סוטה דף י"ב) לגבי משה את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים כו' אע"ג דלגבי תינוק חלב אדם היתר גמור מ"מ לגבי משה קראו טמא · וכדאמר הק"בה (סוטה דף י"ב ע"ב) פה שעתי' לדבר עמי יינק דבר טמא כדאי' בסוטה ויחזקאל נמי אמר ולא בא בפי בשר פיגול ודרשינן (חולין פרק ב' דף ל"ח ע"ב) שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם ובדבר הנכנס לגוף אדם נזהר ביותר ואין הב"ה מביא תקלה לידי צדיקים ואף אם רואה כ"ת אחרים אוכלים אותו וכבודו אינו אוכל עמהם אין בזה שום חשש מחלוקת דכמה גברי איכא בשוקא דלא אכלי שמן זית זך ונקי ומה אדע ולא ידע מר הכל גלוי וידוע לפני כבודיך · בכן אשים קנצי למילין · והשם יסגא שלות כ"ת תילי תלין · בחדוה וגילין · כה עתי' נאמן אהבתך הקטן והצעיר אהרן בר גרשם ז"ל ה"ה :

נד אשיב לאבי בר זית · על דבר שמן זית אשר העלה על כתבו לאסרו משום שמחליקי' אותו החביות בשומן חזיר כדי להעמידו בחביות של עץ · הנה לדעתי אין לחוש לדבר זה וראייה מהא דכתב המרדכי פרק אין מעמידין על דבר היורה שמושחין אותו בשומן

חזיר דשרי מטעם דנותן טעם לפגם הוא ובטל בששים א"כ ג"כ בנדון זו
ליכא למיחש לזו משום דאף אם היה אמת ודאי לפגם הוא ובטל
בששים הוא דהא אמרינן פרק השוכר את הפועל (ע"ז דף ס"ח ע"ב)
דהוא עכברא דנפלה לשיכרא אסרי' רב לההוא שכרא וקאמר שם בגמ'
משום דאפשר דאשבוחי משבח לה וא"ה כתב הרמב"ם פ"ט מהלכות
מאכלו' אסורות ואם נפל ליין ושמן שרי שאלו צריכין להיות מבושמין
יותר ובודאי פוגם א"כ בשומן חזיר דהוא לפגם אפילו בשכר כ"ש
שהוא לפגם בשמן ועוד מדפשיט לראבי"ה שכתב המרדכי בשמו דביורה
הוי לפגם ש"מ דפשוט שהוא נידון כדברים המאוסי' וכנבילה מוסרחת
דבלאו הכי מנ"ל לראבי"ה שהוא לפגם ואם כן אין לחלק גם ראיה
דנותן טעם לפגם הוא מהא דאמרינן פרק אין מעמידין (דף ל"ח ע"ב)
האי משחא שלוק דארמאי אסור א"ל רב ספרא למאי ניחוש לה אי
משום אערובי מסרי סרי · אי משום בישולי כותים נאכל כמות שהוא
חי ואי הוילן למיחש לבשר חזיר מאי פריך רב ספרא למאי ניחוש אלא
משמע מיניה דנותן טעם לפגם הוא וכדברי רב ספרא פסקו הפוסקים ·
גם נראה לי דבודאי יש בו ס' נגד החזיר דהא אמרו רבנן בקפילא ואמרו
רבנן בששים כדאיתא פרק גיד הנשה (דף צ"ז ע"א) וכתבו שם ר"י
והרא"ש בראיכא קפילא לא בעינן ס' וא"כ בנדון זה שרוב הכותים
טועמין אותו ולא מרגישין בו טעם חזיר שהרי אוכלין אותו בימי עינוייהן
ולא מרגישין טעם גם מסיחין לפי תומן כן ומעולם לא נשמע בזה פוצה
פה דודאי יש בו ששים או שאינו נותן טעם ושרי ואפילו לדעת הרמב"ן
דסבירא ליה דקפילא לא מהני רק בראיכא ששים ואפילו הכי בעינן
קפילא וכן נראה דברי הר"ן מכל מקום ליכא למיחש לכאן דהרי כתב
בספר ב"י (סי' צ"ח ביורה דעה) וז"ל ונראה מדברי הר"ן שאע"פי
שנתערב גוף האיסור אם אין אנו יודעים שיעור האיסור סמכינן אקפילא
לומר דלא אית ביה כל כך כל כמה דלא ידעינן ואם כן גם כאן
נסמוך אקפילא ומעולם לא נטעם שום טעם חזיר ואע"ג דכתב האגור
(סימן אלף רס"ג) דמימיו לא ראה ולא שמע שום מרנ' שסמכי
אקפילא מ"מ נראה בנדון דידן שאנו בעצמינו טעמנו אותו כמה פעמים
ולא טעמנו בו כלום דליכא למיחש כלל ואין לפקפק ולומר דילמא
טעמייהו שוין דא"כ למה אמרו חולין (דף ק"ט ע"ב) אסר לנו
חזיר והתיר לנו שיבוטא ולא אמרו שמן זית אלא ודאי דליכא למיחש
להכי ואם כן על כרחינו אית ביה ס' או אינו נותן טעם בלא ס' וממילא
שרי וליכא למימר דהוי דבר המעמיד השמן ובאלף לא בטיל אע"ג
דאינו נותן טעם · דזה אינו דמאחר דחזר ונמחה ביד כותי נתבטל
חשיבותו ומותר וכמו שאמרינן לענין בריה וחתיכה הראויה להתכבד
אם נימוח בטל חשיבותו וה"ה הכא וכ"כ הרמב"ם פ"ג מהלכות מאכלות
אסורות לענין חמאה של גוים ומעכשיו על דברי מעכ"ת יש לתמוה
שהביא ראיה מדברי אסור והיתר הארוך שכתב ששמנונית טעמו
לשבח בשמן לענין נדון דידן דשאני חזיר דדבר מאוס הוא ביותר מכל
שרצים שבעולם עד שאמרו לא יאמר אדם אי איפשי בבשר חזיר וכו'
ולא אמרו שאר שרצים ש"מ דזה גרע טפי ועוד שהוכחתי לעיל מדברי
הגמרא דבשמן הכל הוי לפגם מדקאמר למאי ניחוש לה כו' א"כ לא יכריחנו
הג"ה זו שמביא באיסור והיתר הארוך נגד דעת הגמרא מאחר שאינו
נמצא במרדכי שלנו אולי שום תלמיד הגיהו במרדכי ונקרא על
שמו ואין לחוש לה נגד דעת הגמרא ואף על גב דבתו' פרק אין מעמידין
(דף ל"ו ע"א) ובתוספות פ"ק דחולין (דף ח' ע"ב) ובסמ"ג
סוף סימן קמ"ח · הוכיחו התוספות מסוגיית הגמרא דשמן בשמן הוי
לשבח וכהג"ה זו שהביא מעכ"ת מ"מ על כרחינו צריכין לומר שגם התו'
אינן חולקין על הגמרא דקאמרה למאי ניחוש לה אלא על כרחינו צריכי'
לחלק ולומר דכשהוא שלוק ונעשה כמשקה הוי לפגם ולזה קאמר
דוקא למאי ניחוש גבי משחא שלוק אבל קודם שנשלק ונעשה כמשקה
אפשר לומר דנט"לש וכן מצינו לענין דבש שמחלק בתשובת מהרי"ל
בין דבש שלוק ונעשה כמשקה או בין דבש עצמו כמו שכתוב תשובה
זו באיסור והיתר שלנו הנקרא שערי דורא והוכיח שם שדבש הנאמר
שם בגמרא דקאמר נמי אי משום עירובי מיסרי סרי כו' מיירי במשקה
של דבש וה"ה בשמן מאותה הוכחה עצמו שהוכיח מהרי"ל גבי
דבש ויעיין מעכ"ת שם וא"כ כשנמחה ונמוק ביד כותי דנעשה כמשקה
פשיטא דהוי לפגם כמו שהוכחתי מן הגמרא אלא דאף בשמן עצמו
קודם שנעשה משקה אין לחוש לעירוב שומן דהא מסקי' שם (ע"ז
דף ל"ו ע"א) דרבי יהודא הנשיא התיר השמן ועל כרחינו התיר אותו
שנאסר בימי המשנה מכח חשש תערובות שומן כמו שמוכח מדברי
התו' ומדהתירו ש"מ דלא חיישי' לתערובתו ובהא נקטינן כר' דהתיר
השמן וכ"ש בשומן חזיר דודאי מאוס ופגום וכמו שחילק מהרי"ל
בתשובה הנ"ל לענין עכברא בדובשא · עוד נראה לי דליכא למיחש
כלל בשמן לשומן חזיר וזה שהרשב"א כתב בתשובה סימן ס"ד
דהשתא בזמן הזה אין חוששין שיחליקו הגוים גבינותיהן בשומן חזיר
מאחר שעונשין עליו למי שאוכל אותו בימי עינוייהן עכ"ל וכ"ש
בשמן זית דכל עיקר הבאתו למדינות אלו אינו אלא משום ימי
עינויידהן ואלו הוי ידעי דהוי מצטרכי ביה שומן חזיר ודאי לא הוי
אכלי ליה · ועוד לא ניחוש לשומן חזיר כל זמן דלא ידעינן ליה
מטעם שכתב המרדכי פרק אין מעמידין בשם ר"ב וז"ל אפי' לדברי
ר"ת דאוסר שמרי יין מכל מקום מותר לחם של גוים כי אינו יכול
להיות שלא יהא כותי אחד שלא יתקן כך ואמרינן בכתובות שמחבוא'
אחת מצלת על כולן ואם כן ה"ה בנדון דידן ואף על גב דבגמרא פרק
אין מעמידין (דף כ"ז ע"א) אוסרין לקנות כמה דברים מן הגוים
מכח חשש ערוב יין נראה דוקא בדבר דשכיח וידוע לרבים אמרינן אי
אפשר שלא יעשה א' מהן ולזה מציל על כולן ואם כן בנדון דידן שאינו
דבר ברור שמשימים בו חזיר כמו שכתב מעכ"ת בעצמו פשיטא דאזלינן
לקולא ולא מחזיקין אסורא לומר שנתערב בו והנה אף על פי שיש
לחלק ולדחות ראיה זו ולומר דלא אמרינן דמציל אלא באסור
סתם יינן דהוא דרבנן אבל לא באסור דאורייתא מכל מקום אין
נ"ל כלל לחלק בהכי דהא מצינו בכמה דברים שהחמירו לענין סתם
יינן יותר מבאסור דאורייתא ולכן נ"ל מכל הני טעמי דשמן זית מותר
ופוק חזי מאי עמא דבר ומה שכתב מר שמשום מיאוס יש להרחיק ממנו
אני אומר כבר ארז"ל בקיבת עולה (דף כ"ט ע"ב) כהן שדעתו
יפה שורפה חיה וכל שכן שמן זית זך וכתית למ"ר ואי משום שמחמיר
על עצמו כאשר כתב מעכ"ת כבר אמרו בירושלמי דנדרים די לך במה
שאסרה תורה ואמרו ג"כ הפטור מן הדבר וכו' ובירושלמי גבי התרת
שמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל רב אכול או אנא
אכתוב עליך זקן ממרא כו' עד אטרח עליה ואכל כמו שהביאו התו'
פרק אין מעמידין (דף ל"ו ע"א) ומה שהביא מעכ"ת ראיה
מיחזקאל שלא אכל בשר שהורה בה חכם אינו דומה לנדון דידן שמנהג
פשוט בכל ישראל לאכלו ולית דחש ביה וליכא בו ספיקא כלל דאין
להחמי' בזה ולא דמיא למשה רבינו שלא רצה להניק מנכרית דהרי אף
בדורותינו איכא קפידא בדבר כמו שכתב הר"ן סוף פרק חרש וכן
כתוב בהג"ה אשיר"י פ"ב דע"ז בשם א"ז שזהו גרם לאחר שיצא לתרבות
רעה · ואני אשאל מעכ"ת אם אינו אוכל דגים שקורין לקסי"ן ואני
שמעתי הרבה בני אדם שהגידו שמושחין אותו לפעמים בשומן חזיר ולכן
לדעתי המחמי' בדבר זו אינו אלא מן המתמיהי':

נה ואשמע אחרי בקול רעש גדול יצא מר ממתוק · נידוי
דקשה ממיתה מן ב"ד של האלוף מהר"ר שכנ"א
ש"ן על האלוף מהר"ר מן יצ"ו ר"מ מק"ק פראג · עד דאכלי קורצא
בי מלכא מאן מלכא אינהו רבנן על עסק גט אחד אשר מהר"ר מן יצ"ו
הנ"ל קרא תגר על מסדרי הגט ההוא בפראג שלא בפניו וערער על
הגט ההוא בשלשה דברים האחד שאבי המגרש המיר דתו ולא כתבו
עליו וכל שום וחניכא · והאמינו לדברי המגרש שאמר ששב להיו'
יהודי ולזה לא כתבו רק שם של יהודית · והשני שהיה ערב וקרוב
לחשיכה עד שבשאר בתי כנסיות שבפראג התפללו מנחה וערבית
רק באותה ב"ה שהיו הרבנים מסדרי הגט עכבו העם מלהתפלל
בזמנם בעבור נתינת הגט ומהר"ר מן הנ"ל וחביריו אמרו כי פנה
היום בנתינת הגט · שלישית אמר שהיה הגט מאושה בגוים
שלא כדין והגיעו לידי חבילות של עדיות אשר נגבו משתי
הכתות · ואף כי היו בהם עדיות מוכחשות · מכל מקום אוכל
לשער האמת מן אשר לקטתי מתוך העדיות שהיה בין השמשות ואחרו
יותר מן השיעור אך לא היה לילה והתפללו מנחה אחר נתינת
הגט וע"ד העשוי לא נתברר שהיה מעושה בשעת נתינת הגט
רק נמצא לפי העדיות שתחלתו היתה באונס שהיה תפוס בעבור
זה בעיר אחרת אשר שם דירת אם המגורשת שתקפה ידה שם
עליו · אכן בפראג היה בן חורין לפי דברי העדים שהעידו שלא ראו
שם שום שומר עויין עליו · ומהר"ר מן הנ"ל אמר שהיה מפחד המגרש
שקרובי האשה בפראג ישובו לתוכחתו וכי בבואו מעיר נוימבורג
לפראג הופקד ביד העגל לשומרו אך בפראג לא רצה העגל
להמתין ולשומרו והלך לו וככה נמצא ג"כ בעדיות שנגבו וכבר
הגיעו הדברים לקצת מחנות של ישראל אשר שם אלופי התורה
והורו מקצתם להתירה ובראשם הזקן מהר"ר שלמה מעיר ברזל
ומהר"ר שכנ"א מאריץ פולין וגם אנכי כבר הוריתי בו להתיר בדעבד
ובודאי אם היה המגרש והמתגרשת לפנינו והיה נקל להשיג שיתננ
גט אחר הייתי נותן גט אחר מאחר שעברו על הגט הראשון כבר מילתא
דתיוהא · אכן לאשר ברור הוא שהמגרש הוא רק ופחוז ורשעתו בפניו
יענה יקשה להשיג ממנו גט אחר אם לא בריצוי כסף הרבה · ותהי' האשה
עגונה · לכן העמדתי הדבר על קו הדין להכשיר הגט בדיעבד · ועל טענת

שום וחניכא כבר גיליתי דעתי ונימוקי עמי להתיר · אכן חלילה וחס לאמר שמהר"ר מן הנ"ל נכוה בגחלת ר"ת ור' משה תלמידו לאמר היותו בר נידוי כמוציא לעז על גיטין ועפרא בפומיה דאויבים אשר מפיהם יצא קול זה וכי יעלה על לב שום מורה לנעול דלת בפני ת"ח הדר בעיר ושמע שת"ח אחר סדר גט אחד שלא בפניו · והגט אינו כשר בעיניו שלא יבוא כנגדו לחלוק עליו כאשר עשה מהר"ר מן הנ"ל שצווח ככרוכיא על מסדרי הגט לאמר נשים הדברים לפני המורים ולא תנשא האשה בגט זה עד יורו בו המורי' ר"ת ור' משה לא כוונו בזה ולכיוצא בו · ואדרבא מסדרי הגט העוו לעשות · שלא הראו הגט בראשונה למה"ר מן הנ"ל יצ"ו כי ככה מנהג כל מורה צדק ואף אם מומח' הוא לשלוח הגט לכל המורי' אשר בעיר ואם אחד מהם מגמגם בו ומטיל בו מום לא יתנוהו עד יצא לאור משפטם ורק גוזרים נידוי על אשר נמצאו בנתינת הגט ושתקו · ואחר הנתינה מוציאי' לעז בדברים בלתי ברורים · לכן כל אשר יאמר על שארי האלוף מה"ר מן יצ"ו הנ"ל שמעל בחרם הוא בכלל המנדה חבירו שלא כדין שהוא עצמו בנידוי וגם אני גוזר בגזירת נח"ש על כל אשר ישמע דברי אלו שלא יאמר על האלוף הנ"ל שמעל בחרם ר"ת ואשר יעבור על זה ינשכנו נח"ש בלי לחש ובלי ספק לא סיימוהו קמי מה"ר שכנא הנ"ל ולא ידע גופא דעובדא היכי הוי דאילו ידע לא היה בעוכרין ולדעתי כאשר ישמע דברי האמת כמוני יבטל הנידוי גם הוא · עוד רעה רבה ראיתי שבר בי רב דחד יומא הנסמך היום תכף לסמיכה יברך עצמו בקול גדול ונוטל מקל ורצועה בידו ומטפל בגיטין ואינו נושא פנים למורים אחרים אשר בעיר שהם זקנים ובעלי הוראה כאשר גלוי לפני על אותם ר' מענדיל ור' פלק אשר לא שמשו כל צרכם · ואם הרבנות ניתן להם במתנה לכבוד ולתפארת לא יכון להם להרים יד ברבנים סמוכים זקנים אשר בעיר להורות ולהתעסק בגיטין שלא מרצון המורים הזקנים ההם כאשר עשו ר' מענדיל ור' פלק להורות במקום מה"ר מן הנ"ל יצ"ו ולאשר אלו הרובים גם לבם בהוראה מרבי' מחלוקת בישראל לכן כל איש ירא אלקים וחרד על דברי ימחה ביד' ויניחו ההוראות לזקנים הרגילים להורות והם יראו ויבינו עד ימלאו ימיהם ולא ירימו עוד ידיהם במה"ר מן הנ"ל יצ"ו ואם ישובו לכסלם אנכי אדרוש מהם ואתבע עלבון של מהר"ר מן הנ"ל יצ"ו ונקה לא אנקה · נאם הדורש טוב לאחיו ודובר שלום לכל עמו מאיר בכמ"ר יצחק ז"ל קצנאילנבוגן :

נו ועל דבר המעבירים קול על מה"ר מן יצ"ו ואומרים שעבר על חרם ר"ת ותלמידיו שהוציא לעז וערער על הגט לפוסלו מטעמים הנ"ל נראה לנו בזה שלא עבר על החרם כלל כי ר"ת ותלמידיו לא גזרו רק על מי שראה הגט קודם המסיר' ושתק מלערער עד אחר המסירה או על מי שניתן הגט שלא בפניו ואומ' אילו הייתי שם הייתי מערער על העדי' או על הגט כדאיתא במרדכי סוף גיטין כי זה שסת' דבריו ודאי ללעז קא מכוין וחל עליו החרם אבל מי שניתן הגט שלא בפניו ומצא אח"כ פסול מה בגט ומפרש ואומר שפסול מטעם זה ומטעם זה לא עלה על לב ר"ת ותלמידיו מעולם לסתום פיו מלומ' את אשר בלבו ואדרב' יישר כוחו כדי שהאשה לא תינשא לאיש עד תקבל גט כשר וכן משמע בתוספות (דף כ"ו ע"א) ובמרדכי פרק המגרש וז"ל מעשה בא לפני רבינו תם שיצא על גט אחד קול פסול ונתנו גט שני מפני הלעז ולא הצריכה ר"ת להמתין ג' חדשים מזמן שני וכו' מדלא החרימם ר"ת משמע שלא עברו על החרם והיינו ע"כ מטעמ' שהיו מפרשים ואומרים שפסול מטעם הנראה בעיניהם ולא להוציא לעז נתכוונו רק כונתם היתה בזה לש"ש ומ"מ חששו להפסול ההוא ונתנו גט שני לכן מהר"ר מן הנ"ל יצ"ו שניתן הגט שלא בפניו גילה אח"כ את אשר בלבו שפסול מטעמים הנראים בעיניו · וצווח ככרוכיא לבוא עמהם לפני המורים והם ידונו ביניהם ואם יכשירוהו יקבל עליו ויחזור בו ובזה יצדקו דבריו ולכן נראה לנו שאין על מהר"ר מן הנ"ל יצ"ו שום מיחוש חרם ר"ת ותלמידיו ולא נכוה בגחלתו כלל וגוזרי' אנו בגזירת נח"ש שלא ידברו ולא יאמרו עליו שום העברת חרם בנדון זה הנראה בעינינו כתבנו למען האמת והשלום כה דברי הכותבים והחתומים היום יום א' י"ט אלול ש"י לפ"ק פה ויניזי"א הבירה · נאם מנחם בן מהר"ר יצחק הכהן ז"ל ה"ה · ונאם משולם כן לא"א האלוף כבוד מה"ר יעקב סג"ל ז"ל ה"ה הערלישהיים· הנני שוכב על ערש דוי ולא היה לי להכניס את ראשי בעומק דדינא התולה באשלי רברבי מ"מ עיינתי כפי מעוט שכלי וסמכתי על אלופי חבירי שלא יצא מתחת ידם דבר בלתי מתוקן ואסכים בכל אשר הסכימו שלשה האלופים הנ"ל נאם אברהם אהרן בר שמואל ז"ל ה"ה גורלינגאן פה ויניזי"אה הביר' · כיהודא ועו' לקרא גם אנכי מסכי' לדברי האלופים הנ"ל נאם משה בכמ"ר זכריה כהן זצ"ל מקורפ"ו · והנה שקלנו בעין שכלינו ועל כל מאזני צדק ומשפט כדי לעמוד על דעת השלשה רבנים הללו והעולה על רוחם ולא יכולנו למצוא שום צד כשר ויפוי כח למה נתנו זה הגט המעוש' כאשר ראינו בעדיות שתפסו אותו בנוימבורג וגם אח"כ שמרו אותו עד בואו לק"ק פראג גם בק"ק פראג מיהרו עם הגט כי בא בחצי היו' ולא המתינו עד למח' ונתנו אותו באותו היו' ומשחשיכ' וזה הדין פשוט הוא בכל הפוסקים שפסול וזיל קרי בי רב הוא שגט המעושה בגוי' אפי' כדין פסול וכ"ש שלא כדין כגון בנדון דידן שהוא פסול ואפילו ריח הגט אין בו ואם יאמר האומר שמאחר שאח"כ נתרצה ובביטול כל המודעו' משום זה יהיה כשר תעיין בתשובת אבי זקני מהר"י קולון זצ"ל נ"ע בשור' ס"ג שהוא פסול ולמה הכניסו ראשם בין ההרים הגדולים ומה נאריך בראיו' ארוכות הלא כבר הביאום הגאון הנ"ל בקונטרים שלו וגם הביאום הרב' מהם ומה נגרע ולא ידע גם הצור' אין עלינו ואם יצטרך נמתיק דברינו בראיות ברורות ואפי' שני הגמגומים האחרים דהיינו משחשיכ' ושלא כתבו כל שום וחניכא אפי' לפי דבריהם שאמרו בדיעבד כשר לא עשו כן לכתחילה ואם יאמרו שאפי' לכתחילה א"צ לכתוב כל שום וחניכא גם יש בו איסור ותלו/עצמם באילן גדול כדרך הרוצה כו' דהיינו בעדות ר' ישראל קוטפס משם אין ראייה כי מי יאמר לן שעשה תשובה והלא הוא דבר שבערוה וצריך עדות ברורה ואין הבן נאמן על אביו שעשה תשובה ובפרט שהקול היה ברור שאביו היה מומר ולא על פיו יצא הדבר שנאמר הפה שאסר הוא הפה שהתיר אלא כבר היה ברור שהמיר ואיך נאמר שאם יכתוב זה בגט שיעבור על לאו דלא תונו כיון שאין עדות בדבר שעשה תשובה אלא וודאי יועמד על חזקתו עד שיתברר בעדים ואפי' אם יאמרו שהכל היה דיעבד ובדיעבד כשר זה אינו קרוי דיעבד אלא לכתחילה כיון שלא נשאת ויוכל לתקן את אשר עיותו בגט כשר כמו שכתב המרדכי בהג"ה (בגיטין סי' תס"ח) מעשה בבחור שגירש אשתו ונשאת לאחר וקודם הנישואין יצא קול על הגט שבדרת משה וישראל היה כתוב בריש' וכשבא לחופה לא רצה ר"ת ליהנות מחופתו וכפה ר"ת את הבחור לתת לה גט כשר דכל קלא דקמיה נישואין יש לחוש אפי' ידוע שלא ימצא אמת וגם מצאנו בסדר הגט הארוך שתיקן הגאון מהר"י ז"ל מרגלית וז"ל וכן אירע מעשה במגענצ' לפני מהרי"ל ז"ל על גט שערע' עמו מה"ר קופלמן ז"ל דהוה כה"ג גט שבדיעבד כשר וא"ל מהרי"ל ז"ל ליתן גט אחר כיון דיכול לתקן מיקרי לכתחילה גם בנדון דידן הוא גט דיכול לתקן אפי' לפי דעתם למה לא יתנו גט אחר כשר ומה יש להם לדבר על הגאון הנ"ל ולהחרים בחרם ר"ת שלא כדת ושלא כדין שלא עלה על לב ר"ת ז"ל ובירת דינו להחרים על דבר כזה שיש בו כמה גמגומים וטעות ופסולים ולא על הכל אפילו גמגום קטן שבהם לא גזר ר"ת ז"ל ולא זו בלבד עשו ועוד אחרת הלא הוא מבואר בכל טופסי גיטין שמחיוב הוא על כל מסדרי גיטין לשלוח הגט לכל חשובי העיר לדקדק בו וגם על זאת לא שתו לבם · אף על פי שת"ל גדולי אשכנז וחסידיה נמצאים בפראג כמו הזקן והישיש אשר טעמו ונימוקו עמו ותורת השם יתברך כל ימיו לא פסק מפומיה הוא הגאון כמה"ר משה לנדא וחד דעימיה כמהר"ר שמואל יצ"ו אשר היו מעולם אנשי שם ויתר רבנים אשר לשם לא שלחו הגט אליהם לא קודם נתינתו ולא אחר נתינתו · רק שמרו אותו מן העכברים בבית גנזיהם ומה יש להם להשיב על זה ואף אם יאמרו שאהבת הניצוח גבר עליהם כי הוא אחד מן הסיבות שמונעים האדם מלהשיג מה שבכחו להשיג כאשר הוא מבואר בספר המורה ולכך עשו מה שעשו נגד הגאון הנ"ל ובשביל זה טעו במה שטעו ולמה לא סדרו אותו בפני גדולי אשכנז הנ"ל ובביתם או לכל הפחות למה לא שלחו הגט להם כדי לעיין בתוכו אם יש בו טעות או לאו אלא סדרו אותו בצינעא בלי ידיע' שום מורה ונפלו בבור הטעות כאשר הוא מבואר בקונטריסים ובעדיות של הגאון הנ"ל ואין אנו יודעין מה מחשבות חשבו כי איך אפשר שלא יצאו מזה נדח אלא לפי שלא חשו לכבוד החכמים והזקנים לעשות בסתר והש"י נתבע מהם בגלוי גם נתקיים בהם מאמר חז"ל כדגרסי' כפ' אע"פי (דף ס' ע"ב) אמר אביי האי מילתא דאמרו רבנן אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה לאו משום דמחזי כאפקירותא ותו לא אלא משום דלא מסתייע מילתא למימר דהא אנא הוה גמרי להא מילתא דרב ושמואל ואפ"ה לא מסתייע מילתא למימר ובודאי אם ראו העדות והראיות אותם המתנגדים אשר כתבו כנגדם להכשיר הגט לא הכשירוהו אותו כי לא אמר להם רבי מענדיל מגט המעושה דבר רק מהגמגום של שום וחניכ' ואפילו בגמגום זה כמדומה לנו שטעו ולא כתבו כדין וכשורה כי ר"ת ז"ל לא גזר על זה ועל כיוצא בזה ובודאי כשיראו העדיות והראיות של הגאון הנ"ל יחזרו בהן על מה שנידו והחרימו האלופים נותני הגט וסייעתם את האלוף מהר"ר מן שנפל לפי דבריהם כתוא מכמר תוך רשת התקנות הקדמונים ר"ת ותלמידיו ובני ישיבתו כמוצא לעז על גיטין ימחול לי כבודם כי לא מצאו ידיהם ורגליהם וראשיהם בב"ה ולדבר הקלושה הם טעו כדבר הלכה כי כוונת ר"ת ודאי לא היה בזה כי ז"ל

שלר"ת ורבי משה תלמידו עמו וכל גדולי הדור עמו גזרו בכנופיא שלא יקרא שום בר ישראל ערער על שום גט אחר נתינתו ואם לא נתן לפניו אל יאמר אלו היה נתון לפני הייתי מערער על העדים או על הגט או על שאר דברים עכ"ל הנה כי לערעור כזה בלי יסוד רק גמגום בעלמא גזרו והחרימו בכל תוקף שלא להוציא לעז על גיטין אמנם מי הוא הבר דעת יעלה ברעתו שאם מורה הצדק יראה או ישמע בבירור גט אחד שניתן שלא כהילכות ותיקון רז"ל שכוונו ר"ת וישיבתו שישתוק ויניח להתיר א"א לעלמא ח"ו ולא נהיה כזאת בישראל אדרבא איפכא מסתברא כי המעלים עיניו ונותן יד לפושעים שיצא דבר בלתי מתוקן מתחת ידם ובפרט באסור חמור כזה גדול עונו מנשוא ועתי' ליתן את הדין כי המכשלה הזאת תהיה תחת ידו לכן האלופים נותני הגט הנ"ל יש מאוד להם לחוש על עצמם על האדרבא שאמר להם מה"ר מן בהיותו נקי מה' ומישראל ולא מעל כלל ועיקר בחרם הנ"ל והפוצה פה נגד האלוף הנ"ל חוטא בנכבד וחייב נידוי ועל כל יודעי דת ודין מוטל ללבוש בגדי נקם ולתבוע עלבון מה"ר מן וכבודו במקומו יהא מונח עד שיבא אליהו עם משיח צדקנו · יאיר עינינו · ויוציא לאור משפטינו · נאם המתפלל בשלמא דרבנן ותלמידיהון הצעיר והנבזה אליהו מנחם חלפן בן לא"א האלו' כמה"ר אבא מרי ז"ל ה"ה שמתעסק בחכמת הרפואה וויניזי"א יום ד' כ"ב אלול ש"י לפ"ק :

ועל דבר שקראו תגר על הגאון מהר"ר מן יצ"ו באמרם שעבר על חרם ר"ת ומסכימיו שהוציא לעז על הגט נראה לי שכל האומר דבר זה נקרא טועה בדבר משנה מאחר דאיתא בתשובת מהרי"ק בסימן ל' וז"ל ומ"מ דבר פשוט הוא בעיני דבענין החרם שלא להוציא לעז על הגט שכבר תקנו ר"ת והסכימו עמו גדולי הדור וכו' עד ואמנם לפי הנלע"ד לא תיקן הגאון הנ"ל אלא בדרך הוצאת לעז במילתא דלא פסיקא או שבא לקנטר ולפגום ואו' שהגט הוא פסול אבל ת"ח שרואה בגט אחד פסול פשיטא ופשיטא דבזה לא דיבר ר"ת דאדרבא מחוייב הוא לשאול על זה מפי הגדולים כדי לאפרושי מאסורא וזה דבר פשוט עד כי אין צריך להאריך כלל עכ"ל : ול"נ לפי מיעו' שכלי להוכיח מהלשון דהדין עמו דלשון מוציא לעז משמע דבר שהוא שקר או לכל הפחות מילתא דלא פסיקא כמו שכתב מהרי"ק ז"ל וראיה ממה שאמרו ח"ל פרק כל היד (דף י"ג ע"א) ומביאו הטור אורח חיים סימן ג' ולא ישתין מעומד כדי שלא יתזו ניצוצות על רגליו ויראה כברות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו וכו' אם כן משמע בהדיא דלשון מוציא לעז משמע דבר שאינו : עוד ראייה שכתב גם כן מהרי"ק סימן פ"ד וז"ל חרם רבינו גרשם ותקנות אינם יכולים להפקיע קידושין ואם עבר על התקנות וחרמים וקדשה מקודשת אם כן שמע מיניה דרבינו גרשון לא גזר במקום שיש איסור א"א ולפי דברי הגאון מהר"ר מן הנ"ל לפי העדיות שהביא יש איסור א"א לפיכך נ"ל שאותם אנשים שמוציאים הקול שהגאון הנ"ל עבר חרם דר"ת נקרא מוציא ש"ר וראוי לנהוג בו דין מוציא ש"ר שקר ומי שמחזיק אותו או שמוציא מפיו שהוא בחרם יוכל הגאון לומר אדרבא כי ידוע ומפורסם הדין מי שמחרי' אחר מישראל שלא כדין שהוא עצמו בנידוי וק"ו כן בנו של ק"ו אם הוא ת"ח ומחוייב יהיה מי שיהיה לפייסו שאין לך ביוש יותר מזה גם אני מסכים עם הגאון מה"ר מאיר יצ"ו שר' מענדיל ור' פלק לא יטפלו בעסקי גיטין וחליצה וקידושין כל זמן שמהר"ר מן ומהר"ר יהושע יצ"ו הם בחיים ויושבים בק"ק פראג משני טעמים חדא שהם לפי הנשמע יותר גדולים מהם בשנים ובחכמה · השגית מאחר שהם היו דרים שמה כמה שנים מקודם בואם הם לשם נקרא השגת גבול ויורדין עמהם עד לחיי' כמו שכתב מהרי"ק ומהר"י זצ"ל ובסבת היום ערב ר"ה קצרתי נאם הק' שבתלמידים יעקב קלונימוס בן הגאון מהר"ר אליעזר ז"ל ממונטיינא :

נז ידעתי בעצמי שדרך עצב בי ואלפי הדל לסבה כי אין בביתי לחם ושמלה לא כהלכתא ולא בטעמי · מנעתי את עצמי מחוות דעי אף אני דהא לית ביה צרוך וביחוד בעסק שכבר דשו בה רבים זה להתיר וזה לאסור ומי יכנים ראשו בסלע המחלוקת ואיתא נמי במרדכי וז"ל תקנות קהילות שתיקן מהר"ר חיים מוו"ין זצ"ל עם גדולי הארץ כל רב שיפסוק דין בלי שמיעת שני בעלי דינים אלא כשיבוא אחד אצלו ויאמר תשמע דברי וכתוב הנראה בעיניך ויכתוב לו הדיין ההוא לא ידון עוד שום דין עכ"ל ומשום הני טעמי' מסתפינא שלא אשגה הרבה מאוד אמנם בראותי כל גדולי איטליא יצ"ו נכנסו בעובי הקורה לתבוע עלבון הגאון כמהר"ר מן יצ"ו ולית דמשגח בהני תלתא מטילי מו"ם בקוד"ש מו"ם ר"ת *מענדל *ולק *מרדכי בקודש הוא הגאון הנזכר דהוא בן הקדוש זצ"ל עם שיש בידו חבילות ערות גם אני אבחרה דרכם ואלך בעקביהם בראיות נכוחות :

ראשונה ע"ד הגט שסדרו הנהו תלת' הנזכרים בק"ק פראג בחודש שבט ש"י לפ"ק כאתרא דמרא תליא זיינא ה"ה הגאון כמה"ר מן יצ"ו ושלא במעמדו לא חשו לקמחייהו בזה · דהא ליה קיימא שעתא שהרי בלעדו לא הרים שום מורה את ידו להורות לפניו שום הוראה להיות שתפס ישיבה שם הוא ובנו זה כמה שנים רצופים והמה הנזכרים חלפו חקם בסדרם הגט שלא בפניו כדי להתרים כנגדו ולהמרות עיני כבודו או בשביל הנאת ממון או בשביל להגדיל שמם · או בשביל להגדיל השנאה והמחלוקת שבין המשפחות המתגרות זו בזו ומתנשאים לאמר הלא גם בנו דבר הק רוח ההוראה למען ספות הרוה את הצמאה נראה לע"ד שאין לך אפקירות' גדול' מזו והיתה יכולת ביד הגאון מה"ר מן הנ"ל ליעבד דינא לנפשיה ולגזור שוקייהו בפרזלא כההוא דפרק מרובה (דף פ"א ע"ב) רביו' חייא הוי שקלי ואזלי באורחא אסתלקו לצידי דרכים הוי קא מפסיע ואזיל ר' יודא בן קנוסיא קמייהו א"ל ר' לר' חייא מי הוא זה שמראה גדולה בפנינו א"ל ר' חייא שמא יודא בן קנוסיא הוא שכל מעשיו לשם שמים כי מטו התם חזייה א"ל אי לאו יודא בן קנוסיא את גזרתינהו לשוקך בנרגא דפרזלא (פרש"י כידוי) ע"כ א"כ כל שכן לכדחזי הגאון הנ"ל תיוהא בגט שניתן בלילה דכתיב לילה כסהו בלילה · שנית שהיה גט מעושה · שלישית שלא כתבו וכל שום וחניכה בשם אבי המגרש ועוד דברים אחרים רעים שברמיה · ואין לומר הואיל שלא נתמנה הגאון הנ"ל יצ"ו להיות אב"ד א"כ הוי דבר ההפקר וכל הקודם זכה זה אינו דהא איתא פרק השותפין (דף י"ב ע"ב) אמר ר' יוחנן מיום שחרב ב"ה ניטל' הנבואה וניתנה לשוטים מאי היא דההוא עובדא דמר בר' דרב אשי דהוי קאי ברסתקא דמחוזא שמע לההוא שטיא דאמר ריש מתיבתא דמתא מחסיא טביומי' חתים אמר מאן חתים טביומא אנא ש"מ לדידי קיימא לי שעתא קם אתא אדאתא אמנו רבנן לאותובי לרב אחא מדפתי ברישא כיון דשמע דאתא שדר זוגא דרבנן לגביה לאמלוכי ביה עכביה הדר שדר זוגא דרבנן אחרינא עכביה גבידה עד דמלו בידה עשרה כיון דמלו ביה עשרה פתח הוא ודרש ש"מ שכיון שלא הירה באותו פרק מאן דיתיב ברישא והוא החזיק מכח דרשתו ומעצמו נעשה ראש ישיבה קרי רב אחא עליה כל המריעי' לו וכו' ואף על פי שהיה לו להרים בו יד כ"ש הני תלתא דלא הוי להו להרים ראש באתרא דמר ונידוי הגאונים לא חל עליה ואדרבא שלו חל וע"ד הגט אומר אני הואיל ונפל בידה איצצא תעמוד האשה בחזקת איסור עד יוגמר הדבר כאשר כתבו חכמי איטליא והגאון מה"ר קלמן דמנטובא יצ"ו האף כי בתשובת מהרי"ק ז"ל בסימן ט' וסוף דבריו שיש להקל משום עגונא אף כי נמצא עליו איזה גמגום אמנם יכול אני להעיד נאמנה על מה שראיתי בימי חורפי שמה"ר הירץ מפרישפורג זצ"ל סידר גט ושלח אותו לק"ק אובן מקום שהכל יודעים ששייך הירו' מעיר לעיר במדינות הגר והידה נכתב דונאו שהידה או מרוחק מדונא כמלא נימא יותר מן השיעור והחזיר מה"ר יוסף זלמוני ז"ל הגט והצריך ליתן גט אחר · ועוד היה מעשה בגט שסדר מהר"ר גרשון לטעף והכתיב שם המגורשת ניסל ובא מעשה לפני מהר"ר יוסף זלמוני והחזיר הגט והצריך ליתן גט אחר והכתיב נוסיל הרי קמן דבשביל טענה קל הוחזר גט כ"ש בנדון דידן ומעשה רב · ובהא סליקנא דהא ניכר מחשבה דהני תלתא רבנן מחשבתן מתוך מעשיהן שהרתרו להטיל הגאון הנ"ל במכמורת נח"ש דר"ת ותלמידיו ולא חשו לדקדק להשיב על טעני מומי הגט הנ"ל כדי להחזיקו בתורת כשרות אלא כחץ שחו"ד לשונ"ם · נראה בעניותי דלית דין צריך לפני שנדו' את הגאון הנ"ל שלא כדין ומשפט זה חרוץ המנדה את חבירו הוא עצמו בנידוי עד שיפייסהו כראוי · והס כי לא להזכיר עוד להוציא עתק מפיהם ואל ישובו לכסלה כי הנני בעניותי מסכי' עם מהר"ר מאיר דפדווא י"ץ במה שכת' מענין חרם דר"ת ועם שאר חכמי איטליא י"ץ ומחמ' שרדו' דמתא הלא הוכחתי למעל' ועליה נאמ' היה יהוד' כמסיגי גבול אם ינהגו שום שרר' בחיי הגאון כמה"ר מן יצ"ו בכל אופן שכת' כמה"ר מאי' דפדוואה וכמה"ר קלמן דמנטוב"א י"צו ואנכי נגרר בתרייהו ושלו' על דייני ישראל קאמינא איש ריש ונקל' משמא גברא מנוח בכמ' אשר ז"ל ש"ץ נכתב יום א' בצום גדלי' שנת שי"א לפ"ק כי לא ינוח שב"ט הרשע בגורל הצדיקי' :

נח גרסינן בפרק כל כתבי (דף ק"יח ע"א) אמר ר' יוסי יודע אני שאיני כהן ואם יאמרו לי חבירי עלה לדוכן הייתי עולה וכן יודע אני שאיני כדאי ולבקש' משחרי יותר מדאי הוכרחתי כיום הזה להכניס ראשי בין הרים גדולים האמנם יראתי פן ירוצו גלגלתי נכנסתי לפנים ממחיצתי לשם שמים אמרתי ברוב פרעפי ה' אתי ל תיראו' ועל קול שאון מעיר פראג יעיר לי אוזן לשמוע מהרבנים מעוררים מדנים וטוענים על אודות גט אחד אשר נתן אברהם בר אליעזר לאשתו בחודש שבט ש"י לפ"ק בק"ק פראג ע"י שלשה רועים נקראים רבנים עדר עדר לבדם · ולא דרשו אביר הרועים הגאון ריש מתיבתא רבא דעמי' ומדברנא דאומתי' השוכני' בגליל ההוא כבוד מהר"ר מן יצ"ו ופגמו טעמו וממשו וכבוד תורתו חש בראשו ולא נתישבה דעתו על נתינת

הגט ההוא ונראה בעיניו לפסול אותו מכמה טעמים כי נפסל בלינה ונתנו אותו משהשיכה׳ עוד שנית שהיה גט מעושה ע״י כותים ומאותם שאין כופין להוציא׳ ולא כתבו בו וכל שום וחניכא דאית ליה כי אבי המגרש היה מומר ותרב משאת המריבה והקטטה לא שקטה בין כתות הרבנים והמחזיקים ידיהם של נותני הגט׳ ומליזים ומטיחים דברים חדים כנגד הישיש הגאון ר״מ הנ״ל והופכים לראש משפט וצדקה ללענה כי הוא ענה שקר בהם ונכוה בגחלת ר״ת ח״ו והוציא לעז על גיטם וקורא אני בעיתם משרבו מושכי הרוק רבו המחלוקת וכו׳ כמה דאיתא בסוטה (דף מ״ז ע״ב) משרבו זחוחי הלב רבו מחלוקת בישראל משרבו תלמידי שמאי והלל אשר לא שמשו כל צרכם רבו המחליקת בישראל ונעשית התורה ח״ו כשתי תורות ואוי לעינים שכך רואות׳ ואוי לאזנים שכך שומעות זיקין וזועות׳ וקטיגוריא בין ת״ח תרועות ויבבות׳ ועדין אין בן דוד בא׳ והאלוף הרב הנ״ל הנעלב הביא נימוקו עמו תכריך שטרות של הריוטות של עדיות מב׳ הכתות לשון אשכנזי שפת לא ידעתי ולא יתקיימו בהותמיהן ואיני בקי בהם ובשמותיה׳׳ ולכן לא אוכל להכריע ביניהם ולא בעיקרא דדינא דאיכא פירכא אפסוק כלו׳ על אודו׳ הגמגומים שנפלו על הגט ודבר גדול הביא המרדכי בפרק המגרש תשובת רי״צבא על הגט המובא מארץ הגר נמצאו בו כמה שינוים ועגמה נפשו על עגון הבת וחשו להוציא לעז על גיטיהם ומשכו ידיהם מלפסול הגט׳ אך ראיתי אלהים עולים מן הארץ מראי׳ כתביהם כלפירו׳ שנים אחים צרפתים סוכתים תרעתים סוכי׳ ביפיה של תורה מתיזים נחילים נחילים דברי׳ הלולים על המטפלים בגט הנ״ל ואינם נושאים פנים למורים אחרים אשר בעיר זקנים ובעלי הוראה מימים קדמונים כמו האלוף ה״ה מה״ר מן יצ״ו הנ״ל ולא נכון להרים ראש בטיב גיטין וקידושין לפני אב״ד הגדול מהם כאשר הציעו בשיטת ראיותיהם וצחות לשונם דבש וחמאת ההלצה בפיהם עם מכתב שאר הרבנים וגאונים מבתריהו׳ נוסעים אחריהם על פי הדברים האלה אנכי כורת ברית וחורט בחרט אנוש כי לא יאות לרבני׳ הרחוקים לשפוט ביניהם ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ומבין בממשות הטענות כדאיתא בסנהדרין (דף ד׳ ע״ב) אסור לדיין שישמע וכו׳ שנאמר שמוע בין אחיכם ולכן הדבר זה מסור לחכמי׳ ובתי דיני׳ הסמוכי׳ בגלילותיהם לחקור ולדרוש שותי הכתו׳ יתנו עריהן ולדון במישרים כמו הרב המופלא אב״ד מורנקורט כבוד מה״ר אליעזר איש טר״יש יצ״ו וכבוד הישיש המופלא מהר״ר משה ומהר״ר שמואל לנדא אשר בפראג וכיוצא בהם יצאו ויבואו ויבררו ללבן הדברים כהווייתן אם הוכש׳ הגט או פסו׳ ובין כך העמד האשה בחזקת אסור׳ כאשר ישפטו מעלת׳ או להתירה או להצריכה גט אחר ויעברו בין כך כל תלורה ושמץ דיבה מהגאון כבוד מה״ר מן יצ״ו כי לשם שמי׳ נתכוין להעמיד דברי תורה על תלה ולהרחיק אדם מן העביר׳ וספק ממזרו׳ ח״ו ויזהרו מגחלתו המורים לפי תומן פן יהיו נכוין בלטות׳ דרבנן וכל המנדה חבירו שלא כדין הוא עצמו יהיה בנידוי ולא יסור שבט מעלתו מחזקתו וברכה ושלום על כל ישראל אמן׳ נאם הטרוד בא בימים יוחנן בן כמה״ר יוסף איש טריוויש ז״ל ה״ה כ״ב אלול ש״י לפ״ק פה ווינציאה הבירה:

אבל בחרם ר״ת שאין כ״כ בדינו אין לי בו אלא פירוש מהרי״ק סי׳ ל״ז ואי הנך תלתא לא שמיע להו או לא סבירא להו אפי׳ אי הוה דינא הכי דבכל אופן גזר ר״ת עם דלא מסתבר כלל׳ מ״מ מהר״ר מן עשה חיובו לדברי מהרי״ק הא תורה וזו שכרה לא יגרע מהא דרמב״ם פי״ב דהלכות שבועות ז״ל ולא ידע כמה אינו חייב לנדותו ואני אומר שאסור לנדותו כו׳ עכ״ל ואחרי שהוכחתי מהרמב״ם דלעיל שאפי׳ לפי שטותיהו היה אסור לנדותו למה״ר מן יצ״ו זו אין צריך לומ׳ שלהבא יזהרו בגזירת אבותינו הנ״ל ובגזירת הרבנים אחרים על זה ועל שעבר יעתיקו ילה׳ יתעל׳ וגם אין שיכפר בעד מה שעשו וכן לא יעשה עוד לבל יהיו הם עצמם בנידוי ח״ו כמנדה שלא כדין ומצוה לשמוע דברי חכמים׳ ובענין שררות דמתא מסתמא מה״ר משה חכים כרב ארא בר אהבה פרק עשרה יוחסין (דף ע״ו ע״ב) בעובדא דרב ביבי ואושפיזיכנא ואל נא ימשוך ידיו מכל הנ״ל לאשר ראיתי סוף כתבי מהר״י ווייל בסי׳ קנ״ו וכבר ראינו קהילות שנהפכו מתוך מחלוקת עכ״ל לכן אל תדמה בנפשך להמלט בשב ואל תעשה ושמעית בתרי קל זיע סגיאי׳ דהיה בק״ק הרין וצריכין שיזהרו מנקוף שני ת״ו לכן בקש שלו׳ ורדפיהו כ״ע הטרוד ונחוץ קטן התלמידי׳ שלמה בכמר מנחם ב״ץ ז״ל ה״ה:

נט משום דאין מסרבין לגדול נדרשתי לאשר נשאלתי לצאת בעקבי הצאן צאן קדשים להגבידה שביב אישי עם אורם כאור שבעתים ואם אהיה כשרגא כטיהרא אחוה דעי על קצרת הדברים אשר שם ואבוא בקצרה להיות האיש כמה״ר מן יצ״ו הלז נחפז ללכת לפי דבריו׳ ואומר אני כי על מה שראה וידע בגט הנזכר ענין אחר עניינים אשר למרא׳ עיניו ישפוט שהגט נפסל מחמתו ואמרו לפני גדולים וגם צוה שהאשה לא תינשא והכל כדי להפריש מן האיסור יפה עשה וייישר כחו אצלי׳ ואין צריך לומ׳ שלא נלכד בחרם של ר״ת שבודאי לא כיון הוא ולא הנמני׳ עמו להכשיר גט פסול אחר שניתן אלא שראו פרצה ממוציאים לעז ומטילים פגם בכשרי׳ לעקלקלו׳ ולא לעקל וגדרו בה גדר כנראה מתוך הדברים שבאו שם במרדכי בספור החרם ז״ל כי דבר כזה ריבתה מריבה בישראל ואם למעט מריבות כוונו להרבות ממזרים ח״ו לא כיוונו ויפה כיון בעיני מהרי״ק בשורש ל״ו שהעלה בפשיטות כפול שלא דבר ר״ת בת״ח שראה פסול בגט ועתה במה ששאל כמה״ר מן יצ״ו הנ״ל פי הגאונים על עניינים פסולים שהוא ראה או ידע להפריש מן האיסור כנ״ל הנה יצא בזה ידי חובתו המוטלת עליו מאת מהרי״ק שם והאריכות בזה אצלי מותר׳ גם משבח אני מה שבחרו הגאוני׳ שם ואתיוה קמי המה״ר משה לנדא הנ״ל לדון בדבר ע״פ האמת יחמול על טרחו ויבטל רצונו מפני השלום׳ ובעזר הגוזר על שימחה שמו כדי להטיל שלום׳ יבוא עד האמת והשלו׳ כה מעתיר הצעיר משה בכמ״ר אברהם פרובינצא ז״ל ביום צום נדחה ד׳ תשרי שי״א פה מנטובא:

לעצור במילין מי יוכל אחר שבא לפני האלוף כמה״ר מן יצ״ו וצעק במר נפשו על נדוי שגזר עליו בית דינו של האלוף מה״ר שכנ״א על עסק גט אחד אשר האלוף מה״ר מן יצ״ו קרא תגר על מסדרי הגט ההוא בג׳ דברים האחד שאבי המגרש המיר דתו ולא כתבו עליו וכל שום וחניכ׳ והאמינו לדברי המגרש שאמר ששב להיות יהודי׳ ובעבור זה לא כתבו רק שם של יהודית׳ והשני שהיה ערב קרוב לחשיכה עד שבשאר כנסיות בפראג התפללו מנחה וערבית רק באותו בית הכנסת שהיו הרבנים מסדרי הגט עכבו העם מלהתפלל׳ בזמנם בעבור נתינת הגט׳ ומה״ר מן וחביריו אמרו כי פנה היום בנתינת הגט׳ שלישית שאמר שהיה הגט מעושה בכותים שלא כדין ואני לא ראיתי כל העדיות כדי הצורך אך ראיתי מכתב הגאון מה״ר מאיר מפדוואה שכתב איך הגיע לידו חבילות חבילות של עדות אשר נגבו משני הכתות ולפי האמת היה בין השמשות ואחרו יותר מן השיעור אך לא היה לילה והתפללו מנחה אחר נתינת הגט׳ וע״ד העשוי לא נתברר שהיה מעושה בשערת נתינת הגט רק נמצא לפי העדיות שתחילתו היה באותם שהיה תפוס בעבור זה בעיר אחרת אשר שם דירת אם המגורשת שתקפה ידה שם עליו אכן בפראג היה בן חורין לפי דברי העדים שהעידו שלא ראו שם שום שומר עויין עליו׳ ומה״ר מן אמר שהית מפחד המגרש שקרובי האשה בפראג ישובו לתפשו ומי בהרך בבואו מעיר נוימבורג לפראג הופקר ביד העגל לשומרו אך בפראג לא רצה להמתין העגל ולשמרו והלך לו וככה נמצא בעדיות ג״כ שנגבו עד כאן דברי הגאון מה״ר מאיר מפדוואה וכדי הוא לסמוך עליו:

ס צוואת שכיב מרע שפדור בתו בביתו ואינה רוצה ליתן לרכי הבית גם רוצה להשכיר דירתה לאחרים כבר נדפסה בתשו׳ מהר״של בסי׳ י״ז:

סא שתוקית אי כשרה לכהונה וגם אם אורח אוסר בשבת קודש ל׳ יום גם זה נדפס בתשובת מהרש״ל בסי׳ י״ח וי״ט:

סב שאלה רב שקה שהמיר ולקח לו אשה תמרורית שהמירה גם היא ולקחה בגיותן וקדשה בדיניהם וילדה בת ממנו והולידה והצמיחה בגיותן עד שגדלה ביניהן והשיאה אותה לעכרן מומר גם הוא׳ והולידו בן ערל ומים הזידונים עברו על ראשו ונתגדל ביניהם מפתם אכל ומכוסם שתה ואת אלקיהם המה עובדים כבן כאב ונטמאו ביניהם לגמרי ויהי כאשר הגדיל הבן במראה אליו נתודע כי מזרע ישראל הוא ושוא נסכו וישת אל לבו לשוב אל אחוזת אבותיו ככה אמר לחבירו אך לא נימול ולא הניח עדיין דרכיו אשר הנהיג מקדם להשתחוות אל בית נסרוך אלקיהם רק לבו אמר טוב׳ ויהי היום נתן עיניו בבת גילו בת מומר ומומרת אשר גם המה פוסחים על שתי הסעיפים ויאמרו לשוב ליראת ה׳ אלהי אבותם ויהי המה מתלחשים ויום יום ידברו יחדיו מעסק זה קול דברים המה שומעי׳ ולא יצא שום פועל מהם נשתוו יחדיו להשיא בת המומר הלזה לבן עכרן הנ״ל אשר נדבה רוחו לשוב ליראה את ה׳ והתנו ביניהם ברכרי התנאים ועמדו מתוך הדברים ושלחו לקרות שני יהודים יהיו עדי׳ לקידושי׳ ועמד בן עכרין הנ״ל וקדש את הבתולה הנ״ל בפני העדים בטבעת כדת משה וישראל׳ ועתה יורינו רבינו אם קידושין אלו תופסק אם לא מאחר שלא נתגייר עדיין אחד מהם רק אחר זמן נתגיירה הבת המאורסת כהילכתה והמארס עדיין לא נתגייר׳ והלך למרחקי׳ במקו׳ שאין דרים שם יהודי׳:

תשובה יראה דבר ברור דחיישי׳ לקידושין הואיל וידעי׳ בודאי דתרוייהו המקדש והמקודשת מזרעא דישראל קאתו דגרסי׳ סוף פ״ק דיבמות (דף י״ו ע״ב) אמר רב יודא אמר רב אסי נכרי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושין חיישינן שמא מעשר׳ שבטים הוא׳ בא שנשאו נכריות וקסבר נכרית שילדה מישראל הולד ממזר׳

מעשרת

מעשרת שבטים הוא והא כל דפריש מרובא קא פריש בדוכתא דקביעי והיכן קביעי כדכתיב וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הנכרי' קרוי בנך אלא בנה · ופירש"י חיישינן שמא מעשרת שבטים הוא בא שנשאו נכריות וקסבר נכריה שילדה מישראל הולד ממזר וחוששי' לקידושי ממזר · ודוקא בדוכתא דקביעי בני עשרת השבטי' הוא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי · בנך הבא מישרא' וישרא'ית קרוי בנך ואין הבא מן הנכרי' קרוי בנך אלא בנה כדנפקא לן מכי יסיר את בנך ולא כתיב כי תסיר את בנך אלמא לאו אבתו לא תקח קאי דא"כ יולדת בן לע"א לאו בנך מקרי ולא קרינן ביה כי תסיר את בנך מאחרי דכותים גמורים הם דאין קרוי בנך אלא בנה עכ"ל · מהבא משמע דלא משגחינן במארס אם נתגייר אם לאו דהא כותי סתמא נקט ולא אית לספוקי אלא אם הוא מעשרת השבטים דהיינו מזרעא דישרא' והדין בן עכרן המארס ידעינן בודאי דמזרעא דישראל הוא ומאי דאמרינן בנך מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הגויה קרוי בנך אלא בנה · והדין בן עכרן המארס נמי ידעי' בודאי דאמו מזרעא דישראל קאתית מצד אבוה ואמה ותו גרסינן התם (דף י"ז ע"ב) והאיכא בנות ואמר רבינ' בן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך גמירי דבנתיה דההוא דרא אצטרי אצטרויי · פירש"י והא איכא בנות ישראל שנשבו בין הכותים ונשאו כותים והולידו מהם ואמר רבינא בן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך דכתיב כי יסיר את בנך מאחרי ומדלא כתיב כי תסיר מכלל דאבתך לא תתן לבנו קאי וה"ק שמא תוליד לו בן ויסירנו האב מאחרי וקא קרוי בנך וליחוש לקידושין · דההוא דרא דעשרת השבטים אצטרויי נתבקע רחמן מלקלוט את הזרע ונעשו עקרות עד כאן לשונו משמע נמי בהדיא דאי לאו דמיעקרו היינו חוששין לקידושין אף על גב דאביו בודאי כותי הוה · וכל שכן בן עכרן דבודאי אביו ואמו מישראל קאתו · ואף על גב דאמרינן (שם) התם איכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמוא' אמר לי לא זזו משם עד שעשאום כותים גמורים שנאמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו · הא נמי לא אמרינן אלא לבר ישראל הבא על הנכרית דולד זר הוה ולא קרוי בנך כדפירש הר"ן בפרק האומר בקידושין אבל כותי הבא על בת ישראל ליכא מאן דפליג דקרוי בנך מכל הדא משמע דבן עכרן המארס קידושיו קידושין · מדידיה נשמע לדידה המאורסת בת מומר ומומרת דקידושין תפסי בה · והואיל וגמירי לן דהלכת' כלישנא בתרא נימא ביה מלת' אי' לדקדק מאי בינייהו ללשון ראשון ולאיכ' דאמרי לפי פי' הר"ן · וחזינן לברורי ברישא דליכא מאן דפליג על והא איכא בנות דהלכתא פסיקתא היא דבן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך דאשכחינן בכמה דוכתי דתלמודא מייתי לה בפשיטותא כדגרסינן בפרק כיצד אשת אחיו (דף כ"ג ע"א) ובפרק האומר בקידושין (דף ס"ח ע"ב) גבי נכרית דולדה כמוה מנלן א"ר יוחנן משום רשב"י אמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי בנך הבא מבתך קרוי בנך וכו' כך היא גירסת רב אלפס בפרק כיצד ואע"ג דאיתא בנוסחת הגמר' בנך הבא מישראלית גמורה קרוי בנך עכ"ז דעת המפרשים שם כולן בנך הבא מבתך קרוי בנך ואפי' בבא עליה כותי וככר אפסיקא הילכת' כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר כדאיתא פ' החולץ (דף מ"ה ע"ב) ולפי דעת הרי"ף שם כשר ואפילו לכהונה ומלישנא דמגיד משנה פ"ד דהלכות אישות חזינן נמי דסמך על והא איכא בנות גבי ישראל' מומר וכו' וז"ל ומן הסוגיא שבפ"ק דיבמו' נ"ל שאפי' זרעו שהוליד משהמיר אם קדש אותו זרע ישראלית קידושיו קידושין ודוקא שהולידו מישראלית ואפילו מומרת אבל הולידו מן הכותי' אין חוששין לה שהרי אפילו ישראל גמור הבא על הכותית והוליד ממנה בן אין קרוי בנו אלא בנה וזה ברור עכ"ל ומה שכתב ודוק' שהולידו מישראלית והלא אפילו כותי הבא על בת ישראל הולד כשר לא הוצרך לאשמועינן אלא בשביל אבל הולידו מן הכותי' וכו' וה"נ אית' במרדכי סוף פרק החולץ וז"ל וג"ל כיון דפסקינן פרק החולץ (שם) הלכתא כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אפילו לא מל ולא טבל אי קדש קידושיו קידושין אבל ישראל הבא על הנכרית הולד כמוה וכ"ש מומר דהוליד מן הנכרית כיון דפסקינן כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ל"ש פנוי' ול"ש אשת איש כי המירה והולידה מכותי הולד כשר וקידושיו קידושין ואסור להלות לו בריבית אביאסף עכ"ל ודכותה איתא בתשובות המיוחסים להרמב"ן סי' קמ"ב שאלה מומר לע"ז שקירש בת ישראל שקידושיו קידושי' ואפילו גוי שנתגייר וחזר לסורו כדאיתא ביבמות מה ראו חכמים שלא חשו לעגון וכו' והשיב בסוף דבריו ומיהו כשקירש קידושיו קידושין וישרא' נמי שקידש מומרת תופסין בה קידושין ואם חזרה בתשובה אסורה בקרוביו והוא אסור בקרובותיה וצריכה ממנו גט ואם הולידה בן אפילו מכותי ישראל כשר הוא ומיוחס הוא כדאמרינ' בשילהי פ"ק דיבמות והא איכא בנות כלומר בנות שהמירו וילדו לכותים ואמר רבינ' בן בתך הבא מן הכותי קרוי בנך וכ"ש אם ילדה מישרא' עכ"ל ומכל

הדא נמי משמע דליכא למימר דאיכ' דאמרי פליג על והא איכ' בנות כיון דחזינן דגדולי המורים נסבו להו עיקר לוהאיכ' בנות ולפי זה קשה לחלק בין לישנא קמא לאיכא דאמרי ומאי דחזי לן לחלק דלישנא קמא אע"ג דקאמר בנך קרוי בנך ואין בנך הבא מן הנכרי' קרוי בנך אלא בנה מ"מ יכילנ' למימר דרב אסי לא חש בהא משו' חומרא דקידושי' כדגרסינן בפרק החולץ (דף מ"ז ע"ב) גבי גר טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו למאי הילכתא א"ר יוסי בר' חנינא דאי הדר ביה כישראל מומר הוא ואי קדיש בת ישרא' קידושיו קידושין ועל כרחין אית לן למימ' הכי לא חש רב אסי דאי לאו הכי דוחק לומ' דרב אסי לא הוי ידע כמה מתניית' דתנן בפ"ב דיבמו' (דף כ"ב ע"א) מי שיש לו בן מכל מקום פוטר את אשת אביו מן היבום ובנו הוא לכל דבר חוץ ממה שיש לו מן השפחה ומן הנכרית וכה"ג איתא בפ' האומר בקידושין (דף ס"ח) הולד נכרית אינו מתייחס אלא אחריה ולענין קידושי' ישראל מקרי והכי משמע מדברי מה"ר אליעזר ממי"ץ דמייתי לידה בסמ"ג עשיים סי' קס"ב וז"ל אומר הר"ר אליעזר ממ"יץ שאם היה עבריין במזיד באחת מכל המצות האמורו' בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלותו דכתיב וחי אחיך עמך וכתיב מאחד אחיך וכיון שעבר במזיד יצא מכלל האחוה עד שילקה דתניא בפ' אלו הן הלוקין (דף כ"ג ע"א) ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך אבל קודם לכן אינו אחיך ואע"ג דתניא בפ' ב' דע"ז (דף כ"ג ע"ב) לכל אבידת אחיך לרבות את המומר דוקא לענין אבידה נתרבה להחזיר לו את אשר לו ואין ללמד ליתן לו משל אחרי' ומה שמשמע בפרק השולח (דף מ"ז ע"א) שרב אמי היה רוצה לפדות מומר אוכל נבילות לתיאבון לפנים משורת הדין היה עושה וגם בריבית נמי היה אסור להלותו אבל המומר להכעיס מותר להלוותו בריבית שהרי גבי ריבית כתיב אחוה כי ימוך אחיך וגומר אל תקח מאתו נשך ותרבית · והא דאמרינן בסנהדרין (דף מ"ד ע"א) אף על פי שחטא ישראל הוא דוקא לענין דברים דלא כתיב בהון אחוה כגון לענין קידושין וגיטין כדאיתא ביבמות פ"ק נכרי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו שמא מעשרת השבטים הוא בא עכ"ל · ומשום דתלמודא מסתפי דלמא רב אסי כדקאי קאי אע"ג דהוה שמיע ליה להא דשמואל לא הוי סבירא ליה משום דקרא לא אפקיה בהדיא וראוי להחמיר לענין קידושין משום הכי מבעי ליה למייתי איכא דאמרי כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי לא זזו משם עד שעשאום נכרים גמורי' שנאמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו · ובודאי אי הוה שמיע ליה רב אסי הא מילתא לא הוה פליג עליה חדא דגזירת הכתוב הוא בהדיא ועוד דלישנא דלא זזו משם הלכתא פסיקתא היא כדגרסי' בפרק יש נוחלין (דף ק"ל ע"ב) ת"ר אין לומדין הלכה לא מפי תלמוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה וכו' וכתב שם הר"ן ומיהו באומר במתני' לא זזו משם עד דקבע הלכה כמותו אין לך פסק גדול ממנו כדאיתא פ"ק דפסחים עכ"ל ומאי דלא סיימוה נמי באיכא דאמרי והא איכא בנות אפשר לומר משום דלא נתחדש ביה דבר לא חש התלמוד להביאו · ואית לדקדק אמאי השמיטו גדולי הפוסקים דין המקדש את המומרת ונראה דהוא מילתא דפשיטות גבי מומר שקידש שקידושיו קידושין אע"ג דגרע במקום אחר דלא שרינן זרעיה אבתרי' מכ"ש היא דקידושין תפסי בה דיפה כחה אפי' לגבי כותי דשדינן זרעיה אבתרי' ואי לאו דמסתפינא ממה שפי' הר"ן כי בנים זרים ילדו אלמא בן ישראל הבא על הנכרית זר הוה מוקמינן סוגיא דתלמודא באיכא דאמרי שפיר בלא קושיא כלל וקצת נראה כן דעת התו' דהקשו לפי פירש"י דפי' כותי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושיו וכו' קסבר נכרית שילדה מישראל הולד ממזר וחוששין לקידושי ממזר · ותימה דבכמה משניות מוכח דאינו מתייחס אלא אחריה וכו' ותרצו נראה דטעמא דרב אסי משום בנות ולית ליה בנתא דההוא דרא אצטרי אצטרוייוכו' ולפי דבריה' צריך לומ' דשמוא' לא הבין דברי רב אסי שהשיב בנך קרוי בנך ואין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה וזה תימה כמו שהעלו התו' בתימה אע"ג דתרצו ודברי שמואל דחוק לרש"י לפרש מה שפיר' משום הכי לפי דבריהם הוצרך להביא איכא דאמרי לא זזו משם עד שעשאום כותים גמורים אפילו מהבנות · והשיב שמואל כהוגן ותלמודא נמי לא מבעיא להקשות והאיכא בנות · ומאי דאמרינ' עד שעשאום כותים גמורים וכו' אפי' מהבנות זהו דוקא לבני עשרת השבטים דקרא דבה' בגדו עלייהו כתיב וליכא למימר והא גבי יהודה נמי כתיב בגדה יהודה · שאני התם דלא כתיב בה' בגדו וכו' ודומיא להא אשכחינן בפרק האומר (דף ס"ח ע"ב) ובפרק אין מעמידין (דף ל"ו ע"ב) דפריך תלמודא גבי כי יסיר ההוא בשבעה אומות הוא דכתיב שאר אומות מנלן וטעמא התם משום דז' אומות אסורין טפי מאומות אחריני ה"נ גבי עשרת השבטים משום דבגירתם הוי טפי מאחרינא גזר הכתוב על בניהם אפי' מהבנות מה שאין כן בדורו' הללו דהא אמרינן אפילו כותים בזמן הזה לאו עובדי ע"א הם אלא מנהג אבותיהם

אבותיהם בידיהם · הכי משמע נמי בהגה' מרדכי פ"ק דיבמות וז"ל עוד גרסינן שם אמר רב אסי כותי שקידש בזמן הזה חוששין לקידושין דילמא מעשרת השבטי' הוא דקאתי ומוקי לה בדוכתא דקביעי כגון בלחלח וחבו' וכו' כי אמריתה קמי' דשמואל אמר לא זזו משם עד שעשאום נכרים גמורים פסק ר"ח דליתא לדרב אסי ואפי' בדוכתא דקביעי אבל מומר שקידש הוה קידושין דאורייתא כדתניא פ' החולץ וכו' עכ"ל מתוך פסק ר"ת דכתב דליתא לדרב אסי ואפילו בדוכתא דקביעי משמע קצת דלא זזו משם עד שעשאום נכרים גמורים דוקא לעשרת השבטים ודכוותא אשכחינן בפרק חלק (דף ק"י ע"ב) עשרת השבטים אין עתידין לחזור דברי ר' עקיבא ר' אליעזר אומר מה היום מאפיל ומאיר אף אפילה שלהם עתידה להאיר להם ולכל ישראל אמן :

סג

הנה לא טוב' השמועה אשר שמענו כי ממרו' נשלח אש המחלוקת בעצמיכם עד כי ההרים רקדו כאילי' גבעות כבני צאן' בדברי קנטורי ולצון' וקרא זה אל זה ואמר · אני בן אדם ואתה החמור · כל אחד ירה חיצי שכלתו נגד השני · אני אמלוך ואין שני · עד כי ע"י זו היו שניהם לשמצה בקמיהם · פרשו רשת ליד מעגל בחרמיהם · ומי יבוא אחר המלכים אשר כבר עשוהו · ובפרט בדבר אשר עינינו לא ראו אך שמענו קול ענו' וקול צווחה' אוי לדור שהגיע לו ככה · ששופטיהם צריכי' שופטי' ביניה' לומר שיטלו קורה מבין עיניהם · ואיזה גיבור הכובש את יצרו ולהיות מן הנעלבים לא שמו נגד פניהם · ונתחלל שם שמים על ידיהם · לשמצה בקמיהם · ולמשנאי אהבו מות לא בא בנבליהם · והחכמים אינן רוצין לראו' את הנולד שעבר · במדינת פיהם שהאויב גבר · בדבר זו שחלק לבם האשימם · והמחלוקת החרימם · ולולי כי השאיר ה' לנו בארץ הזאת פליטה · ח"ו היה ישראל לאלה ולשבוע' כסוטה · אך בעזר אורה עוטה · אשר לב המלך ושריו אחרינו נוטה · שהפץ בנו ת"ל כל זמן שאין מגידי בעלט' כמדקר' חרב בוטה · ואם הוא יצא אשכם · ואכל גדיש ומצא קוצים · המה בני אדם הרצים · להפיל חומת התורה ולהרוס המצב · ע"י בורות המחצב · בקם איש אדמוני עם יפה עיני' קרא במקו' בית אל מחנים · וצוה בקנס גדול על אחד מבעלי המריבה · לבלתי החרי' והוצי' דבה · והיה זה כי יחם לבבו לא שת לבו לדבריו · עש' אש' זמם וגלה מסתוריו · וכאשר ראה אשר על ריב לא לו מתעורר · לא שך חמתו מלהשתרר · ואמ' לפריץ א' שהיה במקהלו' · שדברים אלו עליו להתגלות · ונתן (פמט"א) לעדות ולזכרון · לא שת אלקים לנגד עיניו ביום חרון · אוי לאזני' שכך שומעו' · כי לאוילי' חכמות ראמות · שלא יחוסו על כבוד קוניהם · ולא יחפו על על מה שבקרביהם · לגרו' שאויבינו יהיו פלילי' וכבר ארז"ל יומא (דף פ"ד ע"א) איזה מחלל השם זה ת"ח שאינו נזה' במעשיו · כ"ש לגרו' הקול קול יעקב והידי' ידי עשו · על זאת נלביש בגבורה כלי מלחמתינו ונאזור בגבורת חלצינו · להפיר עצת ערומי' · וליתן קולינו במרומים · לגזור בתיקף גזירתינו על המגזים ליתן הדבר בפלילים · אלהי העמים אלילים · ולסלק יד הכותים אשר עשה בזדון · מאיש המדון · ומה לו להכניס עצמו בין ההרים · אם ינצחו הגוליירים · פן ירוצו גולגלתו ברעה שאולה · בדין המורידין אותו ולא עולה · והנה עכשיו חסנו להקדי' בדברי שלום ואמת · לבלתי לגלות האיש בחותמת' אבל האיש יחוש לעצמו · אף אם היה דוד המל"ך בעצמו · כי כה יעשה אלקים וכבה יוסיף · כי כל חכמי הדור עליו נאסיף · ברועי' ובמקלות · להכריז עליו בכל הקהילות · אם לא ישוב ממה שהתחיל · ויתקן מה שעוות בחיל · כי לא שוה לנו בנזק המל"ך · כי אפשר ח"ו המכה תלך · ממדינה למדינה ומעיר לעיר · על כל הרע' הזאת תחלה נבעיר · ואח"כ כשיהיה יד כותי' מסולק · אז הדין שבין החכמים על פי חכמי ישראל ושופטיהם יהיה מבולק · ונכתב גם בזו דעתינו · וניעץ להם שישמעו ג"כ לקולינו · וזה כי לנו צייתי יניחו כל הדברים עד יריד לובלין הבע"ל · וישבו' מביניהם אש המדהבה · ואף כל גידופיהם וחרמיהם יתירו · לבלתי אחרים בהם יאסרו · ועל יריד לובלין קרוב ירדו לדין ביחד · הן לפני זה בורר או מורה שוה שיבררו כאחד · ויוציא דינו לאורה · ובזה מהן תצא תורה · ולכל ישראל שילמדו מהן לבל יחזיקו במחלוקת · ומאן דלישקל ליה בבי דינא גלימ' ליזל ולזמ' במשפט וחקות · ובזה לא יפסיד אחר מן הצדדים · רק אריכת אפים עם ענוה יהיו נצמדים · להיות מתוני' בדין עד היריד · באולי יתקיים בהם דברי בן ידיד · שאמ' פוטר מים ראשית מדון · ובאמת כל צד העובר על זה נראה שעוש' בזדון · ואף כי אין בידינו לכופו עתה · באשר עכשיו אין עתה · שהרי עדיין הדברים מכורים ללב שנאמר בהן ויראת מאלהיך · ואי אפש' לקיי' שמוע בין אחיך · ובפרט בגדולי חבל נחלתך · על כן לא באנו עכשיו רק תחילה ברצון אף כי אפשר שסוף יהיה באונס · לדבר עכשיו בדרך בקשה כבחכימא דבי אתונס · ולבקש על נפשינו שיונעמו להם דברינו · לשום שלום בפמליא שלהם · ואשרי לגדולים ששומעים למדברים בהם · והיה אם לא תשמעו למה שאנו מבקשי' אתכם · נרא' מה יהיה באחריתכם · כי אין דבר טוב יצא מתוך מריבה · ומ"מ לא נרבה עכשיו על א' מן הצדדים חובה · עד נדע בשל מי הרעה · ואין אדם שאין לו השעה · וזאת הבשורה נבשר לשניכם שכל צד שהדין יהיה עמו · נבקש להש"י ממרומו · שיהיה בעוזריו מן קמיו · וגם אנחנו נמלא אחריו · הן בגופינו · הן במאודינו · לא יכבד המשא עלינו · כל זאת נגיד ולא נשכחיהו · והמסרב בנו נראיהו · ונקבץ עליו כל הארצות · כל חכמי אשכנז ולועז מקובצות · ומי שעושה במרומיו שלום · ישים שלום בין החכמים · צור נזכיר על כל בחורים הן גדול הן קטן · אנו נוזרים עליו שבל יהא מבני פלג ויקטן · וילמד ולא ישגיח בענייני המריבה · הן בזלזולי' או בהוצאת דבה · וכל מי שיעידו בו שמרדה בדברינו · לבלתי שמוע אלינו · נחרימודהו בהכרז' כנסיות ובתי מדרשותינו :

סד

גרסינן פ' חזקת הבתי' (דף ל"א ע"ב) האי אייתי סהדי דאבהתא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכל' שני חזקה אמר ר' נחמן אוקי אכילת' בהדי אכילתא ואוקי ארעא בחזקת אבהתא הדר אייתי סהדי דאבהתא הוא אמר ר' נחמן אנן נחתינן ואנן סלקינן ולזילותא דבי דינא לא חיישינן כ"ש וק"ו שלא ניחוש לשגג' זאת שיצ' מלפני השליטי' דייני הארץ על דברי העד שנפלו בין היקר כמר זיסקינד ובין א' נקרא כמר שלמה עוטה על עדרי חביריו ויתן עלינו בבעלי כיסין להתגולל עליהן במינים ממינים שונים · וזה כי בתחילה הכה מכה רבה את כמר זיסקינד ולא חש אל מה שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעיך והנה וירא כי לא יכול לו כי א' שמו אברהם בן משה זצ"ל הציל המוכה מפי הארי אז בצע באמדתו אשר זמם לעשות · והלך והלשין על כמר זיסקינד ונתן לכתו' בפנקס דמתא דלבוב איך שכמר זיסקינד התחיל עמו והנה הוסיף רעה על רעתו למען ספות הרוה את הצמאה ולמשמע אוזן דאבה נפשינו אבל לא נוכל לשפטו על כך כי עדיך הבירור בעדים לא ידענו והנה על כל זאת הפך הקערה היה והלך להבי' טרפו ממרחקים וממרחקים יביא לחמ"ו וקבל לפני דייני הארץ על כמר זיסקינד איך שהוא העביר עליו הדרך והטעים להם דבריו במה שהראה להם עדיות מקצתן אפשר מזויפות והטובים שבהם נגבאו' שלא בפני בעל דין וכן לא יעשה והנה אז בנה שלמה במה לכמוש והושיט טלפיו להראות רצונו שרוצה לדון בדיני ישראל והנה באמרת האשה החומרית הטה את לבבו ולא היתה תוכו כברו וכל כוונתו לא היתה רק לעורר העם על כמר זיסקינד ולבזותו ברבים והנה מגורת הרשע היא תבואנו לכמר זיסקינד שדייני הארץ שמעו לקול אשתו ושמו דברי אותותיו אותות להיות צדיק הראשון בריבו והאמינו לו וכתבו מגילת ספר על כמר זיסקינד אשר לא ניתן לכתוב לפי הראוי וגמול ידי שלמה עשו לו והנה לא עליהם תלונותינו כי כבר ראו מאמר ר' אליעזר (סנהדרין דף מ"ו ע"א) שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה אבל המירו הרע בטוב ע"ד שנא' ויעש שלמה הרע ובכמר זיסקינד לא מצאו שום בקעה להתגדר בה כי כבר ידוע לרבים שבתוך עמו הוא יושב כא' מנכבדי הארץ ומשמועה רעה לא יירא רק בזה לא ידענו מה היה לו ואפשר כי האלהים מצא את עונו · ושלם לו בזאת העון אשר חטא ע"ד שנאמר הוי אשור שבט אפי וגו' והנה בזה לא יצא דבר שאינו מתוקן · מתחת ידי דייני הארץ · גודרי גדר ועומדים בפרץ · כי הטיבו את אשר דברו לנו שני דייני עירינו ואמרו כי לא סיימו להם הדברים בהיות' בלובלין ולא ידעו שה"ה הגאון הישיש מה"ר קלמן הוא המתנגד בעל דבבא דההוא גברא ולכן כתבו מה שכתבו להיות כמר זיסקינד ציית דין לפני הגאון הנ"ל והנה אחרי שמעם שכמר זיסקינד צווח ככרוכיא להיו' צ"ד לפני כל אחד מישרא' חוץ ממי שפסול לדון אותו דהיינו שונאיו הדרו בהו והודו ולא יתבוששו לומר שהדין עם כמר זיסקינד וכ"ש במה שטוען לפני ב"ד הגדול קא אזלינא דהיינו הדיינים המבוררים בדיני' וזהו הב"ד הגדול שנ' אל השופט אשר יהיה בימים ההם וגו' וכן כתב הטור ח"ה סי' י"ד דכל ב"ד הממונה בדורו הוא הב"ד הגדול וכ"ש במה שרוצה ללכת לפני ב"ד הגדול האמתי דהיינו נ"י הגאון מרנא ורבנא מה"ר שכנ"א ש"ן אזי בודאי הדין עמו כמו שפי' התו' (סוף זה בורר) והביאו המרדכי והאשיר"י לפסק הלכה וז"ל ונראה לר"י דטענת ב"ד הגדול נתבע יכול למימר ולא תובע וכו' ואף ר"ת דפי' אף תובע מכל מקום ב"ש בנתבע ואף כי לשם סוף הפ' כתב המרדכי וז"ל ע"ד לב"ד הגדול קא אזלינא בעירנו יש חרם שלא לטעון כך וכו' מכל מקום במקום שאין מנהג חזר הדין לסיני ולכן גם אנחנו הלא אחרי רואינו שהדין עם כמר זיסקינד ראינו לאשר החמוץ ולהציל עשוק מיד עושקו ובאנו למלאות דברי הדיינים המבוררים מעירנו לאמר דדינא הכי הוא שיבאו ב' הצדדין דהיינו כמר זיסקינד הכרבא הלקוי בהדי הוצא שלמה הנ"ל ליריד

ליריד לובלין הסמוך לדון לפני איזה ב"ד הגדול שיתרצו ב' הצדדים ושם יאירו דבריהם ובזה סליקנא שאנחנו ח"מ גוזרים בתוקף גזירתינו בחרם בית דין העליון ובחרם ב"ד התחתון על שני הצדדים הנ"ל לבוא על יריד הסמוך לק"ק לובלין להיות א' בא' נגשו לדון שם להוציא לאור תעלומותיו וכל צד אשר ימרה את פינו יוחרם מן השמים · להיות נלקה בכפלים · בעו"הז ובעו"הב וסופו יפיל כאיש הביניים · ובזה שלום על דייני ישראל עד בא גואל לירושלים :

סה

הרי ישראל פרים יתנו · ואת תורת ה' יתנו · להרים מכשול מדרך עמנו · לבער הרע מקרבינו · במעשה אשר הגיע לידינו שמעגו · ואותותיו לא ראינו · המעשה אשר יצא הקול במדינ' מעררהין על אשה אחת זקוקה ליבם עדין קשור' בו חרשה און ונולד ממנה שקר דהיינו שנשרכה לאחר קודם שחלצה והנה בזה הפרה חק הדבקות שבין אשה לבעלה שהי' לה לשמור חקת קשר למו ואע"פי שהנפשות רחוקות · מ"מ הלבבות דבוקות · ובאות גפשה שאפה רוח בסוד היבום וכל זאת לא שתה על לבה ונתנה פירוד בין הרבקים ונרגן מפרי' אלוף נעוריה והנה חדשות ישמיעונו העוברים והולכים ושבים באמרם איך שהמשודך היה ירא לנפשו שתעשה לו כמו שעשתה לבעלה הראשון וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נרח והוציא קול איך שקידשה קודם שנחלצה · והנה ארז"ל פסחים (דף מ"ט ע"ב) עם הארץ אסור לאכול בשר בסבת שאינו יודע הלכו' שחיטה וכן לאיש הזה שאם קרא לא שנה ואם שנה לא שימש ת"ח שנלכר ברשתו אשר טמן לרגליו וזה כי התקנ' שחשב היא קלקלתו כאשר ידוע ומפורסם שהמקדש אשה בעודה זקוקה ליבם שאסור לו עולמי' כדברי בעל ה"ג ואף כי לפי דברי ר"ת (הרא"ש הביא פ' האשה רבה דעת ה"ג ור"ת ע"ש) שמתירה היינו דוקא בשוגג אבל לא במזיד כמו בנדון דידן שהוא ידוע ומפורסם לכל עובר ושב שהיא זקוקה ליבם · והנה פשוט הוא שאם אמת נעשת' התועבה בישראל שקדשה תהיה אשת המת חוצה לו ולא יכניס' לעולם ואף אם עמד וכנסה צריכה לצאת כמבואר בדברי הרא"ש פ' האשה רבה · אמנם באשר עיקר הדברים לא ידענו ולא שמענו כי אם תמונת קול שהוציא המשודך עצמו ואף הקול בעצמו לא ידענו אם הוא קול שיש בו ממשות או קול ושוברו עמו אמרנו וגזרנו על המשודך והמשודכ' שאל יוסיפו סרה ולא יעשו דבר מעתה עד שיציעו דבריהם לפני חכמי מדינה שלהם אם הם מותרים לישא זה את זו או לא ולא יסורו מדבריהם ימין ושמאל והנה ראינו שהב"ד הקרו' אל החלו"ל הזה הם קציני ורוזני אלופי ק"ק לייפניק הניכרי' בשערים בראש הגאון מהר"ר יצחק שטערנבור"ג והאלופים הר"ר חיים גנ"ש וה"ר פסח לכן המה הראוים לדון בדבר זו המה ידינו יתירו יאסרו כפי דעתן הרחבה ואל יפילו אחד מן הצדדים מכל דבריהם ארצה וכדי להגדיל כח הב"ד הנ"ל נוסיף להם דיינים דהיינו שיקחו אצלם האלוף כמה"ר אברהם מפריד"א ואם אפשר להבי' דרך קלו' מה"ר ליב מאויסטערליץ יהיה ג"כ נמנה עמהם והנה כאשר שמענו כי אין איש במדינת מעררהין שמשים דברים הנ"ל על לבם על כן אמרנו כדי לגדור פרץ ולהודיע כי יש אלהים ת"ל עדין בארץ וקמנו לגזור בגזירת נח"ש ושמתא על כל בר ישרא' שלא יעסוק בקידושין אלו המשודכים הנ"ל עד שיהיו ניתרים ע"פי ב"ד וכל מי שימרה את פינו ידוע ליהוי לי' שרמיהו מיריו נבקש מלבד העונשין שישומו על עקב בשתם של המשודכים הנ"ל שיעכבו דברינו ואפשר שהדין יתן להפרישן אף לאחר הנישואין אם יעברו וישאו זו את זה אחר ההתרא' בלתי היתר חכמי' ובזו שלו' על דייני ישרא' נא' משה איסרלש :

סו

ועל אשר שאלת בענין החמאה שראובן תיקן החמאה לשמעון ושמעון מכר החמאה בחזק' כשרו' ואמר שראובן תיקן חמא' זו וראובן מכחישו ואמ' שמעולם לא תקנה · נראה ששמעון נאמן חדא דנאמן במיגו שיכול לומר שהוא בעצמו תקנה והיה נאמן על שלו באיסורים ומגו דאוריתא כמו שפי' בתו' (ב"ק דף ק"ז ע"א) לגבי הא דאמרי' מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע ועוד דלא גרע מהא דאמרינן פרק הניזקין (דף כ"ד ע"ב) דהיכא שהבעלים מכחישים שהבעלים נאמני' וע"ש ואע"ג דפירשו שם התוספות דאם אמר לו בפעם הראשון שמצאו השומר שהשומר נאמן · נ"ל דהיינו מטעם שפירשו שם דהואיל וא"ל בפעם הראשון והיה עדין תחת ידו והוה כבעליו ונאמן עליו אבל אחר שאינו שומר אין חילוק בין פעם ראשון לפעם שני וזהו פשוט בכל הפוסקים ועיין שם וא"כ בהכחשה שהוא אומר לא תקנתיה והבעלים אומרים תקנת ונתתה אותה לי בחזקת כשרות ודאי הבעלים נאמני' דלא שייך בזו למימ' הואיל וא"ל בפע' ראשונ' דהרי הבעל' מכחישין אותו ואומרי' שלא אמר בראשונה אלא שנתנו בחזק' כשרו' בראשונה דודאי הבעלי' נאמני' ותו דאף אם הבעלי' מודי' שא"ל מיד שמצאו אלא שהבעלי' מכחישים אותו ואומרים שהחמאה כשירה הבעלים נאמנים דהא לדברי ראובן שאמר לא תיקנתי' לא היה שומר חמאה זו מעול' ולדבריו כאחר דמי ואחר אינו נאמן כשהבעלים מכחישים ודמיא להא דאיתא פרק החולץ (דף מ"ז ע"א) ההוא דאתא לקמיה דר' יהודה ואמר נתגיירתי בינ"י לבין עצמי וכו' עד א"ל לדבריך כותי אתה ואין אתה נאמן לפסול את בניך הרי קמן אע"ג דאין לבנים חזקת כשרות כלל אלא מצד אביהן · ולדברי אביהן הם פסולים א"ה הואיל ולדבריו כותי הוא אינו נאמן לפסול את בניו ה"ה בחמאה זו אע"ג דשמעון גופיה אמר דחמאה אינה כשר' אלא מכח ראובן וראובן אומר לא תקנתיה א"ה הואיל ולדבריו אינו אלא כאחר ולא שומר חמאה זו א"כ אינו נאמן לאסור החמאה כשומר אלא כאחר דמי והואיל ובעלים מכחישין אותו הבעלים נאמנים ואין לחלק ולומר דלא דמי להאי דפרק החולץ דהתם אבי הבנים היה בחזקת ישראל ולכן הבנים נשארו בחזקתן אבל גבי חמאה זו אין לה חזקה טובה כלל דזה אינו · דגם התם לא היה חזקה לאב כמו שפירש בנימוקי יוסף ואין להקשות מהא דאיתא פ' המדיר (דף ע"ב ע"א) כיצד מורדת על דת אמרה פלוני תקן לי הכרי ושאלו ואמר שאינו אמת ופסק שם הרא"ש דוקא שאין האשה מכחישו · אבל מכחישו היא נאמנת ומשמע התם דוקא לענין כתוב' נאמנת שלא תפסיד כתובתה אבל לא לענין הכרי וכן משמע קצת באשיר"י פרק הניזקין והביאו המרדכי ריש פ' האשה רבה די"ל דלא דמי כלל דהת' הכרי בחזקת איסור טבל ולכן אינן נאמנין אבל היכא דלא איתחזק אסורא מהימנא וחילוק זה איתא ריש גיטין (דף ב' ע"ב) וע"ש ותו דהתם הכרי אינה של אשה ולכן לא מהימנית עליו יותר מן החכם דאע"ג דהכרי של בעלה אינה שלה דהרי הוה גזל כדמשמע בשמעתא דאשת חבר טוחנת עם אשת עם הארץ אבל כאן שהחמאה של בעלים ודאי מהימני טפי מאחר דנאמן אדם על שלו ותו דאפש' דאף בכרי היא נאמנ' אף על הכרי וצ"ע שם בדברי הרא"ש והר"ן (אמנם הר"ן פ' שבועת העדות ופרק המדיר כתב בשם הרמב"ן דאם העד הראשון בא והכחיש השני הראשון נאמן מ"מ נראה דבדבר שהוא שלו ועד אחד בא אח"כ לאוסרו אינו נאמן אח"כ לומר שנתנו לו בתורת איסור דא"כ השומר לעולם יהיה נאמן במיגו דאי הוי בעי הוי אמר הכי אלא ש"מ דאינו נאמן על של אחרים בשאינו בידו אף על פי שהיה בידו בתחילה) וכל שכן דהחמאה של גוים הוי איסורא דרבנן (ונתבאר בדברי הר"ן הנ"ל דיש חולקים על הרמב"ן בזו וס"ל דהשני נאמן וכן כתב בתשובת מהרי"ל סי' ע"ד וכן כתבו הגהות אלפסי דף ת"ן דיש חולקים וס"ל דהשני נאמן וא"כ יש לומר דבאסור דרבנן הולכים להקל וכ"ש בחמאה) ואפשר דאף איסור דרבנן ליתא דהרי רבים נוהגים בה היתר ואמרי בספיקא דרבנן הולכים להקל כ"ש בחמאת גוים שיש להתירה ולא לאוסרה :

סז

והאיש משה גדול מאוד · נערמו מימיו נצבו כמו נאד · אהו' שאירי האלוף יניק וחכימא דדרא מה"ר משה יצ"ו וכל דילך שלום קבלתי כתבך ע"י פלוני אלמוני מטושטש ופתות כאלו ישן נושן עד שיצא תאותך אל הפועל שחרשו ושטטו בו כל עיני הקוראים עד שירעו שנתביישתי בעיני המלך כמותך תחילת מכתב' וז"ל עוקר הרי' בפלפולו וטוחנן זו בזו עד שנתהוו דק לעפר כחלק שאינו מתחלק לדעת המרברים וראוי לומר על מעלתו מה שאמרו על ר"מ ז"ל גלוי וידוע לפני הקב"ה שאין ברורו כוותיה וכו' כל אותן הדברים הם כאליה וקוץ בה · היוצא ממנו לרעתך שאין הלכה כמותי והוא הביא מהיקש בפאה אחת לא בהיקש מוחלט כי כוי גדול ממר שהלכ' למשה מסיני דעת' ראוי לומר עליך ממשה ועד משה לא קם כמשה · ואף לך הממלכה מעטרת מלכם ואשים מחסם לפי כי ברוב דברים לא יחדל פשע רק מאל ית' אני שואל שיראה עמלי ויגיעת כפי להיותי משכיל בכל דרכי להיות ה' עמדי לקבוע לי הלכה כמותי בכל מקום והתלמידים יבינו ויעמדו על דברי כמו שעמדו עד עתה ואף שקללת חכם אפי' על תנאי באה יראה שאינה לא מהשפה ולחוצה כי ברית כרותה לשפתים אבל לא בהבחנה ורעיון אף שתאוות עינים שמעת היינו בדרך הבחירי שלא תפיל בו רעה בשו' צד אבל לא בתורת עול"ה ויור"ד כלל ועוד כתב מר וז"ל ולא זו בלבד עשה לי מר אלא התפאר בי וכו' וקבלת לשון הרע שלא כדת מש"ה וישרא"ל ואותו רא"ש הרכיל שכתבת לי מסתמ' הי' אצלו גם התפארו' בשא"ר דבר אשר מורגש ממנו דבר וחילופו ע"כ הוציא מה שהוציא כדי לעשות קטיגוריא וחד דעימיה אשר הזכרתיו הוא אשר בו שע"ר בתוך הנגע הפך לבן מצורע"ת נושנת וחי ה' אש' פדה את נפשי מכל צרה מיום ראיתי כתבי דמר הייתי מתכב' בו ושמתי דבריו ענק לגרגרותי ואמרתי בדברנו על מר שהוא שיש טהור לבו כלב ארי ומר לא די לו שהאמין לרוכלי' וקבל מה שקיבל אלא שאף עקב מעקבי המנאפים וכתב וחקק בתוך כתבו להראות לרבים שלא עליו לבד עותתי אלא אף על הזקן מהר"ם מלנדא יצ"ו וכדי שיבואו הדברים לאזניו ע"י ארחי ופרחי ע"כ ניליתי בכתב להעתיק ע"י אחד ושלחתי לידו ע"י אחר שלא ע"י גיסך כדי שיתפרסם הדבר כמו שנתפרס' פה טרם בא כתב' לידי

ונעשה העיר הומיה ומה אעשה הלא אין החי יכול להכחיש את החי אבל האמונה שלא כתבתי עליו שום דבר קשה אלא כאיש אשר מעתיק אל אחיו תמצית רעיוניו ודאגת לבו ישיחנה ואמרתי מסתפינא מה גבר בגוברין כי ראיתי שלא אזכה לאיש אשר בידו כלי תושיה לפתור כל המבוכו' וכל הספקות והלואי שטעיתי בהרהורי עליו ואם יודע לי מהורת גודל תפארתו חי ה' שאלך אליו במקלי ובתרמילי ואשב לפניו בקרקע כתלמיד לפני רבו אבל מסתפינא דעונותי ועונות הדור יגרמו שלא אזכה לזה' ומה שכתבת שניסיתו וכו' והגה הוא קטן בעיניו וכו' וחי ה' אשר נתן לי חיל לעשות כל אלה שלא עמד בנסיון ואף שמר הסכים כי תמצית דעתו שיש חילוק בין אחיזת עינים שלא ע"י כישוף לאחיזת עינים בכישוף לא אוכל להבין הלא לא נביא ובן נביא הוא שגילה לו סוד הפעולות האלו כי כל אחיזת עינים היא ע"י כישוף רק מחמת שלא עשה מעשה פטור ומ"ה משני הסמ"ג (חלק ל"ת סי' כ"ב) והגה' מיימו' (פ' י"א מהל' ע"א) הא דתנן האוחז עינים פטור היינו ממיתת ב"ד של מכשף אלמא דסתם אחיזת עינים כשוף הוא דהא מתניתי' סתמא קתני פ' ד' מיתות (דף ס"ז) האוחז את העינים וכו'· גם מה שסבר מר לחלק דהג"ה מיימוני וסמ"ג חולקין על הרמב"ם לא זו הדרך ולא זו העיר כי כבר נודע שהסמ"ג הוסד כולו על פי הרמב"ם וברוב מקומות הוא כמעתיק ממש ואינו חולק עליו זולת במקו' שבעלי התו' חולקין עליו ובלעדם אינו מרים ידו ורגלו נגדו גם לישנא דהג"ה מיימוני אינה מובן לי כלל שחולק עליו גם מה שסבר מר לחלק דאחיזת עינים בלא כישוף לוקה ובכישוף אינו לוקה מאחר שאינו חייב מיתה כו' תמה אני מאחר דלוקה לדעת הרמב"ם אפילו בלא מעשה ממש· לא שעושה תמהון וכו' למה לא יתחייב נמי מיתה כה"ג ואם לא יתחייב מיתה לא במעשה ממש א"כ אף מלקות לא יתחייב הלא מאמר רחבה בתלמוד דילפינן חייבי מלקות מחייבי מיתות ב"ד והוא היקש מוחלט בפרק אלו נערות (דף ל"ה ע"א) ובקידושין ואף בלא היקש אלא במה הצד נרמה להדדי ומאין לנו לחלק ביניהם· ועוד וכי בעבור שמוסיף ומכשף וחייב עונש מיתה נהי דפטור מב"ד מחמת שלא עשה מעש' מ"מ לא גרע מסתם מעונן ולילקו עליה ועוד וכי אשתכח רמז בתלמוד בין אחיז' עינים לאחיזת עינים עיין בפירוש רש"י שפי' על אחיזת עינים דברייתא' (דף ס"ד) ועל אחיזת עינים דמתניתין (דף ס"ז) אם השמיט שום רמז לחלק ביניהם כפי דבריכם ואם הרגיש מה שפירש הרשב"ם בסוף פ' ד' מיתות (דף ס"ז ע"ב) האוחז עינים דמכשף דאמרו פטו' הוא פטור אבל אסו' כגון פטורי שבת וחיוב מלקות ע"כ לא נכנס לדב' קשות כאלה ואותן הדברים אי אפשר להעתיקם כי אם פה אל פה אם נזכה עוד כתבת דיש להקשות בסמ"ג (ל"ת סי' כ"ס) למה אמר משום שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמכשף כו' תיפוק ליה דמולך שהוא מוקדם בקרא וכולי צללת במים אדירים והעלית חרס בידך דא"כ לפי דבריך איך מיושב הסמ"ג שכתב וצריך להתייש' במקרא זה אם לוקין על אזהרתו מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמכשף כו' עד ור"מ כת' שלוקין על אזהרתו ע"כ והתם איירי בכל לאין המנויין במקרא ולא איירי כלל באחיזת עינים שהרי כתב ור"מ כתב וכו' וא"כ למה לא הזכיר מולך אלא לא כמו שהעלת על דעתיב' כי נאל"ת על הבדי"ס וכך העלו הבחורים בביאורם מימים קדמונים דמולך יש לו לאו בפני עצמו לא תתן ולא תעביר ואף אם חזר ונשנה בתוך המנויין אינו פוטר את האחרים שתאמר שהוא ניתן לאזהרת מב"ד דמולך שהרי יש לאו זולת' מה שאין כן במכשף שאין לאו זולתו וא"כ נפל כרסא בבירא אבל מבלעדי הדעת שלך יודע אני שהמעונן הוא מכשף אבל לא כדעתך שיש מעונן אחר בלא מכשף אלא כולן קרוין כישוף אלא לחכמים הוא בכלל מעונן ונכלל בלאו דלא תעוננו ולר' עקיבא דסבר כמתניתין סבר אחיזת עינים פטור לגמרי אבל אסיר והדברים עמוקים הם ועיקר טעות דמר מאחר שחילק הרמב"ם והפסיק ביניהם בודאי שני עניינים הם ואיננו כן וכאלו רבות ימצאו בספרו שחוזר על הראשונות גם מה שכתבת שהדברים נאותי' לדעת דשוב לא צריך לארחוקי כמו הסמ"ג והג"ה מימוני לאוקמי מתניתין דהאוחז את עינים פטור ממיתת ב"ד קאמר או ממחלוקת למ"ד דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אלא הוא כפשוטו מתניתין דפוטר איירי בכישוף כו' ותימה הלא בע"כ צריך לומר כך שהוא פטור כה"ג דמה חילוק יש בין לאו שאין בו מעש' או ניתן לאזהרת מיתת בית דין בשניהם יש חיוב לאוין לא שאין לוקין ואם זהו הדוחק שנוקי מתניתי' כמ"ד דסבר אין לוקין על לאו שאין בו מעשה הלא כך הלכה ואף האידך מ"ד יתרץ ממיתה קאמר ואם הדוחק על הבריי' דת"כ דתני' אחיזת עינים וכו' מה קושיא בדבר כי התנא נקט דבריו אליבא דחכמי' דמפרשי המקרא של לא תעוננו באחיזת עינים ומה בכך שאינו לוקה והלא כמה לאוין בתורה בסיגנון זה· ומה שלא שאלת ממני לבאר דעתי בענין זה הוא לפי תוקף דעתך ומכל מקום תוכל להרגיש קצת המכוון מתוך כתבי אפס קצירו תראה וכולו לא תראה מאחר שלא בקשרת זארת מידי למה לי רמוס חצירך ואהלך בכדי וכדי שלא אפרוש ממר מתוך הקנטור אשיאך לדעת כי בהיותי מגיה המרדכי שלחתי אחר המרדכי של גיסך האלוף ה"ה הר"ר אליהו שהוגה מתוך כתיבת ידך ומצאתי כמה דברים שאינם נאותים ונלאיתי להביא במשא רק אחת אשאל תמצית דעתך כתוב בפרק האשה שנפלו (דף ע"ח ע"ב) בענין מברחתא במעשה שבא לפני ר"ת כולי וכתוב שם וגובה הוא ממקבל מתנה ומר הגיה האשה וב"ח ואני אומר שאף אשה טעות הוא אלא הכי הוא גובה ממקבל מתנה כאשר מוכח בהדיא בתוספות ר"י וע"כ אומר שמר כיון לכל יתר כנטול דמי והגיה ב"ח כדי להיות נטול אף אשה דוק ותשכח ודע שבדפוס שלך כתוב ותשובה זו של ר"ת הולך על מה שכתוב בפרק מי שמת בשם הר"מ ובמרדכי דפוס שלי אינו ובכל הנוסחאות שראיתי אינה וע"כ אינו מנוסח הפנים שהרי ר"ב היה זמן רב קודם מהר"ם אלא הוא מדברי המגיה שהגיה מבחוץ ולא הבין כל הפשט דהתם בפרק מי שמת איירי במתנה של מטלטלים דכתובה אינה נגבית ממתנת ברי' והכא איירי לענין קרקעות דלעולם כתובת אשה קודמת דאם טורפת מלקוחו' קל וחומר ממתנה וכ"ש לפי מה שהגהתי דאשה הכתוב כאן טעות דהכל לבעל מתנה שטעה המגיה ודל"ג אותן וגם התחכם בסוף ההגהות מרדכי בסוף כתובו' סוף ע"ג וז"ל וא"ת מאי נפקא מיניה בין למר ובין למר וכו' עד תשלום הענין כי עמוק הוא מאוד ונסכים בהלכה אם נזכה להתראות ולא שאלו הפרטים לבד הם צריכים תלמוד אלא אף הרבה כמותם חי ה' צבאות אלא שעתה באו לידי בעת קבלת מכתבך ומן הדין אי שומא הדר' בכתובת אשה הכתובה לשאירנו מהר"ם הלא אתך הקולמוס לבסס הדבר ולהטעימו אחר דעתך ואם לא יראיני אותם החכם להדיא היפך דברי אז לא אזוז ממקומי ואחזק' כארי וכלבי' שלא להקימנו דברי אהובך בלב ונפש שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא ז"ל ה"ה:

וזאת אשר השבתי על דבריו אלה כבר הארכתי בדברי הראשוני' לחלק בין אחיזת עינים לאחיזת עינים והוא האמרת והנכון ומה שכתב מכ"תור מי הוא הנביא וכו' סוד ה' ליריאיו צא וראה בדברי תשובת מהרי"ק סי' ע"ו ובהג"ה מיימוני החדשים שהגיהן מהר"ם פד"ו ז"ל וכן בספר בית יוסף סימן קע"ט שכל אחד חלק כזו וכתבו דרתרי אחיזת עינים הם ומה שמכ"תור כתב שהעלה דעתו בביאוריו ראיתי אותן הדברים ואינם נראים כלל אך הם מין שלישי באחיזת עינים נגד התלמידים שאינן מבחינים בין טוב לרע ואינן יודעין לברר האמרת מן השקר ומה שכתב מכ"תור שהסמ"ג לא יחלוק על הרמב"ם כולי כבר קדמוני מהר"יק כתשובה וכתב שהסמ"ג יחלוק בזה עם הרמב"ם ומה שהרחיק מכ"תור מה שהגהתי במרדכי בכתובות יפה הגהתי אלא שהיה חסר מן ההעתק עדין אין האשה וב"ח גובה ממקבל מתנה וכן הוא בספר שלי דוק מעלת' ותשכח שכן הוא והג"ה מעכ"תור איני מבין כי איזה גבייה שייכא כשקיבל מתנה הלא כבר היא תחת ידו וק"ל:

סח מענין

הסומך בכתובות אשה אין הדר' גדפס בתשו' מהרש"ל סימן כ':

סט תשובה

זו יש לה שייכות לתשובה כ"ד לעיל המדברת ג"כ מענין זה:

שלש להיות הימים האלה ימים דטרידי בהו אינשי אבא בקצרה ואשיב על קונטרס מעלת· ואפס קצהו המצטרך בעיני כ"ת השיב עלי מחלוקת ר' יוחנן ור' אליעזר דפליגי אם המכשיר בה· מכשיר גם בבתה· אך להכשיר הבת לכהונה יותר מאמה לא עלה על דעתם· כבר העידותי זה הספק בעצמו בכתבי השני אשר כתבתי למעלתך· ובא התרוץ מבואר בדברי הראשונים כי המכשיר הבת לכהונה מכשרה מ"מ דמאח' שהתירוה לבא בקהל לא חלקו בהכשרה· והגע עצמך כשרוב פסולים אצלה מכח שהיא ארוסה· איך נתיר הולד להקל ולא נתירהו לכהונה משו' חשש ממזרו' ויהיה הולד ממזר לזה וכשר לזה· אין זה בעיני כ"א חוכא ואטלולא· לא עכ"ל דמאחר שהתירו הולד לקהל ואפילו לכתחילה ברוב פסולים הכשירוה ג"כ לכהונה אע"ג דאמה לא תנשא עד דאיכא תרי רובא והוספתי מדילי דבכל מקו' שהתירו הולד לקהל התירוה גם כן לכהונה אפילו כשהרוב פסולים מכח דרוב העיד אין משיאין לכהונה והיה אפשר להתירו לקהל ולאוסרו לכהונה אפ"ה הכשירו הולד גם לכהונה ולא חלקו בה הכשרו מאחר שהאמינו לה על הולד מעוות לא יוכל לתקן האמינוה על כל דבר הנוגע בכשרותו· שוב בא אלי מכ"ת בחורפיה מהא דאמרינן בגמרא (קידושין דף ע"ד) אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי וכו' עד כמאן כר"ג עד וא"ר יודא הלכה כר"ג· חדא להכשיר בה וחדא בבתה· הניחא למ"ד שלדברי המכשיר בה פוסל בבתה אלא לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה· אבא שאול מאי אתא לאשמועי' אי מהתם ה"א דוקא ברוב כשרים· אבל ברוב פסולי' לא קמ"ל ודקדק מעלת' מדלא קאמר לא משמע דלא חזר בו מתירוץ הא' בה והא

בבתה ותרווייהו צריכי · והוכיח מזה מעלת׳ מה שהוכיח · דע אחי
הגדול שפלפול זה קראתי מן כי לא ידעתי מה הוא · כי איך יאמר אלא
והתירוץ הראשון בתקפו עומד לדעת הפוסל בבתה והרי זה כמי שאומר
ר׳ אליעזר יתרץ הכי ור׳ יוחנן יתרץ הכי ואין כאן מקום לאלא · ורבו
כמו רבו בתלמוד כאלה ובעו״ה אין לי תלמוד כעת לראו׳ בו וגם בסוגיא
זאת אני כותב כחולם חלום · והא דפרש״י רוב פסולים כגון ארוסה וכו׳
ולא פירש כשאין רוב העי׳ משיאין לכהונה י״ל דחדא מנייהו נקט לכן
בי׳ יוחסין (דף הכ״ל) נקט תרווייהו עיין מעל׳ שם · שוב הקשה מעל׳
אי אמרי׳ מגו דנאמנ׳ לקהל נאמנת לשאר דברי׳ למה פירש״י על פלו׳ וכהן
הוא מיוחס הו׳ למה לא פירשו כפשוטו ונאמנ׳ לשווייה כהן · כבר נשמרתי
מקושיא זו ומכיוצא בה לא האמינוה אלא בדבר הנוגע כשרות׳ הולד אבל
לא לשוויי׳ כהן או לפטור אשת הבעל מיבום וליורשו ועוד דאפי׳בי׳ כהני׳
ופירש א׳ מהן ובעל ולא ידעי׳ מי הוא קאמ׳ שמואל (יבמו׳ דף ק׳ ע״ב)
דהולד אינו כהן מדכתי׳ והיתה לו ולזרעו אחריו דבעי׳ זרעו מיוחס אחריו
כ״ש הכא דלא ידעינן שהוא כהן אלא מפיה ויש לפקפק על זה לו׳ כי מבלעדי
זה א״א לפרש כהן ממש · דהא ר״ג דאמר נאמנת לא אמר לענין הכשר
הולד דע״כ לא קאמר ר׳ יוחנן אלא המכשיר בה מכשיר גם בבתה ממילא
אבל דאיירי בבת׳ לא קאמר דא״כ היה לו לר׳ יוחנן לפ׳ נאמנת עליה ועל
בתה אלא ע״כ מתני׳ לא איירי אלא בה וא״כ ע״כ פירוש כהן מיוחס · והא
דלא פירש ר׳ יוחנן נאמנת עלי׳ ועל בתה הוא לדעתי מדאמר ר׳ יהושע
הרי היא בחזקת מעוברת מנתין וממזר עד וכו׳ וע״כ לא קאמר אלא
שפסולה לכהונה אבל לא לאסור הולד לקהל׳ דודאי ממזר אמר רחמנא
וכו׳ וא״כ בטוענת סברא היא דנאמנת מאחר דאין כאן אלא ספק אסור
דדבריהם ומר׳ יהושע שמעי׳ ליה לר״ג על התירוצי׳ אשר השיב מעל׳
על הג׳ ספיקות שעוררתי לא אשיב כי שערי התרוצי׳ לא ננעלו · אך
בעיני הם רחוקי׳ קצת · אמרת מה שהשיב מעלת׳ על הספק הד׳ אחר
המחילה דבריו רחוקים משכלי ולא זו אלא אף זו כי כמדומה מלשון מעל׳
שגם הוא הרגיש בחולשת התירוץ שלו · ועל אשר הוסיף מעל׳ להקשות
למה השמיט הרמ״בם דין גוי ועבד הבא על בת ישראל דהולד פגו׳ לכהונה
אשיב ואומר כי אפשר שהו׳ סובר דהולד כשר לכהונה ולזה אם כפשוטו
באיסורי ביאה הולד כשר בסתם וכן דעת הרי״ף כאשר הבין הר״ן מדבריו
וכן הביא בשם רש״י ועם כל אלה יש לי ראייה להכשיר הולד לחליצה
מדהכשירוהו לכהונה ולא חיישי׳ לרוב הפוסלים אותו לכהונה על׳ דעתי
מטעם דלא חלקו בהכשר הולד ממילא דהוא כשר ג״כ לחליצה ולא
חיישי׳ לכותי מטעם דלא חלקו בהכשרו · ואשר כתב לי מעל׳ בשם הגאון
מהר״י בצלאלש כי הסכים שלא לקרותו בשם רב להיותו בזיון לתורה כי
נקל בעיני הבריות · כבר כתבתי למעל׳ כי כמוני כמוך אם בעיניכם
אין כתר זה הולמתו כאשר לדעת האמת בעצמו כן הוא · אך אם כיוון
לומר שהו׳ בזיון לתורה להסמיך פגום כמוהו לדעתי לא גרע שתוקי מגר
וכמה גרים מצאנו בתנאי׳ ואמוראי׳ וכן אמרו ז״ל (הוריות פ׳ ח׳) ת״ח
קודם לכ״ג ע״ה · וידעתי שנוכל לומר דגר כקטן שנולד דמי ועדיף
משתוקי וממזר ת״ח הוא קוד׳ לכ״ג עם הארץ · אבל אין קורי׳ אותו לס״ת
בשם רבי · אך האמת מציץ מכל צד והנה רבא אכשרי׳ לרב מרי בר
רחל ומנייה בפורסי׳ דבבל׳ · (יבמות דף מ״ה ע״ב) ואף על זה יש
להשיב ויהי מה זה דרכי כסל לדבר נגד מלכים ולא אבו׳ · ובפרט כי
נדרש נדרשתי ממכ״ת לחוו׳ דעתי באלה · ומענותנות׳ דמר דברתי דברי
אך חלילה חלילה לי להרהר אח׳ המוסכ׳ בבית דינכם הצדק · וכבר
קבלתי זה ח׳ ימים מגיל׳ עפה ומועפה מבעל׳ הדין בעצמו מלאה סיג
וחלא׳ · והסכמתי שלא להשי׳לו אחרי רואי הסכמתכם · ועדין לא הרציתי
הדברים לפני מעל׳ א״א הגאון מכל הנכתב בינינו כי הוא זקן בא בימי׳
ה׳ יוסיף ימים על ימיו · ופורק ממנו עול הכתיב׳ · ובבוא כת׳ מעלת׳
הראשון הצעתי לפניו שאיל׳מעל׳ והיתה תשובתו אליכי אכתוב הנראה
לעיני ואולי בימי החג הבע״ל אשלח לו דברי מעל׳ ודברי ודבר מה יראני
אודי׳ למעלתך · הנה נא אתנו יהודי אחד אשר קנה כל הרי״ף הנדפסי׳
בסביוניט׳ והם יפים מאד והוא יתנם לי פה לדעתי בארבע שקוד״י וחצי
משלנו האחד · ייעצני אדוני אם אקח אות׳ ואשלח עדיכם ובעד כמה
ימכרנו שם אם אשלח שם כ׳ ועצת מעלת׳ תנחני וש״ש · שאירך ונרצע
לאהבת מעל׳ שמואל יוד׳ בן הגאון כמה״ר מאיר״יץ קצנאילנבוגן · יום
ב׳ י״ב ניסן שי״ט לפ״ק · אם באולי שגיתי ידינני מעל׳ לכף זכו׳ כי חי
נפשי כתבתי על רגל וטרדו׳ רבו׳סבבוני מבי׳ ומחו׳ שלו׳ למע״כ:

ע כבר נדפס בתשובת מהרש״ל סימן כ׳ עד ומההיא דפ׳ חלאכה
כיוונת:

עא נדפס בתשובת מהרש״ל סי׳ מ״ט וע״ל בסי׳ ח׳ ·

עב **שאלה** ראובן שהיה חייב לשמעון סך מה ולוי אחי ראובן
נשתעבד עמו נגד שמעון בעד החוב ההוא ואחר כלו׳
זמן הפרעון בא שמעון לגבות מעותיו והרויחו הזמן ביחד ולא נשתעבד
ראובן נגד שמעון רק לוי דבר עם בן ראובן שנכנס עמו לשעבור נגד
שמעון ונתנו על זו כתב ידן ערבי׳ קבלנים זה בעד זה כדרך הארץ לאחר
ימים נפלה מחלוקת בין ראובן ללוי אחיו וחשבו יחד ואמר לוי לראובן
הלא אני מחוייב לפרוע בערך במקומות שנשתעבדתי בעבורך וחשב גם
חוב זה של שמעון עם שאר חובות ואחר כך השוו עצמן האחים הנ״ל
שלוי יפרע כל החובו׳ שנשתעבד בעד ראובן אחיו ונגד זה עשה לו ראובן
פטור על׳ מה שבידו משל ראובן ואח״כ בא שמעון ל׳גבות חובו מלוי
ובן ראובן טען הלא אתה ידעת שאין לי פרוטה בזה החוב אלא שאני
נכנסתי ערוב בעד לוי דודי וערב שלא בשעת מתן מעות לא משתעבד
בלא קנין ושמעון מודה בדבר שבן ראובן נתערב בעד לוי זארת ועוד
אחרת נפל בזה כי בן ראובן טען על׳ לוי מאחר שנתערב בעדו לשמעון
שיפטרנו ולוי כופר ואומר שלא נתערב בעדו ושיש לו חלק בערבות
בעד ראובן כמו שהוא נתערב בעד ראובן ולא שנתערב בן ראובן בעדו
רק בעד אביו ראובן והלה בן ראובן תופס משל לוי ואומר מאחר שאני
מוחזק משלך ואין כאן רואה אני נאמן לטעון כנגדך שערבתי בערך נגד
מה שבידי במיגו דאי איבעיא איכפר בשלך במה שבידי ולוי טוען שלא
אמרינן מגו נגד השטר עכ״ל השאלה:

תשובה ברור הוא דערב שלא בשעת מתן מעות לא נשתעבד
וכדפסקינן בהדיא בגמרא סוף ב״ב ואין חילוק בזה בין קבלן
לשאר ערב מדקאמר התם (דף קע״ו ע״א) הא דאמר ר׳ יוחנן הלכת׳
כר׳ ישמעאל דאמ׳ ערב היוצא לאחר חתום שטרות גובה מבני חורין פליג
ארב נחמן דאמר ערב שלא בשעת מתן מעות בעי קנין ואם היה לחלק
מנ״ל דפליגי דלמא ר׳ יוחנן בקבלן קאמר ורב נחמן מיירי בלא קבלן אלא
ש״מ דאין לחלק וכן כתב בח״מ סי׳ קכ״ט בהדיא דבכל מקום דבערב
לא משתעבד גם קבלן לא משתעבד ושאין לחלק ביניהם אלא לענין
שיעבוד כתובה וכן נראה שם דעת הרא״ש והתו׳ דקבלן גם כן בעי קנין
והוא דגרים שם והלכתא ערב דב״ד לא בעי קנין ואידך כולהו בעי קנין
ואפילו ערב קבלן בכלל כדמשמע במרדכי שם וכגי׳ הרא״ש הוא גירסת
הרי״ף והרמב״ם פכ״ה מהל׳ מלוה ולוה ואף על גב דרשב״ם לא גרים
ואידך כולהו בעי קנין לאו משום דאית ליה דקבלן לא בעי קנין אלא
משום דלא צריך למגרס הכא כמו שכתבו שם התו׳ טעם גי׳ רשב״א
ומאחר דכל הני רבוותא ס״ל דקבלן בעי קנין פשיטא דפסקינן כוותייהו
(ודלא כר״ת שכתב המרדכי בשמו דקבלן לא בעי קנין) גם אין לחלק
בין נתן לו שטר על הערבו׳ בין ערב לו בעל פה דבכ׳ ענין לא משתעבד
בלא קנין כמו שכתב הטור בהדיא סי׳ הנ״ל וכן כתבו התו׳ שם
בהדיא בשם ר״ח ולכן נראה דאם בעל השטר מודה שבן
ראובן אינו אלא ערב בעד לוי ושלא היה בשעת מתן מעות
פשוט הוא דבן ראובן פטור ואם יש כפירה ביניהם צריך בעל השטר
לישבע ואע״ג דכתב המרדכי סוף גט פשוט דאם החזיר לו שטרו אין
משכנו הוי כערב בשעת מתן מעות וכאן החזיר לו שטרו שהיה משועבד
בן ראובן ואם כן נכנס בנו במקומו והוי כערב בשעת מתן מעות נראה
דשאני כאן דלא ידע הערב מחזרת השטר על פיו ובזה לא נתחייב הער׳
דלא נתחייב הערב אלא במה שיודע והוא פשוט ועוד דכאן לא החזיר
כל השטר אלא שחולק עצמו מראובן ועדין שיעבודו של לוי קיים ולא
מידי עבד על פי בן ראובן כי ידוע שאף אם היה ראובן משועבד אי
אפשר לגבות ממנו אלא מלוי שהוא עתיר נכסי מיהו צ״ע · אך נראה
לזכותו מטע׳ שני דנאמן לטעון שנתערב בעד לוי ושהוא החייב במיגו דאי
בעי כפר מה שתחת ידו דאמרינן מיגו במקו׳ שטר כדאמרינן בסוף המוכ׳
בית (דף ע׳ ע״א) דהמפקיד אצל חבירו בשטר יכול למימר ליה החזרתי
ולא יוכל למימר שטרך בידי מאי בעי במגו דנאנסו וכן פסקו שם הרי״ף
והרא״ש וכן פסק הרמב״ם פ״ג דהל׳ שכירות וכן אמרינן פ״ב דכתובו׳ (דף
י״ט ע״ב) דאמר מר בר רב אשי עדים שאמרו מודעא היו דברינו נאמנין
במגו דאי בעו אמרי אין זה כתב ידינו ואע״ג דרב נחמן פליג התם וס״ל
דאין נאמנין דמאחר דמודי׳ בשטר לא אתא בעל פה ומרע לשטר׳ הל׳
פסקו כל הפוסקי׳ כמר בר רב אשי דנאמני׳ ועוד דמוכ׳ הת׳ (דף י״ח ע״ב)
מדברי התוספו׳ דאמרינן מגו במקו׳ השט׳ דהא מקשו הת׳ אה׳ דאמרינן התם
במתניתין עדי׳ שאמרו אנוסי׳ היינו קטני׳ היינו אם כתב יד׳ יוצא ממקו׳ א׳
אינן נאמנין ומקשו הת׳ ואמאי לא מהמני במגו דאי בעי אמרו פרוע הו׳
ומשני דמאח׳ דמקויי׳ הו׳ ואנן סהדי דלא היו פסולי׳ ואנוסי׳ הוי כמגו במקו׳
עדים וכו׳ והשת׳ איכ׳ למידק דהוי כמגו במקו׳ השט׳ לא ש״מ דאמרינן מגו
במקו׳ שט׳ אם לא במקו׳ דאנן סהדי דמשק׳ בטענתו דהו׳ מגו במקו׳ עדי׳ אב׳
במקו׳ דליכ׳ למיק׳ עלה דמילתא פשיטא דאמרינן מגו במקו׳ שטר וכ״ש
בנדון דידן דליכ׳ כאן שט׳ כלל דה׳ בן ראובן לא נשתעב׳ רק נגד שמעון ולא
נג׳ לוי ומאי מהני שטרו של שמעון ללוי דל׳ נאמ׳ מגו בז׳ ופשיט׳ דא׳ כב׳ פרע
לוי לשמעון הוי מצי בן ראובן למטען נגד לוי פרעתי לך כמו דאמרינן פ׳
גט פשוט (דף קע״ד ע״א) לגבי ערב שיצא שטר חוב מתחת ידו אין
יכול

יכול לגבות באותו שטר אלא אם כן כתב לו המלוה קבלתי דהוי שלוחו של מלוה וכמו שפסק הטור סי׳ ק״ל אם כן שמעינן דאין זה השטר שייך לגבי הערב כלל וה״ה בכאן אין זה השטר שייך ללוי כלל ואם כן אמאי לא נאמר מגו כנגדו הלא יוכל למימר שטרך בידי מאי בעי דהא לית ליה שטר מיניה כלל וכן כתב הטור בהדיא סוף סי׳ ע״ד וז״ל איש ואשה שלוו מאחד היא חייב׳ לפרוע החצי מכתובתה שהיא לענין חצי החוב כאלו לותה בפני עצמה ואם הבעל או יתומים פרעו כל החוב חוזרין ונפרעין ממנה החציה ואם הבעל קיים והיא טוענת אתה לקחת כל המעות אלא שאני נכנסתי עמך בשטר אינה נאמנת אלא במגו דפרעתיך החצי עכ״ל הרי קמן נדון דידן בעצמו דפסקו דבמקום דאית ליה מגו דפרעתיך יוכל למימר אתה לקחת כל המעות אלא שאני נכנסתי עמך בשטר וה״ה כאן במיגו זה דיוכל למימר אתה לקחת הכל במגו דאי בעי כפר ליה מה שתחת ידו והוא פשוט לדעתי ועוד נראה כאן לזכות בן ראובן נגד לוי מאחר שהוא כתב לראובן שהוא יפרע כל חובותיו שנשתעבד בעדו אם כן צריך לפרוע גם זה החוב דזהו ג״כ מה שנשתעבד בעדו דהא אם ירצה שמעון יוכל לתבוע מכל החוב אם כן זהו מקרי גם כן בכלל חובותיו ע״כ נמצא בהעתק:

עג. שאלה

בני העיר אחת שנשאו ונתנו זה כמה שנים בעיר אחרת באשר היא שייכא לב״ד שלהם והיא שייכא לפרווהא דידה ולא מיחו בני העיר בהן משום קדירא דבי שותפי ואף כי לפעמים גברה ידן של הנושאי׳ והנותנים שלא מיחו בהן אבל כל פעם צווחו בני העיר על הנושאים במקומן בלי רשותן ולית דאשגח בהו ולבסוף נתגלגל הדבר עד שתקפה ידן של בני העיר והכריחו הנושאים והנותנין לדין וישבו דיינים על זו ומצאו פשר דבר בין בני העיר ובין הנושאים והנותנים שכל זמן שיהא להם שותפין בעיר הגדולה שנושאין שמה יתנו סך מה לעזר המס של בני העיר ואז לא יוכלו למחות מלישא וליתן עמהם ועמד כך זמן ארוך ותוך כך נשתרבב מריבה בין בני העיר ובין מקצרת הנושאין והנותנין באמרם שפגעו בכבודן וזלזלו את בני העיר ונתקבצו כתרנגולים של בית בוקיא ועמדו ראשי וטובי העיר ותקנו שלא ליתן עוד לבני עיר אחרת לישא וליתן בעירם וגזרו על בני עירם בגזירת הקהל לבלתי השתתף עוד עם בני העיר אחרת ועל זו מתרעמי׳ בני עיר אחרת באמרם האיש אחד יחטא ועל כל בני עיר אחרת תקצופו ועוד שאין כח לכם למחות בנו מלעסוק בעירכם מאחר שכבר נתפשר הדבר בינינו ועוד שבגזירותיכם אתם מזיקים לרבים מבני עירכם שחפצים בנו מאחר שאנו מוזלים סחורותינו גבייהו ואף שמקצת בני העיר רוצים להשתתף עמנו ובני העיר אומרים אף אם נתפשר הדבר תחילה יש לנו כח לגזור ולתקן מה שנרצה בפרט על בני עירנו שלא להשתתף עמכם ואף כי הפשרה אינה נצחית רק יש כח לבני העיר לתקן מה שירצו ואין מוחה בידם עכ״ל השאלה הראשונה:

עוד שנית נשאל שאלה כי אלו בני העיר רוצים לכוף אלו הנושאי׳ והנותנין בעירם שיעמדו עמהם לדין בעירן בעבור קצת תביעת מסים שיש להם עליהם מאחר ששייכי׳ לב״ד שלהם ואב ב״ד אח׳ לכולהם ואלו אומרים שאין מדינם להיות נתפסים בעון כל עירם אך רוצים לציית להם בעד חלקם ועוד נוסף שיש להם שטר חירות לפי דבריהם שזה זמן מה עמדו ב׳ ראשי העיר עם בני עירן ביריד לובלין לפני פרנסי המדינה ומצאו ביניה׳ שבני העיר הגדולה לא יהיה להם כח להשתדל על בני העיר הקטנה להזמינ׳ לדון לפניהם ולא בשום השתררות מבלעדי אם יתרגש ח״ו שום בלבול כללי לצורך מס או לצורך עלילות שקר ח״ו שיהיו בני ג׳ המדינות יחד בפי׳ אזי על אותן חילוקים יכולין בני העיר הגדולה להזמין בני העיר הקטנה לדון בעיר הגדולה (וכני העיר הגדולה) משיבים שאלו התביעות הם כללים ועוד נוסף כי אינן מזמינין אותן לדון לפניהם רק לפני אב״ד שלהם ומאחר שבלאו הכי נמצאים בעיר׳ מכח עסקיהן יש להם לעכבן עד שיצא דינם לאורה אלה הדברים הנשאלים:

תשובה

על ראשון ועל אחרון דבר פשוט שאין כח לטובי העיר לתקן דבר כי אם על פי הדין והמשפט ולא לילך בחזקה עם היחידים ואין לרבים כח לגזול היחיד כמו שכתב מהרי״ק שורש א׳ על מעשה כזה וכזה כתב הרשב״א בתשובה והביאו בר ששת בתשובה סי׳ תע״ז ועל קהל א׳ שרצו לעשות תקנה שיפרעו מס מכל נכסי׳ שיש להם בעיר זו או בעיר אחרת והיו עושין זה כדי לחייב יחיד א׳ שדר׳ ביניהם והשיב וז״ל מה שאמרת שיש לקהל לעשות דינים וחקים בדבר זה נ״ל שאין זה אלא גזל ואינן יכולין להתנות על הגזילות וכו׳ והאריך שם הרב בזה ולכן פשוט הוא שאין כח ביד בני העיר לתקן תקנות רק מה שבידן מכח הדין ולא מה שתעלה על רוחם וזהו לא היה ולא יהיה ולכן נצטרך בזו לירד לעומקא דדינא׳ גרסי׳ פ״ק דב״ב (דף ח׳ ע״ב) רשאין בני העיר להסיע על קיצתן וכו׳ וכתב שם המרדכי בשם תשובת אבי העזרי דיש כח ביד טובי העיר לתקן מה שירצו דמאח׳ שהוברו לתקן בעירן הנראה בעיניהם הפקר ב״ד הפקר ויש כח בידן לענוש על זה אמנם ר״ת ור״י ממ״יץ ושאר הגאונים חולקים כמו שכתב שם המרדכי וס״ל דאין כח ביד טובי העיר לתקן דבר שהוא מזיק לאיזה יחיד בלא דעתו והא דאמרינן (פ״ק דב״ב דף ח׳ ע״ב) רשאין להסיע על קצתן היינו אם נעשה מתחילה מדעתו ועבר עליו אבל בלאו הכי לא וכן נראה שם מסקנת המרדכי וכן הוא דעת הרשב״א והרי״בש בתשובה דלעיל וכן נראה דעת מהרי״ק שורש א׳ וי״ר אם כן לפום ריהטא היה נראה דאין כח ביד בני העיר לתקן דבר דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי בלא דעת כולם וכל שכן שאין לתקן דבר על בני העיר אחרת שאינן תחת ממשלתם מכל מקום כי דייקינן בהך מילתא נראה דבנדון דידן מצי מעכבי מכמה טעמים הן שיכולים לגזור על בני עירן שלא ישאו ויתנו עמהן הן על בני עיר אחרת שלא יעסקו אצלן· חדא דהא מנהג קדם בעיר הגדולה שכל דיניה נעשים ע״י הקהל המבוררים ומתקנין בעירן כל מילי וכל תקנותיהן שמתקנין שנראה בעיניהם שהוא לטובת הקהל תקנתן קיימת אף אם היה בזה פסידא לרבים כ״ש ליחידים אם כן הוי טובי העיר ומבורריה בענין זה כאלו קבלו עליהם דכל מקום הולכים בזה אחר מנהג בני המדינ׳ אם לא היה מנהג גרוע שאין לילך אחריו כמו שכתב ר״ת פ״ק דב״ב גבי הא דאמרינן התם לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא וכו׳ וכ״ש בענייני הקהל דכולן נידונין ע״פ המנהג כמו שכתב מוהר״ם שנוהגין להביא עידיה מתוך בני העיר אע״פי שנוגעין בדבר מצד המנהג· וכן פסקו האחרונים ז״ל (עיין ב״י בח״מ סי׳ ז׳ וסי׳ ל״ז) לילך בכל ענייני הקהל אחר המנהג וכמו שהאריך בזה בת״ה ריש סי׳ שמ״ב והוא פשוט דהולכין אחר המנהג בזה מאחר שיש להם על מה שיסמכו והם רבותינו האומרים שיש ביד טובי העיר כח לתקן מה שירצו וכמו שכתבתי לעיל דבריהם וכן משמע בתשובת מהרי״ק סימן א׳ דבמקום דנהוג לרדות ולכוף היחידים שבבני עירם הרשות בידם לעשות כמנהגן· ועוד די״ל הא דאין רשות ביד הקהל לעשות תקנה להסיע על קצתן במקום דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי נראה דהיינו דוקא במקום שעושין תקנה נגד דברי תורה ושלא כדין תורה כדמשמע לשון להסיע על קיצתן ר״ל שמסיעין הדין מד״ת כמו שפירש״י בגמרא· אך אמנם במקום שמתקנין דבר ואינו נגד ד״ת הרשות בידן ותדע דהא בתשובת בר ששת סי׳ תע״ז פסק דאין כח לתקן דבר נגד היחיד מומחה בדבר אם לא שקבלו מדעתו כדעת ר״ת דלעיל ובתשובה סי׳ שצ״ט משמע שם דאפילו במקום פסידא הרשות בידן דכתב שם על בני העיר שרצו לתקן שלא יהא רשו׳ לשום אדם לקדש אשה בלי נאמני הקהלה וכתב דהרשות בידן והשיב שם וז״ל רשות ביד בני העיר לעשות ביניהם גדרים ותקנות ולקנוס העובר עליהם מדין תורה דגרסינן בב״ב (דף ח׳ ע״ב) רשאין בני העיר להתנות על המדות ועל השערים ועל שכר הפועלים ולהסיע על קיצתן ולא זו בלבד אמרו אלא בכל ענין שראו בעיניהם לתקן ולקנוס העובר הרשות בידם אלא לרבות׳ נקט הכי דאע״ג דאינן דברים כוללים לכל בני המדינה אבל הם כנגד מוכרי פירות לבד או נגד הפועלים לבד ואית להו פסידא בהכי אף על פי כן הרשות בידן דה״ג עלה בתוספתא רשאין בני העיר לומר כל מי שיראה אצל פלוני יתן כך וכך אצל המלכו׳ כך וכך וכן כל מי שתראה פרתו של פלוני בין הזרעים יהא נותן כך וכך עכ״ל הרי קמן דפסק דרשות לתקן אע״ג דאיכא פסידא ליחידים בדבר וכן משמע שם באותה התשוב׳ מדברי הרמב״ן וא״כ סותרין זו את זו אלא דעל כרחין אנו צריכין למימר דדבר שמתקנין על פי הדת כמו בענין המדות והשערים ושכר פועלים שמדינ׳ יש לו קצבה וכמו שדרז״ל (ב״ב דף פ״ט ע״א) שב״ד מצווים להעמיד אגרדימי׳ על המידות וכו׳ אלא שהחק לישראל הוא לחקקו בכל עיר ועיר לפי הענין זהו רשות לקהל לתקנו כפי חפצן ורצונם אע״ג דאיכא פסידא ליחידים בדבר וכן לעשות דבר שהוא מגדר מילתא בענייני הפקר ממון המקדש שלא ברשות דהתורה נתנה רשות לב״ד להפקיר ממון מכח מגדר מילתא ולא פירשה באיזה ענין והרשות ביד ישראל לתקן הדבר כפי ראות עיניהם ולפי צורך השעה וכמו שאמרו ב״ד מכין ועונשין וכו׳ אבל שיתקנו תקנה חדשה שיהא נגד ד״ת כגון ליתן מס מדבר שאין חייבין בו כמו שמוזכר בתשובה הנ״ל לזה אין כח ביד הקהל לעשותו אם לא מדעת כולם ולכן כתב המרדכי כל החלוקים ההם אפסקא דרשאין בני העיר להסיע על קיצתן ולא אדינא שב״ד מתני׳ על המדות וכו׳ ומעכשיו בנדון דידן שבני העיר הגדולה אומרים לתקן שאין בני עיר אחרת ישאו ויתנו בעירן שלא כדת אע״ג דהוי פסידא למקצת יחידים בדבר הרשות ביד הקהל לתקן להכריח היחידים ולהפסירן כדי להעמידן על החק שחקקו להם הרשות בידן ואם כן נראה דיכולין הקהל למחות ולתקן בקהילה שאין להשתתף עוד עם אלו הנושאים והנותנים כההוא דתו׳ שכתבתי דרשאין בני העיר לומר כל מי שיראה

אצל פלוני יתן כך וכך דודאי מיירי בכה"ג שענין ראייתו אצל פלוני מזיק לבני העיר ולכן הכח בידן לתקן היזקם כאשר יחפוצו ודומיא דסיפא כל מי שיראה פרתו של פלוני בין הזרעים יתן כך וכך דהא ג"כ מטעם זה דתוקקין קנס להעמיד דין תורה שלא יזיק אחד לחבירו וה"ה בראייתו אצל פלו' שמזיק לבני העיר ולכן הרשות בידן לקצוב קנס כפי רצונן ולא מקרי זה מסיע על קיצתן במקום דאיכא רווחא להאי וכו' ולכן אם בני העיר מוחין במקצת בני עירן מלהשתתף עמהם מכח שאומרים שגורמין להם היזק בדבר זה נראה דיכולין לתקן דבר זה כפי רצונן לבל ישתתפו עמהם אף דאיתא למקצתן פסידא בהאי ומ"מ נראה דבנדון דידן מאחר שכבר עבר עליו דין ופסק כמו שמראי' הנושאי' והנותני' (אינן יכולין למחות) וז"ל השטר עשינו פשר בין ב' הצדדים עכ"ל הרי שנתפשר הדבר בין בני העיר הגדולה לבני העיר הקטנה ונעשית הפשרה ברצון שניהם ועמד כך הרבה שנים וחקקו הנושאים והנותנים ונתנו זמן רב הסך שחקקו להם בפשרה הראשונה הרי קיימו וקבלו עליהם בני העיר הגדולה ושוב אין בידם למחות וכ"ש שכבר החזיקו הנותנין והנושאים בדבר זו וחזקתן קיימת כמו שכתב המרדכי פרק חזקת הבתים לענין חזקת ישוב ואע"ג דכתב שם בשם מוהר"ם דלא מהני חזקה לישוב מאחר דגם הבעלים היו דרים. שם ה"ל דומיא דהא דאמרינן התם (ח"ה דף כ"ט ע"ב) אנא בשכונ' גואי הוי דיירנא. י"ל דשאני התם דיוכל למימר לא חשתי למחות מהאי טעמא כמו שפירשו התוספות אבל במקום דידענו דנתפשר הדבר והיה קיים כך ג' שנים פשיטא דהוי חזקה כאלו מכרו להם החזקה ואפילו בלא חזקת ג' שנים הויא חזקה מיד ונקנו הדברים בכל הפשרה שאין לאחר קנין כלום וחזקה הוא מאחר מרדכי הקנאה (והוי כקנין) וכן כתב הרשב"א בהדיא בתשובה והובא בב"י סי' י"ב דחזקה מהני לגבי פשרה כמו קנין. גם נראה דאין בני העיר יכולין לומר שיתנו סך יותר ממה שנתנו בראשונה כי מאחר שקצבו להם דבר קציב מכל ק' סברו וקבלו עלייהו מידי דהוי אבל שכירות דעלמא שאינו יכו' להוסיף על שכרו תוך הזמן שקצבו והוא פשוט ואינו צריך לראייה אך אמנם באלו שפקרו נגד הקהל והתריסו נגדם נראה דיכולין למחות שלא להשתתף עמהם דלא יהא לא נידוי דהקהל יכולין לנדו' אחר שפקר נגדן וכדאמרינ' פרק אלו מגלחין (דף י"ו ע"א) מנודה לעירו מנודה לעיר אחרת מנודה לעיר אחרת אינו מנודה לעירו ומיירי שם שנידוהו לכבודם שפקר נגדם ולא משום צורך מצוה דומיא דהא דאמרינן התם (שם) מנודה לרב מנודה לתלמיד מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב דאמרינן התם דמיירי שנידוהו לכבודו אבל לצורך מצוה מנודה לכל העולם וכן משמע בתשובת הרא"ש כלל כ"ח וא"כ שבני העיר יכולין לנדות לכבודן לא יהא דבר זה אלא נידוי מנודה לכל בני העיר דהא הוכחתי לעיל דיש כח ביד קהל לתקן מילתא שהוא כדבר תורה אף במקום דאיכא פסידא לאחד מהן ואפילו שלא נידוהו יכולין לתקן שלא לישא וליתן עמו כמו שכתב המרדכי פ' המדיר בשם ר"ת לענין כפיית הגט וכן כתב הראב"ד בדין הנידוי שהמנודה לעיר אחר' אין לו דין אבילות שאין אבילות לחצאין אלא שבני אדם מרחיקים אותו כדי לביישו וכו' וכ"ש במקום שפירשו המנדים לאיזה דבר מנדים אותו דהרשות בידן וכן הוא במרדכי פ' לא יחפור בשם ר"ת דיכולין להחרים שלא לישא וליתן עמו וה"ה בכאן. ומעתה נתבאר נדון דידן שביד הקהל למחות מלהשתתף עם אותן שפקרו נגדם דעבדי בזה דינא לנפשייהו אבל מי שלא פקר נגדן אין להם כח לבטל פשרה הראשונה אלא היא בתקפה ובגבורתה ודוקא לאותן שנתפשרו עמהם אבל לאחרים יכולין למחות מטעמי' הנ"ל ומעתה נשאר עלינו לבאר אם יכולין למחות באותן הנושאים והנותנים לעסוק בסחורתן בעי' לבד בלא שותפות גרסי' פ' לא יחפור (דף כ"א ע"ב) אמר רב הונא ברי' דרב יהושע בר מתא אבר מתא אחריתי מצי מעכב ואי שייך בכרגא דמתא לא מצי מעכב עכ"ל הגמ' ופירש"י שנותן מס גלגלתו למושל העיר הזאת וכתב ב"י משמע מפירש"י שאפי' שילם מס לשר העיר הזאת כיון שאינו משלם גלגלתו למושל העיר הזאת מצי מעכבי עכ"ל א"כ בנדון דידן שבני העיר הקטנה אין להם שייכות כלל לענין מסי העיר שהרי לכל עיר מס בפני עצמה ומושל בפני עצמה ואפי' המלך אינו שולט עליה' רק שהשר שלהם כפוף לו פשיטא דזה מקרי לא שייכא בכרגא דמתא ויכולין למחו' בהן מלעסוק בעירן ואע"פי שה"ר יהוסף הלוי כתב דה"מ (דיכולין למחות) שאינו מזיל ללוקחי' אבל אם מזיל ללוקחי' אינן יכולין למחות בידן להזיק ללוקחין כמו שכתבו שם הרא"ש ונ"י והמרדכי ושאר פוסקים בשמו מ"מ הרי המרדכי כתב דאין דבריו נראין וכן כתב הרמב"ן דאין דבריו נראין וכן כת' נ"י דאין דבריו נראין (ועיין כל הדיעות אלו בב"י בח"מ סי' קנ"ו) אם לא שהמביאי' נותנים בזול גדול שהוא פסידא גדולה ללוקחי' ואם כן אפשר לומר דאף הרא"ש והטור (סי' קנ"ו בח"מ) דלא חלקו אדברי ר"י וכתבו דבריו סתמא לא מיירו אלא בכרגא שמזילין בזול גדול אבל

בכמו נדון דידן שאין הזול גדול רק שמזילי' השער כ"ע מודו דיכולין למחו' וכ"ש לאלו שפקרו נגדם שיכולין למחות שלא לקנות מהם מצד קנסא בדרך נידוי וכמו שנתבאר ואף אם היו רשאין למכור דבר שמזילין ללוקחים יראה דוקא באותו דבר שמזילים להם אבל אינן יכולים למכור שאר סחורו' אגב זה והוא פשוט וכתב רבי' ירוחם (נתיב ל"א ח"ו) ומ"מ פ"ו דשכנים דדוקא אם הלקוחות ישראלים אבל אם הלקוחו' כותים יכולין למחות בהן א"כ אף אם לא היו יכולין למחות היינו דוקא למכור ללוקחים ישראלי' ודוקא אותה סחורה עצמה אבל לא סחורה אחרת וכ"ש שאין למכור לנכרי כלל ולא יכולין למימר דמהשתא יהיו בכרגא דמתא דאין שומעין להם בזו כמו שכתב ב"י (ח"מ סי' קנ"ו) וכן נראה לדקדק מתשובת הרא"ש שהביא הטור סוף סי' קנ"ו דכתב דאינן יכולין למחות אלא באדם שדר בעיר אחרת ואינו שייך במס שלהם אבל דבר פשוט שאדם יכול לגור בכל מקום שירצה ואין בני העיר יכולין למחות בו ובודאי שאם היה בא לגור שמה צריך להיות בכרגא דמתא וא"ה כתב דיכולין למחות אם בא לסחור שם לולי שבא להשתקע. וכן הוא בהג"ה אשיר"י פ' לא יחפור בשם רש"י ור"ת דמצי מעכבי וכן כתב א"ז ואע"ג דהמרדכי כתב שם דאם רוצה לישא בעול עם הקהל לא מצי מעכבי עליו לא דחינן כל דברי הני רבוותא משום דעת המרדכי ועו' דהמרדכי לא קאמר אלא אם רוצה לישא בעול עם הקהל דהיינו כל צרכי הקהל אבל בלאו הכי לא ותדע דאל"כ דברי המרדכי היו סותרין זו את זו דהרי כתב לבסוף דאם בורחים ליישוב מחמרת סכנה אין בני היישוב יכולים לעכב בידן להרוויח כפי מעוט צרכם וכפי מעוט עסקם ישאו בעול ואי שייך בכרגא דמתא אין יכולין למחות כו' הרי דלא התיר שם אלא לבורחים מכח סכנה ועוסקים מעט אבל בלאו הכי לא כדמוכח שמה מדברי המרדכי ואע"ג דנושאין בעול עם הקהל וא"כ קשיין דבריו זו על זו אלא ע"כ צריכין למימר וליישב דוודאי אם לא ירצו ליתן רק מעט לפי ערך משאן אז צריכין להיו' מסכנים ועוסקים מעט אבל אם ירצו לשאת לגמרי בעול הרשו' בידן כן נראין דברי המרדכי מוכרחין וכן מוכח כדברי מהר"א איסר' שמ"ב אבל אלו הנושאים והנותנים אינן חפיצים בזו להיות כי העול כבד עליהם ויותר יפסידו במס ממה שירויחו שמה ועוד נראה דהמרדכי לא קאמר אלא מדינא דתלמוד' אבל לפי מה דנהיגי עכשיו חזקת יישוב למחות למי שבא לגור בעיר כ"ש שיכולין למגזר על ככה שלא ישאו ויתנו בעירן וכ"ש הוא דהרי הרא"ש ס"ל (תשובת הרא"ש והובא בטור ח"מ סוף סימן קנ"ו) דאין יכולין למחות בהן לגור בעירן א"ה ס"ל דבמקום שאינן דרים שם יכולין למחות בהם כ"ש במקום דנהיגי בחזקת ישוב למחות לגור שם דיכולין למחות שלא יסחרו בה ולא ידורו שם. ואע"ג דכתב המרדכי פ' לא יחפור דאין יכולין לגזור על הבא לגור (אלא א"כ יש רב בעיר והבא לגור) הוא תלמידו וא"כ חרם של בני העיר אינו כלום מ"מ נראה דכאן שהרב הסכים לחרם היישוב ולחזקתן שיש להם בעיר הגדולה אח"כ יכולין בני העיר להתיר ולקשו' ולהוסי' בחרם הראשון כל מה שירצו מאחר שכל דברי בני העיר נדון על פיהם וה"ל כאלו הסכי' החכם כפי'. סוף דבר לדעתי יכולין למחות בם מאח' שנתבטל' הפשרה הראשונה מצד שיכולין למחו' בבני עירן לבלתי השתתף עמהם. ועל דבר השאלה השנייה נ"ל ג"כ שהדין עם הקהל אף על גב דתנן פ' חזקת הבתים (דף מ"ג ע"א) בני העיר שנגנב להם ס"ת אין דנין בדייני אותה העיר וכולי מיהו הרי כתב הרא"ש בתשובה (כלל י"ג סי' י"ט) דבמקום שנהגו לדון ענייני המס בדייני העיר דנין אותה שם כמו שהנהיגו וכן כתב הרשב"א בתשובה סי' תר"ף דנוהגים לדון כל צרכי ציבור בדייני העיר ונוהגים להכשיר פסולי קורבה בדברים אלו וכן כתב המרדכי (פ' לא יחפור ופרק חזקת הבתים) בשם מוהר"ם לעניין חזקת יישוב א"כ בנדון דידן נמי דנהגו לדון בעיר הגדולה כל מילי דציבורא דאית להו עם סביבותיה השייכים לב"ד שלהם ה"ה דיכולין לדון דבר זה בפרט מאח' שתובעים אותן לפני הב"ד שלהם דהמנהג לדון לפניו כל מילי וכמו שמוכח משטר חירות שלהם שהביאו לראייה שלכל מילי שיתחייבו בו כגון בלבול ח"ו או דבר כללי ידונו אותן בני העיר הגדולה. א"כ ש"מ מלשון השטר שהם שייכים לבני העיר הגדולה לדון שמה בדבר כללי. אף שנוגעים בו בני העיר הגדולה א"כ אם נפלה מחלוקת ביניהם שאלו אומרים שהוא דבר כלל ואלו אומרים שאינו דבר כללי. גם כן ידונו לפני אב"ד שלהם תוך העיר מאחר ששייכים לענין בני העיר לענין המשפט כמו שנתבאר (ואף כי הב"ד נוגע בדבר מפני שנותן מס בעיר מאחר שכבר היה המנהג כן לדון לפניו כל ענייני המסים) וא"ל מאחר שכבר כתוב בשטרן שאין לבני העיר רשות לכופן ולהזמינם לשום דבר לולי בדבר כללי א"כ המוצי' מחבירו עליו הראייה ובני העיר הקטנ' יכולין למימר שאין זה דבר כללי ולא ידונו תוך בני העיר (נראה דאדרבא נאמ' יד בעל השטר על התחתונה ומאחר שהם שייכים לבני העיר בכל מילי מלבד בדבר שאינו כללי

הם

הם צריכים לראייה שזהו דבר שאינו כללי כי אוקי הדבר על חזקתו שהיו נידונים תחילה קודם השטר הסלוק תוך העיר הגדולה ועוד שבני העיר הגדולה יכולין למיעבד דינא לנפשייהו ולהחרימן בעירן באמרם קים לן דזה דבר כללי ולא גריעי מיחיד דעבד דינא לנפשיה ואם בני העיר הקטנה אומרים שאין זה דבר כללי עליהם להביא הראייה להציל עצמן מיד בני העיר הגדול' וכן' כתב הרא"ש בהדי' בתשובה כלל ו' סי' כ"ה) ועוד שמ"מ יכולין לתבוע אותן בכל דבר לפני אב"ד שלהם כי לא כתוב בשטר רק שאין לבני העיר כח להזמינן אבל אב"ד שלהם שקבלו עליה' (בני העיר הקטנה) בודאי רשות להזמינם דמי גרעו בני העיר הגדול' משאר כל אדם שיכולין להזמינם לפני אב"ד שלהם ועוד דנהי דאין להם רשות להזמינם מ"מ אם מוצאין אותן בעירן למה לא יכופו אות' לידון שמה דמי גרע מהא דהתובע צריך לילך אחר הנתבע מ"מ אם מוצא הנתבע בעירו יכול לכופו לדין והוא מנהג פשוט בכל מקום וכן כתב מהרי"ק שורש י"ד ולכן פשוט מאחר שבני העיר הגדול' מצאו מקצת בני העיר הקטנה בעירן שהצריכוה לשפוט שמה (לפני) אב"ד שלהם גם הם נתפסים בעון כל העיר ר"ל שיכולין בני העיר הגדולה לתבוע ממקצת המובאים שמה בעד כל בני עירן כי הם כשותפי' להדדי כמו שכת' הרא"ש בתשובה כלל ה' והביאו בח"מ סי' קכ"ח בלא מחלוקת וכן כתב המרדכי פרק הגוזל לענין מסים ולהיות הדבר פשוט בעיני לא אאריך בזו והיה זה שלום על דייני ישראל החפצים לעשות צדקה ומשפט בכל עת׃ נאם משה איסרליש מקראק' (ועיין לקמן מה שהשיב הגאון מהר"ם פד"ו על תשובה זו בסי' ע"ה:

עד על דבר הפשרה הנעשית בין כמר יונה ובין היתומים בני אשתו ועכשיו חוזר בדבורו באמרו שהפשרה נעשית בטעות מאחר שהראו לו שטר שהיה כתוב בו שנשתעבד נגד היתומים בעד ב' מאות והנה הוא אומר שהשטר מזוייף ולא היה חייב ליתומים רק מאה וא"כ הפשרה נעשית בטעות ואינה כלום לפי דבריו והנה היה בכאן האלוף מה"ר נפתל"י אב"ד של כמר יונה והוא היה מן עושי פשרה זאת והטעים לנו דברי כמר יונה והתנצלותו עד מאוד׃ והגיד לנו שכמר יונה הזכיר ג"כ טענה זו קודם שעשה הפשרה אך לא היה יוכל לברר דבריו ועל כן עשה פשרה אך אמנם עכשיו אומר כמר יונה שיוכל לברר שהשטר מזוייף מכח שנגרד ונתקן מלשון הנ"ל מאה זהו' שני מאות זהו' והנה אומר שאין בדברי כמר יונה ממש מכמה טעמים׃ חד' שלא ניכר שום גרד וטשטוש בשטר כאשר ראינו פה השטר ביד האלוף הנ"ל שרצה לעזור בזו לכמר יונה הנ"ל והנה הוא בעוכריו באשר שאינו ניכר שום דבר בשטר לגריעותא׃ ועוד דמאחר דהיה השטר ביד כמר יונה אחר הפשרה כמה ימים מי יודע מי גרדו אף אם היה בין האותיות גרד כאשר הוא דמיון לעיני כמר יונה כי האותיות עצמן של שני מאות הם שרירי' וקיימי' כשאר דברי השט' ואין שום טישטוש או גרד (המזיק ניכר כאן) ועוד דקשה לברר דבר זה שהשט' מזוייף אף אם היה שם גרד ושינוי בשט' ואע"ג דאמרינן פרק גט פשוט (דף קע"ז ע"א) האי שטרא דהוי כתוב ביה תלתא בפרדיסא אזל מחקי' לגגיה דב"ית וכריעיה רשווייה ופרדיסא אתא לקמיה דאביי א"ל מ"ט רווח ליה עלמא להויא וי"ו כפתיה ואודי וכו' נראה דבכאן לא מהני הודאה מאחר דהשטר הוא של יתומים אין זה האפטרופס מהימן לומר זייפתי מאח' דאין לו ממון היתומי' או שטרותיהן בידו דנאמין ליה במגו ועוד דאף אם אנו רואים שום שינוי בשט' לא מפסל השטר בהכי לא שאנו כופין לבעל השט' להודות אבל אם אינו מודה השטר כשר וכן כתב שם נ"י אמעשה זו דאם לא מודה דכשר ואף על גב דכתב שם ומיירי שלא היה המחק ניכר דאל"כ כל מה שנוכל לתלות בגרד או מחק תלינן ביה הרי במעשה דידן ג"כ אין הגרד ניכר ולכן אף אם היה בו שום שינוי לא מפסל ליתומים ועוד דאף אם יברר בעדים שהשטר מזויף נראה דאין אחר פשרה זו וקנין כלום אע"ג דקנין בטעו' חוזר שאני הכא דהיו ליתומים הרבה תביעות וטענות על כמר יונה והפשרה נעשה על כל הטענות ביחד ומי יימר דדעתו היה שהשטר כ' מאות ושבלתי זה לא עשה הפשרה דהרי טענה זו היתה גלויה קודם עשיי' הפשרה אע"ג דאומר שלא היה ברור לו אז כמו עתה מ"מ דהוי דברים שבלב ואינן דברים מאחר שלא התנה בזה בשעת הפשרה ולא דמי לשאר פשרה בטעות דאיכא אומדן דארעתא דהכי נתפשר אבל בכאן שהיה להם הרבה ערעורים ביחד מי יוכל לעמוד על דעתו שלא נתפשר בלא זה עם היתומים בסך בזה ולכן נראה דמחוייב כמר יונה לפרוע ליתומים בלא שום טענה ופקפוק ואם לא יעשה כאלה אזי אבי יתומים יתעלה יתבע עלבונם ויקבע קובעיהם נפש׃ גם אנחנו נחלץ חלצינו כגבורים לצאת לקראת מלחמתה של תורה להוציא של היתומי' מכמר יונה הנ"ל ומן הערבי' אשר תקעו כפם לפרוע והשומע יונע'לו:

עה וזאת אשר השיב הגאון הזקן מוהר"ם פד"ו על התשובה הנ"ל בענין בני הגדולה אשר לה הריב עם בני העיר הקטנה הכותבים והכותבים אלכן כמבואר בתשו' דלעיל כו':

וז"ל הגאון מה שמע"ל ירד להכריע בין ראב"יה לר"ת דבמרדכי פ"ק דב"ב אם יכולין בני העיר לתקן דבר חדש במלתא דאיכא רווחא להאי ופסידא וכו' לא תצטרך לזה כי בנדון שלכם אף אם יש לאותן מקצת שנשתתפו עם קצת אנשי העיר הקטנה קצת ריוח אינו דומה כלל הא דראב"יה דסובב על שרצו לשנות מס על הקרקע מה שלא נהגו כבר שבזה נהגו העניים שאין להם קרקע ומפסידים אותן שיש להם קרקע אבל נדון שלכם לגזור ביניכם שלא יתעסקו עם אחרים שאינם מהעיר דהוא דבר כללי לתקנת כל בני העיר הלא כמו שעכשיו יש למקצתן שותפות עם הנכריים גם בכת האחרים להשתתף וסוף סוף לכל בני העיר יש נזק שאחרים יקפחו במחיה שלהם לכן לכ"ע יוכלו לגדור ביניהם עכ"ל:

ועל דבר הטענה השנייה שטענו בני העיר הגדולה שתביעתן הוא דבר כללי ובני הקטנה אומרים שאינו כללי מאחר שיש לבני העיר הקטנה שטר סילוק שאין להשתרר לבני העיר הגדולה עליהם בדבר שאינו כללי א"כ בהכרח צרי' אחר לדון ביניהם אם זה מקרי כללי או לא גם האב"ד שבתוך העיר הגדולה בכלל העיר יחשב אם לא שגם בני העיר הקטנה קבלו אותו לאב"ד עליהם עכ"ל עו' כת' אמנם בקצרה אח' אחליט להצדיק מעל' שאותן אשר נמצאו בעיר הגדולה דרך עראי ונתעכבו שם לדון עמהם מחוייבים לדון שם כמו שאר בני אדם מכח המנהג כאשר נמצא א' בב"ד כאשר כתב מהר"יק שורש י"ד ומקורו הוא מן המרדכי סוף זה בורר אכן אשר כתב מעלתך שעמו יהיו נתפסים אף אותן אשר לא נמצאו שם ולא נתעכבו לדון שם מכח שהם שותפים איני רואה לזה שום דבר של טעם והתשובה של הרא"ש אינה ענין לזה ומעלתך אגב ריהטא לא עיין בה גם המרדכי דפרק הגוזל בתרא מענייך המסים אינו ענין לזה כי שם שניהם חייבים ודאי המס׃ ואיתא בירושלמי (פ' הגוזל בתרא) אין אדם נתפס בשביל חבירו וחיי' לשלם כ"א ארנוני' וגלגול' אבל בנדון זה שאם אתרע מזלו של א' מהם שבא דרך עראי לעירך ונתפס שצריך לעמוד שם לדין תאמר שגם חבירו יצטרך לדון שם רחוק הדבר מאוד עכ"ל תשובת החכם הנ"ל: על הראשון שהשי' וחלק בין דברי ראב"יה ור"ת ונדון דידן לא אבין לו כי גם אצל הקרקעות יוכל להיות שהעניי' יתעשרו ויהיה להם נזק בתקנה זו כמו שחשש וראה למרחו' בכאן שגם אחרים ישתתפו ויהיה להם נזק כי אף הקב"ה אינו דן האדם אלא באשר הוא שם ואיך חכם יראה את הנולד ואין לנו לדון אלא לפי הזמן והמקום וכאשר בשעת התקנו' איכא פסידא למשתתפים עמהם ולא לאחרים נראה דהוי דומי' דברי ראבי"ה ור"ת (ומה לי לדקדק בזה מאחר) כי יש להשיב על דבריו בזה ג"כ בצדדים אחרים לא אתקרנו כי מצד הדין לא חלק עלי מעל' בזה גם בענין השני אשר הסכים עליו מאחר שבני העיר הקטנה קבלו עליה' האב"ד צריכים לדון לפניו גם השלישי' אם נמצאו בעיר צריכין לדון בעיר אף שאין רשו' להזמי' אין חלוק ביניה' ועל כן אניח דבריו כאשר נמצאו אמנם הרביעית עליו לא אחשה׃ באשר כתב שלפום ריהטא לא עיינתי ולא כת' מהו קשה ואציע הנה תשוב' הרא"ש ודברי המרדכי וממנו נלמוד להורות ולעשו' כתב הרא"ש בתשובה וז"ל סוף כלל ה' ראובן שאל משמעון מנה שאתה חייב לי על פה השיב שמעון כן הוא אני חייב לך אבל אירע שפרש נכנס לביתי למשכן בשביל מסי הקהל ואני איני חייב לפרוע כי אני איני מפורעי המס והקהל חייבים לפרוע לי מה שמשכן הפרש מביתי ואתה מפורעי המס מן הקהל אני רוצה לגבו' מנה שיש לי בידי בשביל אלו׃ תשובה הדין עם שמעון כיון שהפרש משכן אותו בשביל כל הקהל אם הוא תופס מא' מהקה' יתפוס אותו בחובו כי אינו מחויב לגבות על פי הפנקס מכל אחד ואחד כי שותפין בחובו הן ואחראין זה על זה ושלום כנפש חפצך אשר בן הר"ר יחיאל ז"ל עכ"ל התשובה׃ וכן הביאו הטו' ח"מ סי' קכ"ח הנה נתברר מזה דברינו בפסק הקודם כי מאחר שבני הגדולה יכולי' לכוף לבני העיר הקטנה לדון לפני האב"ד שלהם כשקבלוהו עליהם (כמו שהורה מעל' הרב הנ"ל בתשובתו) הנה הם מחויבים ליתן המס אשר ישית עליהם אב"ד שלהם ומה שחייב ליתן אזי מקצתן הנמצאים נתפסים בשביל כולן וצריכים לשלם כל המס ששייך לכל בני עירן כתשובת הרא"ש הנ"ל כי אין בני העיר הגדולה מחויבים לגבות לפי הפנקס א"ל מאחד מהן מאחר שכולן אחראין זה בזה ואולי כי רוח אחרת בדעת הרב הנ"ל והבין דברי הפסק הראשון שכתבתי שא' נתפס על כולן דהיינו לדון בכאן מאחר שנמצאו מקצתן כאן ואינם צריכין להזמינן כמבואר בפסק הקוד' ולכן כתב שאין ענין תשובת הרא"ש לכאן מטעם שכת' אחר כך על דברי המרדכי כי לא דבר רק ממס המחוייב אבל לא לענין לדון וכו' הנר' אע"פי שלא עלה זה על לבי בפסק הקודם רק בדרך שנתבאר שהם מחוייבים לשלם בעד חבירידם המס המוטל עליהם ע"פי אב"ד שלהם

מ"מ. אף כי אתן לרב הנ"ל הבנתו בדברי לא אוכל להבין דעתו שכתב שלא עיינתי בדברי הרא"ש אם אינו רק מטעם זה שהרי לבסוף כתם על דברי המרדכי שחלק זה רחוק הוא אבל לא כתב כאלה שלא עיינתי בדברי המרדכי ומאי גריעתא דאשיר"י מן המרדכי (ולא מסתבר לומר משום דהרא"ש איירי אם תפס ונדון דידן מיידי בלא תפס כי אין לחלק כזו לפי טעם שנתן הרא"ש) ועכ"פ לא אוכל לדעת מנין לו לחלק באל' בין דברי מסים לשאר דברים כי דברי הירושל' שהביא אין אדם נתפס על חבירו וכו' איזו שייך לכאן כלל כי התם מדבר בבני אדם שאינן שייכים במס ביחד ואינן אחראין זה לזה ומ"ה אין א' נתפס על חבירו כדברי הירושלמי שהביא הרי"ף סוף כתובות דומיא דעמד אחד ופרנס אשת חבירו דהגיח מעותיו על קרן הצבי וכן נראה מדברי הרמ"בם והטור (והתם מיירי בארגוני' וגלגולת המונח אקרקפת' דאינשי ואינן שותפין ואחראין וכו') אמנם בדבר שבני אדם שותפין ואחראין (כמס כללי המונח על כל בני העיר ביחד) ה"ל כשנים שלוו שאחראין זה לזה כדברי תשובת הרא"ש לא ידעתי לחלק בין מס בין דברים אחרים שבכל מקום שותף נתפס על חבירו וכ"ש בנדון דידן שצורך מס הוא ואם הדין נותן שהנמצא כבאן צריך לדון בבאן על חלקו צריך לדון גם כן כאן בעד חבירו מאחר שהוא שותף שלהם בדבר זו הרי הוא כמחוייב בכל מירי דהוי אשנים שלוו שיוכל לגבות הכל מאיזה שירצה ובא א' לעירו דודאי יוכל לעכבו משום הכל וה"ה בנדון זה (וכן מדמה המרדכי פרק מי שהיה נשוי ע"ד בני העיר לענין מסים לשאר שותפים ע"ש וכן כתב מוהר"ם בהדיא בתשובה והיא במרדכי פ' הגוזל בתרא דבני העיר יש להם דין שותפין בענין מס שלהם ושאינן יכולין לחלוק כמו ששותף אינו חולק בלא דע' חבירו וזהו מבוא' בדברי הראשונים) זה הנ"ל שני'

עו

על מה שבדקני מכ"תור אם מותרים ב' מוהלים למול תינוק אחד בשבת כגון א' יעשה החיתוך והשני הפריעה הנה בבואי לביתי נתתי לבי לחקור בזה ומצאתיאון לי בספר בירת יוסף בטור י"ד סוף סי' רס"ו ובאולי שאין הספר ההוא ביד מכ"תור אעתיק לשונו הנה וממנו נבין להורות · כתב שם וז"ל גרסינן בפרק ר' אליעזר דמילה (דף קל"ג ע"ב) מהלקטין את המילה ואם לא הלקיט ענוש כרת מני אמר רב כהנא אומן מתקיף להרב פפא לימא להו אנא עבדי פלגא דמצוה אתון עבדו פלגא דמצוה ואסיק רב אשי הכא במאי עסקינן כגון דאתא בין השמשו' דשבת וא"ל לא מספקא ואמר להו מספקינא ועבר ולא אספיק ואשתכח דחבורה הוא דעבד וענוש כרת ופירש"י מהלקטין בציצין המעכבין ונימ' אנא עבד פלגא כלומר הואיל וכשהתחיל ברשות התחיל וחבורה שעשה ברשות עשה אמאי חייב נימא להו לכו אתם וסיימו המלאכה עכ"ל ויש לדקדק מדבריו דנהי דחיובא דכרת ליכא איסורא מיהו איכא הואיל ולא גמר המצו' ולפי זה יש ליזהר שלא ימולו ב' מוהלים מילה אחת לכתחילה בשבת כגון שיתנו ביניהם שזה ימול וזה יפרע אלא המל הוא יפרע עכ"ל ב"י והנה אף שמצוה לשמוע אל הרב אף אם הוא היה מיקל ואני מחמיר כ"ש במקום שהוא מחמיר ואני מיקל מ"מ לא אמנע לכתוב מה שדעתי נוטה דאדרבא משמעתא זו יש להוכיח דשרי ובתחילה אסי' מעלינו דקדוקו של הרב מלשון רש"י שנקט אמאי חייב דר"ל הא איסורא איכא ולי נראה דאין זה דקרוק דרש"י נקט לשון המימרא שקאמר חייב כרת ולכן נקט בלשונו לשון אמאי חייב להטעים הקושיא ועוד דאף אם נאמר דהתם איכא איסורא היינו משום דלא ידע האומן שפסק דאחרי' ילקטו אחריו אלא שפסק מלמול ואפשר דגם האחרים לא ילקיטו אחריו ולכן איכא איסורא הואיל ולא נגמר המצוה ומ"ה פריך אמאי חייב לימא לאחרים אתון עבדו פלגא דמצוה וכו' ולכן הוצרך רש"י לפרש הואיל והתחיל ברשו' אינו חייב אע"פי שלא נגמר המצוה אבל במקום שהאומן הראשון פוסק כדי שיגמור האחר מותר לכתחילה וכמו שיתבאר לקמן אי"ה והנה אחר שהוסר המונע והוא ב"י אביא ראיי' משמעתתא זו להתיר ולא מיבעיא האומן השני דמותר לכתחילה שזה פשוט דהוא עיקר המוהל דמל ולא פרע כאלו לא מל ואין המצוה נקראת אלא על מי שגומרה ולכן יוכל למימר להו בשמעתין אתון עבדון פלגא דמצוה ואי אינהו עברו איסורא כהא מי יוכל למימר להו אתון עבדיתו איסורא אלא ודאי דאינהו פשיטא מותרין לכתחלה אלא נראה דאף הראשון מותר לכתחילה דאי לאו הכי מנא לירה לאתקפתא זו לחלק בין איסור' לחיובא דלמא חייב הואיל ולא גמר המצוה ואף על פי שפירש"י מאחר שהתחיל ברשות אמאי חייב כו' דילמא מיירי דלא התחיל ברשות וכגון דלא היה יודע לגמור המילה ואמרו ליה לא תספיק ואמר מספקינא ועבר ולא אספיק כו' כדמשני אבין השמשות (ועל כרחך מיירי התם דאינו יודע לגמור המילה דאי יודע לגמו' אמאי פריך ולימא להו אנא עבדי פלגא דמצוה אתון עבדו פלגא בלאו הכי נמי התחיל ברשות דהא היה דעתו לגמור המצוה וליכא למימר הואיל ולא גמרה מתחייב למפרע דהואיל והתחיל ברשו' ודאי לא יתחייב למפרע דאל"כ אף כשאומר להם אתון עבדו פלגא דמצוה מ"מ כי לא עבדו ולא אמר להם יתחייב למפרע וא"כ הדרא קושיא לדוכתה אלא ע"כ מיירי בדלא ידע לגמור וא"ה פרי' שהתחיל ברשו' מאחר דאיכא התם מוהלים אחרים כדמשמע שאמר להם אתון עבדו פלגא דמצוה מקרי התחיל ברשות דיוכל לסמוך עצמו אמוהלים אחרים ושרי להתחיל ולכך פריך אמאי חייב ועוד אני אומר דשרי וראיה מקרבן תמיד ומוספין של שבת דלא משתמיט שום תנא דלא היה מעשהו בשבת כמו מעשהו בחול וכן לענין פסח אמרינן פרק תמיד נשחט (דף כ"ח ע"א) כמעשהו בחול כך מעשיהו בשבת שהיה נשחט ונפשט כמו בחול והיו הרבה כהנים וישראלי' מתעסקין בו ומחללין שבת אף על פי שהיה אפש' בכהן אחד ואין לחלק בין מילה לעבודה דהא פרק ר' אליעזר דמילה (דף קל"ב ע"א) בעי למילף דמילה דדחה שבת מעבודה דדחיא שבת בק"ו מצרעת שנדחה מפני מילה ודוחה עבוד' שמע מיניה דמילה חמירא ואף על פי דלא קיים האי קל וחומר התם היינו משום פרכא אחרינא אבל הא לא פריך דעבודה מותרת בשבת בשנים מה שאין כן במילה ואף על גב דיש לדחות ולומר דס"ל לבעל ב"י דאין אסור אלא מדרבנן ואם כן לא שייך למפרך ממנו לענין קל וחומר דאורייתא מכל מקום נראה דאין לחלק בין מילה לעבודה דתרווייהו דוחין שבת (ואף על גב דיש לחלק בין עבודה למילה דגבי עבודה לא רצו לשנות הסדר שבחול מה שאין כן גבי מילה דאחד הו'מל על הרוב וכמו שיתבאר לקמן מכל מקום האים'עלינו צריך להביא ראיה כדי לחלק בכך) ועוד ראיה מענין פיקוח נפש דכתבו הרמב"ם פרק ב' מהלכו' שבת והטור דשבת הוא אצלו כחול גמור ולכן כתב הטור (סי' שכ"ח) דשוחטין לחולה ולא מאכילין אותו נבילה משום שהוא אצלו כחול גמור לכל הצורך לו וכן כתב הרא"ש סוף יומא בשם מוהר"ם אם כן אנו רואין דאין מדקדקי' באיסור פיקוח נפש לעשות האיסור הקל מאחר שהוא בחול והוא הדין בשבת יכולין לעשות מלאכה אחת כמו בחול ואם כן במילה נמי דהא ילפינן דפקוח נפש דוחה שבת ממילה כדאמרינן פרק ר' אליעזר דמילה (דף קל"ב ע"א) ומה מילה שהיא אבר אחת דוחה שבת כל שכן פיקוח נפש ואם כן במקום דאסור במילה אסור ג"כ בפיקוח נפש דמהיכא תיתי אם לא ממילה אלא ש"מ דאין לחלק · ועוד נ"ל להביא ראייה דאין לחלק דאמרינן פ' האורג (דף ק"ו ע"א) דלר' שמעון מקלקל בחבורה חייב ואמרינן התם מ"ט דר' שמעון מדאיצטריך קרא למשרי מילה · הא חובל בעלמא חייב ור' יהודא התם מתקן הוא כדרב אשי דאמר מה לי מתקן מילה מה לי מתקן כלי · והשתא יש לדקדק מנ"ל לר"שי דמקלקל בחבורה חייב דילמא לעולם פטור דהא ודאי סברת רב אשי סברא מעולה היא דגבי מילה הוי תיקון גברא ומנ"ל לר"ש למידק לענין מקלקל בחבורה · אבל אם נאמר דב' מוהלים מותרים למול אתי שפיר דס"ל לר"ש דקרא למשרי מוהל ראשון נמי קאתי דכתיב ימול בשר ערלתו והוא החיתוך ואע"ג דמוהל ראשון אינו אלא מקלקל אם לא פרע ומדאיצטריך להתיר גבי מילה ש"מ דשאר מקלקלין חייבין ורבי יהודא ס"ל דמ"מ צורך תקון הוא ואין למדין ממנו שאר מקלקלין ואין להקשו' לפי זה א"כ לר"ש מנלן דמותר לעשות הפריעה בשבת דילמא קרא לא שרי רק החיתוך שהוא מקלקל די"ל מאחר דס"ל מקלקל בחבורה חייב וא"ה שרו גבי מילה א"כ ה"ה פריעה דמהשתא אין חילוק בין מקלקל למתקן ועוד דפריעה ג"כ בכלל ימול בשר ערלתו הוא דמל ולא פרע כאלו לא מל ואם כן הכל שרי רחמנא מיהו יש לדחות דמדרבנן אסור · ואי לא מסתפינא אמינא דיותר טוב לעשותו ע"י שני מוהלי' כדי שלא יעשה שום אחד מהם מלאכה שלימה · והוי כשנים שעשאו מלאכה ביחד דפטורים כמו זה עוקר וזה מניח וכדאיתא במס' שבת בכמה מקומות אלא שבאמת בכל ענין שרי דמאחר שמילה דוחה שבת א"כ הוי אצלו כחול לכל דבריו וכמו שמבוא' לענין פיקוח נפש · ויש לדקדק במנחו' ריש פרק ר' ישמעאל (דף ס"ג ע"ב) דגרסינן התם לענין עומר ר' ישמעאל אומר בשבת היה בא מג' סאין ובחול מחמש · וחכמים אומרי' אחד שבת ואחד חול מג' סאין ר' חנינא סגן הכהני' אומ' בשבת היה נקצר ביחיד ובמגל אחד ובקופ' אחת ובחול בשלש' וכו' ואמרינן בגמרא (דף ס"ד ע"א) אמר רבה ר' ישמעא' ור' חנינא אמרו דבר אחד מי לא אמר ר' חנינא התם כיון דאפשר לא טרחינן הכא נמי כיון דאפש' לא טרחינן אמאי דלמא ע"כ לא קאמר ר' ישמעא' הכא אלא דליכא פרסומי מילת' אבל התם דאיכ' פרסומי מילתא כו' שמעי' מכאן דריבוי במלאכה ולרבוי בגברי שוה לענין חילול השבת · ומוכח התם דאין חילוק בין עבוד' לשאר חילו' שבת דגרסינן התם בעי רבא חולה שאמדוהו לשתי גרוגרו' ויש ב' גרוגרות בשתי עוקצין ושלש בעוקץ אחת הי מינייהו מייתי' שתים מייתי דחזי ליה או דילמא ג' מייתי דקא ממעטי בקצירה פשיטא

דה"ג מייתי דעד כאן לא קאמר רבי ישמעאל אלא דכי ממעט באכילה קא ממעט קצירה אבל הכא דכי קא ממעט באכילה קא מפשי קצירה ודאי שלש מייתינן והשתא יש לדקדק דדוקא שלש בעוקץ אחת אבל ג' בב' עוקצין משמע דאסור הואיל ולא ממעט בקצירה · דאל"כ הוי ליה לאשמועינן רבותא טפי וה"ה בתרי גברי במקום דיש לעשות כחד גברא דהוא דומה לזה כמו שנתבאר וכן משמע התם בתו' דכתבו על הא בעיא הנזכרת וז"ל לא מצי למפשט מהא דתניא פ"ב דביצה (דף י"ו ע"א) ממלאת אשה קדירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכ' אחת וכו' דבי"ט דקיל לא חיישינן ולא דמי לשבת דלא ניתן לדחות מיהו יש לדחות דהתו' לא קאמרי אלא דלא מצי למפשט מהתם אבל לפי המסקנא אפשר דאף בשבת שרי והכי מוכח מסו' דברי התו' דכתבו וז"ל והא אמרינן גבי ינוק' דאשתפוך חמימי' להחם אגב אימיה בעירובין (דף ס"ז ע"ב) עד דהא ליכא אלא איסורא דרבנן ובמקום מילה דהיא גופיה דחי' שבת לא גזרו עכ"ל והשתא לפי זה מאחר דשרי להרבות במילה במלאכה ה"ה בתרי גברי נמי ואע"ג דמפרשי התו' שם בענין אחר מ"מ לענין דינא משמע דאית להו האי תירוצא ואפשר דה"ה לענין חולה נמי שרי ג' גרוגרו' בב' עוקצין והא דנקט ג' בחד עוקץ לרבותא דבעיא קאמר דה"א דאפי' בכי ה"ג אסור והא דקאמר דקא מפשי קצירה ולכן אינו מביא שתים היינו דוקא אליבא דר' ישמעאל דחייש לרבוי מלאכה אבל לחכמים בכל ענין שרי ודוק בסוגיא זו והשם יתעלה ברחמיו יאיר עינינו בתורתו · והרבה שנים אחר שכתבתי זה מצאתי בסוף ספ' התרומה ישן מקלף שהיה כתוב בהדיא בסוף ה' שבת דשרי והביא ראייה מהא דא"ר פפא אנא עבד' פלג' דמצוה וכו' ומסדר תמיד כמו שכתבתי:

עז ומה ששאלת על ראובן שמכר עלייה על גבי ביתו לשמעון ועל עלייה היה גג כדרך הבניינים שבארץ ואח"כ ראובן מכר ביתו ללוי ובא לוי ותובע את שמעון שיתקן הגג כי אומר שהגג הנ' נשב' וע"י זה מזלפין הגשמי' על ביתו ושמעון טוען כי אין עליו לתקנו מאח' שאינו דר עכשיו בעלייה ואין הגשמי' מזיקין לו וכשיבא לדור בעלייתו יתקננו נראה דעל שמעון לתקן עלייתו ותיקון הגג ההוא בכלל תיקון העלייה כדתנן ריש פ' הבית והעלייה (דף קי"ו ע"ב) נפחתה העלייה וכו' עד ר' יוסי אומר התחתון נותן התקרה והעליון המעזיבה ופירש"י דבשוכר ומשכיר קאי משום דבאחין שחלקו אין על התחתון לבנות התקרה וכן נראה מדברי התו' ופי' הרא"ש שם דבריה' וז"ל פירש"י דבשוכ' ומשכיר מיירי וההיא דבי' הבד פירש"י בשותפי' משום דמשנה דבית ועלייה פשיטא לא מצי מיירי בשותפי' דפשיט' דבשותפין אין בעל הבית חייב לתקן התקר' לדירת בעל העלייה כי מה הוא צריך לה כיון שהגג של מעלה קיים אדרבה יותר הוא חפץ בפחיתות' מבתקונה כדי שלא ידור בעל העליי' על גביו אבל גבי בית הבד התחתון צרי' לתקרה שלא יתקלקל בית הבד שלו ואי בעי לסלוקי בעל העלייה את הגג כדי שיצטרך בעל הבי' לתקן את התקרה מחינן בידיה דהגג משועבד לבעל הבית אף כשיש שם תקרה כי הדבר ידוע אם ירדו גשמים על התקרה יעברו לבית ואדעת' דהכי חלקו מעיקרא שיתקן בעל העלייה את גגו שלא יזיקו מי הגשמים לתחתון אבל התחתון אין מחויב כלל לתקן גגו לעליון עכ"ל הרי לך בהדיא שבעל עלייה מחויב לתקן את גגו שלא יזיקו מי הגשמים לתחתון והא דכתב ואי בעי לסלוקי בעל העלייה את הגג וכו' לאו דוקא אלא ה"ה אי ליכא כאן גג מחויב בעל העלייה לבנותו דאדעת' דהכי קנה העליי' לתקן הגג דאי לאו הכי מנ"ל לרש"י לאוקמי מתני' דבי' ועלייה בשוכ' ומשכי' לוקמי' בשותפין וכשאין שם גג דאז צרי' התחתון למעזיב' ולכן צריך להעמיד התקרה אלא ש"מ דבעל העלייה חייב לתקן הגג על כל פנים ולכן אין התחתון צריך למעזיב' ולכן הוצרך להעמיד בשוכר ומשכיר וכן משמע בתשוב' בר ששת סוף סי' תקי"ז דצריך בעל העלייה לתקן הגג כמנהג המדינה וא"ל מדברי הרמב"ם פ"ב מהלכו' שכנים מי שהיתה לו עלייה למעלה מביתו של חבירו ונפל כותל מכותלי הבית אין בעל העלייה נותן לו כלום ביציאותיו וכופה את בעל הבי' לבנותו כשהיה אבל אין בעל הבית כופה לבעל העלייה לבנות כותל עלייה שנפל עכ"ל וכן כתב הטור ריש סי' קס"ד בח"ה וז"ל הבית והעלייה שהוא של שנים כל הקלקול שיארע בכתלים מן התקרה ולמטה חייב בעל הבית לתקנו ואם אינו רוצה לתקנו בעל העלייה כופהו ומן התקרה ולמעלה יתקננו בעל העלייה אם ירצה עכ"ל משמע דוק' אם ירצה אבל אין כופיהו על כך י"ל היינו דוקא הכתלים משום טעמא דכתב המ"מ בדברי הרמב"ם ז"ל ולמה יכריחנו והלא הבית שוה יותר כשאין עלייה על גביו עכ"ל וא"כ דוקא בכתלים שייך האי טעמא דאין מועיל לתחתון אבל בנין הגג שמועיל לתחתון ולהצילו מזרם וממטר פשיטא דמחוייב העליון לתקנו כדברי הרא"ש ונראה דאם אין בעל העלייה רוצה לבנות יכול לכופו לכך שיבנה אע"פ שאינו דר עכשיו בעלייה דומיא דהא דאמרינן פרק הבית והעלייה (דף קי"ד ע"א) בית ועלייה שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות הרי בעל העלייה בונה את הבית ודר בתוכו עד שיתן לו יציאותיו וכו' וכתב המ"מ פ"ד מהל' שכנים המתני' מיירי כשאין בעל העלייה רוצה לכוף את בן הבית או שברח למדינת הים אבל אם ירצה יוכל לכפותו וכתב שכן דעת הירושלמי והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א חולק וס"ל דלא יוכל לכפותו אלא בונה ודר בבית עד שיתן לו יציאותיו הרי קמן דיוכל לכפותו שיבנה הבית וה"ה בן הבי' יוכל לכוף בן העלייה לתקן מה שעליו לתקן אע"ג דהרשב"א חולק וס"ל דאין כופין לא שבקינן כל הני רבוותא לילך אחרי דברי הרשב"א כ"ש שדעת בעל הטור כן שכתב כדברי הרמב"ם שהוכיח מהן המ"מ שדעתו לכוף א"כ גם דעת הטור כן ולכן אין לזוז מדבריהם לכוף בעל העלייה לתקן גגו דאדעת' דהכי קנאו מתחילה וא"ל דא"כ אמאי לא אשמועינן כן תנא ג"כ שאם בעל העלייה אין רוצה לתקן בעל הבי' בונה ומשמש בעלייתו עד שיתן לו יציאותיו דנראה דזהו כ"ש ותנא רבותא קמ"ל דמות' לדור בבי' אע"פ שנהנה במה שמלוה לו שדר בבית א"ה שרי ולאפוקי מדברי ר' יהודא דחולק התם ומ"מ אף זה דר בחצר חבירו שלא מדעתו וצריך להעלו' לו שכר לא בעל העליי' בונה את הבית ואת העלייה ומקר' העלייה ויושב בבי' עד שיתן לו יציאותיו עכ"ל ות"ק מתיר לישב בבי' אף בלא עלייה ולכן לא יכול לאשמועינן איפכ' דאי אפש' לבנו' העלייה בלא בית ונראה דלא פליגי ר' יהודא ות"ק לא בדלא אפשר לכופו ובהני אנפי דכתב המ"מ אבל לכוף דברי הכל מודו דכופין ולכן פשיטא דנכוף כאן בעל העלייה לתקן גגו ואם אי אפשר לכופו בונה בעל הבית הגג ודר בעלייה אפי' לדברי ר' יהודה דהרי כאן זה לא נהנ' וזה אינו חסר דהרי יוכל להשתמש בביתו וכ"ש לדברי הפוסקים דפסקו כת"ק דר' יהודה אך עדיין קצרת צ"ע בנדון דידן דמאחר דאפשר דבעל העלייה קנה מראובן העלייה לא קנאו אדעת' דהכי שיתקנו יותר ממה שהיה כראשונה קודם שקנאו ונראה לדקדק מהא דכתב נימוקי יוסף סוף פרק לא יחפור וז"ל הלוקח בית ובו פתוח חלון לחצירו של מוכר שיש לו לסתום החלון משום היזק ראייה דהוי כגיריה דיליה ואע"פי שנעשה החלון ברשות ואע"ג דקי"ל דמוכר בעין יפה מוכר שאני הכא דנזק' לא מזבן ליה אבל הלוקח כל הני ניזקין דמתני' שסמכן המוכר לכותל אין הלוקח חייב להרחי' שהוא לא סמכן ולא נחשב מזיק אבל הלוקח חלון כל שעה מזיק בראייתו וה"מ כשיש היזק בחלון בשעת המכר אבל אם מכר לו בית שיש בו חלון על חורבה שלו אע"פי שעשויה לבנות כיון שנפתח זה החלון ברשות ולא נתחייב לסלקו מתחילה אף כשיבנה זה את החורבה אין לו לסתמו כן כתב הר"ר יונה עכ"ל · וכן כתב ב"י בשם תשובת הרשב"א (סי' קכ"ד בח"ה) ור' ירוחם כתב נתיב ל"א ח"ו דאפילו גבי חלון אמרינן מוכר בעין יפה מוכר ומהשתא נראה דוודאי אם כשקנה שמעון היה הגג שבור אין צריך לתקנו אע"ג דמזיק לביתו של ראובן המוכר מ"מ לא גרע מנזיקין שסמך ומכרן דאין הקונה חייב להרחיקן דמוכר בעין יפה מכר ולא דמי לחלון כלל דהתם בשע' המכר לא היה היזק בא לא אח"כ בשעת הראייה וזה לא מכר לו אבל ניזקין דהוי בשעת מכירה כמו בנדון דידן אם היה הגג שבור מתחיל' ואח"כ בא הנזק ממילא אין הקונה צריך להרחיק ניזקין דומיא דניזקין שסמכי לכותל כל שכן לדברי ר' ירוחם דס"ל בחלון אין צריך להרחיק וכ"ש בנדון דידן אמנם אם לא היה הגג שבור בשעת מכירה ונשבר אח"כ נראה דעל בעל העליי' לתקנו דמעת' תקון גגו עליו ואדעתא דהכי קנאו מידי דהוי אם רוצה לתקן אח"כ חלונות ואם אינו ידוע המוציא מחבירו עליו הראייה זה הנראה לי משה איסרל"ש מקראקא:

עח ואשמע אחרי קול רעש · כעץ לבנון אשר ירעש · ואמרו על דברי נואש · כאילו היה בגד אשר אכלו עש · בעניין המעש' אשר נעשה מזמן ארוך ברב' הפשרה בק"ק קעלין בין א' נקרא שמו אשר בר יעקב ובין כמר משה בר מנחם על דבר יתומה שהיתה קרובה לשניהם לא' בת אחיו ולאחד בת אחותו והיו חלוקים ביניהם בעניין נכסי היתומים עד שנטפלו להם ראשי הקהילה ועשו פשר ביניהם על כל החלוקים ויבא בתובה שכמר אשר יפרנס היתומה אצלו וכו' וכתבו לבסוף ואם תמו' היתומה קודם שתנשא לאיש אזי כמר אשר וכמר משה הנ"ל יחלוקו נכסי עזבונה שוה בשוה הן בכסף הן בשו' כסף הן כולו וקיימו וקבלו עליהם ב' הצדדים בק"ס ובשאר חוזק שטרות כדרך תקון חכמים שבכל אחד מהצדדים הנ"ל מחויב לסלק ולפצות את חבירו בפיצוי גמור ומוחלט מכל הערעורי' והקטטו' שיעלו ויבואו על אחד מהם מצד קרוביו דהיינו כמר אשר מחויב לפצות ולסלק את כמר משה הנ"ל אם יערערו עליו קרובי אשר הנ"ל מחמת היתומה הנ"ל ומחמת הפשרה הנ"ל וכמר משה הנ"ל מחוייב לסלק ולפצות את כמר אש' הנ"ל מכל קטטו' וערעורי' שיגיעו ויבואו עליו מקרובי משה הנ"ל מחמת היתומ' הנ"ל ומחמ' הפשרה הנעשי' ביניהם כנ"ל וכל זה קבלו עליהם הצדדי' הנ"ל בק"ס ואח"כ לבש משה הנ"ל רוח אחרת ובקש לפטור את עצמו מן הפשרה והפיצוי הנ"ל

ולא

ולא ידענו אז מה היה לו ובא הנה ק"ק קראקא כמר אשר או שלוחו לפני
ב' או ג' שנים והראה לנו השטר פשר הנעשה ביניה' ובקש ממנו בכאן
שנחזיק ידיו ולכתו' לדייני מדינת פיהם שיכופו את כמר משה שיקיים את
אשר נדר ואשר קיבל עליו וכן עשינו אז כאשר ראינו צרת אחינו בני
פיהם שהיו עומדים כל יום ויום לברות על נפשם בענין הגירוש אשר
היה אז לחוש ח"ו ולכן היה נראה לנו אז לעשו' הטוב והישר עם כמר אשר
הנ"ל וכתבנו אז ל דייני מדינות פיהם שיחזיקו ידיו לכוף לכמר משה הנ"ל
שיקיים ק"ס שלו ויפצה כמר אשר כאש' קיבל עליו לפני ראשי הקהיל' שלו
גם לפני האלוף מהר"ר יעקב מקרומ"נוי קיבל עליו פשר' הנ"ל בענין חילוק
נכסי היתומה אם תפטר והנה כמר משה הלך בדרך אחרת ותלה את עצמו
באחרים שאין צריך לקבל הפשרה כי אמר שאין כח בפשרני' לבטל ירוש'
דאוריית' מן הראוי לירש ולהוריש לאחר והביא פסקים ממקצת חכמי' על
דב' זה שהדין עמו מאחר שאין אדם יוכל למכו' ירושתו כמו שאעתיק לשון
החכמים לקמן ובזה רצה לפטור עצמו מן הדין וסוף נתגלגל הדבר ובא
לפני דייני ק"ק פראג כל אחד מן הצדדים הביא שטרו בידו כמר אשר
הביא כתב שלנו שכתבנו שכמר משה מחוייב לקיים הפשרה וכמר משה
הביא פסק מהחכמים אחרים שפטור מן הפשרה מטעם הנ"ל והיה תמוה
בעיני דייני ק"ק פראג שדברינו יהיו סותרים זו את זו בדבר מושכל ראשון
וע"י זו באו פ' השטרות לידי דברינו הראשונים עם מה שכתבו אחרים
ואמ' שהדבר היה נשכח ממני עד שראיתי חתימתי וקמתי מרעיד ואמרתי
אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מרוע כתכתי כן בראשונה
ואף כי דייני ק"ק פראג כבר פשרו הדברים בין הצדדים מ"מ תורה היא
וללמוד הוא צריך גם יאמרו עלינו שיצא דבר שאינו מתוקן מתחת
ידינו ושידי המתנגדי' רמה לכן עתה באתי להשיב על הדברים הראשונים
שכדין נכתבו ואלו לא נכתבו ראויי'הם לכתוב ואלו לא ראיתי לא האמנתיו
ששום אדם יפקפק בזה ואעתיק לך הנה דברי החכמים שכתבו לבטל
הפש' וטעמם ואח"כ נכתת עמהם בהלכה ׃ וז"ל השאלה והתשובה ׳
נשאלתי ראובן ושמעון בררו להם ב' פשרנים וקבלו עליהם בק"ס
לקיים כל דבר שיפשרו ביניהם אודות החלוקה שביניהם עבור
יתומה אחת שהית' קרוב' לראובן מצד אביה שהוא אחי אביה ז"ל וקרובה
לשמעון מצד אמה שהוא אחי אמה ז"ל וככן פשרו ביניה' איזה חלוקים
והעלו הדברים על ספר ולבסוף כתבו ואם תמו' היתומה קודם שתנשא
לאיש אזי ראובן ושמעון הנ"ל יחלוקו נכסי עזבונ' שוה בשוה הן כסף
הן שוה כסף מלבד הקרקעות ולראובן הנ"ל יש לו עוד אח ובני אח
הראויים לירש עמו והנה היתומה הלכה לעולמה בעוד היא פנויה ובכן
באין היורשין וגם ראובן בעצמו ורוצין לבטל הפשרה ולהוציא משמעון
מה שבידו באמרם שלא היה כח ביד הפשרנים לבטל הירושה דאוריית'
מן הראוי לירש ולהורישה לאחר ושמעון השיב לראובן הנה הפשרנים
הטילו עליך לסלק ולפצות מעלי על הוצאתך כל חולק על הפשרה הנ"ל
לבטל אותה בפרט הקרובים מצד אביה עכ"ל השאלה׃

תשובה הגם כי תניא בפר' קמא דמציע' (דף ט"ז ע"א) מה
שאירש מאבא מכור לך דלא מפקינן מיניה ברתפים
ליה כמו שהעלוה המפרשי' מהא דאמר רב נחמן ומודינא דאי שמיט
ואכיל לא מפקינן מיניה ונדון דידן ברתפים ליה שמעון הנה מ"מ נלע"ד
דהפשרנים לא עשו כלום ואין כח בידם להתנות על מה שכתו' בתורה
ולא עדיפי הפשרנים ׃ מהיתומה בעצמה שאלו כתבה היתומה
לשמעון שיירש נכסיה הן כולה הן מקצתה לא עשתה כלום אם לא
שכתבה לו לשון מתנה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף כדאיתא בפ'
יש נוחלין (דף ק"ל ע"א) בפלוגתא דחכמים ור' יוחנן בן ברוקא
דכולהו מודו דאין לשון ירושה מועיל אלא לראוי לירש וכן אם ראובן
בעצמו אמר לשמעון מה שאירש מהיתומה תירש עמי החצי וקיבל
עליו בק"ס בודאי לא זכה כלו' בלשון ירוש' ועיין במרדכי בתשוב' מהר"ם
בתחילת פ' מי שמת ולשון יחלוקו הכתוב בפשרה נלע"ד שהו' ג"כ לשון
ירושה כמו האחי' שחלקו או אחרים שבאו לחלוק שפירשו האחים שבאו
לירש או שירשו ובפרט בנדון דידן שכתבו וז"ל ח"ו (אוב דאש יתום
שרה בת בועז ז"ל אב גיינג דא הבן מיר אזו גימאכט דז דאש חלק בית
של היתום הנ"ל זאל ראובן ירשן פון יתום הנ"ל וכו') עד אוב' דאז איברג
זולן זיא גלייך מיט אנגדר טיילין דיא ב' הצדדים הנ"ל וכו') הא קמן
שכוונתן לירושה כמו שחלק ראובן הוא משו' ירוש' ה"ה חלק שמעון וק"ל
ומאחר שהפשרנים לא עשו כלום ודבריס בטלים הן מעיקרא בלתי שו'
חילוק א"כ מה שביד שמעון בתורת פיקדון הוא אצלו ולא זכה בה
מעולם ויוציא בדיינים ואף ראובן יכול לגבות ממנו את חלקו והפשרנים
שבקשו להעביר נחלה אין רוח חכמי' נוחה מהם ואינם בכלל בני אדם
החשובים כמו שכתוב בטור ח"מ סי' רפ"ב אם לא שכוונתם היתה לשם
שמים להטעו' את שמעון בלשון ירושה הנ"ל כדי להביאו לידי פשרה
מתמ' שהוגד לי ע"פ שבכח ובאלמות ביקש שמעון להחזיק כל נכסי
היתומ' על לא דבר ומכח הפשרה הוציאו מידו מה שהוציאו ׳ ונאמר לי
איך מה"ר הושע ומה"ר מן יודעים מזה ושלום על דייני ישראל ושומעיה'
והשם יתעלה יצילני משגיאו' ויראיני מתורתו נפלאות ׃

עט גם הלום אחרי ראינו פסק הלכה שפסק האב"ד שלנו י"ץ
בתשובת שאלה הנ"ל ועל זה לדעתינו כלכל דבריו
במשפט שבפשר ההוא אין בו ממש בטעמים מספיקים ולית דין צריך
בשש וזיל קרי בי רב הוא מטעם שכת' גם הוא שבדבר שלא בא לידו ולא
זכה עדין לא יועיל לו ק"ס ובפרט בלשון ירושה שהוא נגד דת תורתינו
הקדושה ועל זה אין צורך בהוספו' ראייו' על דבריו ואפי' לאפושי גברא
בעלמא לא בעי גם בל"ה כדי הוא לילך על משענתו על בוריו ולסמו'
על דבריו ׳ אך דברינו מרוב היו' הדבר תמוה בעיני המוני עמינו כמרגילי
בפומי דאינשי בבואם לידי פשר מילין אין אומר ואין דברים רק נקבל
קניין ותו ליכא ואין משימין על לבם באיזה אופן חל ויועיל או לאו ודבר זה
נתפשט בפשיטות ׳ זאת ועוד סברות דעת הכל כאשר לכל מקיימים
ק"ס מה שהוא נעשה בטעות גמור לא יחל ולא יחלל דברו ובפרט
כששני הצדדין שותקין זמן מה ואין שום אחר מהן יכול לחזור בו ע"ד
סברת וקבלת והנה אף ע"פי שכל אלו הטעיות אין בהן לא שורש ולא
ענף ולא מקום למטעי מ"מ לרוב פשיטותן בעיני כל באנו על הרשום
לדעת ולהודיע ולהוודע ולהוציא מלבם שאינם של צדוקי' הלא בעובדא
די"כ (יומא דף כ"ג ע"א) הוצרך ג"כ כ"ג למעבד מילתא להוציאו
מלבן של צדוקים אע"ג דבעו בטעו' גמור בראש בראשון שום ק"ס לא
יועיל ולא יחול על דבר שלא בא לידו ולא זכה בה עדין כמבוא' בפסקי
האב"ד יצ"ו אבל לא בדברי' פרטי' כמו אם חייב את עצמו וכה"ג היודעי'
ויודעי דת ודין ובפרט בדבר שהוא עקירת דת תורתינו ח"ו לא יזכר ולא
יפקד ועל טעות הבל פיהם כסברו' טעותם שאפי' בטעו' חל ובפרט
בשתיקה זה אינו דהא לענין מחאה מהר"יק ז"ל אשר מימיו אנו שותין
פסק בפומבי מי ששתק ולא מיח' בדבר שאפשר לו לומר שטעה בדין
במידי דרגילין בהם למיטעי ביה וכ"ש אם גם התובע טעה בו וא"כ
בפשיטות דבנדון דידן איכא למימר הכי מרוב הרגילות והתפשטו' בהמוני
עמינו ובדלי' ספיקא שגם הפשרני' עצמם טעו בזה דהא קא מסהיד
עלייהו דבני תורה הוו ואולי על זה מאמ' החכם ע"ה מי כהחכם יודע פשר
דבר ׃ גם לפי הנרא' י"ל בודאי שתיק' ראובן זמן מה כדי להוצי' משמעו'
דברים הנעלמים ממנו ס"ד דברינו בפומבי דברי הפשר ההו' דהיינו
אותה חילוקי נכסי היתומ' לשאינו ראוי לו בטלה ומבוטל' לא שריר' ולא
קיימא רק מי שמשולחן גבוה קא זכה בההוא שנה הוא ולא אחר ובזה
לידיעתינו נאמר די ושלום ׃ הנה לא אזכיר שם החכמים המתנגדים
ובל אשא את שמותם על שפתי כי לדעתי המתנגדים להם לא יהיה
להם לכבוד ועל כן אפסיק בדבריהם להשיב להם מה שכתב החכם
בראשונה הגם כי תני' בבבא מציע' פ"ק מה שאירש מאבא דלא מפקינן
מיניה ברתפים וכו' אני אומר לא זו הדרך ולא זו המקום לבוא על זו מכח
טענת תפיסה אלא משום דיוכל למכור ולהתנות על זו בדרך שאבאר וזה
כי כתב ר' ירוחם בס' מישרים נתיב י"ז אל תטעה בין מחייב עצמו בחוב
למקנה כי המחייב עצמו יוכל לשעבד עצמו אע"פי שאינו ברשותו אבל
מקנה שמוכר או נותן לזה אינו יכול להקנות דבר שאינו ברשותו עכ"ל
וכן כתבו התו' בהדיא ריש אע"פי (דף כ"ד ע"א) דיוכל לשעבד גופו
לדבר שלא בא לעולם ולהתחייב עצמו בדבר שאין לו ולכשיהיו לו
נכסים חל שעבודו עליהם מעתה ואין זה קנין דברים וכו' וכן כתב
הרא"ש וכן כתבו התוספות פרק מי שמת (דף קכ"ט ע"א) ולכן ג"כ
בנדון דידן ודאי יוכל כמר משה לשעבד עצמו לפצות את כמר אשר
מכל עירעורים כי אין זה כמוכר דבר שלא בא לעולם רק משעבד עצמו
בדבר שלא בא לעולם דמהני כמו שכתבתי וכן כתב מוה"רם
בתשובה והיא במרדכי פ"ק דמציעא לענין שמעון שקיבל עליו
שבנו ישא בת ראובן כו' וזהו פשוט מידי דהוי אכל שידוכין דעלמא שב'
הצדדים מקבלים עליהם שהזוג ישא זה את זו דכל אחד מחוייב לקיים
עליו מה שקיבל ולא הוי בזה משום קנין דברים ולא משום מקנה דבר
שלא בא לעולם הואיל והשיעבוד חל על גופו והחייוב אקרקפתא דגברא
מונח והחולק על זו אינו אלא טועה כמו שכתב ר' ירוחם הנ"ל ורתו
דבנדון דידן הקנין חל עליהם מטעם אחר וזה דכתוב בהג"ה מרדכי דב"ב
(פרק ג') דכתב תשובה לר' משולם בר קלונימוס על ג' אחים שהתנו
יחד בקנין על נכסי אחות' שנתן לה בעלה שכל מי שמקבל מתנ' מאחותם
שיחלוקו בשוה שלשתם ולימים נתנה מתנה לאחר והשיב אע"פי שאין
אדם מקנה דבר שלא בא לעולם בההיא הנאה דסמכי אהדדי גמרי ומקני
להדדי וכו' והאריך שם בראיות לבאר דיוכל אדם להקנות בכה"ג אף
בדבר שאינו מועיל קנין אם כן בנדון דידן שעשו פשרה בין הצדדים
הנ"ל ושני הצדדים הקנו זה לזה בפשרותיהם ודאי גמרי ומקני אהדדי אף
בדבר שאינו מועיל קנין וכמו שכתבו התוספות והמרדכי פרק זה בורר

דף

(דף כ"ה ע"א) דמטעם זו גובים הקנסות שבשדוכין אע"ג דהוי כמו אסמכתא כו' ועוד מטעם אחר חייב לקיים מה שקבל עליו דהא כל שטר דנעשה כתקון חכמים דכתוב בו שמקבל עליו בק"ס ובשבוע' דאורייתא וכל שכתב בשטר כך הוי כאלו קיבל עליו שבוע' בפי' כמו שכתב מוהר"ם בהג"ה מיימוני סוף ספר קנין ומאחר שקיבל עליו בשבועה צריך לקיים שבועתו כמו שכתב המרדכי פ' שור שנגח לענין אסמכתא וה"ה לדבר שלא בא לעולם וכן כתב ר"י בר ששת סי' של"ה וכתב שם דאפילו למ"ד בשבועה אין אסמכתא קניא מ"מ צריך לקיים שבועתו ומ"מ אם מת אין בנו חייב לקיים כו' הרי קמן מכח ג' טעמים הנ"ל שכמר משה מחוייב לקיים שעבודו לפצורת כמר אשר ולא אאריך בזו מאחר שגם הבעל הריב הודה מטעם תפיסה שזכה כמר אשר בזו אך אמנם בא במחתרת להמציא תרופה לכמר משה מצד שכתב בשטר לשון יחלוקו וכת' שלדעתו הוא לשון ירושה ועל זה בנה בנינו והנה הך הכפתור וירעשו הסיפים כי לפי דעתי בנה בניינו על יסוד רעוע אשר רוח חכמים יעקרוהו מעיקרא וזה כי מה שהביא ראייה מלשון האחים שחלקו או האחים שבאים לחלוק שפי' האחים שבאים לירש כו': אתמהא אם חכם בישראל כזה ידבר כי לשון חלוקה הנאמר שם הוא פי' הבאים לירש כי אינו אלא דרך שותפים שבאים לחלוק וירושתם כבר נסתלקה ממורת אביהם ולשון יחלוקו נאמר בכל דבר שיחלק בין איש לרעהו ריש ב"מ שנים אוחזים בטלית וכו' יחלוקו ופ"ק דסוכה (דף ה' ע"ב) בית שאין בו ד' על ד' אין האחים והשותפים חולקים בו וכל דיני חלוקה המוזכרים בב"ב לענין שותפות חצר וכתים כולן אינן לשון ירושה ועוד אני אומר כי ניים ושכיב אמר להא מילתא דהא גרסינן בהדיא פרק המוכר את הבית (דף ס"ג ע"א) פשיטא אמר יחלוק פלוני בנכסי פלגא תנו חלק לפלוני כו' ש"מ שלשון יחלוק הוא לשון מתנה דאי הוי לשון ירושה לא הי' נוטל כלום כדאיתא משנה שלימה פ' יש נוחלין (דף ק"ל) וכמו שכתב החכם בעצמו וכן כתב הרא"ש בתשובה בהדיא בתשובתיו כלל פ"ג דיחלוקו הוא לשון מתנה וכמו שכתב ג"כ בשמו הטור ח"ה סימן רפ"א והנה נראה בהדיא דנסתלק מכאן לשון ירושה והוא לשון מתנה והיא קיימת ומה שכתב בפרט בנדון דידן כו' עד הא קמן שכוונתם לירושה כמו שחלק ראובן הוא משום ירושה ה"ה חלק שמעון וכו' גם זה הבל דהא אנן איפכא תנן פרק יש נוחלין (דף קכ"ו ע"ב) האומר משום ירושה לא אמר ולא כלום כתב בין בתחילה ובין באמצע בין בסוף משום מתנה דבריו קיימים ובגמרא אמרינן (פרק י"כ דף קכ"ט ע"א) היכי דמי מתנה בתחילה היכי דמי באמצע ה"ד בסוף כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן תנתן שדה פלוני לפלוני וירשה זו היא מתנה בתחילה וכו' ומסקינן התם דאפילו בב' בני אדם שכתב לאחד מתנה ולשני לשון ירושה קנו שניהם ש"מ שלשון מתנה מהני ללשון ירושה והחכ' זה הפך הקערה שלשון ירושה יעשה דלשון מתנה לא יועיל ואין לחלק ולומר דדוקא בלשון שהוא ודאי לשון מתנה אזלינן בתריה אבל בלשון שיש בו לספק קצת אזלינן בתר לשון ירושה דזה אינו דהא כבר בררתי לעיל דלשון יחלוקו אין בו ספק כלל דהוא לשון מתנה ועוד דאף אם הוא לשון מסופק קצת לא גרע ממה שכת' הרא"ש בתשוב' (סוף כלל פ"ד) על זה והובא ח"ה סימן רפ"א שאלה ראובן היה מצוה ואמר אם אפטר אני קודם לאשתי עשיתי אותה יורשת גמור' בכל נכסי והנחתי ליורשי אחרי חמשה זהו' וכו' תשובה מה שנתן לאשתו בלשון ירושה אינו כלום אמנם רואה אני לקיים צוואה זו מתוך תיבה אחרת שכתוב בה ותחזיק בנכסי בכל מה שיש לי כו' שהוא לשון מתנה והרי לשון מתנה לבסוף וכו' הרי דאנו למידין מתיבה אחת להפך לשון ירושה הכתוב בפירוש ללשון מתנה כ"ש שלא נהפך לשון המפורש בהדיא שהוא לשון מתנה מכח שכתוב בתחילה לשון ירושה ועוד נוכל ללמוד מתשובה זו דאע"ג דכתוב באותו שטר ירושת הבנים שהוא לשון ירושה ממש מ"מ דרשינן שאר הלשונות לטובת המקבל מתנה שהרי כתב באותה צוואה והנחתי ליורשי אחרי חמשה זהובים וכו' והוא לשון ירושה מרכתב אחרי א"ה אצל האשה הוא לשון מתנה הוא הדין בנדון דידן ועוד ראייה מהא דכתבתי לעיל ואמר פלוני יחלוק בנכסי דוודאי בחלק הנשאר ירשו בניו א"ה אמרינן דיחלוק הוא לשון מתנה אצל האחר ועוד ראייה דאין לחלק בחלוקים אלו מסוגיא דפרק יש נוחלין (דף קכ"ט ע"א) דאמרינן התם כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן ודווקא באדם אחד ושדה אחת אבל באדם אחד ושני שדו' שדה אחת ושני בני אדם לא וכו' עד כי אתא רבין אמר ר' יוחנן תנתן שדה פלוני' לפלוני ויירש פלוני שדה פלוני' רבי יוחנן אמר קנה וכו' עד אלא דרבי יוחנן אדר' יוחנן קשיא אמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן ואי איכא לפלוגי בהכי ה"ל לשנויי הכי הא בב' בני אדם לא מהני היינו כשאח' הוא ראוי לירש דאז לשון ירושה דווקא אלא ש"מ דאין לחלק בהכי סוף דבר איני רואה שום יסוד לבניינו של החכם הנ"ל במה שטען

לבטל הפשרה מכח זו הטענה ומדראש דבריו אינן כלום גם סוף דבריו בטלים במה שכתב מאחר שהפשרה בטילה וכו' כי אני אומר הפשרה קיימת ונתקיים אם כמר משה רוצה להיות יהודי ולעמוד בדבורו שקבל עליו בק"ס ובתוקף שטרות גם מה שכתב שהפשרנים שרצו לבטל ירושה דאורייתא אין רוח הכמים נוחה הימנה כו' אם לא שכוונתם לש"ש להטעות אשר וכו' אני רואה זה החכם רודף אחר הדיינים להטעות' על לא עול בכפיהם' וכי אין רוח חכמים נוחה במי שגורם שיורש יפשר עם אחרים או מוחל לגמרי על ירושתו ובאמרת שזה החכם אין רוחי נוחה בו במה שנתחלף לו בין יורש למוריש כי אמרו פ' יש נוחלין (דף קל"ג ע"ב) הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו וכן אמרינן התם דאמר ליה שמואל לרב יהודא שיננא לא תהוי בעבורי אחסנת' כו' הרי כל זה במוריש אמרו שאסור להעביר נחלה אבל יורש עצמו שרוצה למחול על ירושתו שלא יהא בזה רוח חכמים נוחה הימנו כזה לא שמענו והנה מצינו ליעקב אבינו שפתה לעשו שימחול לו חלק ירושתו וחלילה לנו לומר שאין רוח חכמים נוחה הימנו ויש לנו אב זקן לחוס על כבודו ולומר יפה שתיקת זה המדמה כחכם מדיבורו והנה מאחר שנסתלקו מעלינו דברי החכם הראשון כ"ש שנתבטלו האחרונים שיצאו בעקיביו ובתר רישא גופא גריר ואין צורך להשיב על דבריהם כי לא דברו על צד גמרא רק בסברות כרסיות וכדרך הדרשנים המוכיחים את העם ויישר כחם ומי יתן כל עם ה' כמוהם החרש יחרישון ויהיה להם לחכמה ובזה שלום על דייני ישראל העושים צדקה ומשפט לכל עמיהם · נאם משה איסרלש מקראקא:

עט על דבר המראת האווזות בשבת נראה לי דשרי על ידי כותי אף על דגרסינן פרק מי שהחשיך (דף קנ"ה ע"ב) אין ממרים את העגלים אבל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולים וכו' ומפרש בגמרא איזה המראה ואיזה הלעטה אמר רב יהודה המראה למקום שאינה יכולה לחזור הלעטה למקום שיכולה לחזור רב חסדא אומר אידי ואידי למקום שאינה יכולה לחזור והמראה בכלי והלעטה ביד ואמרינן התם תניא כוותיה דרב יהודה כו' וכן הרי"ף והרא"ש לא הביאו רק דברי רב יהודה ואם כן שמע מיניה דאם מכנים המאכל למקום שאינה יכולה לחזור מקרי המראה דאסירא ופירש רש"י התם דמה דשרי בתרנגולים שרי בעגלים אלא דגבי עגלים מקרי הלעטה וגבי תרנגולים מקרי הלקוט ואין להקשות על פירוש רש"י אמאי קתני אין ממרים העגלים ולא קתני גבי תרנגולים דיש לומר דבזמניהם לא היו רגילים להמרות העופות ולכן דבר בהווה והוא הדין תרנגולים ומכל מקום שמע מיניה דאם מכנים המאכל כ"כ לתוך גרונה שאינה יכולה להחזיר מקרי המראה ואסורה (וכן כתב הרמב"ם סוף פרק כ"א דהלכות שבת מכל מקום נראה דשרי ע"י כותי חדא דאמרינ' (שבת דף קכ"ו ע"א) בסו' אותה שמעתת' לוי אשכח לגבל דבי נשיא' דקא גבל לתורא בטש ביה אתא אבוה אשכחי' א"ל הכי אמר אבוה דאמך משמיה דרב ומנו רב ירמיה בר אבא גובלין ולא מוסיפין ודלא לקיט בלישניה מלקיטין ליה וכו' ופירש"י דלא לקיט בלישניה עגל קטן שאינו למוד לאכול ונראה דזה דקאמר ודלא לקיט בלישניה מלקיטין ליה דר"ל אף הלקטה דבעגל אחר אסורה דהיינו שאינ' יכולה לחזור דאי לאו הכי אפי' לקיט בלישניה נמי שרי הלעטה במתני' דהיינו שיכול' לחזור דאין לומר דמתני' מיירי נמי דוקא בעגלים דלא לקטי בלישניה דהא דומיא דסיפא קתני דקתני נותנים מים לפני אווזים ותרנגולים ויוני הדרסיאות ועוד דקתני בגמרא מהלקטין לתרנגולים ואין צריך לומר שמלקיטין ואין מלקיטין ליוני שובך ויוני עלייה ומפרש בגמרא אליבא דרב יהודא דהלכתא כוותיה מהלקטין דספי ליה בידים מלקיטין דשדי ליה קמיה ויוני עלייה למשדי קמייהו נמי לא משום דאין מזונתן עליך אבל אווזים ותרנגולים מזונותן עליך ואם כן מיירי בדיכולים לאכול דומיא דיוני שובך ויוני עלייה דיכולין לאכול ומשום הכי אין נותנין לפניהם מזונות דיכולין לפרנס עצמן ואם כן ש"מ דיכולין לאכול נמי שרי הלקטה בעופות וה"ה הלעטה בעגלים ואם כן אמאי נקט דלא לקיט בלישניה אלא ש"מ דבלא לקיט בלישניה שרי אפי' המראה שאסורה במקום אחר והיינו שמכניסו למקום שאינה יכול' לאכול ואע"ג דנקט מלקיטין ולא נקט מהלקיטין לאו דוקא קאמר דהא עַל כרחך צריך ליתן לו המאכל לתוך פיו דהא לא רגיל לאכול ואם כן אמאי נקט מלקיטין דפי' דשדיה קמיה כמו שמפורש לעיל וה"ל למנקט מהלקיטין ובספר הר"יף כתוב מהלקיטין ואם כן קשה דהא הלעטה שהיא דומיא דהלקטה בכל עגלים שריא אלא ש"מ דלאו דוקא קאמר מלקיטין אלא ר"ל דמאכילין אותו באיזה דרך שאפשר ואם אוכל דרך שמכניסו לתו' פיו עושה ואם אינו אוכל בדרך זו מאכילו בדרך המראה כן נ"ל על פי סוגיית הגמרא ואם כן בנדון דידן שאומרות הנשים שהאווזות שהרגילו כבר בהמראה אינן אוכלות בדרך אחר ואף אם נתנו אוכל

לפניהם אינן אוכלות רק בהמראה כמה שלמדו כבר נראה דשרי הומיא רעגל דלא לקיט בלישניה׳ אמנם לפי זה צריך דקדוק אמאי לא חילק כטור אורח חיים סי׳ שכ״ד ולא הרמב״ם פ׳ כ״א ה׳ שבת בין לקיט בלישניה או לא לקיט בלישניה דכתב סתמא אין ממרים העגלים אבל מלעיטין ולפי מה שכתבתי היה לו לחלק ואפי׳ אם נחמיר לאוסרו על ידי ישראל ע״י כותי מיהא שרי משום צער ב״ח הלא גרע מחליבת הבהמות בשבת ע״י כותי שהתירו הפוסקים מכח צער ב״ח אף על גב דהתם הוא איסור דאורייתא כל שכן בענין המראה שאין בה שום מלאכה הק עובדא דחול אמנם נראה דאין להמרות בשבת רק פעם אחד על ידי כותי דבזו נסתלק ממנה צער של רעבון ובהכי סגי:

פ שאלה

שותפים שקבלו מראובן מעות בעיסק׳ וז״ל שטר השותפות אנחנו ח״מ המשותפי׳ מודים ומעידים לכל רואי ח״מ איך שקבלנו מידו של ראובן שמנה מאות זהובים מזומנים על חלק ד׳ של פונדק מעיר פלוני׳ ומעיר פלונית שיש בשכבר בידינו בין להריוח בין להפסד ח״ו רק שהותנה שאם אנו רוצים יכולין לסלקו בריוח בעשרים וחמשה זהובים מכל מאה ונהיה מחוייבין להשיב לו סך הנ״ל בסוף כלות השנה דהיינו יריד גראמניץ שכ״ג כולי עד עוד קבלנו עלינו שיקח מן החברותה שלנו כל שבוע זהוב פולניש על הפיזור ובסוף השנה כשנב׳ לחשבון ונכ׳ לנו מן הריוח אותו הסך כולי ואם לא נחלק עמו הריוח אלא שנסלק את ראובן בעשרים וחמשה מכל מאה כולי עד נמצא שהסך בכללו הוא אלף זהובים עוד הוספנו לו בעד חודש העבור שויב של מרטינה כמלאכה שהיא ראויה וטובה לו כו׳ וכל זמן שהשטר ביד ראובן או באי כחו אז יהא יד בעל השטר על העליונה גם יהא נאמן בדבור הקל על ההיזק כולי׳ שעבדנו לו בק״ס כולי׳ עד אפי׳ ביטול כיסו בעיקר החוב וכל זאת קבלנו עלינו הן על הקרן הן על הריוח גם קבלנו עלינו על אמונת יהודתינו באמונת שמים לקיים כל דברי אגרת הלזאפי׳ מגלימא דעל כתפינו מיומא דנן ולעלם כולי׳ עד ואם יבא ח״ו לנו איזה היזק או איזה פגיעה לא יוזק ראובן הנ״ל בשום דבר כי עלינו מוטל להשתדל הסך מעות הנ״ל בין קרן בין ריוח כנ״ל לידו בלי היזק ופגיעה או ליד הבא מכחו כל זאת קבלנו עלינו כולי׳ והנה ג׳ משותפי׳ שקבלו עליהם עסק זה ביחד ותוך זמן כבש כרכום של מלכות אחרת אחת הערים שבתוכן הפונדקאו׳ הנ״ל ונשבה שם אחד מן השותפין עם ממון רב שקבל משכר הפונדק שם גם היה בידו ממון רב מלבד זה ונאבד השותף עם כל אשר בידו לא ידענו מה היה לו ועכשיו נפלה מחלוקת בין שני השותפים הנשארים ובין ראובן שאומרים שגם ראובן הפסיד אשר לו בחלקו שהיה לו על הפונדק ובאתה השאלה הזאת לפני לחוות בו דעתי ולכן אקומה נא ואראה כי הדין עם ראובן לפי הנ״ל מתרי ותלת טעמי:

הנה נראה מלשון שטר זה כי היה הלואה גמורה ולא לקחו השותפין הברירה באופן הנ״ל רק להנצל מאסור ריבית כמו שמוכיח מתוכו למדקדק בו ולכן אם היינו באים לדון הדברים על פי אומדנות וידים המוכיחות פשיטא שהיו חייבין לשלם לראובן מעותיו דודאי לא היה בדעתן מעולם ליתן לו חלק בפונדק רק שכתבו כן כדי להנצל מאסור ריבית ומיד נתרצו בהלואה לכן כתבו בסוף השטר שהסך בכללו הוא אלף זהובים עוד הוספנו לו בעד חודש העבור שויב כולי עד ואם יבא ח״ו שום היזק כו׳ כל זה מוכח שמיד נתרצו בהלואה מיום כתיבת השטר ולכן הם חייבים בכל האונסין אע״ג דמתחילת הקבלה היה בו תנאי שהיו יכולין ליתן לו חלק בפונדק ובזו יצאו מידי אסור ריבית מידי דהוי אתשובת ר״י מאורליינש שהביאו הגהות מרדכי דאיזהו נשך וז״ל טופס שטר זה העתקתי מכתיבת יד ר״י מאורליינש והתיר ללוות בריבי׳ ע״י שטר זה וז״ל הנני החותם מודה שאני חייב לפלוני כו׳ והנני מחוייב לפרוע לו לזמן ט״ו ימים להזמנתו וכל זמן שאעכבם ולא אפרעם לו עלי לתת לו כל שבוע ושבוע שאעכבם כך וכך פשיטי׳ כולי הרי קמן דאע״ג דמתחילת ההלואה היתה כוונתן ללות בריבית מ״מ שרי מאחר שבתחילת ההלואה היה תנאי בדבר וה״ה בנדון דידן שאע״ג שנתרצו בשעת כתיבת השטר להיות הלואה כדמשמע מלשון השטר אפילו הכי לא מקרי ריבית בכהאי גוונא מאחר שבשעת קבלת המעות לא היה בו ריבית ואף על גב דמלשון השטר גם כן מוכח דהתנאי היה עדין תלוי ועומד עד שעת חלוקה שכתבו בו ינכה מן הריוח כו׳ עד ואם לא נחלק הריוח כולי מכל מקום הדר חזרו והחליטו הדבר עליהם בהלואה גמורה כמה שכתבו שסך בכללו הוא אלף ושיתנו לו בעד חודש העבור כו׳ ושהם חייבין בהיזקות כו׳ דכל זה לא שייך בדבר שהוא בעיסקא ומאחר שסוף השטר מוכיח שהוא הלואה אזלינן בתריה וכמו שיתבאר לעתיד אי״ה׳ ואף על גב דרבי׳ החולקים על סברת ר״י מאורליינש כמבואר בתשובת הרשב״א סי׳ תרנ״א והרמב״ן סי׳ קע״ה וכתבו ר׳ ירוחם בספרו תולדות אדם וחוה נתי׳ י״ז והביא הרב ב״י דבריהם בארוכה (י״ד סימן קע״ז) והוסיף עוד להחמיר דבענין זה של הר״י אורליינש שמזכיר בו ריבית כל שבוע ושבוע פשיטא דאסו׳ לכ״ע דהוי כהריא אגר נטרא ואם כן ה״ה בנדון דידן נמי איסור ריבי׳ אם לא היה התנאי עומד לעולם ולכן ודאי באמר לא שביק איניש היתר׳ ועביד אסורא וכמו שכת׳ המרדכי פרק השולח ולמדו מענין פרוזבול וכל שכן אי המלוה גברא רבא דלא הוי ספי אסורא לאנשי כדאמרי׳ גבי רב עיליש פ׳ איזהו נשך וכמו שאכתו׳ לקמן אי״ה מ״מ נראה דבנדון זה הוה איזה היתר למלוה זה דאל״כ אפילו הוי התנאי תלוי ועומד הוי ביה אסור ריבית דהא בהלואה צד א׳ בריבית אסור כרבנן דפליגי אר׳ יהודא פרק איזהו נשך (דף ס״ב ע״א) ואסרי צד א׳ בריבית ואפי׳ ריבית דאורייתא הוי כמו שמשמע בתו׳ דאיזהו נשך (דף הנ״ל) בדבור המתחיל ריבית ע״מ לחזור ואפי׳ בריבית דרבנן יש לאסור לפי דעת תשובת בר ששת סי׳ ש״ד ותם״ד וכמו שהאריך שם בזה ואף אם נודה להברי המרדכי דלא ק״ל כרבנן רק בדרך הלואה אבל הרך מכירה צד א׳ בריבית מותר דק״ל בזו כר׳ יהודא מ״מ בנדון זה שהלוה לו מעות אלו הוי הלואה גמורה הוי אסורה בכל ענין אף על גב דהתנאי הוי תלוי ועומד דמ״מ הוי צד א׳ בריבי׳ כדאית׳ הת׳ (דף הנ״ל) בפלוגת׳ דר׳ יהוד׳ ורבנן דתני התם הי׳ נושה בחבירו מנה ועש׳ לו שדהו מכר בזמן שהמוכר אוכל פירו׳ מות׳ לוקח אוכל פירו׳ אסו׳ ר׳ יהוד׳ אומר אף בזמן שהלוקח אוכל פירות מות׳ א״ל ר״י מעש׳ בבייתוס בן זונין שעש׳ שדהו מכר ע״פ ר׳ אליעזר בן עזריה ולוקח אוכל פירות היה אמרו לו משם ראייה מוכר אוכל פירות היה ולא לוקח מאי בינייהו אמר אביי צד אחד בריבית איכא בינייהו ופרש״י צד א׳ כי האי גוונא שמא יבא לידי ריבית שמא לא יבא צד הפדייה יבא לידי ריבית צד המכירה אינו בא לידי ריבית הרי קמן אע״ג דהתנאי היה עומד ותלוי עד שעת זמן הפדייה שהיתה לשלש שני׳ במוכר שם במשנה במעשה דבייתוס בן זונין וא״ה ק״ל כרבנן דצד א׳ בריבית הוי וא״כ על כל פנים הוי בכאן אסור ריבית רק שהאמת דבנדון דידן מאחר דהקבלה הוי בעיסקא לגמרי להיות לו חלק בפונדק ולא היה שום הלואה כלל רק שהברירה ביד הלוה ליתן לו מן הרוחים שיקבל מן הפונדק ריוח כ״ה ממאה והשאר הריוח יקבל לעצמו דהוי כנותן מעות לחנוני למחצית שכר פלגא באגר תרי תלתא בהפסד או פלגא בהפסד ותלתא באגר דשרי לכ״ע אפילו לקח לו הברירה הלוה מיד שרי כמו שכתבו התוספות בהריא פ׳ איזהו נשך גבי עובדא דרב עיליש ואל תקשה לך הא דכתב הטור סימן קע״ז בשם הר״ר ישעיה שלא התירו מחצית שכר אלא בלא קציצה אבל אם קצץ בדבר ידוע אפילו בכל האחריות על הנותן אסור משום דמחזי כמלוה בריבי׳ ואתי לאחלופי עכ״ל ואם כן בנדון דידן דקציץ עמו כ״ה ממאה לשנה הוי אסור די״ל דכאן שאני מאחר שתלה הברירה על המקבלים בתחילה וא״כ לא הוי אלא צד א׳ באסור דאתי לאחלופי בריבי׳ וזהו לכ״ע שרי ואף אם היה חשש צד ריבי׳ מ״מ לא יפסיד משום זה מעות הקרן אשר עליהם אני דנין דהא בשטר שיש בו ריבי׳ גמור אם הריבי׳ מפורש בשטר לא קנסי׳ ליה כמו שכתבו התו׳ והרא״ש פ׳ איז׳ נשך (דף ע״ב ע״א) ופ׳ המני׳ (דף ל׳ ע״א) והרמב״ם פ״ד מהל׳ לוה ומלוה כ״ש בריבית דרבנן ולכן מאחר שנסתלק מכאן אסור ריבי׳ עכ״פ ואיכא אומדנות המוכיחות מתוך לשון השטר שכוונת השותפים היתה להלואה גמורה דהא בכל השטר לא כתוב שום עיסק׳ רק בענין הקבלה גם כי לשון השטר מוכח דנתרצו מיד בהלואה אם כן פשיטא שחייבים בכל אונסין וצריכין לשלם לראובן מעותיו שקבלו ממנו ועוד אני אומר שיש לזכות לראובן מכח לשונות השטר שסותרין זה את זה כמו שנתבאר לעיל ועוד דבתחילה כתב כן שקבל עליו אחריות הן לריוח הן להפסד ולבסוף כתב שהם קבלו עליהם כל היזקות ובתחילה צריכין אנו לדון בדין זה ומתוכן יתלבן זכותו של ראובן תנן במשנה פרק גט פשוט (דף קס״ה ע״א) כתוב בו מלמעלה מנה מלמטה מאתים מלמעלה מאתים מלמטה מנה הכל הולך אחר התחתון אם כן למה כותבין את העליון שאם תמחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון וכן כתבו הרי״ף והרא״ש משנה זו בלא מחלוקת וכן כתבו הרמב״ם וה״ה (סי׳ מ״ב) והנה בנדון דידן מאחר שהלשונות סותרין זו את זו דבתחילה כתבו שקבלו המעות על חלק רביעי מן הפונדק הן לשכר הן להפסד ולבסוף כתבו ואם ח״ו יגיע איזה היזק או פגיעה לא יזיק לראובן כולי הרי שקבלו עליהם כל האחריות ועליהן לשלם ואף לדברי תשובת מהר״ם שהביא בתשובת מיימו׳ סימן ס״ט בתשובות השייכות להל׳ מלוה פרק כ״ז דלא אמרינן דיל׳ מד מן התחתון אלא דוקא בלשונות שאי אפשר ליישבן וסותרין זה את זה אבל אם אפשר ליישבן הולכים אחר ב׳ הלשונות וכמו שהאריך שם בזה וכן כתב מהרי״ק בתשובה שורש י׳ ובנדון דידן גם כן יש ליישב הלשונות בריוח ולא בדוחק באחר מב׳ פנים או שנאמר דדוקא ריוח או הפסד שבא להם מן הפונדק עצמו כגון יוקרא וזול׳ וכהומה לזו קיבל עליו הנותן אבל היזקות דאתו להו מעלמא לא קיבל עליו הנותן

כלל

כלל והכי דייק לשון השטר בסוף שום היזק או פגיעה היזק דומיא דפגיע' ובהכי מתיישב לשון השטר שפיר ולא דמיא לשאר עיסקא דהוי פלגא מלוה ופלגא פקדון כדאיתא פרק איזהו נשך דכאן לא הוי שום הלואה כלל לפי לשון השטר שקבלו מראובן סך הנ"ל על רביע חלק הפונדק ועסקו בו לצורך ראובן רק שקבלו עליהם אחריות היזק או פגיעה כדתנן מתנה שומר חנם להיות כשואל כדאיתא סוף פ' השוכר את הפועלים (דף צ"ד ע"א) כ"ש שלכל הפחות שומרי שכר הואי בההוא הנאה דהוי להו הברירה ליתן להם כ"ה ממאה והמותר היה להם בשכר טרחן דאין לך שומר שכר גדול מזו וכמו שאמרו פרק המפקיד (דף מ"ג ע"א) דהואיל ונהנה מהני בההוא הנאה דאי מתרמי ליה זבינא דאית ביה רוחא זבין בהו הוי עלייהו ש"ש ועוד דאפילו אם הוי עיסקא פלגא מלוה מ"מ אפשר דהתנו ביחד איזה אחריו' יקבל המקבל ואיזה אחריות יקבל הנותן ועשה הדבר דרך היתר וכמו שכתבו התו' פ' הגוזל קמא (דף ק"ב ע"א) דיכולין ליתן עיסקא למחצ' שכר ולהתנות שלא יתעסק רק בדבר ידוע ואם ישנה יהיו כל האחריות על המקבל ואולי בדרך זו נעשה שטר זה או שיכולין לתרץ לשון השטר בדרך אחר והוא הנראה אמת כי סוף השטר כולו קאי על מה שבררו להם השותפין להיות הלואה ותחילת השטר היה על ענין הקבלה שאם היו רוצין בדרך קבלה הראשונה היה אחריות על הנותן ואם רצו בהלואה היה אחריות עליהם וכה"ג אמרינן פרק איזהו נשך (דף ס"ח ע"ב) בני רב עילש נפק עלייהו ההוא שטרא דהוי כתיב ביה פלגא באגר פלגא בהפסד אמר רבא רב עילש גברא רבא הוא ואיסורא לאינשי לא הוי ספי מה נפשך אי פלגא באגר תרי תלתי בהפסד אי פלגא בהפסד תרי תלתי באגר וה"ה בנדון זה דיש ליישב לשון השטר מה נפשך אי להוי בדרך פקדון קבלת אחריו' על הנותן ואי להוי בדרך הלואה שהם יתנו לו כ"ה ממאה אחריו' על המקבלי' מ"מ ראובן זכה בדינו ולא מבעיא לפי יישוב הראשון דפשיט' דזכה בו ראובן דהא עיקר ההזיק' בא מעלמא שכרכום בא לעיר וכבשה ונשבה השותף האחד עם כל רכושו אשר רכש שם ולא נשאר לראובן לקבל רק קצת היזק שהיה להם לשמור הפונדק עד כלות הזמן שהיה המדובר ביניהם ואף לפי' השני מ"מ מאחר דסוף השטר סליק בהלואה ולא נזכר בו שום תנאי דקבלה חזר להיות לו דין הלואה גמורה וכמו שנתבאר למעלה· ועוד אני אומר דאף אם היו כל האחריות על ראובן מ"מ כאן השותפים מחוייבים לשלם מאחר שקבלת שכר הפונדק הוא מעות ומיד בקבלת המעות נסתלק אחריות ראובן ונשתעבדו השותפין בכל האחריות דהא תנן פרק המפקיד המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורים לא ישתמש בהן לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן כו' וכתב שם המרדכי ובזמן הזה שאין לנו שדות ורוב עסקינו במעות אין דין הנפקד כבעל בית אלא כחנוני ודוקא במפקיד מעות ממש אבל המפקיד גסכא כסף אין דרך להוציא כ"כ מיהו י"ל דהכל לפי הענין וכתב מהר"יק שורש קנ"ה דאין חלוק בין מקום שהתגרים מצויים לאינן מצויים וכן אין חלוק בין עשיר שאינו צריך לאלו המעות לעני הרי בכל פני' נתחייבו השותפי' באחריות מעות אלו מאחר שקבל השותף חלקו של ראובן מיד עמד ברשותן ונתחייבו באחריותן מיהו בזו י"ל דאבדו דוקא קתני ולא נאנסו כדאמר התם רב נחמן ופסקו התם הרי"ף והרא"ש כוותיה מכל מקום נ"ל דבנדון דידן נתחייבו השותפים בכל האונסין דטעמא דלא נתחייבו כאן באונסין הוא מטעם שכתב הרא"ש ז"ל שם והלכתא כרב נחמן בדיגי ואע"ג דלעיל פסק ז"ל בדמי אבידה כרב יוסף דהוי שואל עלייהו איכא למימר שאני התם דבלא הנאת שמוש הוי עלייהו שומר שכר אבל הכא דש"ח אסקי חד דרגא בהנאת שמוש והוי ש"ש ואינו טעם נכון דשכר הנאת שמוש שוה בכל מקום ואם נתוסף בדמי אבידה פרוטה דרב יוסף אטו בשביל שהשכר מרובה יחשב שואל אין חילוק בין ש"ש ששכר מרובה או שכרו מועט והראב"ד תירץ דהנאת שמוש דהכא גריע מהנאת שמוש של דמי אבידה לפי שירא לשלוח בהן יד לקנות בהן סחורה שמא יבא המפקיד לתבוע פקדונו אבל בדמי אבידה יודע שישהא אצלו ימים רבים עכ"ל אם כן בנדון דידן דלא היה ירא מלשמש בהו דהרי היה יודע שאין צריך לפרוע לראובן עד זמן הפרעון והיה לו רשות להשתמש במעות אם כן פשיטא דהוי כמו מעות אבידה ועדיף והוי שואל עלייהו ואפילו לפי החלוק הראשון שכתב הרא"ש דהרי גם כאן בלא הנאת שמוש היה ש"ש עלייהו כדפרי' אם כן הנאת שמוש עשאו שואל· זה הנ"ל בשאלתא דמעלת' ואם טובים דברי בעיני מעלת' יבא אחרי למלאות דברי ושלום · נאם משה בן לא"א מורי הקצין כמר ישראל שליט הנקרא משה איסרלש מקראקא :

פא ילמדנו רבינו נסתפקנו אם צורך ליתן השמש סמוך לנרו' כדי שאם ישתמש ישתמש לאור אותו הנר כמו שכתב הטור סי' תרע"א או נוכל לומר זהו דוקא כשנותן הנרות על השולחן כמו שכתב פרק במה מדליקין הר"ן וז"ל אמר רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה וכיון שכן פשיטא דצריך נר אחרת הכא הכי קאמר דאע"ג דבשעת הסכנה כיון שכן דמניחו על שולחנו על כרחו משתמש לאורה משום הכי צריך נר אחרת לעשות היכרא בדבר אם כן לפי פירושו משמע שאין צריך להניח השמש אצל הנרות אם אינן נתונין על השולחן כמו שאנו נוהגין אפי' בפנים סמוך לפתח ואפילו לדע' הרא"ש מפראג שכתב בשם התו' שיכול להדליק אפי' אינו סמוך לפתח וכו' מ"מ משמע לפיר' הר"ן שאין צריך להניח השמש סמוך לנרות ואם תמצי לו' שצריך להניחו סמוך לנרו' אם רבי' הדליקו סמוך לפתח אם כל א' צריך להניח שמשו שם או די כשיניח שם רק שמש א' לבד · והכי משמע במרדכי פרק במה מדליקין וז"ל אומר מהר"ם ז"ל ששמע רק שיש במקום אחד נר כשר דע"י זה יזכור ולא יטה שאר נרות שבבית ושבחצר אם כן די להיכר נר אחד אפילו יהיו נרות רבים ולפום ריהטא כתבתי בקיצור · ומר יעמידני על האמת ויהא בעזרו ה' אמת כה מעתיר תלמידך הקטן דוד דרשן בהסכמת החברים :

אלה דברי דוד האחרונים יש להסתפק בהן כי לפי הנראה די בשמש א' אצל כל הנרו' דאותו נר מתיר התשמיש לכל הנרות דהא מועיל שמש אחד לח' נירות ביום אחרון כמו שמועיל ביו' אחד לנר א' וה"ה אם רבי' הדולקי' אמנם כי דייקינן אף בזו יש להחמי' קצת מטע' דמאחר שנוהגין עכשיו שכל א' מבני הבי' מדליק א"כ אין היכר' ללילות היוצאים אם לא שכל אחד מדליק נירותיו במקו' מיוחד וכמו שכתב מהר"א מפראג בהגהותיו (סי' תר"ע בא"ח) א"כ כל מקום צריך שמש אחד לנירותיו ופוק חזי מאי עמא דבר דכן נוהגין דכל מקום שמש שלו עומד עליו ומשמשו ואין ראייה מהא דכתב שם מוהר"ם לענין איסור שבת דהתם אינו אלא משום גזרה שמא יטה וזכרון א' עולה לכאן ולכאן מה שאין כן בנרות של חנוכה דאסור להשתמש אצלן ולכן צריך היתר אצל כל איסור זהו הנ"ל בדברים האחרונים · אמנם הראשונים אינו נראה לחלק כלל בין מדליק על השלחן או לא וראייה מכל דברי הפוסקים האחרונים גם דברי הטור שנהגו להדליק השמש אף כשמדליק בפתח ומ"מ אם היה רוצה שלא להשתמש אצל הנירות בודאי לא היה צריך לשמש אלא דחוששין שמא ישתמש שם מאחר דמדליקין בפנים ולכן נוהגים בשמש ואין לשנות ודברי הר"ן פי' דברי הגמרא דמנהגן היה להדליק בחוץ לכן לא נהגו בשמש אם לא כשהיה מדליק בשלחן שאז אי איפשר שלא להשתמש לאורו ואז צריכי' להדליק נר אחר אבל גם הר"ן הורה לפי המנהג שמדליקין בפנים ונוהגין בהדלקת השמש שאין לשנות כי מנהגן של ישראל תורה היא וכזו שלוות' יסגא כחשק דורש שלום משה איסרליש מקראקא ואהובי לאחר שתקרא כתבי חזור לשלחו אלי כי כן מנהגי ליתן להעתיק כל הדברים הנוגעים בדין מן הדינים כדי שיהא שמור אצלי לעת זקנתי אשר אקוה מהשם ית"ש וש"ש :

פב יפה פרי תואר קרא ה' שמו · יושב על רום המעלות וה' עמו · יעמוד ביחוסו בצדקו ובתומו · דגול מרבבה במעשיהו ובנואמו · יושב על כסא עם זקנו עמו · המה נדיבי עם משיבי טעמו · עיניו יחזו חכמה ודעת · איש מושכל ונפש יודעת · כל קבל דרוח יתירא השתכחת ביה · ענפיה שפיר וסגיא עינביה · קצור לשוני תאריך מעלה · לך דומיה תהילה · לכל טוב ידו נטויה הלא הוא הגאון האלוף כמהר"ר משה איסרלש יצו: בהיות דנהיגו תמן דלא שאל זעירא בשלמא דרב' נוסף לזה למרחק הדרך לא זכיתי לשלות לפני מכ"תור מנבכי ים לנקי בהלכה · והמה מברכות הניחו לי ברכה · ולאורך הלכתי חושך והעלותך נירותי · ואם מעט שמן אשר בצפחת אך היום הזה ממחיצתי יצאתי · כי הציקתני רוח בטני לבוא להתחנן לפני הורו והדר תורתו תורת ה' תמימה לכל יהא לך אדוני למשא שאלתי ובקשתי · את פניך פני אלהים אבקש להטות אזניך אל שאלתי · כי תורה היא וללמוד אני צריך ולמען ספר את כל הקורות · אגיד מראשית עד אחרית · הן אמת כי זה ימים רבים נתקשרו קהלה קדוש' אשכנזים וקהלה קדוש' הגריים אשר פה פליבנ"א וז"ל הכתב נחנו ח"מ יחידים מקהלה קדוש' אשכנזים ויחידים מק"ק בודון יצ"ו הבאי' על החתום נתקבצנו יחד ונתקשרנו בקשר אמיץ וחזק בשבוע' דאורייתא כל אחד לדעת חבירו וכולנו לדעת אחר להיותנו יחד באגודה אחת באהבה ואחוה ושלום וריעות ועשינו חברה אחת שנינו הנקראים חברה של גמילות חסדים לגמול חסד עם החיים ועם המתים וכולי וכעת נראה לב' הקהילות שיותר טוב להיות כל קהל וקהל לבדו ורוצים להתיר השבועה ועתה ילמדנו רבינו האם נאמר ששבועה זו הוי על דעת רבים ואין לה התרה כ"א לדבר מצוה מי אמרינן הואיל והנשבעין הם רבים הוי על דעת רבים דמסתמא כל אחד על דעת חבירו נשבע כאשר כתב מהר"י קולון בשורש קפ"ב וז"ל ועוד חוששנו לזה משום נשבע ע"ד רבים דפשיטא דאין לו התרה אם לא לדבר

מצוה שהרי כל אחד ואחד מארבעתן ע"ד חבירו נשבע וכו' עד אלא שמעט אני חוכך כדבר ממה שכתב הרמב"ן בחרמי צבור שלו (כדפס בסוף ספר כלבו) שהאריך בתחילה בענין מה שנוהגין שהקהל עושין התקנות בחרם וכשנמלכין להתיר עומד ש"ץ ואומר הותר החרם וכו' וכתב שוב וז"ל ותמה על עצמך אפילו הלכו אצל חכם וכו' הרי נהגו עכשיו להחרים ולהשביע על דעת המקום ועל דעת הקהל והוי ליה על דעת רבים וקי"ל נדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה לעולם לדבר הרשות עכ"ל ולפי סברא שאמרנו יקשה למה להרמב"ן לתלות קושייתו במה שנהגו עכשיו להשביע עד"ר תיפוק ליה דכל מה שמחרימים הקהל לצור' הקהל ולתיקונו וכל אחד מהם מסכים לחבירו וצייתי לו ונכנס בחרם דחשיב עד"ר דכל א' מהם ע"ד חבירו קבל החרם והשבועה ומ"מ קצת יש לתרץ דלרווחא דמילתא נקט הרמב"ן דעכשיו נהגו כן ומשל לדייג ששולה דגים מן הים וכו' עכ"ל מהר"י קולון ז"ל הרי שחושש מהר"י קולון שבהיות הנשבעים זה לזה רבים הוי השבועה עד"ר שמסתמא ע"ד חבירו נשבע או דלמא הכא שאני שכתב בהדיא כל אחד ע"ד חבירו שהוא מורה ליחיד ואם איתא דעל דעת רבים נשבעו היה להם לכתוב ע"ד חביריו דהוי משמע רבים כפשוטו ומדנקטו ע"ד חבירו משמע שכל כוונת' לא היה אלא שלא יהיה עד"ר ויהיה לה הפרה ואנכי הצעיר בהורמנא דמר אידון לפניך בקרקע דרך משא ומתן כתלמיד הנושא ונותן לפני רבו אמינ' דה"ה לא דמסתפינא ממהר"י קולון פן ירוץ את גולגלתי ח"ו ה"א דכל היכא דמחרימי' הקהל לצור' הקהל ולתיקונו לא הוי עד"ר היפך מה שאמר מהר"י קולון וראי' מהרמב"ן שהביא מהר"י קולון עצמו מחרמי ציבור שלו והבאתיו לעיל ואע"ג שכתב מהר"י קולון שיש לתרץ קצת שרומה לדייג כו' לא נהירא לי שהרי כתב הרמב"ן בתשובה והביאו הבית יוסף טור י"ד סי' רנ"ח וז"ל וכתב בתשוב' להרמב"ן על ציבור שהסכימו יחד על עניין אחד ונשבע כל איש מהם עליו ואחר כך רצו להתיר אין להם תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועת' כשאר שבוע' דעלמא ויתירו להם ג' אנשים וכו' וע"ש · ואם איתא דס"ל להרמב"ן דכל היכא שמחרימין ומשביעין הקהל לצורך הקהל ולתיקונו הוי עד"ר איך יתירו להם אנשים הרי אין לו הפרה כ"א לדב' מצוה ואין לומ' דהכא לא היה לצורך הקהל ולתיקונו הילכך לא הוי עד"ר ויש לו הפרה דא"כ למה נשבעו אם לא היה לצורכם ולתיקונם וכי תימא מה שכתב הרמב"ן בתשובה שיתירו להם ג' אנשים היינו לדבר מצוה זה לא יתכן מתרי טעמי חדא שהיה לו לפר' כי אין דרך הפוסקים לסתום כי אם לפרש · שנית שכתב אין להם תקנה עד שיתחרטו כולם וימצאו פתח לשבועת' וכו' והלא אין לך פתח וחרטה גדולה מדבר מצוה דמסתמא ניחא להו ועוד הרי פרש"י בהדיא (גיטין דף ל"ו ע"א) דלא מקרי עד"ר אלא כשיאמרו לו הרי אנו מדירין אותך עד"ר והמרדכי כתב (פר' השולח) והיינו עד"ר כשאומר לרבים על דעתיב' אני נודר או אפי' שלא בפניה' כשאומר ע"ד פלוני ופלוני דהיינו ג' וכתב הטור (ביורה דעה סימן רכ"ח) שבספר מצות בשם ר"ת שאם נדר בפני ג' אנשים אפילו לא פרט אותם אלא אומר סתם על דעת רבים אין לו הפרה דמסתמא על דעת אותם רבי' שהם בפניהם נדר הרי לך שכשלא אמר על דעת רבים או על דעתינו או יאמר לפניהם על דעת רבים לא הוי על דעת רבים וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מה' שבועה) וז"ל אחד הנשבע בינו לבין עצמו או הנשבע לרבים וניחם הרי זה נשאל ומתירים לו וכן פסק הסמ"ג (חלק לא תעשה מצוה רמ"ב) והטור (יורה דעה סימן רכ"ח) ואין נראה לחלק בין נשבע לרבים שלשם הרבים לא נשבעו ולכך לא הוי על דעת רבים עד שיפרוט אמנם כשנשבעים רבים להדדי מסתמא על דעת' נשבעים דמאי שנא יחיד הנשבע לרבים נימא דמסתמא לדעתם נשבע ועוד הלא כתב הרי"בש בתשובת שאלה סי' ש"ע וז"ל על ששאלוהו חכם שנשבע לקהל לעמוד שם ועתה מתחרט אם ב"ד מתירין וכו' יעויין שם והאריך רי"בש בתשוב' וסוף דבריו ואפילו לדברי רבינו תם ז"ל הנה אתה מקבל טובה שהרי כשנשבעת להם לא נשבעת להם בחנם אלא שהיו תנאים בין כבודך ובינם וגם הם נתחייבו לך באיזה דבר וכו' יעויין שם ומסתמא נשבע הקהל ג"כ לו על מה שנתחייבו לו ואם אית' שכשרבים נשבעים להדדי הוי על דעת רבים למה לו לרי"בש להאריך ולומר דהם עשו לו טוב' תיפוק ליה דהוי על דעת רבים או לפחות יאמר שאין להתירו משום דהם עשו לו טובה וגם שהוא על דעת רבים וגם השואל נראה מתוך דברי רי"בש שלא היה קטיל קני באגמא ולמה שאל אם ב"ד מתירין שלא בפניהם תיפוק ליה דהוי על דעת רבים וכר מן דין הלא כתב הרי"בש בסימן קע"ה וז"ל ומתשובת הרשב"א ז"ל נראה שאפילו אמרו על דעת רבים שמן הדין אין לו הפרה אלא לדבר מצוה בחרמי ציבור מתירין הם עצמן אפילו לדבר הרשות איתא לסברת מהר"י קולון הנ"ל מאי אפילו אמרו על דעת רבים והלא כל חרמי צבור הם על דעת רבים ודוחק לתרץ שכולם היו דיינים וכר מן דין נראה לע"ד להביא ראייה מן הגמרא היפך סברת מהר"י קולון דגרסינן בגמרא (גיטין דף ל"ו ע"א) אמר אמימר הילכתא אפילו למאן דאמר נדר שהודר ברבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה ועתה קשה ל"י לסברת מהר"י קולון אמאי נקט אמימר על דעת רבי' אין לו הפרה לפלוג וליתני בדידיה אפילו למאן דאמר נדר שהודר ברבים יש ל"ו הפרה נדר שנדרו רבים להדדי אין לו הפרה משום דהוי על דעת רבים וכ"ש על דעת רבים דהשתא ליכא למיטעי מידי ולמימר שהייתי אומר כל נדר שנדרו רבים אין לו הפרה ואף על פי שהיה מאריך יותר בלשונו מכל מקום יותר טוב שיאריך בלשונו משנטעה בדבריו ונאמר שדוקא כשאומר על דעת רבים אין לו הפרה אבל אם רבים נשבעו להדדי לא הוי על דעת רבים שהרי אמימר אמורא הוה וצריך לפרש דבריו ואם כן בנדון דידן שלא פרשו על דעת רבים לא הוי עד"ר ויש לו הפרה לסברת כל הני רברבתא הנ"ל · ועוד נלע"ד לומר דבנדון דידן אפילו מהר"י קולון מודה שיש לו הפרה מדפירשו בהדיא ע"ד חבירו דהיינו יחיד ש"מ שכוונתם היתה שיוכלו להתירו כשירצו דאי לא תימא הכי לימרו על דעת חביריו דהוי עד"ר ודאי אלא ודאי ע"ד יחיד נשבעו וכי תימא אדרבא להיפך בנדון דידן כ"ע מודו דהוי עד"ר שהרי אמר על דעת חבירו וקאי על כל חבר וחבר כדאשכחן טובא בקראי כה"ג וגם שהוא איסור דאורייתא ולא יהיה בה ספק אם יהיה עד"ר אי לא ואזלינן לחומרא מ"מ אני אומר כיון שיש חבירים מהנשבעים שאומרים בבירור שלא היתה השבועה עד"ר ושלא נשבעו מעולם וגם ראייה שבהיות כל הנשבעים בחיים פטרו א' מן הנשבעים שלא לדבר מצוה · ושכחתי לכתוב בשאלה ושאר החבירים אינם אומרים בודאי שעד"ר היה יש לסמוך על החברים האומרים שלא נשבעו על דעת רבים ואיכא ידים מוכיחות שהאמת אתם מדלא כתב על דעת חביריו וגם פטרו לאחד מן הנשבעים שלא לדבר מצוה וגם הם ציבור וכתבו הפוסקים שנהגו להתיר אפי' כשאמרו על דעת רבים דהוי כמתניתי' ולכן גלע"ד דבר פשוט שמתירין אלא שרצוני לחשתעשע בידידי ולהתלמד ממעכ"תור איך סובר ברבים שנשבעו להדדי סתם אי הוי על דעת רבים כסברת ר"י קולון או לא ואת"ל דבסתם לא הוי על דעת רבי' אם כתב על דעת חבירו הוי על דעת רבי' או לא וכל זה יודיעני מורי ורבי בראייו' ברורו' שרירו' וקיימו' מן התלמוד בבלי וירושלמי ספרא וספרי ותוספתא כי ידעתי הלא איש אתה ומי כמוך בישראל להורות להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון · ושלום למר ולתורתו ולכל שואבי מימיו · כה עתירת הצעיר זעירא דמן חבריא גרשון בר יודא ז"ל הה"ה :

פג. **אשר** לא ינום ולא יישן · ינצור כאישון · החכם הכולל נבון לחשון · גדול בדורו כבן עמינדב הוא נחשון · לכל דבר קדושה נמנה ראשון . הוא האלוף מהור"ר גרשון · ש"ן · ולכל דיליה שלום רב · ענות מעלתך תרביני דפק על דלתותי · לאמר פתחי לי אחותי רעייתי · אמר לחכמתי אחותי את ואם לבינתי תקרא ואם אין בי חכמה ובינה מ"מ לא אוכל להמרות פני גדול כמעל' ואין טעם לרצון וכבר אמרו (פ"ד דאבות) איזהו חכם הלומד מכל אדם אף כי קטן הוא ובזו נודע לי גדולת מעלת' ורוב חשקו לבקש אחר החכמה לחפשה בחורין ובסדקין לאור הנר לא לאור החמ' ולא לאו' האבוק' (ואף כי הדרך רחוק') ולכן ברך לקחתי וברך אשיב למעלת' ובזה אתמיד ובאהבתו אשגה תמיד מצורף לזה שכפי הנראה לי אחר התבוננו מתוך כתב מעלת' נדמה לי כי באמת משל היה ולא בא מר אלא לבדקני בהלכות והתלמוד גדול מן המעשה ולכן על כרחי אני מוכרח להשיב שואלי דבר ולראו' (וליראו') פני האדון כמאמרם ז"ל ריש מסכת חגיגה (דף ב') ואף כי מעל' כ"ת הקשה לשאול ממני במה שכתב שאשיב לו מן התלמוד בבלי וירושלמי ספרא וספרי ותוספתא ומי כמוני יערכנה ויגידה ובאמת שאלה זו נאות' לגדול בישראל כמעלת' הבקי בכל אלה ויודע שיש להשיב מהן בנדון שלפנינו ומכל מקום דברי מעלת' לא יבהלוני ואשיב כפי השגת ידי ומשחרי ימצאונני לומ' הנני להשיב לשולחי אלי דבר · אך בריב לא לי לא אתגבר · לפסוק על מעשה כל זמן שלא אשמע שני הצדדים לא אתחבר · ולכן דברי להלכה לא למעשה אחבר · והנה שמעתי כי למעלה מרכיב דבריו אחרי ריבשי וכתב דבריו גם כן לשאירי הגאון מהר"ר שלמה והנה אריה אבי תרי ואי נפל על כו' על כן עתה אקום אומר להשיב על שאלתו :

פתח דבריך יאיר כתיבתו ז"ל זה ימים רבים נתקשרו קהלה קדושה אשכנזים וקהלה קדושה הגרים כולי עד ונתקשרו בקשר אמיץ וכש"ד כל אחד על דעת חבירו וכולנו לדעת אחד להיותינו כולנו באגודה אחת כולי עד ועכשיו נראה לב' הקהילות שיותר טוב להיות כל קהל לבדו ורוצים להרזיר השבועה וכו' ושאל מעלת' אם שבועה זו מקרי על דעת רבים שאין לה התרה רק לדבר מצוה מאחר שרבים נשבעו ביחד או אם נאמר מאחר שכתבו כל אחד ע"ד חבירו דוקא חבירו שהוא יחיד

קאמר

קאמר והאריך מעל׳ בהראו׳ כל חלקי הסותר ולקח חרב פיפיות בידו להלחם עם דברי מהר״יק שורש קפ״ב אשר עליו בנה יסוד מלחמתו ופלפולו להראות כי רבים הנשבעים ביחד לא מקרי שבועה על דעת רבים והאריך מעלת׳ בראיות מדברי הגמרא והפוסקים כיד ה׳ הטוב׳ עליו לסתור דבר מהרי״ק וכתב לבסוף וז״ל ונראה דבנדון דידן אפילו מהרי״ק מודה מדפירשו בהדיא על דעת חבירו מורה על היחיד ש״מ שכוונתן היה שיוכלו להתירו כשירצו וכי תימא אדרב׳ להיפך בנדון דידן כ״ע מודו דהוי עד״ר שהרי אמרו ע״ד חבירו וקאי אכל חבר וחבר כדאשכחן טובא בקראי וגם שהוא איסור דאוריית׳ לא יהא אלא ספק אזלינן לחומרא מ״מ אני אומר כיון שיש חברים מהנשבעים שאומרים בבירור שלא היתה השבועה עד״ר ושלא נשבעו מעולם וגם ראייה שבהיות כל הנשבעים בחיים פטרו א׳ מן הנשבעין שלא לדבר מצוה ושאר החבירים אינם אומרי׳ בודאי שעד״ר היה יש לסמוך על החבירים האומרים שלא נשבעו עד״ר ואיכ׳ ידים מוכיחות שהאמת אתם מדלא כתב ע״ד חביריו וגם פטרו לאחד מן הנשבעין שלא לדבר מצוה וגם הם ציבור וכתבו הפוסקים שנהגו להתיר אפילו כשאמרו עד״ר דהוי כמתני׳ עכ״ל מעל׳ הצריך לנדון דידן והנה לפי ע״ד אחרון אחרון חבי׳ והוא היתד שהכל תלוי בו ודברי׳ אחרים שקדמו לו אינן כדאי׳ להתיר בשבילן קשר אמיץ וש״ד והנה אמרו במסכת שבת׳ מאי דכתיב ראש דברך אמת וכו׳ אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת ומאח׳ שהאחרון הוא אמת השריותא שהתיר מעל׳ הוא אמת אלא שדברי מעל׳ כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים שאינם נראין בעיני הראשון כמה ששק׳ מעל׳ במאזני שכלו אם רבים הנשבעים להדדי מקרי ע״ד רבי׳ והראה פלאות פלפולו לחלוק על דברי מהר״יק נראה דצריכין אנו למיקם אטעמא דנדר על דעת רבים שאין לו התרה דאין לומר מאחר שנדר על דעתן אין לו התרה בלא דעתן דאם כן ע״ד יחיד נמי ואין לומר גם כן דקנסו אותו מאחר שפרוץ בנדרי׳ כ״כ כמו שפירש״י סוף השולח (דף מ״ה ע״ב) גבי מחלוקת דר׳ יהודה ורבנן לענין נדר שהודר ברבים גבי המוציא את אשתו משום ש״ר כו׳ דזה אינו דלא שייך קנס אלא אם נדרו ברבים אבל על דעת רבים לא הוי פריצות אם נדר בינו לבין עצמו ועוד דה׳ אמר אמימר (הלכתא) אפי׳ למ״ד נדר שהודר׳ ברבים יש לו הפרה׳ על דעת רבים אין לו הפרה אם כן שמע מיניה אפי׳ למאן דלית ליה טעמא דפריצות אפילו הכי מודה בעל דעת רבים אין לו הפרה ולכן ע״כ אנו צריכים להודות לדברי התו׳ דפירשו הטעם סוף השולח (דף מ״ו ע״ב) ד״ה רב נחמן בר יצחק אמר כו׳ משום דמבטל דעתו אצל רבים ואינו מבטל דעתו אצל יחיד ומהשתא לפום ריהטא נראה דרבים שנשבעו להדדי לעשות איזה תקנה הוי כעל דעת רבים דכל א׳ מבטל דעתו לגבי חבירו כדי שיתבטלו גם כן דעתן אצלו וכדאמרי׳ לענין ממון אגב דקני גמר ומקני והנה מעתה דברי מהר״יק מנוקים מפסולת במה שכתב שחברים שנשבעים להדדי הוי כעל דעת רבים אם הוא שהשבועה היא לטובת כולם כמו המעשה שכתב עליו מהר״יק כמבואר בתשובתו שם וזה שהקשה מהר״יק מדברי הרמב״ן ותירץ משל לדייג וכו׳ באמת כי בנפשו דבר כאלה כי הקושיא מדברי הרמב״ן מעיקרא אינה כלום הא דהוצר׳ לתלו׳ בדעת רבים וכו׳ משום דהרמב״ן רצה להקשות דאפילו אם נתחרט וכל הנודרים אין להם היתר כמו שכתב שם אפי׳ אם הלכו אצל חכם ומתחרטים וכו׳ ולכן הוצרך לתלות הקושיא במה שכותבין על דעת המקום ועל דעת רבים וכו׳ דאותן רבי׳ הם אחרים שאינן בכלל הנשבעים ולכן לא מהני חרטות המתקנים והנשבעים מאחר שתלו שבועתן באחרי׳ ובדעת המקום אבל אין להקשות מכח שהם נשבעים להדדי דהא אפילו אם נשבעו כל א׳ ע״ד אחרים הנשבעי׳ מ״מ אם מתחרטים כולן אח״כ ומסכימין להתיר היה לו התרה כמו מי שמפרש ע״ד רבים ומפר׳ מי הם הרבים אם אותן האחרי׳ מסכימי׳ להתיר יש לו התרה כמו שכתבו התו׳ פ׳ השולח (דף ל״ה ע״ב דיבור המתחיל אבל כשא׳ אין מדירין אותה) ואין להקשו׳ על דברי דאם אלו הרבים אינן אותן הנשבעים א״כ הנדר אינו כלום כמו שכתבו התו׳ (דף ל״ו ע״א דיבור המתחיל אבל לדבר מצוה וכו׳) והרא״ש בשם ר״ת דאם אמר ע״ד רבים סתם ולא פי׳ לא מקרי נדר ע״ד רבים אבל אם צאמר דדעת רבים הם הנשבעים ניחא דהא מודה ר״ת בכה״ג כמו שכת׳ הרי״ף בשמו נראה דלא קשה מידי חדא דדילמא הרמב״ן סבירא ליה ברמב״ם פ״ו דה״ש דס״ל דע״ד רבי׳ סתם מקרי נדר עד״ר וכן דעת הר״ן פ׳ השולח ועוד דאף אם נאמר דס״ל כר״ת מ״מ אם אומר ע״ד הקהל הוי כאילו פירש בהדיא וכמו שכתב הריב״ש בתשובה הביאו הבית יוסף בספרו סי׳ רכ״ח ולכן אם טובי העיר תקנו איזה דבר ואמרו ע״ד הקהל אין לו התרה אלא מדעת כל הקהל שלהם מה שאין כן אלו נשבעו הטובים זה לזה לחוד או החרימו לחוד בתקנתן ואין לומ׳ דמאח׳ שבידן לתקן קהלם א״כ שבועתן עולה במקום כולם והוי כאילו נשבעו כולן כמו שמצינו בגבעונים שלא המיתום כל ישראל בעבור שנשבעו להם נשיאי העדה זה אינו כלום דאם היה כהן כח להשביען יהיה להם כח ג״כ להתחרט ולהתיר שבועתן מה שאין כן אם אומרים ע״ד הקהל שאינו מועיל עוד חרטתן אם לא שיסכימו עליהם כל הקהל אנשים ונשים וטף וכולם מקרי קהל והוא מבואר׳ ובזה סרה תלונת מעל׳ ממהרי״ק בראייתו מדברי הריב״ש בתשובתיו סי׳ ש״ע בעניין החכם הנשבע לקהל כו׳ שדקדק מעל׳ למה לא תלה הריב״ש חומר השבועה במה שהוא עד״ר כמו שבא בכתב מעל׳ דבוודאי שם כל הנשבעי׳ מתחרטים והיה לדבר היתר אף על פי שנשבעו להדדי ולכן הוצרך לתלות שם בדבר אחר ומבלעדי זו אין אותה ראייה כלום כמו שיתבאר לפנינו ומעכשיו נרא׳ דמהרי״ק דתירץ קושיתו שהקשה על הרמב״ן משל לדייג וכו׳ על עצמו דבר דבלאו הכי לא קשיא מידי גם ראייה שנייה שהביא מעל׳ בכתבו מדברי הרמב״ן שהביא ב״י בטור סימן רנ״ח על צבור שהסכימו יחד על ענין אחד ונשבע כל אחד מהן עליו ואחר כך רוצים להתחרט אין להם תקנה עד שיתירו להם ג׳ וכו׳ ודקדק מעל׳ ואם אית׳ דס״ל לרמב״ן דכל היכא שמחרימי׳ ומשביעים הקהל לצורך הקהל מקרי עד״ר איך יתירו להם אנשים הרי אין לו התרה אלא לדבר מצוה ועוקר מעל׳ הרים בפילפולו לומר ואין לומ׳ דכאן לא מיירי לדבר מצוה דא״כ היה לו לפרש ועוד מאחר שכתב עד שיתחרטו וימצאו פתח וכו׳ והלא אין לך פתח וחרטה גדולה מדבר מצוה דמסתמא ניחא להו עכ״ל מעל׳ ולפי דעתי לא קשה מידי אף אם אודה למעל׳ דלא מיירי לדבר מצוה וא״ה יש לו התרה מאחר דמתחרטים כולם א״כ אותם הרבים מסכימי׳ להתיר ואז יש לו התרה כמו שנתבאר גם מה שדקדק מעל׳ אם מיירי לדבר מצו׳ היה לו לפרש נראה לי דיש לדחותו דודאי מיירי לדבר מצוה כי כל צרכי צבור הם דבר מצוה על דרך שאמרו בירושלמי׳ (פרק אין עומדין להתפלל) לענין תפלה העוסק בצרכי ציבור כעוסק בתורה שהיא גדולה מכל המצות כמו שאמרו נמנו וגמרו תלמוד קודם למעשה וכו׳ כמוזכר פ״ק דקידושין (דף מ׳ ע״ב) ופ״ק דמגילה (דף ב׳ ע״א) גדול תלמוד תור׳ מהקרבת תמידין ומהצל׳ נפשות ומבנין ב״ה וכבוד אב ואם וא״ה צרכי ציבור שקול נגדו ואין לך מצוה גדולה מזו ובודאי סתם תקנת הציבור או התרת׳ הוא לצורך הציבור והוא פשוט בעיני ולא הוצרך הרמב״ן לפרשה גם הוצרך לומר עד שימצאו פתח וכו׳ והוא שידוע שיש בהתראה זו צרכי ציבור והוא מבואר ותדע דהרי כתב בר ששת סי׳ קע״ח בשם הרשב״א אם היתה ההסכמה גדר לרבים או סייג לדבר תורה או לדבר מצוה אין רשאי להתיר אפי׳ יסכימו כולן ואין לומר בזה כיון שעל דעתן נשבעו יתירו לעצמן אפילו לדבר איסור שאין דעת הקהל למשרי איסורא וכו׳ וכן פסק בסי׳ תס״ד ובודאי לא פליג הרמב״ן בזה דהא מסתבר טעמא והוא טעמא דק״ל דצריך לפרוט הנדר כדמשמע בההי׳ דירושל׳ (בנדרים פרק השותפין) ההיא דאתית לקמי׳ דר׳ בון א״ל התיר לי נדרי א״ל מאי נדרת א״ל גדרתי דלא מרוויחנא א״ל ועבדין כדין א״ל ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם שאמרו צריך לפרש הנדר דאי לאו דפריטית התרתיו לך אם כן ש״מ דאין להתיר נדר שיש בו מגדר מילתא ליחיד כל שכן לרבים וא״כ היה לו לרמב״ן לפרש דהקהל יתירו הנדר אם אינו לדבר איסור אלא ש״מ דלא פי׳ הרמב״ן משום דסתמא דמלתא אינן לדבר איסור כי ישראל אינן חשודין בכך לתקן תקנה כי אם לדבר צרכי ותקון הקהל שיתקדש בהן ש״ש וא״כ אין לך מצוה גדולה מזו כמו שנתבאר ולכן אין ראייה מכאן ומדקדוקי׳ כאלו לדחות דברי מהרי״ק המפורשים וכן מה שהאריך מעל׳ כ״ת להביא דעת הפוסקי׳ שס״ל דלא מקרי עד״ר רק כשפרט אותן או שאמר על דעתיכ׳ אני נשבע וכתב לבסוף ואין נראה לחלק בין נשבע לרבים או כשרבים נשבעים להדדי דמאי שנא הא מהא כו׳ לפי מה שכתבתי החלוק מבוא׳ דכשנשבעי׳ רבים להדדי כל א׳ מבטל דעתו אצל חביריו כדי שגם הם יבטלו דעתן נגדו וכל אחד חשקו להחזיק הדבר בכל מה שאפשר מאחר שנעשה לו טובה בזו איידי דקני גמר ומקני כדפרישית וכמו שמשמע בתשובות מהרי״ק שתלה סברתו בזה מה שאין כן בנשבע לרבים וכל זה מבואר לעיני רק שמעל׳ העלים עיניו מזה לסבה שיתבאר ועוד דהרי כבר כתבתי שיש מחלוקת בדבר כי הר״ן והרמב״ם ס״ל כי לדעת רבים סתם מהני א״כ לדעתן ה״ה אפש׳ דמהני אם רבים נשבעו להדדי ג״כ גם מה שהביא ראייה מדברי הריב״ש סי׳ ש״ע כו׳ אעפ״י שכבר נדחה אותה ראייה מ״מ אחזור עליה שנית כי היא ראייה היקשית לא מופתית כאשר כתב מעל׳ ומסתמא נשבעו הקהל ג״כ לו על מה שנתחייבו לו ואם איתא דכשרבים נשבעי׳ כו׳ למה לריב״ש להאריך כו׳ ותמיהני כי לפי סבר׳ מעל׳ לו׳ מסתמא זו לא הוצרך להביא ראיי׳ מדברי ריב״ש אלא מתלמוד ערוך סוף השולח (דף מ״ה ע״ב) מפלוגתא דר׳ יהוד׳ וחכמי׳ המוצי׳ את אשתו משום שם רע לא יחזיר משום נדר לא יחזי׳ ר׳ יהודא אומ׳ כל נדר שידעו בו רבי׳ לא יחזיר ושלא ידעו בה רבי׳ יחזי׳ ובגמר׳ (דף מ״ו ע״א סס) אמר רבי יהושיע בן לוי מ״ט דר׳ יהוד׳ דכתיב לא הכום בני יש׳ כי נשבעו להם נשיאי העדה ורבנן התם מי חלה שבוע׳ בו׳ והשתא לפי דקדוק דברי מעלת׳

יש לומר ג"מ בכאן מסתמ' נשבעו להם הגבעוני' גם כן להורו' להם שלום עם ישראל וא"כ מאי מוכח ר' יהודא דלמא ע"ד רבים שאני אלא על כרחינו אנו צריכים להכחיש במסתמא זו כי לפעמי' אדם נשבע לרבי' ואין הרבים נשבעי' אליו מאשר חזקת רבים עדיפי או לשאר סבורת הרבות בזה ומה שדקדק מעלת כ"ת מן הגמר' שלא חילק אמימר מיניה וביה במה שאמר והלכתא אפילו למאן דאמר נדר שהוד' ברבים יש לו התרה ע"ד רבים אין לו התרה וה"ל לפלוגי בלא דעת רבים בין רבים שנשבעו ביחד או אם א' נשבע לרבים נראה דליכא למידק כזו חדא דלפי מה שכתבתי ע"ד רבים הוי רבותא טפי דאע"ג דהנשבע לא מקבל טובה מן הרבי' א"ה מבטל דעתיה לגבייהו כל שכן כי נשבעו להדדי דכל אח' מקבל טוב' מחבירו דמבטל דעתו לחבירו ועוד דאמימ' לא בא להורות לנו הדין כלבד דא"כ לא הוצרך להזכי' המ"ד א"ה ל למימר והלכתא נדר של רבים יש לו התרה ודעת רבים אין לו התרה דהא בעי' למיפסק הלכתא בשתיהן כמו שפירשו התו' פ' השולח (דף מ"ה ע"ב) בבכורו' סוף פ' מומין אלו ומדהזכי' המ"ד נרא' דבא להורו' לנו דאף למ"ד שם"ל דנדר שהודר ברבי' יש לו התרה מ"מ על ד"ר אין לו התרה אם כן הוצרך לחלק בעד"ר דומיא דנדר ברבים דא' נשבע לרבים דהא אותו מ"ד הוא ר' יהודה דלעיל גבי המוציא אשתו משום ש"ר כמו שפירש"י פרק השולח והתם האשה נשבע' לחודה ודומה לזה קאמר דבעל דעת רבים ר' יהוד' מודה ואפשר דאמימר אמר ג"כ לשנויי איזה קושיא שהביא אותו התלמוד עליו פ' השולח (דף ל"ו) או במכות פר' אלו הן הלוקין (דף י"ו ע"א) או (בבכורות סוף פ' אלו מומין) והתו' לא מיירו כלל ברבים שנשבעו ביחד אלא ביחיד הנשבע ועל כן הוצרך לומר דמיירי בעל דעת רבי' דו"ק מעל' בסוגיית התלמוד שהביאו עליו דברי אמימר וימצאנו כדברי ואע"ג דאמר בלשון הילכתא אפשר דקאי לשנויי קושיית התלמוד ונקט ג"כ הלכת' כדאמרינן בב"מ (דף ט' ע"ב) ובגיטין (דף ע"ח ע"א) והילכתא בכפורת' ובסוף פ' בן סורר ומורה (דף ע"ב ע"א) והלכתא דשרינא בנהרא והוא מבואר זהו הנ"ל לדקדק בדברי מעל' אמנם לעיקר דינא יש להביא ראייה ממקום אחר דהיינו תשובת בר ששת סימן תס"א שכתב בהריא על י"ב מנהיגים שתקנו ליתן הודאה ונשבעו כולם על תקנתם ומסיק שם דלא מקרי שבועה ע"ד רבים ויכולין להתחרט מקצתן ולהתיר להם שבועתן אע"פי שאחרים אינן מתחרטים א"כ ש"מ דרבים שנשבעו להדדי לא מקרי עד"ר וכן מוכח בדברי הרא"ש כלל ז' סי' ה' מ"מ נראה דדברי מהר"יק נכונים כאשר כתבתי בראשונה וזה דלא קאמר הרי"בש אלא בשהמתקנים רבים ומתקנים הדבר לקהל אז אין לא' טובה בשבוע' חבירו רק שמתקנין איזה דבר שנראה להם ולכן אין מבטלין דעתן זה לזה אבל בשרבים נשבעים זה נגד זה וכל אחד מקבל טובה בשבוע' חבירו כנדון שדן עליו מהרי"ק נראה ודאי דכל א' מבטל דעתו נגד חבירו ואין לו התרה בלא דעת חבירו וכן משמע מתשובת הרי"בש בעצמו סי' תס"א ונראה לי שזה מוכרח דהא לא גרע מהא דאמרינ' בנדרים פ' ר"א (דף ס"ה ע"א) המודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו דכתיב ויאמר ה' אל משה וגו' א"ל במדין נדרת וכו' וכתבו שם התוספות והרא"ש בשם הר"ר אליעזר ממי"ץ אין מתירין לו אלא בפניו פירוש מדעתו כמו אין חבין לאדם אלא בפניו וכו' וכתבו עוד בשם ר"ת דדוקא כשנשבעים לו ע"פ טובה שעשו לו דומיא דיתרו שעשה טובה למשה וכו' וכן הסכמת האחרונים א"כ רבים שנשבעו זה לזה ויש לכל א' הטבה בשבועת חבירו פשיטא דאין יכולין להתיר בלא דעתו כמו שכתב הרי"בש בתשובה שהביא מעל' סי' ש"ע דבזה כ"ע מודו וכן כתב מהרי"ק שורש נ"ב ולא דמי אלא לשנים שכורתים ברית ביחד בודאי אין אחד מהם יכול לחלל את בריתו בלא דעת חבירו כי זהו הטבה שחבירו נשבע לו ג"כ לטובתו ונכנס עמו בברית יחד וכמו שכתב הרי"בש בתשובותיו סי' ש"ע דכל שא' אומר תעשה לי כך ואני אשבע לך כך מקרי הטבה אמנם שאר תקנות שמתקנים הקהל ביחד ולא מגיע להם זה מזה טובה נראה מדברי הרי"בש והרא"ש דיש לו התרה לכל אחד אף בלא דעת חביריהם זהו הנראה לי על פי הדין להלכה אמנם בנדון של מעל' שכל א' פירש שנשבע ע"ד חבירו נראה דודאי הוי שבועה על דעת רבים ואין לו התרה אם לא שיתחרטו כולם או במקום שנוהגים להתיר חרמות ותקנות הקהל בלא שום חרטה ולא דיינינן ליה כשאר דין נדרים ומה שכתב מעל' מאחר שכתב ע"ד חבירו עדיף טפי ואפילו מהר"יק מודה בכאן איברא איפכא מסתברא ויש להוכיח זה מדברי מהרי"ק עצמו דהא כתב שם מהרי"ק ז"ל הרי כל א' מארבעתן נשבע ע"ד חבירו שהיו ג' נשבעים וכו' הרי דמשמע דדעת חבירו דקאמר הוי על דעת כולם אע"ג דקאמר בלשון יחיד ופליאה בעיני איך לא ראה מעל' דברי מהרי"ק בזה שהוא ממש בנדון דידן ואולי בכיון עשה מעל' זה כדי לחדדני בהלכות ועוד נראה להביא ראייה מהא דאמרינן פרק זה בורר (דף כ"ז ע"ב) וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שכל ישרא' ערבים זה בזה ואמרינן פרק אלו

נאמרין (דף ל"ו ע"ב) שכל א' ערב בעד כל ישראל עד שאמרו שם נמצא לכל א' מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים אם כן שמע מיניה דמלשון זה בזה משמע בעד כל ישראל ואפילו ערבא דערבא כדאמרינן התם והוא הדין בעל דעת חבירו וכמו שנאמר ואהבת לרעך כמוך דלאו דוקא ואמרו (שבת דף ל"א) מה דסני לך לחברך לא תעביד והוא לאו דוקא ואמרינן במכות פרק אלו הן הלוקין (דף כ"ג ע"ב) דכל ישראל נקראים בלשון יחיד ישראל נושע בה' ולא יהא אלא ספק הרי אמרו במשנה דנדרים (דף י"ח ע"ב) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל ומכח זה יש לזכות דברי מעל' במה שכתב כי מקצת הנשבעין אומרים שלא היה הנדר על דעת רבים שנאמנים דפירושן להקל ועוד דהרי כתב מהרי"ק שורש נ"ב דמתירין נדר שהודר על דעת רבים אם אומר שכך היה דעתו וכן כתב הריב"ש בתשובותיו סימן תנ"ז ורס"ב דנאמנים מתקני הקהל לומר ולפרש מה היתה כוונתן בתקנתן ולכן בודאי אלו נאמנים על עצמם לומר שכך היתה כוונתן אמנם שיועיל זה לאחרים מצד עדותן אינו נראה דדילמא מקצתן היתה כוונתן על דעת רבים ואין א' יודע מה שבלב חבירו אכן נראה למידק דמהני התרת קצתן להתרת כולן דאזלינן בזה אחר כוונת הנודרים דבודאי לא היה בדעתן לקיים שבועת' עליהם מבלעדי חביריהן ומאחר שהותרו קצתן הותרו כולן ולא גרע מהא דאמרינן פ' הנודר מן הירק (דף כ"ה ע"ב) היה טעון צמר ופשתים וכו' וכבר כתב מה"ר דוד כהן בתשובותיו דדנין התקנה לפי מה שנראה שהיתה כוונת המתקנים בשעת התקנה כמו בשאר נדרים ופשוט הוא ואין להשיב בזה ממה שכתבתי לעיל מתשובת הרא"ש והרי"בש דאם קצת המתקנים מתחרטים מתירים להם והאחרים האינן מתחרטים אותן נשארים באיסורן די"ל דהיינו דוקא שאומרים שאינן מתחרטים א"כ גלי דעתייהו דלא תלו עצמן בדעת חביריהן אבל בלאו הכי בודאי אזלי' בתר כוונ' הנודרי' וכמו שמצינו בשמשון שהרג הפלשתי (פ"ק דסוטה דף י' ע"א) א"ר חייא בר אבא הוחלה שבועתו של אבימלך דכתיב אם תשקור לי ולניני וכו' ופירש רש"י לפי שפלשתים עברו השבועה תחלה וכתבו הגהות מרדכי בשבועות ׃ דמזה יש לדקדק דב' אנשים שנשבעו זה לזה ועבר אחד מהן על שבועתו השני נפטר מאותה שבועה וכן כת' ר' שמשון משנ"ץ לענין שידוכין וכן כתב ר' ירוחם סוף ח"ז נתיב י"ד וז"ל שנים שנשבעו לעשות דבר אחד והא' מהן עבר על השבועה השני פטור ואין צריך היתר מן השבועה כן כתבו המפרשים וראייה מדוד שהלך להלחם עם הארמיים אמרו לו הסנהדרין הם עברו ברית תחילה וכו' כדאיתא במדרש תהילים א"כ שמעינן דאזלינן בזה בתר כוונת הנודר א"כ ה"ה בנדון של מעל' מאחר דמקצתן אומרים שלא כוונו על דעת חביריהן ושאלו על נדרן והותרו כולן מותרין אמנם נראה דזה אינו מועיל אלא בענין הקהילות להדדי דהיינו אם כל קהילה אחת שאלה על נדרה השנית מותרת ג"כ דה"ל כשנים שנודרים זה כנגד זה אבל אם מקצת קהילה אחת מתחרטים ואפילו משני הצדדים נשאר הקשר בין האחרים וכמו שכתב הרי"בש סימן תנ"ג ׃ ושאירי מהר"ם פד"ו ש"ן בתשובותיו סימן כ"ג אמנם הראיות והאומדנות שהביא מעל' מאחר שהתירו לא' מהן נראה דלא נדרו עד"ר זה אינה אומדנ' המוכח' מאחר שהתירו לאחד מהן הרי נתרצו כולן ואפילו נשבע על כולם מהני ומה שכתב מעל' שמקצתן אומרי' שלא נשבעו כלל רק שנכתב כך בשטר הלא הרי"בש בתשובותיו והביאו ב"י בספרו (סי' רכ"ח בי"ד) כתב דשטר שהי' כתוב בו עד"ר שרנינן ליה כדעת רבים המוזכר בגמרא ואינו מוכרח עכ"ל ב"י ומ"מ כתב מהר"ר ישרא' אשכנז בספרו ת"ה (סי' שכ"ו) דאם נותן אמתלאות למה שכתב בשטר כך נאמן לענין השבועה ועל פי זו יש לדון בנדון של מעל' ואף על פי שיש לדקדק ולהאריך בזו אם נאמנים אחר כך על האחרים ׃ אקצר הפעם בסבת כי קצר לי המצע מהשתרע באשר הוא בערב החג לפנות ערב והוצרכתי לתקן התשובה קודם החג כדי שלא אעכב ועל כן קצרתי שלא להשיב רק בדברי' שנשאלתי ונבדקתי עליהם זה הנ"ל להלכה בדברי מעל' אמנם למעשה מעל' אינו צריך לא לגמרא דידי ולא לסברא דידי מאחר שכתב מעל' ששני הקהילות מתחרטים ונראה להן טובתן לחלק א"כ אפילו נשבעו כל א' מהן על דעת חבירו כולן יכולין להתיר מאחר שכולן מסכימים להתיר והוי צרכי צבור כמו לדבר מצוה דמתירין אפי' אין אנו יודעים דעתן בפי' דודאי מסכימים לדבר מצוה שהם תיקוני הקהל כמו שכתב הרי"בש בתשוב' הנ"ל וכל שכן במקום שהם מתחרטים ואומרים דלא ניחא להו דמתיתין להם וכל שכן במקום שהמנהג להתיר חרמי צבור ושבועתן דמתירין בכל ענין כמו שכתב הרא"ש פ' שבועת הדיינים ובתשובותיו בכמה מקומות וזאת ראיתי להשיב למעל' בענין שאלתו אך ג"כ אחת או שתים אבקש ממעל' ואם ישיבני מעל' עליו אדע כי מצאתי חן בעיני מעל' וזה כי גרסינן בירושלמי פ"ק דתעני' המתפלל ואינו יודע אם הזכיר אם לא קודם

ל'

ל'יום הזקה מה שהוא רגיל מזכיר מכאן ואילך מה שהוא צריך מזכי' והביאו הפוסקים לענין הזכרה ושאלה וכתבו עליו בשם מוהר"ם שהיה רגיל לומר בשמיני עצרת ברכת אתה גבור צ' פעמי' זהו גירסת הטור והס"מק ועכשיו יש להקשו' הלא בל' יום הם יותר מצ' תפילות דהרי המוספים של שבתות הם בכלל הל' יום ואיך יספיק צ' פעמי' לשלשי' יום (א"ה בספרו ד"מ מצאתי תירוץ לקושיא זו וז"ל הד"מ טור א"ח סי' קי"ז ויש להקשות כאן היאך למר מהר"ם דצ' פעמים יועיל כמו ל' יום שאמר בירושלמי דהרי בל' יום איכא יותר מצ' תפילות דבשבתות שביניהם מתפללים מוספין ואם נאמר דבירושל' לאו דוקא לענין הזכרה קאי אלא קאי לענין שאלה אם כן ל' יום אינן עולין צ' פעמים דהא בשבתות אין מתפללים רק שבע' ואפשר ליישב ולומר דבירושלמי קאי על שתיהן ולכן למר מהר"ם דל' יום לאו דוקא קאמר דא"כ בהזכרה הוי יותר מצ' ובשאלה הוי פחות מצ' ולכן סובר מהר"ם דנקט ל' יום להורות על ענין התפילות שמתפללין בכל יום שאין בהן מוסף דהיינו צ' תפילות בשתיהן וכן נ"ל) ועוד יש להקשות בטור יורה דעה (סי' ב') על דברי ב"י הוא הרב הגדול שכתב בדיני הגרמה דביונה שיעור תורבץ הוושט מבלעתא נראה שהבין מה שאמרו בגמרא (חולין דף מ"ג ע"ב) יונה אמ"ר זירא מבלעתא שיונה הוא שם עוף ולא ידעתי זה מנין לו כי נראה לפי מה שקבלתי מרבותי שיונה הוא שם חכם אמר משום ר' זירא ששיעור התורבץ הוא מבלעתא ופ"ו דשקלים מוזכר שם אמורא זה וכן משמע בערוך בערך תרבץ ועתה יודיעני מעל' דעתו באלו השתי בקשות ואף כי הרבה ספיקות עמדי כספיקות ששלח שמואל לר' יוחנן מ"מ אפסיק עכשיו באלו השתים שלא אטריח מעל' בשאלותי שלא יהא עליו דומות למרובות והגם למש' ובהן אראה ענותנותו דמעל': נאם הדורש שלותך משה בן לא"א מורי הקצין כמר ישראל שליט הנקרא משה איסרלש מקראקא:

פד

יורנו רבינו על הלכה למעשה הבא לידינו בא' שבא לגרש והיה נקרא שם אביו ישעי' הוא היה שמו הרגיל בו בפי כל ואין מכירין אותו אלא בשם ההוא רק בעלותו לס"ת קורין אותו אהרן סעדיה והנה נפלה מחלוקת בין החכמים איך לכתוב שם אבי המגרש בגט ובאשר לא אטריח רבינו לדקדק הרבה בדינו אכתוב כל חלקי הסותר בדין זה וכל הדעו' שנפלו בזה הנה אין לספק בשם אהרן סעדיה שכותבין אהרן דמתקרי סעדיה מאחר שנשתנה שם סעדיה מחמת חולי לשם אהרן ולכן כותבין שם השני קודם ועל השני כותבין דמתקרי כמו שכתבו המרדכי (בהשולח) וסמ"ק (מצוה קפ"ד) ושאר רבוותא שדברו מזה וכזו לא נסתפק אדם אך נסתפקו איך יש לכתוב סעדיה עם שם ישעיה כי יש בזו ד' דעו' לפום הנראה ולכל א' פנים בהלכה וזה כי יש אומרים לכתוב סעדי' דמתקרי ישעיה מאח' שהוא לשון עברי וכמו שכתב הסמ"ק (סי' קפ"ד) והג"ה מיימוני (פ"ג מהל' גירושין) וכלבו (סי' ע"ו) דנהיגי לכתוב מתקרי כששם השני לשון עברי ומכונה כששם השני לשון לעז וי"א שיש לכתוב המכונ' מאחר שלא נשתנה השם על פי חוליו או שלא קראו לו ב' השמות ביחד רק שנשתנה שמו אחר כך אינו אלא כינוי בעלמא ושייך לכתו' מכונה ומביא ראייה לדבריו ממה שכתוב בטור א"ע הארוך (בב"י דף קס"ב ע"א) בחלוקה השלישית שכתב וז"ל היכא שהשם השני יוצא ממשמעות שמו העברי אלא שנקרא כן על שם משפחתו כתב מהרי"ק שיש לכתוב המכונה וכו' עד ואע"פ שמתשובה זו שבמהרי"ק משמע דווקא כששם השני בלשון לעז כותבין המכונה כו' עד ולאו דווקא אלא ודאי כל חניכא כותבין המכונה בין שהוא בלשון עברי בין שהוא בל' לעז ומ"ה לא משכח שיכתוב דמתקרי אלא בשנשתנה שמו והא דנקט גבי חניכא לשון לעז אורח' דמילת' נקט כדפרישי' דסתם חניכא היא בלשון לעז עכ"ל שם ודקדקו מזה דאין לכתו' מתקרי אלא כשנשתנה שמו על פי חולה כדמשמע התם מלשון הסמ"ק (סי' קכ"ד) שמייתי אבל כשלא נשתנה שמו אלא שקראו לו שם שני מתחילתו יש לכתוב המכונה והבינו שם הפשט שזהו אורחא דמילת' דנקט ב"י ר"ל דלכשנשתנה ע"י חולה רגיל להשתנות לעברי ועל כן כותבין מתקרי אף אם נשתנה ללעז וכשלא נשתנה ע"י חולי רגיל להשתנות ללעז ולכן כותבין המכונה אע"פ שהוא עברי וכינוי משפחה דנקט התם לאו דוקא אלא שאינו רגיל להשתנות בלא חולי כי אם מצד משפחה שהראשון היה נקרא בב' שמות ע"י חולי ולכן משני' גם שמות בניו אחריו אע"פ שהם אינם חולין זהו דעת בעל הסברא הזאת ועוד נסתפקו אם שם ישעיה יוצא משם סעדיה כי בלשון הגרי' הלשון בשי"ן שמאלית וקורין לישעיה סעדיה או להיפך או נאמר דאין שייכות לשם סעדי' לישעי' כי בזה תליי' ג"כ הדין אם יש לכתוב מתקרי או המכונה כפי דעת בית יוסף עוד נסתפקו בלשון ב"י כי אפשר כי זהו נקרא שם משפחה שכל ישעיה שבמשפחה זו שממנה המגרש כולם עולים לס"ת סעדיה ונקראים ישעיה ואם כן הוא שהו' שם משפח' כותבין מכונ' לפי דעת ב"י ומטיבותיה דמר אמינא שאין כן דעת ב"י בכל זה דלא נקרא שם משפחה רק בשבכל המשפחה נקראת על שם ההוא כגון משפחת הפואה שכתב עלה מהרי"ק שהביא שם שכל בני המשפחה נקראים פואה אין חילוק בין בני המשפח' כמו שנמצא מדפיסים חותמין עצמן טוביה פואה ובתשוב' מהרי"ק כותב רפאל פואה וכתב שהוא על שם משפחתו או משפחת אברבנאל וה"ה בלשון עברי כגון משפחת אבן עזרא או קמחי דכולן נקראו בשם ההוא אין חילוק בהן ובשמותיהן אבל בבהאי גוונא דדוקא סעדיה של אותה משפחה נקראים ישעיה ולא שאר שמות של משפחתן אין זה כנוי משפחה רק כינוי התולה בשם סעדיה ונקרא חניכא עצמו ולא חניכת המשפחה כמו שכתב ב"י עצמו דף ק"ם (סי' קכ"ט) גבי חניכתן וחניכת משפחתן יעויין שם גם נראה דלא עלה על דעת ב"י לחלק בין אם נשתנה שמו ע"י חולי או לא אלא דס"ל דאם הכינוי תלוי במשפחה כותבין מכונה אבל אם תלוי בשם א' דנשתנה שמו כותבין אתקרי וזהו אורחא דמילתא דקאמר ר"ל כי על שם משפחה הוא על הרוב לשון לעז ולכן כותבין מכונה וה"ה על שם עברי אם הוא כינוי משפחה לדעתו כי מכונה שייך לומר בדבר שאינו נקרא בו כל כך עיקר השם והיינו כינוי משפחה שכל בני משפחה נקראים כן אבל בשינוי של א' הן לעז או עברי כותבין מתקרי מאחר שנודע היטב בשם ההוא זהו הנראה בדעת ב"י אבל אין חילוק בין נשתנה ע"י חולי או ע"י דבר אחר וא"כ מאחר שזה השם אינו כינוי משפחה כמו שנתבאר יש לכתוב מתקרי וראייה ממה שנמצא בגמרא (גיטין דף ל"ד ע"ב) שרה דמקרי מרי' ואע"ג דיש לחלק דהתם שם נשתנה שמה ע"י חולי מ"מ לא נראה דהא בתיקון גיטין מדמי ליה ההוא מעשה דאסתר וע"י צחוק נשתרב' שמה מלכה דכותבין מלכה דמתקרי' אסתר ואף כי בעל סברא זו דחוק למצוא חילוק בין שמות אנשים לנשים אינו נראה כלל וכן מבואר בתשובת מהרי"ק שורש צ"ח דאין חילוק בין בשתנ' ע"י חולי או ע"י דבר אחר ואדרב' נראה שם מדבריו דיותר יש לכתוב מתקריא כשנשתנ' בלא חולי מכשנשתנ' ע"י חולי כמו שנראה משם מבואר בדבריו אין רצוני להארי' בהם ועו' דכאן ביום מילתו קראו לו סעדי' כמו שעולה לס"ת והכל קראו לו ישעיה בשם ראש המשפחה שהיה נקרא ישעי' רק שעולה לס"ת סעדיה וא"כ הוי כאלו נתנו לו ב' השמות ביחד ויש לכתוב כדהן מתקרי כמו בשמות ראש המשפחה שממנו יצאו שמות אלו ולכן נראה לכתוב כאן דמתקרי על כל פנים מאחר שאינו כינוי משפחה כמו שנתבאר הן לדעת ב"י שכתב שכל שינוי שמו כותבין מתקרי בין שהוא לעז או עברי בין לדעת האחרונים שלא חלקו בהא וכתבו סתמא דכל שהוא לעז כותבין מכונה ושם עברי כותבין מתקרי מ"מ כותבין כאן מתקרי מאחר דשם עברי הוא כל שכן שחותם עצמו בשטרות לפעמים בשם ישעיה שהוא שם עיקרי כמו שם סעדיה ואף אם נודה לדעת החולק דדעת ב"י לומר דכל שנשתנה שמו שלא מחמת חולי כותבין מכונ' נראה דלא נהיגי בהא כוותיה חדא דפירושו רחוק מאו' לומר דכל הפוסקים שחלקו בין לשון עברי ללעז לאו דווקא נקטו וכולהו אורחא דמילתא נקטו ואין זה מדרך פוסקים ראשונים ואחרונים לדבר בסתימות רק לפרש דבריהם היטב והכרחתו שם על זה אינו כלום דדייק ליה מיתור לשון וזהו אורחא דמילתא בדברי פוסקים לצייר דבריהם בדר' כיצד והוא מבואר לכל מעיין בדבריו ועוד דהרי אנו לא נהיגי' כוותיה בכל דבריו שם דמה שכתב בחלוק' השנית דיהודא הנקרא לי"און כותבין מתקרי והוא פשוט המנהג דלא כוותיה דכתבינן כל פעם יהודא המכונה ליב או ליבא והוא ליא"ון בלשון לעז והוא מבואר בדברי האחרונים וכן מה שכתב לכתוב על כינוי משפחה מכונה לא נהיגי כותיה דהא בסדר גיטין דלא כותבין שם כינוי משפחה כלל ובת"ה כתב סי' רל"ה לכתוב כל שום וחניכא ומדהא לית' הא נמי ליתא ולכן נראה דבכל מקום יש לכתוב בשם עברי מתקרי ובשם לעז מכונה והוא פשט הפוסקים ולא לחלק בין כינוי לכינוי וכינוי משפחה לא לכתוב כלל מאחר שנסתפקו בו הבתראי' איך לכתוב ולכן כתב בעל מסדר תיקון גיטין שלא לכתבו כלל · ועוד הביא לזה החילוק קצת ראייה לכתוב מכונה כי מצא בטור הארוך בדף קס"ב הג"ל ע"ג שיש לכתוב שלמה המכונה שלמן ואומר ששלמן הוא שם עברי כמו שלמון הוליד את בועז וכן מצינו פ' כיצד מברכין (דף ל"ט ע"ב) א"ל רב נחמן לההוא תנא מאי שמך א"ל שלמן א"ל שלו' שמך ושלמה משנתך ששמרת שלו' בין התלמידים ואע"ג דמקרא מלא דבר הכתוב שלמון כו' ובגמרא אמרינן בלא ו' מ"מ הכל שם א' הוא כמו יעקב יעקוב וכיוצא בהן רבים אך אמנם נראה דלא כיון כאן גבי שלמה המכונה שלמן לזו כלל חדא דהתם לא ירד למידק בלישנא דמתקרי או מכונה רק לדקדק אם לכתוב השם כינוי קודם כהן או לכתוב קודם הכינוי כהן כדאיתא התם לכן איכא למימר דלאו דוקא קאמר מכונה ולא ר"ל מתקרי אלא ר"ל מתקרי אלא דהרגל לשון מכונה נקט ותו דאף אם נאמר דדוקא נקט מכונה מ"מ ההוא כינוי אינו השם שלמן הנמצא אלא ר"ל השין שמאלי' והוא סלמן כי כן דרך הגוים לקרוא לשלמה סלמן והוא כינוי ממש כמו

שכתב

שכתב הרא"ש על שמות שקורין הגוים קרוב ללשון עברי והוי כינוי ממש ולכן כתב לכתוב המכונה ולכן נראה דאין לסתור משום זה כללא דיש לכתוב בשם עברי מתקרי או לדעת ב"י על כינוי עצמו מתקרי כי פשוט בעיני שכוונת ב"י כאשר כתבתי שאין מחלק רק בין כינוי משפח' לכינוי שם עצמו ולא כאשר הבין הק' החילוק ממנו שעיקר חלוקו הוא בין אם נשתנה ע"י חולי או נשתנה בלא זה ודוק מעל' התם: ועוד נראה דאפי' אי הוי ספק אי יש לכתוב מתקרי או מכונה יש לכתוב מתקרי והוא כולל ג"כ כינוי כי לשון קריאה כולל הכל להיות נקרא בשם ההוא אבל לא יתהפך לומר דהכל נקרא כינוי דזה אינו ששם העיקר אינו נקרא כינוי וזה פשוט בעיני וראיה מהמגיד משנה פ"ג דגירושין כתב דיש לכתוב על שם הלועזים שהם כינויים פלוני דמתקרי פלוני וכן אמרינן בגמרא אהא בר הרי' דמתקרי איי מרי אע"ג דאיי מרי אינו שם עברי אלא ש"מ דשם מתקרי כולל הכל ואין להקשות מהא דכתב הרא"ש פ' השולח דנהיגי באשכנז לכתוב בכל גט כל שום וחניכא כדעת בעל ה"ג ולא פלוני דמתקרי פלוני כדעת רבינו תם לפי שנהגו הגוים באשכנז שקורים ליהודים חניכא הקרובה ללשון עברי ואין ראוי לכתוב על אותה חניכא דמתקרי לכך נהגו לכתוב וכל שום וחניכא דאית ליה שמלה זו כולל הכל עכ"ל וא"כ הוה לדקד' דאין לכתוב מתקרי על שום כי וי דזה אינו דטע' הרא"ש אינו משום זה דא"כ לכתו' מכונה וא"כ כל שום וחניכא למה לי אלא משום דר"ל דאותן כינויים אינן עיקרים לפרשן בגט ולכן כוללין אותן בכל' שום וחניכא אבל לא משום חילוק דמתקרי או מכונה ואדרבא מדברי הרא"ש יש להוכיח דיוכל לכתוב על כולן מתקרי דהרי כתב לפי דעת ר"ת דכותבין פלוני דמתקרי פלו' ולא חיל' בין הוא שם לעז או לא ועו' מדכת' שלא לכתוב על שמות הגוים מתקרי אלא כל שום וחניכא ממילא לדידן דלא נהיגי בכל שום וחניכא כותבין מתקרי על הכינויים דוגמת השמות שמדבר עליהם הרא"ש ועוד דאמאי כתב דנהגי לכתוב כל שום וחניכא מכח חשש כינויים של כותי' תיפוק ליה דלא ידעינן לכתו' הכינויים אם לכתו' מתקרי או מכונה ולכן נהגו לכתוב שום וחניכא אלא ש"מ דאין להקפיד לכתוב מתקרי בכל מקום אבל איפכא ליכא למימר דהא כתב ב"י ומהרי"ק דהכות' מכונה במקום מתקרי אינו לא טוע' אלא ש"מ כדפרישי' ועו' נ"ל להביא ראיה ממוצא הדבר וזה כי עיקר לשון איתקרי הוא מן התרגום שפי' ונקרא שמו בישראל מתקרי ונקרא' בשם מתקרי' והנה מצינו ויקר' פרעה את שם יוסף צפנ' פענח ותרגו' וקרא פרעה שם יוסף גברא דטמירין ליה גליין והתם כינוי הוי ולא תרגם וכינה פרעה וכו' ש"מ דשם קרא כולל הכל ואע"ג דכתבו הפוסקי' דנוהגין לכתוב בעברי מתקריא ובלע"ז מכונה היינו לסימנא בעלמא שלא נטעה לכתו' מכונה בעברי שזהו טעות כמו שכתבתי אבל לא להיפך דמתקרי כולל הכל ולכן נ"ל ברור דיש לכתוב סעדיה דמתקרי ישעיה ואין לפקפ' ולומ' דלמה לא ניתן ב' גיטין להוציא נפשיה מספיק' דזה אינו חדא דאין לכתוב ב' גיטין רק במקום דוחק גדול שאי אפש' לעמוד על הדין בשו' פנים כמו שהאריכו בזו הבתראים בתשובותיה' ונימוקיה' הובא הכל בסדר גיטין לכן לא אאריך בו גם ליב' טעמים דאין ליתן ב' גיטין נוספי' על טעמים הנזכרים בסדר' גיטין חדא דק"ל אין ברירה בדאורייתא ומאחר דלא הוברר בשע' הגט באיזה מגרש יש לפקפ' בו כמו שכתב המרדכי בהגהו' דגיטין דף תר"יז ע"ג ותו דהתו' מפרשי' בסוטה (בפרק היה מביא דף י"ח ע"א) דהמגרש בב' גיטין הגט פסול משום דספר אחד אמר רחמנא ולא ב' ספרי' וכו' ואע"פ שלכל זה אין לחוש רק בנותן ב' גיטין בפע' אחת אבל לא בנותנן זה אחר זה ולא אאריך בזה כי אינו מן הנדון מ"מ חזי' דחששו הרבה בנתינת ב' גיטין כמבואר בסדר גט וכן יש לפקפק בו ממה שכתבתי והוא יותר חששא ממה שיש בחילוף מתקרי או מכונ' לדעתי ועוד דאם ניחוש לכל הספיקות נצטרך ד' גיטין כי יש אומרים שלא לכתוב שם ישעיה כלל מאח' דיש לספק ביה שהוא כינוי שם משפחה א"כ לפי מה שנוהגין שאין כותבין כינוי משפחה א"כ אין לכותבו כלל ועוד דעת רביעי' לכתוב סעדיה ישעיה בלא מתקרי ובלא מכונה וזה כי כתוב בסדר גיטין ז"ל אשה אחת נשתמדה ושמה אסתר ואחר כך חזרה וכדי להתנסבא קראה שמה פעסלן ומהר"י כתב לה גט וכתב אסתר פעסלין וכן כתב מהר"ר שלו' בתשובות וכן קראו כולם אותה פעסלין ובאה להתגרש לפני מהר"א שליצשטא"ט וכתב בגיטין פעסלן ואסתר בלא מתקרי ובלא מכונה מאחר דלא נשתנה שמה מחמת חולי אלא לקחה לעצמה שם אחר והורגל' בפי כל לכן הקרימו גם כן אף כי הוא אשכנז וכתב שם דכן עשה מהר"י מולין בגט כה"ג חוה רייצל עכ"ל הנה אם נחוש לכל הספיקות היה לחוש ג"כ לזו ובאמת שהיא ספיקא קרוב' יותר מענין מכונה שהיא דעת רחוקה לדעתי באשר לא נמצא חלוק זה בשו' מקום שישתנ' מענין מתקרי ללשון מכונה ע"י שהשם לא נשתנה מחמת חולה אם לא לפי דעתו בפי' דברי ב"י והוא רחוק מכוונתו שם לדעתי מ"מ נראה דלשון מתקרי עדיף מן הכל חדא דאיכא למימר דשאני התם דלא נשתנה שמה מעולם אלא היא לקחה לעצמה שם אחר אבל כאן שעיקר שמו הוא ישעיה כמו סעדיה דהא כל אותן סעדיה שבמשפחה קורין אותו ישעיה ומיום מילתו ואילך נקרא ישעיה א"כ הוי כמי שיש לו ב' שמות ממש דכותבין מתקרי ועוד דכאן לא נקרא בב' שמות ביחד לעולם דבעליית' לס"ת עולה בשם אהרן סעדיה ונקרא בפי כל ישעי' ואין נכללי' ביחד לאפוקי התם דאפש' דכל העולם קראה אותה אסתר פעסלן ביחד להודיע שאותה פעסלן היא אסתר הראשונה אף כי קראו אותה בפניה פעסלן לחוד כדי שלא לבייש' אבל כאן אין לכוללם ביחד כלל' מאחר שלא נקרא בשניהם כא' בשום פנים ועוד נראה דאף הם שכתבו אסתר פעסלן מודים שעדיף טפי מתקרי אלא שרצו להראות כחן שלא הוצרכו לכך וכדרך שאמרו כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט אבל במקו' דאיכא לספוקי דלמא אינה דומה להה' מעשה ממש פשיטא דיש לכתוב מתקרי שהוא לשון הפשוט ולא להכנים ראשו בספיקות התלויים כהררים בשערה ותדע דהא מהרי"ק שורש צ"ח קורא תגר על מי שכתב בגט לוי יהודה בלא מתקרי אע"ג דהתם לא נשתנ' ע"י חולי רק שלא יכירו אותו כההיא מעשה דאסתר פעסלן וכן משמע באשיר"י פרק השולח דבני אדם הגולים ובורחים לנפשם למדינות אחרות ומשנים שמם שלא יכירו אותן יכתבו פלוני דמתקרי פלוני ולא פלו' ופלוני ומהשת' בין אם נאמר דהנהו רבוות' פליגו אהדדי או יש חילוק בין המעשי' כל זמן שאין החילוק ברו' לנו לא נכנס לספיקות רק נכתוב פלוני דמתקרי שעדיף מכל דבר וראיה מהא דכתבו רבוותא על שם שנשתנה מחמת חולה דיש כותבין פלוני ופלוני בלא מתקרי ויש כותבין פלו' דמתקרי פלוני וכתב בית יוסף (סי' קכ"ט) דמצא כתשובת אשכנזים דאם כתב בלא מתקרי יש פוסלין ויש שאינן פוסלין אבל לא נמצא להפך דמאן דכתב בלא מתקרי פוסל אי כתב מתקרי א"כ ש"מ דזהו דבר המחוור בכל ולא נאמר ג"כ מאחר דהדבר מפוקפק לא נכתו' אלא שם אחד הרגיל בו וכו הגט כשר דלא גרע מחניכתו שרגיל בו שכותבין אותה לחודה לפי דעת התו' והרא"ש (פ' השולח) והטור דנראה מאחר שדבר זה תלוי באשלי רברבי דהרמב"ם (פ"ג דהל' גירושין) ורש"י אינן מכשירין רק בדיעבד כמבוא' בדבריה' לכן ניחוש לדבריהם לכתחילה על כל פנים כי אין חילוק זה בין מתקרי למכונה כדאי לכנוס בספק זה ואין לשנות המנהג שלא לכתוב שום כינוי אבי המגרש שאין צריכים לכתבו אפי' לכתחילה לדעת קצת רבוותא מאחר דרבים חולקים וס"ל דיש לכתבו לכתחילה וכן המנהג פשוט ואין לשנות לכן הדעת המחוורת לכתוב אהרן דמתקרי סעדי' דמתקרי ישעיה כן נ"ל ומעל' כ"ת יעמידנו על הברור להורות הלכה למעשה וממנו תצא תורה: נאם דורש שלוות מעל': משה בן לא"א מורי הקצין כמר ישרא' שלי"ט הנקרא שמו משה איסרלש מקראקא:

פה אשר שאלת וז"ל ילמדנו רבינו על אורח הבא לעיר שישראל אחד דר בין הכותים אם אוסר על ישראל הדר שם שהוא מותר לטלטל בלתו מאחר שכבר נפסק הלכת' ריש פ' הדר (דף ס"ב ע"א) כר' אליעזר בן יעקב דסובר דאין הכותי אוסר על הישראל עד שיהיו ב' ישראלים שרוים בחצר ועכשיו יש להסתפק אם אורח שבא שם ללון אוסר על הישראל הדר שם עכ"ל שאלתך:

תשובה הנה בודאי לא נעלמו ממך דברי הפוסקים בזה וזה כי המרדכי כתב ר"פ הדר בשם רש"י חצירו של כותי הרי הוא כדיר של בהמה פי' ומותר לישראל המתאכסן שם להכנים ולהוציא ואם יש שם ישראל אחר אוסר פי' אוסר לאורח להוציא מבית הכותי אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר דאין ישראל האור' אוסר עליו עכ"ל וכן כתב הטור סוף סי' שע"א בהדיא דאין אורח אוסר אמנם מהר"יק שורש מ"ו כתב בפשיטו' דאורח אוסר גם על בעל הבית וכן נראה מדברי שבולי לקט (הלכות שבת סי' כ"ד) שהביא האגור סי' תקנ"ב ואע"ג דיש ליישב מהר"יק שמיירי באורח שנשתה' ל' יום וכמו שכתב בית יוסף סי' ש"ע על דברי שבולי לקט אמנם אני רואה שספיקא הוא שדברי ב"י בדין זה צ"ע וזה כי בסוף סי' שפ"ב הביא דברי תרומת הדשן סי' ע"ו שכתב על דברי המרדכי כי במרדכי דבני אוסטרייך לא נמצא פסק זה כלל ואי לאו דמסתפינא אמינא דפסק תמוה הוא כו' אמנם קשה לסתור פסק ערוך הנמצא בחבור מרקדוק הגאונים אך מ"מ האסור תמו' מאוד הוא ואין להורות להתיר וגם אין למחות ביד הנוהגים הית' באין ולאו ורפיא בידי' ע"כ ודע' בעל ת"ה דאף האורח מותר להוציא כמבוא' בדבריו אף שדברי המרדכי העלו ספק בלבו וכתב ב"י על זה ותמיהני עליו איך רפו ידיו ולא סתר פסק זה בזרוע נטויה מפני שדברים הללו לאו לדברי ראב"י (במתניתי' קמייתא דפ' הדר) דק"ל כוותיה אתמר אלא לדברי ר' מאיר דלא ק"ל כוותיה דהא אמאי דגרסינן ריש פ' הדר גופא חצירו של כותי הרי הוא כדיר של בהמה ומותר להוציא מן הבתים כו' ואם יש שם ישראל אחר אוסר דמ"מ כתב רש"י כן וכיון דלא ק"ל כר' מאיר ממילא לא ק"ל כאותן דברים ולפי' לא נכת' במרדכי

דבני

דבני אוסטרייך ובמרדכי דבני ריינו"ס אלא שום תלמוד טועה כתבו דרך פי' ולא פסק וא"כ נקטינ' דשניהם מותרים דאין ב"ה אוסר על האורח ולא אורח על ב"ה וכמו שהוכיח בדברי ת"ה עכ"ל והשתא יש לדקדק הלא תלמוד ערוך הוא דאורח אוסר דגרסינן פ' הדר (דף ס"ה ע"ב) ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא אקלעו לההוא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה כל היכא דלא מצו מסלק ליה כולי ופירש"י איקלעו להאי פונדק דהוו דיירי ביה בההוא חצר תרי ישראל וחד כותי ששכר את דירתו מחבירו כותי ואיתו שברת לא הוי שם אותו כותי השוכר אלא כותי המשכיר והיו יראים שמא יבא הכותי בשבת · פונדק יש בו חדרים פתוחים לחצר והאכסנאים נכנסין בהן ואוסרין זה על זה בשבת עכ"ל הרי דפי' רש"י דאלו אכסנאין הנכנסין בפונדק אוסרין זה על זה ש"מ דאורח אוסר ושוב אמרינן התם ר' חנינא בר יוסף ור' חייא בר אבא ור' אסי אקלעו להאי פונדק דאתא כותי מריה דפונדק · עוד נמצא בהעתק:

פו על דבר הריב שבין כמר שמעיה ומרת מירל וגביית העדיות אשר להם כל אחד מבקש הזיקתו והוצאותיו מחבירו ומבקש על חבירו דין מסור כאשר האריכו למעניר' בתשובותיהן וטענותיהן זה על זה חבילות חבילות קצתן בדברים שאי' בהם ממש דומות למריבות והנם למשא ועיקר הריב נטמן בטענותיהן ותשובותיהן בדברי חרודים זה על זה כמרגליות הטמונה בחול ועל כן לטורח ולמשא להאריך בכל טענותיהן ותשובותיהן להשיב על הוכחותיהן שהביאו כדבריהם גם בעדיות שנראין לנו שאין בהן ממש ולכן לא העליתי על ספ' רק האוכל מתוך הפסולת והרע נפסד מעצמו וכל הצריך לדין לדון עליו אכללו כאן בכללות קצרות כדי להשיב תשובתינו עליו והנה ראיתי ד' אבות נזיקין הנמצאים במחלוקתם ולהם תולדות כיוצא בהן אך על ארבע להם אשיב ואחר העיקרים נמשכים השרשים והענפים:

בראשון תובע כמר שמעיה את מרת מירל איך שבא לידו כתב שטר חוב שעל (המרקרוב) ממאיר פידלר בתורת משכון והוא לקח סחורה על זה מסוחר בעד ד' מאות טאליר ויותר והוצרך להיות ערב בעד זה אצל הכתב ואומר שזה נעשה ברצונה ואחר כך הוצרך ללות לה יותר מכח גיזומיה שאמרה ליתן פטורים על הכתב גם שאר גיזומים בתפיסות גם שקבל' עליו בערכאות שגנב לה הכתב גם שבעלה הביא כתבים מן הדוכוס לדוכוס (מאייסן) לעקל הכתב ושאר דברים שעשתה לו עד שהוצרך ללות ולהקיף לה מסוחרים יותר עד של' בסוף הוצרך להתפשר עמה ועשו שטר חוב ביניהם ונתפשר אז הכל ביניהם כאשר מפורש בטענותיהן ראשונה ושלישית שהודה כפי' שאז נתפשר הכל ונתנה לו כתב על אלף טאליר ובאותו זמן בא הכתב לידו בתורת משכון ולכן תובע כל חובו גם כל הזיקותיו שהוצרך להוציא על זה ולשלם לסוחרים ומרת מירל השיבה על זה לא היו דברים מעולם שלא היה הכתב ממושכן ביד מאיר פידלר גם מה שעשה שלא ברצונה נעשה ולא היה כחה אצל זה גם מה שהלוה לה אחר כך לא היה באונס גם שהקיף לה אחר כך והצריכה לעשות ואינה מגדת שום אונס גם קובלת עליו שהקיף לה סחורה שלא היה שוה החציה גם אומרת שמה שבעלה מביא כתבים עשה להציל ממונה כי שמעיה רצה להפסיד כתבה והלך עמה בערמומיות וטוענת שלקח ממנה ריבית ושאר דברים סוף שנתפשרה עמו מדעתו ובזה שניהם אינם כופרים כי ההשואה כתובה לפני המשפט (בלייפסק) כנ"ל זהו החילוק הא':

השנית עוד טוען שמעיה שאח"כ לא שלמה לו לזמן שהיתה מחוייבת לשלם לו והוצרך לעשות עוד הזיקות אחרות על הראשונות לשלם לסוחרים שהיקף מהם גם להוציא ולפזר בדבר משפטם ושכתב היה מעוקל מבנה ליב (והמרקר"וב) הקטן עד שלזה לא היה ביכולתו למשכן הכתב וכל זה גרם לו הזיקות רבות והוצרך להגיד הדבר להדוכם ממייסן וכו' והדוכם יעץ לו שיתרה בה שתפרדה משכונה ואם לא שיוכל למכור הכתב להדוכוס שהיה חייב לו והוא לא עשה כן רק שהגיד לה הדבר אז בקשה ממנו בבכי ובתחנונים שלא לעשות כזאת והיא תסע לבנה ליב לפדות הכתב וטוענת שגם היה לה משפט ויום שהגביל הדוכוס ממייסן לשפוט מחמת הכתב עם מי שעקלה עליו גם עם שאר דברים שהית' צריכה לשפוט בהן והיא נתנה לו כח קודם נסיעת' לבנה שאם לא תבא לזמן שהגבילה תאבד זכיותיה מן הכתב דהיינו שיהא לשמעיה הנ"ל עם בעלה לשפוט הדבר וכאשר נסעה ולא באה גם בעלה היה חולה לא יוכל לעמוד למשפט הוצרך הוא להוציא הוצאות וליסע ממקום למקום בדבר המשפט ולבטל מחייתו וכו' עוד טוען שמשה (סטעכדיל) כתב לו הרבה פעמים לפשר הדבר וציוהו לבוא (ללייפסק) לפשר הדבר ובא שמה ולא מצא שם אדם ואחר כך שמע שעקלה מעות בנה ליב והוא עשה עקול וכו' עד שע"י זה נתפשר הדבר ביניהם שיתנו לו ח' מאות מזומנים דהיינו ג' מאות (משה סטעכדיל) וה' מאות סוחר א' ויניחו הכתב ביד שליש לכח שלשתן ושגם הוא היה יכול ליקח עוד סחורה על הכתב וכולי וכאשר פתח העקול לא קיים הסוחר הפשרה והניח למשפט רק ב' מאות והשאר לא הניח והשופט ציווהו ליקח השני מאות וא"ל כשיבוא הכתב להשלישו יתקן לו הפשרה כאשר עשו ביניהם בראשונה והוצרך לעשות זה בהכרח מכח רוב אונס וכאשר בא אל ביתו נתפס מן הדוכוס ולא היה יכול להביא שם הכתב להשלישו ומכח אונס התפיסה לא היה יכול לגמור הפשרה אך שלח בנו ושליח למקום הפשר שיביאו לו המעות למקום תפיסתו ושם יקיים הפשר' להשליש הכתב ולא באו ולכן מאחר שמצדו לא נבצרה הפשרה וברצונו היה לקיימה והם לא קיימוה ולא באו אליו רק כתבו לו לשלוח הכתב שמה ועשו זה כדי ליקח הכתב בחזקה מיד שולחיו מבקש כל הזיקותיו והוצאתיו שעברו עליו מזמן פשר הראשון שנכתבו לו אלף טאליר בשטר · והנה היא משיבה על קצרת דברים אלו להד"ם ואדרבא היא קובלת עליו שמסרה לדוכוס וביקש לאבד כתבה והלך עמה בערכאות וביקש מן הדוכוס לתפסה וגם עיקל על מעות בנה ליב שלא כדת לכן מבקשת כל הזיקות ממנו וטוענת שהיו לה מליצים תמיד שעמדו על המשמר של המשפט ומה שהיא לא באה ליום שהגבילה היתה אנוסה וכו' ושלחה נחמן בעל כחה ואדרבה הוא לא קיים הפשרה שביניהם ועי"ז באתה לידי הזיקות גדולות ומבקשת ממנו כל הזיקותיה:

השלישית טוען שכאשר היה תפוס בתפיסה קשה נתנה כחה למליץ א' והמליץ הלך עמו בקושי פתח כל חדריו ובתי גנזיו ובקש הכתב ורצתה לקחתו בחזקה ממנו וגזמה לו בעינוים ובשאר דברים גם אשתו ובניו הקטנים הבעית בדברים אשר כן לא יעשה וכל זה היה בכחה גם בעלה אביגדור מסרו כמה פעמים על גוף וממון וכל זה היה ברצונה וברשותה גם מחוייבת לפצות את בעלה גם היא הביאה צווים אל הדוכוס לכופו שיתן הכת' או יענו אותו ושאר הדברים הקובל עליה בדבר זה גם כי היה נפטר מתפיסת הדוכוס רק היא עשתה שישב ב' שנים בתפיסה קשה כזאת ע"י שחדים ועיקלה אותו בתפיסתו והלכה בערכאות ש"ג ימים ושנים והרעה לו לעשות ולא שאלה שום מורה או ב"ד אדרבה התרה בה אב"ד של ק"ק פראג ולא השגיחה גם עברו הימים שהגביל להם הדוכוס ביחר כדי להמשיכו בתפיסה גם התרה בה להיות לה צ"ד ולא רצתה שמוע לכן מבקש ממנה הזיקיו וצערו ובושתו ושבתו גם ליתן עליה דין מסור והיא משיבה להד"מ על כל דברים אלו רק כי הוא היה תפוס מן הדוכוס בעד חובותיו והיא לא החזיקה אותו מעולם בתפיסה ומה שעשה המליץ גם בעלה עשה שלא ברשותה כי לא היה להם כח על זה ומה שעברו הימים המוגבלים היה באונס גם כי שלחה נחמן עם כחה גם מה שעשתה בעש"ג לכופו ליתן כתבה הוצרכה לעשות כדי להציל את שלה כי לא היה ב"ד באותה מדינה ועביד איניש דינא לנפשיה וכו' ואדרבה היא קובלת עליו שהביאה לידי הזיקות גדולות של' רצה להראות הכתב שלה למשפט ובזו היה תלוי כל משפטיה וע"י זה הצריכה לפשר ולהפסיד ז' אלפים ומבקשת ממנו הזיקות' גם טוענת שהוא מסרה פעמים רבים ע"י (זופלצי"ר) שלו ומבקשת עליו דין מסור:

הרביעית הוא טוען שאחר כל זה נתפשר עם הדוכוס בעד ה' מאו' ריינש והמותר עד י"ב טאליר שהיה חייב לדוכוס כל שנה מאה דאז היה לו לפרוע תוך ח' שנים והוא התפשר עמה ע"י מהר"ז בעד י"ז מאות וחצי טאליר ואף שלא נתרצה הוא כ"כ לידי פשרה זה כי הוא רצה י"ז מאות מ"מ מהר"ז רצה ליתן משכנות בעד נ' ולהבטיחו על הפשר והיא לא אבתה שמוע וכתבה (זופלי"ציר) לדוכוס איך ששמעיה רוצה ליקח י"ז מאות וחצי ממנה בעד הכתב שלה שבידו ולכן יקח הדוכם מתחילה י"ב מאות טאליר והשאר תניח לפני יועציו לשפוט עמו בפניהם ובזה עשתה לו היזק גדול שהרגיזה הדוכוס עליו ורצה שיתנו לו כל מעותיו בפע' א' ובקושי גדול השיג ע"י בקשות היועצים שלקח הדוכו' ז' מאות טאליר בתחילה והשאר ישלם לו על ב' שנים ואומ' שכל זה עשת' להכעיס ולהפסידו כי אנשים כשרים מיחו בה שלא לגלות לדוכוס והיא עברה על דבריה' ובזה עשתה לו היזקות גדולו' מלבד ההיזק הנגלה לכל שקלקלה לו הפשרה הראשונה שהיה לו עם הדוכוס על שמנה שנים ועכשיו הוצרך לפרוע בשני שנים ובתחילה היה לו ליתן רק ה' מאות ריינש ועכשיו שבעה מאות טאליר והיא טוענ' על זה אדרבה מה שעשתה (זופלציר) עשתה ברצון הר"ז ואברם שוואלינג גם כי עשתה לטובתו שיפטור מן החפים' ומה שאומ' שנתקלקלה פשרה שלו אומרת שלא ידעה מזה ומי יודע אם היה לו פשרה עם הדוכוס גם אומרת שמה שעשתה עשתה להציל כתבה ולהציל ממונה כי היתה מתיירא שלא תמכרו מאחר

שלא נגמרה פשרה ביניהם הנה אלו הם ד' יסודות המחלוקות אשר להם הריב וכל אחד הביא עדות וראייו' המספיקות לדעתו כאשר נתבאר לפנים גם האריכו באומדנות המוכיחות ושאינן מוכיחות רבות מלכתוב עוד נמשך לזה טענה חמישית שנפלה ביניהם ששמעי' הנ"ל טוען בטענתו השלישית שאחר שעשו הפשרה האחרונה ביניהם דהיינו שקיבל י"ב מאות טאליר וה' מאות וחצי מונחי' על ד"י וקבלו עליהם הפשר בק"ס בח"ח ובכתיבי' ידן באיבור זכיות עברה הפשרה כמה פעמים וחזרה והלכה בעש"ג והתרו בה ולא השגיח' ולכן מבקש המעות המונחים עם כל היזיקותיו בלא דין ודת מאחר שאבד' זכיותיה והיא אומרת שלא אבדה זכיותיה שלא עשתה כלום גם מה שעשתה עשתה בהתרת בני פתנא עוד נפלה מחלוקת קטנה בערך אל הראשונות שמירל תובעת משמעיה משכנות שבידו שהן שלה ואומרת שהן בכלל פשרה שעשתה עמו והוא אומר להד"מ אלא משכנות אלו סטראי נינהו שהרי לא נכתבו בשטר פשר עד הנה הגיע דברי מחלוקותן וריבותם אשר בשעריהם

והנה אענה על ראשון ראשון ואחרון אחרון בעזר הש"י:

תשובה דבר פשוט וברור הוא דאע"ג דאין אותיות נקנים אלא בכתיבה ומסירה מ"מ יוכל האדם לתפסן בידו למשכון עד שיפרע לו מה שחייב לו בעל השטר וכדאיתא בהדיא בתוספות פרק הכותב (דף פ"ה ע"א) גבי ההיא איתתא דהוו מפקדי גבה מלוג' דשטרי אתו יורשי' קא תבעי ליה מינה וכו' וכתבו התו' אף על גב דתפיס ש"ח לא מהני לגבות החוב דלא עדיפי ממסיר' אלא דע"י כך יוכל לתפסו שיפרע לו דהוי כמו משכון וכן כתב שם הרא"ש והר"ף וכן כתב הרא"ש בתשובה כלל ק"ו וסימן ח' לענין יתומים שמצאו ש"ח בידם ז"ל ולא אמרינן אם היה אביהם קיים היה אומר מעות הלויתי עליו למלוה אף על פי שאינו יכול לגבות זה השטר מן המלוה כיון שאין בידו מסיר' וכתיבה מכל מקום אדם עשוי להלות מעות לחבירו על שטרות שלו כי לא יוכל האחר לגבות מעותיו בלא שטרותיו כההיא דפ' הכותב גבי ההיא אתתא וכו' עד דאם היה אביהם קיים הוי מצי למטען הכי מכל מקום טענה זו לא טענינן ליתומים דמילתא דלא שכיחי היא כו' שמעינן דיוכל אדם לומר הלויתי על שטר שהוא תחת ידו ויוכל לתפסו למשכון וכן הוא בטור ח"מ סימן ס"ה בהדיא ואף על גב דבתשובת הרשב"א שהביא ב"י סימן ס"ד בטור ח"מ משמע דלא יוכל למימר דבמשכון בא לידו כמו שלא יוכל למימר לקוחין הם בידי ומוכח לה ממעשה דההיא איתתא דאי לאו הכי הוי מהימנא במיגו זו דמחיים תפסה התו' והרא"ש לית להו דברי הרשב"א שהרי תירצו התם טעם הא דלא אמרינן מגו זה ולכן אין לחוש לדברי הרשב"א במקום התו' והרא"ש והטור דפסקו בהדיא דיוכל לומר למשכון תפסתיו כ"ש דטעמן ונימוקן עמהן שחלקו בין טוען משכון הוא בידי לטוען לקוח הוא בידי והרשב"א כתב סתמא דמ"ש והוכחות הרשב"א כבר תירצו התו' שפיר דלא אמרינן מיגו למפרע כדאיתא התם בתוספות וההיא סברא אמרינן בכל מקום לכן אין לזו מרבריהם כ"ש דאין מוציאין השטר מיד המחזיק כו' דהמוציא מחבירו עליו הראייה ויכול לומר קים לן כתו' והרא"ש והטור ומעתה פשוט הוא דשמעיה נאמן לומר דהשטר הוא משכון בידו על כך וכך שהקפתי לה והלויתי לה על השטר כל שכן במה שטוען שהיה לו כח אצל זה בתחילה גם בסוף שנתפשר עמה שהיה כח למשכנות והיינו כתיבה ומסירה ונאמן הוא כזה לדעת ר"י בן מג"ש והרמב"ם פ"ו מהל' מכירה ופרק י"ו מהל' מלוה ופ"ט מהל' נחלות וכתב ב"י (סי' ס"ו בח"מ) דהכי נקטינן ואף על גב דאין נראין דברי ב"י בזה דהא קמאי ובתראי חולקים אר"י בן מג"ש ורמב"ם בזה דהריר"י בעל תו' והרמב"ן והרא"ש (פ' גט פשוט) ונ"י סוף בתרא והר"ן והמ"מ כולהו ס"ל דאינו נאמן (מ"מ בנדון דידן כרא"ה דכ"ע) דהרי איכא עד אחד דמסייעו ומעיד דהיה כחה אצל הכתב ולכן נראה דלכ"ע נאמן בנדון דידן כ"ש במקום שהיא מודית שהשטר ממשכן בידו רק שאומרת שתחילתו באונס וסופו ברצון וידוע שאף אם היה כולו באונס אינו כלום מאחר שלא מסרה מודעא כדאמרינן פ' חזקת הבתים (דף מ"ו ע"ב) תליוהו וזבין זביני' זבינא כו' וכן מוכח התם בההוא דמשכן פרדיס' (דף מ' ע"ב) דבעינן מסירת מודעא וכמו שכתבו הרי"ף והרמב"ם (פ"י מהל' מכירה) והרא"ש ושאר הפוסקים ודלא כהרמב"ן דס"ל דהת' ל"א בעינן מסירת מודעא אלא בכל מילי צריכין מסירת מודעא ואף על גב דכתב הרי"ב"ש בתשובה דאף למ"ד דבעינן מסירת מודעא גבי פרדיסא היינו דווקא שבא הפרדס לידו בהיתר ועביד איניש דגזים ולא עביד אבל מי שתוקף במקח בזרוע ואחר כך קונה אותו הא קא חזינן דגזים ועביד עכ"ל הא בנדון דידן אתא השטר בידו בהיתר דהא אף לדבריה שמאיר היה בידו בתורת פיקדון מכל מקום שמעיה לא לקחו באונס אלא מאיר נתנו בידו וביק' ממנו שיקיף לו סחורה ולא יהא אלא נגב שמשכן דבר צריך בעל הגניבה לפראו משום תקנת השוק כדאיתא פרק הגוזל ומאכיל (דף קי"ג ע"ב) ואף שבראיתה מסירת מודעא היינו שמסרה מודעא על מאיר (פידליר) אבל לא עשתה שום מודעא על מה שעשתה אחר כך עם שמעי' כאשר מבואר במודעא שלה ואף ע"פ מאיר לא היתה מודעא בתקנה ואין להאריך בזה מאחר שאין נפקותא בדבר כאן מאח' שאחר כך נתפשרו ביניהם ונתנו הכתב לידו בתורת משכן והאונסין שטוענת אינן אונסין שטוענת שהוצרכ' לעשות מפני שהיתה דחוק' למעות וזה אינו אונס כדאיתא פרק חזקת הבתי' (ליתא בפירוש רק שבעל העיטור מפרש כן מעשה דפרדיסא) דכל אונס דאתא מחמ' עצמו לא מקרי אונס ק"ו במקום שהוא אומר שברצונו בא הכתב לידו מתחילה ועד סוף ובהיתר אתא לידו דנאמן לומר כך וכך הלויתי עליו והקפתי עליו דנאמן אף אם לא היו עדים כלל בדבר כ"ש במקום דאיכא עדים ואומדנות המוכיחות שנאמין אצל שטרו אף אם היתה אנוס' מאח' שלא מסר' מודעא על זה דאין לומר דכאן יש לו דין מתנה דאם ידעינן באונסה המתנה בטילה כדאיתא פרק חזקת הבתי' (דף מ' ע"ב) דזה אינו דכאן הואיל ונהגי' הוי כמכיר' וכן פסק מהרי"ק בהדיא שורש קפ"ו ושורש קי"ח כ"ש שהיא אינה מבררת אונסה שאינה נאמנת ולכן נראה פשוט דשמעיה נאמן לומר כמה הקיף לה וכמה הלוה לה ויש לו הכתב למשכן על זו מיהא נראה דצריך לישבע כטוען על שאר משכן שתחת ידו דנשבע ונוטל דאין לומר דעכשיו דידעינן שהשטר היה בידו אינו נאמן לומר משכן היה חרא דזה אינו דאף על פי שראו בידו נאמן לומר דבתורת משכן אתא לידיה כל זמן דלא ידעינן היאך בא לידו מדכת' הרא"ש (בתשובה הכ"ל כלל ק"ה) דאנן לא טענינן ליתמי משום דהוי מילתא דלא שכיחא אף על גב דב"ד דלא יוכל לטעון אם לא ידעו מן השטר א"ה הוי טענה אי הוי מילתא דשכיחא מידי דהוי אכל משכן בדברים שאינן עשויים להשאיל ולהשכיר דטענינן לקוח הוא בידו אף על גב דראוהו בידו כל זמן דלא ידעינן היאך בא לידו כדמוכ' בשמעתא דאומן אין לו חזקה (ח"ה דף מ"ס ע"ב) וכמו שהעלה הרא"ש פ' כל הנשבעין ופרק חזקת הבתים ובזה מובני' מכל הפוסקים דיוכל לטעון על מה שתחת ידו עד כדי דמיו אם לא ידעי עדים היאך אתא לידו וה"ה כאן דיוכל לומר דבמשכן בא לידיה כדברי הרא"ש דלעיל וכ"ש כאן דלא מקרי ראה שהרי בשטר פשר שביניהם כתיב שהיה ממושכן בידו ושלכ' נתנו לו השנים עשר מאות והניחו ביד שליש ה' מאות וחצי לדון עליהם הוה אלו המעות מונחי' בידו במקום כתבו וכל זכות שהיה לו על הכתב הם לו על אלו המעות שנתנו לו חלף כתבו ובשעה שמסר הכתב מידו אמר שהיה בידו בתורת משכן ומשום זה קבל המעות והיה נאמן באותה שעה דלא הוי ראה באותו זמן והוי כאלו באו אז לפני ב"ד וטענו לפניה' ופסקו לה הב"ד ליקח זה המעות ולהוציא השט' מתחת ידו ואם כן נאמן כדמוכח בתשובת הרא"ש כלל ק"ו וסימן ב' דכל שהראה המשכן על פי טענת התובע וכשהראהו טען עליו טענתו והיה לו אז המגו שלו דנאמן ואף אם היה ידעינן בכאן כיצד בא השטר לידו א"ה היה נאמן מאחר דלא מקרי ראה עכשיו דהרי הרמב"ם פ"ט דהל' טוען ונטען פסק דבעינן ראה אף אם העדים ידעו היאך בא לידו וכתב המ"מ שם שכן עיקר וכן כתב הרא"ש פ' חזקת הבתי' ואפילו לדברי הרי"ף ור"ת דחולקים שם וס"ל דאף על גב דלא ראו אינו נאמן לומר לקוחי' הם בידי אם ידעו עדים היאך אתא לידו י"ל דווקא באומן אבל באדם אחר לכ"ע בעינן תרווייהו וכן כתב שם המרדכי בהדיא חלוק זה וכן משמע מדברי הטור ח"מ סימן קל"ד הביא דברי הרי"ף ור"ת לענין אומן ובסימן ע"ב וקל"ג לא הביאן ש"מ דס"ל דלא חלקו אלא דוקא לענין אומן וכן כתב הרי"ף בהדיא פרק חזקת הבתים דאחר נאמן בדלא ראה בידו מיהו במרדכי משמע שם דרי"ף הדר ביה ומ"מ נראה דעת המרדכי כן וכן הביא הרא"ש שם דברי הגאונים ומאחר ששמעי' היה נאמן על השטר פשוט דעל המעות שבידו ג"כ נאמן לומר מכח משכן בא הכתב לידו וכפי משמעות שטר הפשרה דאטו מי שטען בב"ד על איזה דבר שהוא ממושכן בידו והיה נאמן עליו ולקח אח"כ משכן אחר מי לא מהימן דוודאי אין משכן הראשון גורם אלא התפיסה גורמת וכן כתב המרדכי בשם ראבי"ה פרק המקבל בהדיא דאם לקח משכן תחת דבר הראשון הוי בתפיסה קמייתא גם המעות המונחים בתוקת שניהם נראה דלכל הפחות נקרא מוחזק בחציין דהא הניח אותן במקום שטרו וכל מה שהיה טוען על השטר חל על אותן המעות דלא גרע מאלו הניחו השטר עצמו ביד שליש דנראה דנאמן לטעון עליו אף על גב שב"ד הכריחוהו ליתנו ביד שליש מכל מקום לא אבד מיגו שלו מידי דהוי אהא שכתב המרדכי סוף פ' המקבל לענין תקנות העקול שהשיב ר"ת אע"פי שצריך להחזירו מכח התקנה מ"מ לא הפסיד מגו שלו ויכול לטעון עליו כל מה שהיה יכול לטעון בעודו תחת ידו והאריך שם כזה בתשובת מוהר"ם שמעינן דאע"ג

דצריך

דצריך לתנו ליד שליש לא הפסיד המגו מאחר דבשעה שמסרו מידו
ליד ב"ד טען דבריו וכ"ש בנדון זה דהניחו ליד שליש מכח פשר ובזמן
שהוציאו מידו טען זכותו עליו דנאמן כאשר טען וראייה ממה שכתב
הרמב"ן לענין שליש שהוציא שלישיתו מידו דאינו נאמן אחר כך מכל
מקום אם בשעה שהוציא מידו השלישית אמר באיז׳ דרך הושלש השטר
נאמן כמו שכתב הטור סוף סימן נ"ז וה"ה בכאן דלא דמי לתשובת הרא"ש
כלל ק"ו סימן ב׳ דכתב דאם הראה לעדים הפסיד המגו שלו וכן הוא
בגמרא פ׳ חזקת הבתים (דף מ"ו ע"ב) גבי רמאי דפומבדיתא דשאני
התם דהראה בלא תביעת התובע לדין ודוק שם ולכן נראה דזה לא אבד
חזקתו מכל מעות המונח דאלו המעות שהניחו ביד שליש מונחי׳ באופן
שידונו ביניהם כאשר כתוב בשטר הפשר ולא כתוב בשטר המונחים
בחזקת שניהם אם כן נראה שמונחים במקום השטר וכן לשון השטר
פשר שמירל תתן י"ב מאורת ליד שמעיה ותקח את השטר אבל תניח ה׳
מאות וחצי ליד נאמן כנ"ל וכבר הוזכר בשטר שנעשה פשר על דבר
הכתוב שהיה ממושכן ביד שמעיה בעד סך מעות ומירל תתן י"ב מאורת
לשמעיה ועוד ה׳ מאות וחצי תשליש ביד נאמן הממוצע להן ואחר כך
ידונו ביניהם בדיני ישראל לפני דיין הממוצע להם וכל מה שיזכה אחד
מהם בדין יתן להנאמן בלי חילוקים גם אם שירוית איזה צד על חבירו
יפרע לו צד שכנגדו מכיסו עכ"ל הפשרה נראה מזה שאלו המעורת
המונחי׳ ביד שליש הם במקום השטר כמו אלו הי"ב מאות רק שאלו נתנו
לידה ואלו הושלשו באם תזכה בדין שהנאמן יתן לה מיד אבל לא משום
שיהיו בחזקתה לענין הדין ועוד דהרי העידו העדים שבראשונה נעשה
הפשרה על י"ז מאות טאלר וחצי רק מחמרת (הזופלצי"ר) שעשתה
באחרונה שכתבה להניח ביד הרוכום י"ב מאורת והשאר הניח לפני
המשפט נעשתה הפשרה שתעשה באופן זה לדון בדין ישראל והנה זו
הפשרה נעשי׳ ע"ד פשרה ראשונה ולכן נראה דאלו המעורת כולן
מונחים במקום השטר רק שהם כמעוקלים ביד השליש על דין ישראל
ויוכל שמעיה לטעון עליהם כמו על השטר עצמו אך בטענתו השלישית
טען וז"ל בראשון אלו המעות המונחי׳ בחזק׳ שנינו מעכשיו הם לחזקתי
לחור מאחר שעברה וכו׳ א"כ נראה שהודה שהמעות מונחי׳ בחזק׳ שניה׳
ואינו מוחזק רק בחציין ואע"ג דאח"כ חוזר מטענה זו ואומר שמונחים
במקום הכתב מ"מ נראה דלא יוכל לחזור ולטעון בזה אך אמנם נראה
דאלו ב׳ מאות שבאו לידו בתורת הלוואה בחזקתן הם מאחר שהיא
צריכה להוציאן מידו עליה הראייה והוא מוחזק בהן כמו בי"ב מאורת
שקיבל כבר ובאותן המונחים עדיין מונחים בחזקת שניהם ונאמן לטעון
על מעורת אלו כל הקרן שאומר שהלוו׳ לה וכתב הרשב"א בתשובותיו
דאע"ג דאיכא עידי ראייה וגם איכא עד דבא לידו בתורת משכן א"ה
נאמן לומר במה הלוה עליו כמו שהארי׳ שם סי׳ תתקצ"ח וסי׳ אלף ט׳
ואע"ג דבתשובת הרמב"ן סי׳ פ"ד לא משמע כן מכל מקום אין להוציא
נגד דברי הרשב"א אמנם לענין היזקות נראה דמקצת פטורה ובמקצתן
חייברת דאותן היזקות שהגיעו לו מחמת שערב בעדה נגד כותי חייברת
כדאיתא בתשובת מוהר"ם במרדכי פ׳ הגזל ובתשובת הרא"ש הביאה
הטור ח"מ סימן קל"א וכן כתוב בטור י"ד סי׳ ק"ע מיהו מוכח שם דצריך
לברר על פי עדים כמה הוצרך להוציא מחמת הערבות ואם לא העמיד
עדים איהו דאפסיד אנפשיה כמו שכתב מוהר"ם בתשובה דלעיל דלא
גרע ממוס׳ חבירו דאין הנמסר נשבע ונוטל וכו׳ כדאיתא התם אך בכאן
יש לדון אם שמעיה נאמן בשבועה לומר כמה הוצרך להוציא על
הזיקות הערבורת מאחר שתפס ומוחזק במעורת ויתבאר זה לקמן בדין
נמסר שתפס דהרי מוהר"ם מדמה דין ערב לדין נמסר אמנם מה שיוכל
לברר בעדות שהוצרך להוציא יטול כמו עיקר הקרן אמנם שאר הזיקות
שהגיעו לו ממה שהלוה לה אינה חייבת לשלם לו ואיני צריך לירד בזה
לעומק׳ דדינא להורות בדיני אסמכת׳ מאחר שלא כתבה לו בשום
מקום להתחייב בהיזקות פשיטא דפטורה ואינה משלמרת אלא מה
שהלוה לה והשאר הוא גרמא בנזיקין דפטור לכ"ע והנה כתבתי כל זה
לפום עיקר דינא אך אמנם נראה דאין אנו צריכין לכל זה בנדון זה מאחר
שעשו פשרה ביניהם ונתחייבה לו אלף טאליר כמו שהניחו שתיהן
בטענותיהן אותו הפשרה א"כ יש לדקד׳ דאותו הפשרה תתקיים ובזה
נתפשרו כל היזקות והוצאות שקדמו לפני זה כמו שטען הוא בעצמו פעם
ושתים בטענותיו ובוודאי שיש להכשיר שטר זה אע"ג דכתב הרמב"ם
(פ׳ כ״ז מהל׳ מלוה) דשטר הודאה ופשרות ומחילות הנעשים בערכאות
הם כחספא בעלמא מכל מקום נראה להכשיר בנדון דידן ולא מבעיא
לדברי הרשב"א שכתב בשם רבותיו להכשיר בשטרי הודאה כמו
בשטרי הלוואה כמו שכתב ב"י בשמו דפשיטא דכשר אלא אפי׳ למאן
דפסל הכא כשר חדא דהא נעשה שטר זה במקום שאין שם ב"ד של
ישראל רק משפט של כותים וכל הנעשה שם צריכים לכתוב לפני העש"ג
וודאי שם דינא דמלכותא דינא וכמו שכתב הרא"ש (פ"ק דגיטין)

והמ"מ כתב הרמב"ן דנהיגי׳ להכשיר כל השטרות הנעשים בעש"ג מכח
דינא דמלכותא ואף לדברי הרא"ש דכתב דווקא במקום שהמלכורת
מקפדת שלא לכתוב שטר רק במקום הערכאות כו׳ נראה דבמקום זה
נמי מקרי מלכות מקפדת שאין שם רק משפט הערכאות ואין ישראל
נמצאים שם ועוד דמ"מ מה שמחל לה הוא והשווה עמה על אלף
טאליר מהני דמחילה אינה צריכה קניין ואין השטר אלא לראייה בעלמא
ושם כשרים עש"ג כמו שכתב בר ששת בתשובותיו סי׳ תצ"ג דשטרורת
מחילות והודאות פרעון לכ"ע כשרי׳ ולא חיישינן בזה לדברי הרמב"ם וכו׳
וכן כתב בסימן קמ"ג כ"ש שהוא מודה על מחילה זו ואף שטוען שהידה
אנוס אינו כלום מאחר שלא מסר מודעא כמו שנתבאר ונראה מה
ששעבדה מרת מירל בעד אלף טאליר קיים לכ"ע דהא שטר זה הנעשה
בפניהם הוי כמו משכן שכתבה לו שחייברת לו אלף טאליר ועל זה
נותנת לו השטר למשכן והוי כשטרי מקח וממכר דכשרים לכ"ע ועוד
דהרי מעיד הערכאי בשטרות שקבלו עליהם זה הפשר עם אמונתן
הישראלית לחזק ולקיים כל מה שקבלו עליהם הוי כאלו העיד שקנו זה
מזה שהערכאי נאמן על זו כמו שכתב הטור ח"מ סימן ס"ח דלא מרעי
נפשיה להעיד שקרא וכתב שם דמחלו להם זה לזה כל הכתבים והשטרות
שהיו להם לפני השטר שכולן יהיו פטורים ומחולים א"כ נראה לקיים
השטר ההוא ואע"ג דכתוב בו שנשתעבד הבעל ואחר כך האשה אין
לומר נחרת רוח עשתה לבעלה משום דזה הכתב הוא נכסי מלוג שלה
ולא יכולה למימר נחת רוח עשתה לבעלה כדאיתא פרק חזקרת הבתים
(דף מ"ט ע"ב) ג"כ ליכא למיחש בכאן אם מקבלים שוחדא או לא
ולדון בזה כמחלוקת הרמב"ם והרא"ש בזה שהרי שניהם מודים שהפשרה
אמיתירת שנעשית לפניהם בלא קבלת שוחד וא"כ ליכא למיחש למידי
אמנם אני רואה חשש ריבית באותו שטר שכתוב בו שנתחייבו לו אלף
טאליר ועל זה משכנו לו השטר אך באופן זה שיקיף להם סחורה בעד ב׳
מאורת טאליר וכתוב אח"כ בסוף השטר כשאם שיפרע לו ו׳ מאורת
ושמונים ושנים טאליר באותו היריד יקח הסחורה ג"כ שמקיף להם ויחזיר
להם שטרורת וההיזקות יעמדו על הערכאי וישוה אותן וא"כ נראה
דהמותר הוא ריבירת אמנם כי דייקינן לא חיישינן לזה רק אנו אומרים
שהמותר היה הזיקות שהוצרך להוציא על הערבות שערב בעדה שזה
הוצרכה לשלם לו כמה שנתבאר לעיל ולכן כתב שהזיקות ישוה הערכאי
ולא חיישינן לריבית ואפי׳ היא אומרת שיש ריבית בשטר אינה נאמנת
לא הו׳ נאמן כמו שכתב המרדכי פ׳ השולח מעשה באחד שתבע מחבירו
שני מאות זקוקים והלה השיב איני חייב לך אלא מאה זקוקים כי ק׳
הלויתני במאתי׳ בריבית קצוצה והשיב הר"י מפורש דהמלו׳ נאמן בלא
שבועה דהלוה לו בהיתר משום דלא שבק איניש התירא ואכל איסורא
וכן פסק בסמ"ג דאפי׳ במקום מגו שיכול לטעון פרעתי או לא לויתי אינו
נאמן דאין אדם משים עצמו רשע וכן נראה מדברי הרא"ש בתשובה כלל
ק"ח סימן ט׳ ובתשובת הרשב"א סימן תתע"א ובטור י"ד סי׳ קס"ט ואע"ג
דבתשובת הרא"ש סימן ז׳ משמע דהלוה נאמן היינו כשאין המלוה
מוחזק וכן הו׳ בטור סוף סימן קס"ב ואע"ג דבסמ"ג משמע דאפילו אין
המלוה מוחזק מכל מקום אף על גב דהטור ותשובת הרא"ש לא ס"ל
בהא כוותיה מכל מקום אם המלוה מוחזק ליכא מאן דפליג דנאמן וה"ה
בנדון דידן שכבר נתבאר שהמלוה נקרא מוחזק דנאמן לומר דאלו
המאה ושמונה עשר טאליר הנותרים בשטר הם בהיתר מכח הזיקורת
או שאר דברים שהיתה חייבת לו ואפילו אם לא היה מוחזק מאחר שיש
לו שטר נאמן וכן כתב ב"י בטור י"ד סוף סימן קס"ט מיהו נראה דשבועה
בעי ואף על גב דככר כתבתי דנאמן בלא שבועה מכל מקום כאן
שבועה בעי חדא דבתשובת הרא"ש כלל ס"ג כתב דמלוה בעי
שבועה אף על גב דמשכון בידיה ואם כן קשה תשובותיו אהדדי אלא
על כרחך אנן צריכין לחלק בין הלוה מכחישו וטוען ברי דאז צריך
שבועה ובין אין הלוה מכחישו וכן מחלק שם עוד בזה לענין משכון של
כותי ביד ישראל ולכן כאן שהלוה מכחיש למלוה לכן בעי שבועה וכן
מסקנת ב"י דצריך שבועה סוף דבר אני רואה שהשטר שהוא על אלף
טאליר יתקיים ביניהם וישבע שמעיה שלא היה בו ריבית ואז פטורה
היא מכל הזיקות שהוצרך ליתן לכותים גם הזיקות שהיה לו מאותן
אלף טאלר ושמנה עשר טאליר כי מעתה היתה התיובה כולו שלו
ולא נתחייבה לו הזיקותיו וכמו שכתב הרא"ש פ׳ זה בורר דאפילו
יציאותיו שאומר לו לילך לב"ד הגדול אינו חייב לשלם לו כל זמן שלא
נעשה סרבן ומאחר שאין שמעיה מברר עליה שנעשת׳ סרבנית בפרעון
חובה ושתבעה לדון לשלם לו אינה חייברת בהוצאותיו והזיקותיו
כ"ש שעיקר אלו אלף זהובים גם מאה טאליר שאחר כך כולן
הלוה לה על כתב והרי היתה לו משכון ולכן אינה מחוייב׳ לו הזקיו שגרמה
לו מכאן ואילך אמנם מה שהגבילה עמו ימים ולא באתה אם הוצרך
להוציא איזה דבר על זה לשלם למהר"ז ולבונם (כאשר הוא טוען)

והיא לא שלחה שם ולא באתה כאשר העיד בונם ור"ז צריכה לשלם
כמו שפס' מהר"ם והוא במרדכי פ' זה בורר וז"ל אמנם אם ראובן אמר
לשמעון נלך לב"ד הגדול ואמר שמעון ואני אבוא אחריך לאותו ב"ד
הגדול אם יחזור ראובן ויטעון על שמעון ויאמר אני פורתי מעותי על
שהלכתי לב"ד נגדך ולא באת ר"מ מחייב לשלם לראובן כל יציאותיו
אע"פי שלא נדר לו ולא שייך למימר ראובן לשמעון משטה אני בך
בדבר הזה וכמה דברים יש שאין צריכין קנין עכ"ל וא"כ נראה דהוא
הדין כאן צריך לשלם לו ההוצאות שהגיע לו על זה ונראה דנשבע ונוטל
בזה כל מה שישבע שהוציא ברשות כמו שיתבאר לקמן כ"ש אם ר"ז
ובונם יטענו מה שהוציאו ברשות ושהיא טוענת שהיתה אנוסה צריכה
לבאר מאחר שעדי' מעידי' שלא באת' לימים מוגבלי' אמנם מה שהוציא
שהלוה לה ולבעלה אח"כ יתבאר לקמן ומה שטוען שמעו' שהיה אונס
בפשר' ומחילה זו מכח שהתחיל ליתן פטורין ולהפסי' המשפט נראה
דבאותו ענין לא מקרי אונס מאח' שלא מסר מורע' כ"ש שכל האונסין
שטוען לא היה מוכח אלא שהוכר' ליתן פטורים לדוכוס ושרצת' להביאו
בערכאות וגיזמה לו בזה וזה לא מיקרי אונס כמו שהאריך מהרי"ק בזה
שורש קפ"ו במי שטוען שנתן לחבירו מפני שגיזמו להביאו בערכאות
של כותי' אין בטענתו ממש ולא מקרי אונס אע"פי שהפחידו בדבר
שהיה בידו לעשות כו' גם מה שקיבל עליה איך שמליץ שלה הבעירת
אותו ואת בני ביתו נראה דפטורה ראע"ג דהרביעה לו ארידה עליו
ומשמתינן ליה עד דמסלק ליה כדאמרינן פרק המקבל (דף ק"ח ע"ב)
גבי המוכר לכותי אמיצר חבירו כו' מ"מ לאחר שהזיקו פטורה כמו
שכתבו הרמב"ן והרשב"א ושאר הפוסקים כ"ש שלא גרם לו היזק רק
שהבעיתו וגזמו ולא גרע מהבעית חבירו דפטור כדאיתא פרק החובל
(דף צ"א ע"א) וכן מה שקובל על בעלה אביגדור ונחמן שמסרו היא
פטורה בזה דיכולה לומר לתקוני שדרתיך כו' ואף לפי דבריו שאומר
שמחוייבת לפצות בעלה מ"מ הוא אינו בעל דברים דידה ואף אם היה
הוא מוחזק למסור · וכתב ב"י בשם תשובת ר"ש בר צמח דהשולח
המוחזק למסור חייב שולחו וכן נראה מדברי הר"ם מירזבורק וכתב
כותי שמסר לשופט בשם שמעון ושמעון שמע ולא הכחישו חייב לשלם
מ"מ לא עשה לו רק גזומים להראות הכתב ולא הזיקו בידים · אמנם
ב' תביעות אחרונות צריכין דקדוק וזה כי אף אם האמת עמו שהזיק
אותו בתפיסה מאחר שהיה תפוס כבר מי יודע שמא בלאו הכי נמי היה
נשאר בתפיסה וכן בענין (הזופלא"יר) שעשת' עליו וגרמה לו היזק
מי יודע דילמא בלאו הכי נמי הוי חוזר הדוכוס מפשרותו והוצרך לשלם
וקודם שנרד לדין זה אומר כי זהו ברור כי התביעה שהיא תובע' אותו
שגרם לה היזק שלא הראה כתבה למשפט וע"י זו גרם לה היזקות רבות
שכל זה אינו כלום ואינו חייב לשלם לה היזקות אף אם האמת אתה
חדא דמי יכריחנו להוציא משכן שתחת ידו ושאין לו שום זכות אחר רק
שיוכל לכבשו תחת ידו עד שיפרעו לו כמו שנתבאר לעיל שיראינו
ויפסיד זכיותיו כי אם היה מראיהו לא היה מהני תפיסתו אח"כ לכלום
שאז שוייה ראה ולא היה אח"כ נאמן לומר ממושכן הוא בידי ועוד כי
היתה יכולה לפטור אח"כ הלוה וא"כ היה מפסיד עצמו בהראות הכתב
וזהו מושכל ראשון שאין מחויב להזיק לעצמו בשביל חבירו כדאיתא
פ' אלו מציאות (דף ל"ג ע"א בענין כי לא יהיה בך אביון שלך קודם
לכל אדם) וה"ה כאן ובלא זה מי יכריח האדם להוציא משכון מתחת
ידו ולהראות למקום עש"ג אשר פיהם דיבר שוא ויש לחוש לקלקול
ואמרינן בירושלמי דכתובות (פרק אלמנה ניזונת) גבי אלמנ' שתפס'
לא אמרינן לה חוי מה שתחת ידך כו' אע"פי שהוא לפני דייני ישראל
כ"ש לפני עש"ג אשר יש לחוש לאונסי' וראייה דאין אדם חייב להכניס
עצמו בסכנ' קטנה בשביל חבירו מהא דאמרינן (בבא קמא דף קי"ח
ע"א) לוה ממנו בישוב ורצה לפרעו במדבר כו' וכל הלכות שכנים
תלויים בזה שאין אדם צריך להזיק לעצמו מעט כדי שישכיר חבירו
הרבה וה"ה כאן ועוד דכתב הרא"ש (בתשובה כלל ס"ח סי' כ"א
הביאה הטו' ח"מ סי' י"ו) שאין מכריחי' לאדם להראות שטרו לבעל
דינו אפילו בפני ב"ד ישראל כ"ש שאין להכריח לאדם להוציא משכנו
מתחת ידו ועוד דנרא' דלא הוי לא גרמא בניזקין ולא דמי לשורף שטרותיו
של חבירו כו' בין לפי' התוס' שכתבו פרק הגוזל (דף ק' ע"א)
החילוק שבין דינא דגרמא לגרמי בניזקין שבדיני דגרמא הוא עצמו עושה
ההיזק בידי' או משום דבדינא דגרמא נעשה ההיזק מיד בשעת מעשה
וכמו שכתב שם הרא"ש ג"כ בין לפי' הריצב"א שפי' התוס' פרק לא
יחפור (דף כ"ב ע"ב) דדינא דגרמא הוא חייב מטעם קנס ובכל
דבר המצוי והרגיל לבא קנסו חכמים בנדון דידן נראה דפטור דהוי
גרמא בניזקין דוודאי לא עשה ההיזק בידים או מיד גם אינו רגיל לבוא
ותדע מדנקט שורף שטר חבירו ולא נקט הכובשו תחת ידו ועוד דלא
גרע ממבטל מעות חבירו אצלו שפטור מכח דינא דגרמא בניזקין

כדאיתא במרדכי כ"ש הכובש שטרו ועוד דלא גרע משומר שטר
חבירו ונאבד דפטור משום דשטרות אין לו דין שומרים כ"ש בכה"ג
ופשוט הוא אין צריכים לראיות הרבה מכל הלין נראה דלא פשע בזה
שלא רצה להראות שטרו כ"ש לפי מה שאומר שהיה לה העתקה
מקויימת וכמו שהעיד ע"ז ג"כ מרדכי כהן כמבואר בעדותו וכן בענין
שקובלת עליו שלא קיים הפשרה שעשו בראשונה על ה' מאות ושלקח
ב' מאות והלך לדרכו הנה מאחר שהיה נתפס היה אנוס ולא היה יכול
לקיימה גם העיד נחמן שהפשרה היתה שיביא הכתב תוך י"ר יום ואחר
כך יקח הג' מאות הנותרים אם כן בדין נטל הב' מאות הראשונים ואחר
כך נאנס מכח התפיסה ולא עבר בזה על שום דבר ולא היה מחויב
להוציא הכתב מתחת ידו לשלחו עם בנו גם הם לא פשעו במה שלא
הביאו המעות אצלו כמו שכתבתי לעיל מהא דהלוה ממנו בישוב וכו'
ולכן נראה דשום אחד מהם לא פשעו בזה גם אם פשעו בזה לא הפסיד
שום אחר דבר מאחר שלא קבלו עליהם בקנין חזק וכל פשרה יוכל
לחזור בו כל זמן שלא קיבל עליו קנין ואם משום שקיבל ב' מאות על
הפשרה · הנה השופט פשע בזה שנתן לו ואף כי לא נאה לבר ישראל
שאינו עומד בדיבורו מכל מקום לא הפסיד בזה שום אחד מהן זכותו גם
היא במה שלא באתה לימים המוגבלים מאחר שלא נשתעבדו זה לזה
באבור זכיות ושלא כאסמכתא וכמו שיתבאר לקמן ואין לומר שזו
הפשרה בטלה הכתב שהיה לו על אלף טאליר דזה אינו חדא דהא
לא היתה פשרה רק ליטול ה' מאות ולהשליש אחר כך השטר בכח
השלשה הנקובים בשאלה אבל מעולם לא מחל על המותר ועוד מאחר
דנאנס ולא היה יכול לקיים הפשרה אם כן נתבטלה הפשרה מעיקרא
ולכן אין לדון רק בענין שקובלים זה על זה שאחד מסר חבירו · והנה
נראה דיש לדון דין זה מתשובת מוהר"ם והיא במרדכי פרק שור שנגח
א' עשה סעודה והזמין את ראובן ובני ביתו דהיינו משרתו נפתלי וכו'
עד והכו בעל הסעודה ורץ לפני השופט וקבל על ראובן ובני ביתו
והשופט היה חייב לראובן ו' ליטרות ויצא ראובן בפעם ההוא מלפני
השופט כי אמרו עליו שלא פשע אלא בני ביתו פשעו ועליהם נעשה
ראובן ערב לתקן עוותותם ושוב בא שמעון לשופט ואמר שגם ראובן
פשע ובא שמעון עם קרובו בעל הסעודה וגרמו שהעליל השופט את
ראובן ונפסד החוב וראובן טען עליהם והיה לו עדים וגם שמעון טוען
שגוי א' העיד שגם לוי מסר את ראובן ואין עד בדבר והשיב ר"ם נראה
בעיני אם ידוע שכב' מסר בעל הסעודה את ראובן ואת נפתלי אוכל
לחמו ומשרתו טרם יבוא שמעון לשופט ושוב בא שמעון ומסר גם הוא
כעוקב אחר המנאף דשמעון פטור מידי דהוי אמרבה בחבילות וכמו
כופף קמתו של חבירו כו' עד ה"נ כבר ברי דהיזקו כתוא מכמר מכיון
דנפל למכמר התפול פח על ארץ ולכור לא ילכד וכ"ש הכא בנדון דידן
זה ברור הוא שהחוב שהיה לראובן על השופט מופסד היה ושמעון קימחא
טחינא טחן דמקלא קלייה כבר המוסר הראשון ואוקמינהו עלוי' ושמעון
לאו מידי עבד לענין ממונא שהפסיד דנהי דכב' יצא ראובן מלפני השופט
ושמעון גרם שהחזירוהו מי יוכל לידע כמה הפסיד בכך שכבר מחויב
לשופט והוצרך להיות ערב עבור בני ביתו וידוע שכזה היה מוכתב לתקן
ולמצא חסדו של שופט עבור העוות שעוותו בני ביתו ומי יודע שמא
בלא מסירת שמעון היה מעכב לו השופט החוב בעלילת בני ביתו אפי'
לא היה מעכב את כולו אלא מקצתו מי יוכל לידע כמה ומספיקא לא
מפקינן ממונא משמעון אמנם לפטור שמעון בלא כלום אי איפשר כי
הגדיל לעשו' חוטא ולא לו סניגו' לקטיגו' סרסור לעביר' ענוש יענש
בתענית ובמלקיות או בנידוי אם בר הכי הוא וכו' עד ואת החוב שהפסיד
שמעון יש לאמדו כמה היה שוה כו' עד כדתניא פ"ק דמכות (דף ב' ע"א)
מעידים אנו באיש פלוני שגירש אשתו ונתן לה כתובה וכו' עד ונמצאו
זוממין אין אומרים ישלמו כל הכתובה אלא טובת הנאת כתובתה וכולי
ומכאן נראה דה"ה בנדון דידן מאחר שלא נתפס בראשונה מחמת מירל
אף שהחזיקה אותו אח"כ בתפיסה והרע' לעשות וראויה לעונשין כרפסק
מהר"ם בתשובה דלעיל מ"מ אינה חייבת בתשלומי נזקו מאחר דכבר
היה נתפס כבר נפל לפח מוקשי' ומי יודע אימת היה יוכל למלט מאחר
שכבר היה חייב לדוכוס אף שלא נתפס משום כך מ"מ י"ל שלבסוף תפסו
עליו גם משו' זה והוי דומיא דעוברא דמהר"ם דכתב ומי יודע כמה הפסיד
לו וכו' ולא שייך למימר כאן נמסר נשבע ונוטל מאחר דהנמסר בעצמו
לא יוכל לידע מה הפסידו המסור ולא לישבע על זה כ"ש שכבר
מוסכם מכל הפוסקים שאין הנמסר נשבע ונוטל ואף אם נאמין
לדבריו האמצעיים שטען שהדוכוס ציווהו לפטור מן התפיסה ובאותו
יום עצמו באתה מירל ועשתה עיקול עליו שלא היה יכול לצאת
משם מכל מקום כל זמן שלא נפטר משם לגמרי איכא למימר דלמא
הדרי בהו והכי דייק לשון תשובה זו דתלה הדבר ביצא מלפני השופט כו'
משמע דווקא יצא אבל בלאו הכי לא וכ"ש שאין לו שום עדות בזו שהיא
החזיקה

החזיקה אותו בתפיסה רק שבונם ורבי זעליקמן העידו ששמעו מן היועצים
שאמרו שלא יוכל לפטור מן התפיסה אם לא שיתפשר עם מירל אבל לא
אמרו שאם יתפשר עם מירל שאח"כ יפטר מן התפיס' א"כ לא העיד שום
עד שהיה תפוס שלה לחוד מעולם ומאחר שמתחילה היה תפוס של דוכוס
לחוד נראה דדומה ממש לתשובת מוהר"ם שהבאתי שנפטר שמעון
שמסרו ולא דמי לתשובת מוהר"ם האחרונים שכתב שם בסוף אותה
תשובה שאם שנים מסרו לאחד ואין לאחר לשלם שחייב השני לשלם
הכל וכן בכאן שתפסו הדוכוס וגם מירל ואין לשלם מן הדוכוס שצריכה
היא לשלם כל הזיקות דודאי זה אינו כלום מאחר שתפסו הדוכוס בראשונ'
לחוד א"כ כבר הוי מקלי קלי ביד הדוכוס וקמח' טחינ' טחנ' אף לפי דבריו
כ"ש במה שהיא כופרת שלא עשתה כלום בתפיסתו ואין שום עד שמעיד
על ככה שפטורה היא מתביע'ז בדיני אדם ועוד דכתב הרשב"א בתשוב'
והביאה ב"י (סי' שפ"ח) על אחד שגרם תפיסה לחבירו והוציא ממון
על זה לפטו' מן התפיסה ופטרו מאחר שבעיקר העלילה שמסרו יצא נקי
ואף מן התפיסה יצא אלו המתין אין זה אלא גרמא בניזקין כו' ואע"ג
דלא משמע כן מדברי מוהר"ם במרדכי וכדמשמע מדברי מהרי"ק סי' קי"א
ואדרבא (במהרי"ל סי' פ"ו בתשובותיו כתב דלי גרס לו תפיסה מקרי
מזיק בידים וכמסר כשבע וכוטל) מ"מ אין יוכל להוצי' ממנה נגד דברי
הרשב"א מאחר שיש קצת הוכחות שעיקר תפיסתו לא היה ממנ' וכן נראה
מדברי העדות וכן מדברי התראה שכתב לה מוהר"ר יעקב אקש ז"ל
שלא כתב לה רק לפדות הכתב כו' אבל לא כתב בהתראה שהיא עשתה
שנתפס אלא שע"י שלא פראה הכתב נמשך תפיסתו לכן לכ"ע פטורה
מהיז' זה וכן פסק מהרי"ל בתשובותיו סי' פ"ו על כיוצא בזה וע"ש ואם
חבתה בתפיסתו עתיד' היא ליתן את הדין · אמנם מה שקלקל' פשרותו
שהיה לו עם הדוכוס ליתן לו ה' מאות ריינוש ואח"כ כל שנה מאה והיא
גרמה לו שע"י (הזופלציר) שעשתה שהוצרך לשלם ז' מאות טאליר
ואח"כ גמר התשלומין תוך ב' שנים וזה עשתה לאחר שהתרה בה הר"ר
זעליקמאן כמבוא' בעדותו והנה היא אינה מכחש' שלא עשתה בזה רק
טוענ' שלא נתכוונ' להזיקו לא עשתה כדי להציל את שלה דהיינו הכתב
שהיה תחת ידו גם טוענת מי יימר דנתפשר עם הדוכוס תחילה בזה צריך
דקדוק וזה כי נראה ברור שמי שהזיק לחבירו והפסידו צריך לשלם לו
הפסדו אע"ג דלא נתכוין להזיקו דאדם מועד לעולם ואין חילוק בין מזיד
לאונס כדאיתא בבבא קמא (דף כ"ו ע"א) ואע"ג דנתכוין להציל את
שלו אם מפסידו ע"י כותים ולא היה נתבע סרבן כמו שכתב מהר"ם
בהדיא בתשובה והיא במרדכי פ' הגוזל וכן נראה מתשובת הרא"ש
שהביא הטור סי' שפ"ח בענין רחל ולאה וכן פסק מהרי"ו בהדיא סי' קי"א
וכן כתב בתשובה מיימוני סוף ספ' נזיקין דמי שנאנס מחמת ממון למסור
חבירו חייב לשלם לו ואע"ג דכתב המרדכי פרק הגוזל בשם ר' אליעזר
מטו"לא שמי שתקף את שלו מיד חבירו אין לו דין מסור אע"פי שהפסידו
הרבה היינו דווקא לעניין מסור אבל לא לעניין תשלומין מה שהזיקו
דוודאי חייב לשלומי ואע"ג דבמרדכי פ' המניח משמע דאם אי אפשר
להציל את שלו רק ע"י כותים והזיקו פטור נראה דדווק' שאי אפשר
דומיא דהיה לו לשמט ולא שמטו שמביא שם ראיה ממנו דאז
אי איפש' להמתין כלל ואי אפשר ליטול רשות מב"ד לאו כל כמיניה
וצריך לשלם לזה הפסדו ותדע דבאותה תשובה לא כתב דאם אי איפשר
פטור רק כתב מעשה באחד שהפקיד אצל חבירו לימים כפר לו ולקח
המפקיד את שלו בידי כותים ומתוך כך העלילו את הנפקד והפסיד הרבה
ופסק הרב דאם אפשר למפקיד להציל את שלו בעניין אחר חייב כמו
שהיה לו לשמטו ולא שמטו כו' הרי דלא כתב צד הפטור רק צד החיוב
להורות שזה מקרי אפשר דהיה לו ליטול רשות מב"ד וכל זמן שלא נטל
רשות איפשר להציל בענין אחר מקרי וכן משמע במרדכי סוף פ' הגוזל
במעשה דרבי אפרים ור' יואל שהלך ר' אפרים בעש"ג לקבול על ר' יואל
להכריחו שיציית לו דין ישראל ופסק מאחר דלא נטל רשות מקהילות
חייב לו הפסדו כדמשמע התם וכמו שהוא בתשובת הרא"ש והביאו הטור
סימן כ"ו שמחייב על מי שקובל על חבירו לפני דייני כותים אע"פי שעושה
כדי להציל את שלו ועוד דאפי' למ"ד דאין לו דין מסור בהולך בעש"ג
היינו דווק' מטע' דלא מתכווין להזי' ולא עשה אלא להציל את שלו אלא
שהשר העליל עליו אח"כ אבל במקום שהישראל עצמו הפסידו פשיטא
שחייב לשלם לו וכמעט נראה דיש לו דין מסור דהא כוונתו להזיק כמו
בנדון זה שכתבה (בזופלציר) להניח המעות לפני המשפט גם שיקח
הדוכוס את שלו בראשונה ובזו לא היתה מצלת את שלה וכוונתה להזיק
ופשיטא דחייבת לשלם מאחר שהיתה יכולה להציל את שלה בעניין אחר
ועוד דפשיטא הוא אע"ג דפטורה היא ממה שגרמה לו היזק מ"מ אותה
דבר שהביאה בעש"ג צריכה להחזי' וראייה מהא דאיתא (פ' הגוזל דף
קי"ו ע"א) גבי ההיא שותא דהוי מנצי עליה בי תרי קם חד מנייהו ומסרי'
כו' אמ' אביי יכול לומ' אנא כי מסרי דידי מסרי א"ל רבא וכל כמיניה לא

אמ' רבא משמתינן ליה עד דמייתי ליה וקאי בדיני כדאית' פרק הגוזל הנה
מבואר דלאו כל כמיניה לומר דידי מסרי ה"ה כאן שמסרה מעותיו ביד
הדוכוס ע"י (זופליצי"ר) שלה ופשיטא דלא כל כמינה לומר ומשמתינן
לה עד דמייתי אלו המעות שהוצרך ליתן לדוכוס וקיימי עלה בדיני וכמו
שכתב ר' אליעזר מטו"לא בעצמו בתשוב' דאע"ג דאין לו דין מסור מ"מ אם
יש עדים שתקף ע"י כותים לאו כל כמיניה וצריך להשיב הדבר מן הכותי
ה"ה כאן צריכה להחזי' אלו המעות שהוצר' לתת לדוכוס ולמיקם עליה
בדיני ולכן פשיטא צריכה להחזיר אלו המעות ולשלם לכמר שמעיה מה
שהית' חייבת לו וזה ההיזק עליה תהדר ולא יכולה למטען שנתכוונה
להציל את שלה אף אם האמת אתה שעשתה משום זה אפי' הכי צריכה
לשלם לו הפסידו כמו שנתבאר דאין כאן מגו לומר שדידה מסרה שהרי
ככר נתבאר לעיל שחייב' לו אלף טאליר הנעשה לפני העש"ג גם מאה
טאליר לפני שמשים דק"ק פראג אם כן אין כאן שום מגו לטעון נגד המעות
ולכן צריכה לשלם נזק זה לכמר שמעיה אפי' לדברי ר' אליעזר מטו"לא מכ"ש
לחולקי' עליו ומה שכתב מוהר"ם מירזבורק אם דרך בארצו והעיר
שהיהודים מעככין חביריהן ע"י כותים כי אין שם ב"ד פטור נראה
דהיינו עיכוב ועיקול בעלמא אבל להזיקו בידי כותים ללא צורך לאו כל
כמיניה ואינו נאמן לומר להציל שלי כוונתי דאל"כ לא שבקת חיי לכל
ברי' וכל עולם יטעון הכי ומה שטוענ' שהר"ר זעליקמאן צוה לה
(לזופלצי"ר) אין זו טענה חדא דהו' מכחיש בדב' אדרבא מעיד בעידותיה
שמיחה בה ועוד דלאו כל כמיניה כמו שכתב מהרי"ק שורש א' דאף ב"ד
אין יכול לומ' לילך בעש"ג כל זמן שאי' הנתבע סרבן כ"ש שאין היכולת
ביד ב"ד לצוות לא' למסור חבירו והנה אף מרת מירל אינה טוענ' ששמעיה
היה סרבן לדון עמה בדין ישראל כי כל טענותיה אינו רק שהיא לא
סרבה בד"י אבל אינה אומרת שהוא סרב בד"י אחר שהתרה בו כ"ש
שהר"ר זעליקמאן אינו ב"ד ולא היה לו כח זה להרשות לדון בדיני עש"ג
ומעתה נראה דמחוייב' לשלם לשמעיה היזק זה ומה שטענ' מי יודע אם
היה לו פשרה עם הדוכוס נראה מאחר דר' זעליקמאן מעיד בזו (אע"ג
דאיכו אלא עד אחד מ"מ מהכי כמו שכתב מוהר"ם בתשובות פ' הגוזל
דאם היה למסר) עד אחד שהוצרך להתפשר עם המושל חייב לשלומי
מידי דהוי אנסכא דר' אבא (בבא בתרא דף ל"ג ע"ב) דאמר אין
חטפי כו' וה"ה בכאן דהוי ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע
להכחיש בעד העד נאמן עלי' שנתפשר וכ"ש שגם בונם מעיד
כאן ששמע מן היועצים שאמרו שעל ידי (הזופלצי"ר) חזר
הדוכוס מפשרתו מיהו דווקא לענין ממונא דדינא הוא מאחר שאינו יכול
לישבע משלם אבל לא לשוויה מסור דאין עד א' נאמן בזה ותדע דהא
כתב המרדכי פ' החובל ראובן שתבע שמעון שמסר אותו ויש לו עד א'
והכותי' מעידים עליו ישבע שמעון להכחיש העד כו' ש"מ דאין עד א'
נאמן לפסלו לשבועה ועדו' דבונם אינו מעיד עלי' שעשתה (זופלצי"ר)
ואי משום שהודית היא שעשתה (הזופלצי"ר) מ"מ אין אדם משים
עצמו רשע ואין אדם נאמן על עצמו שמסר וכמו שכתב המרדכי בהדיא
פרק הגוזל כ"ש כאן שהיא אומרת שלא מסרה כלום אלא שכוונה לטובתה
וא"כ הוי לה כמזיק בשוגג וצריך לשלם ואינו נפסל וג"כ אין למיר' לטעון
בזה מי יודע מפשרה זו ודלמא השר היה חוזר בלאו הכי מ"מ נראה
דאין טענותה טענה דוודאי היועצים נאמנים בזה וכמו שכתב מוהר"ם
סוף שור שנגח שאם שמעו מפי השופט או מפי אחרים כמה היה חייב
לו השר נאמנים בעדיות כל דהו מגבינן ותדע דאי לא תימא הכי איך
יכולין העדים לעולם לידע כמה הפסיד אלא מפי כותי' כו' ה"ה בנדון זו
הכותי' נאמני' שנתפשרו עמו בסך הנ"ל ושחזר בו הדוכוס מכח (זופלצי"ר)
שלה ולא חיישינן דלמא הדוכוס היה חוזר בו מפשרותו דזה לא חיישינן
כמו שהתם לא חיישינן דלמא בלאו הכי לא היה השר משלם לו ואע"ג
דהתם פסק מוהר"ם לשום החוב כמה היה שוה ואם אין יודעים הנמסר
ישבע ויטול מ"מ בנדון זו (אם הוא בענין) שאין אנו יכולין לשום
הפשרה של השר א"כ שמעיה ישבע כמה שם הפשרה ההיא ומה שהזיקה
אותו יותר מזה ישבע ויטול כדברי מוהר"ם (ואם בענין שאנו יכולים
לשומו יש לומר) דדווקא בתשובות הר"ם הוצרך הנמסר לישבע דאחרים
לא ידעו שוויו של חוב אבל בנדון זה דאחרים יכולין לידע ההיזק כמו
שמעיה נראה דב"ד ישומו היזקו זה וכמו שדרשו אין רואה שבועת ה'
תהיה בין שניהם הא במקום רואה אין שבועה וישומו הדיינים דהיינו
כמה"ר אייזק והר"ר זעליקמאן היזק זה וכזה תשלם לו ולא נאמר שמה
שהוצרך לשלם המעות מיד הוי במבטל כיסו של חבירו (דהא לא הזיקו
רק שהוצרך לשלם מה שהיה חייב ואין חילוק רק מה שבין זמן פשרה
לאשוכה לשכייה דזה איכו) אלא ב"ד שמין ההיזק וחייב' לשלם לו כדאי'
פ"ק דמבות (דף ד') לעניין עדים זוממין ועוד נראה דלא חיישינן כלל
דיחזו' מפשרותו וראיה מהא דכת' המרדכי פרק הגוזל לעניין מסים על
ראובן הבא אצל השר לאחר שנתפשרו הקהל מן המס ובקש למחול לו

חלקו

חלקו כו׳ עד ונראה דאם כבר פשרו הקהל עם השר ושוב ביקש א׳ לפטרו מחלקו הציל לעצמו ופטור אבל אם קודם פשרה ביקש א׳ לפטרו ופטרו חייב לתת מס וכו׳ הרי קמן דלא חיישינן שיחזור השר מפשרותו עוד ראיה מהא דאמרינן פרק הגוזל (דף קי״ג ע״ב) אמר רבא בר מתא אבר מתא מעבט וה״מ בכרגא דהאי שתא אבל חליף שתא כיון דמפיים מלכא לא ש״מ מאח׳ דנתפייס המלך פעם אחת שוב לא אמרינן דלמא הדר ביה ואין לומר דשאני דוכוס זה שהוא פסלן גדול וכמו שטען שמעיה בעצמו דילמא הוי הדר ביה דלזה אין לחוש דסתם כותים אנסים ופסלנים הם כדאמרינן פרק חזקת הבתים (דף מ״ה ע״א) לעניין מוכר מטלטלין והוציאו ממנו הכותי׳ אפילו בעש״ג אינו חייב באחריותן (וה״ה לא חיישינן כהן שמא יחזורו מפשרותן כמו שנתבאר). וה״ה כאן ועוד דלמא לא חיישינן שיחזור דוכוס עם יועציו הבטחת דבריו דמלתא דלא שכיח הו׳ ורמיא להא דאמרינן בבבא קמא (דף ע״ו) הכופף קמתו של חבירו לגבי דליקה דאם לא היה מגיע שם אלא ברוח שאינה מצוייה דחייב וכן אמרינן לעניין המרבה בחבילות (ב״ק דף י׳) וה״ה כאן כ״ש שהיא טוענת דהדוכוס הוא אמת׳׳ ואלו עשה עמו פשרה לא היה חוזר בדבורו ומאחר שנמצא שעשה עמו פשרה א״כ חזר מכח דבריה וצריכה לשלם דומיא דאומר לא לויתי שלא יוכל לומר אח״כ לא פרעתי סוף דבר אני רואה שמחוייב׳ לשלם מה שהזיק׳ אותו בזה ומה שטוענת שגם שמעיה כתב עליה (זופלי״ר) ומסרה לדוכוס הלא אף אם האמת אתה אין בזו כלום מאחר שלא הזיקה במסירתו לא גרם לה היזק והיא גרמה לו היזק לאחר שנפטרה ממסירתו פשיטא שחייבת כמו שכתב מוה״רם בהדיא בתשובות דר׳ אפרים ור׳ יואל והיא במרדכי סוף הגוזל ובתשובות מיימוני סוף ספר נזיקין כ״ש שאין לשום א׳ על חבירו רק שכל אחד טוען על חבירו שמסרו ושהלך בעש״ג ולכן אין לדון רק על ההיזקו׳ שנתבררו בעדים גם מה שטוענת שר׳ זעלקמן ובונם נוגעים בעידיות עליה והביאה ראי׳ ואי מביא׳ ראיה פטורה מהיזקות אלו של (הזופלי״ר) אמנ׳ צריכה להביא ראי׳ שעדין נונעים בעידותן כי אין אנו צריכים בעדות ממון תחילתו וסופו בכשרות כדאיתא פרק חזקת הבתים (דף מ״ג ע״א) ואע״ג דהעיד בונם שהוא והר״ר זעלקמן נעשים ערבים בשביל שמעיה והוא אינו כופר רק אומר שמסולקים מן הערבות נראה דצריך לברר זה שהם מסולקים מאחר שאין לו מגו לומר דלא נתערבו מאחר דאיכא עד אחד כמה שנתבאר מכל מקום נראה דאם לא יוכל לברר ויש לו נכסים כ״כ שהערבי׳ בטוחים שישלם כשרים להעיד כדאיתא בהרי׳ פ׳ חזקת הבתים (דף מ״ו ע״ב) דאם אית מקום לערב ולמלוה לגבות נאמנים להעיד ללוה אפי׳ אם הוי ערבי׳ קבלנים שאין נאמן להעיד מ״מ כתב נימוקי יוסף דאם יש לו נכסים עידיות ובינונית וזיבורית (כאמן וה״ה כאן דעיקר החיובא הוי מעות אם הערבים המה בטוחים שישתלמו בזמנן כאמנים ונראה דאף אם) עכשיו אינם בטוחים אם יוכל להבטיחן בבטחון גמור עדותן קיימת וכמו שכתב ה״ר יונה לענין שוכר דנאמנין להעיד למשכיר מהאי טעמא כמו שכתב בשמו הטור סי׳ ל״ז ומה שטענה שהר״ז נוגע בעדות מאחר שקיבל שכר משמעיה על הפשרה נראה דאינו כלום דמשום זה אינו נפסל שכבר נעשתה הפשרה ביניהם ונסתלק שכרו ועוד דלא גרע ממורשה בשכר קצוב כמבואר בדברי מהר״אי ורמב״ן ונראה דאף אם לא היה כאן עדות כלל על (הזופל״ליר) ועל שנתפשר עם הדוכוס מ״מ היה שמעיה נאמן על כל מה שמוחזק בו שהפסידתו מאחר שהודי׳ לו שעשתה (הזופלי״ליר) ואע״ג דלדברי ר״י והרא״ש ומוהר״ם בתשובת המרדכי ס״ל דאפילו אם המוסר מודה שמסרו אין הנמסר נשבע ונוטל מ״מ נראה מאחר דשמעיה הוא מוחזק נשבע ונוטל כמו שכתב הרמב״ם פ״ה מהלכות חובל ומזיק ואף על גב דהרא״ש כתב (סוף פ׳ הכונס) דכל ספיקא דדינא לא מהני ביה תפיסה וכאן ג״כ הוא ספיקא דדינא דנשאר בתיקו אם עשו תקנת נגזל במסור וכמו שכתב הטור סימן שפ״ח מכל מקום נראה דכאן אין מוציאין נגד דעת הרמב״ם דהא הנ״יפ״ק דמציעא כתב כדברי הרמב״ם וכן המרדכי פרק ב׳ דכתובות והגהות מרדכי דב״מ וכן נראה מסקנת מהר״אי בת״ה סי׳ שכ״א ומהרי״ק שורש קס״א גם מה שקובלת עליו שהזיק את בנה שעיקל מעותיו אינה בעל דברים דידיה אם הזיק את בנה יקבול עליו אף שאינו נראה היזק כ״ב שעיקל מעותיו ח׳ ימים גם שהוא מתרץ יפה שעשה זה לירד לדין ישראל אף כי רחמנא לבא בעי יודע אם לעקל אם לעקלקלות מ״מ אינו מתחייב בדין זה כי זהו מעשים בכל יום שמעקלים מעות על דין ישראל ועל הטענה האחרונ׳ שעברה חוק בטיפליי״ץ והלכה בעש״ג ועברה ההתראות נרא׳ דהרע׳ לעשות מאוד וראוייה לענש שעברה על מה ששיעברה את עצמ׳ בח״ח ובש״ד אמנם לענין דינא נגד שמעיה נראה דלא אבדה משום זה זכותה ואף על גב דההתראה שהביא׳ מק״ק פוזנא אינה כלום ואדרבא היא נגדו דהרי פרט התראה שהראתה לפנינו הוא אחר הפרט שעברה על מה שנתקשרה ואדרבא מזה נרא׳ שפשעה (בזופ״לליר) שעשתה והזיקה בו שמעיה הנ״ל באשר לקחה התראה באחרונה ולא עשתה כן בראשונה מ״מ לענין דינא נראה דלא אבדה משום זה זכיותיה חדא דהא לאחר ההתראה השלישית שעשה לה הר״ר זעליקמן חזרה בה והתירה מה שאסרה ע״י ערש״ג ואע״ג דעברה ב׳ התראו׳ הראשונו׳ מדעשה לה השלישית והשגיחה בה נראה דויתר לה הר״ז על הראשונות והוא היה לו כח באלה כמו שמשמע משטר פשרותו ועוד ששיעבוד זה הוא דין אסמכתא ואין להאריך בדבר מאחר שאין נפקותא בדבר וזהו גם הטעם שלא אבדה זכיותיה בפראג על מה שעכבה טענותיה יום או יומים דודאי לא היתה כוונתה על כך מתחילה לאבד משום זה זכיותיה והוי אסמכתא גמורה דלא קניא וזה פשוט׳ והו כי איני רואה בשו׳ כתב ששעברה עצמה באיבור זכיותיה כי בשטר הראשון שעשו ביניהם הר״ז והירץ לא שעבדה עצמה רק על דברי׳ המוזכרי׳ באותו שטר ואותן הדברי׳ כבר נתקיימו כולן ובשט׳ שעשה ביניה׳ ר״ז לא שעבדה עצמה איבור זכיות כלל רק בקנס נ׳ טאליר לצדקה ובח״ח ובש״ד ואם עברה יתבעו הגבאים דק״ק פראג הקנס והדיינים יתבעו הנידוי ואין לנו עסק בזה ועוד המשכנות ששמעי׳ נאמן לישבע על מה שתחת ידו ולומר שהפשר לא נעשה על זה ועוד דהרי אנו לא חייבנו מרת מירל מקמת שום פשרה רק מה שנתחייבה לו בברור דהיינו אותן אלף טאליר שהודית היא עם בעלה לפני המשפט גם כי לא נזכרו המשכנות בשטר פשרה ולכן שמעיה אין צריך לפשרה מן הכ״ה טאליר של מרדכי צמח מאחר שלא נזכרו בפשרה גם מטעמי׳ הנ״ל (שהודי׳ לו באלף טאליר) ועוד מ״א טאליר לפני השמשי׳ ועוד ההיזקו׳ שעשתה לו על ידי (הזופלי״גא) האחרונה על פי שומת דייני ק״ק פראג הרי כל אלו החיובות הם בלא המשכנות ולכן צריכה לפדות משכנותיה׳ אמנם בדין ההוצאות ושכירות שטוען שמעיה מה שטוען שהלוה לה אח״כ הוא נאמן בשבועתו כל זמן שהוא מוחזק וכבר נתבאר לעיל עד היכן הוא מוחזק לדעתי דהיינו עד כל המעו׳ המונחים בידו גם חצי המעות המונחים ביד שליש ועל מה שאין זה מספיק היא נאמנת בשבועתה אמנם ההוצאות ושכר טרחו יש לבררו מהא דאמרינן פרק חזקת הבתים (דף מ״ב ע״ב) שותף כיורד ברשות דמי ונוטל בשדה שאינה עשויה ליטע כעשויה ליטע וכו׳ וכן כתב הרמב״ם פ״י מהל׳ גזילה ואבידה דידו על העליונה אם השבח יתר על ההוצאה וכו׳ וכן כתב הטור (סי׳ קע״ח) וזה לשונו שותף שנכנס לשדה המשותפ׳ ועברה חשוב כיורד ברשות ונוטל כדין אריסי העיר אפי׳ בקמה העומדת לקצור אפילו בשדה שאינו עשויה ליטע ונראה דה״ה אם משתדל בלא רשות בדבר המטלטל המשותף עכ״ל וא״כ בנדון זה שהיה לשמעיה חלק בשטר שהיה ממושכן בידו והוציא עליו הוצאות א״כ היה שותף בדבר שמין לו כשאר אריסי העיר ואפי׳ לפי דברי נמוקי יוסף שכתב פ׳ חזקת הבתים דלא הוי כיורד ברשות לגמרי דאינו נוטל הוצאה אלא כשיעור שבחא וכן נראה מדברי מוהר״ם פרק הגוזל בתרא בתשובה שהיה ראובן ושמעון שותפים במשכן וכו׳ מ״מ הכא נוטל הוצאותיו שהוציא על המשפט לפי דבריו שטען שאלו לא הוציא היה המשפט נפסד וכל אותן הוצאות שהוציא שלא להפסיד המשפט צריכ׳ לשלם ואפי׳ לא היה שותף בזה והוציא הוצאות על נכסי חבירו חייב לשלם מה שהוציא כמו בשדה העומד ליטע דשמין כמה אדם רוצה ליתן וכו׳ וכמו שכתב המגיד משנה (פ״י מהל׳ גזילה) שכן דעת הרמב״ם והרשב״א והרמב״ן ושכן עיקר ואפילו לדברי הרא״ש ונ״י והאחרונים דלא ס״ל הכי מכל מקום בנדון דידן דודאי היה ניחא לה במה שעשה שלא אבד׳ המשפט שמין לה ומשלמת מה שנהנית וכן כתב בתשובת בר ששת סי׳ תקט״ו דדוקא שדה דיש שזורעין אותה ולכן יוכל למימ׳ לא ניחא ליה אבל בדבר שניחא ליה כמו כרם ודאי שמין וכו׳ ועוד יש להביא ראייה מהא דאמרינן פ׳ הגוזל ומאביל (דף קכ״ו ע״ב) לענין שטף הנהר את חמורו ושל חבירו והניח את שלו והציל את חבירו אם לא היו הבעלים שם דלא היה יכול להתנות שצריך לשלם לו את שלו וה״ה כאן דצריך לשלם לו כל מה שהוציא או הפסיד לפי שומת ב״ד בשע׳ שנסע לויטנבורג מחמת המשפט גם מה שלקח אביגדור בעלה על סוסיו לצורך המשפט וכ״ש לפי מה שכתב הר״ן פרק שני דייני גזירות דהעושה טובה לחבירו אין אומרים שבמתנה עשה לו אלא צריך לשלם לו שכרו מיהו דוקא אותן הוצאות שהועיל לה בהן שאם לא הוציא׳ היה המשפט נפסד כגון ההוצא׳ שהוצרך להוציא כשנסע לויטנבור״ג וכן שהוליך בעלה שהי׳ לו הכח למקו׳ המשפט אבל מה שנסע הוא בראשונ׳ והוצרך לחזור לאחוריו מזה פטורה דה״ל כירד להציל ולא הציל דאין לו רק שכרו הראוי לו ואין להקשות מהא דנמצא בשם ר״י מפורש בהג״ה אלפס על מי שרוצה להציל ספריו והציל ג״כ ספרי חבירו וצריך להוציא ממון מפני ההצלה שמא אין צריך ליתן אפי׳ שכר טרחו דהא הכ׳ נתכוין להציל את שלו ומשמיא הוא דרחימו על חבירו כו׳ נראה דהיינו דוקא דלא הוצרך להרבות הוצאות בשביל חבירו אבל אם הוצרך להרבות ודאי נוטל מה

שהוציא

שהוציא וכן משמע מתשוב׳ מהר״ם פר״ו סי׳ ס״ג והכא הוצרך להרבות שכר ההוא ודאי היה יכו׳ למשכן הכתב בעד מה שהלוה עליו או הבעל דבר עצמו היה נותן לו את שלו א״כ ההוצאה היתה ג״כ בשביל׳ ועוד דכבר נתבאר דשותף הוי כיורד ברשות ואית ליה שיעור שבחא ועוד דהתם לא קאמ׳ לא במקו׳ דאיכא למימ׳ משמיא הוא דרחימו עליה דהיינו דלא נתכוין מעיקרא רק על שלו וניצל חבירו עמו אבל בנדון דידן דאי אפשר להציל זה בלא זה ודאי ההוצא׳ לאמצע כדאמרינן (ב״ק דף ק״י ע״א) שיירא שהולכת במדבר ועמד עליה גיים והציל הציל לאמצע ובודאי נוטל הוצאתו בראשונה וכן שומר שכר שהציל ברועים ובמקלות דנוטל ההוצאה מבעלים כמו שפסק הרא״ש במציעא (פרק הפועלים) אע״ג דהציל את שלו דאל״כ נלקח מר״ה שהוא יתן ההוצאה ויציל את של חבירו וכל זה פשוט כ״ש לפי מה שטוען הוא שנתנה לו כח בלי״ פסק שאם לא תבא יהא לו כח לשפוט המשפט אז הוי שלוחה בדבר המשפט ונשבע ונוטל מה שהוציא כמו שכתב מהרי״ק בתשובותיו סי׳ י״ר ולכן אם מראה מן העש״ג שנתנה לו כח לפניה אז הוא ודאי כשלוחה ונשבע כמה הוציא ונוטל וכ״ש אם יש לו עד על זה מר׳ זעליקמן אמנם צריך דקדוק שהיא טוענת שלא הוצרכה לזה מאחר שנחמן היה שם עם כחה גם היו לה מליצים ששמרו המשפט ושלא הועיל לה בזה שום דבר ופשיטא שעל מה שהוא מוחזק הוא נאמן בשבועה ומה שאינו מוחזק צריכה היא לישבע על כל פנים שנתנה כח לנחמן ושלא הועיל לה בהוצאותיו כלום וזו אינה יכולה לישבע כי לא היתה שם ואולי נחמן לא עשה שליחותה׳ וכן המליצים ולכן היורד נשבע כמה הוצי׳ ונוטל דמאחר שירד ברשות נשבע ונוטל כמו שפסק הרמב״ם פ״י דהלכות גזילה ואביד׳ לענין היורד לתוך שדה חבירו ברשו׳ וכמו שכתב רבי חננאל והוא במרדכי פרק האשה שנפלו דכל האי ידע והאי לא ידע נשבע האי דידע ושקיל וה״מ בעושה ברשות ואם נחמן מעיד שהיה שם בכחה ושלא הוצרך שמעי׳ להוציא כלום לצרכה נראה דפטורה היא אף מן השבועה דהרי יש לה עד אחר הפוטרה מן השבוע׳ מיהו נראה דכל זה לא איירי אלא בדידעינן שהועיל לחבירו כגון ששבח קרקע שלו אבל אם לא ידוע שהועיל אינו נאמן לומר שירד ברשות או שהועיל לו דדילמא משקר בכולו דאל״כ לא שבקת חיי לכל בריה דכל א׳ יאמר שירד ברשות ושהוציא הוצאו׳ וכו׳ וכן כתב המרדכי בהדיא פרק האשה שנפלו שאמרו שם המוציא הוצאות על נכסי אשתו נשבע ונוטל ומשמ׳ שם דאם האשה מכחישו אינו נשבע ונוטל כ״ש במקו׳ שאומרת דלמא לא הוציא כלום ומשקר בכולו והוי דומיא דאמר איני יודע אם אני חייב לך דפטור מלשלם על כן נראה דעל שמעיה להביא ראייה על זה דהוציא הוצאות עליה ועל משפטה ובלא זה נראה דאינו נאמן כלל ומיהו אם מברר זה על ידי עש״ג נ״ל דסגי בהכי מאחר דכבר נתבאר לעיל דלא חיישינן דיעידו שקר כ״ש אם יברר זה ע״י עדים אז נשבע כמה הוציא ונוטל ואם לא יוכל לברר צריכה היא לקבל עליה בשבועה עם גלגול דברים אחרים שתשבע עליהם שאינה יודע׳ שום דבר שהוצי׳ לצרכה׃ ומה שטוען עלי׳ שנדר׳ לו ק׳ זהו׳ אדומי׳ שישתדל לה הקומסי״אן נראה דין זה פשוט מהא דאמרינן פ׳ הגוזל (דף קי״ו ע״א) טול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו׃ היה צייד ואמר ליה בטל ממצודתך והעבירני צריך ליתן לו כל שכרו ולא מבעיא לדברי הרא״ש פ׳ מצות חליצה דפי׳ הא דאין לו לא שכרו היינו דוקא היכא ששואל דבר גדול במה שאין רגילים ליתן לו הרבה אבל אם שואל בדבר שרגילים ליתן בו דבר גדול אינו יכול לומר משטה הייתי בך ועד כתבו שם התו׳ וכן הוא במרדכי פרק הגוזל ובהג״ה מיימוני פי״ר דה׳ גזילה דפשיטא שחייבת לשלם לו הכל מאחר שרגילי׳ ליתן להשתדל הרב׳ וכמו שפסק מטע׳ זה רבינו שמחה לשלם לענין שכר שדכנות כל מה שנדר לו כ״ש לענין שתדלנו׳ שהוא חמור יותר ורגילו׳ ליתן בו יות׳ משדכנו׳ דאין הכל קרובי׳ למלכו׳ להשתדל ולכן פשיטא חייבת אם נדרה לו אפי׳ לדברי מוהר״ם דחולק לענין שכר שדכנות וכוותיה כתב הרא״ש בתשובותיו כלל ק״ה סי׳ א׳ מ״מ בנדון דידן צריכה לשל׳ לו מידי דהוי אצייד שבטל ממצודתו וכו׳ דהא מי שנוסע והולך למרחקים מביתו אין לך מפסיד גדול מזה וכ״ש למה שכתב הרשב״א בתשובותיו דאם הקדים לו שכרו אינו יכול להוציאו מידו וכן הוא במרדכי פרק החולץ אבל בנדון דידן שהיה לו משכון בידו כהקדים לו שכרו דמי וחייבת לו אם נדרה לו ולכן דינו הוא בזה כמו בענין ההוצאה שאם הוא עדיין מוחזק הוא ישבע שנדרה לו ונוטל ואם לא יהיה מוחזק צריכה היא לישבע שלא נדרה לו כזה ופטורה בשבועתה ומה שטען שהלוה לבעלה כל מה שלא היה לצורך המשפט פשיטא שהיא פטורה כ״ש כמה שפרנס בעלה י״ח שבועות דהא ק״ל כחנן (כתובות דף ק״ז ע״ב) בעמד אחד ופירנס את האשה דהניח מעותיו על קרן הצבי ואפי׳ אם לותה ואכלה שחייב לדעת הרא״ש פרק שני דייני גזירות מ״מ אם בא הבעל נאמן לומר הנחתי לה מזונות כ״ש שאין האשה חייבת לשלם בשביל בעלה ואע״ג

דהוא טוען שהיא מחוייבת לפצות את בעלה כבר נתבאר שאין אותה טענה כלום דמ״מ הוא לאו בעל דברי׳ דידה אמנם אם ענין המשפט תלה בכך משו׳ שהבעל היה לו הכח ולולי כך היה המשפט נפסד דינו כדין ההוצאות כאשר נתבאר לעיל׃ ומה שטוען שהוצרך לשלם בעדה שכירות הבית ושחדים שנדרה׃ נראה דפטורה אם לא צותה לו לשלם דהוי כפורע חוב של חבירו דפטור כמו שכתב הרי״ף פ׳ בתרא דכתובות ובנדרים פרק אין בין המודר (דף ל״ג ע״א) וכן מסקנת המרדכי פ׳ הכונס ופר׳ הגוזל בתרא וכן דעת רש״י והרמב״ם פ׳ כ״ו מהלכו׳ מלוה ולוה ונראה דהכי ק״ל להלכתא ולא כר״ת דס״ל דחייב והלא כמהרי״ו בתשובתו דמשמע דס״ל כר״ת אמנם אם שמעי׳ טוען שהוצרך לשלם בעדה משום שהיה בידו הכתב שלה ואדעתא דכתב אתא עליה ומשום זה הוצרך לפשר ולשלם לשופט מה שנדרה לו משום שחדים נראה דחייבת דזה לא מקרי פורע חוב של חבירו כמו שכתב מהרי״ו על א׳ שפרע משום חבירו משום שהיה של חבירו בידו וכזה כתב המרדכי בהגהות דב״ב על ראובן שבאו אנסים עליו ליקח משכנו של שמעון ולקחו משכון של ראובן דיוכל לעכב משכון של שמעון בעד משכון שלו מאחר דאדעתא דידיה קאתו ואפילו לדברי ב״י שכתב בח״מ סוף סימן קכ״ו תשובה זו דאין דברי תשובה זו נראי׳ י״ל היינו דוקא שלקחו משכון ראובן אבל אם נתן להם משכון שמעון פשיטא דפטור מאחר דמעיקרא אדעתא דשמעון אתו כמו שכתבו המרדכי ואשיר״י וג״י בהדיא פרק הגוזל כ״ש אם היתה חייבת לשופט מחמת שחדים והוצרך לשלם שחייבת ולכן כל זמן ששמעי׳ מוחזק נאמן בשבועתו ואם אינו מוחזק ויכול להראו׳ שהוצרך לפרוע בעדה מכח שעכבוהו מחמת הכתב שלה שהיה בידו חייבת לשלם ואם לא יוכל להביא ראייה על זו אינו נשבע ונוטל בזה מאחר שלא שלם ברשותה אף אם שילם בשבילה מידי דהוי אבל פורע חוב של חבירו ומעתה אין להאריך בענין הכתבים ועדות שהניחו והאריכו מאחר שאין נפקותא בהן אלא באותן שהעליתי על ספר כנ״ל ובפרט בכתבי גלחות שהניחו זה על זה דמי יודע מי כתבן מאחר שאין אחד מהן מקויים בהנפק ואף כי אין נפקותא כ״כ בהן לא כדרך שנתבאר לעיל ומה שהיא טוענת על שמעיה שהגיד עדות על קהל פראג אין נפסל משום זה כדאמרינן פ׳ הגוזל דף (קס״ו ע״ב) האי מאן דידע סהדותא על חבירו וכו׳ עד משמתינן ליה וכתב שם המרדכי דוקא משמתינן אבל אינו חייב לשלם דיוכל לומר אמת העדתי וכ״ש שאינו נפסל משום כך אף אם היה אמת כ״ש שלא הראתה עדו׳ על זה ואף כי היא ראויה לעונש אם דברה עליו דברי׳ שאינה יכולה לברר בזה ובשאר דברים וכן במה שדיבר הוא עליה מ״מ כבר כתבתי שאין דעתי לדון אלא בדברי׳ הנוגעים בדיני ממונות אבל העונשי׳ שנתחייבו זה נגד זה אטיל על ב״ד שלהם שיענשו כל א׳ לפי מה שיאות ביניהם וכן שהלכו בערכאות ומסרו זה את זה לתפסו ושאר דברים שעשו זה לזה שלא כדת מאחר שאינן נוגעי׳ בדברי ריבות הממון גם אין עדו׳ ברור עליהם בדבר זה ולכן יניח דברים אלו על הב״ד שבק״ק פראג הממוצע לשניהם דהיינו מה״ר אייזק ור״ז אשר קבלו טענותיהם אם כן נראה דממוצעים הם לשניהם וכן מצינו בתשובת מוהר״ם שהבאתי לעיל בענין בעל הסעודה שמסר את חבירו שהכו אותו שלא פסק על העונשין וכן במעשה רבי יואל ורבי אפרים פ׳ הגוזל וכן מצינו בתשובת מהרי״ל סי׳ פ״ו ואני אמשיך עצמי בזו אחר רבותינו ז״ל והוא מן הראוי כי על העונשין אי אפשר לדון כ״כ כי אם בראות עיניו אמנם נראה דמ״מ מרת מירל תבקש מחילה משמעיה כאשר פסק מהרי״ל בתשובותיו סימן פ״ו על כיוצא בזה ואח״כ יבקש שמעיה מחילה מן מירל גם כן כדי שאחר שיקבלו עליהם הדין יהיה שלום מתווך ביניהם׃ הכלל העולה מכל דבריהם הארוכים ומן הפסק הנראה לי על זה כי שמעי׳ מוחזק בב׳ מאות שקבל בלייפצי״ק עוד י״ב מאות טאליר עוד ב׳ מאות שהלוו לו מן ה׳ מאות וחצי עד שלא נשאר מונח רק ג׳ מאות וחצי ואותו המונח גם כן בחזקתו של שמעיה והחצי השני הוא בחזקתו גם כל המשכנות אשר הם ביד שמעיה הוא מוחזק בהן ועל כל מה שבחזקתו הוא נאמן במה שטוען בשבועתו ועל מה שהוא בחזקתה היא נאמנת בשבועתה והנה שמעיה ישבע שבאותו אלף טאליר שכתבה לו בעש״ג אין בהן ריבית רק הזיקות שהוצרך ליתן לסוחרים וכן על מאה טאליר הכתובים לפני שמשים דק״ק פראג ישבע שאין בהן ריבית ואותן י״א מאות טאליר ינכה ממה שתחת ידו עוד ישבע שמעיה שהיתה לו פשרה עם הרוכום בעד החוב שהיה חייב לו שהניח לו על ה׳ מאות ריינש ואח״כ תשלם החוב כל שנה מאה זהו׳ ולאחר שנשבע על זה יוכל לטעון על המותר שתחת ידו שהזיקה אותו ע״י הטופלציר של״ה האחרונה שכתב הרוכום שהניח כל המעות לפניו ואם ישומו ב״ד שאין הנזק מגיע כ״כ שיחזיק מה שתחת ידו ובחזקתו ישבע שנדרה לו מאה זהו׳ אדומים בשביל שישתדל לה הקומיסיאן גם יוכל לישבע על הוצאות שהוצרך להוציא מחמת המשפט גם מה שהוציא

לבונם ולהר"ז שבאו על ימים המוגבלים והיא לא באתה גם שהוליך בעלה על סוסיו לוויטנבור"ג אך ממה שהלוה לבעלה פטורה אם לא שהוצרך לעשו' ג"כ לצורך המשפט ואז ישבע גם כן על זה אמנם מה שהוצרך לפרוע בשבילו לא יוכל לחשוב אם לא שהוצרך לפרוע בשביל שעכבוהו מחמ' שהי' הכתב שלה בידו כל הנ"ל יוכל לחשוב ולישבע על כולו או על מקצתו כדי להחזיק מה שהוא בחזקתו והשליש שמונח תחת ידו אלו הג' מאו' יתן חצייתן החצי לשמעי' והחצי למירל ושמעיה פטור מב' מאו' שקבל בהלואה גם מכל מה שקיבל כבר לאחר שנשבע כנ"ל ואם לא יגיע מה שתחת ידי שמעיה ובחזקתו לסך הזיקותיו ע"י זופלצי"ר או מה שהוציא כנ"ל אזי מירל תשבע על מה שכופרת מדברים הנ"ל: כדי לפטור עצמה משמעיה ולא תצטרך לשל'לו המות' וכדי שלא לבוא לידי שבוע' שוא יראו הדיינים דק"ק פראג שלא ישבעו להכחיש זה את זה אם הוא באפשרות וכל אחר ישבע על מקצת דברי' והאחר על הדברים האחרים כדי להחזיק כל אחד מה שהוא בחזקתו ואם אי אפשר יוכל א' מהן לישבע להכחיש חבירו ולהחזיק מה שהוא בחזקתו ודוקא בדברים הנ"ל אבל מה שגרמו זה לזה הזיקות בדברים אחרים הן מחמת התפיסה שהיה שמעיה תפוס או שאר הזיקו' שהגיע לו בגרמות' וכן ההזיקו' שהגיע מחמת שלא הראה בתבה למשפט פטור עליהם ואין יכולי' לטעון מזה אפי' להחזיק מה שתחת ידיהם ושמעיה פטור מלפטור מרדכי כהן מחמת הכ"ה טאליר שתבעתה אותו מאחר שאינו מוזכר בפשר' כל זה הדין הנראה אם כן הוא שהר"ר זעליקמן ובונם נוגעים בעידות והם ערבים בער שמעי' כאשר העיד בונם בעצמו אמנם אם יוכל שמעיה לברר שהם מסולקים מן הערבות או שיוכל להבטיחן בבטחון גמור שלא יהיה להם שום נזק מזו הערבות ושהוא יפטר מן הערבות אזי נאמני' על כל מה שהעידו ובלבד שיחזרו ויעידו לאח' שנסתלקו וכן כתב הריב"ש וב"י (בח"מ סי' כ"ח) בשם ר' מנחם הארוך לענין אם העיד עדות שלא בפניו דיוכל אח"כ לחזור ולהעיד בפניו דהיינו ששמע מפי היועצי' שהיה לשמעיה פשרה גמורה עם הדוכוס דהיינו ה' מאות ריינש והמותר כל שנה: ושע"י זופלצ"יר של מירל חזר בו הדוכוס ולכן צריכה לשלם מכיסה לשמעיה כל הזיקותיו שהגיעו לו מזה וב"ד דק"ק פראג ישומו הזיקו ע"י זה וכזה צריכה היא לשלם לו ואז שמעיה אינו צריך לישבע על כל הדברים הנ"ל רק שבאותן י"א מאות טאליר אשר חייבת לו אין בהן ריבית ואח"כ ישומו ההיזק מזופלצי"ר אם הוא יותר ממה שנותר תחת ידו על הי"א מאות טאליר אזי צריכה לשלם מכיסה ועל דברים האחרים תשבע היא על כולן או תשלם לו חוץ מאותן הוצאות שהוצרך להוציא על ב' ימים הראשונים שגבלו ולא באתה שהעידו על זה ר"ז ובונם ולכן גם אותן הוצאות צריכה לשלם אם ר"ז ובונם אינם נוגעי' בעדות כנ"ל: ואם הוא פחות ממה שתחת ידה ישבע שמעיה על דברים אחרים הנ"ל כדי להחזיק מה שתחת ידה והיא תשבע על האחרים ומרת מירל תבקש מחילה משמעיה ואח"כ גם הוא ממנה כדי ששלו' יהיה מתוך ביניהם והעונשים שראויים שניהם לענש על שהלכו בעש"ג ושעברה מירל על הכתב שעשו באחרונה ביניהם ועברה על ההתראה של ר"ז והפשרן שביניהם הכל יהיה כאשר ישימו עליהם דייני פראג ובזה שלום על דייני ישראל ומקבלים דבריהם נאם משה איסרלש מקראק' אשר משיב מפני הכבוד שלא להשיב פניכם ריקם ותליתם עיניכם בי לדון בדבר זה ולכן לא רציתי לסרב וכתבתי הנ"ל ושלו' תניינות:

פז אשר שאלתם ע"ד ספק הבכור אשר נולד באשר קנה פרה מן הכותית ונתן לה המעות ולא משכה רק הניחה אצל הכותית ותשמור לו הפרה ולרעות אותה עם שאר פרותיה ואח"כ נגנבה הפרה ונתרצית הכותית לשלם לו הפר' ולהחזיר לו מעותיו ושאר הכותי' היו אומרים שמדינא אינה חייבת לו לשלם רק החצי והחצי יפסיד הישרא' ואח"כ הוכר הגנב ושלחה הכותי' אל הישראל שיבוא ויקח פרתו ויפדה אותה ממקום שמשכנה הגנב ובעוד שהלך שם הישראל ילדה הפרה זכר ונסתפקת אם הוי בכור: נראה דודאי אם חלבה הפרה תחילה קודם ולד זה דפשיטא דאין זה בכור כמו שכתב מהר"אי סי' ק"ל דאי איכא שום צד היתר אצל חולבת יש לסמוך עליו ולהתירה בזמן הזה אלא אפי' לא היתה חולב' מ"מ שרי חדא דקי"ל כר"ת דס"ל דגבי כותי אינו קונה רק משיכה וכמו שכתבו התוספות (דף מ"ה ע"ב) והרא"ש והמרדכי פר' הזהב וכן דעת הפוסקים דמעות בישראל קונה וא"כ לכותי קונה במשיכה כדמוכח התם בתוספות ובאשיר"י וכן כתבו התו' (פ' בתרא דע"ז דף ע"א ע"א) בהדיא וכתבו שם ואם כן המקנה בהמה לכותי כדי לפוטרה מן הבכורה צריך שימשכנה הכותי ובכך סגי בלא כסף ואף ע"ג דכתבו שם מיהו רש"י פי' דמשיכה אינה קונה בכותי רק מעות כו' עד והרוצה לחוש לדברי רש"י ולדברי ר"ת המקנה בהמה לכותי לפוטרה מן הבכורה צריך שיתן הכותי כסף וגם משיכה וכו' וכן כתב הרא"ש ריש בכורו' היינו דוקא לכתחילה כדמוכח מלשון התו' דכתבו תחילה כדברי רבינו תם וכתבו אח"כ הרוצה לחוש לדברי רש"י ור"ת ש"מ דברצון דעושה תליא מילתא אבל מדינא ודאי ק"ל כר"ת מדפסקו כל הפוסקים דמעות קונה בישראל ממילא גבי כותי משיכה דאין לומר דגבי כותי קונה תרווייהו כדמוכח בדברי הר"ם הנ"ל שהאריכו בזה ומעתה בנדון דידן שלא משך הפרה פשיטא דפרה עדיין ברשות כותי עומד' ופטורה מן הבכורה דאין חילוק בין אם כותי קנה מישרא' או ישרא' מכותי דבשניהם דינן במשיכה לר"ת ובמעות לרש"י ומאחר דק"ל כר"ת פשיטא דלא קנה וא"ל דאע"ג דמר"ת אין מעות קונות מ"מ לא גריעי מעות מסיטומא דקניא מדרבנן כדאיתא פ' איזהו נשך (דף ע"ד ע"א) דזה אינו חדא דודאי כל זמן שלא משך הישרא' הפרה היה הכותי יכול לחזור בו דיד בעל המעות על העליונה לפי מנהג המקום שנקנה שם הפרה זו לפי הנראה ועוד דא"כ דלא קנה ישראל רק מדרבנן מכח המנהג א"כ מה שאמר לו הכותי לשלם נמי הוי קנין לכותי מכח מנהג שאמרו שאר הכותים שצריכה לשלם החצי א"כ החצי שלה משעת גניבה והוי שותפות הכותי דפוטר בבכורה ועוד נראה דאף אם נאמר דקנה ישראל במסירת המעות מ"מ מאחר שנגנבה אח"כ ואמרה הכותית הריני משלם נקנה הפרה לכותית בכל מקום שהיא כדאמרינן ריש פ' המפקיד (דף ל"ג ע"ב) המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו שילם ולא רצה לישבע שהרי אמרו שומר חנם נשבע ויוצא נמצא הגנב משלם תשלומי כפל כו' ואמרינן התם מתקיף לה רמי בר חמא והא אין מקנה דבר שלא בא לעולם ה"מ כגון פירו' דק"ל וכו' עד אמר רבא נעש' כאומר לו כשתגנבה ותרצה ותשלמנה הרי פרתי קנויה לך מעכשיו וכול' עד אמר רב פפא שומר חנם שאמר הריני משלם מקני ליה כפילא וכו' שואל עד דמשלם אמר רב זביד הכי אמר אביי שואל עד דמשלם מ"ט הואיל וכל הנאה שלו בדיבורא לא מקני ליה כפילא אם כן שמעינן דאם אמר הריני משלם נעשה כאומר הרי פרתי קנויה לך מעכשיו וא"כ ה"ה לענין בכורה וכמו שכתב מהר"אי ז"ל בפסקיו סי' ק"ל בכיוצא בזה גם מתוספו' דהתם יש להוכיח דאין לחלק בין מסור לממון בכה"ג דהרי הקשו שם מענין קידושין לממון ואע"ג דהתם אמרינן דדוקא שבחא דאתא מעלמא אקני ליה שבחא דאתא מגופה לא אקני ליה והלכך לא קני גיזה וולדותיה נ"ל דמ"מ לענין בכורה דהוי טובה למקני פשיטא דמקנה לה גופה דהא עדיפא אומדן דעת זה מהא דאמרינן דעתיה דמקני ליה כפילא כדאיתא התם ומהאי טעמא נמי אין לחלק ולומר דדוקא גבי שומר חנם ושומר שכר מקני ליה כפילא דהוי מצי למפטר נפשייהו אבל לא לשואל מאחר דלא מצי למפטר נפשיה כדאיתא התם די"ל דוקא במה דלא ניחא ליה להקנות אבל במה דניחא ליה להקנות פשיטא דמקנה ליה יותר מכפילא ולכן נ"ל דברי ר"ת לסמוך עליו ולומר דדוקא משיכה קונה כדי לפטור ולד זה מן הבכורה וכ"ש אם נולד זכר זה בבית גנב או בבית שמשכן דודאי היה ולדה בחזקת הגנב והקנה דהוי התם שנוי רשות ושינוי השם ולכן פטירי ואין להאריך עכשיו בזה כן נ"ל משה איסרלש מקראקא:

פח ששאלתם על דברי ריב שהיה בין ראובן ושמעון ונתגלגל הדבר בדברי ריבם עד שכבו הנר שהיה בחצר בית הכנסת בעמדם שם לפני הדיינים וצווח שמעון על ראובן שהכהו באישון ולמחרת הלך ומסר הדבר לפני שופט העיר ונתן לכתוב בפנקס המבצר על ראובן שהכהו והראה לשופט חבורה ופצע ואמר שראובן חבל בו ועמד כך הדבר עד בא השר העיר למתא והלך שמעון בפרהסיא ומסר הדבר לשר ואמר שראובן נתחייב להשר כל כך זהו' כמנין הרעפי' אשר על בית הכנסת כי כן החוק לקנוס מי שמכה חבירו בבית הכנס"ת וראובן השיב לפני השר שאין הדבר כן ושלא הכה מעולם לשמעון ואם הראה חבורה או פצע לא מאתו היתה לו זאת וגם ששמעון לא יברר עליו שהכהו והשר שאל לדיינים אם אמת הדבר שראו שהכהו והעידו מה שראו כפי המוזכר לעיל ופסק השר כפי דיניהם ששמעון ישבע על פצע שלו ושראובן הכהו כן ואחר כן ידע מה יעשה לראובן והנה שמעון נחפז ללכת לישבע וראובן התרה בו לפני קהל ועדה שאל ימסרו בידי כותים לישבע ולגרום עם השר שיקנסו בממונו אך ירד עמו לדין ישראל ובכל אשר ישומו עליו דייני ישראל יעשה ואמר עוד ראובן לשמעון שאף הוא רוצה להשתדל שהשר יתן הדבר על דייני ישראל כמו שכבר צוה להם שופט העיר שיתפשרו לפני דייני ישראל: ושמעון פנה עורף ולא אבה שמוע ואמר שאינו רוצה ליתן כלום על דייני ישראל אלא אלך לפני השר אם לא יעשה לי ראובן רצוני: והנה כל אלו הדברים גלויים וברורים שכך נעשה המעשה וששאלתם מה דין שמעון אם יש לו דין מסור או לאו ומה דין העדים שהעידו על ראובן לפני השר:

תשובה הדבר פשוט ששמעון יש לו דין מסור ומותר להורגו ביום הכפורים דהואיל והתרה בו ראובן שיציית לו דין בפני דייני ישראל ואל ימסרנו והוא השיב אלך ואמסור לא עדיף מהאי דאמרינן:

פרק

פרק הגזל בתרא (דף קי"ז ע"א) ההוא גברא דהוי בעי מחוי אתיבנא דחברי' אתא לקמיה דרב א"ל לא תחוי ולא תחוי א"ל מחוינא ומחוינא יתיב רב כהנא קמיה דרב שמטיה לקועיה מיניה עכ"ל הגמרא והלא הדברים קל וחומר דמה התם שלא בעי לאחויי רק אתיבנא דחברי' שהוא דבר קל א"ה הרגו רב כהנא על שהעיז פני' בפרהסי' לומר מחוינא כ"ש כאן שרצה למסור שמעון לראובן בעד כל אשר לו שיש לו דין מסור ומותר להורגו ואין לחלק ולומר דלא מקרי מסור אלא כשמסרו בלא דין אלא מתכוין להזיקו אבל כאן יכול שמעון להשמט ולומר לא כוונתי להזיק אלא לתבוע דין שלי ואף על גב דאסור לדון בפני ערכאות ש"ג וכל הדן לפניהם הוי כמרים יד בתורת משה כדאיתא בגיטין פ' המגרש (דף פ"ח ע"ב) מ"מ אם עבר ועשאו דלמא אין לו דין מסור ולכאורה זה דעת המרדכי פרק הגוזל בתרא (דף קי"ז) גבי ההוא שותא דהוי מנצו עלייהו בי תרי האי אמר דידי הוא והאי אמר דידי הוא קם חד מינייהו ומסרה לפרדגנא דמלכא אמר אביי יכול לומר אנא כי מסרי דידי מסרי א"ל רבא וכל כמיניה אלא אמר רבא משמתינן ליה עד דמייתי ליה וקאי בדינא עכ"ל הגמרא וכתב שם המרדכי וז"ל פסק הר"ר אליעזר מטולא דתקנת הכמים היא שלא יהא אדם רגיל בכך אבל אינו נקרא בכך מסור ולהכי קאמר משמתינן ליה ולא קאמר מחייבי' ליה והיכא דתקפה לעצמו בידי כותי' אף שאין לו לעשות כך דהא דק"ל עביד איניש דינא לנפשי' היינו בחפץ המבורר לו וידוע שהוא שלו אבל לא בדבר אחר מ"מ אם תקף בידים לא דיינינן ליה דין מסור ואע"פי שהפסיד אותו שתקפו מידו הרבה כגון שהעלילו עליו ולקחו ממנו יותר או העניש א"ה אין על התוקף דין מסור דלא מצינו בתלמוד מסור אלא במתכוין להזיק את חבירו אבל זה נתכוין להוציא את שלו עכ"ל ואם כן לפום ריהטא יש לומר דשמעון אין כוונתו הית' להזיק ולכן לא יהא לו דין מסור אמנם לא יועיל לרמאי רמאתו לאשתמוטי בטענה כי פיו הכשילו לומר שראובן חייב קנס כמנין הרעפי' שעל הגג בית הכנסת והנה מבואר שבזה כוונתו להזיק דלמה היה צריך לו להגיד כזארת אם לא כוון להזיק ותו דכאן ששנ' שמעון באוולתו לאחר שהתרה בו ראובן שיעשה לו דין ישראל ושמוכן לציית לו דין ישרא' פשיטא שלא יוכל שמעון לומר שכיון להוציא דינו מיד ראובן אחרי שראובן מוכן להיות ציית דין ביד ישראל א"כ ודאי כוונת שמעון להזיק וכן כתב המרדכי בהדיא פרק הגוזל קמא בשם מוהר"ם בראובן שעיכב חובותיו של שמעון על פי השר שיעשה לו דין דראובן מסור גמור הוא אם שמעון לא היה סרבן מתחילה וישלם ראובן כל מה שהזיקו בקלקול חובותיו עכ"ל הרי הדברים ק"ו ומה התם נתן לראובן דין מסור גמור אם לא היה שמעון סרבן אף על גב דיכול לומר לא נתכוונתי רק להוציא את שלי כ"ש כאן בנדון דידן ראובן עמד וצוח ככרוכיא והתרה בשמעון שירד עמו לדין ישראל שיש לשמעון דין מסור כדלעיל ואין לחלק עוד ולומר דלא שייך דינא דמסור רק אם מסרו בממון אבל על דבר חבלות והכאות יש רשות למוכה לילך לפני עש"ג כדמשמע מתשובת מהר"ם פרק שור שנגח שכתב על אחד שעשה סעודה והזמין שם את ראובן ובני ביתו ונפלה מריבה ביניהם ועמדו בני ביתו של ראובן והכו לבעל הסעודה ובעל הסעודה רץ לפני השופט וכו' עד אם אתם רגילים למפטר בעל' הסעודה לפי שהיה מוכה ואין אדם נתפס על צערו וכו' וכן פסק מהר"אי בתשובותיו סימן כ"ח מכל מקום נראה דאין זה שייך לנדון דידן דדוקא בשעת זעמו שרי כדאיתא בפסקי מוהר"ם מרזיבור"ג אבל אם כבר שכך זעמו וכעסו מעליו פשיטא דאסור ותו דלא איירי מוהר"ם אלא כשהלך לפני ערכאות בעיר שלא היה לו ב"ד של ישראל מוכן לדון בדבר דאז אין חייב להדר אחר ב"ד של ישרא' בשעת צערו ויכול לקבול לפני כותים אבל מי שיש לו ב"ד של ישראל ומניחן והולך לפני כותים אין זו כי אם מומר להכעיס דשביק התירא ואכיל איסורא ודינא דמורידין אותו ולא מעלין אותו כדתנן בע"ז (דף כ"ו ע"ב) אבל המומרים והמוסרים מורידין ולא מעלין וכו' ועוד דכאן לא שייך בלל דאין אדם נתפס על צערו דלא שייכא ההוא טעמא אלא בידוע בעדים שהכהו ולכך אין לו דין מסור שהלך לפני ערכאות דאיכא למימר דמשום צערו קא עביד אבל בנדון דידן שאינו ידוע שהכהו שאף העדות הדיינים שהעידו ששמעו שצוח שמעון שראובן הכה לו אינו מהני בענין דין ישראל כמו שאבאר למטה אי"ה א"כ פשיטא דאין המסור נאמן לומר שהכהו ושמסרו מחמת צערו דאם לא כן כל המוסרים יאמרו כן ולא שבקת חי לכל בריה ולא עדיף מההיא שותא דלעיל דאמר דידי מסרתי ומסקינן דלאו כל כמיניה וה"ה בנדון דידן ולכן נראה פשוט שלשמעון זה יש לו דין מסור ומותר להרגו ואף על גב שכתב הרמב"ם פ"ד דחובל ומזיק דאם עשה המסור כבר אשר זמם אסור להורגו וכן פסק מוהר"ם בתשובות סוף הגוזל בתרא בענין רבי אפרים ור' יואל שמסרו זה את זה וכתב דהא דמותר להרוג המסור היינו משום דהוא רודף ואף על גב דלא מסר רק ממון מ"מ מחמירים בו טפי משאר מזיק

דמסור רודף הוא להרוג את חבירו כדכתיב כתוא מכמר מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמין עליו אף ממון של ישרא' וכו' עד הלכך אם עשה המסור את אשר זמם אסור להורגו מכל מקום בנדון זה דשמעון זה הוקתו למסור ישראל והוא מעולם היה מקל ורצועה לקהל ישראל ומסר לרבים ויחידים זה כמה פעמים פשוט הוא דמותר להורגו דהדי כת' הרמ"בם בפ' דלעיל דאם הוחזק למסור מות' להורגו שמא ימסור לאחרי' ותו דאף ע"ג דאסור להרוג מסור לאחר שעשה אשר זמם מכל מקום מותר לגרום להרגו ביד כותים כמו שכתב הטור ח"מ סי' שפ"ח ובתשובת הרא"ש כלל י"ז סימן ד' ואם כן אף אם אינו מוחזק למסור מכל מקום מותר לגרום מיתתו ולבער הרע מקרבנו גם אמר שאין להפריש בדה בין דם לדם ר"ל בין דם גופו לממון שלו כי הכל מותר ומופקר לכל אף על גב דפסקינן סוף הגוזל (דף קי"ט ע"א) דממון מסור אסור לאבדו מכל מקום דוקא לאבדו בידים אסור אבל לגרום לו הפסד שרי ותו דבמרדכי פ' הגוזל בתרא כתב בשם רבי ברוך וז"ל אומר אני דמצי' למימר דהתם מיירי כגון שחזר המסור בתשובה דאז ודאי אסור לאבדו בידים וממורי הכהן קבלתי דלא פליגי אלא לאבדו בידים אבל לעכב לעצמו שרי א"כ גם כאן נכסי שמעון זה המה מופקרים להחזיק בהן כל מי שיוכל להחזיק סוף דבר דינו של שמעון נ"ל חרוץ כמו שכתבתי שיש לו דין מסור גמור ומותר לגרום הריגתו ולאבד ממונו כ"ש שהנמסר נשבע כמ' הפסידו ונוטל דאע"ג דמבעיא לן פרק הכונס (דף ס"ב ע"א) ולא אפשיטא אי עשו תקנת נגזל במסו' שנשב' ונוטל והואיל ולא אפשיטא היה לנו לומר המוציא מחבירו עליו הראייה ומטעם זה פסק הרמב"ם פ"ח דחובל ומזיק דאין נשבע ואפי' תפס פסק הרא"ש (פרק הכונס) דמוציאין מידו מכל מקום בנדון זה כ"ע מודי דהא כתב ר"ת (בתוספות פרק הכונס דף הכ"ל) דהא דמבעיא אי נשבע ונוטל אינו אלא כשמוסר מכחיש הנמסר אבל אם המוסר אינו יודע כמה היזיק אזי ישבע הנמסר ויטול ואפילו לדברי ר"י דכתב ואפילו מוסר טוען ודאי לא יטול הנמסר בשבועה ולזה הסכים הרא"ש שם מ"מ בנדון זה דכ"ע ידעי שמסרו וכמה מסרו פשיטא דאפי' שבועה אינו צריך כמו שמבואר במרדכי פרק הגוזל קמא בתשובת מוהר"ם ועל העדות העדים לפני העש"ג נראה דלא שפיר עבדי וצריכי' לסלק לראובן הזיקו ולשלם לו כל מה שניזק על ידי עדותן דהא גרסינן פרק הגוזל בתרא (דף קי"ב ע"ב) מכריז רבא ואיתימא רב הונא דסלקי לעילא ודנחתי לתתא האי בר ישראל דידע סהדותא לכותי ואזיל ומסהיד ליה בדינא דכותים על ישראל חבריה משמתינן ליה מ"ט דאינהו מפקי ממונא אפומא דחד עכ"ל הגמרא הרי קמן דאסור להסהיד בעש"ג במקום דלא דייני ההוא דינא כדין ישראל כמו שפירש"י שם אהא דקאמר אינהו מפקי ממונא אפומא דחד ופרש"י ונמצא שהפסידו שלא כדין והוא הדין בנדון זה דדייני כותים דנו זה שלא כדין ישראל כמו שאבאר למטה א"כ פשוט דהעדים שלא כדין עשו שהעידו ומשמתי' להו כדאמר רבא משמתינ' ליה וכולי' ואע"ג דאמרי' שם בגמרא (שם ע"ב) ולא אמרן אלא חד אבל תרי לא וכאן היו ב' עדים לענין נדון דידן אין חילוק בין תרי לחד דבשלמא לענין ממון הואיל ואיכא ב' עדים א"כ בדין ישרא' נמי היה חייב לו ולכך לא משמתינן להו דלא גרמו לישרא' היזק בהעדתם אבל כאן שגרמו היזק לישרא' כדכ' שלא היה מתחייב בריני דישרא' פשוט דאין חילוק בין תרי לחד וראייה מהא דכתבו שם התו' ואם תאמר והא לעיל שרי הפקעת הלוואתו וא"כ מפסידים אותו הרבה שאם היה רוצה היה יכול לכפור׳ וי"ל דמ"מ לא משמתינן ליה כיון שאין משל' על ידו אלא מה שחייב לו עכ"ל הרי קמן דאף אם היה אמת שראו העדים שהכהו ממש הואיל ונתחייב ראובן יותר ממה שנתחייב בדין ישרא' משמתינן להו העדים לשלם ואפי' מה שנתחייב לשלם כד"י ונראה שאלו העדים גרמו לו היזק דבלא העדותן היה יכול לכפו' לפני השר דומיא שכתבו התו' דמותר לכפור לכותי כ"ש לשמעון זה שגרוע מכותי דהא מסור הוא כמבואר לעיל וא"כ גרע מכותי דכותי' לא מעלים ולא מורידים ומוסרי' ומומרי' מורידים ולא מעלין א"כ פשיטא שראובן היה שרי לו לכפור לפני השר וא"כ העדים גרמו לו שנתחייב ומשמתינ' להו ונראה דגם אלו העדים צריכים לפרוע לראובן היזקו ואע"ג דכתב הגהות מרדכי שם חזרתי על כל הצדדי' דהא בר ישרא' דאזיל ומסהיד כו לא מיירי לענין לחייבו ממון לקנוס אותו לשלם כי אם לשמותי בשביל שחצף עכ"ל וכן הוא שם במרדכי דאין העד מחוייב לשלם דיכול למימר האמ' העדתי וכו' מ"מ בנדון דידן מחוייבים לשלם דלא מהני להו במה שאומרי' שהאמ' העידו הואיל ובדין ישרא' לא מתחייב ראובן על פי עדותן א"כ ודאי צריכי' הם לשל' ודמי להא דכתב המרדכי גם שם דאם היה לבעל דבר עדי' שכב' פרע והעד העיד עליו חיי' לשלם ואין לחלק ולומ' דשאני הכא דאלו הדייני' לא יוכלו לאשתמוטי והוצרכו להגיד מה שראו דהשר צוה להם להגיד האמת ואם לא יגידו יענשם בגופם ודמיא להא דאיתא גם שם פרק הגוזל (דף קי"ד ע"א) אמר רב אשי כי הוינן בי רב הונא

איבעיא לן אדם חשוב מאי כיון דסמכי עליה כבי תרי מפקי ממונא אפומיה ולא איבעי ליה לאסהודי · או דלמא כיון דאדם חשוב הוא לא מצי משתמיט להו ומצי לאסהודי תיקו עכ"ל · ואם כן הואיל ונשאר בתיקו נאמר דאף על גב דלכתחילה לא היה להם לעשות אף על גב דלא מצי משתמיט מכל מקום בדיעבד אין לענשם על כך הואיל והדבר ספק דהרי נשאר בתיקו · ואפשר דכאן דהשר גיזם להם והוצרכו על פי אנסם להגיד מה שראו דאפילו לכתחילה שרי דמה היה להם לעשות מכל מקום לא יועיל לערים טענה זו כי מכל מקום הצילו עצמן בממון חבירם וחייבים לשלם כמבואר פרק בן סורר ומורה (דף ע"ד ע"א) ופרק הגוזל ומאכיל (דף ק"ז ע"ב) דהמציל עצמו בממון חבירו חייב לשל' והא דמסתפק בגמרא באדם חשוב שהעיד לאו לענין שלומי היזקו קא מבעיא ליה דאותו סוגיא לא דברה כלל מזה כמבואר ממרדכי דלעיל דלא מיירי שם שהעד גרם לו היזק לישראל אלא שמשמתינן ליה על שהחציף להעיד לפני כותי' ולזה קא מבעיא ליה הואיל ולא מצי למשתמיט דלמא לא משמתינן ליה על חציפתו דהואיל ולא מצי למשתמיט לא מקרי חוצפא אבל לענין שאם הזיק בעדותו שחייב לשלם מהא לא דברה הסוגיא שם כלל אלא פשיטא דחייב לשלם מכח שהוא מציל עצמו בממון חבירו אפילו במקום שמציל עצמו וכל ישראל כמו שאמרינן (פרק הכונס דף ס"ב ע"ב) גדישין של ישראל ופלישתים טמונים בהן וכו' ק"ו בנדון דידן שהציל העד את נפשו או ממונו שחייב לשלם בלא ספק וחילוק זה כתב המרדכי בשם מוהר"ם בתשובה על מעשה דרבי אפרים ורבי יואל שמסרו זה את זה ופסק דאף על גב דיש אומרים דאין לקנוס רבי יואל במה שמסר לרבי אפרים כי אין אדם נתפס על צערו כיון שבשע' חימום היה שר' אפרים קם עליו להעמידו בעש"ג נהפך גם הוא לתנין לעשות לכנגדו כאשר זמם לעשות לו ותולים הדבר בתקנות הקהילות איני סובר שתקנו הקהילות דבר זה אם אינו מציל את עצמו במסירתו כו' עד אלא לענין קנס שלא לנדותו או להלקותו על המסירה אבל לא לשלם ההפסד שהפסיד לחבירו דבר פשוט שלא פטרוהו וכו' וה"ה בנדון זה דאף על גב דלא מצי לאשתמוטי ופטורים משמתא מ"מ מחוייבים לפרוע לראובן היזקו וראיי' ברורה ממה שכתב אגודה והביא הגה"ת מרדכי פ' הגוזל נשאל למהר"ם על ב' יהודים שהכו זה את זה וצוה המושל לגזור בחרם אחר עדות ופסק מהר"ם שלא יעידו אם יכולים להתפשר בשום צד ואם לא יכולין להתפשר וצריכי' להעיד יעידו וישלמו לניזק היזקו עכ"ל הרי לך ממש כנדון דידן שמחוייבים לשלם לניזק היזקו ואין להקשות מדברי' אלו שמשמע שאסורים להעיד האמת · ומ"ש מהא דאמרינן פ' הגוזל והבאתי לעיל דב' עדים יכולים להעיד דכבר תרצתי לעיל דדוקא במקום דבדינינו נמי היה מתחייב על פי אותן עדות כגון שחייב לו ממון שגם בדיניהם לא יתחייב רק שישלם ולכך רשאים להעיד אבל לענין הכאות ושאר דברים שדין של כותים אינו כדין ישראל רק קונסים הישראל המכה בממונו פשוט שאסור להעיד ואם העידו ע"י אנסם שצריכים לשלם לניזק היזקו וגם אין להקשות בהג"ה זו ואמאי יתחייב הלא אינו אלא גרמא בנזקין שגרמו היזק לישראל זה חדא דזה מקרי דינא דגרמי ולא גורם בניזקין דהרי כאן בהדעתן היה ברי היזקו שברור שהשר יעשה את שלו ולכך אמרינן גבי מסור פ' הגוזל (דף ק"ז ע"א) מכיון דמחוי ליה כמאן דמקלייא דמי ואם כן הואיל וברי היזקו ומיד כמקלייא דמיזה מקרי דינא דגרמי ולא גרמא בניזקין כמו שמבואר בתו' ומרדכי ואשיר"י פ' הגוזל ופסקו שם דדינא דגרמי חייב וכ"ש אם נאמר הלכתא כהרמב"ם דס"ל דגרמא בניזקין חייב כמבואר מדבריו פרק ד' הל' חובל ומזיק ותו דאף אם נאמר דהלכתא דגרמא בניזקין פטור וזו מקרי גרמא בניזקין א"ה ס"ל למוהר"ם שחייבי' וטעמו הוא מה שכתב המרדכי והא דאמרינן האי בר ישראל דאזיל ומסהיד וכו' כתב וז"ל ואף על גב דכל המזיקים והגורמים היזק דפטורים לא משמתינן להו הכא משמתינן ליה הואיל ומרויח לכותי ומפסיד לישראל מכוער הוא שמרגילים עצמן למסור ממון בידי כותים הלכך דינו חמור מכל המזיקים עכ"ל הרי לך אע"ג דגרמא בניזקין פטור מ"מ כאן משמתינן ליה משום דדמי למסירה וה"ה לענין תשלומין נמי צריך לשלם מהאי טעמא ואין לחלק עוד ולומר דהואיל ואלו הדיינים הם ראשי הקהילה יש להם רשות לענוש נכסי כמו שמבואר ביבמות (פ' האשה רבה דף צ' ע"ב) שיש רשות לב"ד לענוש נכסיו ולהפקיר וכו' ואם כן גם כאן יאמרו שמה שעשו ברצונם היה לענוש ולהפקיר נכסי ראובן להשר על מה שעבר והכה לפניהם את שמעון הנה זו הטענה טעוה מתוכה ולא יאמר אותה רק רע שחפץ למסור את ישראל בידי כותים ויתלה עצמו בבוקי סריקי משענת קנה רציץ וזה כי אף שיש רשות לב"ד להעניש ולקנוס לעשות סייג לתורה מכל מקום לגרום היזק לישראל חבירו לפני כותים אסור וחייב לשלם וראייה ממה שכתב בר ששת בתשובה סימן רי"ו על אחד שביזה חכם אחר ועמד החכם ונתן ליטרא של זהב לכותי אלם במתנה דמי בושתו · והשיב הוא דיצא מתחת ידי חכם זו דבר שאינו מתוקן במה שעשה שטר מתנה לכותי אלם מקנס ליטרא דדהבא כנגד שמעון והיה לו לתבוע זכותו בעצמו לפני דייני ישראל כיון דאיכא דייני בארעא ולא ללכת לפני כותים אף אי ליכא דייני בארעא והיה צריך לדון בעש"ג לא היה לו למסור חבירו ביד כותי אלם שתהא ידו תקפה עליו שלא כדין אלא שידון עמו הוא בעצמו ודמיא למאי דאמרינן פ' הגוזל ומאכיל (דף קי"ד ע"א) אמר רב אשי האי בר ישראל דזבין ארעא לכותי אמצר' דישראל חבריה משמתינן ליה מ"ט דא"ל אריא ארבע' אמיצראי ומשמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסא דמתיליד ליה מחמתיה וכ"ש בנדון זה שההיזק כבר מבואר ולכן ראוי לב"ד להכריח החכם לסלק הכותי מעל שמעון עכ"ל הרי לך דאע"ג שזה החכם היה יכול להוציא ממנו דמי בושתו מכל מקום הואיל ועשאו ע"י כותי' צריך לסלק ממנו היזיקו אע"ג שלא הפסידו כלום כ"ש בנדון דידן דאף אם היה רשות לב"ד לקנוס את ראובן מ"מ הואיל ועשאוהו דרך מסירה ביד כותים מחויבים לסלק הכותי מעל ראובן ואם ניזק ע"י צריך לשלם לו הזיקו : סוף דבר הנראה שאלו העדים הרעו לעשות ולכן דינן הכי אם ברצונם העידו משמתינן להו וגם צריכים לשלם לניזק ואם אנוסים היו בעדות זה אם כן פטורים הם מן השמת' ומ"מ צריכי' לפרוע לניזק הזיקו משום דהצילו עצמן בממון חביריהן ונראה דכל דבר צריכים לשלם ולא שייך דלמא אף בדין ישראל היה ראובן מתחייב במקצת וא"כ לא גרמו לו רק ההפסד במקצת כי במה שהיה מתחייב בדין ישראל אין צריכים לשלם כמבואר במרדכי שהבאתי לעיל זה אינו דבדין ישראל היה ראובן זה פטור רק שישבע שבועת היסת שלא חבל בו והא דתנן פרק כל הנשבעים (דף מ"ד ע"ב) ואלו נשבעין ונוטלין הנגזל והנחבל כולי הא מפרשין שם דדוקא שיש אומדנא דמוכח שזה חבל בו כדתנן התם הנחבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול ואומר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך נשבע ונוטל ע"כ לשון הגמרא משמע דוקא בכה"ג דידעינן שנכנס תחת רשות זה שלם ויצא חבול נשבע שלא חבל בעצמו אבל במקום דאיכא למיחש שמא אחר חבל בגרמו כנדון דידן שהיה בחצר בית הכנסת מלא אנשים מי יודע מי חבל בו פשיטא דאינו נשבע ונוטל דאל"כ לא שבקת חיי לכל בריה דכל א' יאמר על חבירו שחבל בו כדי להתרעם עליו אלא פשוט דלא אמרינן נשבע ונוטל אלא כדפרישית דידוע שנכנס לבית חבירו שלם ויצא חבול ואין שם אחרים שיוכלו לחבול ביה אז נשבע ונוטל ולא בענין אחר וכן כתב מהרא"י ז"ל בפסקיו בהריא סימן ר"ח באחר שחבל בחבירו ולא היה עדים בדבר רק שהוא הודה ואמר שהתחיל עמו הנחבל אין הנחבל נשבע ונוטל דאין הנחבל נשבע ונוטל אלא אי איכא עדים בדבר אבל בלא עדים לא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר וכולי כל שכן בנדון דידן דמעולם לא הודה ראובן שחבל בשמעון דאין הנחבל נשבע ונוטל ואם כן לא מתחייב ראובן מדינא דישראל בשבועת שמעון ואם כן העדים גרמו לו כל היזק שלו ומחוייבים לשלם:

פט שאלה ראובן השיא את נכדו לבן שמעון וכשהגיע עת דודים לעשות הנישואין לא היה לראובן הנדוניא במזומן והעמיד ערבים קבלנים לבן שמעון בעד הנדוניא ליתנה לו לזמן (דהיינו שזה כתבו לו ס"ח גמור על הכדוכיה) וראובן ירד מנכסיו עם הערבים מיום אל יום עד שרחו לבן שמעון בדברים שהמתין להם הנדוניא וראובן פתהו בדברים טובים שלא ידחק עליו ועל הערבים ואפשר שנתן לו ריבית דרך איסור או היתר עד שהמתין לו ג' או ד' שנים והערבים היו משועבדים תמיד נגד בן שמעון ותוך הזמן נתן לו ראובן מקצת הנדן ועל האחר נתנו לו הערבים שטר חוב גמור כלי הזכר' נדן כלל ואחר כך מתה אשת בן שמעון בלא בנים והניחה חיים לכל ישראל ועכשיו גבה הד בין הערבי' וראובן שאינם שוים ביחד ובן שמעון תובע מעותיו מן הערבים והם משיבים לו מאחר דראובן פטור מטעם שהוא נדוניא שלא באה עדין ליד הבעל אם כן גם הם פטורים ובן שמעון תובע מעותיו מטעם שהם ערבים ולא האב ובערבות לא שייך בהן אומדנא שלא נתנו אלא על מנת שתהנה מהן הברת ועוד שזה מקרי בא לידו מאחר שהיה בחזקתו והוצרכו לתת לו ממנו הריבית וגם כי הוא שטר שיש בו קיבול קנין וגמר והקנה ועוד שכבר נתן לו מקצת עד כאן לשונו הנה אנו צריכים לברר היסוד הדין בנדון זה וממנו נלמד הלכה למעשה:

גרסינן בפרק נערה שנתפתתה (דף מ"ז ע"א) תנו רבנן כתב לה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה מתה לא זכה הבעל בדברים הללו משום רבי נתן אמרו זכ' הבעל בדברי' הללו לימ' בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן קא מפלגי דתנן כתארמלת או נתגרשה בין מן הנשואין בין מן האירוסין גובה את הכל רבי אליעזר בן

עזריה

עזריה אומר מן הנשואין גובה את הכל ומן הארוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה דמ"ד לא זכה כרבי אליעזר ב"ע ומ"ד זכה כרבנן׃ לא דכ"ע כר"א ב"ע למ"ד לא זכה כרבי אליעזר בן עזריה ומ"ד זכה עד כאן לא קאמר ר׳ אליעזר בן עזריה אלא מדידיה לדידה שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה אבל מדידה לדידיה אפילו ר׳ אליעזר בן עזריה מודה דמשום אחתוני והא אחתוני להו עכ"ל הגמרא ופירש"י שם דזו מיירי במתה מן האירוסין והתוספות פירשו בשם ר"ת דמיירי במתה מן הנישואין וטעמא דלא זכה לת"ק משום דאנן סהדי שאין דעת האב ליתן נדוניא זו אלא ע"מ שתתהנה בתו ממנה כמו הבעל ולרבי נתן לית ליה אומדנא וזכה בהן הבעל וכתבו שם התו׳ בשם ר"ת ור"ח הלכתא כרבנן דר׳ נתן והורה ר"ת הלכה למעשה בחתן אחד שמתה אשתו והיה אבי הכלה מוחזק בנדוניא ופסק דלא זכה הבעל מכח שמעתין דהכא ועוד תקן שלא מכח ההלכה שאפילו בעל מוחזק בנדוניא אם מתה שנה ראשונה וכו׳ וכתב המרדכי (שם) דאף אם נהנית בתו משל׳ בעלה ב׳ או ג׳ שנים שהיתה אצל בעלה ומתה הכל של אביה ובהגהות מיימוני (פ׳ כ"ב מהל׳ אישות) כתב אפילו היו לו בנים ממנה לא זכה הבעל בהן וכתב הר"ן שם דדברי רש"י עיקר וכן כתב המרדכי בשם ר"יהלבן וכן דעת הרמב"ם (פ׳ כ"ב מה׳ אישות) אמנם דעת הרא"ש כדעת רבינו תם ומהרי"ק שורש צ"א הביא הרבה פוסקים דס"ל כרבנן ופסק שם כן הלכה למעשה וכן פסק בת"ח סימן שכ"א הרי קמן דאם הנדוניא ביד האב לא מפקי׳ מיניה כר"ת ואע"ג דמסתב׳ כפי׳ רש"י מ"מ היכא דקם ממונא תיקום כן משמע מתשובות הנ"ל ומדברי הג"ה אשר"י שכתבו אבל אם הנדוניא ביד האב לית דין ולית דיין היכא דקים תיקום ולא מפקינן ממונא וכן כתב המרדכי שם מיהו כתב שם שאם תפס החתן יוכל לומר קים לי כרש"י ולא מפקינן ממונא וכתב בת"ה סימן שכ"א דדוקא דתפיס קודם שנולד הספק דהיינו קודם שמתה אבל אח"כ לא מהני תפיסה נראה מכל הני שמעתין דכל ספק שאירע בדבר זה דיינינן ליה המוציא מחבירו ע"ה ולא מפקי׳ ממונא מספיקא דהרי צווחו קמאי דקמאי בדין זה ולא העלו מזו אלא היכא דקים ממונא ליקום והשתא אף אם היה בכאן שום ספק מספיקא לא מפקינן ממונא אם לא בראייה ברורה כ"ש שנביא ראיות ואומדנות מוכיחות דלא זכה בהן הבעל אם היה ביד האב וה"ה ביד הערבים כמו שיתבאר דאין לחלק ולומר מאחר שהיה בכאן קנין גמור והקנה דאין לחלק בזה מדכתב המרדכי שם אברייתא זו כתב לה וכו׳ ה"ה אם לא כתב אלא באמירה דהן דברים הנקנים באמירה׃ והרב רבי שמואל בן ר׳ ברוך פי׳ הא דנקט כתב לה משום דבירושלמי משמע דיש לחלק בין נישואין ראשונים לנישואין אחרונים דלא קנה אלא בכתיבה משום הכי נקט מילתא פסיקת׳ עכ"ל והשתא יש לדקדק מאחר דכתיב׳ עדיפא כמו שמשמע מדברי רבי שמואל וכן הוא בכתובות פ׳ הנושא (דף ק"ב ע"ב) דכתיב׳ עדיפא דהא קא מבעיא ליה התם אם דברים הנקנים באמירה נתנו להכתב א"כ ש"מ דכתיבה עדיפא ואם כן מנ"ל דכתיבה לאו דוקא דלמא דוקא כתיבה נקט ובהא דוקא פליג רבי נתן ואמר דזכה מאחר דכתב לה ודאי לתוספת קנין נתכוין אבל באמירה אפילו רבי נתן מודה ואין להשיב דאם הוי כתיבה דוקא לא פריך בגמרא מידי לימא בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קא מפלגי דדלמא התם מיירי במקום שאין כותבין כתובה ואם כן אפילו רבי נתן מודה דזה אינו דאם כן גם על הגמרא בעצמה יש להקשות מנלן דילמא כתיבה דוקא אלא ש"מ דאין לחלק בין קנין לקנין דאין לחלק אם עשה קנין א׳ המועיל או עשה ב׳ קנייני׳ המועילי׳ דלא אמרו אלא כל מילתא דשטרא לטפויי אתא אבל קנין לאו לטפויי אתא וכן הוא בתשובת בר ששת (סי׳ שכ"ח) בהדיא על קנין שקבלו עליהם בשבועה דכל זמן שהקנין בטל גם השבועה בטילה דלא כיון בשבועה אלא אם יתקיים הקנין ולא עשה השבועה אלא לחזק הקנין וה"ה בנדון דידן מאח׳ שנפטר מן החוב לא יתחייב משום קנין דאפקעות׳ דמלכא הוי מידי דהוי אשביעית דמשמטת אפילו שטר שיש בו קנין דאל"כ למה תקנו פרוזבול כדאיתא פרק השולח (דף ל"ו ע"א) דמשמטת אפילו שטר שיש בו אחריות נכסים והא שטר יש בו קנין דאל"כ במאי שיעבד לו נכסים ואע"ג דרבי יוחנן פליג התם וס"ל דאינו משמט שטר שיש בו אחריות הרי הרמב"ם פ"ט דשביעית והר"ן פרק השולח וכן פסק המיימו׳ סימן ט"ז והטור בח"ה פסקו כרבי שמואל דמשמטת ועוד אפילו רבי יוחנן לא פליג אלא מטעם דמאחר שיש בו אחריות נכסים כגבוי דמי אבל משום קנין לא מחייבי ועוד דהא אמרינן התם דאף ר׳ יוחנן פסק למעשה המשמט דאמרינן התם קריביה דרבי אסי הוי ליה ההוא שטרא דהוי ביה אחריות נכסים אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל משמט או אינו משמט א"ל משמט א"ל והא מר הוא דאמר אינו משמט א"ל וכי מפני שאנו מרמין נעשה מעשה א"ל והא תניא כוותיה דמר א"ל דילמא ההוא ב"ש דאמר

שטר העומד לגבות כגבוי דמי עכ"ל הרי קמן אף על גב דרבי יוחנן ס"ל לדינא דאינו משמט וא"ה למעשה פסק דמשמט ש"מ דלאו בקנין תליא מילתא וה"ה בכאן אע"פי שהיה לנו לדמות לא נעשה מעשה לאפקועי ממונא ומהאי ענין השביעית נמי יש להוכיח דאין חילוק בין ערב לאב עצמו דהא בשביעית דטעמא הוא משום לא יגוש ללוה דעיקר שמטה במלוה הוא דכתיב ואפי׳הכי ערב פטור וה"ה בנדון זה ובשביעית פשיטא דערב משמט דלא מצינו בשום מקום דאינו משמט ועוד מדאיתא פרק השולח (שם) המלוה על המשכן אינו משמט ולא קתני רבותא טפי המלוה בערב אינו משמט מכלל דבערב משמט וכן משמע שם מההיא דאם אין ללוה קרקע ולערב יש קרקע דכותבין פרוזבול וכו׳ ולא דמי להא דחילקו גבי גביית החוב בין ביתו של לוה לביתו של ערב ואמרו (ב"מ דף קט"ו ע"ב) לביתו אינו נכנס אבל נכנס לביתו של ערב דשאני התם דביתו דוקא גזירת הכתוב הוא ובחוץ מותר לחבול בו ואם כן אף על גב שאח"כ חוזר על הלוה מכל מקום לא נכנס לביתו של לוה והו׳ פשוט ועוד ראייה דאין לחלק בין ערב לבעל דבר עצמו מהא דכ"מ שאין ב"ד נפרעין מיתומים כגון מיתומים קטנים או במקום שאין אדם מוריש שבועה לבניו אין גובין מן הערב גם כן דסוף סוף הערב חוזר על היתומים וה"ה בנדון זה ועוד ראייה מנדון זה בעצמו מהא דאיתא בהגהו"ת מרדכי (פ"ה) דכתבו מתשובת מוהר"ם ז"ל יען כי ראיתי המפקפקים על נדונייתא חתנים וכולי עד וסברת ר"ת משום דאוקי ממונא בחזקת מריה דהיינו האב לפי שלא גמר בלבו להקנותו לחתנו אלא כדי שתהנה בתו ממנו אבל בנדון זה שכבר זכה ביה חתנו והקנה לו על ידי משכנות המוגחים ביד נאמן או ערבים קבלנים שנתערבו כנגדו והאב נשא ונתן בנדונייתא חתנו מכח שניהם לפי שהאמינוהו עליהם להרויח לתועלת חתנו לפי שנתרצו שניהם אבי החתן ואבי הכלה שיהא חמיו טורח בממון הלז עד שיגדילו׃ ליכא מאן דפליג שכבר זכה בהן חתנו לפי שגמר בלבו להקנותו לפי שאלו הן הדברים הנקנים באמירה כגון כמה אתה נותן לבנך פרש"י בההיא הנאה שהאמינו גמר ומקנה כ"ש בנדון זה ושלו׳מכ"ב עכ"ל התשובה הרי קמן דאף ע"ג דנתן לו ערבים ואפילו משכנו׳מונחים ביד נאמן אכן לא זכה בהן החתן שמונח ביד חמיו בחזקתו לא זכה בו וכן הו׳ בהדיא בתשובת מיימוני סוף הלכות אישות דאם מונח ביד נאמן לא זכה בהן הבעל ואפי׳ לדברי המרדכי דכתב יחלוקו מ"מ לכ"ע לא זכה בי׳ הבעל אא"כ היה מונח ביד האב לטובת הזוג הרי קמן דאין לחלק בין הערב לאב עצמו דכל זכות דיש לאב יש לערב ואין לומ׳ דגם כאן הי׳ מונח לטובת הזוג וא"כ יזכה ביה הבעל דזה אינו חדא שהרי דקדק מוהר"ם בתשובתו שהרי האמינוהו עליהם להרויח לתועלת חתנו לפי שנתרצו שניהם אבי החתן ואבי הכלה הרי דוקא שעשו ברצון שניהם אז מקרי זכייה אם נשא ונתן בו לתועלת הזוג אבל אם נשא ונתן בו שלא ברצון שניהם אע"פי שהיה לתועלת הזוג לא זכה בו הבעל מידי דהוי אנותן מתנ׳לחבירו והמקבל אומר אי אפשי בה המתנה בטילה כל זמן שאין באה לידו כדאיתא פ׳ השולח (דף ל"ב ע"א) וכאן לא היה ברצון אלא שלא היה יכול להוציא מחמיו הנדוניא ועוד יש לדקדק מדקאמר שהרי נתרצו שניה׳ אבי החתן ואבי הכלה ומאי נפקא ברצון אבי הכלה לא ה"ל למימר אלא שנתרצה אבי החתן אלא ש"מ דדוקא ברצון שניהם תליא מלתא דהיינו שהתנאי היה מתחילת האירוסין לכך שהותנה כך ביניה׳ בשע׳הזיווג שע"י זה יתקיים הזיווג וע"י כך יזכה בהן כב׳ אבל אם מתחיל׳ האירוסין לא היה התנאי בכך לא מהני מה שיתרצו אחר כך ותדע שהרי תלה טעמא משום שהן דברי׳ הנקנים באמירה וידוע שזה לא שייך אלא בשעת הזיווג דהכי איתא בהדי׳ פ"ק דקידושין (דף ט׳ ע"ב) ובפ׳ הנושא אמר רב גידל אמר רב כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה משמע בשעת הקידושין אבל לא אח"כ וכן כת׳ המיימוני (פכ"ג דאישות) והאשר"י והטור א"ע סי׳ נ"א וכן כתבו התו׳ פ׳ נערה בהדיא דוקא פסקו ואח"כ קדשו אבל קדשו ואח"כ פסקו לא וכן נראה מדברי הרי"בש בתשובותיו סי׳ שמ"ה שכתב שאם פסק לאחר הקידושין לא מהני אלא א"כ נשאו מיד אבל אם הו׳ לאחר הנישואין נמי לא מהני לכ"ע כ"ש לדברי הר"ן ריש פ׳ אע"פ והמרדכי פ׳ הנושא דכתבו דאפי׳ אם נשאו מיד לא מהני ועוד כתב הרי"בש בתשו׳ ההיא ודוקא שהתנה אבל אם לא התנ׳ כן אלא שעשו כן מעצמן הוי כשא׳ חוב דעלמא ולא מקניא באמירה עכ"ל א"כ בנדון דידן אף אם הי׳ שנתרצו שניהם מ"מ לא היה בשע׳ קידושין ולא בשעת נישואין פשיט׳ דלא מקני׳ באמירה וא"כ פשיטא דלא זכה בהן הבעל כלל ועדין ברשות האב ולא מפקי׳ ממונא ממנו וכ"ש שלא התנו כאן כלל אף אם עסק בהן לטוב׳ הזוג ונותן לו רווחי׳ ממנו משו׳ שלא ידחוק עליו לשל׳ לו פשיט׳ שלא הי׳ בדעתו להקנות לו מעולם ולא זכ׳ בהן הבעל ותו דדברי׳ הנקני׳ באמיר׳ לא שייכו אלא באב שפסק וכמו שכתבו הפוסקים הנ"ל וכנישואין הראשונים אבל

בנישואין שניים או באחרים שפסקו לא שייך כלל א"כ פשיטא דבנדון זה לא זכה ולא מפקינן ממונא וכל זה אף אם נאמין לראובן שנתן לו רווחי' אבל בנדון דידן אין להאמין לראובן כלל דאימר קנוניא עשו על נכסי הערבות ולכן כתב הרמב"ם פ' כ"ו מהל' מלוה דאין נפרעין מן הערב של מלוה בעל פה עד שיביא ראייה שלא נפרע מן הלוה ואפי' אם הלוה מודה לא מהני כמו שכתב הרשב"א בתשובותיו והביא ב"י (בח"מ סי' קכ"ט) וז"ל על מלוה שבא לגבות מן הקבלן ואין שטרו בידו וטען שנאבד ולוה מודה שלא פרע והלוה טען שמא פרעך וקרע השטר שהדין עם הקבלן וכן אמרו פרק קמא דמציעא (דף י"ב ע"ב) מצא ש"ח שיש בו אחריות נכסים לא יחזיר אע"פי שחייב מודה דחיישינן לפרעון ולקנוניא כל שכן שיש לחוש כזה במקום ששונאים זה את זה כמו בנדון דידן וכל זה מבואר גם אין לחלק ולומר מאחר שנתן לו מקצת גם הנשאר גמר והקנה לו דהא כתבו הגהות אשיר"י ומרדכי (פ' הכ"ל) דאף אם נתן לו המקצת אין מוציאין מידו הנשאר ומכל הני נראה דהערבים פטורים מבן שמעון ולית דין צריך פנים · כל זאת הנראה לפי השאלה דלעיל ואין לפקפק ולומר דכאן גרע טפי בנדון דידן מאחר דזקפן עליו במלוה הרי הוא כגבוי וכדאמרינן לענין ריבית הגר פ' איזהו נשך (דף ע"ב) אברא לאו הכי הוא שהרי פסק מהר"אי בת"ה סי' שכ"א בהדיא דלענין נדון זה אפילו זקפן עליו במלוה וכתבו לו ש"ח גמור אפ"ה פטור דכאן באומדנות דעת האב תליא מילתא וכל זמן שלא נגבה ממש אין דעתו של אב להקנותו דלא עדיף מהוציא הממון מתחת ידו והניחו ביד נאמנים דלא זכה ביה כדמשמע מתשוב' מוהר"ם דלעיל יאע"ג דנמצא בהגהות אלפסי פ' נערה בשם ריא"ז דאם זקפן עליו במלוה זכה ביה הבעל נראה דלא סמכינן בזה על דבריו נגד מהר"אי ז"ל שהי' בתראי וטעמו ונימוקו עמו לאפקועי ממונא ואע"ג דכתב מהרי"ק בתשובותיו דכל מקום דאין הפסר מפורסם לא אזלינן בתר בתרא החולק עליו מיהו לא קאמר דאנו מוכרחין לפסוק שלא כבתרא לא הוא מחלוקת הפוסקים וכתב הרא"ש והביאו הטור ח"ה סי' כ"ה דבמקום מחלוקת הפוסקים לא יאמר הדיין אפסוק כאיזה מהם שארצה ואם עשה כן הרי הוא דין שקר אלא אם הוא חכם כו' ואם לאו בר הכי הוא אל יוציא ממון מספק וכן כתב המרדכי בשם מוהר"ם פ' נערה ובסוף כתובות וכ"ש שרברי מהר"ם בתשובה דלעיל מטין כדברי מהר"אי דאין לפקוע ממון וה"ה אם היו נופלות שם טענות המכחישות זו את זו בין הצדדין דהיינו בין התובע והנתבע שהדין המוציא מחבירו ע"ה או שזה ישבע אצל שטרו זהו הנראה לענין מעשה ואבקש מלפני מ"ו שיורנו מה לעשות ואם הדיינים עברו ופסקו להוציא אם מקרי טעות בשקול דעת דישלמו מכיסם בפרט במקום שהדיינים תקעו עצמן לדבר הלכה בגובה אפס בל ידרשו שהיה להם רב בעיר לשאל ולא שאלו ארבה שמיחה הרב בהן שלא יוציאו ממון על פי זה ולא שתו לבם אליו דודאי לא גרע מתשובת מוהר"ם במרדכי ריש סנהדרין שפסק על דיינים הממונים בעיר בכה"ג לשלם מכיסם יבזה שלום על דייני ישראל:

וזאת אשר השיב הגאון מהר"ם פר"ו על תשובה זו וז"ל על שאלתך הנ"ל מבואר היטב ואין צריך בו שיקול דעת רק להבדיל בין תשובת מוהר"ם שהיה שם ערובות ורווחים לנדון זה אם אמת הוא שראובן נתן רווח וכן קשה להשוות דברי ת"ח במה שכתב שאפי' זקפה במלוה פטור לדברי ריא"ז שכתב להיפך כנזכר בהג"ה אלפסי פ' נערה שהב"א מעל' לעיל כי הוא מן הפוסקים המפורסמים והגהה זו לא ראיתי · עכ"ל מהר"ם פר"ו:

צ חבִיבִין עלי דברי שאירי האלוף מהר"ר משה יצ"ו לכן אשיב לו מילין זעירין על שאלתו אף כי אנכי היום סמכוני באשישות לסיבת חולשה וזקנה · ועיקר שאלתך ממני להודיעך מנהגי בדין חטה שנמצאת על חתיכת בשר מלוח בפסח אם לאסור אותה חתיכ' לבד' כדברי הרוק"ח או לאסור כל החתיכות או לאסור רק כדי קליפה באותה חתיכה והנה אהובי ככני בענין מחלוקת זה בשאר איסורים שחולקים אם ע"י מליח אסור עם התר אנו עושים כדברי ראבי"ה לדון בקליפה ולא בס' אם לדון בס' תמיד כדברי החולקים איני יודע בינינו מנהג קבוע בגליל זה ואף אם מורה אחד ימצא שמחמיר בזה ומורה א' מיקל איני תופס על שום א' מאח' שכל א' יש לו אורח שיסמוך עליו אמנם לי היה נראה לדון לחומרא לשני צדדין משום ספיקא בדברי ר' שמ אל מאי"רא במרדכי פרק גיד הנשה שאם יש ס' אפי' הכי הצריך קליפה דדילמא אינו מפעפע ואם אין בו ס' היה אוסר ולא התיר בקליפה דדילמא מפעפע אך הוא דומה קצת למה שאמרו גבי פלוגת' רב"ש וב"ה כסיל בחושך הולך וסודי אגלה לך ואין לפרסמו אלא לצנועים שגם בזה אני נוטה לפעמים להורות לפי רבוי ההפסד אמנם במה ששאל מעל' באיסור חמיץ בפסח בדין חטה שנמצא ע"ג בשר מלוח איני חושש כלל על שאר חתיכות מאחר שיצא היתר מפורש מפי קדוש הרוקח (הל' פסח סי' רפ"ו) והרא"ש הסכים עמו אותה החתיכה שהחטה עליה לא אסר כולה רק כדי קליפה ובשו' ספר מפורסם לא נמצא פוסק מן הפוסקים הראשונים שאוסרים הכל איני חושש על עדות הנמצא שאחד המורה החמיר מדעתו אך אומר שאפי' אותן המחמירין במליחה לדון בס' ע"כ לא פליגי אלא בשאר איסורים דבטל בס' אבל להחמיר כולי האי לדון ככה במשהו בפסח אינם פליגי ויפה אמרת בזה ואף כי הרא"ש (בס' הטור) הסכים עם הרוק"ח בצלי לאסור כל אותה תרנגולת וכתב שבצלי אם היה בא לידו מעשה היה אוסר גם האחרות כאשר מדמה משהו בפסח לשיעור נותן טעם בשא' איסורין זהו ודאי בצלי כמו שמבאר דע"י הפוך השפוד מתפשט מזה לזה א"כ במה נוכל להבדיל בין משהו דפסח לנותן טעם של שאר איסורי' אבל גבי מליחה אף המורים להחמיר שמתפשט מחתיכה לחתיכה ואוסרין אם אין בהן ס' הוא חומרא יתירה ואולי משום ספק איסורא דאורייתא מודים בזה נאמר שבדין פסח באיסור משהו אינם אוסרין ולא נבדה פלוגת' מלבינו ועוד ע"כ צריכים אנו להפריש בין דין חטה זה לשאר איסורים דהא במרדכי בפרק גיד הנשה תשובת מהר"ם שמתחלת וששאלתם על כרס וכו' השיב שאינו מפעפע ע"י מליחה מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ואותה חתיכה משערים בס' וכן חתיכה שנגע בחלב ובפ' כל שעה במרדכי איתא מצאתי בשם מוהר"ם על דין חטה זו דאינו אסור אלא כדי קליפה ולדעתי הוא מהר"ם סתם הנזכר בכל מקום ואף כי בתשובותיו הרוב נזכר בחתימותיו ושלום מבר"ב היינו מאיר בר רבי ברוך · מ"מ שאר הגאונים מזכירים אותו מוהר"ם או מהר"ם וא"כ קשה דידיה אדידיה אלא ודאי דיש לחלק דיש הפרש בין חטה לשאר דברים דבחטה קשה אף אם נתבקע' אמרו דאז קרובה להחמיץ היתה וגם אין בחטה יחידה כח להתפשט כמו בחלב וכן משמע בטור א"ח דיש קצת הפרש דז"ל שם בסימן תס"ז שרבר ידוע שאין איסור החלב מפעפע בכל' החררה דאפייה לא הוי כבישול וכו' עד אלא אוסר כדי קליפה או כדי נטילה וכ"ש חטה אחת שאין כח בפליטתה בכל החררה אם כן ממשמעות לשון כל שכן משמע דיש הפרש ביניהם · ולא אשר הכתיבה היא למשא עלי אספיק בזה ושלום מנאי שאירך מאוד בכמה"ר יצחק ז"ל קצנאילנבוגן:

צא בפרק אין מעמידין (דף כ"ט ע"ב) מאי דכתיב כי טובים דודיך מיין כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הק"בה רבש"ע ערבי' עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה ואמרינן בעירובין פ' עושין פסין (דף כ"א ע"א) חדשים גם ישנים צפנתי לך אמרה כ"י לפני הק"בה רבש"ע הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתי כו' עד דרש רבא מאי דכתיב ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שהללו עשה ולא תעשה והללו חייבים עליהם מיתה שמא תאמר אם יש בהם ממש מפני מה לא נכתבו ת"ל עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרבא בר עולא כל הלועג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת א"ל מי כתיב לעג להג כתיב אלא כל הלוהג בהן טועם טעם בשר עכ"ל הגמרא ופירש"י כל הלוהג בהן ההוגה בהן כל שעה שאדם מחזיר עליהם מוצא בהם טעם עכ"ל ואני איני כחולק על רבותינו ז"ל חלילה רק לישא וליתן בדבר הלכה והוא מה שראוי לעיין כענין הלהג זה שנאמר על דברי סופרים יותר מעל ד"ת במה שטועם בהם טעם בשר הלא כל דברי תורה נמשל במליצת החכמים לבשר והוא שאמרו ת"א וניכל בישרא שמינא בי רב ואם אין שמחה אלא בבשר ויין הלא פקודי ה' ישרי' משמחי לב כמו בשר ויין ולמה לא נאמר טועם טעם בשר על דברי תורה יותר מעל ד"ס כמו שהם דוקא קרויין יין במאמר הקודם · זאת ועוד אחרת איך יחלוק רבא על המדרש כל הלועג על ד"ס כו' הא אמרינן פרק הנזקין (דף כ"ז ע"ב) אנקלוס אסקיה להההיא גברא וא"ל דנידון בצואה רותחת דאמר מר כל הלועג וכו' ופירש"י שם דיליף מהאי קרא ולהג הרבה וגו' ודוחק גדול הוא שנאמר שרבא יחלוק על מעשה שהיה מקובל ביד חכמי התלמוד מזמן בית שני ולכן נ"ל במאמר זה כי רבא לא בא לחלוק ולסתור דברים הראשונים רק להוסיף עליהם ולומר הגם כי נרמז במקרא זה ענין לעג על דברי חכמים ונדון כו' ומוכרח דרשה ההיא מלשון יגיעת בשר הנאמר דוקא על הצואה כמו שפירש"י מ"מ גם מי שאינו לועג ומספר בהם דרך שחוק כמתלהלה היורה זיקים ואומר משחק אני כי אינו מדבר בהם רק דרך שחוק וקלו' טועם טעם בשר הנאמר בתורה הבשר עודנו בין שיניהם טרם יכרת וגומר וזהו שאמר למעלה ויותר מהמה בני הזהר שכל הפורץ גדרן של חכמים ישכנו נחש חויא דרבנן שאין צרי למחהו כידברי חכמים צריכים חיזוק יותר משל תורה ולכן נאמר ג"כ בענין נדרים ותקנות שגדרו ויתקנו עמודי הגול' גאוני עולם קדמונינו ז"ל ה"ה הקדושים אשר בארץ המה שעשו אזני לתורה כשלמה ע"ה אשר ראוי לומר עליהם חדשים גם

ישנים

ישגי' צפנתי לך בפרט בענין שיש לחוש לקלקול הדורו' שיש להחזיק
דבריהם ולענוש עליהם מיתה בנחש דרבנן דלית לה אסותא כאשר קרה
מחדש באחד נקרא שמו מאיר הבל בר שלמה האז מק"ק ורנקוורט אשר
עמד ברבים והוציא לעז על גט כשר בכל תיקוניו אשר ניתן כדת מרצונו
הטוב ע"י הישיש הגאון החסיד השלם בכל השלימות כמה"ר אייזק סג"ל
י"צו מגינצבורק וחד דעימיה האלוף כהה"ר גוטליב מניי"בורג סג"ל י"צו
אשר סדרו הגט ברבים בכל אופן תיקוניו אשר קבלנו משלשלת החכמי'
דור אחר דור גם עשו כסדר מסדרי הגיטין להחזיק ולפרסם חרם ר"ת
וכל תלמידיו וקדושיו עמו שגזרו להחרים שלא להוציא לעז על שום גט
אחר הנתינה והנה זה האיש רע המעללים המאי"ר לארץ הב"ל שכל שבע
הבלים כלולים בו רצה להמיר שמו מכלל חב"ל וקרא שמו נבל' שרא
דעניותא הסכיל והעיז פניו ברבים לענות שקר במילתא דעבידא לגלוי
לומר שאנוס היה בנתינת הגט וביתר דברי' (שהוציא ברבים ופער פיו
לבלי חוק והב"ל יפצה פיהו כאשר ראינו מגילה עפה הובא לפנינו ושם
כתו' שכל הדברי') שהוציא הנבל בהב"ל פיו הם שקר וכזב ואין בהם
ממש גם אין א' כאשר העידו מעידי אמת וצדק כת אחר כת ראוי להכריע
בעידותן כל ישראל הוגבה בב"ד יפה שכל דבריו שקר וכזב רק שכיון
לבשתו להוציא לעז על בת ישראל הכשירה ולא שת לבו לגזירת
קדמונינו ז"ל ולגזירות תרי אריה דבי עלאי מסדרי הגט כדת וכהלכ' כאשר
העידו המסדרים ורבים גדולים ונכבדים עמהם: א"כ דינו חרוץ להיות
נדון בצואה רותחת ושיטעום טעם הבשר הנ"ל כדין הלועג והלוהג על
דברי חכמים להאכילו פרי מעלליהו: גם הנהו תרי מגידי בעלטה
שהחזיקו ידיו ושעו אל הב"ל ואל מנחתו וילאו למצא פתח וחרטה יהיו
נלכדי' ברשת זו טמנו להם וינשכו אותם הנחשים השרפים: יען אשר לא
הביטו אל נחש הנחושת לא יחיו עד יקבלו עליהם את הדין מהמורים
האבירים הגבירים אצילי אשכנז אשר נברר בדברינו למטה והנה הגם כי
ראינו שהגאון מה"ר אליעזר לא כיהה בו מ"מ ראינו שלא לשתוק במעש'
זה מדגרסינן בב"ב (דף פ"ט ע"ב) אמר ר' יוחנן בן זכאי אוי לי אם
אומר אוי לי אם לא אומר אם אומר שמא ילמדו הרמאים ואם לא אומר
שמא יאמרו הרמאים אין ת"ח בקיאים במעשה ידיהם: איבעיא להו
אמרה או לא אמרה אמר רב שמואל בר רב יצחק אמרה ומהאי קרא
אמרה כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם: וכן הוא
בנדון דידן שהיה ראוי שלא לאומרו מצד כבוד הגאון הנ"ל וראוי לאומרו
מצד הגאונים שתקנו וגזרו על הדב' ושכבוד התורה נתחלל בזה לא יכולנו
להתאפק ואמרנו עת לעשות לה' ובמקו' שיש חילול השם אין חולקין כבוד
לרב וכל הקוד' להעניש החוטא זוכה מדגרסינן פ' החר (דף ס"ב ע"ב) ההוא
גברא דהוי קטר חמרא בצינית' בשבתא יתיב רבינא קמיה דרב אשי רמא
ביה קלא ולא אשגח ביה א"ל להוי ההו' גברא בשמתא א"ל רבינא לר' אשי
כה"ג מאי מי מחזי כאפקירות' א"ל אין חכמה ואין תבונה וכו' והדן אותנו
לכף זכות מן השמים ידינוהו לכף זכות וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו
בם: גם נראה לנו כי מן הדין מסולק הרב הגאון מהר"ל מדין עסק ביש
כמו שנברר ועל כן הרשו' נתונה לכל חכם ומורה לצאת לעזרת ה' בגבורי'
ולדון בדבר זה כמו שכתב מהרי"ק בתשובותיו סי' י"א וענין סלוק הרב
בדבר זה הוא נדון בק"ו מהא דאיתא פ' תפילת השחר (דף כ"ז ע"ב)
ת"ר מעשה בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע א"ל תפילת ערבית רשות
או חובה א"ל רשות כו' עד א"ל יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך וכו' עד
היה ר"ג יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו
לחוצפי' עמוד ועמד אמרי עד כמה נצעריה וליזל אתא בר"ה אישתקיד
וצעריה אתא בבכורות במעשה דר' צדוק וצעריה ה"נ קא מצער ליה
כולי האי נצערי' וליזל תא ונעבריה מאן נוקמיה וכו' נוקמיה לר' יהושע
ה"ל בעל דבר הנה בנדון דידן הגם כי הגאון מהר"ל י"צו היושב בשבת
תחכמוני בק"ק פרנקפורט ראוי שכל התורה תהיה נפסק' על ידו מ"מ יש
לחוש לצערן של ת"ח וראוי לנו לומר שיסולק הגאון הנ"ל מדינים הנוגעים
בבית דין הגאון הישיש כמה"ר אייזק סג"ל י"צו וביחוד בדינים הנוגעים
בהפרנס והקצין כמר שמעון גינצבורק י"צו שהרי מצינו כמה פעמים
שצערן ופגע ונגע בכבודם אשתקד במעש' נתן שט"ן צערם כידוע לרבי'
שכל חכמי פולין ואיטליא החזיקו ידי הגאון החסיד השלם כמהר"א סג"ל
י"צו וב"ד יפה גם אשרו חמוץ הקצין הנ"ל אשר צווח ככרוכיא על הגזל
הנעשה לו במדינה מנתן שט"ן הנ"ל והוא עמד לימין השטן נגד האלופים
חכמי איטליא י"צו ובראשם הגאון הגדול כמה"ר מאיר מ"כ ולא אשגח
עלייהו: ותו במעשה דיעקב צורף שחירף וגדף ופגע בכבוד אב"ד
החסיד השלם כמהר"א י"צו כאפקורוס צעריה מהר"ל י"צו למהר"א י"צו
והחזיק ידי צורף ועד מתי לצעריה וליזל ובאמת אלו היה הדבר דבר ממון
החרשנו כאשר עשינו עד עתה הגם כי לא חשנו למאמר' ז"ל בעובדא
דרבי אליעזר ברבי שמעון דנפק ריחשא מאודני' על דשמע בזילותא
דצורבא מרבנן ולא מיחה כנזכר בפר' הפועלים (דף פ"ד ע"ב) אמרנו
רישיח בקרירי כי חכמי גלילות אשכנז וגדוליה הם קרובים אל החלל והם
ח"ו נכוים תחילה באם יחושו במקום שיש חלול השם בפרט במקום שיש
בידם למחות וזהו סיבת שתיקותינו כל אלו הימים: והנה לסיבה כי ראה
ראינו כי שתיקותינו קלקול הדור והרוס המצב גבול שגבלו ראשונים
ואחרונים אחור נסוג אמרנו עת לעשות לה' והסכמנו על הנ"ל: הגם כי
מובטחי' אנחנו במעלות גאוני אשכנז י"צו באם ישמעו הדברי המסדר
הגט כהוייתו יחושו לגזירת הקדמונים ראשונים ואחרונים ויאכילו למאיר
הנ"ל ולמחזיקים ידו פרי מעלליהם מ"מ הקדמנו עצמנו למצוה רבה כזה
מאחר שהרשות נתונה כנ"ל והטלנו נורא רבא על המוציא לעז ועל
התומכים בידו עד אשר לא יוכלו קום עד יקבל עליו את הדין מג' כ"ד
אשר נבררו ונזכרו בכתב הגאון הישי' החסיד השלם מהר"א י"צו והננו
מאררים ומחרימים ומשמתי' ומנדים את מאי' בר שלמ' האז מק"ק ורנקורט
כדין הפורץ גדרן של חכמים ותקנותן כאשר עשה שעבר על חרם ר"ת
ותלמידיו ראשונים ואחרונים ויהא נידון בצואה רותחת כדין הלועג על
דברי חכמים והננו מסכימים לדברי הישיש החסיד השלם כמהר"א י"צו
להחזיק עונשו וחרמו ונידוי אשר הטיל על מאיר הנ"ל גם נחזיק בירת דינו
היפה שבלעדו לא ירים איש את ידו ואת רגלו כאשר הנהיג נשיאתו
ברמה זה של"שים שנה וגזירתו תהא קיימת וגזירת זולתו בבית דינו תהא
בטילה ומבוטלת לא שרירא ולא קיימא בכל מה"ו שהפה יוכל לדבר בבי
דינא דרבינא ורב אשי ובהיות כי אמרנו לרוב הסברות שהלוהג גם הוא
טועם טעם בשר הנ"ל נאמר שכל המדבר על צדיק יסוד עולם עתק הוא
הגאון החסיד השלם מהר"א י"צו וחד דעימיה האלוף מהר"ר גוטליב מסדר
הגט ויכוונו להוציא הקול והלעז על הגאוני' הנ"ל או כדי לתלו' בוקי סריקי
במשפחות המיוחסים בישראל דינם חרוץ להיות כמוהו ולא יזח החש"ן
מעליה' והנח"ש יהיה כרוך על עקביה' ובכלל גזירותינו הננו גוזרים על
האיש המשודך כמר אבר' לישא את בריינדל בת הקצין כמר שמעון י"צו
אשר נתגרשה בגט כשר ממאיר הנ"ל שיהא נזהר בחויא דרבנן לבלתי
להחזיק הקול לתת לב לענין הלעז שהוציא ושניבל השוט' הנ"ל בהבליו
ולא יסוג אחור לבייש ח"ו בת ישראל המדוברת בו כי אז ח"ו יהא נלכד
בעונש כמו המוציא לעז עצמו וגדול עונש העונה אמן אחר המברך ארת
ה' יותר מהבוצע בירך ניאץ ה': ולא ישגיח בדברי הלעז נגד חרם ר"ת
ותלמידיו אשר מצודתם פרוסה על כל החיים בנידורינו י"צו וכענין זה
מצינו במרדכי בקידושין (פ' האומר) על אחד שאמר שנטמאה
אשתו מאחר שלא יוכל לגרשה בעל כרחה מכח חרם ר"ג מ"מ כופין אותו
לשמש עמה: וכן הוא בתשובת הרשב"א סי' רל"ז הרי קמן שמכח חרם
ר"ג כופין לעשות מעשה נגד חשש איסור דאורייתא במקום דאיכא רגלים
לדבר: כ"ש וק"ו בדבר שברור כשמש ואינו אלא הוצאת לעז בעלמא
שיחוש המשודך לנפשו מכח חרם ר"ת ולא יחוש לאויבים המפקים לקלא
כי הוא קול ושוברו עמו ולית ביה ממשא רק כי הקנאה מוציא אותן
האויבים מן העולם וכמו שמצינו בענין לשון הרע כי הקול דינו כמוציאו
מתחילה כדאיתא פ' יש בערכין (דף ט"ו ע"א) וכתבו הרמב"ם ז"ל
כן הוא בענין לעז זה באם ח"ו יתן זה האיש המשודך כתף סוררת לבלתי
הכנים לביתו האשה הכשרה המדובר' בו אזי חרם ונבל יהיה אחריתו אבל
מובטחי' אנחנו בו כי יבטח בה' עושיהו ויקדש ש"ש ברבים שלא לפקפק
בדברי חכמים כאשר שמענו כי הוא איש חכם ומבין מדעתו וכל המחמיר
בזה או כיוצ' בזה אינו אלא מן המתמיהי' ומכשיל רבים ונותן יד לפושעי'
מזלזלי המשפחות המיוחסים שבישראל כמו שכתב המרדכי בענין חרם של
ר"ת על נדון זה ואין לפקפק ולומ' מי יוכל להכריחו שלא יחמיר על עצמו
לחוש לקול עלה נדף מאח' שלבו ירא ורך לבב הוא שלא לכנוס במקו' סכנה
לדעתו ע"כ באתי להוסיף דברי' בזה ולומ' שכל דיינא דלא דן הכי לאו דיינא
הוא כי כן מבואר הוא בתשוב' הר"ש בר צמח והרשב"א כאש' הביאו הרב
ב"י בספרו הארוך בסי' מ"ב באבן עזר מבואר היטב על ענין קול קידושין
שהוציאו ולא היה בקלא ממש שכתב הר"ש בר צמח ז"ל ואין להחמיר
בזו משום שלא יהיו בנות ישראל החשובות מדרך כף רגל לבני פריצי
עמינו וכמו שכת' הרשב"א על תלמיד א' שרצה להחמיר בכיוצא בזה
וכעס עליו וכתב שהיה רעה חולה שיתעלל פריץ אחר על אחת מבנות
ישראל החשובים כדי להוציא ממון מידה ומה שכתבת שכך היה המנהג
לעגנה ולהאמינו היא מנהג בורות וחומרא דאתא לידי קולא הוא לענין
אם יקדשנה אחר כן: עד ואין חוששין בזה לקול דאין חוששין לקול אלא
בדב' ברור אבל כשיהיה הדיוט הוציא קול ומתוך כך יצא רינון אין זה קול
כלל עכ"ל הרי קמן דאין להחמי' במקו' שאמרו להקל והוא בכלל לא תסור
מכל הדברי' אשר יגידו לך ודרשו רז"ל (ר"ה דף כ"ה) אתם אפי' מוטעי'
אפי' שוגגין ומנדין על זה כמו שמצינו במס' ר"ה (דף כ"ה ע"א) שגזר ר"ג
על ר' יהושע לבא אצלו במקלו ובתרמילו בי"הכ שהיה חל להיו' בחשבונו
ולא הניחו להחמי' בדב' שלא אמרו להחמי' ואמרי' פ"ק דברכו' (דף י' ע"ב)
ב"ש אומרי' בער' כל אד' יטו ויקראו ובבק' יעמדו שנ' בשכבך ובקומך וב"ה

אומרים

אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך אם כן למה נאמר
בשכבך ובקומך בשעה שבני אדם עומדים ובשעה שבני אדם שוכבי'
א"ר טרפון אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב"ש וסכנתי בעצמי
מפני הליסטים א"ל כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה
ואמרינן התם בגמר' רב נחמן בר יצחק אומר העושה כדברי ב"ש חייב
מיתה דתנן א"ר טרפון וכו' ופי' התם התוספו' דאפילו במקו' דב"ש מחמירים
וב"ה מודים דאם עבר כב"ש יצא א"ה אם עשה כדברי ב"ש חייב מיתה
ואף א"ל מהא דאיתא סוף פ' אלו דברים (דף נ"ג ע"א) לענין מי שאכל
ושכח לברך חד עבר בשוגג כב"ש ומצא ארנקי דדהבא וחד עבד במזיד
כב"ה ואכלו אריה דשמעינן מיניה דיש להחמיר כב"ש דא"ל דוקא בדבר
שאין בו קולא כלל אבל במקום שיש קצת קול' בדבר כגון לשכוב ולקרות
ק"ש דהא עדיף מעומד דהוא יותר דרך כבוד לא דלב"ה ג"כ יצא בשכיבה
ולב"ש דוק' בשכיב' אין להחמיר כב"ש וכ"ש בענין עגון אשה דאין להחמי'
וכ"ש בחיוב שמתא שם מיתה אם מחמיר על' עצמו להוציא חומרא
מלבו ולהוציא לעז על הגט חלילה כי גדול העונה אמן יותר מן המברך
וניאץ ה' ומצינו בתשובת מהר"ם במרדכי ריש פכ"ה שהיה מתלוצץ על
המחמירים על עצמן בענין אכילת בשר אחר גבינה והיה חושב הדבר
למינות וכן כתב בעל המאור סוף כירה לענין המחמירי' על עצמן בשבת
שלא לאכול חמין שחושבן למין מאחר שבדברי חכמי' אינו מאמין כ"ש
וק"ו בענין הוצאת לעז שכבר גזר עליו ר"ת וב"ד שנלכד כל הגורם הלעז
בחרמותם ושמתא וריתחא דרבנן חל עליו ממילא צא וראה מדור המדבר
על שהאמינו ושתו לכם לקול המרגלי' אשר הוציאו לעז ורבה על עצי'
ואבנים והאמינו לדבריהם נענשו בעונש הקשה כ"ש העושה מעשה
בעצמו להחזיק קול לעז אשה כבר נגזר עליו להחזיקו לרשע וע"כ עדין
אני בגזירתי עומד כנ"ל ואני גוזר על צורב וב"ד הקטן ממני וכפרט על
תלמידי אשר ימצאו במקום שכתיבתי מגעת שיתנו להקרות דברי בב"ה
אשר המה שמה וכל כי האי מילתא לימרון משמאי וכל אדם יחוש לנפשו
סוף דבר המשודך הר"ר אברהם י"צו הנ"ל את האלקים ירא ועיניו יפקח
ויזכה במקחו אשר לקח ויתן עיניו בעושר וכבוד ומשפחה ואז יהפוך לו
הש"י הקללה לברכה ויתן ביתו כבית רחל וכבית לאה אשר בנו שתיהן
בית ישראל וע"י נזכה לביאת הגואל כארז"ל (ע"ז דף ה') אין בן דוד
בא עד שיכלו הנשמות שבגוף כי כל הנ"ל ברור בלי צפצוף כה אמר
הצעיר לימי' נמשך אחר רבותיו וחביריו אשר חברו בזו דברי' הרבה
לערוך מערכות בדבר הלכות · להביא גוברין · ושטרי בורורין · על
דבר העלמה ההגונה · אשר רצו הפוחזים לעגנה · בקהלם ובסודם · ולא
עלה בידם · כי הצור מגן בעדה · להעמידה על כבודה · וזאת תהיה לה
לעדה · לאחרית ותקוה · ואני כא' מהם לא רציתי להאריך במקום
שאמרו לקצר רק באתי לבקש ולהפצי' בכל הירא אלקים להסכים בכל
הנ"ל · ולהעניש המועל מעל · כי כל הדברים הם מן המפורסמים
ואינן צריכי' ראיה ומאחר שהרשו' ניתן לכל חכם ותלמיד כמוני היום
להסכים בדברים הנ"ל באתי ג"כ על החתום :

הנה כתבנו כל הנ"ל ותמכנו אנחנו ח"מ יתידותינו על דברי הב"ד
הגדו' שסדרו הגט וקבלו עדיות בהכשר וכהלכה כאשר
מסודר הכל בקונטרים אשר ראינו כתוב על זה ונתקיים הכל על ידי
הנזכר וראינו כי להחכמים המסדרי הגט החליטו וכתבו בפשיטות
חרם ושמתא ונתנו מארה במאיר הא"ז הנ"ל ונתנו בו עיניהם
שיגרום לו מיתה או עוני והנה הוא בידם למושכל ראשון לכן באנו ג"כ
להחזיק דברי חכמים מסדרי הגט ופיהם ועשייתן בזו יהא כפינו
וכעשייתינו כי לא באנו לגרוע מדבריהם רק להוסיף עליהם כי הם
ראו נתינת הגט ולא זר אתם וראו וידעו כי היה מרצון המגרש בלא אונס
וכמו שהובא בעדות ולכן לא מצינו לירד לעומק הדין של גט מעושה
ואונס כי במקום שאמרו חכמים לקצר אסור להאריך ואיך יעלה על
הדעת ששום קל בישראל יכשל בנתינת הגט מעושה כאשר אמר זה
המגרש עם העד הרשע שלו שאומר ששוטר הוליך המגרש אצל הגט ·
כ"ש לחכמי' שבדור ואף כי אין להאריך בדין גט מעושה בכאן מאחר שאין
לחוש בזה כלל שלא ימצא שום עז פנים שבדור הרוצה להתנקם שום
מקום לתלות עצמי בתרינו ואולי יפרש דברי חכמי' בדרך אחר ממה
שכוונו וכמו שאסרו לכתוב התורה שבע"פ ולכן הנחנו מדינים אלו מאחר
שהדבר מושכל ראשון שהגט ניתן מרצון ובנפש חפיצ' כאשר כמה עדים
כשרים יעידון יגידון · ולכן כל דברי ההב"ל אינו רק כצפצוף עופות
וחיות טמאים · אך משום עת לעשות לה' כתבנו כל הדברים הנ"ל גם
דברי העד הרשע שהחציף פניו לשקר במלתא המפורסמת ואמר ששוטר
הוליך המגרש לגט הנה מפורסמת דינו שראוי להלקותו מאחר שעבר על
לא תענה וק"ו ממה שאמרו טוביה חטא וזיגוד מנגיד כ"ש במקום שמשקר
באשר מעידים כל העדים שבאו בקונטרים והיו כולם באותו מעמד של
נתינת הגט וידוע אמרם בכמה מקומות לענין דבר הערוה וקידושין וגיטין

דאין עד אחד במקום שנים ק"ו במקום רבים ואפילו לעד בעלמא אינו
בפחות מב' כמו שאמרו אין עדות פחות משנים ק"ו במקום שרבי' מכחישי'
אותו ואין לומר דלמא האחרי' לא ראו השוטר ע"י שום אחיזת עיני' רק
זה הרשע ראה כותי כמותו אצל הגט ולומר לא ראינו אינו ראיה כי
כל זה שטות גמור אינו ראוי לשום אליו לב דא"כ נתבטלו כל דיני
הכחשת עדים וכל דין ב' אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה וכן
אמרו לענין קידושין ולענין טומאה אלא ודאי כל שהיה במעמד א' ובמקו'
א' לא ראינו הוי ראיה וכן כתבו בהדיא הפוסקים ראשונים ואחרונים כמו
שכתב המגיד משנה הל' אישות (וכן הוא בהגהות מרדכי דסנהדרין)
ור' ירוחם ותשובת הרשב"א ואף כי כל אלו הדברים גלוים ופשוטים מ"מ
כתבתי לומר כמה סמיות עיני החפצי' בלעז והוצאת דבה על המשפחות
כי אף שיודעין שאין דבריהם יעשה פירי מ"מ מראים קלונם ברבים גם
כי העד השני לא העיד כלום ועדותו הוא עד מפי עד ומוכחש מן העד
שתלה קללתו ורבים עמו מ"מ ראוי לעונש גדול מלבד החרם ר"ת וחכמי'
שאחריו אשר נלכדו בו כנ"ל · וכמוהם יהיו עושיהם ושוכריהן ומובטח
אני בהש"י שיתן לאיש כפי פעלו ויראה בעלבון התורה וחכמיה ולא
ישהא לאונאותיה של החכם הישיש הגאון מהר"ר אייזק עם העלמה אשר
רצו הטמאים לעגנה אף כי היא בת גדולים ועשירי ארץ מ"מ בריתה
כרותה אפילו לאלמנה וליתו' של מלך וכ"ש כבוד התורה שלא חשו על
גזירת ר"ת וכבוד החכם בעל המסדר את הגט וקדושים שעמו ובפרט
מהמגרש הנ"ל ועוזריו ובפרט האיש נתן שט"ן אשר יורד וגונב עולה
ומסטין כתב לק"ק פוזנא על החכם מהרר"א איך שמינו' נזרקה בו לעת
זקנתו ראו איך החציף פניו לדבר על זקן וחכם ובר אוריין ובר אברהן
דברים כאלה ולא למד מההוא צורב' מרבנן דנידהו ר' יהודא דיפו על
דס"י שומעני' וא"ה נהג בו כבוד כ"ש שלא היה לנתן שטן להקל בכבוד
החכם מכח שנידוהו על רוע מפעליו אשר גנב וגזל זה כמה שנים ונידוהו
על זה כל חכמי איטליא ורוסיא כאשר הוא מפורסם לכל ועתה מוסיף
חטא על פשע לומר על זקן נשוא פנים שמינות נזרקה בו חלילה ולכן
ראוי לכל ירא אלקים לנקום נקמת השם מהנקובי' הנ"ל וידי תהי' בם
בראשונה להסכים על כל החרמות שהטילו עליהם בראש הגאון מהר"ר
אייזק גינצבורק ומה"ר גוטליב והגאון הגדו' מה"ר ליזר מפראג עם
חביריו אשר שמה והגאון מה"ר ישראל בן הגאון הקדו' מה"ר שכנא ז"ל
עם הגאון מה"ר יצחק צלק"ל י"צו אשר הו' בלאדמי' עם שאר החכמים
שהסכימו על הדבר ויד כל החכמים אשר נגע יראת אלקים בלבם תהיו
בם באחרונה וכל העם ישמעו ויראו :

על דבר ההגונה · אשר רצו הפוחזי' לעגנ' · בקהלם ובסודם · ולא עלה
בידם · כי הצור מגן בעדה · להעמידה על כבודה · וזאת תהיה
לה לעדה · לאחרי' ותקוה שבמה רבוותא העריכו מערכות · בדבר הלכות ·
להביא גוברין · ושטר בירורין · והל' פסוקו' · ושלא להחזיק במחלוקו' · והחרימו
בקולות וברקים את המוציא לעז מאיר הבל הנ"ל וכל אשר בידו מחזיק
גם גזרו והטילו חרמין על ראש המשודך שלא לטמא בריתו שלא לכנוס
משודכתו · כי היא מותרת לו · ככל בנות ישראל הכשירות שראויין לבוא
לגבולו · ואם אחרת יקח יהא ענשו חרוץ כאשר שתו עליו בעלי אסופות
ובעלי מרקח ואני כאחד מהן כתבתי כדברים הנ"ל וראיתי דאיתא
בהגהות מרדכי סוף גיטין וז"ל מעשה בבחור אחד שגירש אשתו ונישאת
לאחר וקודם הנשואין הוציא קול שכרת משה וישראל היה כתוב ברי"ש
וכשבא לחופה לא רצה להנו' מן הסעוד' וכפה ר"ת את הבחו' לתת לה גט
כשר דכל קלא דקמיה נישואין יש לחוש אפי' ידוע שלא ימצא אמת אבל
הטו' והמטיב לבטל לאו קלא הוא דפסקי' כאביי ורצה ר"ת להוציאה
מן השני שנשאה אחר הקול עכ"ל ההג"ה כאשר הביא הגאון מה"ר ליזר
מפראג בפסקיו וא"כ יש לטוען מקו' לטעון באומרו דאע"ג דהקול לא ימצא
אמת מ"מ יש לחוש לו כמו שחש ר"ת והחמיר בו ואני אחזיק דברי הטוען
מלשון האשירי סוף גיטין שכתב מעשה אירע שיצא קול פיסול על גט
והצריך ר"ת גט אחר מפני הלעז אע"פ שכשר היה ודקדק מכאן דאינה
צריכה המתנה וכו' וכן יש לדקדק מלשון הסמ"ג והמ"מ פ"ט דהלכות
אישות שהביאו מעשה זה ואולי דהכל הוא מעשה אחד עם מעשה
שהביאו הגהות הנ"ל ושמעינן מיניה דיש להצריך גט במקום
לעז אף על גב דגט כשר אבל כי דייקינן ליכא מכאן קושיא כלל רק מי
שלבו נוקפו אומר כן והוא מבואר מן הגמ' ומן הסברא דאין לחוש לזה
כלל רק דברי ר"ת יש להם בנין ובאור בתרי ותלת טעמי ותחילה אומר כי
באמת יש לתמוה על ר"ת וגדולתו שהיה יודע לטהר שרץ מן התורה ואיך
לא עמד בפרץ להקל במקום לעז בעלמא והיה נותן בזה מקום ויד לרמאי'
שבכל פריץ ועז פנים יוציא לעז על גט לשרו' בו איזה קילקול ובפרט אותן
שכופין להוציא כדתנן בכתובות פרק המדיר (דף ע"ז ע"א) ואלו
שכופין וכו' ואם כן לעולם לא נניח בת מגורשת לאברה' אבינו וכבר אמרו
פ"ק דכתובות אין אונס בגיטין מפני הפרוצות והצנועות כ"ש שיש לחוש

בכיוצא בזו לתקנת צנועות ופרוצות שמא א' תירא לנפשה שמא הבעל הוציא איזה לעז על הגט ותצריך גט אחר ולא תינשא לעול' וסברא רחוקה היא לומר שמאחר שאם תהיה זריזה ונישאת מיד אין לחוש ללעז אח"כ ובהא תתקן נפשה בזה אינו כלום כי אף שהלכות רווחות בישראל שאין חוששין לקל' דבתר נישואין היינו להוציא' מבעלה על זה מ"מ מידי לעז לא יצא אם היה לנו לחוש לכל קולות השקרים · ועוד דמבואר נגלה הוא בדברי הגמרא והפוסקי' שאין לחוש אפי' ללעז בעלמא ברב' שידוע שהוא שקר דהא תנן בריש גיטין (דף ב' ע"א) המביא גט ממדינת הים צריך שיאמ' בפני נכת' ובפני נחתם וכו' ואמרינן התם בגמר' דמשום עגונה הקילו בה רבנן ופריך שם האי קול' חומר' היא דאי מצרכי לה תרי לא את' בעל ומערער ופסיל ליה חד אתי בעל ומערער ופסיל ליה כיון דאמר מר בפני במה נותנו לה וכו' ופי' שם התוספות ב' לשונות וז"ל יש לפרש דפסיל ליה ממש דאף על גב דלא מהימן וליכ' אלא לעז בעלמ' מפסיל וא"ת וכו' עד ואין נראה לר"י לפרש כן שיהא פסול משום לעז בעלמ' כיון דקים לן שהו' כשר וכו' עד ונראה לפר' ופסיל ליה היינו שיאמינוהו ללעז אבל מ"מ הגט כש' עכ"ל והשתא מה הועילו חכמי' בתקנתן שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם או מאי קאמר דאי מצרכא ליה תרי לא אתי בעל ומערער דהא אכתי איכ' לעז בעלמ' לפי מעשה דר"ת דלעי' וא"ל דבגמר' לא חששו אלא ללעז דבתר נישואין ולהכי מהני תרי אבל קודם נישואין איכ' למיחש אפי' ללעז בעלמ' ואם היה הבעל בא וערער היה צריכה גט שני מכח הלעז דזה אינו כלום דאם כן לא לשתמיט בתלמוד ובשום פוסק לומ' דאם בא בעל ומערער שיש לחוש לערעורו ואדרבא כל הפוסקים כתבו סתם שתינש' לכתחיל' ולא מהמנינן ליה לבעל ותו דמאחר דלא נפסל הגט בערעורו דבעל אלא דחששו שיאמינו ללעז הבעל כדפי' ר"י ומה לי קודם נישואין או אחר נישואין דמ"מ מידי רינון לא יצאתנו ותו דא"כ בחד נמי מאחר שנשא' אין לחוש מאחר דאינו אלא רינון בעלמ' בדפי' ר"י ומה לי חד ומה לי תרי מאחר דבשתיהם אינו אלא רינון בעלמא ותו דא"כ לא הוי פריך מידי בגמרא האי קול' חומר' הוא וכו' דהא עיקר התקנה היתה משום עגונא הקילו בה רבנן א"כ מאי פריך חומר' הוא לאחר שתינשא דמ"מ משום עגונא הקילו בה רבנן אף אם ירננו עליה אחר הנישואין ולא חשו רבנן והקילו בו רבנן משום עיגון כמו שהקילו בעיקר הדבר להאמין לעד א' אלא על כרחך מיירי בערעור דקודם הנישואין ולהכי פריך שפיר האי קול' חומר' היא ותהיה יותר מעוגנת דבחד יבוא בעל ויערער בלעז ולא תינשא בשביל זה אבל בתרי אין לעז מועיל ואין כאן אפי' לעז בעלמ' מאחר דתרי הם ותרי כמאה וחברך חברא אית ליה ונשמע הדבר כדאמרינן א"כ הדר' קושי' לדוכתה על מעשה דר"ת ותו דגרסינן (שם) המביא גט בא"י אינו צריך שיאמר בפני נכתב וכו' ואם יש עליו עירעורין יתקיים בחותמיו ואמרי' בגמר' ערער כמה אילימ' חד והאמר ר' יוחנן אין עירעור פחות משנים ואלא ערעור תרי תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אלא ערעור דבעל והשת' אמאי לא פריך דמ"מ יוציא הבעל לעז על הגט ויעביר קול במחנה וירננו אחר הגט כדפריך גבי גט הבא מח"ל לפי' ר"י דלעיל ואין לומר דגם התם לא הועילו קיום העדים רק לאחר שנשאת אבל לא קודם לכן דזה רחוק מן הדע' דתנ' דיתקיי' בחותמיו שהו' התיקון המועי' בכל השטרות שבעולם וכאן לא יהני אלא דוקא אחר הנישואין ואדרב' בכמה דברי' הקילו בגיטין יותר מבשאר שטרות כמבואר שם בפרק ההוא ותו דאי אפשר להעמיד הסוגיא בערעורו הבעל אחר שנשאת · מהא דגרסינן פ' ב' דכתובות (דף כ"ב ע"א) אמר ר' יוחנן שנים אומרים מת וב' אומרים לא מת הרי זו לא תינש' ואם נשאת לא תצ' שנים אומרים נתגרשה וב' אומרי' לא נתגרשה ה"ז לא תנש' ואם נשאת תצא ופריך התם מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר אביי תרגמא בעד א' עד א' אומר מת דהמנוהו רבנן כתרי וכדעולא דאמר עולא כל מקום שהמנוהו חכמים עד א' הרי כאן ב' והאי דקאמר לא מת ה"ל חד ואין דבריו של א' במקום שנים א"ה אפי' לכתחילה נמי משום דרב אסי דאמר רב אסי הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך סיפא עד א' אומר נתגרש' ועד א' אומ' לא נתגרשה תרווייהו בא"א מסהדי והאי דקאמ' נתגרשה ה"ל חד ואין דבריו במקום שני' וכו' עד רב אסי אומר כגון דאמרי עדי' עכשיו מת עכשיו נתגרשה מיתה ליכא לברורי גירושין איכא לברורי דאמרינן לה אם אית' דהכי יהוי אחוי גיטך עכ"ל הגמ' וכתבו הרי"ף והרא"ש ושמעי' מהא דרב אסי דהיכא דמסהדי לאחר זמן ל"ש מיתה ול"ש גירושין היכא דקא מכחשי אהדדי לא תינשא לכתחילה ואם נישאת לא תצא וק"ל כרב אסי דהוא בתראה וכו' והשתא יש לדקדק דסוגייתינו מיירי קודם שנישא' דאי לאחר שנישאת מאי פריך אילימא תרי תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני דהא ק"ל כרב אסי דפסק דבתרי ותרי לא תצא אם נשא' במקו' דליכ' לברורי כמו כאן דנתקיי' בחותמיו ותרי אמרי' דמזוייף הו' וליכ' לברורי ומאי קאמר מאי חזית דודאי דראשוני' עדיפי דאם נשאת לא תצא וא"ל

דמלעז בעלמא פריך דמ"מ מאחר שהוא תרי ותרי איכא לעז דזה אינו דא"כ מאי פריך ברישא אלימא ערעור דחד דהא ר' יוחנן אמר אין עירעור פחות משנים דהא דר' יוחנן לאו לענין לעז בעלמא קאמר רק לענין דינא כדמוכח פרק ב' דכתובות גבי דינא דמעלין ע"פי עד א' ליוחסין ובעד א' איכא לעז כדמוכח ההיא דאביי דלעיל דלא תינשא משום לזות שפתים אלא ע"כ דגבי מביא גט בא"י לא פריך דהוי ביה משום לעז ואם כן הא דפריך תרי ותרי נינהו נמי מדינא פריך וא"כ ע"כ מיירי קודם שנשא' וא"ה לא חששו לערעורו דבעל במקום שני' אפי' ללעז בעלמא והתירו לינשא ולא החמירו כלל ודלא כמעשה דר"ת שכתב דאפי' לא ימצא אמת יש לחוש לקלא דקודם נישואין וכן יש להוכיח מסוגיא דכתובות שהבאתי דגם תחילת הסוגיא דגיטין לא מיירי רק קודם שנשאת ולא אחר שנשאת דהא קאמ' התם אביי דלא תינשא לכתחלה בעד א' משום דרב אסי דאמר הסר ממך עקשות וכו' וא"ה אם נשאת לא תצא דלא חששו לרינון לאחר שנשאת וא"כ אי סוגייתינו מיירי לאחר שנשאת לא הוי פריך מידי אתא בעל ומערער ופסיל ליה לפי' תו' דאינו אלא רינון בעלמא אלא ע"כ מיירי קודם שנשאת וא"ה בתרי לא חששו ללעז של בעל דאפילו לעז בעלמא ליכא וא"כ קשיא לן עובדא דר"ת ותו יש להוכיח דלא כוותיה לפי פשוטו של מעשה מהא דאמרינן פ' המגרש (דף פ"ס) ולא לכתוב אגרת וכו' וכן הרבה וכתב שם הרא"ש והר"ן בשם בעל העיטור ורב האי גאון דאין לחוש אלא ברכתב בעל הגט וא"ל דכיון דהכשילה וכו' ולפי עובד' דר"ת הלא כל בעל יכול להטיל מום בגט בלא קלקולים אלו אלא ש"מ דאין לחוש ותו מהא דאמרי' סוף גיטין (דף פ"ח ע"ב) לענין קלא יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורשת הרי זו מגורש' ואמרינן שם בגמר' (דף פ"ט ע"א) אמ' רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות וכו' עד א"ר אבא א"ר הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני כו' ובודקין והולכין עד שמגיעין לדבר הברור וכו' וכתב שם הרא"ש דבעינן תרי מתרי ומוכח לה התם מן הסוגיא וכתב עוד דאין חילוק בין קול מקודשת או מגורשת דבתרווייהו בעינן קול ברור ופליגי התם בגמר' אחר כך אי מבטלי' קלא וכו' ואפילו למ"ד לא מבטלין היינו בירור דמקרי קול אבל בקול הברה בעלמ' לכ"ע לא חיישינן וא"כ קשיא לן עובד' דר"ת דאין לחלק ולומר הא דבעי' קול ברור היינו דוק' להוצי' מן החזקה והקול דהוא נגד החזקה כמו מקודשת דהוה בחזקת פנויה או מגורשת דהוה בחזקת אשת איש אבל בקול שהוא בא להעמיד על החזקה אפילו לעז בעלמא מהני דזה אינו דמאחר דמיד דנתגרשה היא בחזקת פנויה והקול בא נגד החזקה דאל"כ לא היה מביא ר"ת לדבריו ראייה מן הגמרא לענין מעשה שלו לענין שאינ' צריכה להמתין ג' חדשים לאחר הגט השני כדאיתא בתו' ובאשיר"י ובפוסקים הנ"ל אלא ודאי דאין לחלק בין קול לקול ויותר רבינו יעקב תם לבדו בלא ראייה לנגד כל הדעות לפי המעש' שלו אם נפרשיהו כפי מה שעולה על הדעת תחילה אבל אני אומר כי זהו שלש על שלש כי כמו שהקשיתי לשאול ג' תמיהו' על ר"ת כן יש ליישבו בשלשה פני' וכולן אמתיים ואומר דשאני התם במעשה דר"ת דהאמת כן היה שהיה נכתב רי"ש בגט ולזה הצריך ר"ת גט אחר כאשר אפרש וזה הדבר מוכרח מלשון הג"ה ההיא דקאמר וכפה ר"ת את הבחור לתת גט כשר דכל קלא דקמיה נישואין יש לחוש אפי' ידוע שלא ימצא אמת אבל הטוב והמטיב לבטל לאו קלא הוא דפסקינן כאביי ורצה ר"ת וכו' והשתא יש לדקדק כי מה ענין דין הטוב והמטיב שהו' גילוי דעת בגטין שהלכה בזה כאביי לענין קלא אלא ע"כ דה"ק אם יצא הקול שהגט פסול משו' דגילה דעת בגט ואמר הטוב והמטיב לאו קלא הוא מאחר שהלכה כאביי א"כ ה"ל קול ושוברו עמו דאמרינן ביה דלא הוי קלא וא"כ יש להקשות מ"ש רישא ומ"ש סיפא דאם חוששין לקול אע"פי שידוע שלא ימצא אמת כ"ש דהיה לנו לחוש לקול שאמרו ביה דגילה דעת בגיטין דיש מ"ד א' שאומר שהוא פסול ואע"ג דלאו הוא כהלכתא מכל מקום לא גרע משקר גמור אלא ע"כ אנו צריכים לומר דר"ת לא כתב דחיישינן לקלא שקודם נישואין אף על פי שלא ימצא אמת היינו דוקא בקול ברור כמו שאר"ל סוף המגרש כגון ששמע פלוני מפלוני וכו' ובקול כזה חיישינן אע"ג דידוע שלא ימצא אמת דס"ל לר"ת דלא מבטלין קלא אף על גב דמתברר האמת אח"כ וכנהרדעא דלא מבטלין קלא כדאיתא פ' המגרש והר"ן והמ"מ כתבו כן אע"ג שהוא נגד דעת מוה"רם והרא"ש והר"ן דפסקו דמבטלין קלא מ"מ דעת ר"ת הכי ולכן כתב אח"כ דאם יצא הקול בתחילה שאמר הטוב והמטיב לאו קלא הוא דהוי קול ושוברו עמו ומעתה מה שכתב שר"ת כפה הבחור שאמר שהיה רי"ש בגט במלת כדת היינו משום שהיה הדבר כן בנמצא ואמת היה כן ומ"מ לא היה רק קול בעלמא והגט כשר היה בלא זה דהא עיקר מה שכותבין כדת משה בגט הוא משום דאין למירין משיטה אחרונה כדאיתא בתו' ובמרדכי ובאשירי ריש פרק גט פשוט וכן הוא הסכמת כל הפוסקים והר"ן פ"ק דגיטין האריך

בו וכת' דאם לא כתבו כלל הגט כשר ולא דאין למדין משיטה אחרונה וכן הוא הסכמת רוב הפוסקים לענין שטרות ואף לכ"ע הפוסלין אם לא החזיר בשיטה אחרונה מ"מ אין השינוי פוסל בו כמו שכתב הרי"בש סי' ר"ה לענין שינוין שבגט ע"ש וכן היא הסכמת רוב הפוסקים דאין שינוי פוסל במקום שאלו לא נכתב כלל כשר וא"כ בנדון דר"ת בודאי הגט לא היה נפסל בו אף אם היה האמת שכת' רי"ש במקו' דלי"ת והוי שנוי וכ"ש די"ל דאין זה שינוי דמילת כרת משתמע ללשון כריתות והוי משמעותו כמו מילת כרת שלא ששינה קצת מלשון נוסח הגט׃ ולכן קאמר דאע"ג שלפי האמת הגט כשר מ"מ מאחר שבעיני הבריות היה בו חשש פסול צריכה גט כמו דחיישינן לקול גמור אע"ג דנמצא שאינו אמרת מחמירין משו' העברת קול ולא מבטלי' ליה ואיכא למיחש דילמא איכא דשמע ליה בקול ולא שמע ליה בביטול גם כאן יש לחוש דאיכ' דשמע ליה דנמצא טעות בגט ולא ידע החילוק בין טופס לתורף ויבוא להכשיר במקום הפסול ולזה הצריכו גט שני אבל לא עלה על דעת ר"ת להצריך גט במקום שקר מפורסם שאין לו רגלים במקום שיצא הקול ושוברו עמו כי זהו קול שאין בו ממש ופשוט הוא בעיני שהאמת כן הוא כדברי ר"ת שלא לשווייה טועה ח"ו ומ"מ אכתוב עוד תירוצים אחרים על דברי׃ אף על פי שדרך הנ"ל נראה בעיני באמת׃ השני דאפשר דאף במעשה דר"ת דההוא בחור היה קול ברור תרי מתרי שלא שלאחר חקירות ב"ר נודע הדבר שהקול יצא מן הבחור ולכן כת' דאף שלא ימצא אמת לא מבטלי' קלא וחיישינן ליה כנהרדעי אף על פי שידוע שהגט כשר אבל במקום דלית ממשות בקו' ומיד שיצא נראה שוברו עמו ושהוא שקר מפורסם ודאי לא חיישינן׃ השלישית דיש לחלק בין לא מצא הקול אמת ר"ל שלא יתברר אמיתתו לעולם ובין נודע שהוא שקר וזה מוכרח מהא דאיתא בגמרא סוף המגרש (דף פ"ט) א"ל אביי לרב יוסף מבטלין קלא או לא מבטלין קלא כו' עד א"ל אתרוותא נינהו בסורא מבטלי' קלא בנהרדעא לא מבטלין קלא ואמרינן התם בגמרא יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקידשה קידושי תורה מהו שלח להו וכו' עד אי אגלי מילתא דקידושי קמא מעליא נינהו לא צריכ' גט משני וכו' עד לא מצאו הדב' על בוריו מהו אמר רב הונא מגרש ראשון וכו' והשתא יש לדקדק דאם לא נמצא הדבר על בוריו אמאי לא מבטלין הקול וא"ל דבגמרא קאי אליבא דמ"ד דס"ל כנהרדעי דלא מבטלין קלא וכדאיתא התם מ"מ הרא"ש דפסק דמבטלין קלא למה הביא האי דלא מצא הדבר על בוריו וכן בטור א"ע סי' מ"ו פסק דאם נתברר הקול שהו' שקר מבטלין הקול וכתב ג"כ אח"כ דין דאם לא נתאמ' הקול מגרש ראשון ונושא שני שלא ע"כ דיש לחלק בין נמצא הקול שקר בין לא נתאמת דהיינו לא ימצא אמת אלא נשאר תמיד על הספק ולכן כתב ר"ת דאף אם לא ימצא אמת רק נשא' תמיד בספק חיישינן אבל בשנתפרס' השקר ודאי ליכא למיחש ולא מקרי קול רק שמץ דופי ומינות מן המוציאו וכל העוזרים אליו שאין יראת אלקים נגד עיניה' סוף דבר אני עדין במקומי עומד לגזור גזירתי הנ"ל׃

צב משמעות

השאלה שכתב מתנה בלשון נתתי לפלו' כך וכך׃ ואחריו לפלו' כך וכך׃ ואחריו לעניים כך וכך׃ ולענייי א"י כך וכך וכו' וע"ז קאי (ואם ח"ו יתן ר' יצחק הנ"ל כתף סוררת לבטל דבר א' הן כולו הן מקצתו אזי יחול עליו נידוי חרם שמתא ויהא מסולק מכל ירושת דודו ר' יצחק הנ"ל ולא יקח מעזבון דודו הנ"ל אפי' פרוטה שלא על הכל הוא עומד ומוחל ופוטר מעכשיו ויהיה מסולק מכל ירושת עזבון דודו הנ"ל נעשה היו' וכו' זהו נוסח השטר שהגיע לידי והיה חתום בעדים שנים כהנפק דרבנן שהיה הועתק אות באות מן הגוף הכתב הצוואה וזמן השטר הנ"ל היה כתוב יו' ה' כ"ג בחודש כסליו ש"ך לפ"ק) הנראה מאחר שנתרצה היורש בצוואה וקבל עליו לשומרה לא יוכל לחזור בו דהוי כאלו נדר מעות לעניים דמחייב בדיבורו וכן כתב המרדכי סוף פ' הזהב מתשובת מוהר"ם בהדיא וכמו שנתבאר באריכות בדברי הראשונים שכתבתי בענין זה כל שכן שקיבל עליו בעונשי' חמורי' שכופין אותו לקיים מה שקיבל עליו והוא פשוט אינו צריך לראייה אף אם לא באו עדין הנכסי' ליד היורש והוי דבר שלא בא לעולם מ"מ חל השבועה עליהם וצריך לקיימה כמו שהארי' בו הרי"בש בתשובותיו סי' שמ"ד ושכ"ח ושל"ה ואף אם היה קצת לפקפק בדבר זה מ"מ אני רואה מתוך לשון הצוואה שמתנות אלו קיימות מצד אחד וזה כי לא נתן מתנה לפני העדים הנ"ל שלא הודה לפניהם שכבר נתן מתנות אלו וזהו לשון נתתי שכתב בכל המתנות ולא כתב אני נותן בלשון מתנה שלא נתתי והוי לשון הודאה ומהני אף בלא קנין וראייה מהא דאיתא פרק השולח ת"ר האומר נתתי שדה פלוני לפלוני נתתיה הרי היא שלו וכו' עד א"ר יוחנן וכולן בשטר ופרש"י שכת' א' מלשונות אלו בשטר ומסרו לו אבל באמירה בעלמא לא ואמרי' אח"כ האומר נתתי שדה זו לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר ופירש"י שם חיישינן שמא זיכה לו השטר ע"י אחר וא"ל וכי בו לפלוני וזכות הוא לו וזכין לו לאדם שלא

בפניו עכ"ל ש"מ דבאומ' נתתי אע"ג דהמקבל אומר לא נתן לי הוי מתנה דחיישינן שמא זיכה ע"י אחר וכתבו שם התו' האי חיישי' הוי ודאי כמו חיישינן שמ' במי מילין כתבו וכן כתב הרא"ש וא"כ ה"ה בנדון דידן מאח' שאמר נתתי בודאי נתן לו והוי מתנה וא"ל א"כ ברישא אמאי קאמר ר' יוחנן וכולן בשטר משמע דבלא שטר לא הוי מתנה מטעם הודאה נראה דהתם מיירי דידעינן או שהמקבל הודה שלא נתן לו תחילה אלא שבלשון זה מקנה לו ודומיא דסיפא דקתני אתנגנו ר"מ אומר קנה וכו' ולכן בעינן שטר אבל כדלא ידעינן ודאי מהני נתתי מטעם הודאה וכן פי' הר"ן בהדיא פ' השולח וראייה נמי מהא דאית' בטור ח"מ סי' ס' בשם הראב"ד כי האומר נתתי לפלוני כך וכך הודא' היא ולא הקנא' ומי שהודה על עצמו שנתן אין בודקין אחריו היאך נתן ויש לנו להעמיד השטר בחזקתו ולומר שזיכה לו ע"י אחר וכו' הרי לך בהדיא דלשון נתתי' מהני אף בבריא בלא קנין ונראה משום דס"ל לבעל הטור דכן הוא דעת הרא"ש ואע"פי שאין דברי הרא"ש שמבי' שם מוכרחי' כן מ"מ נראה משם דעתו מסכמת לזה וא"כ לדברי הראב"ד פשיטא דלשון נתתי שכתב הויא לשון המועיל מטעם הודאה אלא אפי' לדברי תשוב' הרי"ף דמייתי ליה התם דכתב ראובן הוציא שטר על שמעון שכתוב בו מחמת שנתתי לו ק' זהו' ושעבדתי לו כל נכסי באלו המאה זהו' שיגבה אותן מהם וטען שמעון שבשעה שכתבו על עצמו לא הוי בידו ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכו' עד על התובע להביא ראיה וכו' והראב"ד כתב ע"ז שלא נראה לו תשובת הרב כי האומר נתתי וכו' נראה משום דדעת הרי"ף דלשון נתתי לא מהני וכת' שם הרב בעל ב"י שכן דעת הרמב"ם והרמב"ן ואע"ג דאין דבריו מוכרחים במה שכתב שדעת הרמב"ם פכ"ב מהל' מכירה כדברי הרי"ף שהרי הרמב"ם לא דבר כלל מלשון נתתי שהוא עיקר טעמו של הראב"ד ולזה לא השיג הראב"ד על דברי הרמב"ם כדרכו בכל מקום כי גם הראב"ד מודה לדברי הרמב"ם שאין אדם יכול להקנות דבר שאינו ברשותו אלא שס"ל דלשון נתתי הוי הודאה ומטעם זה מסולק ג"כ מה שכתב ב"י שם שהרשב"א הסכי' לדברי הרי"ף בתשובה דאם לא היה ברשותו לא עשה ולא כלום וכו' כי בכל זה לא נחלק אדם מעולם ולא נשאר אלא הרי"ף לבדו שחולק עם הראב"ד לבדו לפי משמעות דברי רבינו בעל הטור ובהג"ה מיימוני פכ"ב דהל' מכירה בתשובת רב פלטוי גאון כדברי הרי"ף וא"כ היה אפשר לומר דגם לשון נתתי אינו מועיל כאן אך אם נדקדק נראה דבנדון דידן כ"ע מודה וזה כי נראה מתשובת הרי"ף עצמה שהביאה בעל העיטור שעיקר דברי הרי"ף לא קאי אנתתי דלא הוי הודאה אלא מטעם אחר ואע"פי שספר בעל העיטור אינו בידי ולא זכיתי לראות בו תשובת הר"יף בעצמו ולשונו מ"מ ה"ה כתובה על ספר הישר בסוף ספר משפטי' בתשובה וז"ל שם בתשובה דרב אלפסי מי שאמר נתתי לך כך וכך בקנין וכתבתי לך שיעבוד על כל נכסי שתגבה מהן אלו הזהובים שאין המתנה כלו' דאין מטבע נקנה בחליפין והשעבוד אינו מועיל ומייתי ראייה מההיא אמתא דפ"ק דקידושין דאמר מנה אין כאן משכון אין כאן וכו' עד ומסתבר דלא דמי דהתם האשה והאמרתא דוקא דנקנין בכסף והתם ליכ' כסף ושונה כסף שיהא הקנין קיים אבל האומר לחבירו מאתים זוז אני נותן לך במתנה והילך משכון יחזיק במשכון וכו' והאריך שם בתשובת העטור וכל משאן ומתנן לשם אינו אלא על השעבוד אי מהני אבל בלשון נתתי לא יחלוק שום אדם דלא הוי הודאה אלא דהרי"ף ס"ל דאע"ג דאמר נתתי כך וכך זהו' וכתבתי לך שעבוד וכו' לא הוי מתנה משום דעיקר המתנה בל' זה הוא השיעבוד דלשון נתתי שאמר אע"ג דהוי הודאה מכל מקום לא מהני משום תרתי טעמי חדא דדילמא נתתי וכבר קבלם קאמר ועוד דחיישינן למנה קבור כדאמרינן סוף פ"ק דגיטין אמר רבי ש"מ האומר תנו מנכסי מנה לפלוני אמר זה נותנים לו לא אמר זה אין נותנים לו חיישינן למנה קבור ואע"ג דמסקינן התם והלכתא לקבורה לא חיישינן נראה דהיינו דוקא כשאמר תנו ומטעם שכתבו שם התו' דכיון שצוה לתת לו משלו רוצה שיתנו לו מ"מ אבל אם אמר נתתי מנה לפלוני דלמא מנה קבור קאמר או דחיישינן שמא זיכה לו ביד אחרים והיינו דוגמת מנה קבור ולכן ס"ל לרי"ף ז"ל דמאחר דלשון נתתי לחוד אינו מהני עיקר המתנה אינה אלא השעבוד שעשה על נכסיו ומאחר שהממון אינו בעין מנה אין כאן משכן אין כאן אבל נתתי לעולם הוי לשון הודאה והראב"ד פליג עליו אף בזו וס"ל מאחר שהודה שנתן אמרינ' דנתנן לו באופן המועיל ומהני ואם כן בנדון דידן דפי' לשון נתתי דקאמר שר"ל מאלו המעות שהיו מופקדים ודאי אמרינן דמהני הודאתו והקנן לו באופן המועיל ואע"ג דאין מטבע נקנה בחליפין כדאיתא פ' הזהב ואמרינן פ' מי שמת ש"מ שאמר הלוותי לפלוני ואקשינן התם והא ליתא בבריא וכו' ונדון דידן הלוואה היא ביד הלוה מ"מ י"ל דהקנן לו באופן המועיל דהיינו בקנין אגב ולא מבעי' לדעת הרא"ש וסייעתו דכותבין הרשאה אמלוה וה"ה דקנין באגב כמו שמשמע מדבריו ה"ה סוף סי' ר"ג די"ל דנתן באגב אלא אפילו

לדברי

לדברי הרמב"ם דס"ל פ"ו מהל' מלוה דלא מהני אגב בהלוואה וכתב שם
המ"מ שהו' דעת הרמב"ן והרשב"א מ"מ י"ל דלמא נתנן לו בדרך ששיעבר
לו נכסיו או שיעבד עצמו דאז מועיל להתחייב כמו שכתבו התוספות
והרא"ש ריש פ' אע"פי וכתב הח"מ סי' ס' ור"ג וכתבו הב"י דאף הרי"ף
מודה בזו דמהני אם כן נראה דבנדון דידן לס"ע נתתי הוי לשון הודאה
ומועיל ועוד אפשר לומר דהטע' תשוב' הרי"ף דלא מהני נתתי הוא מטעם
שכתב הרשב"א שהביא ב"י (בח"מ סי' ס') וז"ל גם מה שטען שאין
במשמעות לשון נתתי אלא שנתנן כבר בודאי כי ל' נתתי שני לשונות
משמע לשעבר ולהבא וכו' עד שהרי אמרו בפ' השולח האומר נתתי שדה
פלוני לפלוני וכו' הרי היא שלו א"ר יוחנן וכולן בשטר מפני שאינו לשון
הודאה שאלו בהודאה בלא שטר נמי קנה אלא מפני שהוא לשון מתנה
להבא צריך שטר וכן פירשה הרמב"ן והרא"ה והשתא לשון השטר מוכיח
שהוא להבא שהרי הודה בשעת כתיבה שהיה המעות בידו ואם כבר
נתנן לו היאך הוא אומר כן (וא"כ גם נוכל לומר בנדון שכתב עליו
הרי"ף דטעמו משמע הכי וכדברי הרי"טבא אבל בנדון דידן שאפשר
לומר שכבר סילק ידו מאלו המעות ודאי המתנה קיימת) ומ"מ יש לדקדק
אדברי הרמב"ן והרא"ה שכת' הרי"טבא בשמייהו שלכך צריך שטר דלא
הוי הודאה דאם כן בסיפא הוא אומר נתתי והוא אומר לא נתת לי
חיישינן שמא זיכה לו על ידי אחר' והוי מתנה ואמאי הא לא הוי הודאה
דא"ל דגם כאן מיירי בשטר דא"כ עכשיו הוא נותנו לו, דהא מהני לשון
נתתי בשטר כדאמרי' ברישא מיהו י"ל דס"ל דלשון חיישינן אינו לשון
ודאי אלא חששא בעלמא קאמ' א"נ דלעולם מיירי בסיפא שכתב לו כן
בשטר אלא שלא מסרו לו ולכן חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר השטר ההו'
ולא מטעם הודאה וא"כ לפי זה אפשר דלשון נתתי לא מהני לפי' הרמב"ן
והרא"ה מ"מ י"ל דאף לדידהו היינו דוקא כשהנותן טוען כך בריא אבל
דאנן נטעון כך לא דאין אנן טענין ליתמי מילתא דלא שכיחא כמו
שכתבו התו' והרא"ש פ' הכותב ולכן נראה דהוי מתנה גמורה ואע"ג
דכתב בתחילת הצוואה הנני נותן דמשמע דעכשיו נותן לו נראה דמ"מ
אזלינן בתר לשון נתתי דהוא אחרון בשטר כדתנן פ' גט פשוט מלמטה
מאתי' מלמעלה מנה מאתי' מלמעלה מנה מלמטה כו' הכל הולך אחר
התחתון א"כ למה כותבין העליון וכו' א"כ גם כאן הולכין אחר לשון
האחרון והוא לשון נתתי ומעתה נתברר דהמתנה היתה קיימת אך יש
לספק מאחר שאמר נכסי לאחי שבא"י ואחריו לעניי האר' ולומדיה אם
מהני אח' פטור היורש די"ל בה דירושה אין הפסק מרגרסינן פ' יש נוחלין
שלח רב אחא בריה דרב אויא לדברי ר' יוחנן בן ברוקה נכסי לך ואחריך
לפלוני וראשון ראוי ליורשו אין לשני במקו' ראשון כלום שאין זה לשון
מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק ותנן התם איש פלוני ירשני
במקום בת בתי תירשני במקום בן לא אמר כלום ר' יוחנן בן ברוקה אומר
אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים ועל מי שאין ראוי ליורשו
אין דבריו קיימים ופסקינן התם הלכה כר' יוחנן בן ברוקה והאי דשלח רב
אח' ג"כ הלכת' דקא מקשי מיניה התם בגמ' וכן פסקו כל הפוסקים מ"מ
נראה דבנדון דידן זכו בהן העניים מדכתב הרמב"ם וז"ל פי"ב מהל' זכייה
שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני ואחריו לפלוני אין לשני אלא מה ששייר
ראשון ואם היה הראשון ראוי ליורשו כגון שהיה בן בכלל הבנים אין
לשני כלום שכל לשון מתנה ליורש הרי היא כלשון ירושה וירושה אין
לה הפסק ואף ע"פי שאמר ואחריו לפלוני אבל הברי' שנתן מתנת בריא
על זה הדרך וכתב לזה נכסי לך ואחריך לפלוני אין לשני אלא מה ששייר
ראשון בין שהיה ראשון ראוי ליורשו בין אין ראוי ליורשו עכ"ל ומה
שכתב הרמב"ם ז"ל דאף שנתנן בלשון מתנה א"ה אם הראשון ראוי
ליורשו אין לה הפסק כתב שם המ"מ שהוא הסכמ' הגאוני' ויש מן האחרוני'
חולקים כשאמר בפי' לשון מתנה לומר שיש לה הפסק עוד כתב שם
הרמב"ם ש"מ שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני והיה הראשון ראוי ליורשו
ופי' ואמר לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנה
והרי הפסקתיה השני קונה מה ששייר ראשון לפיכך אם נתן המעות ע"י
שליש או שאמ' תנו שקל לבני בכל שבת ולא משום ירושה אני נותנן
להם והנשאר מן הנכסים יהיה לפלוני אין נותנין להם אלא שקל אע"פי
שאינו מספיק להם עכ"ל ומהשתא נברר ענין נדון דידן לומר דכאן זכו בו
העניים במתנה זו אחרי מות היורש מחדא ותרי טעמים ולא מבעי' לדברי
האחרונים שכתב המ"מ שס"ל דלשון מתנ' הוי לה הפסק וכן נראה דעת
מוהר"ם בתשובת המרדכי פ' יש נוחלין דפשיטא דבנדון דידן דהזכיר בפי'
כמה פעמים לשון מתנה ולא הזכיר שום ירושה כלל דזכו בהן העניים
דמתנה הראשונה יש לה הפסק אלא אפי' לדברי הגאוני' והרמב"ן ז"ל דס"ל
דאף בלשון מתנה אין לה הפסק וכן נראה דעת הרי"ף והרא"ש דלא
חלקו מ"מ הרי כתב הרמב"ם דבמתנת בריא אית לה הפסק וכן כתב
הרמב"ן בתשובותיו סי' מ"ה והרשב"א סי' אלף ול"א וככר ברירנא
בפסקי הראשון ובפסק הזה, דלמתנה זו יש לה דין מתנת בריא וא"כ

על כל פנים יש לה הפסק וזכו בה העניי' אחריו דיורש ועוד דמאחר שלא
באו אלו המעות ליד היורש מעולם רק היו ביד שליש פשיטא דאית
למתנה זו הפסק וכ"כ הר"ן כהדיא והביא ב"י (ח"מ סי' רמ"ח) ונרא'
דמופרח חלוק זו לדעת הגאוני' והרמב"ם כמו שכתבו המ"מ והר"ן דקשה
לדברי הרמב"ם והגאוני' דס"ל דלשון מתנה אין לה הפסק מהא דאי'
בגמרא דקתני התם האומר תנו שקל לבני בשבת וראוין ליתן להם סלע
נותן להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא
שקל ואם אמר אם מתו יירשו האחרים תחתיהן בין כך ובין כך אין נותנין
להם אלא שקל וא"כ לדברי הגאונים והרמב"ם אמאי לא יתנו להם אלא
שקל הלא ירושה אין לה הפסק אלא ע"כ דיש לחלק בין היה ביד שליש
לאלו כא ליד היורש דאם היה ביד שליש כמו בנדון דידן ודאי יש לה
הפסק וכן כתב הרי"ף שזהו דעת הרמב"ם והגאונים וכ"כ הרשב"א
בתשובה סי' תש"ד ואע"ג דהמ"מ כתב דהרמב"ם תירץ קושיא זו
בדרך אחר ולכן חילק בין אם נתן ואמר במתנה סתם או פי' בהדיא
במתנה ולא משום ירושה נראה דע"כ הרמב"ם ס"ל ג"כ חילוק זה וכן
מוכרח מלשון הרמב"ם שכתב אם נתן המעות ע"י שליש או שאמר דתנו
וכו' משמע דשליש לחוד מהני אע"פי שלא פי' דאינו נותנו משום ירושה
וזהו שאמר או שאמר תנו וכו' וכ"כ ב"י בהדיא וס"ל להרמב"ם דשני
תירוצי' אמת לענין דינא ולפי הנראה בתירוץ ששליש שאני יותר הסוגיא
מיושב' מבתירוץ השני בין פי' בפירוש שלא נתנו משו' ירושה דשליש
הוזכר בפירוש בברייתא מה שאין כן בתירוץ השני שלא נזכר בברייתא
שפי' שלא נתן להם משום ירושה ולכן כתב הרי"בש סי' קס"ז שאין
תירוצו של הרמב"ם ברור והראב"ד והרשב"א לית להו אלא שיש לומר
מה שהקשתי דכל האומר תנו שקל כל שבת כאלו פי' בהדיא שאינו
נותנו משום ירושה דהרי אין מדרך ירושה להשתמש בכה"ג ליתן
שקל בכל שבוע מה שא"כ במתנה דיכול ליתן בכל תנאי שירצה וא"כ
בנדון דידן שנראה ג"כ שלא כיון לשם ירושה דהרי כתב הרבה מתנו'
באות' צוואה וכתב בכולן נתתי לפלוני כך ולפלוני כך וכו', וכה"ג ודאי
לשון מתנה הוא ולא לשון ירושה כדאיתא התם בהדיא המחלק נכסיו
על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד וכו' עד ואם אמ' לשון ירושה לא
אמר כלום כתב בין בתחילה בין בסוף משום מתנה דבריו קיימים
ומסקי' התם בגמר' דאפי' בב' שדות וב' בני אדם מהני לשון מתנה
ללשון ירושה הרי דאם אמר לשון מתנה אע"ג דהזכיר לשון ירושה
מהני ואמרינן דבמתנה קאמר כ"ש כשלא הזכיר לשון ירושה אלא לשון
מתנה דאמרינן דלשם מתנה נתכוין מאחר דבשאר דברי' לשון מתנה
ממש קאמר ונתנן כולם תוך כדי דבור כדמשמע מתוך הצוואה ואע"ג
דהרי"בש סי' קס"ח דחה ראיה זו לענין נדון כיוצא בנדון דידן היינו למאי
דס"ל דהרמב"ם לא אזל בתר דעת הנותן אבל אם נאמר דהרמב"ם אזל
בתר הוכחת השטר ודעת הנותן ודאי ראייה ברורה היא ולכן מכל הני
טעמי נראה דזכו בהן מקבלי מתנה אחריו של יורש וכ"ש שהם עניים
ואע"פי דלענין דין זה אין חילוק בין הקדש להדיוט ואם הראשון ראוי
ליורשו אין להקדש הבא אחריו כלום כדאיתא בתשובות הרשב"א סי'
תש"ד מ"מ בזה יפה כח הקדש קצת דאמרי' יותר דעת הנותן דלא לירושה
כיון הנותן רק למתנה ממש דאית לה הפסק לכ"ע וזכו בהן העניים כמו
שנתבא' אך יש לדקדק מהא דאית' במרדכי תשוב' מהר"ם וז"ל נשא לר"ם
ראובן נשא אשה ולה בית מבעל והכי' נתון לבעלה מאביו במתנ' ושאר
נכסיו חלק לחתניו כשהיה ש"מ ועתה הוציאו חתניו שטר שחמיהם לא
נתן הבית לבנו רק בתנאי אם יהיה לבנו זרע ואם לא תשיב הירושה
לבנותיו והשיב וכו' עד ירושה אין לה הפסק ולא פסק כח הבן וכל הבאי'
מכחו מהני נכסי ומשום דאמ' בהדיא פלוני בני יטול בית זה ליכא למימר
דהורע כחו מאלו אמר בלשון ירושה או סתמא נכסי לך דאיכא לפרושי
בלשון ירושה דמסתמא לא נתכוון לעקור ירושה דאורייתא כיון דאלו לא
אמר מידי נמי הוי ירית ליה אלא ליפו' כחו ואפי' לא אשכחן מידי יפוי כח
בירושה מבמתנה מ"מ לא גרע כחו דדל איהו ודל מתנה וזכה הבן ממילא
בירושה דאורייתא בההיא ביתא וירושה אין לה הפסק ואע"ג דאיהו
בעי לאפסוקי התורה אמרה אין לה הפסק וכו' א"כ ש"מ דס"ל לר"מ
דבדבר הראוי להיורש לירש אמרינן דאע"ג דנתן לו בלשון מתנה א"ה
אין לה הפסק מטעם דודאי לא נתכוין לעקור ירושה דאוריית' או מטעם
דל איהו דל מתנה וכו' וא"כ גם כאן היה לנו לומר דלכל הפחות בחלק
המגיע ליורש שבא"י אין לו הפסק מטעם שכתבו הר"ם בתשובה וליכא
להקשות דא"כ היכן מצינו דבמתנה לגבי יורש אית לה הפסק אפשר דוקא
אם נותן לו יותר מחלק ירושתו אך כי דייקי' ליתא להאי סברא דלא קאמר
מוהר"ם אלא במקום בן בין הבנו' דליכא לירש אלא הוא ומיעקרא
נחלה דאורייתא לגמרי אם נתכוין לשם מתנה ממש אבל כשנתקיים
ירושה בשאר נכסים ליכא למימר האי מלתא ודמיא לפלוגתא
דר' יוחנן בן ברוקה ות"ק דכתיבנא לעיל איש פלוני ירשני

במקום בת כתי תרשני במקום בן לא אמר ולא כלום ר' יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים ואיפסקא הלכתא התם כר' יוחנן ב"ב וטעמא דמאחר דלא מיעקר נחלה דאורייתא לגמרי דבריו קיימי' משא"כ כשאומר לאחר בין הבנות או לבת בין הבנים וכדאמרינן בכתובות לגבי כתובות בנין דכרין דאם איכא מותר דינר דלא מעקר' נחלה דאורייתא תקינו רבנן ובנדון דידן בלא מתנה זו היה מקויים ירושה דאורייתא בשאר נכסים לגבי יורש השני ואע"ג דאמר פ' יש נוחלין אמר שמואל לרב יהודא שיננא לא תהא כר אעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא מ"מ אם עביד מהני ולא מקרי מעקרא נחלה דאורייתא דאי הוי מקרי מעקר נחלה דאורייתא לא הוי דבריו קיימים מידי דהוי אאומר בת בין הבנים תירשני דלא אמר כלום ולכן אני רואה שאף מוהר"ם מודה בכאן בנדון דידן אך יש לספק עדיין מאחר דאלו המעות היו הלואה אצל הנפקד והיורש מחל לו אם מחילתו מהני מדגרסי' בכתובו' פ' הכותב אמר שמואל המוכר ש"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפי' יורש מוחל וא"כ יש לומר דהחוב נמחל אצל הנפקד אם היה נמכר וה"ה במתנת בריא ואע"ג דאמרי' פ' מי שמת מודה שמואל שאם נתנו במתנת ש"מ שאינו מחול הלא פי' שם רשב"ם הטעם דדברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמי ואלימי ממתנות בריא עכ"ל הרי דמתנת ברי' דינה כמכירה שלו וכן הוא בח"מ סי' רנ"ג וכן מוכרח מדברי התו' (סס) והאשיר"י פ' הכותב דאין לחלק בין מתנה למכירה וכתב בעל העיטור דאפי' התנה דלא מצי מחול לא מהני וכו' וא"כ לפי מה דנתבאר בדברי הראשונים דמתנה זו יש לה מתנרת ברי ולא מהני רק מטעם הודאה שכתב נתתי במתנ' ברי' א"כ נוכל לומר דיורש יוכל למחול אך כי דייקינן בהאי מילתא אין יורש זה יוכל למחול מאח' דכבר נסתלק מנכסי' אלו ונפלו לפני היורש שבא"י ואחריו לעניים וראיי' מהא דאיתא פ' הכותב א"ל רבא לבריה דר' חייא בר אבין תא ואימא לך מילתא מעליותא דהוי אמר אבוך הא דאמר שמואל המוכר שט"ח לחבירו וחזרו ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל מוד' שמואל במכנס' שט"ח לבעלה וחזרה ומחלתו אינו מחול מפני שידו כידה עכ"ל והשת' יש לדקדק אמאי נקט ידו כידה דהוי דלא כהלכתא דהא אמרינן התם ריש פ' נשואה אביי אמר ידו כידה רבא אמר ידו עדיפי מידה למאי נפקא מינה לשומרת יבם וכו' וידוע דהלכה כרבא (לגבי) אביי חוץ מי"על קג"ם אלא דאתא לאשמועי' דבמקום דהוי יד אחרים בשטר כמו יד היורש אינו יכול למחול וה"ד כגון שהלוקח הוא גם כן יורש דאז ידו כיד היורש הנשאר אין היורש הנשאר יכול למחול אפילו חלקו מידי דהוי אאשה עם בעלה דאף אם ת"ל דאין ידו רק כידה א"ה אינה יכולה למחול והשתא בנדון זה דנתן מתנה זו ליורש שבא"י א"כ אין היורש הנשאר בכאן יוכל למחול אפי' חלקו דהא יד היורש השני כידו ותו דהא פירשו התו' התם ופ' המוכר את הספינה על מה שהקשו שרצו להוכיח שמכירת שט"ח אינו דאורייתא מהא דגרסינן פ' מי שמת אמר רב נחמן מתנת ש"מ א"ב ופריך והאמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל המוכר שט"ח לחבירו וכו' נתנו במתנת ש"מ אינו יכול למחול אי אמרת בשלמא דאורייתא היינו דאינו יכול למחול וכו' משמע דמידי דאורייתא אינו יכול למחול ויש לדחות דלעולם אפי' הוי שטר מכר דאורייתא יכול למחול והתם ה"פ א"א בשלמא דאורייתא משום הכי אינו יכול למחול היורש לפי שהוא אינו יורש אלא המקבל מתנה הוא היורש דאם הוא מדאורייתא א"כ נפקא לן מביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה וכו' הרי קמן דאם הוא אינו יורש אינו יכול למחול וה"ה בנדון זה מאחר שנתן נכסיו ליורש א' א"כ אותו היורש הוא היורש האמיתי ונסתלק היורש השני דהא קי"ל כר' יוחנן בן ברוקה דאמר אם אמר על בן בין הבנים דבריו קיימים ולמדו שם בגמרא טעם ר' יוחנן מביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשו' להנחיל למי שירצ' א"כ נסתלק היורש הב' מההיא ירושה ואע"ג דיש לדחות זו דמאחר שכבר נתבאר דבנדון דידן יש לו דין מתנת ברי' וכבר נתבאר שבמתנת ברי' לא הוי לשון מתנה לשון ירושה ולכן יש לה הפסק במקום אחריך כדלעיל וא"כ איכא למימר דלא נסתלק היורש מחלקו דהא בנדון דידן לא הוי אלא מתנה ולא ירושה מ"מ נראה מאחר ששעבר היורש הנשאר שאם יעבור על צוואת דודו יהא מסולק מכל הירושה וקיבל עליו דבר זה בח"ח ובש"ר שאין לחזור שאינו יכול למחול שהרי אם בא למחול נסתלק מן הירושה וממה נפשך אין במחילתו כלום דאם נאמר דיוכל למחול הרי עבר צוואת דודו ונסתלק למפרע מן הירושה דהרי פטר ומחל מעכשיו וכו' ואם אינו יכול למחול ממילא דבריו בטלים ועוד נראה דדוקא נקט יורש יוכל למחול ולא יורשים דאם נפלה הירושה לפני שנים לא יוכל למחול לא מבעי' קודם שחלקו ונתבררו חלק כל א' דהא ודאי לא זכה עדין בחלקו דיוכל למחול ולכן אין הבכור נוטל בשבח כ' חלקים ולא אמרי' יחלקו השבח כדאיתא בבכורות ופ' יש נוחלין ולכן כל זמן שלא חלקו מקרי דבר שלא בא ברשותו ואין מחילתו כלום וכן פי' רשב"ם פ' יש נוחלין (סס) דפשוט אין יכול למכור ולא ליתן במתנה חלק ירושתו קודם חלוקה ואף על גב דהתוספות והר"ן דחו שם סברת רשב"ם וס"ל דיוכל למכור וליתן דמיה במיתת אביו זכה בחלק ירושתו וכן הוא בס' משפטים בתשובת מיימוני נראה דהיינו דוקא בחלק ירוש' העתי' לבא לידו כדמפרשי' שם טעמ' דמאחר שנוטל בראוי כבמוחזק כאלו אתא לידו דמי אבל בכה"ג דנכסים אלו לא יבואו לעולם לידו דהרי נתנן לאחרים ודאי אין יכול למחול דאין לו שום זכות בו אלא אפילו אם כבר חלקו ובא השטר לחלק יורש הא' נראה דאין יכול דהא אמרי' האחין שחלקו הוי כלקוחות ומחזירים זה לזה ביובל וא"כ אינו יכול למחול בלא יורש חבירו דהוי כלוקח זכות היורש דאין יכול למחול דאל"כ הוי למנקט רבותא טפי ולומר אפי' לוקח מן היורש יכול למחול ועוד דטעמ' דמלתא דהמלוה יכול למחול משום דעיקר שיעבוד השטר נשאר אצלו ולא יוכל זה למכור כמו שפי' התו' פ' המוכר ופרק הכותב וכן פירש רשב"ם פ' מי שמת ולכן ג"כ אינו יכול למכור לאחר זכותו שיש לו בו דמ"מ עיקר השיעבוד נשאר אצלו וזכותו שיש לו בו הוי דבר שאין בו ממש ולא חל בו קנין כדאיתא במיימוני פכ"ב מהל' מכירה ומוסכם משאר פוסקים ומעתה שנתברר דאין היורש יוכל למחול נגד יורש תברו ממילא לא יוכל למחול נגד העניים שבאו אחר היורש דהא אח"כ אין היורש המוחל יורש ואחריו במקו' יורש קאי כדברירנו לעיל דירושה זו יש לה הפסק ולכן נראה דאין המלוה זו נפקעת ע"י מחילת היורש ואת"ל דהיא נמחלת מ"מ המוחל צריך לשלם כמו שכתב הרא"ש פ' הכותב וכן כתבו שם התוס' דהוי מזיק בידים ובזה לא אאריך כי כמדומה לי שאין במחילת היורש כלום נאם משה בן לא"א מורי הקצין כמר ישרא' שליט הנקרא משה איסרלש מקראקא:

צג. אשר שאלת על אשה אחת שתפסה מנכסי בעלה בעודו בחיי' לבטחון מקצת נדונייתה די הנעלת ליה ונשענת על שטר כתובתה ונוסף עליו עוד שטר נדוניא עשוי כדיניהם ככל משפטם אפס כי לא נזכר באותו שטר בפירוש שתוכל לגבות כל' עת שתרצה אך מכללא איתמר שבדיניהם מובן מן הסתם שכל עור שיצא שטר כזה קיים כדלא כתוב עליו תברא תוכל לגבות נדונייתה כל' עת שתרצה ואם לא נכתב בכתב דמי כתנאי כתובה בדינינו ורוצה ג"כ לרון דין קדימה נגד בעלי חובות יהודים מאוחרים לה אשר נשו בבעל' ובפרט שקדמה וגבתה ותפסה והלה משיב לא כצורנו צורם ואין כתובה נגבית מחיים והשופט הערבי שאל' לאחד מן המורים דין ישראל' השיב המורה אין כתובה נגבית מחיים ועל' פי זה יצאה חייבת מדיניהם והנושה בא לקחת מה שתפסה דינא מאי ואת"ל שלא כדין עשו הנוגשים האם מחוייבים להחזיר מה שגבו ע"פ דיניהם או לא ואת"ל קם דינא ההוא מורה הוי טועה בשיקול הדעת או בדבר משנה לענין שלומי מביתו כי זה המורה הוא יחיד אינו מומחה גם לא קבלוהו עליהם ב עלי דינים גם לא שמע טענותיהם רק השופט הערבי בהחבא דרש הדין מאתו ונעלם מעיני הביתות או אי הוי סמיכת הרב למורינו כמאן דנקט רשות מ"יש גלותא דמי עכ"ל השאלה:

תשובה על עיקר הדבר אם נגבית נדוניא מחיים כתחלה אני צריכי' לדון והוא הכלל אשר ימשכו אחריו הפרטים · כת' הרמב"ם פי"ו דאישות וז"ל הנכסים שמכנים האשה לבעל' בין קרקע בין מטלטלין בין עבדים אע"פי שהן נכתבי' בשטר הכתובה אין נקראים כתובה אלא נדוניא שמם ואם קבל הבעל אחריות וכו' הרי זה נקרא צ"ב ואם לא קבל אחריות וכו' הרי זו נקרא נכסי מלוג כו' עד ואין נקראת כתובה אלא עיקר כתובתה שהיא מנה ומאתים עם התוספות בלבד כבר הודענו שחכמים תיקנו כתובה לאשה ודין התוספות כדין העיקר ולא תקנו לגבותה כל זמן שתרצה אלא הרי היא כחוב שיש לו זמן ואין הכתובה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל או אם גרשה עד כאן לשונו מלשון זה יראה דאין דין הנדוניא בכלל הכתובה לענין שלא תגבה מחיים דאל"כ היו דברי הרמב"ם סתומים שם דמתחלה אמר שאין הנדוניא נקראת כתובה והכתובה לא נגבית מחיים ואי הירה לדברי זה דין הנדוניא כדין הכתובה ובכלל כתובה יחשב אם כן כמעט דבריו היו סותרין זה את זה אך המ"מ כתב שם ופשוט הוא שכל נכסי צאן ברזל ונכסי מליג כן כמו שיתבאר פכ"ב בדין המתחיל כל נכסים שיש לאשה בין נצ"ב וכו' הנה הרב המ"מ פי' דברי הרמב"ם לדעת אחרת ממה שנראה מדבריו שם והכריח הענין מפרק כ"ב וז"ל שם כל נכסים שיש לאשה בין נצ"ב בין נ"מ הבעל אוכל כל פירותיהן בחייה ואם מתה בחיי בעלה הבעל יורש הכל לפיכך אם מכרה האשה נ"מל אחר שנשאת וכו' הבעל מוציא הפירו' מיד הלקוחות כל ימי חייה אבל לא הגוף הקרקע שאין לו כלום בגוף הקרקע עד שתמות וכו' והנה הרב המ"מ למד דין גבייה בחייו מענין מכיר' הנכסי' בחייו והכריח שלא נתנו לגבות מחיים מאחר שאינה יכולה למכרן והנה לפי דברי המ"מ שמדמה דין גבייה מחיים לענין מכירה א"כ אינו מוכרח מדברי הרמב' לחוד שאינ' ניגבית מחיי' לא הוא גמר' פשוט' פ' האש' שנפלו

לה

להנכנסים ונישאת ומכרה הבעל מוציא מיד הלקוחות ועוד נוכל ללמוד מדברי המ"מ שמדמיהו לענין מכירה דדוקא לענין זה אינה נגבית מחיים שתמנע ממנו אכילת הפירות אבל הגוף הוא לעולם בחזקתו כמו לענין המכיר' שהגוף מכור רק שאם תמות בחייו הבעל מוציא מיד הלקוחות מתקנת אושא וכדאית' בגמר' וכל זה לדעת הרמ"בם דס"ל דגוף הקרקע מכור אבל לדברי הרא"ש פרק האשה שנפלו דס"ל דמכר בטל לגמרי אלא שלענין זה מכור שאם תתאלמן או תתגרש יחזור ללוקח וכן דעת הר"ן פרק נערה שנתפתתה בשם הרשב"א אם כן אפי' הגוף אינה יכולה לגבות מן הבעל בעודו בחיים אפי' בנ"מל כ"ש בנכסי צ"ב דלכ"ע מה שמכרה האשה הבעל מבטל מיד וכמו שמבואר בדברי הגמ' פ' אלמנה והוא הסכמת הפוסקים וכמו שכת' הרמב"ם בעצמו פ"כ"ב ומעת' דברי הרמב"ם והמ"מ פי"ו מבוארים דמה שמשמע מדברי הרמב"ם שם דדוקא כתובה אינה נגבית מחיים היינו לענין גוף הקרק' אבל נ"מל גוף הקרקע ברשותה היא דהא יכולה למכור הגוף ואע"פ שבנצ"ב מכרה בטל כמו בכתוב' מ"מ יש לה קצת שייכו' בהן דאף הבעל אינו יכול למכרן בלא רשותה משא"כ בכתוב' דאינה יכולה לעכב הבעל מלמכור נכסיו מחמת שיעבוד כתובתה שעליהן אבל לענין שתגבה הנכסים מן הבעל למעט כהן את חזקתו ודאי דין הנדוניא כדין הכתובה שאינה נגבית מחיים ובזה אין מחלוקת לדעתי וכל זה כתב המ"מ שהוא פשוט והוא מוכרח דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן ולא כמה שכתבת שדעת המ"מ הוא דעת יחיד כי אין בה מחלוקת לדעתי צא וראה מה שכתב הטור סי' ס"ו אם האשה מכנסת לו מעות או בגדי' ומקבלן עליו לכתוב אותן בכתוב' דינן כשאר הכתוב' ונגבי' עמה וזה נקרא נדוני' עכ"ל וכתב שם הקר"ו וז"ל מה שכתב רבינו שדינו כשאר הכתובה היינו לענין מה שאמר ונגבית עמה כלומ' שכשם שכתובה לא נתנה לגבות אלא לאחר מיתה או גירושין ולא קודם לכן נדוניא נמי אינה ניגבית קודם לכן אבל וכו' הרי שלקח ג"כ דברי הטור למושכל ראשון דדינה ככתובה שלא נתנה לגבו' מחיים ונראה ג"כ מבואר שלא תוכל לומר שתגבה אותן עד שיעשה לה בטחון בהן שלא יכלה הקרן כמו שחשב מעל' בדבריו וחילק ביניהם לבין כתובה משום דכתובה דתהיה קלה בעיניו להוציאה אם יעשה לה בטחון דכל זה אינו משגי פנים הא' מצד שאינה קלה בעיניו להוציאה אף על גב דעשה לה בטחון בכתובתה דאמר פרק השולח העושה שדהו אפותיק' לכתובת אשה וכו' וכן מבוא' סוף פ' האשה שנפלו דלא אמרי' שתהא קלה בעיניו אלא במייחד לה מטלטלין אבל אם מייחד לה קרקע דמחוסר גוביינא לא אמרינן בזה תהא קלה בעיניו להוציאה אע"פי דמייחד לה קרקע וכן מבואר שם מדברי התו' ורש"י סוף האשה שנפלו וכן מוכרח פ' י"נ ופ' אלמנה בסוגיא דבעל ואשה שמכרו באותן ג' שדות וכו' אלא שאין בכחה של אשה לתבוע מן הבעל שיעשה לה בטחון בעד כתובתה לכן תיקנו חכמים שיהא כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובתה וה"ה לענין נדונייתה ג"כ אינה יכולה להכריח בעלה שיעשה לה בטחון בעד נדוניית' ותגבה אותן מחיים עד שיבטיח בכתובתה דא"כ נתבטלה תקנת חכמי' בענין צאן ברזל ונכסי מלוג דאין כל אדם יכול להבטיח את אשתו וראי' מפ' מציא' האש' במשנה פסוקה הכניסה לו אלף דינרין והוא פוסק כנגדן בחמש' עשר מנה וכו' ואם איתא דהית' תוכל להכריחו שיעמיד לה בטחון נגד הכל ואם לא תגבה ממנו מחיים א"כ תקנת חכמי' תקלה היא אצלו דלפעמי' מיד אחר הנישואין תכריח אותו להבטיח לה בעד הנדוניי' ואם לא תגבה ממנו מה שהכניסה לו וא"כ אמאי יוסיף שליש דהא עיקר טעמ' משו' דיוכל להרויח בהן כדאיתא התם וכן מוכח פרק האשה שנפלו דאין האשה יכולה לעכב על הבעל שיעשה לה בטחון בנדונייתה דהא אמרינן התם תני ר' אבהו שאלתי את סומכוס הרוצה שימכור בנכסי אחיו כיצד הוא עושה אם כהן הוא יעשה סעודה ויפים וכו' ואם איתא היה יכול לאשמועינן דין זה בנכסי עצמו שלא יוכל למכרן עד שיעשה בטחון לאשתו וכן מוכח בפרק חזקת הבתים דקאמר אמר רבא הלכתא המוכר שדה לאשתו לא קנתה והבעל אוכל פירות במתנה וכולי תרתי לא קשיא כאן במעות טמונין כאן במעות שאינן טמונין וכולי (ופירש רשב"ם דבמעות שאינן טמונין קנתה והבעל אוכל פירות) דליכא גלויי זוזי שהרי גלויין ועומדין הם במעות טמונים שלא היו ידועין ומפורסמין לא קנתה דלגלוי אזי הוא דבעי ואם איתא דתוכל לגבות האשה נדוניית' לימא הא והא במעות שאינן טמונין והא דיוכל להבטיח' קנתה והא דלא יוכל להבטיח' לא קנתה דלהוציא זוזי מידה הוא דקא בעי דאין לומר דמאחר דמוכר לה שדה יוכל להבטיח' באותו שדה דהא ה"ה בדין התוקף מעות של אשתו נמי דינא הכי דבמעות שאינן טמונים מוציאין מידו דלא ה"ל לתקפן וכמו שכתבו שם התו' והרא"ש ואם הי' אפשר להחזיק במעותיה באין טענ' אם כן אמאי מוציאין מידו לימא דהוצרך לתקף שלא תאמ' שהן שלה ותבטיח אותו בהן אלא ש"מ שאין האש' יכול' להחזיק במעו' הנדוניי' בשום אופן ואינו צריך להבטיחה בנדונייתה אם לא התנו תחילה וכהכי

מיירי ההיא דפ' חזקת הבתים דקאמר ג' שדות א' שכת' לה בכתובה ואחד שייחד לה בכתובתה וכו' ופי' התו' התם בשם ר"ח דהיינו שייחד לה נגד נדונייתה דמיירי שהתנו מתחילה כך דומיא דכתב לה בכתובתה דמיירי ודאי בהתנו דהא בכתוב' לכ"ע לא נגבי' מחיים מכל הני נ"ל פשו' דלא תוכל לגבו' נדוניית' מחיים ולהכריח בעל' שיעש' לה בטחון וכ"ש בזמן הז' שכותבין הנדוניי' עם הכתוב' וכוללין הכל ביחד שודאי אינ' נגבי' אלא עם הכתובה דאפי' אם נאמר דהרמב"ם דוקא נקט פי"ו כתובה אינה נגבית מחיים אבל לא נדוניא אע"ג דכרתוב בשטר כתובה נראה דהיינו דוקא בשלא נכלל הכל ביחד אבל אם נכלל הכל ביחד בודאי אין לאשה שום תביעה על הבעל כל ימי חייו ולזה לא שמענו מעולם אשה שתפסה בנכסי בעלה עד שיבטיחה בנדונייא וכן הוא בתשובת הרשב"א שאכתוב למטה ומה שמעלת' דחה אותו חילוק מסברתו אינו מוכרח כלל ומעתה נסתלקו כל ראיות שהביא מעלת' לענין שתוכל האשה להכריח בעלה שיבטיח' בכתובת' ושתוכל לגבות נדונייתה בחיי בעלה כי זהו אינו נראה וכמו שכתבתי לעיל ומה שהביא מעל' ראיי' מדברי הרמב"ם פי"ו דאישות כבר נתבאר · עוד הביא ראייה מתשוב' מוהר"ם ריש הכותב ראובן שחפץ לקנות בית וכו' אין ענינו לנדון זה כלל דהתם לענין שעבוד האשה על הבית קאי שלא תטרפוהו לכשתתאלמן או תתגרש אבל לא שתגבנו מחייו והוא מבואר למעיין שם · ומה שהביא מעלת' ראייה מהגהות מרדכי שכתבו תשובת הגאונים על אשה שתבעה מבעלה מה שכתב ותעבר בה תכשיטים דשומעין לה וכו' לאו ראייה היא דהתם בכותב לה מתנה עסקינן שאין הבעל אוכל פירות כדאיתא פ' חזקת הבתים ולא כתו' ונדונייא שהבעל אוכל פירות ותדע שהרי אמרינן פרק אע"פי דתנאי כתוב' ככתוב' ומבואר דבכתובה עצמה לא תוכל למימר הכי דלא תהא קלה בעיניו להוציאה וכמו שהוא מבואר סוף פ' האשה שנפלו אלא ההיא במתנה איירי כדפרישית ולכן אין לאשה שום זכייה בנכסים מטעם גבייה מחיים רק צריך עיון אם היא קודמת לב"ח מאחר שהנושה בא לקחת אפשר דהיא קודמת לב"ח אע"פי שאינה יכולה לגבו' מחיים מבעלה והנה מעלת' עירב ב' הדברי' והיו לאחת בידו ואינו נראה רק שב' דברי'הם ולענין דינא כתב הטו' בח"ה סי' צ"ז לאחר שכתב מחלוק' הפוסקי' אם ב"ח גובה מנכסים ובגדים שקנה לאשתו וכתב כל זה לא מיירי אלא בבגדי' שהבעל קונה לה אבל כל מה שהכניסה לו בין נכסי מלוג בין נצ"ב אין ב"ח גובה מהם אם ידוע שהוא ממה שהכניסה לו ואם אינו ידוע יראה שהיא נאמנת בשבועה בבגדים ותכשיטים שדרך האשה להכנים לבעלה וכן כתב רבי' ירוחם בשם הרמ"ה וכן כתב הרא"ש בהדיא פרק אלמנה דאין הבעל יוכל למכור נכסים שהכניסה לו בנדונייתה אף על פי שיש לו נכסים אחרים כנגדן כ"ש שאין ב"ח גובה מהן וכן כתב המ"מ פרק ל' מהלכות מכירה שהוא הסכמת הרמב"ן והרשב"א ואע"ג דהרמב"ם חולק לענין מכירה וא"כ איכא למימר דה"ה לענין גביית ב"ח מכל מקום נראה דכל זה לא מיירי אלא בנכסים שהן בעין ממה שהכניסה לו אבל לא אם הוציאן שתגבה היא נגדן וכן משמע מדברי הפוסקים הנ"ל ובפרט מדברי הטור שכתב ואם אינו ידוע יראה שהוא וכולי משמע דוקא הבגדים שהכניסה לו הם בעין וכן נראה מדברי תשובת מוהר"ם במרדכי פרק נערה ופרק מציאת האשה אם ב"ח גובה מבגדים ותכשיטי האשה שהביא מעלת' אותה תשובה לעזר והיא כנגדו דמרנקט דוקא בגדי אשתו שהם מיוחדים לה שהם לאשה כמו אפותיקי משמע אבל שאר דברים לא ותשובת הרשב"א שהביא מעלת' בעצמה תכריח שכתב בהדיא שב"ח קודם לנדוניא כל זמן שהבעל בחיים וז"ל אע"ג שכתב בעל העיטור דנדוניא נתנה לגבות מחיים אין דעתו נוטה כך שבולן מכניסי' לבעל שלא יפרע ממנו אלא כאלמנות או גירושין ועוד מספר כתובה נלמד שכוללין נדונייא עם הכתובה ואין מחלק בזמן הפרעון וזה נ"ל ברור עכ"ל הרי קמן שכתב בהדיא שאין כתובה נגבית מחיים אפי' במקום ב"ח ואע"ג דבעל העיטו' חולק כב' נדחו דבריו מכל הפוסקי' שהסכימו שאין נדוני' נגבי' מבעל כל זמן שהוא חי וא"כ ליתא לדברי בעל העיטור מעיקר' ואין מהא ראיי' לענין ב"ח ונדוניא ומה שמעלת' רצה לרחות דברי הרשב"א מכח דברי הרמב"ם פי"ו דאישות כבר נתבאר דאף הרמב"ם ס"ל כדע' הרשב"א ומה שדחה מעלת' שא' דברי הרשב"א בגילא דחיטתא אינו כדאי לסתור דברין המפורשים כ"ש במקום שנראה שהוא דעת כל הפוסקים ובתשוב' מהר"ין סימן ע"ח מסתפק אם יכולה האשה לתפוס נדוניתה במקום ב"ח אפי' אם נדוניתה בעצמה בעין מכ"ש במקום שאינה בעין רק שתרצה לגבות מנכסיו נדוניתה שלא עלה על דעתו מעולם ומה שכתב שם דלא ברירנא ליה דלא הוי כמו מורדת דיכול' לתפוס משל בעל אינו דומה לנדון דידן דשאני התם דמרדה על בעלה ולא רצתה לפדותו אבל שתמרוד בכה"ג ותשב תחת בעל' ותשמשנו ונדונית' בידה כזה לא שמענו ותו דגם במורד' לא בריר אם ת׳ ל לתפוס מה שלא הכניסה לו ואין רצוני להאריך אמנם מה שכתבתי כל זה אינו אלא בסתם דינא אמנם לענין מה שכת' מעלתך

שזאת האשה יש לה יפוי כח מצד שכתב לה הנדוניא במשפט הכותים על זה לא אענה כי דבר זה מתחלף לפי חק ומנהג המדינות גם כי תשובת רי"בש לא נעלמה ממעלת' כאשר הביאה ולכן אניח מזה לע"ע וגם על שאר השאלות איני צריך לענות עליהם כי מבוארים למשכיל מתוך דברי אך עוד על אחת אדבר:

צד על טבילת היולדת יראה מעלת' מה שכתב ב"י בשם הרי"בש אם נהגו זו לגדר ופרישות אע"פי שהוא מותר או מפני נקיות שבאותן הימים דמים מצויין בהם ראוי להניחן על מנהגן ואין מתירין אותן בפניהם אבל אם נהגו כן בטעות מפני שהוא מן הדין ראוי להודיע' שטועים הם וכו' ואם כן נתיר הדבר במקום שנהגו לאסור פשיטא דיש למחות ביד המקילים במקום שיש לתלות שהוא מנהג ותיקי' שהמה מהרי"ל ובעל חתני"א שהביא מהרי"ק דלא גרע מדברי' המותרים וכו' וכדאיתא פ' מקום שנהגו ועוד דיש למצוא טעם למנהג ההוא ע"פ ר"ת ז"ל דפסק ימי לידה שאינ' רואה בהם אינה עולה בהן לספירת זיבתה כדאיתא בתו' ובאשיר"י ובסמ"ג אך שאין רצוני להאריך בזה מאחר דלא נהיגי כן אמנם במקום דנהגו אסור חלילה להקל: ועל מה ששאל מעל' אף במקום המיקל' אם צריך לפרוש ליל פ"א או מ"א הלא זה הדבר תלוי במחלוקת אמרם היושבת על דם טהור צריך לפרוש עונה וכתב שם הרא"ש פ' המפל' דוקא על דם טהור דחיישינן משום דרגילה לשמש אע"פי שראתה תשמיש ג"כ אחר כך וכפי' האשיר"י פי' הסמ"ק וסה"ת והראב"ד ודחו פי' ה"ג משום דהוי כווסת וא"כ בזמן הזה דאין בועלין על דם טוהר ליכא למיחש וכן לא שמעתי במדינו' אלו שמקילים בטבילת יולדת שחוששין לזו ולכן בכל זו נהרא ונהרא ופשטי' זהו הנ"ל בשאלת' נאם משה בן לא"א מורי הקצין כמר ישראל שלי"ט הנקרא משה איסרלש מקראקא:

צה ברוך אתה בבואך הוא אהו' עמיתי האלוף הותיק' בסברות ובבקיאות הוא עתיק· ה"ה מה"ר הירש ש"ן' שמחתני בשמעי שלומ' וביאתך לשלום אף כי אמרתי שתשאר בארץ אשכנז להיות להם לרב ולמורה באחד המקומו' ואולי עדיף טפי פת חריב' ושלוה בה במדינות אלו וכאמרם ז"ל או בטולך או בטולא דבר עשו אשר במדינות אלו אשר אין שנאתן גברה עלינו כמו במדינות אשכנז מי יתן והיה עד ביאת משיחנו ודי מזה:

א אשר שאלתני אהו' בפירוש דברי הגאון הקא"רו סימן מ"ט וז"ל שהביא ראיה מסוף כתובות משטר שלא נכתב בו מקום הלואה וכו' שאין צריכי' לכתוב מקום דירת הלוה וכו' והקשה מעל' שמא מקום דירה ומקום הלואה הוי ב' דברים כמו שבא בשאלתך נראה דס"ל להגאון הקר"ו דאם הירה כתוב בו מקום דירת הלוה ודאי אמרינן ששם נעשה ההלואה דמסתמ' דמלתא במקום שהיה דר שם נעשה ההלואה וכך הם דברי הר"ן סוף כתובות ע"ש:

ב ומה ששאלת עוד בסי' ס"ז בדברי הקר"ו שפי' שם הלשון שקאמר נשבע היסת ונפטר על שמעון הלוה ופשט הדברי' הם שם שקאי על לוי המלוה שנשבע נגד ראובן שאמר שמכר לו השטר בכתיבה ומסירה האמת בזה אתך וכן מוכח בהדיא מדברי הה"מ שהביא הקר"ו בעצמו שפירש כן דברי הרמב"ם ההם ולדעתי גם הקר"ו לא טעה בזה שיפרש דברי הרמב"ם שקאי על שמעון רק שהוא הוסיף הדין ההוא מדעתו לומר מאחר שלוי נשבע היסת שלא מכרו לראובן אם כן גם שמעון נשבע היסת ונפטר מלוי שהרי ראובן אומר שלוי לא הפקידו בידו ולוי אמר שלא מכרו לו אם כן אתרע ליה השטר כמו אם נפל ודמי ממש לדין שהורה הרמב"ם בשם רבותיו זהו הנראה בדעת הקר"ו ונכון הוא אף כי לשונו קצרת רחוק אפשר ששי"ן של שנשבע שמעון הוא טעות וראוי להיות נשבע שמעון (גם מילת היא ראוי להיות והיא) ודין בפני עצמה היא:

ג עוד שאלת סוף סימן ש"פ על מה שכתב הקר"ו על דברי תשוב' מיימוני ודברי תימה הם דאטו מי שיש לו כלב רע וכו' והקשית ז"ל דהתם גבי כלב רע היה חייב להרגו ולסלק דבר המזיק והואיל ולא סלקו רודף הוא ולכן כל ההורגו פטור אבל זה שהכנים החמור בספינה ולא ידע ברוע מעלליו ועכשיו נהפך לאויב ולרודף כו' ההורגו חייב לשלם והתם גבי כלב נמי אם לא היה רגיל להזי' ועכשיו נהפך ורצ' להזיק בפעם ראשון וקדם והרגו חייב לשלם מטעם שהציל עצמו בממון חבירו עכ"ל בזה איני רואה טענה כלל' וזה כי מה לי שלא ידעו הבעלים מ"מ הכלב או החמור הם רודפים ומי עדיפי מבעליהם שאמרו הבא להרגך השכם להרגו ואין חילוק בין פעם ראשון לשני הלא אמרו כל השורי' בחזקת שימור קיימי ולכן איפסק הלכתא פלגא נזקא קנסא ומ"מ תם ההורג האדם חייב מיתה כמו ששנינו משנה שלימה פ' שור שנגח ד' וה' ואם בא המגנח להציל' עצמו והרג השור מי מחייב לשלם ולכן אין בדבריך טענה על הקר"ו בזה אך דע שבספרי אשר חברתי על הטורים בס"ד כאשר ידעת כהיותך עמי כתבתי שאין בדברי הקר"ו ממש בזה אבל לא מטעמך רק כי אין זה שינוי כלל' מה שהחמור מדלג ומקפץ בספינה מאחר שדרכן בכך להכנים החמורים לא פשע בעל החמור ולכן חייבין לשלם דומיא דספינה שהקילו ממשאה כמבואר שם ולדעתי זהו המחלוקת שבין הרמב"ם והראב"ד ז"ל שהרמב"ם השוה כל הספינ' שרוצה לטבוע מכובד המשא למעשה דהגוזל כי ס"ל שאין בקפיצות שינוי כי אם ההכנסה לספינה כמו בשאר משוי ולכן מדמה אותן ביחד· והראב"ד ס"ל דכל החמור הקופץ הוי ליה ככלב רע המזיק ואין דרכו בכך לכן הוי רודף משא"כ בשאר משוי ולכן מחלק ביניהם דוק ותמצאנו· ומ"מ תמיהת הקר"ו על תשובת המיימון אינה כלום כי הוא סבר כסברת המיימון והוא האמת לדעתי:

ד עוד שאלת במרדכי פ"ק דב"מ ריש ע"ג שכתב ז"ל וכן פי' ראב"ן וה"ה אפי' יש לו שטר נ' כדאמרינן סלעין דנרין עכ"ל והקשית מאי ראיה מסלעין דינרין דשם הלוה והמלוה מחולקין בלשון השטר משא"כ כאן דהלוה כופר הכל' והמלוה הוציא עליו שטר אימא דזה לא מקרי הודאה· עוד הקשית דבגמרא משמע בהדיא דאין נשבעין על כפיר' שיעבוד קרקעות ולכן בין לרשב"א בין לר' עקיבא לוה אמר ב' פטור א"כ מאי מייתי ראייה מסלעין דינרין כו' וכמו שהארכת בשאלתך ולדידי לא קשה מידי דראב"ן מייתי ראייה מסוגיית הגמ' דהקשה שם למ"ד הילך פטור ודקדק שם מלו' אמר חמש ולוה אמר שלש חייב הא שנים פטור והא שטרא הילך הוא וכו' ומקשה דוקא למ"ד הילך חייב אבל למ"ד הילך פטור ניחא דמטעם הילך פטור אבל' אי לאו טעמא דהילך הוי חייב דמקרי הודאה מה שכתוב בשטר· א"כ מייתי ראב"ן שפיר ראייה דאם כפר בכל והמלוה הוציא שטר על חמשי' דלא הוי הילך דמקרי מודה מקצת ואף ע"ג דבגמ' דחי להא דשנים פטור לאו מטעמא דהילך רק מטעם דאין נשבעין על קרקעות היינו דוקא למ"ד הילך חייב אבל למ"ד הילך פטור אין אנו צריכין לתירוצים ההם כלל ומאחר דראב"ן פסק כמ"ד הילך פטור כדאיתא התם במרדכי שפיר מייתי ראייה דבמקום דאיכא שטר והוא כופר בכל דלא הוי הילך דחייב לישבע (דהא בגמ' משמע עכ"פ דמקרי הודאה רק שפטור מטעמים אחרים או מטעם הילך או מטע' דקא משני התם) ומה שחלקת דשאני התם דהוד' לו במקצת משא"כ כשכופר הכל' והמלוה הוציא השטר לראובן איפכא מסתבר' וכן נ"ל הסברא דודאי מה שהורה מכח השטר לא מקרי הודאה דהרי צריך להודו' מה שהודה מכח השטר ואין כאן טעם דשאר מודה מקצת חייב דבכולהו בעי לכפריה אלא חזקה אין אדם מעיז וכו' אל"א שהשטר בעצמו הוי ההודאה כמו הודאת עדים ושלא יהא הודאת פיו גדולה מעדים כדאיתא בגמרא וה"ה לשטר ומעתה לא יקשה לנו מה שהקשי' שהרי"ף והרא"ש פסקו דשטר לא מקרי הודאה במקצת משום דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות דמ"מ הודאה מקרי אף לדבריהם אלא דאין נשבעין עליהם מטעם אחר ואם נאמר דראב"ן לא פסק כן מאחר דאותן תירוצים אינן אלא למ"ד הילך חייב כדפרישית א"כ לא קשה מידי מדבריהם ואף אם נאמר דראב"ן ס"ל כוותייהו במה שאין נשבעי' על כפירת שעבוד קרקעות מ"מ יש נפקותא בדבריו דמקרי הודאה לענין אם מפורש בשטר דלא נשתעבדו קרקעות או בכתיבת ידו וכיוצא בזה ועוד אף אם לא היה נפקות' בדבר מ"מ ראב"ן פי' האמת דמקרי הודאה אף אם פטור מטעם אחר דלא בא לפסוק רק לפרש ודי בזה:

ה עוד שאלת בתשובת מוהר"ם פ' י"נ לענין מתנת ברי שאמר ליתן לאחר מיתה דבתשובה ראשונה כתב דהוי מתנה שהיא כמצוה מחמת מיתה וכן פסק בתשובה פ' מי שמת (דף כ"ט ע"ב) ובתשובה שנייה פסק פרק י"נ דהוי מתנת בריא ולא הוי מתנה וכן פסק סוף פ"ק דמציעא וריש מי שמת נראה ליישבו דודאי אם אומר בלשון תנאי שאם ימות ינתנו לו נכסיו הוי מצוה מחמת מיתה וכן אם אומר שיטלו לאחר מותו אבל אם נתן לו מתנה לאחר מיתה אינו אלא כקובע לו זמן מתי יתנו לו אבל דעתו לעולם שהמתנה תתחיל מחיים ולכן לא הוי מתנה ולכן ב' התשובות שכתב בהן דלא הוי מתנה מיירי תרוייהו שהוציא הממון מתחת ידו מחייו ונתנו לאחר וצוה לתת לאחר מותו דהיינו שקבע זמן המתנה לאחר מותו אבל לעולם הזכייה תתחיל מחיים ולכן לא הוי מתנה דוק ותשכח:

ו עוד שאלת מה שכתב הקר"ו סי' ל"ג על דברי המרדכי דזה בורר שכתב בשם רי"בא דמה שקנתה אשה קנה בעלה וכו' דהוא ס"ל דב' הלשונות שבפ' זה בורר דחד אומר בעל כאשתו וחד אומר אשה כבעלה פליגי ואין דעת הפוסקים כן והקשה מעל' על הקר"ו כי ריב"א ס"ל דלא פליגי לענין ראשון בראשון כמו אשת חורגו ולא כתב ריב"א חילוק זה אלא לענין שני בראשון וכתב מעל' שכזה שמע ממני כפי' דברי ריב"א אמת שכך דעת רי"בא אבל אין להקשות על הקר"ו בזה כי מ"מ דבריו נכונים כי לפי' רי"בא הלשונות בגמ' פליגי לענין שני בראשון או שני בשני האשה כבעלה אמרינן מטעם מה שקנתה אשה קנה בעלה ולהיפך

ולהיפך לא אמרינן וא"כ נפקותא גדולה בדבריהם וה"ל לשאר פוסקים ג"כ לפרש ומדלא פירשו ש"מ דלא ס"ל הכי ולזה כתב ואין דעת הפוסקים כן:

ז עוד הקשית על הקר"ו סוף סי' ק"פ בח"מ שכתב שם ארברי מוהר"ם שס"ל דאין נשבעין היסת לא בדאיכא דרר' דממונא והקשה מעל' שאינו כך רק טעם מוהר"ם מפורש במרדכי בהדיא בזה הקשת לשאול והאמ' אתך ולא סיימו דברי המרדכי בחיבור הקר"ו ולכן כתב מה שכתב ולא ראה הטעם:

ח עוד דקדקת בההיא במרדכי דתענית גבי מתענה ומשלים ולא קשה מידי דודאי רי"בא גרס כגי' הרי"ף ואע"פי שאינו כגי' הגמרא שלנו מה בכך הלא נמצא לרוב:

ט גם במרדכי ריש מי שהיה נשוי אין מקום לדקדוק שכתבת שכתב ראיתי גמגומים בפי' ר"ת ובדברי רב האי גאון ובאלפס· והעיקר כפירש"י וכו' ושאלת הלא דעת הרי"ף ורש"י שוין וכו' כמו שבא בכתבך דמ"מ האלפס מגמגם בו והביא דעת הראשוני' ומדבר עליו גבוהות אך רש"י פירש בפשיטות ובמושכל ראשון לכן כתב כי נ"ל דברי רש"י שפשוט הוא בפי' ואף שהוא כדעת האלפס מ"מ אין לגמגם בו כלל:

י עוד שאלת במרדכי סוף ג"ה ע"א גבי מליחת חתיכה שיש בה חלב שפס' הא"ז דחתיכה נ"נ וכתב שם הטעם משום דמסתמא החתיכה נמלחה תחילה לבדה ואח"כ אסרה שאר החתיכות וקודם זה כתב דמסבר' זו של רש"י פסק הא"ז כן וקשיא דידיה אדידיה· אע"ג דמצינו לתרוצי דמה שכתב והטעם משו' דמסתמא כו' לאו דברי א"ז הם אלא דברי ה"ר שמו' ועם כי פסק כדברי הא"ז דחתיכה נ"נ מ"מ לאו מטעמיה אלא הא"ז פסק כן מטעם סברת רש"י והוא מטעם דמסתמ' וכו' אבל בשינויי דחיקא לא אשנינא לך אך האמת כי הכל הוא סברא אחת כי כל מקום שאמרינן חתיכה נעשה נבילה הוי הטעם דחיישינן דאותה חתיכה היתה פעם אחת לבד כמבואר בדין טפת חלב שנפלה על החתיכ' ונער וכיסה וכו' ובלאו הכי לא הוי טעם לסברת רש"י דממה נפשך אם ס"ל דהטעם יוצא מחתיכה לחתיכה ביבש א"כ אמאי חתיכה נ"נ לא יאסור שאר החתיכות אלא ודאי דחיישינן שמא החתיכה היתה בתחילה לבד ונאסרה ואח"כ נתערבה ויצא הטעם מחתיכה לחתיכה ונאסר הכל וא"כ זהו הטעם עצמו שאמרי' גבי מליחה ומה שהוצרך לפרש הטעם גבי מליחה משום דהא דמשערין כס' גבי מליחה היא גופא חומרא גדולה דהא רוב הפוסקים ס"ל דסגי ליה בקליפה וע"כ לא מסתברא ליה למימר להחמיר בו עוד ולחוש שמא היתה החתיכה לחוד אם לא מטעמא דמסתמא דמלתא כו' א"נ דבמליחה אין דרך לנער בו החתיכות כמו בדברים המבושלים אלא שהם מונחים כל זמן המליחה במקומם בלי נענוע וליכא למיחש בהו שמא היתה החתיכה לבד פעם א' כמו בדברים המבושלים· ועל כן קאמר מסתמא דמלתא כו' וא"כ שייך שפיר למימר דחתיכה נ"נ כמו בדברים מבושלים ומ"מ הכל חד טעמא הוא:

צו שאלה רחל בת ת"ח נשאת בווינצי"א לראובן שהו' מבני פראג והתנו שיעמוד שנה אחת בווינצי"ה ובתוך השנה ההיא נמצא הולך בדרכים לא טובים ונמצאת גניבה בידו ואחרי בושת גנב כי ימצא הלך לו לעיר פראג וגם שם כשהסכל הולך שם עשה ע"פי מידותיו כי ההרגל נעשה טבע שני' שנתחבר לעושה זיוף חותם המלכות ונתפס לענין הזיוף הנזכר והוכרח לברוח גם משם זה כמה שנים מחמת סכנת נפש ובתוך זה הזמן חזר בוינצי"אה ונולד לו בן ועוד הלך וחזר ונולדה לו בת ומתה הבת ולא שלח מזונות זה כמה שנים לא לאשתו ולא לבנו והנה הוא הולך ממקום למקום נע ונד כי מעשיו ירחקוהו ועתה טוענת רחל דמאים עליה על פרי מעלליו ועל פי דרכו זה כסל דאינו כבוד שלה ולא של אביה להיותה לאיש כזה לאשה כי בושה היא משמועתו ואת אביה הוא מחלל ועוד כיון שאינו רשאי להיות בפרא"ג והיא אינה חייבת ללכת אחריו בכל מקום אשר תדרך כף רגלו אין ברגלים חוט' הנה מבקש' מב"ד נפשה בשאלת' שיכפוהו לגרשה כי היא בוחר' להיותה עגונה כל ימיה ולא תזדווג עוד לאיש אשר לה לו יורנו מורה צדק אם יכולים ב"ד לכופו באיזה דרך מהדרכי' לגרשה או אינם יכולים ושכרו כפול:

תשובה איברא דלפום ריהטא נראין דברים פשוטין שאין דרך לכופו ודברים הללו מחלוקת הוא בין גאוני עולם אם כופין בטענת מאים עלי או לאו והנה יש מי שהבין בדבריו שכופין ויש מי שהבין איפכא דאין כופין אמנם רשב"ם ורש"י ז"ל כתבו בביאור דכופין והרמב"ם כתב נ"כ דכופין אך ר"ת הקשה לאומרים דכופין בטענת דמאים עלי דליתני לה בהדי הנהו דתנינן פ' המדיר דכופין· ועוד הקשה שהרי מצינו כמה וכמה פעמים שחששו רז"ל ואמרו שאין כופין דשמא נתנה עיניה באחר ולפיכך פירש הסוגיא באופן אחר ואומר היכי דמי מורדת דפוחתין מכתובתה מעט מעט כגון דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה פירוש בעינא ליה אם לא יגרשני ויתן לי כתובתי ומצערנא ליה לעגנו עד כלות כתובתי הנה דינה כשהיא אומרת כן לשברת דזמנין דתחזור בה הלכך כופין לזה להשהותה אבל אם אמרה מאים עלי ולא כתובתי בעינא אלא הכל אני מוחלת לו לא כמחילה בטעות חשבינן לה ואין כופין להשהותה אולי תחזור בה אלא אם בעל רוצה לגרשה מיד בלא כתובה הרשות בידו דמחילה גמורה היא והאי דאמר מר זוטרא כייפינן ליה ר"ל כופין אותו להשהותה עד כלות כתובתה אולי תחזור בה ואם בעלה רוצה לגרשה יתן לה כתובתה זה פירש ר"ת בסוגיא ואחרי ר"ת נמשכו האחרוני' ומהם הר"ן ז"ל אשר הוסיף להקשות על הרמב"ם ז"ל מפרק המדיר דתנן ואלו שכופין אותו להוציא מוכת שחין ובעל פוליפוס ומפרשינן ליה בגמ' דאמרה לא הוינא בהדיה דהיינו מאים עלי ואפ"ה אין כופין אלא לאלו עוד הקשה הר"ן מדאמרינן בהנזקין וכי תימא דכי היכי דכי מפיק לה איתו תקינו לה רבנן כתובה מניה כי נפקא איהי נמי תקינו רבנן ליה כתובה מינה ומשני אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו אפשר דמשהי לה בגט· ודייק הר"ן ז"ל ואמר אלמא דאין כופין אותו להוציא שאלו היו כופין אותו היאך יכול להשהותה דאף על גב שיאמר רוצה אני ע"כ יאמר כן ואם היה הדין כן היו חכמים מתקנים ליה כתובה מינה אלא ודאי ש"מ דאין כופין שאין האיש מוציא אלא לרצונו· עוד הקשה הר"ן להרמב"ם ז"ל מהירושלמי פ' אע"פ דתני רוצה היא ליתן כמה שלא תחזור בה ויכולה היא ולכן תני האיש איני מוציא אלא לרצונו מעיקרא ליה והיא מגרשה אלמא לעולם אין האיש מוציא אלא לרצונו ע"כ דברי הר"ן· ועוד כתב הר"ן שכן דעת הרי"ף דאין כופין בטענת מאים עלי מדינא דגמרא אבל מן התקנה שהתקינו לכוף בעל מורד' כופין וכתב עוד שם בשם הרז"ה נגד הר"יף שלא תקנו אלא לדורם ולצורך השעה וכ"כ הרמב"ם שעכשיו כבר בטלה אותה התקנה מפני פריצות הדורות וגם הרמב"ם כתב שב"ד כדין התלמוד ראוי לדון במורדת· הנה לך שכל אחרונים הסכימו לדברי ר"ת דאין כופין בטענת מאים עלי ועם היות כי אין לנו להכריע ביניהם עכ"ז כיון דאתא לידן שבתי וראיתי כל הקושיות אשר הגדילו והוסיפו להפליא על הרמב"ם ז"ל אמרתי אני אל לבי למצא דבר חפץ לישב דבריו ז"ל וכאשר ראיתי נוסח דבריו אכן אמרתי לע"ד שאין דבריו צריכין יישוב שמיושבים ועומדים הם וז"ל שם פי"ד מהלכות אישות האשה שמונעה בעלה מתשמיש המטה היא הנקראת מורדת ושואלין אותה מפני מה מרדה אם אומרת מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לשעה לגרשה עכ"ל הרמב"ם ז"ל· הנה מבואר לך שהרמב"ם ז"ל לא כתב שכופין כשהיא באה בטענת מאים עלי לכופו לגרשה אלא כשהיא מורדת מתשמיש המטה והוא התובע ושואלין להומשיבה ואומרת שמחמת שמאים עליה מרדה הנה אז כתב שכופין אותו דע שכן שהרי הרמב"ם בעצמו כתב שבשאר מורדת אין לדון ע"פי התקנה נראה מדבריו דחייש לפריצות לענין מורדת ואם כן איך אפשר דלא חייש בטענת מאים עלי אלא ודאי דחייש ולא אמר שכופין אלא בשואלין אותה למה מרדה והיא משיבה· ואין לחוש ולומר שמא תמרוד מתשמיש כדי שישאלוה ותאמר מאים עלי כי זו חששא רחוקה היא· וכן מצינו גבי ההיא דאמרי' אמרה מת בעלי הרשוני להנשא ותנו לי כתובתי אין מתירין אותה להנשא דאדעתא דכתובה אתאי· אבל אמרה מת בעלי הרשוני להנש' מתירין ונותנין לה כתובה הרי לך בהדיא דלא חיישינן שמא אדעתא דכתובה אתאי והאי דלא קאמרה תנו לי כתובתי בערמה קא עבדה· וכה"ג אמרינן נמי גבי הפילה וחזרה והפילה הוא אומר תרי הפילה והיא אומרת תלתא הפילה היא נאמנת ופירשו שם והוא שאינה תובעת גרושין שאם תובעת היא גרושין חיישינן שמא נתנה עיניה באחר· וכה"ג נמי אמרינן גבי שהתה עשר שנים ולא ילדה הוא אומר מינה והיא אומרת מיניה היא נאמנת דקים לה יותר ממנו אם יורה כחץ וגם שם אמרי' אם היא כפרתו לגרש ותובעת גירושין דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר הרי לך בהדיא דכשאינה תובעת גירושין לא חיישינן דשמא נתנה עיני' באחר א"כ היטב לראות הרמב"ם ז"ל שכתב מה שכתב· ומה שהקשה ר"ת ז"ל דאי כופין במאים עלי לתני ליה בהדי דהנהו דכופין כפי מה שישבנו דברי הרמב"ם ז"ל אינה קושיא כלל דלא קתני אלא הנהו דאיהו טענה דתובעת גירושין ועוד יש לתרץ דלא קתני מאים עלי בהדי הנהו משום דהנהו כופין ונותן כתובה אבל טענת מאים עלי כופין ואין נותן כתובה· וכה"ג כתב רבינו חננאל נמי גבי ההיא דרב נחמן דבאה מחמת טענה כופין להוציא ולא מני לה בהדי הנהו דכופין משום דלית לה תוספות ועם היות כי ב"י הקשה על ר"ח באומרו שאינו ראייה שהרי שהתה עשר שנים ולית לה בנים דודאי אית לה תוספות ולא מני לה בהדייהו עכ"ז בין לר"י בין לר"ח אין לחוש אי לא קתני לכולהו דכופין בהדי הנהו· ועוד מה שהקשה ר"י לר"ח נוכל לתרץ דשהתה עשר שנים ולית לה בנים ב"ד הם כופין משום פריה ורביה אבל אינם כופין משום טענתו ולפי זה לא מני בהדי הנהו דמתניתי'

דהנהו

דהנהו דמתני' ע"י טענתו כופין אותו וכן בדרך זה נוכל לתרץ קושית ר"ת להרמב"ם ז"ל שמה שכתב הרמב"ם ז"ל אינה בטענה דידה שהיא אינה תובעת גירושין אבל כששואלין לה למה מרדה ואומרת מאיס עלי ומשום הא כופין שאם היתה תובעת גירושין לא היו כופין דשמא עיניה נתנה באחר ומשום הא לא מני לה בהדי הנהו דמתני' דכולהו דמתניתי' כשהיא תובעת גירושין מיירי ועוד יש לתרץ קושית ר"ת על הרמב"ם ז"ל דהא דלא קתני טענת מאיס עלי בהנהו דכופין הוי טעמא משום דלא תני אלא מה דשייך מחלוקת ר' מאיר וחכמים דר' מאיר אומר דיכולה היא שתאמר כסבורה הייתי ורבנן אמרי אם התנה מקבלת היא על כרחה אבל טענ' מאיס עלי דלא שייך מחלוקת דר"מ וחכמים לא תני לה ועוד קשה ליה לר"ת גופיה שכתב בטענת מאיס עלי דאין כופין האי פירב' דפרי' הרמב"ם לדידיה מי ניחא דכיון שהוא מפרש בטענת מאיס עלי דאין כופין משו' שמא נתנ' עיני' וכו' א"כ אמאי לא מני לה בהדי הנהו דקתני סוף מסכ' נדרי' בראשונה היו אומרים ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך השמים ביני לבינך נטולה אני מן היהודים חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה וכו' ואין לומר דהנהו ג' דקתני הוי כופין בראשונ' אבל טענת מאיס עלי אפילו בראשונה לא היו כופין דוראי כיון דבראשונ' מה שלא חשו הוי טעמא משום שלא יהיו פרוצות לתת עיניהם באחר מה לי טענת טמאה אני ומה לי טענת מאיס עלי ובדרך זה נתיישבו הקושיו' שהקשה הר"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל מפ' המדיר וגם מה שהקש' מפרק הנזקין וכן מה שהקשה מן הירושל' כיון דאמרי' דאפי' לדברי הרמב"ם האומרת מאיס עלי ותובעת גירושין אין כופין ונראה לע"ד שהרמב"ם ז"ל הוציא דין זה מדלא אפיק בגמ' ההיא דטוענת מאיס בלישנא דמתני' דתני האומרת טמאה אני כמו כן הוי ליה למימ' באומר' מאיס עלי ומדתני לה במורד ואמ' ה"ד מורדת אי דאמרה מאיס עלי וכו' נרא' שז' דוקא מיירי שמשיבה מאיס עלי כששואלין לה על מה מרדה והוא התובע אבל היא אינה תובע' גירושין ואינה באה לכופו לכן כופין והרמב"ם ז"ל דקדק בלשונו ולא אמ' האומרת מאיס עלי אבל כתב האש' שמנעה בעלה מתשמיש וכו' ואין לומ' שהתחיל למנות שני מיני מורדת ולכך נקט האי לישנא רא"כ הוי ליה למימ' האשה שמנעה בעלה מתשמיש אם אמרה מאסתיהו וכו' ואם אמרה בעינא ליה ומצערנא ליה וכו' דאין ענין לשאול ממנה ולתשובתה וזה ברור א"כ נראה שבנדון דידן שרחל שבאה לכפות את בעלה בטענת מאיס עלי אפילו לדברי הרמב"ם לפי מה שפירשנו לדבריו ז"ל אין כופין את ראובן לגרשה שהרי רחל תובעת גירושין היא ועוד שאפי' לדברי הרמב"ם וקרושי' שעמו היינו כופין כיון שר"ת והאחרונים נחלקו מי יכניס ראשו בין ההרים ול"א ירצצו את מוחו ובפרט לעשות גט מעושה לדידהו ולהתיר אשת איש :

אמנם כי הטענה שאמרה רחל שראובן בעלה הולך בדרכי' לא טובי' ונמצא גנב מפורס' הנה מעשיו ירחיקוהו והיא בושה משמועתו ובפרט בהיותה בת ת"ח לכאורה היה נראה לדחות דבריה אלו דאי משום דגנב ועבר על דת אין כופין לעיבר על דת לא מי שעובר חרם לענין דידה שלא להכותה וכדומה אבל אם הוא רשע לעצמו ואפילו מומר אין כופין כך הביא בהג"ה מיימוני סוף הל' נשים מטעמ' דטב למיתב טן דו וכו' אבל אחר העיון אין טענת שאומרת שבושה משמועתו כטענתה שעובר על דת · ונראה שיש לכופו כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובתו כלל ל"ה באלמנת ת"ח בראש הכלל הנזכר האריך לענין מי שאינו הגון לכת טובים והיא טוענת מאיס עלי שהיא מתביישת להיו' שאינו שוה לה ויצא לו להרא"ש ז"ל מכלל תשובתו לסמוך ולכופו גם מה שטוענת רחל שכיון שאינו יכול לדור בפראג מחמת סכנת נפש והיא אינה חייבת ללכת אחריו נראה שמחמת טענה זו יש לכופו וכן כתב הטור סימן קנ"ד שאלה על מי שטוענת שיכפוהו לבעלה לגרשה מפני שהוא מוכתב למלכו' והשיב שאם אינו רשאי לעמוד מפני סכנת נפשות אין לך טענה גדולה מזו כיון שאינו רשאי לישב אצלה והיא אינה חייבת ללכת אחריו אל ארץ אחרת · עוד נראה לי דכיון שנראה לבית דין שרחל הנזכרת מחמת רוע מעללי ראובן מאסה בו עתה שיש חרם רבן גמליאל שלא לישא אשה אחרת והוא לא קיים פריה ורביה שאין לו בת ראוי לכופו מחמת פריה ורביה כן השיב מהר"ר יצחק בר משה הביאוהו בתשובה השייכת להלכות גירושין ועם היות שאחר כך כתב שקשה הדבר שאם כן עשינו תקנה לפרוצות הנה תראה משם שבסוף דבריו מסר הדבר לב"ד ודע שכן שהרי מהר"ר יצחק הנ"ל לא נשאל אם כופין על פריה ורביה אבל נשאל שהיא לא היתה רוצה בו והוא משיב למה שלא נשאל ומה מסר לב"ד אם קשה הדבר לעשות תקנה לפרוצות לא ודאי שמסר לב"ד לראות אם יש בדבריה חשש פריצות ואם לאו שיכפוהו משום פריה ורביה וכו' נראה מכל אלה שבכל מקום שאנו רואים שאין חשש לדבריה לפריצות ויש לנו מקום לכפותו כדין דהאי דפריה ורביה כופין אותו יצא לנו מזה שכיון שהרא"ש ז"ל להיותו בלתי הגון לה הסכים לכופו גם להיותו בסכנת נפשות בק"ק פראג הביא הטור שכופין אותו וגם לא קיים פריה ורביה ומצאנו שעל כל א' וא' מאלה לו האחרונים גאוני עולם הסכימו לכוף עם היו' אמ' כי סבירא להו כר"ת א"כ כ"ש בנדון דידן דבתלתא הויא חזקתו שהו' בסכנת נפשו' בפראג ומעשיו בלתי הגונים ולהיותו נשוי לבת ת"ח כההיא דהרא"ש ועוד שלא קיים פריה ורביה שיש לכופו זהו הנראה לע"ד אם יסכימו עמדי עוד שנים מבעלי הוראה המורי' משפטי' ליעקב לדעת מה יעשה ישראל נאם הצעיר מתגורר פה ווינצ'יאה אליעזר אשכנזי :

תשובה מהר"ר עוזיאל חזקי'טו שייכת לזו כבר כדפסה לעיל בסי' ל"ו :

צז ושאלתם על דבר הכתם שמצאה אשה בחלוקה והיה יותר מכגרים ועוד שהוא שיעור הכתם הטמא אך שהיה לאשה מקום לתלות בו הכתם שהיתה בעלת חטטין ומכות המגועלים בדם והנה זאת האשה היתה רגילה בשע' מציאת הכתם לראו' מראה לבן וירוק הכשרים וכל חלוקה היה מלוכלך מכתמים הירוקים והלבנים ההם ובראש כתם א' מן הכתמים ההם היה נמצא המראה האודם הנ"ל והיה האודם הנ"ל סביב הכתם הלבן כדמות דבר לח המתפשט בבגד ולכן היה נדמה למראית העין שהמראה האודם הנ"ל היה קצוות הכתם ההוא הלבן ושהכל הוא כתם א' ושאלתם אם אזלינן בכתם הזה לקולא לתלותו בחטטין שיש לה בגופה מאחר שנמצא סמוך וסביב המראות שיצאו מגופה עכ"ל השאלה :

תשובה אע"ג דחכמים הקילו הרבה בענין הכתמים הואיל והם מדבריה' וכדאמרינן פרק הרוא' כתם שא"ר עקיב' לתלמידיו שלא אמרו חכמים להחמיר בדבר אלא להקל שנא' ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בבשר' דם ולא כתם ואפי' כתם המשוך הנמצ' בחלוק טהור אע"פי שדומה לדם הקנוח הבא מן הבדיקה וכמו שמבואר פ' הרואה כתם והוא הסכמת הפוסקים מ"מ בכה"ג נראה דטמאה מאחר דאיכא הוכחה שבא ממנה עם הכתם הלבן דהא כתב בתרומת הדשן סימן רמ"ו דמראה לבן וירוק נמי מן המקור אתא וא"כ בידוע שנפתח המקור שיצא ממנו הלבן והירוק א"כ ודאי המראה האודם נמי יצא משם מאחר שנדמה הכל לכתם א' וטמאה ואפי' לא יהא לא ספק אם הוא הכל כתם אחד או לא נראה דאזלינן לחומרא מאחר שידוע שנפתח המקור למראה לובן וירוק חוששין שגם האודם יצא משם וראיה מהא דאמרינן ריש פ' הרואה כתם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנ' בבשרה עד שתרגיש בבשרה וקאמר התם ת"ש עד שהיה נתון תחת הכר ונמצא עליו דם אם עגול טהור אם משוך טמא ה"ד אי דארגישה עגול אמאי טהור אלא לאו דלא ארגשה וקתני משוך טמא וכו' והשתא יש לדקדק אמאי לא משני דמיירי בכה"ג שנמצא עליו ג"כ מראה לבן וירוק דמשוך הוא טמא דודאי עם המראה הלבן וירוק בא מן המקור משא"כ בדם עגול דאפשר לתלות בעלמא מיהו יש לדחו' ראייה זו דהתם קאי איבא דשמואל דס"ל דאינה מטמא עד שתרגיש דוקא ולא בענין אחר ולכן פריך שפיר ה"ד וכו' ותדע דהא לפי המסקנא דהלכתא פשיטא דטמאה אם בדקה עצמה ומצאה עליו כתם משוך וכדפסקינן התם הלכתא ואפ"ה פריך אי דלא ארגשה משוך אמאי טמא לא דליכא דשמואל פריך הכי דס"ל הרגשה דוקא ולא קיימא המסקנא הכי אך יש להביא ראייה מהא דאמרינן התם אמר רבא נמצא עליה מין א' תולה עליה כמה מינים וכו' עד איכא דאמרי נתעסק' במין א' תולה בו כמה מינים מיתיבי נתעסק באדום אין תולה בו שחור כי קאמר רבא דאתעסקה בתרנגולת דאית ביה כמה מיני דמים ומבואר שם בפירש"י והתו' דללישנא קמא אם נמצא עליה מין א' שידוע שב' מעלמא כגון שנמצא למעלה מן החגור תולה היא בו כמה מיני' דאמרינן כמו שזה בא מעלמא ה"ה שאר מינים הנמצאים למטה מן החגורה באו מעלמא ואפי' ללישנא בתרא דלא מיקל כ"כ ולא תלינן מין בשאינו מיני רק במקו' שנמצא מינים הרבה כמו בתרנגולת מ"מ הרי קמן דאם נתעסקה במין א' תולה בו כמה מיני דמים דאמרינן כמו שזה מעלמא בא ה"ה המינים אחרי' ואזלינן ביה לקולא מאחר דאיכא הוכחה דאתא מעלמא אע"ג דאין זה מין בעצמו כ"ש שניזל לחומרא לתלות מין א' בחבירו לומר שכמו שזה המראה הירוק והלבן בא מן המקור ה"ה שמראה האדום בא מן המקור דהא אמרי' דיותר אזלי' לחומרא בדבר המוכיח ממה שאזלינן לקולא אע"פי שאינו לא כתם דרבנן דגרסי' התם ההיא איתתא דאשתכח לה דמא במשתיתא אתאי לקמי דר' ינאי א"ל תיזל ותיתי והתניא אין שונין בטהרו' כי אמרי' אין שונין לקול' אבל לחומר' שונין משמע מהת' דאפי' בכתמי' דרבנן דאין שונין להקל שונין להחמי' וכתבו התו' התם בדבו' המתחיל וכי מחזקינן טומאה ממקום למקום וכתבו שם וקשה מאי פריך דודאי להקל לא מחזקינן אבל להחמיר מחזקינן דהכי אמרינן לקמן אין שונין בטהרות להקל אבל להחמיר שונין וי"ל כיון דכתמים דרבנן אם איתא דתלינן להחמיר להקל נמי היה לנו לתלות בדבר הרגיל קצת אבל לענין ממקום למקום שאין

רגילות כ"כ אמרינן לקמן בסמוך דאפי' בכתמים שונין להחמיר ולא להקל עכ"ל אם כן בדבר שאזלינן ביה לקולא מכח הוכחה כ"ש דניזל ביה לחומרא אפי' בכתמים דרבנן ולכן מאחר דחזקת המקור שמוציא הרבה מיני דמים ודומה לתרנגולת שיש בה כמה מיני דמים פשיטא אם ידוע שהי' בא מן המקור פשיטא דאזלינן ביה לחומרא ותלינן הכל במקור והיא טמאה ואין לחלק ולומר דלא תלינן מין בשאינו מינו לא דוקא אודם באודם אע"פי שחלוקים במראיתן כגון שא' שחור והשני אדום והג' כרכומי דמ"מ כולם מין אודם תם וכולם נקראים דם אבל מראה אדום בלבן וירוק דלמא לא תלינן דזה אינו דהא כתב שם הרא"ש דהלכת' כלישנא בתרא דלא תלינן מין בשאינו מינו רק בשנתעסקה בתרנגולת וכתב דאי לא תימא הכי אשה שנמצא עליה שום לכלוך על חלוקה לא יטמא לה שום כתם דנימא כי היכי דבא עליה לכלוך זה בלא דעת ה"נ בא הכתם מעלמא בלא ידיעת' עכ"ל ומדקאמר שום לכלוך משמע דאפי' משאר מראות קאמר ועוד דאי דוקא ממראה אודם קאמר מהו הראייה שלו דהרי זהו עיקר הנדון שחולקין עליו אלא ש"מ דבמקום דאזלינן ותלינן מין בשאינו מינו אין חילוק בין מראה למראה ומהשתא מבואר נדון דידן דאזלינן ביה לחומרא לא מבעיא ללישנא קמא דרב' דתלינן מין בשאינו מינו לקולא כ"ש שתלינן לחומרא אלא אפי' ללישנ' בתר' דלא תלי' רק בנתעסק' בתרנגולת מ"מ בנדון דידן כנתעסקה בתרנגולת דמיא דבמקור נמי נמצאים הרבה דמי' וכמו שנתבאר ואין להקשו' על זה מהא דאמרי' פרק בא סימן תניא ר' חנינא בן אנטיגנס אומר כתמים אין בהם משום זוב ופעמים שכתמים באים לידי זיבה · כיצד לבשה שלשה חלוקות הבדוקות לה ומצאה עליהם כתם או שראתה שני ימי' בחלוק א' הן הן הכתמים המביאים לידי זיבה וכו' עד אמר רבא בהא זכינהו ר' חנינא בן אנטיגנס לרבנן מ"ש פחות מג' גריסין במקום אחד דלא חיישינן בתרי יומי חזיתיה ג' גריסין במקום א' נמי נימא תרתי' ופלגא מגופא חזיתיה ואידך אגב זז המאר' מאכולת הוא ורבנן כיון דאיכא לפלוגי כגרים ועוד לכל טמא תלינן ומדקאמ' דלמא תרי ופלגא חזיתי' מגופא ואידך דם מאכול' הוא ש"מ דאע"ג דאמרינן דהשאר הוא מגופה א"ה תלינן השאר בדם מאכולת ולא אמרינן שכמו שא' בא מגופה השאר נמי מגופה אתא דכל זה אינו קשה כלל חדא דשאני התם דמאחר דעל כרחך לא תלי' הכל בראיה אחת דא"כ לא הוי ביה משום זוב דאין זוב פחות מג' ראייות בג' ימים אם כן שפיר קאמר דיש לתלות ברם מאכולת אבל במקום דיש לומר דהכל הוא ראייה אח' פשיטא דתלינן זה בזה ועוד דיותר יש לתלות ברם מאכולת שהוא פחות משעור כתם ממה שיש לתלות שעור כתם אף במקום שיש לתלות בו וכמו שכתב בעל תרומת הדשן סימן רמ"ט לענין כתם הנמצא תוך ג' ימים ראשונים של ספירת ז' נקיים דאע"ג דלא תלינן כתם אף במקום שיש לתלות תלינן פחות משעור כתם ברם מאכולת וה"ה בנדון זה ועוד דמסוגיא זו עצמה משמע דלא תלינן רק ברם מאכולת ולא שאר דברי' שתולין בהם דם דמדקאמ' ואידך אגב זוהמא דם מאכולת הוא והשתא יש לדקדק אפילו בלא אגב זוהמא נמי דלא תלינן פחות משעור כתם בדם מאכולת אע"ג דלא הוי ביה זוהמא תחילה אלא ש"מ דבכה"ג לא תלינן שמקצת אתא מגופה ומקצתה ממאכול' דאיך יתרמי שיהא זה אצל זה ככתם א' ויהיה מב' דברים אם לא שאגב זוהמא שדרכן של מאכול' להיו' במקום זוהמא אתרמי כך אבל בשאר דברי' שאין שייך לומ' אגב זוהמא לא תלינן בהכי וא"ל א"כ אמאי חולקים חכמים שם וס"ל דאית ביה משו' זוב וראתה כתם זו בג' ראיות ואיך יתרמי שיהיה הכל בכתם א' זה אינו קשה כלל חדא דכבר נתבא' דיות' מדמין לחומרא ממה שמדמין לקולא אע"ג שכתמי' דרבנן ועוד דשאני התם דתלינן הכל בראיות גופה דעביד דמתרמי להיות הכל כתם אחר אבל אין לומר שמקצת הוא מן המקור ומקצתו ממקום אחר ונעשה הכל כתם א' ועתה נבאר הכלל העולה וזה כי בנדון דידן ששאלת' פשיטא שהיא טמאה מאחר שנדמה למראית העין שהכל הוא ראייה א' כמו שכתבת בשאלתך ואפילו אם לא היה רק ספק נראה דאזלינן לחומרא כמו שכתבתי לעיל דתלינן מין אחד בחבירו לחומרא ודוקא שידוע לה שזה המין הלבן והירוק הוא ממנה ואפילו אין ידוע לה אלא שאין לה מקו' לתלות בו המראות ההם רק בגופה אפשר דאזלינן ביה לחומרא אף על גב דלא תלינן כתם בבעלת כתם אם השאילה לה חלוקה כדאמרינן פרק האשה שעשתה צרכיה מטעם דלא חזיא מגופה ודלמא מעלמא אתאי אע"ג דאין לה מקום לתלות דאם לא כן לא הוי הכתם הראשון טמא מכל מקו' אפשר לומר דוקא להקל אבל להחמיר תלינן אך נראה דלענין זה אין חילוק בין להחמיר בין להקל ולא תלינן כתם בכתם חדא דבגמרא סתמא קאמר בעי מיניה ר' יוחנן מרבי ינאי בר לואי מהו לתלות כתם בכתם א"ל אין תולין מ"ט לפי שאין תולין ומרבעי ליה סתמא והשיב לו סתמא ש"מ דבכל ענין לא תלינן כתם בכתם ועוד דאף על גב דכתבתי דיותר תלינן לחומרא מלקולא היינו במקום דיש הוכחה קצת אבל במקום דגם הכתם הראשון אינו ברור שיצא מגופה אין לנו ראייה דאזלינן ביה יותר לחומרא מלקולא ואיכא למימר כתמי' דרבנן ועוד יש להוכיח סבר' זו מדברי הרא"ש דלעיל שכתב דהלכתא כלישנא בתרא דאל"כ אין לך כתם טמא שאין לך חלוק שאין בו שום לכלוך וכו' ומסברא זו נמי נוכל להוכיח דלא תלינן כתם בכתם להחמיר דא"כ אין לך כתם טהור שהרי כל חלוק יש בו שום לכלוך ומאחר דאין לנו לתלו' אותו לכלוך בדבר אחר א"כ כל כתם טמא ולא מצינו בשום מקום שהצריכו שיש מקו' לתלו' כל הלכלוכים שבחלוק אלא ש"מ דלא החמירו חכמים בכה"ג אבל במקו' הידוע שאלו הלכלוכים באים מן המקור ודאי חיישינן כמו שכתבתי לעיל וכל זה דוקא בכתם שהוא כגרים ועוד שהו' שיעור הכתם הראוי לטמא' אבל בפחות מזה נראה שיש להקל ותלינן במאכולת שהוא שכיחא טפי וצריכין אנו לתלות בה דא"כ אין לך אשה טהורה לבעל' שאין לך חלוק או סדין שאין בו כמה טיפי דמים ואפי' אם אתרמי שדם הוא אצל המראה הטהור מ"מ אמרינן דאיתרמי הכי אגב זוהמא דם מאכולת הוא זהו הנ"ל בשאלתך משה איסרלש מקראקא :

צח ששאלתם

על איש אחד שהיה לו חולי האבן ב"מ ומכח זה החולי היה מטפטף ממנו תמיד מי רגלי' לאונסו כיצד יעשה עם ק"ש ותפילין וכניסתו לב"ה :

תשובה

אמרינן פ' מ' שמתו ת"ר היה עומד בתפילה ומים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחוזר ומתפלל וכו' וכתבו שם התוספו' דאפילו אם יש במים שעל בגדיו טופח על מנת להטפיח מותרי' כיון דמדאוריי' אינו אסור אלא כנגד העמוד ורבנן הוא דגזור וכיון שעומד כבר בתפלה לא אטרחוהו רבנן לחזור ולהתפלל עכ"ל וכן כתבו שם הרא"ש ור' יונה והשתא נתברר שאינו דודאי כל זמן ששותתין ממנו ומרגיש יציאתם צריך להפסיק אבל אח"כ חוזר ומתפלל (אע"ג דנשארו בבגדיו ויש בהן טופח כדי להטפיח) ואם נפלו על הארץ אם הוא דבר מועט ואינן נראין אינו מזיק דלא גרע מאלו נשארו בבגדיו מאחר שאין להם ריח רע ואם נראין על הארץ צריך להרחיק מהן ד' אמות · כדאית' פ' מי שמתו אמנם אם כבר התחיל להתפלל ואירע לו כך בתפילתו כתב הרשב"א בתשובתו סי' קל"א דאין צריך להרחיק אלא שחוזר להתפלל מיד שפסקו המי רגלים ממנו וכן פסק ב"י ודלא כר' יונה שכתב פרק מי שמתו שצריך להרחיק ד' אמו' אמנם אם נשארו בבגדיו שרי מיהו טוב לכסות הבגדים שנבלעו בהן המי רגלים כמו שכתבו הגהת מיימוני כי אף ע"פי שמדינא אינו צריך שהרי התוספות והרא"ש והר"י כתבו דשרי אם נשארו בבגדיו מ"מ טוב להחמיר ולכסותן מיהו יש לדקדק דדלמ' כל זה מיירי בריעבד שכבר התחיל להתפלל אבל בכה"ג דיודע שמטפטף מי רגלים דלמא אסור להתפלל לכתחילה או אפי' לכנוס לב"ה מידי דהוי אההיא דאמרינן התם הוצרך לנקביו ומתפלל תפלתו תועבה ואמרי' לא שנו אלא דלא יוכל להשהות עצמו אבל אם אפשר לשהו' את עצמו תפלתו תפל' ומיהו לכתחילה לא יתפלל כמו שכתב שם הרא"ש וכ"ש הכא דיודע דלא יוכל להעמיד עצמו דאל יתפלל לכתחלה וכן משמע מתשובת הרא"ש כלל ד' וכתב הטור סי' פ' בא"ח וז"ל ומי שברי' לו שאינו יכול להתפל' בלא הפחה מוטב שיעבור זמן התפילה ממה שיתפלל בלא גוף נקי ואם עבר זמן תפילה אנוס הוא ודינו כשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שתים ואם יראה לו שיוכל להעמיד עצמו בגוף נקי בשעת ק"ש בין אהבה רבה וק"ש יניח תפילין ויברך דאנוס הוא עכ"ל אמנם כי דייקינן אדרבא מתשובה זו נראה דיכול להתפלל דהרי הרא"ש לא קאמר אלא דמוטב שיעבור זמן תפלה אבל לא אמר דיש איסור בדבר אלא מוטב לו להמתין מאחר שיש לו תקנה לחזור ולהתפלל שתים אמנם מי שרגיל הוא בכך ואי לא יתפלל יפטור מן התפלה לעולם בודאי מותר לו להתפלל בלא גוף נקי דלא אתא איסור דרבנן ודחי לחיוב דאורייתא או לתפלה שהיא מצוה דרבים ולהכי התיר לו להפסיק בין אהבה לק"ש כדי שיקרא ק"ש ויתפלל וה"ה בנדון זה ג"כ אלו לא יכנוס לב"ה או לא יתפלל אין לו תקנה ודאי מותר לו להתפלל ובשעת הטפת המי רגלים יפסוק ואח"כ יחזור ויתפלל אע"פ שנשארו בבגדיו מאחר שמן התורה אינו אסור רק נגד העמוד בלבד ולא דמי למה דאמרינן הוצרך לנקביו אל יתפלל דהתם יש לו לבדוק בעצמו ולשמור נקביו בשעה שמתפלל אבל בכאן שאין מועיל לו בדיקה בודאי אנוס הוא ולא גזרו ביה רבנן והנה מצאנו מהר"אי ז"ל שכתב בתשובה שנדה יכולה לכנוס לב"ה בימים נוראים משום עגמת נפש כ"ש לאיש שהוא זקן ואינו לפי כבודו וגדול כבוד הבריות שמותר לו לכנוס ולהתפל' (וכן כתב מהר"אי ז"ל בתרומת הדשן לענין המתעטש בתפלה דרך מטה דלא נהיגי בזמן הזה לחזור לאחוריו משום כבוד הבריו' וה"ה בכה"ג) ותדע דהא אמרינן פ' בני העיר המשתין אל יתפלל עד שישהא כדי הלוך ד' אמות משום ניצוצות פי' שמנטפין ניצוצות ממנו עד ד' אמות והשתא יש לדקדק דכשמים שותתים על ברכיו תוך תפלתו אמאי לא הצריכו לו ג"כ להמתין כדי הלוך ד' אמות משו' ניצוצו' והתירו לו להתפלל מיד שפסקו מי רגליו אלא ודאי ש"מ דאם היה אנוס לא החמירו

בניצוצו' ולכן אם השתין קודם תפילתו דאינו אנוס ויוכל להמתין החמירו
לו להמתין אבל בניצוצות שבאו לו באונס לא החמירו וה"ה בנדון דידן
שאין להחמיר ועוד יש לומר דאע"ג דכתב הרא"ש לענין הפחה דמוטב לו
לעבור זמן תפלה וכו' היינו דוקא לענין הפחה אבל לענין מי רגלים אין
להקפיד כ"כ דהא מצינו דין הפחה יותר חמור מדין מי רגלים שהרי
בקש להתעטש מרחיק ד' אמות וכשחוזר למקומו אומר רבון העולמים
וכו' וגבי היו שותתין מי רגלים על ברכיו לא מצינו שהצריכוהו להרחיק
ד' אמות ואע"ג דמבקש להסך רגליו לא הצריכוהו להרחיק ש"מ דלא
החמירו גבי מי רגלים כ"כ ואע"פי שיודע שאי אפשר לו לעמוד על עצמו
אם אנוס הוא שרי ומותר לכתחלה ודוקא שלא הוצרך לזו בשע' שהתחיל
להתפלל רק שיודע שקוד' גמר תפלתו אי אפשר לו להתאפק אבל אם
נצרך לכך ודאי אסור ותפילתו תועבה ואין חילוק בין אנוס או לא מדלא
מחלק בהכי אהא דמקשינן הא דאמרו הנצרך לנקביו הוי תפילתו תועבה
ואח"כ אמר תפלתו תפל' ואמרינן פ"ו דשבת אין הזב יוצא בכיס שלו ולא
מצינו שהחמירו להתפלל עם הכיס ההוא אע"ג שהוא לובשו ע"מ שיפלו
בו ניצוצית הזוב ולכן נ"ל דאין להחמיר במקום האנוס ושאי אפשר לו
ליזהר ומ"מ נרא' דיש לו להקפיד שיהיו לו בגדים העליונים נקיים רק יהא
לו בגד או ספוג סכיב איברו ואז המי רגלי' כמונחים בכיסו דמי מאחר שהו'
אנוס ואי אפש' לו בענין אחר זהו הנ"ל כשתכ' משה איסרלש מקראקא:

צט למו"ר דכיא שלו' רב הוא אהו' האלוף הותיק · בחכמה הוא עתיק
כמהר"ר מרדכי ש"ן וכל דילי' שלו' אהו' ביו' ביאת כתב
מעל' הנה לא הייתי בביתי והלכתי לנשואי אחי יוסף ש"ן בבריסק דליט'
ובשובי לשלו'ת"ל מצאתי כת' מעל' בחדרי והמובילו כבר שב הלך לדרכו
וכדי שלא יבוא הדבר לידי ביטול לקחתי לי כתיבת' למושכל ראשון לעיין
בו ולהשיב עליו בענין אשר שאלת אדם שמדליקין עליו בביתו אם חייב
לראו' נרו' חנוכה אף שאינו מברך עליה' והארכתי בחלקי הסותר בין דעת
מעל' ובין דעת מקצת חכמי פוזנ' החולקי' עליך ובקש' ממני לחוו' לך דעתי
בזו ולהכריע בין ההרי' והנ' לדעתי האמת עם מעל' בדעת הטור והענין
מוכרח מלשונו וסידורו כי בסי' תרע"ו כתב אבל בענין אחר א"צ לברך
ובסי' תרע"ז כתב ואם מדליקין עליו בביתו א"צ יותר ומדלא קאמר אין
צריך להדליק וקאמר א"צ יותר משמ' דאפי' בראייה אינו חייב דא"צ שום
דבר מאחר שמדליקין עליו בביתו והא דקאמר בסי' תרע"ו א"צ היינו
משום דהתם לענין ברכה קאמר אבל בסי' תרע"ז דמיירי לענין חיוב
הדלקה קאמר דא"צ יותר שהוא לשון כולל ההדלקה והראייה גם אני
רואה דבריך בדעת המרדכי שכתב דמ"מ צריך לראות שכוונתו דחייב
ג"כ לברך מדקאמר וכן אומר ר"י שנהגו בני אדם וכו' עד ומדליקין בבירת
הכותי עכ"ל וכודאי אותן בני אדם היו מברכין אהדלק' דא"כ היה לרש"י
ולכל הפוסקים שכתבו דין רש"י לאשמועינן רבות' טפי דאפילו מדליק
א"צ לברך כשמדליקין עליו בתוך ביתו ואינו מדליק אלא משום הראייה
אלא ודאי דלכ"ע המדליק חייב לברך דלא גרע מן המהדרין דאף ע"ג
דפטורים מ"מ אם מדליק מברכין וכ"כ מהר"אי בת"הסי' ק"א ואפי' לדברי
ב"י שכת' אדברי מהר"אי דאין דבריו נראין לו היינו דוקא במקום שפטור
לגמרי ומדליק אבל במקום שמדליק משום שחייב לראות לדעת המרדכי
פשיטא שמברך דלא גרע ממהדרין אם כן ש"מ דהמרדכי חייב לראות
ולברך קאמר ולכן קאמר וכן אמר ר"י וכו' ומ"ה שכתב' שדקדקו חכמי
פוזנא מדברי ב"י לסתור דבריך אין אני רואה בזו ממש לסתור דברים
פשוטים מדוקדקים כאלו כי ב"י לא דקדק בחלוק זה לחלק בין ברכה
לראייה ולא עלה על לבו לכן לא שת לבו גם לזאת ויפה תרצת הדקדוקים
ההם ככתבך גם כי ראייותך נכונים לרעתי עם הראיות הנ"ל ואין לי
פנאי להאריך רק חיים ושלו' תאריך כחשקי נאם משה איסרלש מקראקא:

ק יהודא יגבר באחיו הוא אהו' האלוף הר"ר יהודא ש"ן ראיתי
כתבך ובקשתך ממני למלאות צמאונך בפשטי המרדכי
אשר לא שמע מעל' עד כה ואמרתי לקיימה והנה בזו המעט יראה
מעל' התועלת הרב אשר הגיע למעל' עם חברים בשמעכם ע"כ וחבל
על ימים שאבדתם אצל אחרים ולא העלת' דבר ויהימה מצידי לא יבצר
אי"ה לכתוב לכם תמיד כפי השגת ידי בכל אשר תשאלו ממני והש"י
ינחני בדר' אמת כדי שלא אכשל עם אחרים התלויים כי בהלכה:

א שאלת ממני אהו' ריש א' דיני ממונו' בדין הב' במומח' שקבלו
עליהם שפטור שסותר הכלל הראשון וכו' הרי כל
דברי המרדכי שם הם דברי האלפס והוא כתב שם בהדיא דחוזר הדין כמו
כלל הראשון ואם הוקשה לך הדין ע"פ פרש"י הלא כתבת בעצמך שעל
פי האלפס עולה כהוגן ומירי הוא טעמא אלא לדידיה ומאחר שמתורץ
אליביה מה לנו לפרש"י בזה ודו"ק:

ב עוד פרק נגמר הדין מה שכתב ראב"ן פסק כיון דעבוד
רבנן לפרש צריך לפרש ואם לא פירש לאו עדות
היא וכולי ולעיל ריש פ' הגוזל כתב בשם ראב"ן לענין קבלת
עדות שלא בפניו דמדכשר לגבי אונס אפילו שלא באונס כשר בדיעבד
וכו' וא"כ הכא ה"ל להכשיר בדיעבד וכו' לא קשה מידי דלעולם אמרינן
דלא חלקו חכמים בתקנתן ואין חילוק בין דיעבד ללכתחילה אלא דגבי
קבלת עדות שלא בפני בעל דין שהכשירו במקום אונס ממיל' דיעבד נמי
כשר דאין לך אונס גדול מזו דאי אפשר לחזור ולקבל העדות ובלא זו לא
מקרי דיעבד זהו סברת הראב"ן:

ג עוד שאלת הגי' ריש הגהות סנהדרי' גבי פ"ב דכתובות אפילו
למפרע דמשחקי בקוביא וכו' וק"ל כך הוא הגירסא בספרי
ובפ' ב' דכתובות אפילו למפרש דמשחק בקושיא וכו' וק"ל ובטופס שטר
שלישי הגירסא כך הוא לפני ואין בה גימגום כלל אין לו ליתן כ"א בפני
שנים שבאו לפני ב"ד ויפרש עליו השלישי בפניהם שמא יפול ביניהם
מחלוקת וכו' והוא מבואר לכל מעיין בתחילת העיון שנכון הוא ואם יש
איזה חסרון בספרך לא ידעתי:

ד ומה ששאלת במרדכי ריש הל' נדה בסוגייא אמר רב יהודא
אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנס וכו' עד ולפי
דבריהם אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה אבל ר"י פסק דאפי'
אשה שאין לה וסת וכו' ושאלת איך נשמע זה מפירש"י ור"ת ושר"י חולק
עליהם לפי פירושו וכו' במחילה לא עיינת כאן יפה כי זהו פשיטא כי
לפירש"י ור"ת דפי' מאן דמתני הא לא מתני הא קאי על אינה עסוקה
בטהרות וי"ל דחולקין ביחד ר' יהודא ור' ירמיה אליבא דשמואל דלרב
יהודה אף לבעלה בעי בדיקה אע"ג דאינה עסוקה בטהרות ולרבי ירמיה
דוקא בעסוקה בטהרות אבל לא עסוקה לא א"כ ש"מ דלדבריהם מלת'
דרב יהודא לענין בעלה קאי אע"ג דאינה צריכה בדיקה אבל לפי' ר"י
דמפרש מאן דמתני הא וכו' ולעולם בעסוקה בטהרות מיירי רב יהודא
והא דאמרה שמואל חדא זימנא רב יהודא לא שמיע ליה הא דרב ירמיה
ואו שמיע ליה לא הוצרך לאמרה כי גם הוא ס"ל כר' ירמיה ואין מחלוקת
ביניהם כי גם ר' יהודא לא קאי אלא לענין עסוקה בטהרות אם כן ש"מ
דבאינה עסוקה לכ"ע אינה צריכה בדיקה ולכן כתב אח"כ דבסתם כתב
דאפילו לפי' ר"ת ורש"י דפירשו דרב יהודא קאי אף בשאינה עסוקה
בטהרות לית הלכתא כוותיה וכו' וזה פשוט:

ה ומה ששאלת במה שקאמר בסוגייא דהאשה שהיתה עושה
צרכיה וראתה דם וכו' ופסק מורי וכו' כדלעיל על היכן
קאי נראה דבא לומר דרבו פוסק כמו שהביא בסוגייא ע"פ רש"י ודלא כפי'
ר"ח ולזה אמר אחר כך ופסק הר"ם וכו' דהוא פסק כר"ח ואע"ג דלפי זו
היה לכתוב והר"ם פסק וכו' דמשמע דהוי מחלוקת ביניהם מ"מ אין נראה
להגיה משום זה דבר אחר כל זמן ש"לא נמצאהו בספר ישן כי אתה ידעת
את ספר המרדכי ואת שיחו כי לרוב נמצאו בו לשונות מגומגמי' להיותו
מלוקט ומחובר מספרים רבים ובאו בתוכו הגהות ודינים רבים שלא
במקומן בקצרה ואולי זה כאחת מהן ואין נפקותא בזה כ"כ להגיה עד
שנמצא ספר ישן:

ו ומה שרצית להגיה גבי תינוקת וכו' נותנים י' לילות וכו' עד כלים
רכים ואין רואה וכו' אין להגיה שם דבר ועיין בתוספו' ריש
פ' התינוקת ותמצא שהוא נכון וכא לומר אע"ג שהיא רואה ע"י כלים
קשים א"ה מאחר שאינה רואה ע"י כלים רכים נוכל לומ' שחיתה המכה
ובגמר' יש גירסא אחרת ושם מוכח דיש לגרוס אינו רואה ודוק:

ז ואשר שאלת בהל' מקוואות במה שאמר שם מרתנן במתניתין
וכמקוה שהיה מהלך טהור אפי' בזוחלין ושאלת הפי' אם
מקום המשנה לפני מוגה ובמקום שהיה מהלך וכו' והמתניתא הוא
התוספות שהביא לפני זה דקאמר דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום
שהיה מהלך מתחילתו משמע הא במקום שהידה מהלך תחילה מטהר
בזוחלין כדין מעיין וה"ה דמטהר במשהו כמעיין:

ח וששאלת ריש שבועות שתים דקאמר שכן מצינו בפרקין
שבועה שלא אכלתי שבועה שאכלתי וכולי
והקשית דבגמרא במשנה הגירסא הוא ממש להיפך דע שאע"פי שהגי'
בגמרא הוא להיפך מ"מ להיפך ג"כ ה"ה ולכן בענין זו נמי דינא הכי וכן
הוא בירושלמי בהדיא והמרדכי הביא זו הבבא דומיא דהנדון שמדבר בו
דהיינו שנשבע שלא להגיד ע"פי החרם מה שיודע והשבועה שנייה היא
דהיינו שיגיד מה שיודע והיינו דומיא דשלא אכלנא ואכלנא:

ט ומה ששאלת בתשובת ר"י לענין תקיעת כף במה שאמר וגם
מה שתקעת שתי כפיך לשמי' אי לשם ברית נתכוונת תוכל
להתיר ע"פי חכם ובין כך ובין כך וכו' והקשה לך הלשון נראה דהכי קאמר
אי לשם ברית נתכוונת תוכל להתיר וכו' אבל אי לא כיון לשם ברית
רק כנושא כפיו לשמים דרך תחינה ובקשה אפילו התרה אינו צריך ולכן
קאמר שאם הוא בברית צריך התרה ואע"ג דקאמר למעלה דהמיר
משבועה מ"מ מהני לו התרה ולכן קאמר אחר כך ובין כך ובין כך ואתחיל'
התשוב' קאי ר"ל בין שתקיעת כף הוא חמור משבועה או לא מ"מ מהני
לו

לו התר׳ בדבר שיש בו מכשו׳ כדמסיק ומה שקאמ׳ אחר כך של׳ רצו להקל בשבוע׳ ר״ל כי לא רצו לשב׳ שבועו׳ מאח׳ שהיו יודעין שמקילין בהן ויעברו עליהם ולכן הנהיגו בת״כ שלא חששו אם יקילו בזו וכן הוא הפי׳ ואין אנו צריכים להגיה:

י וששאלת בתשובת רב האי דכתב על מי שנשבע לגרש את אשתו דחייב לגרש׳ וכתב וז״ל אי קשיא הא דאמרינן גבי סוטה וכתב ומחה וק״ו לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים הא לא קשיא דהא מוציא מידי ספק ומידי אסורא אבל הכא דאמר רחמנא לא תשא וכו׳ והקשית אם כן איך למד אחיתופל ק״ו מזה לזרוק השם על התהום דשאני הכא דבא להוציא מידי ספק וכו׳ משא״כ גבי תהום ואם יועיל טעמא שהיה לצורך כל העול׳ מ״מ לא נלמד זה מק״ו עכ״ל הנ׳ הו׳ מצינו לתרוצי לך דבגמר׳ הוא דיש דלמד אחיתופל מק״ו זו והדרש׳ הי׳ כמ״ד לא אמרינן דיו בק״ו ואין משיבין עליה׳ (כאומר ז״ל אין משיבין על הדרש) אב׳ לא אתרץ בשינויי דחיקי ואכתוב לך האמ׳ בפי׳ דברי רב האי לדעתי וזה כי אני אקשה לך מאי קאמר דהתם בא להוציא מידי ספק ומידי אסורא דמ״מ למה לא צותה התורה שיגרש כל אדם את אשתו הסוטה ולא יבוא אח״כ עליה ומאיזה איסור בא להוציא שצוותה התורה למחות את שם הקדוש אלא נ״ל דה״ק מאחר שבא להוציא מידי ספק ומידי איסורא אין זה בכלל איסור מחיקת השם שאנו לומדי׳ ממה שכת׳ ואבדת׳ את שמ׳ לא תעש׳ כן לה׳ אלהיכ׳ ולכן אינו אסור רק כשעושים דרך מחיק׳ ודרך אביד׳ להשם אבל כשאנו עושין זה לשום צורך ותיקון שרי הלא ידוע לך מהלכות כתיבת ס״ת ותפילין אם נפל טפת דיו על השם המותר למחקו כדי לתקנו וה״ה בכאן וא״כ למד אחיתופל ק״ו יפה מה לצורך תיקון בטן לא מקרי מחיקה ושרי לצורך תקון כל העולם לא כ״ש ולכן קאמר רב האי גאון ללמוד איסור שבועת שוא מענין מחיקת השם דמאחר שבא להוציא מידי ספק וכו׳ לא עוברין שום עבירה כי זהו תיקון מה שאין כן בענין שבועת שוא זהו הנ״ל בזה והוא אמת ויציב:

יא ומה שהקשית עוד באותו עמוד במה שאמר שם ומיהו יש לדחו׳ דה״מ בלשון נד׳ אב׳ בלשון שבוע׳ דחמיר׳ וכו׳ והקשי׳ למעל׳ כתב הא דנזקקין לאלקי ישרא׳ מיירי בשבועה וכו׳ ולא קש׳ מידי אף על גב דהו׳ ס״ל דלענין שבועה מיירי מ״מ לא יוכל להכריח דרב האי מכח חומרא בעלמא קאמר דדילמא רב האי מפרש הענין בנדר ולא בשבועה:

יב ומה ששאלת סוף פ׳ שבועת הדייני׳ תשובת רב על א׳ שמצא תיב׳ פרוצ׳ שיוכ׳ להשבי׳ היס׳ וכו׳ עד ואע״ג דתנן ואלו נשבעין שלא בטענה וכו׳ ושאל׳ מה הקשה שם בזו הלא לא חייבי׳ רק שבוע׳ היסת שלא נתקנ׳ עד בימי רב נחמן וכו׳ דע כי אין בין שבוע׳ היס׳ לשבוע׳ המשנה בזו רק כי בשבוע׳ המשנ׳ (כשבע שלא בטענה או ס״ד) צריך להיו׳ מודה ובשבועת היס׳ אין צריך להיות מודה מקצת אבל לא נתקנה שבוע׳ היסת מעול׳ לענין אם טוען שמ׳ רק בטענת ברי (כמו ס״ד במודה מקצת) לא שרב׳ קאמ׳ מאחר דאם היה מוד׳ מקצת בנדון ההוא דהיינו כשמצא תיבתו פרוצ׳ או הודה הנתבע במקצ׳ הוצרך לישבע שבוע׳ המשנה אע״ג דהתובע טוען שמא א״כ אפי׳ בלא מוד׳ מקצ׳ נמי חייב שבוע׳ היסת שנתקנה בימי רב נחמן ולכן הקשה שפי׳ ואע״ג דתנ׳ ואלו נשבעין כו׳ דמשמע הא בכל הטענו׳ אחרו׳ שטוען שמא אפי׳ מודה מקצ׳ אינו צריך לישבע א״כ ממילא בכופר הכל אינו חייב שבועת היסת אפי׳ לאחר תקנ׳ רב נחמן ולכן תירץ דאלו לאו דוקא:

יג ומה ששא׳ סוף הפ׳ ההו׳ דכתב כיון דיהוד׳ היה סבו׳ כיון שיש בו מתנ׳ גמור׳ וכו׳ ושא׳ דמאי צריך לתירוץ זה שאני הת׳ דנשב׳ ואינו משלם אף כי הוא מודה מקצת וכו׳ לאו מענין השבועה קא פריך והוצרך לתרץ רק מה שקאמ׳ התם בגמ׳ דהמלו׳ לא קי׳ לי׳ וא״כ איך ישבע ולזה הוצרך לתירוץ דמ״מ כיון כו׳ ועיי׳ בגמ׳ ותמצאנו:

יד ואשר שא׳ בהגהו׳ מה׳ נדה מתשוב׳ מוהר״ם באיש ואשה שקבלו חר׳ ליש׳ זה את זה והמי׳ וכו׳ עד ומיהו היכ׳ שבא לב״ד כשהמי׳ כו׳ וכתב׳ שכת׳ לעי׳ בתשוב׳ ממש איפכ׳ לא ידעתי מהיכן מקו׳ קושיית׳ ואם על תחל׳ התשוב׳ כוונתך לא קשה מידי דמיירי גם כן בתחילת התשוב׳ אם באת ג״כ לשאו׳ בעודו הוא מומר דאז אינה צריכ׳ היתר חרם רק שיאמרו לה ב״ד שמותרת לינש׳ בלא התר׳ אבל אם לא בא׳ עד לאחר ששב צריכה התר׳ חרם ממש ובפ׳ אין מעמידין גבי גבינו׳ הגעש׳ בבי׳ כותי וכו׳ עד ואף לפי דברי ר״ת דטעם כעיק׳ דאורייתא ל״נ יותרו וכו׳ שהוקש׳ לך מה ר״ל בזו דע כי ט״ס הו׳ ולפני מוג׳ ל״ל יותר ור״ל למ׳ לא יותרו וכו׳ והוא מבוא׳ ע״פי גירס׳ זו ומה שקאמ׳ הת׳ ושמוא׳ גופיה סבר הכי מדקאמ׳ מח״ג מותר שכתבת שלא ידעת לפרשו הכי פירושו אף לשמוא׳ שהו׳ אומ׳ בגמ׳ דטע׳ אסור גבינו׳ כותי׳ מפני שמעמידין אותן בעור קיב׳ נבילה שהו׳ דבר חריף ואסור אף בזמן הזה מ״מ קאמר בגמ׳ מח״ג מותר בחותם א׳ דהיינו מורייס חלב גבינות ש״ג דלא חיישי׳ לזיופ׳:

טו וריש פ׳ ר׳ ישמעאל כך הגי׳ בדפוס שלי ממקום הטינופת בא למקום הטינופת ילך וכה״ג איכא פ׳ דם חטאת דבעינן מזבח שלא נשתמש בו הדיוט והג״ה שבפ׳ ר׳ ישמעאל המתחלת זה לשון מורי הר״ר יצחק הקטן נראה בדבריך מאוד וכו׳ דשאלת על היכן קאי נ״ל דקאי על מה שלפניהם שהתיר ישראל שהניח כותית או כותי בביתו בלא שמירת היין והמעשה היה שגם בלילה היתה נשארת בבירת בלא נר ולא מרתתא דלמא יראוה דרך בקעות מאחר שלא היה נר עמדה וא״ה מותר ואף על גב דהוקשה לו מההיא דשוכר הפועלים מכל מקום לא היה אוסרו בדעבד מאחר דלא הודיעו דהפליג י״ל דלמא ה״ל כאלו לא הודיעו שהפליג דמתיירא שמא בא גם בלילה ומה שהקשי׳ על׳ מה שאמר סוף פרק רבי ישמעאל אין לוקחין בצי׳ אלא מאדם שהוחזק וכו׳ ואח״כ קאמר דאם מתארח אצלו מותר י״ל דיש לחלק בין ליקח מעמו למתארח אצלו דמאחר שנתארח אצלו לא החמירו וכו׳:

טז ומה ששאלת סוף מסכ׳ ע״ז במה שקאמר אם כן די להם בהגעלה ואע״ג דתשמישיה ע״י אור כדאמרינן בשמעתא והא לא גרע אותו לשון מהגעלה כו׳ לא ידעתי מאי קשה לך בזה דהרי הפשט מבואר דמאחר דסגי ליה בהגעלה אע״ג דתשמישיה ע״י אור א״כ כ״ש דסגי ליה בליבון כזה דלא גרע מהגעלה כל זה נראה לי בשאלותך אשר השבתי לך עליהם מיד שבאתי לביתי לשלום תהלה לאל׳ כדי שלא למנוע בקשתכם וכן אהיה מוכן תמיד ממני דורש שלומך משה איסרלש מקראקא:

(עזרי מעם י״י עושה שמים וארץ)

(לר׳ ישראל בן הגאון מהר״ר שכנא זקז״ל)

קא ענותנותו דמר תרביני על דבר האש׳ שהלך בעל׳ למקו׳ מלחמ׳ ולא שב למקומו ואח״כ באו כותים מן המלחמ׳ והעידו על בעל׳ שמת וז״ל הב״ד במות׳ תלת׳ כחדא הוינא ואתא לקדמנ׳ ר׳ שלום בר אלקנה והעיד בתור׳ עדו׳ בח״ח ובש״ד בא״י וע ואמ׳ כל״א (דער יהודי פון וואסלוו״ץ דער איז מיט דען דראבן גבנן אין דיא מלחמ׳ פון לובלין אס י״כ אויס דע׳ שול דא זיין די דראבן ווידר אויס דער מלחמ׳ קומן אונ׳ זיין קומן אין מיין הויז דא האב איך זיא גיפרעגט וואס זיין שמועות אויס דער מלחמ׳ דא האבן זיא פון זיך ועלברט אן גיהובן צו זאגן דער יודא דער איז פון היכן מיט אונש גבנן אין דער מלחמה דער איז בייא אונש אוס קומן אויף פולכיש האבן זיא גירעט (זניכא פרסעד כאם) (וסטרסלוכב״א) אונ׳ האבן גישפראכן (מאליגא סיד״א) (קארליוו״טי) אונ׳ אין דיא בגך קהיל׳ איז כיט צו וויסן דז איין יהוד׳ פון לובלין ווע׳ מין אויז גבנן אין דע׳ מלחמ׳ או דער פון וואסלווי״ץ איז׳ עוד העיד בן העד הנ״ל (איך האב גיהערט פון דראבן דז זיא האבן גישפראכן איין קליין יודל איז מיט אונש אויש גבנן דען האט מן אין דער מאסקווי גיכומן אונ׳ האבן אין אוס גיבראכט דער יוד׳ פון לובלין איז אויש גבנן מיט אונש אין פולכיש (ואביטנה שס) עכ״ל העדיו׳ והנה לא נעלמ׳ ממעל׳ כ״ת הא ראית׳ ריש פ׳ האשה שהלכה שלום בינו לבינ׳ ומלחמ׳ בעול׳ קטט׳ בינו לבינ׳ ושלו׳ בעול׳ ובאת׳ ואמרה מת בעלי אינה נאמנ׳ וכו׳ ובגמ׳ אמר רבא מ״ט דמלחמ׳ משום דאמרה בדדמי סלקא דעתא בכל הני דאקטול הוא פליט את״ל כיון דשלו׳ בינו לבינ׳ נטרה עד דחזיא זמנין דמחו לי׳ בגיר׳ או באמתא וסבור ודאי מת ואיכ׳ דעבד סמתרי וחי עכ״ל הגמ׳ ואמרי׳ נמי התם כי אמר׳ מת בעלי מלחמה הוא דלא מהמני הא מת על מטתו מהמני׳ וכו׳ עוד הת׳ בגמ׳ איבעי׳ להו עד א׳ במלחמ׳ מהו וכו׳ עד והא מי׳ כמלחמ׳ דמו ונשים אפי׳ מאה כעד א׳ דמי וקתני השיאו ודחי לה התם וקא׳ ותסבר׳ וכו׳ וכתבו הרי״ף והרא״ש מאחר דבעי׳ לא אפשיט׳ אזלי׳ לחומר׳ דעד א׳ במלחמה לא מהימן אלא א״כ אומר קברתיו כמו במים וכתב שם הרא״ש אבל ב׳ עדי׳ נאמני׳ אע״ג דלא אמרו קברתיו ודלא כרי״ף דכתב דאף בב׳ עדים בעינן קברתיו ומהשתא אומר לא מבעיא לדברי הרי״ף דעדות הנ״ל לא מהני להתירה דהא אפילו בב׳ עדים בעינן קברתיו אלא אפילו לדברי הרא״ש לא מהני דלא הוי אלא כעד אחד וכדאמרינן בגמרא לענין נשי׳ אפי׳ מאה כעד א׳ דמיין וכ״ש כותים דמאה לא הוי רק כעד א׳ וחיישינן ליה דאמר בדדמי ואע״ג דכותי׳ הסיחו לפי תומן והמרדכי כתב פ׳ בתרא דיבמות דסברת הלב דבעי׳ דעד א׳ במלחמה לא קא מבעי׳ ליה בכותי שאינו נאמן רק במסיח לפי תומו דבשלמ׳ ישרא׳ המתכוין כך להתי׳ איכ׳ למימר בדדמי אבל כותי המספר מעש׳ לפי תומו ולא שם כוונתו לשם אותו דבר אינו אומר אחר הנדמה כי אם אשר ראה והסברא נותנת דלא שייך גבי כותי מל״ת דאמר בדדמי וכו׳ וכתב שם דכן הסכימו הרב׳ גאונים מ״מ נראה דיש להחמיר בכה״ג דהא הר״ן כתב בתשובה מאחר דחיישינן גבי עד א׳ דאמר בדדמי כ״ש דחיישינן גבי כותי מל״ת דאמ׳ בדדמי וכן כת׳ בתא״ו ובש׳ הרמ״ה דכותי מל״ת אינו נאמן רק במקום שנאמן עד א׳ וכן משמע כדברי הרא״ש והתו׳ בשם ר״ח ריש פרק האשה שלום דכותי מל״ת

חיישינן דאמ׳ בדדמי גבי טבע במים וה״ה למת במלחמה דהא בגמ׳ מדמי
להו להדדי וכן משמע בפ׳ בתרא בשם הריטב״א ומשמע מדברי מהר״אי
דחייש בדברי כותי שאמ׳ בדדמי ולכן יש לחוש בעדיו׳ הנ״ל שאמרו בדדמי
ועוד בלא זה רבים אומרים דאין עדות כותי מל״ת מהני בשלא אמר
קברתיו וכמו שכת׳ הרמב״ם יצא כותי וישרא׳ מעמנו למקום א׳ ובא הכותי
והסיח לפי תומו ואמ׳ איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו ואע״פ
שאין הכותי יודע אותו האיש והוא שיאמר קברתיו עכ״ל והנה נדון זה
הוא ממש כדברי הרמב״ם והצריך שיאמר קברתיו אף בלא מלחמה ואף
כי כל האחרונים חלקו על דברי הרמב״ם וכתבו להתיר אף בלא קברתיו
כמו שנראה מתשובת מוהר״ם במרדכי וכמו שכתב מהר״אי ז״ל סי׳ רכ״ג
בפסקיו ומשמע שם דכן נהגו העולם וכן נראה דעת הרא״ש והטור א״ע
(סי׳ י״ז) וכ״כ הרשב״א בתשובותיו והרי״בש והכן בתשובותיהן וכמו
שכת׳ נ״י פ׳ האשה בתר׳ מ״מ נראה דיש להחמי׳ בנדון דידן לכ״ע דהרי
הרשב״א כת׳ בתשובתו וז״ל הרמב״ם והרי״ף והרז״ה הצריכו שיא׳ הכותי
קברתיו אבל האחרוני׳ כתבו דלא בעינן קברתיו וכן דעתי מסכמת ומ״מ
מי יקל ראשו להקל בדבר ערוה נגד אבות העולם אין לנו לא דעתם וכזה
כתב הריב״ש בתשובתו סי׳ שע״ח וכ״כ ב״י בשם הר״ן (סס) וא״כ אפי׳
לדברי החולקי׳ בסתם כותי המל״ת בודאי מודים בנדון דידן דצריך לומר
קברתיו מאחר דאיכ׳ מלחמ׳ ויש לחוש דאמר בדדמי ולא עדיף כותי מל״ת
משאר עד דהא לדברי הרמב״ם הוא יותר גרוע וכ״ש שלא נהפך הסברא
להקל יות׳ בכותי המל״ת מבשא׳ עד אך יש לדקד׳ כי לפי מה שכת׳ לתירוץ
מהר״אי ז״ל דברי הרמב״ם שהצריך קברתיו ממעשים שנזכרו בגמ׳ כותי
מל״ת בלא קברתיו והתי׳ גשותיהן יש ללמוד קצ׳ היתר לאש׳ העגונ׳ אשת
יורא הנ״ל וז״ל מהר״אי לא ס״ל לרמב״ם דלהכי בעינן וקברתיו משו׳ דלא
ידעו הכותים אותן האנשים אלא שאמרו אותן שיצאו מכאן לכאן ולכך
בעינן וקברתיו אבל עובד׳ דידן שידע הכותי את לעמל לפי הנראה
מתוך דבריו אם כן לא בעינן וקברתיו וכן מוכח כו׳ לפי זה היה נראה
דבנדון דידן לא בעינן קברתיו אף לדע׳ הרמב״ם אם לא הי׳ במלחמ׳ דהרי
גם בכאן נרא׳ דהכותי׳ היו מכירין האיש שהרי יצא עמהם מלובלין עד
המאסקו״וי שהוא יותר רחוק ממא׳ פרסאות ונתחבר ונתלוה עמה׳ בדרך
ובודאי ידעו והכירו אותו ומלשון מהר״אי נרא׳ דאע״פי שלא הזכירו שם
האיש בפי׳ מהני רק שהכירו וידעו הואיל וכתב אבל עובדא דידן שידע
הכותי את לעמל לפי הנראה מתוך דבריו עכ״ל משמע דלא הזכיר שמו
בפירו׳ דאם הזכיר שמו לא הוצרך להוכיח שהכירו מתוך דבריו לא ש״מ
שלא הזכירו בפירו׳ ואפי׳ הכי מאחר שידעו לא בעינן קברתיו וא״כ היה
אפש׳ לומ׳ ה״ה בנדון דידן אך נרא׳ דאין חלוקו של מהר״אי ברור ומוכרח
בזה שהרי המגיד משנה פי״ג מהלכות גירושין תיר׳ דברי הרמב״ם בתירו׳
אחר וז״ל הא דהצריך הרמב״ם לו׳ קברתיו לפי שאין הכותי הזכי׳ שם יהודי
לא שאמ׳ איש יהודי שהי׳ עמי ואנו יודעין שהו׳ פלוני ולפיכך צריך שיאמ׳
קברתיו אבל אם הכותי מל״ת ואמר איש פלוני מת אין צריך לומר
קברתיו וכן מבואר בדברי רבינו ומוכח בכמה מקומות וכתירוץ זה
כתבו הרשב״א והר״ן לדברי הרמב״ם כמו שכתבו בית יוסף בארוכה
בתשובותיהן ועתה בנדון דידן שלא הזכירו הכותים שם האיש רק אמרו
האיש שיצא מלובלין אם כן בעינן קברתיו להרמב״ם וסייעתו אף אי
לא היה במלחמה וכן לדברי נ״י שתירץ דברי הרמב״ם בענין אחר
וכתב דבכל מקום צריך לומר קברתיו לולי במקום שהכותי מכריז מת
פלוני דלולי דקים ליה שמת לא הוי מכריז כל כך אבל בשאר כותי מל״ת
בעינן קברתיו לדעת הרמב״ם אם כן כ״ש בנדון דידן שהיינו צריכים
קברתיו אף אם לא היה במלחמה וכ״ש שהיה במלחמה שהוא גרוע טפי
ואף אם הזכיר שם האיש בעינן קברתיו דומיא דהאשה שהלכה עם
בעלה דהרי יודעים ומכירים בעלה וכל סתם עדותן הוי כאלו הזכירו שמו
בפי׳ וא״ה לא מהני ואין לחלק (בין אשה המעידה בעצמה) לגבי עד
א׳ בזו מדפשט ליה בגמ׳ ולא מחלק בהכי סוף דבר איני רואה היתר
מספיק בעדות זה אף אם נחשב העדות בעצמן לעדות מספיק כי לא
דקדקתי בזו אף כי יש לדקדק בו והמשכיל יבין אך לא ארקדק בעדות
לדבר בו לא לאסור ולא להתיר מאחר שנראה דבעינן קברתיו והוא חסר
כאן נאם אוהבך משה איסרלש מקראקא:

קב על דבר הטמנת החמין בשבת אשר נשאלתי עליו ששאל
השואל על המנהג שמטמינים בתנור כדרך הארץ
ופותחין התנור בליל שבת ומוציאין משם קדירותם ואח״כ חוזרי׳ וסותמי׳
התנור בדלת שלפניו כדי שישמו׳ חומו שבתוכו ובקצת מקומות מקילין
יותר שהשפחות כותית שבבית טחין אח״כ בטיט פי התנור והדלת בשבת
כדי שישתמר בו חומו ושאל השואל אם יש איסור בדבר:

תשובה איני צריך להאריך בדין היתר הטמנה שנוהגים
האידנא אף על פי שמטמיני׳ בתנור שמוסיף הבל
כי כבר נתחבטו בו הראשונים ז״ל ונגלה היתרו בדברי הרא״ש פ׳ במה
טומנין ובסמ״ג ובתו׳ ומרדכי ושאר פוסקים דכל שאינו מטמין בדבר
המטלט׳ רומי׳ דרמץ לא גזרו ביה רבנן וכ״ש בתנו׳ שהו׳ טוח בטיט דליכא
למגזר לחתויי וכדאיתא פ״ק דשבת גדי׳ ושריק שפי׳ דמי ולא אאריך בדבר
זה למה שכבר נתפשט היתרו בכל ישראל לא שנשתנו קצ׳ ענייני הטמנ׳
בקצ׳ מדינו׳ אבל מ״מ מטמיני׳ בתנו׳ או בכיר המוסיפין הב׳ ואף כי לפעמים
נשארים בו גחלים לוחשו׳ כמו שנתבא׳ מדברי הפוסקים הנזכרי׳ ומהשתא
יתברר לנו שאלתינו׳ תנן פרק במה טומנין לא כיסהו מבעוד יום לא יכסנו
משחשיכ׳ כסהו ונתגלה מותר לכסותו וכו׳ וכתבו התו׳ שם נרא׳ לר״י דה״ה
דמות׳ לגלותו לכתחילה ולחזו׳ ולכסותו כו׳ וכ״כ שם הרא״ש והסמ״ג והשתא
לפי מה שאנו מטמינים בתנור שלנו אם היינו מרמים לדבר שאינו מוסיף
הבל שהיו מטמינים בימיהם היה מותר לגלותו ולחזור ולכסותו ואפילו
להוסיף כיסוי הוי שרי כדאיתא התם ת״ר אע״פי שאמרו אין טומנין אפי׳
בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה אם בא להוסיף מוסיף וכו׳ אך לפי
מה שנתבאר דענין הטמנה שלנו הוי דבר המוסיף הבל אלא שאין גוזרין
שמא יחתה א״כ ודאי אסור להוסיף או לחזו׳ ולכסותו דהוי כמבשל בשבת
כל זמן שלא נתבשל המאכל כמאכל ב״ד כמו שיתבאר וכ״כ האשר״י
ריש פרק במה טומנין והטור א״ח סימן רנ״ז וז״ל ורשב״ם התיר לתת פי׳
סביב לקדירה אע״פי שאי אפשר להם לצלות קודם חשיכה וכו׳ עד ומיהו
יזהר שלא יחזיר הכיסוי אם נטלו משחשיכה ולא יוסיף עליו עד שיצולו
משום דממהר לגרום בשולו בשבת עכ״ל הרי קמן בהדיא דאסור וה״ה
בתנורים שלנו דאסור דהרי מטמינים קדירות חיות לגמרי וסתם קדירו׳
שלנו אינן מבושלי׳ בתחילת הלילה כמאכל בן דרוסאי וה״ל כמתבשל
ולא דמי להא דמחזירין הקדירות ביום השבת לתנור דהתם כבר נתבשלו
בלילה כל צרכן ולכן מותר להחזירם כדאיתא פ׳ כירה אבל בכהאי גונא
ודאי אסור אם לא נתבשלו כל צרכן כבר׃ ועוד נ״ל דודאי ביום הוא
שרי דאז כבר נתאכלו הגחלים׃ ולא שייך למגזר ביה משום מבעיר
ומכבה אבל בכה״ג בלילה דהתנור הוא מלא אש וגחלים ודאי אסור וכן
מצאתי באגור בשם מהר״י מולין על ענין סתימת התנור וז״ל ולחזור
ולסתמו אם יש גחלי׳ לוחשות שמא הוי פסיק רישא אבל ע״י כותי מנהג
פשוט להתיר וע״י ישראל אם אינו סותמו לגמרי דלמא הוי שרי עכ״ל
הרי קמן דאפי׳ ביו׳ מחמי׳ בכה״ג כ״ש בליל׳ ואע״פי שכ׳ בת״ה סי׳ נ״ט דהת׳
משמע דמותר לסגור פי התנור אף כשיש בו גחלי׳ לוחשו׳ מ״מ לכ״ע לא
שרי אלא בענין שהמאכלים שבו כבר נתבשלו כמאכל בן דרוס׳ אב׳ בלאו
הכי ודאי אסור ונראה דאף ע״י כותי אסור כל זמן שלא נתבשל כמאכל
ב״ד ואע״פי שכתב המרדכי והסמ״ג דבחופה רגילים ליתן יורה המלאה
תבשיל על הפטפוט מע״ש והאש תחתיה ולשהות עד למח׳ ואם היורה
מתקררת מחממים אש תחתיה בשבת אם לא נתקררה כ״כ שאם היתה
נשארת כך שעדיין היתה ראוייה לאכו׳ בל׳ חמומ׳ א״כ אין חוששין בחמומ׳
ושרי׳ וכן כתבו הגהו׳ מיימוני וכתבו בת״ה דחופה לאו דוקא דה״ה בכל
דוכתא דשרו בכה״ג מ״מ נראה דכל זה לא מיירי לא בתבשי׳ שכב׳ נתבש׳
כל צרכו ולכל הפחות נתבשל כמאכל ב״ר אבל אם אינו מבושל בכה״ג
ודאי אסור דהוי ליה כמבשל כותי בשבת לצורך ישראל דאסור להנות
ממנו דלא גרע מכותי שמדליק הנר לצורך ישרא׳ או עשה שאר מלאכה
דאסור לישראל להנות ממנו והוא פשוט ולכן נראה דודאי יש לאוסרו
לעשות כן אף ע״י כותים במקום דאיכא תבשיל בתנור דלא נתבשל כדי
מאכל ב״ד ואע״ג דיש למצו׳ צד היתר בדבר אם כבר נעשה של׳ לאסור
התבשיל מאח׳ דאף בלא מעשה הכותי היה נתבשל שהיה ראוי לאכול
אם כן מעשה הכותי לא מהני מידי וכן כתבו לענין כותי שהדליק הנר
דאם יש נר בלאו הכי מותר להנו׳ משם וכן מצאתי תשובה בא״ז
שכתב בשם ר״ת ושאר גדולים על החמין שנתקררו בשבת ועשו
כותים אש והחמום דשרי מהאי טעמ׳ דהא בלאו הכי הויא ראוי׳ לאכול
וה״ה בנדון דידן דודאי בל״ה הוי נתבשל דהוי ראוי לאכול מ״מ נראה
דלכתחילה יש להחמיר הואיל ועדין לא נתבשל כלל הוי ככותי שבשל
דבר הראוי לאכול חי דודאי אסור אם עשאו בשביל ישראל מידי
דהוי אפת׳ שאפאו כותי וכו׳ סוף דבר בהא יש לפקפק ולהקל אבל
כשישראל בעצמו סוגרו בשבת ויש לחוש שם דיש בו תבשיל חי
או שאינו מתבשל כמאכל ב״ד אסור כמו שכתב הרא״ש והטור כנ״ל
ואף מספיק׳ יש להחמיר כמו שחששו הרא״ש והטו׳ לענין פירות חיין
וע״כ כל שהטמין דברים חיים סמוך לחשכה שיש לחוש שעדין לא
נתבשלו כמאכל ב״ד ודאי אסור המחמיר בכל מקום תע״ב נאם משה
איסרלש מקראקא:

קג לרזין ליה כבר בתיה שלו׳ לך אהו׳ שאירי האלוף הותיק׃ בכל
חכמה הו׳ עתיק׃ הר״ר משה ש״ן וכל די לך שלו׳ קבלתי כתבך
ע״י אחי יצחק ש״ן ושמחתי בראותי בו פלפו׳ הנעי׳ כרכ׳ הנר׳ אשר שאל׳
עליו ואשיב לך באחרונ׳ אך תחיל׳ אבשרך על הראשון שת״ל יתעל׳ אשר
א״מ (חזר לאיתנו ולבריאתו הישנ׳ ובפר׳ לזקני׳ ואיש כמוהו אם׳ כב׳ ידע׳

חסרון גופו אך ירחת ה׳ תוסיף חיים) שני׳ אשר התרעמת עלי שלא
יחדתי לך כתבים ודרישת שלומים לא בגאוה ובגודל לבב עשיתי זאת רק
כי ילידי יום הטרידוני שלא חשבתי בזאת גם לא היה הפנאי מסכי׳ להאריך
בדרישת שלומים ובדברים בטלים בפרט כי אחי וגיסי ש״ן היו עמך והיו
יכולים לדבר בך פה אל פה אך עתה אקום לך להשיב לך מענה על שאלתך
אשר ראויה להשיב עליה׳ שאלת וז״ל איש א׳ נדר כשחלה בנו שאם יקו׳
בנו מחליו אזי לא יצא על שום שמחה לאכול ולשתות ולא התנה כלום לא
רשות ולא חובה עד שיעברו לבן י״ג שנה גם נדר שיגדיל שערו של הנער
וילבש אותו שחורי׳ עד אותו זמן ואח״כ תוך כדי דבור נתחרט כי גערו בו
נשים על שהפליג לעשות דבר שכמעט לא יכול לקיים והנה האיש הזה
הולך ותוע׳ מחכם לחכם למצו׳ לו פתח לשאול על נדרו והארכת בפלפולך
לומר שאף שנדר בעת צרה מותר להתיר לו לצורך מצוה ואין לך דבר
מצוה גדולה מזו להתיר לצורך כדי שלא יהא נכשל בנדרו וכו׳ עד לבסוף
כתבך חזרת הדברים זה לשונך בפרט בדברים שבנדון דידן
שברור וידוע כמעט לכל׳ שכמעט אי אפשר לקיימו ויבוא לידי מכשול
לכן ודאי מוטב שיהא שוגג ואל׳ יהא מזיד עוד פי הנדר על בנו שלא
לספרו עד י״ג שנים זהו שיגעון גמור והוא חסיד שוטה ולא דמי לנודר
בעת צרה ואין בנדר זה שום מצוה וכו׳ הנה אשיב לך על דבריך
האחרונים ראשון ומתוכם יתבאר אם ראש דברך אמת דע כי הנדרים
חלים על דבר שאינו יכול לקיים כמו שאיתא פ״ק דנדרים והביאו התו׳
פ׳ השולח שאף אם אמר יאסרו כל׳ הפירות שבעולם עלי הנדר קיים
אלא שמלקין אותו שעבר על לא יחל דברו שהרי אי אפש׳ לו לקיימו כמו
אם אמר קונם עיני בשינ׳ דהוי דינא הכי וכתבו התו׳ והרא״ש דנדרי׳ דבכל
נדר שעבר עליו קונסין אותו לנהוג אסור כימים שעבר על הנדר ונהג בו
היתר יאם יש מכשול בדבר כגון שנדר מדבר שאי אפשר ליזהר בו כגון
שאסר עליו כל הפירות שבעולם חוץ מדגן ועבר עליו מתירין לו מיד ואין
קונסין אותו שלא יבא לידי מכשול וכ״כ הטור י״ד סי׳ ר״ח והר״ן הוסיף
לומר ועוד שאם יאסור בפירות העולם יסיר כחו מעליו ולא יוכל להתעס׳
במלאכ׳ שמי׳ לכך נזקקין לו מיד אף החמיר עליו מאחר שעבר על נדרו
שלא להתיר לו בחרטה אלא בפתח וכל זה כתב ג״כ הקר״ו ומעתה אני
אומר אם נדון דידן הוא בענין זה אשר כתבת שאי אפשר לו לקיים נדרו
אם לא בקושי גדול שקרוב שיעבור ויש לחוש שיבא לידי מכשול בודאי
מתירין לו כמו באוסר כל הפירות עליו חוץ מדגן שאע״פ שהנדר קיים
מאחר שאמר חוץ מדגן והיה ראוי לקונסו מאחר שעבר עליו אפ״ה מתירין
לו כדי שלא יבא לידי מכשול ק״ו נדר כזה שאע״פ שנדר בעת צרה מ״מ
יש לו היתר לצורך מצוה כאשר כתבתי וכמו שאבאר לך לקמן גם יפה
כתבת להבי׳ ראיה מדבריר׳ טוביה שכתב להתיר נדר של משחקי קוביאו׳
כדי שלא יבוא לידי מכשול ולדעתי אין חולק עליו בזה לפי דורינו וענין
דורו שכתב שיצרם תקפה ובקרוב יעבור ומה שכתבו הראשונים שאין
להתי׳ נדר של שחוק היינו לדורם שהיה מעצר לרוחם והיו יכולים לכבוש
יצרם ואם הם היו כאנשים אנחנו כחמורים ואין לדיין בזה אלא מה שעיניו
רואות באיש הנודר וכמו שמצינו שהרבה נדרי׳ אין צריכין היתר לעם
הארץ וכן הוא בנדון דידן אם נראה לחכמי עירך או בעיניך שקרוב
הדבר לביאת מכשול והנודר דעתו קלה עליו לעבור בו ודאי מתירין
לו מהאי טעמא׳ אך לפי דברך אשר כתבת לא ידעתי מהו ענין הקושי׳
הזה שלא יצא על שום שמחה י״ג שנים ומה הוא זה שלא יצא חוצה
ויאכל וישתה בביתו ושמח את אשתו ואת בניו הרבה בני אדם עושין כן
בלא נדר אף על פי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו מכל
מקום הכובש יצרו יוכל לקיים זה אך מכל מקום אם ענין האיש הנודר שאי
אפשר לו לקיימו הרי המכשול לפניו ועל אשר נדר שבנו לא יגלח עד י״ג
שנים שכתבת עליו שהוא חסיד שוטה אתמה׳ עליך בזו אם כן שמשון
ושמואל או אבשלום שהיו נזירי עולם אם שוטים היו ואם הם היו
מקילין ראשן אף בנזירות אף לזה איפשר בתקנה להקל שערו כי בודאי
בזה הולכים אחר כונ׳ הנודר שלא כיון רק לתספורת גמור שהוא כדרך
האבלים כמו שנדר לו להלבישו שחורים ואף האבל שתכפו אבליו מקל
שערו ואין בזה חסירו׳ של שטות כלום׳ אך לעיקר הדבר אני צריך וזה כי
אני סובר שהנוד׳ שנדר על בנו אינו כלו׳ וכמו שכת׳ הרמב״ם פ״ב דנזירות
וז״ל האיש מדיר את בנו בנזיר אע״פ שלא בא לכלל עונת נדרים ואין
האשה מדרת בנה בנזיר ודבר זה הלכ׳ מפי הקבל׳ הו׳ ואינו נוהג בשא׳ נדרי׳
ביצד האב שנדר בנו בנזיר וכו׳ עד ואם בנו מוחה אינו כלום הרי לך שאין
האב מדיר את בנו כלל כי אם בנזירו׳ ואף יכול הבן למחות וכ״ש בכה״ג
דאין הבן צריך לקיימו כלל ולכן אין לך לדקדק רק ביציאתו לסעוד׳ שמחה
אם יש בזה מכשול או לא ועל דבר היתר נדר בעת צרה יפה כתבת
שיש לו היתר לצורך מצוה וכן אני רגיל להורות מכח התשובה אשר
מצאתי בבנימן זאב סי׳ רס״ו על נדר בעת צרה אין לו היתר אא״כ יראה
לחכמי הדור שהנוד׳ לא יוכל לקיימו או שהוא אנוס או שבהתרתו יהי׳ דבר
מצוה אז יכולין להתיר לו וכו׳ וכתב עוד שם דטעם הנודר בעת צרה אין
לו היתר משום דהוי כאלו נדר על דעת המקום כמו שנודר לחבירו משום
טובה שעושה לו שאין מתירין לו רק לצורך מצוה כמו שהתירו הסנהדרין
לצדקיהו כשהשביעו נבוכד נצר שאע״פי שעשו של׳ כהוגן במ׳ שהתירו
שלא בפניו מ״מ יש לו היתר בפניו ולגבי הקב״ה הכל מקרי לפניו ודעתו
מסכמת להתיר לצורך גדול או לצורך מצוה עכ״ל בנימן זאב ודבריו
נכונים בזה ודברי טעם הם ומעתה סר כל האריכו׳ פלפולך בטעם נד׳ בעת
צרה שאין לו היתר ונלאיתי למצוא המקום כי הטעם הוא דהוי כאלו נדר
על דעת המקום ב״ה ומ״מ לצורך מצוה או שלא יבוא לידי מכשול דעתי׳
מסכמת להתיר ומעכשיו מעל׳ חכם כמלאך אלהים תדע מה לעשות גם
מה שחלקת תחילה בין נדרי איסו׳ לנדרי ממון אף בעת צרה הל׳ תשובתך
בצדך שכתבת מן הא״ח סימן תקע״ח היה לו חולה או תועה במדבר יש
לו להתענות כו׳ אע״פי שאמרו שכל היושב בתענית נקרא חוטא אלא
עת צרה שאני גם כי אין לחלק דהתם קאמר דוקא דיושב בתענית בלא
נדר אבל בנדר אסור דהא למדו מיעקב דנודרין בעת צרה ואין לחלק
בזו בין נדרי ממון לנדרי איסור דהא גם נדרי צדקה אסורים בהרי עלי׳
כמבואר ריש פרק קמא דחולין (ופ״ק דנזיר) זאת חקרתי בדבריך
בקצרה׳ ותן לחכם כמותך ויחכם עוד כי לא היה לי עוד פנאי להאריך
לעת עתה נאם שאירך ואוהבך משה איסרלש מקראקא:

קד אשר שאלת על דבר ראובן ושמעון שבאו לדון בזה
בורר ל״א וכל א׳ לקח לו מורש׳ כהרך המדינ׳ ההי׳ שגם
הנתבע לוקח לו מורשה ועם שאינו מדינ׳ כ״כ׳ והנה עכשיו בא המחלוקת
כי הבורר של התובע הוא פסול למורשה של הנתבע׳ ולכן אין הנתבע
רוצה לעמוד לפני הדיין של התובע׳ והתובע אומ׳ שיקח לו מורשה אחר
כי לא יוכל לפסול דיינו והנתבע אומ׳ אדרב׳ התובע יקח לו דיין אחר כי לא
יוכל לפסול מורשה שלו:

תשובה גרסינן ריש זה בורר זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו
של זה דברי ר׳ מאיר׳ וחכמים אומרי׳ אימתי בזמן שמביאין
ראייה שהן קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים או מומחי׳ אינן יכולים
לפוסלן שמע מיני׳ דלכולי עלמא אם היה הדיין הנזכר פסול לבעל דין דיכול
לפסלו ונראה לדקדק דה״ה אם היו הבוררים פסולים ביחד דיכול כל אחד
לפסול מהא דקאמרי רבנן בד״א בזמן שמבי׳ ראיי׳ שה׳ קרובי׳ או פסולים
וכו׳ ויש לדקדק אמאי נקט לשון רבים שהם קרובי׳ או פסולי׳ דה׳ המשנה
דייקא ותנא בלשון יחיד כדקאמר בגמרא מדקתני דיינו של זה דאין לומר
דדוקא ר׳ מאיר קתני בלשון יחיד אבל רבנן לא דייקו בלשונ׳ וקתנו שהם
קרובים וקאי אכל הדיינים הנבררים דכל א׳ יוכל לפסול דיין חבירו דהא
קתני אינו יכול לפוסלן ואם רבנן אתרווייהו קאי ה״ל למיתני אינם יכולי׳
לפוסלן׳ אלא ש״מ דרבנן נמי נקטו ל׳ יחי׳׳ והא דקאמרו שהן קרובי׳ או
פסולים היינו שהדיינים ביחד הם קרובים או פסולים דהיינו שהם שונאים
זה את זה דפסולים ביחד כדאיתא פ׳ זה בורר ולכן בכה״ג כל א׳ יכו׳ לפסול
הדיין של חבירו׳׳ ונרא׳ דאם חלוקים בדבר וכל א׳ רוצ׳ לדחו׳ דיין חבירו
נראה דיד הנתבע על העליונ׳ והתובע צריך לברור לו דיין אח׳ כדי שיוציא
את שלו דמאן דכאיב ליה כאיב׳ אזל לבי אסי׳ ואע״ג דלענין לבי׳ הועד קא
אזלינן יפה כח התובע כדאיתא כתו׳ ואשירי פ׳ זה בור׳ הני מילי גבי דייני׳
דיכולין לכוף לעמוד לפניהם ולכן כח התובע עדיף מטעם עבד לו׳ לאיש
מלוה ומטע׳ זה כתב נימוקי יוסף ריש זה בורר דהתובע יכו׳ להסתל׳ בעירו
מדיין א׳ לחבירו מה שאין כן הנתבע אבל במקו׳ זה בורר דיד הנתבע כיד
התובע דיד התובע כחו עדיף בזה שיותר הוא יכול לדחות התובע
ממה שידחה התובע את הנתבע׳ וראייה לזה ממה שכתב הרא״ש
דאם הנתבע בורר לו דיין שאינו הגון כדי לשבת אצל דיין הגון כופין
אותו לדון בפני ג׳ או שיברר לו דיין הגון עכ״ל טעמא דבירר לו דיין
שאינו הגון הא דיין הגון אע״פי שפסל דיינו של התובע כגון שהם קרובים
או פסולים אין שומעין לו׳ ולא דמי להא דכתבו הגהו׳ מיימוני פכ״ד מהל׳
סנהדרין דאם בירר הנתבע דיין היודע עדות לתובע דוחקים אותו לברו׳
דיין אחר כדי שזה יכול להעיד דשאני התם דהתובע לא יוכל למצא
עדים אחרים מה שאין כן גבי דיין דהתובע יוכל לברור לו דיין אחר
כמו הנתבע׳ ומה ראינו לדחוק הנתבע יותר מן התובע אדרבה
המוציא מחבירו עליו הראייה ואחר שנתבאר זה נ״ל לדקדק
בעניין המורשה כתב הרמב״ן והביאו הטור ח״ה סי׳ קכ״ג מורשה
שהורשה בשכר ידוע אפי׳ אם לא יוציא הממון מיד הנתבע
כשרי׳ הם קרוביו בין לעדו׳ בין לדיין כו׳ עד אבל מורשה שיש לו
חלק במה שמוציא מן הנתבע קרוביו פסולין הם בין לעדות בין לדין
כו׳ עד וכן נתבע שיש לו עדים בפריעתו לא יבא לדון עם המורשה
בזמן שיש לו חלק בתביעתו אם קרוב לעדים כו׳ הרי קמן דהנתבע
יוכל לדחות מורשה של התובע הבא עליו בהרשאה מכח עדים שלו
וה״ה דהיה יכול לדחו׳ מכח בורר שלו׳ ואם רצונם לדון בזה בורר

ולא אמרי׳ דהו׳ יברור לו דיין אח׳ דלעול׳ כח הנתבע יפה בזה כמו כח התובע ולא יוכל להכריחו לדון בזה בורר כי אם לפני א׳ שרוצה בו ואע״ג דבהג״ה מיימו׳ דלעיל כתב דהתובע צריך לברור לו דיין אחר היינו אם רוצה בזה בורר אבל נראה דאין יכול לכופו בזה כי אין כופין לעמוד לפני זה בורר והוא פשוט ׃ אך הרשות ביד המורשה שלא לדון בזה בורר אלא לתבעו לפני ב״ד ואף אם כבר נבררו הבוררים שאין יכולין לחזור בו נראה דבכה״ג יכולין לחזור דכל כיה״ג טעות הוי מידי דהוה אמי שבירר לו דיין שאינו הגון דכופין אותו לפני דיינים אחרי׳ וה״ה בכאן אם המורשה של התובע הוא קרוב לדיין הנתבע אם ידע הנתבע מן המורשה תחילה וא״ה בירר לו דיין שהוא פסול למורשה ודאי דוחין אותו וצריך לברור דיין אחר דהא קבל עליו המורש׳ אבל אם בירר דיינו תחיל׳ ואח״כ לק׳ לו התובע המורש׳ יכול הנתבע לומ׳ לא אדון עם מורש׳ כדי שלא יפסל דיין שלי ׃ כמו שכתב הרמב״ן ז״ל לענין עדי׳ וה״ה לדיין שכבר נברר ובנדון דידן שהמורש׳ של הנתבע פסול עם דיינו של התובע גרא׳ נמי דינ׳ הכי ראע״ג דאיכ׳ למימ׳ מאח׳ שנתרצו לדון בזה בור׳ וכל זמן שלא נבררו הדייני׳ יכולים לחזו׳ בהן הרי הרשו׳ ביד שניהם לחזו׳ וא׳ קבלו קנין ונבררו הדייני׳ באופן שאינ׳ יכולי׳ לחזו׳ מן הדייני׳ אם כן דיין כל א׳ מהן דהרי הוא כעדיו על כן לא יוכל הנתב׳ לברור מורשה לפסול דיין של חבירו כי באופן זה היה מתבטל דיין של זה בורר דכל א׳ יברור לו מורש׳ הפוסל דיין של חבירו ומאי פריך בגמרא ארברי ר׳ מאיר דאמר זה פוסל דיינו של זה כל כמיניה לאפסולי דייני כו׳ ש״מ דלא יוכל לפסלו בלא טענ׳ וכה״ג הוי מצי לפסלו בלא טענה ׃ וע״כ צריך הנתבע ליקח מורש׳ אחר מאחר שכבר נבררו הדיינים ואם לא נבררו עדיין ועדיין יכולי׳ לחזור בו שיוכל התובע לומר לא אדון בזה בורר ויוכל לתבעו לפני דיינים אבל לא יוכל להכריח הנתבע לעמוד לפני זה בורר שלו זהו הנ״ל בשאלתכם נאם

משה איסרלש מקראקא ׃

קה

שלום רב לגברא רבא ויקירא הותיק האלוף יפה דורש ויפה מקיים כמהר״ר הירש ש״ן ולכל דיליה

שלום רב ׃ כבר כתבתי בזמן קרוב ב׳ פעמים למעל׳ ולאהו׳ כמהור״ר דוד ׃ הא׳ שלחתי ליד שאירך ר׳ משה פריים ׃ והב׳ ע״י האלוף הר״ר מרדכי שהיה עמי ונתתי לו כתב השייך לכ׳ ולדעתי יגיעו אותם לידכ׳ ולכן אב׳ עכשיו בקצר׳ להשיב מעל׳ על שאלתך אשר שאל׳ מאתי ע״י הכתב שהגיעוני ע״י כמ׳ אנש׳ טייזינג הראשון אש׳ שא׳ מעל׳ במרדכי בענין מסיר׳ מודעא שכתב שם בשם ס״הת ומה שהגהתי והכל הוא נכון אלא שמעל׳ נטה מיני דרך בהבנ׳ טעם הגהתי ולכן אעל׳ על ספר החלוקי׳ וטע׳ הגהתי ואראה לך שה׳ מוכרח כן ׃ דע כי ג׳ חלוקי׳ הם בענין בטו׳ מודע׳ לדעת ס״הת קוד׳ שיצוה לסופ׳ לכתו׳ ולחתו׳ יוכל למסו׳ מודע׳ על הנתינ׳ אבל לא על הגוף הגט מאחר שעדיין אינו בעול׳ ולא צוה לכתוב ולחתו׳ ואח׳ שצוה לכתוב ולחתום אינו יוכל לבטל שלא בפניהם לא גוף הגט ולא הנתינה והכתיבה דלא אתא דבור ומבטל מה שצוה להם של׳ בפניה׳ אב׳ בפניהם יוכל לבטל אפי׳ גוף הגט ולאחר שנגמר יוכל לבטל הנתינ׳ אפי׳ של׳ בפניה׳ אבל גוף הגט אינו יוכ׳ לבט׳ כי אם בפניה׳ ולהכי כתב ס״הת דמהני בטול מסירת מודעה בגט כי חוששין שמא קודם שצוה לכתוב מס׳ מודע׳ או לאח׳ שנגמר כתיבת הגט מסר מודע׳ של׳ בפני עדים דאז הנתינה בטל׳ ול׳ גוף הגט ולכן מהני בטול׳ מסיר׳ מודע׳ אבל אין לחוש שמ׳ בטל גוף הגט ואז לא היה מהני בטול מסירת מודעא דלזה אין לחוש דהא אי אפשר לבטל גוף הגט כי אם בפני עדים עצמן ואז לא חציפי עדים וכו׳ וכל הנ״ל מבואר מדברי הסמ״ג והמרדכי שכן הוא דעת ס״הת ׃ ועתה ראה שיפ׳ הגהתי כי בתחילה כתב המרדכי ונראה לי דמצי למימר דלאחר שאמר לסופר לכתוב כו׳ עד אלמא לאחר שאמר להם לעשות אין יכול לבטל שלא בפניהם ר״ל דאינו יכול לבטל לא הנתינה ולא גוף הגט שלא בפניהם ובזה אין אנו צריכים כלל לבטול מודעי וחזר ואמר ואם קודם שנגמ׳ בטל לפניהם כו׳ עד אבל לאחר שנגמר שנכתב אין יכול לבטל עצמו אלא הנתינה אפי׳ שלא בפניהם אפילו לגירס׳ דגט גופה מי קא בטלי כו׳ כך הגהתי והוא אמת וזה כי זהו עצמו החלוק בין שמבטלו קודם שנגמר לאחר שנגמר כי לאחר שנגמר יוכל לבטל הנתינה שלא בפניהם אבל לא גוף הגט אפי׳ לאותו גי׳ דגט גופיה מי קא בטלי דמשמ׳ דיוכל לבטל גוף הגט ואז לא הוי מועיל מסירת מודע׳ ולכן קאמר דלא יוכל לבטל רק הנתינה ובזה מועיל ביטול מודע׳ אבל קודם שנגמר לא מהני ביטול מסירות מודעא כלל דאי מסר שלא בפניה׳ אפי׳ הנתינה אינה בטילה׳ וא״כ בטול המודע׳ למה לי ואם עשה בפניהם לא מהני הביטול דהא הגט גופיה בטל לאותו גי׳ וה״ה אם לאחר שנגמר הגט בטלו לפניהם דאינו מועיל ביטול מסירת מודעא דהא הגט גופי׳ בטל ולז׳ אין אנו צריכים לבטל מסיר׳ מודעי רק משום חשש שמא בטלו לאח׳ שנגמר שלא בפניה׳ או שמא מסר מודע׳ קוד׳ שצוה לכתוב ובאלו ב׳ חלוקי׳ מועיל דהבטול זהו דעת הס״הת והסמ״ג והמרדכי אבל אם לא מגיהים מה שהגהתי לא היה נכון ג׳ הספרים כלל מה שקאמר אבל לאחר שנגמר שנכתב ונחתם יכול לבטל הגט בפני עצמו שלא בפניהם כו׳ חדא דאם יכול לבטל הגט א״כ מאי מהני אח״כ הביטול כי זהו עיקר הקושיא של׳ ס״הת ואם רצונו לומר במה שאמר יכול לבטל וכו׳ הנתינה אבל לא גוף הגט א״כ איך נקשר מה שאמר אח״כ לגי׳ הגט גופיה מי קבטלי וכו׳ ועוד דהלשון הוא דחוק לומר הא דקאמר יכול לבטל הגט ר״ל הנתינה ולכן הגהתי מה שהגהתי אין יכול לבטל גט עצמו לא הנתינה אפי׳ שלא בפניה׳ כו׳ אבל פשיטא בפניה׳ יוכל לבטל אפי׳ גוף הגט לאותו גי׳ דגט גופיה מי קא בטלי ומעולם לא עלה על דעתי מה שדקדקת מאחר שקאמר לעיל ואם קודם שנגמר הגט ביטל בפניהם אין מועיל וכו׳ ורצית לומר שדעתי דוקא קודם שנגמר אבל לאחר שנגמר אפי׳ בפניהם לא יוכל לבטל חלילה לי כי מי יאמר כזה שכל זמן שלא נמסר הגט לידה שלא יוכל לבטלו לפי אותה הגי׳ דגט גופיה מי קא בטלי אלא מה שקאמר קודם שיגמור הגט משום רישא נקטיה דקאמר שלא יוכל לבטל כלום שלא בפניהם ועלה קאי ואמר ואם קודם שיגמו׳ יבטל בפניה׳ וכו׳ ור״ל דבאותו חלק לא שייך בטול מסירת מודעא או מצד שאינה צריכה כגון אם ביטל שלא בפניהם או מצד שאינו מועיל כגון אם בטל בפניה׳ אבל לאחר שנגמ׳ מהני בטול מסירת מודעי מכח שחושש שמא בטל שלא בפניהם ואז הנתינה בטלה ולא הגוף וכמו שכתבתי ואין אנו צריכין מה שכתבת שחסר מן הספר ורצית להגיה ואם קודם שנגמר או לאחר שנגמר כולי דו״ק ותשכח ׃ ולדעתי שיש לך העתק ממה שכתבת לי ולכן איני צריך להחזיר אותן הדברים לפניך כי בודאי זכורים וכתובים לפני מעלת׳ ולכן לא כתברתי עליה רק התשובה והוא מבואר ׃

קו

על השנית ששאל אותי מעלת׳ בדין שומר שכר שהניח הפקדון עם שלו ונשרף בתיבה עם שלו והציל דברים אחרים שבחדר זה שהיה שם ואותה תיבה לא הציל אם חייב לשלם ׃ והבאת דברי המרדכי פרק המפקיד ודברי הטור סימן רצ״א וכתבת שאין דעת המרדכי והטור שוין ׃ ולכן הקשה מעל׳ ששניהם הביאו ראייה מן הירושלמי ממקום א׳ אע״פי שדעתן שונות כמו שהארכת בפלפולך ׃ אהו׳ דע כי לדעתי דעת הטור ודעת המרדכי שוין בזה שאף אם נתנו עם שלו אינו פטו׳ רק אם המקו׳ ראוי לשמיר׳ מצד עצמו לא שהמרדכי כתב בפי׳ והטור סתמו ממקו׳ שהבי׳ ממנו מעל׳ וגיל׳ אותו באותו סי׳ עצמו שכתב בתחלה דברי הרמב״ם בלא מחלוקת וז״ל כתב הרמב״ם כיצד דרך השומרים כו׳ עד השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו ונגנב משם או נאבד אפי׳ נאנס משם כגון נפל עליו דליקה ונשרף עליו כל הבירה הרי זה פושע וחייב אפילו אם הניח הפקדון עם שלו אם המקום ראוי לשמירה הרי זה פטור ואם לאו חייב עד כאן ׃ וכתב אחר כך כספי׳ אין להם שמירה אלא בקרקע כולי עד כתב הרב הברצלוני ודאי כך הלכה כולי עד וכתב א״א הרא״ש ז״ל שראוי לסמוך אקבלתו דהכי איתא בירושלמי אם נתנו במקום שרגיל להניח שלו פטור עד כאן לשונו ׃ והשתא מאחר דכתב תחילה דברי הרמב״ם בלא מחלוקת והם עצמן דברי אבי העזרי שכתב המרדכי פרק המפקיד ש״מ שדעתן שוה ׃ ולכן לא כתב דברי הרב הברצלוני גבי דברי הרמב״ם ושיהא חולק עליו כי ודאי גם דברי הברצלוני אינן רק במקום הראוי לשמירה מאונס דשכיח כשריפה וכדומה לזה ולא אתי לאשמועינן אלא בענין כספים אע״ג דאמרינן בהדיא דאין להם שמירה אלא בקרקע ׃ לא מיירי בכל מקום ובכל זמן אלא דוקא בימיהם דהוי נפישי רמאי ולכך הצריכו שמירה גדולה יותר מראי ׃ ואמרו דאין להם שמירה רק בקרקע ׃ אבל בזמן הזה אם שמרן שמירה ראוי׳ לפי מה שרגיל לשמור את שלו פטור ׃ וע״כ זה הסכים הרא״ש וכתב דיש לסמוך אקבלתו וכדברי הרמב״ם דלעיל אלא דהרב ברצלוני והרא״ש חדשו דאפי׳ בכספ׳ דינא הכי ולזה הביא ראייה מן הירושלמי כמו המרדכי ומה שלא הבי׳ הטור סיום דברי הירושלמי שהוא אם המקו׳ ראוי לשמיר׳ מבואר ג״כ לפי דרך זה כי הטור לא אתא לאשמועי׳ במקום ההוא אלא לאפוקי שלא נצטרך שמירה יותר מראי כמו גבי כספים ולכן לא הוצרך לסיו׳ הירושלמי דאף אם נאמר שהירושלמי אף במקו׳ שאינו ראוי לשמיר׳ כ״ש שהראייה נכונה אבל המרדכי אתא לאשמועינן שצריכין שמירה ראוייה הוצרך לאתוי סיום דברי הירושלמי ומהשת׳ מבואר שאתך אם נתנו זה השום׳ במקו׳ הראוי לשמיר׳ לפי המקום והזמן עם שלו הרי הוא פטו׳ כי ארעת׳ דהכי הפקיד אצלו אע״פ שלא הניחו בכיפ׳ של אבני׳ ׃ דפי׳ במקו׳ שאין שם כיפ׳ של אבני׳ יתחייב ש״ש באונסי שריפ׳ זה לא על׳ על לב כמו שהארי׳ בז׳ בעל תרומ׳ הדשן סי׳ של״ג ע״ש אם אין המקו׳ ראוי לשמיר׳ חיי׳ לכ״ע אע״פ שהניחו עם שלו אך בזה יש לדקד׳ מאחר שהציל את שלו ולא הציל את הפקדון אפשר דנקר׳ פושע ׃ וכמו שכתבת בכתבך ויפה דקדק׳ בזה לפי הנ״ל זה מקרי פשיע׳ מאחר שהי׳ יכול להציל אם רצ׳ אע״ג דהוצר׳ להציל ממונו הנשרף לו במקו׳ א׳ אין זה אונס ודאי׳ מדברי הרשב״

שכתב נימוקי יוסף פ' הפועלים דף קי"ג שכתב שלעולם שומר שכר חייב אפילו באונס המגיע לגופו כגון שאנסתו שינה או אונס אחר בגופו עד שמגיע לגופו של פקדון ממש עכ"ל · ובנדון זה שבא לו האונס ממקום אחר לא מקרי אונס מאח' שהיה יכול להציל ולכן אינו דומה כלל להא דרועה שנכנס לעיר ובא ארי ודרס' או זאב וטרפה כו' דחלקו הפוסקי' אם נכנס שלא ברשות כו' ואם נכנס ברשות אומרין אותו אם היה יכול להציל כו' כאשר הארכת בכתבך · וכתב' שזה מקרי נכנס ברשות כו' כי זה אינו נ"ל כי התם מיירי שאירע אונס בפקדון עצמו רק שנכנס קודם שידע מן האונס ואז יש חילוק בין נכנס ברשות או לא · אבל בכה"ג שהיה יכול להציל אחר שראה אונס ולא הציל' מקרי פושע וראייה מתשוברת התו' במרדכי פ' השוא' ע"כ במעשה דראובן ששאל ספר משמעון ונשרף בביתו כו' דפסק שם דאם היה יכול לשכור אחרי' דחייב כל שכן במקו' דהיה יכול להציל בעצמו ודו"ק שם · ולכן אני תמה על מעל' במה שהבאת ראייה מפירש"י פ' הפועלים דפי' גבי דהיה לו לקדם ברועים ובמקלות ועד כמה עד כדי דמיהן · ופריך והיכן מצינו ש"ש חייב באונסין ופירש"י דקא רמית עליה לשכור אנשים משלו ומתרץ דהדר שקל מבעל בית אלמא אם בא לו הפסד מזה קרוי אונס ולפי זה אם הציל שלו אינו חייב עכ"ל מעלת' כי זהו מן התימ' דהת' אין ההפסד הוא האונס רק הטריפ' מן הזאב והדריסה מן הארי הוא האונס · ובזה הוא פטור מאחר שאינו יוכל להציל' פריך שפיר אמאי רמית עליו לשכור אחרים מאחר שפטור הוא מאונס כזו בלת' שמירתו · אבל במקום דיוכל להציל אף שיגיע לו הפסד גדול מי יאמר דמקרי אונס והכי אמרו זאב אינו אונס אפי' בשעת משלחת זאבים כו' כדאיתא פרק המפקיד אע"ג דבודאי יוכל להגיע לו נזק מזה בגופו כ"ש בממונו לכן נ"ל שזהו מקרי פשיעה ודו"ק במרדכי פ' השואל בתשוב' הנ"ל גם פ' המפקיד בתשובה המתחלת ראובן שטען על שמעון השאלתי ספר קדשים כו' כ"ש לפי דברי בית יוסף שכת' בסי' ש"ג שאם נפלה דליקה בעיר ונשרפו חפצים שהוא שומר שכר עליהם אם ידוע בבירור שנשרפו פטור · דהוה אונס · והוא שלא יוכל להציל לא על ידי עצמו ולא ע"י אחרי' בשכר שנתן להם אבל אם אינו יודע בבירור שנשרפו רק שהיו בביתו ונשרף הבית אם ירא להשבע שנשרפו דשמא נגנבו ע"י בותי' המחזירי' לגנוב כלים שבבתים קודם שישרפו חייב לשלם אל"א אם אותן גוים או לסטים מזויינים דאז ישב' שישרפו או נגנבו ע"י ליסטים מזויני' ופטור עכ"ל ולכן מכל הלין נ"ל שיתחייב השומר בפקדון זו זהו הנ"ל בשאילתך בדרך נחוץ כי הגיעני כתבך סמוך לימי פסח והיום י"ג ניסן גמרנו מסכת גטין במרדכי ולא היה לי פנאי להשיב עד עכשיו לערב ערב יום י"ג ניסן שהו' סמו' לחג וכל העם ואני עמהם טרודין בעסקי החג · ועל כן יהיו לך דברים אלו בקצרה לחן כי לא רציתי להמתין עד אחר ימי החג כדי להשיב ע"י הנוסעי' מיד אחר החג ליריד גניזין: הדבר השלישי בענין עסק ביש שהקרה ה' לפניך צר לי · והשם יתעלה ימלא חסרונך ממקום אחר והבנתי בכתבך שלא בקש' ממני להשיבך בענין ההוא ולכן הנחתי הדבר ההוא לעתות הפנאי הודיעני עיקר ותמצית הדב' ומה פסקו באותו ענין בק"ק פוזנא ואם אוכל להועיל למעל' גם באותו ענין וכדומה לו מצדי לא יבצ' והיה זה שלו' כחשקך וכחשק אהוב' מש' איסרלש מקראקא:

קז שאלת

פ' הזרוע והלחיים (דף ק"ל ע"ב) בדבור המתחיל תנא תני ישלם ואת אמרת כו' כתב סוף הדבור ומפר"ת דה"ק תנא תני ישל' לר"א ורבנן פליגי עליה ואת אמר' מדת חסידו' כו' דעל מדת חסידות לא הוי פליגי רבנן עכ"ל התו' ושאלת היאך מתורצת קושיו' התו' שהקשו אימא עני פטור אפי' לצאת ידי שמים אבל עשיר חייב כמו שהקשו שם ונרא' דהתו' לא הקשו אותה קושי' רק לפי' הראשון שהוכרחו לומר דמדת חסידות ולצאת ידי שמים הם תרי מילי דאל"כ הניק' מאי מקשה תנא תני ישלם כו' הרי ישלם משמע לצאת ידי שמי' כמו שהביאו שם ראיי' וע"כ הוכרחו לתרץ שם כמו שתרצו שם ובאותו תרוץ הוכרחו לומר דמדת חסידו' ולצאת י"ש תרי מילי נגהו ולכן הקשו שם ומיהו בסמוך קש' דקאמר טעמא דעני כו' ומאי קשי' אימא עני פטור אפי' לצאת י"ש הא עשיר חייב אבל לפי' ר"ת דפי' דקושיית תנא תני ישלם הקש' בענין אחר א"כ אין אנו מוכרחי' לומר דלצא' ידי שמי' ומדת חסידו' תרי מילי נגהו וי"ל דמד' חסידו' דקאמר היינו לצארת ידי שמי' הא עשיר חייב לצאת ידי שמי דהרי אה"נ דמשני הכי וקושיי' התו' לא הוי על המקשן מאי קש' ליה דודאי המקשן הוי ס"ד דישלם ר"ל כדיני אדם כמו שפי' הם בעצמם בדבו' המתחיל וכשיחזור לביתו ישלם אלא על התרצן הקשו הכי אמאי לא משני הכי וזה לא ק' לפי' ר"ת רק לפי' הראשון שהוכרח לומ' שמדת חסידו' ולצא' ידי שמי' הוי תרי מילי מכח קושיי' תנא תני ישלם ודו"ק · ומ"מ הא דקאמ' מד' חסידו' ומקשה עליה תנא תני ישלם ס"ל דנקט מדת חסידות דאפילו לצאת י"ש פטור דאז מדת חסידו' הוא דוקא ושאני הכא דלא היתה' כוונתו להזיק אבל היכא דכוונתו להזיק חייב לצאת י"ש ואע"ג דבמסקנא מתרץ מדת חסידו' אהא דקאמ' הא עשי' חייב ולש' הדיוק קאי אעשי' שכוונתו להזיק מדהקשו התו' אימ' עני פטו' אף לצא' י"ש כו' ולא תרצו כמה שתי' בראשונ' גבי ר"א אי כאן חייב לצא' י"ש מכלל דאם אכלן והזיקן חייב לגמרי ש"מ דס"ל דהא דקאמ' הא עשיר חייב מיירי בכוונתו להזיק מ"מ ש"מ דהתרצן דתי' מד' חסידו' שנו כאן מיירי בעשיר שאין בונתו להזי' לא דמ"מ ק' מאי דוחקי' דתרצן דמוקי לי' הכי לימ' עני פטו' לצא' ידי שמי' ועשיר חיי' לצאת ידי שמי' ולוקמי' הדיוק בעשיר שכוונתו להזי' ועכ"פ בתרוץ הראשון פי' מד' חסידו' ולצא' י"ש הם תרי מילי ולהכי פריך תנ' תני ישל' כו' ולהכי הקשו התו' שפיר ואין להקשו' עוד דאם לפי' ר"ת מד' חסידו' פירושו לצא' י"ש א"כ אמאי קא' דעל מד' חסידו' לא הוי פליגי רבנן משמ' דס"ל דאין חולק שמחויי' לצא' י"ש וזה אינו שהרי ללשון שני דיליף גבי מתנו' כהונ' שפטור מדכתיב זה משפט וגו' פטור אפי' לצאת ידי שמים ש"מ דאיכא למ"ד דפטור אפי' לצא' ידי שמי' די"ל דשאני הת' דכתי' זה אבל בעלמ' לעול' ס"ל לר"ת דע' המקשן דליכ' דפליג' לענין לצא' ידי שמי' א"נ לפי פי' ר"ת אינו ק' כלל דלמ' עשיר חיי' לצא' י"ש דודאי חיובו של רבנן כעין חיובו של ר"א דה' לא קא' לא עני הי' באות' שע' הא עשיר חיי' כר"א ומאח' שר"א חיי' ממש קא' א"כ ה"ה לרבנן חיי' ממש קאמרי משא"כ לפי' הא' דר"א גופי' חיי' לצא' י"ש קא' ולפ"ז יתייש' דקא' לפי' ר"ת תנא תני ישלם כו' ולא הל"ל רק אי מדת חסידו' אמאי פליגי רבנן לא דנקט דברי ר"א לדקד' מה' דחיי' לצא' י"ש קא' וזה הפי' הוא עיקר ולפז"נ דהא דקאמרי התו' דעל מדת חסי' לא הוי פליגי רבנן לא משום דאין חולק ע"ז לא משום דלא הוי דבריהם במה שאמרו עני היה באותה שעה תשובה לדברי ר"א דאפשר דאף ר"א ס"ל סברא זו דעני היה באותה שעה וא"ה חייב לצארת י"ש מכח מדת חסידות:

ושאלת עוד פי' מסוגייא פ"ק דעירובין (דף ט' ע"ב) דנראה מבחוץ ושוה מבפנים · דע אהו' כי הגאון הקר"ו נטה מדרך האמת בזו הסוגייא · כי הביאה בא"ח סי' שס"ג ופי' באופן שלא יתבאר הסוגיא כלל בפרט שפריך התם מההוא דחצר קטנ' שנפרץ לחצר גדולה כי לפי דברי הגאון הקר"ו לא פריך מידי דאותן גיפופין לא מקרי נראה מבחוץ כלל דהא הם אחורי הכותל' לפי דברי הגאון הקאר"ו ועוד דכל שיטת התו' וכל דברי התו' לא יתיישבו ע"פ דבריו · ועל כן אין דבריו נכונים בסוגיא זו רק האמ' כך הוא כי רש"י פי' נראה בחוץ בתחלה כצור' זו שהלחי עומ' על הכותל לצד פני' של מבוי ונרא' מבחוץ ולא מבפני' כי צדו הפנימי' עומד על הכותל ואינו נראה ואח"כ פי' נראה מבחוץ בדרך אחר שהלחי נראה מחוץ למבוי אבל מ"מ עיקר הראיי' היא נגד המבוי ולפניו וכמו שפי' בכותל הכונס מצד א' כו' דאית' בגמ' שפי' נראה מבחוץ ושוה מבפני' שנרא' מלפני המבוי ולא מאחריו ר"ל אם עומד לפני המבוי בר"ה לאפוקי אם היה עומד לאחורי המבוי ר"ל בצדו הסתום דהיינו בפנים אז לא היה רואה הלחי כצורה זו והנה בדרך זה הלחי עומד בצד חוץ וה"ה אם היה עומד לאחורי המבוי כזה: דהי' מהני דוק ותשכח דבדרך זה יתיישב לך כל הסוגי' ושמעתא דהתם עיין שם (דף י' ע"ב) והנה מצאתי בתוספות ישנים שהיה מצוייר כדרך שכתבתי ולא כדברי ב"י:

עוד הקשי' פ"ק דעירובין בשמעת' דתלמיד ותיק היה ביבנה והיה מטהר השרץ בק"ן פנים כו' ואמרו שם אמר רבינא אני אדון ואטהרנו ומה נחש כו' והקשית לפירש"י ממ"נ אם בא לטהר השרץ לגמרי שלא יטמא כלל' דומיא דנחש א"כ איכא למימר נבילה תוכיח דאינה מרבה טומאה וא"ה טמא' ואי בא ללמוד ששרץ טהו' מטומא' שרץ דהיינו בכעדשה אבל' בכזי' יוכל להיו' דמטמא כמו נבילה א"כ אמאי הוצרך למילף מנחש הלא מנבילה עצמה יוכל' ללמוד דמה נבילה דמטמאה במשא ואינה מטמא בכעדשה ק"ו שרץ דאינו מטמא במשא כדפירשו התוספות התם ויש לומר דבא ללמוד ק"ו זה לומר דאע"ג דהתור' כתב' דהשרץ מטמ' מ"מ נמעט טומאתו בכל מה דאפשר מאחר דמדינא היה טהור לגמרי רק שחידשה בו התורה שהוא טמא אין לך בו אלא חידושו ועל כן הוצרך ללמוד מנחש דמדינא היה טהור לגמרי רק שהתור' טמאתו אם כן נוכל' לומר שרמו אע"פי שהוא כבשרו אינו בכעדשה דנמעט טומאתו כל מה דאפשר ובזה אתי שפיר מה שהקשו התו' מה חריפות' הו' זה לטה' שרץ שטמאתו התור' כי מ"מ למדי' משם שדמו אינו בכעדשה:

עוד הקשית שם פ"ק דעירובין (דף כ"ד ע"א) בשמעתא דים של שלמה דקאמר מגואי קא חשיב מנ"ל דקרא מגואי קא חשיב דלמא מבראי קא חשיב דהא קא פריך התם מנה"מ · י"ל דתנא לחומרא נקט דהא אי מבראי קא חשיב הוי קולא טפי אי נמי דעל פי חשבון רבי חייא דקאמר דהיכ מחזיק ק"ן מקואות ומוכח לה התם משיעור מקוה מוכרח שמגואי קא חשיב דבלאו הכי החשבון לא הוי אתא שפיר:

קח גרסינן

פ' שור שנגח אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה מנין שאין נזקקין אל"א לתובע תחילה שנאמר מי בעל דברים יגיש אליהם יגיש דבריו אליהם אמרי נהרדעא פעמים שנזקקין לנתבע תחילה · וה"ד דקא זילי נכסי עכ"ל הגמרא ופירש"י כגון

כגון ראובן תובע משמעון מנה שחייב לו בעדים או שטר ושמעון משיבו
תפסת משלי החזר לי מה שתפסת או משכן היה בידך ונפחת מדמיו נזקקין
לטענת התובע תחילה ומוציאין המנה משמעון ואח"כ נזקקין לטענת
שמעון לדון על המשכן והתפיסה ואי זילי נכסיה שיש כאן תגרים
שיקנוהו בדמים יקרים ומחר ילכו להם או שקרקעותיו זלות ע"י תביעה
זו שרואים אותו דחוק ואם יוציא לו תפיסתו או משכנו ימכרם וישלם לו
מהם נזקקין לו תחילה עכ"ל וכתבו התו' וא"ת ה"ד אם יש לשמעון עדים
מוכנים או טוען שיביא עדים תוך ל' יום שתפס ראובן משלו למה יגבה
ראובן תחילה והלא אם שואל ל' יום לפרוע חובו נותנים לו שהוא זמן
ב"ד ואם שמעון אומר שיביא עדים לאחר ל' יום אפי' בלא קרא נמי לא
היינו שומעין לו ואפי' זיילי נכסי' דאטו אם אומר שלאחר שנה או שנתיים
יביא עדים מי שומעין לו כלל וי"ל כגון ששמעון אומר פלוני ופלוני בשעת
מעשה היו יודעים שכדברי כן הוא ואנו יודעים שהוא אומר אמת שהיה
בשעת מעשה ואי לאו קרא ה"א שראוי להמתין להם אפי' סופן לבוא
לזמן מרובה עכ"ל וכתב שם הרא"ש פירושי' אחרים וכתב לבסוף וכל הני
פירושים סלקי אליבא דהלכתא דסברות גדולות הם שמעינן מפירש"י
והתו' דלפעמים נזקקים לתובע תחילה ולפעמים לנתבע תחילה כפי ראות
עיני הדיין כי אם נראה לדיין שטענ' הנתבע יש להם רגלים וזיילי נכסיה
משום זה נזקקין לנתבע תחילה ואם לאו דלא זיילי נכסיה או שנראה
לדיינים שאינן אלא המשכות ודחיות פשיטא שאין שומעין לו אפי' זיילי
נכסי' וכמו שכתבו התו' אטו אם אומר שלאחר שנה וכו' ומאחר שהדיין
צריך לשפוט בזה למראה עיניו וכפי אמיתת טענת הנתבע או דחיותיו
אם הם דברים שלא נתנו לכתוב באיך ומה נזקקין לתובע או לנתבע כי
הדין משתנה לפי הענין ואם נראה לדיינים שהדין עם הנתבע מכח
שזיילי נכסיה או שאינו תובע רק זמן ב"ד נ"ל דאינו מזיק לו במה ששעבד
עצמו בח"ח ובש"ד לשלם דארעתא דהכי לא קבל וכן כתב הרשב"א
בתשובה סימן תשע"ה על מי שנשבע לחבירו לשלם לו לזמן והגיע
השמיטה בנתיים פטור משבועתו דלא נשבע לו אלא כל זמן שחייב לשלם
שאלו מחל לו את חובו אין חיוב שבועה עליו וכו' וכן כתב בתשובותיו
סי' אל"ף ק"י דאע"ג דנשבע לשלם א"צ לשלם לו עד שיחזיר לו שטרו
דאם ממון אין כאן שבועה אין כאן עכ"ל וה"ה בכה"ג לא חלה השבועה
והחרם אלא כל עוד שמחויב לו לשלם אבל אם ככר פרעו או שפטור
לשלם מכח איזה טענה אמיתית הנראים בעיני ב"ד ודאי יפטור מכח
שבועתו ג"כ ולא דמי להא דכת' הרא"ש בתשובותיו כלל ס"ח סי' י"א
דהנשבע לשלם אע"פי שמדינא אינו חייב כופין אותו לקיים שבועתו וכן
נראה דעת הריב"ש סימן שמ"ד דאע"ג דאין השבועה מקיים הקניין מ"מ
כ"ה כופין אותו לקיים שבועתו וכ"כ בהרב' תשובותיו לענין קנין אסמכתא
דמדברי המרדכי פ' שור שנגח ד'וה' משמע דהשבועה מקיימ' האסמכתא
אע"ג דלא קנה בלאו הכי וכן הוא בהגהו' מיימוני פי"א דהלכות מכירה וכן
נראה מסקנ' מהר"ם פד"ו ז"ל בתשובותיו סי' נ' מ"מ נראה דשאני התם דאין
לו שום טענה אמיתי' לומר דארעתא דהכי נשבע מתחילה אבל כאן
דודאי לא נשבע מתחילה לפרוע ב' פעמים וכל כה"ג אזלינן אחר כוונת
הנודר והנשבע ועדיף טפי מהני המוזכרים פרק הנודר מן הירק דאזלינן
בתר כוונת הנודר וה"ה אחר כוונת הנשבע כי אין בין נדר לשבוע' בדברים
כאלו והם בכלל מה שאמרו בפ"ד דנדרים כשם שנדרי שגגות מותרים כך
שבועות שגגות מותרים ואע"ג דנדרי שגגות לאו בכה"ג מיירי מ"מ חד
טעמא איתא למלתא והוא פשוט לכל מבין ועו' אפשר לפקפק בזה דהא
לא שמענו שבועה מפיו אלא דהעדים כתבו בשטר ח"ח וש"ד וזה לא
מקרי שבועה וכמו שפסק כהדיא הריב"ש סי' שצ"ז ומהר"ם פד"ו מסתפק
בדבר בתשובותיו ודבריו נלקחים מספר תרומות הדשן סי' שכ"ו שמספקא
ג"כ בזה ואע"ג דמהר"ם כתב לענין אסמכתא דמהני אם כתוב בשטר
שנעשה בב"ד חשוב דמאחר שצוה לעדים לכתוב שטר טוב כאלו צוה
להם בפי' דמיא וכדאיתא בהגהו' מיימוני פי"א דמכירה מ"מ אפש' דלענין
אסור שבועה לא מהני כמו שחלקו האחרונים ואף אם היה נחשב לשבועה
גמורה כבר נתבאר שאם ממון אין כאן שבועה אין כאן וכן משמע בהרי'
בת"ה סי' שכ"ו ולכן נ"ל ברו' ופשוט דאף מי שנשתעבד בעצמו בח"ח וש"ד
יוכל לטעון כל הטענות שהיה טוען אלו לא נשתעבד אך הוא יחוש לעצמו
אם יודע בעצמו שדבריו אינן נכוני' וכוונתו להשמט מב"ד שאז נלכד בח"ח
ובש"ד נוסף על איסור מדבר שקר תרחק שאסור לעשות כן בלא שיעבור
שבועה וחרם והלב יודע אם לעקל או לעקלקלות וא"ל דא"כ מאי מהני מה
שכותבין בשטרו' ח"ה וש"ד דכל זה אינו אלא לשופרא דשטרי ולהוסיף עליו
אסור כולל ואסור מוסיף אם לא יפרע מרצון אבל אינו מחויב יותר משום
זה וגדולה מזו כתב הרא"ש בתשובותיו על המשעבד עצמו נגד מלוה
שלו שיוכל לתובעו בדיני כותי' דאין זה השיעבוד כלו' ואסור לתבעו בדיני
כותים כלל אם לא שאינו רוצה לציי' לו דין ישראל וכן כת' הר"ן בתשובות'
סי' פ"א וכן הוא המנהג פשוט בעירנו וא"ה נהגו לכתבו בכל השטרות כדי

ליפותו וה"ה בכל כיוצא בזה ואגב גררא אנו לומדים דאף מי שנשתעבד
שיש לכופו בדיני כותים אין לו רשות לדון בפניהם אם לא ירצה הנתבע
לדון בפני דייני ישראל וגם זה אחר ההתראה בפני ב"ד שדינן עליו גוד'
רבא כדאית' פ' החובל אבל קודם זה אסור לשום דיין לתת כח לדון
בדיני כותים ואין בעשיית הדיין כלום בדבר זה וכמו שכתב מהרי"ק
בתשובותיו שורש א' מכל הנ"ל נראה לי לדון במחלוקות שנפלה בארץ
איטלייא בין הקצין כמר קלמן אזילי"יא מצד כתו האלמנה התובעת
כתובת' מחמיה כמר שלמה קשטי"ל פרנ"ק אשר נשתעבד נגדה בעת
שנשאת לבנו בעד כתובתה ותוספת כתובתה ונשתעבד בח"ח ובש"ד
וגם כתב בשטרות ההם שיש לו רשות ללכת עמו לפני עש"ג ובעת מיתת
בנו כאשר יצאת האלמנה מביתו הראה לה חמי' פנים יפות כי כסתה
פניה בבית חמיה להיות צנועה ולא יכול אז לישא פניו נגדה והמשיכה
תמיד בלך ושוב למחר עד מקרוב לבש רוח אחר' ואמר שאינו רוצה
לשלם לה והרשה לכמר קלמן הנ"ל לדין עמו בפני עש"ג ועכשיו חזר
בו ואומר שרצונו לדון עמו בדיני ישראל אך שאינו רוצה להוציא שום
דבר מידו עד שכבר טען עמה וכמר קלמן טוען מצד כתו שתחילה ישלם
לה הכתובה והתוספות כמו שנשתעבד ויסיר מעליו עונש החרם והשבועה
ואח"כ יטעון עמו מה שירצה ומקצת המורים התרו בכמר שלמה שישלם
לאלמנה הנ"ל ואם לא הרשי' לכמר קלמן לילך לפני העש"ג ע"כ הצעת
הטענות אשר הובאו לפני והנה כבר נתבאר ע"פ הנ"ל שנזקקין לתובע
תחיל' ובנדון זה האלמנה היא התובע' תחילה אמנם מבואר לכל משכיל
דזה לא מיירי אלא כשהנתבע מודה לתובע רק שאומר שיש לו טענות
אחרות שחייב לו ממקום אחר וכמו שפרש"י הנ"ל אבל אם הנתבע
אומר שיש לו שום טענה נגד השטר והשעבוד שנתחייב לו בזה לא
שייך כלל לומר דינא דנזקקין לתובע תחילה כי מי יודע אם נקרא זה
התובע מדינא או לא ולכן פשיטא דאי אפשר לדון בדבר בלי שמיעת
טענת הנתבע כי התור' אמרה שמוע בין אחיכם ואף כי זה דבר פשוט נוכל
ללמדו מדרכי הש"י כי כל דרכיו משפט ודרכיו דרכי נועם ונתיבותיו שלום
התחיל באדם לשאל מי הגיד לך כי ערום אתה וכן בהבל אמר לו אי הבל
אחיך כדי לשמע טענותיו ק"ו להדיוט וכזה דרשו רז"ל ממה שנאמ' ארדה
נא ואראה לומר לדיינים שלא ידונו עד שישמעו ויבינו ומינה כי אף בדבר
שברור לדיין שיתחייב הנתבע עכ"פ צריך לשמוע טענותיו תחילה ואע"ג
דאמרינן עביד איניש דינא לנפשיה כדאית' פ' המניח היינו אם יוכל להחזיק
בשלו ולומר שלי אני נוטל אבל בכה"ג לא שייך למימר דיוציא זה את
שלו עד שנשמ' טענותיו מאחר שאומר שיש לו טענות לפטור עצמו ממה
שנשתעבד ואדרבא הוא אומר קים לי דבדינא קא עבדינא להחזיק כמה
שתחת ידי והוא עביד דינא לנפשיה ולכן ע"כ לא נוכל לדון עד כי עד
אלקים יבוא דבר שניהם וישמעו עם מי הדין ואע"ג דתנן פ' מי שהיה נשוי
אלמנ' בין מן האירוסין בין הנישואין מוכר שלא בב"ד ואפי' רשב"ג דפליג
התם לא פליג אלא על האלמנה מן האירוסין אבל לא על האלמנה מן
הנשואין מ"מ דוקא מכירת נכסי' שאין אדם מוחזק בהם ובידה למכרן
אבל במקום שהיא באת לאפקועי מאחרים ודאי צריכים לטעון בב"ד
תחילה ועוד מדאמרי' פרק הכותב (דף פ"ד) מי שמת והניח אשה
וב"ח ויורשין והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים רבי טרפון אומר ינתנו
לכושל שבהן רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין לא יתנו ליורשין שכולן
צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה וכו' ובגמ' מאי לכושל וכו' עד
רבי יוחנן אומר לכתובת אשה משום חינא וכו' ואי הוי מחוייבים לשלם
לאש' בלא טענ' אמאי לא קאמ' האי טעמ' וכמו שאמר ר"ע שכולן צריכין
שבוע' וכו' ובזה הוי אשה עדיפ' מכולהו דאפי' יורשין ודאי צריכין למטען
עם המלוה או הנפקד כמו שנתבא' לעיל וא"ל דשמא הטעם הוא משו' חינא
וא"כ הוצרך לומ' הטעם משו' חינא דהא אף אם היה אומ' הטע' משו' דאינה
צריכ' למטען היה צריך לטע' זה דזה אינו כי לפי הטע' שאינ' צריכה למטען
הוי מצי למימ' טעמ' דאין אד' רוצ' שתתבז' אשתו בב"ד וכמו שאמ' על ההיא
מתנה דמוכרת שלא בב"ד לא ש"מ דעכ"פ צריכה למטען כמו שאר ב"ח
ועוד דערב בכתוב' אינו לא כשא' ב"ח דלגביה דידי' לא שייך לומ' לא משו'
חינא ולא משום שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו וכל זה פשוט ע"כ עכ"פ
צריכ' האלמנה לתבוע לכמר שלמה לדין ואף כי הרע לעשות כמה שעבר
על לאו דרבנן במה שהמשיך האלמנ' בלך ושוב ומח' אתן ובלבו רוח אחר'
מ"מ אין לך דבר שעומד בפני הדין אם רוצה לקבל מה שיפסקו עליו הלא
אלקים בישראל לשפוט על כולו ואם פשע נגד האלמנה במה שעבר
יתקן להבא אמנם אם שמעו בית דין כבר טענותיה' או שישמעו
טענותיהם יפסקו הדין ביניהם והדין יקוב ההר אם יש ממשות בטענות
כמר שלמה לפטור עצמו משיעבודו או לא ואם יתחייב בטענותיו רק
שטוען עליה ממקום אחר שחייבת לו ג"כ כבר נגלה ג"כ דינו מדין נזקקין
לתובע תחיל' שהבאתי ואף כי ידעתי כי הגדולי' שידונו ביניה' אינן צריכין
לא לגמ' דידי ולא לסברא דידי מ"מ כדי להוציא כוונתי באחרונ' הנחתי

כל חלקי הסותר וכבר נתבאר לעיל לדעתי שאין מעלה ומוריד בזה מה ששעבד עצמו בח"ח ובש"ד רק שהוא יחוש לנפשו אם כוונתו לעקלקלות ולהמשיכה בטענות ובזה אני מיפה כח האלמנה להחמיר על כמר שלמה ולגזור חרם נידוי ושמתא שתוך ל' יום מזמן התראת האלמנה בכמר שלמה שידון עמה לפני ב"ד הממוצע ידין עמה ולא ימשיכה עוד בתוחלת ממושכה מחלת לב ומדיבת עינים רק הוא ימציא עצמו לדון עמה שיהא גמר לדבר זה תוך ל' יום מיום התראה ואל יעמוד עוד בספק חרם שקשר עצמו בו וכבר אמרו שאפי' ספק נידוי צריך התרה ולזה היו עצמותיו של יהודה מגולגלים כמו שדרשו בזאת ליהודה וכו' על כן הוא מחויי' להמציא עצמו לדבר זה כדי שתעמוד האלמנה על מקומה בשלו' והכי דיינינן ליה ולכל אלמא כוותיה אמנם אם ימשיכה עוד בטענת רעועות ובהמשכות כדי שלא יהא גמר לדבר זה תוך ל' יום ומצדו יבצר מוסיף על הנח"ש הנ"ל שתהי' כרוכה בצוארו הנני מוכן ומזומן להסכים עם אותן שנתנו רשות לכמר קלמן לתבוע אותו בעש"ג ולהוציא את של האלמנה מיד חמיה שלא בטובתו ואיהו דאפסיד אנפשיה גם יתחייב כל הוצאו' והיזקות שיגיע לאלמנה או באי כחה ע"י זה כדין המסרב וכמו שכתב הר"אש כלל ע"ג סימן ג' שמאחר שמכריח להכריחו ע"י כותי' מחוי' לו כל הוצאותיו ואע"ג דבתשובת הריב"ש סי' תע"ה לא משמע כן אנו אין לנו אלא דברי הרא"ש וכמו שכתב הגאון הקר"ו דהכי מסתברא ועוד דגם הרי"בש לא קאמר אלא אם הלך מעצמו בעש"ג אע"פי שבדין עשה ס"ל דאין מחויי' לו הוצאות בזה אבל ברשות ב"ד פשיטא דיש כח ביד ב"ד להפקיר ממונו ושיתחייב לו הוצאות והזיקות אבל ראיתי לא' מן החכמים שהתרה בכמר שלמ' שאם יעכב המעות אצלו יתחייב ליתן קרן ופירות והוא תמוה בעיני להכריחו ליתן ריבית בעל כרחו ואולי כוונת המורה בדרך קנס כדין המרויח בפקדון לפי דעת קצת הפוסקים אך כי אין כאן מקומו אמנם הנ"ל הוא מה שכתבתי אך אמנם כל זמן שלא יסרב כמר שלמה לדון לפני דייני ישראל ולא ימשוך האלמנה יותר איני רואה שיהא רשות לכמר קלמן לילך בעש"ג מטעמים שנתבארו וכדי שלא יהיה פתחון פה עוד לבעלי הדין לחלוק אומר שיבואו לפני הב"ד הממוצע לשניה' ואם לא יתפשרו יחד עם זה זה יברור לו אח' וז"ילא והם יבררו עוד ג' ביניה' כדי שיהא גמר וסוף תוך ל' יום מיום התראת האלמנה או הבא מכחה בכמר שלמה זהו הנ"ל דין אמת נאם משה איסרלש מקראקא:

קט על דבר מעשה שהיה כך היה יעקב מת והניח אלמנתו לאה ושני בנים ראובן ושמעון שהיו בני ט"ו וי"ז שנים והיא קנתה חצר עם בניינו ונכתב על שם האלמנה בפירוש עם בניה בסתם כי לא פירש שמה תוך השטר והפנקס אח"כ שני בניה הנ"ל נשאו נשי' ונכנסו בגדולי' וירדו מנכסיהם ומת שמעון ואשתו בלתי זרע קיימ' ולראובן היו בנים ובניו הגדולים חנוך ופלוא נשאו נשים ונתעסקו בסחורה ועשו והצליחו והיו דרים בבית אביהם ובבירת אם אביהם כלם יחד אחר כך נולדו לראובן עוד ג' בנים וכמה שנים לפני מותו היו חלוקים בעסקים מאביהם ראובן הנ"ל אח"כ באו הנושים לגבות הבירה מראובן בחובם וכבר נפסק הדין כך ולקחו הנושים הבירה לחזקתם ע"י הוואזג"י כנהוג ואח"כ באו חנוך ופלוא ופרעו ר"ן זהו' לבקשת אם אביהם ולבקשת אמם ואביהם שיקחו הם הבית לחזקתם ומיד הנושים בפנקס המבצר במקום שנכתב חובם שמה נתנו כל כחם וזכותם שהיה להם על בית הנ"ל לחנוך ופלוא הנ"ל גם לאה אם אביהם נתנה במתנ' גמור' חלוטה חלקה מן הבי' וחצר הנ"ל לחנוך ופלוא הנ"ל ושלא יהא לשו' אדם בעולם שום זכות בחצר הנ"ל מכחה הן איש נכרי או שאר יורשים כלל ונכתב שם בספר המבצר עו' נושה אחר בא לקחת בית הנ"ל בהיות בידו שטר מלא וגדוש מלאה הנ"ל ומאשת ראובן הנ"ל והדר מבעלה ראובן והסך היה ע' זהו' ודינו יצא שילקח הבית לחזקתו אחר כך על בקשת זקינתה מרת לאה ואמם ואביהם פרעו סך זה והנושה כתב להם כל כחו וזכותו וחזקתו בביתו הנ"ל אחר כך הלך אביהם לאחר כמה שנים וכתב לחנוך ופלוא בניו שטר מכירה על ביתו הנ"ל שמכר להם בית הנ"ל בסך ב' מאות זהו' והמותר הוא נותן להם במתנה גמור' וברוב שטרי מכיר' כותבין למותר שוויו שטר מתנה כדי שלא יוכלו בעלי המיצר לסלקו בסך קנייתו כי יטענו תשלמו לנו גם המתנה וזה ידוע והנה כחיי אביהם בנו אחים הנז"ל בניינים בחצר הנ"ל גם חזקו בדק הבית הנ"ל גם תמיד פרעו מס מהבית וכל הנהוג לפרוע מן הבתים רק אביהם ובני ביתו היו דרים אצליהם בשכר משך ג' שנים וכמה פעמים באו אח"כ הנושים לקחת בפני הסענז"י והראשים ואחים הנ"ל מיחו בדבר באמרם שהבית שלהם ודנו שהמתנה קיימת רק חוב שקדמה למתנה דנו לשלם ונכת' בפנקס השופט של יהודים והראשים ואביהם חי ו' או ז' שנים אחר מכירה הנ"ל ואין פוצה פה ונודד כנף לחלוק על המתנה ומכירה הנ"ל וקודם מות אביהם שנה פחות או יותר מת חנוך בנו והניח יתומים קטנים ואח"כ מת אביהם ושנה אחר מות אביהם באתה אלמנת חנוך לגבות כתובתה ופלוא הנ"ל עשרה עם יתומי חנוך ואלמנתו ואפטרופוס שלהן חלוקה מפורסמת גם חלקו בית הנ"ל בפני אמם אלמנת ראובן ונכתב בשטר חלוקה ונחתמו על שטר חלוקה אנשים מפורסמים והפקידו שטר ההוא ביד ש"ץ ק"ק העלם אח"כ בנה פלוא הנ"ל עם יתומי אחיו בנייני' בחילוק מחיצורת ואין מוחה וחזקו בבית זה אחר מות אביה' וזקינתה שמתה קודם לאביהם ג' שנים והחזיק אח"כ עוד ו' או ז' שנים רק אמם היתה ג"כ דרה באותו בית גם ג' אחים האחרים היה דרי' שם בשכירו' ותמיד היה נדחי' מפני יתומי חנוך ומפני פלוא וביתו רק חדרים מיוחדי' היו להם במקום אשר לא נשתמשו שמה פלוא הנ"ל ויתומי חנוך ז"ל. והנה אח' מות ראובן קרוב לז' שנים נשבעה אמם על כתובתה ורצתה לגבות בית הנ"ל בכתובתה ובמזונותיה גם ג' אחי' בניה האחרי' תבעו חלקי' מחצר ובי' הנ"ל באמרם שהמתנ' והמכירה בטלה בהיו' שנעשי' בעש"ג ולא נכתב בפנקס המקום אשר שמה היה להיות כתוב אם היה בו ממש גם טוענין שמתנת הזקינה מרת לאה ז"ל אינה כלום הואיל ואין השבעת כתובתה בידכם והיא היתה נושארת ונותנת בתוך הבית גם טוענין שהכל היה דרך הברחה הן מהזקנה הן מאביהן ומעולם לא פרעו דבר משלהם רק משל אביהם גם טוענת שאין חזקה למתנ' שבמצר רק שנה אחת. והנה פלוא הנ"ל ויתומי חנוך השיבו מתנת זקינתה לאה נכתב' במקום שדרך הרבה מישראל לכתוב שמה כשהעירנים אינם מרוצים לכתוב בפנקסם לסיבה מה וכאן היתה הסיבה שאמרו שהבית נשתעבד להם בסך ידוע ומפני כך לא נתנו לכתו' גם בפנקס המבצר היה נכתב איזה חוב שאביהם היה חייב הוצרכ' זקינת' לכתו' שמה לידע ולהודיע שאין לבנה בחלק חצירה כלו' אבל המתנה גמור' וחלוטה שסילקה בפירוש כל שאר יורשים ולזה לא כתבה המתנה לכל ה' בני ראובן אלא למתנה גמורה נתכוונה במשמעו' שטר המתנה ואי לאו דעבדו חנוך ופלוא לה נייח נפשה לא הוית עבדה ואשר לא כתב' בפנקס השופט של יהודי' כי לא היה שם הסענז"י בעת ההיא כי הווא"יווד' היה רחוק ולא חש להעמיד והיהודי' היו מחוייבים לעמוד לפני המבצר כנהוג והראיה שגם חובת אביהם וגיבויי' היה לפני פנקס המבצר ואשר אומרים שזקינת' לא נשבע' בהיות שזה ט' שנה שקנתה הבי' מי ידע אם נשבע' אם לא ועוד אולי לא קנתה בי' הנ"ל רק לאח' שמחלו לה בניה שהיו גדולי' על השבוע' או אולי מציאה מצאה או ירושה מאביה וקנתה בהם הבי' או אמר' בפני ב"ד שאינה רוצה ליזון מנכסי בעלה ושמה שתרויח יהא שלה ונתעסקה בקנין מכסים שאין צריך לזה נכסי' שהית' משלמת בסוף ומהריוח קנת' כי הסך היה מועט י"ח מרק והשטר מוכיח כך הואיל שנכתב על שמם בפי' ועל שם בניה בסת' אולי היה הכל שלה ולשופרא דשטרא כתבה שקנתה עם בניה ושטר מכירה יש לו כח לעול' כי אין זה שעבוד שצריכים לחדשו מידי שנה בשנ' ועו' אם היה לו שעת הכושר א"כ קניינו בעת ההיא וזקינתינו מעולם לא ערער' על זה אדרב' כשדנינו בשטר המתנה בפני הראשים והשופט היתה זקינתינו בחיים וקיימה המתנה גם בפניהם ונכתב הכל בפנקס השופט והראשים וע"ד חלק אבינו ז"ל שהיה לו בחצר הנ"ל אבינו ואמנו ראו שהנושים באו לקחת בית הנ"ל לחזקתם ואם לא היינו פורעי' כערך היה בי' הנ"ל משתקע ביד' ושוב לא היו יכולי' להוציאו מתח' ידם אמרו לנו בבקש' תשלמו וקנו הבי' לחזקתכם בכל אופן היותר נאו' ואח"כ גם אנו נעשה לכם שטר מכירה בכל אופן המועיל וע"פ הדברים האלה שלמנו אחר כך הלכה זקנתינו לאה ואמנו ואבינו וציוו לכתוב בפנקס העירנים שהם מכרו לנו בית הנ"ל והעירנים קבלו הודאת' ולקחו שכרם כנהוג רק מיחו בסופר לכתוב עד שיקבלו מהבית הסך מה שנשתעבד להם אבינו ולא רצינו ליתן והנה עוד היום רוצים העירנים לכתוב אם אתן שכר שיעבודם ואח"כ הלך אבינו לפני השופט היהודים ולפני הראשים כי הדרת נתנה מהוואייווד"י לכתוב כ"ד לפני פנקס שופט היהודים כנהוג בשאר קהילות וצוה לכתוב לנו שטר מכירה על בית הנ"ל על סך ב' מאות זהו' והמותר בתורת מתנה ושאין לשא' יורשין בו כלום והלך הוואזג"י שמה אל הבית ולא מיחת' אמנו שום דבר והסכימה למעשה אבינו ידי היה לנו בזה כי לא רצינו לבזותה בפני השופט והראשים אבל האמרת קנינו משניהם בכל אופן המועיל והחזקנו בדקו ותמיד היתה אמנו ואחינו נרחי' מפנינו בכל תשמיש הבית רק איזה חדרים יחדנו להם מרצוננו הטוב עד זמן שיעלה על רוחינו להוציאם מן הבית וכמה פעמים רצינו לגרשם ולמה שתקו כל השנים הללו אם לא היתה מתנה ומכירה הלא אי אפשר לקבל דברים כאלו אם לא היתה מתנה גמורה ומכירה גמורה וחלוטה כפי שטרותינו והחצר עם בניינו הם שלנו מכל וכל עד כאן לשון טענותיהם:

תשובה שאלה מעל' ארוכה וקצרה קצרה בטענת האלמנה והיתומים ולכן אני צריך לחפש בכל חלקי הסותר הנופלת לדעתי בטענותיהם כאשר נראה מתוך התשובה שהשיב מעל' על הרבה חילוקים שלא העלו בטענותי' בראשונה וכן אני אלך בדרך מעל' להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון פשוט הוא לכל מעיין שבתחילה

שבתחילה היו לבני ראובן המחזיקים בבית שעבודן על הבית כי מאחר
שפרעו ר"ן זהובים לבעל חוב של ראובן גם ע' זהובים שהיתה ג"כ אשת
ראובן המערערת עכשיו על הבית חייבת א"כ כל זכות שהיה לב"ח על
הבית הוא לבני ראובן המחזיקים בבירת כפרט מאחר שב"ח הנ"ל נתנו
חזקתן וכחן כפני המשפט לבני ראובן הנ"ל ומה שעשו עשו כרצון ראובן
ואמו הזקינה ואשתו א"כ לא גרע ממלוה שכתב לערב התקבלתי דחוזר
וגובה מן המלוה כמוזכר פרק גט פשוט ועל זה אין מערער לדעתי
שיאמר שתטרף האלמנה מהם אף אם קדם שטר כתובת' לפרעון בני
ראובן לנושים הנ"ל ואף אם ראובן לוה אחר שנשאה מאחר דראובן
הוצרך לפרוע וגבו ממנו הבירת בעש"ג ואז לא היתה האלמנה יכולה
לטרוף מן הב"ח גם אינה טורפת מאותן שסלקו הב"ח דמה מכר ראשון
לשני כל זכות הבא לידו ודומיא לזו אמרינן פ' המקבל הקונה מן הכותי
לית ביה משום דינא דבר מצרא דא"ל אריה אברחית לך ממצריך וכ"ש
בנדון זה דבקשו ראובן ואמו מן בני ראובן המחזיקים לסלק הנושים
שגבו הבירת כמוזכר בשאלה וכ"ש באותן ע' זהובים שהיתה ג"כ אשת
ראובן משעבדת בהן ופרעו ג"כ בשבילה שלא תוכל לערער עליהם וכל
זה אין צריך פנים ואינו עיקר המכוון כטענת השאלה · אך העיקר הערעור
הוא אשר אני רואה שהבנים המחזיקים רוצים להחזיק בכל הבית מכח
מתנת הזקינה שנתנה להם חלקה במתנה גמורה כמוזכר בשאלה רק שלא
נעשה במקום המשפט הנהוג לכתוב שם מתנות ומכירת הבתים אשר
מצד זה עוררים האלמנה אשת ראובן עם בניה הנשארים עוד באים
בטענה להחזיק בבירת שראובן מכר להם הבית בעד ב' מאות והמותר
נתן להם במתנה מצד ב' דברים אלו טוענין בני ראובן שהבית כולו
שלהם ומביאים ראיות שכבר החזיקו בבית כמה שנים כמוזכר בטענותיהן
והנה גם זה פשוט דלא אמרינן בכאן שמה שקנו הבית מראובן אביהם
מגרע מתנת לאה אמו דומיא דב' שטרות היוצאים על שדה אחד דאמרי'
ביטל האחרון את הראשון דשאני הכא דחצי הבית היה של לאה אם
ראובן וחצי הבית של ראובן כמוזכר בטענות וא"כ שתיהן קיימי' דבתחלה
לאה נתנה חלקה לבני ראובן במתנה וראובן מכר אח"כ חלקו בבית לבניו
ואע"ג דלא פי' במתנה ובמכירה חלקו בפי' מ"מ לא נתנו ולא מכרו רק
חלקו וכמו שהוא בתשובת מוהר"ם במרדכי סוף פ' המוכר פירו' עיין
בהגהות ש"ע סי' רי"ד סעיף ז' על אחד שמכר לחבירו חלקו שמינית
שבבית ולא היה לו רק הרביעית בבירת וכתב מוהר"ם שהקנה לו חלקו
אע"ג שהבית לא היה כולו שלו וה"ה בנדון זה ואם כן נשארה טענת בני
ראובן על הבירת הן בחלק אביהן והן בחלק אם אביהם ומביאים ראיה
ממה שהחזיקו בבית כמה שנים גם יש להם שטרות מתנות ומכירות
על זו לפי דבריהם כמוזכר בארוכה בשאלה הנה בני ראובן באים בשטר
ובחזקה על הבית הזה ואמרינן פרק גט פשוט ת"ר הכא לידון בשטר
ובחזקה נדון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נדון בחזקה ואסיקנא דבלברר
קא מפלגי דלר' לכתחלה צריך לברר שתיהן אף השטר ולרשב"ג אין צריך
לברר ואף לכתחילה נדון בחזקה ופסקינן שם הלכתא כרבי דצריך לברר
ופסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש מיהו אם אי אפשר לברר שתיהן כגון
שהלכו עדי השטר למדינת הים נדון בחזקה וכתב שם הרא"ש והמ"מ בשם
ר"ח ורב האי מיהו אם נתבטל השטר גם החזקה בטלה דהחזקה מכח השט'
קא אתיא והשתא נבוא לנדון דידן באותן ג' חלוקים אם צריכים לברר
השטר שהם שטרות המתנות והמכירה הנ"ל או אם החזקה של בני ראובן
היא חזקה או אם שניהם כאחת טובים הנה המתנה והמכירה שנעשו לפני
העש"ג ודאי קיימים וכמו שהאריך בזה מעל' בתשובותיו מירי דהוי אכל
שטר העולה בעש"ג דכשר כדפסקי' פ"ק דגיטין ודאי אין לחלק בכאן בין
מתנה להלוואה בנדון דידן כמו שהאריך מעל' בטעמי' בתשובותיו והעיקר
שאני סומך עליו שכן הוא דינא דמלכותא בענין מכירת הבתים וקנייתן
וה"ה במתנת הבתים שכל דבר שנכתב בפנקס המבצר אין לשנות וכבר
כתב המ"מ והרא"ש דבמקום מנהג בכח דינא דמלכותא כולן כשרים וכ"כ
הרי"בש סי' תע"ח ותצ"ג בתשובותיו וכתב שם דהסכימו כל האחרונים
להכשיר כל השטרות העולים בעש"ג ובאמת אם היינו רוצים לפסול
משפטי הכותים במדינות אלו בחזקת הקרקעות יתבטל כל המצב
ויהרס המדינות שלא נניח שום קרקע לבעלי' שלא יתחדשו עליה קטטות
ומריבות כי כל הבתים נכתבים בדרך הודאה ומתנות אלא ודאי דינא
דמלכותא דינא בכל הדברים אלו ואין לפקפק בו אבל מה שכתב מעל'
ראיה לזו שנהגו לכתוב כל הבתים במשפט עש"ג אינו ראיה דמ"מ
המתנה בעצמה יכולה להיות בעדי ישראל וצריך בה ענין המועיל אלא
ששטר הראיה יהיה נכתב במשפטן ומה שכתב מעל' שהזקינה אמרה
חזקו וקנו ע"י הוואזג"י זה אינו נמצא בטענות ואף אם נמצא לא היה
עדיף שלוחן של עש"ג מהן עצמן ואם שטר שלהן אינו מועיל גם חזקתן
וקנין אינו כלום דלא עדיף השוטר מן השופט שהוא עיקר הקנין אלא
שנראה שהכל מהני מכח המנהג ומכח דינא דמלכותא אם לא שמשפט

המלכות היה שכל בית שלא נכתב לפני משפט היהודים לא יהיה קיים
כי אז יתחלף הדין לבטל המתנה מכח דינא דמלכותא אבל מסתמא ודאי
המתנה קיימת מכח דינא דמלכותא דמאחר שנכתב בפנקס אותה שררה
מה לי הכא מ"ל התם דאין השררות מקפידי' בזה לפי הנראה ודבר זה
צריך חקירה בענין המשפט כי לפי הנ"ל זהו היתר שהכל תלוי בו כי אם
היתה המתנה והמכירה קיימת שוב אין לפקפק אחריהם אבל אלו
המתנות והמכירה אינן קיימים מצד עצמן אם כן ג"כ כל החזקות והעניני'
שנעשו אח"כ כולם נעשו בטעו' והם חזקות שאין עמה' טענה מאח' שכול'
נבנו על יסוד רעוע ושטרות בטלים וכמו שנתבאר מדברי הפוסקים לעיל
דהבא לידון בשטר ובחזקה ונתבטל השטר כגון שנמצא השטר מזוייף
גם החזקה בטלה וה"ה בנדון זה וכן מה שדנו אחר כך העש"ג אינו כלום
מטעם זה וכמו שכתב הא"ז פ"ק דגיטין במעשה כזה עצמו וז"ל
שטר הנעשה על מכירת הבית לפני הכותים ואחר כך דנו העש"ג על
פי שטר והעמידו הקונה בבית אינו כלום מאחר שהשטר חספא בעלמא
הוא עכ"ל ולכן על כרחינו צריכים לדון בכאן בענין השטרות אם הם
קיימים מאחר דבמדינות אלו המנהג הוא לכתוב כל הבתים לפני
המשפט הן מתנות הן הלוואות או שאר עניינים ומכל מקום אפשר
לצדד עוד בכאן זכות הבנים שאפשר שמתנת הזקינה היתה בדרך סילוק
בעלמא דמאחר דהנושים כבר גבו הבית מכח חובן ר"ן זהו' ואפשר
נחלט להם הבית בחובן והבנים פרעו לב"ח א"כ היה להם זכות ב"ח ונחלט
להם הבית ג"כ וכן משמע קצת השאלה ואם כן מתנת הזקינה לא היתה
רק סלוק בעלמא שאין רצונם לערער עוד על הבית וסלוק כזו ודאי מהני
לפני עש"ג דכל דבר דאינו צריך קנין הוי כהלוואה ומהני ואפי' הודאה
בכה"ג מהני כמו שמבואר בדברי הפוסקים שהביא מעלת' בזה אך מאחר
שלא אוכל לדעת תוכן הענין הגבייה של ב"ח ולשון מתנ' הזקינה לא ארד
לדון בזה כדי שלא ילמדו מתוך דברי לשקר אך מטעם הראשון הנ"ל
פשוט דהמתנה והמכירה קיים כל זה יש לדקדק במתנת הזקינה אמנם
במכירת ראובן אביהם חלקו להם זה ג"כ סתום בשאלה אם מכר להם
מכירה גמורה לפני עדי ודייני ישראל או אם יש ג"כ פקפוק באותה מכירה
אך מכח תשובת מעלת' אני רואה שגם בה חסרון הנזכר במתנת אמו
שלא נעש' לפני המשפט הנהוג וא"כ זכרון א' עולה לשתיהן וברא כרעא
דאמו הוא וכפי הנראה במתנת האם כך נראה במכירת הבן כי אין בין
מכירה למתנה בדבר זה כי שניהם צריכין קנין אם לא מכירה שכתבו
שראו נתינת המעות לפניהם דאז דינה כהלוואה וכמו שהאריך בזה הר"ן
פ"ק דגיטין ואם יש חילוק בין ענין שטר מתנת האם ומכירת הבן מצד
עניני מקום עשיית השטרות צדקו דברי מעלת' שכתב דחצי של אם
וחצי של ראובן מאחר שבתחילה נכתב הבית לזקינה עם בניה ראובן
ושמעון הוי דומיא דמחצה לאהרן ומחצה לבניו שהביא מעלת'
בתשובתו אבל מה שכתב מעלת' אם משמעות השטר בדיניה' שכל הבית
היה בחזקת הזקינה דינא דמלכותא דינא זה אינו נראה בעיני וכמו שכת'
הרמב"ן בשטרות שחסר בהן אחד מדרכי הקנייה דלא עדיפי משטרות
שלנו שאין דינן של מלכי' לא להכשיר שטרות שלהן וכו' ובודאי שם היה
השטר נכשר ע"פי דין המלכות וכמו שמשמע מדברי הרמב"ן וא"ה מאחר
שהוא פסול בדין שלנו אין אנו דנין רק כפי השטר שלנו כ"ש שאין
אנו צריכין לפרש לשונו' השטרות בדינ' דמלכותא וכן נרא' מתשוב' מהרי"ק
שורש קפ"ח סוף דבר אני רוא' שבזה תלוי הכל אם השטרות כשרי' זכו בני
ראובן בבית אבל אם היו פסולין מכח דינ' דמלכותא שלא נכתבו במקום
הראוי אז המתנה והמכירה בטילה ואין מהני להם שום חזקה של אח"כ
מאחר דתחילת הקנין היתה בטעות וכמו שנתבאר אבל אם המתנה
והמכירה היתה כתיקונה אין בטענת האלמנה עם בניה ממש כמ' שטוענת
שהכל היה דרך הברחה מן הזקינה וראובן בעלה ושהזקינה לא נשבעת
על כתובתה כי טוענין ללוקח ויתומים לומר שלא היה דרך הברחה
ושנשבע' על כתובת' או שאר טענותיהם ועולים להם כל זמן של' נתברר
שתחיל' הקניי' בטעו' היה ולזה מהני להם חזקתן שהחזיקו אח"כ בקרקע כמ'
שנים כי בדרך זו טוענין להם שחזקתם חזקה מעולה וכ"ש שבכאן
הם יתומים ולקוחות שטוענין להם והבא להוציא מידן עליהם
להביא הראייה והוא פשוט ומעתה אין אנו צריכין לדון בשטר מברחתא
ולא בדין היו אונות ושטרות יוצאים על שמה ולא בדין המוכר' או נותנ'
בלא השבעת כתובה כל זמן שלא בררה האלמנה טענותיה רק שטוענ'
בדרך שמא · ומכל מקום הייתי מבשם עצמי בהלכה עם מעלת'
לחקור בחקירות אלו רק שהנצנים נראו בארץ הם התלמידים שזמן התור'
הגיע ונשמע בארצינו והוא סמוך לר"ח חשון שמתחילי' ללמוד וצריך אני
להספיק ולהמציא ספוק הבחורים והם המטרידי' אותי שלא אוכל להשיב
בדברים שאינן צריכים לע"ע ולענין חזקתם של הבנים ודאי צדקו דברי'
מעלת' דהוי חזקה מעליותא אע"ג דדרה עמהם בבית מאחר שבנו וסתרו
וחלקו הבתים לפניה ושתקה וכמו שהארי' מעל' בזה ודאי הוי חזקה ואינה

יכולה לומר שמה ששתקה משום דלא נשבערה על כתובתה דהוי לה לישב' מיד ולמחות דא"כ כל מערער יתן אתמל' למה ששתק ויתבטל דיני חזק' אך בזה יש לדקדק אם חזקה זו מקרי חזקה שיש עמה טענ' דהרי לא כתב בפנקס המשפט שהאלמנה מכרה להם רק ראובן אביהם וא"כ האלמנה תוכל לטרוף לקוחות ואף אם שתקה למכירת ראובן ולא מיחתה תוכל לומר נחת רוח עשיתי לבעלי כדתנן קנה מן הבעל ואח"כ קנה מן האשה וכו' ואין הקונין נאמני' לומר שנתרצי' אמן מאחר שעיק' טענותיהן הוא מכח השטר והיא כתבה השטר המכירה ומאחר ששטר בטל גם החזקה בטלה גם הם אין טוענין ששטר מכיר' אח"כ הי' להם מאמנ' ראובן שפית' אותן לקנות הקרקע אבל לא כתב' שטר מכיר' להם מעול' ואין לזכו' בני ראובן בזה מאחר שהעירנים צוו בעת ההיא שאם לא תמחה אשתו בעת ההיא המכר קיים ודינא דמלכותא דינא וכו' כמו שכתב מעלת' כי זה אינו נראה שנדון דבר זה בדיני כותי' כמו שכתבתי לעיל שאם לא מחתה האשה אז מכח שעשת' נחת רוח לבעל' או שלא הגיע זמנה לגבו' כתובת' שתפסיד משום זה זכותה מכח דינא דמלכותא דאם כן נתבטלו כל דיני ישראל אלא דאין דנין דינא דמלכות' אלא בדברי חקיי למלכות כמוזכר במיימוני ובשאר פוסקים אבל מי שתקפו את שלו לבטל זכותו בדינא דמלכות' שלא יוכל לבטלו כזה לא שמענו אך מה שכת' מעלת' שהאלמנה לא היתה יכולה להוציא מכח הנושים אם לא שלמו הבנים בעת ההיא אם כן זכו הבנים מכח אי שתקת שתק ואי לא מהדרינא שטרא למריה כדאיתא פרק בתרא דכתובות מי שהלך למדינת הים ואבדה לו דרך שדהו וכו' עד וחכמים אומרים יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר ומפרש בגמרא דמיירי בחד דאתא מכח ארבע דרבנן סברי אי שתק' שתק ואי לא מהדרינא שטרא למריה קמא ופירשו שם התו' והרא"ש פרק קמא דב"ק דאע"ג דלא מפסיד הקונ' בחזרת השטר וצריך ליקח הדרך ביותר משוויו כדמשמע הלשון במא' מנה א"ה יכול לומר מהדרינא שטרא למריה קמא וה"ה בנדון זה ופסק הרא"ש פ"ק דב"ק דאף אם הוא לא טעין טענה זו אנן טענינן ליה ואין חילוק כאן בין אם המוכרים ב"ח קיימי' או לא כמו שמחלק פ"ק דב"ק לענין זו גבי עידיות ובינונית וזיבורית והיה עליו כתובת אשתו וב"ח ונזיקין דהאשה גובה מזבורית אע"ג דקנה עידיות באחרונה מטעמא דאי שתקת וכו' ומחלק התם דאם אין המוכר קיים לא מצי למימ' הכי דשאני התם דלא מצי למרחי לפני בעלים הראשוני' לא מטעמא דהנחתי לך מקום לגבות מהם ולכך ביתמי דלאו בני פרעון נינהו בטלה טענ' זו אבל בנדון דאי מחזיר לבעלים הראשונים לא מצי גבי' מכח דינא גם מן הלוקחים מהם לא מצי גביא דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו והוי ממש דומיא דמי שאבד' לו דרך שדהו וכו' דלשם אין לחלק בין אם המוכרים קיימים או לא והוי דומיא דקונה מן הכותי דלית בידה משום דינא דבר מצרא כדאיתא פרק המקבל וכן לענין חזק' חלונות משמע באשיר"י ובמרדכי פ' חזקת דכל מקום שהחזיק הכותי בדינא דמלכותא ישראל הקונה ממנו הרי הוא כמוהו וה"ה בנדון זה סוף דבר בהא סליקנא לע"ע שהאלמנה תוכל למימר נחת רוח עשיתי לבעלי במה שלא מחתה המכירה אם לא שנתברר שנתרצית ומכרה קודם בעלה דאז בטילה טענה זו וכן אם לקחו הבנים מיד ב"ח שמדינא דמלכותא לא היתה האלמנה יכולה לגבות מהן אז הלוקחין מהן הרי הם כמוה' אבל בלאו הכי לא נאמר שאנו נפסוק לבני ראובן דינא דמלכותא כמו שנתבאר לעיל מיהו אנן טענינן ליתמי ולקוחו' כל דבר להעמיד הקרקע בחזקת' ובדרכי' שנתבארו לעיל כל זה אני כותב במקום דליכא מנהג אבל במקום שנוהגין שאין האלמנה טורפת לקוחות של בעלה אז אפש' דהולכי' אחר המנהג וכמו שכת' הרא"ש בתשובתו לענין שיעבוד מטלטלי' אג' קרקעי' דצווח כרוכי' ולא אשגחו ביה ודבר זה אינו תולה רק בחקירת הדיין ולפי מה שעיניו רואו' בחקיר' המנהג והתפשטותו במקו' המשפט זהו הנ"ל בשאלתו דמעלת' אך בקצרה ואם יקשו דברי על מעלת כ"ת שלא יישרו בעיניו אז יודיעני מעלת' ונבסס בהלכה ואהיה מוכן תמיד למעל' כ"ת לבקש שלומו וטובתו כל הימים נאם משה איסרלש מקראקא:

קי

אמרינן פ' הגוזל אמר רב' הלכתא מקיימין השטר שלא בפני בעל דין ואפי' עומד וצווח ופירשו התו' והרא"ש טעמ' דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן ומדרבנן הוא דצריכי' קיום הלכך מקיימי' שלא בפני ב"ד ואע"פ שרש"י פי' שם מקיימין שלא בפני בעל דין כגון שהיו עדים החתומי' בו מבקשים לילך למ"ה וכו' מ"מ נראה דה"ה בנדון זה שהעד המעיד על הקיו' הוא ככאן ואי אפשר לו לילך למקום שהאשה שם ולהעיד בפניה שמקיימי' השטר שלא בפניה ולכן קמתי לבקשת האיש הלזה לקיים שובר שבידו על מקצת כתובת אשת אביו ולומר כי מקויים הוא לדעת וכאש' כתב המרדכי בשם העיטור שצריך להודיע אופן הקיום באתי ג"כ להודיע סברתו בזה הנה בא לפני האיש כמר שמואל בר ישעיה אשר בידו השובר והראה לי חתימת האלוף מהר"ר אייזק מפראג הניכרת לי איך ששני עדי' דהיינו יעקב בן הקדוש ר' חיים וה' מאיר בר אברהם קיימו חתימת העד אחד החתום על השובר דהיינו חתימת כמר שמעיה בר מאיר ז"ל גם שמעיה זה הנזכר העיד על חתימת עצמו שהיא אמיתית ועוד העיד שזוכר מעשה של זה השובר ושחת' על השובר לאחר שחתם העד הראשון כל הנ"ל העיד מה"ר אייזק הנ"ל בחתימתו גם כאן בא כמר מרדכי בר יהודא והעיד על ענין השובר ואמר ז"ל שהוא זוכר כשהיה חזן ק"ק קלוסטריקי כשנשא כמר שמעיה בר מאיר הבתולה היצלה בת ר' נתן הותנה בשעת התנאים שזו האשה תעשה שובר על מקצת כתובת' כמשמעו' השובר שביד שמואל הנ"ל ואחר כך בשעת הנישואין כתבתי אני החזן את השובר גם הייתי אז שקבלה מרת היצלה ק"ס על השובר כפני עדים החתומים על השובר דהיינו כמר אברהם בר יצחק שלי"ט וכמר שמעי' בר מאיר ז"ל גם הייתי באותו מעמד שחתמו העדים הנ"ל על השובר וראיתי אותו בעיני שחתמו העדי' הכל על השוב' עד כ"ל העד מרדכי בר יהוד' הנ"ל ועפ"ז זה אני רוא' שמקויים השטר מכח ג' פנים האחד שהעד כמר מרדכי בר יהודא מצטרף עם כמר שמעיה מכח סופר ועד והשני מצד שזוכר הק"ס שקבלה לעשו' השוב' השלישי מאחר שכמ' שמעיה מעיד שעד א' חתם לפניו הרי כמעיד על חתימת העד שלפניו גם כמר מרדכי הנ"ל מעיד על זה והרי הם ב' עדי' המעידים על חתימתו והנני אבאר כל אלו הפנים שהקיום מועיל בכה"ג הראשון כתב רבי' ירוחם נתיב כ' ח"ה פשוט פרק המגרש שאם מכירין חתימת עד א' ומכירין גם כן כתב סופר השטר ואין מכירין חתימת העד השני אינו קיום מ"מ גבי מבני חורי לפי הירושל' דמהני עד א' בכת' ועד א' בעל פה עכ"ל והביאו הקר"ו סי' מ"ו בח"ה וצריך לי עיון דהא אמרינן פ' המגרש האי כתובת חתנים דאתאי לקמיה דרבי אבהו דהוי ידע לידה לטופסא דשטרא ולחתימת ידי דחד סהדי סבר לאבשורי' א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו עכ"ל וכתבו שם התוספות דדוקא חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות אבל כתב סופר ועד פסול ומנ"ל לאכשורי' במקצתו לאגבוהי מבני חורי ויש לפרש דס"ל לר' ירו' דדוקא כשאין הסופר לפנינו אז פסול אבל כשהסופר לפנינו ומעיד על כתיבתו לא גרע משא' עד שבעל פה שמצטרף עם עד החתו' לגבות מבני חורי וא"כ בנדון דידן שהסופ' מעיד על כתיבת ידו מצטרף עם העד החתו' והוי קיום לגבות מבני חורי כ"ש לאחזוקי' במה שתחת ידו ושהשובר כשר שלא תוכל להוצי' עם כתובה ועוד דמאחר שכבר מרדכי אומר שזוכר הק"ס שעשתה האשה הנ"ל נגד בעלה על ענין השובר הוי עד בעל פה על ענין השובר ומצטרף עם עד החתום כדאיתא בהריא פרק גט פשוט אמימר אכשר בעד בכתב ועד א' על פה ואף על גב דכתב הרא"ש שם דדעת האחרונים דאינו מצטרף רק לגבות מבני חורי אבל לא ממשעבדי כבר נתבאר דלענין קיום שובר הבא לפטור מלשלם הכתובה עדיף מגביית בני חורי דהשתא אפוקי' מפקינן מניהו אחזוקי בכה"ג מבעיא ועוד דהרי כתב הרמב"ם פ"ד מה' עדות אם אמר אותו שלא כתב עדותו קניתי מידו על ההלוא' ולא בא המלו' ולא שאל ממני שאכתוב שניהם מצטרפים ונעש' מלוה בשטר גמורה עכ"ל וה"ה בנדון דידן ואף על גב דלא קבלה קנין ממרדכי החזן הנזכר רק בפני עדים החתומי' זה אינו מזיק דכל מי שהיה אצל קניי' הקנין יוכל להעיד על זה (כמו שכתב הטור והרמב"ם) וכמו שפסק בהדי' בתשו' הרשב"א סי' אלף ע"ג דכל מי שראה הקנין יוכל להעיד עליו ועדותו עדות ומצטרף גם הוא מוכרח מדברי הירו' דמוקי ההיא דגט פשוט דאמרי' עד א' בכת' ועד א' בע"פ מצטרף ומוקי לי' בשני חתומי' בשטר ולא יוכל לקיים רק אחד מהן מצטרף א' מן השוק ל' זה העד המקויי' וסתם קנין נעשה בפני עדים החתומי' וא"ה מצטרף עד שבע"פ והוא ממש כנדון דידן ואין לחלק בין עד א' החתום על השטר ועד א' ע"פ או שהיו שנים חתומים ואין יכולים לקיי' רק א' מהם כדאיתא באשי"רי פ' גט פשוט ואדרבה דשנים החתומי' ואי אפשר לקיים רק א' מהן עדיף טפי כדמייתי הת' מן הירו' וכמו שכתב' ועו' אני אומר דשטר זה מקוי' בב' עדיו דמאחר שכמר שמעי' העיד שזוכר ענין זה השובר ושחת' עליו אחר שחת' העד הראשון כנ"ל א"כ מעיד על חתימת חבירו שהי' אמיתי' רק שאינו מכיר החתימ' גם מרדכי החזן מעיד שמכיר החתימ' והם מצטרפי' לענין קיום החתימ' ובתחילה אברר שכמר שמעיה יוכל להעיד על חתימת חבירו ולא אמרינן דנפיק ממונ' נכי רבעא אפומא דחד סהדי דהא אמרינן פ"ב דכתובות דאם מת עד א' וליכא אלא חד דמכיר חתימתו העד השני יכתוב חתימת ידו אחספ' ושדי ליה בבי דינא ומחזקי ליה בי דינא וחזי ליה ולא צריך איהו לאסהודי אחתימת ידיה ואזיל איהו והאי ומסהדי אאידך וכתב שם נ"י דה"ה אם יש עדי קיום אחתימ' העד החי וכ"ש הוא וא"כ ה"ה בנדון זה שכבר נתקיימה חתימת כמר שמעיה ולא הוצרכה לסהדותיה על חתימ' ידו וא"כ הוא וכמ' מרדכי החזן הנ"ל מצטרף לאסהודי על חתימת יד עד השני החתום ואף כי אינו מעיד שמכיר החתימה רק שאומר שזוכר ענין השובר ושחתם העד לפניו הוי עדות וכמו שאמרי' פ"ק דגיטין לענין עד כותי דכשר בגט אשה ומוקי לה בגמ' כגון דחתים ליה ישראל לבסוף דאי לאו דכותי חבר הוא לא

מחתי' ליה מקמיה ופריך בגמ' א"ה אפי' שאר שטרות נמי אלא אמרי' רווחא שביק למאן דקשיש מניה ה"נ רווחא שביק למאן דקשיש מיניה אמר רב פפא זאת אומרת עדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה וכו' והקשו שם התו' אי לאו דכותי חבר וכו' תימה א"כ כולא שטרא נפק אפומיה דחד סהדא דחתים לבסוף וי"ל דאין לחוש כיון דהאי כותי כשר מדאורייתא דגירי אמרת הן עכ"ל הרי קמן דבדרבנן סמכינן אהאי סברא דאי לאו דכותי חבר הוא וכו' וה"ה לענין קיום שטרות דרבנן והוא מעיד שחתם אחר העד דסמכינן אהאי סברא דאי לאו דעד הראשון נכון הוא לא חתים ליה מקמיה ואע"ג דבשאר שטרות העדים חותמים זה שלא בפני זה ואיכא למימר דלמא רווחא שביק וכו' בנדון דידן שמעיד בהדיא שחתם העד לפניו ליכא למיחש ומצטרף עם כמר מרדכי לקיים העד השני ודין קיומיהון נאם משה איסרלש מקראקא:

קיא

(כאן חסר תחילת השאלה) אבל לפי הענין הוא עור של אווזא אחת מחותך ונמצא טרפה ונמלחו עם חתיכות אחרים והורה א' שהוא כשר והוקשה לו כמאן פסק ליה דהא הכא לאו לענין עור האווזא עצמו קאמ' דהא טרפה הוי אלא ודאי לענין מה שנמלח עמו כדמו' נדון דידן קאמר א"כ אמאי הכל מותר בדאיכ' ס' דלמא אינו מפעפע מחתיכה לחתיכה ולא נאסרו רק הנוגעים א"כ איך יצטרפו האחרי' לבטל דהא כבר הוכחתי דבין לדברי מוהר"ם דבריר ליה דאינו מפעפע בין למ"ד דמסתפק לי' לא יצטרפו החתיכות האחרו' לבטל לחתיכה עצמו ה"ה לאותו שנגע ביה דהרי כתבתי דזה אינו מקרי פעפוע וא"כ על מי סמכו האחרוני' להקל במליחה לצרף הכל לס' דאע"ג דכתב בעל השערים דראה מעשה הרבה פעמי' לשער בס' שעליו סמכו האחרונים ז"ל כמו שכתב מהר"אי ז"ל כהג"ה ש"ר אפשר לומר דמיירי הכל בחתיכ' שדבוק בו או שנגע בו כל א' לחוד אבל מאן נימא לן דחלקו על מהר"ם ותשובת המרדכי לצרף הכל לס' ואע"ג דאיפשר לומר הא דכתבו האחרונים ז"ל הא דעבדינן מליחה כבישול בין להקל בין להחמיר היינו לענין דלא צריך קליפה בדאית ביה ס' דבזה סמכו אמאן דפסק בס' ולא הצריך קליפה אבל לענין לצרף הכל לענין ס' אפשר דס"ל כתשובת מוהר"ם דאינו מצטרף וכן נראה סברת בעל א"ו והארוך דכתב דמליחה כבישול לשער בס' ופסק דאין כל החתיכות מצטרפות מיהו תשובת מהרי"ל דלעיל לא משמע כן אלא אי איכא ס' בכל שרי ומשמע דהכל מצטרף וכן המנהג פשוט דאם איכ' ס' בכל דבר הנמלח עמו הכל מותר אפי' מה שנגע וקשה על מה סמכינן אלא על כרחינו צריכין להודות דאנן ס"ל דהלכתא דבקליפה סגי ואינו מפעפע כלל מחתיכה לחתיכה ומ"מ לענין חומרא לבד פסקו להצריכו ס' כמו כבישול כדי שלא לחלק בין כחוש לשמן ואם כן מאח' שנתבאר דאפי' לדברי האחרונים דפסקו לשער בס' ס"ל דסגי בקליפה ושיעור ס' אינו אלא חומרא בעלמא א"כ נוכל להקל במקום דאיכא צדדים אחרים להקל והוא הפסד מרובה כנ"ל וכבר פסקתי כן בתשובה לענין חטה מלוחה עם בשר בפסח ולענין נדון דידן שהתחלנו עליו הסכמנו להתיר השומן המחותך מטעמים שנתבארו אך אמנם בשר האווזות החמרנו לאסור כל חתיכה הראויה להתכבד דחששנו שמא טריפ' הוי ובקוץ נקבה כדי לחוש לחומרא ואם כן אע"פי שנתערב אסור דוגמת ספק דרוסה שנתערבה בעדר כדלעיל ולא חשבנו כל הספיקות רק לספק א' גם לא היה רק הפסד מועט בזה ושאר החתיכו' שלא היו ראויים להתכבד פשיטא שהיו מותרים דחד בתרי בטל בדבר יבש כן עשיתי מעשה עם שאר חבירי' שהסכימו עמי ומהר"י כ"ץ לא רצה להסכי' והיה סבור להטריף הכל כי כן דרכו תמיד להחמיר והמחמיר יחמיר והמיקל לא הפסיד בזה וכיוצ' בזה כנ"ל והש"י יצילני משגיאה אמן נאם משה איסרלש מקראקא:

קיב

אמרו רז"ל יהא כבוד תלמידך חביב עליך ככבוד עצמך ולמדו הענין ממה שנאמ' ליהושע בחר לנו אנשי' וא"כ כמו שלא יתנג' אדם אם יחקור טובתו כך לא יתנג' אם יחקור טובת תלמידו כמוני היום שנתבקשתי מכמהר"ר מרדכי במוה"ר אהרן משה תלמידי למד בכאן ימים ושנים לענין דינו אשר מתירא על נפש בסבת ירושת אשתו ז"ל אשר הלכ' לעולמה בעיפוש האויר ב"מ ולא נודע עדין מה נעש' עם הכת אשר היתה לו עמה ז"ל אם הבת עודנה בחיי' או אזלה ח"ו בתר שבקה או קדמ' לאם בפטירת' וא"כ היו נופלי' חילוקי' בעניני ירושת אשתו כאשר יתבאר ועל כל זה הפציר בי להראות לו דרך אשר ילך בו וארת המעשה אשר יעשה ונעתרתי לו ונתפתיתי לדבריו אף כי נאמר שמוע בין אחיכם ואסור לדיין לשמוע טענת א' קודם שישמע טענת חבירו והרי הוא בכלל לא תשא מ"מ שאני כאן כי אין זה תלוי בטענה שבין איש לחבירו רק בדיני נחלות אשר ממשמשים ובאים ואין חילוק בזה בענין טענה עד שצריך הדיין לשומען ועוד כי אף לא יהיו דברי דרך פסק רק כמראה לו מקום אשר מצד זה לא יוכל לזכות בדינו אם לא יהיו חלוקים אחרים בינו לבין יורשי אשתו רק הספק הגלוי בעיני כל ובזה אני מחויב להורות לו ולא למנוע ממנו בר אשר יקבוהו לאומים ואחר התנצלותי אבו' לבאר דינו אף כי פשוט הוא מ"מ להפיק רצונו אראה שהדין עמו:

השאלה

הנה ר' מרדכי הנ"ל אומר שהי' איזה קטט בינו לבין אשתו והי' בחשקו לגרשה כי לא מצא' חן בעיניו או סבו' אחרו' רחוקי' או קרובות שתלה עצמו בהן בתחילה ונסע מאשתו ובא הנה ק"ק קראקא ללמוד ובעוד שהיה בכאן חתך דרכים וכתב כתבים לק"ק פוזנא באם היה בדרך אפשרות להשוות עמה לגרשה ולא אבתה שמוע וזהו גלוי וידוע לכל ואח"כ נפטר' אשתו ז"ל והלכה לעולמה ולכן מתיירא לנפשו שלא יאמרו עליו שנתן עיניו לגרשה ואינו יורש אשתו והנה אומר כי אין בכאן פקפוק כלל שלא ירש אשתו משום זה ואע"ג דגרסינן פ' מי שמת אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם א' שאמרו לו אשהו תותרני' היא נכנס אחריה לחורבה לבודקה וכו' ופי' שם רשב"ם ז"ל דבנשואה מיירי והואיל ולא נתפיים עמה אינו יורש' וכתב ז"ל ומהכא שמעי' שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שיש בדעתו לגרשה שוב אינו יורשה וכו' מ"מ לענין הלכתא לאו דינא הכי דהרי התו' דחו שם דברי רשב"ם וכתבו שם דיורש אשתו עד שיגרשה וכן מסקנת האשיר"י והמרדכי שם וכן מסקנת הטור א"ע סי' צ' ואם כן כבר נדחו דברי רשב"ם דיחיד הוא בסברא זו ולכן השמיט גם כן הרב בעל ש"ע דבריו מתוך ספרו וכתב סתם דבעל יורש אשתו עד שיגרשה· ועוד אני אומר דודאי אף רשב"ם לא קאמר אלא בימיהם שהיו מגרשים נשותיהם שלא מדעתם דמאחר שבדידיה תליא מילתא והוא נתן עיניו לגרשה כמי שנתגרשה דמי מאחר דאין מעכב בירו וכדאמרינן בעלמא כל העומד לגוז כגזוז דמי וכל שטר העומד לגבו' כגבוי דמי אבל בזמן הזה שאין אדם מגרש אשתו בלא דעתה וכמו שקרה לזה האיש הנ"ל שבקש לרחפה ממנו ולא היה ביכולתו באשר לא רצתה לפרוש ממנו ודאי אף רשב"ם מודה דלא אבד ירושתה ואני אדון הדבר בק"ו דמה כתובת אשה שהיא דרבנן אינה נפקעת במה שתתן עיניה להתגרש בו וראייה ממורדת דאמרינן פרק אע"פי דפוחתין לה מכתובתה ז' דינרין וכו' וכן כל התקנות שתקנו בה אח"כ לא אבדה כתובתה אע"פי שאומרת מאיס עלי לא בעינ' ליה ולא לכתובתו א"ה לא אבדה כתובתה אם מת הוא תוך זמן שקבעו לה חכמים כדין מורדת כמבואר בגמרא ובפוסקי' בהדי' כ"ש בירושה דאוריית' שלא יאבד ירושתו מכח שרוצה לגרשה כל זמן שאין בידו לגרשה והיא עכבה עליו דהא כתב הרא"ש שם פ' מי שמת דדבר דאורייתא אינו נפקע כמו דבר דרבנן ואם כתובה אינה נפקעת מנתינ' עיניה בגירושין מאחר שאין בידה שתתגרש כ"ש ירושה דאוריית' ובהיו' הדבר פשוט בעיני לא אאריך בראיות ואם מעט אוסיף לך כהנה וכהנה ועוד דכאן אין אנו צריכין לכל זה באשר ר' מרדכי הנ"ל חזר ממרדו כאשר כתב בב"ד שגבה שנים על הרעה אשר חשב לעשות לאשתו ורצה לבוא אצלה כאשר מבואר בב"ד שגבה באשר בירו ופשיטא שבזה חזר לחזקתו לירש אשתו וראיה ג"כ ממורדת שכתבו הגהות מיימוני דאם חזרה ממרדה קודם כלות כתובתה ולא גרשה אפי' כתובתה אלף זוז לא הפסידה אבל אם חזרה לאחר שהפסידה כתובתה לא מהני חזרה וכן כתב הגהות מרדכי דכתובות והר"ן פי' אע"פי וה"ה בנדון זה דאם היה חזר ר"מ הנ"ל קודם שמתה אשתו פשיטא דיירשנה כי מחשבה מבטל מחשבה כדאמרינן לענין טומאה והוא סברא ג"כ מאחר דלא נתן עיניה לגרשה כי אם בדיבו' בעלמ' א"כ דיבור שלו האחרון מבטל הראשון והרי חזר בו ואמר לבוא אצלה· ואם היתה חזרה זו לאחר פטירת אשתו דלא מהני חזרה מ"מ נראה דזכה בדינו מכח ב' טעמים הראשונים וק"ו אם בתו חיה אפי' שעה אחר אמה דאין ירושתו נפקעת כלל כי זהו פשוט לכל בר בי רב דחד יומא ומבואר בריש יש נוחלין ומנחילים ובהיות כי איני דיין בדבר זה רק באתי להראות כי הדין עם ר"מ הנ"ל ושהוא יורש אשתו ובתו אם ח"ו נפטרה אקצר לע"ע ושלום על דייני ישרא' אשר יקים עמה' כדב' המשפט נאם הכותב משה איסרלש מקראקא:

קיג

פטיש סלעים מפוצץ· עוקר טרשים ומרוצץ· פתח דבריו ברקי' ירוצץ· חכ' חרשי' ונכון לחשים מורי ורבי ר"ג ור"מ מופת הדור מהר"ר משה ש"ן שלום רב למר ולתורתו ולכל דיליה שלום רב עד בלי ירח· בראש וראשון אתן שבח והודי' לאל אשר השיבני בשלום אל ביתי וזכיני וקרבני אל מכ"ת שאוכל עוד לשאו' וללמד מפי מכ"ת אשר טוב לי תור' פיך מכל כסף וזה' ולכן אחו' ארוני מורי אחל' את פני מעכ"ת שי' ישליך את דברי אחר גוו ויאיר עיני בכתב במקצרת ספקות שנפלו לי בהמחברי' אם לא זכיתי בעו"ה לשתות מי בארך וללמוד ממכ"ת פא"פ:

הא' מה שכת' הב"י בטו' ח"מ סי' מ"ט על הא דכתב הטו' וכתב הר"ר ישעי' וכו' עד י"מ' שצריך לכתו' פלוני לו' מפלוני וכתב הב"י שם ומ' שצריך לכתוב פלוני לו' וכו' היינו כדי של' יטעון זה כן אב' אם לא כתב שם הע' וג' זה לא טען כן השט' כש' ואין לומ' שרע' ר' ישעי' שש"ט של' נכת' שם המקו' פסו' דה' תני' בסוף בתו' מוצי' ש"ח על חבירו ול' הי' בשט'

שם מקום דגובה ממטבע מקום שיוציא בו השט' וכמו שכתוב בדברי רבינו בסי' מ"ב ע"ב בדבריו ואני הדיוט תמיהני מה מייתי ראייה מסוף כתובו' דהת' בסוף כתובות דכשר היינו אם לא נכתב שם המקום שנעשה בו ההלואה וגובה ממטבע מקום שהוציא שם השטר ורבינו ישעיה שכתב שצריך לכתוב פלוני מעי' פלוני וכו' היינו שם מקום דירת הלוה צריך לכתוב לסימן לידע איזה יוסף בן שמעון הוא הלוה ומה ענין של הברייתא דסוף כתובו' לכאן אבל בעיקר הדין שכתב שהר"ר ישעיה לא מפסיל השטר אי לא כתב כן אפשר הדין עמו כיון שה"ר ישעיה מביא ראייה מגט ובגט גופיה אינו פסול אם לא כתב דירת הבעל אם לא ששינה מקום דירת הבעל או האשה ואפשר גם כן בשטר פסול אם שינה מקום דירת הלוה דהא מזויף מתוכו:

הב' בח"מ סימן ס"ו לפיכך ראובן שהיה מוציא שט"ח שיש ללוי על שמעון וטען שלוי נתן לו בכתיבה ומסירה וכו' עד נשבע היסת ונפטר עד כאן וצ"ע בב"י שדבריו נראין תמוהים במ"ש נ"ל דשבועה זו שנשבע שמעון כדי לפטור עצמו מלוי דמי דין זה לדין הנזכר בפי"ד בשם רבותיו כו' ע"כ ודבר תימה מה שכתב שישבע שמעון ויפטור ומדברי המימו' משמע שישבע לוי המוכר לראובן שלא מכר לו השטר ואינו דומה להוראת רבותיו שהשטר יוצא מתחת יד אחר וכולי דהתם מיירי שטענו בשטר שנמצא ונפל מידו דאתרע בנפילתו אבל בדין זה שראובן מוציא שט"ח שיש ללוי על שמעון ולוי שטען שלא מכרו לו ולא נתנו שטר בכתיבה אלא הפקידו בידו ישבע לוי שלא מכרו לו:

הג' במרדכי סוף הגוזל בתרא שדיא לחמריה במיא וטבעיה משום דרודף הוא וכו' וכגון שהיתה בתחילה סכנה להכנים חמור בספינה אבל אי הוי רגיל להכנים כמו שעושין ואחר כך נעשה כך וכולי אם השליכו לנהר חייב ובבית יוסף חשן משפט סימן ש"פ הביא דברים אלו בשם תשובת מיימוני וכתב דדבריו תמוהים הם מה שחייבין לשלם אם הוי רגילים להכנים כמו שעושים עתה ואחר כך נעשה כך שהיה חמור מקפץ ומדלג דאטו מי שיש לו כלב רע או דבר המזיק שחייב להורגו ולסלק דבר המזיק כדי שלא יזיק אחרים אם קדמו אחרים והרגוהו מי מחייבי עכ"ל ואני הדיוט תמיהני מאוד בדבריו דהת' גבי כלב רע או דבר המזיק שהיה לו לסלק דבר המזיק ולהורגו והוא אינו חושש ומניחו ואינו מסלקו רודף הוא ולכן כל ההורגו פטור ומצוה קעביד אבל זה שהכנים החמור לספינה ולא היה יודע ברוע מעלליו והיה רגיל להכנים ועכשיו נהפך לאויב ומקפץ ומדלג ובעי לאטבועי ספינה והשליכו לנהר חייבים לשלם כדין המציל עצמו בממון חבירו וכן משמע הלשון ואח"כ נעשה וכו' עד ולאו רודף הוא והתם גבי כלב רע נמי אם לא היה רגיל להזיק ועכשיו נהפך ורצה להזיק בפעם ראשון וקדם להורגו חייב לשלם מטעם שהציל עצמו בממון חבירו:

הד' מה שכתב המרדכי ריש ב"מ ריש ע"ג וז"ל שלא תהא הודאת פיו גדולה וכולי וכן פי' ראב"ן ז"ה אפילו יש לו שטר נ' כדאמרינן סלעין דינרין וכו' עכ"ל ראיתו שכתב כדאמרי' סלעין דינרין וכו' אינו מובן אצלי מה ראייה הוא לדברי ראב"ן שכתב ה"ה אפי' יש לו שטר נ' רצה לומר מי שתובע לחבירו ק' וכפר הכל והלוה הוציא שטר שכתוב בו נ' ישבע הלוה שבועה דאורייתא כדין מודה מקצת כמו גבי עדים מעידים שיש לו נ' דישבע שבועה דאורייתא ה"נ גבי שטר ומביא ראייה לזה מסלעין דינרין וכו' כי לשם לא מיירי שכופר הכל וזה הוציא השטר כי זה ל' הברייתא ת"ר שטר שכתוב בו סלעין ודינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר ג' ר"ש בן אליעזר אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע רבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור אם כן משמע להדי' מדברי ברייתא שהמלוה ולוה הם מחולקים בפי' השטר הלוה אומר ג' והמלוה אומר ה' ולא שכפר הלוה הכל ואחר כך הוציא המלוה השטר ואם כן מה ראיה היא זו לדברי ראב"ן דהתם גבי סלעין ודינרין ישבע הלוה על פי הודאתו שהודה ג' והרי הודה במקצת אבל בדברי ראב"ן לא הודה במקצת רק ישבע כיון שהמלוה הוציא השטר מנלן ועוד הרי ר"ע חולק על ר"א וסבירא ליה לר"ע דלא ישבע והלכה כוותיה מדפסיק הרי"ף לשם בהלכות דף ס"א ועוד הרי כתב הרי"ף לשם דאף ר"א לא פליג עליה דר"ע אלא היכא דלוה אמר שלש אבל היכא דלוה אמר שתים אפי' ר"א מודה דפטור משום דהוי שטר שעבוד קרקעו' ושמעינן מיני' דהיאך דא"ל מנה לי בידך חמשין מנייהו בהדין שטרא וחמשין ע"פ וא"ל אידך חמשין דבשטר אית לך גבאי וחמשין דבע"פ לית לך גבאי דמשלם חמשין ונשבע שבועות היסת ומפטר משום דהוה ליה שטר שיעבוד קרקעות וכו' עכ"ל הרי"ף א"כ הרי משמע מתוך דברי רשב"א ור"ע להדיא דאם הוציא שטר של נ' דלא ישבע אליב' דכ"ע דאין נשבעין על כפיר' שיעבוד קרקעות ולא על הודאת שיעבוד קרקעות וכמו שפסק הרי"ף כן מוכח מתוך סוגיית הגמרא דב"מ דף ד' דמקשה שם על דברי רב ששת דפטר הילך מיתיבי סלעין דינרין וכולי עד קתני מיהת רשב"א והא דקתני ג' לאפוקי מדר"ע דאמר כמשיב אבידה וכו' אי הכי רשב"א אומר הואיל והודה במקצת הטענה ישבע אף זה ישבע מבעי ליה אלא לעולם ב' פטור כו' הרי שמסיק בגמ' מדלא קאמר אף דבשתים מודה רשב"א משום שעבוד קרקעות כדפירש הרי"ף וכ"כ הרא"ש:

הה' מה שכתב המרדכי פרק יש נוחלין (דף רכ"ג ע"א) נשאל למהר"ם אם יש לאדם בן עני ורוצה לתת לו עתה כדי לסלקו לאחר זמן מירושתו וכולי עד דיש לאביו תקנה וכו' וכן יאמר עכשיו אע"פי שהוא בריא פלוני בני יטול שליש בנכסי וכו' עד אף ע"פי שהוא בריא אח"כ כמה ימים כיון שאומר פלוני בני יטול לאחר מיתה אין לך מצוה לאחר מיתה גדולה מזו וגדולה מזו או' ר"ת איזהו מתנת בריא דבעי קנין כו' עד שאני התם דכתב מהיום לת"ק כו' עד אבל בנדון זה דליכא מהיום וליכא שטר וקנין מוכיח על המתנה לומר שמחיים חיילא לא קנה דאין מתנה לאחר מיתה בבריא וכו' אם כן דברי מהר"ם קשו אהדדי דבתשובה שנייה כתב דלא יועיל אם אמר יטול בני לאחר מותי אם לא שכתב מהיום לרבי יודא ולרבי יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו ובתשובה ראשונה כתב דיועיל אם אמר בריא בני פלוני יטול לאחר מיתה כך וכך וזהו נקרא מצוה מחמת מיתה וקנה וכן כתב מהר"ם במרדכי סוף פ"ק דב"מ ובריש פרק מי שמת (דף ר"כ ד ס ק ע"ב) וז"ל ופסק ר"מ דה"ה הבריא שאמר אם אמות ינתן כך וכך היינו מצוה מחמת מיתה וכו' ובפרק מי שמת (דף רכ"ו ריש ע"ג) פסק מהר"ם דלא מהני אמירה שכתב שם וז"ל ועוד פסק מהר"ם ראובן שיש לו מעות ביד שמעון ואח"כ אמר לו תנם לבני או לפלו' אחר מיתתי דתן לאו כזכי במתנה שהרי לא הושלש מתחילה לכך ולא מצינו מתנת בריא לאחר מיתה והא דאמר פ"ק דב"מ כו' והיינו כדברי מוהר"ם בתשובה שנייה כל אלו התשובות קשו אהדדי:

הו' מה שכת' המרדכי פ' דיני ממונו' (דף רפ"ה ריש ע"א) וז"ל ופי' רי"בא דה"ה דפסול לאש' בן אחי חמיו וכו' עד דאפיק מקר' ראש' כבעל' אבל מה שקנ' הבעל לא קנת' אשתו וכו' וכת' הב"י בח"מ סי' ל"ג בש' ריב"א דהכ' דהקרוב לבעל פסול לאש' אבל הקרוב לאש' אינו פסול לבעל טעמ' משום דאמרי' בב"מ מה שקנתה אשה קנה בעלה וכו' והא דאמרי' פ' זה בורר (דף כ"ח) בסור' אמרי בעל כאשתו בפומבדי' אמרי אשה כבעלה ס"ל דתרי לישני פליגי אהדדי וק"ל כלישנא דאמר אשה כבעלה דעת הפוסקים כן עכ"ל ואני הדיוט לבי אומר לי שלא דק הגאון בדברי ריב"א שהרי כתב המרדכי בשם רי"בא ובעל חמותו פסול לו מידי דהוי אאשת חורגו הרי דס"ל לרי"בא דאדם פסול לבעל חורגתו אע"ג דבעל כאשה לא אמרינן ולכן ריב"א מביא ראייה מאשת חורגו לבעל חורגתו דהיינו בעל חמותו משום דס"ל לרי"בא גבי ראשון בראשון כמו גבי בעל חמותו אשה כבעלה ובעל כאשה וכי קאמר רי"בא דאשה כבעלה אמרינן בעל כאש' לא אמרי' היינו גבי ראשון בשני ודוק בלישנ' ולא תמצא אשה כבעלה ולא בעל כאש' כי אם בראשון ושני וכן זוכרני שהשיב לי מכ"ת כן בהיותי מציק מים על ידך וכן כתבתי בספר מרדכי בשם מכ"ת וא"כ לפ"ז הא דקאמר בגמרא בסורא אמרי בעל כאשה בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה ס"ל לרי"בא דלא פליגי אהדדי ורי"בא פסק כשני הלשונות גבי ראשון בראשון כגון גבי אשת חורגו ובעל חורגתו ובגמרא מייתי הני תרי לישני אהא דבעי מהו שיעיד אדם באשת חורגו בסורא אמרי וכו' והיינו כדפירשתי:

הז' מה שכתב המרדכי פ' שבועת הדייני' (דף רל"ו ריש ע"א) נשאל לר"מ אדם שקנה קרקע מחבירו ויש לו שטר ובתוך ג' שנים טען המוכר חזרת ומכרת לי וכו' ובח"ה סי' ק"מ הביא הב"י דברים אלו שפטר מהר"ם אפי' מהיסת וכתב הוא עליו ואיני יודע למה פוטרו משבועת היסת ואפשר דס"ל כלישנא דפטור משבוע' היסת היכא דליכא דרר' דממונ' הרי כתב ר"מ בדבריו דבמלוה כה"ג חייב לישבע אע"ג דליכא דררא דממונא וגם מה שתמה הגאון על ר"מ למה פטרו כאן משבוע' היסת תשובתו בצדו כמו שכת' מהר"ם בדבריו דכל הקונה כותב שטר וזה אין לו אינו נאמן משא"כ במלוה דרגילין להלוות בלא שטר:

הח' מה שכתב המרדכי ריש תענית (דף רע"ו ריש ע"ג) ההולך ממקום שאין מתענין למקו' שמתענין פי' ריב"א כו' עד ואין משלי' מדלא קתני בסיפ' מתענה ומשלי' כדקתני בריש' ותימה דיותר הל"ל מדלא קתני מתענה ומשלי' כדקתני בסיפא ממקום שמתענין למקו' שאין מתענין הרי זה מתענ' ומשלי' דזה הוא ראייה גדול' כיון דבזה הדין עצמו כת' מתענה ומשלים בהולך ממקו' שמתענין וכו' וממקו' שאין מתענין למקום שמתענין לא כת' מתענה ומשלים ואפשר שהמרדכי גורס בתלמוד כגירסת הרי"ף ההולך ממקום שמתענין למקו' שאין מתענין הרי זה מתענה ומשלים ממקום שאין מתענין מתענה ולכן כתב הספר מדלא קתני בסיפ' מתענה ומשלים כדקתני ברישא ר"ל כגון גבי ההולך ממקום

שמתענה וכו׳ אכן בגמר׳ שלנו גורס מי שהיה מתענה על הצר׳ ועברה וכו׳
עד מתענה ומשלים ההולך ממקום שאין מתענין למקו׳ שמתענין מתענה
ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין מתענה ומשלים לפי ג׳י זו
תמוהה מאד :

הט׳ מה שכתב פ׳ מי שהיה נשוי (דף תקמ״ג ריש ע״א) וז״ל
מי שהיה נשוי ג׳ נשים כתב ר״ב וז״ל על ההלכה זו
ראיתי גמגומים בדברי ר״ח ובדברי רב האי גאון ובאלפס ונ״ל פירש״י
עיקר מדכתב ר״ב ראיתי גמגומים בדברי ר״ח ובאלפס ונ״ל פירש״י עיקר
משמע דדברי הרי״ף אינם כדברי רש״י וצ״ע בדברי רש״י ובדברי הרי״ף
דבהדי׳ משמע בדברי שניהם דדעת שניהם שוים וכ״כ הב״י בא״ח סי׳ צ״ו
בסופו וז״ל והרא״ש דחה דברי ר״ח והסכים לדברי הרי״ף ורש״י שפירשו
דסבר ר׳ דכל הג׳ מני׳ משועבדים לבעלת המנה ושאר חברותיה עד שתגבה
כל כתובתה לפיכך חולקת בשוה ע״כ הרי שכתב הב״י דדעת הרי״ף
ופירש״י שוין וצ״ע מה שכתב ר״ב דדברי הרי״ף מגומגמים ופירש״י עיקר :

הי׳ מה שכתב המרדכי סוף פג״ה (דף תשל״ס סוף ע״ג) ובספר
א״ז פסק כן הלכ׳ למעשה וכן ה״ר שמואל והטעם משום
דסתמא חתיכה נמלחה לבד מתחילה ואח״כ אסרה שאר החתיכות וכו׳
ע״כ וצ״ע הרי כתב הספר בתחילת דבריו ומסברא זו דרש״י פי׳ ה״ר יצחק
מוינ׳ הלכה למעשה דחתיכת בשר שנמלחה נעשה נבילה וכו׳ והיינו
מדפירש״י גבי בריית׳ דתרבא שנפלה לריקול׳ שהיו החתיכות ביחד בסל
א״ה הוי החתיכ׳ ראשונה נאסר׳ כולה מטעם שאין שאר החתיכו׳ מועילות
לבטל ולפי מה שנתן אח״כ הטעם משום דמסתמא נמלחה החתיכ׳ לבד
משמע הא אם ידוע בודאי שנמלחו יחד מועילות שאר החתיכות לבטל
ואין החתיכה עצמה נעשה נבילה :

תשובות ב׳ אלו השאלות תמצא לקמן סי׳ קכ״א :

עוד ילמדנו רבינו מי שגירש אשתו בתוך כ״ד חדשי׳ ללידת בנה אך
היא גמלתו ג׳ חדשים קודם הגירושין אם היא מותר׳ לינשא תוך
הכ״ד חדשי׳ כיון שגמלתו קודם הגירושין כי מעשה כזה היה במדינת
אשכנז ונפלה מחלוקת בין החכמי׳ מקצת׳ רצו להתירה לינשא תוך כ״ד
חדשי׳ וראיית׳ ממה שכתבו הפוסקי׳ אם גמלתה בנה קוד׳ מיתת בעל׳ ואח״כ
מת בעלה מותרת לינשא מיד אחר ג״ח קודם כ״ד חדשי׳ ללידת בנה וה״ה
אם גמלתו ג׳ חדשי׳ קודם הגירושין דמיתה וגירושין שוין ואדרבה יותר יש
להקל בגירושין כי ר״ש כתב דאין צריכין להמתין כ״ד חדשים בגירושין
ומקצ׳ חכמי׳ אסרוה לינשא תוך כ״ד חדשי׳ אף אם גמלתו ג׳ חדשי׳ קודם
הגירושין דדוקא גבי מיתת הבעל לא שייך לערומי כי המית׳ בידי שמים
ולכן קבעו הגאונים זמן ג״ח קודם המיתה דסתמא דמלת׳ ג״ח קודם מיתתו
לא היתה יודעת שימות ואפ״ה גמלתה בנה אבל פחות מכן לא מועיל
שגמלת׳ בנה דחיישי׳ לערמה כשתראה שבעלה נוטה למות תגמול בנה
בעודו חי ולכן לא מועיל אבל גבי גירושין דלאו בידי שמים חיישי׳ לערמה
אף אם גמלתו ג״ח קוד׳ הגירושין כי לפעמי׳ תדע שיגרשנ׳ כגון אם נתפשרו
ביחד לגירושין לאחר חצי שנה וכיון דלפעמים יש שם ערמה אף בלא
ערמה לא יועיל כי כמה וכמה חומרות החמירו במינקת כגון אם השכירה
לבנה מינקת והיא נשבעת שלא לחזור בה ׃ וגם במעשה זה שבמדינת
אשכנז היה בערמה כי האיש והאשה היו נתפשרו ביחד לגירושין שיגרשה
בעלה בתוך ל׳ ובתוך זמן זה ברח האיש למרחקים ולא שב אל ביתו עד
אחר חצי שנה ובתוך זמן זה גמלתה לבנה ואחר בואו אל ביתו שוב נתפשרו
וגירשה ועוד הביאו ראייו׳ לאסור מדלא השמיט שום פוסק אחד לומר
אם גמלתו ג׳ חדשים קודם גירושין מותרת אך כתבו אם גמלתו ג׳ חדשים
קודם המיתה משמע דוקא הכי :

עוד אחת אשאל מאת פני אדוני שכתב המרדכי פ׳ הגוזל בתרא (דף
מ״ט ריש ע״ב) נראה לראב״יה אדם שהניח ספרים בעיר וכו׳ עד
אפי׳ לפירש״י דפירש דספרים יש בהן משום דין אנפרו׳ ודין סקריקין דהא
כו׳ ע״כ וקשה דהיאך אפש׳ שיהא בהן דין אנפרות וסיקריקין דהא ב׳ הפכים
הם דאמרי׳ בגיטין (דף כ״ט) דאנפרות אין בהן משום דין סקריקין ומלשון
המרדכי משמע דאנפרות וסקריקין שוי׳ ומכ״ת הגיה וגרס בספר המרדכי
אפי׳ לפירש״י דפיר׳ דספרים אין בהן דין וכו׳ ועדין לא נשמר מעכ״ת מקושי׳
זו וגם ע״פ האמת אינו כן המעיין בפירש״י שם לכן נראה לי הדיוט דטעו׳
נפל בספרים וצריך לגרוס אפי׳ לפירש״י דפירש דספרים יש בהן משו׳ דין
אנפרות ואין בהן משו׳ סיקריקין וה״פ אפי׳ לרש״י דפירש שם על הברייתא
דגיטין הבא מחמת החוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין אם שהה
בידו י״ב חדשי׳ לתת רביעי לבעלים כתיקון חכמי׳ ויחזיק בקרקעו׳ לא יחזיר
בחנם בספרים אינו כן ולא יחזיר אלא בדמיו שקנה כמו שהוכית המרדכי וכן
כת׳ בהג״ה מיימוני ריש פ׳ עשירי דהל׳ גזילה בשם רי״צבא כן בסגנון זה וכן
בהג״ה אשיר״י דפרק הכונס וז״ל לנ״ל בפירוש ריצ״בא אדם שהגיח ספרים
בעי׳ וברח ונשארו אם קנאם יהודי אח׳ יחזירם לו עד כדי דמיהן אם כך נתנו
בהן אפי׳ לפירש״י שמחזירן בחנם בדין כותי דהבא מחמת חוב ואין בהן דין
סיקריקין מ״מ כיון דאמרי אין לוקחין ספרים יותר מכדי דמיהן הוא כדי
דמיהן לוקחין וע״ש ובתו׳ דריש הכונס (דף כ״ח) בד״ה א״נ מבריח
ארי וגם נ״ל לגרוס נ״ל ריצבא במקום נ״ל דראב״יה וכן מצאתי בשני
מרדכי ישני׳ וא״כ הוא דברי הגה׳ מיימוני והג״ה אשיר״י וכל זה יודיע
מר לתלמידו הקטן ע״י מוקדם כדי להאיר עיני ובכן שלות׳ דמר יסגא
למעלה למעלה ויאריך ימי׳ על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישרא׳ נא׳ הירש
עלזישר :

קיג. איש לבב מעלין בקודש ולא מורידי׳ ׃ נדיב עמי׳ גומ׳ חסדי׳ ׃
עושה צדקה בהרגלי׳ בלימודי׳ ׃ כי מי כמוהו בגני׳ גנות
עלי נהר פלגי׳ פלגי אלהי׳ הפרדס אשר למלך עייל בלא בר נכנס בשלום
ויוצא בשלום ׃ ה״ה החכם השלם רבא דעמיה מרברנא ראומתיה סיני
ועוקר הרי׳ טוחנן זה בזה הרב הפטיש החזק׳ מראיהו כמראה הבזק׳ גאון
עולם ׃ מי הקשה אליו וישלם׳ לבו כפתחו של אולם ׃ כמהור״ר משה בן
הר״ר ישראל יצ״ו יהי שלום בחילו ׃ וירבה בחכמים גבולו ׃ וע״ש סגולת״ו
סג״ל לימינו נצב״ת ׃ עם המלך במלכותו יושבת׳ ויהי כזי׳ הודה ׃ גמול
ירה הדה ׃ ונטיעים מגודלים בנעוריהם כשתילי זתים סביב לנח׳ שלחנו
מלא דשן אמן ׃ אחלי יכונו לפני הדרת רום עזך ותפארתך כי מגלגלים
זכות ע״י זכאי דהיינו כהר״ר ישראל סופר אשר גילה שבח וגדולת עוצם
תורתו דמר שמחתי שמחה גדולה ושמתי דברי ותוכן שרשי וחקקי לבי
מסרתי לו בנשיקה מפי לפיו כי יראתי מעוף השמים יוליך את הקול ובאתי
בשפל קול התחנ״ה לערוך שלחן לשאלתי ותחי נפשי בה ובפרט תורה
היא וכו׳ ואגב בהיותי עוסק לעת הזאת כשפירש ממני כהר״ר ישראל
הנ״ל בלשון אחד של התו׳ דהיינו בד״ה והוא שסייד וכייד וכו׳ ומקומו
במסכת ע״ז בפרק כ״ה (דף מ״ז) להפיק רצוני עם מר כי לשון ר״י
שאומר כי לאו דוקא נוטל מה שחידש ותו לא וכו׳ סובל דקאי לפי המסקנא
דמסיק דמהו דתימא כיון שסייד וכייד וכו׳ ותיתסר כולה קמ״ל ׃
אבל לפי הסלקא דעתין לא קאי או סובל דקאי אף אסלקא דעתין ואי
קאי אסלקא דעתין קשה להולמו לפי הסוגיא דהקשה והא דומיא דבית וכו׳
והעולה לפי עניית דעתי דדברי ר״י קאי אמסקנא ואף שהתו׳ קצרו בלשונ׳
ולא כתבו תיבת וכו׳ לית ביה מיחוש כי כבר ידוע דכמה פעמים עד אין
מספר דלגו התו׳ תיבת וכו׳ ודבריה׳ קאי לפי המסקנא וגם בתלמוד אשכחן
כי האי גוונא כדכתבו התו׳ בפ׳ יש נוחלין (דף קל״ח) ולא גרסינן
מה שכתב מדרבא אמר רב סחורה ואי גרסי הוי כמו וכו׳ ואף כי אין
ראייה ברורה זכר לדבר הוא והשם הקרה לידי תלמיד אחד מהספרדים
שהביא עמו החיבור שחיבר בנו של כמהר״ר יוסף בן לב והראני
דיבו׳ זה וז״ל נדרשתי לאשר שאלוני בפרק כ״ה דיבור מהתו׳ מעט הכמות
ורב האיכות וז״ל והוא שסייד וכייד וכו׳ ובודאי דר״י לא קאי לפי מאי
דסליק אדעתין אלא אמסקנא דאי קאי לפי מאי דסליק אדעתין קשה
טובא וקל להבין אלא ודאי אמסקנא קאי וא״כ מאי ראייה מייתי ר״י ז״ל
לפירושו במאי דקאמר דא״כ אפילו וכו׳ והלא לפי המסקנ׳ מאי דקאמר
והוא הוי כמו אפילו ובא לאשמועינן מאי דקאמר בגמרא דל׳ נימ׳ היכא
דסייד וכייד בגופה דתתס׳ כולה וא״כ לעול׳ אימא לך דאפילו סייד וכייד
בגופה של אבן נוטל מה שחידש ותו לא ומאי דקאמר והוא שסייד
בגופה של אבן אתא לאשמועינן דאפילו בסייד בגופה של אבן לא
תתסר כולה כדאמרינ׳ בגמרא וגם בפשט ההלכה איכא לאקשויי
אמאי לא תירץ מהו דתימא היכא דסייד וכייד בגופה של אבן דצריך
לנקוב מעבר לעבר קמ״ל דנוטל מה שחידש ותו לא ואפשר לומר ברוחק
דלכך נתכוין ר״י לתרץ זאת הקושיא ולה״ק דלאו דוקא נוטל מה שחידש
כלומר דמסתברא ליה למתרץ דהיכא דסייד וכייד בגופה של אבן דנוקב
מעבר לעב׳ ולא סגי בנטול מה שחידש לחוד ומסתבר׳ ליה לחלק בין היכא
דסיי׳ וכייד בגופה של אבן להיכ׳ דלא סייד וכייד דהתם נמי נוט׳ מה שחידש
ולפי זה הפי׳ בדברי התו׳ הלשון הו׳ דחוק ומגומג׳ וצ״ע עכ״ל בחיבורו הנה
עם כל התנצלותו הניח דברי ר״י בצ״ע אין ולאו ורפיא בידו ׃ ועוד קשה
לי על פי׳ ר״י אף דקאי לפי המסקנא אמאי לא קתני ארבע אבני׳ הם כיון
דצריך לנקוב מעב׳ לעבר ודוחק לומ׳ דחד ביטול הוא נחשב כיון דמשכחת
באבן אחת והוי דוגמת תירוצא דבית דמתרץ כיון דלענין ביטו׳ והשתחוא׳
חד קא חשיב ליה ולמר שבט מושלים להוציא לאור כוונת ר״י באם כאולי
יש חסרון או איז׳ טעות בהדיבו׳ כי התו׳ במסכת ע״ז הם מוטעי׳ ומשובשים
ואין לי ספרים מדויקי׳ להגיה מהם ונחזו׳ על הראשונו׳ כי גלירתי טפח
ויותר מטפחים כסיתי באשר לשמע אוזן מפה לפה יסדר ויציע דברי
הר״ר ישראל הנז׳ ובזה נפסיק הפעם כי גם זה רב מהיות הקולות ׃ אך
בעתי׳ לא נורא תהילו׳ ׃ ינדל כסאך בגרם המעלות ׃ ויחלו פניך רבי׳ ורבצת
ואין מחריד אלה דברי המעתי׳ כלב ונפש אהובך הצעיר שבתלמידי׳ דוד
בר יעקב הכהן ז״ל ה״ה :

קיד שלותך יסגא לאהו׳ הר״ר דוד ש״ן בא אלי כתבך
שאלת ממני לפרש לך דעתי בדיבור תוספו׳ א׳

במסכת

במסכת ע"ז (דף מ"ו) בפ' כ"ה המתחיל והוא שסייד וכייד וכו' ובא בכתבך וז"ל לשון ר"י שאומר לאו דוקא נוטל מה שחידש כו' סובל דקאי לפי המסקנא דמסיק דמהו דתימא כיון שסייד וכייד וכו' תתסר כולה קמ"ל אבל לפי הסלק' דעתך לא קאי או סובל דקאי אף אסלקא דעתך ואי קאי אסלקא דעתך קשה להולמו לפי הסוגיא דהקשה והא דומי' דבית קתני וכו' והעולה לפי עניית דעתי דדברי ר"י קאי אמסקנא ואף שהתוס' קצרו בלשונם ולא כתבו תיבת וכו' לית ביה מחוש וכו' עד והשם הקרה לפני תלמיד א' מן הספרדים שהביא עמו החיבור שחיבר בנו של מהר"ר יוסף בן לב והראני דיבור זה וכתב שם בודאי דר"י לא קאי לפי מאי דסלק' אדעתין אלא אמסקנא דאי קאי לפי מאי דסלקא אדעתין קשה טובא וקל להבין אלא ודאי אמסקנא קאי וא"כ מאי ראייה מייתי ר"י ז"ל לפירושו במאי דקאמר דא"כ אפילו וכו' הלא לפי המסקנא מאי דקאמר והוא הוי כמו אפי' ובא לאשמועינן מאי דקאמר בגמרא דלא נימא היכא דסייד וכייד בגופה של אבן כו' וא"כ לעולם אימא לך דאפי' סייד וכייד בגופה של אבן נוטל מה שחידש ותו לא ומאי דקאמר והוא שסייד וכייד בגופה של אבן אתא לאשמועינן דאפי' בגופה של אבן לא תתסר כולה כדקאמרינן בגמרא וגם בפשט הלכה איכא לאקשויי אמאי לא תירץ מ"ר היכא דסייד בגופה של אבן צריך לנקוב מעבר לעבר קמ"ל דנוטל מה שחידש ותו לא ואפשר לומר בדוחק דלכך נתכוין ר"י לתרץ זאת הקושיא ולהכי קאמר דלאו דוקא נוטל מה שחידש כלומר דמסתברא ליה למתרץ דהיכ' דסייד וכייד בגופה של אבן דנוקב מעבר לעבר ולא סגי בנטילת החידוש לבד ומסתברא ליה לחלק בין היכא דסייד וכייד בגופו של אבן להיכא דלא סייד וכייד דהתם נמי נוטל מה שחידש ולפי זה הפירוש בדברי התוס' הלשון הוא דחוק ומגומגם וצ"ע עכ"ל בחיבורו· הנה עם כל התנצלותו הניח הדבר בצ"ע אין ולאו ורפיא בידו ועוד קשה לי על דברי ר"י אף דקאי לפי המסקנא אמאי לא קתני ארבע אבנים הם כיון דצריך לנקוב מעבר לעבר ודוחק לומר דכחד ביטול הוא נחשב דוגמת תירוצא דבית דמתרץ וכולי עד כאן לשון שאלתך וכתיבתך דע אהו' כי הסכימו החכמים הקדומי' כי שינוי הצורו' נמשך אחר הרכבת החומרי' הנושאים הצורות והחומרים אחר המזג והטבע והטבעים מתחלפים בשינוי האקלימי' והאוירים עד שהדעות מתחלפו' כרחוק מזרח ממערב כן הרחיק את דעתינו בדבר זה כאשר אני רואה כי לא מחשבותי עם החבירי' המקשיבים לקולי אשר ראו דבור זה כמחשבותיכם ולא עלה על דעתיכם דעתינו וזה התחלת' בשאלתך לומר כי סובל דדברי ר"י קאי לפי המסקנא ולא אסלקא דעתך או קאי אף אסלקא דעתך אבל שיהא קאי אסלקא דעתך ולא אמסקנ' זה אינו כלל אצלך ולא כן לבבי יחשוב כמו שיתבאר בעתיד· אך אני אראה לך חולשת פירושך שיהא קאי על המסקנא ואח"כ אבאר דעתי· הנה אומר ישמעו אזניך מה שפיך מדבר בשם חיבור החכ' אשר אינני מכיר ומה שהקש' אם קאי על המסקנא והניח הדבר בצ"ע ועוד הדוח' שאנחנו צריכין לומר שהתו' התחילו בדיבור והוא שסייד וכייד ורצונ' לו' המסקנ' שאמ' ואע"ג דסייד וכייד וזה חילוף גדול לא יסבול א' מכ' פירושי' הן מה שכתב' מדעת עצמך שחסר תיבת וכו' או מה שכתב' בשם החיבור הספרדי שנקט והו' ור"ל כמו אע"פי ושניה' אינן שוין בעיני בדב' זה· ועוד אם דברי ר"י קאי לפי המסקנ' כאשר כתבת היה לו לרא"ש ולשאר פוסקים להביא דברי ר"י לענין הלכת' ומדלא הביא הרי"ף והרא"ש דבר זה רק המשנה כצורתה ש"מ שאין לחלק לפי המסקנא ומה שתלית עצמך בחבור החכם הנ"ל חיבורו איני יודע ופלפולו איני מכיר ואם כל חיבורו כך יטול מה שחידש כמו בסייד וכייד כי מה שהקש' בפשט ההלכ' אינו קכלל כי לפי המסקנ' לא עלה על הדע' שיטול מעב' לעב' אפי' סייד בגופה של אבן וכמו שיתבא' בדנ"די בהבנ' פשט ההלכ' ועוד אני אומ' אף לפי דבריו שהיה ס"ד ואלו לא היה ר' אמי היינו מפרשים המשנה כך שיטול מעב' לעב' וכו' (דבלא זה מהיכא ניסק אדעתין חלוק זה דה"ה המשנ' לא קתני אלא ג' אבנים ועל כרחינו סייד וכייד בגופה של אבן הוא בכלל א' מאלו ג' אבנים הנזכרים במשנה) וא"כ לא השמיענו רבי אמי דבר כי לא באר הוא רק שהמשנה מדברת בסייד וכייד בגופו של אבן וא"כ לעולם עדיין נימא דצריך לנקוב מעבר לעבר ועיקר חידושו של ר' אמי היה חסר מן הספר אבל לפי תירוץ הגמ' אתא ר' אמי לאשמועינן דלא נימ' דסייד וכייד בגופה של אבן הוי בכלל חצבה מתחילה לכך ותתסר כולה על כן אתא ר' אמי להודיענו דהוא בכלל נוטל מה שחידש כל זה אני אומ' לפי דעתיכ' אבל באמת אין כאן קול ולא דברי' ור"י לא קאי רק אסלק' דעתין מעיקר' אבל לפי האמת אין לחלק בזה כלל דמי יכריחנו לחלוק זה משא"כ לפום מה דסלקא דעתין דהיינו צריכים לחלק חילוק זה מכח דברי ר"י דא"כ אפי' לא סייד וכייד בגופה של אבן כו' ומה שכתבת שאם קאי על הסלק' דעתין קשה להולמו לפי הסוגי' דהקש' והא דומיא דבית קתני וכו' והדיבור שהזכרת שכתב שאם קאי על הסלק' דעתין קשה טוב' וקל להבין אני בער ולא אדע מה קשה לכם כי סתמתם דבריכם והנני אובין לפניך ואפרש הסוגיא לפי הנראה לי ואולי מתוכן יתורצו קושייתכם אם מעט ואם הרבה· רק אני אקשה לך תחילה בסוגייא זו למה לא הגיד רב אמי דבריו על המשנה ראשונה של בית הן לפי הסלקא דעתין הן לפי המסקנא וכן המקשן שהקשה מי לא עסקינן דשיע והדר שיע למה הקשה קושיא זו מבית ולא הקשה אותה מאבן עצמה מי לא עסקינן דסייד וכייד בלא גופה של אבן אלא על כרחך שמע פי' הסוגיא ויתישב הכל וזה כי בסתם בבית לאו בגופיה הוא ובאבן הוא בגופה ועל כן רבי אמי הן לפי המסקנא או הסלקא דעתין אורחא דמלתא נקט וכן המקשן הוצרך להקשות מבית מי לא עסקינן כולי דבאבן היה אפשר לומר דלא איירי אלא בגופה של אבן הואיל ודרכו בכך ולכן הוצרך להקשות מבית ואבן דומיא דבית קתני כדאי' בסוגי' ומעכשיו גם דברי ר"י נכוני' כפשוטן כי ר' אמי אמר והוא שסייד וכייד בגופה של אבן ופי' ר"י לאו דוקא וכולי ולפי זה ר' אמי פירש המשנ' שמה שקאמרה נוטל מה שחידש ר"ל שינקוב מעבר לעבר ולכן קאמר והוא שסייד וכייד בגופה של אבן אבל אם לא סייד וכייד בגופה של אבן אף ע"ג דנוטל מה שחידש לא מיירי מתניתין בכך כי זה לא נקרא אסור האבן רק איסור הסיוד וכיוד ומתניתין באסור האבן קא מיירי ולכן הקשה המקשן והא דומיא דבית קתני וכולי וסתם בית לא מיירי בעשה דבר בגופיה וא"ה מתסר הבית ש"מ דנטילת סיוד וכיוד מקרי אסור הבית וה"ה דמקרי אסור האבן ומתניתין מיירי בהכי והיינו דלא כר' אמי ומשני בית נמי איכא ביני אורבני כולי ובהכי מיירי מתניתין דהוי בגופו של בית ומקרי אסור הבית ומקשה מי לא עסקינן כולי והדרא קושיא לדוכתה וחזר מדבריו אלא כי אתמר כו' ומתניתין מיירי בסיוד וכיוד לחוד וזה מקרי איסור הבית אף על גב דאינו נוטל אלא מה שחידש וא"צ לנקוב מעב' לעבר עכ"פ ותו לא מידי רק שלו'

ממני משה איסרלש מקראקא:

קטו שאלת

על אשה שירשה מאביה סך גדול ובעלה לקחם לידו ועסק בהם כל ימיו ונפטר והניח חיים לכל ישראל' ועכשיו אשתו תובעת נכסי מלוג שלה מלבד כתובתה· גרסינן ריש פרק מציאת האשה (דף ס"ה ע"ב) מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה וירושתה הוא אוכל פירות וכו' ופירש"י והתוספות אם נפל לה ירושה הוא אוכל פירות בחייה והקרן שלה וכן מבואר נגלה פרק האשה שנפלו ובכל דברי הפוסקים הראשונים ואחרונים שירושת אשה אין לבעלה בהם רק הפירו' והקרן שלה והם נכסי מלוג שהם של אש' ומבוא' נגלה ג"כ שבמית' הבעל קנתה עצמו וכמו שאמרי' פ"ק דקידושין (דף ב' ע"א) האש' נקנית בשלש דרכים וקונה עצמה בשני דרכי' בגט ובמית' הבעל וכשזכ' בעצמ' חוזרין כל נכסי' ליה מלבד כתובת' עיקר ותו' ומבואר נגל' שאין ב"ח גובה מנכסי צאן ברזל ולא מנכסי מלוג הידועי' לאשה כמו שכת' הטור ח"ה סי' צ"ז ור' ירוחם בשם הרמ"ה כל זה בחייו כ"ש לאחר מיתתו שנפטרה ממנו שאין ב"ח גובה מהן רק היא בנכסיה כאיש אחר ואינה חייבת לפרוע בעד בעלה מנכסים הידועים שהכניסה לבעלה· ואם אינן ידועין כתבו הפוסקים הנ"ל שהיא נאמנת בשבועה בבגדים ותכשיטים שדרך האשה להכניס לבעלה וכל זה בחיו שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה ולכן אינה נאמנת רק בדברים שדרכה להכניס לו אבל לאחר מיתה נאמנת על כל מה שבידה מידי דהוי אהא דאמרינן פרק חזקת הבתי' וכן האשה הנושאת והנותנת תוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה ואמרה שלי הם עליה להביא ראייה ואמרינן התם לענין אחין שלא חלקו נמי הכי ואמרינן התם בן שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן כשאר כל אדם ולכן גם לאחר שמת הבעל כאחר דמיא ונאמנת על מה שבידה אם השטרות נעשים לאחר שנתגרשה או מת הבעל ואפילו בחייו אינה צריכה להביא ראייה רק שיש לה מעות מיוחדים אז נאמנת שהשטרות הם שלה וכ"ש מה שבידה וז"ל הרמב"ם פכ"ד דאישות הרי שנמצאו ביד האשה מעות או מטלטלין והיא אומרת מתנה נתנו לי והוא אומר ממעשה ידך הם ושלי הם הרי היא נאמנת ויש לו להחרים על מי שטוען שקר וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ואם אומרת ע"מ כן נתנו לי שלא יהא לבעלי רשות בהן לא שאעשה בהן מה שארצה עליה להביא ראייה שכל ממון שביד האשה בחזקת הבעל הוא שהוא אוכל פירו' עד שתבי' ראייה וכו' הריקמן שאפי' בחיי הבעל נאמנת לומר שהן נ"מל ואין הבעל נאמן לומ' שהוא שלו כ"ש לאחר מותו וכ"ש לפי דברי הפוסקי' שהיא נאמנ' (לגמרי) כמו שכת' שם המ"מ והרא"ש ונ"י פ' חזק' הבתים· מכל הנ"ל נ"ל לדון על המעשה שנשאלתי ולומ' שזכתה אלמנה הנ"ל במה שבידה לומר שהן נ"מל שלה לא מבעיא אם לא שויה אותן ראה דנאמנת לטעון על מה שביד' כדמוכח פ' המקבל ובכמה מקומו' בתלמו' ובפוסקי' דאדם נאמן לטעון על מה שתחת ידו במגו דלא היו דברים מעולם או לקוח הוא בידי לא אפי' שויה ראה נ"ל דנאמנ' על מה שתחת ידה לומ' נ"מל שלי הם דהרי ידוע לכל באי שער עירם שירשה סך גדול מאביה ובאו כולם ליד בעלה שנשא ונתן בהם דאין לומר שאבדם דהרי חייב לשלם אחרים תחתיהם דלא אמרו דנ"מל

דנ"מל אינו חיי' באחריותן אלא כשנאברו מעצמן אבל כשהלוה האשה לבעלה פשיטא שחייב לשלם לה כמו שכתב הרא"ש פ' חזקת שאם לוה וגרשה אם לא היו המעורת טמונים חייב לשלם לה ואפי' לדברי ר"י שחולק וס"ל דאינו חייב לשלם היינו מטעם שקאמר התם דאינה נאמנת לומר ששלה הם ומחזקי' אותם כשל בעל אבל בנדון דידן שידוע שהיו של אשה ודאי חייב לשל"ם לה וה"ה לאחר מיתתו וכמו שנתבא' לעיל שנוטלת כל נכסיה לאחר מיתתו ואין לומר שמא פרע לה בחייו או אתפסה צררי מאחר שהבעל אוכל פירו' כל ימיו דמי' להא דאמרי' אין אדם פורע תוך זמנו ואף אם יחלוק החולק בזה מ"מ בדבר שיש לה מגו דלהד"ם פשיטא שנאמנת לומר לא נפרעתי בחיי בעלה והם פרעון נ"מל שלי ולא דמיא להא דאמרי' פ' הכות' והביאו הרי"ף והרא"ש והמרדכי דב"ח וכתובה ב"ח קודם במטלטלי ואפי' תפסה פסקו מהר"יל ומהרי"ו דמוציאין מידה וכדברי מוהר"ם במרדכי פ' הכותב דשאני נכסיה דהם כחוב אחר ואין בכלל כתובה ותוספות וכ"כ בהריא במ"מ בפי"ו דאישות וכ"כ הקר"ו סי' ק"ב בא"ע והוא פשוט והנה אין בכלל אלא מה שבפרט דהיינו האלמנה היקרה אשרת מהר"ר אליהו מענקש ז"ל · אשר ידוע ומפורסם לכל בני עירם שירשה מאביה סך גדול ובא ליד בעל' וקודם מותו ירד מנכסיו וכמעט ידוע וברור שלא נפרעה מנ"מל שלה בוראי תוכל לגבות' מלבד כתובת' ואף אם יש חולק בזה מ"מ מה שתפס' ויש לה כה' מגו פשוט לי כביעתא בכותחא שתוכל להחזיק בהן ולומר בהם שהם נ"מ שלה וה"ה אם יש דבר בנמצא בידוע שהי' מנ"מ שלה ואין לריין בזה אלא מה שעיניו רואות ושלום :

קיז (כאן חסר תחל' השאלה) ולפי הענין הית' השאלה מ"ש דאתרוג המורכב פסול והדם מצראה כשר · והית' התשוב' לפי שהמורכב לא נקר' אתרוג ולא מקרי פרי עץ הדר אבל הדם דבעבות תליא רחמנא וא"כ בהדס מצראה שאנו דואין בו שהוא עבות למה נפסול אותו (שהרי ליכ' למטעי בדבר הכרח' לחוש) אבל בפרי עץ הדר שנחלקו בו בפי' הדר איכא למימר דלמא איכא לחכמינו ז"ל עוד דרשות אחרות במלת הדר דאתרוג הוא דוקא ואף אם נאמר דלי' להו דרשו' אחרו' בז"מ מ"מ דלמא שאר מינים אין להם אלו התוארים שאמרו מאתרוג ומאח' שכב' נתבא' שהמורכב לא נקרא אתרוג אם כן ממילא לא נכשירהו ואין לנו בו אלא מה שאמרו חכמי' וכב' שמעתי מזקן א' שאלו המיני' פירו' הנקראי' (מורכ"לי או הלימונ"י) עצמן דרים משנה לשנ' על האילן וגם יש לה' כל הסימני' הנאמרי' בגמ' וכי סלקא דעתן להכשיר פירות אלו בתורת אתרוג ולכן המורכב כאחד מהם ואין להכשיר רק האתרוג ולא שאר מיני' ולא בצורה תליא מלתא מאח' שכבר נתבאר שזה המורכב לא מקרי אתרוג ומה שהביא השואל ראייה דאתרוג אפי' מקצת אתרוג במשמ' כמו שאמרי' פ' אותו ואת בנו שה אפי' מקצרת שה במשמע · אינו ראייה חדא דלשון תורה לחוד ולשון חכמי' לחוד ומאחר דרז"ל אמרו אתרוג לא נוכל להכשיר מקצת אתרוג ועל מה שכתוב בתורה פרי עץ הדר לא נוכל לומר דאפי' מקצתו הדר דא"כ נכשיר שאר מינים דאפילו מקצתו הדר כשר ואפילו אינו דר כל השנה על האילן נכשירהו אפי' דר מקצת שנה · ועוד דשאני שה דדרשינן מקצת שה לרבות כוי וכלאים חדא דדלמא דוקא שה משמע להו הכי דהא משור כשב ועז ממעטינן כלאים וכ"ש כוי ולא אמרי' מקצת שור או כשב כשר (ואע"ג דבפ' מרובה מפרש הא דממעטין משור וכבש ועז משום דמוכח מעניינא דקר' מ"מ נוכל לומר ג"כ דיש להם למוד בזה למעט וכן כתבו התוספות בהדיא פ"ק דבכורות דלא אמרינן בכל מילי דאף קצתו במשמע ומוכיח ליה התם בכמה ראיות וע"ש) ועוד דהתם לחומרא אמרינן מקצת שה להצריכו כיסוי או לחייבו במתנות ולאסור בו אותו ואת בנו אבל לקולא להחשיבו שה לקולא לא אמרינן דהא אמרינן פ"ק דבכורות לענין פטר חמור דאין פודין בכלאים ובכוי ואפי' לר' אליעזר דפליג התם ומתיר בכלאים הבא מן העז ומן הרחל מ"מ מודה בכוי דאין פודין בו ולא אמרינן מקצת שה ואע"ג דאין ראייה מר' אליעזר דלדידיה לא אמרינן שה מקצרת שה במשמע מ"מ יש להוכיח מרבנן דס"ל דאין פודין בכוי ובכלאי' וגמרי לה שה שה מפסח כדאיתא התם אמאי לא ילפי ג"כ שה שה לענין אותו ואת בנו וכסוי הדם וכאן אין לומר דלא קבלו הגזירה שוה לענין אותו ואת בנו ואולי אינו מופנה מכל מקום הוילן למילף במה מצינו מפדיון בכור ומפסח במה הצד ודוחק לומר דאירת פירכא על מה הצד אלא ודאי דלענין חומרא אמרינן שה אפילו מקצת שה אבל לקולא ילפי' שה שה מפסח וה"ה לאתרוג דלא אמרינן אתרוג ואפי' מקצת אתרוג והנה לא אוציא לעז על הראשונים שנהגו לברך על אתרוג כזה במקום הרחק מ"מ לא שבקינן התירא לברך על אלו שלא ברוחק גדול כנ"ל בשאלתך נאם משה איסרלש מקראקא :

קיח **נתבקשתי** מהזקן מוכה אלקים ומעונה הניכר בשערים כמר אשר הנקרא אנשיל טייזינגר לחוות לו דעתי אם אפשר שבן בתו יוכל לומר לו קדיש אחרי מותו מאחר שהוא גדלו בביתו והשכי' לו רבי והביאו לחיי ע"הב ואמרתי לו כן וביקש ממני להורות לו בכתב כדי שיהיה לבן בתו לראייה בכל מקו' אשר ילך והנה באתי למלאות רצונו והנה גלוי ומפורסם בתשובת מהר"יק שכתב כן בהדיא שיוכל לומר קדיש במקומו ואף במקום שאר אבילים המגידים על אביהם ועל אמם יש לו חלק ואין הולכים בזה אחר המנהג כדאיתא התם בתשובותיו ואני באתי להוסיף על דבריו כי מהר"יק כתב שם של' מצינו שבן הבן חייב בכבוד אבי אביו ולכן הרחיק קצת בתחיל' שבן הבן כאחר יחשב ולא כן הוא עמדי דהרי אמרו במדרש ויזבח יעקב זבחים לאלהי אביו יצחק ולא לאלהי אבי אביו שחייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד אבי אביו וכן כתב רש"י פ' ויגש · ומדקאמר יותר מבכבוד אבי אביו משמ' דחייב בכבודו דבלאו הכי לא שייך למימר יותר והוי למימר להו חייב בכבוד אביו ולא בכבוד אבי אביו והוא מבואר נגלה שלא כדברי מהר"יק כ"ש דכמר אשר הנ"ל גדל היתום תוך ביתו ואמרו במס' סנהדרין פרק כהן גדול כל המגדל יתום בתוך ביתו כאלו ילדו ולמדו שם מפסוקים הרבה וכ"ש שהביאו לחיי ע"הב ששכר לו רבי ללמדו ואמרו דכבוד רבו הוא קודם לכבוד אביו שזה מביאו לחיי ע"הז וזה מביאו להע"הב כ"ש בכמר אשר דכולהו איתנהו ביה שבן בתו יאמר עליו קדיש כשאר אבילים (ובלבד שתתרצה בתו לזה ולא תקפיד שבנה יגיד קדיש בחייה כי יותר חייב בכבוד אביו ואמו מבכבוד אבי אביו ומ"מ) משום שאמרו פ"ק דסנהדרין דמצוה לבצוע גם שלא יהא נראה זה כדבר חדש אניח הדבר על פשרת מהר"יק שבן הבן יאמר פעם א' והמגיד על אביו ואמו יאמר ב' פעמים כן יהיה לזה הבן בתו יאמר הוא פעם א' ויהא לו חלק א' בקדיש והאבל על אביו ואמו ב' חלקים ויאמר ב' פעמים ובזה לא יהיה דבר חדש כי היה בימים הראשונים אשר לפנינו כמבואר בדברי מהר"יק וחיים ושלום לכל ישראל נאם משה איסרלש מקראקא :
(עוזרי מעם ה' עושה שמים וארץ והוא יגלגל מענותיה) :

קיט **אשר** שאלתם ממנו אם מות' לפתוח או לנעול בשבת ספר הכתוב עליו מבחוץ אותיו' כדרך שכותבין על הספרי' מבחוץ שם הספרי' ואיכ' למיחש בזה משו' מוחק וכותב בשב' דהרי כשפות' לא יכולין לקרות האות עוד עד שיחזור וינעלנו עכ"ל שאלתך :

נראה דיש לדקדק בהא טובא דהא ק"יל סוף הבונה (דף ק"ד) כתב במשקין במי פירות באבק דרכים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור וידוע דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתל' כדאית' סוף האורג (דף ק"ו) ובנדון זה אע"ג דאינו מתקיי' כתב זה מ"מ הוי כתיבה ומחיקה ולא מהני אם הוי מחיקה מה שחוזר ונועלו וכותבו דאדרבה משום זה מגרע גרע דאטו משום דתרתי קא עביד עדיף טפי ומי שמוחק וחוזר וכותב לא יתחייב הרי גזרו לקרו' לאור הנר שמא יטה כדאיתא פרק במה מדליקין (דף כ"ט) ואין נותנין כלי שמן על פי הנר בשביל שתהא מנטפת שמא יסתפק ממנו ובודאי אף אם יחזור השמן אליו לא מהני ולכן אסרו לנעול בנר שאחורי הדלת משום מכבה ומבעיר הואי' ומנדנד השמן הנה והנה וה"ה בכל כיוצא בזה וליכ' למימר דהואיל ומתעסק בלימודו הוי דבר שאין מתכוין דמותר כר"ש דזה אינו דהא מודה ר"ש בפסיק רישי' ודומיא דנר שאחורי הדלת דאסור לנעול בדרך שמנענע השמן ומכח מלאכה שאינ' צריכה לגופה לא שייך למפטריה (דמ"מ הוי אסור לכתחילה ועוד) דאדרבה מלאכה זו צריכה לגופה דהא צריך למחוק ולכתוב כדי לפתוח ולנעול הספר ומאחר דזה הוי דרך מחיקה וכתיבה איכא למימר דאסור וכזה כתב המרדכי בשם מוהר"ם על העוגות הכתובים עליו אותיות דאסור לשברם בי"ט ושבת משום מוחק וכן משמע מדברי האחרונים במה שאסרו לכתוב על השלשה מצות של פסח אותיות אב"ג לידע איזה היא ראשונה משום דכשעושה הסדר ושובר' מוחק הכתב בי"ט וא"כ שמעינן מזה דדרך מחיקה וכתיבה בכך ואסור לעשות אע"ג דלא מתכוין ואיכא למימר דהכא גרע טפי דהתם אינו אלא מקלקל דהא מוחק ע"מ שלא לכתוב וא"כ הוי לן למשרי וא"ה אוסרין התם ק"ו הכא ולפי כל זה הוי לן למיסר ולהחמיר ביה כמו שהחמירו לענין הטמנה ברמץ דאיכא למיחש לתרתי שמא יחתה ויבעיר התחתונות ויכבה העליונות אכן יש למצוא צד היתר בנדון זה דאיכא למימר הואיל ועומד לפתיח ולנעול אין דרך מחיקה בכך ותדע דגרסינן פרק הבונה הכותב על ב' לוחי פנקס ונהגין זה עם זה חייב על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטו' ופירש"י על לוחי פנקס של חנוונים כעין אותן של גלחים שיש להם לוחי' הרבה חקוקים וטוחים בשעוה אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על ב' שפתי הלווחין סמוכין זה לזה חייב עכ"ל ומעתה יש לדקדק אמאי תנ' הכותב על לוחי פנקס לתני רבות' טפי דאפי' היו כתובי' כבר אם פותח ונועל הפנקס דהוי כתיבה ומחיקה דידוע דאלו פנקסי' העשוים מלוחים עשויי' לפתוח ולנעו' אלא ודאי דאין זה מקרי כתיב' ומחיקה דאין לומ' דחיובי לא מחייב אבל פטור אבל אסו' דא"כ לחלק מניה וביה

וביה וליתני בסיפא על לוחי פנקס ונהגין זה עם זה דפטור בכה"ג אם היו כתובים כבר דאין לומר דניחא ליה לחלק ולאשמועינן פטור אפילו בכותב אם אינן נהגין זה עם זה דהא כבר אשמועינן הדין ההוא כתב על ב' כותלי הבית ואין נהגין פטור ועוד יש לדקדק בגמרא דקאמר שם א"ר אבהו כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסרין קריבה והתנן כתב על ב' כותלי הבית על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור התם מחוסרא מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה פירש"י התם אינן מקרבין אלא על ידי קציצה המפסיק ביניהם וכי קאמר ר' אבהו כגון כתב על שפת לוח זו בטברי' ועל שפת לוח זו בציפורי ואתה יכול לקרבו שלא במעשה רק בקריבה בעלמ' עכ"ל הרי קמן דקריבה לא מקרי מחוסר מעשה כלל א"כ ה"ה אם היו אלו ב' אותיות כתובים כבר אחת בציפורי ואחת בטבריה ומקרבן יחד לאו כלום עבד וה"ה אם היו מקורבי' והרחיק' לאו כלום עביד ולא מקרי מוחק דאין לומר דאע"ג דמחייב בלא קריבה מ"מ בקריבתן נמי עושה איסור ומוסיף על כתבן וה"ה אם רחקן מהדדי הוי מוחק זה אינו דהא תנן התם כתב ע"ג כתב פטור ואמרינן בגמ' מאן תנא דלא כר' יהודא דתני' הרי שהיה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהוד' ולא כתב בו דל"ת מעביר עליו קולמוס וחכמים אומרים אין השם מן המובחר ואם היה אפשר לומר דלענין שבת מחייב אע"ג דכבר כתב לגמרי א"כ מאי מייתי ראיה מהתם דדלמ' אע"ג דהתם אין השם מן המובחר מ"מ לענין שבת מתחייב דא"ל רא"כ מתניתי' דלא כמאן דא"כ מאי מקשי התם התו' דמתניתין דלא כמאן אתי' (דרבנן מודים לענין גט דהוי כתב כדאיתא התם) דלמא מתני' בסתם איירי דמיירי ביה רבנן ור"י אלא ע"כ מקשים התו' מנ"ל דמתניתי' רבנן היא וא"כ אנן נמי נימא מנ"ל דמתניתין רבנן היא אלא ש"מ דבכל מקו' דהוי כתב מעיקרא לאו כלום עבד והא דבכתב ע"ג כתב פטור ולא מותר לכתחילה יש לומר שאני התם דמ"מ כותב והעיקר הוא הכתב האחרון שהרי שוב הכתב הראשון אינו נראה ולכן קאמרי רבנן השם אינו מן המובחר אבל גם הם מורים דהוי כתב במקצרת (וכן אמרינן בירושלמי בהדיא) אבל קריבה בעלמא דאינו עושה רק שנקרא זה עם זה והכתב כולו כתבו קודם לכן מותר וה"ה בנדון דידן דאף ע"ג דפורתח ונועל אינו עושה אלא הקריבה וההרחקה ולאו כלום עבד דהקריבה אינו מעשה כלל דאין לחלק דשאני התם דכל אות כתוב לגמרי במקום אחד ואינו מחוסר רק הקריבה אבל כשפותח באמצע אות אחד דהוי כבותב דזה אינו דלענין חיוב שבת כ' האותיות כאות א' דמיא ולו היתה הקריבה מקרי מעש' היה פטור דהוי חסרון באמצע הכתיבה וה"ה באמצע האות ותדע דאל"כ מאי פריך אר' אבהו ממתניתין דקתני על ב' כותלי הבית על ב' לוחי פנקס פטור לישני ליה דהתם מיירי דהפסיק באמצע אות ור' אבהו מיירי בהפסיק בין האותיות אלא ש"מ דליכא לחלק בהכי וא"כ ה"ה בנדון דידן מותר ולא דמי לעוגה שכתובי' עליו אותיות דאסור לשוברן דהואיל ואכלן קא עביד מעשה דאי אפשר לחזור ולקרבן אח"כ אבל אם היה מפרידן זה מזה וחזר וקרבן אפשר דשרי דקריבה לאו מעשה הוא וכ"ש בספר דעומד לנעול ולפתוח דקריבתו והרחקתו לאו כלו' הוא ועוד נ"ל להביא ראייה מהא דאיתא במשנה פ' כלל גדול הכותב והמוחק ע"מ לכתוב ופירש"י כותב ומוחק לקמן מפרש למאי מבעי' במשכן שהן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואו' בזה ומוחק פעמי' שטעה עכ"ל ואי הוי שייך מחיקה בכה"ג אמאי הוצרך לפרש פעמים שטעה איכא לפרש דהוי מוחק במשכן בשעה שהיו פורקין המשכן היו מפרידין בין האותיות ומנ"ל לרש"י דהיו כותבין אות בזה ואות בזה דלמא היו כותבין אות א' על ב' קרשים ביחד ועי"ז היו יודעי' שהוא בן זוגו דאין לומר מרבעינן ב' אותיות ש"מ דבמשכן ב' אותיות היו דזה אינו דהשיעורין לא למדו ממשכן רק ענין המלאכה ותדע שהרי פליגי התם (סוף הבונה) על איזה ב' אותיות מחייבין אי בעינן שם משמעון או גד מגדיאל או ה"ה או אי מחייבין בא"א משום דכותבי' בגלטורי ולמדו שם הכל מרכתיב בעשותו אחת מהנה ולא למדו ממשכן דאדרבה אי הוי למדין ממשכן הוי מתחייב בכל ב' אותיות בעולם כמו דמחייב התם רבי יוסי דקאמר לא חייבו ב' אותיות אלא משום רושם שכך היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וקאמר בגמרא לפיכך שרט שריטה א' על ב' נסרים חייב וא"כ ה"ה דהוי לן למימר כה"ג באות אחד אלא שאין דרך מחיקה וכתיבה בכך ועוד נראה לי להביא ראיה להיתר מהא דמדמי התם בשמעתין ענין כתיבה לענין בנין ואמרינן סוף כירה לענין מטה של טרסיים ומטה של גללניתא שהם מטות של פרקים שדרכן לפרקן ולהחזירן שאם היו רפויין ואי אפשר בהן ליתקע דמותר להחזירו לכתחילה והוא הדין לפרקו וכן לענין מנורה של חוליות דאם היה רפוי שרי ואפילו מאן דאסר מכל מקום אם היו החוליות מחוברים יחד ואינן מפורקים ופעמים מטים אותם ופעמים זוקפים אותם שרי ואם כן ה"ה בנדון זה:

קכ שאלה

על מה שנוהגין בעיר לובלין שיש שם יריד גדול והעיר מוקפת חומה ומתקבצים שם הרבה ישראלים ג' פעמים בשנה ודרים שם בחדרים הפתוחים לעיר אך החדרים הם של כותים ובביתם של כותים רק שבני ישראל שוכרים אותם מהם ומיוחדים להם כל השנה לסחורותיהם רק שאינן דרים בהם רק בזמן היריד והוא פחות משלשים יום ומשתמשים ג"כ בבית הכותי בצרביהם הקטנים כגון בשול מאכליהם וכיוצא בו ונוהגין לטלטל שם בכל העיר בלא עירוב אם יפה עושים וכן נהגו מקדמונים אך שנשתנה קצרת כי מתחילה היה דר בעיר ישראל א' בקביעות כל השנה כולה ועכשיו אינו דר שם רק כל העיר של כותי' כי אם בזמן הירידים שמתאכסני' שם ישראלים משאר מקומות ודרים עד עבור היריד שחוזרים לביתם:

תשובה בראשונה צריכים לדקדק על מה סמכו הקדמונים שהקילו בדבר זה ואחר כך נברר אם יש לחלק: דע כי כתב הרמב"ם והביאו הטור סוף סי' שע"א דאורח אינו אוסר: וכן הסכימו האחרונים ז"ל מהר"אי בתרומת הדשן סימן ע"ו בראיות ברורות דאין האורח אוסר עד ל' יום וכן הסכים עמו הגאון המחבר ספר בית יוסף ואף על פי דמהרי"ק כתב דאורח אוסר כתב הרב הנזכר דמיירי דוקא בשלשי' יום אבל בפחות מל' יום אינו אוסר והוכיח מהר"אי בתשובה הנ"ל דאפילו אורחים רבים ובעל בית אחד כולם מותרים לטלטל ומהשתא ודאי על זה סמכו הראשונים ז"ל שגבלו והתירו לטלטל באותה העיר בעו' שהיה דר שם ישראל קבוע דכל הבאים שם נקראים אורחים מאחר שאינן דרים שם ל' יום בפעם אחד ואע"פי שיש להם חדרים מיוחדים כל השנה אינו מזיק בזה דל' מקרי דירה אלא מקום פיתא או שינה לכ"ע כדאיתא בגמר' דעירובין: אך עכשיו יש לדקדק מהא דאיתא פ' הדר (דף ס"ה) ריש לקיש ותלמידי דר' חנינא איקלעו לההוא פונדק ולא הוי שוכר והוי משכיר אמרו מהו למיגר מיני' וכו' ואמרי' התם ר' חנינא בר יוסף ור' חייא בר אב' ור' אסי איקלעו לההוא פונדק דאת' כותי מרא דפונדק בשבת' אמרו מהו למיגר מני' וכו' ופירש"י הת' פונד' יש בו חדרי' פתוחי' לחצר והאכסנאי' נכנסין בהם ואוסרין זה על זה בשבת: הרי קמן משמע בהדיא דאכסנאי אוסר וליכא למימר דהתם מיירי בנשתהא שם שלשים יום דאקלע לפונדק לא משמ' רק כאורח נטה ללון ועל כרחינו צריכין לחל' דהא דאין אורח אוס' היינו כשיש שם בעל הבי' קבוע דאז הם בטלי' לגבי' אבל כשהם כולם אורחים אוסרי' זה על זה וא"כ עכשיו דאין כאן בעל הבי' קבוע בעיר לובלין היה אסור לטלטל ואף על גב דמשמע שם מפירש"י דהוי דיירי התם ג"כ תרי ישראלים שפי' שם בתחלה אקלעו לההו' פונדק דהוי דיירי ביה בההוא חצר תרי ישראלים וחד כותי ששכר דירתו מחבירו כותי עכ"ל וא"כ איכא למימר דעיקר האסור לא היה מכח האכסנאים רק מכח ב' ישראלים דהוו דיירי ביה מ"מ קשה לסתור דברי רש"י המפורשים שכת' שהאכסנאים אוסרין זה על זה ומה שכתב בתחילה דהוי דיירי ב' ישראלים על שם סופן קאמר הכי ר"ל דהוי דיירי ביה ב' אכסנאים ולא שכרו מן הכותי ולא אתא לאשמועינן אלא דאין אוסרין זה על זה רק ב' ישראלים וכותי א' כדאיתא ריש הדר או נוכל לומר דהוי ב' לשונות בפירש"י ומ"מ שמעינן מיניה דאכסנאים אוסרין זה על זה ואין לחלק ולומר דמאחר דאלו הדרים בחדרי הכותים משתמשים בשאר צרכיהם בבית כותי נמשכים אחר הכותי דזה אינו דהרי כתבו התו' פרק הדר גבי ה' חבורות ששבתו בטרקלין דמי שיש לו תלמידי' וסופרים בביתו אינן אוסרין עליו משום שכולן משתמשין בכל עסקי תשמישיהם באפייה ובשול בבית חשיבי כולהו כאלו אוכלין וישנים במקום אחד וכו' ועוד דאין משאיל להם רשותו לאסור עליו ולא זה על זה וה"ל כשכירים ולקיטים דלא אמרינן בהו להחמיר וכו' וכ"כ מהרי"ק שורש מ"ח וכן כתב הגאון הקר"ו דדוקא דאיכא ב' טעמים ביחד דהיינו שהשאיל להם מקום דודאי אין כוונתו שיאסרו עליו אבל בלאו הכי לא מהני דמשתמשים כולן בבית ביחד ואם כן בנדון דידן דאין חילוק לכותים שבעיר אם יאסרו זה על זה או לא ודאי לא מהני דמשתמשים בבית הכותי להיות נגררים אחר הכותי וכבר הארכתי בתשובה על זה כמבואר לעיל בתשובותי סימן פ"ה ע"ש:

(שתי שאלות אלו תמצאם לעיל בסי' קי"ב)

קכא

על דבר הגרושה שגמלה בנה ג' חדשים קודם גירושין שכתבת שיש רצו לאוסרה להנשא תוך כ"ד חודש דחיישי' לעירומי משא"כ גבי גמלה אותו קודם מיתה אע"פי שיש סברא להחמיר מ"מ לענין הלכה נ"ל דלא חלקו חכמים בתקנתם דאל"כ הוי להו לפוסקים לפרש דבגירושין אסור וכל מקום שהזכירו מיתה לענין זה ה"ה בגרושה וכ"ש לפי הטעם שכתב הרא"ש בתשובה שטעם ג' חדשים משום שבתוך ג' חדשים אפשר שיחזור החלב לאשה אבל כשפסק' ג' חדשים מלהניק צמקו דדיה ולא ישוב החלב אף אם תרצה להניק ואם כן כ"ש בגרושה שהרי צריכה להמתין ג' חדשים אחר הגט שלא תנשא משום הבחנה שאי אפשר לה לחלוב ולמה נאסר אותה להנשא וליכא למימר

ג"כ שמא תערים ותגמלהו משום זה דמלתא דלא שכיחא הוא כמו שלא חששו להההיא שוטה שחנקה את בנה וכן כתב הר"ן והביאו הקר"ו בע"א כל שהוא מיעוטא דמיעוטא לא חיישינן כו' ואחר שהוא אסור דדבריהם שומעין להקל עכ"ל כ"ש במה דנוכל לומר דלא חלקו חכמים בתקנתן לחלק בין מיתה לגירושין וראייה לזה מדפרכינן פ' אע"פי להא דאמרינן התם נתנה בנה למנקת גמלתו או מת מותר לינשא מיד ופרכי' שם מהא דתני' היתה הדופה לילך לבית אביה כו' ש"מ דלא חלקו חכמים בתקנתם וקאמר שם לאו אדעתין והלכתא מת מותר גמלתו אסור ופירש"י שגמלתו משום שרוצה להנשא עכ"ל והשת' יש לדקדק דהדרא קושיא לדוכתה אמאי מת שרי דהא תנינן היתה רדופה וכו' דלא חילקו בתקנתן ואם יש לתרץ דמת שאני א"כ אמאי קא אמרי לאו אדעתין לתרצו לי' מת שאני אלא על כרחך הא דקאמרי ליה לאו אדעתין משום נתנה בנה למניקה או גמלתו קאמר והשתא בלא טעמא דפירש"י דחיישינן שמא תגמול בנה להנשא היתה אסורה בגמלתו משום דלא חלקו בתקנתן כמו בהיתה רדופה ובלא מתניתין דהיתה רדופה היה לאסור בגמלתו מטעם פירש"י אלא ש"מ דבחדא טעמא לא סגי דלא חיישי' שמא תגמלהו אלא עם טעמא דלא חלקו בתקנתן וא"כ בנדון דידן דאדרבה מכח לא חלקו הוי שרי כמו במת לא אסרינן לה מטעם חשש שמא תגמלהו ועוד נראה להיתר ממה שהביא ר"ת ראייה דגרושה אסורה כמו אלמנה מהא דקתני מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא תנשא וקא פסק ותני לא שנא נתאלמנה ול"ש נתגרשה עכ"ל וכתב האשיר"י דמשם דקדקו הגאונים דאם גמלתו קודם שמרת שתנשא דמשמע מניקת חבירו דוקא שהיתה מניקתו אבל לא שגמלתו וכן כתבו שאר הפוסקים כמו שהביאה הקר"ו בארוכה והשתא מאחר דקא פסק ותני מניקת חבירו בין במיתה בין בגירושין ממילא הדיוק ג"כ אתרווייהו קאי דאם גמלתו שרי ולדעתי זו היא תשובה נוצחת · עוד כתב מעלת' בענין שכתב המרדכי פ' הגוזל בשם ראב"יה אפילו לפירש"י ופי' דספרים יש בהן משום אנפרות ודין סקריקין וכו' וכתבת שאני גורס במרדכי שלי אין בהו אנפרות וכו' וכן שמעת ממני בלימודך ספר המרדכי אצלי הלא תמוה בעיני כילא מצאתי שום דבר מוגה במרדכי שלי בענין זה וככר הגהתי המרדכי אחר מעל' ב' פעמים ולא הגהתי דבר ולא נמצא שם שום מחק ולא טשטוש שאפשר לחשוב שחזרתי במה שהגהתי ועל עיקר הפשט אני אומר שאין כאן טעות כלל וה"ק אפי' לפירש"י דס"ל דבספרים נמי יש בהם דין אנפרות אם היה באנפרות ודין סיקריקין אם היה בסקריקין ואינן כשאר מטלטלין דודאי לא מייאשי הבעלים מספרים וצריכי' להחזיר הספרים בחנם לבעליהם אם היה באנפרות וגם להחזיר שליש לבעלים אם היה בסקריקין כמו בשאר הקרקע מכל מקום בנדון דידן שהניח הספרים וברח אין דנין בהם אחד מאלו הדינים רק צריך לפרותן בכל דמיהם שנתן בהם כמו שאר מטלטלים דשאני הכא שברח והניח הספרים ואין בהם דין אנפרות ולא סקרקין כך נ"ל הפשט פשוט ואם שמע מעל' ממני להגיה כאן דבר כי ניימתי ושכיבנא קא אמינא אבל כבר כתבתי שאין דבר מוגה לפני · ומה שכתבת שבהגה"ת אשיר"י כתב ואין בהן דין סקריקין היינו אם לקחן באנפרות אבל אם לקחן בסקריקין אפשר דיש בהן דין סקריקין כדברי המרדכי והכל עולה בסגנון א' וקשה עלי להגיה הספרים ללא צורך ומה שכתב מעלתך להגיה רי"צבא במקום ראב"יה כבר הגעת למדרגת רחבא דפומבדיתא דאפילו לספיקא דגברא גריס והטוב בעיניך עשה מאחר שכתבת שכך מצאת בשני מרדכי ישנים זהו אשר ראיתי להשיב בשאלתך וכן אהיה מוכן תמיד לך לכל צרכיך · והנה אחלה שתקנה לך אחד מספרי תורת העולה אשר לי בק"ק פוזנא ותראה בו דברים פלאים בחכמת הפרד"ס ומה שיקשה לך הודיעני ואפרש לך כל הסתום בו כאשר רמזתי וכאשר השיגה ידי השגתי כתבתי מה שכתבתי ושלום :

קכב שלומכם

ושלותכם יסגא מאוד בני יניק וחכים כמר יהודא הנקרא ליב שיחיה לאורך ימים עם חבירך יעקב שי' עם שאר חבירים הש"י יגדלכם לתורה ולמעשי' טובים אשר שאלתם אותי מי שאין לו יד שמאל אם מניח תפילין בימין מידי דהוי אאיטר יד ימינו נראה דאינו מניח כלל וראייה מחליצה דאיטר רגל ימין חולץ בשמאל לדעת מקצת הפוסקים ואפילו הכי אם נקטעה רגלו אינו חולץ כלל וכעין סברא זו מצינו בתוספות פרק שור שנגח ד' וה' לענין הא דדריש התם נקי מחצי כופר וכו' ופירשו התוספות דגרע שור דשייך בכופר במקום דלא מחייב בכופר מאש דלא שייך בכופר כלל וכן מצינו סברא זו בהרבה מקומות והוא הדין בתפילין דגרע מי שיש לו ימין ונקטעה ידו שמאלית מאלו לא היתה לו ימין ועוד דבתפילין ביד כהה' תליא רחמנא ומאחר דיד ימין נשארה לו למה יניח בה תפילין הלא פטורה ועומדת וכי משום שאין לו יד שמאלית תקרא הימין יד כהה אדרבה כל שכן דאינו יד כהה ולכן נראה לי פשוט דפטור וכזה שלותך יסגא והש"י יגדלכם לתורה ולחופה ולמעשים טובים ויאריך ימיכם ושנותיכם כחשקכ' ממני משה איסרלש מקראקא :

קכג על דבר

הרב שנתנו לו שולטנות משר או מלך של אומות אי אמרינן בזה דינא דמלכותא דינא נראה דודאי אמרינן דהשררה והשולטנות שלהם ומחוקי המלך למנו' שררה למושלי' למי שירצ' וראייה מעזרא ונחמיה בן חכליה שהיו מושלים על פי כורש מלך פרס וכן שאר מלכי ישראל בבית שני וכן מצינו פרק במה מדליקין בר' יהודה ראש המדברים בכל מקום שנתמנה על פי הקיסר וכן הוא בסוף פרק המנחות והנסכים וקאמר התם דהיה מוריינא דבי נשיאה ופי' שם התו' דהקיסר מינהו שהיה למורה לבית הנשיא כמו שמינהו ראש המדברים ש"מ שביד הקיסר למנות מורה ורב וכן כתבו הרי"בש בתשובה סי' רע"א והרשב"א בתשובה סי' תרל"ז דרשות מן המלך מהני והוי מכלל דינא דמלכו' ומיהו כתבו שצריך להיות ראוי לכך והוא מרצון הקהילות שנתמנה עליהם וכמו שהאריכו שם אבל מי שנתמנה שלא מרצון הקהילה עתיד ליתן את הדין אם הוא הגורם וכמו שדרשו ז"ל במס' יומא יראת ה' תוסיף ימים אלו כהני בית ראשון ושנות רשעים תקצורנה אלו כהני בית שני וכו' ופירשו שם שנתמנו על פי מלך והם גרמו בנתינת ממון הרבה וכמו שאמרו מרת' בת בייתוס עיילא תרי קבי דדינרא שמינוהו ליהושע בן גמלא כ"ג וכו' אבל אם מינהו המלך וקבלוהו הקהל עליהם על פי הכתב ההוא מהני ומועיל וכן כתב הטו' ח"מ סי' ג' ז"ל ורשות שנותן המלך וכו' ושלום מנאי משה איסרלש מקראקא :

(עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ והוא ילילכי מעניאה :

קכד ואשמע

אחרי קול רעש גדול אשר העבירו קול במחנה לומ' הביטו אחרי משה במעשה הנעשה על ידי מקרוב שסדרתי קידושין תחת החופה כדרך הארץ שהכל יודעין סדר הכלה במה נכנסה לחופה והיה באישון לילה בליל שבת כשעה ומחצה בלילה והמעשה והסבה אשר הכריחוני לזה הוא מבואר נגלה לכל באי שער עירנו וזה המעשה אשר נעשה איש היה בארץ ותם הכסף ממנו ושרך בתו גדולה לבן זוגו הראוי לה ויהי כימי שידוכיה אשר ארך הזמן עד כניסתה לחופה הלך האב לעולמו והניח חיים לכל ישראל ונשארה הבת שכולה וגלמודה אין לה אב ואם כי אם קרובים נעשו לה רחוקים והעלימו עיניהם ממנה זולתי גואל א' אחי אמה אשר הכניסה לביתו כי אין לה גואל קרוב ממנו והיה כאשר באה בימים זמן נישואיה אשר היה ראוי לטבות טבח והכן צרכי החופה לא ראתה שום תמונת הנדוני' ושאר צרכי' זולתי קול א' הבא לה שתטבול ותכין עצמה לחתונה כי יהיה לה הנדוניא והבתולה הנ"ל עשתה כאשר צוו עליה נשים השכינות ושמעה לקולם גם כיסו אותה ביום ו' בהינומא כדרך הבתולות וכאשר נטו צללי ערב וכמעט קידש היום שהיו לקרוביה ליתן הנדוניא קמצו ידיהם וחסרו ממתנת ידם הראוי להם והיה נחסר מן הנדוניא כמעט השליש הנדוניא גם החתן נסוג אחור ולא רצה בשום אופן לכנסה ולא שת לבו לכל הדברים אשר דברו אליו מנהיגי העיר שלא לבייש בת ישראל מכח כסף נמאס ולא אב' שמוע רק כפתן חרש אטם אזנו ולא שמע לקול מלחשים ולא קול גערת חכם תגידנו וע"י זה נמשך הזמן מכח קטטות ומריבות כדרך שאמרו לית כתובה דלית בה תיגרא והצליח מעשה שטן עד שהגיע הזמן הנ"ל שהשוו עצמן ונתרצה החתן לכנס לחופה ושלא לבייש בת ישראל הגונה קמתי וסדרתי הקידושין בזמן הנ"ל והנה כא"ור מלינים עלי באתי להסיר תלונתן מאתי להביא ראייה וטעמי ונימוקי ע"ש ועל מה סמכתי בזה לומר כזה ראה וקדש :

גרסינן

פ' משילין כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשב' חייבין עליו בי"ט אלו הן משו' שבות וכו' ואלו הן משו' רשו' לא דנין ולא מקדשין וכו' אלו הן משו' מצו' לא מקדישין ולא מעריכין וכו' ופריך בגמ' אין דנין והא מצוה קא עביד לא צריכ' דאיכא דעדיף מיניה ולא מקדשין והא מצוה קא עביד לא צריכא דאית לי' אשה ובנים ופירש"י ז"ל והא מצוה קא עביד כדי לפרות ולרבות ואמאי קרי ליה רשות עכ"ל וכתבו התו' פ"ה וה"ל למחשבינהו בסיפ' גבי מצו' ומשני ל"צ דאית ליה אשה ובנים ולכך אינו מצוה כ"כ דומיא דהני דסיפא ולפי זה יכול להיות הגם כדאיכא דעדיף מיניה אין דנין וכן גבי אשה המשני' דאית ליה אשה ובנים משמע אפילו אין לו אשה ובנים מכל מקום אסור וכתבו ז"ל מכל מקום הא דקאמר והא מצוה קא עביד ואמאי גזרו כו' ומשני לא צריכא דאי' ליה אשה ובנים אבל אם אין לו מותר לקדש המצוה קעביד והאריכו שם בקושיו' ותירוצי' לפי' רש"י ור"ת כי כתבו שם שהי"מ הו' ר"ת והביאו ירו' א"ר הונ' הר' אמר' הני דכנסי' ארמלין צרי' לכנסן מבע"י שלא יה' כקונ' קנין בשב' ומפרש הת' טעמ' דעד שלא קנה אינו זכאי במציאותי' ולא במעשה ידיה משכנסה זכה בכולם ונמצא כקונ' קנין בשבת

וההוא

והוא נמי איכא לאוקמי כשיש לו אשה ובנים עכ"ל הגמ' עם הפירושים
שבה והנה אע"פי שאיני כדאי להכריע מ"מ קשה לי על פירש"י דהקושי'
אינה רק למה לא חשיב אלו בסיפא גבי מצוה א"כ מאי משני בדעדיף
מיניה או בדאית ליה אשה ובנים דמ"מ ה"ל לאקשויי דלחלק וליתני
בדידיה וליחשב בסיפא גם כן אין דנין ואין מקדשין אפילו במקום מצוה
דהוי רבותא טפי ולא הוי צריך למתני רישא כלל דהשתא במקום
מצוה אסור במקום רשות מבעיא ועוד קשה לפירש"י דקאמר והא מצוה
קא עביד ולא הל"ל רק והא מצוה נגהו דהא הקושיא אינה רק על התנא
דלא חשיב להו גבי מצוה אבל אם הקושיא כר"ת ניחא דהקושיא על
העושה המצוה אמאי אסור לעשות וזהו מבואר למדקדק בל' הגמרא
ולכן היה אפשר לי לומר דאף לדעת רש"י מותר כשאין לו אשה ובנים
והא דפרי' ואמאי קרי ליה רשות משום דקשיא ליה לרש"י מנ"ל למקשן
להקשות והא מצוה קא עביד שיהא מותר משום זה דלמא אע"ג דהוא
מצוה יהא אסור כהני דסיפא ולזה פרי' דא"כ הוי ליה לחשבו בסיפא ולא
לקרי רשות דמשמע דאי הוי מצוה הוי שרי ולכן פריך והא מצוה קא
עביד ומשני בדאיכא דעדיף מניה ובדאית ליה אשה ובנים אבל בלאו
הכי דאינו מצו' אה"נ דשרי ואכריח קצ' פי' זה מל' רש"י דפי' הקושי' ואמאי
קרי לי' רשו' גבי אין מקדשין ולא פי' הקושי' גבי אין דנין דהא תרווייהו בחד'
מחתא מחתינהו וה"ל לפרש גבי אין דנין שהוא ברישא בגמרא ולפי מה
שפירשתי ניחא דגבי אין דנין לא הוי צריך ליה לפרש הקושיא הכי דהתם
ודאי פריך כפשוטו והא מצוה קא עביד ויהא שרי כדמשמע פ' אחד דיני
ממונות דמותר לדון כמו שהביאו התו' מההיא דמשני אין רציחה דוחה
שבת הא בלאו הכי מותר לדון אבל גבי אין מקדשין אדרבה מוכיחים
התוספות מההיא דירושלמי פ"ק דיומא דאסור לקדש ולכן לא מצי פריך
והא מצוה קא עביד ולהוי שרי (דדלמא אף על גב דהוא מצוה הוא
אסור כדפרישית) ועל כן הוצרך רש"י לפרש (לדקדק דשרי דאל"כ)
למה קרי ליה רשות כדפרי' ואע"ג דהתו' מתרצי שם ההוא דסנהדרין
וההיא דפ"ק דיומא ליבא דרש"י ור"ת מ"מ יותר פשוט להתיר דדני' בשב'
במקו' מצו' ממה שמקדשין במקום מצו' וכמו שעלה על דעת התו' בתחל'
קושייתם וזהו הכריח רש"י לפרש הקושי' גבי אין מקדשין ולא גבי אין דנין
ומכל קושיו' הנ"ל היה נראה לפרש דעת רש"י כדעת ר"ת וכן נרא' קצ' דע'
הסמ"ג שכת' סתם ההי' דאין מקדשין וכת' ובפ' משילין מוקי לה בשאין לו
אשה ובנים ואי הוי דעתו דרש"י ור"ת פליגי בפי' הגמ' לא ה"ל לכתו' סתמא
ובפ' משילין מוקי לה כו' אמנם מאחר שהראשוני' ז"ל דהיינו התו' והמרדכי
כתבו בשם רש"י לאסור בכל ענין ולא השגיחו לקושיו' אלו שהקשיתי על
דברי רש"י לדעת' אמשיך ג"כ אחריהם להאמין שדעת רש"י לאסור בכל
עני' וכן נראה דעת הפוסקי' הרי"ף ורמב"ם והרא"ש והטו' סי' של"ט שכתבו
כולם ז"ל סתם אין מקדשין ולא' חילקו בדבריהם הנה לא ימלט שהפוסק'
שסתמו דבריהם פי' הגמרא שלנו כדרך רש"י ז"ל כפי הבנת הראשוני' ז"ל
דבריו או שסמכו על הירושל' דמשמע שאוס' בכל ענין כמו שיתבא' אך אינו
נראה דסמכו על הירו' נגד גמרא שלנו כמו שיתבא' ובודאי פי' כדרך רש"י
ז"ל מ"מ כל כי הני מילי מעליות' לימרו משמאי להתי' הענין בכה"ג שיהי'
שעת הדחק והית' הבתולה מתביישת אם תמתין עם החופה אחר טבילת'
עד לאחר השבת גם כי אינו מדרך המקומו' לילך בהינומ' עד אחר השב'
ולעשו' הנישואין ביום א' כחוקו' הכותי' שעושין נשואיהם ביום איד' וכדאי
הוא ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק כ"ש שהסוגיא דשמעת' מוכח כדבריו
(וכן פסק בהג"ה אשיר"י סוף פ' א' דיני ממונות בשם א"ז) וכן כתב
ר"ת בתשובתו והביאה הסמ"ג כי ברוחק גדול התירו לקדש בשבת ולא
היה מורה כן הלכה למעשה עכ"ל משמע מיהו דברוחק גדול יש להתיר
ואין לך רוחק גדול מזה שהיתה יתומה גדולה מתביישת והיה לה לקלון כל
ימיה כמעט לשנותה מכל הבתולות וגדול כבוד הבריו' שדוחה לא תעשה
דלא תסור מכל הדברים אשר יורוך כדבר הזה שאינו אלא איסור
דרבנן גזירה שמא יכתוב כמו שמפרש בגמרא שלנו או משום דהוי
בקונה קנין בשבת כדמפרש בירוש' וכמו שיתבאר לעתיד מלבד
דהוי לן למיחש בכאן שלא יתבטלו השידוכין לגמרי ויתבטל הזיווג
מכח הקטטות והמריבות שביניהם עד שרצו להסיר ההינומא שעל ראש
הכלה מכח ניצוח הקטטות וגדול השלום בין איש לאשתו ואפילו אינה
אלא משודכת אליו יש להקל מכח זה דהוי קצרת אגיד ביה כמו שכתב
רבינו תם והרא"ש בתשובותיהם לענין אבילה המשודכת אליו שמותר
לכנסה אחר ז' שלה מכח פריה ורביה דידיה וכן אנו מקילין נגד דברי
רבותינו ז"ל בזמן הזה להשיא הקטנות אף על פי שאמרו ז"ל אסור
לאדם שיקדש בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני
רוצה וכתבו התו' והפוסקים האחרונים דבזמן הזה שאנו מתי מעט
אנו מקילין וכולי וה"ה בנדון זה כל זה שמתי נגד עיני לסמוך על דברי
רבינו תם (ושאר פוסקים המתירים) בשעת הדחק ועוד
אני אומר דיש לחלק ולומר דבזמן הזה לכ"ע שרי דהא תנן אלו הן

משום שבו' אין מטפחין ולא מרקדין וכו' וכתבו התוספות ריש פ' המביא
פירש"י שמא יתקן כלי שיר ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהם שהיו בקיאים
לעשות כלי שירים שייך למגזר אבל לדידן אין אנו בקיאים לעשות כלי
שירים ולא שייך למגזר עכ"ל וכבר פשט היתר הטפוח והרקוד בשבת בכל
מקום ואף מצווים לכותי' לנגן בכלי שיר והכל הוא מטעם דברי התו' דלא
שייך גזירה זו בזמן הזה וה"ה בענין אין מקדשין דאמרינן בגמרא הטעם
שמא יכתוב וידוע דמנהג פשוט בישראל שאין החתן כותב בעצמו
הכתובה או שטר אירוסין והוא מטע' שאין אנו בקיאים בכתיבה ואפילו
מי שיודע לכתוב אינו כותב שלא לחלק בין בקיאי' לשאינן בקיאים ולכן
כותבה בכל מקום החזן כמו שקורא בתורה לכל אדם לתקנת שאינו בקי
ומעתה אין לגזור על המקדש שמא יכתוב מאחר שאנחנו אינן בקיאי'
ואין מוטל על החתן כתיב' זו ואין לחוש שהחזן יכתוב משום קידושי החתן
דגזירה כזו לא מצינו ועוד שהרי החזן כותב כל פעם הכתובה ושטרי
האירוסין בשחרית או זמן רב קודם הכנים' לחופה כאשר אינו יודע מתי
יהיו מוכני' עם החופה ולכן אין לחוש בזמן הזה לגזירה זו כלל ואף אם נא'
דלפי דברי הירושל' דפי' טעם הגזירה משום דהוי כקונה קנין בשבת אין
לחלק בין זמן הזה לבימיהם מ"מ נראה דגמ' דידן עיקר נגד הירו' וכן פסק
הפוסקים תמיד ואין לומר דגמ' דידן אית לה נמי טעמא דירו' אלא דנקט
חדא מתרי טעמי וכמו שכתבו שם התו' על כיוצא בזה דזה לא שייך בב'
טעמים שיש נפקותא ביניהם וכן כתב הסמ"ג בהדיא דגמרא דידן פליג
על הירושלמי בטעמא דמילתא ובודאי יש נפקותא ביניהם והיא זאת
שכתבתי ונראה דלהכי לא הביאו הרי"ף והרא"ש (פרק משילין) דברי
הירושלמי ולא כתבו ג"כ ההוא דהלין דכנסין ארמלין צריכין למכנסי'
מבע"י ולא כתבו הטו' (סי' של"ט) ג"כ דודאי ק"ל כגמ' דידן נגד
הירושלמי וליכא נפקותא בקנין לחוש לגזירה שמא יכתוב (ואף על גב
דהרא"ש פ"ק דכתובו' הביא הלין דכנסין ארמלין צריך למכנסיה מבע"י
וכתב שם דה"ה דאין לכנוס בתולה לחופה בשבת משום דקונה אותה
למציאותיה ולמעשה ידיה וכן כתב באגן עזר סימן ס"ב מכל
מקום כ"ל מדלא הביאו אותה במקומה פ' משילין דליא בדבר איסור ממש
ובודאי היינו משום דס"ל דטעמא דגמרא דידן עיקר דהיינו שמא יכתוב
ולא הביאו אותה פ"ק דכתובות ובא"ע אלא משום הרחקה בעלמא שלא
לעשות חופה בשבת כמו שכתבו שם שלא לעשות חופה בע"ש משום
גזירות רחוקות ומאחר שאין אנו חוששין ועושין חופה בע"ש מטע' שכתבו
האחרונים ז"ל והעיקר משום שעכשיו אנו בגלות וטריחא לעשו' נישואי'
בלא שבת אפשר שה"ה שאין חוששין בזה להקל בשבת מאחר דטעם שמא
יכתוב הוא עיקר וכמו שכתבאר) ותדע דהרי התוספות לאח' שהביאו
הירושלמי כתבו וז"ל ומהאי טעמא דאין מקדשין לפי שנראה כקונה קנין
אסור כמו כן לתת גט בשבת עכ"ל והשתא אמאי לא יהא אסור ג"כ לפי'
הגמ' שלנו שאין מקדשין שמא יכתוב וה"ה לתת גט שמא יכתוב הגט אלא
ש"מ כדפרישית דבגט לא שייך שמא יכתוב שהוא מעשה ידי אומן וסופר
מהיר הצריך לכתוב הגט ואין כל אדם בקיאים בו וליכא למיחש שנותן
הגט יכתבנו מאחר שאין הנותן רגיל לכתוב הגט וה"ה בכתיבת הכתובה
ושטר אירוסין בזמן הזה ואע"ג דסומכין על דברי הירושלמי ואין מגרשין
בשבת כמו שכתבו התו' פרק הזורק והר"ן פ' משילין והביאו הטו' בא"ע
סימן קל"ו היינו משום שמצינו בהדיא בתו' דפ' משילין דקתני בהדיא
אין מגרשין וכמו שכתבו התו' פ' הזורק (ואע"ג דבהר"ן פ' משילין משמע
דגם בגט הטעם שאסור משום שמא יכתוב מדברי התו' לא משמע כן
ולדבריהם) אולם שם הוא טעמא מטעם קנין אבל לא גבי קידושין
דודאי טעמא דגמ' דידן הוא עיקר ואע"ג דמתוספות פ' משילין נראה
דמטעם הירושלמי דוקא נאסר ולא גרסי' בתו' אין מגרשין לא ק"ל הכי
דודאי התוספתא היתה נעלמת מפי דברי התו' דפ' משילין ועוד דאף
אם נשוה קידושין לגירושין לגמרי מ"מ הרי כבר נתבאר דאף בגירושין
במקום הדחק שרי כמו שמבואר פרק הזורק וכתבו התו' דבשכיב מרע
הקילו דלא תפול קמי יבם כ"ש דיש להקל במקום מצוה שמקיים פריה
ורביה והוא שעת הדחק מכל הנ"ל נתבאר שמות' לקדש בשבת במקום
הדחק ובמקום שיש לחוש לכבוד שלא יבוא הדבר לידי כסופא ואפשר
לבא לידי ביטול הזיווג ולסמוך על ר"ת המיקל בדבר וכאשר נתבאר אמנם
רבים קמים עלי וסלוקי רעיוני עלי באולי יש לחלק בין קידושין לכניסה
לחופה דאפשר שהוא לכ"ע אסור דהא קונה אותה לכמה דברים
שהאשה נקנית להם והוי כקונה קנין בשב' שהוא אסור לכתחילה לכ"ע וכן
נמצא בדברי הגאון המחבר הגדול ספר ב"י בטור א"ח סי' של"ט הנ"ל
דכת' דאסור לכנסה אף לדברי ר"ת וכת' דכן משמע מדברי הגהות מיימוני'
והכלבו והר"ן פ' משילין והנה אע"פ שאין הכרח בדברי הגאון הנ"ל דמשמ'
מדברי הפוסקי' הנ"ל שר"ת ס"ל הכי לא שהסמ"ק הוסיף דבר זה מדעתו
כמבוא' בדברי הסמ"ק גם יש לדחות בקל דברי הר"ן כי לא ירד לדבר מזה
כלל רק כתב והעתיק לשון התו' ולא משמע מדבריו כלו' מדבר זה כמבוא'

למשכיל בדבריו מ"מ נכון להסיר מעלי תלונות הגאון שהיה לחוש לדבריו להחמיר גם כי הסמ"ק כתב כן בפי' ואומר חדא כי באמת קולא זו חומרא היא כאשר נתבאר שהיה לחוש לכמה קלקולים אם היו מעכבים הנישואין שנית כי מן התוספו' והסמ"ג נראה בהדיא שאין מחלקין כלל בין קדושי' לכניסה לחופה וז"ל הסמ"ג והדיא דאין מקדשין מוקי לה פרק משילין בשיש לו אשה ובנים משמע אם אין לו שרי וקצת משמע בירוש' דיומא פ"ק דבכל ענין אסור לקדש דמפרש טעמא דאין מקדשין משו' דנמצא בקונה קנין בשבת והדר' מסיק א"ר מנא הדא אמרה הלין דכנסין ארמלין צריך לכנסן מבע"י שלא יהא בקונ' קנין בשבת ומיהו ההו' נמי איכא לאוקמא כשיש לו אשה ובנים עכ"ל ובסגנון זה כתבו התוספות ומדמוקי לה בשיש לו אשה ובנים ה"ה אסור הכניסה שלומר משם שאמ' הדא אמר' הלין דכנסין כו' נמי אינו אלא בשיש לו אשה ובנים דדיו לבא מן הדין להיות כנדון אם כן ש"מ שאינו אסור הכניסה ג"כ אלא כשיש לו אשה ובנים ואדרבה אני יליף ק"ו דמה מועילין הקידושין לענין פריה ורבי' בלא כניסה לחופה ואם הם מותרים משום פריה ורביה כל שכן הכניסה לחופה עצמה דמהשתא חלה קיום המצוה מה שא"כ בקידושין בלא כניסה ועוד דכבר כתבתי דלפי רוב הפוסקים טעם דגמר' דידן עיקר ולכן לא הביאו בדבריהם הירושל' שמפרש טעם משום קנין ושאסור לכנוס ארמלין משום דס"ל דטעם שמא יכתוב עיקר וזהו לא שייך גבי כניסה לחופה במקום שאין כותבין כתובה או במקום שכותבין כתובה לארוסה ואין איסו' בדבר אלא הקידושין וכבר נתבאר שהקידושין מותרים ה"ה הכניסה לחופה ואף אם נאמר דהגהות מיימוני והכלבו אסרו כניסה לחופה מטעם הירושלמי מאחר שלא נראה כן מדברי הפוסקים המפורסמים אין להחמיר במקום שיש להקל כ"ש שגם בדבריהם אין הכרח כ"כ למעיין בדבריהם ועוד דמתוספתא דפרק משילין מוכח בהדיא דאינן מחלקין בין כניסה לחופה לקידושין דאל"כ לא הוי מקשו מידי מההיא דכ"ג דמתקנין לו אשה מערב י"כ דהתם כניסה לחופ' הוי כמו שכתב הסמ' בעצמו וע"ש ואף כי איני כדאי לחלוק על דברי הסמ"ק מ"מ מאחר שמצאתי און לי מדברי הפוסקי' דלא ס"ל דבריו אומ' שיש לדחו' ראייתו כי זהו לשון הסמ"ק סוף ה' י"ט ואין מקדשין מוקי לה בתלמוד שלנו בשיש לו אשה ובנים ומשמע דאם אין לו מות' לקדש ומיהו נראה דאפי' אין לו בנים אסור לכנוס מההיא דפ"ק דיומא דמצריך לכ"ג לכנוס ערב יום כיפור ולגרשה על תנאי וכמה דוחקים דחקו התם ואם איתא היה יכול לומ' מיד שתמות אשתו הראשונה יכנוס השנייה אלא ש"מ אסו' לכנוס אפי' אין לי בני' דאם איתא דשרי בשביל פרי' ורבי' כ"ש הכא שיש לנו להתיר משום צורך כפרה לכל ישראל עכ"ל והנה אני אומר דיש לק"ו זה פרכא דאפשר דשאני מצות פריה ורביה שהיא מצוה גדול' שאין מוכרי' ס"ת לשום מצוה בעולם כי אם ללמוד תורה ולישא אשה ואמרי' דנענש יהושע שלא הוי ליה בן דבטל ישראל מפריה ורבי' ולא נענש על שביטל קרבן התמיד ועוד אני אומר דאפשר דלא הוי מהני הכניסה גבי כ"ג בלא ביאה וביו"כ אסור תשמיש המטה ולא מקרי וכפר בעדו ובעד ביתו עד דכניס לה לגמרי ותדע דהא אין שבות במקדש וכדאמרינן בהדיא בירושלמי על דבר זה וס"ל דמקדשין בי"כ משו' דאין שבו' במקדש וא"כ מאי שנא הכניסה וכן התירו כמה שבותים דרבנן במקדש כדאיתא סוף עירובין ומטילי' עששית של ברזל לתוך המקוה ביום הכיפורים והוא יותר קרוב לאיסור דאורייתא מהכנס' לחופה אלא ש"מ דס"ל לגמר' דידן דלא מקרי ביתו רק לאחר הכנים' לגמרי עם התשמיש וזהו לא שייך בי"כ ואע"ג דלפי הירושל' אינו כן דהא ס"ל דמקדשין בי"כ הא בלאו הכי פליג אגמ' דידן בדברים אלו כדאיתא התם וכתבו כן בהדיא בתו' פ"ק דיומא ועוד י"ל דטריחא מילתא לכנס אשה בי"כ שלא יסיח דעתו מעבוד' (ויסיח עצמו בענין כניסת אשה בין הכפורי') שהרי היו מקדימין עבודת י"כ לעבודת שאר ימים משום חולשא דכ"ג כדאיתא בסדר יומא כ"ש להסיח דעתו בכניסת אשה ולכן אין ראיית הסמ"ק מוכרחת ומה לי להאריך פוק חזי מה עמא דבר בכל מקום ובפרט בעירנו אשר יש בה קיבוץ עם ת"ל ולפעמים עושים ה' או ו' חופות ביום אחד ונמשכי' עד הלילה ואין פוצה פה ומצפצף ומה לי בתחלת הלילה או שעה או ב' בלילה דאין לחלק בין קבלו שבת בענין ברכו או לא דאין תלוי בקבלת' להקל דשבת מעצמו קבעה משחשיכה כדאיתא פרק ערבי פסחים לענין קדוש ומעשר אלא האמרת שצורך השעה מביא להקל בדברים אלו שאינן אלא איסור דרבנן ובמקום הדחק לא גזרו ובהא גחיתנא ובהא סליקנא דודאי יש להחמיר להיו' זריזין קודם השבת שלא יבוא לידי כך אבל אם כבר נעשה מה שאפשר לעשו' ונטרפה השעה עד שחשיכה ויש לחוש לפירוד הזיווג או לבייש הבתולה וכיוצא בזה הסומך להקל לא הפסיד ויתענג לשלו' בעונג שבת אח"כ ויכולה המצו' לכפר עליו אם כונתו לש"ש ושלו' נאם משה בן לא"א מורי ה"ר ישראל זצ"ל ה"ה נקרא משה איסרליש מקראקא:

קכו שלום זה חדש ימי' כתבתי לאדוני ע"ד חלוק לשונות שבגט רובו לשון ארמי' וקצתו לשון הקדש והיה דעתי כזה כי הארמי' לא יחשב לשון אחר כי הוא לשון הקדש משובש ע"ד בעל הכוזר"י וכתבתי עוד שגם הארמי משתמש בהרבה מקומות בלשון הקדש והבאתי דמו' ראייה מלשון נתינה המתורג' בארמי יהיבה ועם כל זה כשהו' בל' עתיד תרגומו כל' הקדש כאשר יראה אדם בפסוק ויתן לך האלקי' ובפסו' תתנו ערי הלוים הרי לפנינו שאפילו במקו' שיש לארמי ל' מיוחד מ"מ משתמש בלשון הקדש וישוב זה בשאלה שלנו לא נפלאת היא ולא רחוקה: ע"ד האתרוגים המורכבי' בלימונ"י זיל קרי בי רב הוא כארצנו שלא לצא' בו אפילו ע"י הדחק ומפי הגאון א"א ז"ל שמעתי כי פעם אחת קרה מקרה בפדוואה שלא היה לכל הקהל כ"א אתרוג א' ויהי כאשר שלחו אותו מקהל האשכנזים לקהל הלועזים פגעו השטודנט"ו באיש המביא אותו וגזלוהו ממנו ופדאוהו מהם בדמי' יקרי' ולא רצו לצאת במורכבי' אשר רבו כמו רבו בכל בתי השרי' והמורכבי' הגדלי' במדינות אלו נכרים וידועים אלינו אבל ממחוז פולין באים אתרוגי' אשר אנחנו מסופקי' בהם ושנה זו רוב האתרוגים שלנו היו ממחוז ההו' ואני כותב למכ"ת ג' סימני' אשר תוכל להכי' בהם המורכבי' הגדלים בארצינו כי מפוליי' לא יוכלו לבא אליכ' כי רב מכם הדרך: הסימן הא' הוא כי המורכבי' הם חלקים ולאתרוגי' בליטות קטנות בכל גופם וגובה להם:

הב' כי המורכבים העוקץ בולט ועוקץ האתרוג שוקע: הג' הוא כי תוך המורכ' דהיינו המיץ רחב והמוהל שלו רב והקליפה התיכונה קצרה ובאתרוג הוא להפך כי הקליפ' רחבה והתוך קצר והוא כמעט יבש וסימני' אלו מובהקים אצלנו: רע עלי המעשה אשר כתב לי אדוני בשם שאירנו הגאון כמהר"ר ש י"ץ ששלח לשונו בשיר היחוד וגזר במקומו שלא לאמרו על סמך מה שמצא כתוב בספר א' ישן נושן נקרא כתר תמי' כי האומ' חרוז סובב את הכ' ואת' בכל בו' הרי זה מחרף ומגדף ח"ו ראי' מעשה ונזכרתי דברי הרמב"ם במורה הנבוכי' כי זה דרכ' של רוב בני אד' כשהם מוצאים דבר מה בספר ישן כפי רוב יושנו תגד' בו האמנת' אך לא חשבתי כזאת על חכם כמוהו ואני בעניי לא מקובל ולא בן מקובל אנכי אב' יש לי פירוש על שיר היחוד ע"ד הקבל' לא פי' כולל רק ראשי פרקי' בו יודע חכמ' המחב' והשי' הזה קדש קדשי' אצל כל בני עמנו ומה שכתב מכ"ת כי בחרוז זה נמשך לדע' הרמב"ם וא"ע ושאר החכמי' לא הבנתי דעת אדוני באל' ודעתי בו אח' משתי' או שהית' כונ' המחבר סיבב את הכ' ע"ד שארז"ל הוא מקומו של עולם ואת' בכל כי כבודו מלא עולם ואין זה מה שיחייב גשמיו' בחק הנגבל כאשר כת' הרמב"ם ואפשר שלזה כוונת מעכ"ת או היתה כוונת המחבר ע"ד הקבלה וקרא לעלי' העלו' ית' וית' סובב את כל ומלא ארת כל רמז למרה קראוה כל ועליה ארז"ל במדרש בת היתה לאברהם אבינו וכו' וזה ידוע אפי' למתחילים בחכמה זו א"כ על מה יתאונן אדם חי על המחבר הזה קדוש יאמר לו כ"א חסרון השגתינו בדברי' הנעימי' ושלום ממני שאירך שמואל יהודה קצנאילינבוגן:

קכז לשאירי דבק כאח לי אהובי הגאון כמהו"רר משה י"ץ שלו' להיות הימי' ימים דמפגרי בהון רבנן אמרתי הואיל ואפגה אשנה לכתוב לאדוני על אשר כתב אלי ליישב ספקו בדבר הגטין שלנו הכתובים רובם בלשון ארמי וקצתם בלשון הקדש והוא לכאורה נגד דעת הרמב"ם שכת' מקצתו בלשון אחד ומקצתו בלשון אחר פסול ותירץ אדוני בזה כי לא דבר הרמב"ם אלא בדברים הצריכים בתורף הגט אבל לא בדברי' שאף אם לא כתב' לא עיכב כגון הרי את מותרת לכל אדם אחי הגדול תירוץ זה רחוק הוא מאוד דמשנה שלימה ידענו גופו של גט הרי את מותרת וכו' ואע"ג דר' יודא פליג ואמר ודין די להוי ליכי וכו' ורבים מן האחרונים פסקו כר' יודא הלא הרמב"ן מן המחמירים וכתב שקרוב הוא לומר שאם נשאת תצא הואיל ולא כתב הרי את מותרת לכל אדם הואיל והוא גופו של גט ואף אם אמרנו לסבול דוחק זה לא הרווחנו בזה כלום דמה נאמר בזמן דכותב בשני ובשלישי ולא בתניין בתליתאי וכאלה: עוד תירץ אדוני דאפשר דלא פסל הרב אלא במחצה על מחצה גם בזה ראיתי תיוהא ברב' דא"כ צריך למנות המלות ולא יפסול אלא בהיות מחצ' על מחצה וזהו הפך משמעות לשון מקצתו בלשון אחד וכו' והטור אשר ממנו מוציא דין הרב תוכיח הפך זה הדעת ולא אאריך באלה כי ראיתי בלא נתקררה דעת אדוני באלה ואבא אל התירוץ הג' שאמרתי אני בזה כי לשון ארמי יחשב לשון הקדש גם הוא אלא שהוא לשון משובש וזכורני שדברי אלה הם דברי הכוזר"י אלא שאמרו על כונ' אחרת ואדני נתקשה קצת ביישוב זה לאשר ראה בפוסקי' שכתבו לענין ב' מקרא וא' תרגום שלשון ארמי הוא דוקא להיותו ניתן בסיני ולא תלה הדבר שהוא לשון הקדש משובש ואני שמעתי את דברי מכ"ת אלה ולא אבין כי דברי' אלו נאמרו כפי אשר אני זוכר לאפוקי מאותם שאומרים שהקורא בפירש"י יצא ידי תרגום ועל זה אמרו דהתרגום עדיף לפי שפי' התרגום ניתן בסיני ואיך יתלה הדבר במה שהתרגו' הוא לשון הקדש משובש וכי מפני זה יש לו מעליותא על פירש"י שהוא לשון הקדש

הקדש צח ומצוחצח יבואו נא דבריך אדני אלי ויאיר עיני בכוונתו כי לא הבנתי דבריו אלה גם במה שדחה אדני הראייה שלי ממילת יתן השורה בתרגו' ככל לשון הקדש ואמר אדני כי אין זה ראיה כי גם בשאר לשונות לפעמים מלות מלשון הקדש רוזני הנורא לא הבאתי ראייה מהמלה אחת בתרגום ששוה לל' הקדש לא כה היו דברי כי מלת ויתן יש לה תרגו' מיוחד בלשון ארמי שתרגומו ויהב ואפ"ה כשהוא בא בל' עתיד תמיד התרגו' ול' הקדש שוין כו' וא"כ כבר הוס' ספק ארני מעל תירוצי זה ׃ ויהי מה לא באתי לקפח את ארני ולהשיב על דבריו וחלילה אבל מה אעשה כל מידי דברי עם ארני שעשועי' המה לי וידעתי כי שערי התירוצי' לא גנעלו לפני ארני וכל רז לא אנס ליה נאם שאירך שמואל יודא בן מוהר"ם פדו"א זצ"לה"ה:

קכח לדזין ליה כבר בתירה שלום הוא אהו' שאירי הגאון מהר"ר יהודה ש"ן וכל דיליה שלו' הגיעני כתיבת מעל'ע"י הרץ הבא אתמול כי יעבור והיה לעת ערב וצאת הככבי' הביאו אלי כמר שלמה משרת ליב סיני אשר הוא האמצעי בינינו בהגעת הכתבי' ואני כותב ולא אוכל לדעת אם אוכל לשלחו ע"י הרץ הסמוך באשר כי אינן הולכים בסדרן ביום מיוחד להם רק כאשר יבא האחד יצא השני ולא יכלתי להשיב עד כי בא אלי כתיבת מעל' ומיד כעלות השחר יצא הרץ השני ומ"מ לא עכבתי עצמי ופניתי מכל עסקי להשיב למעל' על אשר תמה עלי ושדא נרגא על תירוצי בענין הגט שכתבתי ליישב המנהג. שאנו כותבין קצת לשונו' בלשון הקדש כגון הרי את מותרת לכל אדם וכדומה לזה שהו' מטעם שאינו עיקר הגט כמו שבא בכתבי הראשון וכתב מעל' שהוא משנ' שלימה שהו' גופו של גט כו' ואיני רואה שום קושייא ודוחק בזה כי אף שהוא גופו של גט אין הלשון בעצמו מעכב וכן כתבו הרתו' והמרדכי בהדיא פ' כל הגט ח"ל והנהיג ר"ת לכתוב לשון זה בגט אבל בטופסי גיטין לא היה כתוב ומ"מ אין להוצי' לעז על גיטין הראשוני' שהרי מאריכי' לכתו' כמה לשונו' בגט דחשוב כמו הרי את מותר' לכל אדם עכ"ל וכן הוא בסמ"ג הרי שהענין מעכב ולא הלשון בעצמו וכבר נכתב הענין בלשון ארמי' להתנסבא לכל גבר דתצביין ואנש לא ימח' כו' ׃ ועל כרחינו אנו צריכים לומר דמה שאמרו במשנה גופו של גט הרי את מותרת כו' לא בא לאפוקי דדוקא לשון זה אנו צריכי' רק הענין ובא לאפוקי מדר' יודא דקאמר ודין די להוי ליכי מנאי כו' דפליגי רבנן עליה כדמוכח בגמר' וא"כ אף הרמב"ם שכתב פ"א גופו של גט הרי את מותרת כו' לא בא לא לאפוקי מדר' יודא דלא בעינן ודן וכמו שכתב הר"ן פ' המגרש על דברי הרמב"ם וכתב אף על גב דבסדר הגט של הרמ"בם כתב ודן די להוי כו' היינו לכתחלה אבל לא בדיעבד ובזה אני אומ' על ענין הרי את מותרת לכל אדם דאינו מעכב כלל מאח' שכבר נכתב עניינו לא שלשופר' דמלתא הנהיגו ר"ת לכתוב כמו שמוזכר בתו' הנ"ל וא"כ מה שכתב מעל' שהו' משנה שלימ' שהו' גופו של גט לא ידעתי משנ' זו כי אין כוונת המשנ' לכאן אם צריכין למכתב הלשון זה בעצמו או לא מאחר שכבר נכתב עניינו ואע"ג דנימוקי יוסף כתב פרק האשה שהלך דהנהיג ר"י לכותבו וכתב שם טעם לדבריו כל זה אינו אלא לכתחלה אבל אינו מעכב ושיהא העיקר התורף שידוע כי ר"י הוא בעל התו' וכבר נתבאר מדבריה' שאין מעכב א"כ על כרחינו צריכי' לומר דדוק' לכתחלה קאמר וכן נראה מדברי הטו' סי' קכ"ו שכת' וצריך לכתוב ודן וכו' ולא הזכיר הרי את מותר' וכו' סוף דבר איני רוא' כלל בכל דברי הפוסקי' שיעכב הרי את מותרת מאח' שכבר נכת' עניינו וכל דבריהם אינו אלא אם צריכי' לכתבו לכתחלה אבל לא לעכב אך זה לבד מצאתי הרמב"ן שהחמי' כמו שכת' המגיד משנ' בשמו והר"ן פ' המגרש ואף זה לא החליט הענין רק כת' וקרוב אני לומ' שאם נשא' תצא וכו' ומעתה נוכל לומ' שגיטין שלנו לכ"ע כשרים מטע' שכתבתי שאינו גופו של גט שהרי מבואר נגלה לדעתי מכל הפוסקי' זולתי הרמב"ן שאינו מעכב ואף לכתחלה יש נהגו שלא לכתבו והרמב"ן שהחמיר איפשר דס"ל כהראב"ד דחולק על הרמב"ם הפוסל מקצתו בל' זה ומקצתו בלשון אחר אבל הרמב"ם דפוסל ס"ל דאין לשון הרי את מותרת מעכב ואל יעמוד נגדי דברי הגאון הקר"ו שכתב סי' קכ"ו בטור דדעת הרמב"ם והרא"ש דבעינן הרי את מותרת דאין דבריו מוכרחי' כלל וכאשר כתבתי כי הרמב"ם לא כתב פ"א רק לשון המשנה כצורתה ור"ל ג"כ ענין דהרי את מותרת ולאפוקי מדר' יודא דבעינן ודן וכן הרא"ש לא כתב רק המשנ' כצורתה ומה שכתבוהו בטופס הגט אינו אלא דל' לכתחלה יש לכתבו וכדברי ר"ת וגם כי מן התופסי' אינו ראייה כ"כ שהרי בא לנוסח הרי"ף בטעות כמו שכתב הקר"ו בעצמו בשם הרשב"א והעיטור ואדרב' מדברי הר"ן פ' המגרש מוכח דבנוסח הרמב"ם לא היה כתוב הרי את מותרת וכן נראה מדברי המ"מ דאל"כ היה כות' דכן הוא דעת רבי' והיה מסתייע מדברי הרמב"ם כמו שהוא דרכו בכל מקו' גם דברי הטור מוכיחים להפך מדבריו ובאמת שאיני משגיח בדברי בית יוסף בכיוצא בזה במקום שפני ההלכה אינן נראים כדבריו ובאמת שלדעתי זה התירוץ הוא היותר אמיתי על פי הדין מכל מה שכתבנו בזה מאחר שאינו מעכב בדיעבד אינו מעיקר הגט שאמרו בו שאם מקצתו בלשון אחר שהוא פסול ואל ידקדק מעל' עלי שכתבתי כבר כי כותבים לשון הרי את מותרת לשופרא דמילתא אף על פי שצריכין לכותבו לכתחלה מכל מקום מאחר שאינו מעכב ונכתב עניינו כבר בגט שופרא בעלמא מקרי וכן כתב הקר"ו לשון זה בעצמו על דברי ר"ת שהצריכו לכתו' לכתחלה והוא המקור שהמציא עניינו בתחילה לכתבו יעיין מעב"ת בסי' קכ"ו בדבריו ׃ עוד תפס מעל' עלי וז"ל ואף אם נסבול דוחק זה לא הרווחנו דבר דמה נאמר בזמן דכותבין בשני בשלישי ולא כותבין בתניין וכו' ואני תמה על מעל' בזה שיחשוב כי הזמן מעיקר הגט יחשב כי אף שחז"ל תקנו זמן בגיטין ואמרו גט שאין בו זמן פסול מ"מ לא על פני הגט יחשב מאחר דאינו מן התורה ומלשונם מוכח כן שאמרו תקנו זמן בגטין מכלל דגט וזמן ב' דברים הם ואף כי בל' בני אדם הכל נקר' גט וגם התופס מכללו מ"מ הרמב"ם שפוסל קצתו בל' זה וקצתו בלשון אחר ע"פ התו' אפשר דאינו ר"ל לא הדברים שהם גופו של גט ועיקר התורף וכמו שכתבתי בראשונה ליישב המנהג ׃ עוד כתב מעב"ת על תירוצי השני דלא פס' הרב רק במחצה על מחצה וכו' וכתב מעל' דא"כ אנו צריכים למנות המלות ׃ והוא בהיפוך לשון מקצתו בל' אח' ומקצתו בל' שני וכו' הנה מעל' מדקדק בלשוני אבל לא בענייני וזה כי כתבתי אבל כשרובו בלשון אחד ומקצתו בלשון שני אין זה קרוי קצתו וכו' כמו שכתבתי בראשונה וכוונתי היתה לומר כי בגטין שלנו שרובו בל' ארמי הרי הוא כבולו אף כי מקצ' מלות שבו הם בלשון הקדש כל זמן שאינו נחלק לשנים בשני לשונות עד שיהא מחצה על מחצה וכל רוב שאינו ניכר כמחצה על מחצה הוא בענין זה אף שלא באו המלות במשקל ובמנין מאחר שאיזה ענין לא נכתב בלשון אחד והשני בלשון אחר כל קבוע כמחצה על מחצה הוא אבל לא יפסול משום איזה מלות שבו בלשון אחר כי אין זה נקרא קצתו בלשון אחר לדעתי ודקדוק לשון הרמב"ם משמע כן שכתב אבל אם היה מקצת הגט כתוב בלשון אחת ומקצתו בלשון אחר פסול עד כאן לשונו לא אמר היה מקצת הגט כתוב בלשון אחד והנשאר בלשון אחר או שיאמר והאחר בלשון אחר אלא דקדק ומקצתו בלשון אחר להורות מה שכתבתי דהיינו להשוות בין שני הלשונות אף על פי שאינו עין בעין מכל מקום בענין דבר ניכר ושלא יתבטל לשון אחד באחר וכן לשון התוספות שהביא המגיד נראה גם כן מדנקט בגט חמשה לשונות וכן בעדים ש"מ דדוקא קאמר וכל זה אינו רחוק ליישב מנהג אך אמנם נבוא אל הטעם השלישי שהסכמנו עליו אך מטעמי' שונים כי מעלתך כתב שלשון ארמי הוא לשון הקדש משובש על כן לא נקרא לשון אחר ואני כתבתי שנקרא לשון קדש מאחר ששניהם קרובים בלשון ושניהם ניתנו בסיני ונראה למה דומה ׃ כתבתי בראשונה תשובה על דברי מעל' מדברי הפוסקים שכתבו לענין ב' מקרא וא' תרגום שארמי הוא דוקא להיותו ניתן בסיני ולא תלאו הדבר שהוא לשון הקדש משובש וכו' וכתב מעל' על זה אני שמעתי ולא אבין כי דברים אלו נאמרו לאפוקי מאותן האומרים שיוצאים בפירש"י ועל זה אמרו דתרגום עדיף לפי שהתרגום ניתן בסיני ואיך יתלה הדבר במה שהתרגום הוא לשון הקדש משובש וכן מפני זה יש לו מעליותא על פירש"י שהוא לשון צח ומצוחצח יבא נא דבריך אלי ויאיר עיני בכוונתו כי לא הבנתי דברין אלה עכ"ל מעל' מתמרמר בדברי והנה כה דברי יהיו כאש המזהיר ובהיר בשחקים וז"ל הרא"ש פ"ק דברכות י"מ דה"ה לכל הלועזות לעז שלהם הוי כמו התרגום כי התרגו' הוא בשביל עם הארץ שאינם יודעים לשון הקדש ואם כן ה"ה לעז למכירין בו ולא נהירא לפי שהתרגום מפרש כמה דברים וכו' ונראה שהקורא בפי' התורה וכו' וכן כתבו שם התו' וז"ל הגה"ה מיימוני פי"ג דתפילה ובסמ"ג כתב שדן לפני רבותיו שלעולם הפירוש טוב יותר מן התרגום ומצוה טפי והודו לו וכן יש שרוצים לומר שהלועז טוב ואין נרא' לר"י ולרב עמרם שכתבו שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני כדאמרי' במגלה עכ"ל ולו שמעני אדני אם דברים אלו אינם מעידים על דברי שכתבו לדחות לשון לועזים ולא לשון הקדש מכח שניתן התרגום בסיני או מכח שמפרש כמה דברים ולא דחו הענין מכח שהוא ל' הקדש משובש ואדרבה אני אקשה על דברי הג"ה מיי' הנזכרת שכתבה לדחות לשון הלועזים מכח שהתרגום ניתן בסיני ומכשרה פירש"י ש"מ דרש"י שהוא בלשון הקדש פשיטא דכשר דניתן בסיני בלשון הקדש אך אמנם התרגום לשון אחר הוא על כן הוצרכו להוכיח שגם הוא ניתן בסיני ממסכת מגילה ועוד איך נחשוב על לשון הניתן בסיני שהוא לשון קודש משובש ואם הכוזר"י דחה מתנגדו בקש משום זה לא נאמר שהתורה שלנו לא תהא כשיח שלו ואני אומ' לו יהי כדבר מעל' שעלה על דעתו שהפוסקי' הזכירו טעם ניתן בסיני לדחות פירש"י שכתב שהוצרכו לדחות מכח שהתרגום ניתן בסיני כי מ"מ גם ל' רש"י שהו' לשון הקדש צח ומצוחצח כדברי מעל' ניתן בסיני לא שהאמת הברור כי פירש"י אינה דוק' בלשון הקדש כי אולי רש"י

הקנו בלשון אחר רק שנתיישב בישראל בלשון הקדש כדי להבינו בכל מקום אבל התרגום ניתן באותו ל' דוקא וא"כ כבר נתבטלו תרעומות מעל' עלי בזה ובכיוצא בזה ולא ידעתי למה החליט מעל' דבריו כל כך עד שכת' לפסוף וז"ל וידעתי כי שעדי התירוצים לא נגעלו ואיך יגעלו בדברי הגלויי' אך שמעל' כתב לפום ריהטא ולא דקדק בזה בדברי הפוסקים הנ"ל ועל מה שהחזיק דעתו ליישב מה שהקשיתי לו על ראייתו כי נמצא מלת ויתן שהו' משמש בלשון תרגום כמו בלשון הקדש בל' עתיד מי יתן ויחזור ויתן דברים כאלו שהיו רבים אך לא נוכל ללמוד מלשון יחידי על לשון בללי כי נמצא כזה לרוב בשאר לשונות לדעתי ולא אספיקביה להבשיר ב' לשונות בגט לבדות מנפשינו שהוא לשון אחד אך מאחר ששניהם נתנו בסיני והם קרובים בלשון נראה שיש להם שייכות ביחד ועל זה יש לסמוך ·

ושלום שאירך משה איסרלש מקראקא :

קכט

אופן אחר בארץ קבלתי קונטרים מכ"תור והרחיב בו אדוני לתרץ הספקות שהרגשתי בתירוציו על קושייתו ברמב"ם ולא היה בדעתי להשיב עליהם שנית כיזה דרכי להודעתי דעתי השמנה היא אם רזה והשומע ישמע והחדל יחדל ובפרט בין אנשים אחים כמונו היום אך לאשר ראיתי דתלו בזה דיני איסור והיתר אמרתי אם מחשה אני והטאתי לאלקים ע"כ אפרש כשמלה לפני מכ"תור ומתוך ויכוחינו יתברר האמת וזה יצא ראשונה · אדו' מרתב לחזק בדק סברתו כי מה שכת' הרמב"ם פ"א מגירושין גופו של גט הרי את מותרת וכו' לא היתה כוונתו רק על הענין ולא על לשון זה דוק' וכיון דכבר כתכו בגט למהך להתנסבא לכל גבר וכו' אין צריך לכתוב הרי את מותרת לכל אדם והא דכתבו בנוסח גט שלו הוא משום דלכתחילה כותבין אותו וכתב עוד אדוני כי לכאורה בנוסח הרמב"ם לא היה כתוב בו הרי את מותרת וכו' ואני אומר שאע"פי שלדעתי הקלושה שרברי הרמב"ם דוקא ודוקא כאשר הבין מדבריו הגאון הקר"ו בא"ע סי' קכ"ו מ"מ לא אפקפק בזה עם אדו' עם כי קשה עלי להוציא דברי הפוסקים מפשוט' ולומ' דנקט לשון המשנ' כי פוסקי' מפרשי' את דבריה ולא סותמי' אבל מה שעלה על דעת אדוני שלא היה בנוסח שלו ושנוסח הרמב"ם הוא מוטעה זה אין הדעת סובלתו להטעות הספרים מסברת הכרם כ"ש מה שכתב דכן מוכח מדברי' הר"ן פרק המגרש ומדברי המ"מ דאדרבא מדברי דהר"ן היה נראה להפך שהרי כתב וז"ל ומדברי הרמב"ם פ"א מהלכו' גירושין גופו של גט הרי את מותרת לכל אדם נראה שהוא פוסק כרבנן לגמרי ואע"ג שכתב ודין בטופס הגט אין הוכחה משם דבעינן ליה לעכובי עכ"ל הר"ן ומשמ' מדבריו אבל הרי את וכו' נתן לעכב אלא שכבר חזרנו לפלפו' ראשון דלדעת מעכ"ת אין דברים אלו נאמרים אלא על כוונת הענין אבל מ"מ לא ידעתי מאין הוציא אדני לאמר שלא היה כתו' בנוסח הרמב"ם והוא כתב פ"ג דגירושין מפני תקנת הסופר וכו' עד ומקום הרי את מותר' לכל אדם ומל' זה נסתייע בעל התרומות שצריך לכותבו בגיטין · והמ"מ אם לא הוכיח' בסגורים כתבו בשם רבינו פ"ד וז"ל ויש במקצת נוסחי הגאון שלא היה כתוב בהן הרי את מותררת וכו' אבל רבינו כתבו בנוסח שלו וכן עיקר עכ"ל · דהרי ברור לפנינו כי כן כרתוב בנוסח הרב ואפשר ליישב בדוחק לשון מכ"ת כי מה שכתב וכן נראה מדברי המ"מ שב על לפני פניו מה שכתב בראשונה כי אינו מעכב והוכיחו מדל' נסתייע מדברי הרמב"ן · ולא אאריך עוד באלה ואבא אל הב' והוא מה שכתב אדוני כי לא פסל הרב קצתו בלשון א' וקצתו בלשון אחר כ"א מחצה על מחצה או רובא דמינכר ולזה אין פוסל בגטין שלנו קצת מלות שבאו בלשון הקדש דכיון דכולו בלשו' ארמי' מעט המלו' שנכתבו בלשון הקדש לא יזיקו והם בטלי' ברוב ודקדק זה מלשון הרב שכתב היה קצתו בלשון א' וקצתו בלשון אחר ולא אמר קצתו בלשון א' והנשאר בלשון אחר · אהה אחי הגדול עד מתי יהיה זה לנו למוקש לעשות דברי הפוסקים כדברי ספר החתום כי אם כדברי אדני כן הוא מי יודיעני כוונת הרב אם כוון למחצית דוקא או אפי' אם יחסרון מעט מלות ומי יגביל לנו את ההר הזה לבלתי נהרסנו לאמר ע"כ תחום הרב · ודקדוק אדני מלשון הרמב"ם לא ידענו דל' קצתו סובל כל חלק קטן וגדול שם הוא ולא אוכל להתאפק מלהקשו' על מה שכתב שאם היה פוסל אפי' מעט ודברים אחדים היה לו לרב לומר בלשון אחד והנשאר בלשון אחר · דהא כשם שפוסל לדעתי עד"מ שלשה מלו' של לשון הקדש בסוף הגט שנכתבו כלם בל' ארמי כן יפסול ממילא כשיהיו ג' מלו' אלו בראש הגט והשא' כולו בל' ארמי וכיון שכן הוא יאמ' נא אדוני איך הקש' לדברי שהיה לו לומ' קצתו בלשון א' והנשאר בל' אחר וכי פסיק' ליה לרב שמעט המלות ההם יהיו דוקא בסופו אם כיון אדני לומ' כי המעט יקרא בל' נשאר או שיהיו דוקא בראשי' הגט אם יקר' אדוני להלק הגדול בל' נשאר וכיון שכן הוא הרי שאין מקום לדקדק בזה · ואבא אל הג' כי בדברי הראשונים כתבתי כי לשון ארמי ולשון הקדש לשון אחד יחשבו ונסתייעתי מדברי החבר לכוזר"י שכתב בו לשון תרגום הוא לשון הקדש משובש והקשה אדני בראשונה על דברים אלו שהפוסקים כתבו שלשון תרגום עדיף לענין ב' מקרא וא' תרגום להיותו ניתן בסיני ואם כדברי הי' להם לתלו' הטעם מפני שהו' לשון הקדש משובש ואני נפלאתי כשכבר מאריך על קושייתו זו כי דברים אלו אמרו הפוסקים לאפוקי דעת האומרים שיוצאים בפירש"י ולזה לא יוכלו לתלות הדבר בשהוא ל' הקדש ותלאוהו שניתן בסיני · ועתה בדברי אדוני האחרונים האריך עלי מענית לשונו להוכיח על דעתו מלשון הגה"ה מיימוני פי"ג דתפילה נגד סברתי · ואני לא זו אמצא מרגוע לנפשי מדבריו אלו והיתה זאת נחמתי כי לא אמרם כי אם לנסותני ולנצחני בפלפולו ולמען יתברר כי כנים דברי אציע הצעה קטנה כוללת דברי והיא כי למקרא ג' מיני פירושים הא' אין כוונתו כ"א לפרש המלות וממין זה כל לשון לעז שנעתק בהם המקרא ואנכי היודע ועד כי בהעתק לעז שלנו ולט"ינו אין בהם כי אם פירוש המלות בלבד כאשר בלשון אשכנז · והמין הב' פירוש הענין כפירש"י רמב"ן רלב"ג וזולתם מן המפרשים וחברו בני אדם פירושים אלו כפי הבנתם וסברותם במקרא ומגמתם היתה על הרוב הבנת הענין ולא פי' המלות ולא פירשו כ"א מלות זרות והמין הג' הוא התרגום שמפרש כל מלה ומלה כאשר יעשו שאר העתקות ויפרש גם כן במקומות רבים הבנת הענין אך לא בבאור רחב כרש"י וזולתו מהמפרשים האמנם המעט המפורש בו הוא מקובל מפי הגבורה לא כשאר הפירושים שחברוהו בני אדם מדעתם והמעיין ברמב"ן בפ' ויגש ופ' וישמע יתרו ובשאר פ' יראה כי בפי' התרגום דברים נוראים בחכמת הקבלה ועתה כפי' חלוק זו באו דעות הפוסקים יש מהם שראו כי אין הפרש לתרגום ושאר העתקות כי אין הכוונה אלא המלות וכיון שהלעז יותר מובן אצלינו מתרגום א"כ כל א' יוצא בל' לעז שלו · ויש שראו כי הכוונה היא להבין הענין ולזה יוצאי' בתרגום שמפרש כמה דברים מה שאין כן בלשון לעז ולפי דעת זה כ"ש שיוצאי' בפירש"י וזולתו מהמפרשי' והיא דעת הרא"ש ויש דעה ג' שאין אדם יוצא אלא בתרגום והיא דעת ר"י ורב עמרם לפי שפי' התרגום ניתן בסיני מה שאין כן בפירוש אחרים והדברים מוכיחים כן שהרא"ש שלא דחה אלא לשון לעז נתן מעליותא לתרגום שמפרש כמה דברי' מה שאין כן בלשון לעז והסמ"ג שאמ' שדן לפני רבותיו שהפי' יותר מועיל מן התרגו' הביא דברי ר"י ור"ע החולקים והוצרכו לטע' שהתרגו' זכה להנתן בסיני ולא היתה הכוונה שלשון התרגום ניתן בסיני על הלשון לבד כי איך ידחו בזה שאר המפרשי' שנתחברו בלשון הקדש והם שלא להזכי' שפירש"י לא נעשה בלשון הקדש כאשר כתב אדני ויצטרך אדני לאמר כן בשאר הפי' כי על כולם הביא הסמ"ג ולא נראה לר"י והכלל כי הלשון אינו מעלה ומוריד ולא היתה כוונתם במה שאמרו שהתרגום זכה להנתן בסיני אלא על פי' התרגום שיש לו מעליותא על שאר הפירושים במה שפירושו מקובל וניתן בסיני מה שאין כן בשאר הפירושים ואין לטעות בלשון הגה"ה מיימוני שכתב כתב בעל ס"ה שדן לפני רבותיו שהפירוש מצוה יותר מן התרגום והודו לו וי"מ ה"ה ללעז ולא נראה לר"י וכן אמר רב עמרם שהשיב רב נטרונאי גאון דוקא תרגום זכה שניתן בסיני כדמשמע פ"ק דמגילה משמע בתחילת העיון כי לא הובאו דברי ר"י ודברי ר"ע אלא לדחות לשון לעז אך לעולם אדם יוצא בפי' המפרשים וזה מבאר הבטול דהא הסמ"ג הביא דברי ר"י ורב עמרם בחולקים על מה שדן לפני רבותיו שהפירוש יותר מועיל ולא הביא דעת י"מ ה"ה לעז והם הם דברי הגה"ה · על כרחך לומר שמה שהביא ההגה"ה לדחות דברי בעל סמ"ג ודעת י"מ · ולדחות דעת י"מ לבדם היה מספיק טעם שמפרש כמה דברים זהו אשר העלתה מצודתי בדברים אלו אחרי אשר ראיתי דברי הפוסקים במקומם ודברי הקאר"ו סימן רפ"ה ובתחילה טרם ראיתי דבריהם כוונתי להלכה וקור' אני עלי שישו עלי בני מיעי אם ספיקו' שלכ' כך וכו' ואתה אדוני צא והמלך בשכלך הזך והנקי כי ידעתי כי אז תזכיני בדבריך ושלום · שמואל יהודא בן א"א מוהר"ם פד"ו ז"ל קצנאילנבו"גין :

קל

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ · ראיתי אלקים עולה מן הארץ : אבוא בארוכה שלא יהיו דברי דומים למרובות בעיני מעלת' אך אמנ' אח' דברתי ולא אשנ' ועדיין במקומי אני עומד לו' שהרי את מותר' וכו' אינו מעכב בגט לדע' רוב הפוסקי' והרמ"בן יחיד הו' כדבר זה לא נמצ' לרוע הגט כמוהו וברוב הטופסי' הקדמוני' לא הי' כתו' ויר"א מעלת' בהגה' מרד' דגיטין ע"ר שכת' דברי העיטור וכת' הרא"י שכל הגט בל' ארמי והרי את בלשון עברית כו' ולדעתי גם הרמב"ם ז"ל לא ס"ל שמעכ' מדלא כת' המ"מ שדעתו כדעת הרמב"ן וכמו שכתבתי כל זה בראשונ' ומה שכתבתי אז כי מדברי הר"ן פ' המגרש מוכח שלא הי' כתו' בנוס' הר"ן וכת' מעל' כי לא ידע מקומו איו הלא דברי הר"ן פ' כתובי' (בדף פ"ר ע"ב) שהביא נוסח הרי"ף וכת' וכן כתוב בנוס' הרמב' ואף רש"י ז"ל לא כתבו וכו' ואף שידעתי כי יש לדחו' הדברי' ההם ושאפש' שטעות נפל בספרים שהרי לאו רישא סיפא מ"מ לפי פשט דברי הר"ן נראה שלא היה

כתוב בנוסח של הרמב"ם כמו שאינו בנוסח הרי"ף ורש"י ומה שהביא הר"ן קודם לזה דברי הרמב"ם שגופו של גט הרי את מותרת וכו' לא בא לומר אלא ענינו ולאפוקי מרבי יודא כדמוכח בדבריו ובדברי כל הפוסקים שדברו מזה ולולי שמצאתי להרמב"ן שפוסלו הייתי אומר שיש איסור לחשוב על הקדמונים טועה ולהוציא לעז על גיטים הראשונים ודי מזה · ועל טענה השני השיב מעל' עלי במה שדקדקתי מלשון הרמב"ם שכתוב קצתו בל' א' וקצתו בל' אחר וכו' ובאתי לומר דדוקא אם היה איזה ענין כתוב בלשון שני כמו שבא בכתבי בראשונה ומעל' כתב אלי מי יגביל לנו ההר לומר עד כאן תחום הרב לשער כוונ' הרמב"ם מזה הנה מעל' יקשה בזה על דברי בעל העיטור שהקשה שכל הגט בלשון ארמי והרי את מותרת בל' עברי ולא הקשה כן על איזה מלות בזמן שהם בל' הקדש ורחוק אצלי לומר שבזמן העיטור היו כותבים הזמן בל' ארמי אלא שהאמת שכל שאינו כתוב מאמר שלם בל' אחר אינו מקרי קצתו בל' אחר · ומה שהרחיק מעל' דברי במה שדקדק הרמב"ם לומר קצתו בל' אחר וקצתו בל' אחר וכו' ולא קאמר הנשאר כו' כמו שבא בכתבי וכתב כי אלו כן היה משמע דוקא ששינה בתחילתו או בסופו כמו שבא בכתבו כבר כתבתי שמעלתך תופס עלי תמיד בלשוני ולא בענייני ותמוה בעיני שלא היה לרמב"ם לומר בל' אחר כי אם בל' קצתו וקצתו דמשמע שב' הלשונות שוים וכי לא הוי מצי למימר גט שכתוב בו מב' לשונו' או כאשר כתבתי בתחלה שכתו' קצתו בל' אחד והנשאר בל' שני דהוי משמע בין בתחלה בין בסופו והוי משמע בין חלק גדול ובין חלק קטן כי ל' נשאר כולל הכל לדעתי ואם נשאר אינו מדוקדק כי אם מה שמשוייר בסופו הלא אפשר לומר והשאר בל' אחר (וזהו לשון שכולל תחילתו וסופו ואמצעו וכמו שאמרו לענין חתימת שטר שכתוב בו קרוב או פסול תתקיים העדות בשאר ידקדק מעל' בדברי התו' ואשיר"י בזה וימצאהו) או כדומה בל' זה אך קצתו וקצתו משמע דהחלקים שוים ואולי כי כבד לשוני גורם לי שלא להבין צחות לשונו של מעל' ובאמת כי דקדוק זה אינו שוה רק להיות סניף לאחרים · ונבוא אל השלישי מעלת' כתב אלי כי מה שכתבתי תחילה לא באתי אלא לנסות מעלתך ולנצחו בפלפולי עכ"ל והלילה לי פאלה הלא כבר ידעתי כי כל רז לא אנס למעל' ומה לי לנסות אחרי מדרש את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח והלב יודע אם לעקל או לעקלקלו' כי אם על דב' אמת וענוה והנה לא אבא לקפח עם מעלתך בהלכה ליישב דברי הראשונים מאחר שאני רואה במעל' שחושב עלי שבאתי עליו בחכמת הניצוח ובפלפול בלבד אך אבוא אל אדני סעי"רה בתלמוד ערוך הציע מעל' בכתבו כי הפירושים נחלקים על ג' פנים כו' ולכן מה שכתבו הפוסקים שהתרגום ניתן בסיני לא היתה הכוונה שלשון התרגום ניתן בסיני על הל' לבד כי איך ידחו בזה שאר המפרשים שנתחברו בל' הקדש והם שלא להזכי' שפרש"י לא נעשה בל' הקדש דוקא כו' עד והכלל כי הלשון אינו לא מעלה ולא מוריד ולא היתה הכוונה במה שאמרו שהתרגום זכה להנתן בסיני רק על פי' התרגום ומה שהוסיף על המקרא שזה היה מקובל מסיני כו' והחזיק מעלתך בדעתו זאת עד שכתב לבסוף ושמח בעצמו וכתב שישו בני מיעי אם הספיקות שלכם כך כו' שמח אני בשמחת מעל' אך לא ידעתי שמחה מה זו עושה כי אני ראיתי מעל' הרכיב דבריו על תרי קשי בתחילה כתב כי אין הכוונה במעלת התרגום בלשון לבד דמשמע דהלשון בעצמו יש לו מעלה אלא שאינו לבד ואח"כ כתב שהלשון לא מעלה ולא מוריד כו' ויהיה כוונת מעל' באיזה מב' פנים שירצה לא אוכל לו כי אם כוונת מעלתך בדבריו האחרונים שאין לשון תרגום מעלה כלל קשיא עליו דברי הפוסקים צא וראה מה שכתב הרא"ש פרק הקורא עומד והטור סי' קמ"ה דיש מקומות דאין מתרגמי' התור' וכתבו דדווקא הם היו מתרגמי' לעם שהיו מדברי' בל' ארמי אבל לדידן מה תועל' יש בתרגו' מאח' שאין מביני' אותו ואין לו' נלמוד מהם לפרש הענין בלשון שיבינו די"ל דתרגו' שאני דנתקן ברוח הקדש עכ"ל ובכאן אי אפשר לפרש רק כי מעל' התרגום אינו כי אם מכח הלשון בעצמו ולא משום תוספת פירושו שקבל מפי הגבורה דזה היה אפשר לפרש ג"כ בלשון אחר כפי מה שפי' וקבל אונקלס מסיני ועוד דאף דברי מעל' הראשונים דכתב דאין כוונתם על הלשון לבד רק מצד תוספת פירושו כו' סתורים מכאן דהרי קמן דלא ס"ל לרא"ש דיש לתרגו' מעלה משום זה דא"כ הוי דבריו סותרין שבכאן שבפ"ק דברכות דהתם ס"ל לענין שנים מקרא' וא' תרגום דאין לתרגום מעלה משום זה דהרי יוצאים בשאר פירושים כמו בתרגום לדעתו וא"כ אין לתרגום שום מעל' על שאר פירושים וכמו שכתב מעלת' בעצמו בכתבו לדעת הרא"ש וא"כ על כרחינו יש לתרגום מעל' מצד לשונו דוקא והוא הניתן בסיני וברוח הקדש ומעתה שזה מוכרח בדעת הרא"ש שס"ל שהלשון מצד עצמו יש לו מעל' מאן לימא לן שאין זה כוונת הפוסקים שאמרו שהתרגום ניתן בסיני שאם שהרא"ש קאמר כאן שניתן ברוח הקדש והם נקטו ניתן בסיני הכוונה אחת אלא שנתחלפו בלשונם · ועוד אמרינן פ"ק דמגילה תרגום

של תורה אונקלס הגר אמרו וכו' ופריך שם ותרגום אונקלס אמרו והאמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספ' תורת אלקים מפורש ושום שכל וכו' תורת אלקים זה מקרא מפורש זה תרגום כו' ופירש"י זה מקרא לשון עברי של חומש עכ"ל מכלל שמפורש זה תרגום ג"כ על הלשון קאי דאי לאו הכי מי דחק לרש"י לפרש דמקרא קאי על הלשון שכתב מעל' שאינו מעלה ולא מוריד אלא ה"ל לפרש מקרא זה מה שכתוב בתורה ותרגום על תוספת הענין המקובל ובלא פירש"י יקשה מאי פריך ותרגום אונקלס אמרו וכו' לישני מפורש זה תרגום הוא תוספת הענין ומה שאמר אונקלס הוא הלשון ודוחק לומר כי הלשון אינו מעלה ולא מוריד ולא היו אומרים שאמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע כי זה אינו שהרי גם בלשון הוא חכמה יתירה להעתיק ספר מלשון ללשון וכמה נתחבטו המעתיקים והתנצלו עצמם בהעתקתם כמו שנראה בהעתקת ספר המורה וספרים אחרים ולמה לא יאמרו עליהם שקבל מפי ר' אליעזר ור' יהושע אלא שברור כצהרים שהתרגום בעצמו ובלשונו נתקבל בסיני כמו שהוא ולכן אי אפשר להם לשנות בגמרא אלא ששכחו וחזרו ויסדוג כמו במנצפ"ך צופים שלא נשתנה כלל מכמות שהיה · (ופ"ק דמגילה קראה תרגום לא יצא ואח"כ סוכה אבל קורין ללועזים בלע"ז כו' מכלל דתרגום אין לו דין שאר לע"ז ויש לו מעלה מצד לשונו) ומאחר שנתברר ליתר שלא תמוט שהלשון בעצמו ניתן בסיני ויש לו מעלה מצד זה כמו שכתב הרא"ש והטור לעיל מי יפיס לן לומ' שלא כוונו ג"כ בדבריה' בשני' מקרא וא' תרגום שניתן בסיני על דבר זה מצד לשונו וכו' שהו' משמעו' הג"ה מיימוני אם לא נרצה לדחוק כמו שדחק מעל' בכתבו ולכן לא דחה שאר הפירושים רק לשון לעז כי הפירושים הנכתבים בלשון קדש יש להם ג"כ מעלה זו רק שלא נאמ' שלשון ארמי הוא כא' משאר לעז הוצרך לומ' שניתן בסיני ולא אוכל להבין על מה סמך מעלת' שכתב ואין לטעות בל' הגה"ה מיימוני כו' כי הם דברי הסמ"ג בעצמו ומה שכתבו ולא נרא' לר"י שב על כל דברי הגה"ה כו' כי מלבד שפי' מעל' הוא רחוק בפשט דברי הגה"ה מיימוני לפי הנראה מדבריו גם דבריו אינם מוכרחים כלל מאחר שעל כל פני' הה"ג הוסיפה מדעתה על דברי הסמ"ג שהרי הי"מ שה"ה ללשון לעז אינו מוזכ' בסמ"ג נימא ג"כ שהוסיפה זאת מדעת' שלא לדחות מדברי ר"י רק לשון לעז ולא פירושי' הכתובי' בלשון הקדש כפשט דברי הג"ה ואם שהזכיר' בראש דבריה ס"ה סוף דבריה אינם דבריו וזה נרא' מדברי הגה"ה שלא כתבה שם אלא דעות מלוקטות בקצרה סוף דבר המלכתי בקוני ובשכלי כפי אשר כתב מעל' ולא מצאתי זכות בזה למעל' כי אם דחייה שיוכל לדחות קושייתי שהקשתי עליו מלשון הג"ה מיימוני ולומר שמה שכתב שהתרגום ניתן בסיני הוא שב ג"כ על הראשונו' ולדחו' ג"כ פירושים הנכתבים בלשון הקדש אבל מ"מ דברי יזהירו ויצהירו מלשון האשיר"י והתו' שדחו לשון לעז ממה שבתרגום יש בו תוספת הענין וס"ל ששאר פירושים מועילי' והיה להם לדחו' מכח שהתרגו' הוא לשון קדש משובש כפי מה שעלה על דעת הכוזר"י אשר עליו בנה מעל' יסודו ומדלא פי' כן שמעינן דלא ס"ל אלא שלשון ארמי בעצמו ניתן בסיני וברוח הקדש וזה הוא מעלתו (וכן הוא מוכרח בהדיא בהג"ה מיימוני פ"א מהל' תפילין ומזוזה דלשון התרגום בעצמו יש לו מעלה על שאר הלועזים משום שניתן בסיני ולא משום שהוא לשון קדש דו"ק שם) ואין להקשות לדידי ג"כ אמאי כתב טעמא שבתרגום יש בו כמה דברים כו' ולא כתב טעמא שניתן ברוח הקדש כמו שכת' בעצמו פ' הקורא עומד לענין מקום שאין מתרגמינן כו' דודאי לדידי לא קשיא מידי דהוצרך לומר האי טעמא לדברי המפרשים שס"ל דה"ה ללועזות לעז שלהם הוי כמו תרגום כי התרגום הוא בשביל עם הארץ כו' ולכן קאמ' שאף לדבריהם שהתרגו' אינו לא בשביל עם הארץ התרגו' שאני שיש בו כמה דברים כו' ולכן נתקן לעמי הארץ שיבינו הענין היטב אבל לטעם מעל' מ"מ יקשה דאע"פ שנתקן משום ע"ה שיבינו נופל לומ' שנתקן בלשון הקדש משובש של עם הארץ שיבינו כפי מה שמדברי' ולא בלשונו' אחרי' והנהארז"ל כי ידברו אויבי' בשער ואת והב בסופה ב' תלמידי חכמי' אמרו בבר"ר א"ר שמואל בר נחמני אל תהי לשון ארמית קלה בעיניך שמצינו בתורה ונביאי' וכתובי' שהק"בה חלק לו כבוד · בתורה יגר שהדותא · בנביאים כדנא תמרון להון · בכתובים וידברו הכשדי' למלך ארמית עכ"ל בבראשי' רבה · והביאו המדקדק הגדול ר' אליה מדקדק בראש ספרו המתורגמן וכתב וזה לפי שהוא קרוב ללשון קדש מכל שאר לשונות וכן כתב החכם ר"א עזרא לשון ארמית הוא לשון הקדש שנשתבש עכ"ל הרי שכתב דברי מעל' וכן יש לדקדק מדברי הב"ר שאם ניתן בסיני כמו שהוא דעתי היה לו לומר שהק"בה חלק לו כבוד ונתנו בסיני · אמנם כי דייקינן ביה יש לדקדק איפכא כי אם היה דעת חז"ל כדעת החכם שהוא לשון הקדש משובש א"כ למה אנו צריכין לטעם שחלק לו הק"בה כבוד בתורה וכו' הלא בעצמו הוא הל' הקדש אלא שנשתבש ואין לך יותר כבוד ממה שנכת' בו התורה אלא על כרחינו צריכים לומ' מאחר שנשתבש שב ללשון אחר ולא נחשב ללשון הקד' ולכן הוצרך לומר

לומר מאחר שנשתמשה בו תורה כפי שבושו אין לנו להקל בו ויש לנהוג בו כבוד מאחר שנמצא בתורה וזהו עצמו הטעם שכתבתי שניתן בסיני מאחר שהזכירה התורה זה הלשון זהו נתינתו בסיני שכוונו בו הפוסקים ושניתן ברוח הקדש כמו שהזכירו ודי בזה למבין כמעל' ושלום ממני שאירך משה איסרלש מקראקא:

קלא

שלותך יסגא אהובי האלוף ה"ה מהר"ר הירש ש"ן:

א כתבתי לפרש למעלתך מה שכתבתי כפי' דברי ריב"א פרק זה בורר כמה שחילק בין אי אמרינן אשה כבעלה או בעל כאשתו וכו' נראה דרי"בא הוציא החילוק ההוא מכח קושיא דמה בינייהו בב' הלשונות פ' זה בורר אי אמרי' אשה כבעלה או בעל' כאשתו ולכן פי' דיש חלוק בזה לענין שני בראשון או שני בשני והקר"ו שכתב עליו שאין כן דעת שאר הפוסקים מדהוו להו לפרש כמו שכתבתי בתשובתי הראשונים ועיין בסי' צ"ה סעיף ו' דוק ותשכח:

ב עוד שאלת במרדכי דמי שמת ע"ג (דף רנ"ה) דכתב שם ועוד לדברי מורי ורשב"ם שפי' ידור פלוני בבירת כו' וזה בין לדור בין למשטח בו פירי ושאר מיני תשמיש וכו' וכתבת מה נפק' מיניה כי אף שהטעם בלדור בו מטעם שאין בו ממש הלא גם בלמשטח בו פירי או שאר תשמיש אין בהן ממש ואיני יודע מנא לך הא דלמשטח פירי ושאר תשמיש אין בהן ממש דנראה דס"ל לבעל' התשובה דיש תשמישי' שיש בהן ממש דקא עביד מעשה בקרקע עצמו ואטו אם חפר בורות שיחין ומערות בקרקע מי הוי דבר שאין בו ממש וכן למשטח פרי תשמיש שיש בה ממש מאחר שמשתמש בקרקע גופא:

ג ומה שכתבת יראיתי נוהג בעירי דמי שמשך סעודתו במנחה בשבת עד למוצאי שבת אותן שהתפללו והבדילו מבשלין ואופים לאותן שלא הבדילו כו' אמת כן יסדתי בש"ע הנדפס מחדש בא"ח סו' סי' רס"ג והטעם כתבתי בס"ד בספרי (דרכי משה) אשר על פי אותו הספר חברתי הדיני' בשלחן ערוך ועיקר הענין הם דברי הר"ן פ' שואל (דף קס"ה ע"ב) שכתב בשם הרשב"א להיתר בכניסת השבת וחולק שם הר"ן ונראה שם מדברי הר"ן דבמוצאי שבת מות' לכ"ע הואיל ואפשר לו בעצמו להבדיל ולעשות מלאכה משא"כ בכניסת השבת דומיא דהואיל ואפשר ע"י בורגנין שכת' הר"ן דוק שם ותשכחהו והקשתי שם מ"ש מעושר ב' ימים יום כפורים דאסור לבשל לו ותרצתי דהתם שאני הואיל ועביד מספיקא דיומא גרע טפי ודמיתי הענין למי של"א הניח ערוב תבשילין שאחרים אופין ומבשלין ומותר להנות מאותה מלאכה ואף על גב דהתם צריך לאקנויי קמחו לאחרי' היינו משום היתר המלאכה אבל אם כבר עברו ובשלו לו ודאי שרי דלא קא מבעיא ליה לענין ערוב תבשילין אל"א אם עבר ואפה בעצמו אבל על אחרים לא קא מבעי ליה ומאחר דכאן שרי לומר לעשות המלאכה גם ההנאה מותרת כן נ"ל:

ד עוד שאלתני בדברי הסמ"ג דכתב איזה ערב ואיזה קבלן אמר לו תן לו ואני אתן לך כו' ודקדק מעל' הא תן לו ואני פורע הוי ערב ולא קבלן והוא כדעת רשב"ם ובסוף דבריו כתב אבל אם אמר הלוהו ואני ערב כו' כולן לשון ערבות משמע אבל תן לו ואני פורע הוי לשון קבלנות והו כדעת התוספות זהו שאלתך בזה ולא ידעתי מה הקושיא דהסמ"ג מלתא דפסיקא נקט ולא ירד לפלוגתא דרש"בם ותו' ובפלוגתייהו לא קמיירי ולא אוכל לדעת היכן ראית בזה פלוגתא בין רש"בם לתו' כי לא נזכרה פלוגתא זו בשמייהו רק הרי"ף הביא דעה זו והיא דעת הרמ"ה שהביא הטור סימן קכ"ט ע"ש:

ה עוד שאלת פ' הגוזל במרדכי כתב הרב מלונדרי"ש שאם לשמעון חוב א' וכתב על שם ראובן כו' עד שאין לו לראובן לשלם לשמעון כלום מפני שמתנה דומה למסים וכתבת שנראה לך להגיה אינה דומה למסים דהא בירושלמי איתא דאין אדם נתפס על' חבירו וחייב לשלם אלא במסים בלבד נראה דאין אנו צריכין להגיה הספרים בחנם כי אפשר ליישב שדעתו שגם במס אין אדם נתפס על חברו רק במס הקצוב אבל' לא במס שאינו קצוב וכמו שכתב הרמב"ם פ"ח דחובל' והביאו הטור סי' קכ"ח ולכן כתב דמתנה דומה למסים ורצה לומר מסים שאינן קצובין לאפוקי גלגליו' וארנוניו' שהם קצובים והרב מלונדר"יש כל שאינו קצוב מסים קרי ליה ולקצוב ארנוניות וגלגוליות:

ו עוד שאלת במרדכי פ' גט תניין כתב בשם ר"י דאם פתוחה שנעשית סתומה ואמרי' פ' הבונה וכתבתם שלא יעשו פתוחים סתומים כו' ש"מ דלמידין גט מתפילין ומזוזות ואח"כ כתב דאם אינו מוקף גויל' כשר בגט הואיל ולא כתיב שם וכתבתם כמ' בתפילין וכו' וכתבת מ"ש דחד מלתא יליף וחד מלתא לא יליף ומנ"ל לר"י לחלוק עכ"ל שאלתך נראה דהטעם מפורש התם דפתוחין שעשאם סתומי' פסול מן התור' דלא מקרי כתבה"ה בגט דהא לא מקרי כתב אבל היקף גויל' אינו אלא חומרא בעלמא כדאיתא התם ולכך לא יליף גט מתפילין כמו דלא ילפינן לענין

שאר דברים זהו הנ"ל בשאלתך ושלו' ממני אהובך משה איסרלש מקראקא:

קלב

כדוב ער"ב הוא לי כל הך הטוע' טעמו וחכמתו אומ' לי לי היושב ברום מעלת השכליו' והמדורת הוא המשפילי לראות בעין נמוכה ולא בגסות רוח אשר עם ענוות תורה ברוכה האלוף הותיק בחכמה הוא עתיק הוא תלמידי וחבירי הר"ר בער ש"ן קבלתי כתב מעולפת ספירים בראשון מימי הגבלה וראיתיה מעולפת ספירים ושאלות מהר"י וקמתי בשחרי' להשיב שואלי דבר ואף כי אין הפנאי מסכים מ"מ לרוב אהבתך הנשארה חקוקה בלבי מיום היות' עמי הכרחתני לפנו' מכל עסקי למודי האחרים ולהשיב לך על שלך:

א פתח דבריך יאיר וז"ל במסכת סוכה פ"ב ת"ר חתן ושושבינו פטורים מן הסוכה כו' ומן התפלה וכו' ר' שילא אומר חתן פטור ושושביניו וכל בני החופה חייבים וכתב הרא"ש שם דחיובא לענין ק"ש דוקא קאמר אבל בתפלה ובתפילין פטורים ופסק כרבי שילא וכן פסק הטור סי' ל"ח וא"כ לפי מאי דס"ל לדידן דחתן חייב בק"ש בזמן הזה כמו שכתב הטור סי' ל"ח וסי' ע' מטעם שאין כולם מתכוונים וא"כ קשה אמאי לא אשתמיט שום פוסק לומר דחתן חייב ג"כ בתפלה ותפילין מהאי טעמא ואם יש טעם לחלק ביניהם מכח דק"ש הוי קבלת עול מלכות שמים מה שא"כ בתפלה א"כ יש לתמוה על המנהג דנוהגין דאף חתן נוהג להתפלל ולהניח תפילין ביום חתונתו וכל שכן שושביניו ושאר בני החופה עכ"ל שאלת' הראשונה לא ידעתי שאלתך בזה שהרי כתב הטור סי' ק"ו וז"ל כל הפטורים מק"ש פטורים מן התפלה וכל החייב ממילא חייב בתפלה וא"כ חתן שחייב בזמן הזה בק"ש מטעם שכלנו אינן מתכוונים בזמן הזה ה"ה שחייב בתפלה מהאי טעמא וכ"ש בני החופה ושאר שושביניו גם בתפילין חייבים שאע"ג דתנינן שפטורים מן התפילין ושם אין לחלק בין ימיהם לזמן הזה דלאו בכוונה תליא מלתא מ"מ נראה מאחר שקורין ק"ש ומתפללין חייבים ג"כ בתפילין דהא כל הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו והא דקאמר בגמרא דפטורים מתפילין היינו בימיהם שהיו מניחי' התפילין כל היום בלא ק"ש אבל בזמן ק"ש מאחר דחייב בק"ש חייב בתפילין שלא יהא כמעיד עדות שקר בעצמו וזה מבואר:

ב עוד שאלת דאמרינן פ' הבא על יבמתו היוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו והרמב"ם כתב בהל' דעות דאין לשמש ביום שיוצא לדרך והקשית כי הוא נגד דעת הגמ' דע כי יש מחלוקת בין ר"ת ור"ש בפי' חיי' לפקוד את אשתו כי יש מי שאומר שאינו רק בדברי רצוי ופיוס ולכן שרי אפי' סמוך (לוסת') ואולי דעת הרמב"ם הו' כדע' זה ועוד דבגמ' לא קאמר ביום שיוצא לדרך רק בשעה שיוצא לדרך ולא באותה שעה ממש קאמר אלא ר"ל בעת ההיא ויוכל לקיים המצוה קודם היום ההוא ולילה כיום יאיר לך:

ג עוד שאלת בענין ברכת חתנים שמברכין בסעודה שלישית של שבת אע"ג דליכא פנים חדשות כמו שכתבת' הלא תשובתך בצדך בהגהות מנהגים שנדפסו בלובלין או בוינזייא מנהגי מהר"א טירנא כי הדרשה שדורשין בשבת בסעודה שלישי' מקרי פנים חדשות ומנהגן של ישראל תורה ע"ש במנהגי' שכתב בקצור ותמצאהו:

ד עוד שאלת למה אין אנו נוהגין לנדות כשהזכיר שבועה מפיו כמו שכתבו הפוסקים וכן איתא בגמ' כבר קדמוך רבנן וז"ל הסמ"ג סוף סי' רמ"א השומע הזכרת השם מפי חבירו חייב לנדותו וכו' בד"א כשהיה מזיד אבל אם היה שוגג אינו חייב לנדותו ואמר ר' משה שאסור לנדותו ובזמן הזה שרגילי' בשבועה הוי כאומר מותר ובכלל שוגג יחשב ומזה בא המנהג שלא לנדות ומ"מ המחמיר לנדותו ומתיר לו מיד תע"ב וההתרה צריכה להיות על פנים שלא ליתן מכשול' לפני אחרים וכמו שכתב הרמ"בם סוף ה' שבועות:

ה עוד שאלת על מה שנוהגין שבשב' כשממשיכים בסעודה עד מוצאי שבת מברכין רצה ובר"ח וחנוכה ופורי' כשממשיכים בסעודה אין נוהגין לברך יעלה ויבא או על הנסים לא שמעתי מנהג בזה ואדרבה הרא"ש כתב בתשובותיו לענין שבת שאם ממשיך סעודתו עד מ"ש אין לברך רצה ואנו נוהגין לברכו הואיל' ומצינו מוהר"ם שכתב לענין על הנסים בפורים שאם ממשיך סעודתו עד מוצאי פורים מברכין על' הנסים וכן המנהג פשוט בעירינו שבליל פורי' קובעים סעודת פורים סמוך לערב וממשיכים בסעודה הרבה בלילה ולבסוף מברכין על הנסים בבית האחרון ואם ראית נוהגים בר"ח או בחנוכה של"א לברכו איכא למימר דלא חשיבי סעודתייהו כ"כ להיות נקרא קביעות לילך אחר תחלת הסעודה כמו באלו וסברא נכונה היא:

ו עוד שאלת לענין מזוזה שאין אנו נוהגין לקבעה בשערי המדינות אף על גב דאמרינן בגמ' שכולן חייבים גם בזה דברו הראשונים ז"ל תמצא בחידושי אגודה פרק קמא דיומא וז"ל בקהילות וירמש"א לא היה מזוזה בשערי העיר ונתתי אל' לבי כו' עד אחרי שהכותים דרים בתוכה ובית העצה תוך הרחוב פטו' עכ"ל וה"ה בעיירות שלנו שכולם הם

של מלך ואף בעירנו שאין כותי תוך הרחוב מ"מ לא גרע משותפות כותי דפוטר דהרי היא מעבר לרוב כותי' גם תמיד כותי' נמצאים בתוכה אשר השערי' משועבדים להם ולכן פטורים:

ז עוד שאלת על מה שכתבתי בהגהות ש"ע מטור א"ח סי' ו' ולא יחזור לברכה בב"ה אם לא שחזר והטיל מים משמע אבל אם הטיל מים יברך ואחר כך כתב בסי' ז' שאפי' הטיל' מים לא יברך אף אם רוצה להתפלל והנה ב' הגהות אלו סותרים זו את זו הלא כבר שמעת אם לא ראית בעיניך השלחן ערוך על א"ח עם הגהות שלי הנדפס בכאן ושם אין מקום לקושייתך באשר בסי' ו' אין כתוב שם אם לא שחזר והטיל מים ולא ידעתי אם מה' היתה זאת או אם תקנתי הענין בשעת ההדפסה אך אמנם אף לפי דברי הראשונים כאשר כתוב לפניך אשר העתקת משלחן ערוך שלי אין מקום לקושייתך כי בסי' ו' כהבתי עכ"פ לא יברכה ב' פעמי' כו' כי המברכה ב' פעמים הוא ברכה לבטלה לכ"ע ועל זה כתבתי למטה אם לא שהטיל מים ר"ל כי אז יש מקום למנהג לברכה שנירת אליבא דמאן דס"ל דצריך ברכה המטיל מים לתפילה אבל מ"מ לא כתבתי שיש לנהוג כן רק אין לברכה כלל כמו שכתבתי בסי' ז' רק שאין למחות ביד הנוהגים לברכה אם הטילו מים הואיל ויש להם על מי שיסמכו אבל המברכה ב' פעמים בלא הטלת מים יש למחות בידו ולזה כתבתי ועכ"פ כו' דוק בקר"ו בטור ההוא ותמצא שזה היה כוונתו:

ח עוד שאלת בי"ד סי' קי"ב כתבתי בסעיף ח' ואין להמתין על פרת כשר וכן נוהגין ובסוף הסי' ההוא סעיף ט"ו כתבתי וכבר נהגו להמתין כך הצעת לשונך והדברים סותרים זה את זה מנוקה אני מעון זה כי טעות הוא לפניך כי כך הסוגיא לפני סוף סי' ההוא וכבר נתבא' דנוהגין להקל והיינו שאין צריך להמתין:

ט עוד כתבת ושאלת בספר תורת חטאת שלי שכתבתי בשם רבי ירוחם כלל ב' סי' ד' בשר שלא נמלח חי וכו' וכתבתי על זה ונ"ל דאין להקל בזה אא"כ יש בו ס' כו' והקשת עלי איך שייך ס' דהא בקדירה אינו שייך לשער כמו שכתבתי בעצמי כלל י"ג וכלל ס"ה ובשאר דברים שבקדירה לא שייך לומר ס' דהרי ביבש מיירי כדאיתא התם וביבש אינו שייך ס' כו' הנה ממקום שבאתה הידה לך ללמוד התנצלות וזה מאחר שאינו שייך ס' א"כ על כרחך לא כוונתי אלא דאין להתיר בכה"ג אלא במקום דאיכא ס' ורצוני לומר ושייך ס' ג"כ דהיינו שהידה בקדירה ג"כ דברים אחרי' ולא באתי שם רק להוציא מדעתו של ר' ירוחם דס"ל דכלי שהוסר מן האור אינו מבשל וזה מבואר למבין:

י עוד הארכת למענית תשובת גגובה חרישית בענין המולייתא בתבת זה לשונך כתב מר בתורת חטאת שלו בדיני מולייתא וז"ל יש נשים שממלאים כו' שמעינן בהדיא כ"ש אם לא נמלח כלל כו' ואע"ג דפשוט הוא כתבתיו להוציא מלבו של חכם אחד שהתיר בלא נמלח כלל כו' והנה מעלת' כתב סתם ולא הודיע מי הוא החכם ושמעתי מפי רבים שמכ"ת מצא כזה באיסור והיתר שהגיה הגאון מהר"ש דליטא וכו' והנה רבים גמי"ם שיש בידם א"ו של מהר"ש ולא מצאו בו הדעת ההוא אך בהפך כו' עד ועכשיו אלקים אנה לידי א"ו שלו מוגה ומהויק בלי טעות כו' ומכל דבריו מובן לי שאם מלאוהו בבצים בין אם נמלח תרנגולת ולא שהתה שעור מליח' בין לא נמלחה כלל דאסור ולרווחא דמלתא העתקתי דבריו הצרכים לנדון דידן על יריעה קטנה וכו' עד והשיבני מר למען אשיב חרפי דבר עכ"ל תמיהני מי הוא הנביא שיודע מה בלבי ועל מי כוונתי במה שכתבתי להוציא מלבו של חכם כו' אם לא מצאו הדבר באסור והיתר שלו בוודאי לא היתה כוונתי אליו ואם נמצא בא"ו שלו או לא נמצא אין לי פשע רק על המפרסמין אותו לומר שאליו כוונתי כי אני חסתי על כבוד התורה ולא רציתי לפרסם והם המזכירים אותו וכופרים בשעת הדין לומר שנמצא בא"ו שלו בהפך כמו שכותב מעלתך והנה הודה לדברי שיפה כתבתי שאסור אם מלאוהו בבצים אפי' לא נמלח כלל וא"כ אין להם לצעוק רק על עצמם ועל נפשם ואין לי להשיב אם לא באו רק לקפחני בהלכות ואינו נוגע בדין מן הדינים גם כי איני יודע מי הוא העומד נגדי ואולי איני כדאי שאשיב על דבריו אך אמנם מה שמעל' כותב אלי כי אלקים אנה לידו א"ו של מהר"ש מוגה ומרויק בלי סיג וכו' כבר הקדמתי שלא כוונתי אלא על מי שכתב דבר זה והתיר מילוי בצים בלא נמלח כלל וזהו אינו נכון כמו שכתבתי וכמו שאתה כותב בעצמך בשם הר"ש ואם לא כתב מתחילה רק בזה הענין יישר כחו ואשרי מי שחושדין אותו ואין בו עם כי לא הזכרתי שמו על זה ועל כרחי אני אומר כי לא כוונתי אליו מאחר שלא כתבו מימיו והש"י יודע אם בריתי הדברים מלבי ואם כתב בתחילה בענין אחר וחזר בו הלא חכמתו עמד' לו ואינני חכם הרואה את הנולד ומה שאתה מעתיק אלי דבריו בזה ביריעה קטנ' מה לי לעשו' כי אוי אם אומ' ואוי אם לא אומ' אף כי הוא בעצמו אינו חתום על זה ויקרני כמו שקרה לי מתחיל' ואם מהר"ש בעצמו יחשוק לרב' כי בא' ויאמ' כי הוא החכם שאמרתי עליו או יודה למה שהעתקת ואשר שלחת אלי בזה אדע מה להשיב לו אי"ה גם העתקתך תהיה שמורה אצלי עם שאר העתקות הנמצאים מדבריו בעירנו ואין אחד כחבירו וכל שנה ושנה הענין משתנה ואין הדעות שוות סוף דבר אני אומר לך ולכיוצא בך החושקים באמרת ובתורת משה שלא תסור מן הדברים אשר כתבו האחרונים בזה להטריף כל מילוי בצים בכל ענין בין עם קמח בין עם בשר אם לא ששהא הבשר כשיעור מליחה לקדירה ואין חלוק בזה בין לא נמלח הפנימי או החיצון ולא הוזכרו הילוקים אלו לדעת האחרונים אלא במולייתא עם בשר בלא בצים והנה הוא בהפך מדעת היריעה אשר העתקת אלי ודעהו והבן במראה ההעתק אשר שלחת אלי כי דברי בתורת חטאת הם ישרים ולא כאשר כתבת אלי כי לא מצאתם הדעת ההוא רק בהפוך והוא ענין כל מראות שהרואה בו רואה על ימין שמאל ודי מזה:

יא עוד שאלת על מה שכתב הר"ן והבאתיו בת"ח שלי דיכול להדיח הבשר לקדירה במי פירות ולאו דוקא במים ודקדקת הא הדחה ראשונה לא ושאלת טעמא ואפשר לומר דשאר משקין מטרשי ליה ואינן מרככין הבשר כמו מים וכזה כתב מהרי"ק לענין רחיצת אשה קודם טבילה שצוו עליה הרופאים שלא תחוף במים כי צריך דקדוק אם מותרת לחוף ביין שאפשר שהיין מסבכין השערות וה"ה לענין מטרשי נמי ואין כל הטבעים שוים:

יב עוד שאלת על מה שכתבתי בת"ח שלי סי' ל"ב ופ"א על המניח דפוס הגבינות בבירת הכותים שכתב בא"ו הארוך כלל מ"ז שאין להתיר אלא במניח הדפוס תוך הגבינות אבל אם תלושין אסור וכתבת דאין לחלק בזה רק אם לא ידע מנין הגבינות אבל לא במקום שיש לחוש שמא החליף הקטנים בגדולים ורצית לומר שטעו' נפל בספרי לא ידעתי מנא לך לחלק דאדרבה בא"ו הארוך משמע דאין לחלק והא דחילק בין תלושים לקבועים על הכלי קאי וחילק כך כדי ליישב תשובת ר"י שהתיר בכה"ג כמו שכתוב שם על הגליון וכדי ליישב דבריו שכתב תחילה לאסור כתב וחילק בין תלושים לקבועים ולכן כתב וכן אם לא ידע מנין הגבינות כו' משמע דתרוויהו חד דינא אית להו וטעמא בשניהם דלא חיישינן לתרי ריעותא שיקחם מן הגבינות ויעשה גבינות אחרות ויקבע בהן דירא לזייף כ"כ פן יקלקל הראשונים ולא יכוין באחרונים ויפסיד שניהם אבל אם הם תלושין ליכא למיחש כן נ"ל לדברי א"ו הארוך אך שאני תמה שכתבתי שני פעמי' בשם א"ו הארוך שכן נהג מהר"ש ולא מצאתי עכשיו בא"ו הארוך הנדפס ובאמת כשלמדתי ולקטתי חידושי אסור והיתר הארוך עדיין לא היה נדפס והיה לי אחד בכתב ואולי שם ראיתי כתוב שכן נהג מהר"ש כי מובטח אני בעצמי שלא בדיתיו מלבי ואם כן אפשר שגם הלשון היה כתוב בענין אחר אף אם לא נראה לי מתוך סגנון זה אשר לפנינו כאשר כתבתי ושאין לחלק:

יג עוד כתבת ושאלת אשר כתבתי בת"ח שלי בדיני ריחא מלתא על מה שכתב הא"ו הארוך דאיפשר דכל החתיכות מצטרפות לס' הואיל וכולן נכנסו בספק האיסו' ואע"ג דבשאר איסורים לא ק"ל הכי בריחא יש להקל עכ"ל ושאלת דלא ידעת שום אסור שאין כל ההיתר מצטרף ביחד כו' דו"ק ותשכח בי"ד סי' קי"א כמה חילוקי' בזה וכתב בא"ג כלל י"ב סי' ט' דלא ק"ל כדברי י"ד ולכן כתב דבריחא מלתא אפשר להקל ומה שכתב שמצא כלל ל"ט היפך זה שכתב שצריך להיות בכל פשטי"ר ס' כו' הלא גם אנכי כתבתי שאין להקל רק במקום הפסד מרובה ואז יש לסמוך אי"ד סימן קי"א שכתב להתיר וכן תמצא בפי' על הגליון בא"ו הארוך כלל ל"ט סימן י"ח:

יד עוד שאלת בענין אם בעינן לשער נגד כל הכלי שנשתמש בו אסור אשר גראו לך דברי סותרי' זה את זה בריש סי' פ"ח ובדין ט"ו שם וכמה שכתבתי שם בהלכות הפוסקים הקצרים עיינתי שם ולא מצאתי שם הפוך או סתירה ומדה היא בתורה שני כתובים המכחישים זה את זה יבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם על כן ראה ועיין סי' צ"א שרמזתי שם להתבונן ויתיישב לך הכל:

טו אשר שאלתני בשם החסיד הנזהר מן החדש איך יהיה נזהר מפליטת כלים שמשתמש בהם שאינו נזהר דהא נאסר הכלי בבליעתו. נראה לי דאין לחוש כל כך דהרי כל חדש בזמן הזה אינו אלא ספיקא דרבנן דהא אף אם ודאי אסור בטל ברוב בעלמא מדאורייתא כ"ש שכל חדש בזמן הזה אינו אלא חומרא בעלמא ולהכי רוב העולם אינן נזהרים רק הפרושים וכתב מהר"אי דאין לדרוש ברבי' לאסרו ואם היה ודאי דאסור' ודאי לא הוי דן למשתק אלא אזלי' בתר רוב דגן שבא מן הישן ולכן נ"ל דליכא למיח' כולי האי זאת ראיתי בתשובות השאלות אשר שאלתם ממני לע"ע וכתבתי לך בנחיצה באשר יראתי שלא יעבור ממני מוביל כתבי גם טרדת התלמידים אשר עמדי ת"ל מפסיקים אותי ממני

משה איסרלש מקראקא:

שייך לסימן ג׳

בסוף הסימן פסק הרב המחבר ז״ל וז״ל מכל אלו הדברים נראה דודאי הוה ראוי כנכסי אבא דאבא בכלל ראוי סתם וצריכין היורשי׳ לקיים תנאייהו או לשלם לו שטרו כו׳ עכ״ל · והנה מוהר״ש לו״ל בתשובה סי׳ מ״ט הסכים עמו בגוף הדין ככ״ל אמנם לא מטעמי׳ והאריך מאוד בפלפולו ובקיאותו · ובסוף דבריו העלה וז״ל והשתא כדקדק ונכרך לכלון · לא מיבעי׳ לדעת האומר שב״ח כוטל בראוי א״כ פשיטא שהבן מוציא ומבטל כח השיעבוד שהיה ראוי לב״ח או כל כה״ג · אלא אפילו אם כאמר שאין הב״ח כוטל בראוי ואין ראיה מסוגי׳ זו שהבן מבטל כח הראוי המשועבד לאחרים וראוי לגבות ממנו מ״מ פשיטא הוא בלי ראי׳ האחר שאין לזה החתן על חמיו שום דבר ממש שכבר זכה בו מחיים אלא שיעבוד שהיה משעבד לו הראוי ולא מתנה ממש א״כ פשיטא שהבן שבא מכח אבוה דאבא שקדם לשיעבוד ומבטל לי׳ וזו אין צריך בשם · אבל מ״מ נראה בעיני שהחתן זכה בירושה מכח תנאי שהרי אדם יכול להתנות בדבר שלב״לע לכ״ע והוא התנה או שישלמו לו החוב או יתנו חלק ירושה אפי׳ מן הראוי · וא״ל שדעת האב לא היה על ראוי כזה דזה אינו חדא דראוי כזה הוא מן המעולה שבראוי עד שדומה קצת למוחזק כדאי׳ להדי׳ בפ׳ יש בכור ולא בראוי כבמוחזק לאתויי נכסי דאבא דאבא אלמא דעדיף מכל שאר ראוי כו׳ ועוד הביא כמה ראיו׳ ברורות · ובסוף סיים דבריו וז״ל ומ״ה לית ספק בהאי דיכא שודאי כוטל החתן חצי חלק ירושה מכל וכל אף בכל ראוי אם לא שיסלקו אותו בחוב הכתוב בשטר והמפקפק בדבר מעוו׳ הדין והוא יתן הדין ושלו׳ לדייני ישראל המצדיקי׳ הדין על בוריו כ״ד שלמ׳ בן ה״ה מהר״ר יחיאל זצ״ל לוריא עכ״ל:

שייך לסימן ח׳

ומהרש״ל השיב עליו וכתב להרב המחבר בעצמו בסימן כ׳ וז״ל ואשיב ואומר הדין שכתבתי דלא הדרא שומא גבי כתוב׳ אשה ואזרת כגיבור אלליך להראו׳ פלאות לומר היפך נגדי והחלט׳ הדבר לעצמך עד שלא בקשתני אפי׳ להראות דעתי אלא כאילו כפסק גבי ליכא לבי כשיאה · חי ה׳ לולי אהבתך לא הייתי מגלה לך דעתי בזה מאחר שלא בקשתני אבל תורה היא ולא אמנע מלאומרה ואם תקבל תקבל דע מכל הראיו׳ שהבאתי כבר ידעתי ראיותיה׳ ודחיותיה׳ וגם שאין להשוו׳ לדיכא דב״מ אלא דאי׳ לית סברא רב׳ דלא עשו תקנה אלא גבי ב״ח משו׳ ונעילת כו׳ כמו שפי׳ רש״י דלא כאית אלא אדעתא דמעו׳ משא״כ באשה אדרבה עיקר שיעבוד׳ על הקרקע כו׳ וגם בתחלה היה קרקע ברשותה וק״ל · ומ״ה כתב הטור אהא דשמו לאשה בפ׳ המפקיד ושיכה הלשון וכתב שמו לאשה בחובה משמע אבל לא בכתובה וכן נראה מלשון הר״ן שכת׳ שמו לה לפרוע לה מה שמחויב לה והיא פנויה כו׳ אבל הא לך ראיה ברור׳ מדפסקי׳ בפ׳ אלמנה ניזונת אלמנה ששמה לעצמ׳ לא עשתה ולא כלום משו׳ דאמריכן מאן שם לך ותיפוק ליה דשומא הדרא לעולם בפרט מאחר שלא מכרה ודוחק לומר דשמא איירי בהשביחה או כתייקר דלא אמריכן שומא הדרא דסתמא קאמר תלמודא כך פסקתי והעלתי בחידושי · אבל בודאי הייתי יודע שלא תודה ותאמר שאין ראיה דשמא איירי בהשביחה או בנתייקרה אלא שדרך מקרה מצאתי ת״ל שמהררא״י כתב בסי׳ ת״ה סימן של״ט על ענין אחר שדוחק לאוקמא סתמא דתלמודא בהשביחה או בנתייקרה ובנה על זה יסודו א״כ הדין שלי יש לו יסוד ועיקר השומ׳ ישמע והחדל יחדל ואהו׳ בלב ובנפש אם לא יכנסו דברי באזניך יהי לך אם לך ואל תטריחני להעלות יותר נדברי הראשוני׳ כ״א בדבר מחדש ובדרך קצרה כעלה מהיום והלאה כי הדברים כלאו ויבטלו הזמן ואתה שלום וכסאך שלום · דברי שלמה לוריא · עכ״ל:

הגה מדברי הרא״ש ז״ל נראה כדברי הרב המחבר זצ״ל דההיא דאלמנה ניזונ׳ איירי בנתייקרה שכתב בפ״ב דכתובות דף קס״ג ע״ד וז״ל ואין בהם ממש בכל אילו הדברים דההיא דאלמנה ניזונית ששמה לעצמה איירי ששמה לעצמה נכסי היתומים בכתובתה ואחר כך הוקרו הנכסים דאמריכן כו׳ וברשותם הוקרו כו׳ עכ״ל וגם המרדכי הביא דברי ראבי׳ בפ׳ הכותב דמפרש מאן שם לך וכ״מ אם נתקייר׳ כו׳ עכ״ל · וגם הרב בעל ש״ך השיג על מוהרש״ל ופסק עיקר כדברי רמ״א וכתב דאין ראיה מהאי דאלמנה ניזונית כלל דהתם דאמריכן לא עשתה ולא כלום היינו השומא מעיקרא ליתא · וכ״מ במטלטלין דלא אמריכן שומא הדרא · ומאן שם לך אמריכן אף במטלטלין · ועוד כ״מ דאי אמריכן שומא הדרא צריכין היתומים לשלם להאלמנה מעות בעד כתובתה · ואי אמריכן משום מאן שם לך כותני׳ להאלמנה קרקע איזה שירצו ועוד כ״ת טובא ע״ש בדבריו סי׳ ק״ג · העולה מדברינו שכולם פסקו כהרב המחבר ז״ל · והב״ח כתב דאף לדברי מוהרש״ל אם שם לה בנדוכייתה דין חוב יש לה ושומא הדרא עד כאן לשונו · ודו״ק:

שייך לסימן ל״ב

וז״ל מוהרש״ל והנה אני אביא לדין לפני רבותיי וחביריי להיות מן המתירין וכח דהתירא עדיף ותחילת דברינו שאותה אשה שריא בת כחשון מותרת לבעלה על כל אפי׳ והתירה מתחלק על ד׳ דרכים · הדרך הא׳ שכל אותן העדיות אפי׳ היו ח״ו עדי׳ כשרים והוגבו כדת ובהלכה מ״מ אין כאן דין עידי טומאה אלא עידי כיעור כמו שפסקו הגאונים הנ״ל דשמא בבגדים קאמרי ולא בקירוב בשר · ורש״י פירש בסוף פ״ק דמכות דבעינן שישכבו כדרך המנאפים בקירוב בשר ואף שרש״י בסוף השוכר את הפועלים לא כתב בהדיא דבעינן בקירוב בשר מ״מ מאחר שכתבו שם מי שהשכיבו וע״ז כדרך המנאפים ואין צריך לעדים שיראו כמכחול בשפופרת משמ׳ וזולת זה בעינן כל הראוי לתשמיש והיינו שכתב השכיבו וע״ז כדרך המנאפים ולא סגי במה שכתב ישכיבו וע״ז · ועוד מסתמא בעינן שכיבה הראוי׳ להערא׳ כי עיקר טעמיה דסגי בהכי דאמריכן מסתמא הערה בה כמו שכתב הרמב״ם פ״ק דביאה וכן הטור אחריו דאין צריך כמכחול בשפופרת אלא כשרואים אותם הדברים כדרך המנאפים הרי אלו נהרגין שבודאי הערה בה עד כאן · והנה הנראה בעיני מאחר דליכא כאן אלא עידי כיעור וליכא קלא דלא פסיק שהרי מוכח שאין כאן שום קול וריכון אלא מה שהעידו העדים והוציאו הריכון וכבר פסקו ה״ג והרי״ף והרמב״ם והר״ח ז״ל ד׳ עמודים יסודי עולם שאין מוציאין הבעל אלא בעידי טומאה ולא בעידי כיעור וכן נראה לר״י בעל התוספות · וכדי הם לסמוך עליהם שלא לאסור אשה על בעלה · אף שמהר״ם כת׳ שלא להקל כדברי השאלתו׳ מאחר שדבריה׳ דברי קבלה והנה כבר הכריע הרא״ש שהוא ראש לכל האחרונים שאף לדברי השאלתו׳ לא מפקינן מבעל אלא בעידי כיעור וקלא דלא פסיק ומי יחלוק על דבריו להחמיר שלא כדין להוציא אשה מבעלה וכו׳ · והשתא כתלבנו דברינו שהאשה מותרת לפ״ז אפי׳ אם היו עדים אמתיי׳ ח״ו כו׳ · הדרך השני אף אם היה העדות מספיק לאוסרה ולהוציא׳ מבעל׳ הכא שלא הוגב׳ בפניה׳ לית כאן בית מיחוש כלל ואל תבא לאוסר׳ מדברי ראב״ן שפסק דבדיעבד הוה קבלת עדות שלא בפני הב״ד כי כבר הוכחתי בחיבורי פרק הגוזל סי׳ ט׳ שאין הלכה כדבריו · ואעתיק לך משנו קצת הענין וז״ל מה שכת׳ המרדכי בש׳ ראב״ן מאחר שמכשירין לקבל העדו׳ שלא בפני בע״ד ע״י אונס ש״מ דבדיעבד כשר אף בלא אונס דאי פסול בדיעבד אף בלא אונס א״כ באונס נמי נפסול וע״כ שאם אין בעיר ואין שהות לשלוח אחריו דמקבלי׳ ע״כ · והנה מה שכתב אם אין שהות לשלוח אחריו כו׳ נראה דלא ס״ל כותיה אלא כמ״ש ריב״א דאף באונס לא מגבינן שלא בפניו א״כ פשע שלא בא ומ״ש ראב״ן בדיעבד כשר כו׳ היינו שמצי׳ ראי׳ מדברי עצמו שפסק להדיא אפילו היכא דלא שלחו אחריו מקבלין העדות היכא דאיכא אונס כגון שעדיו חולי׳ או הוא וגורם או שלחו אחריו ולא בא אבל לפי מה דכתבנו שהגירס׳ המקובלת היא ושלחו אחריו א״כ לית לי׳ ראי׳ כלל דמתמ׳ אונס נמי לא מכשרינן לקבל העדו׳ שלא בפניו:

הגה אמנם נראה דאף להגירסא ושלחו כו׳ יוכל להיות כדעת הראב״ן וכמ״ש הרא״ש ז״ל וז״ל מדלא קאמר או שלחו לו כו׳ י״מ דקאי דוקא אביקשו עדים לילך למדינ׳ הים כו׳ אבל אם היו חולים או הוא היה חולה אין צריך להודיע עכ״ל וגם הב״י כתב שהתוספות דקדקו מדלא קאמר או כו׳ ודאי דלא קאי אלא אדסליק מיניה דאם היו עדיו מבקשים לילך כולי דצריך להודיע כו׳ ואם לא בא מקבלין עדותן שלא בפניו ואין סברא לומ׳ דקאי כמי אהוא או עדיו חולי׳ דכיון שהדבר נחוץ ודאי מקבלין העדו׳ ואין צריך לשלוח לו כו׳ דסתם חולי׳ לסככה חיישינן להו עכ״ל ולפי זה הפי׳ איפשר לומר דה״ה אם היה במקום רחוק ועדיו מבקשים לילך למדינת הים דלא״א כמתין עד שישלחו כו׳ עכ״ל · וגם הרב מהר״דך בתשו׳ בי׳ כ״ן סי׳ כ׳ הסכים לדברי ראב״ן וז״ל ונראה דסברת ראב״ן היא ראיה גמורה ואיכה מסברת לבנו וסבירא ליה להראב״ן כו׳ כיון דמדאורייתא עדות שלא בפניו הוי עדות אפילו לכתחילה אלא שחכמים הצריכו שיהא אונס א״כ ע״כ גם עדות שלא בפניו הוי עדות בדיעבד אפילו מדרבנן דאם כן כשנגבה עדותן כבר אותם העדים אינם יכולין לחזור בהן שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וא״כ מה תועלת יש שיחזרו להעיד כו׳ ואם נאמר שלא יעידו כלל עוד כו׳ אין לך אונס גדול מזה עכ״ל · והרב ב״י פסק בש״ע סימן כ״ח דלא כהראב״ן · וגם הרב בעל ש״ך הביא דברי מוהרש״ל בלי חולק · ורבי מנחם הארוך פסק הביאו הרמ״א בהגהה שם דחוזרין ומגידין בפניו והולכין אחר עדו׳ השני דכל שלא בפניו כאון לב״ד דמי · ע״כ · כתב בעל כה״ג כשעדים אינן מכירין הבעל דין אף שהבעל דין עומד שם שלא בפניו מיקרי כן דקדקתי בפ׳ הנשרפין עכ״ל וסתום דבריו מאין הוציא זה · ונראה שהוא ממסכה דף ע״ט ע״ב רוצח שנתערב באחרי׳ כלם פטורי׳ ר׳ יודא אומר כונסין אותו לתיך הכיפה · מאן אחרים אילימא אחרי׳ כשרי׳ פשיטא א״ר אבהו אמר שמואל הכא ברוצח שלא נגמ׳ דינו שנתערב ברוצחי׳ אחרים שנגמר דינן עסקינן רבנן סברי אין גומרין דינו

של אדם אלא בפניו כו' ופי' רש"י אלא בפניו כיון דאין מכירין אותו לא הוה בפניו ע"כ · והרי לך בהדי' כדברי הרב בכהג"ה הנ"ל ובודאי שלזה כיון · ודוק :

ואדרבא ריב"א מביא ראי' שאם קבלו בדיעבד שלא בפני ב"ד אינו עדות כלל לדון ע"פ כו ותשובת הרא"ש מסייע לנו כאשר הביאו הגאוני' בפסקים עכ"ל בדרך השני · הדרך השלישי אף א"ת שהעדו' מספקת לאיסורא וגם בדיעבד הוי קבל' ממש בנדון זה העדות לא הוה עדו' שהרי הוגבה ע"פי הדיוטות ממש ושלא בדרישה וחקירה וכבר פסק ר"ת שאין להוציא אשה מבעלה אלא ע"י דרישה וחקירה כו' וסיי' דבריו ולאותם שני דברים שכתבתי שהעדות בטלה משום שהוגבה שלא בפניה' או שהוגבה ע"פי הדיוטי' בלא דרישה וחקירה מסייע לן תשוב' הרא"ש וכאשר הביאו אותה הגאונים בפסקם ע"כ לא הוצרכתי להביאו · ע"כ הדרך השלישי · הדרך הד' דנהי דסהדי דקמסהדי על עיקר הכיעור סהדי שיקרי נינהו כאשר העידו עליהם עדי' כנ"ל ואף שיש לפקפק ולהשיב דרוב מעשיהם הרעים של אותם האנשים בעו"ה ההרגל מצוי באנשי דורינו כו' מ"מ מאחר שהוחזקו לרקים ופוחזי' כאשר חקרו ודרשו הגאונים הנ"ל ואף אני הקטן אחריהם כו' וא"כ איך יוכשרו לעדים כזו וכבר ידוע שהרקים ופוחזי' שאינם בדרך ישוב עולם ודרך ארץ מכ"ש במצות שפסולי' לעדות כאשר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכו' עדו' פ' י"ד ע"ש כו' וכ"ש שמצורף לזה שמחמ' שכאה ותגרא שכיר לסהדי על רבי מרדכי כהן כו' ואף שהלכת' כחכמי' דשונא כשר להעיד מ"מ גבי רקים ופוחזי' פשיטא דפשיטא דלא מהימני ולולי דמסתפינא מרבותיי וחביריי אמינא דשונא גמור פסול להעיד מדמסקינן ספ"ק דמכות הרוג יציל כרבע יציל ופירשו התו' משו' שהו' שונא לו (וכן פירשו בפ"ק דסנהדרין) ואף דלגבי כרבע סתרו זה הטעם ופירשו בע"א מ"מ גבי הרוג יציל כו' עומד זה הפי' על אופנו מפני שהוא שונא לו וכן פירשו בפ"ק דסנהדרין וקשה הלא שונא כשר לעדות ור"ל דדוקא אליבא דר"י פריך דפסל שונא לעדו' דא"כ הל"ל הניחא אליבא דרבנן כו' ועוד מאי פריך לרבי עקיבא דדריש התם במתני' מה שנים כמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן כו' דלמא הוא סבר כרבנן ור"י סבר כרבי דאמר בד"א כשהתרו בהם אבל לא התרו בהם מה יעשו ב' אחים שראו בא' שהרג את הנפש ואמת שמצאתי בתוספות הגליון תוס' הישנים קושיא זו ובתימה עומד בודאי תימה וצריכה תלמוד קאמר והניחו לנו מקום להתגדר בו דבודאי שונא גמור כהרוג וכדומה לו פסול לעדות ול"פ אלא בסתם שונא היינו שלא דיבר עמו כו' כדאית' התם להדיא במתני' דבשונא כזה פליגי אבל שונא גמור שמבקש להתנקם ממנו אין לך נוגע בעדות גדול מזה וכל היכא דאיכא למיחש שהוא עושה להנאתו פסלינן כאשר כתב הרמ"בם והטור כו' וא"כ דעתי מסכמת להכרין בכל ב"כ שהאי אשה מרים בת ר' מרדכי הכהן במצאת וכאה בדין וכשרה וטהורה כו' אפילו הי' בעלה כ"ב מותרת לו כו' עכ"ל :

שייך לסימן י"ז

וז"ל מוהר"של ז"ל בתשובה וו סי' י"א ומה ששאל כמר שמעון ניכלבורב מרבותיו שיתירו לו שיציל עצמו מן מוסריו ולשדות עליהם גודא ולנקום נקמתו מהם · אומר אני שאם יש עדות לכמר שמעון שעדיין חמת המוס' עליו לבלעו אנס פשיטא שיכול להציל את עצמו אפי' בנפשו של מוסר כ"ש בממונו שהרי הוא רודף ואף אם המוסר כבר מילא זממו ועשה מה שעשה דאסור להרגו ולאבדו בגוף כמ"ש הרמב"ם עשה המוסר אשר זמם ומסר ירא' לי שאסו' להרגו אא"כ הוחזק למסור הרי זה יהרג דשמא ימסור לאחרים מ"מ נראה דממונו שרי לאבדו · ומה שפסקו הרי"ף והרמב"ם כמ"ד לאבדו אסור דשמא הוי ליה זרע מעליותא וכתיב יכין רשע וצדיק ילבש הלא הטור בשם בעל העיטור כתב דדוקא ביד הוא דאסור לאבדו אבל ברמא מלי למיעבד אף בדיכי דגרמי שרי לאזוקי וכ"פ מהר"יו בתשובה ואין לחלק ולומר דלא שרי כמי לאבד ממונו אלא דוקא היכא שבא למסו' ולא היכא דכבר מילא זממו כמו גבי להורגו כאשר כתב מהר"ם להדיא וכן משמע מדעת רבי שמחה ומהר"ם הביאו שיש לחלק גם באיבוד ממונו וז"ל בתשו' ונראה שהרי"ף חולק על הרמב"ם במה שמחלק בין מוסר שעשה כאשר זמם מדכתב וז"ל וסוגי' דידן דממון מוסר אסו' לאבדו בידי' דאיבעי' לן בפ' הכונס אי עשו תקנ' כגזל במסור וסלקא בתיקו א"כ כ"ש שאסור לאבדו בידים :

הגה כתב הס"ך שמצא במרדכי פרק הכונס ז"ל תקנת כגזל במסור סלקא בתיקו ופירש ר"י לקולא ורב האי גאון פסק בשער העשרי' דיחלוקו אבל בתשובותיו פסק דכיון דאשו ומסור סלקי בתיקו המוצא"ע וספר גדולת מרדכי מחק תיבת דאשו וגם מהר"ם מטיקאטין בגליון המרדכי דחק מאוד בזה משום דקשיא להו דהא באשו פשט בש"ס דעשו תקנת כגזל · וכתב ע"ז הס"ך לפעד"נ ר"ל אשו בשורף שטר והיא הך תשוב' של רב האי גאון שהובא בתשובת מיימון הנ"ל וכן כתב להדי' בתשו' מיימון הנ"ל דבס' השערים פסק רב האי גאון דיחלוקו ובתשובתו הנ"ל חזר בו ע"ש ויצא לי מזה דגם במרדכי רמוזה תשו' רב האי גאון הנזכרת עכ"ל הס"ך :

וא"כ איש"ל להרי"ף סברת הרמב"ם מאחר שעשה המוסר כאשר זמם דאסור להורגו וא"כ ה"ה לאבד ממונו אסור דהא מיניה יליף ומ"ה מביא ראיה דלמא הא דבפרק הכונס איירי כגון שעש' המוסר כאשר זמם ומ"ה אסור לאבדו אלא ש"מ דליתא להאי סברא עכ"ד והנה אף שאין משיבין את הארי לאחר מותו שכי מאורות הגדולים הנ"ל אכן תורה היא וללמוד אני צריך כי תמיהני עליהם דא"כ לפ"ז איך היו מבינים דברי הרמב"ם בעצמו שפסק כמ"ד אסור לאבדו בידים כדעת הרי"ף ובודאי מתמת הראיה שהביא הרי"ף פסק כן דאל"ה הוה פסקינן כמ"ד מותר לאבדו מכח הסברא איהו גופו שרי כו' ממונו לא כ"ש וכן פסק ר' ברוך בספר החכמה ואפ"ה פסק שאסור להורגו אחר המעשה אלא ש"מ דמהא ליכא למידק דדוקא לענין זה פסק הרמב"ם שאין להורגו אחר המעשה אבל ממונו פשיטא דהוי מותר לאבד אפי' לאחר מעשה אי הוה הלכה כמ"ד מותר לאבדו בידים כו' ומ"ה שפיר פסק הרי"ף מכח ההי' דפרק הכונס דאסור לאבדו בידים כן נראה בעיני עיקר :

הגה ואין להקשו' דלמא לעולם סבר הרמ"בם אסור לאבדו ובלא ראי' מהכונס לא דניחא לי' טעמא דמ"ד הכי משו' שנא' יכין רשע וצדיק ילבש כדאמרינן בתלמוד · זה אינו דהא ע"כ הסברא זו אינו דהא מגנגו דר' יוחנן לית לי' האי סברא · והוא במסכת ע"ז דף כ"ו ע"א וז' ותני ר' אבהו קמי דר' יוחנן הגוים והרועי' בהמה דקה מעלין ולא מורידין אבל המינין והמסורי' והמשומדין מורידין ולא מעלין א"ל אני שונה לכל אבידת אחיך לרבות את המשומד ואת אמרת מורידין סמי מכאן משומד וליתני לי' כאן במשומד אוכל נבילות להכעיס כאן מומר אוכל נבילו' לתאבון קסבר אוכל נבילו' להכעיס מין הוא עכ"ל הגמ' · א"כ מכח הקושי' להקשה לי' אני שונה כו' א"ל סמי והוי לי' לומר דאף דאמרינן מורידין צריך להחזיר לו אבידתו מכח הסבר' יכין רשע כו' אלא ודאי בלי פקפוק צריכין אנו לומר דלית לי' לר"י האי סברא · וא"כ אי לא הוה לי' להרמ"בם ראי' מהא דפרק הכונס הוה פוסק מסתמא דמותר לאבד ממונו מכח הקו' דהסברא יכין רשע לית' ג"כ לר"י ככ"ל · ולכן הוכיח שפיר מוהרש"ל דהרמב"ם למד כן מפרק הכונס · גם יש להביא ראי' מהתלמוד דיש חילוק בין קודם שעשה המעשה לאחר שעשה המעשה לענין הריגה · דהא לפי הגירסא שלנו דתני מסורי' מורידין ולא מעלין אמר ר' יוסף בר חמא אמר רב ששת לא נצרכא שאם הית' מעלה בבור מגררה דנקים לי' עילא כו' מוכח דאסור להרוג אותו בידי' ממש וכן כתב בהדי' מוהרש"ל בפ' הגוזל בתרא בשם ר"ח וכתב שכן עיקר דמורידין פי' אין מניחין לעלות אבל לא לאבד בידים וכן פי' רש"י כאן לא מעלין דקאמר אין מניחין לעלו' כו' (אמנם נ"ע דרש"י פירש בשחיטת חולין פ"ק דף י"ג ע"ב ד"ה למורידין בבור דאמרי' באין מעמידין המינין מורידין אותן לבור ומאבדין אותן בידים · וכו' וכן פרש"י בב"ק דף קי"ט ע"א ע"ש · וצ"ע) ורב כהנא דשמטי' לקועי' מיכי' הי' בידים ממש · אלא ע"כ צ"ל דרב כהנא הי' קודם המעשה דהא א"ל אלך ואמסרנו ע"ש ולכך מותר להורגו אף בידים אבל אח"כ אסו' להורגו בידי' אלא מורידין אותו וי"ל שכך סבור הרמב"ם ג"כ שכת' יראה לי שאסו' להורגו · אבל למורידין מודה · יצא מכל זה חילוק בין קודם שעשה לאח' שעשה לענין הריג' · והנה אחר העיון באגב מלאכו ראיתי בד"מ סי' ספ"ח וז"ל · וז"ל המרדכי בפ' הגוזל בתרא דף כ"ב ע"ב בשם ר' ברוך אומר אני כו' וממורי הכהן קבלתי דלא פליגי בגמ' אי מותר לאבד ממונו אלא בלאבדו ביד דוקא אבל לעכב לעצמו מותר וע"ש במרדכי עכ"ל וכן כתב בהגהו' שלו בש"ע סי' הנ"ל ולא הביא שום דעה החולקת בזה אמנם צ"ע דלא הביא דעת התוספו' שחולקים בהדי' וסוברי' אף לעצמו אסור והוא במסכת ע"א דף הנ"ל ד"ה אני שונה לכל אבידת אחיך כו' תימה מה פריך דלמ' לעולם אימא לך דמורידין ואפ"ה משיבין לו אבידתו דהא במסור אע"פי שממונו אסור לאבד ביד משום דדלמ' נפיק מיני' ברא מעליא וכתיב יכין רשע כו' ואפ"ה מורידין ואי כדברי הרב המחבר הנ"ל דסבור מותר לעכב לעצמו · מה מתמיהי' התוס' על המקשן · דהא פריך שפיר אני שונה לכל אבידה כו' וא"כ אסור לעכב לעצמו ואפי' צריך להטריח אחר האבידה ואת אמרת מורידין וזה לא מיכנו בשו' מקום דאף במסור מותר לעכב לעצמו כדעת הרב הנ"ל · אלא ודאי דסבירי להו להתוס' דאסור לעכב לעצמו · ומתמיהין שפיר וגם בסוף דבריהם של התוס' נראה כן דכתבו מאן דאית לי' אסור לאבד ממונו ביד אית לי' כמי דמחזירין לו אבידתו ומטעמא דיכין רשע וצדיק ילבש ע"ש הרי בהדיא דאסור לעכב אף לעצמו · והנה א"כ מלאכו שהרב בעל ש"כ כת' ג"כ וז"ל וי"א דמות' כו' והרי"ף וסיעתו לא ס"ל הכי וכן משמע ב"מ שבעל סבר' זו חולק על הרי"ף ומוהרש"ל שם סי' כ' פסק דאסו' ליטול ממונו לעצמו וכן עיקר · וכן משמע להדי' מתשובת רש"י הביאו ב"י לעיל סי' רפ"ג מחודשי' ב' ע"ש עכ"ל הש"כ · (ותימה שלא הבי' גם דעת התוס' הנ"ל) · אמנם אחר העיון נראה שדינו של ר' ברוך שהביא

קונטרס אחרון

המרדכי והרב המחבר להלכה למעשה יש לו יסוד ועיקר מהתלמוד לפי גרסא שלנו והוא זה · דהא מכח קושי' של המקשן אני שונה וכו' הוצרך לתרץ שמי מכאן אבל המינין והמסורי' כדקאי קאי דמורידין וא"כ אין מחזירין לו אבידתו ואין לומר משום טעמא דיכין רשע כו' וכמו שכתבו התו' ה"ל למ"ד דאסור לאבד כו' א"כ מה מקשו לי' לר"י ואני שונה כאן שיחזיר לו אבידתו ואי אמרת מורידין דלמא הא דמחזירין הוא משום יכין כו' אלא ודאי דלית לי' לר' יוחנן האי סברא וכדכתיבנא לעיל אליבא דהרמב"ם וכך סבור ר' ברוך הנ"ל ג"כ דלאבדו בידים הוא דאסור כמ"ד דאסור לאבדו ולעכב לעצמו סבור מותר כי הא דרבי יוחנן · ודוק היטב כי נכון הוא · וא"ל דלמא לעולם לעצמו אסור לעכבו · ודר"י אינו ראי' דשם אמר דאינו צריך להחזיר לו אביד' שהוא כבר בידו אבל להוציא לעכב לעצמו אסור · אמנם זה אין צריך לפנים דמהיכא תיתי לחלק דכיון דמותר לעכב האבידה א"כ ליתי' להאי סברא דיכין רשע כו' ובאמת טעמא מאי צריכין אנו לומר כמו שכתב המרדכי בעצמו בשביל הזקן · וז"ל שם ולעכב לעצמו שרי דהיינו יכין רשע וצדיק ילבש ע"ש · א"כ ה"ה בלעכב לעצמו בשלמ' בין איבוד ועיכוב לעצמו יש חילוק דבאיבוד לא שייך יכין · אבל בין אבידה ולעכב לעצמו אין חילוק בשניהם שייך יכין רשע כו' · וא"כ לדידן דפסקינן דאין צריך להחזיר לו אבידה ה"ה דלעכב לעצמו שרי ובזה מקרי שפיר יכין רשע וצדיק ילבש כהמרדכי הנ"ל והבנים שלו עדיין לא זכו בחיי אביהם כמ"ש הס"מע סי' שפ"ח ס"ק ל"ג עיין שם ובזה אזד' לך תמיהת מוהר"של בסי' כ' · וא"כ יש לתמו' על מהרש"ל והש"ך שפסקו דלעכב לעצמו ג"כ אסור ולפי גרסא שלנו והיא גרסת רש"י מוכח כמו שכתבנו דמותר לעכבו לעצמו · וביותר שמהרש"ל בעצמו מקיי' הגירסא שלו בפרק הגוזל בתרא סי' כ' וצ"ע :

אכן חלילה וחלילה להתיר לבמר שמעון לאבד ממונו של ייזל לאזוקי לי' על ידי מסיר' דכהי דשרינן לאבד ממונו ע"י גרמי כגון השורף שטרותיו והדומה לו בדיני דגרמי · אכן למסור ממונו בידי גוי' דקלי' לדיבורי' והוי מפסיד ממונו ממש ודומה קצת למזיק ממש כמו שחילק הרא"ש בפ' הגוזל קמא :

הגה כתב הרב המחבר ע"ז וז"ל ואחזיר להלכ' לדון על דברי פי חכם אך בא לפני דברי הגאון מהר'שלמה ז"ל דבהי דשרינן כו' והדבר עלי קשה כגיד הנשה שהרי כתבו התוס' בהדי' פ' לא יחפור דף כ"ב ע"ב דמסור אינו אלא דינא דגרמא כמו השורף שטרותיו של חבירו וכו' · אמנם לענ"ד נראה דאין כאן תימה כלל וכלל וחלילה לומר דמוהר"של לא ראה דברי תוס' אלו · דהלא מביא דבריה' בעצמו בספרו פרק הגוזל בתרא סי' כ' ע"ש · אכן פירושו כך הוא · דהוא ז"ל דייק בלשונו הזך ולמסור ממונו לגוי' רצונו לומר בזה שאמר בפירוש להגוי' שיקחו ממונו דקליי' לדיבורי' והוי כמזיק ממש · ולא דמי לאחוי אחוי שמדמין התוס' שם בפ' לא יחפור להשורף כו' · דהפירוש של אחוי אחוי פירשו רש"י ותוס' שם בפרק הגוזל בתרא באופן זה דרש"י כתב וז"ל שסבר שמע מבית המלך שרוצי' לגזול קרקע והתוס' מוסיפי' בלשון שסבר שמע שרוצי' לגזול לו קרקע ולהתוספות פשיטא דכיון שסבר שמע שרוצים לגזול לו · אינו חייב אלא מדינא דגרמי · אבל אי לא שמע מעולם מבית המלך שרוצי' לגזול קרקע · והוא הלך ואמר להם טלו קרקע זו של פלוני הוי כמזיק בידי' ממש · וזה פירושו של מוהר"של באומרו ולמסור ממונו בידי גוי' וקליי' בדיבורא · ובזה ניחא ג"כ דלמה להו לרש"י ולהתו' לפרש כגון ששמע כבר כו' · ולפי מה שכתבנו מוכרחים לפרש כן דאל"כ אלא כפשוטו לא הוה מחייבי' אותו משום גרמי אלא משום מזיק ממש לכך פירשו כנ"ל וכן מדויק ומוכח מדברי הרב בעל ש"כ סי' שפ"ח סעיף י"ד ס"ק ס' אסור לאבד ממונו כו' אבל ע"י גרמא וגרמי מותר כו' ולמסור ממון לידי גוי' אסור כ"כ מוהר"של וכו' ולפ"ז משמע דאם חזר ומסר חייב לשלם כו' · ובסימן שפ"ו סעיף א' כתב הרש"כ דמסור לא הוי רק גרמא בניזקין כמו השורף שטרותיו כו' · ואי ס"ד דלמסור ממונו הוא כפשוטו קשי' דידי' אדידי' דהא כתב גרמא וגרמי מותר ומסור כתב היינו גרמי · והדר כתב ולמסור ממונו אסור · אלא ודאי דלמסו' ממונו ביד גוי' פירושו כדכתיבנא · וזה ברור בלי פקפוק שכך סברו כיונו הר"של והש"כ בזה · וא"כ אין כאן מקום לתמיהת הרב המחבר · ודוק · ע"כ :

ועוד שאר דיני דגרמא לא מהני לעוברי עבירה אבל הכא שיאבד ממונו של ישראל ויהנה בהו עובדי ע"ז בודאי כה"ג לא שרינן לי' וגם איכא למיחש שלא ירגיל עצמו בכך ומהר"ס נמי כתב להדי' דלא שרינן לחזור ולמסור בהאי עובדא דר' אפרים בס"ק ב' :

הגה לכאורה נרא' מדברי הרא"ש כלל י"ז דמותר לחזור ולמסור שכתב ואם הוא מלשין אותו אפי' בידי' מותר להורגו כהאי דהגוזל וכו' ואותו מעשה דגיטין גניבא כו' אדם גדול בתורה הוה ולא הי' מסור אלא מצערו ומקניטו בדברי' אחרים עכ"ל משמע מדבריו דאם הי' גניבא מוסרו הי' מותר לו למסור · ולא חיישינן שמא ילמוד · אמנם נראה דמוהרש"ל הוכיח דמעשה דגיטין איירי שהי' מצערו בממון דאל"כ איך שלא לי' דום לה' ויפיל חללי' חללי' ע"ש הא אמרינן בפ"ק דברכות הנהו בריוני הוי קא מצערי טובא לרבי מאיר כו' א"ל ברוריא דביתהו מאי דעתך כו' מי כתיב חוטאים חטאי' כתיב ועוד וכו' אלא בעי רחמי דנהדרו בתשובה כו' א"כ איך התפלל שיפיל חללי' לכך פירש ההיא דגיטין איירי בממון ואז מותר להתפלל עליהם כן וגם בברכו' פי' בדברי' אחרי' · וכך יש לפרש דברי הרי"ף והרמ"בם שמביא הטו' בסי' שפ"ח באומרם ואפי' היה מיצר לו ע"ש ודוק :

ועוד נראה בעיני דלא שרי לבמר שמעון לאבד ממונו של כמר ייזל אפי' בגרמא בעלמא דכל מה שכתבנו הוא דוקא במוסר שבא לאבד ממונו של ישראל בידי גוי' בכדי או להכעיס או להחניף לעש"ב לתועלתו שיבא לו בגרמ' זו וזה הוא סתם מסור הנזכר בתלמוד ובפסקי הגאונים · אבל האי מתנגד שאין בו א' מכל הדרכי' האלו והיה כמנה בכלל תושבי ארץ אשכנז טרם התגלע הריב אלא שעתה עבר עליו רוח קנאה לנקום עלבון בתו ודימה בדמיונו שע"י ערכאו' של גוי' יחזיר בתו לעטרה ליושנה ואפשר שגם הוא משגה היה לפניו בזה שנעשה לו כהיתר' וסבור בדמיונו מאחר שבא על בתו בעלילו' דברים ובעקיפי' הרשות נתונה לו להציל את עצמו ובתו בכל טצדקי דבעי למיעבד ובפרט שיש מקצת אנשים שהסיתוהו לדבר עבירה ע"כ אין בו דין מסור אלא לשלם היזקו ודומה לזה כתב המרדכי בפ' הגוזל בתרא וז"ל פסק הר' אליעז' מטולא דתקנת חכמי' כו' דלא מיקרי בתלמוד מוסר אלא במתכוין להזיק את חבירו אבל לא אם נתכוין להוציא את שלו אף דלא ק"ל ממש כי האי פסקא שהרי מה"רם פסק בראובן שעיכב שדותיו של שמעון ע"פ השר שיעשה לו דין דראובן מסור גמור הוא היינו פי' לתשלומים כאשר הוכחתי בספרי בראיו' ברורו' שאף מהר"ם מודה לדברי ר"א מטולא שאינו מסור ממש לפוסלו לעדות ולשבועה או לאבד ממונו ע"י גרמא כו' וא"כ האי גברא נמי אינו מסור לאבד ממונו א"ל שידו כנוו' עליו :

הגה והרב המחבר חולק על המרדכי · מכח תשובת הרא"ש כלל י"ז סי' ד' · והמעיין שם ירא' שאינו ענין לכאן והביטול מבואר דשם הי' המעש' שהנתבע התרה בהתובע שיתבע אותו לדין לפני ב"ד ישראל וכל מה שיפסקו רוצה לקיים והתובע לא רצה דאז אנו רואין שאינו רוצה להציל את שלו לבד רק להביא גם אותו לידי היזק ולכן אינו רוצה להתדיין בפני דייני ישראל · וכן משמע בהרי"בש סי' תע"ג ע"ש וביותר שהרב בעצמו בד"מ הביא תשובת הרא"ש וז"ל וכ"פ הרא"ש כלל י"ד דאם התרו בו שלא יתבע חבירו לפני גוי' ועבר יש לו דין מסור משמע דוקא אם התרה ודוק · ע"כ :

ואף אם כבר כבה כרו ומיל' את זממו וא"כ אין בו דין מוס' כלל לאב' ממונו בכדי אפי' ע"י גרמא מאחר שלא היתה כונתו להזיק כו' כדפרים מ"מ אם בא להציל ממנו את שלו מה שגרם לו במסירותיו ואינו רוצה להיות צייתו עמו דין פשיטא דשרי להציל את שלו אפי' ע"י ערכאות ש"ב וזו אינה צריכה פנים כו' · ועל המוסר ייזל וויל אין איסור חל על איסור אלא באיסור מוסיף וכולל ולכן כל המוסיף עליו באיסורי' הרי זה משובח ואף שהגאון מאור הגולה שארי מהר"ר מאי' פאדווה לא הביא בו דבר לבטלה כ"א כולי לחרמה ולקלקלה ולעשות בו דין ונקמה מ"מ כל א' יעשה את שלו ויכה על מולו מאחר שכפל בגורלו והאר בשכל לורות בכתרי אותיו' קשורות יודע נסתרות יעיד עלי אמרות שכל מה שכתבתי הוא לש"ש כו' ע"כ באתי לעומתו · ומקבל עלי באמונת שמי' שכל מה שכתבתי אינו אלא לש"ש ועליו יעיד שכר פעולתי ולפני יהלך לדקתי דברי שלמה לוריא ע"כ :

שייך לסימן י"ח

וז"ל מוהרש"ל בסי' ו' כדרש כדרשתי מקציני גדולי ארץ אנשי מופת המה ע"י חכם בדורו ה"ה שארי מוה"רר מש' יצ"ו גוהו'פקד הגאון מן הגאונים ע"י פריסת שלומים לדרוש בשלומי כדי שאחוה דעתי בענין ההוראה שהורה הגאון הזקן מלא חכמה שארי ה"ה נר ישראל מהר"ר מאיר פאדוה ובנו הגאון אשר בא למלאות מקום אבותיו בתורה ובחסידו' מהר"ר יהודא יצ"ו אשר אזן וחיקר ותיקן גדר כאשר בשכבר גדרו אבותיו הקדושי' לגאוני עולם מהר"ר יהודא ומה"רר אברהם מינץ ותוכן ההוראה שתיקן בענין הטבילה שיכנסו הנשים מבית המרחץ בלילה ויעשו החפיפה והטבילה הכל בלילה בסיבה שבית המרחץ עומד במקום תחילתם בחצר בית הכנסת ומרגישין בם כל ההמון בכניסתם למרחץ בשעת תפלתם כי אין מנהג לשם שיכנסו הנשים בערבית לב"ה להתפלל והצנועות מתביישו' גם מידו' חסידו' ציד' להסתיר הטבילה כאשר יסד המקובל הגדול בעל הרוקח וראייתו מהא דאמרינן בפ' כילד מעברין על בנו' יושבי צריפי' אמרו ארור שוכב עם בהמה מפני שמרגישין בטבילה כו' · ויש לפרש משום צניעות שלא יזנו עיני העם בהם ואיכא חשש הירהורא ומקצת נשים צנועות מרוב הבושה כבשו זמן טבילת' ודחו הטביל' עד מוצאי שבת כאשר העיד הזקן א"ב ר"ם המון גוים ע"ב

הקויר

להתיר בכו העטרה ליושנה שהחפיפה תהא בלילה וחשש שמהומה לבית׳
כו׳ גזר ותיקן לבלתי יכשילו בחשש של רש״י שכל הנשים החופפו׳ בלילה
יעמידו כלי הקרוי שעה וגזר על הטובלו׳ להתעסק בחפיפה כל אותה
שעה למען לא ימהרו לקצר החפיפה ועמד חכם א׳ ושמו מהר״ז ודרש
לפני הנשים שלא בפני החכם ואמר שעבירה היא בידם לעשות
החפיפה בלילה ע״כ טענת החכם · וטרם אשיב דבר לשואלי אכריע
לימין צדקו של ה״ה הרב מהר״ר יוד׳ ואחליט הדין בין ד״ס לד״ס ובין ריב
לריב אחפש למצו׳ זכו׳ להחכ׳ מהר״ז דלכאור׳ נרא׳ שהדע׳ נוטה להחמיר
כפי׳ רש״י שאסור לחוף בלילה לכתחיל׳ :

כל הסוגי׳ זו עם כל הפירושי׳ שעליה עיין בהרב המחבר סי׳ כ״א :

מדפליגי אמוראי לעיל אי שרי לחוף ולטבול בלילה דמר זוטרא אוסר
ורב חנינא מסור׳ שרי ומאחר דמר זוטרא אוסר למה לנו
להתיר לכתחילה כו׳ ועוד מאחר דבני ישיבה איבעי׳ להו אם תוכל לחוף
בלילה כו׳ משמע שספק הי׳ להם אי שרי אפי׳ בדיעבד וא״כ לכתחילה
בודאי אסור וכ״ש שנדא׳ בזה דברי השאלתו׳ שפי׳ אפי׳ לכתחילה לא
שרי לחוף ביום אלא בלילה דהא לעיל בסוגי׳ משמע דאיפכ׳ עדיף וכן
השיג עליהן הרא״ש והר״אש פסק נמי בספרו כרש״י כא״ש׳ כתב המרדכי ·
וזה זכות למהר״ז החולק · אכן כי דייקת שפיר ומעיינת בשמעת׳ כראין
דברי השאלתו׳ עיקר דדבר תימא הוא לפי׳ רש״י שבתחלה אמר ותמה
על עצמך כו׳ כלומר שבדוחק גדול התירו להרחיק החפיפה וכו׳
ובמסקנא יאמר שלכתחילה עדיף להרחיק החפיפה מן הטבילה
לחוף ביום היכ׳ דאפשר היפך הענין ע״כ נראה כפירושים שפירשו
המסקנא כפי התימ׳ שאמר בתחלה שלא להרחיק החפיפה מן הטבילה
כלל א״ל היכ׳ דלא אפשר אבל היכ׳ דאפשר טוב לחוף בלילה · ול״ק
מסוגי׳ דלעיל דמשמע דלכתחילה אסור וכן הי׳ נוטה דעת בני הישיבה
מז : לא קשה מידי דאפש׳ לא ידעו הא דשלח רבין משמי׳ דר׳ יוחנן כו׳ דלא
עדיפי מרבא שטעה בזה ואמר דברי׳ שאמרתי לפניכם טעו׳ הן בידי כו׳
ופי׳ ר״ת ליתא כו׳ וראיי׳ לדברי שהרי המרדכי הביא שני הפירושים
ופי׳ ר״ת לא הזכיר גם רבינו ניסי׳ לא הזכירו והס״ת תלמידו של ר״י
נמי לא הזכירו ומאח׳ דפי׳ ר״ת ליתא א״כ כבר הוכח׳ דבטלו דברי רש״י
כנגד דברי השאלתו׳ ואף שתלמיד כמוני איני ראוי להכרי׳ בין הקדמוני׳
אכן מאחר שכתבו האחרונים בכמה מקומו׳ שאין לסור מדברי השאלתות
שרוב דבריהם דברי קבל׳ בפרט מאחר שהרי״ף והרמב״ם תפסו דבריהם
א״כ בטלה זכותו של החולק :

אכן הס״ד פסק כדברי רשי עיקר אלא לצאת ידי שניהם יעשה כמ״ש
הסמ״ג מנהג כשר הוא שתתחיל לחוף מבעוד יום · ועוסקת
בחפיפה עד הלילה ואז תטביל · וכתב וז״ל שוב מצאתי בתשובת מהרש״ל
סי׳ ו׳ שהכריע כהחולקים על רש״י בלא טעם מוכרח והכלפע״ד כתבתי
כו׳ ע״ש בסי׳ קל״ט י״ד · אמנם הרב ב״י בש״ע פסק כהשאלתו׳ עיקר אלא
המנהג כשר כהסמ״ג הנ״ל והפירוש בסמ״ג הוא כמ״ש מוהר״של דהיינו
שלא תלא מן המרחץ עד הלילה כו׳ וכן כתבו התוס׳ שם באורך בשם ר׳
ברוך וכ״כ בתשובת בנימן זאב סי׳ קמ״ט ע״ש ודוק · ע״כ :

אכן יש למצוא זכות מת״ש הסמ״ג ולכל הפירושים נשים שלנו
שחופפות ורוחצו׳ בחמין עד הערב וטובלות בלילה שמנהג
כשר הוא ומדקאמר מנהג כשר הוא משמע שכן נהגו וקיבלו חומרא על
עצמן וא״כ אין לסתור המנהג אפי׳ בדיעבד היכא שאפשר שהרי מצינו
כמה חומרות שהחמירו בנות ישראל על עצמן כגון טיפת דם כחרדל כו׳
ונקרא בתלמוד חומרא דר׳ זירא כו׳ ואין לומ׳ מאחר שהנשי׳ קבלו חרטה
על מנהגם נמצא שיש להם עתה מנה׳ בטעות ובודאי אתה רשאי להתיר
להם המנהג ע״י חרטה כמ״ש הרא״ש פ׳ מקום שנהגו ע״ש זה איכו חדא
דאין שייך לומר להתיר ע״י חרטה אלא מה שנהגו מקצת ההמון ולא
כולו כמו שא״א להתיר חומרא דר׳ זירא משום דהוי דבר שנאסר במנין ·
אכן כי דייקת שפיר תמלא להדי׳ שלא כיון הסמ״ג במה שכתב מנהג כשר
הוא להיו׳ המנהג כשר וחוק לילך ביום למרחץ ולחוף ולא להמתין עד
הלילה אלא כלומר מנהג כשר הוא שרוחצו׳ עד הלילה ואיכה הולכת מן
המרחץ קודם הלילה שזו היא אסור לזו׳ ממנהג לא היכא דלא אפשר כגון
בע״ש כו׳ אבל בלעשות החפיפ׳ דוקא ביום ע״ז לא כתב מידי וטוב לעשות
בלילה כמו ביום אפילו כפי מנהג שלהם לפי דברי ומה שנוהגות הנשים
לכנוס במרחץ בעוד היום גדול זה איכו משום חומרא דרש״י אלא עצה
טובה להם שלא יצטרכו לשהות בלילה (ועיין בהגה׳ דלעיל) וא״כ
בטלה כל זכותו של מהר״ז החולק · ואף אם מהר״ז החולק יבא לסתור
בדעתו כל מה שפניתי ויאמר הלכה כרש״י וא״כ אסור לכתחילה לחוף
בלילה מ״מ אין לו זכות לחלוק על הגדולים מאחר דבדיעבד שרו אפי׳
בלא אונס כאשר כתבו התוס׳ א״כ פשוט דהיכא דאיכא חשש איסור שלא
ירגישו בטבילה שהוא איסור מבורר כאשר כתבנו פשיט׳ דיש להן לעשו׳

החפיפה בלילה כו׳ ואי לדידי ליית החכם מהר״ז יחזור מדרשתו ויאמר
דברי׳ שאמרתי לפניכ׳ טעו׳ הן בידי ויאמ׳ ברבים שדיבר סרה על הגדולי׳
דהיינו ה״ה מהר״ר מאי׳ ובנו ה״ה מהר״ר יודא ועיניו לא ראו מה שראו
עיניה׳ ולא ידע שהית׳ תקנה מימות הזקנים מהר״י ומהר״א מינ״ץ הנ״ל
ואח״כ ילך לבי׳ הזקן ויפייסנו כראוי ואז שב ורפא לו׳ דברי שלמ׳ לורי״א :

הגה והואיל ואתא לידי דין זה מדיני נידה נימא בהן מילתא איזה חידושי
דיני׳ שחדשתי בהם · ראיתי שהמאורו׳ הגדולי׳ מגיני ארץ הגאון
בעל מג״ד והגאון בעל מג״א בא״ח כתבו בסי׳ ב׳ ס׳ י״ד יזהר שלא יאחז
באמה וישתין כו׳ אא״כ הוא נשוי · כתב המג״ד ומג״א דאם אין אשתו
עמו או שהיא נדה אסור דזה לא מיקרי פת בסלו ע״ש בלא ראי׳ כלל ·
והוא תמוה חדא הרי מצינו בכמה מקומו׳ בתלמוד בפרט במסכת כתובו׳
שאם אשתו נדה מיקרי פת בסלו ועוד המקור דין זה הוא מר״פ כל היד
תניא ר׳ אליעזר אומ׳ כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם כו׳ ·
והרי מצינו שכתבו התוס׳ פ״ק דיומא דף י״ח ע״ב דהוו מכרזי מאן בעי
ליומא והיכי עביד הכי כו׳ יחודי בעלמא הוו מיחדו להו · פרש״י לא
היו באי׳ עליהם אלא מתייחדי׳ עמהם ותו לא · והקשה ר״י א״כ כיון
דאסירי לבא עליהם מאי פת בסלו איכא מיהא איכא למימר הא י״ל כיון
דשרו לאחר ז׳ פת בסלו מיקרי ועוד הקש׳ האיך שרו לייחודא בהדייהו
והאמר בפ״ק דכתובו׳ כו׳ ונראה לי כי מה שהקשה מכתובו׳ דלא קשה דהא
דאמ׳ התם היינו דוקא לבחור דלא נשא מעולם דיצרו תוקפו טפי כדמשמע
בפ׳ כל היד כל האוחז באמה ומשתי׳ כאלו מביא מבול לעולם ומפליג התם
כאן בבחור כאן בנשוי ובנשוי שרי אע״פ שאין אשתו עמו כו׳ עכ״ל התוס׳
לפס · ואיך פסקו נגד התוס׳ מה דפשיטא להו להתוס׳ ובלא ראי׳ אלא
מסברא׳ ואין לו׳ שראיית׳ הוא ממ״ש הד״מ בהלכו׳ ר״אש השנה בשם הכלבו
וז״ל ונהגו שאין מתפלל אלא מי שיש לו אשה דומי׳ דכהן גדול ושתהי׳ לו
אשה לשמרו מן החטא ע״כ ומלישנ׳ יתירה דאמר שתהי׳ לו אשה לשומרו
מן החטא משמע שתהי׳ אשתו עמו שאז היא משמרתו מן החטא לא זולת ·
זה איכו דודאי בשיגר׳ דלישנא כתב זה דודאי לא עדיף הוא מהכ״ג בעצמו
ותנן כל שבעת הימים מפרישין אותו מביתו זו אשתו ואסור לבא עליה
שמא תמצא אשתו ספק נידה כדאמרינן בפ״ק דיומא · וצ״ע :

☞ כתב הרב המחבר בסי׳ קל״ה וז״ל ואשמע אחרי קול רעש גדול
אשר העבירו קול במחנה לומר הביטו אחרי משה במעשה הנעשה ע״י
מקרוב שסדרתי קידושין תחת החופ׳ כדרך הארץ שהכל יודעין סדר הכלה
במה נכנסה לחופה והיה בראשון לילה בליל שבת בשע׳ ומחנה בלילה
והמעשה והסבה אשר הכריחוני לזה הוא מבוא׳ נגלה לכל באי שער עירנו
כו׳ ושלא לבייש בת ישראל הגונה קמתי וסדרתי הקידושין בזמן הנ״ל ·
והנה באשר מלינים עלי באתי להסיר תלונת׳ מאתי להביא ראיי׳ וטעמי
ונימוקי עמי ועל מה סמכתי בזה לומ׳ כזה רא׳ וקדש · גרסינן פ׳ משילין
כל שחייבין עליו משו׳ שבות משום רשות משום מצוה בשבת חייבין עליו
בי״ט אלו הן משום שבות כו׳ ואלו הן משום רשות אין דנין ואין מקדשין
כו׳ · אלו הן משום מצוה לא מקדשין ולא מעריכין כו׳ ופריך בגמ׳ אין
דנין והא מצוה קא עביד לא צרי׳ דאיכא דעדיף מיניה ולא מקדשין והא
מצוה קא עביד לא צריכא דאית לי׳ אשה ובני׳ ופי׳ רש״י ז״ל והא מצוה קא
עביד כדי לפרו׳ ולרבו׳ ואמאי קרי לי׳ רשו׳ עכ״ל כו׳ ואכריח קצת פי׳ זה
מלשון רש״י דפי׳ הקושי׳ ואמאי קרי לי׳ רשות גבי אין מקדשין ולא פי׳ הקושי׳
גבי אין דנין דהא תרווייהו בחדא מחתא מחתינהו וה״ל לפרש גבי אין
דנין שהוא ברישא בגמרא ולפי מה שפרשתי ניחא דגבי אין דנין לא הוי
צריך לי׳ לפרש הקושי׳ הכי דהתם ודאי פריך כפשוטו והא מצוה קא עביד
ויהא שרי כדמשמע פ׳ אחד דיני ממונו׳ דמותר לדון כמו שהביאו התוס׳
כו׳ · אבל גבי אין מקדשין אדרבה מוכיחי׳ התו׳ מההיא דירושלמי כו׳
דאסור לקדש כו׳ · ומכל קושי׳ הנ״ל הי׳ נראה לי לפרש דעת רש״י כדעת
ר״ת כו׳ אמנם מאחר שהראשוני׳ כו׳ · עכ״ל הרב · והנה לפי גרסתינו
אין מקום לקושייתו דהמעיין בגרסתינו יראה הביטול מבואר · דרש״י
לא פירש ואמאי קרי לי׳ רשות אלא גבי אין דנין · וגבי אין מקדשין לא
פירש רש״י יותר מזה הלשון והא מצוה קא עביד שנשא אשה לפרי׳ ולרבי׳
עכ״ל · וגירסא זו מוכרחת מדברי התוס׳ וזה לשונם והא מצוה קא עביד
פר״ה והוי לי׳ למחשביכהו בהדי אינך דסיפא ממצוה וכו׳ וכן פי׳ נמי
גבי אין מקדשין הא מצוה קא עביד כו׳ עכ״ל התוס׳ · ולפי דברי הרב ז״ל
עושים התוס׳ עיקר טפל במקום שפי׳ רש״י בהדי׳ כתבו התוס׳ וכו׳ ·
ובמקום שלא פירש רש״י כלום לגרסתו כותבין התוספות פ״ה והוי לי׳
למחשביכהו כו׳: אמנ׳ גם בדברי התו׳ יש לעיין מנ״ל דרש״י חולק עם ר״ת
גבי אין מקדשין אם יש לו אשה אחרת · אדרבה פשט לישנא דרש״י נראה
להיפך דלא פירוש שם כלום אלא כדכתיבנא לעיל · ויותר נראה לומר
דלא פליגי מלהרבו׳ מחלוקו׳ דזהו כלל אמיץ וחזק שלא להרבו׳ במחלוקו׳
מלבינו · וגם אפשר לומר שהרמ״בם ס״ל כן רק בתחילה כדקדק איזה
דברים בתשו׳ זו וז״ל הרב ז״ל וז״ל הס״מק סוף הלכו׳ י״ט ואין מקדשין
מוקי לה בתלמוד שלכו בשיש לו אשה אחר׳ ובני׳ ומשמע דאם אין לו מותר
לקדש · ומיהו נראה דאפי׳ אין לו בנים אסור לכנוס מההיא דפ״ק דיומא
דמצריך לכ״ג לכנוס ערב יום כפורי׳ ולגרשה על תנאי וכמה דוחקים
דחקו התם ואם איתא הי׳ יכול למימר מיד שתמות אשתו הראשונה יכנוס
השניי׳ אלא ש״מ אסור לכנוס אפי׳ אין לו בנים דאם איתא דשרי בשביל

קונטרס אחרון

הרי׳ורבי׳ כ״ש הכא שיש לנו להתי׳משום לורך כפרה לכל ישראל עכ״ל · והנה אני אומר דיש לק״ו זה פרכא דאפשר דשאני מלות פרי׳ורבי׳ שהיא מלוה גדולה שאין מוכרין ס״ת כו׳ · ועוד אני אומר דאפשר דלא מהני הכניסה גבי כ״ג בלא ביאה ובי״כ אסור תשמיש המטה ולא מקרי וכפר בעדו ובעד ביתו עד דכנים לה לגמרי ותדע לך כמה שבותי׳ דרבנן התירו במקדש כדאית׳ סוף עירובין כו׳ והוא יותר קרוב לאיסור דאורייתא׳ מהכנסה לחופה אלא שם דס״ל לגמ׳דידן דלא מיקרי ביתו רק לאח׳הכנים׳ לגמרי עם התשמיש וזה לא שייך בי״כ כו׳ עכ״ל הרב ז״ל · אמנם נראה לעכ״ד שתמיהתו על הסמ״ק אפשר לתרץ דרך פשוטו דמה שכתב ז״ל ועוד אומר אני דאפשר דלא מהני הכנים׳ כו׳ הוא תמו׳ מאוד דאי כדבריו איך נשא אותה בעי״הכ הלא הי׳ לריך לפרוש ממנה שבעת ימים קודם י״הכ שמא תמצא ספק נידה · ובפירוש אמרינן בירושלמי וליקדש מאתמול · וכן נראין דברי הרא״בד בהשגות בפ׳ י״ז מהלכו׳ איסורי ביאה דין י״ג וע״ש · ואין לומ׳ זהו לדעת הירושלמי אבל לתלמוד בבלי לא מיקרי ביתו אא״כ הכניסה לגמרי בביאה · גם זה אינו והכא כו׳ דהרי כתבו רש״י ותוס׳ בפ״ק דקידושין דף ק״ז ע״ב · על הא דאמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה כו׳ פירשו רש״י ותוס׳ וז״ל ואי קשי׳ הויא לה לאוקמ׳ בדקפי לה ארוסה ומסתתרת ומשקי לה משכנסה לחופה וקרינ׳בי׳ תחת אישך וכיון דלא בא עלי׳ דה״ל מנוקה מעון כו׳ ע״ש הרי לך דהתורה קרא אישך משכנסה לחופה לענין סוטה מכ״ש לענין כפרת ביתו והוא תמו׳ לדעת הרב המחבר ז״ל · אמנם בגוף הדין נלענ״ד להביא ראי׳ מהרמ״בם ז״ל אך בתחלה אעלה מה שתעלה מצודתי בדברי הרמב״ם ז״ל בפי״ז מהלכו׳ א״ב דין י״ג וז״ל ואינו נושא שתי נשים לעולם באחת שנא׳ אשה א׳ ולא שתי׳ עכ״ל הרמב״ם והאריך בזה הרב רא״בד ז״ל בהשגו׳ וה״ה בפירושו ועיקר תוכן דברי הה״מ הוא זה שהרמב״ם למד כל זה מפר׳הבא על יבמתו דאמרינן התם אשה א׳ולא שתי׳והוא מפרש דלא כרש״י ע״ש באריכו׳ · והנה באמת לפי פשוטו דברי הרמ״בם תמוהים ולריכי׳ כגר להולמ׳ והקשיתי דבר זה לכמה גדולי׳ ואין משיב לי דבר · והוא זה דהרי הוא תלמוד ערוך בפ״ק דיומא ז״ל ר״י אומר אף אש׳ אחרת מתקינין לו ומי סגי׳ לי׳ בתקנת׳ ביתו אמר רחמנא והך לאו ביתו היא · דמקדש לה · והא במה דלא כנים לה לאו ביתו היא · דכנים לה · א״כ הוו להו שני בתים ורחמנא אמר ביתו ולא ב׳ בתים · דהדר מגרש לה כו׳ · וכך היא מסקנא דגמ׳ דכנס לה והדר מגרש לה על תנאי ולדברי הרמב״ם א״א להיו׳ כך דאיך כנסה בתחילה הלא כתיב אשה א׳ ולא שתים · והוא תמו׳ · והנה מוטל עלינו לתרץ דברי רבינו הרמב״ם ז״ל · ונלע״ד שכך פירושו · דהרי מלינו בירושלמי פ״ק דיומא הובא בתוס׳ דף י״ג ע״ב וז״ל התוס׳ בירושלמי משמע אשה אחרת מתקינין לו מזמנין אותה שאם תמות אשתו בי״כ שיקדש זאת בי״כ כו׳ עכ״ל · א״כ לפי הירושלמי אחר שתמות אשתו הראשונה לקח השניי׳ בי״הכ · ולדבריו לא מלינו שנשא שתי נשי׳ כאחת · וכדי שיהא התלמוד שלנו עם הירושלמי שוים נראה לפרש גמרא דידן כך · דזה כלל גדול היכא דאיכא תרי מלו׳ דסתרי וא׳ אפשר לקיומא באחר מוקמינן באחר כמו דאמרינן בעדי׳ זוממים אפשר לקיומא בבן גרושה וכן בחלוצה ובחובל בחבירו ועוד כמה דוכתי (בפ׳ אלו נערות) וכמו כן הכא דיש לנו מלוה דאשה א׳ ולא שתים לדע׳הרמ״בם וגם מלוה וכפר בעדו ובעד ביתו · ומלוה דאסור לכנוס בשבת וי״כ מטע׳ הירושלמי שהוא כקונה קנין בשבת · ואפשר לקיומא כולם · מלוה אשה א׳ בכל ימות השנה מלבד הנורך לי״כ שיש מלוה וכפר כו׳ · וכדי שלא ידחה המלוה שלישית · יכנוס אותה מערב י״כ וא״כ מקיים כולם · ואף דבערב י״כ דוחה המלוה של אשה א׳ כו׳ · זה אינו דכיון דחיישינן למיתה וגזרינן שמא תמות אשתו לכך אתי העשה וכפר בעדו ובעד ביתו ודוחה המלו׳ אשה א׳ ולא שתי׳כיון דאפשר לקיומ׳באחר כנ״ל ולכן אמרינן בתלמוד דידן שיקדש אותה מאתמול ופריך הגמרא ביתו אמר רחמנא ולא שני בתים וא״כ גם המלוה של וכפר כו׳ ליתא לכך מתרץ דהדר מגרש לה על תנאי כו׳ · אמנם כל דבריהם הם אליבא דר׳יודא דסבר דחיישינן שמא תמות · אבל לרבנן דפליגי עלי׳ דר״י וסברי דלא חיישינן למית׳ לא יקדש אותה מעי״כ שלא לדחות מלוה של אשה א׳ ולא שתים · אלא שלקחה בי״כ דגדולה מלות וכפר בעדו כו׳ דלא אמרינן דהוי כקונה קנין בשבת · ולדבריהם מכניסה בי״כ אחר שמתה אשתו ראשונה ולא נשא שתי נשי׳לעולם כאח׳ · ואף ר׳ יודא מודה דאם א״א לתקוני׳ מערב י״כ מכניסה בי״כ אלא שסבר דחיישינן למיתה ואפש׳ לתקוני מאתמול · והירושלמי ס״ל דא״א לתקוני מאתמול דלית לי׳ האי סברא דהדר מגרש לה ולכך מפרש אליבא דר״י דמכנים׳בי״כ וא״ת מנ״ל דהירושלמי לא סבי׳האי סברא דהדר׳מגרש · אין כאן קושיא דהא פריך בירושלמי ויקדש מאתמול ומשני ביתו אמר רחמנא ולא שתי בתים ע״ש ואי ס״ל דיוכל לגרש לה ע״ת הדרא קושיא לדוכתא יקדש מאתמול וכתיקון תלמוד שלנו אלא דלא ס״ל הא · וא״א להכניסה מעי״כ א״כ מכל הדין נשמע דהירושלמי לא פליג אגמרא דידן אלא בפירוש דברי ר׳ יודא אי אפשר לתקוני מאתמול אבל בהא לית מחלוקו׳ דלדברי האומרי׳ א״א מאתמול מכניסה בי״כ עלמו · והואיל דמלינו להרמ״בם בפי׳ המשנה שפסק כרבנן וז״ל ולית הלכת׳ כר״י ע״ש ולרבנן א״א מאתמול דהא ס״ל לרבנן דלא חיישינן שמא תמות כנ״ל אלא שכנס׳בי״כ אחר שמתה אשתו הראשונה · וכן פסק הרמ״בם וא״כ לא נשא שתי נשי׳

כאחת ונחזרה לך הקושי׳ שהקשיתי על הרמ״בם · ודוק כי נכון הוא · ודמיון זה מלאתי ראיתי בהרב בעל מגן אברה׳בא״ח סי׳ של״ע ס״ק ה׳שכת׳ וז״ל ואפשר שגם בגמ׳ דילן לא אסר אלא שאפשר בענין אחר כו׳עכ״ל · וזה הוא כמו שאמרנו ודוק · ולפי מה שכתבנו אזדא לך ג״כ תמיהת השגו׳ הרא״בד שהשיג על הרמב״ם בדין זה וז״ל לא מתחור׳ זאת הסברא שלא אמרו בגמרא במסכת יומא אלא ביתו אמר רחמנא ולא שני בתי׳ כו׳ עכ״ל · דהא מ״ש הרמב״ם ואינו נושא שתי נשים לעולם הוא בשאר ימות השנה דלא נאמר וכפר בעדו ובעד ביתו ומאי דאמרינן בגמ׳ הוא בי״כ עלמו · ובזה מתורץ ג״כ דלא תקשי על הרב כ״מ בפרק חמישי מהלכו׳ כלי המקדש על הא דכתב הרמב״ם וז״ל ואינו נושא שתי נשי׳ ואם נשא שתי׳ אינו יכול לעבוד ביום הלום עד שיגרש לאחת וז״ל הכ״מ ומ״ש רבינו ואם נשא כו׳אינו יכול לעבוד כו׳בפרק קמא דיומ׳ וכפ׳בעדו ובעד ביתו ולא שני בתי׳ומקודם כתב ואינו נושא שתי נשי׳הרב מ״מ פרק י״ז מא״ב כתב מהיכן למד הרב דין זה · אלא ודאי דזה בשאר ימו׳ השנה וזה ביו׳ הכיפורים וזכינו לדין חדש דהרמב״ם סבר דמכניסה בי״כ משום מלוה וכפר בעדו ובעד ביתו או משום אשה א׳ולא שתים כנ״ל · וזה פשוט דמלות פרי׳ ורבי׳ היא מלו׳ גדולה וכמו שכתב הרב המחבר בעלמו שהיא מלוה יותר גדולה מן וכפר בעדו כו׳ בראיות מוכרחות ע״ש · וא״כ ק״ו הוא דהרמב״ם ס״ל דמותר לישא אשה בשבת היכא דאין לו אשה ובנים כדעת ר״ת · וא״כ יפה דן הרב המחבר ז״ל שהכנים׳לחופה אף בשבת כיון שלא היו לו אשה ובני׳ ובזיות׳ שגם דברי רשי׳ נוטי׳ לזה בפשט׳ דליסנא לגירסתינו כדלעיל · ואין להקשות איך יוכל לקיים דהרמב״ם סבר דכנסה בי״כ הלא ס״ל להרמב״ם דלריך להיות חופה הראוי׳לביאה בכל מקום וכמו שפסק הש״כ בא״ע סי׳ ס׳ ובי״כ הוי חופה שאינה ראוי׳ לביאה · דיש לתרץ כמו שכתב הרב בית שמואל בסי׳ ס׳ובסי׳ס״ג דאף להרמב״ם יש תקנה היכא שמודי׳ להחתן שהיא נידה כמו שפסק ר״י הביאו המרדכי · וגם הרב הגאון בעל ח״מ כתב בסי׳ ס׳ בס׳ ב׳ על הא דכתב בהגהה ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתינין ומכל מקום (פי׳ ללאת ידי כולם) טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה · כתב ואז פשכונס׳לחופה ודאי היא קנוי׳ לו מיד לכל דבר אף לתוספת כתובה דעושה חופה כדי לבעול כשתהיה טהורה עכ״ל · א״כ אף להרמב״ם אם הודיע לו שהיא נדה מקרי חופה ובי״כ יודע לכתחילה שאסור לכונסה ודעתו עד לאחר י״כ ובפרט שאין לריך להמתין אלא עד הלילה וזה אף שאין אשתו נדה או לא בי״הכ אורח ארעא לבעול בליל׳ כדאמרינן בכתובו׳דף כ״ו ע״א ע״ש ודוק אמנם אחר העיון לפי מה שכתב הרא״ש בפ׳ ד׳ דכתובות שנראה לו שראיית הרמב״ם הוא מפ״ק דכתובות לפיכך חלתה היא או שפרס׳נידה אין מעלה לה מזונות כו׳נרא׳ דסבירא ליה להרא״ש אליבא דהרמב״ם דאף שידע שהי׳נידה אין לו לכנוס עד שתטהר דהא שם איירי אף שידע · וא״כ יש לתמו׳ על הח״מ והב״ש · אבל נראה דאין זה קושי׳ דבל״ז תירץ הרא״ש וסתר ראייתו חסם ע״ש · ועוד י״ל אף דס״ל להרמב״ם דחופה הראוי׳ לביאה בעינן הוא דוקא שלא במקו׳מלוה ואפש׳שימתין אבל במקו׳מלוה או שאי אפש׳להמתין מקרי חופה דהא בדיעבד מוכח בגמ׳דמקרי חופה·דהא מצריכין לכתוב הכתובה קודם כמו שפסק הרמב״ם ובאמ׳מהיכן למד הרמב״ם זה פריכין אנו לומ׳מההיא דפ״ק דכתובו׳ אמרו ליה רבנן והא לא כתיבא כתובתה א״כ משמע דאסו׳ לבעול בלא כתוב׳וא״כ הוה החופ׳שאינו ראוי לביא׳ · ואיך בועלה בשב׳הא רב מנגיד אמאן דקדש בביאה והחופה אינה כלו׳שלא היתה ראוי׳לביאה אלא ודאי דבדיעבד הוי חופ׳וא״כ בי״כ שא״א לו בענין אחר אליבא דחכמי׳כנ״ל ומלוה איכא הכא וכפר בעדו ובעד ביתו לכן הוי חופה אף באינו ראוי לביאה ודוק כי נכון הוא לענ״ד · ובדין זה שכתב הרמב״ם דלריך לכתו׳ הכתובה קודם החופה נ״ל להוכיח כן ממתניתין פ״ק דכתובו׳ בתולה נשאת ליום הרביעי ואלמנה ליום החמישי ודייקו התוס׳ ליום הרביעי ולא בליל חמישי כדאמרינן בפ״ב דניד׳דליכ׳כתוב׳דלא רמו בה תיגרא דאיכא למיחש שיטרד בנישואין וכתובה ולא יבעול עכ״ל ולפי דבריהם ע״כ הא דתני נשאת היינו חופה דהא הביאה לריך להיות דוקא בליל׳ משום ברכה או משום שקדו · וא״כ ע״כ לריך לכתוב הכתובה קודם החופה דאל״כ מה הועילו חכמים בתקנתן דיכתוב הכתובה בלילה אף שהחופה הוא ביום אלא ודאי דלריך לכתוב הכתובה קודם החופה וכדעת הרמב״ם ז״ל ודוק היטב גם ראיתי שהרב המחבר בתשובה הנז׳ האריך בדין תפלת ערבית של שבת אי הוי קבלה או לא · ואמרתי כי טוב לפרש שיחתי מה שהקשיתי לגאוני גדולי הדור · והודו לדברי · והוא פליאה כשגבה על הרא״ש בפ״ק דברכו׳ וז״ל ולא נסירא לי מה שמביא ר״ת ראיה להתפלל בעוד היום מדרב דללי של שב׳ בערב שב׳אינה ראיה דלמא כריב״ל סבירא ליה דאמ׳ תפלו׳ באמצע תקנום ושמא היה קורא אחר לאת הכוכבים ונראה לקיים המנהג שאנו סוברי׳ כשאר התנאי׳ שמקדימין שעת ק״ש כו׳ עכ״ל ודבריו תמוהין כי דברי ר״ת נכונים הם מדרב דללי של שבת בערב שבת · דהא אמרינן רב ללי של שבת בערב שבת כו׳ והיינו דקאמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב מי בדלת · א״ל אין בדילנא ולא אמר מי בדיל מר · ומי בדיל והאמר רבי אבין פעם אחת התפלל ר׳ של שבת בערב שבת ונכנס למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה · אמר רבא ההוא דנכנס להזיע כו׳ אמר ר׳ חייא בר אבין רב ללי של שבת בערב שבת ר׳ יאשיה מללי של מולאי שבת בשבת רב מללי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס ת״ש דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם

של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס והלכתא כותי' כו' · וגם קי"ל כר' יוחנן דאמר תפלה לבסוף תקנום בפ"ק דברכות · ואי כדברי הרא"ש קשי' הלכתא אהלכתא דלדבריו א"א לומר שיהא מתפלל של שבת בערב שבת אם לא שיקרא ק"ש אחר זה וכריב"ל דאמר באמצע תקנום · וא"כ הבעי' דגמרא אומר ברכה על הכוס וכן הלכתא אומר ברכה על הכוס אינו אלא אליבא דריב"ל · והא אנן פסקינן הלכתא כר' יוחנן · אלא ודאי דברי ר"ת עיקר דקי"ל כרבי יודא ומותר לקרו' ק"ש בעוד היום · ואתיא האיבעיא והלכתא אליבא דרבי יוחנן ודוק היטב כי ברור הוא · וא"ל דהרא"ש לא גרים לשם הלכתא אומר ברכ' על הכוס · זה אינו דאיך יפלוג על הני תנאי דהתפללו · וגם כיון דהגמ' שקלי וטרי ומיבעי ליה מיבעיא אליביה גם הרא"ש בעצמו מיבעי' ש"מ דהלכת' כוותיה · גם דברי הרב בעל תרומת הדשן תמוהים בעיני וז"ל בסי' א' מדיני ק"ש שאלה ברוב הקהילות נוהגין בימים ארוכים בימי הקיץ לקרא ק"ש של ערבית ג' או ד' שעות לפני צאת הכוכבים אם יש שום ישוב או טעם למנהג זה כו' תשובה דאין בידינו כלל למצא ישוב וטעם למה שנהגו להקדים כל כך זמן דהא דכתב ר"ת כו' · אלא יש לומר מנהג כשתרבב כו' · גם שמעתי בישיבה מפי אחד מהגדולים ששמע וקבל כי בימי הקדמונים בקרימ"ש התפללו ערבית וקראו את שמע בערבי שבתות בעוד היום גדול כל כך שהיה רב העיר שהיה מהגדולים הקדמוני' הוא וכל טובי העיר עמו הלכו לטייל אחר אכילה של סעודת שבת והיו חוזרין כו' עכ"ל הרב · ותימ' שלא הביא ראיה מהגמ' דרבי התפלל ונכנס למרחץ ושנה פרקו ועדיין לא חשכה ודוק :

ואדיס קולי לאל יוצרי בחסדו הטוב יאיר עיני בטוב :
אל אלהי הרוחות יודע מחשבות יצילני משגיאות ויראני נפלאות :

שייך לסימן כ"ה.

ז"ל מוהרש"ל דבר שהוא נפתח בגדולים איך יסתיים בזנב שועלים כאחד מן הכתלים אכן בהיות שמלאכ' שמים הוא וכה תלוי יחוד וקדושת השם וקבלת עול מלכות כו' לא אמנע מלאוות דעתי באלה המלאכה להורות לסופרי התפילין איך יתנהגו מהיום והלאה · יהי רצון שאכוין הלכה אמיתית א"ס · ראשית הדברים · תפילין זו נתפשטו בכל ארץ אשכנז ורוסיא ונמשכו הסופרים אחר דעת הברוך שאמר לסיי' שמע באמצע השיטה אין לפוסלן כלל וכלל חדא מאחר שבעל העיטור כתב שד' הפרשיות דינם להיו' פתוחות אע"פ שהפרשה הרביעי' שהיא והיה אם שמוע היא בתורה סתומה א"כ ס"ל בודאי דקפדינן אפתוחות מאחר שאינן סמוכות בתור' וממילא אם שינה ועשה סתומה אפי' אחרונה פסולה ולדעת שאר המחברים דסבירא להו דתפלין כמזוזה דמסיק תלמודא והאידנא עבדינן סתומות היינו לכתחילה אבל אי עביד פתוחו' כשרה וא"כ ה"ה בתפילין כן ומ"ש הרמ"בם שאם עשה הסתומה פתוחה או הפתוחה סתומה פוסלן הוא להדיא נגד הסוגיא דמנחות דמכשיר להדיא במזוזה אי עשה פתוחה אלא שמצוה בסתומה לכתחילה וכן כל המחברים לא הזכירו לפסול גבי תפילין אי עשה הסתומה פתוחה וא"כ ממילא דינה כמזוזה ומ"ה בטלה דעתו בדבר זה · גם בספר א"ח כתב בשם בעל השלמות שחולק על הרמב"ם בזה כו' · אכן נראה בעיני ליישבו דלא כיון לפסול בשינה הסתומה לפתוחה בתפילין שהרי לא כתב פסולה אלא פוסלן כלומר שפוסלן מהכשר תקונן ויש מהן שפוסל לגמרי כגון מן הפתוחה סתומה ויש מהן שפוסלן מהכשר מצוותן כגון מן הסתומה לפתוחה שהרי מצוה מן המובחר בסתומה כמו במזוזה כו' · ומשום הכי נראה שהסופרי' הראשונים הנהיגו לכתוב כולן פתוחות כדי להיו' יוצא ידי כולם לכל הפחות בדיעבד מה שנעשה סתומה ותהיה פסול לבעל העיטור כו' סוף דבר הוכחנו שאין לפסול כלל תפילין הראשוני' ואדרבה בכיון היו עושין להציל את עצמן מידי ספיקא כדי להיות כשרין לכ"ע אכן לא נראה בעיני דעת בעל העיטור כלל במה שפסק להיות כלן פתוחות נגד משמעות התלמוד והמנהג דכתבינן בסתומות במזוזה וה"ה בתפילין ובטלה דעתו אצל כל המפרשים והמחברים קמאי ובתראי גם נוכל לומ' שלא עלה על דעתו לפסול בסתומו' בתפילין בפרשה אחרונה אלא דדעתו שלא לשנות בפרשיות מאחר שבלשון פתוחו' בודאי ואי עביד בחד מנהון סתומה פסול התפילין לכן ראוי שלא יעשה שום סתומה אף באחרונה בפרט מאחר שפתוחה נמי כשרה לכ"ע אלא שמצוה בסתומה במזוז' ולא בתפילין שאין לשנות בין הד' פרשיות בשום דבר וא"כ מאחר שסתומה כשרה לכ"ע ורוב הפוסקים פסקו כך לעשות סתומה אף בתפילין נראה בעיני מהיום והלאה לעשות סתומה כמצותה ומ"מ צריכין אנו לתקנן שיהיו בהכשר לכל הדעו' וכו' ע"כ נ"ל תמונה רביעית שפ' קדש תתחיל בראש הדף ובראש שיטה ותסיים באמצע שיטה כדי להניח ריוח תשעה אותיות כדי שיעור פתוחה ועוד יניח ריוח כדי לכתוב תיבה שבראש פרשה שניי' ואחר כך בפ' והיה כי יביאך יניח ריוח מתחל' כדי ג' אותיות ומתחיל אז לכתוב ויסיים באמצע כדי להניח ריוח ט' אותיות כו' וא"כ פ' שמע יניח ג"כ מקודם כדי ריוח ג' אותיות ויסיים בסוף הדף רק שיניח ריוח בסוף עד שלא יגיע לידי ט' אותיות וכן יניח ריוח פחות מכדי ג' אותיות ברא"ש והיה אם שמוע ויסיים על הארץ בסוף השיטה זו היא לפי שיטתי תפילין של רש"י כו' ובתפילין של ר"ת לא יניח ריוח אחר פרשת והיה כי יביאך כי אם פחות מכדי ט' אותיות ויניח ג"כ פחות מכדי ג' אותיות בראש השיטה של פרשת והיה אם שמע' ויסיים באמצע השיטה כדי שיניח ריוח בסופה כדי ט' אותיות והתיבה שלאחריה ויניח ריוח כדי ג' אותיות בראש שמע ויסיים אותה או בסוף השיטה או יניח מעט חלק ואין קפידא וכו' · והנה מה שכתבת שיכתוב על הארץ יפה עשית וכן המנהג כו' ולתפילין של ר"ת דפרשת שמע היא אחר הפרשה של והיה אם שמוע א"כ בע"כ על הארץ באמצע השיט' משום פתיחותא דפרשת שמע וגם יניח חלק כדי ג' אותיות בראשו דאז יוצא ידי כולן וכותב בשעריך או בסוף השיטה דומי' דעל הארץ או מניח חלק כי אין קפיד' בזה לפי מה שפרשתי וה' יאיר עינינו במצותיו ובתורתו דברי שלמה בן מהר"ר יחיאל לוריא ז"ל :

שייך לסימן למ"ד

ז"ל מוהרש"ל נשאל נשאלתי מהרופא החכם השלם כבוד ר' שלמה הרופא י"ץ על אחות אשתו הבתולה המשודכת בקנין מבחור א' אשר נקרא אברהם ברוינשוויג ועתה עבר עליו רוח סערה ובא עליה בטענת סבלונות באומרו שהיו לשם קידושין בודאי ושלת הב"ד מקויים מן טענותיו ופקפוקיו כו' והנה אומר בקצרה טרם אבא אל השערה שאם היה מעשה של סבלונות במקומי ובנחלתי נחלת ה' ותורתו הייתי מתיר להדיא אפי' היה צוח ואמר ברבים שהסבלונות היו לשם קידושין האידנא דליכא אפי' מיעוט דמקדשי והדר משבלי ולא שמענו פוצה פה ומצפצף דאל"כ אתה מוציא לעז על הראשונים וכן כתב להדיא מהרי"ק בשרש קע"ה כו' וגרע מאילו אמר שתם קדשתיך בפני פ' ופ' כו' היכא שטוען שהסבלונות היו לשם קידושין שהוא תמורת המנהג שכל הסבלונו' הם לשם דורון וחיבה וא"ל שיהא נאמן במיגו דקדשתיך בפני פ' ופ' כו' חדא דאין זה מיגו טוב שסובר שהוא טענה גרועה ואין במה לתלו' הקידושין משא"כ בסבלונו' שתול' הקידושין בסבלונו' · ועוד הטוען תמור' המנה' אפי' במגו אינו מהימן ועוד אפי' הוי טוען קדשתיך קוד' ששלחתי הסבלונו' ג"כ אינו לפי המנהג דכולהו משבלי והדר מקדשי אפי' בכה"ג לא חיישינן כו' אכן באתרא ההיא אשר שם אירע המעש' בק"ק קאומירי החכמי' מושכי' ידיה' מן פסק הסבלונו' ואינם רוצים להתיר היכא שטוען שהם לשם קידושין אבא גם עם הספר כתוב וחתום ואתחיל ואומ' דלית ממשא בהאי קלא דאפיק האי אברהם ברוינשוויג דמאחר שהודה בעצמו שלא קדשה כבר א"ל ע"י סבלונות א"כ אולא חששא דר"ת דפירש חוששין לסבלונות פשיטא לפ"ד המרדכי שפירש דלא חיישינן לסבלונות אף לדעת ר"ת אם לא שיאמר קדשתיך בפני פ' ופ' כו' הכא שהוא גופא אינו טוען בודאי ליכא האי חששא ואפי' לאות' דחיישי מסתמא מ"מ מודים היכא שהוא גופו אומר שלא קידש כבר קודם הסבלונות דאין חוששין כלום כמ"ש הא"ז בשם ר' שמחה כו' ועוד מאחר דבהאי כדון ליכ' אלא חששא דפי' רש"י דשמא קדשה עתה בסבלונות האלו ונאמר שהוא מן המיעוט דמיעוט וא"כ מאחר שאחד מן השני עדים שראו הכתיבה העיד להדיא שלא ראהו לקבלה עד שהוא צוה לאמר לה בשבילו שתקבל ממנו מאחר שהוא הסדר שהחתן מתשיר אל הכלה אמא שהעיד שלא כתן לא דרך מתנה ולא דרך קידושין כלל וגם אמר שזהו לפי הסדר הנהוג וכבר ידוע שהמנהג אינו כלל לשם קידושין אלא לשם חיבת דורון בעלמא וא"כ מאחר דאיכא עד דמסייע לה פשיטא דאין חוששין כלל חדא מאחר שרבי פנחס לא ראה הכתיבה א"כ לא נשארו רק שני עדים דהיינו רבי חיים ורבי אברהם וא' מהם מעיד להדי' שלא היה לשם קדושין א"כ לא נשאר רק עד א' וכבר כתב מהר"יק דפשיטא גבי סבלונות אין חוששין לעד א' כלל ואין לומר מאחר שראה רבי פנחס תחלת המעשה אפי' לא ראה הכתיבה מ"מ סגי בהכי כמ"ש ספר ת"ה ע"ש מ"מ לא נראה דמהני אלא שראו תחלת ההכנה לסבלונות דהיינו השילוח דאז הוי כאלו ראו כל המעשה אבל הכא שר' פנחס לא ראה מאומה ולא שמע שראה אפי' להתשיר לה ומה שראה שלקח הזהובים בידו שמא לא היה בדעתו אלא להראות עושרו כנגד הכלה או לשחק עמה בזה א"כ הוא ברור לפניך שלא היה לא עד א' באותו סבלונות וכ"ע מודו דלא חיישינן לה כדפירש' · ועוד אפי' הוה כמה סהדי בהאי סבלונו' מ"מ האי עד א' נאמן באיסורא היכא דלא אתחזק לא איסור' ולא היתר' כגון חתיכה ספק חלב ספק שומן כמ"ש כתב הרא"ש בפ' הנזיקין והמרדכי בפ' האש' רבה כ"ש בהאי ספק דמסייע לנו חזקה דהיתירא שהרי בחזק' פנוייה היא עומד' וא"ל דהכא ליכא חששא אלא חזקה שאינה פוסקת שבודאי קידושין הן וכמו שכתב רבי שמחה מ"מ

כתב

בתב הרא"ש להדיא דלפי' רש"י חששא בעלמא הוא והיינו ספק' וכדון זה כמי לית ביה חששא אלא לפירש"י שהסבלונות הן בעצמן קידושין ודעת הרא"ש לגבי ר' שמחה עיקר :

הגה וכן פסקו מהר"מ לובלין בתשוב' ומשא' בנימן סי' ע"ז ודלא כהת"ה סי' ר"ז שכתב דיש להחמיר ע"ש · עיר חדשה כלומר שהיו באים מחדש מכמה מקומות ובקצת מקומות שבאו משם היה מנהג לקדש והדר מסבלי וקצת מקומות לא היו נוהגים כן הוי כמחצה על מחצה וחוששין לקידושין עיין בתשו' בן לב ח"ג ובתשובת רש"ך ס"א סימן ק"מ :

כו' ושרי' להכסבא לכל גבר דיתצבין ומותרת אף לקרוביו אכן הוא אסור בקרובותי' דשוי' אנפשי' ח"דא והרי הוא הכחיש העד וא"א מותר לו לישא אשה אחרת ואין זה בכלל חרם דר"גמ"ה שהרי הוא אומר שאין העכב' ממנו ולא תיקן ר"ג שיתבטל האדם מפ"ו וכבר יש בידי תשובו' חבילות ע"ז דמותר לו לישא אשה אחרת ואם נראה ביד האלופי' לענשו בעבור שרצה להוציא לעז על בת ישראל ופגמה כדי לנקום נקמתו מתנו הרשות בידם כו' ושלום לכל דייני ישראל דברי שלמה לוריא עד כאן לשונו :

הגה יען ראיתי כי טוב לפרש שיחתי מה שעלתה מגודתי בדיני' אלו · כששאלתי ממחותני הרב המאור הגדול מהור"ר מאיר כר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פרויסטין · בטור א"ע סי' כ"ב בדין הפוסק מעות לחתנו ולא רצה ליתן כו' יכולה היא שתאמר או כנוס או פטור כו' אבל אם היא פסקה על עצמה או תתן או תשב עד שתלבין ראשה וכתב הרמב"ם במד"א בגדולה אבל בקטנה שפסקה על עצמה כופין אותו ליתן גט או יכנים בלא נדוניא ע"כ ויש אומרים אפילו פסקה היא אם בפני אבי' פסקה אומרי' לו או כנוס או פטור וכך היא מסקנת א"א ז"ל ע"כ לשון הטור · וכתב הב"י וכת' הרמב"ם ז"ל וכו' והוא מבואר שם תני בד"א בגדול' וכו' ומשמ' דאמתני' קאי והרי"ף שהשמיטו משמע דסבירא ליה דאברייתא קאי ולא ק"ל כברייתא' לכך השמיטו והרא"ש שהשמיט הא דבד"א בגדולה כו' משמ' דס"ל כהרי"ף והרמב"ם דהלכה כתנא דידן ושלא כדברי רבינו שהוא סבור שהרא"ש פסק כתנא דברייתא עכ"ל · והקשה הרב דקושיא ב"י איכו דדלמא לעולם דהרא"ש ס"ל כתנא דברייתא כדברי הטור דאפי' אם היא פסקה על עצמ' ס"ל לאדמון שיכולה לומר כסבורה אני שאבא נותן לי והא דהשמיט הבד"א בגדולה כולי · היינו טעמא דהרי הוא פוסק כאדמון דברייתא ואפילו גדולה יכולה לאומרה כו' · ואין נפקותא בהבד"א בגדולה כולי דקאי אליביה דרבנן דברייתא · ועוד דזהו דוחק גדול לומר אליב' דהרמב"ם דבמד"א בגדולה דקאי אמתניתין ובפסקה לעצמה קאי אדיוקא דמתניתין שאמר אדמון אם אני פסקתי על עצמי אשב עד שאלבין ראשי וע"ז קאי הבמד"א · עכ"ל הרב הנ"ל : יען שיש עוד דברים רבים שצריכין עיון בזו הסוגיא לכן אבאר לך הסוגיא ואדקדק איזה דקדוקים ואחר זה יתורץ לך קושי' הרב הנ"ל · גרסינן בפ' בתרא דכתובות דף ק"ח הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל (ופי' רש"י לשון בזיון הוא ואני שמעתי תלה אותי על העץ ואין לי מה ליתן עכ"ל) תשב עד שתלבין ראשה אדמון אומר יכולה היא שתאמר אילו אני פסקתי על עצמי אשב עד שתלבין ראשי עכשיו שאבא פסק מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור אמר רבן גמליאל רוא' אני את דברי אדמון · ובגמרא מתניתין דלא כי האי תנא דתני' אמר ר' יוסי בר"י לא נחלקו אדמון וחכמים על הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל שיכולה לומר מה אני יכולה לעשות על מה נחלקו על שפסקה היא על עצמה שחכמים אומרי' תשב כו' אדמון אומר יכולה היא שתאמר כסבורה אני שאבא נותן עלי ועכשיו שאין אבא נותן עלי מה אני יכולה לעשות או כנוס או פטור אמר ר"ג רואה וכו' · תנו בד"א בגדולה אבל בקטנה כופין · כופין למאן אלימא לאב איפכ' מיבעי ליה אלא אמר רב' כופין לבעל ליתן גט עכ"ל הגמ' · וז"ל הרמ"בם פ"כ"ג מהלכו' אישו' דין י"ו הפוסק מעות לחתנו והלך האב למדינה אחרת יכולה היא לומר או כנוס או פטור וכת'ה"הם וז"ל ופירש רבינו ופשט לו את הרגל הלך למדינ' אחרת וכתב הרשב"א והוא שלא הניח נכסים כאן אבל בשיש לו נכסים בכאן יורדין לנכסיו ונותנין לזה מפני שהן דברים הנקנין באמירה עכ"ל· ע"כ דהרמ"בם ס"ל דהאי בד"א בגדולה כו' קאי על הברייתא ולא על מתני' דמלמבעי בגמרא לומר כופין לאב ואם אית' דקאי על מתניתין הלא האב הלך למדינת הים לפי פירושו בפשט לו הרגל ואין לו נכסי' כאן כמו שפירש הרשב"א ז"ל אלא ע"כ דקאי מפרש דבד"א על הברייתא ואליבא דחכמים · אף שהוא פסק כמתני' מ"מ יש נפקותא לדיני היכא דאם היא פסקה על עצמה דבהא אדמון דמתני' וחכמי' דברייתא שוי' בדין שתשב עד שתלבין ראשה ולכך הביא הב"דא בגדולה כו' וא"כ לפי דברינו אלא יש לתמו' על הרב ב"י דכתב דהרמב"ם מפרש הבד"א על המתניתין וצריך לכנוס בדיחוקי' דקאי על דיוקא דמתניתין · ועוד יש לדקדק בדברי הטור שכתב וי"א דאפילו פסקה היא אם בפני אבי' פסקה אומרים לו כו' ומנ"ל דיש חילוק בין בפני אבי' לשלא בפני אבי' הלא הרא"ש מביא ג"כ דעת הי"א ולא כתב בפני אבי' וכ"ל לתרץ דברי הטור שהו' למד דהי"א ס"ל דהבד"א קאי על הבריית' על אדמון שאמר יכולה לומ' כסבורה אני דמשמע דוקא בפני אבי' אבל שלא בפני אביה לא יכולה לומר ע"ז קאי הב"דא בגדולה אבל בקטנה אפי' שלא בפני אבי' יכולה לומר או כנוס או פטורי ולפי זה מתורץ קושית הרב הנ"ל דשפיר הקשה הב"י לדעת הטור שכתב שהרא"ש פסק כה"יא לגמ' דלא הביא הבמ"דא בגדולה כו' דנפקותא לדיני אחרי כמה ימים מצאתי דאתי לידי משמע הב"ח שכתב וז"ל וצריך לומר דדעת הרא"ש למסקנתו כי"א דקי"ל כאדמון דברייתא דאפילו בגדולה כופין אותו ליתן גט דהא דקתני בד"א בגדולה איכו אלא לרבנן דברייתא דבפסקה לעצמה תשב עד שתלבין ראשה אבל לאדמון לעולם כופין זהו דעת הרא"ש אבל הרמב"ם פסק כתנ' דידן דבפסקה לעצמה תשב עד שתלבין ראשה דלאדמון דמתניתין דין פסקה לעצמה כמו לרבנן דברייתא דדוקא בגדולה · זהו כמו שכתבתי בפירוש שמעת' דלא כב"י בפירוש הרמ"בם · אך לא הרגיש הקושי' שהקשיתי על הב"י וגם מה שכתב ז"ל בפירוש דברי הטור מהיכן למד דין זה דדוקא בפני אבי'· וז"ל וי"א דאפי' פסקה היא כו' זו כאדמון דברייתא דהלכה כר"כ דאמר בכל מקום שאמר ר"ג הלכה כאדמון בין במשנה בין בברייתא ומה שהקשו התוס' היאך אפשר לפסוק כמתניתין וכברייתא דסתרי אהדדי ע"ש · ס"ל לרבינו דאין סותרין זא"ז דמתניתין דמודה אדמון דבפסק' לעצמה תשב וכו' היינו דוק' בפסקה שלא בפני אבי' וברייתא' דס"ל לאדמון דיכולה היא שתאמר כסבורה אני כו' היינו דוקא בפסקה לעצמה בפני אבי' וז"ל רבינו בסברת הי"א אם בפני אבי' פסק' וכו' · וא"ל לפרש בדוחק כפירוש התוס' ולא כפירוש הרמ"בן והר"ן ודלא כב"י כו' עכ"ל והנה דבריו דחוקי' מאוד דלדידי' עיקר חסר מן המשנה שפירש בדברי אדמון אם אני פסקתי על עצמי מיירי דוקא שלא בפני' אבל בפני אבי' אף אם פסקה על עצמה כופין כו' ואיך אמר אדמון בסוף דבריו עכשיו שאבא פסק עלי משמע דדוקא שאבא פסק אבל אם היא פסקה אף אם הי' בפני אבי' תשב · דא"כ לאשמועינן רבותא טפי וכך הל"ל עכשיו שבפני אבא פסקתי או כנוס כו' · וזהו דוחק גדול בפרט לחלוק על הגדולים הנ"ל · וההוכחה שהוכיח אותו לפרש בדברי הטור · הוא דקשה לי' מנ"ל להטור לפסוק דוקא בפני אבי' · ולפי מה שכתבתי לעיל מהיכן שלמד הטור כן ממילא אין אנו צריכין לכל דבריו ודיחוקיו וגם לא יחלוק הטור עם התו' והרמב"ן והר"ן הנ"ל ודוק · הרב מהרש"א כתב על מה שפירש רש"י בד"א בגדולה קאי על הברייתא · מיהו יש לדקדק כהי דמשמע ליה לרש"י דתנאי גדולה הוי תנאי בפסקה לעצמה דוק' מ"מ מני קאי אמתניתין שאמ' אדמון אלו אני כו' והא קתני בד"א וכו' · ויש ליישב דע"כ פסיק' ליה לתלמודא דקאי על הברייתא דאי אמתניתין היכי בעי למימר אלימא לאב איפכא מיבע יליה דמשמע דאי הוה תנא איפכא בד"א שפסקה לעצמה תלבין כו' בקטנה אבל בגדולה כופין לאב לכ"ע משום דתנאה תנאי הוי ניחא וזה איכו דא"כ מה"ט מכ"ש ברישא דפסק האב דתנאו תנאי וכופין אותו ואמאי תנא תלבין עכ"ל הרב · וקשה לי על דבריו · דהא אי תני איפכא בד"א בקטנה אבל בגדולה כו' הוי קאי על אדמון שאמר אם אני פסקתי על עצמי דדוקא בקטנה אבל בגדולה כופין לאב אף שפסקה על עצמה ולא על ת"ק כמו שכתב הרב · אבל בגדולה כופין לאב לכ"ע אלא רק על אדמון · ועוד קשה דהא אי קתני איפכא הוי משמע דהבד"א קאי על כל המשנה שמיירי בקטנה ורבנן סוברי' אם הוא פסק בקטנה תשב עד שתלבין אבל אדמון סובר אם הוא פסק בקטנה יכולה לומר או כנוס וכולי אבל אין כופין לאב משום שמעשה קטנה איכה כלום אף שהאב פסק אבל אם היא פסקה תשב · אבל בגדולה כופין לאב ופשיטא שאם האב פסק שכופין אותו ולפ"ז שפיר הוי קאמר בד"א בקטנה וכו' ועוד קשה אף אם אמרינן דבגדולה מיירי מתניתין ואי לסברתו דלכ"ע הכי פריך המקשן אם זה סברא לומר שכופין לאב איפכא מיבעי ליה ומכ"ש ברישא שהאב פסק עלי' דכפינן לי' ואכן לא תכן הכי ש"מ דלא אמרינן בד"א בגדולה וכו' ודוק ולפענ"ד נראה דזה הכריח רש"י לפרש דאברייתא קאי הבד"א כו' דהא פירש רש"י פירוש שני ופשט לו את הרגל תלה אותי על עץ אין לי מה ליתן עכ"ל ואי הוה קאי הבד"א על המתניתין קשה מה פריך המקשן כופין למאן אלימא לאב כו' · איך ס"ד לאב הא אין לו מה ליתן וכדרך שהקשיתי בדברי הרמב"ם לפי פירוש הב"י דבריו · לזה פירש רש"י דקאי על הבריית' וכמו זה כתבתי בהרמ"בם לעיל ע"ש ודוק היטב כי נכון הוא למבין ☜ בטו'ח"מ סי' ל'שה ראובן תבע שמעון אף ות"ק זהובי' ומבי' עדים א' אומר ראיתי שהלוה לו מאה וא' מעיד על מאתים וא' על ש'וא' על ת' וא'על ת"ק כתב הרמב"ן אם העידו כל א' כו' וכן ראוי להצטרף עם עד של הג' מאות שנשאר לו מאה בעדותו שלא נשתלם ויש עוד דרך אחר' להעלות החשבון לת"ש להזקיו ושבועה על המאה וכן עיקר להעלו' החשבון לתועלת התובע כיצד וכולי עד ושל המאה אין לו צירוף וזוקק לשבועת התורה על המאה וכו' · עכ"ל וכתב הסמ"ע וז"ל וזה טע' אבל בחשבון הראשון המאה שנשאר מן העד שלש' לא מחייב אותו שבועה משום דעד המחייב ממון ע"י צירוף לא מחייב שבועה · והנה צריכין אנו ליתן טעם לדין זה ונלע"ד דהרמב"ן הלך לפי שיטתו · שכתב בטור בשמו בסי' ל"ד שחולק על דעת רבינו יקר וסובר אם נשבע נגד העד להכחישו אזי איכו יכול עוד להצטרף עם עד אחר לפוסלו · ופירש הסמ"ע הטעם דכיון דהאמינו התורה לישבע נגד העד להכחישו הרי נחשב העד לשקרן ופסול להעיד נגדו · ולכך כתב הרמב"ן כאן דלפי חשבון הראשון איכו מחייב אותו שבועה העד של ש' דכיון דאם ישבע נגדו ואם כן תו פסול להעיד נ"ל ואיך נצרף עוד העד של הש' עם העד של מאתיים לחייב אותו המאתיים · לכך לא משבעינן ליה ודוק וברור הוא בטור ח"מ סי' רל"ב · ☜ וז"ל המוכר פרה לחבירו ושחטה ונמצאת טרפה אם ידוע שהיתה

טרפה לשלקחה כגון שנקבה וכו' · אם קנה תוך ג' ימים הוי מקח טעות לא קנה תוך ג' ימים או שקנה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק על הלוקח להביא ראי' עכ"ל כתב הסמ"ע שאז ידוע כו' · אבל לפעמי' אפי' אחר ג' ימים אינו מגליד דהרי הטור והמחבר סיימו וכתבו ז"ל או שקנה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק כו' ומדכתבו דהוי ספק ולא אמרינן בודאי בבית הלוקח תוך ג' ימים הללו נעשה נקב דאם היה נעשה בבית המוכר היה מגליד כיון דעבר עליו ג' ימים שם כדכתיבנא עכ"ל הסמ"ע · וכן כתב הספר מעדני מלך בפירוש בפ' אלו טרפות · יש מקום עיון לדין זה שכתב הטור והרב ב"י דאפילו לא הגליד פי המכה לאחר שלשה ימים ג"כ אין מוציאין מיד המוחזק משום דאפשר אף לאחר ג' ימים אינו מגליד · ובטור י"ד סי' פ"א נראה בפירוש להיפך דזה לשון הטור שם בשם הרשב"א כיון שאי אפשר לומר עכשיו ממש נטרפה אסורות משום שכבר יצאה זו מחזקת הרוב ואינו ידוע מכמה ובספק יש לאסור דספק דאורייתא לחומרא והרא"ש הסכים לדברי הרשב"א רק בטרפות שע"י סירכ' פסק להיתר מכח ס"ס · וכתב עוד אם הוגלד פי המכה שבידוע שקודם ג' ימים היה כל הגבינו' אסורות וכתב הב"י שהטור פסק כדברי הרשב"א והרב ר' יונה והר"ן · ומהרשב"א בת"ה הקצר ב"ג' שער א" הביאו הב"י ז"ל מוכח דדוקא אם הוגלד פי המכה אזי אמרינן אפילו מה שנחלב קודם ג' ימים אבל לא הוגלד מותר מה שנחלב קודם ג' ימי' · אבל מה שבתוך ג' ימים אסור אפי' שלא הוגלד שכתב וז"ל גבנו גבינה מבהמ' ידוע ונשחטה ונמצאת טרפה כגון שנמצאת מחט בעובי בית הכוסו' אם הוגלד פי המכה בידוע שלא הי' לפחות ג' ימים קודם שחיטה לפיכך כל הגבינות והחלב שחלבו ממנה תוך ג' ימים לפני השחיטה אסורים בודאי ואם לא הוגלד פי המכה הרי זו ספק וכן כשהוגלד פי המכה ונעשו גבינו' מחלבה קודם ג' ימים יש מגדולי החכמים שאסרו אע"פי שחזקה דאורייתא שלא אמרו חזקה דאורייתא אלא בחזקה שיש לה עת ברור כחזקת פנוי' וכו' ע"ש הרי שכתב דבתוך ג' ימים אף שלא הוגלד יש לאסור מספק משום דאם יש לה מכה אף שלא הוגלד מ"מ בודאי שקודם שחיטה נעשה ויצאה מחזקתה ולא דמי לניקב דהא בניקב כתב הב"י בשם הרשב"א והר"ן דמותר משום דאפשר בשעת שחיטה נעשה והא א"א שבשע' שחיטה נעשה מכה (וכמו שכתב רש"ל ודלא כהש"ך) אבל כהוגלד פי המכ' פסק הרשב"א דאפילו קודם ג' ימים אסור · אבל בלא הוגלד מותר קודם ג' ימים · וכן דייק בדבריו באמרו וכן כשהוגלד כו' דמשמע דוקא קאמר הוגלד כו' ולפ"ז קשה לי על הטור בסי' רל"ב בח"מ דכתב או שקנה תוך ג' ימי' ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק אם ניקב תוך ג' או לאו משמע דאפש' להיו' יותר מג' ימים בלא הגלדה דאל"כ לא הוי ספק בודאי נעשה תוך ג' ימי' כמ"ש הסמ"ע והמע"מ הנ"ל · וא"כ אף בלא הוגלד פי המכ' ולאחר ג' ימי' אמאי נימא לאסור הגבינות דהוי ספק דלמא קודם ג' ימי' נעשה הנקב ואף שלא הגליד לדבריו דסבר דיכול להיות כן כדלעיל וא"כ הוי ספק דאורייתא ויצאה מחזקת' דאזלינן לחומר' וביותר יש לתמו' על הר"ב ב"י בש"ע שבסי' רל"ב בח"מ פסק כדברי הטור בלא חולק וכאן בסי' פ"א בי"ד פסק כהרשב"א · והוא תימה בפרט על הסמ"ע והמעד"מ שלא הביאו שום חולק גם פשט לישנא דגמרא דהמדיר ובשחיטת חולין · נראה דלא קאי האי לא הוגלד פי המכה אלא על מה שסיים דאיירי אם קנאה תוך ג' ימים ואז הוי ספיקא אבל אם קודם ג' ימים קנאה ולא הוגלד בודאי ברשות לוקח נעשה וליכא ספק ודלא כהטור וב"י שכתבו אף קודם ג' ימים הוי ספק והמ"עה ודוק היטב כי נכון הוא · ☞ כתב הרב המחבר בסי' מ"ח בענין שכ"מ שהקנה והשיג על הרב ב"י שכתב שתלינן בטעו' דבאמת סבר ליתן במתנת ש"מ אלא דטעה וסבר דעדיף בקנין · דזה אינו ומביא ראיו' רבו' ע"ז · ותמיה כשגגה על הרב המחבר אשר הכל לפניו גלוי וידוע ולא הביא ראי' מפורשת מגמרא דגיטין דף ל"ט ע"ב האי איתת' שקל כומת' שדא בה אמר לה זיל קני הא וקני נפשך · אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו לא עשה ולא כלום מאן דחזי סבר כו' · ולא היא אלא משום דה"ל כליו של מקנה · ופירש רש"י ולא היא האי דאמר כו' ומשום דברי ש"מ ליכא שהרי לא צוה כמוסר לבניו להקנות לעצמה במתנת שכיב מרע · אלא בקנין זה נתכוון לשחררה והרי הוא טעות · ע"כ הרי לפניך שלא תלינן בטעות וזה ברור וביותר תמו' על הב"י שלא ראה כל זה ואם ראה בודאי הודה כההוא דרבה בר רב הונא גבי אמאי' שפחה ואמאי' בת חורין ודוק · ובזה אלא בני טוב ומשגי"ות יש"מרנ"ו נור ישראל ויראנו נפלאות בתורתו כעתיר' עבדו נאמן אהבתו שמרי' במהר"י כר"ו :

שייך לסימן ע'

עיין בסימן ב' מה שכתבנו בשם הר"של ובהגה

שייך לסימן ע"א

עיין בסימן א' מה שכתבנו והבאנו בשם הרש"ל ועיין בסמ"ע וש"ך סימן רי"א בח"מ :

שייך לסימן פ"ה

וז"ל מוהרש"ל בתשובה סימן י"ח ועל דבר האורח שכתבת בפשיטות שאינו אוסר בשבת עד אחר ל' יום וכאשר כתב ב"י ומזה באתה להתיר בלובלין לישא ולהוציא בכל העיר אמת שמדעת מהרדכי' בת"ה יראה שאין האורח אוסר עד לאחר למ"ד ובסוף התשובה נוטה להחמיר דוקא באורח שנכנס לבית הגוים ושמא מכח ישראל הקבוע נאסר עליו אבל אין האורח אוסר על הב"ה דאורח בטיל לו לגבי' אכן בשני אורחים מחולקים שמא כל א' אוסר על חבירו מיד וכן מסתבר וכן משמע להדיא מסוגיא דפ' הדר גבי ר"ל ותלמידי דרב חנינא איקלעו להאי פונדק כו' ופירש רש"י פונדק יש בו חדרים פתוחי' לחצר והאכסנאי' נכנסי' בהן ואוסרים וע"ז בשבת · ועוד בירושלמי מחלק בין רגיל ובין אינו רגיל והביאו התוס' והרא"ש אלמא דרגיל לבא באכסנאי אוסר מיד ואולי שבלובלין רגילין לקבוע לבא בכל יריד ויריד ואף שהרא"ש והטור כתבו דאיירי בגוי נראה דכ"ש ישראל דלא גרע מגוי לענין שיאסור על ישראל וכ"ש לדברי ר"י קולון דאין מחלק כלל בין בעל בית לאורח היכא שמחולק בפיתא ומחולק באפיי' ובישול וכ"ש האורחים בלובלין שהם מחולקים זה מזה שאוסרים זה על זה וה"ה לבעל בית שדר שם כתבתי במרוצה ואדוני יראה לי מקומו כאשר כתבת ואז אדע איך אשיב כי קבלתי מכל זקנים לאיסור בכדון דידן ואני מוסיף דלא דיש לאסור להם לטלטל בכל העיר אלא אפי' בחצר אסור לטלטל היכא ששני ישראלים נתאכסנין לשם :

הגה והנה המרדכי כתב דעכ"פ אסור האורח להוציא מביתו לחצר או לעיר ועיין במהר"יק שרש מ"ו · ונ"ל שהדין עמו דהרי החצר מיוחד להבע"ה והבית מיוחד להאורח בשכירות ליומי' ממכר הוא ואם כן מוציא מרשות לרשות אבל הבע"ה מותר להוציא דאין לאורח חלק במגני או בחצר עד ל' יום · מג"א סי' שפ"א בא"ח :

צריכה עירוב אבירות היכא שכניהם פתוחין לחצר לכל אחד פתח בפני עצמו · דברי שלמה לוריא עכ"ל :

דרוש נאה וכונה גדולה· לסיום מסכתא מהמאור הגולה :

הנה מה שנוהגין ורגילין אנו להזכיר בסיום כל מסכתא רב פפא עם עשרה בניו שהיו מאירים וגדולים בתורה · ע"י שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא כי עשיר היה והיה מחזיק לעוסקי התורה · לכן זכה שמזכירין אותו עם עשרה בניו הרמוזי' כאלו הוזכרו עשרת הדברות כי מלת רב פפא הוא רמז על מעלת משה רבינו ע"ה שנאמר בו דבר אתה עמנו ונשמעה · ועיקר מעלתו של משה רבינו שדבר עם הש"ית פ"ה אל פ"ה שהוא אותיות פפ"א · ואיתא במדרש לחד מ"ד דאנכי אינו בכלל הדברות ופתח באנכי רק להודיע מי הוא המצוה · ע"כ בא מלת פפ"א להוציא מלבו של אותו המ"ד כי נוטריקון של פפ"א פת"ח פ"א שבגי' אנ"כי · כנגד מצות לא יהיה לך וגו' שנאמר בעובדי ע"ז לא תחנם · והוא בהפך משאר בני אדם שראוי לחננם ולרחם עליהם כמו שדרז"ל והלכת בדרכיו מהו חנון אף אתה תהא חנון · לכן נקרא האחד חנינא · כנגד לא תעשה לך פסל שלבסוף אחר העשייה יכחש על העשייה שרוא' שפה להם ולא ידברו ורק הן הם פשוטי וגולמי כלי עץ · נקר' האחד נחמן מלשון נחמתי כי עשיתי · כנגד לא תשא שהוא ל' רוממות והתנשאו' שלא יחשוב האד' שבזה מנשא ומכבד השם שנשבע בשמו וכמו שנשבע יוסף בחי פרעה · וכן מצינו שהיו נשבעין בחיי המלך · נקרא האחד רמי שהוא לשון רוממות · כנגד מצו' זכור את יום השבת · נקרא האחד אד"א שבגי' שש כנגד ששת ימי המעשה · וכנגד כבד נקרא האחד אבא מרי שהגא הכבוד שהבן קורא לאביו אבא מורי · כנגד לא תרצח כנגד האחד אחאי מלשון אחוה · כי כשיחשוב כל אחד לחבירו כאח לא ירצחנו וכמו שנאמר ואהבת לרעך כמוך · ואף כי הרציחה הראשונה שהיתה בעולם היתה בב' אחים שקין הרג את הבל אחיו · וכנגד לא תנאף שדרך המנאפים לקרוץ ולרמוז בעיניהם כמו שנאמר קורץ בעיניו נקרא האחד רפרם מלשון רפרף בעיניו · וכנגד לא תגנוב נקרא האחד רכיש מלשון רכוש כי הגונב אפילו נפשו' גונב כדי למוכרו · כנגד לא תענה נקרא הא' סורחב מלשון סרח בת אשר שהיא העידה ליעקב שיוסף חי אמר לה כה תחיה · וכנגד לא תחמוד שנאמר בו בית ואשת רעך נקרא האחד דרו מלשון דירת בית וגם האשה נקראת בית כמ"ש ר' יוסי מעולם לא קריתי לאשתי אלא ביתי כו' :

וכמו שמתחילין אחר סיום התורה בשמחת תורה בראשית שאין עומדין על הפרק וכן בסיום התורה אין עומדין כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג לומר שכבר סיימו התורה ומבטלין ח"ו מהתורה · לכן מתחילין מיד וחוזרין לעסוק בתורה לקרות מבראשית · ולזה ירמזו בני רב

קונטרס אחרון

פפא נעשרה שמות אלו כנגד העשרה מאמרות שבהן נברא העולם בשביל התורה הנקראת ראשית · ואר"ל בראשית נמי מאמר א' הוא · ולהיות בי העולם נברא בחסד ותפילה מאת השם · כמו שנאמר עולם חסד יבנה לכן נקרא א' תפילה · וכנגד ויאמר אלקים יהי רקיע וגומר שאר"ל שאור שנברא ביום ראשון נגנז הקב"ה לצדיקים והבדילו לעתיד לבא נקרא הא' רמי מלשון תרומות והבדלה · וכנגד ויאמר אלקים יהי רקיע · שארז"ל שהמים התחתונים בוכים עד שנאמן הקב"ה ואמר להן שעתידין להתקרב על גבי המזבח נקרא האחד נאמן · וכנגד ויאמר יקוו המים וגומ' שארז"ל שים אוקינוס מקיף הארץ והארץ נראה מתוכו נקרא האחד סורחב מלשון סרח המשכן · וכנגד מאמר תדשא הארץ דשא וגו' וכאמר וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ עד ואד יעלה מן הארץ נקרא האחד אדא מלשון אד · וכנגד מאמר יהי מאורות שנבראו מתחלה שניהם גדולים הרומזים על יעקב ועשו שהיו אחים · ולכן הגוים מונים לחמה וישראל ללבנה · ועל זה ארז"ל שהמאורות לוקין על ב' אחים שנשפך דמם כא' כו' לכן נקרא הא' אחא · וכנגד המאמר ישרצו המים שרץ נפש חיה והדגים פרים ורבים יותר מכל בעלי חיים לכן נקרא הא' רפרם מלשון פריה ורביה · וכנגד מאמ' תוצא הארץ נפש חיה וגומר והם נבראו לעבוד עבודת אדם בכתף ישאו כל צרכי בני אדם לכן נקרא האחד דרו מלשון ידרו באגדה · וכנגד מאמר נעשה אדם בצלמנו שנברא האדם יחיד והוא היה אב לכל הבאים אחריו נקרא האחד אבא מרי וכנגד מאמר הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וזה הוא עיקר מזונם ורכושם של אדם שהיה להם לאכול זרע השדה · לכן נקרא האחד רבינא · עכ"ל דברי הגאון הגדול כמה"רר משה איסרלס זצ"ל :

שאלה ותשובה של הגאון מהו"רר שאול בן הגאון מהו"רר העשיל זצ"ל :

נשאלתי בעיר אחת נעשה תקנה וז"ל התקנה שלא יקבלו לאב"ד שום רב מחוץ לעיר שיש לו איזה צד קורבה בעיר והיו' יש שם רב א' מופלא ומופלג מפורסם בדורו והוא חתן הרב שהי' שם והחזיק בעודו בחיו קצת במעוז הרבנו' כהן בהוראה וכל דבר הקשה היה בא לפני חמיו בצירוף חתנו הרב המופלג כר"ו ויש לו בעיר קרובי אשתו מה דינו אם הוא בכלל התקנה או לאו :

תשובה השואל העלי' ממני תוכן הדברי' אם התקנה נעשה בחבר העיר או לאו כי לפי האומד' נעשה התקנה בעוד שהיה שם רב שהיה לו איזה צד קורבה דאי לאו הכי לא היה מסתפק בדבר פשוט כזה שאין לנו אלא לשון התקנה כי מה יתרון לבעל התקנה לכתו' לשון חוץ לעיר ולא כת' סתם אלא וודאי דווקא מחוץ לעיר שאין מכירין את מהותו ופן יטה לבבו אחר הקרובים אבל מי שהוא מכירו ויודעו שהוא ירא אלקי' ואיכו נושא פני' לשום אדם ועל דעתא דהכי רבא כזה לא רצו לעשות התקנה ומה גם שנאמר שיש לו דווקא ולא קרובי אשתו וכן משמע במ' ד' דפ"ס דכנעי' באהר"ש בהג"ה וכן בפי' הרא"ש במשניות על המשנה דף ל"ו נאמן כו' שהוא נ"כ דאשה עצמו ודווקא בגופי' דמי' ולא קרובים ולית דין צריך בשם אך שמתירא פן יתעקש ויאמ' שזה כתו' הואיל והקהל הי' כבר בעיר אבל אליל' לנו לומר כן כי בכל מקום שיש ספק בתקנה אין למידין ממנו אף דבר שיש ללמוד בק"ו וכן איתא להדיא בתשובת הרא"ש כלל כ"ו סי' א' וכ"פ מהרמ"א להדיא בא"ה סי' קי"ח וכן מוכח מתשובת מהר"ס בפ' המקבל בני מעשה שגזרו על הקהל שלא לקנות בית מהגוי ובא א' והחליף ביתו בבית גוי דזה לא מיקרי זכיי' ובפרק נערה מבי' בשם תלמידי מהר"ס ז"ל וז"ל כ"ל דבמה שתיקן ר"ת לא על הבת לבדה תיקן אלא על מיתת הבן נ"כ ומה שלא הזכיר גם נדוניית החתן לפי שנצרפת כו' וקשה מה שכתב שלא הזכיר הלא יכול ללמוד מעצמו מלשון התקנה אלא וודאי דאין למידין מן התקנה מה שלא נאמר בפי' ונוסף לזה שהרי כמה פעמים היה יושב בעסקי הקהלה לעשות להם סדר ולא עלה על דעת שום אדם לומר שיהיה פסול מחמ' קורבה שיש לו כאשר שמעתי מפי מגידי אמת וכבר אין דין מסתמא עפ"י התקנה ע"פ הדין והוא מגמר' דסוף מס' יומא דף פ"ז ע"ב א"ר יוסי בר חנינא כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר מג' פעמים כו' ור"ח היכי עביד הכי והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו כל פשעיו אלא ר"ח חלמ' חזי לי' דזקפוה בדיקלא ונמירי דכל דזקפוה בדיקלא רישא הוא ולא חפיים כי היכי דליזל ולגמר אורייתא בבבל וא"כ מתחילה מי ימלא לבו לעשות תקנה נגד הגזירה מן השמים ח"ו שהוא יהי' לראש אלא וודאי אף שנגזר על א' שיהי' לראש יכול להיות לראש במקו' אחר אבל מי שהוא כאן באותו עיר והוא ראוי להיות לראש ידחה לעיר אחר לא דחיכן כי מי יוכל להוצי' אותו מחזקתו ויפה תיקנו ע"פ הגמרא ועוד אם לא היה תקנה נגד הרב שהי' באותו שעה זכה גם לבנו ודא תינו צריך לפני' דכל שפוסקין גדולה פוסקין לו ולזרעו אחריו עד עולם ואין לחלק בין בנו לחתנו כנראה לפום ריהטא בעיני ההמון אבל לא כן הוא כי חתנו בכלל הוא וכן מוכח מירושלמי גבי לא יסור שבט מיהודה אילו ראשי גולה שבבבל ומחוקק מבין רגליו זו בניו של הלל ואיתא בירושלמי שזה בא מן הזכרי' וזה בא מן הנקיבו' וא"כ אף מה שבא מן הנקיבה הוא בכלל לא יסור שכן קורין לחתנו בנין כמו שקרא דוד לשאול אבי והוא קרא לו בנו בזה הבנתי הקרא שמואל א' ד"כ היו' החלותי לשאול לו באלהים במ' מה הגיד לו שאול אמר לו עשית דוד מלך בחיי שאין נשאלין באורים ותומים אלא למלך ודוד נשאל באורים ותומים כו' כיון שראה אחימלך שפניו זועפי' מיד ויען אחימלך מי בכל עבדך כדוד נאמן חתן המלך ואתי אמר לו בזה אלא וודאי דהכי אמר לו אף שאין נשאלין אלא למלך אני סבור שהוא חתן המלך ונכבד בביתך וזה נקרא פוסקין לו ולזרעו אחריו כשהוא נכבד יותר מבניו יגיע לו המלוכה וכן מוכח בגמרא דאף מי שהוא קודם בירושה כשיש אחר שהוא ג"כ מזרעו שהוא ממלא מקומו שהוא קודם כתובות דף ק"ג ע"ב במאי' בני כשיא אמר לוי צריכא למימר כו' הא קרא קאמר ואת המלוכה נתן ליהורם כי הוא הבכור כו' ההוא ממלא מקום אבותיו ור"ג לא היה ממלא מקום אבותיו ולכך היה צריך לצוות וא"כ אף שר"ג היה הבכור כשיש אחר שהוא ממלא הוא קודם וכן הבן קודם לבת והבת קודם לשאר בני אדם וחתנו הוא כגופי' וכן מליכו כמה פעמים בגמ' ובתשובות רק שאין ספרי ווייכי אתי ואין אומן בלא כלים ואין לחלק בין דבר שהוא לעולם או מה שיכולין לבטל לאחר הזמן וה איכו דאיתא בת"כ הובא בפ' שמיני רש"ג בשם ר"א ב"ע הרי אומר ויאת כדב ואביהוא לפני ה' בהקריב' אש זרה שאין ת"ל ובני' לא היו להם שאילו היו להם בנים הם קודמי' לשעו' שכל הקודם בנחלה הוא קודם לכבוד ואית' במ' יומא דף י"ב ע"ב בר"ה כהן גדול משום איבה וכו' וי"ל שכהן גדול כתמנה בפה ונסתלק בפה ובירושלמי דרש מקרא וא"כ הכהונה גדולה כסתלק בפה ואפילו הכי אמרינן כשהיה להם בני' הי' להם הירושה אלא וודאי דהן הגדולה מה שפוסקין לו ע"י אדם או מן השמים שווים הם וכל הראוי קודם וזכור אני מה ששמעתי מפי אבי המנוח המפורסם בדורו ז"ל שנפסק מפי כל הגאונים בנדון כזה להלכה למעשה שאין לדחות את בניו מהגדולה כשהם ראוים ונזכר כזה בתשובת מהרמ"א ובתשובת אמ"ו מהר"ס מפאדווה ז"ל וכל זה כתבתי להרווחה כי הדברים פשוטים למבין לבל תווי שקרובי אשתו אינן בכלל קרובי' וק"ו בלשון התקנה הבו דלא לוסיף על דברי הנגדא מפני השעה ויושב בגולה ומצפה לישועה הק' שאול הרובץ בק"ק קראקא והגליל יצ"ו וחותם פה בריעסלה :

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם :

א על דבר עקירת שלחן ממקו' למקום על סמך שיברך באחרונ' ויעלה לשתי האכילות · ואם אוכלים פת למתק השתייה אם צריך נטילה :

ב אשה שהחזיקה עצמה בטמאה בפני בני ביתה מטעם מה אם מותרת לבעלה בחררה :

ג שטר חצי זכר מירושת אבי חמיו אי מקרי ראוי או מוחזק :

ד נדפ' כת' מהרש"ל ז"ל סי' מ"ט תשוב' ע"ז :

ה להגאון מהרש"ל ז"ל על ענין טינר' ומראיה לא נדפס' בתשובותיו :

ו תשובה מהגאון מהרש"ל להגאון המחבר בענין הטינרי :

ז חזר הגאון המחבר לכתוב להגאון מהרש"ל ע"ז ותוכחת מגולה ואהבה מיותרת על לימוד חכמת היוונים :

ח תשלום תשובה ענין ירושת אבי חמיו שבסי' ג' לעיל והתנצלות על זה יפה :

ט מה שחסר ולא נדפס בתשוב' מהרש"ל סי' מ"ט :

י ישראל וכותי שותפים איך יש לדון אם הכותי סר למשמעת דין ישראל :

יא כתב התנצלות מדבר בענין רדיפת שלום לגדול אחד :

יב שאלה מהוצאת ש"ר איש על אשתו שבתשובת מהרש"ל סי' ל"ג :

יג תשובת מהרש"ל על זה נדפסה בתשובותיו סי' הנ"ל :

יד פסק על ענין זה מהגאון מה"ר הירץ ז"ל מבריסק :

טו תשובה על ענין זה מהגאון מהר"ר קלמן מווירמיש :

יו תשובה ע"ז ממהר"ר אליעזר בר מנוח :

יז על ענין המסור המוזכר בתשובת מהרש"ל סי' י"א :

יח על ענין הטביל' והחפיפה בי' ונדפסה בתשובת מהרש"ל סי' י"א :

יט מי ששכר בית ורוצ' המשכיר לחזו' מחמת שחלתה אשת השוכר :

כ צוואה שקיימה היורש בטרם נודע לו מה בתוכו · וכשנודע לו מה בתוכו רוצה לחזור באומרו שלא כן היה דעת המצווה :

כא תשוב' להגאון המחבר בענין הטבילה והחפיפה שבתשובת מהרש"ל סי' ז' ולא נדפסה שם :

כב תשובה על מודעא באונס וביטול המודעא :

כג האומרת לכשר נבעלתי אי נאמנת להיות הבן כשר :

כד על אודות השתוקי וע"ל בסי' ס"ט :

כה תשוב' מהגאון מהר"ר ישראל בן הגאון מהר"ר שכנא ז"ל על ענין פ' התפילין שבתשובת מהרש"ל סי' ל"ו וראה זה חד"ש הוא :

כו עוד על ענין השתוקי הנ"ל שם סי' כ"ד :

כז אפטרופסים אם הם כשנים שלוו להיותו נקרא ערב בעד חבירו :

כח חטה הנמצא' בפסח על חתיכ' בשר מלוח בחבית מה דין השאר וע"ל סימן צ' :

כט סוכה שאינה משומרת מפני גנבים אי כשירה :

ל תשובה על שאלה שבתשובת מהרש"ל סי' כ"א על א' שטען שקידש הכלה והשאלה והעדים נדפסו בתשובת מהרש"ל :

לא צואת ש"מ שאין היורשים רוצים לקיימ' באומרם שאין משמעות הלשון כך והגבאי' וב"ד רוצים לכופו לקיים הצוואה :

לב יחיד שיש לו חזקת חלונות לחצר בית הכנסת והקהל רוצים לפתוח ג"כ חלונות לחצרו אי יכול למחות :

לג חלוקים על שטר שטוענים עליו שכבר נפרע ושלא בא לידו בהכשר ואם חיישינן לקנוניא :

לד אם מותר לישב ע"ג תיבה שיש בה ספרים :

לה ענין ברכת הלל לקראת או לגמור וברכת על מקרא מגילה על שיר השירים ורות וקהלת · ועוד שם אי מהני צינון לחמי האור לענין לישה במים שלנו בפסח :

לו אם לכוף לגרש בת ת"ח שנים' לדסני שומעניה ולא יוכל לדור במקומה · וטוענ' עליו מאס עלי מחמת רוע מעשיו ועוד עיין מזה תשובה ממהרר"א אשכנזי לקמן בסי' צ"ו :

לז מי שהרג אח' בשוגג ע"י כלי משחית שקו' בי"קש :

לח ששה שאלות במרדכי מפוזרי' הנה והנה :

לט שאלה במרדכי פרק א' ד"מ בנשבע להכחיש העד דנפסל לאלתר :

מ שאלות במרדכי מפוזרי' ובתרנגולת שנמצאת שחוטה ביד כותי · ועוד ב' שאלות בטור א"ח ובא"ע :

מא בענין בן מומר איך לקראותו לתור' :

מב הרשאה בלא זמן או אם צריך לכתוב בו זמן כלל :

מג עוד מרין הרשאה מוקדמת בזמן :

מד חרם הניתן בעבור עדות ולא הגידו ואח"כ רצו להגיד :

מה אשה הוציאה ש"ר על חבירתה ותלתה קלקולה באחרת ששמעה מפיה :

מו אפטרופס שהוזקו ערבי' שלו שערבו בעדו נגד השר אי חייב לשלם :

מז תשובה מהגאון בעל הבית יוסף בענין מתנת ש"מ לעניים שנכתבה בלשון מתנת בריא :

מח והגאון המחבר הקשה לו שאלות על תשובתו והסכים עמו הגאון מהר"ר מאיר מפדוואה :

מט שטר שכתו' בו אסמכתא והיה כתוב בו בח"ח ובש"דא ובק"ס :

נ קהל שכרו רב לזמן · וכהגיע הזמן רצו לחזור בהן :

נא א' שרצ' לבטל חזקת יישוב והוחרם ע"ז ממהר"ם פדאוו' על שהתרים כנגדו :

נב עוד מזה מהגאון המחבר ז"ל :

נג היתר לשמן זית לפי שיש אומרים שמערבין בו שומן חזיר :

נד עוד מזה מהרב הגאון המחבר ז"ל :

נה רב אחד ערער על גט הניתן שלא כדת ורצו לנדותו :

נו ביטול הנדוי ההוא ממהר"ם קורפו וממה"ר אליה ומהר"ר יעקב :

נז עוד על זה ממהר"ר מנוח :

נח עוד על זה ממהר"ר יוחנן טריווש ומה"ר שלמה :

נט עוד על זה ממהר"ם פרובינציא · ומהר"ר מאיר מפדווא וסיים כדאי הוא לסמוך עליו :

ס צוואת ש"מ שתדור בתו בביתו ואינה רוצה ליתן צרכי הבי' גם רצתה להשכיר דירת' לאחרים נדפס בתשובת מהרש"ל סי' מ"ט :

סא שתוקי אם כשר לכהונ' ושם אם אורח אוסר בשבת קודם ל' יום :

סב קידושין של כותי בן זרע ישראל לדוגמהו אי חוששין לקידושין :

סג כתב לשני גדולי' שהתעוררו בקטט' להשקיטם ממריבה :

סד כתב בענין טענ' לבר"הג קאזילנא אימתי רשאי :

סה אשה זקוקה ליבם ונתקדשה לאחר קודם שחלצה :

סו שמעון מכר המאה בחזקת כשרות ואמר שראובן תקנה לו וראובן מכחישו :

סז על ענין אחיזת עינים :

סח שומא אי הדרה בכתובה · בתשובת מהרש"ל :

סט על השתוקי דלעי' בסי' כ"ח ממה"ר יודא מפדוואה :

ע שומא בכתוב' אי הדר' נדפס בתשוב' מהרש"ל סי' מ"ט וע"ל בסי' ח' :

עא בענין ראוי אי נמכר נדפס בתשובת מהרש"ל סי' מ"ט :

עב ערוב שלא בשע' מתן מעות והער' תפס משל מי שנתערב בעדו :

עג בני עיר גדולה נשאו ונתנו בעיר קטנה הסרי' למשמעתם ואח"כ גברו בני עיר הקטנה ורוצים למחות בהם :

עד פשרה שטוענין עליה שנעשי' בטעות מחמת שהשטר מזוייף :

עה על ענין בני עיר גדולה הנז' בסי' ע"ג ממהר"ם פדוואה :

עו אם שני מוהלים מותרים למול תנוק א' בשבת :

עז פשרה הנעשי' בק"ס ורצו אח"כ לבטל מכח ירושה דאורייתא :

עח עוד מזה הענין :

עט על דבר המראת אווזאות בשבת דשרי ע"י כותי :

פ שותפים שהתנו שיסולק א' מהן בתת לו רווחי' ממעותיו ואח"כ אירע היזק בשותפות השלשה שנשארו אם ראובן חייב בהפסד בזה לקבל חלקו :

פא אם צורך ליתן השמש בחנוכה סמוך לנרות כשמדליקין סמוך לפתח או על השלחן דוקא :

פב שאלה מק"ק בוד"ון קהל אשכנזים וקהל הגרים השתתפו בחברת ג"ח ורצו אח"כ לחזור באומרם שיות' טוב החלוק' כל הקה' לעצמו אם יכולי' לחזור בהן :

פג תשובה מהגאון המחבר על ענין זה :

פד א' נקרא שמו ישעיה ונקרא לס"ת סעדי' איך יש לכותבו בגט :

פה אורח הבא לעיר שישראל א' דר שם אי אוסר בתשובת מהרש"ל סימן י"ח :

פו שאלה כוללת ענין א' שנתפשר עם שכנגדו וטען אח"כ שהוכרח כי ירא ממסיר' והיזק שגיזם לו ושעש' כן ורוצ' שישלם לו היזיקותיו :

פז ספק בכור במי שקנה פרה ולא משכה עד שילדה בין המכירה למשיכתו לביתו :

פח א' טען על חבירו שהכהו באישון לילה ולמחר הלך בערכאות לקבול עליו אי נקרא מסור :

פט ערבי' של ראובן שנתנו שטר חוב גמור מחמ' נדוניי' ומתה בת שמעון במשך זמן הפרעון טרם בא הנדן ליד הבעל ורוצים הערבים לפטור עצמן בפטור של ראובן שהוא פטור מכח שהיא נדונייא שלא באה עדיין ליד הבעל שגם הם פטורים :

צ חטה הנמצאת בפסח על חתיכת בשר מלוח תשובה ממהר"ם פרוואה וע"ל סימן כ"ח :

צא א' הוציא לעז על גט נגד תקנ' וגזר' ר"ת :

סימני הספר

צב יור"ש שנתרצה מצוואת מורישו וקיבל עליו בח"ח לקיים אם יוכל לחזור בו:

צג אם כתובה נגבית מחיים באשה שתפסה מנכסי בעלה בחייו:

צד על טבילת היולדת ואם צריך לפרוש ליל מ"א ופ"א:

צה עשרה תשובות לעשרה שאלות שנדפסו לקמן בסימן קי"ג:

צו המוענ' מאיס עלי מחמת רוע מעשים תשוב' ממהר"א אשכנזי וע"ל בסי' ל"ו:

צז כתם יותר מכגרים ועוד שיש במה לתלות ונמצא במקום כתמי מראות הכשרים:

צח איש שיש לו חולי האבן ב"מ ועי"פ לא יוכל לעצו' עצמו ומטפטף תמי' איך יעשה לק"ש ולתפלה וליכנס לבית הכנסת:

צט אדם שמדליקי' עליו בביתו אם חייב לראות נרות חנוכה אף שאינו מברך עליהם:

ק ששה עשר שאלות מפוזרות הגה והנה במרדכי:

קא כותי מל"ת על יהודי שהלך עמהם למלחמה למאסקוא ונהרג שם:

קב ע"ד הטמנת המין שמוציאין הקדרו' בערב ואח"כ חוזרין וסותמי' הדלת ובקצת מקומות מקילין יותר שהשפח' כותית טחה את פי התנור בטיט:

קג מי שנדר על בנו בעת צרה עד י"ג שנה ויירא שיבא לידי מכשול אי יכול להתירו:

קד שנים שבירו להם בוררים ולשניהם מורשי' ואח"כ נמצא בורר של התובע פסול למורשה של הנתבע ותובע אומר שיקח לו מורשה אחר:

קה ענין מסירת מודעא בגט:

קו שומר שכר שהניח הפקדון עם שלו ונשרף בתיבה עם שלו והציל דברים אחרים שבחדר זה ואותה תיבה לא הציל אם חייב לשלם:

קז שאלה בדיבור תוס' פ' הזרוע והלחיים עוד שאלה פירוש סוגיא נרא' מבחוץ ושוה מבפני' פ"ק דעירובי' והלכה דים של שלמה:

קח מי שנשתעבר בכתובה בח"ח ובש"רא ורשות ללכת בעש"ג אי שרי ללפת בעש"ג:

קט בני ראובן טוענים טענות רבות על בירת אביהן וחזקה ואמם טוענת לנגדם שלא נעשה כחק וכמשפט רק בפני עש"ג וטענות הרבה:

קי א' שיש בידו שובר על מקצת כתובת אשרת אביו ורוצה לקיימו ע"פ עד א' מן העדים שלא בפני האשה:

קיא חתיכת עור אווזא שנמלח עם שאר בשר ונמצא אח"כ אותו אווזא טריפה:

קיב מי שהיה בדעתו לגרש אשתו ומתה בתוך הזמן אי יורשה:

קיג י"ב שאלות מפוזרי' הגה והגה בפוסקי' ותשובות עלי' מהן נדפס לעיל סי' צ' והביא לקמן סימן קכ"א:

קיד שאלה מק"ק בורון בדבור תו' פ' כ"ה חירוש הוא:

קטו תשובה על הדיבור תו' ופשט ההלכה שלא כאשר הבינו הלומדים הספרדי' בספר בן לב:

קיו אשה שירשה סך גדול מאביה ובעלה הפסידו אם יכולה להחזיק במה שתחת ידה קודם גבייה המתובה:

קיז הפרש בין אתרוג מורכב דפסול והדס מצראה כשר:

קיח אם בן הבן יאמר קדיש על זקנו במקום אבלים על אב ואם:

קיט אם מותר לפתוח ולסגור בשבת ספר שכתו' שמו על דפיו מבחוץ:

קכ אם מותר לטלטל בעיר לובלין בהתאסף שם היהודים:

קכא תשובות לב' שאלות שבסי' קי"ג לעיל:

קכב מי שאין לו יד שמאל אם חייב להניח תפילין בימינו שאלה ו' ושאל אותו בנו מהר"ר ליב ז"ל כשהיה בחור:

קכג רב שהועמד מהשררה אי אמרינן בו דינא דמלכותא דינא:

קכד היתר לעשות חופה לפעמים בשבב בלילה ודאי' כמו שערת ושתי' בלילה:

קכה טעם ללשון הגט שבא מעורב ארמירת ולשון הקודש ממהר"ר יודא מפדוואה:

קכו עוד אחרת מהגאון מהר"ר יודא:

קכז על ענין זה מהגאון המחבר להגאון מהר"ר יודא:

קכח עוד להגאון מהר"ר יודא מפדוואה:

קכט עוד מהגאון המחבר בענין זה להגאון מהר"ר יודא:

קל ה' שאלות ובתוכו ענין מי שמבשל במוצאי שבת אחר שהבדיל לאכול אותן שעדיין לא הבדילו:

קלא ששה שאלות מפוזרות:

א חתן אמאי חייב בתפילה ובתפילין יותר מבק"ש:

ב פקידת אשתו ביום צאתו לדרך שהוא נגד הגמרא:

ג ברכת ז' ברכות בסעודה ג' בשבת אע"פ שאין פנים חדשות:

ד למה אין מנדין כששומעין שבועה ולהתיר' מיד:

ה אם לומר רצה ויעלה ויבא כשממשיכין הסעודה במוצאי שבת ובמוצאי ראש חודש:

ו מזוזה בשערי מדינות ורחובות:

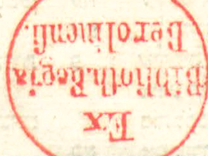
ז בש"ע בא"ח סי' ו' נראה כסותר למה שבסימן ז':

ח בש"ע בי"ד סי' קי"ב נראה כסותר דבריו באותו סי':

ט שאלה בתורת חטא' כמ"ש כלל ב' סי' י"ד איך לשערם' בקדירה:

י על ענין פלוגתא דמולייתא הידוע ויכוח עם הגאון מהרש"ל ז"ל:

קלב שאלה בעיר א' עשו תקנה שלא לקבל רב מחוץ לעיר שיש לו צד קורבה בעיר וכהיום רוצים לקבל א' שהיה שם בעיר והוא חתן הרב שמת ויש לו קורבה מצד אשתו בעיר איך דינו:

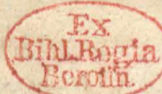
הודעה: באשר בס"ד באה"ח סי' שנ"ה ס"ק ט' כתב בשם תשו' הרמ"א סי' נ"ק דה שאלה בענין יי"נ לחולה ועל הרואה מתמיהים כי בתשו' הרמ"א בסי' נ"ק דה לא נמצא כלל זה · אמנם באמת בתשו' ד' הנדפסת באמשטרדם נשמטה תשובה זו בדפוס · אמנם מצאתי בתשו' הרמ"א בדפוס האנווא [illegible] הבירה לפ"ק · שנמצא תשו' ד' בסי' נ"ק דה שם בענין יי"נ לחולה · לכן העתקתי פה אותה תשובה אות באות למען לא תחסר כל בה · וזהו תארה כמבואר הבא

כ"ד **שאלת** [illegible] שילהבה נפל [illegible] טלטם על זה סמך שנתפשט המנהג [illegible] ובכל [illegible] להקל בשתיית סתם יינות [illegible] אין מוחה בהם · ואם יש להם על מה שיסמוכו ·

תשובה [illegible]

[illegible]

שאלות ותשובות קכ"ד׃
מגאוני הנדפסים בעיר המגיה
הבירה

[illegible]

[illegible]

כמו